Digitized by Google

Digitized by Google

CORPUS
SCRIPTORUM HISTORIAE
BYZANTINAE.

EDITIO EMENDATIOR ET COPIOSIOR,

CONSILIO

B. G. NIEBUHRII C. F.

INSTITUTA,

OPERA

EIUSDEM NIEBUHRII, IMM. BEKKERI, L. SCHOPENI, G. ET L. DINDORFIORUM ALIORUMQUE PHILOLOGORUM PARATA.

LIBRARY OF THE UNI... OF ...

CONSTANTINUS PORPHYROGENITUS.

VOLUMEN II.

BONNAE
IMPENSIS ED. WEBERI
MDCCCXXX.

Digitized by Google

Digitized by Google

CONSTANTINI PORPHYROGENITI

IMPERATORIS

DE CERIMONIIS AULAE BYZANTINAE

LIBRI DUO

GRAECE ET LATINE

E RECENSIONE

IO. IAC. REISKII

CUM EIUSDEM COMMENTARIIS INTEGRIS.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

VOLUMEN II.

BONNAE

IMPENSIS ED. WEBERI

MDCCCXXX.

Digitized by Google

Digitized by Google

IO. IAC. REISKII

COMMENTARII

AD

CONSTANTINUM PORPHYROGENITUM

DE CERIMONIIS AULAE BYZANTINAE.

LIBRARY UNIVERSITY OF CALIFORNIA

89290

Digitized by Google

Digitized by Google

IO. IAC. REISKII

COMMENTARII

AD

CONSTANTINUM PORPHYROGENITUM

DE

CERIMONIIS AULAE BYZANTINAE

CUM INSERTIS BREVIBUS

IO. HENRICI LEICHII

NOTIS. *)

AD LIBRUM PRIMUM.

Pag. 1. *ed. Lips. lin.* 1. [*p.* 3, 2. *ed. Bonn.*] *Κωνσταντί-νου*. De auctore operis satis in praefationis capite quarto diximus, et abunde cl. Decessor noster in Dissertatione Tomo primo post praefationem exhibita. Ed. Lips. p. 1

Ibid. lin. 2. [3, 3.] *τοῦ Φιλοχρίστου*. Titulus *Despotae Philochristi, domini Christum amantis,* erat Imperatoribus CPtanis proprius, praesertim illis, qui Michaele, vulgo Ebrioso dicto, posteriores, eademque ratione illi hunc titulum affectabant et gerebant, qua reges Franciae et Hispaniae titulum regis Christianissimi et Catholici gerunt. Ante illum enim Michaelem fuere multi Graecorum Imperatorum, qui, quod imagines Sanctorum et Christi neque venerarentur ipsi, neque in honore esse sinerent, sed sacris, ut novum veteris idololatriae simulacrum et successionem, exterminatas vellent, propterea honore illius tituli exclusi fuerunt ab hominibus, quibus sapientia sua per-

*) Notae Leichianae ubique hoc signo *[ ]* inclusae sunt.

Digitized by Google

suadebat, Christum amari a nemine posse, qui lignum in crucifixi imaginem pictum dolatumve divino cultu non prosequeretur. Postquam autem regnante foemina superstitiosa, clero non magis sano, quam ipsa esset, obnoxia, vicisset tandem deterior pars, conciliique sanctione ille deinceps pro exsecrando et piaculari habendus esset, et extremis dignus suppliciis, qui auderet imagines paulo frigidius quam numina venerari, aut oculis cariores non habere, factum ex eo fuit, ut vel fortissimi atque sapientissimi Imperatores metuerent hanc hydram irritare, suoque sibi iumento malum arcessere. Eoque mansit ille titulus *amantis Christum domini* peculiaris et communis illis omnibus Imperatoribus, qui concilio illo, Anno 842. CPti coacto, posteriores fuerunt. Leoni autem Isauro, Constantino Copronymo, Leoni Armeno, Michaeli Balbo, et eius filio Theophilo, negatur constanter a Graecis medii aevi scriptoribus, qui aut monachi, aut clerici, aut clericis aeque absurdi fuerunt omnes; quamvis saeculo iam IV. in usu esset hic *φιλοχρίστου* titulus, ut constat ex Apologia Anastasii ad Constantium: *ὁ λαὸς πάνυ πολὺς καὶ τοσοῦτος ἦν ὅσον ἂν εὔξαιντο κατὰ πόλιν εἶναι χριστιανῶν φιλόχριστοι βασιλεῖς.* In concilio VI. appellatur Constantinus Pogonatus *ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος μέγας βασιλεύς.* Neque solis Imperatoribus, sed etiam privatis hominibus urbibusque et gentibus integris tribuebatur hoc elogium. In Actis Concilii Ephesini contra Cyrillum est *ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ φιλόχριστος κουβικουλάριος Σχολαστίκιος.* In loco Concilii, quem Du Cange Gloss. Gr. v. *Ἔξαρχοι* citat, audit Italia *φιλόχριστος χώρα.* Palladae in Anthologia p. 357. audit Constantinopolis *ἡ φιλόχριστος πόλις.* Recte enim ibi exhibet codex membranaceus Anthologiae a celeberr. Reimaro benigne mecum communicatus, *φιλοχρίστῳ* pro *φιλοχρήστῳ*, quod H. Stephanus dedit. Fuit enim Palladas et CPli condita recentior et Christianus. *[*ὁ φιλόχριστος λαὸς τῆς θεοφυλάκτου ταύτης πόλεως* est apud Theophan. p. 322.]* de eadem CPli. In Iure Graeco Romano p. 242. est *οἱ φιλόχριστοι προσγενεῖς αὐτοῦ*, et apud Nostrum p. 375. B. 9. *ὁ φιλόχριστος στρατός.*

Ibid. [3, 3.] *ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ.* Formula *in Christo* aut *per Christum aeternum regem rex* erat quoque particula tituli Imperatorum CPtanorum, qua profitebantur se regnum suum auctoritati et muneri suffragioque et iudicio Christi debere, eiusque in se agnoscere imperium. Aliis minoribus principibus Christianis, quos gradu suo inferiores reputabant, titulum *ἐκ θεοῦ* vel *ἐν θεῷ* tribuebant: de quo titulo ad L. II. c. 47. plura dicam. Formulam *ἐν Χριστῷ ---* auctor vitae Basilii Macedonis p. 149. D. 4. reddit *ψήφῳ καὶ κρίσει Χριστοῦ ἀεὶ βασιλεύοντος.* V. Murator. Thesaur. Inscript. p. 268.

Digitized by Google

Ibid. lin. 3. [3, 4.] *βασιλέως*. Graeci Scriptores ab omni tempore Romanos Imperatores *βασιλεῖς* appellarunt, ut Herodianus, Dio Cassius, Plutarchus et alii eorum aequales. Ipsi tamen Imperatores primorum duum saeculorum *regum* nomine sibi abstinebant, ut exoso et superbo, et velut humiliorem titulum *Imperatorium* affectabant. Contra medio aevo titulus *βασιλέως* ut dignior et illustrior titulo *regis* magnae erat contentionis argumentum inter Byzantinos et Germanicos Imperatores, his Basilei titulum sibi arrogantibus, illis negantibus, et solummodo *reges* appellantibus, tanquam vili nomine. Qua de controversia loco suo ad L. II. c. 47. dicetur. Casp. Barth. ad Paulini Petrocorii vitam S. Martini I. 168. demonstrat labente Latinitate titulum *regis* Imperatoribus Romanis quoque tributum fuisse.

Ibid. lin. 6. [3, 6.] *σύνταγμα*. Membranae (sic simpliciter appellabimus deinceps illas, quas Lipsienses nostras esse constat, quandoquidem huius libri aliae nullae superant,) addunt *τι*.

Pag. 2. *A. lin.* 6. [4, 2.] *οἶδα*. Recte habent membranae *οἶδε*. Solent Graeci, recentiores maxime, verbum *οἶδε novit* pro *εἴωθε consuevit* adhibere. Adeoque notat dictio *οἶδε πολλὰ τῷ μακρῷ χρόνῳ συναπολήγειν norunt multa cum longo tempore simul desinere* idem atque *solent multa, simul atque veterascunt, obsolescere*. Occurrit ea significatione aliquoties apud Cedrenum, ut p. 508. penult. *προσελθόντες τῷ ἑαυτῶν ἄρχοντι Ἀποχάψ·* (est is أبو حفص Abu Hafs) *Ἀμερμουμνῆν οἶδε τοῦτον ἡ ἐγχώριος γλῶσσα καλεῖν* etc. *accedentes ad principem suum Abu Hafsum, quem patria lingua novit* (id est *solet*) *Amermumnem vocare*. item p. 541. C. *Μανιχαίους, οὓς δὴ καὶ Παυλικιάνους ἀπὸ τῶν αἱρεσιαρχῶν ἡ κοινολεξία οἶδε καλεῖν*. Ipse noster Constantinus hac dictione utitur in vita avi, Basilii Macedonis, c. 12., ubi narrat avum consuevisse cum Imp. Michaele Balbo venatum exire *gerentem clavam imperialem* (دابوس appellant Arabes) *a zona dependentem, φέροντα τὸ ῥοπαλὸν τὸ βασιλικὸν ἐπὶ τῆς ζώνης αὐτοῦ, ὃ βαρδοῦκαν οἶδε καλεῖν ἡ συνήθεια, quam consuetudo novit* (id est *solet*) *appellare Barduk*. Cinnamus L. II. p. 43. A. 4. *ἡ τοῦ πλήθους φορὰ ἀλόγως, ἔνθα ἔτυχε, φερομένη αὐτοματίζειν οἶδε ταυτί. impetus multitudinis coeco impetu, quo forte inclinat, ruentis haec talia, non iussus, ultro patrare solet*. item p. 44. A. 7. *στράτευμα, ὃ μὴ τῶν στρατηγούντων ἐπαΐοι, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν οἶδε τοὺς ἄρχοντας*. et p. 164. C. *αὐθάδεια κατορθοῦν δόξασα εἰς ἀπόνοιαν* (posuit Graeculus pro *ἄνοιαν, ὑπερηφανείαν*) *ἐκφέρεσθαι οἶδεν*. Constantin. Manass. p. 174. ed. Meurs.

Digitized by Google

Ed. L. 2 ἦν δὲ τῶν Φράγγων φύλαρχος ὁ Κάρουλος ἐκεῖνος. ῥῆγας τοὺς σφῶν κατάρχοντας οἴδασι (pro εἰώθασι) Φράγγοι λέγειν.

Nicetas Heracleota in Responsis (apud Du Cange v. στεφανοῦν) ἡ μὲν ἀκρίβεια τοὺς διγάμους οὐκ οἶδε στεφανοῦν. Neque tantum sic recentiores Graeci, sed etiam optimi quique veterum; quos inter occurrit nunc illud Callimachi,

οὑ'μὸς ἔρως τοιόσδε. τὰ μὲν φεύγοντα διώκειν
οἶδε, τὰ δ' ἐν μέσσῳ κείμενα παρπέταται.
Talis est amor meus. Fugientia persequi
novit (id est *solet*), *at in medio posita praetervolat.*

Antholog. Gr. H. Stephani p. 11. ult.

πόνος ἄσπετον εὖχος
'Ανδράσιν οἶδεν ἄγειν μετ' ἀπείρονα κύκλον ἀέθλων.

Ibidem p. 114. in carmine Luciani.

οὐ μαλάχην ἀνεμός ποτε, τὰς δὲ μεγίστας
ἢ δρύας ἢ πλατάνους οἶδε χαμαὶ κατάγειν.

Chaeremo apud Stobaeum in Excerptis Grotii p. 105.

ὡς οἶδ' ἐν ὀργῇ πάντα γίνεσθαι κακά.

v. Palairet. Observ. ad Nov. Testam. p. 28. ad illud Matthaei VII. 11. οὐκ οἴδατε διδόναι.

Ibid. lin. 10. [4, 4.] τῆς βασιλείου τάξεως ἔκθεσις. *Expositio regii ordinis.* Indicatur his verbis argumentum libri, scilicet eum de ordine regio vel palatino exponere, quibus modis, et per quos quo tempore et quae a summo principe ipso, aut a familiaribus et officialibus eius, circa ipsum, in aula, in urbe et in campo fiant. Tales libri τακτικὰ et τάξεις, plane ut apud Latinos medii aevi, qui a Graecis assumserunt, *ordinales* et *ordines*, appellantur et pro ratione argumenti diversi sunt. Modo enim *Tacticum* indicat librum, qui praecipit, quo ordine quibusque ritibus divinum officium peragatur. Ita apud Verderium Biblioth. CPtana p. 60. a. memoratur *Tacticon, liber de ordinationibus*, proculdubio ecclesiasticus. Notus est liber et a nobis in his notis passim allegandus *Ordo Romanus.* Modo indicat vox *Tacticum*, vel *Tacticus*, librum, qui de ceremoniis aulicis agit, qualis hic est. Ita praefatio ad lib. II. συλλογὴν τῆς τακτικῆς μεθόδου *collectionem praeceptorum disciplinae tacticae* appellat. Extitisse tales libros *rituales, ceremoniales*, aut *ordinales* in aula Constantinopolitana ab antiquis temporibus, non tantum ex hac ipsa praefatione, paullo infra, circa finem paginae apparet, ubi huius operis auctor ait e vetustis ceremonialibus utilia omnia in hoc volumen se comportasse, sed etiam ex insigni loco Continuatoris Theophanis p. 88. B. 8. ubi ait Theophilum Balbi filium, qui paene saeculo antiquior fuit nostro Constan-

Digitized by Google

tino, praesidentem in Circo, in throno aureo spectasse ludos et pyrrhichas circenses, neque prius, quam finitis, surrexisse, et id quidem fecisse secundum edictum librorum *ordinalium et regalium*, seu *curialium*. Verba sunt τούτων ἔφορος ἦν ἁπάντων ὁ βασιλεὺς -- ἐν χρυσῷ θρόνῳ καθήμενος, καὶ μὴ πρότερον ἐξανιστάμενος, (ὡς καὶ τὰ τακτικὰ βιβλία καὶ βασιλικὰ διαγορεύουσιν,) ἢ τῶν σκιρτημάτων ἐπαπολαῦσαι --. Intelligitur quoque hoc e loco *Basilica* fuisse appellatos libros rituales, qui in specie Imperatori praeciperent, quomodo se in processionibus ad ecclesias, ad circum, in consistoriis, etc. gerere debeat. Non enim ibi loci *Basilica* illa intelligi, quae nobis eo nomine vulgo citari solent, Iuris Graeci volumina, ex eo constat, quod illa constitutionum collectio aetate Theophili sit posterior. Dolendum istorum veterum Tacticorum aut Ceremonialium nullum ad nostra tempora pervenisse; quale fuit illud Petri Magistri περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, de quo dixi in praefatione. Poteramus ex iis scita multa de constitutione veteris imperii Romani et Byzantini, item de situ et facie CPlis antiquae nosse, quae nobis nunc latent. Liquet ex egregio Cletorologio Philothei, quod codex noster nobis conservavit. Ipse noster Codex τακτικὸν hoc sensu habet. Nam ad verba Ἰστέον etc. p. 95. C. 1. adscriptum erat in margine eadem antiqua manu ἐξ ἑτέρου παλαιοῦ τακτικοῦ, *ex alio veteri Tactico*, seu *ceremoniali*, scilicet desumtum est hoc praeceptum. Sed omiserunt typographi eam notam. Tandem erant quoque *Tactica* militaria, non tantum de instruendis aciebus, sed et de tota ducis in bellis conductione exponentia; qualia quum compluscula typis edita fuerint, ut Leonis, Constantini, Aeliani, Onosandri etc. factum est, ut caeterae significationes vocis *Tacticum* paene ad ignorationem apud nos venerint, et sonus vocis ad aures nostras allabens protinus conceptum libri militaris animo impresserit. Eo sensu citat τακτικὰ συγγράμματα Constantin. vit. Basil. p. 165. B. Nicephor. Patr. CPtanus Breviar. histor. p. 160. 5. ἥ τῶν λόγων ἠφανίζετο παίδευσις, καὶ τὰ τακτικὰ διελύετο *literarum studia restingui atque intercidere coeperunt, nec minus disciplina militaris evanescere.* Plura exempla qui desiderat, adeat Du Cang. Gloss. utroque, v. τακτικὰ et τάξις et *ordo, ordinale.* Imposuit hoc eruditissimo viro Combefisio, ut locum Continuatoris Theophanis, modo allegatum, sic verteret: *ut libris bellica ipsaque domestica Imperatorum continentibus perscriptum est;* non satis exacte ad verum et rectum. Ad libros *Tacticos* pertinent quoque Cletorologia, seu de ceremoniis sacrarum epularum expositiones, quales libros olim in aula Byzantina compluscula exstitisse, ab Artoclinis, ut videtur, identidem in privatos usus et memoriae

Digitized by Google

suae subsidium conscriptos, patet ex paullo ante laudato Cletorologio Philothei; quod, quantum ego quidem memini solum de numero veterum librorum ceremonialium nostro antiquiorum ad nos pervenit.

Pag. 3. *A. lin.* 1. [4, 23.] πρέποντα. Schema hoc est Nostro valde frequens et singulis paene paginis recurrens, nominativum absolutum pro genitivo consequentiae ponere. Debuisset enim proprie dixisse - - τῶν - - πρεπόντων καὶ - - ἀξίων κατοπτευομένων. Frequentatur recentiori Graeciae quoque. Sed neque vetustis et optimis scriptoribus ignoratur; et Euripidi, sed maxime Philostrato in deliciis est.

Ibid. A. lin. 7. [5, 3.] καθωμιλημένῃ. Eadem excusatione utitur Augustinus Patricius initio Ceremonialis Romani. *[vid. Constantin. in vita Basil. C. 53. Allat. de Georg. pag. 362. ed. Fabric.]* Designat forte V. D. locum in Symmictis Allatii p. 135. lin. 8. et quae tomo X. Bibliothecae graecae Fabricianae p. 700. fine leguntur. Multos nostro similes locos auctorum, vulgarium et inquinatarum dictionum usum excusantium, dedit D. C. praef. ad Gloss. Graec. p. IV. item in addendis eiusdem p. 1. Liber noster illo sermonis genere conceptus est, medio inter vulgarem et purum antiquum, de quo vid. D. C. praef. ad Gloss. Gr. p. X. fine.

Ibid. B. lin. 3. [5, 7.] εἰκονίζοιμεν. Mirus erat impetus hominum medii aevi omnia mystice exponendi. Prae rerum scitu dignarum inscitia non poterant animum nisi nugis occupare. Et praeterea dominabantur tum temporis clerici, qui probe intelligebant non posse se suam auctoritatem apud plebem tueri, nisi opinionem illi singularis doctrinae de se movissent, neque poterant alio modo docti videri, nisi loquerentur, quae nemo mortalium posset intelligere. Tenet adhuc ille mysticorum amor apud Graecos. Exemplo sit Symeonis Thessalonicensis opus *de fide, ritibus et mysteriis ecclesiae Graecae* anno 1683. in Moldavia editum, cuius particulam *de templo et missa* iam antea Goarus in Euchologio dederat, totius usum ex indulgentia cl. Reimari habui; item Christophorus Angelus in libro *de statu ecclesiae graecae hodierno.* Apud Latinos quam miris modis sacros ritus explicat Durandus in *Rationali divinorum officiorum!* Quam nihil est non minutum in vestitu sacerdotum, in vasis et structura Ecclesiarum, in ritibus sacris, in quo mysterium ille non repererit! Videas, ingenium illis hominibus foecundum non defuisse, sed defuere semina verae doctrinae. Quo factum, ut ea tempora, velut ager fertilis, sed neglectus, carduos et senticeta tulerint. Auctor noster ait, aulam esse debere imaginem totius universi, et ordinis rerum naturalium, quae per vices sibi succedunt,

Digitized by Google

ut nox et dies, sol et astra, hyems et aestas. Ut illis dirigendis praesideat summum numen, sic aulae quoque Imperatorem. Sane persuaserant sibi Imperatores, se Deum, et Christum in specie, repraesentare: et propterea, quando epularentur, convivas legebant duodecim, quemadmodum Iesus Christus cum duodecim discipulis accubuit. In festo Paschatis agebat Imperator personam Christi resuscitati, et eius proceres personam discipulorum, et induebant loros, quo Christum lodici- Ed. L. 3
bus sepulcralibus involutum referrent. Et ex hoc capite loros suos dicebant esse symbolum resurrectionis. Sed hac de re ad L. II. Cap. 40. dicetur. Interea tantum hoc notabo, ineptiae huius vestigia reperiri in donatione praetensa Constantini M. (Locum infra *l. c.* allegabo.) Quo solo argumento constare poterat, illam donationem foetum seriorum temporum esse. Constantini M. enim aevo nondum ita nugabantur, quamvis illius delirii paroxysmi satis conspicui sese iam dum proderent.

Ibid. B. lin. 4. [5, 7.] *τό, τε τὸ.* Membranae *τόδε τὸ πᾶν.* saepe commissus in editione nostra hic error.

Ibid. B. lin. 5. [5, 8.] *καθορῷτο.* Cohaeret cum praecedente *ὑφ' ὧν.* Deinde ante *λεκτέον* collocanda *στιγμὴ τελεία*, et legendum *λεκτέον οὖν* etc.

Ibid. B. lin. 6. [*ibid.*] *τοῖς ὑπὸ χεῖρα.* Id est *τοῖς ὑπηκόοις, subditis nostris.* Eo sensu apud Nicephorum Patr. CPt. saepissime et alios quoque occurrit ea dictio. *Sub manu alicuius esse,* notat in eius potestate esse, obedire imperanti.

Ibid. lin. 13. [5, 13.] *προκένσου.* Iuvat hic loci paullo amplius *de processionibus,* quarum toties in opere nostro mentio fit, disserere, ne discerpere singula opus habeamus. Vox *πρόκενσος* et *πρόκενσα*, ut patet, latinae est originis. Habent Graeci alias duas, quae idem significant, *πρόοδος* et *προέλευσις*: illa rarius, hac multo frequentius utuntur. *Περὶ προόδου τοῦ Βαβυλωνίων βασιλέως, de progressu* (ut vertit Allatius, vel rectius, *de processione*) *regis Babyloniorum* exstat fragmentum scriptoris Erotici, Iamblichi, ex eius Babylonicis depromtum in Excerptis variis Graecorum sophistarum ac rhetorum Leonis Allatii pag. 250. seqq. sed quod Allatius male Adriano sophistae tribuit, ad quem non pertinet, ut observavit Fabricius Bibl. Graec. T. VI. pag. 806. Vixit ille Iamblichus tempore M. Antonini, et Erotici illius exaratum manu codicem e bibliotheca quondam Marci Meibomii ad Cl. Burmannum iuniorem pervenisse, eumque ipsius editionem animo agitare, fama nuper ad nos attulit. Voce *προέλευσις* aut *προελθεῖν* utitur Dio Chrysostomus, Traiano aequalis. Locus

Digitized by Google

est p. 370. D. *οὐκ ἴστε, ὅτι, ὥσπερ ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς, ὅταν προέλθῃ, τότε σαφέστατα ὁρᾶται, καὶ δεῖ μηδὲν ἀγεννὲς μηδὲ αἰσχρὸν ποιεῖν· παραπλησίως καὶ δῆμος, ὅταν εἰς ταὐτὸ* (ita leg.) *προέλθῃ καὶ ἀθρόως γένηται, ignoratisne, quemadmodum dux* (praefectus, propraetor, proconsul,) et *Imperator procedens clarissime conspicitur, et observatur, adeoque tunc temporis debet sibi ab indecoro et illiberali omni facinore cavere : ita quoque populum (debere), quando procedat et confertim coëat* etc. Monstrat hic locus veteres Augustos Caesares Romae processiones celebrasse, et ab his processionum Byzantinarum originem potius repetendam esse, quam, quod fecerunt viri docti, a septem illis Consulum statis per annum solemnibus in Circum processionibus. Sunt enim, ni fallor, hae septem Consulum processiones multo recentiores primorum Caesarum aetate. Byzantini autem Imperatores, non tam Consules, quam Imperatores Romanos imitari studebant, aut potius amborum personam et munia sustinebant. Quia vero in talibus processionibus Imperatores et Magistratus magnum numerum comitum, stipatorum, apparitorum secum habebant, inde factum, ut officium, id est comitativa, tota cohors alicuius magistratus dispositioni subdita, *προέλευσις, πρόοδος, προελευσιμαῖοι*, dicerentur. Ita Nicephorus Patriarcha CPtanus p. 236. Breviarii, *τῶν προόδων οἴκους, οὓς Ῥωμαῖοι σεκρέτα καλοῦσι*, memorat. Ubi *πρόοδοι* nihil aliud sunt quam tribunalia, camerae iudiciales, expeditiones, officia, diversa diversorum praefectorum dispositioni attributa.

Variae erant veterum Imperatorum Rom. processiones in Capitolium, ad limina Iovis Capitolini, quando aut recens adirent imperium, aut victores e castris redirent : item ad aliorum deorum aedes, si quod statum solemne sacrificium deberet celebrari; porro in castra, ad horrea publica, aquaeductus, aliaque opera spectanda. Quae omnia Byzantinis Imperatoribus exacte repraesentata, ut per totum opus Constantini apparet, in processu horum nostrorum Comment. notabimus. *[Originem processionum solennium non ad gentiles, sed ad Christianos referendam esse ait Maragnoni *delle cose gentilesche* Romae 1746. Cap. 31.]* Ego vero secus existimem. Dionysius Halicarn. ait Numam tales processiones iam instituisse. *[Museum Odescalchi T. II. n. 86. processionem exhibet, ubi unus portat Isidem etc.]* Et tales Isiacorum, Gallorum, Agyrtarum aliorumque sacerdotum Romanae et peregrinae superstitionis cum tensis Deorum, cymbalis et tympanis, processiones publicae ad Almonem lavandi numinis causa, alioque, tam frequentes sunt in veterum monumentis, ut processiones christianas a gentilibus manasse nullum sit du-

Digitized by Google

bium. Differentiam statuit Goarus ad Codin. p. 115. n. 4. inter προέλευσιν et πρόκενσον. Illam, ait, fuisse tantum pietatis caussa institutam processionem, cum supplicatione: hanc vero tantum pompae et luxus ostentandi gratia. Sed allata iam exempla viri docti sententiam satis evertunt, et ipsa huius capitis inscriptio, in qua processio Imperatoris ad magnam Ecclesiam modo πρόκενσος, modo προέλευσις appellatur. Erant autem omnino diversi generis processiones, sacrae et profanae. Melioris ordinis gratia de singulis seorsim agam, et de illis quidem primo loco.

Sacrae processiones erant rursus duplicis generis. Vel enim erant litanicae, λιταὶ, supplicatoriae, quando summi Principes cum clero et populo nudipedes, aut certe pedites, averruncandi grandis mali, aut obtinendi desideratissimi boni, ut pluviae, gratia, per urbem et templa poenitentiam monstrantes humili habitu obibant: aut erant processiones Imperatorum e palatiis suis in templa. Imagines talium processionum in Menologio Basiliano T. I. tribus locis conspiciuntur, p. 67. et 210. Observatur in illis Patriarcha cum Imperatore stans, diaconus librum tenens, et fumans thuribulum quatiens, alius diaconus, aut papas, crucem processionalem praeferens pone istum τὸν θυμιατοφόρον, et processionales multi cum cereis ardentibus. Hic ferme apparatus erat talium publicarum supplicationum e vetustis gentilibus ceremoniis derivatus, penes quos in processionibus triumphalibus laureatos cum funalibus ardentibus et thuribulis fumantibus processisse constat e Dione Cassio p. 1041. 33. ed. Hamburg. Prima dictarum Menologii imaginum exhibet, quamvis rudi stylo, ut fere omnes Menologii illius imagines, processionem Imperatoris Theodosii iunioris et Procli Patriarchae ad Hebdomum, ob terrae motum urbi regiae infestum, de quo vide Cedren. pag. 342. B. Secunda processionem Leonis Isauri et Anastasii Patriarchae ob eandem causam: vid. Cedren. p. 457. D. Tertia denique processionem ad excipiendas reliquias Clementis I. Pontificis Romani. Talem processionem, qua Romanus Lecapenus imaginem Christi Edessenam sudario expressam excepit, describit Anonymus in Scriptoribus post Theophan. p. 268. Processionem Edessae ob terrifica portenta institutam describit Assemannus in Bibl. Or. T. I. p. 270. 6. e Iosuae Stylitae Chronico Syriaco sic. - - *Hoc flagello moniti Edesseni, Petro Episcopo indicente, supplicationes per totam urbem fecerunt. Confluxere omnes viri, mulieres, pueri et clerici crucem praeferentes et Psalmos canentes atratis vestibus assumtis. Sed et monachi monialesque omnes regionis orationi institerunt.* Processionem solemnem pro impetranda pluvia sub Imp. Michaele Paphlagone

institutam verbis valde memorabilibus describit Cedren. p. 739 C. *αὐχμοῦ δὲ γενομένου ὡς ἐπὶ μῆνας ὅλους ἓξ μὴ καταῤῥαγῆναι ὑετὸν, λιτανείαν ἐποιήσαντο οἱ τοῦ βασιλέως ἀδελφοὶ, ὁ μὲν Ἰωάννης βαστάζων τὸ ἅγιον μανδύλιον, ὁ μέγας δὲ Δομέστικος τὴν πρὸς Αὔγαρον ἐπιστολὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος τὰ ἅγια σπάργανα. Καὶ πεζῇ ὁδεύσαντες ἀπὸ τοῦ μεγάλου παλατίου ἀφίκοντο ἄχρι τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Ἐποίησε δὲ καὶ ἑτέραν λιτὴν ὁ πατριάρχης σὺν τῷ κλήρῳ. Tanta autem subnata siccitate, ut totis sex mensibus non plueret, instituebant supplicabundam processionem Imperatoris fratres; quorum unus sacrum mantile* (seu sudarium Edessenum) *portabat; alter autem, magnus nempe Domesticus, epistolam a Christo ad Abgarum missam, tertius*
Ed. L. 4 *denique, idemque Protovestiarius, sacras Christi fascias. Hi pedites progressi e magno palatio usque ad Deiparam Blachernarum procedebant. Seorsim quoque processionem cum Clero faciebat Patriarcha.* Intelligitur hinc sacras reliquias in processionibus circumlatas fuisse, et duos plerumque choros procedentium, quorum unum Imperator, aut legatus eius, alterum Patriarcha duceret. Hi chori in via sibi occurrentes coibant, et rursus discedebant, qua de re alias dicendi occasio erit in his notis. Morem hunc publicis processionibus pluviam a Deo rogandi Muhammedani satis mature a Graecis, aut Christianis orientalibus, ut multos alios ritus religiosos, acceperunt. Ita narrat Abulfeda sub imperio Omari ad An. 18. seu Chr. 639.

ولما اشتد القحط خرج عمر ومعه الناس وجمع الناس
واستسقى مستشفعا بالعباس فما رجع الناس حتى تداركت
السحب وامطر فاقبل الناس يستمسكون بانيال العباس

Urgente siccitate, egrediebatur Omar [ex al Madina] *cum Al Abbaso in campum, magnaque coacta procedentium turba supplex obtestabatur Deum, velit, habita ratione meritorum et sanctimoniae huius viri* [Abbasi puta], *largos imbres effundere: et sane tantum valuerunt istae preces, ut antequam in urbem reditum esset, conferti nubium seseque trudentes globi divitem e suo sinu pluviam excuterent. Quo miraculo tantam auctoritatem a plebe reverentiamque adeptus fuit Abbas, ut fimbrias pallii eius venerabunda manu contrectarent, indeque avulsa quasi sanctimoniae benedictione frontes sibi perfricarent.* *[De processione antiqua Rothomagensi ob fructus terrae vid. Moleon *Voyage* p. 307. Processio cum psallentio seu psalmis apud Anastas. Vit. Pontif. p. 120., et ibid. p. 120. loca egre-

Digitized by Google

gia de cruce in litaniis praelata]* Pro impetranda victoria perhibet Scylitzes p. 816. B. 8. Imp. Constantinum Ducam *λιτανείαν ἐκτενῆ supplicabundam processionem valde longam et productam instituisse. νηστείαν παραγγείλας τῷ τε πλήθει καὶ ἑαυτῷ, λιτανείαν ἐκτενῆ ἐποιήσατο, αὐτὸς πεζὸς συμπορευόμενος μετὰ δακρύων, indicto ieiunio populoque et sibi instituebat supplicationem processionalem extensam* [id est longam; Interpres hic non recte percepit reddens *assiduas supplicationes*] *ipse pedes una cum turba procedens in lacrymis* etc. Non memini aliter quam a pedite Imperatore peractam talem processionem. Antiquis tamen temporibus oportet moris fuisse, ut Imperator lectica ferretur. Patet e verbis Theophanis p. 94. C. de Marciano Imp. *πάνυ δὲ ἦν εὐλαβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν Μαρκιανὸς, ὅστις ἐν ταῖς λιταῖς τοῦ Κάμπου πεζὸς ἐξῄει, πολλὰ τοῖς δεομένοις εὐποιῶν. Ὅθεν τοῦτον ὁρῶν ὁ πατριάρχης Ἀνατόλιος καὶ αὐτὸς οὐκέτι φορείῳ φερόμενος κατὰ τὸ ἔθος ἐλιτάνευεν, ἀλλὰ πεζός, Marcianus porro valde pius religioso timore Deum colebat, et in processionibus ad Campum celebratis pedes incedebat, et multis beneficiis afficiebat egentes. Quare, his conspectis, non amplius in lectica, ut mos tunc ferebat, sed pedibus iter agens Anatolius patriarcha processionum supplicationes obibat.* Marciani ergo tempore summi viri lecticis sublevati peragebant religiosas has processiones. Paullo post apud eundem Theophanem p. 104. B. 6. habemus exemplum patriarchae Alexandrini, qui CPli agens cum popularibus suis *ἐκ τοῦ παλατίου λιτανεύων ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀχούμενος ὄνῳ, e palatio supplicatione ducta asino vectus ad ecclesiam processit.* Quod factum tamen velut impudens improbatur. Memorat Sigonius quoque L. II. de regno Italiae p. 48. (39.) legatos Episcoporum ad concilium in Trullo habitum missos *ad sacram pompam Spiritus S. invocandi gratia per urbem ducendam missis equis stratis mira benignitate Principis* [Constantini Pogonati puta] *invitatos fuisse.* Praesertim, si ecclesia quaedam inauguranda, et sanctorum reliquiae in ea deponendae essent, habebatur Patriarchis ille honor, ut, Imperatore quamvis ipso pedibus cum processionale turba ambulante, ipsi tamen imperiali curru veherentur, tenentes super genubus venerabiles reliquias. Vid. Theophan. p. 184. B. 192. C. 193. B. 202.

Videamus nunc harum processionum antiquitatem. Valentiniani iam tempore has pompas in ecclesiis Italicis fuisse usitatas constat e loco Agnelli, Pontifical. in vita Exuperantii T. II. Script. Rer. Italic. p. 63. ad quem locum conferri merentur, quae attulit Benedict. Bacchinius. Quum

Digitized by Google

itaque Italicae ecclesiae, e viri docti sententia, ritum hunc a CPtana acceperint, necesse est eum protinus cum primis christianis Imperatoribus in ecclesiam immigrasse. Liceat mihi hac occasione meam de perobscuro Agnelli loco sententiam proponere. Verba sunt haec. *Illius* (Exuperantii) *temporibus ecclesia B. Agnetis a Gemello subdiacono istius sanctae Ravennae ecclesiae et Rectore Siciliae constructa est, et multum eam ditavit in auro argentoque et palleis sacris et civitatem argenteam in processu construxit natalis ipsius martyris, et usque nostris temporibus perduravit.* Quid sibi vult *civitas argentea in processu natalis martyris?* Ego quidem puto, fuisse massam argenteam ad formam urbis confictam, turrim nempe unam atque alteram, non maximae molis, quae in natali martyris, id est die memoriae martyrii B. Agnetis sacro, circumgestata in pompa processionali fuerit, ut indicaretur, civitatem suam illius Beatae patrocinio dedicatam esse. Videntur illud mihi significare imagines piorum hominum passim occurrentes, qui manibus gestare aedes aut turres conspiciuntur. Praesertim sic pinguntur episcopi, ecclesias suae curae commissas quasi manibus gestantes. Si bene memini, vidi in Alemanni Parietinis Lateranensibus imaginem Leonis III. talem. Cl. Muratorius T. II. Script. Rer. Ital. p. 73. effigiem S. Ecclesii eodem in habitu dedit. Recentissimum exemplum habemus in dedicatione pulcherrimi Dionis Cassii Reimariani ad Eminent. Cardinalem Quirinum, cui praefixa est imago, in qua, inter alia, Pietas conspicitur, dextra crucem, sinistra ecclesiam Brixianam gestans. Pariter etiam conditores urbium pinguntur urbes suas manu gestantes. Vidi, non succurrit ubi, Caroli M. imaginem, quae Aquisgranum manu gestat. Sed prae caeteris plenus est talium imaginum Tomus secundus Monumentorum vetustorum Ciampini. vid. Tabul. 16. 19. 27. 29. 31. 37. 42. 47. 52. et quae infra dico de *templis* seu stemmatibus ad *ναϊδίων* formam factis, et intra tribunam suspendi solitis. Coll. D. C. v. *τέμπλον*. Non solum donaria ad instar turrium, templorum, urbium facta, sed etiam naves aureas dedicabant, et suspendebant in Ecclesiis. Vid. Chronic. Casin. III. 57.

Venio nunc ad alterum processionum sacrarum genus, illud nempe, quum Imperatores diebus dominicis et festis matutinis atque vespertinis horis ad faciendum divinum officium in ecclesias, pro ratione temporum diversas, e palatio procedebant, et a factionibus per vias, qua transeundum erat, utrinque dispositis salutabantur, et per diversa locorum spatia diversis acclamationibus excipiebantur. In his *δοχαῖς*, seu *exceptionibus*, ut appellantur, vel *beneventatio-*

Digitized by Google

nibus, aut *praestolationibus* describendis admodum diligens est auctor noster. Praeclare quoque illas descripsit Luitprandus, Cremonensis Episcopus, qui ritui interfuit. Operae pretium est, eius verba adscribere, quo rei toties per hunc librum memoratae perspicuam et plenam ideam statim in principio nanciscamur. Ait autem sic p. 480. b. *init. Secunda, inquit Nicephorus, hora iam transiit,* (ea est, secundum nostrum computandi morem, octava matutina,) προέλευσις, *id est processio, nobis est celebranda. Quod nunc instat agamus. Contra haec, cum opportunum fuerit, respondebimus. Non pigeat me* προέλευσιν *ipsam describere et dominos meos audire. Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum ea solemnitate collecta ad susceptionem et laudem Nicephori a palatio usque ad sanctam Sophiam quasi pro muris viae margines tenuit, clypeolis tenuibus satis et spiculis vilibus dedecorata. Accessit et ad dedecoris huius augmentum, quod vulgi ipsius potior pars nudis processerat pedibus. Credo, sic eos putasse sanctam ipsam potius exornare* προέλευσιν. *Sed et optimates sui, qui cum ipso per plebeiam et discalceatam multitudinem ipsam transierunt, magnis et nimia vetustate rimatis tunicis erant induti. Satis decentius quotidiana veste induti procederent. Nullus est, cuius atavus hanc novam haberet. Nemo ibi auro, nemo gemmis ornatus erat, nisi ipse solus Nicephorus, quem imperialia ornamenta ad maiorum personas sumta et composita foediorem red-* Ed. L. 5 *diderant. Per salutem vestram, quae mihi mea carior exstat, una vestrorum pretiosa vestis procerum centum horum et amplius pretiosior est. Ductus ergo ad* προέλευσιν *ipsam in eminentiori loco iuxta psaltas, id est cantores, sum constitutus. Quumque quasi reptans monstrum illud procederet, clamabant adulatores psaltae: Euge venit stella matutina, surgit Eous, reverberat obtutu solis radios; pallida Saracenorum mors, Nicephorus* μέδων, *id est princeps. Unde et cantabatur* μέδοντι, *id est Principi, Nicephoro* πολλὰ ἔτη, *id est plures anni sunto. Gentes hunc adorate, hunc colite, huic colla subdite. --- Igitur falsidicis illis inflatus naeniis, S. Sophiam ingreditur, dominis suis imperatoribus se a longe sequentibus et in pacis osculo ad terram usque adorantibus. Armiger huius sagitta calamo immissa aeram in ecclesia ponit, quae prosequitur, quo nimirum tempore imperare coeperit, et sic aeram, qui id non viderunt, intelligunt. Hac eadem die convivam me sibi esse iussit. Non ratus autem me dignum esse cuipiam suorum procerum praeponi, quintus decimus ab eo absque gausape sedi, meorum comitum*

Digitized by Google

nemo. Apparet Latinum praesulem, et ordinis sui apud Latinos auctoritate, dominique sui Ottonis I. Imperatoris Saxonici favore tumidum multam invidiam Graecis, et Nicephoro Phocae maxime, adspersisse, a quo non tantum repulsam tulerat, sed etiam multis modis offensum se fuisse credebat. Sed hoc ad rem non facit. Nos prosequamur institutum. Pridie igitur antequam talis processio celebraretur, indicebatur praeconis voce, ut nempe plateae et angiportus, per quos transitura esset processio, mundi essent, et ut eorum incolae coram domibus suis pallia sericea, vasaque aurea et argentea, pretiosamque omnem suam supellectilem suspenderent, arbusculas odoratas et adspectu gratas plantarent, rosas, rosmarinum, alia per solum spargerent. Praeconis voce indictas fuisse tales processiones per se valde probabile est, rei natura id exigente, et, quamvis alibi notatum non reperiam, videor mihi tamen in his Cedreni verbis reperire p. 750. C. *τῇ κυριακῇ μετὰ τὸ ἅγιον πάσχα προέλευσιν δημοσίαν κηρύξας ἐν τῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ναῷ - - ἀπῆλθεν ἐστεφανωμένος μετὰ τῆς συγκλήτου, πάσης τῆς πόλεως ἀθροισθείσης εἰς τὴν θέαν, σκεύη χρυσέα καὶ ἀργυρέα τῶν τὴν λεωφόρον κατοικούντων ἀποκρεμαννύντων καὶ πέπλους καὶ ἄλλα ὑφάσματα χρυσοϋφῆ, κἂν ταῖς εὐφημίαις προτεθυμημένων καὶ αὐτὰς, εἰ οἷόν τε, τὰς ψυχὰς ἐκκενῶσαι. Ad diem, qui a paschate proximus est dominicus, populo publicum processum in aedem S. S. Apostolorum praeconisat, - - Venit ergo coronatus cum senatu, omnibus urbanis ad spectaculum accurrentibus et iis, qui ad viam regiam habitabant, auream et argenteam supellectilem ex aedibus dependentibus, et peplos* [sericeos nempe] *et auro intextas vestes, et in faustis acclamationibus vel ipsum suum pro eo sanguinem fundere promte spondentibus.* Morem hunc domos et vias ornandi acceperunt, ut alia multa, Muhammedani a Graecis. Ita saepius in Abulfeda legitur, Misram vel al Cahiram fuisse *ornatam* زينت, si e. c. nuncius victoriae ab exercitu reportatae appelleret, vel ipse Solthanus in urbem victor rediret, aut alia quaedam publicae laetitiae causa contingerent. In processionibus ille tenebatur ordo, ut milites praecederent, sequerentur proceres, Imperatorem clauderent et sequerentur eunuchi: qua de re suis locis clarius. Pia vota, quae a factionibus transeunti Imperatori acclamabantur, appellabantur *εὐφημίαι*, et *acta.* Et de his, uti de factionibus, mox loco suo commodius dicam. Conf. p. 287. D. Attingam hic tantummodo, diversis diebus festis in diversas sacras aedes processum fuisse, ut festo Nativitatis et Paschatis ad magnam Ecclesiam, seu S. Sophiam, die dominica post Pascha ad SS. Apostolos,

die assumtionis vel ascensionis Christi in coelum ad Pegas seu Fontes, festo Pentecostes ad S. Mocium, festo S. Georgii ad Magnauram etc. Hae processiones erant typicae, seu fixae et ex praescripta formula ceremonialis certis suis diebus alligatae, ut non posset Imperator commode domi manere, aut alio ire, quam praescriptum esset. Aliis enim diebus dominicis manebant Imperatores intra palatium, et frequentabant aulicas suas ecclesias, quas inter praecipuae erant *ἡ τοῦ Κυρίου* et *ἡ τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου*. Hinc intelligitur, quare *τὰς τυπικὰς προελεύσεις* dixerit Cedrenus p. 635. D. *μηδέποτε ἐν ταῖς τυπικαῖς πρὸς θέαν τῶν θείων ναῶν προελεύσεσι κενὸς καὶ ἄκαρπος ὤφθη*. Manavit hic ritus e more veterum Imperatorum Romanorum certis diebus ad Iovem Capitolinum, aliis ad aedes Victoriae in castris suburbanis, aliis alio procedendi et sacrificandi, de quo ex Herodiano et similibus scriptoribus constat.

Russi, qui paene omnes civiles sacrosque et aulicos ritus a Graecis assumserunt, eundem paene ordinem tenent in suis sacris processionibus; quarum unum specimen e libro Anglice scripto et in versione Belgica, qua utor, *Staat van Groot Russland* inscripto depromam, quo loco non potest inveniri alius, qui rem praesentem magis illustret. Commentarii vicem praestare potest ad hoc caput Nostri, et omnia eius illa, in quibus processiones sacrae describuntur. Quum pauci sint, qui Belgice calleant, necesse est, lectoris in gratiam locum prolixum quidem, at eximium latine verti. Legitur dicti libri p. 355 — 361. Nam Anglicum primigenium exemplum, a quo Belgicus factus fuit ille liber auctore A. Moubach, ad manum non est. Verba igitur eius haec sunt: »Quandoquidem de *sanctificatione aquarum* [festo *τῶν φώτων*, de quo vid. Caput Nostri 26. L. I.] in superioribus mentionem feci, quae peragi multis cum ceremoniis solet, non iniucundum erit meo lectori eas enarratas legere. Fiebat haec aquarum sanctificatio extra urbem, Moscoviam, super flumine cognomine; in quo glacie excisa magna fit fenestra quadrata, cancellis praemunita - - Circa hos gradus tribunal erigitur, pannis rubris instratum, intra quod erat metatorium, in quo Imperator cum praecipuis clericorum manebat. Metatorium hoc habebat quatuor portas ad modum arcuum apsidatas cum superimpositis malis aureis. [vid. quae infra p. 242. 6. de pomis aureis carruchae imperialis dicimus.] Cancelli lacunae in glaciato flumine factae praetenti sesquipedem alti et panno rubro pariter instrati erant. Ad eorum quatuor angulos stabant columnae - - apsidatae, ut formarent thronum aut tribunal, intra quod octo vitreae lampades ardentes pendebant. Ab uno eorum latere descendi poterat in aquam

duobus gradibus, rubro panno instratis - - Solum instratum erat tapetibus Turcicis; thronus imperialis ultra solum tribus quatuorve gradibus eminebat, inauratus, panno argenteo tectus in solum aliquantisper excurrente, instructus turriculis, quibus cruces inauratae insistebant. Thronus Patriarchae, illi ad dextram positus, gradu uno erat altior, minus tamen splendidus. [Memorabilis hic locus de fastu Cleri Russici, fastigium ultra imperiale appetentis, quod Graeci tamen ausi non fuere.] Processio ad hunc locum ita fiebat. Primus procedebat Capitaneus, quem protectores Imperatoris sequebantur. Post eos eodem ordine procedebat caterva veneta, tum prasina, postremo loco russea, gerentes hastas artificiose tornatas; postremi veniebant sclopetarii. Protectores hi omnes erant sanguine nobili, collocati in orbem circa locum ceremoniae dicatum. Succedebat ingens numerus clericorum, coram quibus imagines sanctorum dependebant; post eos veniebant popae cum laternis et inclusis cereis ardentibus, tum alii pictos sanctos gerentes. Inde prodibat magna et ponderosa crux, circa quam gestabantur Seraphini [πτυχία vel εὐτυχεῖα] deaurati, super longis contis. Rursus alii prodibant pontifices gestantes discos et pateras argenteas, et calices pellibus rubris tectas, in quarum paterarum una camelaucium Patriarchae erat. Excipiebant sacerdotes ordinis varii, induti vestibus auro rigidis argentoque, tum Episcopi quidam et Archiepiscopi splendide vestiti. Archiepiscoporum mitrae splendebant auro et argento, et oris pellium armelinarum; quas Episcopi quidam manibus gestabant. Post Archiepiscopos ibant pueri cantantes splendide vestiti, tum monachi tres aut quatuor cum thuribulis fumantibus, quae agitabant coram Patriarcha, quem ducebant [παραχρατούμενον] duo alii monachi, habentem in manibus auream crucem super pulvinari rubro. Patriarcha indutus erat panno argenteo, cui insutae erant ante et retro taeniae [ποταμοί] panni satini cum insutis filo aureo crucibus. Ad eius dextrum genu dependebat e loro phrygiato ma-
Ed. L. 6 nucium [ἐπιγονάτειον] quadratum phrysiatum pariter cum aureis dependentibus bulbis villosis [*quasten*]. Patriarchae succedebant Boiari splendidissime vestiti, et tum Czarus ipse ultra fidem splendido aureo panno amictus, gestans in capite auream coronam, ornatam gemmis et margaritis, prehenso brachio ductus a duobus Principibus, sequentibus aliis proceribus usque ad locum ceremoniae. Ubi exacta aliquali mora capiebat Patriarcha thuribulum, quod aquae admovebat, dein accedebat ad Czarum ad distantiam trium vel quatuor pedum, et coram eo thuribulum agitabat. Czarus descendebat de throno, inclinabat se coram Patriarcha, interea dum hic thuribulum aliquoties super Imperatoris caput agitaret; et ambo

Digitized by Google

sese invicem inclinato corpore adorarent. Quo facto Czarus ad thronum reversus expectabat, donec Patriarcha proceres praesentes et populum thure sacro initiasset. Post interiectas alias ceremonias procedebant aliquot sacerdotes cum codice sacro admodum splendide compacto, hexamito rubro involuto cum bucculis aureis et gemmis ingentis pretii. Ex eo codice recitabat Patriarcha textum, adstante interea Imperatore capite nudo. Lectione finita accedebat Patriarcha ad Imperatorem cum codice, eique illum osculandum offerebat. Quem Imperator unaque Patriarchae manum osculabatur. Quo facto ambo ad thronum quisque suum redibant. Inde sacerdotes duo codicem sacrum rursus auferebant. Imperator et Patriarcha descendebant de throno quisque suo et procedebant versus aquam apertam. Patriarcha descendebat ad eius superficiem per gradus factos, Imperatore interim non tecto coram cancellis adstante, quamdiu consecrationis actus duraret, quae multas post ceremonias ope crucis aureae, cui inserta erat patera argentea, fiebat. Ea peracta rursus imponebat Czarus suo capiti coronam, et Patriarcha sibi mitram episcopalem, et ad thronum quisque suum redibant. Deinde afferebatur ad Patriarcham consecratae aquae [τοῦ ἁγιάσματος] nonnihil in patera argentea, item crux aurea, et adspergillum, singula in singulis scutulis argenteis. Cum hoc apparatu adibat rursus Patriarcha Czarum, qui caput nudabat, crucem auream a patriarchae dextra oblatam osculabatur, et sic tandem aqua consecrata respergebatur; quod idem coronae imperiali et vexillis praesentibus fiebat. Eo facto ad thronum quisque suum redibat. Veniebant deinde archiepiscopi et proceres ad osculandam, quam dextra sua Patriarcha tenebat, auream crucem, sacerdotes inferiores respergebat Archiepiscopus aliquis apud Patriarcham stans. Sacerdotes alii e scutulis aqua consecrata plenis populum respergebant circumstantem. Undecunque confluebat turba ad hauriendam aquam cum situlis et urceis. His omnibus peractis benedicebat Patriarcha manibus decussatis ter, primum Czarum, dein Clerum et proceres, et tertio plebem; quo facto ultimo tandem protectores rursus abibant, et tota processio repetebat vestigia eodem ordine, quo venerat, et dies ille hilariter consumebatur.«

Hactenus Anglus ille Moubach. Iam redimus ad filum nostrum et verbulum de processionibus civilibus addimus, quae vel quotidianae, vel solemnes, vel peraticae erant. Quotidiana processio erat Senatorum, seu procerum in aulam ad salutandum Principem et ad functionem sui muneris exsequendam convenientium. Haec stata erat, et non indicebatur, fiebatque bis per diem, mane et vespere, seu post meridiem.

De hac agit caput primum libri secundi nostri ceremonialis ex professo, hic autem in transcursu tantum mentio fit in verbis τῆς καθημερινῆς ἱσταμένης προελεύσεως, *quotidiana stante*, id est *incipiente*, *processione*. Solemnes pridie indicebantur, et debebant tunc proceres in palatium procedere ἠλλαγμένοι, *mutati*, hoc est *in novis robis*, *en gala*, vestibus splendidis et ad pompam compositis. Processiones Senatorum in curiam solemnes diebus solemnibus ad gratulandum et acclamandum Principi ἐν ἐσθῆτι ἱερᾷ, id est *candida veste*, ut Petavius interpretatur, memorat Themistius p. 55. *init.* Tales processiones erant ad Circum, quotannis olim septenae, deinde quinae; item ad horrea publica, lustrandi frumenti ibi depositi gratia; item ad balneum. Quando nempe Imperator, aut Imperatrix lotum irent, fiebat processio; uti etiam quando legati exteri exciperentur; et alia talia, quae hic perstrinxisse suffecerit. Ad processiones peraticas refero, quando Imperatores, relicto palatio, in praedia seu urbana, seu suburbana, in Pera, ultra sinum Ceratinum, aut et in Asia sita, concederent; quo tempore officia multa aulica et processiones quotidianae feriabantur. Talis absentia e palatio et rusticatio *processus* appellatur, quia Imperator ex augusta sua sede procedebat alio. Refero huc quoque vindemialia; quando Imperator amicos, quos vellet, ad se in vineas suas invitabat.

A. 6. [5, 13.] μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Ita appellabatur templum S. Sophiae.

A. 8. [5, 17.] πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς οἵας οὖν -- ἑορτῆς, id est ἡμέρᾳ μιᾷ πρὸ τῆς ἑορτῆς, *uno die ante festum*. Solemnis ille mos loquendi Graecorum novorum est. Sic alibi apud Nostrum πρὸ ἡμερῶν ὅσων ἂν κελεύσωσι, *tot diebus ante quot iusserint*. Malalas T. II. p. 10. circa fin. πρὸ ὀλίγου διαστήματος τῆς πόλεως, id est ὀλίγῳ διαστήματι πρὸ τῆς πόλεως. Photius in Lexico inedito apud Dodwellum οἱ τετρακόσιοι πρὸ ἑπτὰ ἐτῶν κατέστησαν τῶν λ' τυράννων, CCCC *septem annis ante XXX tyrannos obtinebant*. Iam veteres quoque sic loquebantur Graeci et Latini. Olympiodorus apud Photium Bibl. p. 106. *ed. Hoesch.* penult. πρὸ τριάκοντα τῆς Ῥαβέννης μιλίων παρὰ τοὺς ὅρκους προστάττει τούτους ἀναιρεθῆναι. Diodorus Siculus p. 160. 97. *ed. Wessel.* πρὸ ἡμερῶν εἴκοσι, *viginti diebus ante*. Apud Capitolin. in M. Anton. est *ante biduum* (id est altero ante die) *quam exspiraret*. v. T. I. Scr. Hist. Aug. p. 567. et Corsini Append. ad Notas Graecor. Simili modo ἀπὸ usurpant. Novella Zenonis: φωταγωγοὺς ποιήσει ἀπὸ ἓξ ποδῶν τοῦ πάτου εἰς το ὕψος, id est *ad distantiam sex pedum* ἀπὸ τοῦ πάτου, *a solo*. Aristides T. II. p. 123. ἀπὸ πολλοῦ τοῦ δουλεύειν

Digitized by Google

εἶναι, pro *εἶναι πολὺ ἀπὸ τοῦ δουλεύειν, πολὺ ἀπεῖναι* vel *ἀφεστάναι τοῦ δουλεύειν*, *multum a servitute abesse.* Non multum abludit illa Theophanis dictio p. 125. A. 7. *μετὰ τὴν τριήμερον τῆς προδοσίας*, id est *τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν προδοσίαν.*

Ibid. [5, 18.] *οἱ πραιπόσιτοι.* Varii memorantur antiquioribus retro saeculis, quam huius Ceremonialis aetas est, praepositi; praecipue *praepositi sacri palatii*, et *cubiculi*, et *militum.* Qui autem hoc libro memorantur praepositi, non sunt nisi *praepositi cubiculi.* Aut certe erant ambo illa munera praepositi palatii et cubiculi tunc temporis ita coniuncta, ut separari nequirent, sed eidem homini inhaererent. Antiquioribus autem temporibus diversi erant praepositi sacri palatii, et praepositi cubiculi. Quamvis enim reperiantur Saec. IV. et V. praepositi sacri palatii, qui Eunuchi fuere, non tamen ex eo sequitur, praepositos palatii et cubiculi eosdem illo tempore, aut omnes palatii praepositos eunuchos fuisse, quemadmodum omnes praepositi cubiculi eunuchi erant, et esse debebant. Reperiuntur enim viri integri in praepositis palatii eorum temporum, ut Boëthius et Cassiodorus; neque erat causa, ob quam V. Cl. Hagenbuchius in Commentario ad Diptychon Brixianum p. 28. aut dubitaret de fide atque peritia illorum, qui titulum Cassiodori ex eius codice manuscripto, qui in bibliotheca Ampl. Senatus Lipsiensis asservatur, excerpserunt, aut scribam illius codicis ignorantiae accusaret, propterea quod Cassiodorum *praepositum palatii* appellaverit. Putat V. D. aut non recte exscripsisse compendium scripturae illos, qui codicis illius notitiam dedere, aut scribam ipsum non recte reddidisse compendium, quod coram se in antiquo codice, e quo suum derivabat, repererit. Sed ipse meis oculis vidi scriptum ibi esse *exquaestoris et sacri palatii p̄psiti et patricii Romanorum:* neque video ego quidem, quare auctoritati libri manu exarati derogandum, et loco vocis *praepositi* vox *praefecti* substituenda sit, quum et nomina dignitatum et munia successu temporum variaverint. In Menologio Basiliano T. I. p. 20. *πραιπόσιτος τοῦ βασιλέως* appellatur ex illorum temporum usu, seu *praepositus palatii*, S. Romulus, qui, pro temporibus illis, quibus vixisse perhibetur, vix potuit alius, quam praefectus praetorio fuisse, et ab aliis *πραιπόσιτος τῆς αὐλῆς* nominatur. Et sane quae dignitas erat sub primis Augustis *praefectura praetorii*, ea sub Theodosiis et secutis erat *praepositura palatii.* Qui autem a Graecis medii aevi nude *praepositi* appellantur, illi sunt semper eunuchi, et quidem eunuchorum principes. Quot fuerint numero, mihi non constat: modo de uno sermo fit, modo de pluribus, ut hic loci. Quum teste Theophylacto Simocatta Romani consueverint *Praepositum* appellare *τὸν εὐνούχων τῶν εἰς τὴν βασιλικὴν δορυ-* Ed. L. 7

Digitized by Google

φορίαν τεταγμένων κορυφαιότατον, *eunuchorum ad comitatum regium deputatorum principem*, et aliis ὁ ἀρχιευνοῦχος ita dicatur; vid. Malala T. II. p. 31. et ibi Chilmead.; credibile est, non fuisse, nisi unum. Sed quum persaepe multi essent Imperatores collegae, interdum tres vel quatuor, fere semper duo, credibile est, unumquemque peculiare sibi cubiculariorum seu spadonum habuisse obsequium, aut familiam; et tot fuisse praepositos, quot familiae spadonum. Praeterea habebat Augusta quoque suum praepositum, et plures si essent Augustae, ut saepe erant, tot erant earum praepositi et familiae Cubiculariorum, quot ipsae. Tandem habebat quoque Patriarcha suum praepositum: sed non semper. Certe memorat de illo noster auctor, ut de re obsoleta; et huc denique non pertinet. Hinc intelligatur, quare L. II. c. 2. p. 304. B. 5. ὁ ἀπραιπόσιτος nominetur, seu *protopraepositus*. De officio praepositi pauca strictim nunc dicam: plura enim hac de re in processu operis occurrent. Erat a sacro Imperatoris corpore domi forisque, in Ecclesia, in Senatu, in cubiculo, ubique, proximus, immediate cum principe loquebatur, referebat ad ipsum de rebus occurrentibus, accipiebat ab ipso mandata, quae porro aliis proceribus, ad quos quodque pertineret, impertiebat. Hic e. c. videmus praepositum pridie magni festi de instante religione dominum admonuisse, et ab eo mandatum accepisse, crastinam processionem indicendi. Comitabatur Imperatorem in ecclesiam, ad ipsum usque sacrificatorium, porrigebat ipsi cereos, ubi opus erat, et ab ipso vicissim redditos recipiebat, ministrabat ipsi apocombia, seu oblationes, quas Imperator in magnis festis solebat in altari deponere; induebat et exuebat ipsi infulam, pro re exigente, dabat ad nutum Imperatoris signum Ceremoniario, quando ille celeusma dare, id est proceres congregatos ad procedendum hortari deberet; recipiebat ab Imperatore traditos illi libellos gratulatorios factionum, introducebat Patriarcham ad Imperatorem post finitum sacrum officium, et rursus educebat; eulogias, seu panes benedictos, a Patriarcha Imperatori datos, secum ex ecclesia in palatium deferebat. Mitto alia. De praepositis conferri possunt Du Cange in utroque Glossario h. v. Fabrottus in Glossario ad Cedrenum, Bacchinus ad Agnellum p. 70., ubi non improbabiliter existimat, praepositum sacri cubiculi ab Agnello maiorem cubiculi appellatum fuisse. De praepositis cohortium, aut militaribus vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 500.

A. 9. [5, 18.] ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ. Dicitur hic praepositus stante, id est coëunte in consistorio processione quotidiana, vel corpore procerum, qui ex officio quotidie in aulam convenire debebant, ingressus in Chrysotriclinum admonuisse Imperatorem de instante festo. Quare autem in Chrysotriclinum? Sci-

Digitized by Google

licet ibi erat ipsa propria Imperatoris sedes. Aedes hae, aureum triclinium dictae, erant ordinaria Principum Byzantinorum habitatio, pars tantum non praecipua magni palatii. Sane Luitprandus aureum triclinium appellat *praestantiorem palatii partem*, et Romanum Lecapenum, quo tempore summa gaudebat potestate, in eo ait habitasse, ut summum Imperatorem, caeteris collegis, filiis et genero, solo nomine tenus imperantibus, ideoque in alias palatii partes, ceu viliores, ablegatis. Verba sunt *Legat.* C. 9. *In hoc igitur Romanus aureo triclinio, quae praestantior est pars, potentissime degens, caeteras partes palatii genero Constantino, filiisque suis Stephano et Constantino distribuerat.* E pag. 5. nostri Cerem. apparet, ibi fuisse *τὸν ἱερὸν κοιτῶνα*, *sacrum coetonem*, vel *dormitorium* Imperatoris, et huic adiunctum secretum, in quo excipere salutantes proceres solebat. In illo secreto erat concha, seu arcus, cum fenestra, sub quo arcu stabat imago aurea Iesu Christi in throno sedentis, coram qua Imperator devotione sua defungebatur mane surgens, antequam aliud quid aggrederetur, item coram illa imagine faciebat preces ex ecclesia in palatium reversus; et sic demum se in cubiculum suum privatum recipiebat. *[Aurei triclinii portae argenteae, mensaque argentea, Constantini Porphyrogeniti opus. Custodia purpurea pro vestibulo cubiculi Imperatoris. Scriptor. post Theophan. p. 281. Idem Constantinus triclinium aureum argento *ἐστεφάνωσε*. Ibid. p. 284.]* Digni sunt ulteriori consideratione ambo loci, quos V. Cl. excitavit. Non quidem iam de argenteis portis et argentea mensa dicam, de quibus commodior alibi erit agendi occasio, sed videndum, quaenam illa sit *purpurea custodia*. Est sane in Graeco aeque atque Latinis Combefisii *πορφυρᾶ φυλακὴ* *purpurea custodia*. Verum, si Graeca inspiciamus attentius, haud difficile est mendam detegere atque emendare. Verba sunt: *καὶ πορφυρᾶν φυλακὴν ἔμπροσθεν τοῦ Κοιτῶνος αὐτοῦ ἐδείματο, δοχεῖον τῶν ὑδάτων δημιουργήσας, ἣν στύλοις μαρμαρέοις περιεκύκλωσεν, λειότητος αὐτοῖς ὑπεραυγαζούσης.* Apparet continendis aquis destinatum illud opus fuisse. Ergo non *φυλακὴν*, *custodiam* scripsit auctor, sed *φιάλην*, *phialam*. Appellant nempe phialam, conditorium aquarum, vastum lacum aquam servantem, praesertim cum superimpositis fistulis aquam eiaculantibus. Talem fontem e marmore porphyretico struxit Constantinus coram Coetone suo. Confirmant id sequentia: *ἀετὸν ἐξ ἀργύρου τῇ τοῦ ὕδατος ἐφίστησιν αὐλῷ* etc. *aquilam argenteam aquae siphoni superimposuit* - - Alter locus et mancus, et affectatione floridi styli obscuratus est. En illum: *Χρὴ οὖν καὶ περὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου διηγήσασθαι. ὃ* [leg. *ὃν ὁ*] *μηχανικώτατος ἄναξ πολυανθῆ τινα καὶ εὔοδμον ῥοδωνιὰν* [*ἐποίησεν*] *εἶναι, τῶν πολυχρόων*

καὶ λεπτοτάτων ψηφίδων, διαφόρων ἀνθῶν ἀρτιφυῶν χροιὰς μιμουμένων. αἳ μέσαι τῶν ἑλικοειδῶν συμπλοκῶν περικλειόμεναι καὶ τῇ συνθέσει διαμορφούμεναι τὸ ἀσύγκριτον ἀποφέρονται. ἀργύρῳ τοῦτο ἐστεφάνωσε καὶ δίκην ἄντυγος τοῦτο περιλαβὼν τοῖς ὁρῶσιν ἀκόρεστον ἐπεχορήγει τὴν τέρψιν. Sic saltim ad Grammaticae leges et ut sensus integer emergat, constituendum esse locum existimo, eiusque hunc esse sensum. *Oportet nunc de Chrysotriclino exponere, quem Dominus fabricandi dexterrimus effecit esse velut scatentem floribus et suaviter fragrantem hortum rosarum, varicoloribus et admodum subtilibus tessulis colores diversorum florum veluti recentium imitantibus; quae tessulae mediae interceptae et conclusae a sinuosis plexibus ramorum et innumerarum partium artificiosa compositione ad imitationem florum conformatae omnem comparationem excedunt. Hoc* [non Chrysotriclinum, sed τὸ ἔργον, opus musivum,] *coronavit argento, et velut circulo complexus, exhibuit spectantibus spectaculum insatiabilis voluptatis.* Concludo ex his verbis, pavimentum chrysotriclini fuisse opere musivo seu tesselato factum, in quo varii coloris et magnitudinis lapilli varie compositi flores referrent, qui discreti intercurrentibus ramis arborum et in multas areolas distincti tandem argenteo circulo comprehenderentur. Adhuc id noto, triclinium in hoc libro et Byzantinis Scriptoribus non id quod Latinis, non conclave, coenaculum, diaetam, sed totum aedificium plura conclavia complectens significare, verbo palatium, ut patet e Script. post Theoph. p. 89. A. 1. sqq. et 91. B. 6. et aliis multis locis. *Au tems de S. Louis et beaucoup devant le mot de* Sale *significit palais, une grande maison* ait Du Cange ad Ioinville p. 240. Conf. idem Gl. lat. v. *Sala.* Iam Ammiani Marcellini aetate consuevisse triclinium pro tribunali, vel palatio dici, constat ex eius L. XV., ubi *ministrum triclinii rationalis* memorat. Imo dudum ante illum, e Scr. H. Aug. pag. 648. 5. patet. Apud Nostrum ubique ὁ *τρίκλινος*, non *τὸ τρίκλινον*, neque *τρικλίνιον* inveni. Videtur *κλίνη* in hac compositione idem atque *στέγη* significare, *τρίκλινον*, *τρίστεγον*, *trium contignationum aedificium*, etiamsi pauciorum aut plurium esset.

4. A. 9. [5, 19.] *τῆς καθημερινῆς προελεύσεως. De quotidiana processione* seu conventu procerum in aulam dicendi uberior erit locus ad libri secundi primum caput, ubi ritus et leges eius exponuntur. Hic suffecerit annotare, eam repetendam esse a veterum Roman. ritu, quo nempe clientes patronorum limina
Ed. L. 8 mane frequentare solebant, quem primi Imperatores Romani quoque ex veteri more velut amicitiae significationem retinuerunt, et secuti processu temporis in leges et ceremonias religiosas aulae receperunt, quas omittere nemo salvo cultu Principis

Digitized by Google

posset. Satis notus ille mos patronos, Senatores, Imperatores salutandi, ut de illo dicere hic loci supervacaneum sit. Vid. Scr. hist. Aug. T. I. p. 29. Tantum id dicam, ut veterum Imperatorum maior potestas, minus invidiosus et remissior erat cultus, ita posteriorum, seu Byzantinorum, in minore potestate ambitiosior et magis pompatica atque φορτικὴ erat veneratio; et perinde quoque salutationes procerum, non iam velut amicorum paullo inferiorum, sed ut cultus a servis debitus et rigide exactus. In illis quotidianis processionibus matutinis ab hora diei prima (vel septima nobis) usque tertiam (seu decimam fere) et pomeridianis patebat palatium, reliquo tempore clausum erat; ut e nostro Ceremoniali *l. c.* et e Luitprandi legatione discitur. Erant illae processiones ut conventus nostrorum procerum in sua tribunalia, aut ad intima consilia cum domino agitanda. Nam per illas processiones administrabantur imperii negotia. Patet ex nostro Ceremoniali, et ex Continuatore Constant. in Script. post Theophan. p. 88. B, ubi interpres mentem auctoris et dictionis ἡ καθ' ἡμέραν προέλευσις non percepit. Verba sunt: τὰς συνήθεις τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεις καὶ καθ' ἡμέραν [ita ibi leg.] προελεύσεις ἐν αὐτῷ δὴ τῷ τρικόγχῳ ἐξετέλει. *Perficiebat curationes rerum et quotidianas processiones in ipso Triconcho.* Ita debebat reddi. Notat hoc factum historicus, ut insolens. Nam alias quotidianae processiones in Chrysotriclino fiebant, ut ex nostro loco patet.

4. A. ult. [6, 1.] ὑπομιμνήσκουσι. Consultant, interrogant, sciscitantur eius assensum, dissensumve, et in utramque partem voluntatem. Ita usurpat Constant. Vit. Basil. p. 144. D. 5. aliique Byzantini saepius, et ipse iam M. Antoninus philosophus IV. 16. p. 81. ult. *ed. Mer. Casauboni*, imo ipse iam Demosthenes p. 47. 38. *ed. Lambini.* Inde ὑπομνήματα appellantur, seu consultationes Patriarcharum, illae literae, per quas sententiam de casibus dubiis rogantur et quibus τὸ δοκοῦν subscribunt. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et quae docti Benedictini auctores novae Artis diplomaticae T. I. sect. 2. Cap. I. artic. 3. toto *de indiculis* disputant. Interdum quoque potest accipi pro *citat*, *evocat*. Et eo modo usurpatum fuisse *admonere* apud Latinos medii aevi constat ex Du Cange Gl. Lat. v. *admonitio* debitoris, *sommation*, *adjournement*. *Suggerere* quoque et *suggestio* dicitur. vid. Alteserr. ad Anastas. p. 56.

B 1. [6, 2.] τούτοις. Membr. τούτους.

B. 4. [6, 4.] τοῦ κουβουκλείου. *Οἱ τοῦ κουβουκλείου* sunt *cubicularii*, quorum frequens hoc in opere mentio fit. Erant omnes eunuchi, et sub dispositione Praepositi, de quo superius egimus. Video a Fabrotto et Du Cangio Cubicularios et Coetonitas pro iisdem haberi, auctoritatibus non contemnen-

Digitized by Google

dis. Glossae certe et alii veteres unam vocem per alteram exponunt. Sed ex nostro Ceremoniali patet, diversos hos ab illis fuisse. Coetonitae tantum Coetonis seu Dormitorii curam habebant, et nocturnas curabant sacri corporis necessitates: Cubicularii autem diurnas. Erat autem horum officium praecipue, ut vestiarias arcas depromerent, et quo opus, apportarent, reponerent rursus et asservarent. Ipsi tamen non Imperatorem induebant; pertinebat enim id officium ad vestitores, de quibus mox. Qui cubiculariorum hac sollicitudine fungerentur, audiunt in nostro Ceremoniali *οἱ τῶν ἀλλαξίμων τοῦ Κουβουκλείου*, *praefecti mutatoriorum cubiculi*. Alii curabant, ut cubiculum Augusti nitidum esset, et hi erant veterum *στρῶται*. vid. Athenae. p. 48. aut *οἱ ἐπὶ ταῖς παστάσιν ἑστῶτες*, ut Anthologia p. 32: alii potum inferebant ad sacram mensam, alii praelegebant, quae imperaret Imperator sibi de libro scripto recitari; alii cereos ardentes tenebant, quos Imperator in Ecclesias devotionem suam faciens a Praeposito porrectas in manus sumebat, aut apud sacras imagines depangebat. Alii canebant et musicam exercebant coram Imperatore; alii oblationes, quas Imperator in altari depositurus esset, ferebant, et domino per manus Praepositi sui tradebant; alii faciebant orbem circa Imperatorem, quando in Ecclesiae vestibulo aut calceos aut vestes mutaret, aut caput nudaret induendae infulae causa, ne scilicet a barbato quodam capite nudus conspiceretur. Multa alia erant officia cubiculariorum. Habebat quoque Augusta suas cubicularias. *[De magno cubiculario Imper. vid. Villehard. pag. 301. cum not. Du Cangii.]* Sed fueruntne iidem *silentiarii* et *cubicularii?* aut saltim, fueruntne silentiarii peculiare quoddam genus cubiculariorum? Sane illam prodidit opinionem Alemanus in notis ad Procopii historiam arcanam. Fallitur autem procul dubio vir doctissimus. Non tantum enim Ceremoniale nostrum Cubicularios a Silentiariis perspicue distinguit, sed etiam hoc liquido refellit eum quod p. 41. B et alibi nostri operis *σελεντιαρίσσαι*, *uxores silentiariorum* commemorantur. Non erant ergo Silentiarii spadones, quandoquidem maritati erant. Atqui cubicularii debebant omnes castrati esse.

B. 4. [6, 4.] *τῷ κατεπάνω*. Peculiaris dignitas est *ὁ κατεπάνω*, unde depravatum fluxit *Catapani* nomen in historia Apula, et putant quidam Capitanei nomen inde deductum. Guilielmo Apulo in rebus Normannorum apud Du Cange ad Alexiad. p. 229. est *Catapan*. *Qui Catapan fuerat Graecorum missus ab urbe*. Conf. Idem p. 275., ubi ait, quemvis praefectum provinciae designare. *[A Graecis originem ducit magistratus Apuliae et Neapolis *Stratici et Capitani*, quod adhuc hodie nomen superest. Dignitates Galli a Gothis habuere. Conf. Freccia de Subf. et Giannon. p. 243. sqq.]* Verum *ὁ κατεπάνω*

Digitized by Google

vel Capitaneus, de quo hic sermo, non excedebat sacro palatio, non ibat in provincias, sed regebat *τοὺς βασιλικοὺς* seu *Caesarianos*. Habebat sub se Domesticum Basilicorum, et introducebat principes peregrinos, Imperatoris vasallos, ad colloquium heri, ut ex p. 81. D. ult., patet. In epistola Alexii ad Henricum V. in Alexiade p. 94. 1. commemoratur aliquis *πρωτοπρόεδρος καὶ κατεπάνω τῶν ἀξιωμάτων*. Sed et ille diversus est a nostro, idemque videtur cum *Magistro sacrorum officiorum*.

B. 4. [6, 5.] *τῶν βασιλικῶν*. Verti passim *Basilicos*, retenta graeca voce, quod in talibus tutissimum est, passim *Caesarianos*, ad aliorum exemplum. Goarus ad Cod. p. 23. n. 8. *regios domesticos* vertit, (habitabant profecto in palatio,) Combefis. in Script. post Theophan. p. 197. *comitatenses*. Basilici medio aevo *Gasindii* appellabantur, a germanica voce *Gesinde*, quasi dicas *familiares*, ad familiam pertinentes: *cortigiani*, *uomini della famiglia*, ut interpretatur Murat. T. I. Ant. Ital. p. 124. Appellabant quoque *Vassos* seu *basos*, id est *sodales*; item *Gardingos*, a *warten*, *Aufwaerter*. Videntur cum ordine ministrorum convenisse, qui hodie in aula Turcia sub nomine *Cjauschorum* جاويش obtinet. Mittebantur enim, ut hi solent, in provincias, cum mandatis regiis ad expedienda negotia minoris momenti. Patet e Constantini nostri vita Basilii Macedonis l. c., Scriptor. post Theophan., ubi dicitur dives illa matrona, quae Basilium invisebat, et ab eo *mater regis* appellabatur, unici exempli titulo, rogasse *Βασιλικὸν ἀποσταλῆναι τὸν ἀπογράψασθαι καὶ παραλαβεῖν ὀφείλοντα τὴν περιουσίαν αὐτῆς*, *mitti Comitatensem aliquem, qui eius facultates in acta redacturus, et in fidem manusque accepturus esset*. Conf. Du Cange Gloss. Lat. v. *Basilicus*. Fuerintne foeminae quoque *Basilicae*, non dixerim. Fere colligatur fuisse ex loco Script. post Theoph. p. 244. B, ult., ubi *Βασιλικὴ* aliqua memoratur, nisi uxor alicuius Basilici fuerit. De Domesticis numero pluribus et genere variis passim agendi erit occasio. In genere tenendum, *Domesticum* recentiori Graeciae dictum fuisse omnem praefectum maiorem, primum sui generis. Vid. Goar. et Gretser. ad Codin. Guther. p. 423. Vales. ad Amm. Marcell. p. 52. B. et 94. Domesticorum origo mihi videtur haec esse. Initio erant domestici, id quod appellatio significat, *οἰκειακοὶ*, familiares, ministri penitioris admissionis, dominorum omnium, et in specie iudicum, praetorum, magistratuum; iidem qui alio nomine apparitores, qui praesto essent imperanti, et mandata exsequerentur, et dominum tuerentur. Ed L. 9
Crevit hinc ordo domesticorum palatinorum, qui initio nihil aliud quam apparitores erant, et Imperatorem tantum in urbe comitabantur, protectoribus eum in acie stipantibus. Tandem

Digitized by Google

processu temporis colliquati fuerunt in unum corpus tam urbani quam castrenses corporis custodes, et dicti domestici protectores. Sed neque hoc semper mansit. Abiit enim sensim in desuetudinem nomen Domesticorum, et nomine scholariorum mutatum fuit; sic tamen, ut princeps eorum per excellentiam adhuc domesticus appellaretur, tanquam in memoriam veterum Domesticorum, qui iam non amplius Domestici, sed partim *οἰκειακοὶ* vel *βασιλικοὶ*, urbani nempe aut palatini, partim vero Scholarii, castrenses scilicet, audiebant. Ab illo domestico Scholarum, id est Principe ac praeside Scholarum, dicti deinceps fuerunt Domestici, quotquot in schola, scrinio, munere suo essent primi; ut Domesticus Hicanatorum, Domesticus castrorum, Domesticus Cancellariorum etc. Omnium maximus erat Domesticus *τῆς Ἑῴας, Orientis*, et hoc aliquanto minor *τῆς Δύσεως, Occidentis*. Illum orientalem intelligunt, si simpliciter Domesticum appellant. Audit quoque Megadomesticus, sed post Isaaci Comneni tempora demum. vid. Scylitz. p. 807. B. *[Domestici regum Francorum tempore Gregor. Turon. Megadomesticus et magnus Senescallus idem sunt. Erat secundus ab Imperatore. Fauchet. p. 483.]*

4. B. 6. [6, 5.] *δημάρχοις*. Quum duo praecipui essent apud Byzantium *δῆμοι*, catervae seu factiones, veneta et prasina, quarum illa albam, haec russam habebat appendicem, erant quoque duo demarchi, seu decuriones, vel magistratus paene supremi, diversi tamen a Democratis item duobus, et ultra Demarchos ipsos eminentibus. Venetae nempe factionis Democrates erat semper, quisquis Domesticus Scholarum esset, et prasinae, quisquis Domesticus Excubitorum esset, ut multis Nostri locis constat. De officio Demarchorum dicetur paullo post; nunc dicendum, quinam fuerint *οἱ δῆμοι*. Video enim eos a civibus distingui, et ab inquilinis atque sellulariis, et a militibus, ut admodum obscurum sit, quale genus hominum hi fuerint, et cui bono instituti, quos tot turbas edidisse, et toties summo cum ipsius imperii discrimine reprimendos fuisse loquuntur historiae. Cedrenus p. 765. A. 9. *τοὺς πολίτας καὶ τὸν δῆμον* iungit. Videtur id quoque dictio Scylitzae p. 813. B. 6. *ἅπαν τὸ δημοτικόν τε τῆς πόλεως καὶ τὸ κοινὸν* suadere. Nam si *τὸ κοινὸν* est communio civium, qui a magistratu oppidano reguntur, necesse est *τὸ δημοτικὸν τῆς πόλεως*, quod ab eo segregatur, a magistratu oppidano non pependisse, ideoque ad communitatem, ut loquebantur medio aevo, non pertinuisse. Aperte quoque Noster p. 132. D. 3. distinguit *τὰ μέρη* a *τοῖς τῆς πόλεως*, et p. 356. in fine *τὰ μέρη* a *τοῖς πολίταις*. Nicephorus Patriarcha CPtanus p. 136. distinguit ordines sic. *Ἀριθμὸν ἀνδρῶν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων, ἔτι δὲ καὶ τοῦ γεωργικοῦ, καὶ τῶν βαναυσικῶν*

τεχνῶν, τῶν τε ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ τοῦ τῆς πόλεως δήμου. Habes hic milites, rusticos, sellularios opifices, senatum et populum urbis. Forte intelligit per populum urbis Nicephorus *τοὺς κτήτορας, possessores*, dictos, id est homines elegantiores, opulentos, optimates, quibus in urbe domus propriae et in agris praedia essent, homines peculiatos. Constat tamen aliunde, et ex iis, quae paulo post dicentur, constabit, *τοὺς δημότας*, quos *gregales* aut *factionales* appellabimus, pro vili indotata plebe plerumque traduci, et ab illis *possessoribus* dictis distingui. Luculentius igitur idem Nicephorus p. 215. c. fin. factionales a civibus distinguit: *οὓς ἐπηγάγετο τῶν ἐζωγρημένων τοῖς τε πολίταις καὶ τοῖς ἐκ τῶν λεγομένων χρωμάτων δημόταις παραδίδωσιν.* Chronicon Alexandrin. anno 11. Heraclii: *μετά τινων ἀρχόντων καί τινων οὐ μόνον κτητόρων καὶ κληρικῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐργαστηριακῶν καὶ δημωτῶν ἐξ ἑκατέρου μέρους.* Habemus hic *τοὺς ἄρχοντας*, nobiles et proceres aulicos, deinde *τοὺς κτήτορας*, cives lautiores, illos, qui olim in liberis rebus publicis Graecis et Asiaticis *ἐλειτούργουν*, onera publica suscipiebant gerenda, ut alendi equitatus, instruendae classis marinae, et sic porro; tum clericos, postea *τοὺς ἐργαστηριακούς*, quo nomine continentur omnes, qui in tabernis sedent publicis, venduntque aut alienas, aliunde advectas, comparatasve merces, seu suis manibus effectas, adeoque cum mercatores, tum sellularii, alias *βάναυσοι* et *ἐπιδιφρίδιοι;* et tandem gregales utriusque gregis, nempe veneti et prasini. Theophanes p. 62. Thessalonicae *δήμους καὶ λαοὺς* coniungit *gregales et oppidanos* seu cives. E quibus omnibus iisque, quae iam continuatum eo, conficio, greges hos fuisse cum civibus non eosdem, neque tamen diversos, constitisse greges e civium omni paene ordine, eatenus tamen, qua greges, spectatos non habuisse civium speciem. Clarius exponam meam sententiam. Sunt apud nos collegia quaedam constantia numero civium cum lautiorum, tum etiam humiliorum, eo instituta, ut, qui illa componunt, ad certum annorum numerum tractandis armis sese exerceant, et vel sagittis suspensum ex alta pertica petant avis ligneum simulacrum, vel metam sclopeto feriant. Talia collegia civibus quidem constant, faciunt tamen peculiare aliquod corpus a reliqua communione quodammodo diversum, legibusque et iuribus suis gaudens. Talia collegia fuisse *τοὺς δήμους* puto, in quae reciperentur omnes civium ordines, quae tamen, quia vilis inops turba ubique terrarum numero superat, paene soli ignobiliores conficiebant. Vel potius eaedem erant catervae illae cum nostris excubiis civicis, quas cives ad certum annorum numerum obire ex lege tenentur; quia tamen ea res ab exercendis opificiis et quaestibus quemque suis avocaret, vicariis

Digitized by Google

demandant, publica mercede alendis, militibus oppidanis. Hae civicae excubiae interdum solemnes ad actus conveniunt in armis, et sub ductoribus suis arma exercent. Alio quoque respectu similes erant illi δῆμοι militiae illi generi, quod a iuventute civica et rusticana in necessitatem celeris supplementi verae militiae conscribitur, et in armis exercetur, neque tamen vestem militarem, neque stipendia, neque ductores militares accipit, neque sedibus suis excitatur, sed manet suo quisque loco eoque in vitae et quaestus genere, quod amplexus fuerit, statutis temporibus ad exercenda arma coeuntes; quales nos appellare *milites provinciales* solemus. Poterant in his catervis esse opulenti, et pauperes, mercatores, opifices, baiuli, omnes cives, verum tum temporis a civibus distincti, et a magistratus urbani iurisdictione exemti, quum functiones gregum exercerent. Quaenam vero illae? In magnis processionibus sacris ad ecclesias cohortes illorum gregum diversis statisque in locis earum platearum, per quas processio transiret, stabant ad utrumque latus plateae collocati in seriem, praestolantes [δεχόμενοι vel ἐκδεχόμενοι] adventum Imperatoris, eumque coram advenientem acclamationibus laetis gaudium significantibus et vota prosperitatis omnis prodentibus excipientes. Quapropter hic actus δοχὴ, id est sive praestolatio, sive exceptio, salutatio, beneventatio dicebatur. Si longius abesset a palatio ecclesia illa, ad quam identidem procederetur, ad certa intervalla constitutae gregis cuiusque minutae particulae officium salutandi praestabant; unde legitur Imperator interdum octies fuisse acclamatus vel salutatus, antequam in ecclesiam, ad quam tenderet, perveniret. Eadem formula iterabatur in reditu e sacris ad palatium. In prima quaque cuiusque factionis exceptione porrigebat Demarchus Imperatori libellum, continentem carmen, quo gratularetur quaeque factio Imperatori festum identidem diem, et saepius eum ipsi laetum redire optabat. Quibus carminibus pangendis habebat quaeque factio suos sibi peculiares mercede conductos poetas: non pares quidem arte poetica Pindaro, mercenarios tamen aeque atque ille fuit, eodemque utentes quaestu. De quibus poetis recurret deinceps dicendi locus. Idem salutandi et acclamandi officium greges Imperatori praestabant in Circo, praeeuntibus formulam τοῖς κράκταις, seu clamatoribus, id est praeconibus, praecentoribus. Scatet Codex noster talibus formulis. Erant ergo hi gregales eatenus parasiti imperiales lege constituti, et stipendiis aulicis conducti ad canendas laudes Imperatoris velut publica voce. Quo fiebat, ut gregalis quisque, qua talis, non ad iudicium civicum, sed aulicum spectaret. Nam Demarchi, qui summi erant gregum magistratus, causis et rixis gregalium componendis et regendis gregibus con-

Digitized by Google

stituti, tamen suberant Democratis, quorum venetus quidem Ed. L. 10
idem erat identidem cum Domestico scholarum, prasinus autem idem cum Domestico Excubitorum, ambobus muneribus ita coniunctis, ut divelli non possent. Hinc est, quod Sidonius Apollinaris in panegyrico civitatis Narbonensis factiones has *iuvenes aulicos* appellet.

Tunc, ait, *coetus iuvenum, sed aulicorum,*
Elaei simulacra torva campi,
Exercet spaciantibus quadrigis.

Conveniebant igitur cum illis a Nerone institutis Augustanis vel Augustianis militibus, ut non immerito credantur ab iisdem manasse, ex equestri et plebeia iuventute lectis quinque millibus et ultra, qui divisi in factiones cantanti Neroni operam darent, doctique plausuum varia genera ederent, de quibus egregia dedit Cl. Reimarus ad Xiphilini p. 1000. n. 38. illa verba: *ἦν τι καὶ ἴδιον αὐτῷ σύστημα εἰς πεντακισχιλίους στρατιώτας παρεσκευασμένον. Αὐγούστειοι δὲ ὠνομάζοντο καὶ ἔξηρχον τῶν ἐπαίνων, ἠναγκάζοντο δέ σφισι καὶ οἱ ἄλλοι πάντες καὶ ἄκοντες ἐπεκβοᾷν* (ita leg.). A Nerone igitur inde hi Augustani aut retenti a secutis Imperatoribus, aut postliminio veluti revocati a Byzantinis fuerunt, mutata nonnihil forma; ut nullus dubitem, hos *δήμους* perinde, atque veros milites, stipendia ex aula imperiali accepisse. Adhibebantur porro gregales operibus publicis condendis, ut e Codino patet, qui scribit, Theodosium iuniorem collapsos urbis muros instaurasse incumbentibus in id opus duabus factionibus, veneta et prasina, illarumque eam fuisse in maturando et urgendo opere sedulitatem, ut intra sexagesimum diem confectum esset, prasinis ab aurea porta, et venetis a Blachernis orsis ad Polyandrium convenientibus. v. Du Cange CPl. Christ. I. 15. n. 10. Credibile est, gregalium magistratus invigilasse condendis moenibus, et opus ursisse, gregales ipsos operam struendis praestitisse. Custodiebant quoque urbem et urbis moenia per absentiam militum, ad quos alias ea cura spectabat. Mauricius apud Theophylactum Simocattam VIII. 8. *περιφρουρεῖν τοῖς δημόταις τὰ Θεοδοσίου τείχη προστάττει.* Theophanes p. 235. B. *οἱ δὲ δῆμοι τὴν πόλιν διεφύλαττον* ait, et e Nostri p. 259. C. idem concludo, ubi per absentiam Imperatoris in castris agentis dicitur urbs augusta custodita fuisse tam a militibus oppidanis praesidiariis, quibus nulla res cum palatinis erat, quam ab iis, qui subessent Praefecto urbis. Quid si hi fuerint gregales, eo tempore Praefecto Urbis demandati, quo Domestici Scholarum et Excubiarum in castris agerent? Tandem quoque, ubi opus esset, neque sufficerent milites ordinarii, mittebantur gregales in castra. Ita Cedrenus p. 386. D. ait Iustinianum multos *δημοτεῦσαι*, in greges, seu militiam provincialem, ad-

Digitized by Google

scripsisse, eosque Hunnis ingruentibus obiecisse. Non CPli tantum erant greges hi, sed etiam in municipiis. Procopius p. 129. Anecdotae historiae, ed. Lugdun. *Venetos Tarsenses* memorat. *[Thessalonicae δήμους καὶ λαοὺς in Circum adductos confodiendos militibus tradidit Imp. Theodosius, et ceciderunt 25000. Theophanes p. 62.]* Et sane cum in magnis quibusque urbibus essent Circi, necessario quoque Circenses gregales erant. De turbis et flagitiis caedibusque, quarum hi gregales auctores erant, duo insignes loci sunt apud Procopium, unus Anecdotor. p. 31. sqq. unde illa tantum, quae ad habitum earum pertinent, afferam, alter in historiae Persicae L. I. Illius superioris haec ergo sunt particula: *τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην ἐς νεώτερόν τινα μετεβέβλητο τρόπον. ἀπεκείροντο γὰρ αὐτοὶ οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. τοῦ μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῇ ἥπτοντο, ἀλλ' αὐτοῖς καταχομᾷν ἐπὶ πλεῖστον, ὥσπερ οἱ Πέρσαι, εἰσαεὶ ἤθελον. τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τὸ ἔμπροσθεν ἄχρι ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμνόμενοι τὰ ὄπισθεν ἀποκρέμασθαί σφισι λόγῳ οὐδενὶ εἴων, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται. διὸ δὴ καὶ Οὐννικὸν τοῦτο τὸ εἶδος ἐκάλουν.* Scilicet Romani Byzantini, seu Graeci, radebant barbam et tondebant capillum, ut ultra cervices non promineret, et partem aliquam frontis tegeret, pexis deorsum nasum versus crinibus, non retrorsum, ut nos facimus. Audivi morem illum tondendi Russis adhuc in usu esse. Gregales vero illi tonso sincipite usque ad verticem, reliquam comam intonsam sinebant retro pendere, ut olim, auctore Homero, Abantes, Massagetae tempore Procopii, Turcae et Tatari nostro. Continuat Procopius: *ἔπειτα δὲ τὰ ἐς τὰ ἱμάτια εὐπάρυφοι ἠξίουν ἅπαντες εἶναι, κομπωδεστέραν, ἢ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν, ἐνδιδυσκόμενοι τὴν ἐσθῆτα. κτᾶσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα ἐκ τῶν οὐ προσηκόντων παρῆν. τοῦ δὲ χιτῶνος τὸ ἀμφὶ τὼ χεῖρε μέρος αὐτοῖς τὰ μὲν ἐς τὸν καρπὸν ξυνῄει σφισὶν ἐν στενῷ μάλιστα δὴ, τὰ δ' ἐνθένδε μέχρις ἐς ὦμον ἑκάτερον ἐς ἄφατόν τι εὖρους διεκέχυτο χρῆμα, ὁσάκις τε ἡ χεὶρ αὐτοῖς σείοιτο, ἀναβοῶσιν ἐν τοῖς θεάτροις τε καὶ ἱπποδρομίοις, ἢ ἐγκελευομένοις, ἧπερ εἰώθει, ἐπῆρτο εἰς ὕψος αὐτοῖς -- αἱ ἐπωμίδες δὲ καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὔννων τότε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκέκριτό σφισιν. ἐσιδηροφόρουν δὲ, νύκτωρ μὲν τὰ πρῶτα ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς σχεδὸν ἅπαντες, ἐν δέ γε ἡμέρᾳ ξιφίδια περὶ τὸν μηρὸν δίστομα ὑπὸ τῷ ἱματίῳ ἀποκρυψάμενοι, ξυνιστάμενοί τε κατὰ ξυμμορίας ἐλωποδύτουν,* etc. Post descriptum eorum vestitum, scelera, rapinas, spoliationes occurrentium, caedesque, persequitur Procopius, quae hic omitto brevitatis studio. Sed alterum locum praeterire non possum. Habet autem sic p. 39. ed. Aug.: *οἱ δῆμοι ἐν*

Digitized by Google

πόλει ἑκάστῃ ἐς βενέτους ἐκ παλαιοῦ καὶ πρασίνους διῄροντο, οὐ πολὺς δὲ χρόνος ἐξ οὗ τούτων τε τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν βαφῶν ἕνεκα -- τά τε χρήματα δαπανῶσι καὶ τὰ σώματα αἰκισμοῖς πικροτάτοις προΐενται, καὶ θνήσκειν οὐκ ἀπαξιοῦσι θανάτῳ αἰσχίστῳ. μάχονται δὲ πρὸς τοὺς ἀντικαθισταμένους, οὔτε εἰδότες ὅτου αὐτοῖς ἕνεκα ὁ κίνδυνός ἐστιν, ἐξεπιστάμενοί τε ὡς, ἢν καὶ περιέσονται τῶν δυσμενῶν τῇ μάχῃ, λελείψεται αὐτοῖς ἀπαχθῆναι μὲν αὐτίκα εἰς τὸ δεσμωτήριον, αἰκιζομένοις δὲ τὰ ἔσχατα εἶτα ἀπολωλέναι. φύεται μὲν οὖν αὐτοῖς τὸ ἐς τοὺς πέλας ἔχθος αἰτίαν οὐκ ἔχον, μένει δ' ἀτελεύτητον εἰς τὸν πάντα αἰῶνα, οὐδὲ συγγενείᾳ, οὐδὲ φιλίας δεσμῷ εἶκον, ἢν καὶ ἀδελφὸς, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτό γε οἱ εἰς τὰ χρώματα ταῦτα φιλοστοργοῦντες διάφοροι εἶεν. μέλει δὲ αὐτοῖς οὔτε θείων, οὔτε ἀνθρωπείων πραγμάτων παρὰ τὸ ἐν τούτοις νικᾷν -- καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπανίζοντες ἴσως -- οὐ προσποιοῦνται, ἤν γε αὐτοῖς κεῖσθαι τὸ μέρος τοῦτο ἐν καλῷ μέλλῃ. οὕτω γὰρ τοὺς στασιώτας καλοῦσι. μεταλαγχάνουσι δὲ τοῦ ἄγους τούτου καὶ γυναῖκες αὐτοῖς, οὐ τοῖς ἀνδράσιν ἑπόμεναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτοις, ἂν οὕτω τύχοι, ἀντιστατοῦσαι, καίπερ οὐδὲ ἐς τὰ θέατρα τὸ παράπαν ἰοῦσαι, οὔτε τῳ ἄλλῳ αἰτίῳ ἠγμέναι. ὥστε οὐκ ἔχω ἔγωγε ἄλλο τι εἰπεῖν ἢ ψυχῆς νόσημα. Mitto, ne nimius sim, reliqua insignis loci, e quo insania factionum quanta fuerit patet. Quem si conferamus cum Italis quibusdam medii aevi scriptoribus, apparet eundem furorem ad Italos quoque transiisse, et tandem inde natos fuisse ludos illos equestres torneamenta dictos, nisi potius eos a Saracenis Andalusiae ad nostrates propagatos dicas. De factionibus est insignis locus apud Agnellum T. II. Script. Rer. Ital. p. 154. in fine. *Die omni dominico, vel apostolorum die Ravennenses cives non solum illustres, sed etiam diversae aetatis -- post refectionem per diversas portas aggregatim egredientes ad pugnam procedunt, deliri et insani, quando sine causa morti se subiiciunt* -- et quae reliqua de furore civili horrenda narrat. Concinunt quae Aulicus Ticinensis, scriptor saeculi XIV., de suis gentilibus habet. *Ut autem a pueritia melius ad bellum doceantur, singulis diebus dominicis atque festis quaedam spectacula faciunt, quae battaliolae, sed Latine convenientius bellicula nuncupantur. Dividunt enim civitatem in partes duas, quarum unaquaeque multas societates sive cohortes habet. Pugnat autem ad invicem ligneis armis* etc. Liquet successisse his ludis saepe cruentis nostras societates et exercitia sagittariorum (*Schützen Companien*), et nostras areas, in quibus sclopeto et arcu iuvenes civici exercentur, (*Schiesgraben, valles iaculatorum* appellamus) illis *pratis de battalia* et *circulis* aevo medio usitatis, et *circis hippodromi*, ut appellat Gualvaneus de la Flam-

Digitized by Google

ma apud Murator. T. II. Antiquit. Ital. p. 833., ubi egregia de his ludis tradit, et locum Augustini quoque exhibet, qui illustrando Procopiano superius allato egregie facit. *Quum apud Caesaream Mauritaniae*, ait, *populo dissuaderem pugnam civilem, vel potius plus quam civilem, quam* Catervam *vocabant, neque enim cives tantummodo, sed etiam propinqui, fratres, postremo parentes ac filii lapidibus inter se in duas partes divisi per aliquot dies continuos certo anni tempore solemniter dimicabant.* Appellat hic Augustinus partes illas pugnantes *catervas.* Quid hoc aliud, quam *δήμους* appellare?
Ed. L. 11 Graecis est *δῆμος ὀρνίθων* populus avium, caterva avium. Conveniunt Italici mores cum Graecis in studio partium et exacerbatione animorum unius partis erga alteram; in genere pugnae differebant. Apud Italos totae paene civitates, pueri senesque, committebantur, et rudibus, seu baculis, ad speciem ludicri, sed saepe non sine caedibus, pugnabant. Apud Graecos certabant equis potissimum commissae quadrigae, interdum quoque cursu pedestri cursores cuique gregi proprii; gregalibus reliquis spectantibus e gradibus circi, et hortantibus, plaudentibus, clamore insano favorem aut contumeliam significantibus, item precibus ea ab Imperatore, quae sibi indulgeri cuperent, flagitantibus, eumque aut laudantibus, aut acerbis saepe convitiis impudenter proscindentibus. Apud Italos quoque credo partes seu catervas diverso sese vestitu distinxisse, idque intelligitur e Rolandini Patavini Chronico L. I. c. 10. quod *ludum factum*, ait, *in prato vallis*, [alias *prato Communis* dicto,] *et omnes contratae* [*δῆμοι*, catervae] *de Padua, singulae videlicet ad unum et idem signum vestimentorum* [a una stessa divisa exponit Muratorius, id est una caterva alba, alia rubra, alia prasina, alia veneta] *se novis vestibus innovarant. Et tunc in praedicto loco de prato, dominae cum militibus*, [id est matronae summi loci cum equitibus] *cum nobilibus populares, senes cum iunioribus, in magnis solatiis* [id est gaudiis] *existentes in festo Pentecostes et ante et post per plures dies cantantes et psallentes tantam ostendebant laetitiam.* Obtinet ille mos in prata Communium post festum Pentecostes conveniendi, et saltando, potando, iaculandis sagittis, explodendis sclopetis sese exercendi, nostris in urbibus et pagis. Simile quid catervis his olim erant apud Athenienses *οἱ ἔφηβοι.* Nam ut catervae hae in omnibus *πομπαῖς*, processionibus solemnibus, cum sacris ad ecclesias, tum profanis in circum, adesse debebant, et quodammodo securitatem praestare procedentibus adversus concurrentis plebeculae vim et insolentiam; nam scutis armatae erant et hastis, ut ex Luitprandi capitali loco constat; cuius haec sunt verba: *Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque persona-*

Digitized by Google

rum ea solemnitate collecta [describit Nicephori Phocae processionem e palatio ad S. Sophiam] *ad susceptionem* [δοχὴν] *et laudem* [εὐφημίαν] *Nicephori a palatio usque ad S. Sophiam quasi pro muris viae margines tenuit clypeolis tenuibus satis et spiculis vilibus dedecorata;* ita οἱ ἔφηβοι apud Athenienses a decimo et octavo aetatis anno usque ad vigesimum debebant, dum populus in concione esset, circumsedere, et urbem obire atque vigilare cum scuto et hasta, publice pro concione datis; habebantque hi iuvenes περιπόλοι vel circitores suum sibi vestitum, et olim quidem nigras chlamydes, e dono et instituto Herodis Attici autem deinceps candidas, auctore Philostrato, cuius haec sunt verba Vit. Sophist. p. 550. *ed. Lipsiensis*: μετεκόσμησε καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐφήβους ἐς τὸ νῦν σχῆμα, χλαμύδας πρῶτον ἀμφιέσας λευκάς. τέως γὰρ δὴ μελαίνας ἐνημμένοι τὰς ἐκκλησίας περιεκάθηντο καὶ τὰς πομπὰς ἔπεμπον. Ut hi iuvenes cum armis circumstabant populum in concione coactum, sic gregales cingebant in Circo plebem, stantes vel sedentes in gradibus Circo proximis et infimis, reliqua plebe e gradibus remotioribus et altioribus spectante. Quae omnia considerans nihil invenio nostris in institutis, quod aptius catervis illis comparari queat, quam cohortes civicas [*Bürgerwache*], qui quamvis cives sint, et magistratui civico pareant, etiam in illis urbibus, ubi milites oppidani, diversi a castrensibus, excubant, nihilominus tamen locum, et suos Capitaneos habent, et absque stipendio ex officio, per certum annorum numerum militiam civilem incruentam et nemini metuendam militant. *[De factionibus v. Bandur. p. 501., de eorum coloribus p. 644.]* Haec praemittenda mihi fuisse de δήμοις duxi, quod singulis paene paginis nostri codicis eorum mentio fiat. De ludis circensibus, et partibus catervarum in illis, dicendi amplior erit locus, quando ad L. I. cap. 65. pervenerimus, a quo rituum circensium expositio orditur. De Demarchis id unum adhuc habeo quod moneam, olim eos fuisse *alytarchas* appellatos, ut e vexato illo Theodosiani codicis L. II. de equis curulibus loco constat. Cuius appellationis facile patet ratio. Alytarchae olim apud Eleos in ludis Olympicis erant praefecti τῶν ῥαβδοφόρων καὶ τῶν μαστιγοφόρων, quos ἀλύτας compulsores, ab ἀλύειν, ἀολλύειν, et ἀλίζειν compellendo, congregando appellabant, ut qui irruentem in stadio turbam scuticis et fustibus reprimerent et compellerent, liberumque facerent campum currentibus aut alio certaminis genere defungentibus. Prorsus idem praestabant in Circo et in sacris processionibus οἱ δημῶται. Quapropter eorum Demarchi recte potuerunt Alytarchae fuisse aevo Theodosiano appellati. Conveniunt, ut e superioribus patet, cum nostratium urbium Capitaneis civicis.

4. B. 7. [6, 6.] τῷ δομεστίκῳ τῶν νουμέρων. Numeri

Digitized by Google

alias sunt *σπεῖραι* cohortes militares. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 42. 6. et p. 255. Goar. ad Theophan. p. 43. B. 3. et 89. C. 6. *[Fauchet. p. 479.]* Graeci per *ἀριθμὸν* passim reddunt. Quod Theophan. p. 185. D. habet *νουμέριοι ἀριθμοὶ* sunt idem quod *νούμεροι ἢ ἀριθμοί.* Corrigatur hac occasione latina eius interpretatio p. 43. B. 3. *τριβοῦνος τότε ὢν τάγματος κορωνάτων λεγομένων νουμέρου*, *tribunus legionis coronatorum, quibus numerus nomen.* Ita vertitur. Debebat potius: *tribunus cohortis, cui nomen erat numerus coronatorum sic dictorum.* Quando autem *numerus* peculiare genus militiae designat, ut in nostro loco et passim, credo eos milites designari, qui CPli moenia, et Circum, et carceres, et publica quaevis aedificia custodiebant, et vigilias obibant. Videor enim mihi ex loco apud Script. post Theophan. p. 267. B. colligere posse *τὰ Νούμερα carcerem* fuisse, quamvis Du Cangius ad Alex. p. 423. et CPli Christian. p. 125. tradat, fuisse porticus, in quibus milites praetoriani excubabant. Confirmat me in sententia mea, quod lego p. 416. D. ult. Domestico numerorum subesse *portarios*, qui sane alii esse quam *ianitores carcerum* nequeunt: item ex eo, quod *Ἀριθμὸς*, quem cum Numeris idem puto, mihi videatur idem quoque esse cum *τῇ Βίγλῃ vigiliis, excubiis*, militibus excubialibus. Concludo id ex eo, quod Acoluthus, princeps Barangorum, modo dicitur Drungario vigiliae subesse, modo Drungario Arithmi. Constantinus quoque Porphyr. libro de administr. imperio p. 140. B. ait Leonem, patrem suum, si in processiones urbi vicinas iret, consuevisse *τὴν μίαν οὐσίαν unum dromonium de duobus*, quae sibi fieri curaverat *καταλιμπάνειν εἰς τὸν ἱππόδρομον relinquere in Circo* (ergo Circus ad mare usque protendebatur) *πρὸς φύλαξιν τοῦ παλατίου*, ut etiam a parte maris obire palatium et lustrare possent constituti vigiles de Arithmo, *διὰ τὸ τὸ τάγμα τοῦ Ἀριθμοῦ κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα παλαιὸν τύπον μετὰ τοῦ Δομεστίκου τῶν σχολῶν ταξειδεύειν*, *quia tagma*, cohors, *Arithmi secundum formam, quae iam a longo tempore viget, praesidium agit sub inspectione Domestici Scholarum, καὶ ἐναπομένοντες εἰς τὸν ἱππόδρομον οὐ συνεξιοῦσι κατὰ τύπον τοῖς βασιλεῦσιν εἰς τὰ πρόκενσα*, (ita legendus est ille locus,) *et, quandoquidem retro manet in Circo, ex praescripta formula cum Imperatoribus in processiones* (seu rusticationes) *non exit.* Notat in hoc loco vox *οὐσία* dromonium vehendo sacro corpori Augusti destinatum, una cum *πληρώματι τῶν ἐρετῶν*. Vid. ad p. 334. D. 1.

B. 8. [6,7.] *κόμητι τῶν τειχέων. Comes murorum* vel *moenium* erat qui reparandis moenibus, item militibus per moenia excubantibus, *τοῖς τειχειώταις* praeerat, vid. Goar. ad Codin. p. 33. n. 59. et DC. v. *Ἄρχων τῶν τειχέων.*

Digitized by Google

4. B. 9. [6, 8.] τάξεσι. Vox τάξις et τάγμα illo aevo fere tantum de militia usurpabatur, ut σέκρετον de officio civili. Τάξις est cohors speciose armata custodiae et comitatui et pompae magnorum virorum, ut consulis, praetoris, praefecti Urbi, et provinciae correctoris, sed praecipue Imperatoris, addita. Georg. Alex. in vita B. Chrysostomi apud Fabrott. Gloss. Cedr. voce *Cubicularius*: παρέστη καὶ ἡ βασίλισσα πρὸ τῶν θυρῶν τῆς ἐκκλησίας μετὰ πάσης αὐτῆς φαντασίας καὶ τῶν κουβουκλαρίων καὶ τῆς τάξεως, *cum omni sua pompa, et cubiculariis, et ordine*, id est militia pompatica corporis Augusti protegendi. Exempla plura habet Du Cange Gloss. Graec. h. voce. Erant autem plures tales ordines: ut sequentia statim docent ἑκάστη τάξις *unusquisque ordo*. Erant Scholarii, erant Hicanati, Numeri, etc.

B. 9. [6, 8.] πᾶσι τοῖς σεκρέτοις. *Secretum* et *curia* Ed. L. 12 idem est. *Secretum est locus, in quo sedent iudices pro tribunali*, ait Vales. ad Ammian. Marcell. p. 97., ubi fuse de *secretis* agit. *Secreta vocabant loca*, ait Casaubon. ad Vopiscum, *ubi de negotiis pro ratione muneris quisque sui tractaturi conveniebant*. Conf. Goar. ad Codin. p. 74. n. 51. et Gretser. p. 167. *[De Secretariis Du Cange ad Alex. p. 269. de secretario episcopi, ubi ab universo clero salutabatur. Idem CPlis Christian. p. 255. et ad Zonar. Secretarium est quod Graeci διακονικὸν appellant. Alteserr. ad Anastas. p. 58.]* Conf. Du Cange Gloss. utroque.

B. ult. [6, 10.] κατὰ τὸν ἴδιον τοῦ σεκρέτου τύπον. Unum enim secretum alio habitu locoque conveniebat quam alterum.

C. 1. [6, 11.] προευτρεπίσωσι. Congruunt huc verba Nicetae Choniatae p. 252. A. *ed. Ven.*: τῆς γενεθλίου ἐπιστάσης ἡμέρας Χριστοῦ, αὐτός τε τὴν διάλιθον στολὴν ἠμφιάσατο, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἐπετετάχει τὰς χρυσοϋφεῖς περιθέσθαι καὶ πλατυσήμους ἐσθῆτας. *Loros* designat.

C. 2. [6, 12.] τῷ ὑπάρχῳ τῆς πόλεως. Est ex antiqua Roma. Praefectus urbis modo ὕπαρχος, modo ἔπαρχος appellatur. Harduinus ad Themist. p. 480. ait praefectos urbis CPtanae A. C. 359. primum institutos et Principes senatus fuisse. Quod intelligendum stricte de senatu urbano, qui τὸ πολίτευμα appellatur. Erat haec dignitas maximae auctoritatis. Absente Imperatore regebat urbem una cum τῷ ἐναπομονεῖ, ut ex Tactico militari nostro p. 259. patet. Ex praesente loco constat illum vias, per quas processio publica regia transitura esset, purgari vestibusque, cereis et sertis, atque opere topiario ornari curasse. Sub eo erat τὸ ἱερὸν πραιτώριον. Vid. Script. post Theophan. p. 294. B. Ad ipsum pertinebat, poenas in sontibus exsequi, quod in Circo fiebat. Cuius rei passim exempla prostant apud Theophanem et Cedren. Debebat populo mandata Imperatoris in foro Constantini praelegere. Cedren.

Digitized by Google

p. 750. D. 4. *Ἀναφορὰν γράψας καὶ τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ δοὺς ἀναγνῶναι ἐν τῷ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου φόρῳ τοῖς πολίταις ἐκέλευσεν.* Titulus erat *praefectus et pater urbis*. *[*Ἔπαρχος καὶ πατὴρ πόλεως* est apud Script. Theoph. p. 287. et Agathiam in Epigrammate apud Bandur. Ant. *Imp. Orient.* p. 148.]* Videtur titulus *Patris Urbis* cum titulo *Praefecti Urbis* semper iunctus fuisse. Vid. ad p. 304. D. 4. dicenda. Et quum *patricius* idem valeret atque *pater* (nam *patricii* omnes imperiales primae institutionis tempore quoque *patres Imperatoris* appellabantur) patet ex eo quid sibi velit titulus *Patricius urbis Romanae*, quem Pontifices Romani Imperatoribus gentis Francicae et aliis tribuebant. Notat enim *patrem urbis Romae*. *[Alberic. ad ann. 1084. Henricus Rex patricius Romanorum constituitur, et a Clemente Papa in Imperatorem benedicitur. p. 188.]* Nota res de Carolo M. Praefectus urbis porro iudicabat una cum Magistro sacrorum officiorum causas patriarchae. Vid. Theophan. p. 135. B, nisi casus ille peculiaris fuerit. Praecedebat populum in sacris processionibus, quibus Imperator intererat, metu seditionis subitae; ut e Theophane p. 128. B. 12. et loco Theodori lectoris a Goaro in notis ad illum locum citato constat. Erant adhuc alii Eparchi, scilicet integrarum Eparchiarum praefecti; item *ἔπαρχοι τοῦ στρατοπέδου*, *quaestores*, de quibus alibi dico.

C. 7. [6, 16.] *μυῤῥίνης.* Leg. e membranis *καὶ τῆς ἐκ κισσοῦ, καὶ δάφνης, μυῤῥίνης τε καὶ δενδρολιβάνου* etc. *Δενδρολίβανος* est *rosmarinus*, frutex, siquidem vulgares expositiones Lexicographorum sequimur, quod passim feci, botanices parum gnarus. Atqui *δενδρολίβανον* in Glossis Iatricis apud Du Cange Gloss. Gr. p. 362. fine redditur *Ἐκκίλελ μέλεκ* [l. *Ἐκλὶλ ἐλμέλεκ*] اكليل الملك *corona regis*. Ita appellant Arabes *melilotum*. Teixera L. I. de la Relacion de los Reyes de Persia p. 193. *Melek vale Rey, --y por este nombre me occorre la etymologia de la yerva, que los medicos llaman Meliloto, y nos vulgarmente Corona de Rey, parece deduzido del Arabigo, que la dice Equelilal Malek, que es lo mismo.* Conf. D. C. v. *Ἐλίλεκ μόλικ, μελήλοτον.* Sed *ἐλίλεγ* et *χαλίλεγ* اهليلج quod eodem retulit Du Cange, illuc non pertinet. *Eclil almalek*, *corona regis*, est Arabibus melilotus. *Ahlileg* aut *Ehlileg* et corruptiore pronunciatione *Halileg* sunt myrobalani, phoenicobalani. Du Cange v. *Λεκλὶλ* quae recte habet, et est *Ἀλεκλὶλ* الاكليل exponit *Libanotis. λεκλὶλ ἢ λιβανωτίδα.* Dubium non est *Libanotin* et *dendrolibanum* idem esse. Caeterum de more vias, per quas pompa procederet, floribus spargendi et opere topiario praetendendi credo e superioribus constare posse, et e loco Pauli Rhamnusii L. III. de

Digitized by Google

bello CPtanos inter et Venetos initio saeculi XIII. gesto p. 140., ubi pompam coronationis Balduini Flandri in Imp. CPtanum describit. *Pompae apparatus*, ait, *sic magnificus, ut Graeci, qui in urbe erant, sumtuosiorem non meminerint -- ut veterum triumphorum splendorem facile exaequaret -- Quin etiam qua a Blachernis palatio ad Augusteonem atque inde ad Sophiae aedem et ad Bucoleontem pompae transitus erat, festis frondibus topiario opere ingentes arcus sublatos, in vias undique et regionum compita florum odorumque nimbos effundi videres.* Nicetas, describens introitum Manuelis Comneni in urbem Antiochiae, de Latinis Antiochenis haec narrat p. 57. A: τὴν εἴσοδον αὐτῷ εἰς τὸ πομπικώτερον διεσκεύασαν, τάς τε ἀγυιὰς καὶ ἀμφόδους ἐπίπλοις καὶ τάπησι διεκόσμουν, καὶ δένδρων νεοδρέπτοις κλωσὶ κατηγλάϊζον, τὰς τῶν λειμώνων καὶ ἀνθέων χάριτας εἰς τὸ ἄστυ μέσον διακηπεύοντες. Conf. cl. Wetsten. ad Nov. Test. T. I. p. 460. b.

C. 11. [6, 19.] τῇ ἡμέρᾳ τῆς αὐτῆς ἑορτῆς. Est more Graecorum recentium dictum pro τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ τῆς ἑορτῆς, aut pro τῇ ἡμέρᾳ ταύτης τῆς ἑορτῆς. Saepe adhibent αὐτὸς pro οὗτος, ut p. 82. fine capitis 24. αὐτῇ (pro ταύτῃ) τῇ ἡμέρᾳ μὴ συνεστιώμενοι τοῖς βασιλεῦσι. Sic etiam αὐτὴν pro ταύτην posuit Macedonius in Anthologia p. 34. 181. penult. it. p. 294. penult. αὐτὸν Ἰωάννην pro τοῦτον. Polyaenus ἐν αὐτῇ (pro ταύτῃ) τῇ φυγῇ pag. 216. 1. Natant exempla ubique librorum.

C. ult. [6, 21.] καβαλλάριον. In membranis est Καββαλάριον. Videtur nomen loci esse, in quo equi domari et cursu exerceri solerent, catadromus equestris gymnasticus, *Reitbahn*, Francis *manege*, et subintelligi δρόμος. Δρόμος καββαλάριος et δρόμος ἱππικὸς idem est. Goar. ad Codin. p. 70. n. 16. καβαλλαρίκιον vertit *catadromus, domitura equi, arena, manege* et similiter Du Cange Gl. Lat. v. *Caballarium*. Καβαλλάριοι sunt equorum domitores gymnastae, *picqueurs*. Manetho Apotelesmat. mstus ap. Du Cange v. Βερεδάριος, iungit τοὺς καβαλλαρίους τοῖς ἱπποκόμοις et aliis similis sortis hominibus.

4. D. 1. [6, 22.] τοῦ μεγάλου καὶ οἰκειακοῦ παπίου ἀνοίγοντος. Nempe τὸ παλάτιον. Habebat enim Papias claves palatii, eiusque portas reserabat atque claudebat idem, mane hora septima et decima, ex computo nostro, et post meridiem hora secunda atque quinta; post quod tempus intrare nemini in palatium licebat. V. Leo Grammat. p. 469. D. 1. Goar. ad Codin. p. 26. n. 22. Du Cange ad Cinnamum p. 479. fine. Commissi eius custodiae erant in carcerem palatinum abditi, ut ex historia Michaelis Balbi constat, et Cinnamo p. 135. fine. *[Papias laternam in phasi lunari accendere solebat. Contin. Const. p. 123.]* E nomine huius officii, quod cum Papa, seu sacerdote, congruit, concluserunt aliqui, fuisse

Digitized by Google

Papiam sacerdotem; probabili quidem sententia, argumento autem isto admodum debili, aut potius nullo. Nam Papiae nomen non a Papa, sacerdote, derivari debet, originemve traxit, sed ab Arabica voce باب *Pap*, *porta*, et inde producto gentili, بابي *Papi*, *ianitor*. Erat enim Papias ianitor palatii, et carceris palatini. Negare tamen nolim eum fuisse de clericis palatinis; quin forte caput eorum fuerit. Quod si neges, non video qua ratione potuerit Papias, quod a Nostro L. II. c. 11. p. 317. C. 1. dicitur, S. crucem ex aede palatina depromere, circumgestare, adoratum exponere, rursus reponere, secludere et reserare, quam tractare laïco non licebat. Posset e p. 143. B. 5. et 148. C. 8. concludi Papiam sacerdotem fuisse, quia ibi dicitur in solemni procerum conventu, instante alicuius ad patriciatum promotione, thuribulum per consistorium circumferre et incensare; nisi ex addito ipsi mensuratore, qui certo
Ed. L. 13 certius clericus non fuit, constaret, non religiosam, sed profanam, pompaticamque suffumigationem ibi designari. Non dubito quoque castratos solos fuisse huic muneri admotos, certe Constantini nostri tempore. Mutatos enim mores cum temporibus fuisse necesse est, si verum sit quod perhibent, illum Ioannem Catacuzenum, qui deinceps Imp. CPtanus fuit, gestasque a se suoque tempore res literis exaravit, initio rerum suarum fuisse Papiam et praefectum cubiculi, quae ambo munera olim propria spadonibus fuere, fuit certe unum eorum; neque unquam coniuncta in uno homine eodem tempore fuerunt. Tribuitur nostro loco Papiae titulus geminus, *magnus* et *domesticus*. Magnus quidem appellatur sive respectu ad vicarium aut secundicerium eius, *Deuterum* dictum, sive ex innata Graecis vanitate vel minimis quibusque dignitatibus πενιχραλάζον suum μέγας et πρῶτος praeponendi, quam riserunt merito Goar et Gretser ad Codinum aliique. Constantini nostri aetate tamen ille fastus nondum tam intemperanter, atque postea, grassabatur. Οἰκειακὸς autem appellatur, quod non publicae minister rei, sed privatae Imperatoris familiae adscriptus esset intraque palatium una cum caeteris clericis palatinis habitaret. Omnes enim intra palatium habitantes, et secreto alicui seu camerae non adscripti, sed aut corporis sacri, aut palatii custodiae necessitatibusque curandis deputati, illi omnes erant *οἰκειακοὶ domestici*, vel *familiares*. Clerici palatini olim extra palatium habitabant, deinde post tempora Leonis Armeni recepti sunt intra palatium. Quod etiam in Curia Francica fuit observatum, ut constat ex Du Cange v. *Eleemosynarii regum Franciae*, ubi citat veteres chartas, in quibus proceres iubentur extra palatium habitare, exceptis custode sigilli, maiore domus, camara denariorum, seu officio thesauri, Capellanis,

Digitized by Google

Confessoribus, et Eleemosynariis. Horum plerique deprehenduntur etiam noctu diuque in palatio CPtano mansisse. Certe de Koetonitis, seu ad Camaram vel thesaurariam pertinentibus, et de Clericis palatinis, seu Capellanis constat. De Sacellio, seu ni fallor, eleemosynario non dubitem. Magister tamen sacrorum officiorum, seu Maior domus, extra palatium manebat seu pernoctabat.

4. D. 2. [6, 22.] *εἰσέρχωνται καὶ καθέζονται.* Copula deest membranis.

Ibid. [6, 23.] *καθέζονται ἐν τῷ βήλῳ.* Vox *βῆλον* triplici notione gaudet apud Graecos recentiores, et in hoc nostro codice. Primum idem notat atque latinum *velum, παραπέτασμα*, quod praetenditur foribus aulaeum. 2) Fores quibus velum praetenditur et appendet. 3) Corpus aliquod procerum vel collegium, quod per vela sublata et fores patulas intromittitur. Secunda significatio hic obtinet. Vid. ad pag. 107. D. 3. De velis iudiciorum vid. Vales. ad Ammian. Marc. p. 203. Du Cange Gloss. lat. v. *Velum.* *[Ad primum et secundum velum, id est ad primas et secundas fores. vid. Alteserr. ad Anastas. p. 54., de dictione: *orent ad primum, ad secundum velum* vid. Giornale dei Letterati XXIII. 333.]*

Ibid. [6, 23.] *τοῦ πανθέου.* Pantheum videtur aut triclinium in vicinia Chrysotriclini fuisse, aut eius pars, et nomen habuisse aut a multitudine imaginum pro sacris habitarum et ibi spectatum atque veneratum expositarum, aut ex eo, quod B. Virgini et Martyribus atque sanctis omnibus dedicatum esset ad exemplum Panthei Romani, quod illis ipsis temporibus magna in fama erat. Anastasius in Bonifacio IV.: *Eodem tempore petiit a Phoca principe templum quod appellatur Pantheon, in quo fecit Ecclesiam S. Mariae semper Virginis, et omnium Martyrum.* Retentum ergo nomen ex pagana antiquitate, et quod olim Diis Deabusque omnibus sacrum erat, id novis Numinibus, Martyribus dictis et Martyrissabus, sacratum. Memoratur a Scylitze *ἄρχων τοῦ πανθέου*, et ab Anonymo Tactico, quem citat Du Cange v. *πάνθεον*, genus militum palatinorum, quibus nomen *οἱ πανθεῶται.* Videntur illi nomen ex eo habuisse, quod in Pantheo, seu palatio, seu parte palatii Chrysotriclini, excubarent, sub ducatu *τοῦ ἄρχοντος τοῦ πανθέου*, tribuni sui.

4. D. 3. [6, 24.] *βεστήτορες.* Vestitores sunt illi, qui Imperatori vestem sacram a vestiaritis allatam circumponebant. Disputant Goar ad Codin. pag. 25. n. 19. et Du Cange ad Alex. p. 285. de differentia vocabulorum *vestitor, vestiarius* et *vestiarita.* Fuisse discrimen inter vestitores et vestiarios observatum dubium non est. At vestiarios et vestiaritas saepe confundebant. Proprie vestiarii erant *οἱ ῥαφεῖς* sartores vestiarii, vestiaritae autem custodes sacrarum vestium et earum promi

Digitized by Google

condi. Certe habet Du Cange Gloss. Gr. pag. 1285. iambos εἰς τοὺς ῥαφεῖς ἤτοι βεστιαρίους. Omnes illos uno nomine complectitur dictio οἱ ἐπὶ τῶν ἀλλαξίμων, vel ἀλλαξιμάτων. Vestitores si officium spectes, deberent quidem spadones fuisse; id certe de hominibus exspectares, qui sacrum corpus tam prope contingerent. Fuisse tamen barbatos, seu integros viros, ex eo patet quod pag. 41. B. nostri codicis βεστιτορίσσας commemorari video, *uxores vestitorum*, et p. 413. A. 4. vestitores Syncleticis proceribus annumerantur, non basilicis. Ergo nequibant eunuchi esse. Patet etiam ex eo, quod pag. 173. D. ult. dicuntur vestitores postquam Imperatori chlamydem circumposuissent ex eius conspectu abire, quo Imp. possit infulari, quia mos antiquus sit Imperatorem coram barbato non infulari; id est caput nudare, quod fieri debet, si demto camelaucio stemma seu infula imponenda est. Hos vestitores appellat Cinnamus p. 23. A. τοὺς ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως ἁλουργίδος ὑπηρέτας; nam ipsorum officium id unum paene erat, ut purpuream chlamydem Imperatori iniicerent. Nam erant alii, qui calceos et bruggas ipsi ministrarent, χοσβαῖται dicti, alii qui infulam imponerent, praepositi nempe.

D. 4. [6, 24.] τὴν μωσαϊκὴν ῥάβδον. Fuit *virga Mosaica* inter cimelia praecipua Imperii CPtani, ut patet e capite libri secundi quadragesimo, quo cimelia variis in aedibus condita recensentur. Non puto, Graecos tam fatuos fuisse, ut crederent, ipsam virgam Mosis miraculosam se habere. Sed, ut mihi quidem videtur, fecerunt ex argento aurove cum gemmis imitamentum illius virgae, quod virgam Mosaicam a similitudine dixerunt. Habent adhuc virgam Mosis Romae, Florentiae, Viennae Austriacae et Hannoverae. Vid. Keisleri Itiner. p. 266. 378. 498. et 1218.

Ibid. [6, 25.] εὐκτηρίου. *Eucteria, oratoria*, erant sacella, tam in aliis ecclesiis, quam in privatis aedibus constructa, ab Episcopo consecrata, imaginibus et ara instructa, in qua sacra licebat peragere, exceptis diebus festis maioribus. Vid. Du Cange Gl. lat. v. *oratorium* et *oraculum*. Si in templis aliis essent talia εὐκτήρια, erant intra Bema, seu tribunam, et erant alii sancto dedicata, quam cui reliquum templum. Exemplum oratorii privatis aedibus, aut cubiculo adiuncti, habemus, praeter hunc praesentem locum, apud Script. post Theophan. p. 89. D. 3., ubi unum illud privatum εὐκτήριον duo βήματα, seu tribunas cum arulis dicitur habuisse, unum pro B. V., alterum pro S. Michaele Archangelo. Iam Iustiniani tempore talia oratoria privata in usu erant. Innocentius Maroniae praesul, qui eum coram audivit, in epistola ad Thomatem narrat eius ore haec. *Ingressus sum in oratorium gloriosi Michaelis Archangeli, quod est in Cochilo, et rogavi domi-*

Digitized by Google

num dicens etc. Locum debeo notis Alemanni ad Procopium p. 72. *Cochilum* autem quid sit non exputo; an *chrysobilo*, *aureo velo*. *[De εὐκτηρίῳ palatii, ubi quotannis feria quinta maioris hebdomadis paschalis S. Matthaei evangelium praelegebatur, v. Du Fresne ad Zonar. p. 51.]*

D. 5. [7, 1.] οἱ τῶν ἀλλαξίμων. *[Hi sunt ministri, qui mutatorias vestes Imperatori porrigebant, quo sensu αἱ ἀλλαγαί, τὰ ἀλλάγματα, apud scriptores, quorum loca Du Cange utroque Glossario collegit.]* Vestes pretiosas, quas posterior aetas ἀλλάξιμα, et ἀλλαξίματα appellabant, eas prior dicebat κατάκλειστα, quod arcis concluderentur; unde ad Arabes transiit mos, cuius in Alcorano exstant vestigia, vestes pretiosas ثياب مصانة appellandi, *vestes reconditas*. De vestibus κατακλείστοις egit Salm. ad Tert. p. 128. Latini ad exemplum Graeciae *mutatoria* dicebant, unde Germanico sermoni mansit vocabulum *Gewand* pro veste, quia nempe avertitur, abiicitur, mutatur alio, reponitur in arca. Ἀλ- Ed. L. 14 λάσσειν τινὰ est novis mundis splendidis vestibus indutis aliquem novum facere, reparare, et velut alium a priore hominem facere, apud Leon. Grammat. pag. 460. A. 9. Dicebant quoque Latini sequiores *alterare* pro *induere*. Vita S. Neoli Abbatis apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Alterare*. *Nonnunquam peregrinorum alteratus induviis in ecclesia pernoctabat.* Item *parare*, unde verbum Germanicum obsolescens *pärden*, et *parade;* vestes splendidae *paramenta*, quia illis sese *parabant*, id est exornabant, et *paratica*. Hinc *parator*, aut sartor, aut indutor, adornator. *Consules paraticorum* fuerunt medio aevo consules, seu praefecti, mercatorum. vid. Du Cange v. *Paratici*, et Murator. T. II. Ant. Ital. p. 876., qui nempe paratica et paramenta, novos pannos, vendebant. In Ordine Romano est: *Pontifex parat se solenniter cum ministris -- paramentis tempori convenientibus -- Interim rex vestibus militaribus indutus cum suis praelatis domesticis non paratis*, id est οὐκ ἠλλαγμένοις. Qui nostro in loco οἱ τῶν ἀλλαξιμάτων dicuntur, sunt p. 81. A. οἱ ἐπὶ τῶν ἀλλαξιμάτων integra dictione. Comparari possint cum τοῖς *a pendice cedri*, τοῖς ἐπὶ τοῦ πήγματος, si recte habet expositio Salmasii, existimantis id officium domus Augustae fuisse, cui arcularum et aliarum rerum e cedro factarum cura erat. Nam vestes in ταβλίοις, ut statim sequitur, cedrinis asservabantur, quod id lignum vermes arceret.

D. 6. [7, 2.] διαιταρίων. Quales fuerint diaetarii, non satis bene novi. Anastasius p. 108. vertit *aulici palatii:* sed p. 39. retinuit vocem *diaetarius*. Fabrottus Gloss. Cedr. *atrienses* reddit. Videntur additi cuique officio iuvenes, praesertim nobiles, fuisse, qui per septimanas adiuvarent eos, quibus

Digitized by Google

additi essent; et quando adolevissent, e palatio amovebantur, et officiis praeficiebantur. Du Cange Gloss. Lat. v. *Dietarius* monet, ita dictos fuisse, qui in diaeta seu coenaculo ministrarent, mensas instruerent, diaetas mundas servarent. *[Horum officium erat, excubias palatiorum noctu et interdiu agere, ut ex Constant. Porphyrog. Continuatore L. IV. n. 35. p. 123. apparet, ubi *οἱ ἐν τῷ μεγάλῳ παλατίῳ κατὰ τὸ ἡλιακὸν τοῦ φάρου διαιτάριοι* memorantur. Menolog. 30 Iulii. Infra apud Nostrum p. 135. C. 8. *οἱ διαιτάριοι τῶν ὅλων διαιτῶν* occurrunt.]*

D. 6. [7, 3.] *τὸ ταβλίον*. In membranis est *ταβλὴν*, quod eodem redit. Nam saepissime Graeci recentes *ης* pro *ιος*, et *ην* vel *ιν* pro *ιον* scribunt. Ita *στομὴν* est apud Theophan. p. 312. B. 1. et librarius novae Graeciae homo, e cuius codice Plutarchi Eroticus ad nos pervenit, saepissime *Πεμπτίδης, τίδην, τίδη* pro *Πεμπτίδιος, τίδιον, τίδιε* scripsit. Sed in posterum haec talia minuta non memorabo. Non male fecit antecessor meus *ταβλίον* pro *ταβλὴν* reponendo. Neque male ego feci in ea parte, quam curavi, stricte membranarum exemplum in talibus sequendo. *Ταβλὴν* hoc loco notat arcam latam planam, qualem nostrates *Schubladen* aut *Schubcasten* appellant, Franci *une layette, un tiroir*.

D. 9. [7, 3.] *κορνίκλια*. Sunt capsae rotundae, quales illae sunt, quibus pelliceas illas grandes chirothecas, nobis *Müffe* dictas (v. Du Cange Gl. Lat. v. *Muffulae*) conduntur. Nomen habent a *cornu*, quo nomine Latini sequiores omnem capsam cylindricam cuicunque rei recipiendae aptam et cuiuscunque materiae appellabant. Sic erat ipsis *cornu* atramentarium, sive corneum, sive eburneum, sive fictile, sive metallicum esset. v. Du Cange Gloss. Lat. v. *Cornu*, ubi ex Hugonis Flaviniacensis Chronico citat *capsam auream insignitam reliquiis XII. Apostolorum, et cornua duo eburnea identidem reliquiis conferta*. *Cornua candelabrorum* apud Anastas. in Benedict. III. fuerintne manubria, an disci illi, qui guttas destillantes aliasque sordes excipiunt, in dubio relinquam. Pari modo Latini sequiores has capsas vestiarias, infulis condendis peculiariter destinatas, *calamaria* appellabant, quod essent similes illis tabulis aeneis bracteatisve, quibus nos condere et gestare calamos scriptorios solemus. Fortasse erunt quibus probabilior videatur derivatio a *cornubus* seu infulis. Saeculo certe XIII. infulas seu tegumenta capitis cava, cucufas, (eo enim sensu vocem *infula* ubique pono) *cornua* et *corneta* appellabant. vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Sed nescio citiusne idem factum, et num Graeci quoque infulas *κέρατα* appellaverint, vel *κορνία*. Si fecerint, quod in dubio relinquo, *corniclia* fuerint capsae, in quibus *cornua* seu infulae servarentur.

Digitized by Google

D. 10. [7, 4.] *στέμματα.* Reddidi hanc vocem ubique voce Latina *infula*, quo intelligo cucufam ornamentis variis certo quodam modo conformatam, cuius typi in numis, apud Goarum in fine Euchologii, apud Rhamnusium de bello Veneto cum CPtanis, apud Bandurium, Du Cangium in Familiis Byzantinis, in Dissertat. ad Ioinville XXIV., in Dissert. de numis aevi medii, et alibi, ubi Imperatorum Byzantinorum imagines conspiciuntur, exstant. Sunt enim qui voce vitta et infula aliter, atque nos, utuntur. Vocabulum venit *ἀπὸ τοῦ στέφειν* ab ambiendo, quia totum caput velut cassis amplectebatur. Differt a *στεφάνῳ corona*. *Στέφανος Ῥωμαῖος* Chronico Alexandrino apud Salmas. T. II. Scr. H. A. p. 851. est circulus aureus cum exstantibus radiis acutis, velut dentibus serrae; qualis in numis Romanis conspicitur. *Στέμμα* vero, a galea ortum, erat cucufa, cum circulis aureis uno rotundo totum caput horizontaliter includente, et duobus sese ad rectos angulos secantibus semicircularibus, et superimposita vertici plerumque cruce, caetera panno constans pretioso, gemmis et margaritis obsito. Anna Comnena mundum imperialem enarrans sic describit *τὸ στέμμα. Τὸ βασιλικὸν διάδημα*, ait, *καθάπερ ἡμισφαίριον εὔγυρον τὴν κεφαλὴν διαθεῖ πανταχόθεν μαργάροις κοσμούμενον, τοῖς μὲν ἐγκειμένοις, τοῖς δὲ καὶ ἐξηρτημένοις.* Distinctionem addit infularum imperialium ab infulis Caesarum et minorum; primam, quod hae non haberent catenulas, *flectas*, ut medio aevo loquebantur, e margaritis et gemmis plexas, apud aurem utramque dependentes; alteram, quod hae non aeque accurate rotundae fuerint, atque infulae Imperatorum; tandem quod imperiales crebrioribus margaritis respersae niterent, quam aliae. *Ἑκατέρωθεν γὰρ τῶν κροτάφων ὁρμαθοί τινες αἰωροῦνται διὰ μαργάρων καὶ λίθων, καί τὰς παρειὰς ἐπιξέουσι. καί ἐστι τοῦτο ἐξῃρημένον τι χρῆμα τοῖς βασιλεῦσι στολῆς. οἱ δὲ τῶν Σεβαστοκρατόρων καὶ τῶν Καισάρων στεφανοὶ σποράδην ἐστὶν ὅπου τῶν μαργάρων καὶ λίθων ἄνευ τοῦ ἐπισφαιρώματος.* De Caesariciis, seu infulis Caesarum, agemus loco suo. Quando usu receptae fuerint tales infulae mihi non liquet. Saeculo quidem septimo adhuc in usu erant modo *οἱ στέφανοι circuli radiati*, modo *τὰ διαδήματα*, seu, quod idem est, *αἱ ταινιαὶ vittae*, seu *lemnisci lati purpurei*, qui in occipitio religabantur; siquidem fidem meretur Nicephorus Patriarcha CPt. narrans p. 39., Heraclium, quo tutius lateret et aufugeret e suorum clade *οἰκτρόν τε καὶ πενιχρὸν, ὡς ἂν ἰδιώτης τοῖς ἐντευξομένοις φαίνοιτο, περιβαλόμενος ἔνδυμα, τόν τε στέφανον τὸν βασίλειον* [designat diadema] *τῇ ὠλένῃ περιαψάμενος -- εἰς φυγὴν ἐτράπετο.* Invenio quidem stemma iam in numo Eudociae Augustae,

Digitized by Google

uxoris Theodosii iunioris, apud Du Cange Famil. Byz. p. 67. Sed quia ea foemina est, id exemplum non allegabo. Invenio porro quoque figuram stemmatis in numis Leonis et Zenonis, et Anthemii ibid. p. 77. Quia vero opponi possit eas figuras galearum esse, non stemmatum, neque illos numos urgebo. Verum in numis Iustiniani magni p. 88. et 92. tam luculenter expressum est stemma, ut ille absque controversia primus eo usus videri queat. Posset quoque monumentum Ravennate, quod Alemannus ad Procopium primus dedit, et ex eo repetiit Du Cange l. c. p. 97. in argumentum allegari (nam in eo Iustinianus conspicitur infulatus) si de illius picturae musivae antiquitate certo constaret; quam qui aequalem Iustiniano vulgo faciunt, mihi quidem haud persuadent ut secum sentiam. In numis sequentium Imperatorum Tiberii, Mauricii, Phocae, Heraclii ipsius, conspicitur stemma. Suspecta igitur illa Nicephori narratio est, et ad Alexandri M. aut vetusti alicuius regis exemplum conficta. Nam ex quo stemmatum usus invaluit, diadematum stricte sic dictorum usus desiit; neque argumentum praestat adversantibus Cinnamus in his verbis p. 15. fin. de Manuele Comneno: *περιδυ-*
Ed. L. 15 *θεὶς* [sic nove et soloece ille auctor pro *induto* posuit, nam *spoliatum* antiquis notat] *τὴν χλαμύδα καὶ ταινιωθεὶς τῷ διαδήματι βασιλεὺς ὑπὸ παντὸς ἀνηγορεύετο τοῦ στρατοῦ.* Auctor enim improprie et affectate vocabulum *διάδημα* usurpat, ut alii multi fecerunt. Erat igitur stemma nihil aliud, quam cucufa vel biretum cum corona aurea in una massa. Solebant aevi medii reges occidentales coronas aureas super bireto exemtiles et liberas gerere, sic ut possent demi, bireto capiti inhaerente. At Imperatores CPtani coronas suas non superimponebant biretis suis, sed simul cum his illas induebant, ut res duas in una massa cohaerentes. Conf. Du Cange v. *Almutium*, ubi citat hunc locum: 99. *grandes perles rondes pour mettre en l'aumuce qui soutint la coronne du roy à la feste de l'estoile.* Hae almutiae [vocabulum Germanicum cum praeposito Arabico articulo *al.* *Mütze* adhuc dicimus pro bireto vel cucufa.] Imperatoribus conveniebant ut laicis et militaris ordinis hominibus, quum *τὸ φιάλιν*, vel cucullus aut cappa, clericorum esset; et videtur haec in vestitu capitis distinctio iam antiquis temporibus obtinuisse. Theodoretus IV. Hist. Eccles. 12. *οὗτος* [de Eusebio Samosateno loquitur,] *πολλὰς τῶν ἐκκλησιῶν ἐρήμους ποιμένων εἶναι μαθὼν, στρατιωτικὸν ἀμπεχόμενος σχῆμα, καὶ τιάρᾳ καλύπτων τὴν κεφαλὴν, τὴν Συρίαν περιῄει πρεσβυτέρους χειροτονῶν καὶ διακόνους.* Gestarunt igitur Imperatores stemma ut milites, et summi militum magistri, pro galea, quicum tam prope convenit, ut, quod paulo ante dicebam, in numis postremorum Imperatorum,

Digitized by Google

quorum imagines numis incusae dici possunt galeam gestare, dubium sit galeamne illa figura an stemma significet. Seldenus etiam plerumque *galeas* haec stemmata appellat in libro de titulis honorum. vid. Menolog. Basil. T. II. p. 112., ubi stemma et habitus Constantini M. synodo Nicaenae praesidentis exhibetur. De diademate priorum Imperatorum, cui deinceps stemma successit, egit Valesius ad Ammian. Marcell. p. 286. a., de coronis Impp. et regum antiquis novisque copiose dixit Du Cange diss. XXIV. ad Ioinville. *[v. Anna Comnena L. III. apud Du Cange ad Ioinville p. 297. De corona Imperatorum, eaque praecipue, qua usus fuit Carolus M., v. Aleman. ad Pariet. Lateran. p. 49., de corona cum tintinnabulis Alteserr. ad Anastas. p. 146. Coronam Hungaricam Belius dicit opus artificis Graeci esse. Notit. Hungar.]*

4. D. 10. [7, 5.] *σπαθάριοι.* Erant corporis sacri custodes, genere nobiles, qui coram Imperatore procedente arma eius, id est scutum et hastam, gerebant, ut ex hoc loco patet. *[vid. Du Cange ad Alex. p. 259.]* Habemus in historia Byzantina frequentes Protospatharios, Spatharios et Spatharocandidatos. Postremos hos interpretatur Nicephorus Gregor. *ἀσπιδοφόρους*. Recte quidem ab armis et munere illa gestandi. Sed et Spatharii atque protospatharii eadem gestabant. Goarus ad Codin. p. 23. n. 34. omnes spatharios protospatharios fuisse scribit, in quo fallitur. Neque solus Imperator spatharios habebat, verum etiam magistratus superiores, ut e Theophane patet p. 368. D. fine., ubi *ὁ κατὰ Βησὲρ* et *ὁ κατὰ Ἱμερίου πατρικίου σπαθάριος* est *Bisiri et Himerii spatharius*. Ubi non recte vertit Goarus. Appellati fuerunt a *σπάθη*, spatha, longo et lato gladio, quem manu gerebant.

D. antepen. [7, 5.] *ἄρματά τε καὶ σκοντάρια καὶ τὰ δόρατα.* Vario significatu adhibetur a Graecis vocabulum *ὅπλα*, *ἄρμα* et *ἄρματα*, quod postremum, *ἄρμα* puta, a Latinis traductum et videatur, et vere fuit, ad Graecos, pervenerat tamen ab his ad illos, et in origine bene Graecum est, ab *ἄρω*, *apto*, *instruo*, *instrumentum*, eoque uti non dubitavit fastidiosus alias et pro sua aetate elegans, sed nobis hodie ridiculus, verborum veterum affectator Nicetas p. 35. c. fin. *ἐπιτάττει δειπνοποιήσαντας πάντας ἱπποκρουστὰς γενέσθαι, καὶ τῶν ἀρμάτων* [id est *ὅπλων*] *αὐτῶν ἐπιμεληθῆναι, ὡς εἰς νέωτα τοῖς Τούρκοις πολεμήσοντας πρωϊαίτερον.* Ambigo igitur dicamne *ἄρματα* hic loci gladios tantum, aut loricas designare, an, quo magis vergo, postrema, *τά τε σκοντάρια καὶ τὰ δόρατα* (sic enim leg.) esse epexegesin superioris *τὰ βασιλικὰ ἄρματ.* Non memini vocem *ἄρμα* pro gladiis positam reperisse. Pro loricis quidem ponunt hodierni Graeci, uti etiam *ὅπλον.* vid. cl. Hemsterhus. ad Aristophan. Plutum vs. 450. At

multo frequentissime et Latini et Graeci, cum novi, tum vel vetustissimi quique, *ὅπλον* et *ὅπλα*, item *arma*, quod illi respondet, pro *scuto* ponunt. v. Salmas. ad Hist. Aug. T. I. p. 212. et II. p. 354. Inde est quod *scutum tractare* et *arma rotare* idem sit. Quod pluribus exemplis evicit Du Cange v. *Arma*. Glossae veteres *Πέλται, μικρὰ ὅπλα* [scuta] *ἔχοντα κύμβαλα προσπεπηγότα, ἅπερ λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ἁρματώρια.* Quo loco sunt *κύμβαλα* idem atque *κόμβοι*, bulbi, nodi, umbones vel umbilici aenei ferreive, bucculae, mediis e clypeis eminentes, ad excipiendam et retundendam ictuum illatorum vim. *Κύμβαλον* et *κόμβος* est omne *κῦον*, tumens in formam sphaericam. Ipse Noster p. 176. B. 3. *τὸ δὲ ἅρμα ἤγουν σκουτάριον* dixit. Hinc iam intelligatur ratiocinium Diodori Siculi L. XV. 44. p. 36. vs. 88. constetque illi loco de integritate sua. *Οἱ ἀπὸ τῶν ἀσπίδων πρότερον ὁπλῖται καλούμενοι, τότε ἀπὸ τῆς πέλτης πελτασταὶ μετωνομάσθησαν.* Argumenta, quibus locum illum impugnat H. Stephanus, speciosa quidem sunt, recte tamen eum tuetur cl. Wesseling. Ita quoque idem Diodorus XVII. 18. p. 173. 67. *τὸ μὲν ἴδιον ὅπλον ἀνέθηκε τῇ θεᾷ* [Minervae], *τῶν δ' ἐν τῷ νεῷ κειμένων ὅπλων τὸ κράτιστον ἀναλαβὼν καὶ τούτῳ καθοπλισθεὶς ἐχρήσατο.* Clypeum ibi significari ultro patet et e p. 175. 82. Apud eundem XVIII. 27. p. 278. 79. sunt *οἱ ὁπλοφόροι scutarii*, scutis et hastis, quae nunquam separabantur, armati, eoque respectu opponuntur ibi *τοῖς μηλοφόροις*, iis, qui *σπαθοβάκλια* seu contos praeferratos cum pomis in fine gererent. *ὅπλον Ἀθηναίης* in carmine Lucillii in Anthologia p. 151. ult. ed. H. Steph. est *aegis Palladis*, et p. 204.

Ἄρσενι δ' Ὀθρυάδοιο φόνῳ κεκαλυμμένον ὅπλον
καρύσσει. Θυρέα, Ζεῦ, Λακεδαιμονίων.

Ipse iam Aristophanes *ὅπλα* pro *scuto* posuit in Vespis vs. 819. collato versu 590. Qui enim ipsi ibi est *ἄνευ ὅπλων* Cleonymus, hic est *ὁ ἀσπιδόβλης*. Recte quoque sententiam Comici reddidit cl. Hemsterhusius in Avibus vs. 390. Pindaro quoque *ὅπλα ἀπ' Ἄργεος* sunt *Argiva scuta*, eo loco quem Athenaeus I. c. 22. initio citat, ab interprete non recte acceptum. Pari modo Latini *se in arma colligere* dicebant pro *se sub scutum recipere*. Virgilius:

Substitit Aeneas et se collegit in arma
Poplite subsidens.

Medio etiam aevo *arma* pro scuto dicebant. A Cutheis de gestis Spoletinorum apud Du Cange v. *Grampha*. *Antecedebant eum sui familiares armati cum tabulariis et clypeis depictis cum grampha*, [id est clava, seu cestu] *ipsius arma*, [id est *scuto*] *et ensibus et spathis nudis*. Inde manavit Francicum *les armes*, pro insignibus gentilitiis. Nam quum veteres

Digitized by Google

equites insignia suae quisque gentis in armis, hoc est scutis, gererent, inde factum est, ut id, quod in armis pictum esset, armorum ipso nomine metonymice diceretur. Scuti talis cum insignibus, et Spatharii vel Candidati regii cum hasta scutum tenentis videre est imaginem in illa Ravennate Iustiniani M., de qua paullo ante dixi, apud Alemannum et Du Cange Fam. Byz., item apud Ciampin. T. II. Monum. Vetust. tab. 22. Qui Imperatoribus CPtanis adstarent Spatharii, aut Candidati, aut Protectores, armati erant scuto et hasta; erant armigeri eorum; quoniam ipsos Imp. arma gestare non decebat. Inde *Scutarii* olim dicti *τὰ ἀμφὶ τὸν βασιλέα τάγματα*, auctore Zosimo III. p. 188. Conf. Vales. ad Amm. Marcell. p. 332. Unde patet dictionem Nostri p. 237. *τὸ ἄρμα κρατεῖται* recte redditam a nobis fuisse *arma*, id est scuta et hastae, *tenentur*, et apud Georg. Monach. p. 544. A. 4. *μετὰ ἀρμάτων* vertendum esse *cum stipatoribus scutatis*, vel *armigeris*. Nam, ne dicamus dictionem eam ibi significare *cum magno numero curruum*, vel procerum in curribus procedentium, facit mos aulae CPtanae, quo non licebat alii cuiquam curru vehi in processione publica, si Imperator curru veheretur, sed omnes proceres aut pedites obsequebantur, aut, magno honore affecti, equites. Ex eo tandem quoque factum, ut *Ἄρμα* nomen esset loco in Circo, ubi Armigeri in armis, hoc est, scutati et hastati stabant, de quo inferius.

D. ult. [7, 7.] *τῷ ὀκταγώνῳ κουβουκλείῳ*. Palatia ae- Ed. L. 10
stiva vel porticus octangulares aedificandi mos adhuc in oriente obtinet, ut e della Valle Itiner. L. IV. 14. constat, qui talia aedificia rotunda, aut multangula, deambulationibus destinata, in quorum planis tectis, quae tamen podiamentis seu pectoralibus carent, deambulari, ludi quoque pila, non sine temeritate, saepe cum vitae iactura solet, perhibet a Persis et Turcis *Giusek* appellari, quod Arabes (جوسق) exarant, qua de voce ad Abulfedam ago. *Corridore*, si bene memini, tales galeriae in circulum, seu rotundum, seu angularem, intra sese revolutae et redeuntes appellantur ab Italis.

5. A. 1. [7, 7.] *παλατίῳ τῆς Δάφνης*. In omnibus imperii Romani maioribus urbibus, illis certe, quae Circum haberent, aut theatrum, vel amphitheatrum, et ludos ederent, erant quoque Daphnae, id est tribunalia, vel basilicae, in quibus laureae victoribus imponerentur. Qui mos victoribus coronas in talibus tribunalibus Daphnis dictis tribuendi non a Diocletiano coepit, quod coniici posset e verbis Malalae T. I. p. 407. *ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ διατάξει ἐκέλευσεν ἐν Δάφνῃ δαφνοῦσθαι τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τῷ ἀγῶνι Ὀλυμπίων*, nempe Antiochenorum, non Pisanorum. (Idem Malala T. II. p. 62. *Δαφνητικὴν* Antiochiae nominat, subintellige *Basilicam*, aitque

duas eius portas a Theodosio laminis aureis fuisse tectas.) Nam Daphnen Alexandrinam nominat Chronicon Alex. anno iam tertio Commodi. Possunt tamen, ut verum fatear, hae Daphnae aliunde quoque nomen habuisse; sive quod ibi laureta essent, sub quibus deambularetur, sive quod, auctore Codino, nescio quanta fide digno, Consules calendis Ianuariis a populo coronas laureas in illis Daphnis acciperent. Nugacitas et inscitia novorum Graecorum circa veteris Romae ritus mihi bene perspecta facit, ut suspectam hanc traditionem habeam, quam alibi legisse non memini. Conficio ex his, Daphnem CPtanam prima ex institutione fuisse triclinium seu basilicam illam, in qua lauro vel palmis coronarentur victores Circenses; (nam procul a circo non aberat;) et in qua coronas primum solas laureas, dein et has, et simul aureas quoque, solebant ab urbe sua regia redeuntes e castris cum triumpho Imperatores, aut alias, accipere. Et quia posterioribus saeculis in laurearum locum succedebant aureae coronae seu circuli, quos brachiis inserebant gestantes, hinc Daphnae accrevit quoque nomen *τοῦ Στεφάνου;* uti etiam ex eo, quod Imperatores ibi solerent *στεφανοῦσθαι*, coronam nuptialem induere, et benedictione patriarchali cum sponsis suis copulari. Sed ut fuit Graecae plebis incredibilis nugacitas sequioribus saeculis, ignorantia et pessimis artibus cleri ad potentiam et seditiones adspirantis nutrita, et immanis in venerationem sanctorum furor, fieri non poterat, quin populus meros sanctos somnians e nomine aedificii Stephani, S. Stephanum efficeret, cui etiam templum ibi conditum fuit, in quo et Imperatores boni ominis gratia coronam nuptialem accipiebant, et oblatas sibi ab urbe regia coronas aureas laureasque deponebant asservandas. Erat autem Daphne, cum aede S. Stephani, quam illa*continebat, pars Augustei, seu palatii Imperatricis Augustae, de quo deinceps.

A. 3. [7, 9.] *Στεφάνου.* *[Oratorium hoc a Pulcheria Augusta S. Stephano dicatum in Daphne etiam Theophanes p. 374. statuit. *Εὐκτήριον*, inquit, *τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ.* (Acta SS. 11. Aug.) V. Cangius CPl. Christ. L. IV. p. 137.]*

A. 5. [7, 11.] *ἀπὸ σκαραμαγγίων.* Id est *μετὰ σκαραμαγγίων.* Saepe apud recentes Graecos et in hoc libro *ἀπὸ* pro *μετὰ* positum occurrit, praesertim si de amictu sermo est. Usus ille particulae vetustus et probus est, rarior tamen apud veteres. Ita usurpavit Appianus p. 33. 14. ed. Rob. Stephani: *ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων ἐστεπται;* et Plutarch. Vit. T. I. p. 405. 1. *ἀπὸ κραυγῆς* pro *μετὰ κρ.* dixit. Polyaenus p. 228. (VII. 6.) *καλαθὸς ἀπὸ κόπρου*, (id est *μετὰ κόπρου*) *sporta fimo plena.* (Ita enim ibi leg.) De scaramangio dico ad p. 254. B. 2.

Digitized by Google

A. 6. [7, 12.] τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος. Coeton, (quam vocem retinendam in mea interpretatione putavi) est cubiculum Imperatoris interius, in quo dormit, ut Cubiculum est conclave exterius, in quo per diem agit, quando solus est. Coeton erat intra cubiculum, hoc coram illo. In cubiculo dormiebat ὁ παρακοιμώμενος, et excubabat ὁ παρακαθήμενος τοῦ κοιτῶνος. Conf. Goar ad Codin. p. 53. n. 60. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 324., ubi memoratur aliquis, *cui Constantiniani thalami cura commissa*, vel προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, ut Socrates appellat. Erant hi Coetonitae diversi a Cubiculariis, et illis nobiliores, qua de re infra dicendum erit ad p. 13. B. Dicitur hic Imperator e Coetone in magnam illam salam Chrysotriclini egredi, ubi thronus stabat, et ipse praesidebat congregato procerum consistorio, ibique sub concha, hoc est apside vel lacunari arcuato, adversus imaginem Christi crucifixi adorasse, tum se parasse vestibus, antequam proceres salutatum admitteret. Habueritne penes se Imperator, statim atque lecto surgeret, puellas nobiles et formosas, quae aquam porrigerent manus lavanti, et pectinem comam ordinaturo, non dixerim. Dubito tamen valde, num habuerit, quum apud Nostrum quidem non tantum eius rei nulla fiat mentio, sed etiam memorentur spadones νιψηστιάριοι vel malluviarii, et barbam caesariemque pectendi officium proculdubio ad eosdem aliosve spadones cubicularios pertinuerit. Ait quidem Ordericus Vitalis L. VII. narrans de captis ab Alexio Comneno et CPlin translatis atque in gynaeceum Augustae abditis filiabus Roberti Guiscardi, *officium earum fuisse, mane, dum Imperator CPtanus de strato surrexisset manusque ablueret, mappulam et pectinem eburneum afferre et barbam Imperatoris pectere.* Sed aut particularis ille casus fuit, et institutum Alexii, quod cum ipso exspiravit, quo volebat exosissimum sibi hominem urere et deprimere, aut Ordericus falsa tradidit, quod potius videtur; ut multa Latini de Graecis, et vicissim hi de illis, ignorantia recti, odio, criminandi, et denique nugandi libidine, qua ista saecula laborabant, absurda et ridicula commenti sunt. Quod nobis hic est *Coeto*, id *caminatam dormitoriam* appellat Monachus Sangallensis, I. 5. de Carolo M. narrans. *Finitis laudibus matutinis cum rex* [ex ecclesia] *ad palatium vel caminatam dormitoriam calefaciendi se et ornandi* [id est vestibus parandi] *gratia rediret.*

A. 7. [7, 13.] ἡ τοῦ κυρίου ἡμῶν -- εἰκών. *[Edessena videlicet, quam Romanus Lecapenus Imperator diu multumque expetitam tandem a barbaris impetraverat, et quam in solennibus festorum in Imperatoris throno collocatam fuisse ex hoc loco apparet. Unice hoc confirmat Constantinus noster in oratione de imagine Edessena καὶ τὰ τῶν βασιλειῶν etc.]*

Digitized by Google

Nolim Viro Doctissimo assentire. Imago, de qua hic sermo est, diversa ab Edessena, erat aurea, et semper eodem fixa loco. Edessena erat lintea et in S. Sophia asservabatur. Illa imago erat ad altitudinem hominis sedentis procera, et sedebat in throno, qui ad dextram Imperialis stabat. Possisne talia legens mentem a memoria Iovis Olympii Phidiaci cohibere? Sed quid ego vitium accuso, humanae naturae intextum et arte nulla expugnandum?

A. 11. [7, 16.] τοὺς δεσπότας. Necesse est, ut dictioni horum temporum assuefiamus, qui, quamvis de uno Imperatore loquerentur, tamen in plurali efferebant: *domini faciunt hoc vel illud, οἱ δεσπόται βάλλουσιν τὰ ἱμάτια, οἱ δεσπόται ἐξέρχονται*, pro: *dominus induit vestes, dominus egreditur.* Docebimus infra vel ipsis Augusti Caesaris temporibus et multo antiquioribus iam fuisse in usu positum, hominem singularem in plurali compellare, aut de eo velut de pluribus loqui, qui mos hodie apud omnes politiores gentes obtinet. Titulus autem Despotes absolute positus Imperatorem Augustum notat, ut e nummis, variisque huius Codicis locis patet. Appellationes *δεσπότης*, *δέσποινα* et *δοῦλοι* introductae sunt a Iustiniano et Theodora. Vid. Procop. Anecdot. p. 134. 19. Titulus, qui dignitatem Caesare inferiorem specialiter notat, recentior est, non tamen tam recens atque putat Du Cangius asserens ad Cinnamum p. 468. f., dignitatem Despotae a Michaele Calephate demum fuisse institutam. Nam apud Nostrum L. II. c. 27. p. 362. D. Heraclii Magni filii duo, Constantinus et
E. l. L. 17 David, memorantur Despotae; et illi quidem Augusti tribuitur titulus: *Constantine Auguste, tu vincas*; hic autem a patre dicitur e dignitate Despotae ad dignitatem Caesaris fuisse promotus.

5. A. 11. [7, 16.] βάλλουσιν. *Induunt.* Verbum βάλλειν pro *induere* novis Graecis est admodum familiare. *Βάλλειν τινὶ σαγίον* est apud Theophan. p. 238. B. 10., item ἐμβάλλειν apud eundem p. 246. C. 7. *τὴν κόμην ἑλόμενος, ἱερωσύνης ἀξίαν ἐνέβαλλεν, passus comam sibi demi, induebat habitum clericalem.* Frequens Graecis dictio *βάλλειν μετάνοιαν, induere poenitentiam*, de qua dicam ad p. 300. A. 4. Salmas. ad Hist. Aug. T. II. p. 437. comparat cum Latino *mittere vestem*, et Francico *mettre son habit.*

A. ult. [7, 17.] *χρυσοπερίκλειστα.* Quae auream periclisin seu oram praetextam habent; v. Du Cange Gl. utroque. Hinc emendandae glossae, in quibus *Attogatio. paradisis.* L. *periclisis, περίκλεισις.* Nam attogatio est id, quod togae apponitur. Cogitavi quoque *arrogatio, paraclisis. παράκλησις.* Medio aevo vocem *periclysis* (sic scribi solet) adhibebant etiam Latini, v. Du Cange Gloss. Lat. et dicebant quoque *de aureis listis.* Quae vox est germanica. *Leiste* notat oram rei.

Digitized by Google

A. ult. [7,17.] σαγία. Sunt saga, nescio an veteribus eiusdem formae, longa tamen ad genua paene defluentia, ampla, idem fere, quod chlamydes; quorum imaginem conspicere licet in illis proceribus, qui Iustiniano M. in monumento Ravennate adstant, apud Du Cange Famil. Byz. p. 97. Sed hac de re amplius dico ad p. 355. B. 7.

B. 1. [7, 18.] φύλακος. De phylace, seu gazophylacio (nam integra dictio est ὁ φύλαξ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν) vid. ad pag. 330. B. 6.

Ibid. [7, 18.] ἐν τῷ Σίγματι. *Sigma* dicebatur porticus quaedam e regione Triconchii, in magno palatio, Theophili Imperatoris opus, quod Sigma Graecum, hoc est C Latinum, seu circulum dimidium, referret. Conf. Leo Grammat. p. 435. C. 3. Contin. Theophanis p. 87. A. B., ubi eleganter describitur, et Du Cange CPl. Christ. p. 112.

B. 2. [7, 19.] τὸ Μαγλάβιον. *Totum corpus Maglabitarum.* Sunt autem Maglabitae lictores, apparitores, οἱ ῥαβδοφόροι, qui Imperatorem cum maclaviis, aut manclaviis, hoc est clavis manualibus, praecedebant, ad parandam viam procedenti, et abigendam turbam. Varie de maclavio tradunt auctores, vel ipsi Graeci, ut iures eos ignorasse quid fuerit. Dicunt modo ῥάβδον aut βακτηρίαν fuisse, idque recte dicunt, modo λῶρον, *lorum* aut μάστιγα *scuticam*, quae non consistunt. Codinus Offic. V. 54.: κρέμανται ἐπὶ ζώνης ἑκάστου τούτων λῶροι, οὓς καλοῦσι μαγλάβια, ἠὼς βακτηρίας ἢ ῥάβδους, μαστίζειν τοὺς ἀξίους μαστίζεσθαι, φέροντες ἀεὶ διχανίκια. ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς καβαλλικεύσῃ, προηγοῦνται, καὶ φέροντες αὐτὰ ὀρθία εὐτακτοῦσι τὸν λαόν. Non possunt haec conciliari, nisi dicamus vocem λῶρον, non eo sensu, quo solet et debet accipi, a Codino fuisse acceptam, sed pro baculo, fuste, fuso, vel festuca. Sed quid nos moretur homo neque sermonis sui, neque rerum sibi aequalium callens? Fustes fuisse maclavia, non scuticas, patet cum ex more Turcarum, quorum Ganitzari cum fustibus obeunt, more a Graecis traducto, tum etiam ex eo, quod Graeci maclavium voce ἄλλακτον exponunt. Qua de voce nobis curatius exponendum est. Sunt igitur ἄλλακτα fustes aut solidi, aut ita scissi, ut multae assulae uno e scapo exeuntes, et iuxta sese parallelae decurrentes aliquantum moveri queant, et impulsae concrepitent, quales nos *Pritschen* appellamus. Ut posterius credam fuisse τὰ ἄλλακτα, et procedentibus pompis praemissos viae faciendae causa viros talibus crepitaculis armatos, facit mos adhuc apud nostrates agyrtas obtinens, medicastros illos puta circumforaneos, quo conciendae turbae gratia morionem secum trahunt, centonibus diversicoloribus et habitu veteris orbis amictum, habentem in manu crepitaculum tale, et ferientem nates

Digitized by Google

occurrentium cum ingenti risu et petulantia. Invenio certe in notis Saxii ad Landulphi Iunioris histor. Mediolan. p. 489. ex ordine Mediolanensis ecclesiae Vicecomitem in processionibus praelata ferula praecessisse et viam parasse Archiepiscopo, stipatum servorum caterva *cum flagellis ligneis et scissis*. Erant eae ferulae crepitantes cum in finem paratae, ut homines occurrentes processioni, audientes e longinquo sonitum earum, mature de via decederent. Quapropter etiam leprosi panem mendicantes olim gestabant lignea talia sistra, ut ita dicam, quibus admonerent occurrentes, se leprosos esse, neque ad se propius accedi oportere, simulque porrigebant suos *fustes* vel *fusos* (eo enim proprio vocabulo illa instrumenta tunc appellabant) quo extremitati eorum solatium seu eleemosynam imponerent. Ipse ego saepe Leydae talem leprosum cum crepitaculo obeuntem et mendicantem vidi. In vulgata est L. II. Regum c. 3. *leprosus tenens fusum*. Ubi auctor Mamotrecti: *Fusus est instrumentum filandi. Fusum quidam dicunt in loco isto breve ventilabrum de foliis palmarum, quod volvitur inter digitos instar fusi, vel instrumentum ligneum, cum duabus tribusve tabellis, quas concutit leprosus quaerendo panem.* Verum etiam baculos solidos *ἄλλακτα* appellabant; ut constat e loco Thomae Magistri, qui hodiernis Graecis *ἄλλακτον* idem esse ait, quod vetustis *ἀνάφορον*. Est autem *ἀνάφορον* illud vectis genus, quo baiuli aquigeruli hydrias aqua plenas gerunt, aut in Belgio, qui pisces venales in sportis, aut in doliolis lac venale circumferunt; cavum in regione cervicis, ut apte haereat in humeris. Locus est in argumento Ranarum Aristophanis: *μετὰ Ξανθίου τοῦ οἰκέτου ὄνῳ ἐποχουμένου, τοῖς ὤμοις δὲ ἀνάφορον φέροντος, ὃ ἄλλακτον δημωδεστέρως καλεῖται.* Origo vocabuli Graeca non est, sed Germanica, aut Longobardica. Quod nobis hodie est *Latte*, pertica vel asser longus, sed angustus et gracilis, qualibus sternuntur tecta aedium, ut iis lateres cocti inhaereant, id veteres Germani efferebant promiscue *a Latte*, et *a Lachte*, unde adhuc in usu superest *Lachter*, pro *pertica decempeda*. Illud *a* praeponebant vocibus ut nos hodie *eine*; *une*; et plebs nostra atque Angli retinuerunt. *A lacta, eine Latte, une latte, una pertica*, contrahebant Graeci novi in unum vocabulum *ἄλλακτον*. V. DC. v. *Latae*, ubi e Papia hoc citat: *asseres pali vel paxilli, vulgo lactae dicuntur.* Has lattas vel lactas sustinendis et baiulandis oneribus, nominant Graeci alio quoque nomine *καλάμια*, *festucas*, ad instar Latinorum, qui tigilla quaeque longiuscula et gracilia festucas appellant. Glossae apud Du Cange v. *Ἀμφορέα. Ἀμφοριαφόρους, τοὺς μισθίους, τοὺς τὰ καλάμια* [id est *τὰ ἀνάφορα*] *φέροντας.* Sed praevideo fore quosdam, qui *ἄλλακτα* fustes propterea malint dictos fuisse,

Digitized by Google

quod saepius mutarentur. Sane Nicetas p. 174. fin. ait ἐπαίδευσεν αὐτοὺς δι' ἀλλάκτων δώδεκα, quasi dicas duodecim virgis aut virgarum fasciculis identidem mutatis. Et notus ille Taciti centurio, *Cedo alteram*. Liberum igitur esto cuique hac de re pro iudicio suo sentire. Sed satis de voce ἄλλακτον, qua, ut dixi, exponunt Grammatici Graeci vocem μαγκλάβιον, quam plerique a *manus clava* derivant; v. Goar ad Codin. p. 75. ult. et ad Cedren. p. 622., ubi *clavicularios* et *cornicularios* olim dictos fuisse ait, et Du Cange Gloss. Gr. h. v. *[Continuatori Constantiniano appellantur ῥαβδοῦχοι βασιλικοὶ I. 8. Venatum cum Imperatore exibant Maglabitae et οἱ τοῦ ἱπποστασίου ἄρχοντες. Constant. vit. Basil. Maced. C. II. In scriptor. post Theophan. p. 250. memoratur aliquis, Τιτζάκης τῇ τοῦ Μαγλαβίτου ἀξίᾳ τιμηθείς. Conf. Constantin. de admin. imper. p. 126.]* Ex his duobus locis intelligitur non adeo viles homines fuisse Maglabitas. Nam interdum quoque simul Protospatharii erant, et ἀξία τοῦ Μαγλαβίτου dicitur. Puto tamen, in his locis non omnem Maglabitam, sed tantum praefectum eorum τοῦ Μαγλαβίτου nomine designari. Dicitur enim ibi quidam Protospatharius simul et Manclabita ad principem Iberiae missus fuisse, ut ei vestem Magistri perferret, et ea dignitate ipsum investiret. Quae res non homini gregario commissa fuisse videtur. Mittebantur quoque cum gladio ad plectendos capite sontes; ut e Leone Grammatico p. 466. A. patet. Fuerintne eunuchi, non liquet. Fere videntur ex eo eunuchi fuisse, quod aliquoties invenio Artiklinam memorari, ut Maglabitarum praefectum. Non tamen valet consequentia, eunuchus si fuit praefectus, totum quoque scrinium tales fuisse. *[In aula Romana dicebantur *maiorentes* vel *stimulati*, *qui removent populum de via*. Ord. Roman. p. 198.]* Habuerintne olim reginae Ed. L. 18 foeminas ῥαβδούχους, quaestio est huc non pertinens, neque magni momenti. Colligo tamen eas habuisse ex Polybio p. 716. 6. ed. Wechel.

5. B. 2. [7, 19.] ἡ ἑταιρεία. Erat Hetaeria militiae vel praesidii genus ad sacri corporis et palatii custodiam, ex solis alienigenis, ut Persis, Chazaris, Francis, Anglis conscriptum. Olim *gentiles*, *schola gentilium*, *auxilia palatina*, *foederati*, appellabantur. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 352. *[Rabani Martyrolog. T. VI. Canisii p. 742. ἡ τοῦ Καίσαρος ἑταιρία, *cohors foederatorum Caesaris* memoratur Contin. Theophanis p. 228.]* Posset ex hoc loco, si ea Combefisii versio admitteretur, concludi, Caesarem, si esset aliquis, aut minorem Imperatorem, vel Imperii futurum haeredem, peculiarem sibi habuisse cohortem militiae peregrinae. Neque id improbabile est; videntur potius tales ex aliis multis

Digitized by Google

argumentis proprias sibi aulas habuisse, sed numero et splendore imperiali minores. Verum in citato quidem loco Continuatoris anonymi ἑταιρία simpliciter tantum notat *factionem*. Caeterum de h. v. vid. Du Cange Gloss. Graec. h. v. et ad Alexiad. p. 227., qui tamen in eo fallitur, Hetaeriarchae magni munus fuisse, ut legatos introduceret, ex loco Pachymeris, qui id omnino videtur dicere. Sed proprie ipsorum erat φυλάττειν τὸν ἄνακτα ἀπὸ τῶν ὑπόπτων προσώπων, ut est in Script. post Theophan. p. 294. A. *a domino suspectos arcere*. Erant autem tres, ni fallor, Hetaeriae, seu sodalitates, magna, media et parva. Magnae praefectus dicebatur magnus Hetaeriarcha. Dexippus in Excerpt. Legat. Hoeschel. p. 7. τὸν ἡγεμόνα τῶν ξενικῶν στρατοπέδων appellat, et ibid. lin. ult. τὴν ἑταιρικὴν τάξιν καὶ ὅση δορυφορία τοῦ ἄρχοντος iungit. Hetaeriarchae deinceps Ethnarchae dicti; v. Du Cange v. ἐθνάρχης. Erant quoque pedites quidam ἑταῖροι, alii equites, quod colligo ex dictione Theodoreti Histor. Eccles. III. 14. πεζέταιροι. Suidas in Rufino: ὁ τῶν περὶ τὸν βασιλέα πεζεταίρων ἀσπιδοφόρων καὶ δορυφόρων τὴν ἡγεμονίαν πεπιστευμένος. Quandoquidem tantum ex alienigenis constabant Hetaeriae, contra distinguntur aliis tagmatibus, seu generibus vel scholis praesidiariis, ut Scholariis, Hicanatis, etc., qui poterant indigenae esse. Hinc intelligatur locus Script. post Theoph. p. 248. C. ἔκ τε τῶν βασιλικῶν καὶ τῆς ἑταιρείας καὶ τῶν ταγματικῶν. Ubi Combefisius neque vocem βασιλικῶν recte vertit *praetorianis*, neque ταγματικῶν *aliis cohortibus*. Οἱ Βασιλικοὶ non sunt *milites*, sed *famuli aulici*, et οἱ ταγματικοὶ sunt praesidia urbis vel aulae augustae, ex indigenis. Narrat Luitprandus Legat. p. 485. b. fine, Nicephorum Phocam *Hungaros quadraginta pretiosissimis vestibus ornatos patronos sibi et defensores parasse*. Quod idem est, ac si diceret, eum illos Hetaeriae suae adscripsisse. *Patroni* ipsi sunt *adiutores*, *auxilia*, ut Arabes milites praetorianos praefecti alicuius urbis vel oppidi أعوان *adiutores* appellant, et praetorium دار المعونة *domum auxilii*, quia nempe auxilium, ἡ βοήθεια novis Graecis, seu militia praetoriana, ibi excubat. Etymologiam nominis dat Codin. de Offic. p. 65. B. non probam quidem, non tamen omnino spernendam: ὁ ἑταιριάρχης ὁ τοὺς ἑταίρους ἤτοι φίλους δεχόμενος. Certe Graeci novi peregrinos gentis non suae CPlin venientes non ξένους, ut veteres Graeci solebant, sed φίλους appellabant, quod alio loco demonstro. Putavi aliquando, aut a Romana dictione *commilitones* natam *sodalium* τῶν ἑταίρων appellationem, aut a vetustis Macedoniae regibus traductam, qui etiam ἑταίρους in sua militia habebant, teste Polybio pag. 554. 7. ed. Gronov. Deinde videbatur mihi simplicius esse, Byzantinos nulla

imitatione ita *φιλοφρονηματικῶς* appellasse peregrinos ad sua castra transeuntes. Verum omnia ista aliena sunt, et appellationis huius ratio debet ab ipsis nostris maioribus, Saxonibus illis et Francis vetustis, repeti. Solebant illi, et nos adhuc patrum exemplo solemus, et solent Batavi quoque, veterum Germanorum soboles, liberos homines pro mercede servientes, milites, opifices, alios, *Gesellen*, *Maten*, *Folger*, id est sodales, secutores dicere. Vid. quae infra de Acolutho Warangorum dicam. Graeci, repudiata voce germanica, illos, quos in urbes stipendiaque sua reciperent, alienigenas, graeca voce appellabant, idem significante atque germanica. *Ἑταίρους* nempe et *ἀκολούθους*, quorum illud *Maten* vel *Gesellen* (unde *Vasalli* nati, nam *Vasall* est idem atque *Guesell*) hoc *Folgher* exprimebat. Vox *Mat* sodalis, adhuc hodie Batavis in usu est. Hinc intelligas, quid sint *Frangomates* in Assisis Hierosolym. apud Du Cange v. *Franchire*. *De ceux, qui s' avouent pour Frangomates ou Esclavs franches*. Composita est vox e *Franc* et *mat*, sodalis, servus liber, aut in libertatem datus. Ut autem posterioribus temporibus Franci hi mercenarii milites se *Matos* et *Folgheres*, *ἑταίρους*, *ἀκολούθους* appellabant, ita vetustis temporibus Celtae praeamabant *Gaeste*, *ξένοι*, *hospites* appellari. Polybius L. II. C. 22. ait Celtas *διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν Γαισάτους προσαγορεύεσθαι. ἡ γὰρ λέξις αὕτη τοῦτο σημαίνει κυρίως*. Recta vero tradit Polybius. *Gaesati* hi sunt *hospites*, *Gaeste*. *Gast* est proprie peregrinus, qui extra patriam agit. Isti Celtae Gaesati, vel Gaesti dicti domi non manebant, sed e patria emigrabant, et in peregrino solo armis fortunam tentabant, quod Normanni recentioribus temporibus saeculo X. faciebant. Quod paullo ante dicebam, vocem *Vasall* notare *socium*, sodalem, *ἑταῖρον*, apparet e Miraculis S. Ludgeri apud Du Cange v. *Phasallus*, ubi *aliquis monasticae vitae phasalus*, hoc est صاحب Arabum more, sodalis vitae monasticae, eiusque cultor dicitur. Mos autem alienigenas in aula principali ad custodiam sacri corporis alendi a Romanis coepit Imperatoribus, qui cum Celtis et Germanis bello impliciti ob fidem probatam eos sibi custodes apponebant. Idem deinceps Byzantini quoque fecerunt cum Chazaris, et aliis Scythicis gentibus, Persis, Saracenis, Hungaris, Anglis, aliis. Helveti praecipue hodie huic usui in aulis regum inserviunt. Alunt adhuc hodie Turci in militia sua sic dictos *Garibos*, غريب id est *ξένους*, peregrinos; v. Du Cange v. *χαρίπιδες*. Latius de illis ad Abulfedam egi.

B. 3. [7, 19.] *ὁ λογοθέτης*. Quando nude ponitur *ὁ λογοθέτης*, intelligitur *Logotheta dromi*, *rationalis cursus publici*, cuius auctoritas apud Imperatorem maxima tunc erat, utpote

Digitized by Google

qui res ubique terrarum per totum imperium gestas et contingentes ad ipsum referre, et cum ipso decernere debebat, legatos introducere, et ipsis nomine Imperatoris respondere. Conf. L. II. cap. 47. Cedren. p. 555. D. 6. et Nicephor. Patriarch. CPl. p. 228. fine, ubi ait: *ὁ τῶν δημοσίων πραγμάτων τὰς ὑπομνήσεις, significationes, notificationes, τῷ βασιλεῖ διακομίζων. λογοθέτην δὲ τοῦ δρόμου τὴν ἀξίαν οἱ περὶ τὰ βασίλεια καλοῦσι.* Sunt autem *πράγματα δημόσια*, quando hostis in provincias irrumpit, seditio alicubi, pestis, annonae penuria, incendia, aliave mala contingunt. etc. Conf. de ipsius munere Du Cange ad Alexiad. p. 262. Erant praeterea alii *rationales*, ut *τῶν σεκρέτων*, Genici nempe, seu generalis, et Idici, seu privati aerarii, item *τοῦ στρατιωτικοῦ aerarii militaris*, nec non *praetorii*, et *τῶν ἀγελῶν gregum* seu armentorum imperialium, de quibus suo loco. Logothetas dromi cum curiosis et stationariis confundit Casaubon. ad Script. Hist. Aug. I. p. 15. b. Longe tamen minor erat eorum tum potestas et dignitas, quam deinceps. Quando ait Du Cange l. c. Logothetae fuisse bullas subscribere, verum id non est, nisi quando Logotheta simul quoque Canicleus esset, ad quem ista subscribendi cura pertinebat. Exemplum tale exstat in Script. post Theoph. p. 92. et Leone Grammat. p. 457. A. Proprie tamen diversae erant functiones, et non semper iunctae, ut vel ex hoc Nostri praesente loco patet. Conf. Goar. ad Cedren. p. 24. et ad Codin. p. 27. n. 27. Unde corrigendus est Du Cange Gloss. Gr. p. 822. Logothetam dromi et praefectum Caniclei eundem faciens.

B. 3. [7, 19.] *κανικλείου. Ὁ Κανίκλειος Caniclei praefectus*, est eadem dignitas, quae olim in regum Macedonum aula *ὁ ἐπὶ τοῦ γραμματείου* dicebatur. Polyb. p. 485. 20. ed. Gronov. Caniclium est vasculum liquorem rubrum vel sacrum encaustum, quo Imperatores bullas subsignabant, asservans: et qui id penes se teneret, et Imperatori usus tempore porrigeret, is erat *ὁ Κανίκλειος*. *[De praefecto Caniclei v. Michael Lazari Confutatio dissertat. Maffei de fabula ord. Constantiniani pag. 24.]* De etymologia v. infra ad p. 417. B. 7.

Ed. L. 19 B. 7. [7, 22.] *πρωτοκτίστῳ*. Ambigo, quomodo recte vertatur haec vox. An *nuper demum conditum templum*, a Basilio Macedone, non antiquum?

B. 10. [8, 1.] *διδομένων*. V. de hac constructione dicenda ad pag. 7. B. 3. *Τοὺς πραιποσίτους* pro *τοῖς πραιποσίτοις* est elegantia novi Graecismi, cuius admodum spissa in hoc libro exempla; v. pag. 7. B. 3. et 11. A. 5.

B. ult. [8, 2.] *τρισσῇς*. Ubique ternae memorantur adorationes, non tam in memoriam S. Trinitatis, quam ex more paganorum veterum, colore Christianismi oblito. Gentilibus

Digitized by Google

enim mysticus erat numerus ternarius, quod notum est; vid. Casaubon. ad Athen. I. 2. ad illud *τρὶς δ' ἀπομαξαμένοισι θεοὶ διδόασιν ἄμεινον.*

B. ult. [8, 2.] *μετὰ τῶν κηρῶν προσκυνήσεως.* Frequentissima Nostro fit mentio cereorum ante sacras imagines accensorum et depactorum; frequentissima cereorum et lampadum in altaribus, et polycandelis per totas ecclesias ardentium. Immanis copia cereorum quotannis consumitur in templis Graecis, ut, quia impensae in eos sunt maximae omnium, quas ecclesia facit, impensae in ecclesiam omnes cuiuscunque generis uno nomine *τῶν εἰς φωταψίας δεδαπανημένων ad luminaria depensorum* veniant. Forum peculiare erat CPli *τὰ κηρούλια* dictum, in quo tantummodo cerei venibant. Ex Ordine Romano p. 218. constat rotulos *de cereis Graecis* celebres aevo medio in Europa fuisse et magna copia in occidentem advectos. Solennes processiones non poterant absque cereis esse; quocirca etiam *φωταψίαι* appellantur. Novella Basilii Porphyrogeniti de praescriptione XL. annorum: *εἰ δὲ εἴς τινα τῶν αὐτῶν εὐκτηρίων σολέμνια* [*solennes processiones*] *παρὰ βασιλέως ἢ φωταψίαι γίγνονται.* Russica ecclesia morem tantam cerae vim perdendi a Graeca assumsit, ut Graeca e paganismo retinuit. V. Salmas. ad H. Aug. T. II. pag. 203. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 357. *[De processione cum laudibus et gloria, hoc est cum cereis et crucibus vid. Anastas. p. 49. conf. 90. 91.]*

C. 5. [8, 5.] *ἀπευχαριστοῦσι.* Proprie *gratias agunt.* Sed novis Graecis in universum notat, *deum orant;* habet quoque verbum hoc alios significatus, ut *gratulantur*, vel *salutant*, ut vertit Leich. p. 6. D. 10., ubi est *festum gratulari;* vid. ad p. 356. B. 2.

C. 13. [8, 13.] *τοῦ Αὐγουστέως. Αὐγουστεὺς* et *Αὐγουστεὼν* est nomen palatii, Augustabus Byzantinis proprii, et quidem gemini; unius intra Chalcen prope Chrysotriclinum siti, quod Augusteon Daphnes, vel augustale Daphnes, appellabatur; alterius, quod simpliciter Augustale audiebat, et extra Chalcen intra hanc et S. Sophiam situm erat; vid. pag. 45. B., ubi Augustale Daphnes *ὁ ἐκεῖσε αὐγουστεὼν* dicitur, ut distinguatur ab Augusteone sic proprie dicto, et pag. 75. D. E Chalce autem in Augusteonem, et exinde in S. Sophiae horologium seu atrium itum fuisse, apparet ex hoc loco et ex p. 9. De Augusteone, foro Augusteo, statua Iustiniani Augustea dicta, et circumsitis multa habet Du Cange ad Silentiarium p. 540. et in CPli Chr. Augustabus autem proprium id aedificium fuisse, ex eo colligo, quod illae corona imperii in eo coronarentur; vid. p. 119. B. 120. D; et quod cum Domino, in ecclesiam procedente, nulli procerum, praeter

Digitized by Google

eunuchos, in Augustale intrare licebat; vid. p. 13. B. Videtur ergo quasi Seraglium Imperatorum CPtanorum fuisse. *[De Augustali, ubi coronabatur Imperatrix, vid. CPlis Christ. p. 37. et not. ad Zonar. p. 155. nec iuxta altare, ut Goar vertit, sed in tabula ad hunc ritum parata; v. Pachymeris *ἔκφρασις τοῦ αὐγουστέως*. Gregoras p. 764. sqq.]* Exstat quoque illa Pachymeris Ecphrasis cum latina Bandurii interpretatione in eius Imp. Or. L. VI. p. 114.

D. 4. [8, 18.] *καὶ βασίλειος*. Membranae *καὶ ἡ βασίλειος*.

Schol. l. 2. *ἀπὸ τοῦ βαπτιστῆρος* habent eaedem.

Schol. lin. 4. *πρώτην σχολήν*. *Prima* hic memoratur *Schola*. Septem enim erant; quot olim erant *vexillationes comitatenses*, vid. Panciroll. Notit. p. 22. b. cap. 34. Quapropter etiam p. 238. C. 5. *σχολαὶ* per *vexillationes comitatenses* reddidi. Sunt autem *scholae* idem atque *contubernia*, item ordines militum, ad unum signum pertinentium, numeri, cohortes. Ab illis scholis *scholarii* sunt appellati milites in genere quidem omnes, etiam gregarii et provinciales. *[Septem scholariorum numeros, qui in Bithynia resident, habet Theophanes p. 200.]* In specie vero milites ad custodiam palatii, de quibus egregium locum habet Procopii anecdota historia, p. 106. fine, unde discitur eorum origo, numerus, et alia illuc spectantia. Excubias hi scholarii agebant intra Chalcen, seu atrium et ingressum palatii; habitabant autem in propylaeo aedis SS. Apostolorum, ut e variis locis huius Ceremonialis constat. Gemini erant, pedites et equites. Sed nolo in hoc argumento prolixus esse. Conf. Guther. p. 399. et 599. Vales. et Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 38. 88. et 479., item Du Cange Gloss. utroque.

6. A. 2. [8, 21.] *πρωτομάρτυρος*. Leg. e membranis *τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος*.

A. 9. [9, 3.] *ῥεφερενδάριον*. Referendarius est politica, et est quoque sacra dignitas. De posteriori sermo hic fit. Est autem Referendarius sacer minister Patriarchae, qui huius mandata, id est significationes, nova, quae indicare vult, perfert ad Imperatorem vel proceres; ut hic loci refert Referendarius ad Imperatorem nomine Patriarchae tempus esse ad processionem veniendi. Vid. Goar ad Codin. p. 13. n. 22. Du Cange Glossar. utroque hac voce. Guther. de Offic. D. A. p. 421. et 573. Ab his sacris diversi sunt referendarii vel regerendarii Imperatorum, qui referebant de rebus scitu necessariis ad Imperatorem. *[Referendarius est cancellarius regius. Alteserr. ad Anastas. pag. 114.]* Vid. Novell. Iustin. p. 54. 54. Procop. Anecd. p. 65. 5., ubi dicuntur Referendarii libellos supplices ad Imp. referre. Videntur fere

Digitized by Google

secutis temporibus referendarii regii desiisse, et ipsorum referendi munus ad Logothetas dromi et ad praefectos Caniclii transiisse. Vid. Cedren. p. 543. B. 3. D. 3. Reprehendit ibi loci Goarus Xylandri interpretationem, non quidem absque omni iure (nam referendarius aut Caniclius non tantum acta in senatu, sed etiam de dubiis, agendis, postulatis etc. referebat) ipse tamen interpretationem multo nequiorem substituit, prae qua bona et proba Xylandreana habeatur. *Ἡ τῶν ἀναφορῶν διοίκησις* est *actio, functio, referendi*, de rebus ad Imperatorem nempe. Non recogitabat V. D. usum verbi *ἀναφέρειν notitiam alicuius rei alicui dare, et eius sententiam quid agendum sit explorare.* Quae notio manavit ex vetere formula *retulit Consul* scil. ad Patres Conscriptos, quos sententiam rogavit. Vid. Script. Hist. August. T. II. pag. 42. fine. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 39. b. *Ἀναφορὰ* sic dicitur scriptum, quo rei alicuius status Imperatori exponitur, ut apud Theophan. p. 78. C. 1. et ipsa Imperatoris ad populum oratio, narratio, mandatum, significatio de notabili quadam in rebus regni facta mutatione dicitur *ἀναφορά*. Vid. Cedren. p. 730. D. 3. sqq. 754. A. 4. et locum Cyrilli Scythopolitani apud Alemannum ad Procopium p. 101. 5., ubi *ἀναφορὰ* est non tantum *relatio*, sed etiam *remonstratio* et *supplicatio*, ut ibi ad sensum bene vertitur.

A. 9. [9, 4.] *μανδάτον*. Mandatum est omnis significatio rei cuiuscunque, sive cum imperio fiat, ut quid agatur, aut ad alium referatur, aut historica simplex narratio, *nuncius*. Eo sensu apud Theophan. 376. D. 10. obtinet. Vid. Du Cange Gloss. utroque. Potest hic sensus et hic loci obtinere, potest et alter ille, quo notat significationem ad alterum referri imperatam. *Mandare* pro significare hodie in sermone Gallico obtinet, et obtinuit olim apud Latinos, ut patet ex Martialis epigrammate apud Lamprid. in Script. Hist. Aug. T. I. p. 934.

A. 10. [9, 4.] *περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως*. Significationem de statu vel recta iam facta constitutione rerum ad disciplinam ecclesiasticam, eoque ad patriarchalem inspectionem et ordinationem pertinentium. De voce *κατάστασις* et *τῷ τῆς καταστάσεως* dixi ad p. 418. A. 1.

C. 2. [9, 17.] *νιψηστιάριοι*. Sunt qui malluvium, *τὸ νιψίστιον*, Imperatori tenent; vid. ad p. 418. B. 5.

C. 3. [9, 18.] *χερνιβόξεστα*. Sunt malluvia, seu paterae, pelves, in quibus *αἱ χεῖρες νίπτονται*, manus lavantur, cum adiunctis *τοῖς ξέστοις*, seu sextariis, id est hydriis, gutturniis, e quibus aqua in suppositam pelvim defunditur. Vid. Habert. Pontific. p. 50. De hoc modo novorum Graecorum appellationes duarum diversarum rerum, attamen Ed. L. 20

Digitized by Google

communione quadam inter se iunctarum, in unam vocem colliquandi, qualis est in voce *διοκοποτήριον*, *discus cum superimposito calyce*, dicam ad p. 43. D. ult. Quod novi *ξεστὸν* *sextum*, *sextarium*, appellabant, seu gutturnium sextarium aquae continens, id veteres *πρόχοον* appellabant. Homerus:

Χέρνιβον ἀμφίπολος πρόχοόν θ' ἅμα χερσὶν ἔχουσα.

E quo loco simul patet, *χέρνιβον*, quod in probatis vetustis auctoribus non reperitur (illi enim *χέρνιψ* dicunt) iam tum in usu fuisse, ut multa fuerunt eorum, quae in hoc nostro codice similibusque nova videbuntur viris doctis, aut veterum novorumque simul non satis familiaribus, aut non satis firmae memoriae. Habuit omnia, quae manifesto nova et barbara non sunt, sed sordida tantum sunt, vetustissima graeca aetas; verum iis auctores munditiarum studiosi abstinuerunt.

C. 7. [9, 22.] *διὰ τοῦ νεύματος*. Hic habetur scholion in membranis, quod quia in extremo praesecto margine scriptum et hiulcum erat, (ut passim sunt eadem de causa scholia huius codicis,) omissum fuit. Unicum locum supplere ex ingenio non potui, ubi puncta posui. Est autem hoc: *Ἰστέον, ὅτι διὰ τοιούτου σχήματος . . . εἰ* [f. *ὡσαεὶ*] *ἐν πάσαις ταῖς δοχαῖς διὰ νεύματος τοῦ δεσπότου ὁ πραιπόσιτος νεύει τοῖς ὀφείλουσιν εἰσάξαι εἴτε τὰ κατὰ τύπον εἰσαγόμενα βῆλα ἐν ταῖς δοχαῖς, εἴτε ἐθνικῶν εἴσοδος ὀφείλει γενέσθαι, εἴτε ξεναλίων ἐξ ἀλλοέθνων μελλόντων εἰσιέναι.* Ad rem ipsam quod attinet, *νεύειν* novis Graecis est nutu signum dare opportuni temporis peragendae alicuius imperatae rei, pro quo etiam dicunt *καιρὸν διδόναι*, ut contra qui signo dato obtemperat, *καιρὸν λαμβάνειν* dicitur, formula frequenti in Pontificali Haberti. Pro *διὰ νεύματος κελεύειν*, *divina annutatione indicare*, iubere, nempe, hic quidem loci, proceres ad venerandum Augustum intromittendos esse, Anna Comnena Alexiadis p. 263. D. 1. dedit *τὸ δοῦναι τοῖς ἔξωθεν τὴν εἴσοδον διὰ τοῦ βλέμματος ἐμφαίνειν*. Dignus est, qui totus apponatur, ille locus; et hunc praesentem nostrum, et alios Nostri deinceps plures illustraturus, in quibus de Senatus in Consistorium processione seu conventu et Silentiis agitur, ut qui clare doceat, quomodo praesederit Imperator, quomodo protectores corporis sacri adstiterint, quem locum obtinuerint regii sanguinis viri, quem senatores, quid in silentiis actum, quomodo processum fuerit. *Οἱ πάλαι τῶν βασιλικῶν σωμάτων τεταγμένοι φύλακες πρῶτοι πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐχώρουν σκηνήν, οἱ μὲν ξίφη περιεζωσμένοι*, [sunt spatharii et omnes de spathis nominati] *οἱ δὲ δόρατα φέροντες*, [sunt *τὰ Ἄρματα*, armigeri] *οἱ δὲ τὰς βαρυσιδήρους ῥομφαίας ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες.* [Per *τὰς ῥομφαίας* intelligit Anna aut *τὰ σπαθοβάκλια*, aut secures Barangorum, quamvis vocabuli non propria significatione

usa.] ἐκ διαστήματός τινος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου εἰς μηνοειδὲς σχῆμα ἑαυτοὺς ἰλαδὸν καταστήσαντες, καὶ οἷον ἐναγκαλισάμενοι τὸν αὐτοκράτορα, θυμῷ στρατηγούμενοι πάντες -- ὅσον δὲ συγγενὲς ἐξ αἵματός τε καὶ ἀγχιστείας τούτῳ προσῆκον, ἀγχοῦ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἐφ' ἑκάτερα ἵσταντο. δεξιόθεν δὲ καὶ ἐξ εὐωνύμων ἕτεροι καθίσταντο ὑπασπισταί. ὁ δὲ βασιλεὺς φοβερὸς ἐπὶ θώκου προὐκαθῆτο, οὐ βασιλικῶς ἐσταλμένος μᾶλλον ἢ στρατιωτικῶς. [Gerebantur enim haec in castris.] -- φωνὴ δέ τις παρ' οὐδενὸς ἐξηκούετο, ἀλλ' ἀτενὲς πρὸς τὸν ἐφεστηκότα τῇ πύλῃ τῆς σκηνῆς [ostiarium, aut silentiarium] ἀπονεύοντες ἐπτοημένοι εἰστήκεσαν. -- τούτῳ ὁ βασιλεὺς ἐνατενίσας, δοῦναι τοῖς ἔξωθεν τὴν εἴσοδον διὰ τοῦ βλέμματος ἐνέφηνεν. ὁ δὲ παραχρῆμα τῆς εἰσόδου τούτοις παραχωρεῖ. οἱ δὲ καίπερ δεδιότες, ἀλλ' ὅμως εἰσῄεσαν, κάτω τετραμμένοι τε τὰς ὄψεις, καὶ βραδεῖ ποδὶ στείχοντες. κατὰ στίχους δὲ τὴν στάσιν λαχόντες ἐκαραδόκουν τὸ μέλλον, ἕκαστος δεδιὼς, ὡς τὸν περὶ ψυχῆς λοίσθιον δρόμον δραμούμενος. Finita oratione Imperatoris, ἐπὶ τούτου θροῦς ἦρτο πολὺς, τῶν μὲν ἐπαινούντων τὸν βασιλέα καὶ θαυμαζόντων τῆς ἀνεξικακίας καὶ πρᾳότητος et reliqua. Ait Anna primos ad praetorium accessisse mane antiquos custodes et protectores sacrorum corporum, quorum alii enses e zonis pendentes, alii manibus hastas, alii graves ferro et latos enses, seu secures super humeris gestaverint; eosque in semilunarem formam adstitisse. Prope thronum regium stetisse sanguine et affinitate domino iunctos; pone Imperatorem على رأسه *super capite eius* ut Arabes loquuntur, adstitisse dextra sinistraque armigeros, procul dubio spadones. Coram velo stantes non ausos fuisse hiscere, sed respexisse omnes ad ostiarium, ingressui praetorii appositum. Hunc accepta annutatione Imperatoris, qua intellexisset proceres intromittendos esse, eos intromisisse. Hos tardo gradu ingressos adstitisse iuxta series, et audita Alexii oratione acclamasse multo cum strepitu et laudasse.

C. 9. [10, 1.] διὰ τῆς οἰκείας χλανίδος νεύει. Quia coram Imperatore omnia decenter, tranquille, cum venerationis quadam significatione et maiestate debebant agi, silenter et ipse nutu significabat quid actum vellet, et praepositi aliique plerumque nutu et manus gesticulatione, et in aliis quoque tunicae concussione imperata subinnuebant. *[Toga signum dabant veteres; vid. Drakenborg. ad Livium Tom. III. p. 906.]* Ad varia significanda, variisque temporibus et locis concutiebant, levabantve veteres vestem, olim quidem in theatris, significandi favoris ergo, deinde in aula Byzantina praepositi palatii aut sacri cubiculi, si qua de re Imperatorem admonitum vellent, quia ipsi voce imperare pro indecenti et maiestatem laedente habebatur; in ecclesia diaconi, quando clara

voce aut presbyteris preces recitantibus, aut psaltis in ambone, aut populo fideli utendum esset atque acclamandum. Ipse Imperator in Circo sublata purpura sua, in certam plicarum formam composita, quam ῥωσθέλιον appellabant, populum adorabat vel salutabat, qui ritus vetustae missioni mappae consularis successit, ut suo loco videbimus. Iam de singulis pauca quaedam addemus. De more concussis olim quidem tunicis, deinde vero orariis, favoris Circensis significandi gratia, Casaubonus et Salmasius egerunt abunde ad Vopisci Aurelianum cap. 49., quo ait eum Imperatorem *primum dedisse oraria populo Romano, quibus is ad favorem uteretur.* Egit quoque Petavius ad Themistium p. 500., ubi tamen sinistre interpretatus fuit locum Philostrati Vit. Apollon. Tyan. 1. 5. et dictionem ὀθόνῃ διδόναι de more, qui Philostrato, nedum Apollonio fuit recentior. Rectius interpretatus eum fuit Olearius. Nuperrime de hoc more disputavit cl. Reimarus ad illud Xiphilini p. 1000. de Seneca et Burrho, qui cantante in scena Nerone τάς τε χεῖρας καὶ τὰ ἱμάτια, ὁπότε φθέγξαιτό τι, ἀνέσειον καὶ τοὺς ἄλλους προσεσπῶντο. Insignis est in hanc rem locus Georgii Alexandrini in vita Io. Chrysostomi locus, c. 40.: ἐκρότουν αὐτὸν ὑψοῦντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ μὲν τὰς χλανίδας ἑαυτῶν, οἱ δὲ τὰ πτερύγια τῶν κουτζούλων, ἕτεροι δὲ τὰ ἐγχειρίδια, καὶ ἄλλοι τὰ φακιώλια. Ait auctor quosdam chlanidas seu tunicas suas in altum sublevasse testandi favoris causa, alios oras extimas, cuspides vel angulos, aut alas, casularum suarum, alios mappas manuales, alios denique tiaras suas, aut capitum involucra, facialia dicta. De more, quo praepositus submisso nonnihil capite, et levata tantillum tunica Imperatorem monebat, tempus esse surgendi atque procedendi, testatur et hic noster locus, et alii nostri codicis, et ille in primis L. II. c. 10. p. 515. B. εἰσέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ προσκυνεῖ σχηματοειδῶς πως τὴν κεφαλὴν ὑποκλίνων, καὶ ταῖς χερσὶ μετρίως κουφίζων τὸ ἑαυτοῦ σαγίον. Pro *sago*, vel *sagio*, nominatur in loco nostro et alibi ἡ χλανίς. Estne igitur idem sagum et χλανίς? Equidem, ut verum fatear, nescio. Tam inconstanter et obscure loquuntur, ut de omni re vestiaria, ita de sago quoque et chlanide scriptores, ut diversumne a chlamyde fuerit, an idem, chlanis liquido non constet. Sunt loca, e quibus appareat eadem esse sagum et chlanidem, sunt rursus alia, e quibus contrarium colligas; quare velim nos excusatos habeat, si quis forte credat nos peccasse vocem χλανίς Latina *tunica* reddendo. Sagum et chlamydem aut idem aut propemodum idem esse non dubitatur. Quando igitur eadem in re uno loco chlanis, altero sagum appellatur, non improbabiliter coniicias ista omnia idem esse. Id adhuc magis stringit, quod de χλανίδι dicatur,

eam *περιβάλλεσθαι*, *circumiici*, quod fit p. 173. D. ult. et Ed. L. 21
175. B. 11., *ἁπλοῦσθαι*, *expandi*, *distendi*, quod in chlamydem quidem, at non in tunicam quadrat, item quod Nilus ait L. II. Ep. 245. *οἱ μοναχοὶ στολιζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀναβάλλονται ὦμον, γυμνοῦντες ὅλον τὸ εὐώνυμον μέρος. οἱ δὲ φοροῦντες κοσμικοὶ τὰς χλανίδας τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σώματος τοῖς πᾶσι φανερὸν καθιστῶσι.* Qui locus *τῇ χλανίδι* tribuit, quod alii scriptores omnes *τῷ χλαμύδι* tribuunt, quamvis dubitem, aut potius sciam, omni tempore observatum non fuisse morem, quem de suo aevo perhibet Nilus, ut laici fibulam chlanidis aut chlamydis in dextro humero ferrent, clerici in sinistro. Sed erit forte alibi amplior de his agendi locus. Illam Balsamonis dictionem de concussione orarii in sacris, a Casaubono iam allatam, repetere nolo. Constat ex ea, adstantes sacra facientibus sacerdotibus diaconos observare tempora precum tacitarum et exclamationum, signumque orario moto dare stantibus in ambone, ut clara voce, quae opus identidem sit, recitent. Idem imperat quoque Pontificale Haberti p. 53. *Λέγει ὁ δευτερεύων· Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν, τὸ ὠράριον κρατῶν. Καὶ λέγει ὁ πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ τὴν εὐχὴν τῆς εἰσόδου μυστικῶς. — αὐτῆς δὲ τελεσθείσης λέγει ὁ διάκονος πρὸς τὸν πατριάρχην· εὐλόγησον, δέσποτα, τὴν ἁγίαν εἴσοδον, δεικνύων ἅμα καὶ πρὸς ἀνατολὰς μετὰ τοῦ ὠραρίου οὕτως κρατῶν αὐτό.* Idem p. 112. A. *ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων μικρὸν ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν καὶ δεικνύων σὺν τῷ ὠραρίῳ τὸν ἅγιον δίσκον, λέγει· εὐλόγησον, δέσποτα, τὸν ἅγιον ἄρτον.* Quod in superiori loco *οὕτως* dixerat, viva docentis voce adiuvandum, docendo coram monstrantis gesticulationem, id idem Pontificale p. 28. clarius *τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς* enunciat, in illis: *εἶτα στρέφεται* [diaconus] *πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ ὑποκλίνας τὴν κεφαλὴν ἑαυτοῦ, κρατῶν καὶ τὸ ὠράριον τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρὸς καὶ ὑποδεικνὺς αὐτὸ* [nonnihil sublatum id in conspectum patriarchae ingerens] *λέγει· Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ· Δέσποτα εὐλόγησον, tempus instat, quo dominus* [patriarcha] *recitet: Domine benedic.* Scilicet pro indecenti habebatur nuda manu superiorem aliquo dirigere et spectare iubere. Ergo subiecta orario vestive manu monstrabant; quemadmodum etiam qui ecclesiae, sanctis, regibusve coronas aureas sertave aut munera alia offerrent, detrahere de pretio doni, et maculare puritatem eius ecclesiaeque, et maiestatem eorum, quibus destinata ea essent, violare sibi videbantur, si ea nudis manibus contingerent: quapropter in antiquis monumentis apud Ciampinum (ut T. II. tab. 26. 27. 46. 47. 49. et aliis) aut ambabus aut saltim una manu sub chlamydem missa conspiciuntur offerentes donaria

Digitized by Google

suam oblationem sustinere et exhibere. Solebant Graeci quoque medio aevo concussa veste sese ad duellum provocare, ut Latini eorum temporum proiecta chirotheca; ut constat ex Anonymi de Amoribus Lybistri et Rhodames apud Du Cange v. *Ῥένται*. [Est autem *ῥέντα* arena bellica, vel gladiatoria, locus condictus, quo duellantes ex condicto conveniunt ad dirimendam rixam suam, *le rendez vous*, unde manavit.]

Μέσον τῆς ῥέντας ἵσταμαι, ζητῶ ἵνα τὸν δώσω,
Καὶ τὸ φαρίν μου ἐκίνησα, κατέβιν εἰς ἐκεῖνον,
Ἐκεῖνος πάλιν μετ' ἐμοῦ. γίνεται κτύπος μέγας.

Dictio *ἵνα τὸν δώσω* significat in Graecobarbaro sermone idem atque *ἵνα αὐτὸν πατάξω*. De sermone per signa, qui medio aevo in monasteriis vigebat, damnato linguae usu, longam tractationem intexuit Du Cange Gl. Lat. v. *Signum* ex Ordinali S. Victorii Parisini.

6. C. 10. [10, 2.] *ὀστιαρίῳ*. Ostiarius est duplicis generis, palatinus et ecclesiasticus. De priore hic sermo. Erat qui in velis stabat, et vocatos introducebat ad Imperatorem. Vid. Du Cange Gloss. utroque. *[Adextratores et ostiarii qui fuerint, vid. ord. Rom. p. 169., de formula, cum ostiarius ecclesiae eligitur, Durand. Rational. p. 54.]* Virgam auream, Ostiarii symbolum, memorat Asterius, Orat. in Oeconomum iniquitatis, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Cura*, *καλαμίδα χρυσῆν* appellans. Virgae talis aureae imaginem videre licet apud Bandur. T. II. p. 633. in illa tabula, quae S. Crucis inventionem sistit oculis. Adstant ibi imperatrici in throno sedenti duo seu Silentiarii, seu Ostiarii, tunicati et humeralibus induti, tenentes in dextra quisque virgam auream, gemmis ornatam, et gemino filo margaritarum.

C. 13. [10, 4.] *μαγίστρους*. Recensio aliqualis haec est palatinorum officiorum, quam tamen aliis locis pleniorem dabit. *[De magistrorum dignitate in aula Byzantina vid. Du Cange ad Alexiad. p. 245.]* Saepe occurrent in hoc libro *οἱ μάγιστροι* et *ὁ μάγιστρος*. Si in singulari et absolute Magister appellatur, intelligitur *ὁ τῶν βασιλικῶν ὀφφικίων*, *sacrorum officiorum*, item *τοῦ παλατίου* et *τῶν ἐν αὐλῇ τάξεων* (quae omnia eodem redeunt,) *Magister*. Aliquoties etiam *οἱ δύο μάγιστροι* occurrunt, ut cap. 47. L. II. in formula allocutionis legatorum Bulgarorum, item in Cletorologio excitatur *ὁ Μάγιστρος*, et iterum *ὁ Μάγιστρος*. Erant enim, ut equidem existimo, tot magistri, quot erant Imperatores; si duo Imperatores essent, erant totidem Magistri. E. c. Constantinus noster pro se habebat Magistrum unum, et filius eius Romanus alterum. Ita quoque Leo sapiens et Alexander, eius frater. Sed mera haec est coniectura, cui vehementer adversari videtur locus Luitprandi Legat. p. 481. b. initio,

Digitized by Google

ubi Nicephoro, se legatum prima vice admittenti, adstitisse ait Basilium Parakymomenum, Protosecretam, Protovestiarium et duo Magistros. Nicephorus potest tunc dici aut solus regnasse, aut cum collegis Constantino iuniore et Basilio, Romani filiis, quorum se tutorem gerebat. Si solus, quare duo Magistros penes se habuit, si quidem coniectura nostra recto talo stat? Si autem collega, quare non tres, quandoquidem tres Imperatores tunc essent. Sed statuat ea de coniectura quantum quisque velit. Alias multi erant Magistri in aula Byzantina, et Luitprandus suo, id est aequali nostri Constantini tempore, viginti quatuor eorum numerat. Scilicet quaevis nobilior dignitas, tam palatina, quam militaris, praefixum habebat titulum magistri, ut paullo post titulus Prohedri solebat praefigi. Quamvis huius rei vestigium in hoc codice paene non exstet, apud alios tamen scriptores historiae Byzantinae saepe occurrunt axiomatici cum praefixo Magistri titulo. Ita Leo Grammat. p. 453. A. 2. 461. D. 475. B. Magistrum et Domesticum scholarum memorat, et p. 494. D. *μάγιστρον καὶ μέγαν ἑταιρειάρχην*. Cedrenus p. 593. B. habet *μάγιστρον καὶ στρατηλάτην* et *μάγιστρον καὶ λογοθέτην τοῦ δρόμου*, item p. 604. C. Magistrum et Drungarium vigiliae p. 613., magistrum et strategum Armenorum, et magistrum atque praefectum excubitorum. *[*Μάγιστρος καὶ δομέστικος τῆς δύσεως* est apud script. post Theophan. p. 295.]* Scylitzes p. 822. D. habet magistrum et Protoasecretis. In universum habebant singula officia palatina suos magistros, qui et Principes appellabantur, ut Salmasius ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 239. observavit, qui p. 220. addit, magistrum officiorum omnium et principem officii palatini, simpliciter magistrum vocari consuevisse. Conf. Agathias p. 116. 9. ed. Vulcan. et Procop. Anecdot. p. 109. ult., quem locum Alemannus bene restituit. *[De magistris palatii eorumque origine ex aula Byzantina v. les Dignitez de la France. p. 227.]* De officio et partibus magistri officiorum docte atque fuse disseruit Vales. ad Ammian. Marcell. p. 296. a. Medio aevo hos magistros quoque *praeceptores palatii* appellabant, quorum erat *vitam imperialis aulae et maiora negotia suae discretionis arbitrio definire*, ut ait Vita S. Aldrici Episcopi Senonensis apud Du Cange v. *Praeceptor* Aut cum magistro sacrorum officiorum aut cum praeposito convenit *Siniscalcus*, de quo vid. Murat. T. I. Antiq. Ital. p. 119. Disputatum hac aetate fuit de officio et etymologia *Senescalci*, aut *Sinescalci*. Mihi videtur a voce antiqua *sinde* et *scalc* venire. Notat autem *Sinde* idem atque superstes adhuc vox cum praepositione adiecta *Gesinde*, id est *ὑπουργία*, *familia*, *famulitium*, *obsequium*. *Nutritios*, *τοὺς συντρόφους*, appellat

Gregorius Turonens. VI. 11. *Nutritios, qui ad exercendum ministerium regale erunt necessarii. Gesindeknecht*, famulus, qui caeterorum famulorum inspectionem et procurationem sibi habebat iniunctam.

C. 13. [10, 5.] *ἀνθυπάτους.* Anthypati seu proconsules posteriorum temporum longe sunt alii a Procoss. illis vetustis Ed. L. 22 florentis Romanae rei. Merus tum erat titulus auctoritate cassus, nisi qui *ἀνθύπατοι τῶν θεμάτων* procoss. provinciales essent. Forte sic dicti fuere, non quod *loco Consulum, pro Consulibus* essent, sed quod *ante Hypatos* essent, et illos praecederent. Videntur in *τῶν Ἰλλουστρίων* locum successisse. Nam ut *Illustris* titulus nulli officio soli alligatus erat, sed tantum comitabatur summas dignitates, ita deinceps iidem *Anthypati* dicebantur, qui olim *illustres*, hoc titulo evanescente. Habebantne singulae provinciae suos Proconsules? Sane Antiochus *Ἀνθύπατος τῆς Ἑλλάδος* est apud Zosimum V. 5. 84. et e Nostri Cletorologio constat maiorum quarumque provinciarum Strategos fuisse simul Anthypatos; non hoc titulo, sed illo, auctoritatem illis tribuente. Iunctus quoque solebat esse titulus Anthypati cum titulo patricii; sed uterque merus erat titulus, nullius potestatis aut index, aut auctor. *[Vid. Contin. Constant. III. p. 67., ubi Alexio Moselli patricii primum et Procos. collata a Theophilo dignitas, tum vero magister quoque ac Caesar ab ipso creatus est.]*

6. C. 14. [10, 5.] *πατρικίους.* Erat hic quoque merus titulus, honorem et dignitatem conferens, at auctoritatem nullam. Auctorem habuit Constantinum M. teste Zosimo II. 40., ubi memorat aliquem Optatum, *ὃς παρὰ Κωνσταντίνου τετυχήκει τῆς ἀξίας τοῦ πατρικίου, ταύτην τὴν τιμὴν, καὶ προκαθῆσθαι τοὺς ταύτης ἠξιωμένους τῶν τῆς αὐλῆς ὑπάρχων νομοθετήσαντος.* Significat patricius idem atque *patrem.* Etymolog. M. *πατρίκιος οἱονεὶ πατὴρ τοῦ κοινοῦ.* Patricii enim urbium, regionum, Imperatorum, erant iidem atque patres urbium, regionum, atque Imperatorum; qui eos et eas curarent, diligerent, foverent, ut pater liberos suos. Olim saeculo Constantini M. et Theodosiorum quotquot patricii essent, iidem quoque patres Imperatoris appellabantur, ut consiliarii et directores eius, omniumque consiliorum eius conscii et administri. Apud Menandrum in Exc. Legat. Hoeschel. p. 102. memoratur aliquis *Παμφόριος ὄνομα, ἀξίωμα βασιλέως πατὴρ*, et pag. 110. appellatur idem *ἐν τοῖς βασιλέως πατράσι τελῶν.* Ergo plures erant patres Imperatoris, et omnes id nomen participabant, qui sacris consultationibus adhiberentur. Idem p. 132. *στέλλεται κατὰ τὴν Περσῶν χώραν πρεσβευτὴς Τραϊανὸς ἐν τοῖς βασιλείοις πατράσι τελῶν, καὶ τὴν λεγομένην τοῦ Κουαίστωρος διέπων ἀρχήν.* Olympiodorus

Digitized by Google

apud Photium in Bibliotheca p. 106. 4.: Ἰοβινιανὸς πρεσβεύσας πολλάκις - - καταμένει πρὸς Ἄτταλον [id est παρ' Ἀττάλῳ] πατρίκιος Ἀττάλου ὀνομασθεὶς, id est *consiliarius*. Recte proinde Ducas Patriciis Weziros Turcarum confert, Histor. c. 22.: προσκαλεῖται τὸν πρῶτον τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, ὃν Βεζύρην κατὰ τὴν αὐτῶν καλοῦσι γλῶσσαν, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι πατρίκιον καὶ Μεσάζοντα λέγουσι. Conf. Antholog. H. Steph. in carmine οὗτος ὁ κοσμήσας p. 299. In Cod. Theodosiano praefecti praetorio et illustres alii proceres non tantum *fratris* nomine ab Impp. compellantur (unde illa sigla F. A. *frater ave*) item *fratres carissimi et amantissimi*, sed etiam *patres*; v. Guther. de Off. Dom. Aug. p. 313. et 465. et Negelin in diss. de diptycho Norimbergensi. At quid de Cedreno statuendum, qui p. 595. D. de Leone Sapiente Constantini nostri patre narrat eum primum titulum τοῦ βασιλεοπάτορος instituisse, eumque Tzautzae socero suo tribuisse; quum tamen is ipse p. 327. A. dixerit Theodosium M. filiis suis Honorio et Arcadio praefecisse Arsenium, ornatum titulo τοῦ Βασιλεοπάτορος; vid. Dissert. cl. Leichii de Constantino, huic operi praemissam c. 3. Scilicet anticipavit Cedrenus tempora. Fuit quidem aevo Theodosii in usu mos omnes patricios seu consiliarios aulicos *patres Imperatoris* Latine, et Graece πατέρας τοῦ βασιλέως appellandi, at nomen illud compositum βασιλεοπάτωρ, et tota illius dignitatis ratio solius Leonis inventum, et antiquioribus temporibus ignota res fuit, ut patebit ex iis, quae ad p. 413. A. ult. dicentur. Quae Goarus ad Codin. de Offic. p. 29. n. 36, de Tata seu patre aulae, posteriorum aetatum dignitate, attulit, non exscribam. *[Paulus Pater Imperatoris, Fredegar. p. 206. Marie Stuard envoya en Ecosse pour negocier son retablissement Iacques Hamilton, chef de sa maison, la plus illustre d' Ecosse. Elle luy donna le titre de son Lieutenant general dans le royaume, et l' adopta pour son pere, titre nouveau, excepte dans l' ancien tems. Pitaval Causses Illustres T. IX. pag. 179. Syracusanae urbis praefectus ante Saracenos *Patricius* vocabatur.]* Id est procurator, rector vicarius; vid. ad p. 154. C. 10. dicenda. Ita πατρίκιος Ἀφρικῆς apud Theophan. pag. 235. A., πατρίκιος τῆς Λαζικῆς καὶ Βαρνουκίου pag. 309. B. *[In libro diurno exstat ad Patricium provinciae epistola, qua Garnerius dicit intelligi aut praefectum provinciae a CPtano Imperatore in occidentem missum, aut eum, qui a Galliae Rege sit ablegatus p. 107. In Chronico Vulturn. apud Murator. T. I. Scr. Ital. pag. 425. habetur haec formula: *In nomine Dei nostri I. C. anno imperii Dn. nostri Constantini VII. et V. anno patriciatus domini nostri Landulfi, nec non et V. anno domini nostri Athenulphi principis* - - et p. 417. memoratur

Digitized by Google

Adenulphus Langobardorum gentis Anthypatus et patricius.]* Reguli Longobardi Graeciae maioris, qui hic memorantur, quum provincias suas ab Impp. CPtanis ut vasalli tenerent, patricii erant aulae CPtanae, et annos sui Patriciatus, id est Principatus sui ab aula CPtana dependentis, numerabant, ut Imperatores imperii sui. *Gaimerius princeps Beneventanorum patricius factus, postquam CPlin venisset.* Anonym. Salern. T. II. P. II. Scr. Ital. pag. 272. *[Adelgisus Desiderii Longobardorum regis filius a Constantino Graec. Imp. constituitur patricius. Schminck. ad Eginhard. p. 40. Gilimer Wandalorum rex non factus est patricius a Iustiniano, quod Arrianam haeresin eiurare nollet. Procop. et Theophan. p. 170.]* Reges igitur et principes occidentales eorum temporum suscipiendo Patriciatum a CPtanis Impp., cuius rei exempla longe plurima dedit Du Cange Gloss. Lat. v. *Patricius*, agnoscebant, se vasallos eorum esse, patricios eius, id est procuratores, locum tenentes, vicarios. Patricii vocem ea aetate id notasse patet ex loco Benzonis p. 1062. *[*Postera die congregato concilio in Ecclesia principis Apostolorum sedit rex Henricus in medio Episcoporum - - tum rex ait: Seniores, solito more sit in electione nostra. Accipite quem vultis de tota praesenti congregatione. Qui responderunt: Ubi adest praesentia regiae maiestatis, non est electionis consensus in arbitrio nostrae voluntatis. Etsi forte aliquotiens absens estis, tamen per officium patricii, qui est vester vicarius, semper apostolicae promotioni interestis. Neque enim patricius est Papae patricius, verum ad praeparanda Reipublicae negotia est Imperatoris patricius. - - Decretum est, ut rex Henricus cum universis in monarchia imperii sibi succedentibus fieret Patricius, sicut de Carolo M. factum legimus. - - Inductus igitur rex viridissima chlamyde desponsatur patriciali annulo, coronatur eiusdem praefecturae aureo circulo.*]* Ducit nos hic locus ad celebratam illam de patriciatu Romanorum, quem gesserunt Imperatores occidentales, quaestionem, cuius origo prima haec mihi videtur fuisse. Imperatores CPtani Romam olim mittebant, ut alio, patricios, res Romanas suo nomine curaturos: quum deinceps episcopis Romanis non bene conveniret cum illis Graecis patriciis, et deficere ab imperio Orientali meditarentur, invitabant reges Francos ad suscipiendam rerum apud Romam civilium procurationem, seu patriciatum. *[Vid. Muratori Annali d' Italia T. II. pag. 397. et 405. fine, qui credit patriciatum constitisse in defensione Ecclesiae Romanae. Conf. *Later. pariet.* p. 32., ubi de Caroli M. patriciatu. De dignitate patriciorum, et quod provinciis praefecti fuerint, postea vero eum titulum reliquerint v. p. 34. Patricius idem, qui postea dux vocatus p. 35. ex Henrico

Monacho. Patriciatus Caroli M. maxime in defensione ecclesiae consistebat. Idem propterea quoque *defensor* appellatus. Conf. p. 58. Claves sepulcri S. Petri ad Patricios mitti solebant. Testis Carolus Martellus T. IV. p. 282. [credo Muratorii Annal. d' Italia] conf. p. 407. Patriciatum deposuit Carolus M., quum Imperatoris titulum assumeret, *Cerem. Gall.* p. 94. Imperatorem Cos. et patricii dignitate uti solitum apparet ex l. *Hadrianus* et seqq. Dist. LXIII. conf. not. ad Constant. Donat. p. 64. *Anastasii et Leonis aetate redit Romae Hadrianus Papa, a quo Carolus Francorum Rex Romanorum patricius constitutus fuerat, regnumque Italiae susceperat.* Museum Ital. p. 41. Patricium se dicit Carolus M. in literis ad Alexium apud Baronium et Act. S. S. mens. Iun. T. I. p. 714. Henricus IV. apud Ottonem Frisingensem de reb. Ed. L. 23 gest. Friderici Barbarossae L. I. c. 1. *patricium primum* se appellat. *Apud Boioariae civitatem Brixinoram -- curiam magnam celebravit, ubi iniurias sibi a Romana Ecclesia irrogatas affectuose conqueritur, quod videlicet ipso inconsulto, qui tanquam rex et patricius primus suae urbis episcopi esse deberet, Romani sibi pontificem praefecissent.* Henricus Imperator, ut dominium urbis Romae assereret, annuos consules binos creavit, se primum patricium dici voluit, triumphum instituit, in quo acclamatum: Henrico Augusto a Deo coronato - - Ecclesiae defensori vita et victoria. . Goldast. ad Eginhard. p. 170.]* Iam antiquus erat titulus *primi patricii*, idem valens atque *princeps Senatus;* cuius rei exempla dedit Du Cange v. *πατρίκιος*, cuius utrumque Glossarium, sed Latinum praecipue, praeclara multa de Patriciis veteris iuxta et recentioris aevi docet. *[*Clemens II. coronavit Henricum II. et uxorem Agnetem, qua occasione iurarunt Romani nolle se unquam pontificem absque Imperatoris voluntate eligere. Ipsi praeterea de uno concesserunt patriciatum, utque praeter Imperatoris coronam aureum circulum ferret iussere.* Leo Ost. L. II. c. 69. Miserunt Romani post Nicolai obitum Henrico IV. coronam, rogantes simul, ut novum ipsis pontificem daret. Is convocatis Basileam principibus coronam capiti imposuit, et propterea patricius Romanus fuit dictus. Berth. Const. ad A. 1061. Conf. Hermanni Contracti ad eundem annum. Otto Fris. L. VI. c. 34. Petr. Diac. III. 21. Lamb. Schaffnab. 1063. et 64. Vghelli T. II. in vita Caedoli p. 211. Intelligitur ex modo laudato Leonis Ostiensis loco, quid sit *circulus patricialis*, cuius meminit Benzo in Panegyr. Henrici III. p. 1064. : *Romani in melius recordati convenientes in unum promittunt emendare quidquid peccaverunt in regem puerum. Itaque mittunt et chlamydem, mitram, annulum et patricialem circulum per episcopos, per cardinales atque senatores. - Visum*

Digitized by Google

est ergo Imperatrici suisque silentiariis non esse recipienda capitolii dona, nisi cum regnorum patriciis. Temporales domini *Circulo Parium* (*des Pairs*) insigniti, *Cerem. Franc.* p. 158. Pares curiae a patriciis descendere negatur p. 195. dissert. Du Cangii ad Ioinville. Pares Franciae passum ante omnes alias regni dignitates sibi arrogant. *Fauchet* p. 401.]* Patricii episcopos praecedebant apud Graecos, teste Luitprando Legat. p. 481. a. init., qui etiam p. 471. Histor. L. VI. Cap. 5. rogam annuam patriciorum perhibet fuisse duodecim auri libras et unum Scaramangium. E nostro hoc Codice p. 141. B. patet patricios in Ecclesia peculiare sibi scamnum habuisse, in quo sederent; et e pag. 142. B. diversos fuisse patricios syncleticos, et protospatharios, illos civiles, hos militares. Conf. pag. 138. fine.

6. C. pen. [10, 5.] *στρατηγούς.* Vid. de his ad p. 413. B. 3. dicta.

C. ult. [10, 6.] *ὀφφικιαλίους.* Officiales, qui in officio seu obsequio, id est in comitatu Imperatoris sunt. Saepe memorantur in hoc codice post patricios et maiores civiles militaresque axiomaticos, ut sint minoris, neque tamen minimi gradus, quales sunt e. c. notarii, chartularii, senatores, mandatores, hypati, dishypati, comites, silentiarii etc. Officium est apparitio, apparitores, coetus eorum, qui magistratui inserviunt. Guther. Off. D. A. p. 626. Vales. ad Amm. Marc. p. 93. b. et 483. Du Cang. Glossar. utroque.

C. ult. [10, 6.] *κλεισουράρχας.* *[Clusae, clusurae, angustiae locorum, Du Cange ad Ioinvill. p. 179. *μέχρι τῶν κλεισουρῶν Συρίας* Script. post Theophan. p. 519. Forte convenit cum Capitaneo ad fines tuendos Christianorum apud Leibnit. T. II. p. 245. Conf. locus Guil. Apuli T. I. p. 380.]* Conf. Du Cang. Gloss. h. v. et ad Alexiad. p. 300., unde patet, eos, qui castellis per clusas, id est loca angusta, meatus difficiles, hostico vicinos, vel et medio in territorio sitos, dispositis praeerant, clisurarchas fuisse appellatos. *Κλείσουρα* pro districtu minore, quam *θέμα* est, passim occurrit apud Constantin. de Themat. ut p. 23. Possis cum vetustis *Marckgraviis* et *Comitibus limitum* comparare.

6. D. 2. [10, 7.] *ἱσταμένων.* Stabant proceres coram Imperatore sedente in throno, neque proceres tantum, sed et legati, et principes exteri, nisi expresso verbo iuberentur sedere. Quod si fieret, in humiliore sede considebant. Multa huius rei exempla habemus. Unum ex Alexiade supra citavi p. 20. Addam inde quoque aliud. Narrans Anna, procerum Latinorum, qui ad Alexium venerant, homagii praestandi causa, unum aliquem *εἰς τὸν σκίμποδα τοῦ βασιλέως ἐγκαθίσαι*, et a Balduino Godofredi Bullionei fratre illinc abstractum cum ira

Digitized by Google

sermone suo dixisse: *ἰδοῦ ποῖος χωρίτης; κάθηται μόνος παρισταμένων αὐτῷ τῶν τοιούτων ἡγεμόνων. Ecce mihi rusticum illum!* (Alexium designabat) *solus sedet tot principibus adstantibus.* Lepidum quoque est, quod Maitre Wacçe en son Roman de Rou apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Bancus* narrat, Robertum Normanniae ducem CPli cum Alexio colloquentem, cum non videret sibi sedem porrigi, et stare dedignaretur, mantellum suum sibi humi substravisse, et ei insedisse. Quod caeteros proceres Normannos, quum viderent, imitatos fuisse. Hinc iussisse Alexium, ut in parietibus Consistorii audientiae scamna fierent. Locus dignus est, qui legatur, neque pigebit adscribere:

Par Constantinoble passa,
Et à l' Empereur torna,
En dementiers qu' à lui parla
A la coustume qui est la,
Son mantel jus, à terre mist,
Tout desoublé desus s' asist.
Au partir quant il s' en torna
Le mantel prendre ne daigna.
Un de Grés les vit desublé,
Son mantel li a relevé,
Dist lui que son mantel prist,
Et à son col le rependist.
Et il respondi par nobloy.
Chascun dis Normans autresi
Son mantel a terre guerpi.

Cum aliis longe plurimis institutis aulae CPtanae Graecae, quae illi successit, Ottomannica quasi hereditate hoc quoque accepit, ut legatus nullus, neque alius quisquam coram magno domino sedeat. Quo factum, ut legatus aliquis Anglicus, cuius nomen excidit memoria, CPlin a Cromwello missus, coram Sultano stare dedignans, in famulum quendam suum, manibus pedibusque τετραποδηδὸν innixum, consideret. Ipsi quoque Clerici coram Imperatore Graeco stabant. Quare cum aliquando Andronicus Comnenus ipsis, ut gratiam gratiae rependeret, coram se in scamnis sedere permisisset, paullo post sublatum illud privilegium et reductus vetus mos fuit teste Niceta p. 146. B: *θαυμαστὴν τινα παρεῖχε τὴν ἀμοιβὴν τοῖς τῶν ἐπιταγμάτων αὐτοῦ πληρωταῖς. ἡ δὲ ἦν τῶν τοτε μὲν αἰτηθέντων ῥαδία τερμάτωσις, - - ἡ δὲ μεγίστη, τὸ συνεδρεύειν ἐκείνους αὐτῷ σκιμποδίσκων παρατιθεμένων, καὶ παρεισφερομένων τῷ βασιλείῳ θρόνῳ κλισμῶν. ὃ καὶ οὐχ ἧττον εἰς γέλωτα τῶν ἑλομένων καὶ καταδεξαμένων ἀρχιερέων οὐκ ἐπὶ συχναῖς ἡμέραις συμβὰν, ἧπερ φαντασίαν τινὰ τιμῆς, καὶ ἴνδαλμα, ἐπὶ τὴν πρότεραν ἐπανῆλθε συνή-*

Digitized by Google

θειαν etc. Insigniter igitur honorabant Imperatores illos, quibus in Consistorio et praesessione publica coram se permitterent sedere; narratque idem Nicetas p. 292. C. ut rem insolitam, Isaacium Angelum Latinis, a quibus imperio restitutus fuerat, permisisse, sibi assidere, ut benefactoribus, quibus omnia deberet. *Οἱ τῶν Λατίνων ἡγεμόνες εἰς τὰ βασίλεια παραβάλλουσιν, οὐχ οὗτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ τὸ γένος παρ' αὐτοῖς ἐπίσημοι, καὶ παρενηνεγμένων σκιμπόδων τοῖς βασιλεῦσι συνήδριζον ἅπαντες, εὐεργέται καὶ σωτῆρες ἀκούοντες* - - Quod antea idem Isaacius ipsis negaverat, ut constat ex eiusdem Nicetae p. 215., ubi ait Isaacium inter alia superba et Imperatore indigna, legatis Friderici Barbarossae non permisisse, ut apud se sederent, quum tamen Fridericus non tantum legatos Isaaci, sed etiam homines eorum sedere iusserit. Facetus est locus, quem non piget adscribere, lepidaque illa Graeci moris cum hara porcorum comparatio. *Ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, πλείω κατηγορίαν τοῦ δρῶντος καὶ λέγοντος, ἤπερ ἔπαινον, ἔχοντα, πείθεται μόλις διαφεῖναι τοὺς πρέσβεις ἐς τὸν ῥῆγα* [Fridericum Barbarossam in hibernis apud Philippopolin agentem] *ἐπανελθεῖν. αὐτὸς δὲ τούτους ἰδὼν καὶ μαθὼν, ὡς οὔτε καθέδρας ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς μετέδωκεν, ἀλλὰ δουλοπρεπῶς, ἐπίσης Ῥωμαίοις, αὐτῷ*
Ed. L. 24 *παρειστηκότες παρώφθησαν, οὔτε τινὸς ἑτέρου ἠξιώθησαν ἀγαθοῦ ἐξαιρέτου, ἐπίσκοποί τε ὄντες καὶ αὐτῷ προσγενεῖς, ἠγανάκτει, καὶ δῆλος ἦν ἐπὶ τῷ γεγονότι τῷδε διαπριόμενος. ὡς δὲ καὶ πρέσβεις ἡμέτεροι παρ' ἐκεῖνον ἀφίκοντο, ἑαυτῷ συμπαρέδρους πεποίηκεν αὐτούς τε καὶ τοὺς ὑπηρετουμένους αὐτοῖς, μηδὲ τοὺς ὀψοποιοὺς, καὶ ἱπποκόμους καὶ μάττοντας παρίστασθαι ἀφεικώς. μὴ εἶναι δὲ λεγόντων ἐκείνων εἰκὸς, βασιλεῖ μεγίστῳ συνθωκεύειν ὑπηρέτας, ἀρκετὸν γὰρ ὅτι καὶ οἱ κύριοι αὐτῶν συνεδρεύουσιν, οὐ καθυφῆκέ τι μικρὸν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ μὴ ἑκόντας τοῖς δεσπόταις αὐτοὺς συγκατέκλινεν, ἐν οἷς ἔπραττε, Ῥωμαίους καταμωκώμενος, καὶ δεικνὺς μὴ ἀρετῆς καὶ γένους εἶναι παρ' αὐτοῖς διαστολὴν, ἀλλ' ὡς εἰς συφεὸν οἱ συφορβοὶ τὰς σῦς ἀπαξαπάσας εἰσελῶσιν εἰς ἕνα σταθμὸν, μὴ διϊστάντες τὰς πίονας, οὕτω καὶ Ῥωμαῖοι παραστατοῦντας ἔχουσιν ἅπαντας.* Si Friderici Barbarossae, non Nicetae, est illa Graecorum, nobiles ignobilesque eadem omnes lege tractantium cum subulcis porcos pingues macrosque in unam haram compellentibus comparatio, est ea quidem ambigua, nam poterat in ipsum quoque pari ratione retorqueri, est etiam Imperatore nostris quidem moribus indigna, illa tamen rudiora saecula decet, et Barbarossae ingenium; et scomma illud maxime ibidem subiectum, perlepidum hercle, quo dicebat, in hiberna distribuens et dimittens copias, cum ductoribus eorum, episcopis puta:

Digitized by Google

ἀναπαύσασθαι χρεὼν ὑμᾶς ἐνταυθοῖ, ἄχρι δὴ τὰς παρειμένας κνήμας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἐκ τοῦ παρίστασθαι τῷ βασιλεῖ Γραικῶν ἀναῤῥωσθείητε. Apparet hinc, valde incommodum accidisse Latinis, quibus negotium cum Graecis esset, hunc ipsorum morem coram Imperatore standi. Nam apud Imperatores Occidentis sedebant, quamvis humilius, ipsorum consiliarii et ad ipsos legati, ut ex modo citato Nicetae loco, et ex illo Chronici Casinensis IV. 66. constat: *Petrus Diaconus pro responsis* [id est *negotiis*] *coenobii apocrisiarius* [legatus] *ad Lotharium III. Rom. Imp. directus, postquam ei sessionem ad pedes suos concessit*, id est eum in senatum sanctiorem, in consistorium, admisit. Eundem olim quoque standi morem obtinuisse saeculo quarto ex Augustini et codicis Theodosiani locis, quos Du Cange in v. *Consistorium* citat, intelligitur, et ex ipso vocabulo *consistorium*, quod in genere locum omnem, in quo consistit hominum coetus, in specie vero, salam notat, in quam conveniunt proceres coram Imperatore in throno sedente, ipsi stantes deliberaturi; item ex formula *ἵσταται κονσιστώριον.* Conf. Du Cange v. *παρίστασθαι.* Imo apud Imperatores Romanos secundi iam a N. C. saeculi obtinuisse, ut Senatores in Consistorio starent, haud improbabiliter e loco Lampridii T. I. Scr. H. Aug. p. 907. colligatur, ubi tanquam rarae humanitatis exemplum in Alexandro Severo laudatur, quod *salutatus consessum obtulerit omnibus senatoribus.* Igitur ante id tempus aut stabant omnes coram Imperatore Senatores, aut saltim non sedebant omnes. In aula quoque veterum Regum Persarum stetisse legatos exteros ex eo colligo, quod solis Thebanorum legatis in eximii honoris testationem sellae ponerentur, teste Diodoro Siculo XVII. 14. p. 170. 39. *μόνους τῶν Ἑλλήνων* [Thebanos] *ὡς εὐεργέτας τιμᾶσθαι παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Περσῶν, καὶ πρὸ τῶν βασιλέων τοῖς πρεσβεύουσι τῶν Θηβαίων τίθεσθαι θρόνους.*

6. D. 4. [10, 9.] *κελεύσατε.* De hoc vocabulo, quod singulis paene paginis primae huius partis codicis nostri, quae de sacris ritibus agit, recurrit, copiose satis egi ad p. 302. A. 12. Perversum quod morem teneam, et in posterioribus multa dicam eorum, quae primo loco debuissent enarrari, fecit id, quod, motus rationibus sat gravibus, in partem illam huius libri, quae sub inspectione mea typis excusa fuit, commentarios scribere prius coeperim, quam in hanc primam partem, quae vivente Leichio praelum liberavit. Semel autem loco suo posita deinceps moveri et transferri in alium absque molestia et turbis multis haud poterant. Nihil referet lectorum, hoc loco an alio legant nostras observationes; modo sat dignae lectu fuerint.

Digitized by Google

D. 6. [10, 11.] *ὁ τῆς Βίγλης δρουγγάριος.* Drungarius est praefectus Drungi, vel globi militaris, *χιλίαρχος*. De vocis origine vid. Gretser. ad Codin. p. 191. et Goar. ad eundem p. 26. fine, ubi ait fuisse Drungarii vigiliae providere incendiis, furibus, grassatoribus, in castris vigilias, circitationes curare. Conf. Du Cange utroque Gloss. et ad Alex. p. 515. *[Io. Zonaras ex aulae Imp. CPt. magno Drungario vigiliae et protosecretario asceta, seu monachus, appellatur, in cod. 206. apud Lambec. L. IV.]* Ergone simul potuit aliquis magnus vigiliae Drungarius et protoasecretis esse? Vix putem. Officia enim secum pugnant. Illud paludatum, hoc togatum est. Fueruntne quoque plures uno drungarii vigiliae, quia magnus, quasi distinctionis causa, citatur? Videtur quidem. In hoc tamen codice vestigia illius rei non inveni. Ex illo patet, magni Drungarii fuisse, scholas militares quotidie in armis exercitia facientes cum magistris lustrare.

D. 7. [10, 11.] *καὶ τοῦ πλωΐμου.* *[*Delongaris, sub cuius manu est omnis potestas navium.* Luitprand. An *Drungarius*?]* Recte vero corrigit V. D. vitium librarii, quod apud eundem Histor. VI. 5. pag. 471. a recurrit *De Longaristis Ploas.* scrib. *Drongaris tis ploas.* *Δρογγάρης* (ita Graeci moderni scribunt et pronunciant pro *Δρογγάριος*) *τῆς πλώας.* Formam hanc *τῆς πλώας* alibi non reperio, sed in hoc codice passim occurrit, *τοῦ πλωΐμου, τῶν πλωΐμων, τοῦ πλοὸς* et *τῆς πλώας.* Videtur esse pro *πλόης;* formaturque *πλόη* pro *πλόησις*, ut alia talia multa. Alibi quoque est *ὁ δρουγγάριος τοῦ στόλου.*

D. 9. [10, 13.] *οἵ τε μάγιστροι.* Ita leg. e membranis.

D. 11. [10, 15.] *τοῦ τῆς καταστάσεως.* Est qui suo res ordine decenterque fieri curat. *Κατάστασις τῶν πραγμάτων* est apud Theophan. p. 63. C. *rerum antea turbatarum constitutio*, restitutio in ordinem. Apud eundem sunt *ἀκαταστασίαι*, *res turbidae* p. 73. C. Idem p. 243. C. *μάθε τὴν κατάστασιν* habet; *disce modeste, ordine, sedate agere.* In officialibus Patriarchae erat *ὁ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως*, de quo Goar. pag. 13. ad Codin. et Gretser. p. 167. Petrus Magister scripsit libros *περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως*, de quibus dixi in praefatione; v. Du Cange Gloss. Gr. Ceremoniarii erat ordinare proceres secundum praecedendi et sequendi iura, incipere troparium, evocare proceres secundum suos ordines ad sacram communionem, in magnis processionibus in magna ecclesia osculum pacis ab Imperatore accepturos manu ad eum ducere, vela, seu classes procerum, et legatos introducere etc. E p. 14. C. 3. Nostri fere concludas eum fuisse caput Silentiariorum.

7. A. 3. [10, 19.] *κονσιστωρίου.* Consistorium est locus,

Digitized by Google

diaeta, in qua princeps cum suis Consistorianis de rebus suis publicis privatisque consultat et decernit, supplices et legatos audit etc. V. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Guther. Off. D. A. p. 69. sqq. Vales. ad Amm. Marcell. p. 87. et 330. b. Selden. de Tit. Honor. T. II. pag. 29. Harduin. ad Themist. pag. 475., qui tamen quae habet de quatuor comitibus Consistorianis, ea ad tempora Theodosiaca pertinent. Polybius pag. 717. 7. edit. Wech. χρηματιστικὸν πυλῶνα τῶν βασιλέων, appellat talem locum, *vestibulum, in quo reges de negotiis conveniri, et responsa dare solent.*

A. 5. [10, 22.] καὶ ὁ πρωτονοτάριος. Totus hic locus integrandus est e membranis sic: καὶ ὁ πρωτονοτάριος μετὰ τῶν ἀσηκρητῶν καὶ βασιλικῶν νοταρίων καὶ λοιπῶν σεκρετικῶν, νοταρίων τε καὶ χαρτουλαρίων.

A. 8. [11, 2.] πουλπίτου. Pulpitum est suggestus, βῆμα, ambo. Vid. Du Cange Gloss. Latin. Varia erant pulpita; ante Cathisma Circi, vid. Theophan. p. 157. C., et ante palatium. Cedren. pag. 369. C., ubi vid. Goar. et ad Nostri p. 292. B. 3. De Camelaucio dico ad p. 331. B. 13.

A. 10. [11, 4.] σιλεντιαρίῳ. Plerumque in membranis Lips. σελέντιον et σελεντιάριοι scriptum inveni. De silentiis, seu conventibus et consessibus procerum deliberandi causa, abunde egerunt Du Cange Gloss. utroque, ad Cinnam. p. 492. Goar. ad Theophan. p. 202. et ad Cedren. p. 354. Alemannus ad Procop. p. 103. Silentiarios fuisse ait cubicularios. Non satis recte. Sed aliquando latius sumsit vocem cubiculi et cubicularii. Cubiculum ipsi est Consistorium, et cubicularii ipsi sunt illi, qui curam agebant, ut in consistorio quiete atque decore pro maiestate principis praesentis agerentur. De Ed. L. 25
silentio, in quo perorabat Imperator, alio loco dicam. De silentiariis hic tantum noto, internuncios eos et cursores fere Imperatoris fuisse in publicis processionibus, in silentiis, legatorum introductione, item senatorum omnium, quos brachio prehensos ad Imp. introducebant. Domum deducebant recens honoratos, portantes eorum codicillos. Vales. ad Amm. Marcell. p. 323. originem eorum deducit a veteribus praeconibus, qui postquam iudices in tribunali consederant, silentium faciebant.

7. A. ult. [11, 7.] κανδιδάτων. Candidati sunt milites pompatici, aut ostensionales, ad Augusti custodiam et comitatum delecti, specie et robore praestantes, a candido, quem gerebant vestitu sic dicti. Chronicon Alexandrinum ait Gordianum τὸν ἀριθμὸν τῶν λεγομένων κανδιδάτων, homines τελείους καὶ εὐσθενεῖς καὶ μεγάλης ὄντας θέας excerpsisse κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ τοῦ τάγματος τῶν λεγομένων σχολαρίων. *Hi candida turba* Corippo appellantur.

Digitized by Google

Cum palatinis stans candida turba tribunis.
Camisia enim, seu interulas albas gerebant super omni reliquo vestitu, quemadmodum verbi divini ministri passim locorum apud nos in recitatione sacrarum orationum et administratione sacri officii adhuc gerunt, item quibusdam in locis foeminae lugentes. Strictae erant hac lineae (nam sindone fiebant) vestes, et de ipsis interpretor illum Wilhelmi Britonis locum apud Du Cange v. *Linea. Linea dicebatur camisia, quae totum corpus operit, et ita strictis manicis adhaerebat corpori, ut nulla esset ruga, et descendebat usque ad pedes; unde poderis Graece, hoc est talaris.* Videtur Valesius ad Ammian. Marcell. p. 88. a ex Hieronymo elicere velle, hos Candidatos de candore cutis nomen accepisse. Si soli fuissent Germani hanc in militiam assumti, posset ea opinio quodammodo tolerari. Verum *candidi* potius illi, quam *candidati* fuissent. Sed ut pullati sunt, qui pullam gerunt, ita candidati, qui candidam. Conf. idem ad p. 275. et 523., ubi exponit, quid sit *candidam dare*, item Lindenbrog. ad Amm. p. 424. et 457. Petav. ad Themist. p. 377. Du Cange utroque Glossario. Color nempe aulicus erat albus, et in camisiis albis debebant proceres quotidianas in aulam processiones obire. Hinc in charta vetere apud Du Cange v. *Gunna*, color albus et ruber sunt colores regii. *Cum innumerabili multitudine equitum de civibus, vestitis in coloribus regiis, videlicet in coloribus* [id est vestibus coloratis] *albi coloris et rubri.* Benzo in Panegyrico Henrici III.: *Allatae sunt Byzantio regales literae; portitores harum fuerunt tres missi purpura induti, cum candore byssi. Chlamydes nimiae viriditatis relucebant aureis signis* etc. Hinc *candidam* pro militia seu gradu palatino posuit Hieronymus Ep. 9. *pullam tunicam nigrosque calceos candidae vestis et aurati socci depositione sumsisti.* Eiusdem verba de Nepotiano *in palatii militia sub chlamyde et candenti lineo corpus eius cilicio tritum fuit*, possunt aeque de militia militari, seu candidato stricte sic dicto, quam de militia togata accipi. Nam militantium omnium vestis erat alba. Vid. Iuret. ad Paulini Petrocorii vitam S. Martini I. vs. 108. Quamvis igitur tam milites proprie sic dicti, quam in aula militantes, seu fungentes officiis togae, gererent albas vestes, tamen candidati in specie sic dicti illi protectores sacri corporis, qui solas eas, et semper gerebant, quum reliqui officiales et honorati, interdum alias coloratas pro temporum ratione sumerent. Videtur quoque in conformatione candidae fuisse diversitas, qua milites et proceres aulici distinguerentur. Certe in Martyrio S. Acacii n. 15. memorantur σχήματι στρατιωτικῷ λαμπροφοροῦντες. Ductus ille mos candidas gerendi aut a Romanis, aut a Graecis, sive hi

primi eius inventores, sive in eo imitatores Romanorum fuerint. Graecos veteres certe in forum processisse candidatos, apparet ex Artemidoro p. 83. 13. ed. Rigalt. Traductus idem ad posteriora tempora fuit, ut adhuc sub Iustin. M. ad celebrandum hilariter splendideque diem festum in candidis populus conveniret. Quapropter Paulus Silentiarius in Ecphrasi provocans ad celebrandam solenni et laeto ritu dedicationem S. Sophiae sic ait:

δεῦρό μοι ἀχλυόεσσαν ἀποῤῥίψαντες ἀνίην,
χιονέους ἕσσασθε γεγηθότες ἄψεσι πέπλους.

Candidatorum stricte sic dictorum originem repetunt a Gordianis; v. Auctores supra citt. et Salmas. ad Scr. H. Aug. T. II. p. 75. Sed iam instituit, aut certe renovavit desitos, Alexander Severus, ut e Lampridio T. I. Scr. H. A. p. 939. constat, ubi ait, *milites, quos ostensionales vocant, non pretiosis, sed speciosis clarisque vestibus ornabat.* Significat *lineas candidas,* quae exiguo pretio comparantur, et tamen oculo placent atque nitent. *Clarae* vestes sunt candidae. Graeci quoque *λαμπρὸν* et *καθαρὸν* pro *λευκῷ* ponunt, et *λαμπροφορεῖν* pro *λευχειμονεῖν*. Ita accipio illud Diodori Siculi XX. 7. p. 410. 9. *προελθὼν ἐν ἱματίῳ λαμπρῷ in veste candida.* Ita *λαμπρότης* pro *λευκότης* posuit Iobus Monachus apud Photium Bibl. p. 308. et *λαμπροφορεῖν* pro *candidam gerere* in illis *τὸ μέντοι λαμπροφορεῖν τοὺς βαπτιζομένους τῆς τῶν ἀγγέλων σύμβολόν ἐστι λαμπρότητος, τὸ καθαρὸν ἐκείνοις τοῦ νοῦ διατυπούσης.* Hinc dies Paschatis *ἡ λαμπροφόρος ἑορτὴ* dicta fuit, ut multis exemplis probat Du Cange v. *Λαμπρὰ* et *Κυριακὴ* pag. 769., non quod in splendidis, pretiosis vestibus, sed quod in candidis procederetur. Illo enim die et alii et recens baptizati *in albis* procedebant. Plura exempla usus huius v. *λαμπρὸς* pro *albus* habet Du Cange Gloss. Gr. p. 787. Gerebant hi candidati torquem aureum, ut e multis nostri codicis constat locis; et arma Imperatoris, id est scutum et hastam, eum procedentem comitantes. Propterea *συνεμπόρους ἀσπιδιώτας* eos appellat Paulus Silentiarius Ecphras. S. Sophiae v. 124., ubi processionalem Imperatoris turbam sic describit:

οὐκ ἀνέμιμνε συνέμπορον ἀσπιδιώτην,
χρυσέον ἀγνάμπτοιο κατ᾽ αὐχένος ὅρμον ἔχοντα.
οὐ χρυσοῦν τινα ῥάβδον ἀεὶ προκέλευθον ἀνάκτων,
οὐ στρατὸν ἠνορέῃσι κεκασμένον εὔποδος ἥβης,
σύνδρομον εὐόπλοιο μεγακρηπῖδα κελεύθου.

Primo loco memorat Candidatos; tum ostiarios, aut silentiarios, tandem spatharios, aut Maglabitas; obscurius enim significavit. Commemorantur quoque spatharocandidati, qui erant Spatharii et Candidati, diversum militiae genus, qui praeter scutum et arma, candidatorum peculium, etiam spathas,

Digitized by Google

seu manu dextra, seu e cingulo gerebant, quales mihi describere quodammodo videtur Monachus S. Gallensis de rebus gestis Caroli M. I. 37.: *Antiquorum Francorum paratura erant calciamenta - - deinde camisia glizzina* [id est candida, nitentia et rigida a polline siliginis] *posthaec baltheus spathae colligatus. Quae spatha vagina fagea, secundo corio qualicunque, tertio linteamine candidissimo cera lucidissima roborato, ita cingebatur, ut per medium cruciculis eminentibus ad peremtionem gentilium auraretur.* V. ad pag. 334. C. 7. de *Saponistis* dicenda. Procedebatur a Candidato ad Stratorem, illinc ad Spatharium, ab hoc ad Spatharocandidatum. Candidati imaginem videre est in monumento Ravennate apud Du Cange Famil. Byzant. pag. 97. et Alemann. ad Procop. p. 77. tenentis, perverso ordine, dextra hastam, et ante dextrum genu scutum Christi monogrammate pictum, colobio ad medium humerum descendente, camelaucio in capite presso et rotundo. Candidatus armatus, aut certe praetorianus aliquis miles, Imperatori adstans conspicitur in Menologio Basiliano T. I. p. 64. et 176. Turcae, ut alia multa instituta Byzantinae aulae, ita etiam Candidatos in suam traduxerunt. Leunclavius enim apud Du Cange v. *Σολακίδες* hos ait esse satellitum genus, Turcis *Solacler* dictos, qui circa Sultanum equitantem in albis cursitent subuculis. Ferriolenses tabulae tamen n. 16. et 17. non consentiunt.

B. 1. [11, 8.] *ἀσπάζονται. Osculantur.* *Ἀσπάζεσθαι* est proprie *ad se trahere*, quod faciunt qui rem aut hominem osculari cupiunt. Rarissimo, sed primigenio illo significatu adhibuit Procopius Anecdot. p. 49. 1. ed. Aleman.: *Ὁ δὲ δῆθεν οὐκ ἐπαισθανόμενος τῶν πραττομένων σύμπασαν αὐτῶν οὐσίαν κτήσει ἀναισχύντῳ ἠσπάζετο*, *ad se rapiebat.* Crucem osculandam offerre ingredienti in ecclesiam Imperatori mos ideo fuit a clericis introductus, ut specie venerandae crucis ab Imperatoribus honores impetrarent sibi non debitos, neque appetendos humilitatem professis.

Ed. L. 26 7. B. 3. [11, 9.] *σκευοφύλακος.* De custode thesauri sacri, vel pretiosae suppellectilis ecclesiae vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et infra ad p. 21. A. 11. Emendatio margini adscripta digna est pura Graecitate. Lectio tamen membranarum in textu vulgata, propterea non sollicitanda, suo saeculo est digna, *προσφερομένου, quando scilicet is profertur.* Multa talia in hoc codice. Sic supra p. 5. B. 1. aderat *διδομένων, interea dum dantur*, ubi planius fuisset *διδομένους*, coniectura in margine notata, ob *κηροὺς* praecedens.

B. 7. [11, 13.] *ἵδρυται ἐξ.* M. *ἵδρυται ὁ ἐξ ἀργ.*

C. 2. [11, 18.] *τὰ Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα.* V. ad pag. 332. D. 6. dicenda.

Digitized by Google

C. 3. [11, 19.] εὐτύχια. Ut *sceptra*, hoc est vexilla, pro sceptrigeris seu vexilliferis, ita quoque *Fortunulae*, seu *victoriolae*, pro illis, qui ante suum collegium, legionem, cohortemve suam fortunae aut victoriolae signum in pilo praeferunt. Quia victoriae aut victoriolae in Praetorio solebant asservari, videtur eo motus cl. Leiche, ut εὐτύχια, vel potius εὐτυχεῖα, id est *signa Fortunae bonae*, aut *victoriae*, redderet *praetoriani*. Desierat sub CPtanis Impp. nomen praetorianorum, et e Nostri p. 415. C. D. constat victoriolas et sceptra Scholariorum, dracones autem Excubitorum signa fuisse. Dico pluribus hac de voce ad p. 332. D. 7. et de v. σκεύη ad p. 332. D. antep. et 415. D. 3.

C. 4. [11, 20.] προτικτόρων. Protectores sunt genus aliquod militiae palatinae pompaticae protegendo principis corpori destinatum, qualia tot erant, ut, quomodo discrepent, non constet. Iam fuerunt temporibus Antoninorum; v. Spartian. in Caracalla T. I. p. 718. Guther. O. D. A. p. 423. 617. Vales. initio praefationis ad primam Ammiani editionem, ubi ait Ducum, comitum et magistrorum filios in schola protectorum militasse, et p. 38. b ad Amm. Marc., it. p. 52. b, ubi protectores simpliciter sic dictos a protectoribus domesticis, qui et domestici nude appellabantur, diversos fuisse ait. Memorabilis est de his protectoribus et domesticis locus apud Procop. Anecd. p. 108. init. Protectores medio aevo inclinante *conservatores* appellabant, quae vox in Ceremon. Rom. Eccles. saepe occurrit.

Ibid. [11, 20.] Σινατόρων. Quales fuerint *Senatores*, mihi non constat. Certe *Senatus membra* hic non notat, sed videtur genus aliquod militiae palatinae ostensualis notare, et quidem non valde honesti ordinis. Hieronymus *Senatores* recenset inter magistratus militares, epist. ad Pammach.: *post tribunum primicerius, deinde senator, ducenarius, biarchus, circitor, eques.* Draconarii sunt signiferi. Modestinus apud Lindenbrog. ad Ammian. Marcell. p. 264. a: *Signiferi, quos nunc draconarios appellant. Dracones enim a singulis cohortibus feruntur in praelium.* Vid. Guther. p. 409. Vales. ad Amm. Marcell. p. 142. Goar. ad Codin. p. 86. n. 31. Harduin. ad Themist. p. 371. et Petav. ad eundem p. 482. et praecipue Du Cange Gloss. Lat. v. *Draco* et *Draconarius.* Dracones adhuc Saeculo XII. pro signis fuisse gestatos apparet e Niceta p. 209. B. 3. De *labaris* conf. idem Gl. Lat. h. v. *Campiductoria* videntur signa *Campiductorum* esse. De campiductoribus et campidoctoribus, sintne diversi, disputat Vales. ad Amm. Marc. p. 236. Conf. Du Cange Gl. L. h. v.

C. 7. [11, 22.] βάνδων. Infra p. 416. B. pen. occurrunt βανδοφόροι, λαβουρήσιοι et σημειοφόροι. Sunt *bandiferi* illi,

Digitized by Google

qui bandos vel bannos gerunt, vexilla nobis hodie *banderoles* dicta. Σημειοφόροι sunt, qui τὰ σίγνα ferunt, vexilla cum pannis, quibus purpureae principum imagines insutae essent, aut conti, in quorum vertice fixae erant ligneae deauratae principum imagines. Labara sunt panni quadrati, aut oblongi e ligno transverso conti dependentes, crucem aut numerum Latinum decuriae indicem monstrantes. *[De *bandora* signo militari agit Du Cange ad Ioinville pag. 116.; de *bando* Gothica voce et eius significatione v. Giornale dei Letterati II. 374.]* et Du Cange Gl. v. *Bandum* et *Bannum*. Unde Belgicum *Bon*, *Bonhuys*, et nostrate *Banner*, *Panier*, *Bannerherr*, pro *Banderarius*, item *Pfänner*, nata.

C. 10. [11, 24.] κοιαίστωρος καγκελλάριοι. Ea est coniectura Cl. Leichii, quam p. 12. C. 10. confirmat, et pag. 217., ubi haec ipsa hic designata acta leguntur. Κοιαίστωρ et interdum Κυαίστωρ scribitur in hoc codice latina vox *Quaestor*. Nempe librario illi idem valebat οι et υ, quae frequentissime permutavit. De quaestoris munere, literas Augusti recitandi, alio loco agam. Erat maxima dignitas. Quaestor πάρεδρος, assessor, consiliarius intimus et director Imperatoris appellatur a Procopio Anecdot. p. 28. circ. fin. Sed multum defecit processu temporis. Quaestorem a Iustiniano primum institutum perhibet Procop. Anecd. p. 89. init. et quidem puniendis paederastis, scortatoribus et haereticis. Vid. Alemann. p. 93. Sed contradicit sibi Procopius linea ultima. V. Guther. p. 454. *Cancellarii* hic memorati sunt alii a nostratibus cancellariis, magnae dignitatis viris. Illi erant qui cancellos velis appositos custodirent, et turbam aditu prohiberent. Vid. Agathias p. 26. 23. Guther. p. 370. et 613. et Du Cange Gloss. Lat. h. v.

C. 11. [11, 25.] δομεστίκου. Domesticus eo aevo pro corporis aut collegii alicuius primicerio usurpabatur, ut supra iam diximus.

Ibid. [11, 25.] ῥωμαΐζοντες. Id est Latine recitantes. Quae Latina Graeci recitaverint, ea leguntur p. 217. De usu linguae Latinae apud Graecos posteriores ceremoniali, et interdum quoque ridiculario, ago ad pag. 431. A. 12.

C. 12. [12, 2.] μακροσκάμνῳ. M. μακροσκάμνων hic et paullo post. Quinam sint *Dipanitae*, fateor me ignorare. Videntur ad Circum pertinere.

C. ult. [12, 3.] εὐφημοῦντες. Laeti cantus et gratulationes votaque longi et prosperi imperii, quibus proceres et plebs Imperatores excipiebant, dicebantur εὐφημίαι et ἄκτα, *laudes* Latinis. εὐφημεῖν dixit Anastasius p. 126. *diffamare laudibus*; non ineleganter, διαφέρειν *differre*, in vulgus spargere *per suas laudes*. *[*Laudes facere* habet auctor Innocentio III.

aequalis apud Alemann. de Pariet. pag. 10. Annales Bertin. Anno 812.: *Legati Michaelis ad Carolum M. missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes more suo, id est graeca lingua, laudes ei dixerunt;* p. 509. ed. Murat. Conf. Du Cange ad Alexiad. p. 252.]* et Gloss. Lat. v. *Laudes*, ubi multa et egregia exempla protulit. *Favere alicui* dicebant veteres. Ita Capitolinus de Pertinace T. I. S. H. A. p. 566.: *fuit in curia honorificentissimus* [plurimum honoris senatui tribuebat] *ut senatum faventem* [sibi fausta acclamantem] *adoraret.* Dio ἐπαινεῖν dixit apud Xiphilin. p. 1258. 95.: *μηδένα τὸ παράπαν ἐπαινέσαντες, nulli Caesarum*, neque Albino, neque Severo, *dicebant laudes in Circo.* Ita enim accipiendus est ille locus. A graeco *εὐφημεῖν* formabant Latini medii aevi *effiminare*, et corruptius deinde *fumilare*; *fumilare Imperatorem* pro proclamare, et nuncupatum piis votis prosequi. Vid. Du Cange h. v. In universum *φήμη* est novis Graecis commemoratio alicuius cum laude, et apprecatione bonorum, ut in Pontific. Haberti p. 70.: *Γίνεται ἡ φήμη τῶν βασιλέων καὶ τοῦ πατριάρχου*, et quae ibi sequuntur.

7. D. 1. [12, 4.] *οἱ νομικοὶ.* Sunt qui nomos musicos in publicis coetibus manu et nutu administrabant, praecentores, directores musici, aut qui docti ritus ecclesiasticos, quid quotidie in ecclesia praelegendum agendumve sit, norunt. Non recte interpres Symeonis Metaphr. in Script. post Theophan. p. 403. D reddidit illa *νομικὸς εἰς τὰ Σφορακίου*, ut neque Goarus in Anonymo Theophani adiuncto p. 436. (Ambo loca in graecis corrupta ad praescriptum exemplum emendanda sunt.) Oblitus ergo fuerat vir doctus eorum, quae ad Codinum scripsit p. 15. n. 51. Conf. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

D. 3. [12, 6.] *ἐν ᾧ.* Subint. *τόπῳ.* Interdum quoque *καιρῷ* subintelligitur.

D. 7. [12, 8.] *τριβουναλίῳ.* Tribunal est omne aedificium excelsum, illustre, non tantum *βῆμα*, in quo causae aguntur, et orationes recitantur. Hoc tribunal appellabatur *οἱ λύ-* Ed. L. 27 *χνοι*, forte quia ibi in processionibus transeunte Imperatore lychni accendebantur.

D. 7. [12, 9.] *δοχή.* *Exceptio*, admissio ad salutandum. *Δέχεσθαι* Latini *admittere* dicunt. Spartian. in Iuliano: *Senatum et equestrem ordinem in Palatium venientem admisit, et affatus est blandissime.* Herodian. VII. 6.: *ἡσυχίας οὖν οὔσης καὶ ὀλίγων πρὸ τοῦ οἰκίσκου, δηλώσαντες αὐτῷ τὰ προειρημένα, ῥᾳδίως εἰσεδέχθησαν.* Posteriores ad morem graecorum *suscipere.* Anselmus Episcop. Havelbergensis L. III. Dialog. c. 12.: *Ingressi urbem cum magna honorificentia suscepti, die dominico advocati sunt in processionem ad sanctam Dei genitricem ad Blachernas, in tanto honore, ut*

Digitized by Google

etiam de palatio caballos stratos eis dirigeret cum obsequio pietas imperialis, ut sic eos susciperet. Item *recipere ad reverentiam*, nempe *praestandam*. Ceremon. Patricii pag. 185.: *Pontifex ibi recipiet ad reverentiam omnes praelatos paratos.* Tam princeps proceres et inferiores, quam hi illum dicuntur *δέχεσθαι*, *beneventare*, *suscipere*. Luitprandus id *susceptionem* appellat p. 480. b. init.: *Negotiatorum multitudo copiosa ignobiliumque personarum ea solennitate collecta ad susceptionem* (*δοχὴν*) *et laudem* (*εὐφημίαν*, *ἀκτολογίαν*) *Nicephori a palatio usque ad S. Sophiam quasi pro muris viae margines tenuit.* Ut hic loci plebs dicitur Imperatorem Nicephorum *δέχεσθαι*, ita quoque Cedrenus de iisdem usurpat eodem sensu p. 660. A. 8.: *πρόοδον δημοσίαν ποιήσαντα τὸν Νικηφόρον ἐν τῇ πηγῇ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς ἀναληψίμου τοῦ Χριστοῦ, οἱ συγγενεῖς τῶν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀπολωλότων, δεξάμενοι* (*quum suscepissent*, *obvium nacti fuissent*, vel etiam *praestolati eum*) *ἐν τῇ τῶν ἀρτοπρατῶν ἀγορᾷ, ὕβρεις ἠφίεσαν κατ' αὐτοῦ ἀπρεπεῖς, ἀλάστορα καὶ παλαμναῖον ἀποκαλοῦντες* etc. Ita quoque qui redeuntes e sacro fonte salutabant, ritu veteris ecclesiae, dicebantur eos *δέχεσθαι*. Vid. Theophan. p. 149. A. ult. et D. 10., quamvis deinceps parvulos attollentes e sacro lavacro *ἀναδόχοι* fuerint appellati. In genere est *δέχεσθαι*, se praesentem sistere, sui copiam videndi et alloquendi alicui facere, et *δεχθῆναι*, *praesens fieri*, *adduci*, *παραχθῆναι*. Apud Theophan. p. 85. est *δεχθῆναι εἰς πρόσωπον τοῦ βασιλέως*, *ad Imperatorem adduci* vel *admitti*. Quia vero diversae erant *δοχαί*, partim privatae, intra consistorium, paucis arbitris, partim etiam publicae in foro, viis urbis, templis etc., hinc Nicephorus processionem solennem *δοχὴν προπόμπιον susceptionem, in qua Imperator a populo deducitur*, appellat. Alias *δέχεσθαι* novis Graecis idem est atque *ἐκδέχεσθαι exspectare*, *manere aliquem*. Hinc *δοχή* alicuius *exspectatio*. Priscus Rhet. in Excerpt. Legat. Hoesch. p. 25.: *οὓς εἰ ἐκπέμπειν εὐλαβηθεῖεν, αὐτὸν δεξάμενον σφᾶς εἰς τὴν Σαρδικὴν διαβήσεσθαι.* Convenit ergo *δέχεσθαι* cum Germanico *auffwarten*, quod proprie est *praestolari* aliquem, hodie tamen apud elegantiores pro reverentiam suam alicui coram veniendo et officia sua offerendo testari, et *δοχή* cum *Auffwartung*, *δέχεσθαι seine Auffwartung machen*.

D. antepen. [12, 10.] *καμάραν*. *Ad lychnos*, ait, *puta*, non ardentes, sed camaram, seu arcum a lychnis ibi ardere solitis sic dictum. *Καμάρα* Graecis omnis *arcus*, *apsis*, *voluta* est. Vocabulum *ἱσταμένων* significat Imperatorem ibi gradum figere, et audire stantem laudes sibi dictas. Raro contingebat, ut Imperator staret. Putabant enim eum corporis gestum haud decere maiestatem imperii, seduloque

Digitized by Google

cavebant, ut in publico sederet. Ex lege autem et ceremonia in talibus populi salutationibus, item ad lectionem Evangelii et textus epistolaris in ecclesia, in allocutionibus ad senatum, vel silentiis quadragesimalibus, in alloquiis ad milites in Campo CPtano, et ad populum in Circo, standum ipsi erecto erat.

D. ult. [12, 11.] *ἤγουν ὁ δομέστικος.* *[Venetorum demarchus prope domesticum scholarum stabat, prasinae iuxta domesticum excubitorum; Script. post Theophan. pag. 88.]*

Schol. [12, 23.] *ἀνάπτουσι.* M. tantum *απτουσι* monstrant, reliquis cultello bibliopegi praesectis.

8. A. 1. [12, 12.] *τοῦ περατικοῦ δήμου. Transmarina*, vel, si quis vocem ipsam retinere malit, *peratica* factio, quae in Galata, (ea hodie Pera dicitur,) et in Asia ultra Propontidem et Hellespontum e regione CPleos, Chalcedone et Chrysopoli, seu Scutari, habitabat, et quae maioribus factionibus CPtanis adscriptae erant, veneta peratica venetae CPtanae, et prasina peratica prasinae CPtanae. Vid. Goar. ad Codin. p. 10., ubi *περατικὰ* reddit, *quae trans pontum* [Ceratinum scilicet] *in Sycena seu Galatensi regione sunt.* Recte quidem, sed et Asia CPli vicina huc pertinet. *Ἡ περαία ultramarina regio* apud Cedren. p. 501. B. 6. est *Asia*, collat. C. vs. 11. *Μέρη περατικὰ* sunt *partes Asiaticae*, ripa Hellesponti CPli opposita apud Theophan. pag. 264. D. 2. *Τὸ πέραν* est pars Asiae CPli opposita, *πέραν πόλεως διάγειν διὰ τὰ λύσιμα τῶν νόμων*, habetur in Antholog. L. II. p. 464. pro *processioni ob fori et tribunalium ferias in transpontana suburbana vacare.* Non percepit ergo Combefis. Script. post Theoph. p. 88. A. 6. quid sint *τὰ περατικὰ τάγματα.* Sunt praesidia per Peram, suburbium CPtanum, et in altera Steni parte, Asiatica nempe, per urbes vicinas disposita. V. Du Cange Gloss. G. v. *πέρα.* Peraea est omnis regio alteri opposita et ope freti interiecti ab illa discreta. Sic *περαίαν τῆς Λογγιβαρδίας* appellat Anna Alexiad. p. 132. tractum Brundusii, respectu Epiri. *Περαία τῶν Πικριδίου* Nicetas p. 34. D. 8. memorat, e quo patet, aedem illam, seu villam Picridii in ripa Asiatica fuisse. De Peraea Rhodiorum vid. Maasvic. ad Polyaen. p. 424.

A. 2. [12, 13.] *δημοκράτης.* Est summus magistratus factionalis. Quaeque factio suum *δήμαρχον* et suum *δημοκράτην* habebat, Domesticum Scholarum veneta, et Excubitorum domesticum prasina. Huic suberat, et huius veluti legatus erat, *ὁ δήμαρχος, magister factionis*, factionem in ordine continens. Quale autem fuerit *τὸ λιβελλάριν* (ita hic loci est in membranis) *libellarium*, seu *libellus*, non satis liquet. Puto fuisse membranam, continentem iambos aut carmen

Digitized by Google

in laudem Imperatoris conditum, et gratulandi causa ob festum diem feliciter obitum, ipsi traditum, verbo gratulationem poeticam, qualem transeunti Imperatori diebus festis unaquaeque factio per Democraten suum tradebat. Dictio ἐπιδιδόναι τὸ λιβελλάριν τὸν δεσπότην est nova Graecia digna, et perfrequens in hoc libro.

A. 5. [12, 16.] ἀκτολογοῦσιν. *Acta dicunt, acclamant bona vota.* Tales acclamationes, εὐφημίαι, olim *acta* dicebantur. Derivata vox in novam Graeciam fuit, et retenta, et perfrequens est in hoc codice illo sensu. Apud Theophanem p. 154. D. e. fin. acta non tantum faustas acclamationes, sed etiam querelas factionis in Circo et expostulationes cum Imperatore, et omnia, quae tunc dicta et acta fuerunt, significat. Ut acta in iudiciis sunt, quae a partibus litigantibus utrinque disputantur coram tribunali, et in acta, seu commentarios, a notariis referuntur; ita quoque acta sunt, quae a factionibus oppositis coram Imperatore, aut illustri magistratu, dicuntur, et in acta, seu commentarios, referuntur. Scribebant nempe notarii quid quaeque factio, et quoties quid dixerint. Hinc saepe videas in hoc codice annotatum, hoc vel illud ter, aut interdum saepius recitari. Nullibi frequentius tales acclamationes quam in Scriptoribus Historiae Augustae legas, ut e. c. acta Senatus ad M. Antoninum philosophum sunt apud Vulcat. Gallien. in vita Avidii Cassii T. I. p. 467., ad quem locum Casaubonus consueto suo more docte et fuse de ritu acclamandi et de etymologia vocis *acta* disputat. Pag. 524. sunt acta ad Pertinacem post necem Commodi, p. 772. acta ad Macrinum et Diadumenum, p. 890. ad Alexandrum Severum, e quo loco etymologia vocis satis clare patet. *Addam*, ait Lampridius, *acclamationes Senatus, quibus id decretum est. Ex actis urbis ad* (vel potius *ante diem*, ut Casaubonus vult) *pridie nonas Martias* etc. Haec et talia plura acta T. II. scriptorum historiae Augustae reperiunda considerans magnam eorum similitudinem deprehendet cum actis in nostro Codice frequenter recitatis. Conf. Sigon. de regno Italiae p. 28. ult. Plerumque *acta* ἄκτα in plurali dicitur. Reperio tamen in hoc codice singularem quoque p. 31. B. 7.: Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ ἄκτῳ, *in ultima acclamatione, in ultima particula actorum.* V. paulo post de Cractis seu praeconibus dicenda. Multa congessit de more et
Ed. L. 28 formulis acclamandi Cl. Leichius in Adversariis ad Codicem hunc, unde Caput illud totum, cui titulum *Acclamationes* inscripserat, huc transferam, quale inveni Collectan. pag. 39. 40. 41.

Digitized by Google

*[Acclamationes.

Consueta Imperatoribus acclamatio. Const. vit. Bas. c. IX. Benno in vita Hildebrandi Papae: Henricus Imp. solo contentus triumpho fuit, quem Romae habuit. Triumphus est applausus ille inaugurato acclamatus: Henrico Augusto a Deo coronato, magno et pacifico, Imp. Romanorum - - vita et victoria. Ap. Goldast. ad Eginh. p. 170.

Filii Basilii Macedonis invocant in vetere pictura Deum, ut coronet manu sua cum genetrice patrem, dignum ipsum faciens regno coelesti. Vita eius p. 155.

Pax Augustae Du Cange ad Alex. p. 267.

Conf. *Νίκα*, ubi *tu vincas* expressi, quod idem est atque τουμβηκας apud Suidam. Sic *ὀμφίκιον* pro *officium* apud Theoph. 316. Inde apparet *μ* inseri ante labiales. In nostro autem *πρεμφέκτωρ* pro *praefecto*.

Sub Anastasio cum procederent Monachi canticum psallentes, exclamabat populus: *καλῶς ἦλθον οἱ ὀρθόδοξοι.* Pag. 136. Theoph.

Du Fresne ad Zonar. p. 106.: *Κύριε βοήθει.* Vid. eund. in Dissert. de numis infer. aevi §. 28. 30.

In Synodo contra imagines sub Copronymo patriarchae acclamatum: *Κωνσταντίνου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη.* Zonar. p. 188.

Acclamatio Carolo M. facta pag. 93. 94. Cerem. Franc. T. I. Dans la messe de tierces apres l'oraison *Concede* deux grands Chanoines Pretres chantoient et chantent encore les louanges ou les acclamations. *Christus vincit, Xrs regnat, Xrs imperat.* Melon. p. 17.

Les louanges, ou les acclamations: Hunc diem, multos annos istam sedem Deus confirmet etc. p. 18.

Aureliani, *Xrs vincit* etc. Episcopo Aurelianensi ex omni clero: *Pax, vita* etc. *Domine tu illum adiuva* etc. p. 189. conf. 205.

Christus vincit etc. Ludovico Regi Francorum pax etc. p. 323.

Optamus te per multos annos bene valere, Domine beatissime Papa. Liber Diurnus p. 57. in Decreto subscriptum pro electo pontifice.

Archidiaconus incipit laudem alta voce: Domino nostro Papae vita. Scriniarii respondent: Tu illum adiuva. p. 168. conf. p. 227. 257. 266.

Acclamationes coronato Imperatori factae similes Graecis. p. 403.

Αὔγουστα τουβῆκας. Theoph. 211.

Φιλανθρώπου δεσπότου πολλὰ τὰ ἔτη. p. 247. ib.

Digitized by Google

Divinitas vos conservet per multos annos, sanctissimi et beatissimi patres, Donat. Const. p. 20.

Acclamatum in synodis sacris, Impp. filiis et patriarchis: πολλὰ τὰ ἔτη. Sic in Pseudosynodo Photii p. 226. T. VI. Harduini.

Ibid. p. 231.: *Βασίλειος, Λέων καὶ Ἀλέξανδρος νικηταὶ τροπαιοῦχοι βασιλεῖς καὶ αἰώνιοι Αὔγουστοι.*

Τοῖς θεοπροβλήτοις βασιλεῦσι. p. 259.

Aliae εὐφημίαι 213. d. 275. d.

Legati veteris Romae acclamant Imp. et Pontifici suo Iohanni p. 278.

De allocutionibus Impp. deque acclamationibus ipsis in theatro factis, rituque illo ad Theodorici Gothorum regis tempora durante dissertationes in academia regia Inscriptionum lectae. Memoires de Trevoux A. 1705. p. 1230.

Βασιλεῖ ὑπὸ τῆς ἄνωθεν θείας προμηθείας ἐστεμμένῳ, ὁδηγουμένῳ καὶ διακυβερνωμένῳ δεσπότῃ ἀγαθοποιῷ, εἰρηνικῷ, νικοποιῷ, θεοσυμμάχῳ etc. p. 289.

Annales Bertiniani anno 812.: Legati Michaelis ad Carolum M. missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes more suo, id est graeca lingua, laudes ei dixerunt. p. 509. ed. Murator.

Laudes facere (εὐφημεῖν); sic auctor Innocentio III. aequalis apud Alem. de par. p. 10. etc. et Annal. Franc. Carolo M. acclamatum est: Carolo piissimo Augusto a Deo coronato magno pacifico Imp. Romanorum vita et victoria. p. 50.

S. Basilius ad Helenam Imperatricem: Custodiat Deus concessi tibi coelitus imperii robur inviolatum in annos multos, ac deinde coelorum regna tibi impertiatur bonorum dator et largitor. Vit. S. Basilii Iunioris pag. 673.

Cont. Constantin. in Romano Lecapeno: *οὗτος ὁ Ἰωάννης εἰς λύτρωσιν καὶ ἄνεσιν Ῥωμαίων γενήσεται.* p. 264.

Mezeray Abregé p. 325. Le Pape Etienne venant en France est attendu a Rheims. Le Roy Louis I. le reçut à la descente du cheval, et se prosterna devant lui. En suite il l'accompagna à l'eglise de l'Abbaye de S. Remy, et en y entrant il lui preta la main pour le soutenir. Le clergé de France chanta le *Te Deum* et celuy de Rome fit des acclamations des louanges à l'Empereur. Le Pape et lui prirent ensemble du pain et du vin benits.

Nicephorum gaudere pacis - - illum et phosphorum clamabant. Legat. Luitpr. 145.

Acclamatum Nicephoro: Euge venit stella matutina etc. pag. 138.

Clerus - - Laudibus hi plaudunt, persultant pluribus illi. Et commune decus parili pietate salutant p. 58. b.

Digitized by Google

Vita S. Germani ab Henrico scripta.]* Hactenus Adversaria Leichiana.

8. A. 6. [12, 16.] *οἱ τοῦ μέρους*. *Qui ad factionem pertinent*. Latini quoque *pars* pro *factio* dixerunt. Vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 534.

A. 8. [12, 18.] *κατασφραγίζει*. *Facto manu signo crucis benedicit*. *[Cur *σφραγὶς* dicta fuerit *crux* vid. Pantin. in L. I. de vita S. Theclae n. XIX. et Wagnereck in vita S. Cosmae pag. 38.]* et Du Cange Gloss. Gr. v. *σφραγίς*. Ut ex addito scholio et aliis huius codicis locis patet, fiebat haec benedictio vel obsignatio lacinia vestis, non nuda manu. Et sic quoque Imperator quando in Cathismate vel alibi populum signo crucis signare vellet, faciebat praepositus ex eius lacinia vestis *ῥωσθέλιον*, peculiarem plicam aliquam, quam ipsi in manus dabat, ut eo populum signaret. Manavit ille mos Imperatorum ex illo veteri Augustorum Romanorum, qui populum Circensem purpura sua venerabantur. Claudian. Consulat. Honorii VI.:

regia Circi
Connixam gradibus veneratur purpura vulgus.

Possit quoque mos veste crucis signum exprimendi natus eo fuisse credi, quod nemini, praeter sacerdotes, licebat manu nuda crucis signo alterum signare. Scholion autem illud huc pertinens, quia in extremo margine fuit exaratum, quem cultellus bibliopegi deinceps praecidit, et literis minutis atque per compendia exaratum est, ut passim sunt scholia huius Codicis, ideoque lectu difficile fuit, inde factum, ut typis non satis accurate ad fidem membranarum editum prodiret. Sic autem debet restitui: *Ἰστέον, ὅτι - - κατασφραγίζει ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν μετὰ τὸ ἄκρον τῆς αὐτοῦ χλανίδος πρὸς τὸν βασιλέα τρίτον. καὶ πάλιν, τῶν κραχτῶν λεγόντων, ἵσταται δεδεμέναις ταῖς χερσί. καὶ πάλιν τοῦ λαοῦ λέγοντος* etc. *Domesticus scholarum lacinia tunicae suae Imperatorem ter signat; et rursus* [*acta sua*] *dicentibus*, id est vices suas obeuntibus, *praeconibus* aut *cantoribus, stat manibus ligatis*, id est *decussatim pectori impositis*, quali habitu coram Regibus Persiae et Armeniae, dein coram Imperatoribus CPtanis proceres stare, olim mos erat, hodie adhuc mos est in aula Turcica, quae eum e Graeca cum multis aliis transsumsit. Vid. ad p. 303. A. 5. dicenda. Fit aliquoties in hoc scholio mentio *τῶν κραχτῶν clamatorum*, hoc est praeconum, vel cantorum. Conveniunt quodammodo clamatores hi cum psaltis, aut potius cum canonarchis, a quibus tamen diversi sunt. Psaltae enim erant ordinis clericorum, et populo tantum in ecclesiis hymnos sacros praeibant; Cractae non erant ordinati, sed laici et populo acta praeibant, seu laudes, quas aut

Digitized by Google

populus redderet integras, aut eorum tantum extrema, aut quibus denique convenientes alias formulas doctus subiiceret; ut *οἱ κανονάρχαι*, qui *προέλεγον τοὺς θείους ὕμνους τοῖς ψάλλουσιν*, ut ait Symeo Thessalonicensis. Excusari igitur potest Ioannes Cantacuzenus p. 123. in enarratione ceremoniarum suae coronationis cractas et psaltas pro iisdem habens: *Ἐξ ἑκατέρων τῶν τοῦ ναοῦ μερῶν ἐπὶ ξυλίνων ἀναβάθρων εἰς αὐτὸ τοῦτο πεποιημένων οἱ πρωτοψάλται* [alias *κανονάρ-*
Ed. L 29 *χαι*] *ἱστάμενοι, οἱ καὶ δομέστικοι* [nempe Psaltarum] *λεγόμενοι καὶ ἕτεροι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ᾄδειν εἰδότες, οὓς ἐπὶ τῆς τοιαύτης τελετῆς κράκτας ὀνομάζειν ἔθος ἐστὶ, μέλη τινὰ ᾄδουσιν.* Colligas ex hoc loco *τοὺς κράκτας* et *τοὺς ψάλτας* eosdem fuisse, sed mutasse nomina pro diversa functionum ratione, *κράκτας* quidem appellatos in ceremoniis profanis, ut in coronationibus Imperatorum, in Circo, in processionibus ad ecclesias, *ψάλτας* autem in ipsa divini cultus per hymnos sacros administratione. Quidquid eius rei sit, certum est hos *κράκτας* populo, non omni puto, sed factionibus ad laudes Imperatorum dicendas conductis et doctis, praeivisse formulas laudum, qualibus codex noster scatet. Propterea Anna Comnena eos *τοὺς τῆς εὐφημίας προεξάρχοντας* appellat p. 167.: *Κωνσταντῖνον καὶ Ἄνναν ἐν ταὐτῷ ἐξεφώνουν ἐν τοῖς εὐφημίας καιροῖς οἱ τῆς εὐφημίας προεξάρχοντες.* V. quae deinceps dicam de psaltis. Et sane necesse erat, ut et illi, qui canere laudes Imperatorum deberent, eas prius docerentur et memoria comprehenderent, et ut haberent moderatores, qui tempora cuiusque formulae dispensarent, et quae identidem formula recitanda esset, eam praeirent atque de ea monerent, ideo *monitores* a Tertulliano dictos in Apologetico, respiciente ad monitores paganorum, formulas solennes in sacris illis, qui sacra facerent, praeeuntes. Latini medio aevo hos homines *Archichoros* perapto vocabulo appellabant. S. Eulogius in documento martyrii apud Du Cange v. *Psalmista* videtur discrimen inter psalmistam et cantorem facere, his verbis: *Non promit cantor divinum carmen in publico, non vox psalmistae tinnit in choro* etc. Non tamen bene novi rationem discriminis. Forte cantor extra ecclesiam praeibat populo aut choro suorum discipulorum hymnos sacros, quod idem psalmista sub ipso sacri officii exercitio in ecclesia faceret.

8. A. 10. [12, 20.] *οἱ βεστιοπρᾶται.* M. *οἵ τε βεστιοπρᾶται.* Sunt *οἱ βεστιοπρᾶται mercatores vestiarii*, ut *ἀργυροπρᾶται mercatores argenti*, id est *collybistae, trapezitae, foeneratores*, de qua significatione v. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et ad p. 11. C. 7. *Argentarii* medio aevo Latinis audiebant.

Digitized by Google

A. 11. [12, 20.] *βλατίων*. Vox *blattae* tam diverso sensu accipitur, ut de ipsius significatione certum quid sanciri nequeat, sed debeat ex connexione cuiusque loci, ubi occurrit, aestimari, *sericum*ne, an *purpuram* designare velit. E. c. in voce *sericoblatta*, notat tincturam, colorem, quo tincta sunt. Quin statuit Salmasius ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 546. *βλαττὶν* idem esse atque simpliciter *ἱμάτιον*, *vestem*. Conf. idem ibid. pag. 540. Du Cange ad Alexiad. p. 275. et utroque Glossario. Hic quidem loci patet *βλαττία* esse sericos pannos. Quando autem *διβλάττιν*, *τριβλάττιν* occurrit, clarum est, secundam aut tertiam tincturam purpuream intelligi.

A. 12. [12, 21.] *ἀπλωμάτων τε καὶ πέπλων*. Si qua est differentia horum vocabulorum, in quorum usu sibi nonnihil scriptores permittunt, sunt *τὰ ἀπλώματα* stragulae, panni, qui altarium mensis e. c. aut rei planae pronae iacenti insternuntur, *πέπλοι* autem deorsum dependent.

B. 2. [13, 3.] *ἀπὸ τῶν δήμων*. Gemino modo potest hic locus explicari, sive *a factionibus inde*, vel *retro factiones:* sive *a gradibus inde*. *Δῆμοι* dicebantur *gradus circenses*, in quibus greges stabant et spectabant; ex eo fieri potuit, ut omnes gradus *δῆμοι* appellarentur, praesertim in quibus greges factionales starent, etiamsi extra Circum.

B. 3. [13, 4.] *ἐθνικοί*. Satis bene congruit Luitprandi relatio, qui se in processione Nicephori *collocatum* scribit *iuxta psaltas seu cantores in eminentiore loco*.

B. 4. [13, 4.] *συστήματα*. *Collegia, ordines urbis;* ut collegia mercatorum et opificum. De Symponis vel assessoribus praefectorum urbis, qui ius dicentibus assidebant et consilio aderant, vid. Guther. p. 330. In inscriptione tituli e codice Iustinian. apud eundem pag. 270. appellantur *administrantes vel assessores, id est consiliarii*. E scriptoribus post Theophanem pag. 294. B fere colligas, Symponos Praefecti Urbis ab Imperatore ipso additos fuisse; interdum tamen praefecti ipsi sibi eos legebant.

B. 13. [13, 11.] *ὁ ἐκσκούβιτος*. Ita est in membranis.

C. 3. [13, 14.] *τῆς χαλκῆς*. Aedificium id erat aeneis tegulis tectum, per quod in magnum palatium aditus patebat. V. Du Cange CPli Christiana p. 113. sqq. Observo tantum hic, morem tunc temporis fuisse maiora quaeque et splendidiora aedificia tegulis aeneis operiendi, cuius etiam monumenta adhuc hodie supersunt. Anastasius in Vitaliano: *Ecclesiam B. Mariae ad Martyres, quae de tegulis aeneis erat cooperta, discooperuit*. V. ad p. 42. A. 5.

C. 8. [13, 19.] *καὶ ἔνδοθεν*. M. *καὶ τὰ ἔνδοθεν*.

C. 9. [13, 20.] *θόλον, ἵσταται*. Membranae *θόλον, δεξιᾷ μὲν ἵσταται*. Paullo post eaedem *ἀγάγει*.

Digitized by Google

C. penult. [13, 22.] εἰς πολλούς. Formula haec, qua novi Graeculi usque ad taedium utuntur, πολυχρόνιον appellatur. Vid. Du Cange Gloss. utroque h. v. et Goar. ad Codin. p. 84. n. 13., quos non exscribo. Tantum indicabo, quid sibi velint verba apud Codinum saepius recurrentia: ὁρίζει εἰς πολλὰ ἔτη. Scilicet *iubet Imperator, ut vobis ad vestrum* πολυχρόνιον *suo nomine respondeam* εἰς πολλὰ ἔτη. Id quod resalutatio solemnis Imperatoris ad subditorum πολυχρόνιον videtur fuisse. Corrigam quoque hac occasione locum Luitprandi celebrem, Cangio non praeteritum p. 483.: *Laudibus, imo convitiis* [non *inventis*] *suis* Deus annos ut multiplicet *conclamant.* Recte subiungit argutamentum sequens. *Qua in re quam sint Graeci stulti, quam vanae* [non *quamve*] *huius gloriae amatores, quamve adulatores, hinc colligere possumus. Optant seni non solum* [sic leg.] *sed silicernio, quod naturam ipsam non pati certo sciunt. Gaudet et silicernium ea sibi optari, quae nec Deum facere, nec sibi prodesse, sed obesse, etiamsi faceret, novit.* Usurpabatur haec formula Latinis quoque. Augustinus Patricius Cerem. Ecclesiae Rom. Tit. II. § 4.: *Ordinator sine mitra accedens versus Electum tertio* [id est ter, ἐκ τρίτου] *genu flectens cum distantia convenienti ter dicet:* Ad multos annos -- *Et hic modus de benedictione et* Ad multos annos *servatur etiam, si ordines acciperet in pluribus diebus sigillatim.*

9. A. 1. [14, 1.] οἱ ὀργανάριοι. *Qui organis canunt, organa pulsant.* Solebant enim organa sonare, quando factiones dominum excipiebant et salutabant. Vid. p. 20. C. De organis ipsis infra ad eam partem libri Nostri, quae de ludis Circensibus agit, dicam. Ad vocem τόπον addit margo membranarum hanc notam εὐτυχῶς εἰς πολλὰς ἑορτάς, post vocem ἱσταμένου lin. 5. et 10. tollendum comma ex fide membranarum. Pertinet enim ad δευτερεύοντες, non ad δήμου.

B. 2. [14, 12.] ὡρολόγιον. De horologiis ea aetate notis et usitatis ago ad p. 272. C. penult.

Ibid. [14, 12.] τῆς ἁγίας Σοφίας. Celeberrima haec ecclesia superiorum temporum et huius adhuc miraculum, nemini facile veterum scriptorum recentiorumve Itineratorum non memorata fuit. Copiose structuram et magnificentiam eius executi fuerunt Paulus Silentiarius in Ecphrasi, et in notis ad eam Du Cange, item L. III. CPlis Christianae. S. Sophiae nomine non sancta quaedam martyrissa, Sophia dicta, sed Iesus Christus, dei sapientia, Graecis designabatur, ut ipsi volunt, aut accepit ea ecclesia id nomen, quod sancta dei sapientia, hoc est verbum Dei in ea doceretur; et antequam mos invalesceret ecclesias martyribus atque martyrissis dedicandi, omnes, certe maiores, ubique locorum audiebant

Digitized by Google

Sanctae, aut etiam Sancti, Sophiae. Ita Matthias de Michovia L. II. de Sarmatia c. 3. memorat in urbe Novogrod fuisse *principalem ecclesiam Sancti Sophiae, id est Salvatoris, tectam aureis laminis splendescentibus.* Quod idem templum Paulus Iovius libello de legatione Moscovica *vetustissimum ac venerabile* appellat, *quod ante quadringentos annos* [aetate Iovii] *Byzantiorum Caesarum aemulatione, Sanctae Sophiae, dei filio, dicatum fuit.* Beneventi quoque fuisse aliquando ecclesiam S. Sophiae constat e Chronico Casinensi l. 9.: *Hic intra moenia Beneventi templum domino opulentissimum ac decentissimum condidit, quod Graece ἁγίαν σοφίαν, id est sanctam sapientiam vocavit.* Ed. L. 30 *[Etiam Thessalonicae templum S. Sophiae fuit; p. 326. Scr. post Theoph.]* Item Nicaeae; Theophan. anno octavo Constantini et Irenes: *Ἐγένετο ἡ πρώτη συνέλευσις καὶ καθέδρα τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ καθολικῇ τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ τῆς Νικαίας*; et Antiochiae, teste Niceta.

9. B. 7. [14, 15.] *ὡραίας πύλης.* *Porta speciosa* fuit, ut ex hoc loco et p. 45. A. 1. patet, extima ecclesiae, per quam e Pronao aditus in Narthecem patebat, ut porta regia, ea, quae e Narthece in Naum, et porta sancta, quae e Nao in sacrificatorium ducebat. Vid. Du Cange v. *πύλη*, Heinecc. de Stat. eccles. Graec. p. 99. et Goar. ad Codin. p. 133. n. 27. et 134. n. 39. Sed non consentiunt cum Nostro. Forte alia fuit appellationum ratio tempore Constantini nostri, et alia Codini. Consentit Nostro Nicetas Choniata p. 241. D. de Alexio Comneno coronando sic narrans: *Εἶτα ταῖς ὡραίαις λεγομέναις τοῦ νεὼ πύλαις ἐγγίσας ἱκανὸν ἐκεῖσε χρόνον διέτριψε, προσδεχόμενος πότε ἂν ἐπιταχθείη τὴν εἴσοδον παρὰ τῶν ἀκριβούντων τὸ τῆς ὥρας καίριον τῶν ἱερῶν κατηχουμενείων ἄνωθεν.* Unde patet, antequam introitus in ecclesiam fieret, exspectatum ad speciosam portam fuisse, donec signo a Catechumeniis dato tempus introeundi significaretur.

B. 7. [14, 15.] *ἀποστέφονται.* A longo iam tempore invaluit ille mos, quo inferior in conspectu honoratioris ad testandam conditionis suae humilitatem suamque reverentiam, qua alterum prosequatur, caput denudat. Hinc tantum honoratioribus proceribus licebat tecto capite coram Imperatore CPtano stare, iuniores valeti, quamvis nobiles prosapia, *τὰ ἀρχοντογεννήματα*, debebant *ἀσκεπεῖς* nudo capite procedere, ut suo loco videbimus. Hinc de captis ducibus Siculis, Balduino et Richardo, et in conspectum Isaacii Angeli adductis, narrat Nicetas p. 192. B.: *τὸ τῆς κεφαλῆς ἀποθέμενοι κάλυμμα καὶ δουλικωτέραν προσκύνησιν ἀπονείμαντες ἠρωτήθησαν* -- Igitur sancitum olim erat, ut in ecclesiae ingressu infulae et pilei ponerentur. Theodosius Iunior et Valentinianus in Constitutione pone Concilium Ephesinum, *Dei templum*

ingressuri, aiunt, *foris arma relinquimus et ipsum etiam diadema deponimus.* Iam tempore Augustini mos ille obtinebat, ut Imperator templum intrans, aut memoriam Sancti venerans diadema deponeret. Augustinus Psalm. 65.: *Melius est, ut, Romam quum venerit Imperator, deposito diademate ploret ad memoriam piscatoris, quam ut piscator ploret ad memoriam Imperatoris.* Satis episcopaliter. Ante ingressum Nai in Narthece deponebant Impp. CPtani suas infulas. Quapropter tanquam rem insolentem narrat Leo Grammaticus in Michaele, quod *μέχρι τῶν βασιλικῶν πυλῶν ἐλθὼν οὐκ ἀπέθετο τὸ στέφος, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθε μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν.* *[Coronam deponere solebat Imperator ante *τὰς ἁγίας πύλας.* Georg. Monach. pag. 539. Iustinianus stemma capiti per 40. dies non imposuit, sed absque corona sacris Christi natalitiis ad ecclesiam accessit. Theophan. p. 196.]* Faciebat hoc Iustinianus luctus et contritionis demonstrandae causa ob tristem casum, terrae motum horrendum, qui CPlin afflixerat. Reverentiae autem ergo fiebat, ut Impp. ante portam regiam infulas demerent; quemadmodum etiam faciebant ante lectionem Evangelii. Conf. Vales. ad Amm. Marcell. p. 319. b. Sed totone tempore sacri officii nudum habebant caput? Videatur fere ex eo, quod Patriarchae dicantur illis ex ecclesia domum redeuntibus et vale dicentibus in propylaeo infulas rursus reponere, in signum finiti officii divini. Contrarium tamen colligitur ex eo, quod passim dicantur Imperatores ad lectionem Evangelii e Metatorio prodeuntes infulam demere, et quod hodie Graeci sacris operto capite intersint, teste La Croixio, tantummodo apud transitum sacrorum infulas dementes, quod etiam olim faciebant in ecclesia Latina, ut pluribus demonstrat Ciampinus Tom. I. Monum. Vetust. p. 117. 118. Ordo Roman.: *Postquam per diaconum dictum fuerit*: sequentia S. Evangelii secundum Lucam, *baculi omnium deponuntur de manibus, et in ipsa hora neque corona neque aliud operimentum super capita eorum habetur.* Quod praepositus Imperatori CPtano praestabat officium in demenda, tenenda et reponenda infula, id occidentali praestabat Comes Palatii Lateranensis. Ita Ludovicus IV. in bulla, qua Castruccium, comitem Lucanum, comitem palatii Lateranensis creat, tribuit ipsi *ius levandi et tenendi imperiale diadema de nostro* [verba bullae sunt] *et successorum nostrorum Romanorum principum capite, tempore, quo imperialis coronationis solennia celebrantur, et etiam quocunque alio tempore, quoties publice ipsum diadema expediverit elevari de capite nostro et successorum Romanorum principum et reponi.* Ipsos quoque sacerdotes in sacro officio peragendo camelaucia deponere consuevisse concludo e loco Isaaci,

Digitized by Google

Invectiva secunda in Armenios, si satis tuto licet e loco extra connexionem evulso statuere. Omophoria quoque sua, ut signum Episcopatus, quemadmodum infula imperii signum est, ad lectionem Evangelii deponebant, ut ex Isidoro Pelusiota L. I. epist. 136. constat, ubi mystice explicans indolem omophorii, rationem allegat, quare Episcopus illud tunc deponat: *ἡνίκα αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγίνεται διὰ τῆς τῶν προσκυνητῶν εὐαγγελίων ἀναπτύξεως, ἀποτίθεται τὸ σχῆμα τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν παρεῖναι δηλῶν τὸν κύριον τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ θεόν.* Conf. Du Cange v. *Cervellerium* et *Almucia.*

Quoniam incipit auctor noster illos ritus enarrare, quos in solennibus processionibus Imperatores in celebratione divini cultus observare debebant, neque ea res intelligi possit absque cognitione rituum sacrorum, qui cultum divinum penes Graecos constituunt: decrevi hic in ingressu istius tractationis de sacris rebus generalem quandam speciem liturgiae Graecae et ecclesiarum Graecarum subiicere, e qua deinceps dicenda melius poterunt percipi. Persequar igitur totum ordinem liturgiae Graecae iuxta relationem La Croixii et Stephani Gerlachi, qui sacris Graecorum interfuit non semel, et quae spectavit audivitque, diligenter in Itinerario suo consignavit. Erit deinceps de singulis disputandi locus. *Les Eglises régulières se divisent en trois parties, apelées νάρθηξ,* vestibule, *ou πρόναον,* avantnef, *ναὸς,* la nef, *et βῆμα,* le sanctuaire. *Le vestibule -- sert à présent à batiser les enfans et exposer les corps morts des Laïcs pendant les obsèques* -- Servit quoque congregationi fidelium, qui ante Patriarchae, aut sacerdotis, et Imperatoris, aut praecipui in quaque communione viri, adventum, et ante *τὴν εἴσοδον* in Naum non intrant. *La nef sert à recevoir les fidèles, qui s'assemblent pour chanter les louanges de dieu et se placent suivant leur rang sans confusion. Les ministres de l'église et les personnes distinguées occupent la partie la plus avancée auprès du sanctuaire, laquelle est entourée des chaires, comme dans nos choeurs, et n'est point séparée de l'autre où le peuple se range. Le sanctuaire est au fond de l'église, séparé de la nef par un grand entablement peint, avec des tablaux de Iesus Christ, de la Vierge, et du Patron. On entre au sanctuaire par trois portes, deux petites et une grande nommée par excellence πύλη ἁγία καὶ βασιλικὴ,* la porte sainte et roiale. [Credo quidem, eam ita appellari novo more; sed Constantini nostri tempore porta illa tantum *αἱ ἁγίαι θύραι* dicebantur, et *αἱ βασιλικαὶ* erat illa porta, per quam e Narthece in Naum intrabatur.] *Il y a trois enclos dans l'intérieur du sanctuaire déstinés à des usages différens; celui du milieu, qui est d'une seule pierre marquée*

Digitized by Google

de croix, s'apelle la table sacrée, divine et mistique, à cause du mistère, et n'est ornée que d'une croix et du livre des évangiles. L'autel à la droite est destiné à recevoir les présens des fidèles et déposer les espèces du sacrifice. Celui à gauche sert à mettre les ornements et les vases sacrés, et les diacres, soudiacres et officiers mineurs s'y rangent durant le sacrifice pour allumer les cierges et faire chauffer l'eau du Calice. Dans les églises patriarcales et métropoles, il y a au fond du sanctuaire un trône élevé à côté du grand autel pour le Patriarche ou le Métropolite, pendant la célébration, qui se nomme ἅγιον σύνϑρονον, le saint trône; *pour le distinguer de la chaire ordinaire, qu'ils occupent parmi leur Clergé durant le reste de l'Office. Les femmes ne se mèlent point avec les hommes, elles se retirent dans les galeries autour de l'église, ou à une tribune fermée de jalousies, où on ne les voit point, afin d'empêcher la distraction, le scandale et le mauvais usage, que l'on fait*
Ed. L. 31 *fréquemment de nos églises, qui ne se rencontre point chez les Grecs, lesquels sont tres-attentifs à l'office, qui se chante presque tout en grec vulgaire. Il n'est point permis aux Laïcs d'entrer dans le sanctuaire, dont la porte s'ouvre trois fois les jours de fêtes solemnelles; la première avant la consécration, et se referme en même-tems, la seconde à la Communion, et la troisième au commencement des vêpres; et les jours ordinaires on ne l'ouvre que deux fois pour le sacrifice. L'on allume durant l'office quantité de cierges et de lampes dans l'intérieur, et devant les trois portes du sanctuaire, mais l'on n'en met point sur les Autels.* Post haec allata, quae partes ecclesiarum Graecarum et aliqualem liturgiae ordinem continent, necessarium iudico caput eiusdem libelli 15. totum adscribere, quo agitur *de quelle manière on célèbre la fête des Pâques en Valachie et en Moldavie.* Egregie enim locum hunc nostrum illustrat. *La fête des Pâques se célèbre bien plus solemnellement en Valachie et en Moldavie, où il n'y a que des Grecs, que dans tous les autres lieux, à cause de la liberté. Le Prince et la Domna Princesse, vont en habit de cérémonie, et suivis d'une Cour forte leste, trois heures avant le jour à l'Eglise, dans le Parvis de laquelle il y a deux Trônes, l'un pour lui et son épouse, et l'autre pour le Métropolite, qui les reçoit en habits pontificaux suivi de son clergé. Les officiers de la cour du prince sont derrière lui; savoir, les principaux seigneurs et la noblesse à la droite; et les officiers de justice, et corps des marchands, à sa gauche; et la milice fait une enceinte pour empêcher le peuple, qui vient en foule voir la cérémonie, d'incommoder les assistans. Il y a dans le milieu de cette place un autel, sur lequel on célèbre la messe; et après l'Evangile, le prince et le métropolite partent en même-tems de leurs trônes,*

Digitized by Google

et se rencontrent à l'autel, où ils s'entre-saluent au visage, se donnent à baiser mutuellement une petite croix ornée de pierreries qu'ils tiennent à la main, en disant Christos anesti, *et retournent à leurs places. Ensuite tous les assistans réguliers et séculiers, vont à leur rang baiser la main du Métropolite et de la Princesse au son de tambours, trompettes, timbales et hautbois, au bruit de plusieurs décharges de canons, et de mousqueterie, et des acclamations du peuple, qui fait retentir l'air de ces paroles de la Résurrection, en s'embrassant.*

Cette cérémonie est suivie d'un festin public du Prince dans son Palais, aux principaux du Clergé et de la Noblesse; on sert le Clergé en poisson, comme Caloyers, Réligieux, et toutes sortes de viandes aux autres. Il y a trois tables; une petite sur une estrade sous un dais pour le prince, lequel mange seul, et deux fort longues à droite et à gauche de celle là, l'une pour le Métropolite et le Clergé; et l'autre pour les officiers de la Noblesse, et les nobles. Le Métropolite fait la bénédiction de la table; durant le repas le Prince envoie des assiettes chargées des meilleurs mets à ceux, qu'il veut favoriser, et boit la santé de la Domna à rouge-bord, à genoux et nu tête. Ce même repas se reïtère deux autres fois dans le cours de l'année, aux fêtes de Noël et de l'Epiphanie; mais celui des Pâques est accompagné de présens de vestes, que l'on distribue au Clergé, et à la Noblesse; savoir trois, de velours, satin et drap au Métropolite, et aux huit principaux Nobles, et deux de satin et drap à chacun des autres, avec lesquelles ils se retirent pleins de libéralités de leur Prince, qui rentre dans son Palais pour se divertir avec la Princesse, sa famille et ses principaux Officiers, qu'il régale de vestes de brocard d'or.

Addenda tandem excerpta quaedam ex eiusdem capite 19., quod Liturgiae ipsum ordinem aliquanto uberius exponit. *Le célébrant et le Diacre se lavent publiquement les mains, pour se préparer à la réception des pains de proposition que présente le peuple, et lui faire connoître avec quelle pureté d'ame et de corps il faut célébrer le sacrifice et y assister. Ensuite s'étant approché de l'autel de proposition, le célébrant prend le pain destiné au sacrifice, sépare la partie quarée et empreinte avec la patène, et bénit le reste, que l'on distribue au peuple à la fin de la Messe. Après cette oraison on fait une procession autour de la nef au son des timbres, avec l'encens; on sort par la petite porte du sanctuaire, et on rentre par la grande, et le Diacre porte le Livre des Evangiles entre ses deux mains, fort élevé pour le faire voir au peuple, et le repose au milieu du grand autel. L'on chante un hymne d'adoration, lequel finit par ces paroles,* ἅγιος ὁ θεὸς, *Dieu saint,* ἅγιος ἰσχυρὸς, *saint fort,* ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς, *saint immortel,*

ayez pitié de nous, avec le Gloria Patri, *et ensuite l'épitre et l'évangile du jour. L'évangile étant fini on ôte les pains de présent de l'autel de proposition, et on fait une seconde procession des espèces; les Acolites portent la croix, les chandeliers, les timbres, et l'encensoir suivis du Sousdiacre, qui tient la patène haute, du diacre portant une boîte, où est enfermé le pain du sacrifice, couvert d'un voile, élevée et appuyée sur son front, et le célébrant marche le dernier, ayant le calice couvert entre ses mains. Cette cérémonie se fait avec autant de modestie que de dévotion à pas fort lents, pour donner le tems aux chantres de réciter* Gloria in Excelsis, *et au peuple prosterné à terre de baiser les bouts de l'étole de l'Officiant, en disant les paroles du bon larron,* Seigneur, souvenez-vous de nous dans votre Royaume, *que le célébrant et ses assistans répétent de tems en tems à voix basse, et la procession rentre par la porte sainte, qui se ferme à l'instant, et l'on met le calice et les espèces au milieu de l'autel. L'on chante plusieurs Hymnes, cantiques, antiennes, versets et répons, et l'on fait quantité de génuflexions, adorations, bénédictions et encensemens rapportés au Rituel grec, après lesquels le célébrant offre son sacrifice avec ces mots. - - Toutes ces cérémonies de la consécration se font à huis clos dans le sanctuaire, auxquelles le peuple joint son intention, et assiste des yeux de la foi à ce mistère secret, durant lequel on chante le simbole et des cantiques. La consécration est suivie de l'élévation au son des timbres, pour avertir le peuple de redoubler son attention, et sa dévotion, et de la fraction du pain en quatre parties, ainsi qu'il est divisé; desquelles il en méle une dans le calice, communie d'une autre, et garde les deux autres pour communier les assistans. Le célébrant ayant communié, le diacre ouvre la porte sainte, et invite le peuple à la communion, en disant:* Approchez avec la crainte de Dieu, la foi et la charité, *et il le communie sous les deux espèces, en tirant du calice avec une petite cuillière, une partie du corps de* I E S U S - C H R I S T *et un peu de sang mélé ensemble; mais les ecclésiastiques reçoivent séparément les espèces. La communion est suivie de la distribution du pain béni par un autre Diacre: les Grecs ne le mangent pas sur le champ, et le conservent dans des bourses propres, qu'ils pendent au col, lorsqu'ils font voyage, pour s'en servir, et le manger étant attaqués de maladies mortelles dans des lieux dépourvus d'église, et de Prêtres pour leur administrer le viatique, prétendans, que le pain béni les fortifie contre les tentations du démon, et les aide à bien mourir au défaut du viatique.*

Cum his et cum Ceremoniali nostro ut comparari queat locus Gerlachi, latine conversa hic ponam quae in illius Itinerario Germanico p. 62. sqq. leguntur: „Die 19. Septembris

A. 1574. intravimus ecclesiam Graecam in suburbio Galatae, χρυσοπήγη a Graecis dictam, ubi totam eorum Liturgiam spectavimus. Stabat Capellanus coram choro, dorso ad populum converso, recitans preces, quibus populus crebre κύριε ἐλέησον acclamat. Post preces incipiebat sacerdos una cum tribus aliis, et uno monacho cantare, quibus canonarcha cum pueris psaltis, tanquam alter chorus, respondebat. Erant ergo duo velut chori, sacerdotis intra Chorum, et canonarchae extra eum, invicem alternantes. Post ea puer. praelegit textum ex Epistola Apostoli ad Corinthios. Quo facto presbyteri omnes habitu sacerdotali procedebant extra chorum, [id est tribunam,] quorum unus codicem novi testamenti [vel potius Evangelistarum] ornatum gestabat, et super ambone, media in ecclesia sito, et cruce lignea ornato, deponebat. Repetebant deinceps Chorum, in cuius tabulatis, vel sepi lignea, ab ea parte, quae ad Navim respicit, picta conspicitur imago Christi, cum inscriptione ὁ παντοκράτωρ, coram qua sese inclinabant. Redditi choro sacerdotes soli intra eum canebant. Cantica illa lectione Evangelii interstincta continuabant, et liturgiae suae ritibus variis peractis, aperiebant rursus chorum, ter vel quater agitabant thuribulum, et procedebant omnes hoc ordine. Primi prodibant duo pueri cum cereis ardentibus, tum duo alii cum contis lauro cinctis. Excipiebat eos sacerdos panem sindone tectum gerens super capite. Sequebantur sacerdotes duo, Ed. L. 32 singuli singulos calyces gerentes, non tanquam tot opus esset, sed spectaculi et pompae gratia. Stipabant eorum latus duo pueri, singuli cum singulis contis lauro cinctis, quorum summa pars crucem referebat, nitentibus ad instar speculi. Postquam ab hac processione rediissent in chorum, claudebant eum, ut nemo videre posset, quae intus gererentur; et primarius sacerdotum clamabat clara voce: λάβετε, φάγετε, οὗτός ἐστιν ἄρτος -- τοῦτό ἐστιν αἷμα. -- Seorsim inde ipsi communicabant intra chorum, deinde monstrabatur populo calyx, qui eum summa veneratione prosequebatur, et velut adorabat. Tandem peragebant preces pro patriarcha CPtano, Alexandrino, Hierosolymitano, Antiocheno, et omnibus reliquis episcopis. Peractis omnibus precibus, canticis et Communione, praelegebat monachus aliquis, legatus patriarchae Antiocheni, epistolam, qua sibi dari eleemosynam rogabat. Ultimo tandem totus coetus, unus post alium procedebant versus chorum, ubi singuli frustum panis accipiebant, ἀγάπη dictum, quod nacti velut in processione adibant et venerabantur inclinatione corporis atque osculabantur imagines." Interiectis aliis continuat idem Gerlach in hunc modum: ,,Quando ministri ecclesiae intrant chorum,

Digitized by Google

inclinant sese versus crucem ligneam amboni impositam media in ecclesia, deinde vultu ad imaginem Christi converso se signo crucis signant. Idem faciunt quotquot in ecclesiam conveniunt -- deinde consident loco quisque suo, exspectantes voces aliquas in precibus et canticis, ad quarum auditum sese inclinant et cruce signant, dicentes: *κύριε ἐλέησον* aut: *σοφία πατρός.*" His praemissis multa nobis expeditiora deinceps erunt.

9. C. 3. [14, 21.] *τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον.* Clerici, si quando honoratiori obviam irent, eumque exciperent et beneventarent, Codicem evangeliorum ipsi obviam ferebant, et osculandum porrigebant. Nicet. Chon. p. 319. A: *Μηδένα ἔχων εἰς χεῖρας ἰόντα, ἀλλὰ εὑρίσκων πάντας μετὰ σταυρικῶν σημείων καὶ τῶν θείων λογίων δεξιουμένους αὐτόν.* Ekehardus Iunior de Casibus S. Galli c. 1.: *Parat illico basilicam et aram, parat tapetes, et pallio dorsili caminatam; Evangelio Episcopum aliquos, qui aderant, presbyteros recipere iubet.* Debeo locum Alteserrae ad Anastas. p. 90., qui plura de hoc more habet. Addam alium ex veteri charta tabularii Andegavensis e Du Cangio v. *Tau.* In ea aiunt Canonici capituli S. Laudi Andegav., se teneri ad excipiendum Comitem Andegavensem, uxorem et liberos, quoties ad dictam ecclesiam venerint, *cum textu* [id est codice Evangelii] *thuribulo et aqua benedicta, tradendo dicto comiti similiter in dicta receptione Tau eboreum, id est crucem eburneam.* Insignem hunc locum exponam ad p. 216. D. 5. Diaconus quoque, qui Evangelium legit, rediens ex Ambone in tribunam Patriarchae *δίδωσι ἀσπάσασθαι τὸ εὐαγγέλιον,* ut ait Pontific. Haberti p. 73.; v. Du Cange v. *Liber Pacis.* Imperatori, quem urbe reciperent, occurrentes in pontificalibus sacerdotes evangelium offerebant. Cinnam. p. 128. C. Russi id adhuc faciunt. Pontifici textus apertus, caeteris clausus ad osculandum offerebatur teste Hildeberto Cenoman. Ep. 15.

C. 5. [14, 22.] *χαιρετίζουσι.* Dicunt: *χαῖρε Κύριε πατριάρχα,* et dein osculantur. Mos enim erat, ut ecclesiam intrantes sese mutuo oscularentur. V. Habert. Pont. p. 63.

C. 6. [14, 24.] *βασιλικῶν πυλῶν.* Porta regia est ea, quae e Narthece in Naum ducit. Hodie Graeci portam regiam appellant illam, quae Nostro sancta est, et e Nao in Sacrarium ducit. De *regiis*, vel *porta regiarum*, item *rugis*, v. Du Cange v. *Regiae*; Mabill. ad Ceremon. Roman. p. CXXXVII. et Corsini diss. secunda appendicis ad opus de Notis et siglis Graecorum pag. 29. *[Quid sit *στασιδία, πύλη βασιλική,* seu *ὡραία, κολύμβητρον, νάρθηξ, μεσόναος* et in primis *σωλέα*, docet Thom. Smith. de ecclesia Graeca p. 47.]*

C. 9. [15, 1.] *γίνεται ἡ εἴσοδος.* Postquam factae fuissent

Digitized by Google

preces, nempe τῆς εἰσόδου τῆς θείας λειτουργίας, quae solent introitum sacri officii praecedere, fit introitus vel *ingressa*, ut aevo medio loquebantur. Nam antequam illae factae fuerint, et aut Patriarcha, aut Imperator, quo tempore imperium Graecum adhuc esset, aut hodie sacerdos, et qui cuique coetui primarius vir adest, convenerint, manebant et manent congregati in Narthece, vel Antetemplo. Factis autem precibus introitus fit, seu ingressa. Quod videor mihi colligere et ex veteri ritu *salutatorii*, et e verbis Maximi, (allatis a Du Cange v. Εἴσοδος,) τὴν τοῦ λαοῦ σὺν τῷ ἱεράρχῃ γενομένην εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἴσοδον. *Ingressa* duplex est; *minor*, a qua initium divini cultus fit, hymnis quibusdam cantatis, ut apud nos ab hymno *Kyrie*, item *Allein Gott in der Höh sey Ehr*, id est *Gloria in excelsis deo*; conf. Du Cange v. *Introitus;* et *maior*, quando sacrificans cum grege suo e tribuna procedebat consecranda mysteria populo adoratum monstrans et circumferens. De priore introitu haec habet Durandus IV. 5. §. 4. Hymnum ait fuisse introitum dictum, *quia, dum ille canitur, sacerdos ministraturus ad altare intrat, seu quia per illam antiphonam ad officium intratur.* Quia igitur introitus ad sacra seu initium sacrorum ab hymno fiebat, qui hymnus propterea introitus ipse quoque appellatur, ex eo factum, ut cantor, hymnos sacros in ecclesiis incipiens, *esodiarius,* vel *exodiarius*, quod idem est atque *essodiarius*, geminato *s*, diceretur, v. Du Cange v. *Exodium*, ubi hoc citat Ioannis de Ianua: *Exodium, initium cantilenae. Hinc exodiarius praecentor, qui cantum incipit ante alios.* Qui tamen malit ab ἐξᾴδειν repetere, statuatque ἐξ in hac compositione idem atque in ἔξαρχος valere, et notare *rumpere vocem ante alios*, me non habebit multum repugnantem. Introitus igitur *primus*, vel *minor*, *evangelii* quoque dictus, complectitur omnia, quae missam praecedunt; sunt autem ea lectio τοῦ προκειμένου, seu propositi, id est textus e Psalmis, dein epistolae, tum evangelii, didascalia seu tractatio, id est sermo sacerdotis ad populum. Aliam ideam introitus primi seu parvi dedit Du Cange Gloss. Gr. v. Εἴσοδος, sed quam puto a nostro loco alienam esse. Iam intelligere facile est verba Leonis Grammatici in Michaële Ebrioso p. 465.: τῆς εἰσόδου γενομένης, καὶ τοῦ εὐαγγελίου τελεσθέντος.

C. 11. [15, 3.] ἵστανται εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Negat Du Cange in Nao stetisse fideles, sed solos vult ibi egisse sacerdotes et psaltas. At quorsum tam vastum spatium pro tam paucis? Paulus Silentiarius quoque P. II. vs. 270. ait cancellos bematis distinguere τὸν μύστην ἄνδρα τοῦ πολυγλώσσου ὁμίλου. Hoc ipso nostro loco docemur non proceres tantum in Naum intrasse, verum ipsos quoque milites pompa-

Digitized by Google

ticos, qui Imperatorem usque ad soleam comitabantur. Discessum igitur fuit a more, quem obtinuisse saeculo V. patet e constitutione Theodosii Iunioris superius citata: *Dei templum ingressi foris arma relinquimus, et ipsum etiam diadema deponimus.* Mos ille milites pompaticos cum armis in ecclesiam introducendi et per eam disponendi adhuc hodie obtinet in Wallachia, ne de principum Latini ritus hac in re institutis dicam. De Despota Wallachiae festum Paschatis celebrante haec narrat La Croix loco superius allato: *Les officiers de la cour du prince sont derrière lui. - - la milice fait une enceinte pour empècher le peuple, qui vient en foule voir la cérémonie, d'incommoder les assistans.*

C. 12. [15, 3.] *δεξιὰ καὶ ἀριστερά.* Quando de ecclesiis sermo est, significat dextra plaga illam, quae intranti ad dextram est, sinistra vero eam, quae ipsi intranti ad sinistram est. Patet ex illo Simonidae, quod in Anthologia H. Stephani p. 361. legitur. Cum igitur ecclesiae Graecae ut nostrae ad orientem versae essent, et intrantes ad orientem prospicerent, consequitur ex eo australem plagam esse dextram, borealem vero sinistram. E contrario autem Du Cange ad Silentiar. p. 579. borealem plagam dextram facit, et oppositam sinistram. Verum abunde refellitur et a nostro codice, et ab illo solo Liturgiae Chrysostomi dictae loco, *ὁ διάκονος εὐτρεπίζει τὰ ἱερὰ, τὸν μὲν ἅγιον δίσκον ἐν τῷ ἀριστερῷ μέρει, τὸ δὲ ποτήριον ἐν τῷ δεξιῷ.* Sane nostris in ecclesiis sacerdos panem fidelibus distribuens, versus boream stat, alter calycem, versus austrum.

C. penult. [15, 5.] *τῆς σωλέας.* De solea tam multum fuit disputatum, ut Leo Allatius integrum libellum de solea veteris ecclesiae in L. I. Symmictorum ediderit. Conferendi
Ed. L. 33 quoque Du Cang. v. *Σωλέας* et in Gloss. Latin. h. voce, item ad Paulum Silentiarium p. 584. seqq. *[Thomas Smith. pag. 47. de ecclesia Graeca. *Solea* idem est, quod *peribolum*, ait Moleon. pag. 427. *Peribolum* autem, ubi fuit olim *schola cantorum.* Idem p. 206.]* *La Nef*, ait La Croix de l'Eglise Grecque p. 22., *sert à recevoir les fidèles, - - les Ministres et les personnes les plus distinguées occupent la partie la plus avancée auprès du sanctuaire, laquelle est entourée des chaires, comme dans nos choeurs, et n'est point séparée de l'autre, où le peuple se range.* Olim autem omnino separata erat solea cancellis, aut muro, ad pectoris altitudinem elevato, a Nao; unde etiam nomen habet. Nam *solear*, et *soleas*, (ut *honor* et *honos*, *arbor* et *arbos*) significat *δρύφακτον* sepem ligneam et spatium tali sepi interceptum. Glossae veteres *solear, δρύφαξ*, non *δίφραξ*, ut editur. Codin. in Orig. CPtanis, ubi de Hippodromo: *Μετὰ τῶν ἐν σφενδόναις στηθείων ἢ συστρεμ-*

μάτων, καὶ σκαλίων καὶ σολεῶν. Ubi στηθεῖον et σύστρεμμα et σωλέα est *sepes, carcer.* Interiectum erat solear inter ambonem et tribunam, et erat proprie statio cleri et eorum, qui ad clerum spectarent, ut psaltarum, lectorum; habuit tamen Imperator ius in soleam intrandi, et ibi, si vellet, residendi, in qualitate Lectoris et Subdiaconi, qua eum gavisum fuisse, deinceps demonstrabimus. Habebat clerus geminam cathedram, unam τὴν ἄνω κάθεδραν, aut τὸ σύνθρονον, dictam, in summo bemate pone altare: alterum extra tribunam in hac ipsa solea. Fuit igitur solea spatium inter ambonem et cancellos bematis medium, quod neque illum, neque hos attingeret, sed undecunque liberum, septum a plaga orientali et occidentali aut cancellis ligneis, aut muro, vel podiamento caementitio marmoreove; a plaga autem septentrionali et australi praetensa habens scamna, in quibus clerici, quando intra tribunam non haberent, quod agerent, item lectores, cantores et Imperator, sedebant. Septum hoc habebat ostium in parte occidentali, et aliud in orientali; ut e locis illis Nostri aliorumque constat, in quibus Imperator aliique dicuntur soleam εἰσέρχεσθαι καὶ διέρχεσθαι. Fuisse hanc sedem cleri, probabile facit et formula ἡ ἄνω κάθεδρα, quae respicit ad aliam, quae necessario fuit ἡ κάτω, et, cum superior fuerit intra tribunam, extra eam fuerit necesse est, et canon 18. Concilii Toletani IV.: *sacerdos et Levita* [id est presbyter et diaconus] *ante altare communicent, in choro clerus,* [id est in solea subdiaconi et reliqui inferiores, ut lectores, cantores, exorcistae etc.] *extra chorum populus.* Facit quoque probabile mos hodiernus Graecorum, quorum clerici assignatam sibi stationem sedemve extra tribunam cum honoratioribus habent; et denique mos ecclesiae Latinae, quam ea in re a Graecis discessisse nulla ratio suadet, nullus auctor perhibet. Insignis est locus Durandi, et Chronici Casinensis alius, e quibus structuram ecclesiarum Latinarum cum Graecis congruentem intelligas. *Triplex veli genus,* ait Durandus L. I. Ration. divin. offic. c. 3. p. 17., *suspenditur in ecclesia, videlicet quod sacra aperit, quod sacrarium a clero dividit, et quod clerum a populo secernit.* Post exposita duo priora, *tertium,* addit, *inde habuit originem, quia in primitiva ecclesia peribolus, id est paries, qui circuit chorum, non elevabatur nisi usque ad appodiationem; quod adhuc in quibusdam ecclesiis observatur. Quod ideo fiebat, ut populus videns clerum psallentem inde bonum exemplum sumeret. Verum tamen hoc tempore quasi communiter suspenditur sive interponitur velum aut murus inter clerum et populum, ne mutuo se conspicere possint, quasi ipso facto dicatur: Averte oculos tuos, ne videant vanitatem.* Intelligent locum hunc, qui facetum

Digitized by Google

Boilavii carmen *Le Lutrin* legerint. Discimus hinc bema hoc lectorum, (ita enim a Symeone Thessalonicensi appellatur,) fuisse a statione plebis aut velo suspenso, aut interposito muro *ad appodiationem alto* separatum, id est *μέχρι τοῦ ἐπακουμβίζειν*, ut commode quis *appodiare* se, hoc est fulcire ea, inniti brachiis posset. V. Du Cange v. *Podium*. Locus Chronici Casinensis paullo ante nobis laudatus hic est L. III. 29. p. 447.: *frontem chori, quem fere in medio basilicae statuit, quatuor magnis marmorum tabulis sepsit*. Ergo clausum erat solear undecunque. Notat Angelus a Nuce ad illum locum, auctorem ad veterem structuram respicere, nunc antiquatam. Iuxta recentiorem enim architectonicen odaeum strui post maius altare, ubi olim fuerit absida seu tribuna. In basilica cathedrali tamen Montis Regalis in Sicilia conspici adhuc inter alia veteris instituti odaeum seu chorum antiqua forma fere in medio ecclesiae. Ut Imperator stationem in solea haberet, iam ab Ambrosii et Theodosii M. temporibus inde obtinuit. Nam quum prius Imperatoribus licuisset in tribunam ingredi, Ambrosius, episcopus militaris, tyrannidis avidus, quam quum invadere politicam non valeret, ecclesiasticam primus instituit, arrepto praetextu qualicunque tandem, Theodosium excludebat sacrarii cancellis, et *τόπον εἶναι τοῦ βασιλέως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τέταχε τὸν πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου, ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα τὴν προεδρίαν ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοὺς ἱερέας προκαθῆσθαι*. Erat igitur solea idem cum *senatorio*, seu *loco principum*, ut est in Ordine Romano. Vid. Du Cange ad Paul. Silentiar. p. 560. Nemo tamen magnatum praeter Imperatorem in solea sedebat stabatve, ut e proximis Nostri verbis hac pagina 9. D. 1. patet: *οἱ μάγιστροι καὶ ἀνθύπατοι -- ἵστανται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας*.

9. C. ult. [15, 5.] *τοῦ βήματος*. Bema est omnis locus solo sublimior, ad quem *βήματι*, gradu sublato, enitendum est. In sacris est illa pars ecclesiae aliquot gradibus elevatior, quam est area ecclesiae; nos hodie *chorum* dicimus, (aliud aevo medio vocabulum illud significabat,) Itali *tribunam*, Graeci quoque *θυσιαστήριον* et *ἱερατεῖον* appellant; quoniam in eo *ἱερατεύεσθαι*, *sacra peragere*, et *sacrificium incruentum* dictum ibi offerre deo solebant; unde quoque Latini *sacrificatorium* nominant. Latinis medii aevi quoque est *presbyterium*, seu statio, mansio presbyterorum, et *capitium*. V. Du Cange Gloss. utr. his omnibus in vocabulis, et CPlis Christ. atque notae ad Pauli Ecphrasin. Alias *βήματα* sunt sacella minora, in magnis ecclesiis intra maius bema dedicata patronis diversis a patrono ecclesiae. Vid. p. 70. A. 8., item 71. D. fine, et alibi.

D. 7. [15, 10.] *εἰς τὰ ἅγια θυρία*. Alias quoque *βημόθυρα*.

Digitized by Google

Sic legendum, ubique sermo de illis foribus est, per quas in sacrificatorium intratur. Passim enim prave *βηλόθυρα* legitur. Quod specie quidem non caret, nam vela his quoque sanctis foribus praetensa erant, et ianuas, quibus vela sunt praetensa, novi Graeci *βηλόθυρα* appellant. Distinctionis tamen gratia puto omnino, ubi de sanctis foribus agitur, semper *βημόθυρα* legendum esse. Exempla utriusque vocabuli dat Du Cange in *Βηλόθυρον* et *Βημόθυρον*.

D. 7. [15, 10.] *εἰς τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον*. De *umbilicis* et *rotis* v. quae dixi ad p. 302. C.

D. 9. [15, 12.] *εὐώνυμον*. „Tres ianuae sacrarii cum velis oppansis sunt in templis Graecorum. Maior media, quae absolute ianuae, vel ianuae regiae nomine donatur, et duae minores hinc et inde ab illius latere. Imagines inter ianuas illas erectae visuntur, una Christi, secus quam apud nos, ingredientibus ad manum dextram ipsorum, altera B. Virginis ad sinistram occurrens, accedens propius ad illas patriarcha *προσκυνεῖ*, adorat, non illa adoratione, qua solum basiatur, sed minore reverentiae significatione, quae nomine *προσκυνήσεως* non semel in hoc negotio indicatur, nutu tantum, inclinatione et reverentissima salutatione." Habertus Pontific. p. 62.

D. antepen. [15, 14.] *Εἰσέρχονται*. Habebant olim Imperatores facultatem in tribuna sedendi et manendi per totam liturgiam. Sed post Ambrosii et Theodosii altercationes exacti fuerunt, ut laici, Imperatores (v. infra ad L. II. cap. 26. et Du Cange ad Zonar. p. 104.) et praetenta vela tribunae a clericis, cupientibus absque arbitro agere, et oblationes fidelium toti coetui distribuendas ita partiri, ut iniuriam illis faceret, qui diceret eos partem deterrimam sibi servasse. Solis igitur diebus festis veniam Imperatoribus dabant in tribunam intrandi donorum offerendorum et in sacra endyta deponendorum gratia, ut e multis locis nostri codicis constat: et e decreto Theodosii Iunioris et Valentiniani post Concilium Ephesinum: *Ad sacra altaria munerum tantum offerendorum gratia accedimus, et cum circumseptum sacrorum adytorum ingressi sumus, statim egredimur, ne quidquam ex propinqua divinitate nobis arrogemus.* Verba Theodosio Ed. L. 34
Iuniore digna. Et quamvis sacerdotes Graeci revera veniam illam pro decem, interdum quoque centum, illis litris auri, aliisque donis, quae Imperator identidem offerre debebat, venderent, ne tamen viderentur legem ipsi suam de laico intra sacros cancellos non admittendo violare, tribuebant Imperatori, et laicis illis omnibus, qui ecclesiae alicuius defensores essent, quales nati omnes Imperatores erant, personam lectoris aut subdiaconi, eoque ius in tribunam intrandi. Illa pro-

Digitized by Google

fecto sententia obtinebat in ecclesia Latina; Graecam idem censuisse, quamvis claris verbis nemo dicat auctorum, colligitur tamen haud obscuris indiciis. Russos instituta sua cum sacra tum profana a Graecis accepisse in confesso est. Quum igitur Imperator Russiae hodiedum adhuc ex veteri more in festo novi anni hymnum ipse intonare et epistolam praelegere soleat, id est tantisper Canonarcham et Lectorem agat, vid. *Veründert Russlandt* p. 59. f., scriptoresque Byzantini memorent Imperatores quosdam, ut Leonem Armenum et Theophilum, ipsos ore suo hymnos intonasse publico in coetu; credibile est, Graecum quoque clerum efficere suis artibus valuisse, ut et plebs et ipsi Imperatores crederent persuadentibus, magnum eos sibi largiri, si permittant ad exiguum tempus, neque gratis, mimum canonarchae aut lectoris agere, aut etiam subdiaconi. Nam ad subdiaconos spectabat Apostoli lectio. In ecclesia Latina subdiaconi gradum tenuisse Imperatores patet e Du Cange v. *Evangelium*, et Durando p. 56. b, Ord. Rom. p. 398. et 400., Sigonio de regno Italiae p. 176. 51. et 177. 27. ed. Wechel. Diaconorum porro erat, altari mappam aut corporale insternere, incensare, muscas flabello abigere. Haec ipsa quoque Imperatores CPtani leguntur variis in locis nostri codicis in solennibus processionibus modo ad hanc, modo ad illam ecclesiam fecisse. Narrat quoque Elmacinus pag. 180., Nicolaum patriarcham CPtanum intercedere secundis nuptiis Leonis, Sapientis dicti, post S. Theophanonis obitum propterea voluisse, quod diaconus esset, minatumque fuisse exclusionem ab introitu tribunae, si rursus matrimonium contraxerit. Verba hominis Aegyptii sunt ان زوجة لاون ملك الروم توفت فى سنة احدى وثمانين ومايتى للهجرة فاراد التزوج بغيرها فمنعه نيقولاس بطريك القسطنطنية وقال له انك شماس ان تزوجت, لاتعد تدخل الهيكل *Mortua fuerat anno Fugae 281. uxor Leonis regis Romani. Volebat is igitur aliam ducere. Sed vetabat Nicolaus Patriarcha CPtanus, dicens: tu es diaconus. Si feceris, rursus non intrabis sanctuarium.* Pro شماس *Diacono* posuit Eutychius Patricides rem eandem narrans قارى *lector*, non magno discrimine. Nam et diaconi legebant in ecclesia, sed Evangelistam, ut subdiaconi Apostolum. Lepidam hanc fabellam nobis hos Arabes Christianos narrare vult cl. Leiche. Ego quidem nullo fundamento nixam narrationem dicere nolim. Patet saltim ex ea, Melchitas fuisse cum Africana ecclesia in ea opinione, Imperatorem esse vi dignitatis suae imperialis natum, quod aiunt, aut diaconum aut lectorem. Sententiae huius ecclesiae Africanae vestigium videor mihi quoque apud Papiam reperire in v. *Lictor*. *Lictores*, ait, *ecclesiae assertores.*

Digitized by Google

Hi Laici sunt et in choro inter clericos in missa Apostolum legunt, vel, quod subdiacones faciunt, et hi faciunt. Hos Africa vel [id est *et*] *reliquae regiones habent.* Ergo etiam Graeca, etiam Latina ecclesia. Quem hic lictorem appellat Papias, cum Graeci Latinis retentis vocabulis *διπουτάτον* et *δεφένσωρα* dicunt. Imperatoris olim erat, ut defensoris ecclesiae nati, aliquem suo nomine vicesque suas gesturum de ministerio suo in ecclesiam deputare, hoc est mittere, qui coram patriarcha procederet, ferula turbam arceret, et clerum cum sacris in tribunam introduceret. Unde factum, ut, qui idem faciunt, hodiedum a Graecis *deputati* dicantur. Conf. Saxius ad Landulphi iunioris Histor. Mediolan. p. 489. ed. Murator. Symeo Thessalonicensis profecto claris verbis ait, Imperatori ex titulo deputati et defensoris ecclesiae ius accessisse in tribunam intrandi et sanctum panem ibi de manu patriarchae accipiendi et vivificum sanguinem e calyce hauriendi. *Καὶ τοῦτο ἦν νενομισμένον ἄνωθεν, καὶ ταύτην εἴληφε τὴν τιμὴν διὰ τὸ χρίσμα τῆς βασιλείας, ὡς καὶ δεπουτάτου τῆς ἐκκλησίας τόπον λαβὼν καὶ ὡς Δεφένσωρ αὐτῆς κληθείς.*

9. D. penult. [15, 14.] *προσκυνοῦντες.* Nempe sanctificatam attactu patriarchae ianuam osculo adorant, aut labiis ipsis impresso, aut e manu ori admota iactato, aut saltim corporis et capitis inclinatione. Faciebat hoc Imperator erga tribunae fores, quod alii erga pronai seu atrii ecclesiae introitum faciebant, teste Chrysostomo homil. 30. in epist. 2. ad Corinthios: *ναός ἐσμεν τοῦ Χριστοῦ· τὰ τοίνυν πρόθυρα φιλοῦμεν τοῦ ναοῦ, καὶ τὴν εἴσοδον, ἀλλήλους φιλοῦντες. ἢ οὐχ ὁρᾶτε ὅσοι καὶ τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ τούτου φιλοῦσιν, οἱ μὲν κύψαντες, οἱ δὲ τῇ χειρὶ κατέχοντες, καὶ τῷ στόματι τὴν χεῖρα προσάγοντες.* Reliquiae hae sunt gentilismi.

10. A. 1. [15, 16.] *ἀσπάζονται τὸ ταβλίον τῆς ἐνδυτῆς.* Non licebat aliis laicis tribunam et sacrum altaris instratum osculari; quod posterius ne ipsis quidem hypodiaconis licebat. Diaconi cornua seu angulos eius tantum osculabantur, presbyteri et superior clerus medium. Imperatori ergo, ut pro Diacono reputato, tribuebatur, velut magnum quid, facultas sacram endytam osculandi, non tamen propriis tangenti manibus, sed sanctis patriarchae manibus sublatam et obmotam. Adoratum altaris instratum ab Imperatore ait Ceremoniale nostrum in tablio. Ubinam ergo positum erat tablium in instrato? Aut in medio, aut protensum erat tablium velut longum et latum lorum per medium instratum, aut denique in omnibus quatuor angulis ita erat acu pictum, ut omnes quatuor compositi unum integrum tablium efficerent, disparati autem singuli haberent anguli quadrantem tablii solummodo.

10. A. 1. [15, 17.] ἐνδυτῆς. *Endyta* est tapes altari instratus; *thecam super altare* appellat Agnellus p. 108. et ipsa graeca voce retenta *Endothim* passim, ut p. 103. col. 1., qui locus memorabilis est, et meretur totus adscribi. *Fecit endothim super S. ecclesiae altarium ex auro puro cum staminibus sericis ponderosam nimis, mediam habens coccam, et inter quinque imagines suam ibidem cernimus, et subtus figuratos pedes salvatoris, grafia* [id est *scriptura*] *contexta est purpurata:* Victor Episcopus etc. In medio relinquit Bacchinius ad illum locum, quid sit *media cocca*. Videtur mihi μεσόκοκκος esse; quae in medio coccineum pannum habet, undecunque auream praetextam, ut μεσοπόρφυρος, μεσόλευκος et talia. De mutatione endytarum annua, aut in magnis diebus festis facta, dicam alio loco.

A. 5. [15, 20.] ἀέρας. Ἀὴρ est corporale, vel sindon alba, qua tegitur sacrificium consecrandum. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Hinc lucem accipit locus Pauli Silentiarii, ubi varia marmoris genera recenset:

Τὸν μὲν ἰδεῖν ῥοδόεντα μεμιγμένον ἠέρι λευκῷ,
τὸν δ' ἅμα πορφυρέοισι καὶ ἀργυφέοισιν ἀώτοις
ἁβρὸν ἀπαστράπτοντα.

Unum genus, quod adspectu roseum refert colorem, sparsis passim latis maculis albis, similibus illi sindoni, quae aër appellatur: alterum autem genus flosculis purpureis et candidis delicatum quid resplendens. Commemorat nostrum Ceremoniale τοὺς λευκοὺς ἀέρας. Erant enim plures, et quidem numero tres sindones, quae sacrificio insternebantur, quas omnes Noster ἀέρας appellat: est enim nomen ἀὴρ commune omni sindoni tenui et perspicuae, quales Latini *nebulas* appellant, unde Graeci promiscue νεφέλας et ἀέρας dixerunt, vocabula haec pro aequipollentibus habentes. In specie tamen solet ἀὴρ et νεφέλη sindon extima dici, quae calycem et discum et proprium eorum cuique tegmen involvebat. Quae de mystica horum involucrorum significatione comminiscuntur Graeci, piget transscribere, possuntque apud Du Cange v. Δισκοκάλυμμα legi. Mos ille, quo Imperator in solenni processione in ecclesiam veniens dona debebat offerre, manavit ex illo veteris ecclesiae instituto, quo solebant fideles in ecclesiam venientes celebrandae communionis gratia symbolas ad convivium caritatis celebrandum afferre et in communi ponere, qualia convivia collatitia veteres pagani quoque in templis
Ed. L. 35 agebant. In harum symbolarum locum successit deinceps, ut Imperator alia dona ecclesiae utilia, ut cereos, numos, endytas, corporalia, discos aureos, pocula aurea offerret et in altari deponeret ante consecrationem sacrorum donorum. Propterea concessus ipsi ingressus in tribunam, sed non permissum

Digitized by Google

ibi manere, verum debebat in metatorium suum se recipere. Synod. Trullan. can. 6.: μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἁπάντων ἐν λαϊκοῖς τελούντων ἔνδον ἱεροῦ εἰσιέναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τούτῳ τῆς βασιλικῆς εἰργομένης ἐξουσίας καὶ αὐθεντείας, ἡνίκα δ' ἂν βουληθείη προσάξαι δῶρα τῷ πλάσαντι κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν.

10. A. 8. [15, 22.] τὰ ἅγια σπάργανα. Sacrae Christi fasciae CPli dicebantur asservari, et quidem gemini generis, ut puto; pueriles, quae in S. Sophia iacebant, et hic memorantur; et sepulcrales, quae ad Deiparam Blachernensem cum aliis reliquiis iacebant, de quibus v. Du Cange ad Alex. p. 329. et ad Cinnam. p. 442. Solebant Christi fasciae in processionibus ad obtinendam pluviam circumferri. Cedren. p. 739. D.

A. 11. [15, 24.] κυκλίν. Si conferamus locum hunc cum p. 326. D. 5. apparet, per compendium dictum fuisse nostro in loco, quod in altero latius est enunciatum, et εἰς τὸ κυκλίν, ἐν ᾧ ἵδρυται etc. idem valere atque εἰς τὸ κυκλὶν καὶ τὸ ἐν αὐτῷ εὐκτήριον, ἐν ᾧ ἵδρυται -- Nam ibi, ubi signum Christi stabat, erat oratorium sub Cyclio. Sed quid est Cyclium? Est idem, quod camara. Scilicet Tribuna, vel Bema, vel Apsis, vel Exedra, (nam idem omnia ista valent,) habebat tres conchas, vel cyclia, medium, sub quo altare, idque caeteris excelsius; et duo alia lateralia aliquanto humiliora, columnis, ut videtur, a maiori cyclio distincta, per quae lateralia cyclia intrari poterat in porticus Nai laterales, borealem et australem, adeoque in metatorium. Sub iisdem Cycliis et quidem sub sinistro, seu boreali, erat etiam diaconicum, seu sceuophylacium, vel sacristia. V. Du Cange Gloss. Gr. v. Διακονικόν. Corrigi proinde velim meam interpretationem pag. 310. B. 9., ubi *cyclium* verti *cochleam*. Sed alterum istud *cyclium* reponi debet; quemadmodum p. 328. D. 5. habetur. Cyclii nomen dextrae camarae laterali Tribunae proprium, non item sinistrae commune fuisse puto, ut conchae nomen mediae camarae, sub qua ciborium stabat, proprium erat; v. Du Cange CPli Chr. III. c. 50. et ad Silent. p. 565. et p. 579., ubi de *prothesi* agit, quae est concha sinistra, cum ara, in qua sacerdos et ministrantes ante Missam res sacrandas, panem, vinum et alia proponunt, ut in promtu habeant. Dextra concha *Secretarium* quoque et *Paratorium* appellabatur, quia ibi aut apparabantur Liturgiae faciendae necessaria vasa et alia; aut quod sacerdotes ibi pararentur, id est induerent vestes pontificales, et quidem *secreto*, nemine vidente. Ait idem ibidem, *metatorium*, vel potius mutatorium, sceuophylacium, paratorium et secretarium unum idemque fuisse. Vid. de metatorio paullo post.

Digitized by Google

B. 1. [16, 4.] *θυμιατόν*. Non reperio in hoc codice ritum *σταυροειδῶς* incensandi, qui hodie Graecis usitatus est. *[De ritu incensandi imagines in altari constitutas v. Ord. Roman. p. 340. Duo Canonici incensant magnum altare intra cancellos et extra. Moleon. p. 88.]* Memorat Noster, sed nunc non succurrit quo loco, incensati Imperatoris; qui mos a gentilismo asservatus fuit. Veteres enim, si quem honorare vellent, inter alia quoque thuribulum fumans ipsi offerebant. In Monumento Pergameno apud Chishull. p. 147. leguntur haec: *ἔδοξεν ἐπαινέσαι τε αὐτὸν καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ, εἶναι δὲ αὐτῷ καὶ σίτησιν ἐν πρυτανείῳ, προσφέρεσθαι δὲ καὶ θυμιατόν.* De thuris in vet. Christianorum sacris usu dissertationem superiore anno in hac academia edidit M. Georg. Henric. Martini.

B. 4. [16, 6.] *μητατωρίον*. „In inferiore porticu meridionali [S. Sophiae] exstitit aedicula vel aula, in qua Imperator cum sacrorum librorum lectionem auditu exciperet, consistere solebat. Ait enim Silentiarius stare ad meridiem porticum marmoream septentrionali omnino similem, sed illam quiddam habere amplius; muro enim seclusum locum, ubi Imperatores sacrorum librorum lectiones auditu excipiant. Sic enim ille part. 2. vs. 164.:

> *Τείχει γάρ τινι χῶρον ἀποκριθέντα φυλάσσει*
> *Αὐσονίων βασιλῆϊ θεοστέπτοις ἐν ἑορταῖς.*
> *Ἐνθάδ' ἐμὸς σκηπτοῦχος ἐφήμενος ἠθάδι θώκῳ*
> *μυστιπόλοις βίβλοισιν ἑὴν ἐπέτασσεν ἀκουήν.*"

Verba sunt D. C. ad Silent. p. 554. Idem p. 580. haec habet, ubi loquitur de concha, *quae ad sinistram seu meridiem altaris* est *paratorium* alias dictum, et Cyclium (vide paullo ante). „Peracto sacrificio eo secedebant sacerdotes et diaconi, et sacrorum librorum lectioni operam dabant. Certe in ea conchula factas eiusmodi lectiones, docet satis superque Codinus Off. C. XV. n. 4., dum ait, Imperatorem in aedem Sophianam secedere, ibique M. Basilii precationes a Patriarcha praelectas audire *πλησίον τοῦ διακονικοῦ*, hoc est iuxta conchulam, quae *Διακονικὸν* vocatur. Nam haud procul exstitisse sedem Imperatoris, quum sacrorum librorum lectiones auditu excipiebat, supra probavimus ex Silentiario. Diaconicum igitur appellata haec conchula, quod esset quodammodo appendix maioris diaconici seu secretarii, in quo Ecclesiastae vestes et sacra ministeria asservabantur. - - Sceuophylacium interdum vocatur. Metatorii denique appellationem habuit eadem conchula, quemadmodum maius diaconicum." Conf. p. 593. sqq., ubi Diaconicum secretarium, sacristiam, et Metatorium idem fuisse probat multis.

Digitized by Google

Forte mutatorium simpliciter sic dictum erat in Cyclio, seu minore concha Apsidis et australi, atque id sacerdotibus proprium; aliud metatorium autem Imperatori, aut et proceribus proprium supra Narthecem. Qua de re viderint alii. Debuit Metatorium duplicem aditum habuisse; unum orientalem, e Cyclio, per quem veniens e Tribuna Imperator transmisso Cyclio intrabat; alterum occidentalem, per quem e Narthece et Nao veniens intrabat. Patet ex Cedreno in Leone Philosopho: *διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν ὁ πατριάρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεσθαι ἐκώλυε τὸν βασιλέα. Ὅθεν διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους διήρχετο εἰς τὸ Μητατώριον*, devitata Tribuna, eaque non calcata. In Metatorio celebrata fuisse ab Imp. convivia cum proceribus, e Codino patet, qui metatorium a Iustiniano excitatum scribit, *ἵνα ἐκεῖσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἐσθίῃ.* Vide quae dicam ad *Crama* p. 11. et ad p. 40. D. 10., ubi monstrabo, tria fuisse in ecclesia cubicula, usibus Imperatoris dicata, contigua, et propterea saepe inter se confusa: 1) triclinium, in quo Imperator cum patriarcha et proceribus convivabatur, e quo euntes versus orientem intrabant in 2) metatorium, ubi Imperatores vacabant aut meditationi solitariae, aut audiebant didascalias publicas ex ambone recitatas, aut lectioni sacrorum librorum aures dabant. Ex hoc denique ulterius versus orientem procedendo ibatur 3) in Coetonem, ubi probabile est, Imperatorem vestitum aut paratum fuisse, aut etiam cubasse, si quando in Ecclesia pernoctaret. Ex hoc Coetone patebat exitus extra ecclesiam, et alius quoque in Cyclium, seu concham australem, sub qua erat etiam sacristia vel diaconicum, pone quam decurrebat Coeton. Metatorii autem nomine, interdum etiam Coetonis, comprehendebatur totum illud cubiculorum imperialium systema cohaerens. Ita Anonymus Combefisianus Coetonem pulchrum a Iustiniano in S. Sophia conditum, ut ibi dormiret, ait Metatorium ab ipso fuisse appellatum: *ἐκάλεσε δὲ καὶ Μετατώριον, ὅπερ ἐκεῖσε ἀνήγειρε, κοιτῶνα ὡραῖον διάχρυσον, ἵνα εἰσπορευομένου αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ ἐκεῖσε καθεύσῃ.*

B. 8. [16, 10.] *θεοῦ ἐμφέρονται, εἰσέρχονται.* M. *θεοῦ, ἐμφέρονται καὶ εἰσέρχονται.* In *θεοῦ* subintelligitur *ἔνεστι*; *in qua imagine insunt omnes significationes passionis Christi*, omnia, quae diversa genera passionum Christi designant; *ἐμφέρονται inferunt sese*, nempe domini, id est *ὁρμῶσι, προχωροῦσι*, *pergunt et intrant.*

B. 9. [16, 11.] *τὰ ἅγια δῶρα.* Sic appellatur *eucharistia*, panis et vinum benedictum. Simpliciter quoque *δῶρα* dicuntur, ut p. 47. B. 2., item *τὸ τίμιον δῶρον* p. 53. init. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Donum* et *Munus*.

Digitized by Google

C. 1. [16, 15.] ἀποσκέπαστοι. *Nudo capite*, detecto vel detracto stemmate.

C. 6. [16, 18.] ἄμβωνος. Ambo, ut notum, est suggestus, e quo in ecclesia textus evangelii, epistolares, psalmi,
Ed. L. 36 sacrae orationes recitantur. *[De ambone ecclesiae, evangelii et epistolae v. Giorn. dei Letter. XXIII. 346. et 347.]* Figuram ambonis exhibet praeter Du Cangium in CPli Christiana Menologium Basilianum T. I. p. 57. et 135. Vox est bene Graeca. Ἀμβὼν contractum ex ἀμβαὼν, ab ἀναβαίνειν, locus, in quem ascenditur.

C. 6. [16, 18.] ἐκεῖσε γὰρ τὰ ἅγια σκεύη ἵστανται. Ut hoc intelligatur, apponendus locus ex Haberti Pontificali p. 105.: „Advertendum est, ait, post ingressam evangelii et ipsius recitationem celebrari maiorem ingressam, τὴν μεγάλην εἴσοδον, in qua Sacerdotes assumta ex ara minori Protheseos dicta sancta dona, panem scilicet et vinum, benedicta quidem orationibus, sed nondum verbis Christi consecrata, ad altare maius, seu sanctam mensam translaturi, prodeunt extra sanctuarium per ianuam lateralem in secundam ecclesiae partem, qui virorum locus est, idque solenni quadam pompa, sancta munera capiti imposita tenentes, cereis ac thuribulis praecedentibus, diacono thus adolente, hymno interim Cherubico personante. Populus ad haec in ecclesiis Graeciae profunda inclinatione sese demittit."

10. D. 4. [17, 3.] στήθεσι. Graeci novi appellant στήθη id, quod Vitruvius *pluteos* dixit, hodie dicimus *balustres*, a *palo*, vel *vallo*, omnes illas sepes, aut ligneas, vallis seu sudibus ordinatim stantibus, aut columellis marmoreis aeneisve, quae sudes imitentur, compositas, et epistelio superne iunctas, eius altitudinis, ut ad hominis erecti pectus pertingant. Quapropter στήθη et θώρακες videntur fuisse appellatae. Eleganter describit Theophanes Cerameus in Homil. 55. (apud Du Cange v. Κάγκελος): τὸ τῆς ἀῤῥήτου τελετῆς χωρίον μαρμάρων θώραξ τοῖς ἱερεῦσι περικλείει, ἐφ' ᾧ ἐστιν ἐπαναπαύεσθαί τε καὶ μετ' ἀσφαλείας ἑστάναι καὶ τέρπειν τῇ θέᾳ τὴν ὄψιν. κώλυμα δὲ τοῦτο τῶν, εἴ τις προπετὴς καὶ ἀνίερος εἴσω τῶν ἀδύτων ὑπερβῆναι φιλονεικεῖ. Schol. Aristoph. δρύφακτοι, θώρακες ξυλινοὶ, τὰ διαφράγματα, ἢ τὰ περιτειχίσματα. Dicuntur quoque διάστυλα (v. Du Cange h. v.), quia διαστέλλουσι naum a tribuna. Eusebius Hist. Eccles. X. 4. appellat τὰ ἀπὸ ξύλου δίκτυα. Latini medii aevi *pogia* pro *podia* (utrumque eodem modo pronuntiabant) et *pectoralia*, item *loricas* appellabant, et *soleas*, vel *solearia*. Mabillon. Introd. ad Ceremon. Rom.: *Qui presbyterium a choro cantorum dirimebant cancelli pogium et pectoralia dicebantur.* V. Du Cange v. *Pectorale*. *[Θωράκειον Latine *maceria*, a θώραξ

Digitized by Google

pectus; v. Comment. Patini ad tres inscriptiones Graecas Smyrna advectas.]* Reperitur quoque *calandra* apud Iacob. de Vitriaco (v. Du Cange ea voce): *Maiores congregati sunt ad calandram templi, quid facerent, deliberaturi.* Ea vox est Germanica, *Geländer* talia podia dicimus. Insignis est locus Chronici Casinensis III. 33.: *Fecit cancellos quatuor ex aere fusiles, ante altare,* [id est ante tribunam seu bema; nam altare idem est vi vocabuli atque βῆμα, omne altum, ad quod gradibus ascenditur,] *scilicet hinc inde* [dextra et sinistra transversim per totam latitudinem ecclesiae] *inter chorum et adytum* [id est inter soleam et adytum] *statuendos Trabem quoque nihilominus* [id est pari modo] *fusilem ex aere cum candelabris numero quinquaginta, in quibus utique totidem cerei per festivitates praecipuas ponerentur, lampadibus* [oleo nutritis] *subter in aeneis uncis ex eadem trabe triginta et sex dependentibus. Sub qua trabe quinque numero teretes* [id est rotundas], *tredecim vero quadratas imagines paris mensurae ac ponderis desuper statuit, rotundas vero omnes argentea solum urna* [id est ἄμπυκι, nostrates *Rähmen* dicunt] *circumdans* etc. Bene cum his congruunt, quae de collocatis super his cancellis cereis, de adoratis imaginibus, de tribus foribus sacris, Constantinus Noster passim narrat. Quum enim cancellos quatuor numeret Chronicon Casinense, non possunt non tres fores fuisse. *Transennam* appellavit haec στήθεα Anastasius in Sixto III.: *ornavit transennam et altare et confessionem S. Laurentii.*

D. 4. [17, 4.] εἰσερχόμενα. Hic idem est atque μέλλοντα εἰσέρχεσθαι, dum in eo sunt, ut intrent in sacrarium, aut dum celebrant introitum, maiorem nempe, subsistunt in solea. Caeterum illa sacrorum donorum per ecclesiam circumgestatio et ostentatio manavit ex more veterum gentilium exta manibus circumgestandi, et sacrificantibus aut sacrificio assistentibus ostentandi, de quo vid. Polyaen. p. 334. ed. Maasvic. n. 14.

D. 7. [17, 6.] μετὰ τούτων. Novae Graeciae more pro μετὰ τούτους. Scatet Noster dictionibus eiusmodi. Vid. pag. 106. A. 4. 130. B. 12.

11. A. 1. [17, 11.] εἰς τὴν ἀγάπην. De agapis veterum seu conviviis in memoriis martyrum, item de communione sancta, agape quoque dicta, multa scriptores antiquitatum ecclesiasticarum. Agape quoque nostro est convivium caritatis, in specie illud, quod Imperator feria quinta post Pascha Patriarchae et clericis in Chrysotriclinio dabat; vid. p. 55. et Du Cange v. Ἀγάπη et *Caritas*, nec non Murator. in Analectis Graecis p. 241. sqq. Verum hic quidem loci Agape nihil aliud est quam osculum pacis, quod episcopus illis, qui

Digitized by Google

secum communicaturi essent, et fideles ipsi communicaturi de coena domini sibi invicem in ecclesia dabant nondum incepta communione. Quod osculum aut iunctis labiis, aut per traducem fiebat, ope porrectae crucis, aut tabulae, in qua pictus esset Christus crucifixus, pro diversitate personarum et temporum: qua de re hic agere opportunum non est. *Ἀγάπην* pro *ἀσπασμῷ* posuit etiam Pachymeres apud Du Cange v. *ἀσπασμὸς*, ubi inter alia citatur locus e typico S. Sabae, e quo totus ritus osculi pacis discitur. *Fideles*, ait idem in v. *εἰρήνη*, *dicebantur sibi invicem εἰρήνην dare*, *quum inter missae solennia sese osculabantur*, *dum sacerdos post hostiae confractionem haec verba profert: Pax domini sit semper vobiscum.* V. idem v. *Osculum pacis*. Insignis est locus Chrysostomi, quo praecipuas sacri officii partes eo, quo sese excipiebant, ordine, sermone quoque prosequitur. *Ὅταν εἰσέλθῃ ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστὼς, εὐθέως λέγει· Εἰρήνη πᾶσιν·* (cf. Antholog. H. Stephan. p. 130. fin., ubi acerbum scomma in Episcopum cum sorore Irene dicta cohabitantem ad hunc morem pacem apprecandi alludit;) *ὅταν ὁμιλῇ· εἰρήνη πᾶσιν. ὅταν εὐλογῇ· εἰρήνη πᾶσιν. ὅταν ἀσπάζεσθαι κελεύῃ· εἰρήνη πᾶσιν. ὅταν ἡ θυσία τελεσθῇ, εἰρήνη πᾶσιν, καὶ μεταξὺ πάλιν χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη.* Fiebant hae salutationes et oscula singulis diebus dominicis, et festis, quae in dies dominicas inciderent, praecipue maioribus, paschatis et nativitatis Christi. E Luitprando constat, post adorationem seu inclinationem corporis profundam proceres ad osculum Imperatoris admissos fuisse. Locus ille, ubi ait, Nicephorum, *falsidicis naeniis* (ita populi appellat acclamationes) *inflatum ingredi S. Sophiam*, *dominis suis Imperatoribus* (intelligit Basilium et Constantinum, Romani filios, quorum vitricus et tutor erat Nicephorus) *longe se a longe sequentibus et in pacis osculo ad terram usque adorantibus.* De osculo pacis et de *οἴκῳ ἀσπαστικῷ* v. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 97. *[Alteserra ad Anastas. p. 87. De osculo pacis festo Paschatis additis verbis: *resurrexit dominus* Moleon p. 27. Idem p. 420. notat, Agapen nupturis olim datam fuisse. De ritu episcoporum eos osculandi, qui volebant communicare, v. p. LVI. Comment. in Ordin. Roman.]*

A. 5. [17, 14.] *ἱστάμενον.* M. *ἱσταμένου.* V. supra ad p. 5. C. 3.

A. 6. [17, 15.] *σύγκελον.* De Syncello egi ad p. 306. C. 11.

A. 7. [17, 16.] *πρωτοπαπᾶν.* *Primum Papam*, seu sacerdotem principem *magnae ecclesiae*, seu S. Sophiae. Vid. Goar. ad Codin. p. 14. n. 42. et Gretser. p. 172. Non recte intellectus Codini locus persuasit Fabrotto, ut in Glossario Cedreni traderet, esse *primum post patriarcham sacerdo-*

Digitized by Google

tem. *[Apud scriptores post Theophan. p. 240. C. memoratur *Κωνσταντῖνος πρωτοπαπᾶς τοῦ παλατίου*, quod redditur *Constantinus palatini cleri Sacerdotum primus*.]* Videtur in omni, certe maiori quaque ecclesia fuisse Protopapas, eius loci, qualis apud nos pastor.

A. 10. [17, 19.] *ῥεφερενδαρίου*. Hic Referendarius Imperatorisne an Patriarchae intelligatur, dubium est. Putem tamen, illum potius, quam hunc, debere intelligi, cum paene omnibus e locis huius Codicis, quibus referendarii imperialis fit mentio, colligi queat, ei solummodo cum patriarcha et rebus ecclesiasticis negotium fuisse.

A. ult. [17, 21.] *τοὺς τῆς συγκλήτου*. Sunt comitatenses omnes vel proceres aulici. De strictiori significatu vocabuli *συγκλητικοί* dico ad p. 37. D. 4. et ad p. 38. D. 1.

11. B. 4. [17, 24.] *ἡ κοινωνία*. *Communio*, seu participatio totius coetus fidelium de sancta eucharistia, et hic loci, tempus eius percipiendae. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et infra p. 79. C. 7. Ed. L. 37

B. 9. [18, 2.] *κραματίζουσιν*. Crama seu mixtum celebrant, hoc est deieiunant cum haustu vini et tantillo liborum aut bellariorum. *Κρᾶμα* novis Graecis idem esse atque *ἄριστον*, ientaculum, patet e Nostri p. 216. A. 2., ubi dicuntur cantores Latini *εἰς τὸ κρᾶμα inter crama* dicere haec verba: *In gaudio prandete, domini.* Recte igitur interpres noster p. 40. D. reddit *convivium celebrat*. Conf. p. 47. C. 53. B. 58. 1. 62. A. 1. 65. B. fine; quibus e locis patet Imperatorem consuevisse cum procerum selectis, interdum et cum patriarcha, in triclinio illius ecclesiae, in quam identidem processisset, post peractum sacrum officium sese Mixto, hoc est deieiunatione reficere, antequam in palatium ad epulas meridianas reverteretur. De more in ecclesiis epulandi, traducto ad Christianos a gentilibus Graecis, quorum in templis peculiaris pars erat *ἑστιατήριον* dicta, (v. Philostrat p. 605. ed. Olear.) testatur Codinus Antiq. CPl. perhibens, metatorium in S. Sophia a Iustiniano ideo excitatum fuisse, *ἵνα ἐκεῖσε παραμένῃ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ πολλάκις ἐσθίῃ*. Sed hoc de ritu pluribus infra dixi ad p. 324. C. ult.

C. 5. [18, 9.] *τὸ ἅγιον φρέαρ*. Cisterna, vel lacus ille in vestibulo ecclesiae, in quo qui volebat se lavabat, antequam in Narthecem intraret. Quales lacus Muhammedani ante Mesgidas suas vastos marmoreos habent, exemplo a Graecis procul dubio traducto. Distinguendus hic sanctus puteus *ἀπὸ τοῦ λουτῆρος*, a fonte baptismali, qui erat intra Narthecem; vid. p. 45. A. Erat sacer puteus asylum illuc confugientibus, ut intra septa Ecclesiae constitutus. V. Procop. Anecdot. p. 75. 30.

Digitized by Google

11. C. 7. [18, 11.] ὁ ἄργυρος. Est Argentarius, seu nummularius, trapezites, cambiator aulicus, qui pecuniam, qua opus est, comparat, et rogas atque donaria imperialia, saccos largitionales ab Imperatore distribuendos, praeposito tradit. Eiusdem simul erat, eos, qui largitionem accipere deberent, nomenclare, seu nominatim evocare, ut ex hoc loco patet. Cf. p. 41. C. et Murat. Ant. Ital. T. I. p. 884. Apud eundem T. II. p. 812. est charta, cui multi officiales domini Papae aut sanctae Camerae subscripserunt, et inter eos etiam aliquis *Paschalis cambitor.* Dubium non est, eum quoque ad apostolicum ministerium pertinuisse. Qui ibidem praecedunt *viserii*, videntur esse *pincernae*, ut quorum esset dolia vinaria visere, id est iniecta bolide explorare, quantum insit vini, et cuius notae. In Laudo veteri apud Du Cange Gl. L. v. *Anaglissum,* habentur *Campsores Domini Archiepiscopi Coloniensis.* Apponam locum, quia simul docet, quare illi homines ἀργυροπράται fuerint appellati. *Dicimus, quod exceptis campsoribus D. Archiepiscopi nemo debeat emere argentum, nisi ad usus peregrinantium vel ad anaglifi speciem comparetur.* Opponitur hic *argentum*, seu solidae et grandes moles argenteae τῷ κέρματι, minutae pecuniae, qualis in vita communi usu venit, ἀργυροπράται illas emunt, hanc vendunt, illas his comparant. Hinc dicuntur Symmacho X. 49. *vendere solidos. Vendendis solidis* [id est nummulis, τῷ κέρματι,] *quos plerumque usus publicus exposcit, collectariorum* [iidem sunt cum Argyropratis] *corpus obnoxium est.* Hinc *monetarii* et *numularii* perinde audiunt. Tabular. Eccl. ap. DC. v. *Numularius*, qui in vv. *Collectarii* et *Argentarii* conferri potest, ubi ex Salmasio et aliis affert, hos homines etiam *coactores* fuisse appellatos, et inde emendandas esse glossas veteres, quae habent *κομάκτωρ*, *argentarius*, scilicet legendum esse *κοάκτωρ*. Recte vero, si fingendae sunt illae glossae ad Latinismum grammaticum. At quid, si vulgus sic pronunciaverit, ut quasi *w* inter *a* et *o* intersereret, et efferret *cowactor*, unde deinceps natum *comactor*? Sane *clovaca* pro *cloaca* dicebant, et ἀποῤῥοφή pro ἀποῤῥοή. Vid. Du Cange v. ἀποῤῥοφή, *defluxio.* Reliquiae hae sunt digammatis Aeolici. Hi *campsores* non tantum grandes summas argenti procurabant, et numerabant a principibus, et communibus, ad quos pertinebant, iussi, verum etiam ipsi curabant nummos cudi, et erant iidem atque olim praefecti A. A. A. F. F. auro, argento, aeri, flandis, feriundis, et a monetariis cusam pecuniam accipiebant et servabant. Patet ex privilegio Ludovici Marchionis Brandenburgici A. 1343. indulti, a I. P. de Ludewig T. VII. Reliq. MStor. p. 89. edito, ubi leguntur haec: *Si denariis dictorum monetariorum varam decrevimus adhibere,*

Digitized by Google

hoc nusquam, quam in eorum fabrica vel in eorundem campsorum assere [banco] *faciemus.* Formula *varam adhibere,* id est *probam,* explorationem, bonine sint nummi commatis, adhibere, venit a germanica voce *Wahre,* observatio, consideratio, unde *Warte, Guarde* et *Wahrnehmen,* explorare, et *bewähren,* probare, tentare, probumne quid sit. In legibus Wisigothorum L. II. Tit. 4. §. 4. *Argentarii* quoque inter honestiora officia palatina numerantur: *Ut non immerito palatinis officiis liberaliter honorentur, id est, stabulariorum, Gillonariorum,* [id est pincernarum, a *gillo, ἀρύταινα,* unde nostrum *Gelte,*] *Argentariorum, Coquorum quoque praepositi.* Adhibitos fuisse argentarios ad praestandam protinus pecuniam pro dignitate aulica vel militari, si quis eam emeret, discimus e Zosimo IV. 28. p. 412. ed. Cellar.

C. 12. [18, 15.] *τῷ ὁ δεῖνα δεσπόται ἀγαθοί.* Scilicet *διδόασι τοῦτο, tali vel tali dant boni domini hanc largitionem, hoc sacellum. Τῷ ὁ δεῖνα* est Graecismus novus. Veteres simpliciter dicebant *τῷ δεῖνα.* Manet illud ὁ ita alligatum voci *δεῖνα,* ut non varietur, quicunque tandem alius casus genusve apponatur, *τὸν ὁ δεῖνα, τῇ ὁ δεῖνα, τοὺς ὁ δεῖνα* etc. Exempla mirae dictionis natant in hoc codice. Similiter obtinebat in aula veterum Franciae regum, ut in publicis conviviis regiis in maioribus festis praeco clara voce sub tubae signo proclamaret *Largesse,* et nominatim quemque, cui donum destinatum erat, evocaret. Vid. Du Cange ad Ioinvill. p. 88., ubi e vetustis rationariis citat, tantum et tantum datum fuisse illi et illi, *héraux, poursuivans,* [sunt aut mandatores aut *διατρέχοντες* nostri codicis] *menestrels* [histrionibus, thymelicis, bufonibus,] *et trompettes pour avoir au jour de Pentecoste crié au diner du roi: Largesse devant sa personne.* Modum, quo Pontifex Romanus olim Cardinalibus et aliis sedis Romanae proceribus presbyterium seu munus apostolicum dare solebat, describit Pontificale sic: *Pontifex sedens dat presbyterium hoc modo: Cardinalibus duos aureos et duos grossos argenteos. Veniunt Cardinales et profunde caput inclinant ante pontificem, porriguntque ei mitram apertam, in quam Pontifex immittit pecuniam. Illi autem accepta pecunia Pontifici manum osculantur. Pecunias capit Pontifex e manu Camerarii. Alii praelati genu flectunt ante Pontificem, et accipiunt in mitra aureum unum et unum grossum, et osculantur dextrum genu Pontificis.* Alii vero praelati et officiales accipiunt in manu tantundem, et osculantur pedem. Imperator munera distribuebat suis manibus, *τῇ χειρὶ κοσμῶν τὸ διδόμενον, αὐτουργῶν, οὐ κελεύων,* ut ait Libanius in Excerpt. rhetor. p. 122.

C. ult. [18, 17.] *οἱ ὀστιάριοι.* Intelliguntur hic *ostiarii*

Digitized by Google

ecclesiae, non palatini. Officium eorum erat hoc, ut perhibet Isidorus Iunior apud Du Cange Gloss. Lat. h. v.: *Ad ostiarium ecclesiae claves pertinent, ut claudat et aperiat templum Dei, et omnia, quae sunt intus extusque, custodiat, fideles recipiat, infideles et excommunicatos reiiciat.*

C. ult. [18, 18.] *οἱ ψάλται.* Cantores, musici vocales ecclesiastici. Musica enim instrumentalis, ut res profana, in ecclesiis Graecis locum nullum habet. Psaltos hos ordinatos fuisse et ad clerum pertinuisse, demonstravit Habertus Pontifical. p. 44. Numquam igitur vacare poterant musicae profanae, thymelicae. Fuerintne iidem cum Cractis, iam in superioribus dixi, dubium esse. Si fuerunt, dicti fuerunt in ecclesiis quidem psaltae, extra eas autem Cractae. Certum id est, psaltas populo in ecclesiis praeivisse laudes Imperatorum, ut Cractae extra ecclesias faciebant. Habebant hi psaltae canonarcham, seu directorem chori musici, qui quas voces modulosque illi sequi deberent, praeibat. Symeo Thessalonic.: *τοὺς θείους ὕμνους προλέγει τοῖς ψάλλουσιν ἤτοι κανοναρχεῖ.* Stetisse illos in ambone, patet e variis Nostri locis et e canone 15. concilii Laodiceni: *μὴ δεῖ πλέον τῶν κανονικῶν ψαλτῶν, τῶν ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαινόντων*
Ed. L. 38 *καὶ ἀπὸ διφθέρας ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ.* Quid hoc in loco significet *ἀπὸ διφθέρας ψάλλειν*, fateor me ignorare, nisi *διφθέρα* sit codex membranaceus ecclesiasticus, in quo perscriptae essent hymnorum cantandorum formulae cum notis musicis. Neque prorsus intelligo illum Niconis monachi locum (apud Du Cange v. *βηματίκια*), quo psaltarum declaratur officium: *διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις προχειρίζεται ψάλτας, ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους καὶ πρεσβυτέρους. Ψάλτας μὲν, διὰ τὸ ψάλλειν καὶ ᾄδειν μετὰ μέλους καὶ ἤχου καὶ ᾄσματος, καὶ προκαθηγεῖσθαι τοῦ λαοῦ εἰς τὸ „ἅγιος ὁ Θεὸς," καὶ εἰς τὰ προκείμενα, καὶ προψάλματα, καὶ τὰ βηματίκια, καὶ εἰς τὴν προέλευσιν.* Canticum *ἅγιος ὁ Θεὸς* vel *τρισάγιον* cantant in ecclesiae ingressu. V. superius citat. loc. La Croixii p. 31. *Τὰ προκείμενα* sunt textus e Psalmis aut veteris testamenti alio quodam libro, diei praesenti apti. *Προψάλματα* sunt preces, quae ante lectionem Psalterii dicuntur. *Βηματίκια* sunt, ni fallor, hymni aut preces sub ingressum tribunae, seu introitum minorem, dictae aut cantatae. *Ἡ προέλευσις* videtur illa hic designari, quae alias introitus maior dicitur. Apparet hinc, psaltarum fuisse, non tantum hymnos cantandos, sed etiam preces recitandas harmonica voce seu melodice incipere et populo praeire.

11. D. 1. [18, 18.] *οἱ προσμονάριοι.* Dicuntur quoque *παραμονάριοι*, quia *προσμένουσι τῷ ναῷ*, *custodes templi, man-*

Digitized by Google

sionarii, qui semper in eo manent, et curam eius gerunt. Sunt quales apud Turcas sunt المؤذنون *Mudzeni*, qui in pharis ecclesiarum habitant, et precum tempus clamore indicant, aut ut sacristani nostri, qui in aedibus ecclesiae vicinis habitant, sive, ut dictione medii aevi utar, manent; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et v. *Superista*.

D. 4. [18, 21.] *στέφει αὐτοὺς ὁ πατριάρχης*. Mos erat, ut Imperator ad ecclesiam veniens ante ingressum in Naum deponeret infulam seu coronam, quam aut non reponebat toto sacro durante officio, aut saltim, si reposuit capiti, demere solebat ad lectionem evangelii ad processionem sacrorum, seu introitum magnum, ad agapen et communionem; donec tandem finitis sacris ritibus omnibus, quum exire Imperator et domum remeare vellet, Patriarcha ei coronam suis manibus reponeret, non tanquam is, cuius in arbitrio esset coronam Imperatori aut indulgere, aut negare, quemadmodum morem hunc illuc traxerunt quidam, sed in significationem finitos esse ritus omnes, quorum reverentia Imperator caput nudaverit.

D. 6. [18, 22.] *τὰς εὐλογίας*. Id est benedictiones, vel particulas de illis benedictis panibus, quos fideles secum in ecclesiam afferebant, et sacerdoti benedicendos offerebant. Solebant olim superstitionis paganae memores, aut panes cibosve in templum efferre, et sacerdotali benedictione mactos rursus domum referre, parte eorum sacerdoti in operae mercedem relicta, aut etiam panes aliaque in communionem afferre, et in communi deponere, indeque collatitias epulas facere, quas in ipsa ecclesia absumebant. Qui mos eatenus fuit mutatus, ut sacerdotes oblatos a fidelibus panes aliosque cibos inferrent in tribunam, eorum partem consecrarent, de qua et ipsi communicarent, et fidelium quotquot vellent, reliquis domum abeuntibus portionem adderent, *εὐλογίαν* dictam, reliqua omnia sibi servarent, distributione ex ipsorum arbitrio facta. Gentiles quoque post hymnos cantatos et confectum sacrificium consumebant in templis partem victimae, reliqua secum sumebant domum, aut ibi absumenda, aut in macello vaenum exponenda. Christiani pariter aut ipsius consecrati panis quas in communione accepissent particulas viri quidem nudis manibus, foeminae autem linteo exceptas domum deferebant, et quousque vellent asservabant; aut panis, benedicti quidem, at non consecrati, particulas, *ἀντίδωρον* et *εὐλογία* dictas, referebant. Cuius rei multa documenta in scriptis veterum theologorum exstant. V. DC. v. *Oblia* et *salutes* et *Eucharistia*. Gentiles mazas illas, vel liba, crustulas, quas inter sacrificandum communicantibus distribuebant, et quas vel in templis consumere, vel secum domum auferre licebat, *ὑγιείας sanitates* appellabant, neque

Digitized by Google

nomine, neque re multum a Christianorum *εὐλογίαις* abludente. V. Athenaei L. III. c. 30. p. 115. A. et ibi not. Casauboni. Ab his *eulogiis*, seu *benedictionibus*, id est particulis panis benedicti, quae ad comedendum fidelibus dabantur, factum est, ut vox *eulogia* et *convivium* et *donum* significaret; v. Du Cange v. *Alogia*, quod Latini ex *εὐλογία* effecerunt, forte decepti ductu scribarum Graecorum, qui *ευ* sic saepe exarant, ut ab *α* distingui nequeat. Ordericus Vitalis (apud Du Cange v. *Benedictio*) *eulogias benedictionis* dixit, pro quo Petrus Damianus *donum benedictionis*. Hinc intelligatur locus Gregorii M. L. II. Epist. 33.: *transmisimus B. Petri Apostoli benedictionem, crucem parvulam, cui de catenis eius beneficia sunt inserta*, id est *reliquiae catenarum eius*. Pariter Concil. Laodicen. canon. 14. *eulogia* pro *dono*, praesertim tali, quale amici die festo inter sese missitare solent, legitur. *Περὶ τοῦ τὰ ἅγια μὴ εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι.* Scilicet mos erat eo tempore, ut episcopus de pane a se consecrato particulas in ecclesias suae inspectionis et ad presbyteros earum mitteret, in significationem, se cum illis communicare, ipsosque pro fratribus et collegis agnoscere, ipsorumque parochiae adscriptos pro membris ecclesiae suae; quo cum affingerent posteriora tempora opinionem, per talem ab episcopo missam eulogiam consecratam communicari vim sanctitatis panibus a presbyteris consecrandis, coeperunt id *fermentum* appellare. Vid. Du Cange v. *Fermentum*. Eulogia vero, de qua hic sermo est, erat particula benedicti quidem, at non consecrati, panis, quam Patriarcha Imperatori ex ecclesia domum redeunti, in signum caritatis, ut pater filio crustulum, una cum oratione seu benedictione, addebat, velut munusculum, quo ipsi festi diei hilaritatem gratularetur et augeret, et mori illi satisfaceret, quo amici diebus festis sportulas cum panibus, carnibus, aliisque esculentis et potulentis, rebusque aliis iucundis missitant, *μερίδας ἑορταστικὰς*, aut simpliciter *ἑορταστικὰ* dictas. V. Du Cange v. *Festilia* et *Feriatica*. Idem igitur quodammodo est eulogia et *ἀντίδωρον*. Quae si diversitas intercedit, ea haec erit, ut *ἀντίδωρον* tantum illis daretur, qui non communicassent: eulogia vero etiam illis, qui iam communicassent de pane consecrato. Nam supra dicitur Imperator communicasse, cui patriarcha hic dicitur eulogiam dare. Morem hunc eulogias distribuendi sacerdotes Russorum a Graecis assumserunt. *In ipso natali die Ioannis Baptistae triumque magorum*, ait Paulus Iovius libello de legatione Moscovica, *et in Paschate presbyteri sacratos panes parvos toti populo largiuntur, quorum esu febribus conflictatos allevari existimant.* Ipsos quoque Imperatores per festorum dierum hi-

Digitized by Google

laritatem panes in circelli modum pistos inter amicos distribuisse satis constat e Codini de officiis p. 90. 2., ubi ait Imperatorem CPtanum Potestato Ianuensi ad se festum diem gratulatum venienti in manus dare *κολίκιον*, *bucellam circularem, tortam*. V. Du Cange v. *Oleum benedictum*. Quia eulogiae solebant abeuntibus addi, ex eo factum, ut *λαμβάνειν τὴν εὐλογίαν* idem significet, atque veniam abeundi impetrare. Liber *τῶν ἐπιτιμίων*, apud Du Cange v. *Oratio: εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου μὴ λαβὼν τὴν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκοινώνητος.* Antequam ab hoc argumento decedam, monebo id unum adhuc, morem illum panem et vinum secum in ecclesiam afferendi adhuc obtinere in ecclesia Mediolanensi veterum rituum retinentissima, ut perhibet Angelus a Nuce ad Chronic. Casinens. p. 373. edit. Murat., cuius haec sunt verba huc congrua: „In publica missa fiebat olim a populo panis et vini oblatio pro sacrificio ad arbitrium conferentium. Non enim cogebantur. E quibus oblationibus sacerdos partem aliquam seligebat consecrandam, reliquas a sacerdote benedictas et propterea eulogias appellatas, clerici inter se et fideles dividebant, non vero catechumenos. Usque adeo autem crevit offerentium ambitio, ut aliquando nomina eorum, qui obtulerant, publice recitarentur." Invenio quoque datas in die Paschatis a pontifice fidelibus praeter osculum pacis et benedictiones seu bucellas benedictas, *τρικέφαλα*, seu numos trium Imperatorum vultibus signatos. Vid. Balsamon. locus a Du Cange v. *Ἀσπασμὸς* citatus. Ea liberalitate opus non habebant Patriarchae apud Imperatorem, quicum Glauci permutationem faciebant, aureos numos ipsi accipientes, et eo- Ed. L. 39
rum in vicem bucellas panis reddentes, et minuta thura, et pyxides aromaticas et cereos, et alias eiusmodi reculas.

11. D. 6. [18, 23.] *ἀντιδιδοῦσι*. M. *ἀντιδίδουσι*. Et haec forma *δίδω*, *δίδει*, *δίδειν* etc. in illis est constanter observata: alteram *διδοῦσι* vel *διδόασι* non memini ibi videre.

D. penult. [18, 25.] *τὰ ἀλειπτὰ*; *Unguenta* vel *pyxides unguentarias, odoratas*. Mos est orientalium in refectionem amicis abeuntibus addere et venientibus offerre odoramenta et unguenta. Solent quoque secum gestare pyxides ambra et musco plenas. Ita Iosua Stylites in Chronico Syriaco apud Asseman. T. I. Bibl. Or. p. 268. a.: *Cives per septem dies totam noctem per urbem discurrunt, funalia et odoratas pyxides manu gerentes, et carmina modulantes*. Vid. ad p. 270. C. 10. et 382. A. ult. Quam studiosi veteres narium fuerint, et quantos fecerint sumtus in rosas in conviviis, item in thus, et alia suffimenta in sacrificiis suis, ex Athenaeo et aliis constat.

Digitized by Google

D. ult. [19, 1.] *τὰ ἀποκόμβια.* Quid sint apocombia et unde dicta, pluribus dico ad p. 261. A. 1. Hic monebo tantum verbo, esse sacculos sericeos aut panneos cum insutis nummis.

Schol. 2. *λίτραι ῑ.* Ter per annum, festo scilicet nativitatis Christi, Paschatis et Pentecostes offerebat Imperator in magna ecclesia, seu S. Sophiae, et quidem festo Paschatis centenarium, aut centum auri libras (qua de re vid. ad p. 20. D. 4. dicenda), reliquis denas. Originem huius consuetudinis si mecum reputo, credo eam fuisse, praeter necessitatem aliquid in sustentationem structurarum ecclesiae et ministrorum eius conferendi, etiam aliquale studium poenitentiam commonstrandi. Nam cum Imperatores solerent magnis illis tribus festis publicas processiones ad magnam ecclesiam facere, et ibi publice communicare, debebant prius peccata sua apud Patriarcham profiteri, et poenitentiam irrogatam praestare. Summa vero mulcta erat decem auri librarum. (Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 330.) Non igitur improbabile, Imperatorem decem auri litras in magno altari identidem velut poenitentiam deposuisse. Vel potest haec oblatio fuisse signum, quo Imperator gratum animum erga deum demonstraret, qui sibi vitae usum ad hunc usque festum hilaremque diem indulsisset. Non de his, quae festis diebus ecclesiae ab Imperatore offerri solebant, apocombiis, seu sacculis auro plenis, sed de alia quadam annua gratificatione vel stipendio loqui videtur Nicetas initio vitae Manuelis Comneni p. 27. B. ed. Venetae, quamvis *ducentenas minas* et *talenta* nominando effecerit, ut quantitatem summae minus intelligamus, quam si missa ridicula et obscura sua vetustatis affectatione nominibus ista aetate usitatis res quasque appellasset, litras et numismata. Locus hic est: *γράμμα ἐρυθροσήμαντον σφραγίδι τε χρυσείᾳ καὶ σηρικῷ νήματι ἔμπεδον, κόγχης ἀναδεδευμένῳ αἵματι, τῷ κλήρῳ τοῦ μεγάλου νεὼ ἐπιδίδωσι, τυποῦν αὐτοῖς ἀργυρέα κέρματα ἐτήσια, εἰς δὶς ἑκατὸν μνᾶς κορυφούμενα. ἐλέγετο δὲ καὶ ἑτέραν ἠρυθροδανωμένην βασίλειον γραφὴν ἐπιφέρεσθαι τὸν Ἀξοῦχον* [est nomen Turcicum اقسك] *δύο χρυσέων τάλαντα βραβεύουσαν.* Ita legendum esse existimo, credoque, siquid in hoc loco video, *μνᾶν* esse Nicetae id, quod nostro est *λίτρα*, et *τάλαντον* id, quod Nostro *κεντηνάριον.* *Libra auri*, quam Paulus Warnefrid L. III. 13. memorat, est Francica vel Longobardica, et multum differt a CPtana. Paulus enim ibi *aureos singularum librarum* Hilperico, Francorum regi, a Tiberio Augusto Imp. CPtano missos memorat, quos constat eosdem esse cum Nostro dictis numismatibus vel solidis aureis, quorum 72. in libram vel litram CPtanam veniebant. Illustrandis nostris apocombiis

Digitized by Google

egregie facit locus Ioannis Pauli Mucantii in Cerem. coronationis Clementis VIII.: *Pontifex ad altare accessit, eoque, deposita mitra, in medio osculato, super illud aurea scuta L. obtulit, quae inclusa in rubra crumena serica R. P. D. Bartholomaeus Caesius, S. S. Generalis thesaurarius, Pontifici ministravit.* Quo in loco notandum primum ἡ ἀπόστεψις vel ὁ ἀποσκεπασμὸς, depositio mitrae, reverentiae caussa facta ab accedente ad altare, secundum ὁ ἀσπασμὸς τῆς ἐνδυτῆς, osculum sacrae endytae vel instrato altaris, et quidem medio, impressum, ut ab episcopo. Nam Diaconi et minores cornua tantum endytae osculabantur. Tertium depositio 50. aureorum scutorum vel scutatorum super endyta in sacco serico. *[De offranda regum Francorum v. Ceremoniel de France T. I. p. 24. Consistebat in pane, vino et XIII. aureis.]* Debeo adhuc scholion huic loco in margine membranarum scriptum, sed a bibliopego misere truncatum exhibere, cuius edita tantum pars fuit, quum caetera legi non possent. Exhibebo tot versus, quot sunt in codice:

Ἰστέον, ὅτι ὀφείλει ἔχειν τὸ ἀ - -
κόμβιον χρυσοῦ λίτρας ι' καὶ ἐ - -
ἐστιν εἷς βασιλεὺς - - -
τὰς ι' λίτρας. εἰ δὲ δύ -
εἰσὶν, εἴτε καὶ γ' εἰσὶν - - -
ζονται αἱ δέκα λίτραι. ε - -
εἰ καὶ γ' πλὴν τοῦ - - -
βασιλέως ὀφείλει εἶναι τ - -
τὸ ποσόν. τοῦ δὲ - - -
ὑπὲρ τῶν ἄλλων τῶν Δ - -
ἐξίσης ὡς συμο - - -
ρουσθ - - διὰ τῶν ἀμφοτέρ - -
τὰς δέκα λίτρας.

12. A. 2. [19, 2.] *τοῦ ἁγίου φρέατος.* Haec ipsa verba in continenti recurrentia in membranis effecerunt, ut quaedam ex editione nostra exciderint, nempe haec: *καὶ γίνεται πρώτη δοχὴ ἔξω τοῦ ἁγίου φρέατος*, inter finem §. 12. et initium §. 13. inserenda; quam in paragraphos seu sectiones capitum contruncationem in membranis a nostra diversam esse alibi iam monuimus.

A. 10. [19, 8.] *χύτου.* Alibi *χυτοῦ* scribitur, ut ignores, sitne a *χύτης* nominativo, an a *χυτός*. Neque constat, quid significet. Doctus interpres hic praeteriit, p. 58. C. 11. vertit *concameratio*, p. 94. A. 4. *locum editum*, p. 107. A. 9. 135. C. 12. et alibi ipsam vocem retinuit *Chytum* reddens. Ego quidem certiora non novi. Neque topographicorum, quae hic pluscula occurrunt, a me quis explanationem exspectet.

Digitized by Google

Labor is esset parum utilis, et utcunque sedulum ea in re te praebeas, semper tamen imperfectus futurus.

D. 2. [20, 13.] ἐξάερον. Locus apricus, subdialis, atrium, deambulacrum, quod iuxta porticum esset, olim παραδρομὶς, de qua v. Salmas. ad Tertull. p. 230.

D. 3. [20, 15.] τῶν δέκα ἐννέα ἀκκουβίτων. *Accubitus* vel *accubita* sunt Graecis et Latinis medii aevi mensae, quibus accumbebant convivae. Dictum inde fuit celebre *triclinium*, vel *tribunal* (nam idem est et perinde appellabatur) *Novendecim accubitorum*, in quo Imperatores diebus festis maioribus excipere solebant suos proceres, cuius toties mentio fit in Cletorologio, et de quo multi dixerunt, ut Du Cange CPli Christ. p. 135. usque ad 140. Goar. ad Theophan. p. 335. D. et 342. D. 7., item ad Cedren. p. 385. C. Vales. ad Ammian. Marc. p. 490.; conf. Casaubon. ad Script. Hist. Aug. I. p. 832., ubi multa de *accubitis*, Bacchin. T. II. Murat. Script. Ital. p. 61. Luitprandi locum ex Hist. VI. 3. p. 470. citatum iam aliis, quamvis egregium, non exscribam. In hoc triclinio exponi spectatum solebant Imperatorum funera, ut ad Cap. 60. Libri I. dicam.

13. B. 6. [21, 6.] καὶ μόνον. Valet idem atque μόνον vel μόνων. Saepe καὶ ante numeros apud Veteres abundat. In hoc genere frequens ad nauseam est Aelianus in Historia animalium. Conf. Nicetas p. 32. B. pen. 68. A. 7. Καὶ πᾶς pro simplici πᾶς est in Antholog. H. Stephani p. 480. (n. 2587. 2.) Abundat quoque alias in narratione historica, ut paullo post hoc ipso loco, et p. 218. C. 5. καὶ λαμβάνουσι, item in compositionibus nominum adiectivorum, ut καπιὸς pro καὶ ποιὸς *aliqualis*; v. Du Cange h. v.

B. 7. [21, 8.] ταύτην τὴν Ῥωμαϊκὴν λέξιν Βὶτ. Ita est in membranis. Quare autem *Bὶτ*, vel *fit*, dixerint isti gratulantes, non assequor. Forte volebant dicere, *fiat*, nempe *bene*, sed prae inscitia linguae latinae *fit* dicebant. An volebant *sit* dicere, *sit bene* pro *quod felix faustumque sit*. An est pro *vivat*, βίβατ. Postremum hoc omnium mihi maxime placet. Nam καλῶς non videtur ad hoc *Bὶτ* trahendum esse, sed esse classicum vel σύνθεμα, antiphonae καλῶς ἦλθες a cubiculariis cantandae. Vid. ad p. 42. B. 7. dicenda.

Ed. L. 40 B. 9. [21, 9.] φωνοβόλος. *Praecentor*, ὁ βάλλων τὴν φωνὴν, ὁ ἐξάρχων, qui phonam incipit, cui alii antiphonam occinunt.

B. 10 [21, 11.] καλῶς ἤλθετε. Solennis est formula Graecorum aliquem salutandi. Spon. Itiner. T. II. p. 19. edit. German. καλῶς ἤλθετε ἄρχοντες idem ait valere atque *bon jour Messieurs*. Proprie est *bene veneritis*. Nam improprie imperfectum in ea phrasi cum subiunctivo mutatum est. Debebat enim ἔλθῃς et ἔλθητε dici. *Bene veneris*, huc ad

Digitized by Google

nos scilicet; videamus te salvum et felicem, bonis in omnibus. Vel, si ea formula novum alicui munus gratularentur, significat *bene veneris*, fausto pede adeas ad illam dignitatem. Sic novo patricio dicebant veteres, iam collegae: *Bene veniatis, domine Patricie* etc. V. Du Cange Gloss. Lat. Infra in Tactico nostro militari acclamant milites Imperatori in castra venienti: *καλῶς ἤλθετε*, et alibi passim in Circo et in ecclesiis populus: *καλῶς ἦλθες, ἡ προβολὴ τῆς τριάδος*. Potest quoque reddi *bene provenias*, vel *pervenias*. *Provenire* et *pervenire* Latini sequiores dicebant pro laeto suarum rerum successu gaudere, ad lautam fortunam pervenire, (v. Spartian. fine cap. 1. Pescennii Nigri, et quae in Miscell. Lips. ad illud Trimalcionis Petroniani: *satis vivus pervenero* notavi.) Imo ipse iam Virgilius Eclog. IX. 2.:

> *O Lycida, vivi pervenimus* [eo praeclarae fortunae scilicet], *advena nostri*,
> *Quod nunquam veriti sumus, ut possessor agelli*
> *Diceret: haec mea sunt, veteres migrate coloni.*

Unde Franci retinuerunt suum *parvenir*, cui respondet nostrum *fortkommen*, ita quoque Graeci vulgares *ἔρχεσθαι* dicebant pro vita et fortuna, praesertim bona, frui, ut constat ex Inscriptione Graeca laudata Du Cangio Gl. Gr. v. *ἐπιδημεῖν* et CPli Christ. p. 175.: *Βίζζος Πάρδο ἐπιδήμησα καλῶς, ἦλθα καλῶς, καὶ κῖμ* [id est *κεῖμαι*] *καλῶς. εὔξηται* [id est *εὔξιτε*, sic loquebatur tum vulgus Graecus, pro *εὔξασθε*,] *ὑπὲρ ἡμοῦ*, id est *ἐμοῦ*. Ait cippo interprete Bizzus Pardus, se bene immigrasse, nempe in hunc mundum, felici sidere et parentibus non infimis natum fuisse; id enim significat *ἐπιδημεῖν*; se vita et fortuna usum fuisse commoda, se bene pervenisse, nempe ad votorum, aut, si malis, ad vitae finem; se tandem bene iacere honestis exsequiis et tumulo gavisum. *[Sub Anastasio, quum procederent monachi canticum psallentes, exclamabat populus: *καλῶς ἦλθον οἱ ὀρθόδοξοι*.]* *Bene perveniant*, vel *bene huc loci veniant*, vel *venerint*.

B. 12. [21, 11.] *οἱ μουλτούσαννοι*. Vocabulum adiectivum *μουλτούσαννος* *mactandus multis annis*, aut *multos annos emensus*, formatum a Graeculis e Latino *multos annos*, nempe vobis optamus, pro quo plebs Latina dicebat *multus annus*. V. ad p. 235. C. 3. et quae supra ad p. 8. C. penult. de *polychronio* diximus.

B. ult. [21, 12.] *μεγάλῃ κυριακῇ*. Bene addit hanc interpretationem: *ἤγουν τοῦ ἁγίου πάσχα*. Festum enim Paschatis omni tempore habitum a Graecis pro summo festorum omnium fuit, teste Procopio L. I. belli Wandalici. V. Du Cange v. *κυριακή*, et hac ipsa pagina in fine, et p. 14. A. 5.

Digitized by Google

C. 2. [21, 14.] *ἀνωφιλλικήσιμε.* M. *ἄνω φιλλικήσιμε* duabus vocibus. De quibus quid statuerit Doct. Interpres, patet ex eius interpretatione. Quid si *ἄνω* idem hic valeat atque nostratibus notum illud *hoch*, in acclamatione et iubilo: *Vivat hoch*? Ut *tieff* in opposita illi acclamatione: *pereat tieff*, notat deiectionem e fastigio gloriae, *κατάπτωσιν*, ut Noster loquitur, ita *ἄνω*, *hoch*, significat *ὕψωσιν*, *ἀνύψωσιν*, elevationem in sublimem honoris et fortunae gradum. Ut *ἄνω φιλλικήσιμε* ad hunc modum significet: sublimem te ponat deus, sursum eas, emineas super hostes tuos et omnium spes atque vota, o felicissime. Erat autem *Felicissime* compellatio Caesari propria, ut ad p. 256. D. 3.

C. 4. [21, 15.] *ὀκτογόνῳ.* M., ubique haec vox occurreret, exhibebant pro sexta litera *ω̅.*

C. 8. [21, 18.] *διβητησίου.* M. *διβητησίω*, id est *διβητησίων.* Solenne enim illi librario est *ν* finale omittere, lectori supplendum. De dibitisio profero coniecturas quasdam ad p. 240. C. ult.

D. 1. [21, 23.] *ἐπ' εὖρος.* Non in longitudinem, *ἐπὶ μῆκος*, sed *in latitudinem.* Recurrit haec dictio apud Nostrum aliquoties.

D. 2. [21, 24.] *ἐπεύχεται.* Membranae *ἐπευ*, unde efficio *ἐπεύχονται.*

14. A. 3. [22, 11.] *τοῦ κυρίου --.* M. *τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ θεοῦ ἑορτῇ, καὶ ἡ ἁγία.*

A. 7. [22, 14.] *ἀλλασσόντων.* Non sine taedio legens toties factam commemorationem vestium mutatarum, mirari coepi causam moris tam taediosi et incommodi; visusque mihi sum eam in absurditate et superstitione creduli illius saeculi reperisse, cui facile persuaderi poterat, magna latere mysteria in tiara, pallave hoc in loco posita, in alio deposita, in aliis talibus mimis. Accedebat, quod morem illum diu aluit, neque cito deponere iussit quod vestes tantum exteriores induerent et exuerent, amplas illas et facili negotio mutabiles; quod nequit in strictis nostris vestibus aeque commode fieri.

A. 8. [22, 15.] *ἀποσυναχθῶσι.* *Rursus congregentur*, nempe ad processionem pomeridianam, qui iam antea eiusdem diei mane congregati fuerant. V. de hoc usu particulae *ἀπὸ* in compositis, quae ad pag. 301. C. penult. diximus.

B. 2. [22, 19.] *τζιτζάκια.* Quale fuerit vestimentum Tzitzacium, non magis novi, quam quid dibetesium fuerit. Peregrinum esse sonus ipse prodit, et Scholion hic loci additum indicat esse Chazaricum. In scholio ipso pro *φορέουσι* erat *φορεσι̅* in membranis, quod quid sit non expedio. Paullo post restituatur ex iisdem *βασιλίδι καὶ θεοφυλάκτῳ.* Augusta

Chazarica, quae ibi memoratur, est mater Leonis Chazari, uxor Constantini Copronymi. De Chazarorum vel Chozarorum sede dicam ad p. 333. B. 1. Nam a quibusdam in Chersoneso Cimbrica, ab aliis ad mare Caspium, idque rectius, collocantur.

B. 3. [22, 19.] *διὰ τοῦ μεγάλου ἀκκουβίτου.* Vocabulum *Accubitus* hic loci non *mensam*, quod alias notare solet, sed triclinium, aut salam, tribunalve aut palatium (omnia illa idem sunt) significat, in quo collocata sunt accubita. Vid. p. 15. D. 9. et 16. A. 6. et 9.

B. 8. [22, 24.] *ῥαίκτωρ.* V. quae de rectore ad pag. 413. B. 2. dico.

B. 12. [23, 4.] *καὶ τὴν.* M. *τῷ τὴν.*

C. 1. [23, 5.] *ἀπὸ δεξιοῦ.* M. *ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ*, et *κατεπάνω* una voce.

C. 2. [23, 6.] *τοῦ δομεστίκου καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου.* Id est, cum domestico famulorum, aut basilicorum, Chrysotriclini, et cum grege ipsius. Nullus enim alius hic loci Domesticus significatur, quam eorum, quos dixi. Habebat unumquodque palatium suos famulos, seu basilicos homines, ut palatium Chrysotriclini, palatium Lausiacum, palatium XIX. accubitorum, palatium Augusteonis, et sic porro; et unumquodque eorum collegium tale habebat domesticum seu principem suum. *Οἱ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου praefecti, curatores Chrysotriclini* ita sunt dicti, ut *οἱ ἐπὶ τῆς τραπέζης, praefecti mensae.*

C. 4. [23, 8.] *ἀδμηνσσουναλίου. Admissionalis*, qui admittendos ad Imperatorem intromittit. Vid. Guther. pag. 611. Vales. ad Ammian. Marcell. pag. 89. et Du Cange Gloss. Lat. h. v.

C. 10. [23, 12.] *ὀπισθίως. Manu retro acta* pulsat velum, vultu irretorto, et semper ad Imperatorem converso.

C. 11. [23, 13.] *συρομένου.* De velorum variis generibus v. quae dico ad p. 303. C. 7. Potest *συρόμενον βῆλον* hic esse aut quod funibus attractis in altum tollitur, aut quod in diversa distrahitur. Conf. p. 15. A. 5.

C. 13. [23, 15.] *εἷς καθ' εἷς. Viritim, unus post alterum.* Ita loquuntur novi Graeci, pro *καθ' ἕνα.* Theophanes quoque habet *καθ' εἷς* pag. 105. D. 1. omisso primo *εἷς.*

D. 3. [23, 18.] *ἐν εἴδει τοῦ Ταῦ στοιχείου φίναν.* Locum hunc expono ad p. 272. B. 5., ubi dico fuisse pergulam ad instar literae T formatam, sic ut scapus eius esset sive teres atque cylindricus, sive etiam quadratus, intus cavus, in quo sederi posset, e quo scapo exirent in diversum duo velut brachia oblonga, sub quibus deambulari posset.

Digitized by Google

15. A. 7. [24, 5.] τῶν δὲ. M. τῶν τε.

A. 8. [24, 6.] τοὺς δώδεκα χρυσοϋφάντους λώρους. Ut in festo Paschatis duodecim patricii loros gestabant, ad referendam imaginem duodecim discipulorum Christi, cuius personam Imperator sustinebat, quemadmodum e Nostri L. II.
Ed. L. 41 cap. 40. constat: ita ex hoc loco discimus, festo Nativitatis Christi in aula Byzantina exhibitum fuisse eundem mimum. Multum thymelae admixtum erat tunc temporis cultui divino, et videntur ipsi illi sacerdotes, qui hodie thymelicos communione Christianorum vivos mortuosque arcent, eo tempore in ipsis adytis suae religionis dramata egisse, quorum nos hodie pudet. Recogitemus modo festum stultorum, festum palmarum, festum asinorum, de quibus Du Cange Gloss. Lat. v. *Festum*.

A. pen. [24, 11.] τῷ στόματι. Rarissime alias concessum, ut proceres Imperatoris labium oscularentur, ob sanctimoniam festi, ob quam Imperator sese humiliabat, et proceres suos sibi aequabat et pro fratribus agnoscebat, concedebatur. Veteres quidem Imperatores Romani solebant, quamvis non omnes, senatum, et ante omnes praefectum praetorio osculari, ut e Script. Hist. Aug. T. I. p. 297. constat. Procedente autem tempore non licebat, nisi ad summum dextram mamillam osculari, aut genam, si quis maximae dignitatis esset. Patriarcha tamen et Imperator sibi invicem labiis oscula figebant, quod hic illum pro patre spirituali, et ille hunc pro filio agnosceret. Tale osculum *labratum* appellabatur. Glossae: *Labratum*, φίλημα βασιλικὸν, ἀσπαστικὸν βασιλέως. Salmasius tamen ad Scr. H. A. T. II. p. 686. aliter exponit. Vid. Selden. Tit. Hon. I. p. 53. sqq., ubi multis de osculo Imperatoribus dato et ab ipsis accepto agit. *[*Les Pairs baisent le roy*. Ceremon. de France. T. I. p. 28.]* Nempe recens coronatum. Arnoldus Lubeccensis II. 15.: *Est quaedam detestabilis consuetudo regi Graecorum, ut osculum salutationis nulli offerat, sed quicunque faciem eius videre meretur, incurvatus genua eius osculatur. Quod Conradus rex ob honorem imperii omnino detestabatur.* De variis Imperatorem osculandi modis egi quoque ad pag. 240. D. 5.

B. 9. [24, 18.] χρυσοταβλίων χλανίδων. De *tabliis*, seu praetexta egi ad p. 255. B. 9. Chlanides aureis tabulis praetextae hic dicuntur. Erant enim aliae, quae purpureas, aliae, quae segmentinas haberent tabulas, seu praetextas. In membranis est χλανι (with δ written above). Quum igitur accentus super ι desit, id argumento mihi est, χλανιδίων legendum esse. In lectionibus dubiis nostri codicis respexi semper ad accentum, cuius

praesentia aut absentia mihi saepissime fuit certus gnomon. Si librarius χλανίδων voluisset dare, accentum non omisisset.

C. 3. [24, 22.] τοὺς πρωτοσπαθαρίους. Tertius hic erat et summus gradus spathariorum. Primi erant spatharii, tum spatharocandidati, seu spatharii et candidati simul, tandem Protospatharii. Differebant hi tres ordines genere vestitus et armorum, quae in pompis publicis, processionibus, Circo, coram Imperatore gestabant. Spatharii gestabant scuta et hastas, vel etiam dextralia seu secures; Spatharocandidati eadem, et candidas et in collo torques; Protospatharii torques et spathas latas super longis contis ligneis, quales spathobaclia appellabant. Patet ex pag. Nostri 169. C. Saepe reperitur hoc nomen in nostro Codice ἀσπαθάριος scriptum. Scilicet illud α eo in casu notat πρῶτος. In membranis distinctionis gratia semper habebat hoc *a primum* significans capitellum aliquod, velut geminum pluteum, $\hat{\alpha}$. Reperitur quoque passim $\overset{\alpha}{\vartheta}$ scriptum. *[De $\overset{\alpha}{\vartheta}$ seu protospathario v. Bandur. p. 126. ad Constant. de administr. imperio. Protospatharius phialae erat iudex navium imperialium dromadariarum. Constant. de adm. imperio p. 140. Protospatharius camasum accipiebat, in Lausiacum progrediebatur, et accipiebat libram unam; ibid. p. 138. Protospatharii dignitas erat absque functione, ut patriciatus, sed minor. Script. post Theoph. p. 293. fine.]* Nescio, possitne hoc isto e loco evinci. Functionem sane exercebant omnes, qui in armis coram Imperatore comparebant sacri corporis tuendi causa. Si quidam impetrata missione titulum Protospathariorum retinuerunt, ex eo non sequitur, dignitatem hanc mere dignitatem, seu titularem, fuisse. Apud Assemannum T. I. Bibl. Orient. p. 149. b. reperio Protospatharium aliquem in aula Mamlucorum Aegyptiacorum; quod valde miror, neque intelligo, quomodo Christianus aliquis Cateb, seu secretarius, appelletur simul protospatharius, quum titulus hic in orientali seu Muhammedano toto imperio nunquam auditus fuerit. Refert ibi Assemannus subscriptionem Arabici alicuius codicis hanc: نقل هذا الابسطسبتار الكاتب الملكى ابراهيم بن يوحنا الانطاكى واملاه من كتبه بالعربية من نسخة يونانية *Convertit hunc librum Protospatharius Cateb* (seu secretarius) *Melchita Ibrahim, filius Ioannis Antiochenus, et dictavit eum isti; qui exaravit eum manu sua, sermone Arabico ex codice Graeco.* Ita sonat illa subscriptio. Forte fuit olim aliquando iste Ibrahim in aula Byzantina functus munere Protospatharii; deinde delatus in aulam Mamlucorum serviit illis ut Secretarius; cui

muneri praecipue Christianos adhibitos illa in aula fuisse constat ex Elmacino et aliunde. Inde factum, ut veteris novaeque dignitatis nomen simul gereret. Quid sibi vult illud apud Constant. Porph. de adm. imp. *καθέζεσθαι ὡς πρωτοσπαθάριον καὶ φορεῖν ἐπικουτζούλιον*? Estne hoc scaramangium? Fuitne scaramangium Protospathariorum?

C. 10. [25, 3.] *τοὺς ἀσηκρήτους νοταρίους*. M. *τοὺς ἀσηκρήτας καὶ νοταρίους*.

D. 1. [25, 7.] *λέγει δὲ διά*. Membranae *λέγει διά*.

16. A. 1. [25, 18.] *δευτέρου*. Saepe occurrit in hoc libro *Deuterus* sic nude, et tunc semper intelligitur Deuterus Papiae, id est *secundicerius Papiae*. Alias in quovis munere aut ordine, qui secundus et proximus est primicerio, eiusque absentis vices gerit, est *δεύτερος*. Ut in militia, *ὁ μὲν Σέργιος πριμικήριος ἦν, ὁ δὲ Βάκχος δεύτερος αὐτοῦ*, Menolog. Basil. T. II. p. 99. Ita *δευτερεύων* (id enim idem est) Demarchi habetur supra p. 9., *δευτερεύοντας τῶν Δηφενσόρων, ἱερέων, διακόνων* etc. habet Du Cange Gloss. Gr. h. v.

Ibid. [25, 19.] *ἐνδύεσθαι*. M. *ἐνδυ*, id est *ἐνδυθῆναι*.

A. 4. [25, 20.] *τὴν ἀκακίαν*. Quid sit *ἀκακία clementia*, et *ἀνεξικακία*, quod idem significat, dixi ad p. 332. A. 6.

A. 9. [25, 25.] *ὑποκάτω κουβουκλείου*. M. *ὑπὸ τοῦ κουβουκλείου*.

B. 3. (§. 21. 1.) [26, 7.] *χρή*. M. *δή*, id est *δεῖ*. Vid. C. ult. huius ipsius paginae. Nil frequentius in his membranis permutatione *η* et *ει*. V. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. II. pag. 752.

C. 8. [26, 20.] *οὐ γίνονται*. Scholion ad hunc locum multis compendiis scriptum et a bibliopega praesectum fuit. Quas duobus uncis inclusi voces, eae a cultello perierant, et sagacitate cl. Leichii suppletae fuerunt. Debet autem sic legi: *Ἰστέον, ὅτι ταύτῃ τῇ προελεύσει οὐ γίνονται [δοχαὶ] ἐν τῷ πόρτηκι [τοῦ] Αὐγουστέως, ἐν [τῇ] χρυσῇ χειρί, [ἀλλ' ἐν τῷ] ὀνοποδίῳ καὶ ἐν τῷ [κον]σιστωρίῳ, καὶ τὰ [λοιπὰ] καθὼς προείρηται.*

17. A. 7. [27, 12.] *ἔμβολον*. Vox haec *porticum* notat, ambulacrum desuper coopertum, in quem quis se potest *ἐμβάλλειν*, recipere, confugere, *untertreten*, quo tutus sit ab imbre, nive, et aliis aëris iniuriis. Duplicis generis emboli erant. Quaedam plateae non ex integro desuper tectae erant, sed in medio liberum prospectum coeli concedebant, et ambo sua latera tantum habebant porticibus praetensa, ut in urbibus Europae nostrae passim videre est; quaedam plateae totae erant tectae vel absidatae. Prius illud genus designat Papias, quando ait: *Imbuli dicti, vel quia sub volumine sunt, vel*

Digitized by Google

quia sub his ambulamus. Sunt enim platearum porticus hinc inde. Alterum genus in regno Ottomanico adhuc hodie valde frequentatur, et *Bazzar* audit. Est autem Bazzar στενωπὸς, superne apsidatus, plus minusve longus, in quo ad utrumque latus continua serie protensae stant officinae mercatorum, eandem supellectilem vendentium, per quarum medium transire possunt et merces lustrare emturientes. Propterea στενωπὸν et ἔμβολον idem significare ait Cinnamus p. 164. B. 2.: στενωπὸν αὐτοῖς [Venetis] ἀποτέτακτο, ὃν ἔμβολον ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί.

A. 8. [27, 13.] εἴλημα. Videtur scalam cochlearem significare.

C. 3. [28, 4.] τοῦ καστρησίου. Vid. ad p. 430. A. 8. dicta. Pro χειρὸς dabant hic M. χειρῶς, ut videatur librarius χειρῶν dare voluisse.

Ibid. [28, 5.] τὸν θυμιατὸν. Pontificale Haberti p. 54. fine: ἅμα τῷ εἰσελθεῖν (in Tribunam) τὸν πατριάρχην, ὁ Καστρήσιος ἔχων προητοιμασμένον τὸν θυμιατὸν, βαλὼν ἐν αὐτῷ θυμίαμα λέγει· εὐλόγησον, δέσποτα, τὸ θυμίαμα. ὁ (Patriarcha) δ' εὐλογῶν αὐτὸ λέγει τὴν εὐχὴν τοῦ θυμιάματος καθ' ἑαυτὸν, καὶ λαμβάνων τὸν θυμιατὸν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, θυμιᾷ κύκλῳ σταυροειδῶς τὴν ἁγίαν τράπεζαν. - - εἶτα λαμβάνει τὸ δικήριον ἀπ' αὐτοῦ. Ed. L. 42

C. 7. [28, 8.] τῆς ἐκφωνήσεως. Graeci ἐκφώνησιν, *exclamationem, intonationem* appellant, quando sacerdos partem orationis, plerumque extremam, clara et sonora voce recitat, caeteris tacite recitatis. Vid. Du Cange Gloss. Gr. voce φωνὴ p. 1714., et lat. v. *secreta* et *actio*. Caeremoniale Patricii II. 11.: *versus ad altare sub silentio dicit: Pater noster etc., tum alte incipit pro Tertia: Deus in adiutorium etc.* *[Continuator Theophanis p. 125. 3.: ἐπεὶ δὲ καὶ ᾄδειν ἐχρῆν αὐτοὺς καὶ τελεῖν τὰ μυστήρια, τὰς μὲν ᾠδὰς ἐξεπλήρουν κιθάρας νῦν μὲν ἠρέμα πως οὕτω καὶ λιγυρῶς ἐπηχοῦντες, τὰ μυστικὰ μιμούμενοι, νῦν δὲ ἀνέτῳ φορᾷ καὶ διαπρυσίῳ κατὰ τὰς ἐκφωνήσεις δῆθεν τῶν ἱερέων. Missa voce submissa celebrata *missa secreta* dici coepit p. 1371. Memoires de Trevoux, ubi multa de missa et eius origine ex Claude de Vert Explication des Ceremonies de l'eglise. Paris 1706. 12.]* Vid. Haberti Pontif. p. 145. Ἐκφώνησις quoque est responsio *Amen* ad preces praecedentes; ita in Pontificali Haberti p. 46. μετὰ δὲ τὴν ἐκφώνησιν vertitur *post responsum Amen*; et hinc antiphona quaevis. Idem Pontificale p. 53. A. 3.: τὰς εὐχὰς τῶν τριῶν ἀντιφωνῶν ὁμοῦ λέγων καὶ τὰς ἐκφωνήσεις καθ' ἑαυτόν, *preces trium antiphonarum simul et ipsas tres antiphonas tacite apud se recitans.* Hic ἐκφώνησις tacite recitatur, et eadem pagina ἐκφωνήσεις aliquoties vertitur

antiphona, et in margine: *ἀντίφωνα prophetarum de Christi adventu oracula designant*. P. 52. ibidem habentur haec: ὁ δευτερεύων τῶν διακόνων (secundicerius) μετ' εὐλαβείας λέγων καθ' ἑαυτόν· κύριε, τὰ χείλη μου ἀνοίξεις καὶ τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τὴν αἴνεσίν σου, καὶ οὕτως ἐκφωνεῖ· εὐλόγησον δέσποτα. Hinc ἐκφώνως adverbialiter *alta voce*. Typicum (apud Du Cange v. ἀρτοκλασία): λαβὼν ἄρτον ἕνα ἐπὶ χεῖρας καὶ τυπώσας ἐν αὐτῷ σταυρὸν ἐπεύχεται τὴν εὐχὴν ταύτην ἐκφώνως. Manavit hic mos e paganismo. Veteres pagani numina sua in templis invocantes eorum quidem nomina clare citabant, at, quae sibi quisque indulta vellet et flagitaret, ea secum submissa voce dicebant, ne audirentur. Patet ex Horatii illo Epist. I. 16. 57.:

Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Iane pater clare, clare cum dixit Apollo,
Labra movet metuens audiri: pulchra Laverna
Da mihi fallere, da iusto sanctoque videri.

Conf. infra ad pag. 29. D. 3. ad dictionem ἀπὸ φωνῆς dicenda.

C. 11. [28, 11.] προπορευομένων αὐτῶν τοῦ τε σταυροῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου. *[Evangelium praeferre inter supplicationum ritus erat. Constantin. de administr. imper. p. 55.]* Manavit ille mos codicem genti pro sacro habitum proferendi ad Muhammedanos, quorum in historiis Alcoranus passim legitur e conto suspensus a supplicantibus prolatus fuisse. Ita Abulfeda ad Ann. 37. [Chr. 657.] narrat, Amrum, vaferrimum nequam, *quod ultimum in desperatis rebus consilium, suasisse Moawiae*, male sibi de militibus suis ad seditionem spectantibus metuenti, *codices Alcorani pilis suffixos* [tanquam κηρυκεῖα] *proferret, divinorumque oraculorum reverentiam rebellantibus interponeret. Neque carebat effectu, frustrabaturve destinationem consilium.* ولما راى عمرو ذلك قال لمعاويه هلم نرفع المصاحف على الرماح ونقول هذا كتاب الله بيننا etc. Idem ad An. 320. [Chr. 932.] haec narrat: خرج المقتدر الى قتال مونس وهو كاره ذلك وبين يدى المقتدر الفقهاء والقراء ومعهم المصاحف منشورة وعليه البردة *His obsecutus, utut invitus, Bagdado contra Munasum prodibat al Moctadar, al Bordah* [pallium Muhamedis est, unum de sacratissimis quondam Chalifatus insignibus et sacrariis] *indutus, praecedentibus Fakihis* [seu doctoribus legis] *et Carraeis,* [seu scripturariis], *qui apertos coram se codices Alcorani gerebant*, tanquam si inde legerent; eoque modo se sperabat aut hosti reverentiam sacri codicis incussurum, aut moturum

misericordiam, aut, si sperneret supplicem et maiestatem sacri libri, crudeli facturum invidiam. Hamzah Ispahanensis in descriptione tumultuum, qui Bagdadum suo tempore, hoc est saeculi p. C. N. decimi parte prima, convellebant, inter alia haec narrat: *Dainawarenses*, a Mardawigjo caesos, *Bagdadum confugisse trepidos, lamentantes, supplices opem flagitantes, vultu nigratos, et Alcorani codices in contis sublatos praeferentes et deum immortalem atque misericordem obtestantes. Mardawigj enim Ghilanensis ille paullo ante ipsos, absque discrimine, gladio pascendos obiecerat et dira clade laceraverat.* ورد بغداد اهل الدينور بالعويل والاستغاثة وسودوا وجوههم رفعوا المصاحف وذكروا الرحمن من مرداويج الجبلى استعرضهم ووقع القتل فيهم
Pariter narrat Marai in libello de principibus Aegypti ab initiis Moslemicae sectae usque ad saeculum superius, Halebenses, post ingentem illam pugnam, qua Mamlucorum Solthanus Cansu Gauri A. 922. [Chr. 1516.] caesus et imperium Mamlukicum eversum fuit, victori Selimo sese dedentes processisse extra urbem, et obviam ivisse cum Alcoranis explicitis et clara voce clamantes illam Alcorani sententiam: *Si prostravisti hostem, non tu prostravisti eum, sed deus.* فخرجوا الى لقايه يطلبون الامان ومعهم المصاحف يتلون جهارا وما رميت اذا رميت ولكن الله رمى فقابلهم بالاجلال والاكرام *Quo audito Sulthanus eos benigne et honorifice excepit.* De ritu hoc ago ad Abulfedam latius.

C. ult. [28, 12.] *καὶ διεοχομένων*. M. *καὶ δὴ ἐρχομένων.*

D. 1. [28, 14.] *μεγάλων πυλῶν.* Magna porta fuit, quod ego quidem ex hoc loco elicio, media inter duas alias laterales, quae e Narthece in Naum ducebant, eadem cum basilica, sic dicta, quod soli Imperatori et Patriarchae per eam ingredi liceret, caeteris per laterales ingredientibus. Alii aliter tradunt.

D. pen. [28, 21.] *ἀποχρίνουσι.* M. *ἀποχινοῦσι abeunt.* V. p. 30. C. 2.

18. A. 1. [28, 23.] *τοῦ φόρου.* Forum Constantini intelligitur, in quo stabat porphyretica columna Constantini, de qua hic sermo. Vid. Du Cange p. 76. Libr. II. Constant. Christ.

A. 6. [29, 2.] *κιονοστασίας.* Videtur haec vox totum ambitum et fundum, quem columna cum suis appendicibus occupat, significare, et hic ambitus clathris ferreis septus fuisse.

B. 2. [29, 8.] *οἱ ἔκδικοι. Defensores*, ecclesiae nempe, hic in specie intelliguntur, et forte tantum ecclesiae Sophianae, seu S. Sophiae defensores, de quibus v. Du Cange Gloss.

Digitized by Google

Gr. h. v. et lat. v. *Advocati ecclesiarum.* Munus eorum erat praecipue iura ecclesiarum, et eos, qui illuc confugerent, defendere.

B. 4. [29, 10.] μητροπολῖται ἀρχιεπίσκοποι. M. μητροπολῖται καὶ ἀρχιεπίσκοποι.

τ
B. 11. [29, 16.] ψάλλονται. In M. est ψάλλον, id est ψάλλοντες, ut p. 19. 6. Persaepe in libros nostros typis excusos irrepserant vitia ex eo, quod editores manuscriptorum codicum compendia non assequerentur. E. c. apud Procopium
θς
Anecd. p. 48. pen. fecerunt ex ταραχ, quod procul dubio in codice MSto erat, (id est ταραχθεὶς) τάραχος. In edit. Hoeschel. Photii Biblioth. passim, ut p. 43. 44. 45. et alibi est καὶ pro καταλήγει, et talia absque numero in libris occurrunt, et occurrent nobis in hoc ipso nostro opere.

B. penult. [29, 17.] παρακρατούμενος. Comprehensus et interceptus a comitibus, subiecto brachio suo eum sublevantibus. De honore hoc, quem humiliores honoratioribus, quos deducunt, exhibent, egi ad p. 326. C. 5.

B. ult. [29, 18.] ὅτε τῆς. Plenior quidem impresso codice non est calamo exaratus, nihilo tamen minus non dubito, πλησίον hic excidisse.

Ed. L. 43 C. 4. [29, 21.] ζωοποιοῦ. *[σωοποιοῦ habet Garc. de Loaisa in notis ad Chronic. Isidori edit. Taurini A. 1593., ubi p. 62. ait: Alexander monachus libello εἰς εὕρεσιν τοῦ σωοποιοῦ σταυροῦ, qui in bibliotheca mea est nondum editus.]*

C. ult. [30, 7.] ἐκτενή. Dicitur ἐκτενὴ et ἐκτενὴς promiscue *extensa*, certa precum series longior, prolixior, fervidior, unde ipsi nomen. Ita ἐκτενὴς λιτανεία processio supplex longa et fervidis precibus Deum exorans, apud Scylitzen p. 816. B. 8. Recitabatur ἡ ἐκτενὴ post Evangelii lectionem, ut e sequente pagina patet, et in ea pro circumstante populo et tota communione, praesente, absente, pro principibus, sacerdotibus, magistratibus, benefactoribus ecclesiarum, aliis, vivis, mortuis, preces fiebant. Est ergo *das Kirchengebeth* et Muhammedanorum خطبة *chothbah*, unum de regalibus summorum principum, de quo v. D. Herbelot Bibl. Orient. p. 999. fine. Habertus in Pontificali p. 26. exponit ἐκτενή, *precum quarundam series, cui respondetur Kyrie eleison.* Potest quoque etymologia ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν repeti, quia scilicet sacerdos eas preces manibus super populum expansis pronunciabat, vel quia ἐκτάδην stabat per illas populus, rectus. Chrysostomus XXIX. homil. ad populum Antiochenum coniungit εὐχὴ καὶ δέησις ἐκτενὴς et formulam ὀρθοί,

στῶμεν καλῶς. Vid. ad Nostri p. 140. C. 9. Sed rectius ὅτι μετὰ ἐκτενείας *cum animi contentione* pronunciabatur. Chrysostom. Hom. 2. de prophet. obscur.: *κοινῇ πάντες, ἀκούοντες τοῦ διακόνου κελεύοντος καὶ λέγοντος· Δεηθῶμεν ὑπὲρ τοῦ ἐπισκόπου – καὶ ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀπανταχοῦ, οὐ παραιτεῖσθε ποιεῖν τὸ ἐπίταγμα, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκτενείας ἀναφέρετε τὴν εὐχήν.* Videntur Latini hanc orationem quoque *longa* appellasse; et hinc interpretandus esse locus S. Aicardi Abbatis Gemetic. c. 20.: *Nec mora, post longa peracta* [ergo in plurali efferebant, aut *post* delendum erit] *et missarum solenniis celebratis post fractionem panis, commendato grege domino petierunt prosperum iter.*

D. 1. [30, 7.] *προκύπτοντος διὰ τῶν θυρίδων* etc. *Prospiciente et caput exserente per fenestras* etc. De verbo *προκύπτειν*, *prospicere*, *e summo despicere*, *prominere*, dico ad p. 142. A. 10.

D. 5. [30, 10.] *τόποις.* Post hanc vocem exciderunt haec, e membranis restituenda: *καὶ μετὰ τῆς οἰκείας λιτῆς κατέρχεται ἕως τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας --*

D. 6. [30, 12.] *χαλκοπρατείων.* De aede Deiparae in Chalcoprateis (locus is erat, ubi olim tabernas habebant ferramentorum et aeramentorum mercatores) agit Du Cange CP. Christ. Lib. III. p. 85. et ad Alexiad. p. 293. Fallitur autem, quando ait, Theophanem istius templi auctorem nominare Theodosium. Locum p. 88. B. non satis attente inspexerat, quod multis aliis, vel minus, quam ille fuit, diligentibus, facile contingat; *ἀνήγειρεν* non ad Theodosium, sed ad Pulcheriam redit.

In Scholio huius paginae emendanda haec sunt e membranis. Lin. 2. *τῶν* addatur ante *πραιποσίτων.* Lin. 3. pro *αὐτοὺς* scribatur *ταύτης.* Lin. 4. habent membranae sic: *διὰ τρισσῆς προσκυνήσεως τῷ Θεῷ ἀπευχαριστοῦντες.*

19. B. 5. [31, 5.] *γυναικίτου.* Locus ecclesiarum Graecarum, qui capit foeminas, ita appellatur. *Partem mulierum* appellant Latini. *[De *γυναικίτῃ* in ecclesia S. Sophiae v. Smith. p. 89. De *matronaeo*, loco, ubi foeminae in sacris aedibus erant, v. Alteserra ad Anastas. p. 1.]* Colligas ex hoc loco, stationem matronarum fuisse a sinistra ingredientibus in ecclesiam, adeoque ad boream; idque confirmat Gerlach in Itinerario p. 496., sed, ut ex illo ipso loco constat, etiam ad dextram vel austrum foeminas sedisse, ita e Nostri p. 325. C. 11. id ipsum quoque confici potest, ut adeo extrema Navis in utramque partem occupasse foeminae videantur, sed clathris septa et ab adspectu virorum separata. Habebant quoque sedes in Catechumeniis, seu porticibus superioribus, de quibus alio loco dicimus. Gerlachi verba haec

sunt: „Apud introitum ecclesiae S. Georgii est clathrum, vel transenna, per quam foeminae in ecclesiam prospiciunt, et ad dextram locus separatus, ubi stant foeminae plebeiae. Graecae enim ecclesiam non intrant, sed aut foris restitant in Narthece, quod fit in ecclesia patriarchali, aut in porticu stant ad sinistram, ubi S. Euphemia iacet. In aede Galatensi Chrysopeges est earum statio in extremo recessu ecclesiae et ad sinistram in superioribus apud murum, unde per transennam possunt despicere."

B. 7. [31, 6.] *ἐπευχομένη*. M. *ἐπευχόμενοι*.

B. 9. [31, 8.] *τροπικῆς*. De hac voce dixi ad pag. 329. D. pen.

B. 10. [31, 9.] *τῆς ἁγίας σοροῦ*. *Sanctum feretrum*, vel *sancta theca* appellabatur cum capsa ipsa, qua vestis et lodices sepulcrales B. Mariae Virginis continebantur, tum aedes, in qua depositae illae reliquiae asservabantur. Fuit duplex *ἁγία σορὸς*, una in aede B. Virginis Chalcopratiorum, ubi caeterae vestes et fasciae, cuius meminit Noster hic et p. 98. B, altera in aede Blachernensi, ubi omophorium. Conf. Du Cange CPl. Christ. IV. p. 86. n. 9., ad Zonar. p. 103. et praecipue ad Alexiad. p. 330. seq. *[Ἡ ἁγία σορὸς in Blachernis Theophanonis religione inclyta. Conf. Theoph. p. 223.]*

C. 5. [31, 16.] *σκαραμάγγια*. Dixi hac de voce ad pag. 254. B. 2.

D. 9. [32, 5.] *μιλίον καὶ*. Membranae *καὶ* non habent, *in Milio, et quidem in eius camera*, vel arcuata porticu. De Milio cf. Du Cange CPli Christ. II. p. 72. sqq.

20. B. 1. [32, 20.] *τῆς τοῦ Κυρίου*. *Ecclesia Domini*, vel et *Κύρου*, *Cyri*, dicta, erat intra palatium. Sane interdum in nostro codice *Κύρου* offendi pro *Κυρίου*, neque tamen confundi debet cum ecclesia Deiparae Cyri, de qua v. Du Cange CPl. Christ.

Ibid. [32, 21.] *ἀσφαλιζομένων*. *Clausis foribus*. *Ἀσφαλίζειν* pro *claudere* novis Graecis est admodum frequens; neque veteribus fuit ignotum. Eo sensu habet Polybius p. 716. 54. ed. Wechel. In loco Theophylacti Simocattae Histor. L. IV.: *προστάττει καὶ δεξιολάβοις δυνάμεσιν ἰχνηλατεῖν καὶ τὰς ἀτραποὺς πάσας κατασφαλίσασθαι* potest aequo iure *claudere* et *occupare* verti. Infra Noster habet *ἀσφαλίζειν τὴν ὄρναν* 199. A. 9. et 200. B. 6. V. Du Cange v. *σφαλίζειν*. Nam Latini quoque *firmare fores* pro *claudere* dicebant, praesertim obditis seris aut obicibus, quos *firmacula* appellabant. *Ianitor ut signum* [id est campana] *pulsabatur ad Completam, confestim portas monasterii firmat, claves Abbati refert*. Verba sunt auctoris Vitae S. Agili apud Du Cange v. *Completa*, vid. idem v. *Firmare*. Inde *diffirmare*, id est *defirmare*,

Digitized by Google

notabat medio aevo reserare fores, aperire, et contra *refirmare* apertas rursus claudere. Miracula S. Aigulfi c. 6.: *Armarium diffirmavit, et tres calices cum patenis inde rapiens, refirmato armario* etc. Inde *firmaculum* pro *sera, claustro*, Ugutio: *Expectorare, exsolvere* [*ἀπολύειν*, laxare, egerere] *firmaculum a pectore removere.*

B. 7. [32, 25.] *συνιόντος*. Membr. *συνισιόντος*, id est *συνεισιόντος*.

B. 9. [33, 2.] *καθὸ*. M. *καθὰ*. Nihil refert.

B. 12. [33, 3.] *ἡ τοῦ εὐαγγελισμοῦ προέλευσις*. *[De hac processione habet Georg. Monach. p. 548. 537. In processione diei annunciationis ad Chalcopratea Imperator a Patriarcha prolatum sanguinem Domini accipiebat cum Basilio, foedus sanciturus. Sym. Logoth. p. 447. *Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραμώμου παρθένου καὶ Θεοτόκου* memorat Anonym. in Script. post Theophan. p. 243.]*

C. 2. [33, 6.] *ὄργανα*. De organis v. Du Cange h. v. et copiose de illis agentem Muratorium T. II. Ant. Ital. p. 356. seqq. Dubitatur, habuerintne Graeci organa suis in ecclesiis et sacris. In hoc quidem codice non memini legere quod affirmet. Nam non ita stringit et liquet locus p. 442. D. 5., ut rem conficiat. Dicuntur ibi *τῆς θείας λειτουργίας τελουμένης*, in ecclesia Phari, *μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ μυστικοῦ ὀργάνου* omnes vestes mutare. Non enim dicitur ibi organum in ecclesia stare, aut audiri. Stabant autem sonabantque talia organa, et usum praestabant illum, quem in urbibus et aulis hodiernis interdum campanae aut nolae minores, interdum tubae praestant, id est moderabantur actionum dictionumve certarum tempora eaque indicabant, in magno triclinio XIX. accubitorum, in Magnaura, in Circo et alibi; saepiusque apud Nostrum dicuntur exerceri, quum aut exclamandum populo Circensi in laudes Imperatorum est, aut convivio Augusti assidendum surgendumve de mensa, aut legatis ad dominum accedendum recedendumve. V. ad p. 167. C. 6. Ita e. c. Theophanes p. 321. A. 3. *καβαλλάριον μετὰ δοχῆς καὶ ὀργάνων* memorat, equestre certamen, in quo Imperator senatores et factiones excipiebat, seu copiam sui adorandi spectandive illis dabat, et organa sonabant. Necesse est, ut grandia non fuerint illa organa, sed qualia unus homo portaret, aut ad summum duo. Patet e Nostri p. 219. B. ult. Passim dicitur *κρούουσι τὰ ὄργανα*, vel etiam *παίουσι, pulsantur*, vel *feriuntur*, alias *αὐλοῦσι*. Quo si quis in eam opinionem veniat, per organa pulsata tympana et ahenotympana intelligi, per inflata vero illa, quae nos stricte solemus organa pneumatica appellare, nescio a verone ille, et quantum abeat. Potest tamen utraque dictio de organis flatilibus accipi, Ed. L. 44

Digitized by Google

qualia sunt quae nostras ecclesias personant. Nam canones lignei, qui fistulas aperiunt depressi, et rursus claudunt sibi permissi, et digitis feriuntur et pedibus tunduntur atque calcantur. Et fuisse illa organa Nostro saepius dicta similia nostratibus ecclesiasticis patet e Niceta Choniata, qui L. III. Alexii Comneni c. 2. p. 271. A. 2. ed. Venet. positos in metis circi φύσας τῶν πολυαύλων ὀργάνων *folles organorum multis fistulis instructorum* memorat, et e Nostri dictione p. 211. C. 9. οἱ φυσῶντες τὰ ὄργανα Σκλάβοι intelligas. Sclavi igitur adhibebantur, ut mancipia, calcandis follibus, qui fistulas organicas animarent, quemadmodum apud nos eidem negotio faex plebis adhibetur. Et organa proprie sunt Graecis instrumenta musica flatilia, ut patet e Carm. 136. Iensianorum vs. 4., ubi de cicada dicitur αὐτουργῷ μέλει ἡδὺς κατωργάνιζε τῆς ἐρημίας, *suavi carmine e se absque aliena ope effecto personabat velut organum infrequentes hominum campos.* Ubi loci nisi ὄργανον sit aut *fistula*, id est syrinx, aut tibia, dicendum erit, organa iam Augusti Caesaris aetate in usu fuisse, cui aequales fuere Apollonides et Philippus Thessalonicensis, quorum uni alterique carmen hoc diversi tribuunt. Vult quoque Salmasius ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 179. vocabulum *organa* in illo veteris epigrammatis dicto de pyrrhicha:

Lusus habet pugnam, sed habent certamina pacem,
Nam remeare iubent organa blanda pares,

fistulas notare. Nihil tamen ego quidem video, quid prohibeat, quominus organa ibi loci idem sint, quod nobis hodie, nisi forte poetae prohibeat aetas, de qua mihi non constat. *[Organa Graeci inter sua praecipua decora numerabant. V. Nigell. p. 76. et ibi Murator. Loco metarum ingentes interdum folles pneumaticorum organorum ponebantur. Wagnereck ad acta SS. Martyrum Anargyrorum p. 15. Organi aurei fit mentio apud Constantin. de vita Basilii Macedonis c. 23. et Georg. Monach. p. 533.]*

20. C. 2. [33, 7.] εἴτε. M. εἰ δὲ.

C. penult. [33, 14.] παγανά. Credo esse vestimenta non auro aliove ornatu splendida, sed communia, qualia diebus paganis, id est profestis, et in processionibus paganis, id est non solennibus, geruntur. Habemus paullo post παγανὰς χλαμύδας, et p. 106. D. παγανὸν διβητήσιον, et passim processiones paganas, quae opponuntur τοῖς σολεμνίοις ἤτοι φωταψίαις. Fiebant enim diebus profestis, quando, ut ait Silentiarius, θεόστεπτος ἑορτὴ, qua Imperator coronam gerere debebat, non esset, absque indictione, absque cereis, in vestibus communibus, et Imperator in illis neque coronam gerebat, neque acclamationes a factionibus accipiebat, neque

Digitized by Google

aurum in ara ecclesiae, ad quam procederet, deponebat, verbo processionem faciebat, ut ita dicam, *incognito*. Appellationis origo videtur haec esse. *Paganus* proprie erat nondum nomine insignitus, nondum baptizatus, nondum in coetum fidelium Christianorum solennibus ritibus receptus. Inde nondum matura et perfecta, sed affecta tantummodo *pagana* dicebant. Ita *pagani patricii* sunt p. 423. B. 9. *οἱ χωρὶς ὀφφικίων*, ut ipse auctor per ἐπεξήγησιν declarat, *meri patricii* et *titulares*, quibus ad splendorem patriciatus nondum accesserant officia. Alibi *pagana dominica*, cui ad honorem et celebritatem deest processio publica, non *officiata*, seu in qua officium, obsequium non peragebatur. V. Du Cange v. *Officiari* et *Inofficiari*. Anonymus apud Du Cange v. *Paganus*, ait, *paganum eum esse, qui sine aliquo iure est - alienum a iure et sacris constitutionibus*. Est ergo dominica pagana ea, in quam sacrae constitutiones Typici seu Ritualis non cadunt. Infans paganus, qui nondum nomine donatus, nondum legibus Christianis adstrictus est. Omnia ista sunt non a *pago*, sed a *vago*. Vagum omne nulli regulae, ritui, nomini, adstrictum, sed sibi permissum *βαγανὸν, paganum*, est.

D. 4. [33, 18.] *ἐπώμιον φόρτωμα τὸ κεντινάριον φέρων*. Sitne hic loci centenarius unus, unica massa constans, an saccus tot numis plenus, quot requiruntur ad conficiendum centenarium, imaginariam aeris summam, non liquet. Cusos fuisse nummos centenario pondere aequivalentes, liquet e Nostri p. 272. B. 3. Dicitur enim ibi Imperator in castra pergens ad sufficiendum necessariis sumtibus secum sumere centenaria et miliaresia, id est ingentes massas et minutam pecuniam, hanc ad minutas expensas, illas commodioris transvectionis gratia. Quum legerem aliquando in Itinerario Keisleri T. I. p. 367., Florentiae in Vestiario magni ducis asservari grandem auream massam a Ioanne VII. Palaeologo Imp. Graeco, qui Concilio Florentino interfuit, cusam, et illuc allatam, medaglionum quotquot exstent maximum, coepi coniicere, forte id centenarium esse. Constitit mihi tamen ex eo, quod addit ille auctor, pendere numum illum 117. Ludovicos aureos, pravam eam fuisse coniecturam. Centenarius enim tenebat centum litras auri. Litra tenebat 72. numismata. Numisma aequivalere creditur plus minus ducato aureo Hollandico aut sequino Veneto. Si ergo 72. centies multiplices, habebis 7200. ducatos aureos, seu valorem centenarii unius, praeter propter. Solebant aevo medio principes viri, si quo proficiscerentur, auri et argenti massas ingentes secum ducere, quo promtius imponi iumentis et tutius transvehi possent. Quales massas *rotas* appellabant, Arabes طواحين quasi dicas *lapides molares*, id est massas lapidibus molaribus similes. Ita narrat Abulfeda

ad An. aerae Saracenicae 360. (A. C. 971.) de Almoëzzo sedes e Libya in Aegyptum transferente, et recens conditam suis auspiciis Alcahiram occupante, استصحب معه اهله وخزاينه وفيها اموال عظيمة حتى سبك الدنانير وعملها مثل الطواحين وشالها على جمال *Exibat* [nempe Africa, seu Almahdia] *cum familia thesaurisque suis, quos tantos et tam luculentos ferunt fuisse, ut cusum omne aurum curaret in moles lapidum molarium similes conflari et camelis imponi.* Idem de rege quodam Arabiae felicis haec narrat ad A. 593. [Chr. 1197.] جمع من الاموال ما لا يحصى حتى انه كان يسبك الذهب ويجعله كالطاحون ويدخره *acervos opum incredibiles coëgit, ut aurum colliquatum ad instar lapidum molarium in cellis deponeret.* Habebant quoque rotas argenti. Vincent. Bellovac. XXXI. 143. de Soldano Sebastiae loquens: *Argentearia de Lebena valere dicitur tres rotas argenti depurati, quae valent tria millia Soldanos, solutis operariis.* Ipse manibus meis gessi, et admodum gravem sensi, talem centenarium argenteum in gazophylacio Ducali Gothano, Aureng Zebo, Indorum celebri superiore saeculo regi, grandi Mogolo vulgo dicto, oblatum, teste inscriptione Persica. Quem numum cl. Kehrius, quondam in hac Academia LL. OO. Lector, deinceps in aula Petropolitana interpres, peculiari libello illustravit, quo inter alia de more hodiernorum in oriente principum, numos ad rotarum instar vaegrandes et ponderosos cudendi disserit. Neque tam novum illud est institutum. Heliogabalus enim centenarias invenisse formas seu massas auri dicitur Lampridio in vita Severi pag. 967., quas tamen non centum auri libras, sed centum solidos aureos tantum tenuisse ex illius verbis colligitur. Qualis forma cum numo Florentino superius memorato satis bene convenit. Procul dubio tales massae rotundae, rotae, fuerunt centenarii quoque Nostro commemorati, grandes, ut baiulus vix par esset uni ferendo. Quapropter ἐπωμάδιον φόρτωμα dicitur nostro
Ed. L. 45 in loco. Potest tamen etiam saccus vel pera fuisse. Sane per peras et bursas adhuc solvunt et numerant Turcae, et medio aevo Latini per coria cervina, et Arabes per بدرات Badras seu coria caprilla solvebant et numerabant; et in historiis Arabum legitur Almamon, quo imperante res Chalifatus Bagdadici summum fortunae illustris fastigium, sed parum diu, obtinuerunt, per Badras argentum donasse, tanta profusione, ut opes illius imperii aequasse, quin superasse, Romani quondam stupendas opes intelligas. Tenebat autem Badra quaevis decies millenos numos argenteos, *dirhem* درهم Arabibus dictos, id est drachmas, seu miliarensia Graecis novis.

Digitized by Google

Sed rationes has numarias subtilius ingenium et in his rebus exercitatius me melius exponet. Morem festo Paschatis aurum ecclesiae offerendi et in ara deponendi primus instituit Constantinus M. Vid. Vales. ad Euseb. de Vita Constantini L. IV. c. 22. Quoties endytam seu instratum altaris in S. Sophia mutarent, quod magno quoque Sabbato, id est eo, quod proxime diem festum paschatis antecedit, fiebat, deponebat Imperator infra aram in scabello ibi posito centenarium auri, ut hic dicitur, aut, quod idem est, ut verbis utar Codini Offic. p. 108. n. 8., centum auri libras, per vestiarium offerebat inter Clericos dividendas. Ipse Noster quoque infra p. 107. B. 11. centum litras offerri praecipit, ut dubium iam non sit, auri centenarium idem esse atque centum auri libras, non autem centum auri numismata, vel solidos.

21. A. 1. [33, 24.] δὲ. Membranae non agnoscunt.

A. 3. [34, 1.] τῆς ἐνδυτῆς κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν ὑπαλλαττομένης. Solebant Imperatores quovis magno Sabbato endytam in aede S. Sophiae mutare, et die proxime anteriore, seu Veneris, *caro* per eminentiam dicto, id faciebant in aede Blachernensi. Vid. ad p. 107. B. et 442. C. 1. Insignis est locus Theophanis pag. 379. B.: *τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ ἐκέλευσεν αὐτοὺς ὀμόσαι -- καὶ τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν τὸ ἅγιον σάββατον, -- προῆλθεν ὁ βασιλεὺς* (Leo Chazarus) -- *εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ ὑπαλλάξας τὴν ἐνδυτὴν, ὡς ἔθος ἐστὶ τοῖς βασιλεῦσι, ἐπανῆλθεν ἐν τῷ ἄμβωνι σὺν τῷ υἱῷ*, et adacto populo in fidem sacramentumque sibi et filio dicendum -- *τῇ ἐπαύριον, ἥτις ἦν ἡ μεγάλη κυριακὴ τοῦ πάσχα*, summo mane in Circo, ministrante Patriarcha, *ἔστεψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ οὕτω προῆλθον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ οἱ δύο βασιλεῖς.* --

A. 7. [34, 4.] *πεζουλίῳ τοῦ θαλασσιδίου. Πεζούλιον* puto esse *scabellum*, quod coram mari arae positum erat, ut in eo vasa arae reponerentur, si quae evacuanda aut eluenda erant. *Θαλασσίδιον* aut *θάλασσα*, seu *mare*, erat lapis cavus, in quem reliquiae vini aut aquae benedictae, quibus amplius opus non erat, effundebantur. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

A. 11. [34, 8.] *σκευοφυλακίῳ. Custodiario*, vel thesauro ecclesiae, aede, in qua ecclesiae vasa et cimelia asservabantur. *Τὰ ἱερὰ σκεύη* in missae celebratione usitata recenset Goar. ad Codin. p. 134. n. 45. *Τὰ ἱερὰ σκεύη*, quae in processionibus circumferri solebant, erant inter alia *τὸ ἅγιον μανδίλιον*, sudarium Christi Edessenum, eius ad Abgarum epistola, et *τὰ ἅγια σπάργανα*, (Cedren. in Michaele Paphlagone,) omophorium Mariae, et zona eius. Multo plures reliquias sacras CPli, ut ferebatur, asservatas recenset

Digitized by Google

epistola Alexii Imp. ad Robertum Frisonem, Hollandiae et Flandriae Comitem, apud Du Cange ad Alexiad. p. 334. et 336., quarum neque Constantinus noster, neque alii meminere. Sacra haec vasa, quo pertinent quoque candelabra, cruces, calices, alius ornatus aureus et argenteus, vestes sericae etc. saepe ostentationi Imperatorum inserviebant, qui ea aut monstrabant peregrinis legatis (v. Leon. Grammat. p. 485. D.), aut e templis petebant, et palatia sua iis instruebant, ut passim in hoc codice factum legitur, aut et Circum iis ornabant, quod de Alexandro, Leonis fratre, Scriptores post Theophanem referunt p. 234. B. Habemus L. II. c. 40. indicem sacrariorum, quae in variis ecclesiis Palatinis asservabantur.

A. penult. [34, 9.] *χρυσοῖς σελλίοις.* Non tota aurea subsellia erant, sed lignea foliis aureis obducta. Et id in universum de aureis per hunc codicem dictis vasis intelligendum est, auro tantum incrustata fuisse.

B. 2. [34, 12.] *νάρδον καὶ τὰ τριψίδια.* Quae illustrando huic loco faciunt, dixi ad p. 442. C. 4.

C. 9. [35, 1.] *καθὼς προείρηται, ἀκτολογοῦσι τὰ μέρη.* Verba haec delenda sunt. In ipsis quidem conspiciuntur membranis, fateor, sed librarius primae syllabae *κα* duo puncta, et ultimae syllabae *ρη* item duo puncta superscripserat, indicaturus, ea omnia, quae istis quatuor punctis intercepta essent, perperam scripta et delenda esse. Nolebat nempe litura codicis elegantiam corrumpere. Recurrunt ea statim post suo loco.

D. penult. [35, 10.] *διὰ τοῦ Κυρίου.* Potest reddi aut *per*, aut potius *praeter ecclesiam domini*, de qua paullo ante diximus.

22. A. 9. [35, 19.] *φωνὴν ἤχ. γ'.* De tonis musicis Graecorum conf. Du Cange Gloss. Gr. v. *ἦχος.* *[Theophilus musica quaedam fecit quarti toni et ex ode octava. Contin. p. 66. De *τόνῳ πλαγίῳ*, qui idem est ac *βαρὺς*, v. Leo Allatius de libris Ecclesiasticis Graecorum pag. 66. ed. Paris. *Respue de octavo, impleat de quarto*, vid. *tono.* Moleon. pag. 359.]*

A. ult. [35, 20.] *παρθένου. καὶ.* M. *παρθένου. Δοχὴ α'. καὶ --*

B. 2. [35, 22.] *καταστάσεως.* M. et hic loci et deinceps D. 2. tantummodo *στάσεως* habent, ut p. 23. D. 6.

B. 5. [36, 2.] *ἡ ἔνθεος βασιλεία.* Quia Graeci Imperatores pro talibus haberi volebant, qui Dei et Christi suffragio et iudicio adepti essent regnum, et *ἐν θεῷ* in nomine, voluntate, auctoritate et loco dei regnarent, inde se *θεοπροβλήτους*,

Digitized by Google

θεοστέπτους et alia talia nominabant, et regnum suum *τὴν ἔνθεον βασιλείαν*, *divino munere tributum*.

B. 6. [36, 2.] *φθογγῇ*. Ubi locorum in membranis integre expressum erat hoc vocabulum, habebat ultima litera *η* super se semicircellum, id est circumflexum. Nam circumflexus in illis membranis ubique semicircellum pronum referebat, id est talem, cuius ambo cornua deorsum prospicerent. Venit igitur in hoc quoque verbo usu, quod singulis paene paginis observatur contigisse, *η* pro *ει* fuisse exaratum, et *φθογγεῖ* legi debere, id est *sonat*. *Φθογγεῖν* rarius veteres pro *φθέγγεσθαι* usurpant, probum tamen est. Habemus hoc capite, habebimusque in sequentibus formulas responsionum in laudibus, seu phonas et antiphonas, a cantoribus et populo vicissim cantando recitatas, quarum exemplum in ecclesia Latina qui videre cupiat, inveniet lepidum apud Du Cange Gloss. Latin. v. *Festum asinorum*, ubi *vocatores* appellantur, qui hic *κράκται* sunt.

C. 4. [36, 12.] *σάς*. Aut *σᾶς*, est novae Graeciae, pro *vester*, aut *vestrum*, *ὑμῶν*. Vid. Codin. Offic. p. 125. n. 40. Paullo post lin. 10. restit. e membranis *λέγουσιν οἱ κράκται τὴν φωνήν*. Phona est ille hymnus, qui citatur, *ὁ ἀμήτωρ* etc. et echus seu tonus eius est modulatio. Phonae succedebat antiphona populi.

D. 8. [36, 24.] *αὐτοκράτωρ*. M. *αὐτοκράτορ* in vocativo.

23. B. 5. [37, 18.] *σάρξ*. Post hanc vocem ponunt membranae punctum, et deinde habent *ἐξαφανίζον*, ut ad *βρέφος* redeat. Mallem tamen *ἐξαφανίσων*. Item habent *αὐτὸς τὸ κράτος* etc.

C. 1. [38, 1.] *τῆς Μελετίου*. Subintellige *μονῆς*. De hoc monasterio nihil invenio apud Du Cange in Const. Christ. In codice est *Μελε.* (superscr. *τ*), unde fieri quoque poterat *Μελέτης*, *studii*. Et sane sic exstat p. 34. D. tam in editione, quam in membranis, literis omnibus integre exaratis. Eratne ergo hoc monasterium celebre illud *studii*, unde Theodorus Studita et alii prodierunt? Suntne idem *Meletiana*, quae in tabula Peutingeriana prope CPlin conspiciuntur? Si *Meletiana* et *τὰ Μελέτης* et *Coenobium Studii* idem sint, liquet illam tabulam aetate Theodosii multo recentiorem esse. Allegavi inter alia hoc quoque argumentum evincendae recentissimae aetati illius tabulae in recensione novae editionis Viennensis in libello menstruo vernacule edito. *Ἀχιλλεὺς* erat nomen thermarum, haud procul Chalcen et S. Sophiam. Vid. Du Cange CPl. Christ. p. 88. Sic dictae illae thermae a celebri statua Achillis ibi conspicua. Mos nempe erat illis temporibus thermas publicas a statuis ibi erectis nominandi. Ita apud Tripolin Ed. L. 46

Digitized by Google

erat balneum ὁ Ἴκαρος dictum a statua Icari ibi posita, teste Malala T. II. p. 73.

23. C. 3. [38, 2.] δήμου αὐτοῦ ῥουσίου. M. δήμου τοῦ ῥουσίου.

D. 3. [38, 13.] σωτηρίας. M. σηρ, id est σωτῆρα. Dein est ibidem σύμφοιτοι quoque ut in edito: quia tamen hic librarius persaepe υ et οι permutat, non dubito σύμφυτοι, *agnati*, *coaliti* hic legendum esse.

24. A. 10. [39, 7.] λέγουσιν οἱ κράκται. Ad hanc regionem adscriptum erat in codice δοχὴ α΄, vid. B. 8.

B. 1. [39, 7.] καλῶς ἦλθε. M. καλῶς ηλ^{θτ}, id est ἤλθετε.

Ibid. [*Ibid.*] πρόβλημα τῆς τριάδος. Volebant nempe a Deo electi, constituti, rebus praefecti videri. Sic passim occurrit ὁ ἐκ Θεοῦ προβληθεὶς, ἡ ἐκ Θεοῦ βασιλεία ὑμῶν, ὁ Θεόστεπτος etc., tritum illud in acclamationibus: *Dii vos servent, dii vos fecerunt, dii vos servent.* Est autem πρόβλημα ille, qui προβάλλεται τοῖς πράγμασι, praeficitur, praeponitur rebus administrandis. Est enim προβάλλειν idem quod ἐφιστάναι. Ita apud Zosimum p. 342. 8. ὁ τῶν ἀνηκόντων ἰδίᾳ τῷ βασιλεῖ ταμείων προβεβλημένος, *praefectus* (seu comes) *rerum privatarum* pro ἐπιτεταγμένος. Proprie est προβάλλειν in fronte, in vertice rei, in acie collocare, Imperator προβεβλημένος, qui in cuspide populi constitutus et ei praefectus est, ἄρχων προβεβλημένος, qui in collegii sui cuspide collocatur, qui honos recens electis habebatur. Ὁ ταῦρος προβάλλει ἑαυτὸν τῆς ἀγέλης ait Epictetus apud Arrian. p. 89. ult., cui consentit dictio Malalae T. II. p. 67. 8.: εἰ ἔχει τὸ ἐξπεδίτον σου ὅλον ἄνδρα δυνάμενον μονομαχῆσαι καὶ νικῆσαι ἕνα Πέρσην προβαλλόμενον παρ' ἐμοῦ, *prodire ante aciem et velut munimentum exercitui sese obiicere a me iussum.* Hinc παραβάλλειν τινὶ ad latus alicuius se collocare, alicui se adiungere, disciplinae eius se tradere, frequenter occurrit apud Diogen. Laërtium.

C. 2. [39, 19.] τὴν ὑμῶν. Est in membr. et C. 3. τὰ δὲ τῆς.

C. 9. [40, 2.] τὸν ἀπελατικόν. Quae mea sit de significatione huius vocabuli coniectura, dixi ad p. 218. A. 8.

25. A. 3. [40, 17.] καθώς. M. καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δοχῇ εἴρηται.

A. 5. [40, 18.] ἤγουν. M. ἤτουν, et sic illae passim.

A. 8. [40, 21.] ἀπελάτιον. M. ἀπελατικὸν, et sic quoque rursus p. 26. A. 6. et ubique.

A. 12. [41, 2.] τῆς δὲ. M. τῆς τε.

B. 2. [41, 3.] πεντεκοστῆς. M. πεντηκοστῆς.

Digitized by Google

B. 7. [41, 7.] ἑορτὴ τῶν φώτων. *Festum luminum*, vel *Epiphaniae*. Incidit in diem 6. Ianuarii. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. *[Symeon. Mag. p. 406. Oratio in festo luminum incipit: πάλιν ὁ Ἰησοῦς ἐμός. Contin. Constantin. p. 30. S. Gregorii Nysseni oratio in S. lumina seu festum baptismi Christi, accensis cereis celebrari solitum, memoratur Lambeccio Comm. Vindob. L. III. 6. cod. CXI.]* Vid. Codin. Offic. c. 8. Appellationis ratio apparet e verbis paullo inferioribus C. 10.: ὁ τὸν κόσμον φωτίσας τῇ αὐτοῦ ἐπιφανείᾳ. Est enim natalis apparitionis Christi in carne, quam propterea quod luminosa, illustris esset, et *Lumina* appellarunt, et accensis luminibus celebrarunt, nec non baptismo, qui absque luminibus non erat, initiandis ardentes cereos tenentibus. Qua de re alias agimus.

B. 9. [41, 8.] ἦχ. Membranis deest. Vid. C. 3.

C. 5. [41, 13.] πυρὶ Θεότητος ἐν Ἰορδάνῃ. M. πυρὶ Θεότητος Ἰορδάνου. Conf. D. 5. Liquet aliquid deesse: quod dum suggerant meliores libri, acquiescamus coniecturae Leichianae.

C. 7. [41, 15.] Θεὸς, λόγος. M. comma non agnoscunt, neque theologi Graeci, qui *deus verbum* ita dicunt ut nos *deus filius*.

26. A. 8. [42, 13.] ὁ φωτίζων. Graeci novi φωτίζειν et pro *illuminare* et pro *baptizare* usurpant. Unde intelligitur lusus in ambiguo verbi.

B. 3. [42, 16.] σειρὰν. Graeci sobolem alicuius per saecula continuatam, stemma genealogicum, σειρὰν, id est *catenam*, dicunt, ut nos *arborem*. Σειρὰ ἀδιάδοχος est series generis desinens, quam alia series non excipit. Conf. quae ad pag. 157. B. de verbo διαδέχεσθαι *cessare, desinere*, dicam.

Ibid. [42, 17.] Ῥωμαίους. M. Ῥωμαίοις.

C. 2. [43, 3.] κηρύττει. Qualis dictio παλάμῃ κηρύττει! Voce praedicatur, non manu. Exspectes χρίει aut στεφανοῖ, vel simile quid, quod manus faciat. Verum Aethiopem lavet, qui balbutiem infantilis aevi corrigere instituat.

C. 3. [43, 4.] χριστοὺς. M. χρηστούς. Quorum utrum praestet, in dubio relinquo. Unctine fuerint novi Imperatores CPtani, disputo ad p. 218. B. 2.

D. 3. [43, 6.] ἀντίληψιν. *Auxilium*. Proprie est reprehensio, seu apprehensio a postica, vel retractio lapsi aut proclivis in ruinam. Ἀντιλαμβάνεσθαί τινος est idem nostro *sich jemandes annehmen*, pro curare, solari, iuvare aliquem, eius curam suam facere, ad se trahere. Vid. infra p. 30. C. ult. 203. B. 8. et Constantin. Vit. Basil. p. 141. C. 9. Hinc intelligas illud Sexti Empirici Pyrrhon. I.: ἀλλὰ καὶ τῶν

Digitized by Google

[illegible] ἀντιληπτικός ἐστι καὶ παρηγορικός, *solatur [illegible] eius passiones;* proprie reprehendit eas ab excessu, aut ad se trahit, putat eas ad se pertinere. *Ἀντίληψιν τῶν δημοσίων πραγμάτων, procurationem rei publicae* habet Cedren. pag. 490. D. et Contin. Theophan. p. 88. B. ult. Potest quoque reddi vocabulum *protectio*, ut saepe fecit Habertus in Pontificali.

27. B. 3. [44, 7.] *καί.* Deest membranis, quae paullo post lin. 8. *συνανεστράφη* dant, *conversatus fuit.*

B. 10. [44, 13.] *ἐγκαινίζων. Resurrectionem mortuis encaeniare* est mortuis in resurgendo praeire suo exemplo, resurrectionem ordiri, mortuis resurrectionem ut rem novam et insuetam praestare, exhibere, monstrare, mortuos resurrectione initiare. Est enim *initiare aliquem aliqua re* eum illius rei notitia et experimento, antea incognitae, imbuere, instruere. *Encaeniare*, ait Du Cange Gl. Lat. h. v., *ἐγκαινίζειν*, est *initiare vel aliquid primo exercere vel induere: unde vestem novat, encaeniat, qui primo eam induit vel portat.* Inde est *ἐγκαινίζειν* urbem, balneum publicum, statuam, circum, ecclesiam initiare, innovare, pro prima vice usurpare, initium facere utendi eorum unoquoque, secundum indolem cuiusque.

C. 7. [44, 20.] *μυροφόροις.* Ad mulieres unguenta ad sepulcrum Christi ferentes respicitur Marc. XVI, 1.; v. Du Cange Gloss. Gr. v. *μυροφόροι.*

D. 8. [45, 6.] *χαρά.* Sic scribitur et distinguitur hic locus in membranis: *Χαρὰν ἀνεκλάλητον καὶ θεῖον πάσχα. Τελεῖται* etc.

D. ult. [45, 8.] *ἀνέγερσιν.* Hinc corrigatur Contin. Constant. p. 264. D. 6., ubi *ἄνεσιν* legitur. Opponitur *τῇ καταπτώσει τῶν βαρβάρων*; v. p. 29. D. 2.

28. B. 3. [45, 20.] *τῶν περάτων. Gaudium totius terrarum orbis. Πέρατα τοῦ κόσμου* vel *τῆς οἰκουμένης* intelliguntur.

29. A. 2. [47, 2.] *τῆς Διακινησίμου.* Sic frequenter in hoc codice est exaratum pro *διακαινησίμου. Ἡ διακαινήσιμος ἑβδομάς*, vel *ἑβδομὰς τοῦ διακαινησίμου* (ita Graeci novi efferunt pro *τῆς διακαινήσεως*), *septimana renovationis*, ut vulgo vertunt, (non prorsus recte, nisi renovationis vocabulum pro gestatione novarum vestium accipiatur, quae significatio medio aevo usitata hodie exoluit,) est ea, quae diem Paschatis immediate sequitur. Graeci enim septimanam a die Lunae ordiuntur, et finiunt in dominica. Vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. Dicitur *ἡ διακαινήσιμος*, quia neophyti illa septimana *διὰ καινῶν in albis*, quas in baptismo vigilia Paschatis acceperant, incedebant, et *ἡ Καινή*, nempe *κυριακή*, *dominica nova*, dicebatur, in qua novas et candidas vestes pro ultima

Digitized by Google

vice gestabant, seu deponebant. Methodius Patriarch. CPtanus de iis, qui abnegarunt: *Βαλλέσθω ἱμάτια καινὰ κατὰ τὸν τύπον τῶν βαπτιζομένων.* Vestes illae a Latinis quidem *albae*, a candore, Graecis vero *αἱ καιναὶ* appellabantur. Terminatio *ιμον* novis Graecis valde frequentatur, pro nomine substantivo terminato in *ις*, ut *τὸ διακαινήσιμον* pro *διακαίνησις*, *processio in novis vestibus*; *τὸ ἀναλήψιμον* pro *ἡ ἀνάληψις*; *αἰτήσιμον* et *αἰτήσιον* pro *αἴτησις*. Ita quoque *ἀσπαστικὸν* pro osculo, *ἀσπασμῷ* vel actu osculandi. Glossae: *Labratum*, *φίλημα βασιλικὸν*, *ἀσπαστικὸν βασιλέως*.

A. 4. [47, 3.] *ἀκουμβίσωσι*. *Accumbunt*. Non putem negandam Luitprando fidem, qui in legatione ait, Graecos Imperatores in solennibus conviviis per dies festos non assedisse Ed. L. 47 mensis, sed accubuisse vetusto more. Putem itaque, verbum *ἀκουμβίζειν*, ubi occurrit in hoc codice, (occurrit autem saepius in Cletorologio,) per *accumbere* reddi debere.

A. 6. [47, 5.] *ἁγιαχάς*. Quid illud *χας* sibi velit, nescio. Videtur ad illa vulgaria pertinere, qualia in hoc codice in Laudibus passim occurrunt, ut paullo post *ἔς*, et *οἱ ἐς*, *νανὰ* etc., quorum ratio dari nulla potest, neque debet.

B. 11. [47, 18.] *ἔς*. Recurrit saepius in hoc codice. Est procul dubio idem, quod *ἐὲς*, *heus*, exclamatio; v. Du Cange v. *ἐὲς*, pro quo etiam *εἷς* habemus; item *ας* apud Symeon. Mag. p. 493. B. f., item *οἱ ἐς*, quod aliud nihil quam *huë*, *ohe*.

C. 1. [47, 19.] *τὰς Αὐγούστας σκέπασον*. Est votum Augustabus proprium, quas, optant populi, ut Spiritus S. obumbret, tegat, obnubat. Quia nempe velo nuptae prodibant. Simile illud Hincmari in coronatione Iudithae, cum nuberet Edelfredo, regi Anglorum: *Nubas in Christo, obnupta nube coelesti et refrigerata gratia spirituali.*

C. 6. [48, 3.] *ἐξ τάφου*. M. *ἐκ τάφου*.

C. 7. [48, 4.] *ζωῆς*. Ita quoque membranae. Erunt, qui *ζωῇ* malint.

D. 3. [48, 9.] *ἀπὸ φωνῆς*. *Assa voce, sed clara*. Opponitur cum *τῷ ἀπὸ φθογγῆς*, quod est *modulata voce* (v. p. 147. D. penult. et 183. A. 6.), tum voci pressae, aut tacitae recitationi, *τῇ ἡσυχαίῳ καὶ καθ' ἑαυτόν*. Prorsus idem est atque *μετ' ἐκφωνήσεως*, aut *ἐκφώνως*, de quo supra diximus ad p. 17. C. Liquet e novella Iustin. 127., quae vetat consecrationem sacrorum donorum, aut in baptismo preces, tacite a sacerdote recitari, deprehenso forte uno et altero, qui tacite se ea dicere iactans, tamen nihil dixisset, et ne formulam quidem teneret; sed *μετὰ φωνῆς* clara voce, quam omnes audiant, recitari iubet. *Κελεύομεν πάντας ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ κατὰ τὸ σεσιωπημένον, ἀλλὰ μετὰ φωνῆς τῷ πιστοτάτῳ λαῷ ἐξακουομένης τὴν θείαν προσκομιδὴν*

Digitized by Google

καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι προσευχὴν ποιεῖσθαι. - - διὰ ταῦτα προσήκει τὴν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ προσκομιδῇ καὶ τὰς ἄλλας προσευχὰς μετὰ φωνῆς παρὰ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων προσφέρεσθαι τῷ κυρίῳ. Neque scrupulum iniicere debet, quod additur *ἤχῳ α'*. Nulla enim vox, sive assa, sive modulata sit, potest absque tono quodam proferri. Et significatur hic tantummodo, illam, quae subiicitur, rhesin esse nuda quidem voce, at in eodem semper tono primo recitandam, quod Latini sequiores dicunt *directare*. *Psalmus directaneus*, unico tono, nullo flexu, nulla modulatione absolutus. V. Du Cange v. *Directare* et *φωνή*. Veteres quoque dicebant *ἀπὸ φωνῆς*, *oraliter*, ut vulgo dicunt, alicui aliquid mandare renunciandum alteri, imperare agendum, vel vetare. Ita narrat Appianus Parthicorum initio, Ateium trib. plebis Crassi expeditioni intercedentem *πρῶτον μὲν ἀπὸ φωνῆς κωλῦσαι καὶ διαμαρτύρασθαι μὴ βαδίζειν* etc., *clara voce*, conceptis verbis, *expeditionem vetuisse*.

30. B. 1. [49, 4.] *ὁ ἀρτοκλίνης τὰ δύο μέρη.* Si recte habet haec lectio (et saepe sic est in codice) debet accusativus pro dativo hic accipi. Alias posset *εἰς* ob praecedentem syllabam excidisse videri.

B. 4. [49, 6.] *δείλης.* M. *δήλης*, quod eo indico, ut intelligatur mos librarii *η* et *ει* permutandi, non tanquam rectum sit. *Ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους* est idiotismus novae Graeciae.

B. 10. [49, 12.] *ἦλθεν.* M. *ἦλ* with *θ* written above, unde effici debet *ἦλθες* aut *ἤλθετε*. Idem quoque dictum ad huius paginae versum ultimum et ad p. 31. C. 8. velim.

C. 1. [49, 13.] *καθὼς ἐν.* M. *καθὼς καὶ ἐν.* Vid. p. 31. A. 2. et B. 4., item C. 6. D. 1. et alibi.

C. 3. [49, 15.] *τὰ δρομικά.* Videtur carminis concitatioris, dactylici, celeriter currentis esse, quale abeunti accinitur; nostrates dicerent *ein Marsch*. Conf. p. 34. D. antep.

C. 8. [49, 19.] *ὧδε.* Ita M. uti et paullo post D. 1. *καὶ ἐν αὐτῷ.* Quod moneo, ne quis, quod mihi contigit, suspectas habeat negligentiae typographicas operas.

D. 4. [50, 5.] *συναγάλλεσθε.* M. *ἐπαγάλλεσθε.*

31. A. 6. [50, 15.] *δρομικά.* Putem *δρομικόν.* In membranis scripta erat vox per compendium *δρομιξ*. Lin. 11. habent eaedem *ἤγουν ὁ δομέστικος.*

B. 6. [51, 1.] *ἀρτοπωλῶν.* M. *ἀρτοπουλῶν*, neutrum male, hoc novae Graecitatis, illud Grammaticorum sanctionibus aptum.

B. 7. [51, 2.] *ποιοῦσιν.* M. *ποιῶσιν.* Frequentissime aut librarius noster, aut auctor ipse ex more saeculi subiunctivum

Digitized by Google

pro indicativo usurpat, aut potius ω et ου promiscue habent, ut patuit modo in ἀρτοπουλῶν.

C. 8. [51, 12.] ἡ ἀναίρεσις τῶν τῆς Ἄγαρ. Simile illud Francorum, ni fallor, de Iosselino Corteniacense, *mors pallida Saracenorum.*

C. 10. [51, 14.] ἔτη. M. deest.

32. A. 2. [52, 5.] ἀντίπασχα. Est dominica proxima a festo Paschatis, alias *in albis*, vel *quasimodogeniti* dicta.

B. 5. [52, 15.] νεουργεῖ καί. M. deest copula, quo aliquanto vehementior fit oratio. Ad ἐγκαινίζει trahendum e sequentibus commune τὴν οἰκουμένην. *Spiritus sanctus per eum initiat totum mundum*, in rebus novis et insuetis, in vita nova constituit.

B. penult. [53, 1.] παντευχίᾳ. Videtur vocabulum a πᾶν *omne*, et τεύχειν *facere*, compositum esse, atque *omnipotentiam* dei significare.

D. 2. [53, 12.] μεσοπεντηκοστῆς. Dies vigesima quinta a Pascha, vel feria quarta septimanae quartae post pascha. *[Προέλευσις μεσοπεντηκοστῆς memoratur Georg. Monacho p. 556. Leo in ea vulneratus ipsam abrogavit. Ad S. Mocii instituebatur p. 464. Chrysostomi oratio in μεσοπεντηκοστὴν habetur apud Lambeccium cod. 40. n. 20.]* Ut μεσοπεντηκοστὴ dicitur dimidiate pro μέση τοῦ πάσχατος καὶ τῆς πεντηκοστῆς, ita quoque ἡ μέση τοῦ πάσχατος dicitur pro eodem integro, aut quod totum tempus inter Pascha et Pentecosten intercedens Pascha diceretur; et ipsa Pentecoste *pascha rosata*. Vid. Du Cange h. v.

D. pen. [53, 16.] οἱ βένετοι. M. οἱ μὲν βένετοι.

33. A. 2. [53, 19.] βρύειν νάματα. Veteres βλύειν frequentabant, novi autem saepe ρ et λ permutant. Vid. Themist. pag. 260. A. 9. ed. Harduin. et Procop. Anecd. p. 85, 31.

A. 4. [53, 21.] δροσίζεσθε τοῦ - -. Credo sic distinguendum esse hunc locum: δροσίζεσθε. Τοῦ πνεύματος - - πόμα τὰ πλήθη - - *populi laetantur bibentes potum spiritus.*

Δ

A. 9. [54, 3.] τόνδε. M. τον, quod nescio τὸ δρομικὸν, an aliud quid velit.

A. 11. [54, 5.] παῤῥησιάζει. Est aut pro παῤῥησιάζῃ more librarii η et ει promiscue habentis, aut Atticismus est, quem tamen in hoc quidem libro vix quaesiverim, vix admittam.

A. 12. [54, 6.] ἀφθανασίας. M. ἀφθασίας, unde effici debet ἀφθαρσίας aut ἀφθισίας.

B. 3. [54, 8.] θαυμάζει μέν. Post haec verba inserenda e membranis, quae exciderunt, haec: οὐ βούλεται δὲ γνῶναι, ὅτι σῇ ἐξείργασται σοφίᾳ πάντα.

Digitized by Google

C. 10. [55, 4.] πρεσβείας. *Intercessionis*, *supplicationis tuae pro nobis*, et sic quoque debet p. 35. A. 3. accipi.

34. B. 8. [56, 7.] εἰς τὸν Ἀμαστριανοῦ. Pro primis duabus vocibus scriptum erat in membranis εις, id est εἰς τά. Quando coenobium indicare volunt Graeci ab hoc vel illo structum aut denominatum, adhibent neutrum plurale τὰ, ut τὰ Ἀμαστριανοῦ, τὰ Ναρσοῦ, τὰ Ὀλυβρίου etc. Vid. pag. 102. B.

C. 1. [56, 13.] ἀρτοπωλῶν. M. ἀρτοπωλίων.

D. antep. [57, 6.] δρομικῶς. Ultima syllaba erat per compendium ξ scripta, ut dubium esse possit, δρομικὸν, an δρομικὰ legi debeat. *Carmina* vel *moduli*, qui voce praecipiti et multum accelerata canerentur, tanquam si curreret, ut sunt hymni e multis dactylis constantes.

35. A. 2. [57, 9.] ἐγκαυχόμενοι. Ita quoque M. solenni more ο et ω permutandi.

A. 6. [57, 12.] ὑμῶν. M. ὑμᾶς. *Monstrat vos victoriarum coronis onustos*, id est coronis vincendo partis, et victoriae debitis eamque consequentibus.

A. 8. [57, 13.] εὐλογεῖται. In membranis utroque loco, hic puta et versu 9., est εὐλόγειται, accentu in antepenultima. Debet igitur inde effici εὐλόγηται, *benedictum fuit*, aut *sit*.

Ed. L. 48 B. 7. [57, 22.] ἐξάγαγεν. M. ἐξήγαγεν.

B. 8. [57, 23.] αὐτοῖς. M. αὐτοὺς.

C. 4. [58, 5.] προσκυνήσαντες οἱ. Membr. προσκυνήσαντες πάντες οἱ.

C. 5. [58, 6.] κατέλαβον. Verbi καταλαμβάνειν apud Graecos novos usus est frequentissimus pro ἔρχεσθαι, ἀφικέσθαι, *pervenire aliquo*. Proprie est *occupare* locum aliquem. Frequenter in nostro Codice sic occurrit: neque monerem, nisi viderem, ex eo, quod ad usum hunc non attenderent, viros doctos in aestum datos fuisse in interpretando loco Diogenis Laërtii p. 275. 1. ed. Meib., ubi reddi debet *donec venerit e Macedonia*. Ergo iam Aristotelis aetate καταλαμβάνειν hoc sensu in usu erat.

C. 6. [58, 7.] εὕρησαν. M. εὕροσαν. Sic formant novi Graeci pro εὗρον. Exstat εὕροσαν apud Nicetam Choniaten, Isaacii Angeli L. II. c. 5. pag. 214. D. 15. ed. Venet.: ὡς δ' οὐδένα εὕροσαν ἀντίμαχον οἱ πολέμιοι. Idque sic posuit more suo. Amat enim hanc formam. Ita p. 54. E. 5. habet προήλθοσαν pro προῆλθον, et p. 81. B. 11. ἀπήλθοσαν. Neque novum hoc schema est, sed vetustissimum, Posidippo Siculo, poetae epigrammatario, usurpatum, qui Meleagro antiquior fuit, et cuius in Anthologia ed. Wechel. p. 614. (Steph. p. 473.) haec leguntur:

Digitized by Google

τὴν δὲ θαλάσσης
ψαύουσαν, πρηεῖς εἴχοσαν αἰγιαλοί.

ubi Obsopoeus haec annotat: „Notabis hoc loco εἴχοσαν poni pro εἶχον, more Chalcidensium, qui tertiis personis pluralibus interponunt σα. Sic legimus Psalmo XCVIII.: ὁ θεὸς, ἤλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ubi quoque ἤλθοσαν ponitur pro ἦλθον.

C. 11. [58, 11.] ἦχ. γ' βαρβάρων. M. Ἡ Βαρ, id est ἦχος βαρὺς, aut ἤχου βαρέος. *Aliud gravi* (vel *basso*) *tono: Peregrinum miraculum.*

C. 12. [58, 11.] πόκον. Videatur aliquid post hanc vocem deesse: sed si tollatur punctum post πατρὸς, possit hic locus utcunque integer videri, quamvis obscurus sit ampullosus hic stylus theologico-poeticus. Et tunc ὁρᾶτε erit idem atque ὁρᾶται *conspicitur*. Solet enim hic librarius αι et ε permutare. Alluditur ad historiam Gideonis.

D. 3. [58, 14.] τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν. Dictio theologis usurpata, *ordinem salutis* designans, de qua v. Vales. ad Euseb. H. Eccl. p. I. 1.

D. ult. [58, 20.] παρουσία. τοῖς. Punctum hic delendum, et iungenda omnia, ut in membranis. Θεογνωσία idem est atque μετὰ θεογνωσίας.

36. A. 2. [59, 1.] ἐν πυρίναις γλώσσαις. *[Vid. Maius *im Hessischen Hebopfer* Part. XXV. p. 460.]*

A. 4. [59, 2.] κηρύττειν τὴν ὁμοούσιον πίστιν τῆς τριάδος. Id est praedicare Trinitatem consubstantialem, et eam ut credant auditoribus persuadere.

A. 11. [59, 8.] πυρσοφαία. L. πυρσοφαΐα, ut πυρκαΐα.

Ibid. [59, 8.] ἀπελατικὸς. Mallem ἀπελατικὸν. In membranis compendio ξ exarata erat ultima syllaba. Idem tenendum ad D. 6.

B. 1. [59, 10.] ὑμᾶς. Scabra et hiulca oratio, ut videatur aliquid deesse. Ita tamen membranae, nec plura, habent.

B. 5. [59, 13.] δυσωποῦμεν. Melius hoc quam δυσωποῦντες M.

B. 6. [59, 14.] χάρισον. Ita M. Sic solent novi et plebeii Graeci, pro χάρισαι. Multa talia in ipsorum scriptis occurrunt, active prolata, quae veteres non nisi deponentialiter seu in medio, usurpabant, et vice versa. Ut χαίρομαι est apud Nostrum pro χαίρω. V. ad p. 172. A. 12. et p. 179. B. 9. Ita Nicetas Chon. p. 150. 10. ed. Venet. βιάζειν pro βιάζεσθαι posuit, et pag. 228. D. 17. ἐφέπω pro ἐφέπομαι. Ἔρχω pro ἔρχομαι habet Nicolaus Lucanus apud Du Cange v. Σεύειν, id est σέβειν *sese movere*, unde σοβεῖν deinceps factum. Verba eius sunt:

Digitized by Google

Κῆρχησαν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ σεύουν εἰς τὰ τείχη.

Quae bene Graece sic efferas:

Καὶ ἤρχοντο ἵνα πολεμήσωσιν, καὶ ἵνα σοβῶσιν εἰς τὰ τείχη.

C. 6. [60, 1.] ὑπεράρχιος. Vox rarior, a nova Graecia conficta, videtur id significare, *quod super omne initium positum est*, quod initio caret, ut supra bis habuimus *συνάναρχος*, *coaeternus*. Nam ἄναρχος novo significatu ibi notat *aeternum*.

D. 1. [60, 6.] θεολογεῖται. Ad verbum *dicitur trinitas Deus consubstantialis*, id est, celebratur trinitas sermonibus, qui asseverant, tres personas trinitatis aeque divinas atque consubstantiales esse. Θεολογεῖν est *de Deo sermones facere*. Theophan. p. 59. B. 1. 77. C. 10. 350. B. 1. et Combefis. ad illius p. 59. Theologis in specie sermo et disputatio de divina Christi natura est θεολογία. Vid. Vales. ad Euseb. p. 5. Sic κυνολογεῖν *de Sirio sermones facere* apud Athenaeum I. p. 23. A., ubi vid. Casaubon.

37. B. 4. [61, 3.] τριλέξια. Non reperio, qui vocem hanc exposuerit, Videtur carmen notare, quod aut ter iterabatur, aut potius a tribus cantoribus simul recitabatur, ut τετράλεκτα, quae a quatuor cantoribus recitabantur. Vid. 165. C. 7.

B. 7. [61, 5.] ἀξιώσει. Post hanc vocem deesse aliquid, manifestum est. Nam debebat saltim ὑμᾶς εἰς χρόνους ἑκατὸν τὴν ὑμῶν διέπειν πολιτείαν, ut p. 30. C. 7., sed multo plura deesse deprehendet, qui sequentia cum antecedentibus attente conferat. Nam non respondent inscriptioni, sed aliud tractant. Promittit inscriptio, et instituit initium noni capitis, enarrationem Actorum festi Pentecostes. Pro maxima vero parte ritus processionis paschalis exponit hoc caput, quod deinceps luculenter evincam. Incipit haec argumenti discrepantia a §. 3. et voce ἔνθεν; cui praecessisse etiam aliqua, manifestum ex eo est, quod oratio hiat. Saltem verbum ἐπαίρουσιν aut σύρουσιν vel simile desideratur. Sed multo plura desunt de processione procerum seu conventu in aulam ad Imperatorem in Chrysotriclinum. Clara tandem res est ex eo, quod pagina aversa vel posterior folii 41. in voce ἀξιώσει desinebat, et pagina adversa folii 42. a voce ἔνθεν incipiebat. Debebat ergo folium unum, aut potius multo plura, forte integer quaternio, seu decem folia, periisse. Patet ex numero capitum, qui ab hoc capite inde discrepat a nostra editione. Nam quod huic editioni caput decimum est, id est in Codice capitis XIX. pars secunda, quod hic est XI. caput, id est codici vigesimum, hic XII. in Codice XXI. et sic semper porro decurrit hic ordo per totum librum primum, sic ut

Digitized by Google

codex semper nostram editionem novenario superet. Ex. c. caput nobis 31. est codici 40., nobis 92. est codici 101. Mallem ab hoc numerandi ordine discessum non fuisse. Sed quum non tantum decessor meus, sed et Maius ita instituerit numerare capita, ut in hac editione conspicitur, debui eos in illa reliqua libri primi parte, quae sub oculis meis excusa fuit, sequi. Quid autem desideretur, seu qualia tractaverint argumenta illa capita, quae perierunt, haud difficile est assequi, si ordo, quem auctor instituit, consideretur. Coepit primo capite generalem ideam processionum sacrarum in exemplo processionis ad S. Sophiam in festo Nativitatis Christi dare. Deinde voluit simul ante omnia referre Acta vel laudes Imperatoribus occasione talium processionum dici solitas. Itaque post recensita Acta festi Nativitatis Christi, Epiphaniae, Paschatis, Antipaschatis, Mesopentecostes, Ascensionis, venit tandem hoc nono capite ad Acta Pentecostes, eaque per primos duo paragraphos eiusdem recenset. Quum itaque quae post verbum *ἀξιώσει*, seu finem secundi paragraphi sequuntur, ad hoc caput non pertineant, et supersint aliquot dies festi in aestatem et autumnum incidentes, quorum Acta ut etiam describerentur par erat, et instituto libri congruum, et a lectoribus quoque exspectabatur; verisimile mihi ex eo fit, capita, quae olim fuerunt, et e nostro codice exciderunt, Acta illorum festorum recitasse. Deinde resumsit auctor tractationem de ipsis processionibus, et singulorum festorum processiones seorsim executus fuit. Igitur ea quidem, quae a voce *ἔνθεν* incipiunt, exponunt ritus processionis paschalis, qualis nempe ipso die festo Paschatis primo, qui proprie Pascha dicitur, peracta fuit. Liquet hoc ex loco p. 40. C., ubi dicitur, proceres, dum Imperatori pacis osculum in templo S. Sophiae ante communionem dant, humi non procidere propter festum Resurrectionis, *προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα μὴ πίπτοντες διὰ τὴν ἀνάστασιν.* Quae verba absurda essent, si locus ille de festo non Paschatis, sed aut Pentecostes aut alio quovis ageret. Pag. 42. D. 2. *δι' ὅλης τῆς διακινησίμου* ait, *per totam septimanam renovationis,* aut *paschalem.* P. 43. A.: *εἰ τύχῃ ἡ ἑορτὴ τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ πάσχα, si dies annunciationis B. V. in ipsum illum diem paschatis incidat.* In fine capitis p. 43. B. haec lego: *τελεῖ ἅπαντα ἀκολούθως τὰ τοῦ πάσχα, ὡς ἀνωτέρω προείρηται, peragit omnes ceremonias festi Paschatis ordine prius exposito.* Agunt ergo praecedentia absque controversia de festo Paschatis, non Pentecostes. Ed. L. 49

57. C. 1. [61, 9.] *βήλῳ. Εἰσερχόμενοι.* Delendum punctum, quod a M. abest, et continuanda oratio.

C. 10. [61, 16.] *καὶ ἐπάρχους.* Hi diversi non sunt ab

Digitized by Google

Anthypatis, seu proconsulibus thematum. Erant autem hi Proconsules Praefecti legati iuri dicundo et observandae politiae in provinciis, quemadmodum Proconsules Strategi rem militarem potissimum administrabant, sic tamen, ut in civilibus quoque valeret eorum auctoritas, quippe qui ipsis Praefectis imperarent. Possis hos duos magistratus cum Legato et procuratore comparare, quorum munera intelligas ex illo Taciti in Agricola, c. 15.: *singulos sibi olim reges fuisse: nunc binos imponi, e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona saeviret.*

C. 11. [61, 17.] *τὸν λογοθέτην τοῦ στρατιωτικοῦ. Rationalem militarem, logothetam castrensem.* Subintelligitur *λόγου*, aut *λογείου*, aut *πρυτανείου*, aut *ταμιείου*, aut *θησαυροῦ.* V. Du Cange v. *καστρέσιον, castrense peculium. Praepositus tabularum rationis castrensis* appellatur in Inscript. apud Reines. p. 559. *Στρατιωτὸς* (si bene habet ea lectio) appellabatur ille rationalis in Aegypto. V. Du Cange v. *στρατιωτὸς* et Goar. ad Codin. p. 31. n. 47., ubi quatuor statuit Logothetas, 1) magnum, qui rationalibus et aerariis omnibus praeesset, 2) Genicum, seu *publicorum redituum,* 3) *τοῦ οἰκειακοῦ* vel *τοῦ εἰδικοῦ*, *privati peculii imperialis*, 4) *τοῦ στρατιωτικοῦ*, *militaris aerarii.* Erant adhuc alii Logothetae, ut Dromi, seu *cursus publici*, de quo antea dixi. Logotheta praetorii, de quo vid. supra p. 8. B. et Script. post Theophan. p. 294. C. Logotheta *τῶν ἀγελῶν*, seu *gregum* in appendice libri nostri primi saepe memoratur, de quo suo loco dicam. Rationalis fisci militaris etiam *ὁ τοῦ στρατιωτικοῦ* simpliciter appellatur, pro *ὁ ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ*, vid. p. 114. A. 1.; et *ὁ στρατιωτικὸς*; vid. p. 276. C. 6. *[*Ὁ τὰς στρατιωτικὰς δέλτους ἐπειλημμένος* est apud Contin. Constant. p. 76.]* Iustinianus eum instituit, si vera perhibet Procopius Anecdot. p. 104. 10. Sed iam sub Anastasio Dicoro commemorat Iosua Stylites apud Asseman. T. I. Bibl. Or. p. 275. b. Appionem aerarii castrensis in urbe Amida praefectum, et p. 279. a. Calliopium in urbe Edessa. Vid. ibi notata, unde Procopius ipse sibi contradicere deprehenditur.

C. 11. [61, 17.] *τὸν δομέστικον τῶν Ἱκανάτων.* Iam supra dixi, Domesticum novis Graecis notare praefectum, praepositum. De Domestico Hicanatorum autem velim conferri Du Cangium Gloss. Lat. verb. *Domesticus.* Hicanati sunt genus aliquod lectae militiae, ita dictae, quod homines essent *ἱκανοὶ*, corpore animisque vigentes et rebus gerendis pares. Du Cange Gloss Gr. v. *ἱκανὸς* observat, hanc vocem notare *strenuum*, et Latinos quoque pro eo *idoneum* dixisse. *Ἱκανὸς* pro *alacri, promto, agili, vigili*, habet Aristides T. II. pag. 148. 2.; opponitur enim ibi *τῷ ἀργῷ.* Euseb. Hist. Eccl. III. 23.

Digitized by Google

νεανίσκον ἱκανὸν τῷ σώματι καὶ τὴν ὄψιν ἀστεῖον appellat, ubi reddit Valesius *statura corporis egregium*, et apud Polybium in Excerptis Peirescianis p. 125. fine, hominem *κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἱκανὸν*, *specie honesta*. Unde constat, hanc vocem in lingua vulgari Graeca, qua Polybius scripsit, eo sensu iam vetustis temporibus usu venisse. Nicetas p. 136. D. 5.: *φυῆς σώματος ἢ ὥρας ἱκανωτάτης μεταλαχεῖν*, *in aetate agere*, *quae rebus gerendis maxime par est*. Cinnamus p. 74. init. *ἱκανοὺς*, ait, *viros robustos*, *Ἰσαυρῶν τῶν περὶ αὐτὸν ὁπλισάμενος, οἵπερ, ὡς κατὰ παντὸς αὐτῷ ξυνασπίσωσι, πίστεις ἔδοσαν φθάσαντες*. Unde intelligitur, non solum Imperatorem Hicanos secum habuisse, sed etiam procerum quosque; et deinde illorum officium fuisse, herum adversus quoscunque demum protegere, etiam si ipse Imperator esset, qui hero male vellet. Conf. Zosim. IV. p. 229. 9. Theophan. p. 83. B. 3. 89. A. 3. 321. C. 5. 391. D. 7. 392. D. 5., e quibus locis patet, proprie *ἱκανὸς* dici de viro militari, ut *λόγιος* de politico, et saepe *ῥωμαλέος καὶ ἱκανὸς* iungi. Est igitur *ἱκανὸς* recentioribus idem, quod veteribus *ὁ τέλειος*, perfectae staturae et aetatis et roboris vir, *ὃς ἵκανεν* vel *ὁ ἀφικόμενος εἰς τὸ τῆς ἥβης τέλος*. Aliam etymologiam respexit Anastasius Biblioth., qui Concil. VIII. act. 1. *Icanatorum* interpretatur *parentum*. Forte quia praesto aderant ad iussum heri, *parentes*, obsecundantes. Fueruntne *οἱ ἱκανοὶ* sagittarii? Videor mihi id colligere posse ex Alexiade p. 115. B. pen.: *ἱκανοὺς εἶχε στρατιώτας τῆς τοξείας εἰδήμονας*. E scriptoribus post Theophan. p. 244. C. patet, Hicanos et Hicanatos non tantum in urbe augusta, sed etiam in provinciis praesidia egisse. Leo in Tacticis p. 33. n. 5. sic eos describit: *ἱκανώτατοι, ἤγουν ὅσοι καὶ πιστοὶ καὶ εὐγνώμονες φαίνονται τῇ ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ἡμῶν, μαρτυροῦνται δὲ καὶ ἀνδρειότατοι*. Hic locus et alter ille Theophanis p. 392. D. 3. *ῥωμαλέος τε καὶ ἱκανώτατος* me inducit, ut credam, vocem *ἱκανάτος* esse contractam ex *ἱκανώτατος*. Amant Graeci novi superlativum pro positivo adhibere.

C. pen. [61, 18.] *τῶν ὀπτιμάτων*. Optimates erant ea tempestate milites viliores, et contumelia paene erat, optimatem esse. Iidem atque *garciones* apud Latinos eorum temporum. Vid. Du Cange h. v., quod vocabulum est Germanicum, repetendum a *warten*, observare, servire. Coniunguntur *garciones et summularii* seu agasones in charta vetere apud Du Cange v. *Garcifer*. Inde Francicum *garde*. Erat eorum caeteris militibus in castris agentibus servire, mulos et equos pastum agere, onerare, exercitus in itinere custodire, infima quaeque officia obire, ut ex appendice primi libri nostri codicis patet. Non repetam, quae Du Cange de horum

Digitized by Google

origine in utroque Glossario habet, item Casaubonus T. II. Script. Histor. Aug. p. 770. Conf. Constantin. de Thematibus p. 10. Id unum tantummodo noto de ipsorum nomine, sic dictos fuisse illos Gothos, quoniam de magno numero captivorum gentis suae optati, id est delecti, et pro optimis habiti, militiae adscripti et fundis militaribus in Bithynia, quae deinceps de ipsis thema optimatum appellata est, donati fuerint.

C. ult. [61, 19.] *τὸν σακελλάριον.* Nominantur hic, ut distincti homines, *sacellarius* et *sacellio praefectus*, et *Idicus*, seu *rei privatae praefectus*. Qua vero in re distincti fuerint, non liquido mihi constat. Erant enim omnes sacello, vel potius sacculo, id est aerario, praefecti. Thesaurus enim *saccus* appellabatur. Si reputo, magnam fuisse auctoritatem sacellarii, ut etiam Logothetam Genicum, seu rationalem aerarii publici, Quaestorem, Idicum, alios sub se habuerit, imo et officia et scrinia omnia, ut ex nostri codicis p. 416.A.1. patet; miror, qui fiat, ut hic loci post domesticum optimatum, domesticum moenium vel castrorum, viles dignitates, nominetur. In occidente quoque sacellarii magna pollebant auctoritate, iudicabant causas gravissimas, mittebantur a Strategis ad urbes in rebus momenti maximi componendis (vid. Sigon. de regn. Ital. pag. 5. 44. p. 24. 34. p. 39. init. Murat. T. II. Rer. Ital. p. 99.), rogas, seu stipendia, militibus erogabant, adeoque non tantum cum privato peculio principis, sed et cum fisco publico ipsis erat res. Sane in ordine Romano p. 572. inter officiales curiae Romanae praecipuos post *arcarium*, tertium ordine, *qui praeest tributis* (respondet illo Genico) recensetur quarto loco *Sacellarius, qui stipendia erogat militibus*, item alio loco - - *osculantur pedes pontificis et accipiunt a Sacellario unum byzantinum:* vid. Du Cange utroque glossario. De Sacellario patriarchae, dignitate ecclesiastica, idem disserit, et Goarus ad Codin. p. 10. Memoratur hic in codice nostro p. 101. fine, ubi dicitur Imperatori cruces argenteas festo palmarum distribuendas afferre. Sed id ipsum Sacellio, qui Sacellario inferior erat, p. 68. D. tribuitur. In eo paene consentiunt scriptores, Sacellio tantum cum privata re Imperatoris negotium fuisse. V. quae ad p. 266. B. 4. de Sacellio dicam. Idicus, seu *specialis*, *ὁ εἰδικὸς* vel *ἰδικὸς*, item *ὁ τοῦ ἰδικοῦ*, et *ὁ τοῦ οἰκειακοῦ*, nempe *θησαυροῦ*, *λογοθέτης* erat rei privatae, sacro peculio praefectus, de quo v. Guther. de Off. D. A. Hunc describit Agathias p. 69.: *ταμίας τῶν βασιλέως χρημάτων, οὐ μὴν τῶν*
Ed. L. 50 *ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐρανιζομένων, (ἄλλῳ γάρ τῳ ἐπετέτραπτο ταῦτα,) ἀλλὰ τῶν, ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν* etc. Conf. Du Cange Gloss. Gr. v. *Ἰδικόν*.

Digitized by Google

37. D. 1. [61, 21.] τὸν κουράτορα τὸν μέγαν. Magnus curator videtur fuisse, qui curatoribus omnibus minoribus, curatoriarum inspectoribus, praeerat. Sunt autem curatoriae praedia, agri, domus, urbanae suburbanaeque, interdum quoque integri tractus terrae, quorum reditus ad Imperatorem solum, seu ad privatam rem, pertinebant. Curatores olim iidem atque Logothetae aut rationales erant (vid. T. I. Hist. Aug. p. 997.) et in specie curatores dicebantur aedibus praefecti, in quibus pecuniae asservabantur, vid. Du Cange utroque glossario et ad Alexiad. p. 339. Goar. ad Codin. p. 31. n. 49. De curatoribus urbium et provinciarum v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 41. a, qui p. 323. b originem curatorum rei privatae habet. Goar. ad Cedren. p. 479. κουρατωρία interpretatur *principis privatum peculium* aut *dominium*. Et inde patet, quid sit provinciam in curatoriam redigere. Scilicet provincia, quae armis subigeretur et pristinis adiiceretur, cedebat non reipublicae, sed Imperatori, et reditus eius non ad aerarium publicum, sed ad rem privatam pertinebant, ita tamen, ut praesidia iis imposita de suo deberet Imperator alere. Itaque provincia Melitene, quam Romanus Lecapenus in curatoriam dicitur redegisse, (vid. Dissert. cl. Leichii de Constantino Porphyr. p. XVIII. §. 5., ubi egregie Annae locum adversus Du Cangii tentamen defendit,) ad Imperatorum deinceps peculium pertinuit. Oppositae igitur erant curatoriae thematibus, aut, ut Latini medii aevi dicebant, ducatibus. Ekehartus iunior de casibus S. Galli C. 1.: *Nondum adhuc illo tempore Suevia in ducatum erat redacta, sed fisco regio peculiariter parebat, sicut hodie et Francia. Procurabant ambas Camerae* [id est τοῦ ἰδικοῦ], *quos sic vocabant nuncii.* Eum morem Imperatores Ottomanici, ut multa alia, ex institutis aulae Byzantinae retinuerunt. Nam recens expugnatae urbes et provinciae omnes, veterique orbi Moslemici imperii adiectae propriae sunt Imperatoris et ad خزانة *Chasné*, non ad بيت المال *Beitelmal*, seu fiscum publicum pertinent. Aliter igitur instituebantur tunc temporis bello subactae provinciae, quam olim saeculo quinto e. c., quo illae non ad solum Imperatorem, sed ad ipsum et totam rem Romanam, τὴν ἀρχὴν τῶν ῥωμαίων vel τὸ δημόσιον pertinebant, et fundi a vetustis possessoribus soluto eorum pretio redimi debebant, tanquam si prius non habuissent. V. Procopius Hoeschel. 142. ult. et 143. 3. Invenio apud Symeon. Mag. p. 427. D. κουρατωρίαν εἰς τὸ κατοικεῖν ἐκεῖσε γυναῖκας τὰς μὴ εἰδυίας σωφρονεῖν. Ergone aedes castigandis improbis destinatae sunt etiam κουρατωρίαι appellatae? Videtur omnino, et sane improbi atque mentis haud compotes

Digitized by Google

curatoribus opus habent. At quid, si *curator magnus* esset generalis receptor aeris, quod e portoriis, pedagiis, pontaticis, plateaticis, casaticis etc. redibat, *General-Accis-Einnehmer?* Curata enim vectigal dicebatur medio aevo, et curatoria *die Steuer- und Acciseinnahme*, vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. et Murator. A. I. T. II. p. 28.

D. 2. [61, 21.] *τὸν τοποτηρητὴν τῶν σχολῶν.* Videtur vicarius, locum tenens, Domestici scholarum fuisse. V. Du Cange v. *Lociservator.*

D. 3. [61, 22.] *δυσυπάτους, σπαθαρίους συγκλητικούς.* M. hic nullam distinctionem agnoscunt. Non dixerim, quam bene maleve. Putem tamen, membranis potius obtemperandum et ex illis discendum esse, in aula CPtana fuisse Dishypatos Spatharios duplicis generis, unos Basilicos seu imperiales, alteros Syncleticos, seu Senatorios, quos in comitatu, dispositione stipendiisque suis haberent Senatores, ad curanda tuendaque diversa secreta, seu tribunalia. E p. 415. B. 4. certe patet, senatorios et imperiales diversos fuisse. Aut possent dici hi Dishypati Spatharii syncletici tales fuisse, qui quamvis spatharii essent, tamen nihilominus ad *τὴν σύγκλητον* pertinerent. Nam sensu strictiore *ἡ σύγκλητος* sunt tantum officiales civilibus rebus expediundis lecti, quos Latini *togatos* vocant; ut patet e Nostri p. 142. B. 5., ubi patricius syncleticus patricio alicui *τῷ ἀπὸ σπαθίου*, sagato, militari, contradistinguitur. Hypati et Dishypati ea aetate de infimis erant magistratibus. *[Ducibus Venetis ornamenta et titulum Hypati dabant Graeci Imperatores; unde etiam vestitus. Giann. T. II. p. 367.]* Simile huic videri posset, quod Sigebertus Gemblac. refert, *Clodoveum ab Anastasio Imperatore codicillos de consulatu et coronam auream cum gemmis et tunicam blatteam accepisse, et ex ea die Consulem et Augustum fuisse dictum.* Sed ad hos Hypatos ea non pertinent. Multum defecerant Nostri aetate Consules ab antiquo splendore. Conf. quae dixi in Actis Eruditor. Anni 1751. in recensione Eduardi Corsini Notarum graecarum, ubi *Hypati et Spatharii* mentio fit in bulla plumbea. Vid. Du Cange Gloss. Latin. v. *Dissipatus* et *Hypatus.* In universum haec de dignitatibus aulae Byzantinae et provincialibus eo tempore magistratibus doctrina perobscura est.

D. 7. [62, 1.] *τοὺς ἀπὸ ἐπάρχων. Expraefecti.* Non hic de illis cogitandum, qui praefectura urbis augustae functi aliquando essent, sed fuerunt hi Expraefecti, qui olim Eparchi provinciales fuerant, quales paullo ante C. 10. cum *ἀνθυπάτοις τῶν θεμάτων* memorati fuerunt. Unaquaeque enim eparchia videtur suum eparchum habuisse. Id clare confirmatur p. 410. B. ult., ubi *στρατηλάται ἐπὶ θεμάτων, stratelatae in provinciis constituti* et *οἱ ἀπὸ ἐπάρχων* pro iisdem accipiuntur.

Digitized by Google

D. 7. [62, 2.] Pro ἂν habet codex εἰ.

38. B. 1. [62, 15.] ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ τὴν ἀνεξικακίαν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ σκηπίωνα ἐπικείμενον τῷ ὤμῳ αὐτοῦ. Vid. quae ad p. 332. A. 6. A. dico, et imaginem Manuelis Palaeologi apud Du Cange in Famil. Byzant. pag. 233. et 242. et in dissert. de numis Byzantin. post Glossar. Latin. fig. VI. et VII.

B. 7. [62, 20.] πρωτοσπαθάριοι βαρβάτοι. *Barbati*, id est *non castrati*. Nam et eunuchorum bene multi erant protospatharii.

B. 9. [62, 23.] ἡ ἔκθεσις etc. Quid significet hic loci ἔκθεσις, non bene novi. Probabiliter tamen reddidit cl. Leichius *apparatus*. Videtur nempe apparatus ferculorum, supellectilis aureae et argenteae, vinorum etc., quae convivis apponi debebant, publico adspectui expositus designari. Occurrit haec vox significatu subobscuriore, sed simili, apud Scriptor. post Theophan. p. 107. D. antep. ἔργα τῆς βασιλικῆς ἐκθέσεως, ubi vertitur *regiae magnificentiae supellex*, forte *supellex ostentationis* adspectui exponi solita. Illa certe notione vocabulum hoc veteribus frequentabatur, et saepissime Athenaeus ἔκθεσιν appellat eam mensulam, παρατραπέζιον, *credentiam* posterioribus dictam, in qua calyces, disci, lances, et reliqua triclinaris supellex conspectui exponebatur convivarum. Apte ille p. 142. B. 1. ποτηρίων πολλῶν ἐκθέσεις et βρωμάτων παντοδαπῶν παραθέσεις iungit. Idem p. 197. C. κλίνην, *mensam*, nominat πρὸς τὴν τῶν κυλίκων καὶ ποτηρίων, τῶν τε λοιπῶν τῶν πρὸς τὴν χρῆσιν ἀνηκόντων κατασκευασμάτων ἔκθεσιν, et p. 212. E. *domum* κεκοσμημένην στρωμναῖς τε καὶ γραφαῖς καὶ ἀνδριᾶσι καὶ ἀργυρωμάτων ἐκθέσει, *ornatam stragula veste, et picturis et signis, et argentea supellectile ostensionali spectatum exposita*. *Hinc intelligas, quam eleganter Graeci ἐκτίθεσθαι dicant pro declarare animi sui sensa, et Latini pariter *exponere*, velut supellectilem pompaticam in clara luce et conspectu ponere. Idem Athenaeus p. 211. E. *dictionem alicuius*, ait, εἰ καὶ μακροτέρα ἐστὶν, ἐκθήσομαι, *etiamsi longior sit, tamen*, velut signum, *in medio exponam*, contemplatum et iudicatum. Vid. ad p. 429. C. 6. dicenda. De alia significatione vocis ἔκθεσις, qua significat *tabulas census publice propositas*, et quae ex eodem fonte manavit, dicam ad Taxidium.

C. 10. [63, 9.] τὰ γραδήλια. Exciderunt post haec verba quaedam procul omni dubio, quamvis codex manuscriptus plura, quam editus, non habeat. Exciderunt autem haec: τῆς δεξιᾶς πύλης, οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων κατέρχονται τὰ γραδήλια. Facile potuit librarius unam lineam praetervidere, eadem voce bis recurrente, ut saepe factum est. Conf. p. 44. B. 3., ubi locus integer exstat.

Digitized by Google

C. pen. [63, 11.] ἴσταται. M. ἵστανται.

D. 1 [63, 13.] μετὰ τῆς συγκλήτου. Mireris hic loci et p. 142. B. 3. et alibi Patricios et Strategos a Senatu distingui, quum tamen illi huius quoque pars fuerint. *Sed solet
Ed. L. 51 vox *senatus* modo ampliore, modo strictiore significatu adhiberi. Quando ampliore, omnes dignitates, summas, imas, civiles, militares amplectitur; strictiore autem opponitur Senatus militaribus officiis illustribus, et significat senatores procurationi rerum civilium deditos, et in tribunalia varia distributos, qui non simul essent, neque patricii, ut luculenter locus Nostri p. 144. B. 3. demonstrat, neque basilici, seu privatae Imperatoris familiae adscripti, ut e p. 413. init. liquet; verbo qui alias οἱ σεκρετικοὶ, seu tribunales, curiales dicuntur (v. p. 430. B.), quod alii alia tribunalia, vel curias, iudicia, procurationes nacti sint, in quibus se exerceant, et reipublicae fiant utiles, hi rationes publicas, alii privatas, alii militares, alii politiam, alii rem navalem, et sic porro. P. 410. A. 2. distinguuntur οἱ συγκλητικοὶ a τοῖς προελευσιμαίοις, id est rebus administrandis adhibiti a pompaticis, quorum tantum erat quotidie in curiam procedere et numerum comitatus augere, quales erant Patricii meri, seu titulares. Alias generali sensu Patricii quoque sunt syncletici, seu senatorii, ut patet e Nostri p. 142. B. 5., ubi patricii syncletici contradistinguuntur τοῖς ἀπὸ σπαθίου seu spathariis, et in universum militaribus. Erant enim patricii quidam mere titulares, et ad neutram classem pertinentes, neque ad τὴν σύγκλητον stricte sic dictam, neque ad Strategos, aut spatharios, similesve gradus militares. Et hi erant patricii ἄπρακτοι absque actione vel functione, mere titulares. Alii patricii erant syncletici, seu togati, muneribus togae fungentes, artibus pacis regendis deputati; alii denique erant patricii militares. E multis Nostri locis hoc intelligitur. Ita quoque Malalas patricium syncleticum appellat Arintheum T. II. p. 26.: ἀφορίσας συγκλητικὸν αὐτοῦ, τὸν πατρίκιον Ἀρίνθεον, δέδωκεν αὐτῷ τὸ πᾶν. Interdum usurpatur vox syncleticorum sensu strictissimo, et exclusis non solum Patriciis et Strategis, sed etiam ipsis Hypaticis, seu viris a gradu Hypatorum inde inferioribus, significat solos tales, quales e. c. sunt Logothetae, Chartularii, Notarii, praefecti Urbis, Canicleus et alii similes, qui non sint simul Patricii. Vid. p. 169. A. 2. et C. ult. *[Honorius Constantinum facit συγκλητικὸν, quod redditur *Senatorem*. Theoph. p. 66.]* Guther. p. 135. vertit vocem συγκλητικοὶ *sacri palatii proceres*, et reprehendit Basilicorum interpretem, qui *Senatores* dederat. Incurrimus itaque eandem in notam, qui saepius idem fecimus. Sed forte immerito vapulamus, et nil nocet ita vertere, dummodo teneatur,

Digitized by Google

Senatum idem nobis esse atque comitatum, neque nos eandem ideam vocabulo senatus tribuere, quam habebat sub Republica Romana adhuc libera, aut primis tribus Caesarum saeculis. Maluit Anastasius vocem ipsam graecam retinere, quamvis librarii eam obscuraverint, *inclytos* pro *synclitis* scribentes in Agathone: *post haec Patricii, Ypati, omnes syncliti introierunt*, et in Constantino: *Cum patriciis et omnibus synclitis.* Quae Alteserra p. 73. affert vulgatae tuendae lectioni, non sufficiunt.

D. 3. [63, 14.] πεσόντες. In membranis est πεσόν, unde efficio πεσόντων.

D.ult. [63, 21.] ἅπαντα τὰ αἴσια. *Omnes ritus laeti simul et solennes, omnia laeta, splendida et solennia.* Graeci novi vocem αἴσιος eo significatu adhibent, ut αἴσιοι ἡμέραι apud Theophan. p. 209. C. ult. pro *dies solennes.* Conf. Nostri p. 165. B. 4. 184. B. 3., ubi ποιεῖν τὸ αἴσιον est *votum illud dicere: αἴσιος γενέσθω αὕτη ἡ ἡμέρα, felix et fausta sit haec dies*, pro quo σωλέννια quoque dixerunt. Vid. Du Cange h. v.

39. A. 1. [63, 22.] ἐν τῇ καθόλου προελεύσει. Illa itaque de processione in festo natali Christi fuit tanquam generale aliquod schema vel simulacrum processionum omnium, quas deinceps per singulos festos dies maiores minoresque persequitur, in quarum enarratione multa praesupponit, ut ex illa generali iam nota et inde repetenda.

A. 5. [64, 2.] εἰ μὴ μόνον. *Sed tantum.* Est novae Graeciae usitatum. Vid. Theophan. pag. 135. A. 10. 153. C. 3. Dicunt quoque εἰ μὴ pro *sed.* Theophan. p. 348. D. fin. Habet ipse iam Aristophanes Avibus v. 1680., ubi leg εἰ μὴ βαβάζει γ' aut εἰ μὴ βαβακίζει γ' *sed tantum nugatur et inarticulata loquitur ut hirundines.* Palladas in Anthologia L. VII. p. 466. c fin.: εἰ μὴ τὰς πόρνας παραπέμπεται, *verum* (vel *atqui*) *meretrices praeterit.* Imitati fuerunt Latini novi, *nisi tantum* pro *sed tantum* dicentes. Ioannes Diaconus in Chronico Neapolitano apud Murator. T. I. Scr. Rer. Ital. p. 294.: *Hic constituit, ut sacrificium altaris non in serico, nec in panno tincto, nisi tantum in linteo terra procreato celebraretur.* Etiam *nisi* solum pro *sed* usurpabant. Vid. Du Cange v. *Nisi*, et *nisi quod etiam* pro *sed etiam* habet Capitolinus in vita M. Antonini philosophi p. 359.

A. 6. [64, 3.] πράττων. M. πράττοντες, quod redit ad superius δέχονται vers. 3.; δέχονται οἱ τοῦ μέρους τῶν βενέτων μὴ πράττοντες ἕτερόν τι.

B. 10. [64, 18.] διὰ τῆς πλαγίας τοῦ ἄμβωνος. *Praeter latus ambonis praeterit.* Ita stabat ambo in medio Nao, ut

Digitized by Google

de quatuor lateribus suis unum, e quo ascendebatur per gradus, respiceret Bema, alterum, e quo descendebatur item per gradus, portam regiam, et narthecem, tertium et quartum, ambo coeca seu clausa, septentrionem et austrum respicerent. Praeter unum ergo tale latus dextrum sinistrumve praeteribat Imperator e Nao ad soleam tendens, quae media inter Bema et ambonem erat. Vox *πλαγία* pro *latus* novae Graeciae frequens est. Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. *πλαγὶ*, ubi reddit *latus*, *πλευρά*. Et sic quoque accepit Nostri cl. interpres p. 46. B. 2. 46. B. ult. 61. B. 5.

C. 2. [64, 22.] *τὸ θυσιαστήριον*. *Sacrificatorium*, *Bema*, locus, in quo Deo victima incruenta offertur vel sacrificatur. Anastasius p. 177. *altarium* vertit. *Θύειν* pro communionem celebrare, et pro offerre Deo, usurpant Graeci novi. Inde *θύτης* est hieromonachus, cui licet missam facere. V. Fabric. Bibl. Gr. T. VI. p. 479. nota. *Θύειν τὰ ἐξιτήρια*, *communicare*, *antequam ex urbe in bellum eatur*, quod facere solebant Imperatores, est apud Cedren. p. 671. D. 6. Idem p. 675. D. 5. *θύειν τὰ ἐπινίκια* habet, *Deo de praeda partem offerre et consecrare*. *[De sacrificio, quo vocabulo Missam veteres significabant, vid. Goldast. ad Eginhard. p. 203.]*

C. 3. [64, 22.] *ἐξιέναι*. M. *εἰσιέναι*. Conf. p. 61. B.

C. 8. [65, 2.] *εἰλητά*. *Corporalia*, seu mappae, sudaria, manuciola, lintea; et quidem in specie illae mappae sic dicuntur, quibus panis benedictus et vinum benedictum immediate imponuntur, et quibus discus atque calix sacer *involvuntur*. Unde ratio appellationis intelligitur. Habertus Pontif. p. 103. sic describit: „Est velum quoddam quadratum lineum, quod convolvitur et evolvitur. Explicatur quidem post lectum evangelium, complicatur post synaxin. Super illud sacrum mysterium conficitur ad corporalis nostri instar -- et quoad formam et quoad materiam. Praeterea Graeci suo *εἰλητῷ* seu corporali inserunt reliquias sanctorum; nec non in quibusdam ecclesiis nomen episcopi inscribitur."

C. 9. [65, 3.] *δίσκους δύο καὶ ποτήρια δύο*. Duo nempe disci, seu lances profundiores, quibus imponebantur benedictus panis, et duo calices, continentes vinum consecrationi destinatum, semper inter celebrationem officii stabant in altari, v. pag. 78. D. Et solenne donum annuum ab Imperatoribus S. Sophiae faciendum erant *δισκοποτήρια καὶ ἐνδυταὶ*, *disci cum calicibus et instrata*. Vid. Script. post Theophan. p. 266. in fine et Cedren. p. 790. ult. sqq. Iustinianus cupam ingentem offerens conspicitur in opere musivo ecclesiae Ravennatis S. Vitalis, in aere apud Alemann. ad Procop. Anecdot. et Du Cangium in Famil. Byzant., de qua imagine conf. Murat. Scr. Rer. Ital. T. II. p. 97. b. fine. Conf. quae dicam ad L. II.

Digitized by Google

c. 31. Talibus discis plerumque imagines Christi cum suis discipulis Pascha celebrantis insculptae erant. Ioannes Damascenus in Synodica ad Theophilum Imper.: Ἰδὲ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ ἀναθήματα, τὰς ἱερὰς ἐνδυτὰς, τὰ ἱερὰ σκεύη. ψηλάφησον καὶ ἰδὲ τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, εἰς ὅνπερ ἐγκαυστικοῖς καλλιεργήμασιν ὁ μυστικὸς τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐγκεκόλαπτο.

59. D. 4. [65, 9.] ὑπαλλάσσει. Frequens verbum hoc Nostro est pro ἀπαλλάσσει, *deponit*, *exuit*. Utroque utitur.

Ibid. [65, 9.] τῆς θείας λειτουργίας τελεσθείσης. Debet vocabulum liturgiae hic loci strictius accipi pro illis omnibus, quae confectionem sacramenti et introitum maiorem antecedunt. Alias λειτουργία in specie de confectione sacramenti Ed. L. 52 usurpatur, quod si velis etiam hic obtinere, accipiendum erit τελεσθείσης pro *adhuc conficienda*, nondum confecta: quod dubito num procedat.

D. 5. [65, 10.] διέρχεσθαι. E tribuna nempe per Navim transire et pone Ambonem redire illinc, unde venerant.

D. 8. [65, 12.] τὸ κηρίον, ἤγουν ἡ λαμπάς. Ergo idem est *cereus* et *lampas*, saltim apud Graecos novos. Conf. pag. 79. A. 2. et 4. et Du Cange Gloss. Graec. v. Κηρὸς, ubi e Moschopuli Lexico Philostrati citat haec: κηρὸς ὁ κεχωρισμένος τοῦ μέλιτος. λαμπὰς, ἡ ἐκ τούτου κατεσκευασμένη πρὸς τὸ φαίνειν. Goar. ad Codin. p. 104. n. 11. nullum aliud discrimen inter λαμπάδα et κηρὸν agnoscit, quam inter communem et inter maiorem arteque exquisitiore comptum cereum, quorum hic Imperatori, illae turbae aulicorum distribuantur. At Latini aliter. Treb. Pollio Histor. Aug. T. II. pag. 203. *cereos et lampades in processionibus* ut diversa memorat. Et sic quoque Acta S. Silvestri apud Du Cange l. c. μετὰ κηρῶν καὶ λαμπάδων τῇδε κἀκεῖσε ἀναπτομένων. Attamen Antipater Thessalonicensis, qui Tiberio Caesare floruit, λαμπὰς et κηρίον et λύχνος pro eodem habet Antholog. H. Steph. pag. 426. c. fin. sic dicens: λαμπάδα κηροχίτωνα, χρόνου τυφήρεα λύχνον. Et Codino ipsi λαμπὰς modo est lampas cum oleo et ellychnio, modo cereus. Vid. de Offic. pag. 96. n. 2. collat. p. 85. n. 14. Et versa vice Iuvenalis *candelam* pro lampade dixit, in illo Satyr. VI. *digito candelam temperat*, προσθύει τὸ ἐλλύχνιον.

D. ult. [65, 16.] ὀψικεύων. *Obsequens*, quod videretur praecedentia sacra pone sequentem notare. Et sane verbum *obsequi* proprie id notat. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 96. b, sed hic loci significat *pone sequentia sacra ipse praeambulans*. Sic usurpant novi Graeci verbum ὀψικεύειν, *obsequiare*, et ὀψίκιον, *obsequium*, σημαίνει τῇ Ἑλλήνων φωνῇ τοὺς προπορευομένους ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἐπὶ εὐταξίᾳ

Digitized by Google

καὶ τιμῇ, ut ait Constantin. de Themat. pag. 9. B. et E. Vid. Du Cange Gloss. Graec. h. v. et Lat. v. *obsequiare*.

40. B. 2. [66, 4.] *ἐπακουμβίζων* etc. *Brachiis nixus*, vel *incumbens, super cancellis, qui sunt apud antimensium laterale*. Credo itaque antemensium, vel arulam stetisse ad latus cancellorum bematis, et illam arulam suos quoque cancellos habuisse, coram quibus communicaturus, et retro quos sacerdos communionem daturus staret. Conf. huius pag. C. penult., ubi *βασιλικὸν ἀντιμίσιον ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου* memorat, et p. 47. A. init., e quibus locis patet, Imperatores ex illa ara communionem accipere consuevisse. Ibidem (p. 47. B.) memoratur aliud *ἀντιμίσιον βασιλικὸν ἐν τοῖς κατηχουμενίοις*. Est autem *ἀντιμίσιον* arula portatilis, consecrata, item tapes consecratus; qui, quoniam arae consecratae non ubique circumvehi possunt, mensae vulgari instratus, Graecis sacerdotibus pro ara est. Vid. Gretser. ad Codin. p. 169. Goar. ad Theophan. p. 379. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Heinecc. III. 130. Tale antemensium *credentia* Latinis medii aevi appellabatur. Ceremoniale Patricii tit. II. §. 1.: *Paretur etiam ante altare credentia pro Consecratore et credentia pro Pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem*. Graeci *προθέσεις* appellabant. Tenendum tamen, *τὰς προθέσεις* intra tribunam stetisse, et serviisse sacris vasis ibi reponendis. Antimensium autem, de quo hic sermo est, stabat extra tribunae cancellos. Dixi paullo ante, mihi videri hanc arulam stetisse apud cancellos tribunae. Rectius tamen forte fuerit dicere eam inferius stetisse, quia paullo post C. penult. dicitur Imperator, postquam stetisset coram regio antimensio, *ἀνέρχεσθαι*, ascendere per gradus tribunae, ut ibi communionem a patriarcha accipiat. *Ἀντιμίσιον* vel *Ἀντιμίνσιον* origine tenus est *antemensa*, vel mensa coram alia posita, ut *ἀντικωνσιστώριον*, consistorium, quod primum occurrit, antequam in verum et magnum consistorium veniatur, *atrium consistorii*: ut *anticamera*, camara vel triclinium coram alio nobiliore positum, atrium camarae; ut *ἀντικάνθαρος*, *Antecantharus*, *atrium Canthari*, quod nomen erat balnei Alexandrini. Apud Theoph. p. 130. A. ult. et apud Nostrum pag. 97. C. *ἀντίφορος*, *anteforum*, forum minus maiori praetentum. *Ἀντίπανον* quod panno praeponitur, vel praesuitur. Vid. Salmas. ad Scr. H. A. T. II. pag. 575. Iam veteribus Graecis *ἀντὶ*, et Latinis quoque *anti* et *ante* inde natum notavit *prae* in compositionibus; ut *ἀντίπαις praepuer*, nondum puer, sed mox futurus. *Κάρυον λεπτῆς ἀντίδορον λεπίδος* (si proba est ea lectio), *nux, quae est ante deglubtionem tenuis pelliculae*, Anthologiae pag. 430., id est ea, quae illuc pervenit maturitatis, ut incipiat pati se deglubi. *Ἀντικνήμιον*,

Digitized by Google

quod prae sura est, ἀντιπρόσωπον navis, quasi dicas *antefacies*, est prora, sic dicta apud Artemidorum p. 110. 33., respectu faciei posterioris, vel posticae, puppis nempe. Apud Suidam auctori alicui recentiori ἀντιπαρατούρα est *anteparatura*, *praeparatio*. Pari modo Latini dicebant *anticiput* pro sincipite. V. Du Cange h. v. et *antiani*, *les anciens*, pro anteriores aetate, et *antigena*, pro ante nato, unde patet Graecis illos liberorum, qui natu maiores essent, Ἀντιγόνους et Ἀντιγόνας fuisse dictos; *antilogium*, pro praefatione, *antiparies* pro antemurali, *antipedes* pro praeeuntibus, *antipodium* pro fulcro anteriori, *antisper* et *antisecus* pro ante, ἔμπροσθεν. Notum quoque vocabulum *antistes*.

B. 7. [66, 8.] ὁ βασιλεὺς. M. ὅ,τε βασιλεὺς.

B. ult. [66, 13.] κατέχοντα. M. κατέχον, unde statim effici debuerat κατέχοντες, quod in marginem reiectum fuit tanquam emendatio vitii, quod librario certe non debetur.

C. 3. [66, 15.] μὴ πίπτοντες διὰ τὴν ἀνάστασιν. Non licebat Imperatorem diebus festis maioribus et dominicis in genubus aut humi iacentem adorare. Vid. ad p. 240. C. 6.

D. 8. [67, 7.] Ὅθ' ἡνίκα. M. ὅτι ἡνίκα.

D. pen. [67, 8.] ἐν τοῖς κατηχουμενίοις. Catechumenia erant porticus superiores tria ecclesiae latera ambientes, boreale, occidentale et australe, ita ut sub parte occidentali narthex, sub parte boreali et australi autem porticus virorum essent; ipsa catechumenia erant statio mulierum, illarum nempe, quae in τῷ γυναικίτῃ non sederent. Sunt igitur illud, quod nos, a Latina voce *porticus* in deterius formata alia, *Boorkirchen* appellamus, quasi dicas *ecclesiae porticus*; converso tamen usu. Catechumenia penes nos viri occupant, penes veteres tenebant foeminae; fundum ecclesiae seu navim implebant olim viri, hodie obsident foeminae. Ascendebatur e Narthece per cochleam in Catechumenia, et habebat Imperator ibi metatorium, in quo metabatur, id est agebat, haerebat, dum sacra fierent, et ipsi ad introitum in tribunam, ad evangelium audiendum, ad obsequendum sacris in introitu maiore, ad Agapen dandam, et ad communionem accipiendam non esset procedendum, sed vacare liceret aut hymnorum cantationi, aut homiliae auscultationi. Adiunctum erat illi metatorio triclinium, in quo epulabatur, quoties placeret in templo manere, neque domum ad prandium reverti; et coeto, ubi dormire poterat, si qua in ecclesia pernoctare vellet. Multa de his Catechumeniis Du Cange ad Paulum Silentiar. et CPli Chr. L. III., item Gloss. Graec. et alii. De appellationis ratione verbo adhuc dicendum superest. Si certum esset, olim in veteri ecclesia Catechumenos ibi stetisse, posset videri

Digitized by Google

nomen loco mansisse, quamvis Catechumeni deinceps desinerent. Putem igitur Catechumenia dicta fuisse a foeminis, quae forte fuerint τὰ κατηχούμενα (subint. πρόσωπα) appellatae, subiecta, quae tantummodo audiunt institutionem fidei Christianae et sacrorum, quae fiunt, sonum, eorum autem, quae aguntur, nil vident, quandoquidem porticus earum clathris oppositis septae essent, ipsisque sub poena anathematis tempore processionis sacrorum deorsum per transennam despicere interdictum esset. Erunt igitur Catechumenia loca, in quibus agunt personae, solo sono sacrae doctrinae, precum reliquorumque sacrorum feriendae.

D. ult. [67, 9.] ἐν τῷ μητατωρίῳ τοῦ ὄντος. Ita quoque M., verum legendum est ἐκ τοῦ μητατωρίου τοῦ ὄντος. Conf. p. 41. B. 7. *Egreditur Augusta e metatorio, quod est in Catechumeniis*, nempe foras, in ipsa Catechumenia.

41. A. 6. [67, 15.] πατρικίας ζωστάς. Quum Imperatrix non haberet nisi unam patriciam zostam, mireris quare hic plures memorentur. Forte ideo id factum, quod duae tum essent Augustae, socrus et nurus, quarum unaquaeque suam zostam haberet. Erat Patricia Zosta foeminei comitatus Au-
Ed. L. 53 gustae princeps, eique proxima comes et amica, sic forte dicta, non quod cingeret et comeret Augustam, sed quod cingulum seu baltheum, honoris indicium, adipisceretur in sua promotione atque gereret. Sane quae alias plerumque dicitur ἡ ζωστὴ p. 152. A. 5. est ἡ ζωσθεῖσα. *[Anastasia Patricia eademque titulo Zostes dignata. Vita Basilii Iunioris d. 26. Martii p. 673. Ἀλλ' ἡ μὲν Θεοδώρα διαδήμασι βασιλείας πάλαι δὴ κατεστέφετο, καὶ ἡ αὐτῆς μήτηρ Θεοκτίστη ζωστή τε καὶ πατρικία τετίμητο, Cont. Const. p. 56., ubi versio Latina perperam reddit.]* Combefisiana versio sic habet: *Mater quoque Theoctista Zostae, quam vocant, (id est cingulo donatae,) ac patriciae dignitatem consecuta erat.* Qua in versione quid reprehendendum sit, equidem non video.

A. 8. [67, 16.] ἀνθυπάτους. Ita quoque M. neque culpo; moneo tantum, ne quis aliud in M. fuisse suspicetur. Ὕπατος communis generis est. Solet tamen alias *Hypatissa* formari.

A. 9. [67, 17.] ἐπαρχίσσας. Uxores hic intelliguntur Praefectorum urbi et Praefectorum praetorio. Quae autem proximo deinceps loco nominantur Eparchissae, sunt uxores Praefectorum provincialium, seu legatorum in provincias iuri dicundo et cogendis tributis.

B. 1. [67, 21.] σκριβωνίσσας. *Uxores scribonum.* Erant autem scribones genus aliquod τῶν δορυφόρων καὶ σωματοφυλάκων, custodum corporis, de quibus vid. Du Cange utroque Glossario, Goar ad Theophan. pag. 231. D., Guther. pag. 505. et 517. Videntur Scribones et Candidati et Mandatores

Digitized by Google

Imperatorem in Circum euntem stipasse. Vid. Codicis nostri p. 52. B. fine. Scribones et Mandatores gestabant virgas, et in processionibus equestribus ibant pedites, p. 59. C. Mittebantur saepe in provincias ad exsequenda et perferenda mandata imperialia; quo factum, ut interdum in municipiis magistratus supremos agerent. Lupus Protospatha Anno 1058.: *Tromby patricius fecit occidere scribonem in civitate Cottroni.*

C. 3. [68, 7.] προσκαλεῖ. M. προσκαλεῖται.

C. 5. [68, 9.] ὁ δὲ βασιλεύς. M. ὅ,τε β.

C. ult. [68, 16.] τὸ ὁ δεῖνα. Ita est in codico, sed leg. τῷ ὁ δεῖνα, subintelligitur διδόασιν, *boni domini dant hoc illi et illi*, vel etiam τῷ δεῖνα δίδοτε, ὦ ἀγαθοὶ δεσπόται, *illi et illi date, o boni domini*. Vid. p. 11. C. 12.

D. 8. [68, 22.] τῷ μεγάλῳ. *Magno*, id est *seniori domino*, et *parvo*, id est *iuniori*. Illum simpliciter *dominum*, hunc *domicellum*, *damoisel* appellabant Latini medii aevi. V. Du Cange v. *domicellus*. Graeci quoque veteres μέγας et μικρὸς pro *sene* et *iuvene* ponebant, v. cl. Abresch ad Aeschyl. pag. 287. Diog. Laert. p. 305. 14. ed. Wetsten., ubi male nomen proprium ex eo fecerunt, it. p. 49. segm. 79., ubi de Pittaco recentiore sermo est.

42. A. 4. [69, 4.] διὰ τῆς μέσης. *Per Mesen*, seu *mediam*. Erat id nomen longae latae plateae, quae ab aurea porta ad palatium usque pertinebat, et mediam urbem secabat. Unde factum, ut saepe quoque mediam urbem notet, et vertatur *per mediam urbem*. Vid. Cangii CPl. Christ. p. 70. Meminit huius plateae et hic noster Codex, et alii Byzantini, ut Theophanes, Cedrenus, Leo Grammaticus, Continuator Theophanis, perfrequenter. V. Theoph. pag. 88. B. 8. 200. A. 10. 308. D. 372. D. 8. Leo Gramm. 462. B. 6. 470. D. 3. 496. C. 1. 510. C. Cedren. p. 757. C. 7. Cont. Theoph. p. 55. A. 9. Patet ex his locis, interdum ἡ μέση simpliciter, interdum addito πλατεῖα aut λεωφόρος efferri. Est illa longa et lata via, cuius meminit della Valle L. I. Itinerarii. Potest tamen etiam verti *per intermediam viam*, qualiscunque ecclesiam et palatium intercedit: ἡ μέση, nempe ὁδὸς, idem est atque τὸ μέσον, vel τὸ ἐν μέσῳ. Procop. de aedific. Iustin.: περόνη χρυσῆ τῇ χλαμύδι ἐπέκειτο, λίθον ἐπὶ μέσης περιφράττουσά τινα ἔντιμον, *in medio sui*. Leo Grammat. pag. 450. C. 12. ἡ μέση τῆς ὁδοῦ, *media via*. Cedren. p. 318. D. 4. κατὰ μέσην, *media in via*. Idem p. 348. B. 4. et 351. C. 8. ἐν τῇ μέσῃ τῆς πόλεως. Ita infra apud Nostrum pag. 89. B. 9. διὰ μέσης τοῦ Ναοῦ, *per medium templum*, p. 87. A. ult. ἐν τῇ μέσῃ τοῦ φόρου, *in medio foro*, et paullo post ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἀξιωματικῶν, p. 124. D. 5. εἰς τὴν μέσην τῶν ὑπάτων, p. 142. C. 7. εἰς τὴν μέσην τοῦ τρικλίνου.

Digitized by Google

A. 5. [69, 5.] *τὴν μεγάλην πύλην τὴν χαλκῆν.* Est enim parva quoque porta Chalces, v. p. 75. C. Chalce vero erat porta palatii, vel aedificium cum amplo aditu ad palatium, et vastis valvis, quae aeneis laminis obtectae erant. Unde nomen. Alii a tegulis aeneis repetunt. *Χαλκηλάτους πύλας* appellat Genesius p. 3. A. 5. Laminae illae aeneae deauratae videntur a Iustiniano ablatae et ad statuam suam efficiendam adhibitae fuisse. V. Cedren. p. 374. D. 1. et Goar. ad eund. p. 520. C., ubi de duplici Chalce, una palatii, et altera ecclesia fori, agit, et prae caeteris Du Cange CPl. Christ. pag. 113. sqq. fuse narrat. *[Porta, quae Chalce dicitur, Scr. post Theophan. p. 397. Chalces maxime conspicua aedes. Constant. vit. Basil. c. 24.: *Κωνσταντῖνος εὐφημούμενος - εἰσῆλθε διὰ τῆς σιδηρᾶς πόρτης τῆς χαλκῆς.* Script. post Theophan. p. 236. *τὸ πορφυροῦν ὀμφάλιον τῆς χαλκῆς*, ibid. p. 266.]* Vid. ad p. 50. C.

A. 8. [69, 8.] *ἅπαντα κατὰ συνήθειαν.* M. *ἅπαντα τὰ κατὰ συνήθειαν.*

B. 2. [69, 14.] *μέχρι τοῦ στενοῦ.* *Per angiportum.* Dubito, sitne hic loci nomen appellativum, an proprium. Ducebat hic angiportus, ut ex hoc loco apparet, e palatio in Augustaeonem, qui a palatio ad S. Sophiam usque pertingebat. Alias notum est, sed aliud, Stenum, cervix ponti Euxini, litus, in quo sita est Constantinopolis, et ei opposita ora Asiatica.

B. 7. [69, 18.] *Βιϑ.* Sic erat superius p. 13. B. 7. Hic autem et p. 80. C. 6. dabant membranae *Διϑ* tanquam compendium esset, ut exarari solet *Δαδ* pro *Δαβὶδ.* Estne ergo compendium scripturae pro *dicite*? Vix credibile hoc est, Graecos librarios vocem Latinam sibi ignotam compendio exarasse.

B. 9. [69, 20.] *στάντες.* M. *πάντες*, et alibi quoque eundem errorem librarii his in membranis offendi, recte a cl. Leichio sublatum.

C. 8. [70, 5.] *ἀποκοπτή.* *Abscissa mensa* ad verbum, id est separata ab aliis, seorsim posita. Haec quia maior erat, quam caeterae, atque sublimior, ideo solet quoque *ἀποκοπτὴ maior* reddi, quamvis in se non significet, vid. p. 57. A. 7. p. 171. A. 9. Erat mensa in triclinio XIX. accubitorum, ex transverso e regione ostii in summo posita, ad cuius utrumque latus caeterae 18. ex unoquoque latere novenae protendebantur, ut patet e Cletorologio. Sed haec, de qua hic loci sermo est, aurea separata mensa stabat in Chrysotriclino. Spon. Itiner. T. II. p. 15. quoque narrat, Abbatem in monasteriis graecis ad mensam a reliquis sequestratam, hoc

Digitized by Google

est remotam, epulari. *Il y a trois tables*, ait La Croix in ritibus ecclesiae Graecae c. 15., quo ceremonias exponit, quibus festum paschatis ab Hospodaro Moldaviae peragitur, *une petite sur une estrade sous un dais pour le prince, lequel mange seul, et deux fort longues à droite et à gauche de celle là, l'une pour le métropolite et le clergé, et l'autre pour les officiers de la Noblesse et les Nobles.* Haec est illa *summa tabula*, quam Spartianus in vita Adriani c. 17. appellat, loco adhuc corrupto in editionibus, T. I. Scr. Hist. A. p. 161., qui mihi sic legendus esse videtur: *ad deprehendendas obsonatorum fraudes, quum plurimis* [subintellige *vicibus*, id est ut plurimum, plerumque,] *summa tabula pasceret*, [id est cibum caperet], *fercula de aliis mensis etiam ultimis quibusque iussit apponi.* Utitur alias quoque Spartianus vocabulo *plurimis* adverbialiter pro *ut plurimum*, ut eadem vita cap. 20. *libros statim lectos, et ignotos quidem, plurimis memoriter reddidit.* Ipse iam Tacitus Annal. III, 74. exemplum praeivit: *Quia robore exercitus impar, furandi melior, plurimis* (ita leg. est) *per globos incursaret eluderetque et insidias simul tentaret.* Reges Parthorum quoque talibus mensis assidebant, ut ex Athenaeo intelligitur, cuius haec sunt verba p. 153. B.: *παρὰ Πάρθοις ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς δείπνοις τήν τε κλίνην, ἐφ' ἧς μόνος κατέκειτο, μετεωροτέραν τῶν ἄλλων καὶ κεχωρισμένην εἶχε, καὶ τὴν τράπεζαν μόνῳ, καθάπερ ἥρωι, πλήρη βαρβαρικῶν θοινημάτων παρακειμένην.* Etiam veteres Graecos et Thracicos reges atque tyrannos in mensa separata epulari consuevisse, constat ex eiusdem Athenaei loco p. 252. C., ubi ait, parasitum aliquem regi suo, Thraci cuidam, etiamsi absenti quotidie posuisse separatam mensam. *Παρετίθει*, privatae nempe suae mensae, *καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὁπότε μέλλοι δειπνεῖν, τράπεζαν χωρὶς, ὀνομάζων τῷ δαίμονι τοῦ βασιλέως, ἐμπλήσας σίτου καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων.*

42. C. 11. [70, 7.] *τοῦ κλητωρίου.* Vocabulum hoc variae Ed. L. 54 significationis est, et interdum notat convivium, interdum autem, ut hic loci, triclinium, salam, ubi convivium celebratur, per metonymiam. Est a *καλεῖν, κλῆσις, vocando, invitando.* Plura de Cletoriis Imperatorum CPtanorum dicendi occasio erit, quando ad finem libri pervenerimus. Interea liceat hoc tantum observare, aut mutata fuisse instituta aulae Byzantinae post editum nostrum hoc ceremoniale, aut errare Codinum, quando pag. 94. n. 37. ait, Imperatorem quinquies per annum epulari publice, festo Nativitatis Christi, Luminum, palmarum, paschae et pentecostes. Contrarium apparet e Cletorologio nostro.

C. 13. [70, 9.] *καὶ πάλιν.* Nihilo quidem plus habent

Digitized by Google

hic loci membranae, quam editio. Liquet tamen aliquid deesse. E. c. *ἃ πρὸ τοῦ καθεσθῆναι*, aut *κατακλιθῆναι*, *ἀποτίθενται*, *quas deponunt antequam consideant ad mensam*. Patebit ex Cletorologio. Pro *δουλκίον* est in membranis more solito *δουλκήν*. Est autem *dulcium* missus, quo dulcia inferebant sub convivii finem, ut placentas, opera mellita pistoria, tragemata, sed a bellariis, seu fructibus horaeis diversa. Patet e Lampridio in Heliogabalo T. I. p. 863., qui *dulciarios pomariis* opponit. Conf. ibid. Salmasius p. 873. et II. p. 603. et Du Cange Gloss. lat. h. v. et *Dulcicium*. Cedren. p. 539. B. 6. sic describit: *εὐωχίας παρακμαζούσης, καὶ τῶν τραγημάτων, πλακούντων δηλαδὴ καὶ πεμμάτων, παρατιθεμένων*. Conf. Script. post Theoph. p. 145. D. 2., ubi sitne *δουλκίου* rescribendum pro *δουλικίου*, an retinenda posterior scriptio, et interpretanda *coena* cum Combefisio, aut *servitium*, mensale nempe, id est apparatus epularis, cum Du Cangio in Gloss. Gr. mihi quidem non satis liquet. Malim tamen prius. Superiori Cedreni loco respondet ille Contin. Theophan. p. 100. B.: *ὡς οὖν τὰ τῆς εὐωχίας παρήκμασεν, καὶ εἰς βρῶσιν τὰ τραγήματα μετὰ τῶν πλακούντων παρέκειτο* etc. Quum igitur dulcium ultimus esset in epulis missus, induebant illo illato convivae suas chlamydas, quas sub initium convivii deposuerant, ut abitui se accingentes. Placentas et poma in conviviis veterum postrema fuisse (uti etiam adhuc hodie sunt in nostris) constat satis ex Alciphrone, Luciano, Petronio. *Dulcium* appellabant latini medii *species*. Ceremoniale Daventriae: *Regi servietur de speciebus cum dragerio cooperto*. Dragerium est ferculum vel area dragearum, *τραγημάτων*, pastillorum, morsulorum saccaratorum. Acta Visitationis Simonis Archiep. Bituric. p. 235.: *biberunt cum domino, et de drageria comederunt*. Ordo Romanus Amalii c. 69.: *omnibus lotis dantur species et vinum*. Non tam odoramenta, incensa, aquas rosatas intelligi per *species*, quam morsulos, fructus sacharo conditos, confectiones, sic vulgo dictas, apparet ex Ceremon. Augustini Patricii III. 13.: *Epulis abunde subministratis fit secunda lotio manuum - Ponuntur deinde vinum et confectiones, sive species, ut habent antiqui codices, et denum finito convivio dicit Lector: Tu autem domine miserere nobis*. Ubi vid. Ioseph. Catalanus in notis p. 159. et Du Cange verb. *Species*.

D. 3. [70, 12.] *τῇ χρυσῇ*. *Aurea mensa*. Est eadem cum *τῇ ἀποκοπτῇ*, *separata*, sic dicta, non quod tota aurea, sed quod aurea lamina obducta esset. Potest quoque ex eo sic dicta esse, quod aureis tantum vasis in ea ministraretur, non argenteis, ut testatur Luitprand. Histor. VI. 3. Mallem tamen prius; et pari modo auream unam atque tres argenteas

Digitized by Google

mensas habuisse puto Carolum M., de quibus narrat Eginhardus in eius vita. *Διπλοῦν παραστάσιμον τελεῖν* significat mea quidem sententia *in duplici serie adstare*. Solebant alias in quotidianis epulis proceres cubiculi mensae Imperiali simplici tantum serie adstare; in solennibus vero per dies festos conviviis adstabant serie gemina. Et sic accepit quoque cl. Interpres p. 94. B. 5. Conf. p. 100. A. 5.

D. 7. [70, 15.] *τὸ πενταπύργιον*. Armarium cum quinque turriculis, in quo stabant pendebantve iocalia pretiosissima, ut coronae aureae gemmatae, monilia margaritarum, annuli aurei, torques, disci, crateres aurei, et alia talia, quae luxum et opulentiam demonstrant et oculum feriunt; quemadmodum nos in talibus scriniis porcellanas aliaque rara et pretiosa exponimus. Verbum hoc pluribus expono ad pag. 335. C. 3.

D. 9. [70, 18.] *σκάμνον*. Patet ex hoc loco, mensam auream, cui Imperator assidebat, aut accumbebat, apocoptam, seu separatam dictam, sublimiorem caeteris fuisse.

D. 9. [70, 18.] *ὁ τῆς τραπέζης*. Alias quoque *ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης*. *[*Dapifer* et *senescalcus* regis. Du Fresne ad Zonar. p. 85. *Eccardus regiae mensae praefectus* occurrit apud Eginhardum Anno 778.]*

D. ult. [70, 20.] *ἐγγιστάριοι*. M. *ἐγγιστιάριοι*. Et sic quoque pag. 48. A. 162. A. pen. et p. 168. A. 12. editum fuit. Sunt autem *οἱ ἐγγιστιάριοι* enginarum, id est machinarum, motores et moderatores, per quas ponderosae lances in auream imperialem mensam sublevabantur, quum virorum humeris attolli nequirent. Egregiam lucem affert huic loco Luitprandus Hist. VI. 3., cuius haec sunt verba: *Post cibum aureis vasis tribus sunt poma* [*τὸ δουλκὶν*] *delata, quae ob immensum pondus non hominum manibus, sed purpura tectis vehiculis sunt allata. Apponuntur autem hoc modo. In mensa per foramina laquearis tres sunt funes pellibus deauratis tecti, cum annulis aureis, qui ansis, quae in scutulis prominent, positi adiuvantibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus per vertibile, quod supra laquearium est, ergalium, in mensam subvehuntur, eodemque modo deponuntur*. Vid. Du Cange Gloss. lat. v. *Ingenium*, machina bellica, *Ingeniosi*, *ingeniarii*. Vocabulum est originis bene Graecae. Quod recentiores maluerunt *ἄγγος* et *ἀγγεῖον* efferre, appellabant veteres *ἔγγος*, unde *ἐγγοθήκη*. Vid. Athen. p. 153. E. et 209. F. 5., unde Latini suum *incitheca* habuerunt, de quo v. Casaubon ad Athen. p. 368. Erat horum Ingeniariorum, vestes a proceribus ante epulas exutas accipere et servare, atque sub exitum epularum suas cuique reddere. Vid. pag. 162. A. penult.

Digitized by Google

43. A. 3. [70, 22.] ἐπιγκέρτης. M. ἐπιγκέρνης, quod pro istorum temporum more bene habet. *Pincerna* inde decurtatum est. Prima et recta scriptio est ἐπικέρνης, ab ἐπικιρνᾷν. Conf. Goar. ad Codin. p. 24. n. 14. Du Cange Gloss. Gr. v. πιγκέρνης.

A. 5. [70, 24.] παρατράπεζα. Ita membranae. Veteres maluissent dicere παρατραπέζια, ut etiam p. 57. B. 8. habetur. *Credentiae* Latinis medii aevi audiebant.

A. 7. [71, 2.] τὸ ἓν. Ita quoque M.; mallem tamen τὸ μὲν ἓν.

A. 12. [71, 6.] ϑεοτόκου τοῦ φάρου. Haud procul a Chrysotriclino intra Palatium erat templum Deiparae Phari, et poterat e coetone Chrysotriclini per macronem, seu longam porticum, in hoc templum perveniri. Vid. pag. 68. B. 69. B. Pharus autem, unde templo nomen est, ibi erat pro navigantibus, noctu ardere solitus. Vid. Contin. Theophan. p. 13. init. Non confundenda haec aedes cum aede Deiparae τοῦ φόρου, quae in foro, Constantini M. scilicet, erat. Erant autem in palatio duo potissimum templa celebria, ἡ Θεοτόκος τοῦ φάρου, et ἡ νέα ἐκκλησία, praeter alia oratoria, εὐκτήρια, quae unumquodque minus palatium, ut XIX. Accubita, Lausiacum, Chrysotriclinum, habebant sibi peculiaria. Deserviebant haec *clerici palatini*, *capellani* dicti Latinis, a *capella*, sic εὐκτήρια appellabant regibus privata. Apud Sigonium de regno Italiae p. 71. (32.) de Luitprando, rege Longobardico, lego, illum *in suo palatio oratorium S. Salvatoris condidisse, et, quod nulli alii reges habuerant, sacerdotes et clericos instituisse, qui ei quotidie divina officia celebrarent.* Verum de regibus Longobardicis illud tantummodo intelligendum. Nam Eusebius L. IV. c. 17. de vita Constantini testatur, hunc iam Imperatorem basilicas aliquot intra palatii sui septa condidisse, quibus procul dubio etiam clericos deservientes addidit. *[Κληρικὸς τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλείων τεταγμένων εἷς appellatur Ioannes Cameniata, qui scripsit de Thessalonicae excidio p. 362. Clerici palatini benedictionem nuptialem dabant. Scr. post Theoph. p. 222. Constantinus Rhodius Clericus palatinus ad pacem cum Bulgaris ineundam mittitur ibid. p. 255.; κλήρου τῶν βασιλικῶν αὐλῶν ἀρχηγὸς ib. pag. 20. Conf. pag. 24., ubi egregius locus de clero Palatino.]*

A. 13. [71, 7.] τῶν ἁγίων μ΄. *[Templum quadraginta martyrum schola nobilis Byzantii. Contin. Theoph. p. 117.]* De illis quadraginta martyribus Sebastiae sub Licinio passis, vid. Menolog. Basil. m. Martio die 9. T. III. p. 10.

A. ult. [71, 7.] ἀψῖδος. De apside conf. Du Cange Gloss. Ed. L. 55 lat. et Constant. Christ. *[Pisidas de opificio mundi pag. 6.

ed. prioris Morelli. Apsis est, ubi stabat Episcopus. Alteserra ad Anastas. p. 184.]* Durandus p. 6. n. 19.: *Exedra est Absida sive volta* [voute] *modicum a templo vel palatio* [nempe distans]. Ugutio: *Absida est Graecum et interpretatur lucida, id est latus aedificii vel trebuna.* Figuram eius videre est in omnibus paene nostris ecclesiis, structura nempe illa est, sub qua altare stat, et quam totus sic dictus chorus implet; et si quis veterem desideret, inspiciat p. 82. T. I. Menologii Basil.

43. B. 2. [71, 10.] *Στεφάνου, τελέσας τὰ συνήθη. Οἱ μὲν.* M. *Στεφάνου, καὶ τελέσαντος τὰ συνήθη οἱ μὲν - -*

C. 1. [71, 17.] *τάχιον. Cito, mature, de bonne heure*, ut olim *θᾶττον* pro *ταχέως*, comparativus pro positivo. Ita quoque usurpat Cedren. p. 761. B. 10. Script. post Theoph. p. 291. B. fine. Pariter Latini. Anonymus Patavinus apud Murator. T. II. Ant. Ital. pag. 316.: *Nobiliores mulieres si choream aliquam faciebant, non fuisset ausus aliquis popularis, eam* [domum] *intrare, quia iuvenes filii nobilium super ipsorum maxillas quam citius* [pro quam citissime, quantocyus, confestim, absque mora,] *alapas apponebant.* Odo de Diogilo: *Reverentiae, quas regibus exhibent - caput et corpus submissius inclinantes.* Luitprandus quoque Histor. p. 426. a. C. *brevius* pro *breviter* dixit. Et sic multi alii eo tempore tam Graeci quam Latini. Potest quoque *τάχιον* pro *τάχιστα* positum esse. Sic Lambertus Ardensis pag. 173.: *Dominum Arnoldum iuvenem* [in excommunicatione mortuum] *imbloccatum extra parietes capellae suae, eo, quod ibi non esset atrium adhuc benedictum, neque cimeterium, quam propius* [id est quam proxime] *ad parietes potuerunt, collocaverunt.*

C. 8. [72, 1.] *ἀνοίξαντος δὲ τοῦ παλατίου.* Nempe *ἑαυτὸ, quando se aperit palatium*, aut pro *ἀνοιχθέντος, aperto palatio.* Ita Scylitzes p. 835. B. 9. *ὑπανοίγοντος τοῦ ἔαρος.* Et noster infra p. 355. *κρούει* pro *pulsatur* adhibuit: item *παίουσι τὰ ὄργανα* pro *παίονται* p. 328. C. 4.

C. 9. [72, 3.] *διὰ τῶν ἁγίων μ΄.* M. *διὰ τῶν διαβατικῶν τῶν ἁγίων μ΄.*

D. 1. [72, 7.] *διὰ τῆς γανωτῆς πύλης. Per cancellos* reddidit cl. Interpres, et sic quoque p. 150. D. 5. *γανωτοὶ πυλῶνες cancellata vestibula.* Si recte, longe aliud notabat olim haec vox, nempe *politum;* et ex eo significatu reddi posset *per portam politam*, id est lamina aurea vel marmorea polita, vel vitreata incrustatam, *geglasirt. Glissina* dicebant medio aevo, a *glissire*, quod notat *λειοῦν*, item *vitreata.* Ita accipio verba Hist. Episcop. Antissid. c. 52. *parietes chori ecclesiae vitreavit*, id est crusta polita obducere, velut figuli ollas solent. In Tactico militari deinceps habebimus *γανωτὰ*

Digitized by Google

de vasis aeneis, id est *instannata*. Eustathius ad Homer. Iliad. τ': Τὸ γανοῦσθαι λαβοῦσα ἐξ Ὁμήρου καὶ ἡ χυδαία γλῶσσα ἐπιλέγει αὐτὸ χαλκώμασιν, ἃ κασσιτερὸς ἀλείφων χρώζει πρὸς ἀργυρωμάτων ὑπόκρισιν. Γεγανωμένον γὰρ διὰ τὴν αἰτίαν λέγεται.

D. 2. [72, 8.] πατρίκιοι καὶ. M. πατρίκιοί τε καὶ.

D. 8. [72, 15.] χρυσοφεγγῆ. *Auro splendentem*. Ita cl. Interpres. Potest id notare, potest quoque aurea φεγγία seu lunulas intextas habentem. Vid. ad p. 340. D. 5.

D. ult. [72, 18.] σπαθοβάκλια, Posset ambigi, fuerintne spathobaclia duae diversae et separatae res, spathae dextra et baculi sinistra manu gestari soliti; an unum compositum corpus, conti longi lignei cum infixis spathis, seu longis et latis mucronibus, venabulis, rhomphaeis, ut appellare malis; quales contos *Hellebardas* vocare solemus. Solent Graeci cum veteres tum novi sic componere duo vocabula et commiscere, ut et duo separata, et duo iuncta corpora significent, ut infra p. 48. D. 2. habemus σελλοχάλινον, *sellam equinam et frenum equi*; p. 205. B. χαρτοχαλαμάριον, *chartam cum theca calamorum*; p. 335. A. ult. τοξοφάρετρα, *pharetra cum sagittis et arcu*, ubi velim *cum arcu* in Latinis addi. V. quae ad p. 6. C. 5. de χερνιβοξέστῳ seu *pelvi manibus lavandis cum gutturnio* dixi. Sic Brodaeus ad Antholog. VI. 25. pag. 444. in carmine Leonidae exponit θυρεάσπιδες *parmae et scuta*. Potest tamen illud vocabulum eiusmodi scuta significare, quae in medio perfecte rotunda fuerint, ad formam τῶν ἀσπίδων, in summo autem et imo ἔκφυσιν, excessum habuerint geminum, unde de forma quodammodo et appellatione τῶν θυρεῶν participaverint. P. 180. ed. H. Steph. eiusdem Anthologiae est ἀρτολάγυνος *lagena*, seu lacuna, id est patera cava, *vino plena cum intrito pane*. Apud Du Cange Gloss. Lat. est *Bactroperatae homines baculis et peris instructi*; item *pharocantharus*, hoc est pharus, seu corona pensilis multis cereis gerendis, cum cantharis, hoc est discis, pro excipiendis guttis cereorum demanantibus. Apud eundem Gloss. Gr.: Ἀνδρόγυνον est *par hominum utriusque sexus*, et τυλοπροσκεφάλαιον, *stragulae cum cervicali*. Possent immanes acervi similium exemplorum e Graecis omnis aetatis comportari, si id ageremus. Sed voluimus tantummodo demonstrare, modum hunc compositionis utramque ferre superius positam interpretandi rationem. Patet tamen e Nostri p. 49. B. 11.: σπαθοβάκλια fuisse contos in summo vertice praeferratos, ubi postquam seorsim memorasset spathas, addit καὶ τὰ σπαθοβάκλια αὐτῶν ἐπικείμενα τοῖς ὤμοις αὐτῶν. Videtur hoc armorum pompaticorum genus monachus Sangallensis L. I. de rebus gestis Caroli M. c. 36. ita describere: *Antiquorum*

Digitized by Google

Francorum paratura [ornatus, σχῆμα] *erat contus, de arbore malo nodis paribus admirabilis, rigidus et terribilis cuspide manuali* [hoc est securi, alias dextrario dicto] *ex auro vel argento cum caelaturis insignibus praefixo, portabatur in dextra.* Unde patet, illo iam aevo morem obtinuisse, laminas gladiorum auro et argento, inscriptionibusque et figuris foliorum, animalium, aut insignium gentilitiorum ornandi. *Contos* hoc genus appellat Paulus Warnefrid. R. Longob. V. 10.: *Unus de exercitu regis, qui regium contum ferre solebat, unum Graeculum eodem conto utrisque manibus fortiter percutiens, de sella, super quam equitabat, sustulit, cumque super caput suum levavit.* Habebant medio aevo spathobaclia quoque ab una tantum parte acuta. Quarum praeclaram imaginem vidi in codice quodam manuscripto membranaceo bibliothecae Senatoriae Lipsiensis, picturis elegantissimis illustrato continente gallicam interpretationem Valerii Maximi, factam sub Carolo V. Rege Galliarum exaratam A. 1420. Talia spathobaclia videntur mihi fuisse illae hastae, quas Flandrenses, qui iis praecipue utebantur, *Gotendac*, id est *bonus dies, bon jour*, appellabant, ferme ut nos hodie nervum taurinum, quo castigandi scelerati excipiuntur in aedibus correctoriis, *den Willkommen* appellamus. Illas Godendacas describit poeta Francicus apud Du Cange h. v.

44. A. 9. [73, 1.] τὰ διστράλια. *Dextralia.* Ita vocabant aevi medii homines secures, alias μονοπελέκεις vel ἑτεροπελέκεις dictas, quas principum protectores dextris gestabant. V. Du Cange Gloss. Gr. v. *Διστρία*, et Latin. v. *Dextralis*, et infra ad p. 333. A. 12. pluribus.

B. 7. [73, 10.] ὑπὸ τὸ καμελαύκιν. Explico hunc locum ad p. 331. B. 13.

B. 8. [73, 11.] ἐν τῷ κονσιστωρίῳ. *In Consistorio*, nos diceremus *in corpore.* Vox hic loci non, ut alias, locum, sed totum collegium senatorum in uno loco consistentium notat.

C. 1. [73, 16.] καπτάτε. M. καπλάτε, non tantum hic, sed etiam deinceps constanter; quod, quum saepius recurrere ab Editore animadverteretur, exhibitum fuit in posterioribus abiecta emendatione, quae prima fronte probabilis videatur, et sensui profecto quadrat optime. Dicitur nempe Cerimoniarius Imperatori per gradus descendenti dextram suam, non nudam, quod non liceat absque maiestatis violatione, sed tunica obvolutam porrigere, ut eam apprehenderet dominus, cumque sic per scalam manu deducere, dicendo κατὰ βάθρον, singulis in gradibus: *Captate Domini*, id est, firmiter apprehendite manum meam, teneteque, ne cadatis, aut uno gradu aberretis. V. p. 88. C. Taediosum sane officium, si ad singulos gradus iteratum fuit, quod hic perhibetur. Sed erant

Digitized by Google

ea saecula ridicule affectata et φορτικὰ, quod e Caroli M. exemplo intelligas, quem perhibet Anastasius, *omnes gradus sigillatim sanctissimae B. Petri ecclesiae deosculatum fuisse, et ita pervenisse ad pontificem, qui in atrio super gradus apud fores ecclesiae stabat.* Nihil igitur habet *Captate*, quod offendat, solum si sensum spectes. Putem tamen καπλάτε rectum esse. Certum est, a Graeco verbo κάπω, *arripio*, unde *capio* et *capto* manarunt, vocem *capulus* venire, quae mere Graeca est. A κώπη enim, *ansa*, omni, quod capi manibus
Ed. L. 56 et teneri potest, κωπύλλιον formari potuit. A *capulus* factum fuit verbum *capulare*, et contracte *caplare*, ut Graece quoque dici potuit κωπύλλειν. Sane *caplum* dixerunt pro fune, a capiendo; unde Belgis reliquum factum vocabulum *Cabel*, pro fune nautico. Isidorus: *Caplum funis a capiendo dictum*; ut σκαπλίον Graeci dicebant pro σκαπουλίον a *scapula*, et ταβλίον pro ταβουλίον, a *tabula*. Ergo quoque καπλάτε dicere potuerunt pro καπουλάτε et hoc pro κωπύλλετε. Dicebant quoque Latini medio aevo *capulare* pro *stringere*, seu apprehendere, vel mulcere. *Si quis mulieri mamillam capulaverit, item manum, brachium, cubitum*, est in legibus Salicis. V. Du Cange v. *stringere*. Ab illo officio, quod olim militum praetorianorum erat, dicti ipsi fuerunt δεξιόλαβοι, quod dextras eorum apprehenderent, iisque se fulcirent ambulantes Imperatores. Unde patet, Latinum interpretem in Actis Apostolorum c. XXIII. 23. recte reddidisse vocem δεξιολάβους per *lancearios*. Nam protectores principum erant scutati, et lanceati, quamvis spondere non ausim, iam illa Lucae aetate ad milites praetorianos pertinuisse officium, dextram ambulantibus Imperatoribus pro fulcro praebendi, aut tam insolentes et affectatos iam tum fuisse Imperatores, ut alerent homines peculiares, quorum manibus velut pueruli ducerentur. Quod nolim tamen ita accipi, ac si antiquitati Actorum Apostolorum controversiam facere vellem. Quod autem paullo ante dicebam, Ceremoniarii non nudam, sed velatam manum ab Imperatore apprehensam fuisse, debetur invidae ambitioni principum illorum, qui maiestatem suam violari credebant, si aut nudam alterius manum ipsi apprehenderent, aut sinerent, ab alio suam nudam apprehendi. Inde est, quod apud Wilhelmum Tyrium XIX. 18. legimus, Chalifam Aegypti cum Almerico Rege Hierosolymae per legatos eius pactum ineuntem, quum urgeretur, fidem suam porrecta manu, more Principum Europaeorum, dare, neque posset effugere, quin faceret, quamvis multum obluctantem, quia Orientalibus hoc pro laesione et humiliatione maiestatis habebatur, tandem eo concessisse, ut manum velatam porrigeret. *Tandem vero*, (verba Wilhelmi sunt) *post multam deliberationem et Soldani*

Digitized by Google

diligentem instantiam manum porrigit invitus nimium, sed velatam. Cui Hugo de Caesarea, multum admirantibus et stupentibus Aegyptiis, quod tam libere coram summo Principe loqueretur, dixit, in fide, per quam se solent principes obligare, omnia debere esse nuda - propterea aut nudam manum dabis, aut fictum aliquid et minus puritatis habens ex parte tua cogemur opinari. Tum demum invitus plurimum et quasi maiestati detrahens, quod multum aegre tulerunt Aegyptii, dexteram suam in manum domini Hugonis nudam praebuit.

45. A. 3. [74, 13.] [ἀθύρου] Nominativus huius genitivi non potuit alius quam idem fuisse. Sed interdum quoque ἀθύρας in nominativo et ἀθύρα in genitivo reperitur. Compositum an simplex sit hoc vocabulum, non plane perspectum est. Et deinceps, si pro composito accipiatur, non liquet, illud α significetne πρῶτον, an μόνον. Constat enim α illud modo *primum*, modo *unum* in compositis notare. V. quae Du Cange sub πρωτοσπαθάριος habet, et v. πρωτόθυρον, ubi praeter rem Meursium reprehendit, item quae nos ad p. 59. A. 8. dicimus. Apud nostrum quoque habemus p. 194. D. 5. πρωτόθυρον. Ego tamen malim per μονόθυρον interpretari, propterea quoniam alia quoque monothyra Nostro commemorantur, id est portae solitariae, non valvae, aut quae fratres non haberent, ut p. 54. C. fin. est monothyrum Idici; alias monothyrum Circi, seu porta solitaria, per quam Imperator in Circum intrat, μονόπορτον (non μονόπατον, ut male editur,) τοῦ καθίσματος Theophani p. 157. ult. et Chron. Alexand. pag. 784. Alias quoque α in compositis *unum* valet, ut *amita* μονόμιτα, *unilicia*, apud Hugon. Falcand. in Hist. Sicul., ἄμαλον pro μονόμαλον, v. ad p. 267. A. 3., ἄβολος pro μονόβολος, μονοβαφής, *semel colore tinctus*, unde *abolla*. Infra p. 395. marg. est βοῦλλα ἀσολδία, *bulla aurea solidi unius*. Hesych.: Ἄδρυα (id est μονόδρυα) πλοῖα μονόξυλα, Κύπριοι. Potest tamen *Athyras* etiam a fluvio Thraciae Athyra dictum fuisse triclinium, seu aedificium, ut aliud fuit *Danubius* dictum. Simile quid de Hadriano narrat Spartianus in eius vita p. 215.: *Tiburtinam villam mire exaedificavit, ita ut in ea et provinciarum et locorum celeberrima nomina inscriberet, velut Lyceum, Academiam, Prytaneum, Canopum, Poecilen, Tempe, vocaret.* Iulius Capitolinus in Pertinace p. 561. pariter memorat locum in Palatio, cui nomen *Sicilia* fuerit, ubi Casaubonus e Suetonio notat, habuisse Augustum locum *Syracusas* dictum.

B. 7 [75, 3.] μανουαλίοις. *Manualia* appellant Graeci discos paterasve cavas, scapis cereorum suppositas, ad excipiendas guttas et fungos eorum, κρητῆρας dictas Paulo Silentiario in Ecphrasi p. 520. v. 463.: ἀντὶ δὲ ῥίζης ἀργυρέους

Digitized by Google

κρητῆρας ἴδοις ὑπένερθε παγέντας δένδρεσι πυρσοκόμοισι. Latini medii aevi *canistra* ἀπὸ τοῦ κανοῦ vel κανισκίου et *cantharos* appellabant. V. Du Cange his in vocibus, et Alteserr. ad Anastas. p. 21. Canales autem vel tubulos, in quibus haerebant et recti sustinebantur cerei, appellabant *hastas* et *cerostata*, seu stationes cereorum, in quibus cerei stare iubentur, unde iunguntur *canthara cerostata*, seu disci, e quibus eminent acetabula capiendis et sustinendis cereis. Potuerunt quoque manualia fuisse scapi illi lignei, vel pulpita, super quibus candelabra cum cereis poni solent, *des gueridons*, quemadmodum manuale est pulpitum, quod evangeliorum aliorumve sacrorum librorum impositos codices sustinet, e quibus in ecclesia recitandum est. Glossae: *Manuale*, Ἀναλόγιον, seu pulpitum, e quo ἀναλέγεται, sublegantur verba, et continua serie recitantur. Et eo sensu accepisse Agnellum hanc vocem existimo in illo p. 68. Pontific. Ravennat. ed. Murator.: *Galla Placidia Augusta super quatuor rotas rubeas marmoreas, quae sunt ante nominatas regias, iubebat ponere cereostatos cum manualia, ad mensuram* [sui corporis nempe] *et iactabat noctu se in medio pavimento Deo fundere preces, et tamdiu pernoctabat in lacrymis orans, quamdiu ipsa lumina perdurabant.* Du Cange Gl. Gr. vocem hanc interpretatur per *candelabrum manuale*, seu quod manu geritur. Quem secutus fuit Montfauconius in veteri diplomate Graeco, quod p. 405. Palaeographiae Graecae edidit, interpretando; ubi μαγγουάλια scribitur; nullo discrimine. Solent novi Graeci literas, quas non oportebat, geminare, et geminandas semel tantum ponere, geminumque γγ perinde atque νν usurpant. In eodem, quo dixi, diplomate est ἐγδὴν, quod, quia Montfauconius in Latinis praeteriit, liceat mihi in transitu interpretari. Significat igitur *mortarium*, et est vetus Graecum ἰγδύη. Ibidem sunt γαργαριστάρια, pocula seu vitra, e quibus hauritur aqua mane ori cluendo.

B. 11. [75, 7.] καθ' ἑκάστην. Subint. προέλευσιν. Integra dictio legitur p. 46. D. pen.

C. 7. [75, 15.] προσκυνήσαντες τοὺς ἀλλήλους. Vocem mediam membranae non agnoscunt.

C. ult. [75, 20.] ἀνθ' ὧν. In membranis ita exaratus est hic locus: *Καὶ ἀνθῶν τὴν μέσην διέρχεται διά τε τῶν ἀρτοπωλίων.* Viderint alii, quomodo vitium corrigi debeat. Incidit mihi, pro ἀνθῶν aut ἀνθ' ὧν legi posse ἂν οὕτω. Sed forte novis Graecis ἀνθ' ὧν significat *quando*. V. ad p. 101. C. 8.

Ibid. [75, 20.] τὴν μέσην. Hic et deinceps D. 8. non est *Media*, nomen plateae, sed idem atque τὸ ἐν μέσῳ, quod inter exitum et finem processionis aliosve duo quoscunque terminos interiacet viae.

Digitized by Google

D. 4. [75, 23.] *ἐκκλίνει τὸ δεξιὸν μέρος.* Subintellige *πρὸς*, vel *ὡς*, quod idem est, *vertit se ad dextram plagam*. Vid. ad p. 116. A. 10.

D. ult. [76, 5.] *κοινοί.* Clerici communes videntur mihi ideo sic appellari, quod tam Imperatori, quam urbi servirent, et neque palatini, *βασιλικοί*, neque urbani, *πολιτικοί*, sed amborum usibus destinati essent. Possunt tamen quoque *sequiores clerici*, seu vilioris ordinis esse. Ita p. 97. D. 7. *τὸ κοινὸν τοῦ κλήρου* videtur *turba miscellanea, faex cleri* esse.

46. A. 3. [76, 7.] *τὰ ὀρφανά.* Subintell. *παιδία.*

A. 5. [76, 8.] *διὰ τῶν βασιλικῶν πυλῶν.* Verba haec in M. non hic, sed post *κάτω* sequente versu stabant.

A. 12. [76, 14.] *κηρούς, εὐξάμενος.* M. *κηροὺς καὶ εὐξάμενος.*

B. 7. [76, 22.] *παρ' αὐτοῦ.* M. *παρὰ τοῦ.*

B. 11. [76, 24.] *Χρυσοστόμου.* De Chrysostomi et Constantini M. sepulcris in aede S. S. Apostolorum v. Du Cange CPli Christ. L. III. p. 108. sq. Quum illud templum olim esset patriarchalis ecclesia, humabantur in eo Patriarchae, Ed. L. 57 quales fuerunt Gregorius Nazianzenus et Chrysostomus; item Nicephorus et Methodius, quorum ille ab A. C. 806. usque ad 815., hic autem ab A. 842. usque ad 846. thronum tenuit. Erant ibidem quoque magna ex parte Imperatores CPtani sepulti, quorum urnae Libro II. Cap. 43. nostri codicis recensentur.

C. 11. [77, 12.] *ὑποστρέφει.* Requirat forte aliquis ante hoc verbum *ὁ μὲν*: sed solet Noster id omittere. Similis locus est p. 98. D. 7., ubi ante *ἐπιδίδωσι τῷ βασιλεῖ* quoque deest *ὁ μέν.* Sunt alibi quoque apud Nostrum alii tales multi loci.

D. 6. [77, 18.] *καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν.* Ita quoque clare dant M.; credo tamen legendum esse *καὶ εἴ τι τῶν οἰκ. et quicquid ibi adest domesticorum. Εἴ τι* pro *ὅ,τι* utrique Graeciae, novae et veteri, usitatum est.

D. 7. [77, 20.] *κοχλίου.* M. ubique constanter *κοχλιοῦ*, a nominativo *κοχλιᾶς*, contracto ex *κοχλιάριος*, *cochlearis*, subintellige *ἀνάβαθμος.* De illa forma in *ᾶς* contracta ex *άριος* alibi dico.

D. 8. [77, 20.] *βῆλα κατακρεμάμενα.* M. *βῆλα τὰ κρεμμάμενα.*

D. 9. [77, 21.] *ποιοῦσι.* Dicunt novi Graeci *ποιεῖν τὰ βῆλα* pro *curare*, attollere et demittere, adducere et reducere. Recurrit dictio pag. 178. B. 6. Similiter *ἐποίησα ἐπὶ πέντε ἡμέρας τὰ φῶτα τοῦ ναοῦ*, *curavi luminaria ecclesiae*, est apud Cyrillum Scythopolitan. in vita mscta. S. Sabae.

Digitized by Google

Locum habet Du Cange v. *φῶτα*. Conf. Athen. p. 170. D. disputans, idem esse *τραπεζοποιὸς* atque *τραπεζοκόμος*, *curator mensae*.

47. A. 11. [78, 8.] *ἐν τῷ τοῦ κοχλιοῦ πληρώματι*. *In fine scalae cochlearis*. Sed quomodo putatur ille finis? Estne ultimus gradus descendenti, an summus ascendenti? Certe utrobique finitur scala, tam in summo, quam in imo. Sed res tanti non est, ut anxie de ea quaeratur. Infra p. 60. 9. et 65. D. 7. non potest haec dictio aliter, quam de gradu accipi, qui descendenti ultimus est, aut imus. Attamen p. 90. D. 7. videtur potius summus esse. Non adeo recens aut vilis est vocabuli *πλήρωμα* usus pro *finis*, ut veteres et elegantes quoque auctores eo abstinerent. Philostrat. p. 604. sect. 3. lin. 5. ed. Olear. *ἐς τὸ πλήρωμα τῆς ἀκροάσεως* habet, *sub finem praelectionis*, aut *disputationis*, et *πληροῦν εἰς ὀμφαλὸν*, *complere*, hoc est finire, tandem abire et desinere, *in umbilicum*, dixit Aristides T. I. p. 99. 7. ed. Anglic.; v. Du Cange v. *Complere*.

B. 2. [78, 10.] *προστίθησιν*. Ita quoque M., sed leg. *προτίθησιν*.

C. 7. [79, 2.] *τῶν καὶ ἔμπροσθεν*. M. mediam copulam non agnoscunt. *Τὰ ἔμπροσθεν* Catechumenia videntur ea esse, quae super Narthece erant, et ex opposito ad tribunam prospectabant.

D. 7. [79, 12.] *ποιοῦσι τὸν στίχον*. Recitant *versum*, preces ante prandium dicendas. Vid. ad p. 433. A. 11. *Ὁ στίχος* est excerptum aliquod e Psalmis aut sacra scriptura, invocatio Dei, cuius partem forte veteribus faciebat, ut nostratibus facit, Psalmus 147.: *Gratias agite Domino, quia dominus benignus est, et misericordia eius manet in aeternum*. Benedicebat signo crucis addito Patriarcha, id est dicebat: *εὐλογία τοῦ Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ ταύτην τὴν τράπεζαν*, clerici eius faciebant, id est recitabant, versum, uno unam periodum recitante, altero alteram, suscipientibus invicem et continuantibus ambobus phonas quasi et antiphonas. Est alias quoque ὁ *στίχος* invocatio Sancti aut Sanctae alicuius, ut in Pontific. Haberti p. 279.: *μετὰ τὸ „εὐλογία κυρίου ἐφ' ὑμᾶς" λέγει τὸν στίχον τοῦτον ἀντὶ ἀπολύσεως· Διὰ πρεσβειῶν* etc.

D. 8. [79, 13.] *εὐλογήσας τὴν τράπεζαν ὁ πατριάρχης*. De benedictione mensae seu ciborum v. Du Cange Gl. Lat. v. *Benedictio*, et Ioseph. Catalanus ad Aug. Patricii Ceremoniale Eccles. Rom. p. 155. ad illa: *Postquam omnes laverint, Pontifex benedicit mensam*. Synodus Nannetensis canon. 54.: *Presbyteri quando ad convivium conveniunt, prior eorum aliquis versum ante mensam incipiat, cibum autem potum-*

Digitized by Google

que per vices benedicant; tum secundum ordinem consideant post refectionem hymnum domini exemplo dicant.

D. 9. [79, 14.] *ὠμοφόριον.* Erat omophorium gestamen patriarcharum et episcoporum, pallio, quod hodie Romani pontifices episcopis mittunt, simile; signumque dignitatis; ut *τὸ ὠμοφόριον ἐπιδιδόναι* esset idem atque Patriarcham vel saltim episcopum declarare atque investire, et *περιαιρεῖν*, adimere omophorium, idem atque removere cathedra episcopali. Nicephor. Patr. CPtan. Brev. pag. 95.: Pyrrhus patriarcha *τὸ περικείμενον αὐτῷ ὠμοφόριον περιελὼν τῇ ἱερᾷ ἀποτίθεται τραπέζῃ, φήσας· τῆς ἱερωσύνης μὴ ἀφιστάμενος ἀποτάσσομαι λαῷ ἀπειθεῖ.* Latini hoc *orarium* appellabant; et *orarium alicui tollere* pro episcopatu depellere. Anastasius in Silverio: *Ioannes subdiaconus tulit pallium de collo eius.* Recte ait *de collo eius.* Nam, ut ex imaginibus perspicuum est, ambibat collum ab antica et postica paulum descendens super pectus, ex humeris in angulum acutum convergens, et sic quoque a tergo. Quidam tali formae nihil addebant, ut videre est in imaginibus S. Nicolai, Chrysostomi et Basilii apud Du Cange tab. IX. ante dissert. de numis Byzantinis, alii addebant taenias deorsum ad pedes ferme dependentes, natas e tabliis seu latis clavis laicorum, ut videre est p. 166. Menol. Basil. T. I. Insignis, sed luce donandus, est eiusdem Anastasii locus in Stephano IV.: *Iterum praefatus Constantinus ad medium allatus, lectisque sacratissimis canonibus ita depositus est. Accedens enim Maurianus subdiaconus orarium de collo eius abstulit; et ante pedes proiecit, et compages eius abscidit.* At quaenam erant orarii compages? Erant illae cruces, quae in citatis Du Cangii, Menologii Basiliani, Muratorii T. II. Scr. Rer. Ital. p. 73. tab. 2. aliisque orariorum vel omophoriorum imaginibus conspiciuntur. Scilicet omophorium proprie est et erat olim initio pallium solidum, *ἀμφίβαλος*, totum hominem amiciens et involvens, nullibi patens, nisi qua caput et collum exseritur. Gestamen hoc proprie episcoporum erat extimum. Et propterea maphorium quoque, quod truncata et alterata nostri vocabuli est pronunciatio, pallium significat, quale diximus. Quia vero talis vestis brachiorum usum liberum adimit, certe valde restringit, necesse interim erat, ut libera illa haberent, regerebant, vel replicabant hoc pallium super humeros, ibique fibulis aut acubus, aut loris vel taeniis panni constringebant, ne super humeros decideret, et sacris operantes turbaret. Fieri ergo aliter non poterat, quin super pectus et dorsum deorsum dependeret vestis, in humeris congesta et coangustata reliqua mole. Habitus talis quum gravis et incommodus esset, abiit deinceps in desuetudinem, remanente umbra et simulacro eius, orario

Digitized by Google

puta. Et quia saeculum illud stauromania laborabat, cui nihil placeret, quod non aut ad instar crucis conformatum, aut cruce saltim signatum esset, effingebant in crucis instar illa quoque retinacula, quae ambobus in humeris congestam pallii molem continuerant et represserant, Graecis *ἀναβολέας* et *ἀναλάβους* dicta, Latinis *rebrachiatoria*. Nam *ἀνέβαλλον*, *reiiciebant* in cervicem, et *ἀνέλαβον*, sursum *assumebant* attollebantque illam utrinque pallii partem, quae absque ipsis erat delapsura, et eam *retro brachia* regerebant. Cassianus de monachis Aegypti: *Gestant resticulas* [male alii *vesticulas*. Recte igitur resticulas, id est brandeas, taenias.] *duplices laneo plexas subtegmine, quas Graeci ἀναλάβους vocant, nos vero succinctoria, seu redimicula, vel proprie rebrachiatoria possumus appellare, quae descendentia per summa cervicis et e lateribus colli divisa utrarumque alarum sinus* [id est illa pallii, quae humeros tegunt, volumina] *ambiunt, atque hinc inde* [dextro sinistroque humero] *succingunt, ut constringentia latitudinem vestimenti ad corpus contrahant, atque coniungant, et ita inconstrictis brachiis impigri ad omne opus expeditique reddantur*. Sozomenus III. 14. Hist. Eccles. apte ad hunc locum: *ζώνη δὲ καὶ ἀναβολεὺς, ἡ μὲν τὴν ὀσφὺν περισφίγγουσα, ὁ δὲ τοὺς ὤμους καὶ τοὺς βραχιόνας ἀνέχων, ἑτοίμους εἶναι ποιεῖ εἰς διακονίαν Θεοῦ καὶ ἐργασίαν*. Vid. Du Cange v. *Ἀνάλαβος*, et *Rebrachiatorium*. Haec igitur vincula *compages* appellat Anastasius; quibus similia quoad usum erant in togis Romanorum illa, quae Tertullianus in Pallio suo *forcipes custodes* appellat. Custodiebant enim togarum umbones, quibus subiacebant, ne diffluerent. Vid. Salmas. ad Tertull. p. 348. His igitur palliorum retinaculis rescissis, necesse erat, ut pallium, hactenus circa humeros rugosum et confertum, solutis iam vinculis relaberetur in pristinam amplitudinem, qualis exercitium functionis episcopalis impedi-
Ed. L. 58 ret, formamque amitteret, episcopali pallio debitam, qua nempe ante pectus et medio in dorso dependet acutis alis, in humeris autem regestum est. Verum, ut dixi, procedente tempore desiit mos talia pallia cum istiusmodi compagibus aut forcipibus ad crucis instar factis gestandi, et remansit umbra eorum, pallium hodie sic dictum, quale quidem Chrysostomi et aequalium patrum imagines praeferunt, nolim tamen propterea credas, illos quoque haec recentiora, et gestatu expeditiora omophoria gestasse. Vetusta illi solida, ponderosa pallia gerebant. Verum pictores illis saeculorum suorum habitum tribuebant. Medio aevo quum fastus et importunitas immanem in modum crevissent, non imaginem solummodo veteris pallii, sed simul cum ea ipsum quoque pallium gerebant, ut ex imagine Graeci pontificis, quam Du Cange

Digitized by Google

ante dissert. de numis Byzant. n. IX. dedit, patet. Sticharium est vel mandyas, vel χιτὼν, (perinde enim est,) dalmatica talaris, quam ille sacerdos gestare conspicitur. Quod super ea geminis longis angustis loris vel taeniis parallelis dependet, est *orarium*, diversum ab eo, quod Anastasius in locis superius allatis memorat. Hoc inter et superincumbentem solitariam taeniam, ἐπιτραχήλιον dictam, intercedit omophorium in humeros regestum, alias saccus, item phelonium dictum. Huic tandem superincumbit τὸ ἐπιτραχήλιον, umbra veteris omophorii vel pallii. Diversum esse *orarium* et *superhumerale*, patet e Codino de Offic. eccles. c. 9.: ὅταν ὁ πατριάρχης σφραγίζει τοὺς τοιούτους ἐξωκατακοίλους, ποιεῖ αὐτοὺς φορεῖν φελώνην ὡς καὶ πρότερον, καθ' ὃ ἱερεῖς ἐφόρουν, οὐ μὴν καὶ ἐπιτραχήλιον, ἀλλ' ὠράριον. Orarium sub sacco geminis taeniis, superhumerale super sacco unica, illud longius, hoc brevius, dependebat. Quando itaque in nostro codice Patriarcha dicitur ad sacram mensam assessurus omophorium tollere, intelligi hoc debet de ipso eius sacco vel phelonio, una cum incumbente ipsi superhumerali, quod illi sic adhaerebat, ut uno dempto, alterum quoque simul tolleretur. Quando vero patriarcha et episcopi dicuntur instante evangelii lectione in eius honorem ἐκβάλλειν, aut (si bene habet lectio apud Habertum in Pontific. p. 72. A. 6.) συμβάλλειν omophoria, quod idem est atque Laicorum ἀποσκεπασμὸς, detractio pileorum et infularum; tunc intelligi debet de solo superhumerali. Et facile intelligere est, quare dictum fuerit, si fuit, συμβάλλειν τὸ ὠμοφόριον. Retro enim reiiciebant omophorii dependentem ante pectus laciniam super eam, quae a tergo dependebat. Rationem, quare deposuerint episcopi pallium ad lectionem evangelii, reddit Isidorus pro mystica, qualis est, sic satis scitam, si quid scitum esse potest, quod mysticum est, certe risui movendo non malam. Epist. 136. L. 1.: τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὠμοφόριον ἐξ ἐρέας ὂν, ἀλλ' οὐ λίνου, τὴν τοῦ προβάτου δορὰν σημαίνει, ὅπερ πλανηθὲν ζητήσας ὁ κύριος ἐπὶ τῶν οἰκείων ὤμων ἀνέλαβεν. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος εἰς τύπον ὢν τοῦ Χριστοῦ τὸ ἔργον ἐκείνου πληροῖ, καὶ δείκνυσι διὰ τοῦ σχήματος, ὅτι μιμητής ἐστι τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μεγάλου ποιμένος - καὶ πρόσχες ἀκριβῶς. Ἡνίκα γὰρ αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν παραγίνεται διὰ τῆς τῶν εὐαγγελίων τῶν προσκυνητῶν ἀναπτύξεως, ὑπανίσταται, καὶ ἀποτίθεται τὸ σχῆμα τῆς μιμήσεως ὁ ἐπίσκοπος, αὐτὸν παρεῖναι δηλῶν τὸν κύριον τὸν τῆς ποιμαντικῆς ἡγεμόνα καὶ θεόν. Ut porro chlamydem, extimum honoris vestimentum laicorum procerum, deponere debebant ad sacram mensam accubituri magnates politici et militares, ita quoque Patriarcha et episcopi suum insigne, omophorium, debebant tunc

Digitized by Google

temporis deponere, quandoquidem ipse quoque Imperator absque chlamyde assideret. Quo de ritu vestes extimas in aditu ad sacras epulas exuendi, et in reditu repetendi, dico infra ad Cletorologium. Unum hoc addo, Latinos hoc pallium *epideten*, ab ἐπιδέω, et *epiditen* ab ἐπιδύω appellasse, pro quo Graeci dicebant ἐπενδύτην. Vid. Du Cange v. *Epidecen*, pro quo leg. *Epideten*. *[Constant. vit. Basil. c. 19.: Γρούλλον τὸ τοῦ πατριάρχου ἐπιφημίσας ὄνομα καὶ ἀρχιερατικῇ χρυσοστίκτῳ καὶ ὑπερλάμπρῳ κοσμήσας στολῇ καὶ ὠμοφόριον περιθεὶς etc.]*

47. D. ult. [79, 16.] οἱ δὲ κουβουκλίου. M. οἱ δὲ τοῦ κουβουκλείου.

48. A. 2. [79, 18.] προσάπαξ. M. πρὸς ἅπαξ hic et deinceps, quod non annotassem, nisi scirem, criticos talia quoque venari. Vid. Dukeri praefat. ad Thucydid. Notat autem πρὸς ἅπαξ *unusquisque semel*. De illo usu praepositionis πρὸς infra ad pag. 281. A. 10. ago. Ter solebat bibi inter epulandum, initio ante gustationem, in mediis epulis, et in fine. Quod videtur a veteri more saltim tria pocula in honorem deorum evacuandi traductum fuisse. Ordo Romanus: *descendunt primates ecclesiae ad accubita, invitante notario vicedomini, et bibunt ter, de Graeco* [nempe vino, seu Malvasia vel Cyprio] *primo, de Pactisi* [id est Naupactensi], *de Procopia* [hoc est apud Tataros Precopenses nato, vel Maeotico,] *tertio. Postquam biberint omnes presbyteri et acolythi per singulos titulos, redeunt ad faciendas vesperas.*

A. 3. [79, 19.] νεύει πραιπόσιτος. M. νεύει ὁ πρ.

A. 8. [79, 23.] οἱ φίλοι. *Convivae.* Sic saepe occurrit in hoc codice. Interdum quoque pro legatis exteris idem hanc vocem adhibet. Imperatores autem consuevisse Clericos ad sacram mensam adhibere, multis locis huius ceremonialis apparet, et e Leone Grammat. p. 481. A. 2. *[Theophan. p. 17. D.]*.

B. 9. [80, 9.] κατηχουμένων. Sic quoque dabant Membr. hic loci.

B. 12. [80, 11.] κολόβιν. De colobio v. Du Cange utroque Glossario, Vales. ad Amm. Marcell. v. 51. b. Petav. ad Themist. p. 377. f. et 446., ubi Servii locum citat, e quo apparet, colobia fuisse talia palliola cervicem amicientia, pectus et scapulas et humeros ad cubitos usque tegentia, qualia gestant Lipsienses Rectores Magnifici et Decani Facultatum, e vetere instituto, cuius vestigia reperio in Fortescue Encomio legum Angliae c. 51. citato a DC., ubi nominat *colobium cum duobus labellulis*, [id est libellis, seu oscillis, nostrates *Quasten* et *Troddeln* appellant,] *qualiter uti solent doctores legum in universitatibus quibusdam.* Sed valde variant

Digitized by Google

auctores in descriptione colobii. Quidam ipsi manicas perbreves tribuunt, alii nullas. Neque certum est de eius forma et longitudine, fueritne pertusum in regione humerorum, an solidum. Ugutio, *colobium*, ait, *pallium virginale, ad talos descendens absque manicis*. Si solidum fuit in regione humerorum, et pertinuit ad talos, idem ergo erit atque maphorium, vel omophorium, vel clocca, vel saccus. Idem enim omnia ista sunt. Si vero solidum quidem fuit in regione humerorum, at tantummodo ad cubitum pertinuit, erit idem atque epomis. Si pertusum fuit et pertinuit ad media fere femora, erit idem atque armelausia, vel sclavina. Sed videtur fuisse chlanis, vel χιτὼν talaris, stricte corpori adhaerens, absque manicis, vel saltim vix ad medium humerum procedentibus, cum foraminibus tamen, per quae humeri exsererentur. Si iudices secundum Nicetam in Thesaur. orthodoxae fidei c. 39. et auctorem de initiis haeresium c. 15., idem erit *colobium* atque *dalmatica*. Atqui dalmatica erat longa vestis talaris. Rursus vero si iudices secundum Symeonem Logothetam p. 402. B, collato Genesio p. 3. A., e quo locus Symeonis mutilus integrandus est, erit colobium idem atque ἀετὸς, genus aliquod chlamydis levissimum et vento permissum. Genesii verba sunt: *ἐκδιδύσκεται τὴν ἐσθῆτα, ἣν ἐπεβέβλητο ἐν δυσὶ ῥοδοειδέσι χροιαῖς ἀετίζουσαν, ἣν κολόβιον τῇ ἐγχωρίῳ ῥήσει προσονομάζουσι, καὶ ταύτην ἀνειμένην ζωστῆρος κατὰ τὸ ἔκπαλαι τηρηθὲν ἔθος τοῖς στρατηλάταις.* Cassianum si audias, colobium a reliquis tunicis nihil differebat, nisi in eo, quod, cum manicae tunicarum, quo propius ad manus accederent, eo strictiores haberent manicas, ipsa colobia manicas habebant per omnia aeque amplas, non tamen multo breviores manicis tunicarum, sed fere ad carpos manuum pertingentes. Verba eius sunt de habitu monachorum c. 5.: *Colobiis quoque lineis induti, quae vix ad cubitorum ima pertingunt nudas de reliquo manus circumferunt. Ima cubitorum* procul dubio sunt commissurae cubiti cum manu, seu regio carpi. Id quoque significare velle videtur locus Dorothei: *κολόβιον μὴ ἔχει χειρίδα, τῶν ἄλλων πάντων ἐχόντων.* Est enim χειρὶς proprie illa manicae pars, quae carpum arcte stringit et ambit. Sed, ut dixi, colobium variis temporibus longe diversarum vestium fuit appellatio. Quod ita contigit. Colobium veterum monachorum et sacerdotum erat revera id, quod nomen vult, nempe vestis manicis aut prorsus nullis, aut valde brevibus, et breve quoque ipsum. Deinde quum indecens putaretur inter sacra peragenda nudos humeros sacerdotum conspici, mutatum quidem fuit colobium in dalmaticam, nomen tamen ipsi mansit. Patet ex Honorio Ed. L. 59
Augustodunensi L. I. c. 211. de vestibus Pontificis: *colobium*

Digitized by Google

erat cucullata vestis sine manicis, sicut adhuc videmus in monachorum cucullis, sive nautarum tunicis. quod colobium a S. Silvestro in dalmaticam est versum, et additis manicis infra sacrificium portari instituta, quae ideo ad Missam a Pontifice portatur. Cum his verbis viderint alii quomodo concilient Anselmum Decretalem, qui perhibet, *a Silvestro et presbyteris eius coepisse colobiorum usum, post hos autem colobia in dalmaticas fuisse conversa.* Mutandi ratio erat, quia, ut scribit auctor vitae Silvestri PP., **τὸ τῶν βραχιόνων γυμνὸν ἐψέγετο**, et inde factum, ut dalmaticae maniclia potius quam colobia appellarentur. *Δαλματικὰ μανίκλεια μᾶλλον συνέβη ὀνομασθῆναι ἤπερ κολόβια.* Sane evanuit nomen colobiorum in vestitu sacerdotum sensim, et dalmatica coepit in eius locum succedere.

48. B. 12. [80, 11.] **τριβλάτιν.** *Panni triblatti sunt triplici tinctura blattae infecti*, ait Murat. Ant. Ital. T. II. p. 409., ubi de blatteis vestibus late disputat, in eo tamen, si quid video, falsus, quod blattam et vermiculum tinctorium, unde coccus tingitur, eadem facit. Blatta veteribus dicebatur illa ipsa purpura, murex, conchylium, unde purpurae color. Tertia tinctura habebatur pro optima, vividissimi luminis. Memorantur tamen, sed raro, plures. Apud Longobardico-Latinum illum chymicum octavi saeculi, quem Muratorius eodem volumine p. 367. edidit, *tinctiones quatuor pellis aletinae* seu purpureae habentur, et in charta vetere apud Du Cange v. *Baldekinus*, *tetrablattum*, ita enim puto leg. esse pro *catablatto.* Factum deinceps e frequenti usu talium vestium diblattearum et triblattearum, ut creditum fuerit, blattam idem esse atque colorem quemcunque, et blattae fuerint appellati panni illi quoque, qui blatta seu purpura tincti non essent. Petr. Damian. Ep. IV. 7. *pallium*, ait, *quod triblathon appellatur, trium quippe colorum est.* Rectius tamen ibi videtur *color* pro immersione in cortinam tinctoriam accipi.

B. 12. [80, 11.] *χρυσοσωληνοκέντητον.* Ambigo, quale vestimenti genus hoc sit; fuerintne vestes, quae assutos haberent et dependentes aureos tubulos, an quarum pannus in multas rugas parallele decurrentes, et passim filis aureis traiectas, ne rugae vel plicae diffluerent, compositus esset. Tales vestes *rugatas* Latini appellabant, et *crosnas* atque *crusinas*, quarum vocum rationem etymologicam deinceps dabo. Habet utraque sententia quo se commendet. Aureos tubulos, sive iam illi solido auro, sive filato et circa cylindros ligneas circumvoluto facti fuerint, e fimbriis vestium dependentes gestasse veteres, patet ex illo Anthologiae p 425. **λήρων οἱ χρυσέοι κάλαμοι**, et clarissime e loco Pauli Silentiarii Ecphras. P. II. vs. 363.:

Πᾶσα διαστράπτει χρυσέη στολίς. ἐν γὰρ ἐκείνῃ
Τρητὸς λεπταλέος περὶ νήματα χρυσὸς ἑλιχθεὶς
Σχήμασιν ἢ σωλῆνος ὁμοίϊος ἤ τινος αὐλοῦ
Δέσμιος ἱμερόεντος ἐρείδεται ὑψόθι πέπλον
Ὀξυτόροις ῥαφίδεσσι δεθεὶς καὶ νήμασι Σηρῶν.

Habes hic cylindros forte ligneas, aut potius pergamenas perquam graciles, primum filis sericis, dein aureis circumvolutas, et filis sericis ad vestis oram ita assutas, ut libere dependentes oscillarent. Alteri tamen quoque coniecturae haud pauca favent. Non tantum mos hodiernus foeminarum Graecarum vestes *στολιδωτὰς*, rugatas, multis plicis artificiose in seriem compositis divites gestandi, (teste Sponio T. I. p. 41. Itin.,) sed etiam imagines veteres, et in his illa Farnesiana, egregio commentario nuper ab eruditissimo Corsinio illustrata, Herculem exhibens non *τὸν ἀναπαυόμενον*, *requiescentem*, sed *τὸν ἀναπλόμενον ἐξ ᾅδου*, *ex inferis revertentem;* in qua tabula sacrificantium duarum foeminarum vestes miro modo plicatae conspiciuntur. Fraudem tamen in ea quidem tabula Farnesiana commissam cavere nolim, quam quae prodere videantur, non desunt. V. Salmas. ad Tertull. p. 334., ubi ait rugas illas vestium in strias deductas et ordinatas fuisse *σωλῆνας*, *tubulos*, a Graecis dictos, ipsasque tales vestes *σωληνωτὰς* et *στολιδωτὰς*, item *tubulatas* et *striglatas*. V. infra p. 334. B. 5., ubi *ἀετοὺς πολυγύρους* nominat Noster, quos a rugatis his vestibus diversos fuisse non puto. Talia perizomata [nos *Schürtzen*, Franci *devanteaux*, *devantiers*, appellant] mulieres aevo medio gestasse intelligitur e Vincentio Bellovacensi Spec. Hist. L. XXX. c. 85.: *aliae mulieres boqueranno stricto sub cingulo multis plicis sumtuosis operato et consuto vestiuntur.* V. Du Cange v. *Buquerannus*, quae significat *ἐσθῆτα ἀπὸ ζωδίων*. Originem alibi damus. A *faltis* (id est sermone Germanico plicis vel rugis) appellabant olim has vestes *faltas* et *faltones*. Kilianus: *Falte*, [sic leg. non *falie*,] *palla cyclas*, *vestis muliebris totum corpus ambiens;* qualem me admodum puerulum in oppido patrio ab anu gestatam olim vidisse adhuc memini; unde necesse est, ut patrum avorumque nostrorum memoria talis vestis in usu esset. Appellabant illam cycladem mei cives *eine Schaube;* forte a *schieben*, *zusammenschieben*, *συνωθεῖν*, constipare, quia plicae in talibus vestibus confertae, constipatae sunt. Alias reperimus vocabula eiusdem originis et significationis *crusina*, *crusna*, *crosna*, *crocea* et *crosea*. Omnia a *craus*, quod nobis *crispum* notat; unde quoque *Gecrös* cum mesenterium et appensa ipsi intestina ob multiplices eorum gyros, tum illa finissimae telae cameracensis assumenta crispa, quae una cum ipsorum fuleris, indusiis lino candidiore factis, viri

nostri extra vestes in regione pectoris propendere sinunt, appellamus. Croseam sic describit Auctor Ceremon. Romani L. I. Sect. 1.: *genus chlamydis longae ad terram usque a parte anteriori aperta a summo ad imum rugosa.* Neque tantum in vestibus affectabant plicas, ut videre est in rusticis a districtu, quem incolunt, Altenburgensibus dictis, veteris vestitus tenacissimis: sed etiam in collaribus, qualia, grandibus rotis similia, conspiciuntur frequentissima in picturis et imaginibus aere expressis saeculi XVI. et supersunt eorum adhuc in urbibus quibusdam Germaniae monumenta, quarum sacerdotes tales croseas vel tubulatas collares rotas gerunt ex veteri ritu. De quarum antiquitatibus vir historiae ecclesiasticae callentissimus *Urb. Gotfr. Siber*, nuper noster, peculiarem libellum edidit. Inde quoque factum, ut omne collare, etiam si planum et simplex, nostro sermone *Crause*, hoc est *crispum* dicatur.

B. ult. [80, 12.] *βότρυς.* Sive a multitudine margaritarum confilatarum in globos dicta fuit haec vestis *uva*, sive, si priorem nostram *τῶν χρυσῶν σωλήνων* interpretationem assumas, a multitudine tubulorum aureorum ex eius ora dependentium.

C. 3. [80, 14.] *τὴν τόγα.* De *tuga* vel *tufa* infra dicam ad pag. 291. C. 5.

C. 6. [80, 17.] *ἀληθινά.* *Veri luminis, purpurea.* Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Alithinus.* Latini enim hac quoque voce, et voce *verus* pro purpureo vel rubro utuntur. Item Salmas. ad Hist. Aug. T. II. pag. 411. a., ubi mihi quidem male tentare videtur locum codicis Theodosiani Leg. XI. de scenicis: *His quoque vestibus noverint abstinendum, quas Graeco nomine a Latino crustas vocant, in quibus alio admixtus colori puri rubor muricis inardescit.* Haec est vulgata lectio. Putat pro *a Latino* reponendum esse *Latini.* Mallem equidem *Aletinocrustas*, vel *alethinocrustas*, id est tales, in quibus trama veri luminis vel purpurea pectine textorio densata est. Conf. Du Cange v. *Crusta.* Non recte vertit hanc vocem Goar. apud Theophan. p. 263. A. 4. *ἐκ τῶν ἀληθινῶν τζαγγίων, ex veris et propriis suis calceis* reddens. Volebat *purpureis.* Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. pag. 326. b., ubi quem citat Constantini Porphyrogenneti locum, is est in libro de administr. imper. p. 57. D., ubi vid. Bandur. p. 35. Vox quae ibidem occurrit *χαρέρια* videtur Arabica حرير esse, quae *sericum*, *opera serica* notat. Non tam recens est, quam videatur, hic vocis *ἀληθινὸς* usus. Iam apud Xenophontem in Oeconomico (pag. 56. 5. edit. cl. Bacchii) *πορφυρᾶ ἀληθινῇ, purpura vera*, opponitur *τῇ ἐξιτήλῳ*,

Digitized by Google

pallidae, cuius verum lumen extinctum est. Apparet hinc, ἀληθινὸν et *verum* proprie splendidum, splendore ardens et oculos feriens notare, adeoque non tantum de rubro dici, quamvis plerumque de illo dicatur, sed etiam de aliis coloribus. Sane apud Anastasium occurrunt *albaverae gemmae*, id est margaritae veri luminis candidi, quorum candor ardet Ed. L. 60 et oculos praestringit. V. Du Cange Gl. Lat. v. *Albaverae*. *[Conf. Schurzfleisch ad Eusebii Chronicon p. 93.]* Apud Nostrum infra habemus p. 370. C. 1. ἀληθινάεργα χροακὰ, vestes *veri luminis*, aut *veri iuris*, *coloreas*.

48. C. ult. [80, 23.] ἱππεύει ἐν τῇ πύλῃ. Mos erat, ut Imperator in processione equestri portam extimam alicuius ecclesiae, per quam in eius Horologium intraretur, equo non transiret, sed ante eam descenderet. Vid. p. 309. A. 7.

D. 3. [81, 2.] Πέτασοι πράνδιοι. *Prandia*, *brandia*, *brandeae* sunt fasciae, vittae, taeniae. V. Du Cange Gl. Gr. h. v. et Lat. v. *Brandeum* et Goar. ad Theophan. pag. 196. D. c. f. *[*S. Gregorius Pontifex petentibus reliquias martyrum pyxidibus brandeum concludebat.* Canis. T. VI. p. 470.]* Proderit ad intelligendum hunc locum citatum Cangii Gloss. Latin. inspicere. Πέτασοι autem hic appellantur οἱ πράνδεοι, tanquam adiectivo, quia latae, expansae erant illae vittae, vel taeniae, ἀναπεπταμέναι. Apprime congruit vox mediae Latinitatis *flascilo*, quod aliud nihil est quam πέτασος, *taenia lata*. Monachus S. Gallensis de Carolo M. L. II. c. 41.: *Ita ut nobilioribus quibuscunque aut baltheos, aut flascilones pretiosaque vestimenta a latissimo imperio* [id est amplissimo et maximo: nam ut adhuc hodie Belgae *breed* pro magno, sic Latini medio aevo *latum* pro magno dicebant. Designat imperium CPtanum.] *perlata distribui iuberet.* Sive latinae sit originis vox *flascilo* et a *flagellum* repetenda, sive Germanicae, et a *flad*, *platt*, *planus*, (unde *fladen*, πλακοῦς, *flatschen*, πλὰξ, *planities*, spatium late pansum,) semper notat prandia petasa, seu taenias latas, late explicitas, qualia olim in corrigiis calceorum, infra genua, et in collo gestare solebant, *breite Schleifen*. Tales petasos seu latas taenias equi cruribus alligatas videre est in numo Balduini Flandri, Imp. CPtani, apud Du Cange ad Alexiad. p. 206., ubi vir doctissimus pro τουβίοις accipit.

D. 7. [81, 5.] ὑπὸ καταφράκτων. M. ὑποκαταφράκτων una voce. Ὑπὸ in hac compositione notat idem atque ἀπὸ vel μετὰ, ut in ὑπόβλαττον, quod est e blatta vel serico factum, vel sericum secum habet, ὑποφιάλιν, ὑποκαμπάγιν, quod cum phialis, cum campagis est; ita quoque ἵππος ὑποκατάφρακτος est, qui cum καταφράξει, totum corpus tegente

Digitized by Google

armatura, est. Idem significat, quod pag. 49. B. 11. legitur *ἵπποι ἐστολισμένοι ἀπὸ καταφράκτων*, id est, *μετὰ καταφράξεων* seu *ὅπλων καταφραττόντων*. Praefero nihilominus tamen emendationem Leichianam propter praecedens *ἐστολισμένων*, quod proprie est *stragula tectis*, coopertorio, quale solet equorum dorsis insterni.

49. A. 1. [81, 9.] *ἄλλοι μὲν*. M. *ἀλλ' οἱ μὲν*.

A. 2. [81, 10.] *μανιάκια*. Vid. ad p. 238. f. Vocabulum satis antiquum Graeciae vulgaris *torquem* significans. Habet enim Polybius p. 163. et 165. ed. Gron.

A. 13. [81, 19.] *ἀμφότεροι*. *Omnes illi simul sumti*. De hoc significatu vocabuli *ἀμφότεροι* dico ad pag. 266. C. ult.

B. 3. [81, 22.] *δεκανοί*. *Lictores*. Vid. Du Cange utroque Glossario. Valesius ad Amm. Marcell. p. 264. b. 497. b. De munere decanorum ecclesiae disserit Murator. T. II. Scr. Rer. Ital. p. 100. a.

B. 4. [81, 24.] *δηριγεύουσι καί*. M. *δηριγεύουσι δὲ καί*.

B. 8. [82, 3.] *σπεκία*. Quid coniiciam *specia* fuisse, dico ad p. 312. D. 9.

C. 1. [82, 8.] *ἀπὸ δὲ αὐτῶν*. *Post eos autem*, sc. *διέρχονται*, *veniunt*, *procedunt*. Ita p. 56. A. 4. *ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ κουβουκλείου*, *post praefectos cubiculo*, p. 103. D. 8. *ἀπὸ τῆς λιτῆς*, *a processione*, nempe *finita*, post processionem. 191. D. ult. *σάσσειν ἀπὸ βαΐου*, *post acceptam palmam saltare*. Et eo sensu *ἀπὸ* iam adfuit in superioribus, et frequens *ἐκ* vetustis.

C. 9. [82, 15.] *κρατοῦντες*. *Finientes*, *claudentes*, et velut firmo repagulo *coërcentes* processionem eorum, qui extremo in agmine eunt.

50. A. 1. [83, 4.] *ἔμπροσθεν*. M. *ἔμπροσθε*, et saepe sic exhibet tales formas absque *ν*. Vocum *ἀπελατικὰ* et *δρομικὰ* fines per compendium literae ξ simile scriptas exhibebant eaedem, ut dubium sit, singularis, an pluralis praeferri debeat.

B. 2. [83, 17.] *δοχῇ*, etc. Membranae sic distinguunt: *δοχῇ*. *διασώζοντες τὸν βασιλέα δέχονται* etc.

B. 6. [83, 20.] *μέχρι τοῦ φιλαδελφίου τῶν περατικῶν μερῶν τῶν Βενέτων*. Construenda sic sunt verba paullo implicatiora: *μέχρι τῶν περατικῶν μερῶν τῶν Βενέτων τῶν τοῦ φιλαδελφίου*, *usque ad Peraticas* [seu ripenses] *catervas Venetorum*, *quae stant in Philadelphio*. Idem quoque tenendum de dictione *μέχρι τοῦ Ταύρου* etc. C. 1.

C. 3. [84, 5.] *πλάκῳ τῷ*. M. *πλακωτῷ* una voce. *Πλακωτὸν* videtur *solum* esse *magnis tabulis saxeis* aut *marmoreis*

Digitized by Google

(Quadersteinen) stratum. *Πλάκες* enim sunt tabulae latae et vastae saxeae. Ita p. 63. C. 11. *μαρμαρωτὸν*, *locus*, *solum marmore stratum.*

C. 9. [84, 8.] *πεζεύουσιν.* Ante Chalcen ergo descendebant ex equis, qui Imperatorem procedentem in equestri pompa illuc deduxerant; solus Imperator intro in equo procedebat. Paullo post autem ipse descendit, et eo ipso loco, quo descendit, in palatium rediens, eodem ascendit in equum exiens; neque licet ipsi equum ante Chrysotriclinum conscendere, sed pedes ipse sequitur usque ad Scholas et templum Salvatoris equum coram praeductum. Vid. Cedren. p. 761. B. et infra nostri codicis pag. 59. B. C. et supra p. 20. A. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 329. a. *[Nemo eques poterat aulam CPtanam intrare praeter Imperatorem. Du Cange ad Villehard. p. 304.]* Nicetas Choniates p. 35. describens ingressum Manuelis Comneni novi Imperatoris in Urbem et Palatium, *ἐν τῷ παριέναι*, ait, *μεθ' ἵππου Ἄραβος ἐριαύχενος τὰ ἀνάκτορα, καὶ μέλλειν εἰσιέναι διὰ τῆς πύλης, μεθ' ἣν ἡ ἐκ τῆς ἕδρας* [e sella, equestri nempe,] *ἀπόβασις ἐφεῖται μόνοις τοῖς αὐτοκράτορσιν* etc. Cinnamus L. IV. p. 107. de Balduino IV., Hierosolymitano rege, ad Manuelem Comnenum in campis Antiochiae invisente narrat, eum aut exhibitis honoribus inflatum, aut innata arrogantia in equo intrasse in aulam regiam, et ibi loci descendisse, ubi descendere Imperator ipse consueverit, quod aegerrime tulisse Manuelem, ideoque multos honores ipsi antea destinatos omisisse et suppressisse. *Ὁ δὲ τούτοις ἐπαρθεὶς, εἴτε καὶ ξύμφυτόν τινα τρέφων ἀλαζονείαν, ἐπειδήπερ εἰς τὴν βασίλειον εἰσῆλθεν αὐλὴν ὑπό τε τῶν βασιλείων ῥαβδούχων καὶ Ῥωμαίων τῶν ἐπὶ δόξης παραπεμπόμενος, ἐνταῦθα τοῦ ἵππου ἀπέβη, ἔνθα καὶ βασιλεὺς αὐτὸ ποιεῖν εἴθιστο. Ἐφ' οἷς ἀγερωχίαν αὐτοῦ καταγνοὺς ὁ βασιλεὺς πολλὰ τῶν ἔτι μᾶλλον εἰς τιμὴν ὁρώντων ἐνέλιπεν αὐτῷ.*

D. 4. [84, 16.] *πύλην εἰσάγουσαν.* M. *πύλην τὴν εἰσάγουσαν.*

51. A. 5. [85, 2.] *καὶ πάντες οἱ τοῦ κουβουκλείου ἐν τῷ.* M. *καὶ στάντες οἱ τοῦ κουβουκλείου πάντες ἐν τῷ --*

B. 9. [85, 15.] *τὸ προκείμενον. Propositum*, seu particulam e Psalmis Davidis illi diei festo congruam et imputatam. Canunt nempe Graeci singulis diebus versus e Psalmis excerptos alios atque alios, qui evangeliis et epistolis cuiuscunque diei congruunt. Et ea pensa e Psalmis *τὸ προκείμενον τῆς ἡμέρας*, *propositum*, *argumentum*, *materiam diei* appellant. Vid. infra pag. 353. A. 14. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Goari Euchologium. Et quidem primo loco *Propositum*, tum Apostolum, seu epistolicum textum, ex epistolis Apostolorum,

Digitized by Google

tandem evangelium legebant. Dicebatur autem *τὸ προκείμενον* sic, quia *πρόκειται τοῦ ἀποστόλου*, ante lectionem Apostoli vel epistolae legitur; et sic est dictio elliptica: nam integra est *τὸ προκείμενον τοῦ ἀποστόλου*. Pontificale Haberti p. 71. initio: Exclamat *ὁ διάκονος· σοφία*, Verbum Dei, sapientia aeterna, vobis annunciabitur. *ὁ ἀναγνώστης· Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ. ὁ διάκονος· πρόσχωμεν. καὶ λέγει ὁ ἀναγνώστης τὸ προκείμενον τοῦ ἀποστόλου. ὁ διάκονος· σοφία. ὁ ἀναγνώστης* [scil. *λέγει*] *τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἀποστόλου. ὁ διάκονος· πρόσχωμεν. ὁ ἀναγνώστης ἀναγινώσκει τὸν ἀπόστολον.*

B. 9. [85, 16.] *τὸν ἀπόστολον.* Apostolus est liber ecclesiasticus Graecorum continens lectiones e Pauli epistolis excerptas. V. Du Cange h. v. in Gloss. Graec.

C. 9. [85, 25.] *τοῦ τῆς θείας λήξεως.* Hanc dictionem expono infra ad p. 227. C.

C. 13. [86, 4.] *κολωβίῳ τῷ λεγομένῳ βότρυς.* M. *κολώβιον τὸ λεγόμενον βότρυν.*

52. A. 1. [86, 13.] *μεταστάσιμον.* Fit *metastasimum*, vel *me-*
Ed. L. 61 *tastasis*. Solent nempe Graeci terminationem in *ιμον* pro terminatione *ισις* adhibere, ut *διακαινίσιμον*, pro *διακαίνισις*, *ἀναλήψιμον* pro *ἀνάληψις*, *δέξιμον*, *σάξιμον*, pro *δέξις* vel *δοχή*, *σάξις*, et sic quoque *μεταστάσιμον* pro *μετάστασις*, *secessus*, *fit secessus a iussione*, id est iubetur voce Silentiarii aut Ceremoniarii, ut proceres in Consistorio congregati illinc abeant, demigrent. Recte ergo cl. Reimarus apud Xiphilinum *μετέστη* vertit *emigravit*, abiit in exsilium, p. 1087. 62. Inde processiones quoque Imperatorum ex urbe in suburbana praedia *μεταστάσιμα* et *μεταστάσεις*, *secessus*. Citat Goar. ad Theoph. p. 192. locum ex antiquo Chronico aliquo CPtano, in quo haec leguntur: *εἰς τὰ πρόκενσα αὐτοῦ ἦως μεταστασίματα. Processus* ibi loci secessus in agrum notant. Et eo quoque sensu occurrit apud Script. post Theophan. pag. 266. D. et in loco Luitprandi de legatione, quem Cangius ad Zonar. p. 105. et Leichius in Adversariis citarunt. *His tribus hebdomadibus habuit Nicephorus μετάστασιν, seu stationem extra CPlin ad πηγὰς, seu fontes.* Non recte vertit *stationem*. Est enim transmigratio ex priore statione in aliam novam. Combefis. in Script. post Theophan. pag. 295. D. 3. plane transiit verba *εἰς μεταστάσιμον* in sua versione. Narrat ibi, Romanum iuniorem saepe uno die post spectaculum circense et epulas cum proceribus celebratas agitasse pilam equestrem horis pomeridianis, et collusoribus saepe victis *καὶ, πολλάκις νικήσας τούτους, εἰς Ὀνωράτας μετέβη*, secessionem in rusticanum palatium, praediumve, de Honorata cognominatum, fecisse, deinde caesis ibi per venationem apris in

Digitized by Google

urbem sera vespera rediisse. Ita *μεθιστάναι τινὰ τῆς ἀρχῆς* est *aliquem a magistratu removere*, translocare. Hic autem loci est emigratio receptus procerum e conspectu domini. Ita quoque in Novella Manuelis Alexii apud Labbeum p. 134. 4. *μετάστασις* est *excessus ex hac vita*, quod alii *κοίμησιν* dicunt; *διὰ τὴν ὑπέρδοξον τῆς ἁγίας θεοτόκου μετάστασιν*; uti e contrario *παράστασις*, *τὸ παρεστάναι*, *adstare* est coram eo stare, in consistorio adstare sedenti, de qua voce vid. ad initium capitis 67. Ex eodem fonte fluxit, quod aedes Conversarum, seu mulierum, quae a pristina flagitiosa et propudiosa vita ad meliorem frugem redierunt, et monadicam vitam amplexae fuerunt, *μεταστάσιμα* appellarunt, *secessus*, loca, in quibus agunt *οἱ μεταστάντες*, qui deseruerunt mundum, *die der Welt abgestorben sind.* Vid. Script. post Theophan. pag. 266. D. 7. Appositum est ad rem nostram, quod apud Demosthenem et rhetores Atticos occurrit *μεθιστάναι*, quod facere dicuntur iudices, quum litigantes e tribunali secedere iubent, quo possint ipsi per otium et libertatem dispicere, quae sententia ferenda sit. De usu vocis *μετάστασις* de republica, quo notat prolapsum a meliori statu ad deteriorem, egit Vales. ad Harpocrat. v. *Στασιώτης*. Non possum facere, quin hac occasione elegantem Athenaei locum, aut potius scholae Pythagoricae sententiam perpulchram illustrem, atque a perversa interpretandi ratione, qua in eo usi fuerunt viri docti, asseram. Statuebat ea schola, animas corpori a diis illigatas fuisse, idque propterea *δέμας* quasi vinculum aut carcerem dici, quo qui sponte sua praemature excedant, aut erumpant potius, eos multo peiora deinceps mala et tormenta subire; *διὸ πάντας εὐλαβουμένους τὴν τῶν κυρίων ἀνάστασιν, φοβεῖσθαι τοῦ ζῆν ἑκόντες ἐκβῆναι*, *quapropter omnes observare et manere tempus illud, quod opportunum visum fuerit τοῖς κυρίοις τοῦ ἀναστῆσαι, illis, penes quos auctoritas sit emigrationem ex hac vita imperandi, et sibi a voluntario fine cavere.* Idem igitur hic loci est *ἀνάστασις* atque *μετάστασις*, *iussio e loco, in quo quis sit, surgendi et alio migrandi*, quod fit in *τοῖς ἀναστάτοις*, illis, quibus dicitur: *veteres migrate coloni.*

52. A. ult. [86, 23.] *ἐξέρχεται ἐν τῷ τρικλίνῳ.* Membranis deest *ἐν*. Et sic quoque paullo post C. 1. *ἐξέλθῃ τῷ ἱπποδρόμῳ*, *procedit in circum.* Saepe notat Graecis et Latinis dativus motum ad locum; *ποῖ* est antiquus dativus *πο* cum adscripto iota. Veteres enim *ο* pro *ω* scribebant. *Πῷ*, nempe *τόπῳ*, *ποῖ*, *quorsum?* Exempla plura in sola Anthologia Stephani occurrunt, ut p. 31. n. 166.:

> *Ἰχθυσι καὶ ποταμῷ Κλειτώνυμον ἐχθρὸς ὅμιλος*
> *ὦσεν* - - - - - -

Digitized by Google

protrusit in fluvium et ad pisces; item p. 45. n. 235. *Πυθοῖ καὶ ἰσθμῷ ἐκώμασα, hilarem excursum feci ad Pythia et Isthmia.* Item p. 70. n. 353.

Ἡ δ' ἐδάφει κλινθεῖσα κατέκτανε παῖδα πεσοῦσα.

Sic legendus ille locus, id est εἰς ἔδαφος, *illa vero versus solum inclinata, necavit suo casu puerum.* Arrian. Epictet. Diss. saepius utitur formula *ποιεῖ μοι, facit πρὸς ἐμὲ,* hoc curae et cordi mihi est. Nicephorus Patr. CPl. Breviar. pag. 92. 9.: *ἀνέρχεται ἅμα Πύῤῥῳ τῷ ἄμβωνι* pro εἰς τὸν ἄμβωνα. Photius Bibl. p. 103. 20.: *στασιασάντων αὐτῷ τῶν δυσμικῶν Γαλατῶν, διαπρεσβευσαμένων τε αὐτῶν καὶ Ὀδοάκρου πρὸς Ζήνωνα, Ὀδοάκρῳ* [id est πρὸς τὸν Ὀδ.] *μᾶλλον ὁ Ζήνων ἀπέκλινεν.* Anna Comnena Alex. p. 77. D. 6.: *κυνηγεσίοις ἐπένευον, ad venationes inclinabant.* V. Casaubon. ad Athen. p. 112., ubi explicat *ὥραισιν ἱκέσθαι* pro εἰς ὥρας, *ad alteram aestatem vivendo pervenire.* Infra apud Nostrum p. 352. B. 10. *ἄνεισι ταῖς προῤῥηθεῖσι βάθραις,* ubi et *ἄνεισι ταῖς βάθραις* notandum pro *εἰς τὰς βάθρας* et *ταῖς προῤῥηθεῖσι βάθραις* pro *προῤῥηθείσαις.* Non insolens id est novis Graecis, neque opus *τοῖς - - βάθροις* isto loco reponere. Posset immanis talium strues construi. Sed poterunt haec, quae sub manus venerunt, exempla sufficere ad probandam rem, de qua nemo fere dubitat. Tam est obvia.

A. ult. [87, 1.] *ἵσταντι.* M. *ἵσταται,* quae etiam punctum post *τρικλίνου* figunt.

B. pen. [87, 10.] *τὰ σκῦλα.* Palatium, aut turris, inter triclinium Iustiniani et Circum, de quo vid Du Cange CPl. Christ. p. 178. Lib. II. Luitprandus p. 479. B. *Scylia* (f. *Scylla*) appellat. Eine praefectus fuit ὁ Σκυλλομάγγος (interdum enim gemino λ scriptum reperitur), de quo Goar. ad Codin. p. 76. n. 72? Forte fuit *conditorium spoliorum* hostibus ademtorum, unde illi nomen. Du Cange putat carcerem fuisse. P. 162. B. 1. Nostri dicuntur in eo vestes asservatae fuisse procerum cum Imperatore convivantium, donec exsurgendi tempus esset. Indene igitur loco nomen, quod *τὰ σκῦλα,* id est exutae vestes, ibi asservarentur; an propius a vero abest coniectura, locum sic fuisse dictum ab aenea imagine Scyllae ibi erecta, quod ex ultimo epigrammate p. 185. Anthologiae Gr. ed. H. Stephani colligo?

B. 13. [87, 12.] *μανδάτωρες.* Mandatores in exercitu sunt *οἱ τὰ μανδάτα πρὸς τῶν ἀρχόντων ὀξέως ἐπὶ τοὺς στρατιώτας διακομίζοντες,* ut est in Glossis. Regii autem mandatores *ἡμεροδρόμοι, οἱ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι ταχύτατα διακονούμενοι.* Theophani appellantur *ἐντολικάριοι* (quae vox idem atque Latina notat) apud Du Cange ad Cinnam. p. 475. fine,

Digitized by Google

ubi de illis disputat. In Circo praecipue erant mandatores vox Imperatoris ad populum, ut Quaestor in Senatu, ut eleganter ait Alemann. ad Procop. Anecd. p 90. Addebantur legatis exteris, ut eos usque ad imperii fines deducerent. Ita narrat Luitprandus, sibi duos mandatores per Ionium mare comites additos fuisse, qui Naupacto se Hydruntem usque deduxerint, Legat. p. 488. init.; v. Du Cange Gloss. et Petav. ad Themist. pag. 506. Dicti sic fuerunt a *mandando*, id est citando, evocando, vid. Du Cange v. *Mandare*.

C. 13. [87, 22.] *θυμιῶν*. Latini *condire ecclesiam* pro *θυμιᾶν* dicebant, ut est in Ord. Roman. p. 217. et deinceps frequenter.

D. 2. [88, 3.] *τῷ ὄντι τῶν*. Ita quoque M.; si integer locus, subintell. *ἐντός*.

D. 6. [88, 5.] *παρακυμπτικῷ*. Pro *παρακυπτικῷ*, more Graecorum recentium, qui *μ* ubique ingerunt, *in fenestra, quae in sacrificatorium despicit e Catechumeniis*. Nam *παρακύπτειν* est *prospicere*. Est igitur *παρακυπτικὸν prospectorium*, locus, unde prospicitur. Pachymeres XII. 9. *τὰς τῶν οἰκημάτων παρακυπτικὰς ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ τιτάνου παρῳκοδομημένας* habet, *fenestras domorum ex cocto latere et gypso aedificatas*, apud Du Cange CPli Christ. II. p. 68. antepen. Vel est etiam moenianum, proiectum cum fenestra. Vid. ad p. 142. A., ubi plura de hoc verbo dico.

D. 8. [88, 6.] *καὶ τελεῖν*. M. *καὶ ἐκτελεῖν*.

53. B. 8 [89, 1.] *τῆς ἀγούσης*. Membr. *τῆς ἐξαγούσης* et *κατηχουμένων*.

C. 5. [89, 10.] *σιλεντιαρίων*. Post hanc vocem exciderunt haec e M. restituenda: *διέρχεται διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου. ὁ δὲ τῆς καταστάσεως μένει μετὰ τῶν σιλεντιαρίων*.

C. 12. [89, 17.] *χρὴ δὲ εἰδέναι*. M. *χρὴ εἰδέναι*.

C. ult. [89, 18.] *βλαχέρναις*. Ecclesiam Blachernensem describit Du Cange ad Alexiad. pag. 330. seqq. *[De palatio Blachernarum vid. p. 292. 295. Villehard. et Du Cange ad Alex. p. 246. Magnaura et Blachernae non longe distabant. Bandur. pag. 730. Blachernae distabant a palatio Pegarum. Script. post Theophan. p. 222. Ludi circenses interdum in Blachernis editi. Wagnereck ad Martyr. SS. Anargyror. pag. 15. de aede Deiparae Blachernensi et de regia adiuncta, quam *τὸ πρόκεσσον Βλαχερνῶν* dixere, idem p. 35.]* Ed. L. 62

54. A. 3. [90, 5.] *τὸν ὀρφανοτρόφον*. Erat dignitas non de minimis in aula Byzantina orphanotrophus, seu curator orphanorum, et passim fit eius in hoc codice mentio. Conf. p. 101. B. Miror tamen promotionem, quam Cedrenus p. 730. A. memorat, e Praeposito ad Orphanotrophum, quum mos

Digitized by Google

non fuerit ex altiori gradu ad humiliorem deprimere. Forte idem fuit, qui in curia Romana dictus fuit *amminiculator*, et inter officiales Pontificis loco septimo recensetur pag. 572. Ord. Rom.: *Septimus amminiculator, intercedens pro pupillis et viduis, pro afflictis et captivis.*

A. 4. [90, 6.] φωτίσματα ἕξ. *Sex pueri recens baptizati.* Apparet e sequentibus, sex hos priores pueros non fuisse orphanos. Addit enim: καὶ ἐκ τῶν ὀρφανῶν φωτίσματα ἕξ, *et ex orphanis alii sex pueri baptizati.* Solebant nempe in veteri ecclesia pueros non statim a nativitate, sed aliquot annis post, adultiores factos, simul plures, aequalis ferme aetatis omnes ex eadem communione magno sabbato diem Paschatis praecedente baptizare. Appellant autem Graeci actum baptizandi φωτισμὸν et φωτίζειν, *illuminationem* et *illuminare*, quia scilicet tunc *lux in domino* fiunt, qui antea mersi tenebris erant; unde *nova lux baptismatis* in codice Theodosiano: ipsos vero baptizandos φωτίσματα. Vid. DC. Gl. Gr. h. v. et Lat. v. *Alba* et *illuminare*. Corsini diss. II. append. ad notas Graecorum. Mabillon. p. XCV. Introduct. ad ordin. Roman., ubi ait: *ad sabbathi magni ritus pertinent lectiones ex Scriptura duodecim cum graece, tum latine olim in ecclesia Romana recitari solitae, deinde benedictio fontis et baptismus eorum, qui per varia scrutinia in Quadragesima facta ad hoc sacramentum comparati fuerant.* Pueri tales tota septimana paschali in albis tunicis ambulabant cum cereis. Et hi τὰ φωτίσματα hic loci sunt. Vita Eusebii Episcopi Vercellensis: *Dum in mense Martio celebraretur Pascha, in cuius vigilia Papa memoratus sacra perageret et sacratissimum celebraret baptisterium.* Conradus Urspergensis A. 1124.: *Infantes suos in sabbato sanctae Paschae et Pentecostes cum candelis et cappa, quae dicitur vestis candida, et patrinis comitantibus ad baptismum deferant, eosque veste innocentiae indutos per singulos dies usque in octavum diem eiusdem sabbati ad ecclesiam deferant, et celebrationi divini officii interesse satagant.* Praecipue sabbatum, quod diem Paschatis praecedebat, *baptismale* appellabatur. Petrus Comestor in Hist. Schol. Cap. 22. Levit.: *in sabbato baptismali, in consecratione fontium et in mersione Catechumenorum.* Haec duo baptismata, Paschatis et Pentecostes, *baptismata generalia* dicebantur; licebat tamen cuique puerum suum, quo vellet die totius anni, ad baptismum mittere. Qui autem non statim a nativitate baptizari liberos suos curarent, illi eos curabant in aliquo baptismate generali baptizari. Concil. Rotomagense A. 1072.: *Ne generale baptisma nisi sabbato paschae et pentecostes fiat; hoc quidem servato, quod parvulis quocunque tempore, quacunque die petierint, regenerationis lavacrum non negetur.* Vid. Du

Digitized by Google

Cango Gloss. Latin. v. *baptismus*, ubi de diversis temporibus agit, quibus pueri solebant in diversis ecclesiis baptizari. Ab illa consuetudine totius alicuius communionis pueros ritibus sacris initiandos uno die baptizandi, manavit similis mos Turcarum et Muhammedanorum circa suorum puerorum circumcisionem, de quo ad Abulfedam dixi. Posses hic commemorata photismata interpretari conversos Saracenos aut Iudaeos baptizandos. Talium conversorum patrinos plerumque fuisse reges et magnates docet Du Cange Gl. Lat. v. *Conversus*. Sed non opus, neque credibile, tantum semper fuisse CPli numerum conversorum, ut quotannis eorum sex potuerint baptizari. Hos si voluisset auctor, addidisset procul dubio *Σαρακηνικά*. *[De sacro baptismo inter paschalia sacra suscipi solito, item de templo e frondibus propterea contexto locus insignis est apud Herricum de S. Germani Antisiodorensis vita p. 40. edit. Sim. Colinaei Paris. 1543.]*

A. 5. [90, 6.] *παρακρατῶν*. Striblígo hic subest huic auctori consueta. Assentior cl. Leichio *παρακρατοῦντα* emendanti. Redit enim ad orphanotrophum, non ad ostiarium. Post *φώτισμα* videtur ἓν excidisse.

A. 6. [90, 7.] *ἐκμάσσουσι*. M. *ἐκμάσσωσιν*.

A. 7. [90, 8.] *ὁ δὲ πρ --*. M. *ὅ,τε πρ --*.

A.pen.[90, 13.] *στοιχηθέντος τοῦ κλητωρίου*. Mos erat, ut in Cramate seu deieiunatione, de qua alias dixi, *ordinaretur convivium* (hoc est *στοιχεῖν τὸ κλητώριον*) seu denominarentur et nominatim *clamarentur* (ut aevo medio dicebant) seu invitarentur ad prandendum cum Augusto, quos ipse vellet. Simili modo, ut tradit Ordo Romanus, postquam Pontifex celebrasset missam et dixisset *agnus Dei*, nomenclator atque cum eo sacellarius et notarius vicedomini *ascendebant ad altare ante faciem pontificis, ut annueret eis scribere nomina eorum, qui invitandi erant sive ad mensam Pontificis per nomenclatorem, sive ad Vicedomini, per notarium ipsius. Quorum nomina ut impleverant*, [*ἐπλήρωσαν*, omnia perscripserant,] *descendebant ad invitandum*, et *redibant ad sedem*.

B. 2. [90, 15.] *κελεύσῃ*. M. *καλέσῃ*.

D. 2. [91, 13.] *μετὰ τὴν*. Posset videri *κατὰ τὴν* leg. esse ut p. 55. C. 3., sed *μετὰ* cum accusativo saepe novis Graecis construitur, ubi debebat cum genitivo construi. Ita infra p. 142. A. 11. *μετὰ τὸ κωδικέλλιον* est in M., *cum codicillo*; p. 162. D. ult. *μετὰ φατλία, cum facibus*; p. 171. A. 4. *μετὰ τοὺς τῶν μερῶν προὔχοντας, cum praefectis partium*. Pari modo Latini quoque cum accusativo iungunt. *Cum Sanctos* est in saxo apud Fabrettum pag. 329. et Corsin. Append. ad Notas Graecorum p. 34., ubi pro *Luteknia* leg.

Digitized by Google

*Eutekni*a. Est igitur *μετὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν cum* (vel *in*) *ordine quisque suo*.

55. A. 1. [91, 21.] *δέχονται*. M. *καὶ δέχονται*.

B. 7. [92, 12.] *κἀκεῖθεν*. M. *κἀκεῖσαι* (id est [*κἀκεῖσε*).

B. 11. [92, 15.] *διὰ τὸ χωρηθῆναι*. *Quo capi possint*, quo locum satis spatiosum et capacem habeant sacerdotes, qui ad Agapen venient. Vid. p. 143. B. 2. et 150. D. 1.

C. 1. [92, 19.] *ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως*. Dextra igitur erat honoratior. Conf. p. 195. C. 7. Procopius ed. Hoeschel. p. 173. 6. inter Iustinianum et Theodatum, Gothorum in Italia regem, haec narrat fuisse pacta: *εὐφημοῦντα Ῥωμαίων τὸν δῆμον ἀναβοήσειν ἀεὶ βασιλέα πρῶτον, ἔπειτα Θευδάτον ἔν τε θεάτροις καὶ ἱπποδρομίαις - - εἰκόνα τε χαλκῆν μήποτε Θευδάτῳ μόνῳ καθίστασθαι, ἀλλὰ γίγνεσθαι μὲν ἀεὶ ἀμφοτέροις, στήσεσθαι δὲ οὕτως, ἐν δεξιοῖς μὲν τὴν βασιλέως, ἐπὶ θάτερα δὲ τὴν Θευδάτου*.

C. 2. [92, 19] *οὐ μέντοι ἐπ' ἴσης*. Nemini licebat *in eadem linea*, ut ait Luitprandus, cum Imperatore sedere. Sedebant, ait p. 479. Legat. de Romani iunioris filiis loquens, *ad sinistram non in eadem linea, sed longe deorsum* [inferius, humilius,] *eius* [Nicephori Phocae] *quondam domini, nunc subiecti*. Hinc inter rara et laudabilia facta Ioannis Comneni refert, quod *καθισταμένης ἔτι, coëunte adhuc et nascente imperio*, fratrem Isaacium *καθέδρας τε καὶ τραπέζης ἐξ ἴσου κοινωνὸν παρελάμβανε καὶ μετεδίδου τῆς ἀναῤῥήσεως*: quibus verbis satis indicat, processu temporis et firmato imperio secus factum fuisse. Insignis est Nicephori Gregorae locus, qui extremo L. XI. laudans Andronicum, humanitatem eius ex eo demonstrat, quod, quum imperialium tricliniorum ita comparatum esset pavimentum, ut cubiculi cuiusque extremae quaeque orae ex adverso sese respicientes triente spithamae essent altiores reliquo medio intercepto plano; praesertim ibi, ubi thronus imperialis staret, ut ea in re quoque maiestas eximium quid prae aliis haberet stans, sive in sacris hymnis decantandis, sive in colloquendo cum subditis aut cum legatis exteris, eamque in stationem ascendere, et ex aequo adstare Imperatori liceret nemini, nisi uxori et liberis et germanis, forte quoque patruis Imperatoris, ipse, Andronicus, permiserit nobilitati iuveni, aliisque etiam humilioribus illuc ascendere et sibi adstare; quo factum, ut saepe de loco cedere coactus fuerit a premente turba. Verba eius haec sunt: *Δῆλόν ἐστι τοῖς*
Ed. L. 63 *ἅπασιν ὡς αἱ τοῦ ἐπιπέδου ἐκ διαμέτρου ἀκρότητες τῶν βασιλικῶν τρικλίνων ἀμφότεραι ὑπέρκεινταί που τοῦ μεταξὺ ἐπιπέδου μέχρι καὶ εἰς τρίτον σπιθαμῆς, καὶ μάλιστα ὅπη καὶ ὁ βασιλικὸς ἕστηκε θρόνος, ἵν' ἴσως ἔχῃ τι κἀν τούτῳ πλέον τῶν ἄλλων ὁ βασιλεὺς ἱστάμενος, ἔν τε ταῖς ἱεραῖς ὑμνῳδίαις, καὶ*

Digitized by Google

ὅτι διαλέγοιτο, νῦν μὲν τοῖς ὑπηκόοις, νῦν δὲ τοῖς ἐξ ἐθνῶν πρέσβεσιν· ἐξεῖναί γε μὴν ἐπ' ἐκείνης τῆς στάσεως οὐδενὶ τῶν ἁπάντων τῷ βασιλεῖ συνίστασθαι, πλὴν τῆς συζύγου καὶ τῶν υἱέων καὶ ἀδελφῶν, προσθείην δ' ἂν καὶ τῶν πατραδέλφων. ἀλλὰ τούτου γε ἱσταμένου καὶ ὁμιλοῦντος ἐκεῖθεν οἷς ἐχρῆν, ἀπήεσαν καὶ συνίσταντό οἱ, οὐχ ὅπως ἅπασα τῶν εὐγενῶν ἡ νεότης, ἀλλὰ καὶ τῶν χυδαίων καὶ ὑπηρέτου τάξιν ἐχόντων, οἷς πρὸς βουλήσεως ἦν etc. Cinnamus L. V. pag. 120. init. de Kilig Arslani Sultani Iconiensis adventu in Urbem regiam narrans ait: *Κλιτζιάσθλαν δὲ ἐπειδήπερ ἐς μέσους παρῆλθε, θάμβους ὅλος ἦν. καὶ τοῦ βασιλέως καθιζῆσαι τοῦτον προτρεπομένου, ὁ δὲ τὸ μὲν πρότερον ἰσχυρώτατα ἀπέλεγεν, ὡς δ' ἐπὶ μᾶλλον ἐγκείμενον ἑώρα τὸν βασιλέα, καθῆστο λοιπὸν ἐπὶ χαμαιζήλου τινὸς καὶ ἥκιστα ἐπὶ μετεώρου καθέδρας.* Rex ipse Franciae, Ludovicus VII., quum in expeditione sua in Palaestinam CPlin transiret, et ad Manuelem Comnenum inviseret, humiliore sella iubebatur sedere. Describit idem Cinnamus receptionis eius ceremoniam L. II. p. 46. his verbis: *εἰσελαύνοντι τοίνυν ἄνδρες ὑπήντων αὐτῷ ὁπόσοι τε κατὰ γένος καὶ τύχην βασιλεῖ ἤγγιζον, καὶ ὅσοι τὰς ὑπερηφάνους τῷ τηνικάδε διεῖπον ἀρχάς, προπέμψοντές τε αὐτὸν εἰς τὰ βασίλεια μεγαλοπρεπῶς καὶ τὰ εἰκότα τιμήσοντες. ἐπειδή τε εἴσω τῶν ἀνακτόρων ἤδη ἐγίγνετο, ἔνθα βασιλεὺς ἐπὶ μετεώρου καθῆστο, χθαμαλή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἕδρα, ἣν σελλίον ῥωμαΐζοντες ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, ἐφ' ἧς καθιζήσας τὰ εἰκότα τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας τότε μὲν ἐς τὸ πρὸ τοῦ περιβόλου ἀπηλλάττετο προαστεῖον* etc. Francici quidem scriptores hoc factum negant, et Graecos arrogantiae arguunt. Valde tamen est probabile, Cinnamum hic vera tradidisse. Nam alias Ludovicum, Conrado Imp. minorem regem, non admisisset Imperator CPtanus, si hanc conditionem repudiasset, quum Conradum, quamvis ex uxore fratrem, insalutato se CPli abire sivisset, propterea quod voluisset ut par a pari tractari, quod Graecus negabat. De Balduino IV. rege Hierosolymae ad eundem Manuelem in campis Antiochiae invisente narrat idem Cinnamus p. 107. C., quod Manuel eum coram admissum in humili sella sedere iusserit, *εἶδεν αὐτὸν καὶ προσεῖπεν, ἕδραν δέ τινα χθαμαλὴν καθιζῆσαι παρέθετο.* Cui concinit Wilhelm. Tyrius XVIII. 24. de eodem colloquio, *secus eum in sede honesta, sed humiliore locutus est.* V. Du Cange ad Ioinville p. 318. sqq. et ad p. 86. C. 10. Hinc patet, quid statui debeat de narratione Bernardi thesaurarii c. 15. de acquisitione terrae sanctae T. VI. Scr. Rer. Ital. p. 668. *His dictis*, ait, *statim iussit* [Alexius] *Godofredum* [Bulioneum] *imperialibus vestibus indutum iuxta eum in solio residere - - singulis hebdomadibus a festo Epiphaniae usque ad Ascensionem Domini hyperpyros aureos, quantos duo viri una*

Digitized by Google

vice deferre poterant, et insuper numorum cupreorum modia decem. Tantosne honores Godofredo habuerit ille Alexius, qui Boemundo Normanno, Antiochiae et Baris principi, ad se admitti cupienti, non solum sedere, sed vel stare ex aequali negabat, teste Anna Comnena Alex. p. 401.? Qui locus quod ceremonias, quibuscum exteri principes ab Impp. CPtanis excipi solebant, bene exprimit, dignus est, qui totus adscribatur. Discimus ex eo, principes CPtanos exteris non assurrexisse advenientibus, stare eos sivisse et quidem humiliore loco, manum non porrexisse, et flagitasse, ut genu et caput illi erga se inclinarent, neque sivisse eos cum thoracibus, aut, si Du Cangii praeferimus interpretationem, cum viris armatis in consistorium intrare. Conditiones igitur, quibus admitti Boemundus cupiebat, hae erant: *μὴ ἀτίμως ὑποδεχθῆναι παρὰ τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ πρὸ ἓξ σταδίων τοὺς γνησιωτάτους τῶν καθ' αἷμα προσῳκειωμένων αὐτῷ τὴν ἐμὴν ποιήσασθαι προϋπάντησιν. περὶ δὲ τὴν βασιλικὴν σκηνὴν πελάσαντα ἅμα τῷ τὰς πύλας εἰσιέναι, καὶ αὐτὸν τῆς βασιλικῆς ἐξαναστάντα περιωπῆς ἐντίμως με ὑποδέξασθαι.-- πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὸν βασιλέα τῆς ἐμῆς κρατῆσαι χειρὸς καὶ πρὸς τῇ κεφαλῇ τῆς κλίνης αὐτοῦ παραστῆσαί με, καὶ μετὰ δύο χλαμύδων τὴν εἴσοδον ποιησάμενον μηδόλως εἰς προσκύνησιν κάμψαι γόνυ ἢ τράχηλον τῷ ἀνάκτορι.* Audiamus iam, quid horum concessum, quid negatum fuerit. Igitur *τὸ μὲν ἐξαναστῆναι τοῦ βασιλικοῦ θρόνου αὐτὸν οὐ προσεδέξαιτο*, internuncii nempe Alexii, *ἀλλὰ καὶ ὡς περιττὴν τὴν αἴτησιν ἀπεπέμψαντο. οὐ μόνον δὲ τοῦτο ἀπεδοκίμασαν, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ κλῖναι γόνυ μήτε τράχηλον εἰς προσκύνησιν τῷ βασιλεῖ.* Haec negata; ista admissa, *τό τινας τῶνποῤῥωτέρω συγγενῶν μεταβῆναι διάστημα ἱκανόν, καὶ οὕτω τοῦτον προσδέξασθαι -- ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ τῆς χειρὸς τούτου τὸν βασιλέα ἐφάψασθαι καὶ στῆσαι πρὸς τῷ ἄνωθεν μέρει τοῦ βασιλικοῦ σκίμποδος* - - item *τὸ σὺν δυσὶ χλαμύσιν εἰσελθεῖν οὐκ ἀπεπέμψαντο.* Conf. Polyb. p. 1037. ed. Gronov., ubi de Philippi cum Tito colloquio narrat. Traducta fuit a Parthorum regibus haec superbia ad Romanos Imperatores primos, et deinde per hos ad Graecos Byzantinos, ut patet ex Athenaeo p. 152. fine, et ex iis, quae de mensa *ἀποκοπτῇ* ad p. 142. dicam.

55. C. 8. [93, 1.] *ὁδῷ.* M. *οὐδῷ*, *limine.* Saepius in hoc vocabulo peccarunt operae nostrae. V. p. 58. A. 12.

D. pen. [93, 13.] *ὅ, τε τῆς καταστάσεως.* Aut ad hunc aut ad Referendarium pertinet, quod in membranarum margine paulo inferius adscriptum erat *ἐν ἄλλῳ* (nempe *ἀντιγράφῳ*) *ὁ καστρήσιος.*.

56. C. 11. [94, 19.] *συναπτεῖν.* Est ex idiographia librarii, qui *η* et *ει* promiscue habere consuevit. Ita supra p. 54.

Digitized by Google

Cap. XIII. lin. 2. pro εἰσελθεῖν (ut ibi recte est editum) dederat εἰσελθῆν. Est autem εὐχὴ συναπτὴ vel simpliciter ἡ συναπτὴ *collecta*, oratio, quae inter psalmos aut alias quasvis prolixiores orationes a diacono pronunciatur, et psalmos aut preces connectit, συνάπτει, unde ipsi nomen. Vid. DC. Gloss. Gr. h. v.; vertunt quoque *exclamatio*. Vid. Nicol. Rayaei dissert. ad acoluthiam officii graeci T. II. Actor. SS. mens. Iunii p. XXX. Heinecc. III. p. 278. Gretser. ad Codin. p. 172. Vel etiam sic dicta fuit haec oratio, quia absque pausa et interpolatione recitabatur. Certe συνάπτειν pro *uno continuo spiritu seriem verborum odarumve recitare* habet Polyaenus p. 537. 9.

C. ult. [94, 22.] εἰσέρχεται. M. εἰσέρχονται.

57. A. 1. [95, 9.] τῶν ἀργυρῶν πυλῶν. Iam aliquoties mentio facta portae argenteae, id est argentea lamina obductae. Succurrit nunc hoc annotare, portam illam argenteam Chrysotriclini fuisse opus Constantini nostri Porphyrogenneti. Vid. Script. post Theophan. p. 281. A. *[Erat olim in Basilica S. Petri porta argentea. Mabillon. Iter Ital. pag. 244.]*

A. 2. [95, 10.] ὠμοφόριον. M. ὠμόφορον.

A. 3. [95, 11.] οἱ κουβουκλείσιοι. Cubuclisii dignitas est ecclesiastica. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v., qui tamen fatetur non bene nosse, quodnam eius munus fuerit. *[Ioannes Cameniata, qui de Thessaliae excidio scripsit, erat κουβουκλείσιος, ut in titulo appellatur, quod in margine edit. Combefisianae p. 317. hoc scholio exponitur: κληρικὸς τῶν ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων τεταγμένων εἷς.]* Obscure et prave. In fine libelli appellatur ille Cameniata κουβουκλείσιος τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

A. 8. [95, 14.] κουκουμάρια. Videntur calices ampli ventris ad instar cymbalorum aut dimidiati globi fuisse, et nomen a cucumis traxisse, vasis aeneis ventricosis, in quibus aqua solebat calefieri. Lin. 12. pro ὁδῷ leg. est οὐδῷ e codice, ut supra iam monui.

A. ult. [95, 18.] ὁδῷ. M. rursus οὐδῷ.

B. 8. [95, 25.] ὡσαύτως καὶ ἐν ταῖς τῶν κλητορίων -- χρειῶν. Haec verba aut huc non pertinent, aut mutila sunt. Ego certe non percipio, quid sibi velint. Εἰσοδιέξοδος est vox novae graecae compositionis, *introitus et exitus*. Intelligimus igitur ex hoc loco, singulos missus a Patriarcha, aut eo, cui is id muneris deputare voluisset, prius benedictos fuisse, antequam consumerentur, et Patriarcham consuevisse metropolitis id delegare, et unum post alterum, singulos ad singulos missus, secundum ordinem ecclesiarum, quibus praeerant, excitasse.

Digitized by Google

D. 5. [96, 19.] σπαθαρικίου. Spatharicium videtur statio aut habitatio Spathariorum fuisse, prope Circum, ut ex aliis Nostri locis patet.

58. A. 3. [97, 2.] στείχεται. M. στοιχεῖται

B. 5. [97, 15.] εἰς τό. M. εἰς τόν.

B. 7. [97, 16.] γίνεται μεταστάσιμον. *Secessus fit*, *seceditur in Consistorium*, et quidem in Circo, aut prope illum. Pag. enim 416. C. ult. cf. lego de Spathariis τοῦ σπαθαρικίου ἤτοι τοῦ ἱπποδρόμου.

Ed. L. 64 C. 1. [97, 22.] μεγάλου. Erat nempe *parvum* quoque Consistorium, τὸ χειμερινὸν, *hibernum* dictum, magno vicinum. p. 136. D.

o

C. 2. [98, 1.] ὕπατοι κονσιστωρίου. M. ὕπατοι κονσιστῶρι id est κονσιστώριον. Habet enim hic librarius in more positum, ut ν finale omittat, qua de re vid. ad p. 319. C. 3. *Stant Hypati consistorium*, id est congrediuntur et constant in Consistorium, seu in corpus consistens.

C. 4. [98, 2.] κιβώριον. Nemo hic de Ciborio sacro vel ecclesiastico cogitet, de quo plerumque ea vox usurpatur, et cui debebat propria esse ex origine: sed intelligitur hic τὸ κιβώριον τοῦ κονσιστωρίου, thronus imperialis in Consistorio sub Ciborio stans, ad quem tribus gradibus porphyretici marmoris ascendebatur. Est proprie κιβώριον originis Hebraicae כַּפֹּרֶת notatque τὸ ἱλαστήριον, arcam foederis, apud quam expiabantur Iudaei; deinde imitamentum eius et successio in ecclesiis Christianis, pegma illud quatuor columnis constans et suffultum, tegens altare sub eo positum, tecto sive absidato, θολωτῷ, sive pyramidali, sive tandem plano quadrangulari. Deinde vero propagato et ampliato usu κιβώριον omne illud dictum fuit, quod eundem usum praestaret, quem Ciborium tribunae praestat altari, id est quod suppositas sellas hominesve tegit, et ab illapsu radiorum solis, aliarumve aeris iniuriarum tuetur, umbraculum, baldachinus; item lectica gestatilis. Glossae: *Βαστέρνα*, κιβούριν ἐκ ξύλων, ᾧ ὀχοῦσιν αἱ παρθένοι. Item structurae illae aut arcuatae in summo, aut in conum, pyramidemve assurgentes, super sepulcris. V. Du Cange h. v. Veteres quoque reges sub uranisco sedisse, patet e Plutarchi Vitis p. 1389. 3 ed. H. Steph. et e descriptione throni Alexandri M. apud Diodorum Sicul. L. XVIII., et res nota est. De ciboriis ecclesiasticis hoc addam, ob argumenti similitudinem, *arcas* et *ecclesias* ea fuisse dicta. *Coopertura argenti* [id est argentea] *arcae S. Apollonii* memoratur in thesauro ecclesiae Canusinae apud Murator. T. V. Rer. Ital. p. 385. Ademar. Caban. (apud Du Cange v. *Ecclesia* et *Munera*.): *Hic composuit super altare Servatoris ecclesiam ex auro et*

Digitized by Google

gemmis et argento, *quam vocant Muneram*, id est منارة *turrim*, vel *pharum*. *Propitiatorium* dicunt auctores, quos Du Cange h. v. laudat, exacte ad originem Hebraicam vocis Κιπώριν.

C. 6. [98, 5.] διά. *Per*, *accipit νεῦμα*, *divinam annutationem ab Imperatore per praepositum tanquam per traducem.*

D. 1. [98, 11.] ἀριστῶσιν. M. ἀριστοῦσιν. Novi Graeci ω et ου promiscue habent.

D. antepenult. seu in scholio [98, 23.] ταύτῃ. M. τῇ αὐτῇ.

D. penult. [98, 24.] εἰς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου. M. εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους.

59. A. 8. [99, 2.] ἀσπαθάριοι. Id est Protospatharii. Saepe α in compositione πρῶτον valet. In membranis quidem nostris α illius notionis aut triangulo aequicruri, basi destituto, aut transversa virgula ʃ designatum erat. Ad prius idque frequentius exemplum curavi ego, in illa parte, quae sub meis oculis impressa fuit, a typographis hunc characterem poni. α̂. Mos ille, α pro πρωτος scribendi, antiquus est. Artemidorus aquilam in Onirocriticis ait *primum annum* notare. Ergo ἀετὸς idem est atque α̂ ἔτος id est πρῶτον ἔτος. Locus hic est p. 107. lin. 17.: σημαίνει δὲ ὁ ἀετὸς καὶ τὸν ἐνεστῶτα ἐνιαυτόν. ἐστὶ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γραφὲν οὐδὲν ἄλλο ἢ πρῶτον ἔτος. Quia vero πρῶτος et εἷς eodem signo α̂ solebant exprimi, factum fuit, ut socordes aut imperiti librarii lectoresve aut typothetae unum pro altero ponerent, e. c. ἡ μία τῶν σαββάτων reperitur pro ἡ πρώτη τῶν σαββάτων, *die Paschatis festo*, qui error e signo α̂ aut ά natus fuit.

B. 5. [99, 8.] ἐπὶ τοῦ κυρίου. Ita quoque M. Ego vero non dubito quaedam hic excidisse.

Ibid. [99, 9.] δίασπρον. Amant Graeci recentiores particulam διά et δι in compositis colores notantibus praeponere, ut δίροδον, διχίτρινον, διβένετον etc. Nihil auget hoc significationem, sed notant ea simpliciter *album*, *roseum*, *citrinum*, *venetum* etc. Retinent quaedam eorum adhuc Itali, ut *diaspro*. Διά vero in hac compositione exprimit *incrustationem*, significat, hunc illumve colorem in rei extima superficie conspicuum esse. Ita dicitur διάχρυσον, non quod totum aureum est, sed quod aureum apparet. Sane p. 369. D. et 382. B. 8. ἀργυρᾶ διάχρυσα opponuntur τοῖς ὁλοχρύσοις. Contra vero Du Cange v. *Diagnatus* asseverat, διά in talibus compositionibus valde augere significationem, ideoque *diacitrinus* vertit *coloris citrini intensioris*; *diacynthinus*, *hyacinthini coloris intensioris* etc. Sed annon potius διά in his

Digitized by Google

coloribus maculositatem, nonuniformitatem, τὴν ποικιλότητα coloris notat? διρόδινος, *sparsum maculis roseis*, χρυσόκλαβον, *aureis clavis ornatum*, vel *aureo clavo*. Si nempe clavus pro longa lata taenia purpurea vel aurea sumatur. Sed putant viri docti clavos fuisse nodos, circellos, quibus vestes arcte ad corpus adstringuntur, continentur, *Knöpfe*, *des boutons*. Veteres gestasse tales in vestibus nodos, saltim minutae sortis homines, ut milites, apparitores etc., apparet ex Menologio Basiliano T. II. p. 143. Goar. ad Theophan. p. 207. A. 7. κλαβίον interpretatur *circulus* et Du Cange χρυσοκλαβαρικὸν, *circellis aureis ornatum* „ (Gloss. Gr. v. Ἀὴρ, pag. 33. ,) Goar autem ad Codin. pag. 45. in margine vertit *opere phrygio auro ductili pictum*. Conf. idem p. 47. n. 3. et initio capitis 4. p. 50. κλαπωτὸς (quod idem atque κλαβωτὸς) vertit *filis sericis auro tectis textus*. *[Vid. Du Fresne ad Ioinvill. p. 295.]* Verum non meminerant viri docti, quid clavus esset. Est nempe lata, seu lignum longum, gracile, non admodum latum, sed per omnia eiusdem crassitiei et latitudinis. Unde lata taenia purpurea tunicae praetexta *clavus* dicta fuit. Docte vocis significationem exposuit Salmasius ad Scr. H. Aug. T. I. pag. 279. sqq., ubi docuit quid *clavus*, quid *cursus clavularis*, quid *plaustra clavularia* fuissent.

B. ult. [99, 15.] χειμευτοῦ. Exponendum mihi quum esse sentiam de re obscura, et attingendas artes mihi prorsus ignotas, picturam nempe illam, quae smaltitum vel *email* appellatur, veniam statim in ingressu huius disputationis deprecor, si de rebus incompertis, ut coecus, quod in proverbio aiunt, de coloribus disputo. Scribitur modo χειμευτὸν, modo χυμευτὸν, utrumque recte. Nam si χειμὼν dicitur a χέω, potest quoque χεῖμα dictum fuisse, quamvis κέχυμαι frequentetur in libris, unde χυμευτόν. Et sane χήρα περιχειμένον εὐνῇ (pro περικεχειμένον vel περικεχυμένον) dixit Herodes Atticus in Dedicatione statuae Regillae vers. 12., ubi non opus erat Salmasio reponere περικείμενον. Nam περιχεῖσθαι εὐνῇ, *sese circumfundere stragulis*, verbum in ea re proprium est. Vid. Athen. p. 484. B. ἀναπαύου μικρῶς περιχεάμενος. Dixerunt veteres χῦμα non tantum liquidum aliquid, sed etiam massam solidam, cuius superficies aequabilis, nitida, velut vitrum aut glacies esset. Ita Sophocles apud Stobaeum in Eclogis Grotianis p. 263. χυμὸν appellat *aquam congelatam*, accretum digitis glaciei frustum, amorem glaciei comparans. Dubium igitur, χυμευτὸν sitne id, quod Latini medio aevo *fusile* appellabant, id est, non cusum malleo diductumque vi, sed ex fervente liquido metallo una fusione in debitam formam coactum; an sit eiusmodi compositio, qualis erat, testibus auctoribus, illa mensa sacra, a Iustiniano M.

Digitized by Google

in S. Sophia a se condita dedicata, fundo aureo, sed cui contritae gemmae, margaritae, argentum aliaeque materiae pretiosae admixtae et in unam massam conflatae atque colliquatae erant; an tandem fuerit *χυμευτὸν* smaltitum, quale nostrum hodiernum est; aut alia quaedam ratio imagines in metallis pingendi. Nulla harum coniecturarum caret specie, quod de singulis ostendam.

Fusile appellabant Latini, ut dixi, oppositum cuso malleis. Memorabilis est locus apud Du Cange v. *Absida*, id est sandapila reliquiis sanctorum onusta. *Absida, quam deferebant, erat fusilis ex auro et argento, quod electrum dicitur.* Scilicet illa a composito, qua ad auri tres partes quarta argenti accederet, *electrum* dicebatur illo aevo; v. Chilmead. ad Malal. T. II. p. 161. et DC. v. *Freda* et *Capa cum tintinnabulis*. Utrumque idem valet, *fusile* et *electrum;* nempe *elictum*, eliquatum, fusum; adeoque idem cum *χυμευτῷ* esse potest; et potuerunt secuta tempora idem *χυμευτὸν*, id est *χυμὸν*, appellasse, quod priores fusum, fusile et electrum. At quid sunt *imagines fusili opere caelatae*. Chronicon Abbatiae S. Trudonis L. VI. p. 403. apud Du Cange memorat Ed. L. 65 *pelviculam intus habentem imaginiolas fusili opere caelatas*. Non possum aliter animo concipere quam fuisse pelvim, quae non cusa malleo, sed e crucibulo et forma quadam argillacea, in qua effictae prius fuissent illae imagines, fusa fuerit; qualia necesse quoque est ut fuerint *vitrea vascula anaglypha fusilitate caelata*, quae citat Petrus Damianus in Vita S. Odilonis. Nam alias contradicere sibi videtur, qui *fusilitate caelatum* dicit. Accipiendum igitur vocabulum *caelatus* pro habente figuras exstantes, easque non caelo insculptas, sed ab illa forma, in quâm vitra fusa fuerunt, sub ipsa fusione et congelatione impressas. Fuitne talis quoque discus, quem *speciosis imaginibus incaustis insculptum* dicit Ioannes Damascenus in Synodica ad Theophilum Imperatorem: *ψηλάφησον καὶ ἴδε τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, εἰς ὅνπερ ἐγκαυστικοῖς καλλιεργήμασιν ὁ μυστικὸς τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος μετὰ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ἐγκεκόλαπτο.* Intelligerem locum, si Auctor aut omisisset *ἐγκαυστικοῖς*, aut pro ultima voce dixisset *ἐγγέγραπτο.* Iam vero non potest aliter accipi, quam fusum fuisse hunc discum formatumque in forma, quae ipsi signa sua imprimeret. Adeoque erunt *τὰ ἐγκαυστικὰ καλλιεργήματα* formosae imagines per fusionem impressae. Aut sic quoque potest locus reddi: Insculptas coelo figuras deinceps coloribus incrustatas, et hos colores super igne vivo inustos fuisse. Quo de genere picturae deinceps dicetur.

Dixi porro, *τὸ χυμευτὸν* esse posse illam compositionem, quam Graeci novi electrinam appellant, mensae magnificen-

Digitized by Google

tiam enarrantes, quam arae S. Sophiae Iustinianus instravit. Si talis fuit illa compositio, qualem Graeculi perhibent, (at mihi quidem somniare videntur, et nugas suas Iustiniano affingere,) fuit procul dubio ridicula et insana; fuit tamen aetas illa stultitiae omnis capax. Audiamus igitur, qualis ea fuerit compositio. *Χρυσὸν καὶ ἄργυρον*, ait Codinus apud Du Cange ad Paulum Silentiar. p. 567., qui plura hac de mensa habet, *λίθους τε τιμίους ἐκ πάντων, μαργαρίτας, χαλκὸν, σίδηρον, μόλιβδον, ὕελον, καὶ πᾶσαν ὕλην τετριμμένην καταμίξαντες ἀμφότερα καὶ χωνεύσαντες ἔχωσαν ἀβάκιον.* Alius ait, Iustinianum coactis omnibus, quae terra, aer et aqua ferunt, pretiosis vilibusque, *τὰ μὲν κρείττονα καὶ τιμιώτερα πλείω, τὰ δὲ ἐνδεέστερα ἐλάττω, τὰ τηκτὰ τήξας, τὰ ξηρὰ ἐπέβαλεν, καὶ οὕτως εἰς τύπον ἐπιχέας συνεπλήρωσεν αὐτήν. Ὅθεν καὶ ποικίλη φαινομένη θάμβος παρέχει τοῖς εἰς αὐτὴν ἀτενίζουσιν.* Ibidem citat Du Cange e Glossis MStis haec: *ἤλεκτρον χάλκωμα καθαρὸν ἢ ἀλλότυπον χρυσίον, μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λίθοις, οἵας ἦν κατασκευῆς ἡ τῆς ἁγίας Σοφίας τράπεζα.* Videtur tamen talis compositio ne quidem possibilis esse. Quapropter crederem potius, tabulae illi Iustinianeae infixas fuisse gemmas et margaritas, et fumo aliisve chymicis liquoribus adspersos varios colores, ut in variis distantiis spectanti varios colores exhiberet. Frenum et sella, quae Nostro memorantur, tali auro *χυμευτῷ* vestita, possunt ad hunc modum auro fuso in varias formas et gemmis atque margaritis ope glutinis cuiusdam infixis respersa fuisse.

Sed potuere quoque picta fuisse imaginibus. Certe sunt loca, in quibus *χύμευσις* notare videtur picturam in metallo, sive iam illa adhuc recens et madida, ut maneret, incocta metallo fuerit, sive illi superinducta crusta vitrea etiam incoquenda, sive tandem laminae tenues aureae argenteaeve coloratae pro lubitu pictoris eo modo primum componerentur, deinde vi ignis colliquarentur, et conferruminarentur, ut in musivis cum vitreis staminibus fiebat. Sane non ignorasse veteres artem metalla colorandi patet ex Plutarchi Pericle p. 289. antep. ed. H. Stephani, ubi sic distinguendum: *βαφεῖς χρυσοῦ, tinctores auri, μαλακτῆρες ἐλέφαντος, emollitores eboris*, ad inde conficienda varia corpora. Narrat quoque Philostratus L. I. Vit. Apoll. Tyan. p. 71., Indos habuisse imagines e variis metallis compositas, varieque coloratas. Quae quamvis fabulosa sint et conficta, apparet tamen, Philostratum ea ad sui saeculi morem confinxisse, quod non fuisset facturus, si modus metalla pingendi, aut varii coloris metalla in unius imaginis massam componendi notus tunc nondum fuisset. Si certe constaret, quid fuisset medio aevo *smaltitum opus*, posset dici,

quid fuerit τὸ χυμευτόν. Nam unum idemque fuisse utrumque, admodum probabile fit, cum aliis ex argumentis, tum e loco Chronici Casinensis III. 33., ubi dicuntur peritissimi artifices operis smaltiti Byzantio petiti fuisse, illo propemodum tempore, quo τὰ χυμευτὰ in usu CPoli erant. *Ad regiam urbem quendam de fratribus cum literis ad Imperatorem, et auro XXXVI. librarum pondo, transmittens, auream ibi in altaris facie tabulam cum gemmis ac smaltis valde speciosam parari mandavit, quibus videlicet smaltis nonnullas quidem ex evangelio, fere autem omnes B. Benedicti miraculorum insigniri fecit historias.* Videor tamen mihi verba haec bene considerans, ex iis intelligere, fuisse smalta vitra metallicis liquoribus imbibitis varie colorata, quae comminuta stylo tollerentur et pro lubitu pictoris disponerentur super metallo, fornaci deinceps immittendo toto apparatu, quo vitra ad certum gradum cum metallo pariter liquefacta coalescerent in solidum. Adeoque χύμευσις et ἔγκαυσις idem fuerunt. Constant. vit. Basil Maced. p. 203. ἀργυρὸν στιβαρὸν μετ' ἐγκαύσεως memorat, et eadem pagina, versu D. 3., trabem auream, in qua Christi imago μετὰ χυμεύσεως ἐντετύπωται. *Auri petiae smaltitae* apud Anastas. in Benedicto III. videntur tabellulae aureae esse cum pictis smalto et inustis imaginibus. *Rete totum*, ait, *e gemmis albaveris et bullis aureis, inclusas etiam auri petias in se habens smaltitas.* Fuisse smaltum veteribus idem, quod nobis est, nempe cylindrulos cavos vitreos varie coloratos, quales quidam filis sericis assutos oris vestarum seu tunicarum adhuc hodie gerunt, patet e Chronici Casinensis III. 57., ubi *coopertorium sericum altaris memoratur cum urna* [id est *ora*] *purpurea ornatum margaritis ac smaltis.* Conf. Du Cange v. *Pernae*, ubi *smalta impernata* sunt cylindri smaltinae aut filis ad modum pernarum seu perlarum consertae, aut margaritis intermixtae. Non infrequens smalti et smaltiti operis mentio apud scriptores medii aevi. Conf. Du Cange hac voce in Gloss. Lat. et in Graeco v. Σμάγδος. Ita enim Graeci efferebant pro σμάλτος et σμαγδόννειν pro σμαλτοῦν. Fallitur tamen vir doctus, illam vocem a *malto* vel *malta* repetens, quae architectis *solidamentum* notet. *Malta* huc non pertinet. Est enim Arabicae originis. ملط notat *caemento consolidare murum*, et ملاط *caementum*, et omne malagma, quod struem lapidum consolidat, coagmentat. *Smaltum* autem est Germanicum vocabulum, *liquatum* vel *liquorem*, χυμὸν notans.

Iam intelligatur, quid sint χυμευταὶ λίθων χρυσοκολλήτων in illo Anastasii Sinaitae, quod Du Cange ad χειμευτὸν citat: οὐ γὰρ δὴ χρυσοχόους ἡμᾶς καὶ λιθουργοὺς καὶ χει-

Digitized by Google

μεντὰς χρυσοκολλήτων λίθων ἀπεργάσασθαι βουλομένη ἡ γραφὴ καὶ παιδεύουσα ταῦτά φησι. Sunt procul dubio coloratores, tinctores gemmarum; unde constat, illa quoque tempora novisse artes gemmas adulterandi. *Χυμὸς* Graecis liquorem coloratum in specie notat; et quia Chymiae hoc opus est metallorum aliarumque rerum colores producendi, et mutandi, hinc nomen arti mansit, quod Arabes suo articulo *al* auxerunt, unde Alchymia nata est. Vid. Du Cange v. *Inquimatisare*, quod nihil aliud est, quam ἐγχυματίζειν.

Non confundendum hoc opus cum opere de nigello, caelaturae specie, quam credo Graecis ignoratam prorsus fuisse. Vid. Ciampin. Monument. Vet. T. I. p. 35. et Du Cange v. *Nigellum* et *Μέλαν*, ubi tamen τὸ μέλαν, quod Theophanes et Cedrenus memorant, cum hoc nigello prorsus nihil habet commune, sed est glastum, quod vulneribus acu in carne factis infricatur, et sic stigma facit. Opus de nigello videtur esse tabula illa Isiaca, vulgo Bembina dicta, Taurini asservata, ex illis, quae de ea Keyslerus T. I. Itiner. pag. 194. retulit. Liceat mihi adhuc unum locum huc quodam modo pertinentem illustrare. Citat Du Cange in v. *Mazer* haec e Doubleto: *Le hanap du Roy S. Louis, dans lequel il beuvoit, fait de madre avec son couvercle de même matière, garny d'un pied d'argent doré, et dedans iceluy hanap au milieu du fond un émail de demy rond taillé de fleurs de lys d'or à champ d'azur.* Vocabulum *madre* est Arabicum, مدر *glebam* vel *bolum* significans, et in specie illam praestantiorem, e qua porcellanae fiunt. Sed pergamus.

Ed. L. 66 60. B. 1. [100, 23.] Σαβάνια. Sabana, lintea, sudori et sordibus faciei atque manuum abstergendis. Vid. Du Cange Gloss. utroque. Heinecc. III. 138. Ni fallor, iam alibi monui, vocem hanc Arabicae originis esse mihi videri. صوان τὰ ἀποτεθησαυρισμένα, τὰ ἀπόθετα, a صان *custodivit*, praesertim vestem in arca a pulvere, fumo et sordibus contactus. *Βαστάζειν* et *φορεῖν* solet Noster saepe iungere, et illud quidem dicit de armis et rebus, quae manu librata gestantur, ut dextralia, vel secures dextrales, hastae vel hellebardae, virgae, quales sunt ostiariorum; *φορεῖν* autem de rebus usurpat, quae in et ab ipso corpore gestantur dependentes e loro, aut aliunde, ut gladius e baltheo dependens. Vix unquam vidi Nostrum hunc morem deserere. Paullo ante tamen p. 59. C. 12. ait βαστάζοντες διστράλια, φοροῦντες καὶ τὰ σκουτάρια αὐτῶν, ubi βαστάζειν potius videatur dici debuisse de scutis; nisi forte non manu ea libraverint, et librata gestaverint, sed e loris dependentia ex humeris.

B. 13. [101, 8.] ἐξελθόντα. M. hic dant ἔξελθον δὲ τὸν

βασιλ ἐκ τῶν βήλων, καὶ δηριγενομένων ὑπο - - δέχονται αὐτὸν ἐκεῖσε - - Efficiat ex hac lectione, quod quisque velit.

61. A. 10. [102, 13.] *πατριάρχου*. Post hanc vocem inserantur haec e membranis, *τὰ γραδήλια, ἀπέρχεται ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ* - - Codex quoque paullo post B. 1. habet *τελεσθείσης δὲ καὶ τῆς* - - Deinceps C. 10. coniiciebam aliquando *τοῦ τῆς καταστάσεως*, sed codex consentit editioni nostrae. Et sic quoque passim articulum omittit hic auctor, ut pag. 63. A. 7. *καὶ τῆς* pro *καὶ οἱ τῆς*. Vid. ad p. 83. D. 4.

D. 3. [103, 18.] *παρακυπτικὸν*. Supra iam egi de hac voce. Cl. Interpres hic *capellam* vertit, quod non improbem. Quamvis enim proprie *fenestram, unde prospici et despici queat*, significet, procul dubio tamen ibi capella, oratorium erat, in quo Imperator divino cultui vacaret. Facile hoc intelligat, qui Lipsienses nostras sacras aedes et in iis numerosas capellas viderit. De capellis vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v.

D. 6. [103, 20.] *τοῦ ἀκουμβίσαι*. Scil. *ὁ καιρὸς τοῦ ἀκουμβίσαι* aut *ὁ καιρὸς ὥστε ἀκουμβίσαι*. - - Frequenter novi Graeci *τοῦ* pro *ὥστε* ponunt ad morem S. S. Evangelistarum, imo potius vetustissimorum et optimorum quorumque auctorum, qui *ὥστε* aut *ἕνεκα* subintelligendum omittunt.

62. A. 3. [104, 2.] *κουβικουλαρίου*. M. *κουβικουλαρίω*, id est, *κουβικουλαρίων*. Perfrequenter enim ille librarius omittit *ν* finale. Idem B. 3. *ὅ,τε βασιλεὺς* habet.

B. 11. [104, 20.] *τῆς*. Putem delendum, quamvis codex habeat. Paullo post pro *τιάραν* offendi in codice *στιάρα*, quod vitiosum sit, nec ne, non affirmarim. Relinquam ulteriori disquisitioni, praesertim quum p. 64. A. 13. pro *τιάραν* recurrat pariter *στιάραν*.

C. 2. [104, 23.] *ὑπὸ*. Sic etiam in codice est: mallem tamen *ἀπὸ*. Idem ad vs. C. ultimum applicatum velim. Sequentia non satis sana videntur. Iacent tamen in codice quoque sic ut in editione.

D. pen. [105, 16.] *χλανίδα*. M. *χλανι*, id est *χλανίδιον*.

63. A. 7. [105, 22.] *κατὰ τὴν ἀναλογίαν*. Respicit hoc ad *πράσινον*. Habebat tunicam viridem, ut quoad colorem suae factioni similis esset.

A. ult. [106, 3.] *τῆς πολιτικῆς τοῦ μέρους*. Mallem *τὸ μέρος*, ut deinceps lin. B. 8. Membranae dant.

B. 1. [106, 4.] *αὐτοῦ*. M. *τοῦ*.

B. 5. [106, 7.] *τῆς πολιτικῆς*. Iam habuimus bis vel ter ellipticam hanc dictionem pro *οἱ τῆς πολιτικῆς μερίδος*, vel *ἀγέλης* vel *πληθύος τοῦ μέρους τῶν πρασίνων, illi, qui ad urbanam partem factionis prasinorum, venetorum pertinent.*

B. 8. [106, 10.] τοῦ μέρους. M. τὸ μέρος.

B. 12. [106, 14.] μερῶν. Ita quoque M., sed. leg. μέρος τῶν.

C. 7. [106, 23.] μέρος. M. μέρους.

64. D. 4. [108, 18.] διὰ τοῦ πλοός. Sic nempe formant novi Graeci genitivum a πλοῦς, *navi*, *itinere maritimo*, nempe per sinum Ceratinum ad Pegas. Et in dativo formant πλοΐ, ut a νοῦς, in genit. νοὸς et νοῦ, et in dativo νῷ et νοΐ. Propterea rectius fecisset Rhodomannus apud Diodorum Siculum in Excerptis Libri XXI. non attrectando quod probum erat πλοΐ καὶ πεζῇ p. 862. fine edit. Wesseling. Potest quoque a πλόη, id est πλόησις, πλεῦσις, *navigatio* derivari. Frequentissime foeminina in η terminantia per ι efferuntur, φρικὶ in Antholog. p. 75. (382. 2.) pro φρίκη, ἀλκὶ, et alia talia.

D. 5. [108, 18.] χελάνδιον. Est corrupta pronunciatio veteris vocis ἀγελάδιον, ab ἄγειν, *agere*, navis actuaria, unde quoque ἀκάτιον, navis, quae remis agitur. Conf. Du Cange Gloss. utroque h. v. *Brachiale* est genus propugnaculi, de qua voce idem conferendus auctor.

D. 8. [108, 21.] δίδοται σιλέντιον. Hic loci est, *imperatur proceribus, ut in conspectum Imperatoris veniant.* Alias notat *silentium* conventum procerum coram Imperatore, et orationem, quam Imperator in senatu recitat. De quibus alibi agendi locus erit. Ὑπεξέρχεσθαι μικρὸν ἔμπροσθεν est paululum ultra illum locum, ubi chelandium, vel liburnica appellit, procedere coram Imperatore statim secuturo.

65. A. 1. [109, 2.] μέσων. Ita quoque M., sed leg. μέσον. Promiscue nempe habet librarius ο et ω, ut paullo post vs. 8. ὄντως dederat.

A. 3. [109, 4.] ἔμπροσθεν. M. ἔμπροσθε.

A. 8. [109, 8.] λειμῶνος. Videtur pratum hoc celebre illud Philopatium fuisse, de quo vid. Du Cange CPl. Christ. pag. 173. Lib. IV. Nomen eius in hoc auctore et antiquioribus non reperi. At in recentioribus frequenter occurrit.

B. 1. [109, 13.] τῆς θεοτόκου τῆς πηγῆς. De palatio Pegano, et aede Deiparae ad Pegas, vel Fontem, vid. Du Cange CPli Christ. IV. p. 172. 173. *[De Imperatoris processione ἐπὶ τὴν πηγὴν vid. Du Fresne not. ad Ducam pag. 105. *Habuit Nicephorus μετάστασιν extra CPlin, ad πηγὰς seu fontes,* Luitprand. Legat. p. 143. De templo cis Pegas v. Bandur. p. 728.]*

C. 3. [110, 1.] ἀλλάσσει δὲ. M. δὲ non habent.

66. A. 6. [111, 1.] ἐπιδίδωσι. Recte sic, item κρατούμενος emendavit cl. Interpres. In membranis enim est ἐπιδιδοῦσι et κρατούμενοι. Debet praeterea quoque ὑπὸ τοῦ legi, quamvis non addicentibus M.

Digitized by Google

A. 10. [111, 4.] *δαφράδια.* Mos hic Imperatori in diebus festis procedenti fasciculos florum offerendi a Graecis ad Venetos manavit, Graecorum olim vasallos et socios, et apud eos adhuc obtinet. Die nempe Ascensionis Christi, quo Venetorum dux, ut notum est, maris Adriatici imperium reipublicae suae desponsat, Patriarcha Gradensis Duci in mare evecto fasciculos florum, sed arte factorum, non terra natorum, praesentat. Keyslerus in Itinerario pag. 1098. sic narrat: *Unterweges kommt der Patriarch, welcher an diesem Morgen nach einem alten Gebrauch, der die mässige Lebensart der Geistlichen von vergangenen Zeiten noch in Andenken erhält, in dem Kloster der Olivetanermönche auf der Insel S. Helena mit Castanien und Wasser tractiret worden, nebst einem Theile der Clerisey auf das Bucentaurum, und beschenkt den Doge nebst der Signoria mit künstlich verfertigten Blumen oder Bouquets, welche diese hernach bey ihrer Zurückkunft an gute Freunde schicken.* Forte inde quoque manavit mos sedis Romanae rosam auream in Dominica Laetare consecrandi, quam Papa fert, et Cardinali de comitatu cuidam Regive aut Principi dono mittit, de qua vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Rosa.* Libellus Fasconis Comitis Andegavensis apud Holstenium Collect. Rom.: *Ubi mihi florem aureum, quem manu gerebat, quem ego ob memoriam et amorem illius in Osanna* [seu Dominica Palmarum] *semper mihi meisque successoribus deferendum constitui.* Vide infra Nostri p. 100. C. ult., ubi Imperator sabbato S. Lazari, seu qui festum Palmarum praecedit, dicitur inter proceres singulos *ἀνὰ ἑνὸς βαΐον ἔχοντος φοινικόφυλλα καὶ σάμψυχα καὶ ἕτερα εὐώδη ἄνθη, οἷα ὁ τότε παρέχει καιρὸς, singulos fasciculos e ramis palmarum, et herba maiorana et aliis suaveolentibus, qualia tempus ferat, distribuere.*

C. 9. [112, 1.] *ὁδῷ.* M. *οὐδῷ.*

D. pen. [112, 14.] *ἐλθόντες.* Non improbo. Poterat tamen etiam *ἐλθόντων* effici. In codice nempe scriptum est *ἐλθον* (superscripto τ).

67. B. 8. [113, 5.] *ἵστανται.* M. *ἵσταται.* Ed. L. 67

B. 9. [113, 6.] *πύλης, ἐν ᾧ.* Ita quoque M. et potest explicari. *Ἐν ᾧ* notat *ubi* temporis vel loci. Nihilominus tamen credo *τοῦ τρικλίνου* excidisse.

B. 11. [113, 8.] *κατέρχεται.* Post hoc verbum inserenda haec e membranis: *ὁ πατριάρχης πρὸς τὸ ἐκτελέσαι τὴν θείαν λειτουργίαν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέρχεται διὰ τοῦ τρικλίνου, ἐν ᾧ ἀριστᾷ, καὶ εἰσέρχεται.*

68. A. 5. [114, 11.] *Ἡλιοῦ.* Notum est ex historia Byzantina, Basilium Macedonem, Constantini nostri avum, maximo

Digitized by Google

cultu veneratum fuisse prophetam Eliam, cui putabat omnem suam se fortunam debere. *[De προελεύσει τοῦ ἁγίου Ἡλίου memorat Symeo Logotheta p. 466. Eum Basilius cultu prosequebatur.]* Causam istius cultus exponit Vita Basilii Maced. p. 139. C. Ibidem p. 203. A. 5. dicitur Basilius Eliae peculiare sacellum in palatio condidisse praeter id, quod ipsi cum Domino, Deipara, Michaele et Nicolao in Nova ecclesia commune erat, ubi eius μηλωτὴ seu rheno in ipsius oratorio sub altari deposita ferebatur, vid. Nostri p. 70. A. init. Erat quoque κατὰ τὸ Πετρίον aedicula Eliae a Basilio reparata, ut perhibet Cedren. p. 588. B. Sed quae hic describitur processio S. Eliae erat ad Deiparam Phari, ut ex pag. seq. 69. apparet. *Leves Graeci*, ait Luitprandus, *XIII. Cal. Augusti raptum Eliae in coelos ludis scenicis celebrant*, Legat. p. 483. In Scholio ad h. l. pertinente leg. e M. αὕτη.

B. 2. [114, 18.] ἀνατολικάς. Nihilo plus M., subintell. igitur πύλας, ut p. 73. D. 1.

B. 3. [114, 19.] τὰ βασιλικά. Vid. quae ad p. 271. C. 4. dicimus.

B. 5. [114, 20.] δίδωσιν - - ἀνὰ βασιλικοῦ. Fuerintne hae vestes proceribus commodo tantum datae, reddendae post panegyrin finitam, quod interdum fiebat: an doni loco datae, perpetuo servandae, non liquet. Crediderim tamen potius posterius. De more Byzantinorum Impp. suis proceribus in diebus festis novas robas largiendi v. Luitprand. Hist. VI. 5., de eodem more a regibus Franciae olim festo nativitatis Christi observato v. DC. ad Ioinvill. p. 160. et Gl. L. v. *Mutatoria*, ubi e Matthaeo Paris. h. l. citat: *Appropinquante dominicae nativitatis festivitate, qua mutatoria recentia (vulgo novas robas appellamus) magnates suis domesticis distribuere consueverunt*; item v. *Robae*. Iam in aula Macedonica erat χλαμύδας διανέμειν δωρεὰ βασιλικωτάτη, ut ait Plutarch. Vitar. p. 1073. penult. Etiam in aula veterum regum Persarum distribui quotannis vestes proceribus consuevisse patet ex Herodoto III. 84.

B. 7. [115, 1.] τοῦ λυχνικοῦ. *Lychnicum, lucernarium*, lucernariae preces, prima pars officii vespertini, quum accenduntur lucernae, recitari solitae. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

B. 8. [115, 1.] περὶ τὴν ἀπόλυσιν. *Circa finem*, vel *missam*. Ἀπόλυσις est finis cuiusque sacri officii, interdum ipsa oratio in fine officii a sacerdote recitata, quo facto plebs dimittitur. Ἀπολυτίκιον (sive, ut hic loci in codice erat, ἀπολυτίκην,) nempe στιχηρὸν oratio, quae in ἀπολύσει, seu fine officii cuiusvis ecclesiastici, ante tamen formulam τῆς ἀπολύσεως a sacerdote dicitur. Ita Du Cange Gloss. Gr. h. v. Convenit nostro: *Der Herr segne dich und behüte dich.*

Digitized by Google

B. 9. [115, 3.] *Λέων*. Passim in hoc codice ut p. 438. B. 3. Leonis hymni celebrantur, et recensetur Leo inter celebres Ecclesiae graecae hymnographos, in quibus aere caelatis imago eius conspicitur p. XX. dissert. Nicolai Rayaei ad acoluthiam officii Graeci, T. II. m. Iunii Act. S. S. ex Triodio Venetiis excuso. Elogium hic Leonis nomini additum, *ὁ σοφώτατος καὶ ἀγαθὸς βασιλεὺς* monstrat, mea quidem sententia, capitis huius auctorem sub Leone regnante vixisse et haec literis consignasse.

C. 3. [115, 9.] *λειτουργίαν*. Non enim quotidie celebrabatur sanctum officium, sed tantum diebus festis insignioribus et diebus dominicis. Ideoque debebat singulis vicibus Patriarchae indicari, et imperari, ut officium faceret, si extra ordinem flagitaretur. Constantinus Monomachus quotidianam tandem Missam instituit. Cedren. p. 790. fine: *τὸ γενόμενον ἔργον εἰς τὴν μεγάλην τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν ἐγκωμίων οὐκ ἀπολείπεται. ἕως ἐκείνου* [ante Const. Monom.] *γὰρ ἐν μόναις ταῖς ἐπισήμοις ἑορταῖς ἐν ταύτῃ* [apud S. Sophiam], *ἔτι δὲ καὶ τοῖς σάββασι καὶ ταῖς κυριακαῖς ἡμέραις ἡ ἀναίμακτος τῷ θεῷ ἐπετελεῖτο ἱερουργία. ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς οὐδαμῶς ἡμέραις τοῦτο ἐγίνετο διὰ προσόδου ἔνδειαν, ἣν οὗτος δαψιλῶς ἀφορίσας καὶ ἀποχρώντως, καθ' ἑκάστην τελεῖσθαι τὴν ἱερὰν παρεσκεύασε λειτουργίαν. ὃ καὶ κρατεῖ γινόμενον μέχρις ἡμῶν.*

D. 2. [115, 20.] *γηροκόμητες*. In codice est *γηροκοκο*. Solet quidem compendium *κοκο* alias *κόμητες* notare: hic tamen significat *γηροκόμοι*. Natum hoc compendium ex more librarii, terminationes pluralium iteratis literis singularibus, aut etiam syllabis a singularium terminationibus compendio exaratis distinguendi. De gorontocomis, ptochocomis, vel ptochotrophis, xenotrophis, oeconomis disserendi locus hic non est. Pertinebat ea cura olim ad diaconos. Quapropter tales aedes, in quibus debiles, vetuli, pauperes, exsules refugium et alimenta inveniebant, *diaconiae* appellabantur. Consulendi de his antiquitatum ecclesiasticarum Scriptores, et Habertus Pontif. Graec. p. 200. Du Cange v. *Diaconia*, *Crontochium*, *Xenodochium*, *Ptochium* etc.

D. 4. [115, 21.] *χρυσοστοιβάστους*. *Auro clausas, auro incrustatas, obauratas*. *Στοιβάζειν* novis Graecis est massam, laminam, planum unum super alterum struere. Ita est p. 196. D. ult. *στοιβάζει ἵππους*, *componit, compingit, confercit, densat equos*; p. 200. B. 8. *στοιβάζειν ἐν τῷ καμπτῷ λάχανα καὶ ὑπὲρ αὐτῶν πλακοῦντας*, *spissant, arcte conferta ponunt olera, exstruunt*; p. 201. A. 12. *στοιβαὶ λαχάνων*, *strues olerum*. Hinc *σταυροὶ χρυσοστοίβαστοι*, *cruces, in quibus aurum spissatum fuit*, in quibus strata quaedam auri exaggerata fuerunt. Vid. ad p. 200. A. 8.

Digitized by Google

D. 5. [115,22.] τῶν δὲ. M. τῶν τε.

69. C. 6. [117, 5.] τὴν πύλην ἐξάγουσαν ἐπὶ τὸ. M. τὴν πύλην τὴν ἐξάγουσαν ἐπὶ τὸν ἡλ. Est autem ὁ ἡλιακὸς, aut τὸ ἡλιακὸν, hic quidem loci, area, deambulacrum subdivale, apricum, unde ipsi nomen, a radiis nempe solis, quibus patebat. Ita exponit Constantin. Vita Basilii p. 207. A. 4. αἰθέριον καὶ ἡλιοβολούμενον μαρμαρόστρωτον περίπατον appellans. Et eo quoque sensu adhibetur in locis Eustathii et Leonis sapientis apud Du Cange in Gloss. Gr. h. v., item in illo Anastasii in Gregorio IV. vox *solarii* debet accipi: *Domum satis dignam undique porticibus* [deambulacris tectis] *ac solariis* [deambulacris in solo plano, apricis,] *circumdatam*. In reliquis autem duobus apud illum locis Michaelis Attaliotae, et Theodori Hermopolitae, in quibus ἡλιακὸν per ἐξώστην vel ἐξωστάριον redditur, habet haec vox aliam significationem. Scilicet notat ὁ ἐξώστης, vel potius ἡ ἐξωστὴ, *proiectum*, *moenianum*, extra aedes ipsas aliquantum prominens aedificium, e quo prospici possit; ut sunt nostrates *Erker*, vel *Balcons*. Et in hoc sensu *solaria* quoque interdum dicebant Latini, ut in illo Hieronymi, *habuerunt in tectis domata*, *quae Romae vel solaria vel moeniana vocant*. Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. ἐξώστης, et Caroli Maielli dissert. de Stylitis apud Assemannum Iuniorem in Actis Martyrum Syriacis T. II. p. 247., item Alteserr. ad Anastas. p. 122. Tandem ἡλιακὰ quoque erant deambulacra super tectis ipsis aprica, qualia nostrates *Altane* appellant. *Epicaustoria* appellabant Latini medii, quia super hypocaustis erant, vel quia in aprico erant. Gloss. MS. apud Du Cange h. v.: *Epicaustorium eminentior locus in aedificio ad speculandum*, *vel solarium puellare*. *Solarium puellare* id appellatur, quoniam gynaeconitis et apud veteres Graecos et apud Latinos medii aevi in summis aedium partibus erat, quemadmodam adhuc hodie apud Moros seu in Barbaria Africana mulieres in summis aedibus habitant, quod ex itinerariis constat. Propterea dicit Athenaeus p. 57. F., ex eo, quod Helena nata fuerit ἐν τῷ ὠῷ, *in superiore aedium parte*, natam fuisse fabulam de eius ortu *ex ovo*. Conf. Euripidis Phoenissarum initium. Et haec in summis, et illa moeniana in mediis aedibus muniebantur cancellis aeneis. Anastasius in Adriano: *Ubi et deambulatorium*, *scilicet solarium suum*, *cum cancellis aeneis nimis pulcherrime construi fecit*. De tali solario, Altano, capiendus est Nostri locus p. 284. A. 12., ubi ὁ ἡλιακὸς vel est praefectus vel totum ministerium et praesidium in Heliaco, vel altano Phari excubare iussum et depo-

Ed. L. 68 situm. *[Τὸ ἡλιακὸν *solare horologium* vertit Combefis. in Contin. Theophan. p. 123. perperam.]*

C. 10. [117, 9.] καταβάσιον. *Per scalam*, *per gradus*.

Digitized by Google

Eo sensu occurrit apud Sozomen. Hist. Eccl. IX. 2. Locum habet Du Cange Gloss. Gr. h. v. Caeteris autem locis, quos ibi citat, significat ea vox locum ipsum, ad et in quem per scalam descenditur (*confessiones* appellare solebant), qualibus in cavernis latitare olim solebant Christiani persecutionibus afflicti. Vid. quoque Corsini dissert. 2. Appendic. ad Notas Graecorum, ubi inscriptio pag. 27. hoc videtur posse modo restitui: QUORASY NOMINAE MASIME MARTYRE DOMI IHV ☧ CASTULU ISCALA CATABATICY SECUNDI, id est, *Corasii* (puellae) *nomine Maximae Martyrae* (id est Martyrissae) *domini Iesu Christi Castulu* (id est apud *Castulum*, nomen loci, ubi deposita est, Castulu graeca terminatione *Καστοῦλου* pro *Castuli*,) *in scala Catabaticii* (confessionis) *secundi*. Appellabantur autem confessiones, non quod ibi peccata confiterentur, sed quod reliquiae confessorum ibi sitae essent. De Bucoleonte vid. Du Cange CPl. Christ. L. II. pag. 119. et ad Alexiad. pag. 265. *[De Satyri monasterio et Bucoleonte v. Script. post Theophan. pag. 13. 14.]*

C. ult. [117, 10.] *τῆς νέας*. *Neae*, aut *novae ecclesiae*, in palatio a Basilio conditae. Luitprand. Hist. I. c. 2. fine: *Fabricavit* (Basilius) *pretioso et mirabili opere iuxta palatium, orientem versus, ecclesiam, quam νέαν, hoc est novam, vocant, in honorem summi coelestis militiae Principis Archangeli Michaelis, qui graece ἀρχιστράτηγος appellatur.* Vid. Constant. vit. Basil. Maced. p. 196. D. et 200. A. B. Debet haud procul mari fuisse, ut patet ex p. 72. A. 3. nostri codicis, et ex eo, quod hanc inter ecclesiam et Deiparam Phari Bucoleo, portus, medius recensetur. Photii orationem in novam Ecclesiam a Basilio suo tempore structam edidit Lambecius ad Codin. p. 187., unde repetiit Bandurus Imp. Orient. L. VI. p. 117. seqq.

D. 6. [117, 14.] *θυσιαστήριον*. Ex hoc loco patet unumquodque orarium, qualium in una eademque ecclesia plura erant, partes ecclesiae omnes habuisse, ut Narthecem, Naum, Sacrificatorium.

70. A. 7. [117, 23.] *βημάτων*. Quum dedicata esset haec ecclesia pluribus Numinibus, Christo Salvatori, Deiparae, Archistratego, S. Nicolao, S. Eliae, debebant totidem oratoria in ea, et in unoquoque singula bemata seu sacrificatoria fuisse.

A. 11. [118, 1.] *Βασιλείου*. Ut conditoris ecclesiae. Solebant enim in Ecclesiis imagines conditorum collocare. Vid. Bacchin. ad Agnell. Pontific. Ravenn. p. 68.

A. 13. [118, 3.] *προσευχαδίῳ*. Videtur *προσευχάδιον* cellula fuisse, ligneis clathris munita, quales ad singulas San-

Digitized by Google

ctorum imagines singulae erant, similes confessoriis, aut confessionibus, ubi sacerdotes confessiones audiunt, in nostratium et Romanensium ecclesiis. Vid. Du Cange Gloss. h. v. Quaedam tamen eorum, quae ibi citat, loca videntur docere, προσευχάδιον esse scabella humilia sub sanctorum imaginibus posita, ad quae infirmiores genua flectebant precantes. Talia sunt scabella nostratibus aris apposita, ad quae genua flectunt, qui communionem accipiunt.

B. 1. [118, 4.] *εἰς τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν νάρθηκα.* Qualis hic *θάλασσα* significetur, aut quis horum verborum sensus sit, fateor me nescire.

C. 6. [118, 19.] [In titulo capitis XX. aut XXIX. secundum membranas.] *τῆς μεγάλης.* M. *τῆς νέας μεγάλης.* Non enim de magna ecclesia sic dicta, seu S. Sophia, in hoc capite sermo est, sed de Nova. Vid. p. 71. A. 9.

D. pen. [119, 7.] *καμάρα.* Post h. v. putem excidisse complures versus, qui p. 72. C. 9. leguntur, scilicet a voce *τοῦ χρυσοτρικλίνου* usque ad C. 13. *καὶ εἰσέρχονται ἐν τῇ καμάρᾳ* etc. M. tamen hic loci plura impresso non habent.

71. A. 10. [119, 16.] *ὡρολογίου καί.* Forte *καὶ* delendum est: habent tamen M.

C. 3. [120, 10.] *τὸ ἡλιακόν. Τὸν ἡλιακὸν* est in M. et *λιτανίκια* versu sequente.

D. 10. [121, 1.] *καθ' ἕνα ἕκαστον.* Ita solent novi Graeci soloece pro *καθ' ἓν ἕκαστον.* Pariter p. 176. B. 4. legimus *τὸ δὲ ἅρμα, ἤγουν τὸ σκουτάριον, βαστάζουσιν σπαθάριοι δύο καθ' ἕνα* (pro *καθ' ἓν*) *ἕκαστος, Spatharii d·· gerunt Arma, seu scutum, unusquisque unum.*

72. B. 3. [121, 18.] *μηνὶ Νοεμβρίῳ η'.* Atqui rubrica marginalis in M. dat hanc notam: *μηνὶ Νοεμβρίῳ α' τοῦ Ἀρχιστρατήγου.* Sed rectius quod in textu est.

B. 9. [121, 22.] *τοῦ ἁγίου Δημητρίου.* S. Demetrius apud Graecos magno in honore est, et inter martyres militares, seu militum patronos et bellorum praesides et in pugnis adiutores reputatur. V. Cedren. pag. 748. C. Idem quoque p. 744. ait aegros sanari cupidos ad eius sepulcrum apud Thessalonicam confluxisse. V. Heinecc. III. 227. et Goar. ad Codin. p. 86. n. 29. E Nostri p. 100. D. patet, haud procul fano Deiparae Phari fuisse, et Du Cange ad Alex. p. 259. in extremo angulo Propontidis, e regione Scutari, collocat.

B. ult. [122, 1.] *ἐπὶ τήν.* F. *ἐπὶ τῇ,* ut supra, sed alterum quoque non malum.

C. 7. [122, 6.] *λοιποῖς.* M. *λοιπῆς.*

73. A. 4. [123, 2.] *ὁ λογοθέτης.* M. *ὅ,τε λογοθέτης.*

Digitized by Google

A. 7. [123, 4.] χαλκᾶς. M. χαλκὰς πύλας πρὸς τὸν λαυσιακὸν δέχονται οἱ τοῦ μαγλαβίου.

B. 9. [123, 16.] ὑποδιακόνου. M. ὑποδιάκονος, a nominativo ὑποδιάκων. Nomocanon Cotelerian. n. 115.: ἐὰν διάκων δεσμεύει τὸν ἱερέα, μὴ εἰσακούσεται. Sic paullo post B. 13. in M. est διάκο, quod διάκονος esse, non διακόνου, ex accentu intelligitur. Nil frequentius hac forma *diacones*, *diaconibus*, in libris ecclesiasticis Graecorum Latinorumque medii aevi. Vid. Du Cange v. *Apaltor* (leg. *Appactor*, conductor pro certa mercede,) ubi legitur: *prohibemus clericis et praecipue presbyteris et diaconibus, ne officia vel commercia saecularia exerceant maxime inhonesta.* Tales formae perfrequentes in illorum saeculorum monumentis, ut p. 234. A. habemus ὄπερες pro *operae*, κλάδους συνομόθρονας p. 223. D. 1. (ubi vide notata) pro συνομοθρόνους. P. 235. C. 3. πουέρας pro *pueros*, tanquam a πουέρες. Apud Scriptores post Theophan. pag. 226. B. est ἄποικες pro ἄποικοι. Infra p. 172. c. fin. φιάλεσι pro φιάλαις tanquam a φίαλες pro φιάλαι. *Domines* (pro *domini*) *et foeminae* est in charta apud Du Cange v. *Acofrare*. Κρισὶν, *iudicibus*, a nominativo κρῖτες, pro κριταῖς a nom. κριταὶ, legitur in Anthologia pag. 65. (n. 329. 3.), Πέρσες pro Πέρσαι apud Malal. T. II. p. 19. *Buriches* et *mannes* pro *burichi* et *manni* apud Hieronymum, v. Du Cange v. *Burichus*, *pateres* pro *paterae*, idem Du Cange v. *Cantharus* e Gestis Innocentii III., *choleres* pro *cholerae*, id est κράσεις, humores, temperamenta. *Daces* pro *Dacae*, unde *Dacesiani*. Vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 398. b. fine. Vicissim μυριάδαι pro μυριάδες Theophanes habet pag. 339. D. ult., ἀποσπάδαι Anna Alexiad. p. 450. D. 3., *lampadae* pro *lampades* apud Pollionem, ut e vett. libris notavit Salmasius. Ἀρματοῦραι pro *armatores*, qui cum armis saltant. Παιᾶνοι pro παιᾶνες, *laudes et iubili*, Pachymeres Lib. II. c. 4. *Sandalibus* pro *sandaliis* est apud Du Cange h. v.: *More Episcopi in Sandalibus missam celebret.* Mitto alia innumera huius generis, quae coacervari possent. Vid. quae ad p. 224. C. 1. dico.

D. 7. [124, 13.] τετρασέρῳ. Videtur idem cum τετραθύρῳ, vel τετραπόρτῳ fuisse.

74. A. 6. [124, 22.] ὑψώσεως τῶν τιμίων ξύλων. De origine festi Exaltationis Crucis vide Sigon. de Regn. Ital. p. 36. (39.), qui ad annum 629. refert. Ipse tamen ritus cruces in ecclesiis et plateis manibus elevandi et in pulpito aut altari depangendi, populis spectandas et adorandas multo antiquior, et ut pleraque rituum Christianorum aut a Iudaeis aut a gentilibus promanarunt, sic aut ab Ithyphallis, quos Athenienses circumgestasse in suis sacris, ex Aristophane et aliis notum

Digitized by Google

est, aut ab agyrtis illis Cybeles repetendus est, qui palma in triviis collocata ex ea Deae suae imaginem dependentem superstitiosis monstrabant, miracula eius credulis iactabant, et stipem ab ipsis corradebant. Id est, quod Arrianus *φοίνικα ἱστάνειν*, Aristides *φοίνικα περικομίζειν* appellat. Et hi sunt illi dendrophori Inscriptionum, de quibus multum disputatum fuit, et de quibus v. Salmas. ad Script. H. Aug. T. I. p. 729. Ut olim aevo medio reges in urbem venientes oblatis thuribulis et crucibus et hymnis cantatis excipiebant,
Ed. L. 69 ita narrante Athenaeo p. 253. C. Demetrium Poliorcetam Athenas venientem leves Athenienses *ἐδέχοντο οὐ μόνον θυμιῶντες καὶ στεφανοῦντες καὶ οἰνοχοοῦντες, ἀλλὰ καὶ προσώδια καὶ χοροὶ καὶ ἰθυφάλλοι μετ' ὀρχήσεως καὶ ᾠδῆς ἀπήντων αὐτῷ.* Nequeunt omnino idololatriae radices ex hominis animo evelli; mutatis tantum obiectis ludit semper eadem. Sed hoc non est huius loci. Incidit hoc festum exaltationis crucis in XIV. Septembr., unde Melitensibus mensis شهر الصليب *mensis crucis* appellatur, teste Agio de Soldanis in Grammatica linguae Punicae seu Melitensis p. 110. Conf. Goar. ad Codin. p. III. n. 29.

74. B. 1. [125, 2.] *ὥραν ἐννάτην ἢ καὶ δεκάτην νυκτός.* Id est hora quarta aut quinta matutina, secundum nostrum computum. Vid. Cedren. pag. 495. B. 7. Theophanes p. 402. B. 2. memorat horam noctis quartam ante mediam noctem. Sunt et aliae apud eum notae, e quibus intelligitur, Graecos ab initio noctis horas usque ad 12. et diei pariter ab eius initio computasse.

B. 11. [125, 11.] *Μαγναύρας.* Erat *Magnaura*, vel magna aula, palatium spatiosum et splendidum, quod praecipue admittendis ibi legatis exteris et celebrandis nuptiis destinatum erat. In eo quoque recitabat Imperator suas orationes in Silentiis. *[In Magnaura magnos duces excipere solebat Imperator. Vid. Constantini vit. Basil. Maced. c. 53. Leo in Magnaura et XIX. Accubitis nuptias celebrat. Georg. Monach. p. 574. Legati Saracenorum a Leone in Magnaura excipiuntur. Script. post Theophan. pag. 231. Basilius tam in Magnaura, quam in Circo pro tribunali sedet. Glycas pag. 295. De Magnaura optime Du Fresne ad Zonar. pag. 54.]* et CPli Christ. II. p. 117. sqq. De etymologia certum est. Graeci enim saepe λ et ρ permutant, ut recte observavit Luitprandus Histor. VI. 2. Ita quod alibi *ἀνεμοδούλιον* audit, offendo apud Codin. Lambec. p. 91. *ἀνεμοδούριον* dictum. In hoc ipso codice p. 380. B. 2. habemus *ἀρεύριον* pro *ἀλεύριον, farina*, *φραγέλιον* pro *flagellum* p. 410. D. 9., *κενοφλώριον* est apud Cedren. pro *καινοφρούριον*, *novum castrum*. Alibi *Τέρμισσος* et *Τέλμισσος* promiscue, et *κόρφος*

Digitized by Google

pro *κόλπος, sinus*. Apud Annam Comnenam pag. 76. A. 10. *πλῃστὴρ* est (si recte habet et typothetis imputari non debet) pro *πρηστὴρ*; *algalia* pro *argalia*, *ἐργαλεῖα* est apud Matth. Silvaticum. Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. *Almarium* pro *armarium*, *βάλκα* Nicetae pro *βάρκα*, *βοῦρκαν*, (quod etiam Arabes assumserunt البركان *al Borcan*, unde tandem in Francicam manavit *Oracan*,) crater montis ardentis, pro *Vulcano*, nisi forte a *vorago* sit repetendum. (Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Burca*.) *Calbasius* pro *carbasius*, v. ibid. h. v., *cervinaria* pro *cella vinaria*, *archimia* pro *alchimia*, (quod est ab Arabico articulo ال *al*, ὁ, ἡ, τὸ, et *χυμεία* a *χυμεύειν*,) *clamasterii* pro *κρεμαστῆρες*, *durus* pro *dulus*, servus, *duraria*, ancilla, *palergium* pro *parergium*, *παλμουλάριος* apud M. Antonin. Phil. l. 1. pro *parmularius*, ubi vid. not. Gatakeri alia exempla huius permutationis afferentis, *floccus* pro *froccus*, quae est vox originis Arabicae فاروقة *faruca*, unde notum illud *perruque* venit. A *frocco* videtur Germanicum *Rock* natum. Scribebamus enim olim *Wrock*. Sed a longo iam tempore assuevimus illud *w* et *v* initiale omittere, quod Sueci et Angli retinuerunt. *Malina* pro *marina*, accessus maris, nisi malis ab Arabico ملان *plenitudo* derivare, ut oppositum eius *Ledo*, decrementum, recessus maris, procul dubio est ab Arabico الحطا *'lhetto*, decrementum, imminutio, humiliatio. *Ἀρτῆρες* Artemidorus l. 57. p. 48. antep. pro *ἀλτῆρες*. Idem p. 56. 28. *στεργίδες* pro *στελγίδες*. Utroque enim modo scribitur. *Ξύστρα* ibi sunt non *strigiles*, sed *Bürsten*, defrictoria e setis porcinis ad fricandam cutim et detergendas e vestibus sordes. Agnellus Pontifical. p. 108. T. II. Murator. *vascula mirifice anagripha operatione* pro *anaglypha*. Supra vidimus *βρύειν* pro *βλύειν*, *scaturire*. Mos ρ et λ permutandi antiquus est. Probant quae Artemidorus p. 12. *de camelo* somniat. De horto Magnaurae vid. Constant. vit. Basil. p. 208. B. In Magnaura condebat Bardas, Michaelis ebriosi avunculus, academiam sub directione Leonis philosophi. Contin. Theophan. p. 117. et 119. Contiguam palatio magno, seu Constantiniano, fuisse Magnauram e multis patet locis huius codicis, et inter alios ex hoc, ubi Magnaura inter palatium et S. Sophiam media ponitur.

D. 1. [125, 25.] *κηρίον λιτανίκην*. Ita nempe est in codice pro *λιτανίκιον*. *Cereus* autem *processionalis absque phiala* est, cui deest phiala, seu lamina lata cum parvo stylo vel scapo, quo rectus tenetur cereus, et in quam laminam defluunt, quae a cereo deliquescunt et eius sordes. Contrarii sunt *τὰ ὑποφίαλα κηρία*, p. 93. A., cerei cum suppositis

Digitized by Google

patellis pro excipiendis cereorum lacrymis et sordibus. Ratio appellationis a phiala, quae est lacus fonti salienti excipiendo suppositus, repetenda. Ut enim hic aquam a siphone proiectam recipit, ita phiala seu patella orbicularis cereo supposita cerae lacrymas defluentes excipit. De tali phiala cereum sustinente accipio verba Anastasii in Sylvestro Papa, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Phiala*: *In medio fontis columna porphyretica, quae portat phialam auream, ubi candela est auro purissimo* etc. Habebant autem Graeci pro variis usibus varios cereos, ut processionales, et alios τῆς προσευχῆς. Vid. p. 75. C. nostri codicis et huius paginae sub finem, ubi Imperator cereum processionalem praeposito reddere, et ab eo vicissim cereum accipere dicitur, quicum preces faciat, et rursus resumere processionalem et cum eo sanctum evangelium adorare.

D. 8. [126, 6.] *διδασκαλεῖον, ἔνθα ἐπιγέγραπται τὰ πασχάλια.* Didascaleum fuisse ante Narthecem, patet ex hoc loco. Puto itaque locum fuisse, ubi catechumeni doctrina christiana imbuti fuerunt, quod ante vel in Narthece fiebat. *Διδάσκειν* interdum notat *catechisare*, interdum *sermones sacros ad populum facere*, ut constat e Glossario Gr. Du Cangii h. voce. Videtur ibi tabula cum cyclo paschali exposita fuisse. Et forte de hac tabula accipienda sunt perobscura illa Luitprandi verba Legat. p. 480. b. D.: *Armiger huius* (nempe Nicephori) *sagitta calamo immissa aeram in ecclesia ponit, quae prosequitur, quo nimirum tempore imperare coeperit.* Alias quoque *διδάσκειν* est *sacras orationes recitare, διδάσκαλος sacer orator*. Adeoque posset *διδασκαλεῖον* locus esse, ubi stat ambo, e quo sacer orator populum docet, et *διδασκαλίας*, doctrinas suas, seu sacras orationes recitat. Conf. Theophan. p. 75. C. 7. Sed hic loci nequit esse, quia ambo in medio Nao stabat. De didascalo evangeliorum et epistolarum vid. Du Cange ad Cinnam. p. 460. *[In cereo paschali annotari olim solebant anni a Christi incarnatione. Mabillon. Comm. in Ord. Rom. p. 191., v. Moleon. Voyage Liturgique.]* V. Du Cange Gloss. Lat. v. *Cereus paschalis*, ubi ait: „Cereo paschali affigi solet *titulus* seu *tabella*, quam paschalem vocant, in qua *praecentor inscribit, quotus annus sit dominicae incarnationis, quota indictio, concurrens, et epactae, item circulus lunae, terminus Paschae, litera dominicalis, dies dominicus Paschae, luna ipsius diei, et aureus numerus, Pontificante N. Papa, et quot anni sunt eius Pontificatus, regnante illustrissimo rege Francorum, et quot anni sunt regni eius et a nativitate eiusdem.*" Habet ibidem e veteribus chartis titulum cerei paschalis capellae regis Parisinae scriptum anno Domini MCCCXXVII. Titulus hic in ecclesia Latina

Digitized by Google

una cum cereo paschali stabat ante Lectorium. Secus in ecclesia graeca.

75. D. 1. [127, 19.] τοῦ βασιλέως. M. τοῦ δὲ βασιλέως, et lin. ult. οἱ ἄρχοντες πάντες, καὶ μένουσιν. Locum v. D. 2. τοῦ τρικλίνου sanum esse non spondeo.

76. A. 1. [128, 5.] χρὴ δὲ εἰδέναι. M. χρὴ εἰδέναι.

A. ult. [128, 12.] τύρια. Videntur vestes sericae purpureae fuisse, quales apud Tyrum et Berytum fabrefiebant, ἱμάτια ἐκ μετάξης ἐν Βηρυτῷ καὶ Τύρῳ, πόλεσι ταῖς ἐπὶ Φοινίκης, ἐργάζεσθαι ἐκ παλαιοῦ εἰωθόσι, ut ait Procop. Anecdot p. 111. lin. 24., vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Tyrium*, ubi exponit *purpura Tyria*, *aut pannus purpureus*. Ut autem Graeci sericas vestes a Tyro Tyreas, ita vicissim nostrates a vicina illi urbe Sidone, quam medio aevo *Saidam*, *Sagedam*, *Sagittam* صيدا dicebant, *seidam, setam* dixerunt; v. Du Cange v. *Seta*. Veteres quoque *Sidonias chlamydes* pro purpureis sericis usurpabant. Virgil.:

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Hinc corrigo locum Trebellii Pollionis in Zenobia T. II. Scr. Ed. L. 70
Hist. Aug. p. 328.: *post Odenatum maritum imperiali sagulo perfusa per humeros, habitu* [id est veste] *Sidonis ornata*; nisi quis malit *perfusa per humeros, Arabiae donis* [id est unionibus, qui in litore Arabico ab Arabibus capiuntur] *ornata*. Quid autem fuerint μηλινοκάθρυπτα, non novi. Id quidem video, inesse voci τὸ μηλινὸν, *colorem luteum*, vel *flavum*, qualis est pomorum. Vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. II. p. 563. et Du Cange Gloss. Lat. v. *Melinus*. Intelligo quoque ex eiusdem Gl. Gr. v. καθρεύτης et καθρέπτης, novos Graecos pro κάτοπτρα efferre κάθρυπτα. Quid autem deinceps tota haec compositio significet, non assequor. Forte fuerunt vestes flavae, citrini aut pomacei coloris, cum intextis rotundis, quadratis, rhomboideis, aliusve figurae tessulis, quae κάθρυπτα, *specula*, a figura dicta fuerint. Vid. quae ad p. 312. D. 9. de *speciis* dicam.

76. B. 1. [128, 14.] ταῶνας. *Pavones*, id est vestes cum intextis pavonum imaginibus. *[In usu tum erant vestes animalibus intextae. Alteserr. ad Anastas. p. 143., ubi Anastasius memorat *velum Alexandrinum habens phasianos duodecim*. Magni ducis vestem leonibus signatam, capitis ornamentum, cingulum, vid. apud Nicephor. Gregor. Vestis χρυσοῖς πέρδιξι πεποικιλμένη est apud Contin. Constant. p. 128.]* De vestibus cum intextis animalium figuris vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 26. a et Salmas. ad Histor. Aug. T. II. p. 300., ubi ζωδιωτὰς scribit appellatas fuisse vestes tam animalium, quam aliarum rerum imaginibus insignes, item

sigillatas, sigillis nempe, hoc est imaginibus, decoratas. Anastasius passim memorat vestes *de Stauraci*, id est quibus intextae cruces. Ita pag. 127. ait: *fecit vestem de stauraci cum cruce et gammadiis simul et paratrapetis suis*, id est curavit fieri endytam, eamque arae donavit, cui intexta erat mediae magna crux, et per totum pannum cruces parvae, *gammadia de quadruplo* dictae. Nam unam crucem quatuor Γ ad rectos angulos oppositae efficiunt, quemadmodum in nummis Francicis quatuor L initiales nominis Ludovici JL ΤΓ. Passim occurrunt in imaginibus S. Chrysostomi, Gregorii Nazianz. et aliorum tales *vestes de stauraci cum gammadiis de quadruplo*. Vid. e. c. fig. IX. dissertationi Cangianae de nummis Byzant. praemissarum. Idem Anastasius de Paschali I.: *fecit vestem de staurace habentem pavones et obtulit vestem chrysoclavam ex auro gemmisque confectam habentem historiam virginum cum facibus accensis mirifice comptam*. In Leone IV. memorat *velum acupictile habens effigiem hominis sedentis super pavonem unum*. Chronicon Casinense passim recenset pallia cum elephantis, signis duodecim mensium, aquilis, leonibus, et alibi occurrunt intextae imagines unicornuum, caballorum, avium, gryphorum, anatum, arborum etc. Verba sunt Angeli de Nuce ad Chr. Cas. p. 328. Verum suntne *pavones* potius vestes de pennis pavonum consutae, aut de pennis aliarum quoque avium sic factae, ut pavonum caudam imitentur? Non putem, quamvis non nesciam, eo tempore tales vestes fuisse gestatas, de quibus agit Murator. Ant. Ital. T. II. diss. XXV., quae agit de textrina medii aevi, ubi multa quoque de more figuras vestibus intexendi. Quibus addi quoque potest locus insignis Monachi Sangallensis, ubi proceres Italiae ad Carolum M. apud Forum Iulii agentem convenisse, et, quia feriatus dies esset, ἠλλαγμένους processisse ait hoc modo: *Caeteri, utpote feriatis diebus, et qui modo de Papia venissent, ad quam nuper Venetici de transmarinis partibus omnes orientalium divitias advectassent, Phoenicum pellibus avium* [videtur tergora plumata phoenicopteris seu papagiis aut etiam corvis Indicis detracta significare] *et pavonum collis cum tergo et clunis* [id est *clunibus*] *mox florescere* [hoc est ardere, variosque vibrare colores] *incipientibus, Tyria purpura, vel diacedrina litra* [hoc est lutra, vel pelle lutrina, quae induta esset panno serico dicitrino seu galbineo], *alii de lodicibus* [videtur byssum candidam velle], *quidam de gliribus* [hoc est muribus Ponticis vel hermelinis] *circumamicti procedebant*. Pavonum pennis olim confectum fuisse diadema pontificis Romani ait Guibertus apud Murator. T. III. Script. Rer. Italic. p. 648.:

Digitized by Google

Tunc senior Levita manu diadema vetustum
Imperii signum, pavonis cortice candens,
Pannorum intexto gemmis radiantibus auro
Vallatum in gyrum, cui summo in vertice carbo
Evomit et subtus gemmarum maxima flammas.

In statutis Massiliensibus memoratur (apud Du Cange v. *Gardecorsium*) *gardacorsium muliebre de panno vario cabrionato cum penna et caputium vel almussia cum pennis, et guarnachia cum penna.* Ubi *cabrionatus pannus* est *paratus, ornatus* [hodie *chammaré* dicunt] ab Arabico vocabulo حبر *ornare, comere*. Quid autem porro hic loci sint *ταῶνες κογχευτοὶ* non liquet. Forte intexti erant talibus vestibus aliqui sinus, cavitates, conchae speciem imitantes, qui velut umbracula desuper tegerent pavones. Quid *μαρζαύλια* sint, prorsus non exputo.

C. 6. [129, 7.] *εἰς τό.* M. *εἰς τόν.*

C. 10. [129, 10.] *ἐνέγκαντος ἀπόκρισιν.* Recte versum *indicat*; *ἀπόκρισις* enim non tantum *responsum ad quaesitum* notat novis Graecis, sed etiam *significationem, notificationem* quamcunque, etiamsi cum imperio fiat. Hinc infra p. 118. C. pen. est *ἀπόκρισιν δέχεσθαι, mandatum exspectare*, et p. 122. A. 9. *δίδοται ἀπόκρισις ἀλλαξίμων, datur mandatum de mutatoriis.* Conf. Script. post Theophan. pag. 123. D. 3., ubi Combefis. non recte *responsum* vertit. Gl. L. apud DC. v. *Veredarii*: *Veredarii dicuntur a vehendo, quia festinanter in equis currunt, non descendunt de equo antequam responsa sua liberant*, id est reddiderint commissiones sibi imperatas, delegatas.

77. C. 2. [130, 23.] *προβληθῆναι* .M. non post hoc verbum distinguunt, sed post *ταύτῃ*.

C. 6. [131, 2.] *τὸ βέργιον.* Erat ergo virga Scribonis insigne, quo accepto dignitatem obibat. *Τὸ στρογγύλον* videtur aedificium aliquod rotundum notare. *Οἱ τοῦ λογοθεσίου* sunt, qui ad aerarium et dispositionem Logothetae pertinent.

D. 4. [131, 12.] *ὠρατίωνα.* Quid hoc sit, fateor me ignorare, et ne coniectura quidem assequi. Est quidem *oratio* interdum idem atque liber precum, breviarium. Vid. Du Cange Gloss. Latin. Sed quid hoc ad Comitem?

78. A. 1. [131, 17.] *χαρτία.* M. *τὰ χαρτία.*

A. 3. [131, 19.] *ἑαυτῶν.* M. *αὐτῶν.*

A. 7. [131, 22.] *σχολῶν.* Consentiunt quidem edito membranae, at nihilo minus certum est, legendum esse *βενέτων*, aut excidisse quaedam, ut e. g. *ὁ περατικὸς δῆμος τῶν βενέτων μετὰ καὶ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν.*

A. ult. [132, 4.] *χροακῆς.* De hac voce dico ad pag. 364. B. 10.

Digitized by Google

D. 3. [133, 3.] *ἀσπαζόμενος*. Post h. v. distinctio est in M. nulli bono. Caetera eadem habent atque typis editum exemplar. Et sic quoque recurrit p. 85. ult. Putem tamen *τὰ δύο ἱερὰ ποτήρια, καὶ τοὺς δύο ἱεροὺς δίσκους.* Lin. ult. habet codex *βαστάξαι.*

79. A. 10. [133, 20.] *τὸ κηρίον.* M. *τῷ κηρίῳ.*

C. 11. [134, 18.] *κοινωνῆσαι τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος.* *[De communione sub utraque et quando abrogata fuerit v. pag. LXII. Ord. Rom. Pontifex et Rex Franciae *prirent ensemble du pain et du vin bénits.* Mezeray Abregé p. 325. *Κονταχίου* veteris, in quo habentur preces quaedam in ecclesia dici solitae, descriptio exstat in Montfauconii Biblioth. Msstt. inter codices Crasserii Leodicensis. Depictus ibi patriarcha Imperatori sacram communionem impertiens. p. 603.]*

C. pen. [134, 20.] *δουμνικάλιον.* Apparet esse sudarium vel mappam, quo sacrum Christi corpus excipere et secum deferre domum solebant communicantes. Quo de ritu v. Du Cange et Habert. Hodie in communione nostra ad scabella arae praetensa bini scholares pueri stare solent, hinc illinc singuli, et praetendere sub mento communicantis tale dominicale, ne hostia, aut gutta vini in terram decidat.

C. ult. [134, 21.] *αὐτοῦ.* Post hanc vocem exciderunt haec e membranis supplenda: *ἀσπάζεται τὸν πατριάρχην, καὶ τὸ πούλπιτον κατελθών.*

D. 4. [134, 25.] *τὸν ἅμα.* In M. est claris literis *τὸ νᾶμα*, ut in margine emendatur. Qui mirus corrumpendi sa-
Ed. L 71 na modus, quo habeas quod emendes, non hoc solo loco nostri codicis usurpatus fuit. Graeci recentes, ut corpus Christi in eucharistia consecratum *τὸ τίμιον δῶρον* et *τὴν τιμίαν προσφορὰν* appellant, ita appellant vinum consecratum *νᾶμα*, *laticem*. Exempla habet Du Cange Gl. Gr. h. v., ubi vid.

80. B. 7. [135, 24.] *διὰ τῶν.* M. *διά τε τῶν.*

C. 6. [136, 10.] *βιϑ.* M. *διϑ.*, vid. ad p. 42. B. 7.

81. A. 2. [137, 2.] *δωδεκαημέρου.* Dodecahemerum appellantur duodecim dies a Nativitate Christi ad Epiphaniam, ab omni ieiunio liberi, in quibus hilaria solebant Impp. CPtani agere, et proceres aulae suae conviviis excipere, ut e Cletorologio constat. V. Du Cange Gloss. Graec. h. v.

A. 7. [137, 5.] *οἰκειακῶς.* *Sine pompa, secreto, privatim*, ut *λογοϑέτης τῶν οἰκειακῶν*, *rationalis rei privatae.*

B. 2. [137, 13.] *ἀποδιδόντες τὴν λιτὴν.* *Reddere processionem* est aliquo deducere, et ecclesiae sanctove alicui veluti debitum solvere atque praesentem sistere.

C. 4. [138, 1.] *Σένζῳ.* *Sessu*, id est throno, solio. Passim prostant talium soliorum, qualibus insidere solebant Impp.

Digitized by Google

Διὰ τῶν ὀφειλόντων φροντίζειν ἀπὸ τοῦ σεκρέτου τοῦ βασιλικοῦ
βεστιαρίου. εἰς ἐξόπλισιν τῶν κ̄ δρομωνίων:
Σιφώνια ἀνὰ γ̄ χ(ειροσίφωνα) ξ̄. καὶ κατασπρίας ζαγρομάντια ἀκόντια μετὰ
κουκουμίων μ̄. ἄρμενα κ̄. διφθέρια ξ̄. παραστολίκια κ̄.
Καβαλλόματα καταπάτων. μανικέλια ἀνὰ ν̄ χ(ιλιάδας) ... συντόμων γομάτι
ομάντων. καμάσια ἀνὰ ρκ̄. χ(ιλιάδας) μῡ. χαλκίσια κ̄ μετὰ ς̄ τυποιτῶν
μαγγαμα. τόξια κ̄. μαζιμάρια. σβρόγια κ̄. κατασπορόσω
συντόμων καταλιοπάλιον ἀντομων. σιδηραομαλια ρκ̄. σιδηρο
νόμια ρκ̄. ἀμφολιατάριον τα συντόμων ἱμων ταρίσμα ἀντομων. κ̄.
σπρισπόμενα ἀνὰ κλ̄. χ(ιλιάδας) υπ̄. φιλουρβαία ἀνὰ ι̅ω̅ χ(ιλιάδας) σπ̄. ὀξ ααο
σ̄. τζόκοια ῡ. ἀξιμορυ ῡ. σβέρμας κατασπρίας αφ σ̄. καρ
φίμαρ σαμμχλιάδας γ̄. μυλαρικόν καρφίμ γ̄. δακτυλικαρ
φίμ π̄. καὶ τὸ σπαρηλαόβοος χ(ι)λια ιβ̄. σίδηρομαεγόμ(ενα) γ̄.

Digitized by Google

CPtani, imagines, ut apud Du Cange CPli Christ., Montfaucon in Bibl. Coislin.; praesertim in Menologio Basiliano passim occurrunt formae thronorum imperialium, qualibus vetusti Romani Imperatores usi fuerunt, si pictoris a fide pendes, sed illae procul dubio ad instar tunc in aula Byzantina usitatum effictae sunt. Ut T. I. p. 112. exhibetur thronus Constantini M., p. 176. conspicitur Maximianus super throno cum adstante Candidato, vel protectore, et p. 20. T. II., ubi praecipue notandi eius calcei margaritis obsiti. T. II. p. 66. est Herodis thronus, etiam cum adstante protectore. Est autem *σένζος* vel *σέντζος* idem quod *σέσσος*, *sessus*, sella, sedile. Solent novi Graeci et seriores Latini *ν* saepe inserere et omittere, ubi non opus erat, aut potius pro geminanda littera ponunt, ubi Hebraei Dagesch forte et Arabes Teschdid ponunt. Vid. quae dicam ad p. 269. de *κονδρίζεσθαι*. Ea ratione quos alii *Βρεττίους*, alii *Βρεντίους* appellant, *antestari* pro *attestari* dixere. *Thensaurus* et *thensaurizare* pro *thesaurus*, *acintabulum* pro *acetabulum*, *meses* pro *menses*; *mesi*, *mesorum* itidem pro *menses*, *mensium*. Vid. Corsin. Append. ad notas Graecorum diss. 2. pag. 28. *Πρένστεθ* pro *praestet*, *ancipiter* pro *accipiter*, *accensiuncula* pro *accessiuncula*, paroxysmus (sic morbum comitialem appellabant). *Antalia* pro *Attalea*; *βαντιδέρια* pro *βαττιτέρια*, *battitoria* vel mola fullonica, *Walkmühle*, apud Du Cange Gl. Lat. h. v.; *filanderia* pro *φιλάτρια*, id est filatoria, filatrix, quae linum vel lanum in fila ducit; *flanto* pro *flato* aut *flado*, *ein Fladen*; *ἀδιάντροπος*, *impudens*, pro *ἀδιάτροπος*; *ancheropyita* pro *ἀχειροποίητος* apud Anastasium in Stephano III. *Internupta* dicebant pro *iternupta*, hoc est *iterum nupta*, *renupta*; v. Du Cange illa voce; *interrogare* est *iterum atque iterum rogare*. *Armentarium* pro *ermetarium*, *ἑρμητάριον*, columella, ad quam appendebantur flagellandi, *mercuriolum*.

C. 9. [138, 5.] *ὁ βασιλεὺς καὶ περιβάλλονται.* Alibi iam dedi exempla talis subsultus a singulari ad pluralem et ab hoc ad illum.

D. pen. [138, 17.] *ἄρχοντα τοῦ Ταρῶ.* Taro videtur idem esse atque *Dara* vel *Δάρας*, دارا de qua infra dicam ad cap. 89. Sane charta geographica Deslisliana imperii orientalis ad mentem Constantini Porphyrogenneti concinnata, quam Bandurius T. II. inseruit, regionem Taro ibi collocat, ubi Dara sita fuit, ad confinia Mesopotamiae. Fluctuo tamen adhuc, sitne potius دارا quod Abulfeda in Thabarestan seu Hyrcania ponit. دارا ايضا اسم قلعة حصينة فى جبال طبرستان *Dara est quoque nomen arcis probe munitae in montibus Thabarestanae.* Et huic opinioni favet totum paene caput 43. Constantini de administrando imperio, ubi res Principis Taronis cum re-

Digitized by Google

bus Principum Iberiae, Abasgiae etc. implicantur. Maius otium et maiorem curam flagitat haec inquisitio. Caeterum regulos illos tractuum Scythiae Asiaticae ad Ponti Euxini finem sitae fuisse vasallos Imperatorum CPtanorum, ideoque magistrorum honore decoratos, non ex hoc tantum loco, sed ex multis aliis patet; ut ex Nostri pag. 397. ibique allatis titulaturis principum Hyrcanorum, et ex Constant. de administr. imperio, p. 115. edit. Bandur.: *εἰσελθόντος δὲ τοῦ Κρικορικίου ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, καὶ τῇ τοῦ μαγίστρου καὶ στρατηγοῦ Ταρῶν ἀξίᾳ τιμηθέντος* etc., item p. 126. E.: *ὁ μακάριος βασιλεὺς ὁ κύρης Ῥωμανὸς ἀπέστειλε τὸν πατρίκιον Κώνσταντα -- δεδωκὼς αὐτῷ καὶ ἱμάτιον μαγιστράτου, πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸν Κουρκένιον τὸν Ἴβηρα μάγιστρον.*

82. A. 4. [138, 21] *ὑπὸ τοῦ λογοθέτου ἐρωτώμενος.* Apparet ex hoc loco, principes exteros Imperatorum CPtanorum vasallos per Logothetam dromi introductos fuisse ad dominum, et ab eodem interrogatos. In universum erat Logothetae munus in audientiis legatos interrogare, et Imperatoris nomine respondere (nisi hic ipse id facere vellet). Patet ex Libri II. cap. 47. pag. 393. A. 1. sqq. Luitpr. Hist. VI. 2. pag. 470.: *Imperator non voce sua, sed per Logothetam, cum legatis loquitur.*

A. 6. [138, 23.] *τὸ τούτου κανίσκιον. Eius sportulam*, id est donum, quod exteri principes aut eorum legati in aulam Byzantinam venientes afferre solebant. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. *Συμπλήρωσις τοῦ κανισκίου* est, quando totum munus oblatum a baiulis coram Imperatore traductum eique monstratum fuit, ita ut nihil amplius supersit, sed omnes abierint, et sportulae in sacrum vestiarium illatae fuerint. Non enim unum solum individuum offerebatur, sed plura dona simul, longa serie stantibus baiulis; quemadmodum in aulis Turcica, Persica, Mogolica, adhuc usitatum est; v. pag. 236. C.

A. 10. [139, 1.] *τοὺς φίλους Βουλγάρους.* Multum reverebantur et honorabant superbi Graeci CPli Bulgaros, a quibus vehementer et saepissime caesi et in angustias compulsi fuerant. Concedebant nempe ipsis libere CPli habitare, et negotia, seu mercaturam, exercere; et in diebus festis semper Imperatores aliquot Bulgaros in urbe commorantes mercatores optimates ad publicas suas epulas adhibebant, iisque locum supra ipsos alios omnes legatos exterorum principum assignabant. Insignis est ea de re locus queruli Luitprandi Legat. p. 482. a., sed eum commodiori occasioni reservo. Caeterum *φίλοι* appellabantur, qui epulis adhibebantur, et eo sensu vox *amici* apud Lampridium quoque occurrit pro *convivis*. Vid. Scr. Hist. Aug. T. I. p. 957. Sic quoque Athenaeus p. 152. fine: *ὁ καλούμενος φίλος τραπέζης μὲν οὐ κοινωνεῖ,*

Digitized by Google

et p. 155. D. 7.: *ἵνα τῆς πολυτελείας θεαταὶ οἱ φίλοι [convivae] γένωνται.* *[Ad cletorium in Imperatoris aedibus exstructum praeter Senatus proceres fideles Bulgaros, qui tum CPli degebant, invitavit. Constant. vit. Basil. C. 19.]* Possent quoque per vocem *φίλοι* intelligi *legati*, quales a rege Bulgarorum quotannis ad Byzantium mitti consuevisse, ut solennibus et stipulatis honoribus fruerentur, et cum Impp. CPtanis festos dies hilariter transigerent, aut potius velut obsides fidei Bulgarorum adversus Graecos essent, colligo e dictione *τοὺς κατὰ τύπον ἐρχομένους* etc. Constant. de adm. imp. p. 58. E. 5.; item in vita Basilii Macedonis p. 143. C. 2.: *πρὸς τὴν εὐωχίαν ἀπῄει συμπαραλαβὼν καὶ τοὺς ἀπὸ Βουλγάρων φίλους συνήθως κατὰ τὸν τότε καιρὸν τῇ βασιλευούσῃ ἐνδιατρίβοντας.* *Φίλοι* enim Nostro sunt legati, non tantum exteri ad Graecum Imp., ut p. 329. A., sed etiam Graecus, qui ad aulam exteram mittitur, *φίλος* est, p. 394. D. 1., respectu eius nempe, ad quem mittitur. Potest tamen in illa dictione *τοὺς κατὰ τύπον ἐρχομένους* per verbum *ἔρχεσθαι* non *venire in urbem*, sed *in aulam ad sacras epulas* intelligi.

C. 1. [139, 14.] *κατίασιν.* M. *κατιᾶσιν.*

D. 5. [140, 3.] *εἰς τὸν ἁγιασμὸν ἔλθῃ.* *Ad consecrationem*, aquae scilicet, *veniat.* *Ὁ ἁγιασμός, ὁ μέγας ἁγιασμὸς* est aquae benedictio, quae fit in sanctis Theophaniis, ut ait DC. Gl. Gr. h. v. Theophaniae festum autem et Epiphaniae, et *τῶν φώτων* idem est. Vid. quae horum Commentariorum p. 5. e libro Belgico, dicto *Staat von groot Rusland*, protuli, ubi ceremonia sanctificationis aquae copiose enarratur. Est et *ἁγιασμὸς μικρός*, qui singulis mensibus fit. Verum de hoc sermo hic loci non est. Magnus Hagiasmus fiebat nomine Christi: minor nomine Mariae virginis singulis Calendis mensium. Integra dictio est *ἁγιασμὸς τῶν ὑδάτων.* Ita Proclus CPtanus apud Fabric. Bibl. Gr. T. VIII. pag. 602. Conf. Goar. ad Codin. p. 96. n. 1. 108. 26. et 27. it. p. 112. Est Ed. L. 72 etiam *ἁγιασμὸς panis benedictus* apud Balsamon. citatum a Goaro p. 135. 49., et Codinus p. 126. n. 44. *ἁγίασμα* idem appellat. Est denique *ἁγιασμὸς* quoque *benedictio, sanctificatio suimet ipsius*, attactu sancti, apud Theophan. p. 17. D. antepen. Sed haec aliena ab hoc loco.

82. D. antep. [140, 8.] *κελεύει.* M. *κελεύσει.*

83. A. 6. [140, 14] *ἀνάγνωσμα.* Est particula S. Scripturae, aut patrum, quales Graeci solent inter sacra officia recitare.

A. 7. [140, 14.] *ἢ πέμπτον.* M. *ἢ καὶ πέμπτον.*

B. 2. [140, 22.] *τὸν Αὐγουστέα.* In Augusteone, ut Augustae palatio, mutabant vestes patricii Cubicularii, aut spadones; in Consistorio, seu Chrysotriclino caeteri patricii barbati.

D. 4. [141, 20.] *καὶ τοῦ κουβουκλείου.* Ita est in codice.

Grammatica flagitat *καὶ τοὺς τοῦ κουβουκλείου*. Sed supra iam habuimus exempla omissi articuli. Vid. p. 61. C. 10.

84. B. 8. [142, 19.] ὀξέος. M. ὀξέον. Formarunt igitur ὄξέος, έα, έον, έου, έῳ etc. *Ταβλία ἀπὸ ὀξέου*, *tabulae veri luminis*, id est *purpurea*. Solet enim ὀξὺς plerumque de purpureo colore dici, quamvis et de aliis coloribus adhibeatur, ut clare patet e Nostri p. 370. C. 1., ubi ὀξέα χροακὰ coniunguntur, *acuta varii coloris*. *Τὸ ὀξὺ* et purpuram idem esse patet e Contin. Theophan. p. 91. C. 1. Solent tamen alii auctores *πορφύρα ὀξεῖα* dicere, *purpura acuta*, ardens, feriens oculos. Dictio haec proba et antiqua est. Exstat iam apud Aristophanem in Pace, et apud Plutarch. in vitis p. 1398. 14. est *ἡ κατακόρως ἐρυθρὰ καὶ ὀξεῖα πορφύρα*. Latini talem purpuram *clarissimam* et *veri luminis* appellant. Vid. Scr. Hist. Aug. T. I. p. 870. Du Cange ad Alexiad. p. 275. *ὀξύβλατον* vertit *intense purpureum*, et diversum facit a violaceo colore, quem hyantinum ait esse. In Glossario graeco tamen ὀξὺς reddit per *violaceus*. Et ego sane fateor, saepe videri purpuram cum violaceo eundem esse colorem; interdum tamen clare patet esse colorem rubrum subobscurum et nigricantem. Neque satis decernit hanc rem Artemidorus p. 66. 16. dicens: *ἔχει τὸ πορφυροῦν χρῶμά τινα συμπάθειαν πρὸς τὸν θάνατον*. Dubium enim reliquum est, intenderitne caeruleum lividum mortuorum colorem, an sanguinis concreti et aridi. Videatur tamen potius prius in mente habuisse.

B. 10. [142, 21.] *τὰ παραγάβδια*. Vel *παραγάνδια*. Graeci enim novi β et υ ut f pronunciant. Paragaudae sunt vestes sericae auro intertextae opere phrygio vel barbaricario, quarum orae et manicae revolutae (*die Aufschläge*) sunt de panno aureo aut aureis filis intertexto. Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Guther. Off. D. A. p. 720. Salmas. T. II. Hist. Aug. pag. 232. et 406. a., item 562.

B. 12. [142, 22.] *πρωτοσπαθάριοι εὐνοῦχοι*. M. *πρωτοσπαθάριοι οἱ εὐνοῦχοι*, ut p. 83. C. 4.

D. 3. [143, 10.] *ἀπέρχεται*. M. *ἀπέρχονται*.

D. 6. [143, 13.] *βασιλεῖ*. M. *τῷ βασιλεῖ*.

85. A. 10. [144, 4.] *στιχάριν*. Sic est in codice. *Sticharium*, *strictorium*, est tunica corpus arcte adstringens. Vid. Du Cange utroque Glossario. Erat ergo magistri symbolum sticharium et baltheus. Vid. ad p. 256. C. 3.

B. 5. [144, 11.] *τὸ ἔνδον κονσιστώριον*. Non hoc est *secundum velum*, aut interius Consistorium, de quo memorat Alemannus ad Procop. Anecdot. pag. 103. fine. Id ipsum enim Consistorium, in quo Magistro dignitas conferebatur, erat interius. Sed pone illud erat cubiculum, vel potius oratorium, S. Theodoro sacrum, in quo recens honorati suae

Digitized by Google

dignitatis insignibus induebantur, ut ex aliis huius codicis apparet locis et e Cletorologio.

C. 1. [144, 19.] εἰσάγει. Usurpat Noster εἰσάγειν pro ἐξάγειν et ἀπάγειν.

C. 7. [144, 24.] καὶ δοχῇ. Ita quoque M. F. τῇ δοχῇ.

C. 8. [145, 1.] ἡμῖν. Membr. ὑμῖν.

86. C. 10. [146, 18.] ἐξ ἴσου. *Sella aeque alta.* Nam interdum aliquanto inferiore sella sedebat patriarcha quam Imperator. V. ad p. 55. C. 2.

D. 2. [146, 23.] οἱ τοῦ ἄνω ἀκουβίτου φίλοι. Amici, qui in primo accubitu, cui Imperator et Patriarcha accumbunt, et qui in summo ex-transverso stat, sedent. Erant nempe sic dispositi accubitus, seu mensae, ut introeunti ad dextram novem starent in longitudinem porrectae, et totidem ad sinistram ex opposito, et una prima, ἡ ἀποκοπτὴ dicta, in summo in latitudinem e regione ostii. Primae assidebat, ut dictum, Imperator et Patriarcha, quoties cum Imperatore epularetur, cum praecipuis aliquot Metropolitanis: primis proximis ad utrumque latus mensis assidebant reliqui inferiores metropolitani et episcopi.

87. A. 5. [147, 11.] καὶ λαβών. M. εἶτα λαβών.

B. 5. [147, 22.] ὑπαπαντήσεως. M. ὑπαπαν, unde efficerem ὑπαπάντης. Est autem festum τῆς ὑπαπάντης, quo Christus templo exhibitus fuit, et Symeon iustus ei occurrit. Invenitur quoque ὑπαντή. *[*Ὑπαντῇ Domini*, hoc est, *obviatione S. Symeonis Tagnis decessit.* Ditmar. p. 120.; vid. Anastas. Bibl. p. 154.]* Conf. Du Cange Gloss. Lat. v. *Hypapante* et Gloss. Gr. h. v.

B. 7. [148, 1.] τῇ. Membr. τῆς.

B. 8. [148, 2.] τῇ ἑξῆς. Membr. τῇ δὲ ἑξῆς.

C. 5. [148, 6.] πλήρεις. M. πλήρης. F. leg. πλήρη, *completa.*

C. 11. [148, 11.] εἶτα πλάγια. M. εἰς τὰ πλάγια.

D. 7. [148, 16.] διστράλια μονοπέλυκα. Posterior vox est interpretatio prioris; altera idem quod altera valet. V. ad p. 333. A. 12., ubi μονοπέλυκα esse dico secures unipennes. Dextralia autem appellabantur hae secures, quod, non ut hastae sinistra, sed dextra manu gererentur, ad instar baculi, cuius adminiculo ambulamus. Sane talem securim ad baculi usum formatam, aut, si malis, baculum securi armatum gerit in dextra Persa in imagine nonagesima illarum centum, quas Msr. de Ferriol, Legatus Francicus ad Portam, Anno 1708. in oriente ad vivum delineari curavit, deinde caelatores Parisini aeri insculpserunt, et pictores coloribus illuminarunt. Quod opus cum Francica interpretatione Parisiis A. 1714. magno folio prodiit. Dextralis, quod Persa ille gerere con-

Digitized by Google

spicitur, haec est imago, quae ab illa dextralis descriptione, quam Leo Imp. Tacticor. VI. §. 11. dat, parum differt, et in eo solo, quod uncum ex adverso securis habeat, aut *δρέπανον* veluti, quum dextrale Leonis habuerit sicam rectam ad

hunc modum. Itali quoque secures *manuarias* ab antiquo more appellant. Vid. Murat. Ant. Ital. T. II. p. 1019.

88. A. 4. [149, 4.] *πραιπόσιτος.* M. *ὁ δὲ πραιπόσιτος.*

B. 8. [149, 17.] *τῷ μέσῳ.* M. *ἐν τῷ μέσῳ.*

B. 10. [149, 18.] *χεῖρας τοῦ.* M. *χεῖρας αυτοῦ.*

B. ult. [149, 21.] *μὴ τύχῃ βάθρον.* Ita quoque M. Necesse tamen est, ut aut *ἀποτύχῃ βάθρον* legatur, aut *τύχῃ παραβαίνων βάθρον*, *ne gradu quodam aberret.*

C. 5. [149, 24.] *ἰάμβια.* Membr. *ἰαμβικά.*

C. 6. [150, 1.] *πληροῦντος τοῦ ἑνός.* M. *πληροῦντος γὰρ τοῦ ἑνός.*

89. B. 9. [151, 10.] *οἱ ἱερεῖς.* M. post hanc vocem distinguunt, ut *διὰ μέσης* pertineat ad *ἐξέρχεται.*

C. 1. [151, 14.] *ἐν τῷ στυρακίῳ.* Videtur *στυράκιον* hic loci idem esse atque toties memoratus *κοχλιάς* vel scala cochlearis, per quam e Narthece in Catechumenia ascendebatur. Est enim *στυράκιον* proprie columna intus cava et gradibus cochlearibus instructa, ita ut in verticem columnae ascendi posset; de quibus vide Vales. ad Ammian. Marcell. p. 144. not. d. ad illud: *elatos vertices scansili suggestu.* Talem columnam memorat Lampridius Heliogab. T. I. p. 858. et Contin. Theophan. p. 87. A. B. et Noster infra p. 547. B. 11. Aut si *στυράκιον* diversum quid est a *cochlia*, fuit structura instar vastae columnae aut pilae parieti ecclesiae apposita, intus habens cochleares gradus, per quos in catechumenia ascendebatur, quales vidi e. c. in vetusta aede B. Virginis Halae Magdeburgicae. Perparum ergo inter ambas sententias interest, et hoc unum solummodo, quod cochlias intra parietes ecclesiae, styracium extra fuerit adstructum.

Ed. L. 73 90. A. 6. [152, 14.] *βῆλά τε καὶ κορτίνας.* Quale discrimen sit inter vela et cortinas, equidem non intelligo. Non enim videntur hic loci cortinae vela in fenestris suspensa esse.

A. ult. [152, 21.] *κοιτῶνι.* Ita quoque M. Forte tamen legendum: *ἀπιᾶσιν ἕκαστος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.*

Digitized by Google

D. 3. [153, 22.] ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος. M. ὑπο ἄρχον, unde malim efficere ὑπὸ τῶν ἀρχόντων.

D. ult. [154, 4.] ἀπὸ τῶν Ἀναστασιακῶν τρικλίνων. M. ἀπὸ τὸν Ἀναστασιακὸν τρίκλινον. Non semel iungit Noster ἀπὸ cum accusativo.

91. A. 12. [154, 14.] βανιάριν. Id est βαννιάριν, *bannarium, bagniarium, balnearium*, seu balneum. De balneo Augusti in palatio Blachernensi v. ad cap. 12. Libri secundi.

B. 8. [154, 23.] προειρήκαμεν. M. εἰρήκαμεν.

C. 1. [155, 2.] ἑβδομάδος. M. εὐδομάδος. Unde intelligitur, quod supra dicebam, υ et β eodem modo a novis Graecis pronunciari, nempe ut *f*. Prima autem, quae hic designatur, septimana est septimana ieiunii quadragesimalis, ut statim pluribus patebit.

C. 6. [155, 6.] διαλαλεῖ. Verbum κύριον. Orationes Imperatoris ad Consistorium, seu proceres, item ad populum in Circo et alibi, διαλαλίαι appellabantur. Solenne autem erat Impp. CPtanis instante Quadragesimali ieiunio ad procerum consistorium in Magnaura orationem recitare, qua eos ad rite religioseque celebrandum ieiunium praepararent et adhortarentur. De hac ipsa oratione hic sermo est, et est quoque libro II. cap. 10. Nonnihil id obscuravit editio nostra exhibendo v. C. 7. ἑορτὴν, ut credi posset ad festum Hypapantes respici. Sed in Membr. loco istius vocis est litera μ̄ cum superimposita virgula, id est τετταρακοστήν. Legendum itaque τὴν πανσέβαστον καὶ ἁγίαν τετταρακοστήν. Frequens orationis huius quadragesimalis mentio apud Scriptores Byzantinos. Ita Cedreno p. 606. C. 10. memoratur ἡ ἐν τῷ τῆς ἐγκρατείας καιρῷ συνήθης δημηγορία, ad quem locum Goarus aliena profert. Conf. Scriptor. vitae Leonis in Scriptt. post Theophan. p. 232. D., ubi ait: ὥστε μόλις δυνηθῆναι αὐτὸν κατὰ τὸν βασιλικὸν τύπον ἐν τῷ τῆς ἐγκρατείας καιρῷ δημηγορεῖν. Leo Grammaticus p. 486. D. fine id idem sic effert. Leonem philosophum Imp. ait ita aegrotasse, ὥστε μὴ δύνασθαι ἐξελθεῖν ἐν τῇ Μανναύρᾳ, τὴν δημηγορίαν διαλαλῆσαι ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν νηστειῶν. *[Leo ἐν ταῖς νηστείαις erat orationem habiturus. Gregor. Monach. p. 526., quae etiamnum exstat. Tempore ieiunii Impp. CPtani solennes orationes habebant. Cedren. de Leone philosopho p. 606., quae oratio *silentii* appellatur. Zonar p. 181.]* Has orationes Imperator ipse recitabat, quum alias solerent quaestor, aut mandator, aut asecretis, ut paullo post hic loci memoratur, aut et Patriarcha interdum eas loco et nomine Imperatoris recitare; dictabat autem, id est concipiebat et commentabatur eas qui Imperatori ab epistolis esset; vid. Nicet. Choniat. p. 273. fine:

Digitized by Google

κατηχητηρίους οὖν τιθεὶς λόγους, τὴν τῶν νηστίμων ἡμερῶν προθεσμίαν ἐφεστάναι προκαταγγέλλοντας, καὶ τοὺς τῆς πνευματικῆς πάλης πρὸς τὸν ἀγῶνα ὑπαλείφοντας. Du Cange ad Cinnam. p. 492., cuius insignis est locus. Ait Cinnamus p. 169. L. VI. cap. 13. initio de Manueli Comneno.: *κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ τὸν Σιλέντιον* [f. *σιλεντίου*] *ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ξυνετάξατο λόγον, οὐχ, ὥσπερ εἴθιστο, τοῦ Ἀσηκρῆτις ἐκ βασιλέως δῆθεν ὑπαγορεύοντος*, *hac fere tempestate silentii sermonem* [in silentio recitandum] *imperator ipse composuit*, *non*, *ut vulgo moris est*, *Secretarius eum dictabat* [id est concipiebat et in calamum scribis dictabat] *imperatoris ex persona disserens.* Non puto in his verbis dici, secretarium Imperatoris nomine tales orationes recitasse, sed dictasse, id est composuisse. Glossae Nomicae dant: *διαλαλία, πρόσταξις.* Videtur ex latina voce *interlocutio* manasse, qua Iustinianus in Novellis utitur, utraque autem ex eo, quod Imperator *διὰ μεσίτου*, per internuncium, alloqui populum aut proceres soleret per quaestorem, mandatorem, praepositum etc.; vid. p. 154. C. 6.

C. 9. [155, 9.] *τὸ ἐπαναγνωστικόν.* Quod *ἐπὶ τῇ δημηγορίᾳ ἀναγινώσκεται*, *quod post recitatam orationem e schedula scripta recitatur.* Quid autem haec schedula scripta continuerit, non liquet; forte ordinem ieiunii demonstravit, quo die incipere debeant abstinentiam a carne, quo abstinentiam a caseo et lacte etc.

C. 11. [155, 11.] *ἀποκρίνει.* Membr. *ἀποκινεῖ.* Vid. supra ad p. 17. penult.

D. 1. [155, 13.] *διέρχεται.* M. *καὶ διέρχεται*, unde efficerem *καὶ διερχόμενος*,

92. A. 2. [156, 1.] *τριτοέκτην.* Seu, ut M. exhibent, *τριτοέκτην.* Ita appellatur officium ecclesiasticum, quod inter tertiam et sextam horam canitur. Alias *τρίτη καὶ ἕκτη* nominatur passim; vel quod tunc Canonis, id est seriei hymnorum in ecclesia decantandorum odae tertia, quarta, quinta et sexta cantari solent.; vid. Du Cange v. *Κανὼν*, *τριθέκτη* et *τρίτη.* Verba eius sunt: „Canones dividuntur in novem odas - - post quartam canon interrumpitur *ταῖς ἀναγνώσεσι.* Tum enim lectiones de vitis sanctorum, quorum eo die commemoratio celebratur, aut de diei historia altiori voce a sacerdote vel alio leguntur, quibus finitis reliquae Canonis odae percurruntur."

B. ult. [156, 18.] *ἑορτῇ τῆς ὀρθοδοξίας.* Orthodoxia, et festum orthodoxiae appellata fuit prima Dominica ieiunii seu Quadragesimae, in qua celebratur apud Graecos festum restitutionis imaginum sub Michaële et Theodora Impp. legiturque synodicum in hanc rem editum. (Verba sunt Du Cangii

Digitized by Google

Gloss. Gr. h. v.) Conf. Contin. Theophan. p. 98. A. sqq. 99. D. fine. Cedren. p. 539. A. et ibi Goar. Menolog. Basil. T. II. p. 181. *[Pompa orthodoxiae prima dominica sanctorum ieiuniorum. Contin. Theoph. p. 96. 99. Georg. Monach. p. 527. Sym. Logoth. pag. 432. Th. Smith. de eccles. Gr. p. 28.]*

C. 6. [156, 23.] *τῶν ἔξω ἐκκλησιῶν.* Alias *αἱ ἔξω* ecclesiae sunt suburbanae. Hic autem puto esse urbanas reliquas praeter S. Sophiam.

D. 3. [157, 8.] *ὑπό τε τῶν.* Ita quoque M. neque plus edito; videtur igitur aliquid deesse.

93. C. 6. [158, 17.] *δὲ ἀλλήλων.* Particulam *δὲ* non agnoscunt M.

D. 7. [159, 4.] *τῶν θυρῶν.* Nempe extra metatorium non procedere.

94. B. 5. [159, 21.] *ποιοῦσιν.* Non huc, sed ad v. 7. *εἴρηται* adscriptum erat in M. Scholion.

C. 12. [160, 12.] *καὶ τό.* Etiam alibi hoc in codice *τὸ* pro *μετὰ τὸ* occurrit. Ita paullo post D. 3. *τὸ ἀναστῆναι* pro *μετὰ τὸ ἀναστῆναι.* Sane codex hic editioni consentit.

D. 4. [160, 16.] *μετ' αὐτῶν.* Leg. *μετὰ τῶν*, etiamsi M. non addicentibus.

D. 7. [160, 19.] *οἰκονομείον.* Vel *οἰκονομίου*, ut est in codice. Sic idem quoque pag. 93. A. 11. *διδασκαλίου* dabat. Videtur oeconomium idem atque vestiarium fuisse, et ad curam *τοῦ λογοθέτου τῶν οἰκειακῶν*, rei privatae rationalis, pertinuisse.

D. 9. [160, 21.] *κυρίου.* In codice est *κυ̊ροῦ.* Theophylactus hic memoratus est filius Romani Lecapeni Imperatoris; vid. L. II. c. 38. De dissoluta et luxuriosa eius vita pleni scriptores historiae Byzantinae

D. ult. [160, 23.] *ἐπὶ τὸ μέρος.* *In parte oratorii, in plaga.* *Μέρος* saepe Graecis novis pro *plaga*, tractu, ponitur. Vid. Constant. Tact. p. 23. lin. 23. Ita quoque Latini medii aevi, e. c. *in partibus infidelium* pro in plagis, tractibus, terris. Ita *pars mulierum, pars virorum* pro statione in ecclesia.

95. A. 9. [161, 5.] *προσέρχονται.* M. *προέρχονται.*

B. 2. [161, 8.] *σαγία.* Non video, qui potuerint saga simul et scaramangia gestari. Utrumque erat amiculum exterius; sagum paullo laxius, sed magis curtum: scaramangium strictius, sed magis prolixum. Ambo ad pallii modum accedebant.

C. 1. [161, 18.] *ἰστέον.* Huic paragrapho adscriptum erat in margine: *ἐξ ἑτέρου παλαιοῦ τακτικοῦ*, *ex alio veteri ordinali* vel *ceremoniali*; vid. p. 2. horum commentariorum.

C. 2. [161, 20.] *ἀξιωματικοί.* *Axiomatici, honorati*, qui

Digitized by Google

ἀξιώματα gerebant, dignitates, tam muneribus vel functionibus liberas, quam iunctas. Hoc enim in codice amplius patet huius vocis notio. Alias *ἀξιώματα* sunt dignitates mu-
Ed. L. 74 neribus liberae, quae solo in honore consisterent et opponuntur passim *ἄρχοντες* et *ἀξιωματικοί*. Ita Codin. p. 139. n. 6. axiomaticos appellat tales, quales sunt Despota, Caesar, Nobilissimus, qui solam dignitatem absque functione sustinerent; caeteros appellat *ἄρχοντας*. Conf. p. 120. n. 1., ubi *οἵ τε ἀξιώματα ἔχοντες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἄρχοντες*, et p. 122. lin. 3. et 127. n. 48. Pari modo Theophanes p. 42. D. pen. opponit *ἀξιώματα*, *dignitates*, et *στρατείας*, *militias*, seu *officia*. Vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 18., ubi de *honoratis* agit, quos ait fuisse magistratus civiles militaribus oppositos, item Angelus de Nuce ad Chronic. Cassinens. I. 12. *Ἀξιωματικὸς* alicuius urbis est unus de collegio senatorio, vel magistratu. Malala II. 93. Saepe quidem in hoc codice *ἀξιωματικὸς* de dignitatibus togatis tantum dicitur; est tamen ubi etiam de militaribus. Ita p. 113. A. *τὰ ἀξιώματα τῶν σχολῶν καὶ ταγμάτων*. Infra p. 427. C. 12. *axiomatici scholarum* sunt forte assessores in iudiciis militaribus. * [*Axiomatici seu exercitus et populus huius Romanae urbis*. Liber Diurnus p. 16. conf. not. et p. 23.]* Conf. Du Cange Gloss. utroque, et ad Alex. p. 275.

95. C. 6. [161, 23.] *εἰ μὲν οὐκ ἦν κυριακή*. De hoc ritu diebus dominicis non ingeniculandi v. ad p. 240. C. 6. dicenda.

D. 3. [162, 7.] *τῆς μέσης ἑβδομάδος*. Nempe ieiunii quadragesimalis.

D. 4. [162, 8.] *Αὕτη*. M. *αὐτή*.

D. pen. [162, 13.] *τὰ ὑποχρυσοκλάβων*. M. *τὰ ὑπὸ χρυσ--* divisis vocibus.

97. B. 5. [164, 25.] *τὸ πολίτευμα*. *Patres conscripti* vertit Cl. Interpres. Senatum urbanum *πολιτείαν* appellat Codinus Offic. p. 128. 1. Valesius ad Amm. Marcell. p. 18. a. in loco Libanii *τοὺς πολιτευομένους* vertit *decuriones*, id est magistratus urbanos municipales, quatenus *τοῖς ἄρχουσι*, *regiis officialibus* opponuntur, conf. p. 346. b., ubi *ὁ δῆμος*, *populus*, *οἱ πολιτευταί*, *ordo*, id est senatus, aut decuriones, et *οἱ ἀξιωματικοὶ*, *honorati* ab aula dependentes, contradistinguuntur. Ibidem p. 475. b. in Chronici Alexandrini loco *κόμης καὶ πολιτευόμενος τῆς πόλεως* vertitur *comes et decurio urbis*. In Nov. Iust. p. 53. fin. coniungitur *ἡ βασιλεία καὶ ἡ πολιτεία*. Apud Cedren. 525. D. potest *πολιτεία* aut civitatem CPtanam, aut totum imperium Romanum notare. Apud Procop. Anecdot. p. 11. lin. 21. posteriore sensu occurrit. Magistratum urbanum Procopius pag. 128. 20. *τὸ τῆς πόλεως λεύκωμα* appel-

Digitized by Google

lat. Vid. Bandur. pag. 608. Propterea infra apud Nostrum p. 335. A. 1. ἡ πολιτικὴ verti *corpus magistratus urbani*. Potest tamen etiam τὸ πολίτευμα in nostro praesente loco totum corpus civium significare. Consuevisse processiones in certas classes dividi, virorum, mulierum, puerorum, cleri etc., patet e Gregorii M. processione septuplici,, de qua alibi diximus. Nicetas Choniates, veteris Graecismi imperitus et ridiculus affectator, Senatum urbanum τοὺς ἀγοραίους nominat et a *regiis* distinguit p. 216. A. antepen.: ὠρχώθησαν ἔνδον τοῦ μεγίστου νεὼ ἀπὸ τῶν ἀγοραίων καὶ τῆς βασιλείου αὐλῆς πεντακόσιοι.

C. ult. [165, 17.] ἀντιφόρου. Anteforum erat locus CPli, ante forum Constantini M., ut videtur; vid. Du Cange v. φόρος, p. 1691. init.

D. pen. [165, 25. αὐτὸν.] M. αὐτῷ.

98. C. 3. [166, 25.] προσκαλοῦντες. M. προσκαλουν, id est προσκαλοῦνται.

99. A. 7. [167, 23.] δύο. M. δ̅, hoc est τέτταρες.

C. 3. [168, 18.] μόνον. M. μόνος.

D. 8. [169, 8.] τὸ. Membr. τόν.

100. A. 8. [169, 18.] ἵστανται. Membr. ἵσταται.

A. 9. [169, 19.] τελεῖ τά. Ita quoque M., sed leg. τελεῖται.

B. 5. [170, 2.] ἀπὸ ἱματίου. Recurrit haec dictio p. 106. B. 2. significatque idem atque ἀπὸ [id est μετὰ vel διὰ] χιτῶνος, *in tunica*, quatenus opponitur chlamydi aut scaramangio, omnique vesti exteriori, mutatorio, ἀλλαξίματι. Propterea dicit Noster χωρὶς τῶν ἀλλαξίμων.

B. 6. [170, 2.] καί. Membr. non habent.

C. 1. [170, 6.] τοῦ Λαζάρου. Lazari sabbatum, seu dies sabbati ille, quo memoria Lazari celebratur, praecedit immediate dominicam palmarum; v. Fabric. Bibl. Gr. T. XII. 282. Codin. offic. pag. 99. n. 2. Du Cange ad Zonar. p. 96.

C. 8. [170, 12] σημαίνει ἡ ἐκκλησία. Sed quomodo id factum? Campanisne, an illis lignis, quae hodiedum adhuc in ecclesia Graeca usui sunt, σήμαντρα appellata, tabulae ligneae longae, sed parum latae, ῥόπτρῳ, seu baculo ferreo, vel martello instructae, quo percusso sonum edunt, quem moderari norunt Graeci, ad quem fideles in ecclesiam convocantur; v. Du Cange v. Σημεῖον. Procul dubio factum id fuit non campanis, quamvis Du Cange demonstraverit Gl. Gr. p. 774. saeculo Constantini Monomachi, hoc est undecimo, eas in usu apud Graecos fuisse; et quamvis apud Latinos eaedem iam saeculo Iustiniani M. in usu essent; qua de re verbulum unum alterumve deinceps addam: sed illis, quae dixi, lignis, quod liquet e Nostri pag. 194. C. 12.: τοῦ ξύλου σημαίνοντος τῆς.

Digitized by Google

ἁγίας ἐκκλησίας. Liber miraculorum S. Anastasii Martyris: *τοῦ ἱεροῦ ξύλου σημήναντος συναθροίσθησαν ἅπαντες ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ.* Non igitur, ut nos campanas, ita Graeci sua *σήμαντρα* ad significandas horas, quas sic more nostro appellamus, id est ad dividendum diem noctemque in viginti quatuor aequales particulas et temporum spatia; sed ad significandas *τὰς ὥρας*, hoc est, *καιροὺς εὐθέτους καὶ κυρίους τῶν εὐχῶν*, horas, tempora statuta precum pulsabant. Saeculo iam septimo illum morem conciendi fidelem plebem in sacram concionem percusso ligno obtinuisse in ecclesia Graeca orientalique apparet e Geriro, poëta Arabe, qui in Syria vixit, et sub illo Masalma floruit, eumque et eius gentiles, itemque illum *Χαγάγον* الحجاج laudavit carminibus, quorum apud Theoph. in rebus Constant. Pogonati saepius fit mentio. Poëta ille alteri cuidam poëtae Arabi Christiano, Achthalo dicto, infensissimus, quando ipsum carminibus insectatur, quod saepissime facit, strepitum Nakusorum ipsi exprobrat. *Nakus* nempe Arabes apellant illud a nobis supra descriptum Graecorum sacrum lignum, *σήμαντρον.* Ita dicit e. c.:

ارقنى صوت الدجاج وقرع بالنواقيس

Expergefacit me cantus gallorum et pulsatio Nacusorum.

De illo Abu Eiubo, sancto Muhammedano, regni Turcici patrono tutelari, ad cuius sepulcrum novi Solthani processiones solennes faciunt, et cingulum sibi accingunt, quae ipsorum est inauguratio regia, de illo itaque narrat Elmacinus p. 48., eum durante illa urbis CPtanae sub Constantino Pogonato diuturna obsidione, de qua Theophanes p. 294. narrat, vita excessisse et sub moenibus CPleos sepultum fuisse, velut pignus et certam fiduciam, illud solum, in quo illustrem aliquem suum ducem Arabes humassent, sui iuris aliquando fore. Et quum Graeci, excursione ex urbe facta, eruere defuncti ossa minarentur, contra minatum fuisse Iazidum, ducem exercitus والله لنين نبش لن يضرب بناقوس فى ارض العرب ما دامت لنا مملكة Sic integranda et emendanda ex Ibn Cotaibah sunt verba apud Elmacinum mutila et corrupta. *Per deum immortalem, si eruatur, non sinemus ullum Nakus,* [σήμαντρον, non *campanam*, ut Erpenius vertit,] *pulsari per omnem Arabum ditionem, quamdiu nos quidem ei dominabimur.* CPtanos his minis territos abstitisse ab ossibus sepulti turbandis. E Tebrizio ad Hamasam porro intelligimus, ipsum Muhammedem, qui instituta quam plurima a Christianis Syris et Arabicis assumsit, prius Nacuso fuisse usum, donec videns suis morem Christianum ex odio religionis displicere, praecones illos institueret, qui clara voce precum tempora e tur-

Digitized by Google

ribus significarent. Verba eius in ultimo Hamasae fine haec sunt : الناقوس الذى تضرب به النصارى لاوقات الصلوات والنقس ضرب الناقوس وفى الحديث كانوا ينقسون حتى راى عبد الله بن زيد الاذان فى المنام Fuit igitur ille mos iam ante Muhammedem; quod etiam e superius citato auctore de miraculis S. Anastasii constaret, si spurius non esset. Sed habueruntne Latini quoque talia ligna significatoria? Habuerunt omnino. Quod non tantum e verbis anonymi colligi potest, auctoris regulae Magistri, quem Mabillonius ante saecu- Ed. L. 75
lum VIII. floruisse vult, apud quem haec leguntur c. 54.: *Cum advenisse divinam horam* [id est tempus precum aut in ecclesiam conveniendi] *percussus in oratorio index monstraverit*; item cap. 95.: *cum ad opus divinum oratorii index sonaverit;* sed etiam luculentius certiusque (possunt enim illa superiora de campanis quoque accipi), luculentius, inquam, id colligitur ex illis, quae Muratorius diss. XXXIII. Antiqu. Ital. habet, quae agit de origine et etymologia vocum Ital. sub v. *Tempella.* Verba eius sunt: ,,Tabula lignea, in cuius media superficie mobilia duo vel plura veluti manubria e ferro utrinque infixa sunt, a monachis appellabatur et adhuc vocatur *tempella.* Tabula haec noctu manibus agitata monachos excitabat, ut ad chorum accederent. Quare facile intelligimus ideo crepitaculo eiusmodi inditum nomen tempella, quod tempus indiceret a lectulo consurgendi." Egregie conveniunt haec loco Arabici poëtae supra laudato, ubi scholiastes addit انما يكون قرع النواقيس عند الصباح *contingit pulsatio Nacusorum sub auroram;* item alteri poëtae alicuius in Hamasah extrema:

صوت النواقيس بالاسحار هيجنى بل الديوك التى قد هجن
تشويقى

> *Strepitus Nacusorum sub auroram excitat me; imo vero galli sunt, qui desiderium amorum meorum mihi excitant.*

Ipsa vero etymologia non satisfacit; potius putem esse a *τύμπανον* repetendum vocabulum. *Τύμπανον* est omne *τυπτόμενον*, percussile, tusile. De his *tempellis*, an de campanis accipi debeat locus Chronici Casinensis I. 32.: *universis reboantibus signis procedebant solenniter*, in dubio relinquo; videntur tamen campanae potius respici, quas *signa* fuisse dictas Angelus a Nuce ad illum locum et Du Cange Gloss. Lat. h. v. docent, item v. *Campanas baptizari* et v. *Circuli signorum*, *seu campanarum.* E Prisciani L. V. patet, si locus ille et Scholiastae interpretatio bene habet, Campanas sub Iustiniano iam in usu fuisse, cui grammaticus ille aequalis fuit. *Claxen-*

Digitized by Google

dix est concha, *qua tegitur signum.* Scholiasta *signum* hic idem esse atque *tubam*, ecclesiae nempe, hoc est campanam, vult, cuius interpretationem Du Cange v. *Claxendix* dedit. Sed potest quoque *signum* idem atque *vexillum*, item *statua* esse, et statuas sub uraniscis fuisse poni solitas, ne corvi earum capita concacarent, ut est in Priapeiis, res nota est, demonstravitque Scaliger ad Catalecta, ab illis meniscis morem venisse sanctorum statuis et imaginibus pictis orbem radiantem apponendi, aut capitellum. Saeculo nono campanas in ecclesia Latina in usu fuisse, patet e Du Cange v. *Nolarium*. Imo his ipsis diebus, quibus haec exaro, legi in schedis publicis, rerum novarum casus significantibus, in Austria reparatam esse campanam, saeculo VII. iam fusam et in ecclesiae usus adhibitam, quae iam aetatem mille annorum excedat, et credatur adhuc sexcentum annos ferre posse.

100. C. pen. [170, 14.] *ἐκ χειρὸς τοῦ βασιλέως*. Mirum hoc, patricios e manu Imperatoris palmas accipere, non a Patriarcha aut episcopo quodam. Certe Clerici in Ecclesia latina palmas distribuendi ius sibi vindicabant, et Pontifices Romani aliique primates episcopi Imperatoribus Occidentis sacras palmas mittebant. Landulph. Iun. in Histor. Mediolan. I. 37.: *Mediolanensis Archiepiscopus prout moris et legis consuetudo exigit, pro rege Henrico oravit, et ei ramos palmarum in Germaniam misit*; ubi vid. Saxius in notis. Nisi forte Imperator CPtanus prius ramos a Patriarcha consecratos accepit, quos deinde inter suos distribuit. Sed hodie quidem obtinet mos in ecclesia Graeca, teste Gerlachio p. 469., ut ramos olearum, myrti et palmarum sabbato Lazari in ecclesiam deferant, ubi consecrantur, die autem ipso palmarum a patriarcha aut e vicarii manibus recipiant.

C. ult. [170, 15.] *ἀνὰ βαΐον ἑνός*. Quia Imperatores solebant die Palmarum proceribus et domesticis suis una cum palmarum ramis alia quoque munuscula dare, factum ex eo fuit, ut donum omne *βαΐον*, *palma*, appellaretur, (nisi de palma Circensi repetere malis); v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et Luitprand. Hist. VI. 5., cuius capitis haec est inscriptio: *de erogatione numismatum et aliorum donorum pro veteri Imperatorum Graecorum more ante diem palmarum in magistratus et clientes Imperatorios*. De more in festis diebus fasciculos florum distribuendi v. ad p. 66. A. 10. Est igitur *βαΐν* hic loci fasciculus florum, *un bouquet*.

D. 1. [170, 15.] *σάμψυχα*. Sampsuchum alias quoque amaracus et maiorana, quod postremum nomen notius est, appellatur. Revocat hoc nomen mihi in memoriam elegantissimum epigramma Graecum, quod e Maffeo reddidit Muratorius T. I. Inscription. p. 140.:

Digitized by Google

Ἄνθεα πολλὰ γένοιτο νεοδμήτῳ ἐπὶ τύμβῳ,
Μὴ βάτος αὐχμηρὴ, μὴ κακὸν αἰγίπυρον·
Ἀλλ' ἴα καὶ σάμψουχα καὶ ὑδατίνη νάρκισσος,
Οὐείβιε, καὶ περὶ σοῦ πάντα γένοιτο ῥόδα.
Plurimus hunc tumulum flos ambiat, atque facessant
Hinc rubi horrentes, aegipyrusque mala,
At violae huc coëant, et amaracus et narcissus,
Omnia circa te, Vibie, sunto rosae.

D. 7. [170, 20.] *κατὰ περίσσειαν.* *In abundantia sunt*, id est, abundant. Amata nostro dictio recurrit saepius. Alii *ἐκ περισσοῦ* dicunt. Mauricius Strateg. XII. 6. *σαγίττας καὶ τόξα ἐκ περισσοῦ*.

D. ult. [171, 4.] *ψάλλουσιν· ὑπὸ ἔρην συνταφέντες σοι.* M. sic distinguunt: *ψάλλουσιν ὑπὸ ἔρην· συνταφ* -- Quarum distinguendi rationum utra sit melior, facile constaret, si de significatione aut probitate vocis *ἔρην* liqueret. Leichianae interpretationi obstare videtur vocis *ἔρη* pro *terra* usus rarior et tantum poëticus. Sunt quidem, fateor, quod ex hoc nostro ceremoniali colligitur, nonnulla Graecae plebi trita, haud alibi penes veterum nisi solos poëtas obvia. Cogitavi tamen aliquando, essetne *ἔρην* compendium scribendi pro *ἑσπέρην.* Cui coniecturae obmoveri non debet hoc, quod non *ἑσπέρην*, sed *ἑσπέραν* debuisset dici. Eadem enim culpa possit alteri quoque lectioni adspergi. Sed amant novi Graeci Ionismum, in hac terminatione vocum in *ρα* exeuntium, quem passim apud Nicetam Choniatem et alios animadverti.

101. A. 5. [171, 8.] *ἐλεφαντίνης.* Nempe *θύρας* vel *πύλης.* Carceri palatino id nomen erat. V. Du Cange ad Alexiad. p. 413. Nisi potius ibi mansio fuerit cubiculariorum et vestiarium regium, quod colligo ex pag. 248. C. 8.

B. 6. [171, 16.] *τὰ σύμβολα.* Enunciavit in plurali, quia plura eiusdem formulae, symboli fidei Nicaeni puta, exempla erant. Quinam autem fuerint *οἱ ἐξ ἔθους λαμβάνοντες τὰ σύμβολα*, illi, qui e veteri instituto symboli Nicaeni exemplaria acciperent ab orphanotropheorum inspectore sibi tradita, mihi non constat, neque memini quidquam alibi de hoc more exemplaria manu exarata symbolorum fidei distribuendi legere.

C. 8. [172, 6.] *ἀνθ' ὧν.* *Propterea quod.* In Anthologia inedita Carm. 649., quod etiam ex Grutero apud Fleedwodum in Sylloge Inscriptionum et Muratorium legitur:

Ἀνθ' ὧν δὲ χρονίσας ἐφετήσιον οὐκ ἀπέδωκε etc.
Ἀλγήσας φρεσὶ πολλὰ - -

De more diebus dominicis aut festis maioribus, item si quis sacrum quid corpore ferret, coram superiore non procidendi egi ad pag. 240. C. 6., ubi locum hunc exposui.

C. 10. [172, 8.] *ἀνίσταται.* Honoris significandi causa,

Digitized by Google

quem symbolo fidei exhibeat, quum alias neque procerum, neque principum, neque legatorum exterorum cuiquam assurgeret Imperator..

C. ult. [172, 11.] *τελέσας*. Redit ad orphanotrophum. Postquam dixisset auctor, quae Imperator faceret accepto symbolo fidei, subiicit quae orphanotrophus faciat illud tradendo. Similis constructio est pag. 102. A. 6., ubi *ἐπιδίδωσι* pariter non ad praepositum, sed ad Sacellarium pertinet.

102. A. pen. [173, 4.] *κατ' ἕνα*. M. *καθ' ἕνα*. Vitium typographis debetur.

B. 3. [173, 7.] *ξενοδόχον*. Xenodochia et Xenones erant hospitia pro vetulis infirmis aegris corporibus, quos Xeno-
Ed. L. 76 dochi recipiebant, curabant, alebant, vestiebant, humabant, ut patet ex Theophan. p. 157. B. 1. et Asseman. T. I. Bibl. Orient. p. 271. Videntur parabolanis successisse, de quibus vid. Harenbergii diss. Miscell. Lips. T. VII. parte IV.

C. 2. [173, 17.] *διευθετίσῃ*. M. *διευθετήσῃ*.

C. 11. [173, 24.] *ἀνὰ σταυρὸν ἕνα*. Ita quoque Codex, et proba est atque antiqua ea forma. Solet tamen Noster multo frequentius illa altera uti *ἀνὰ ἑνὸς σταυροῦ*.

D. 2. [174, 3.] *ἐπὶ τὸ*. Membr. *ἐπὶ τὸν*; et sic quoque pag. 103. B. 3.

104. B. 4. [176, 19.] *ἐκεῖσε πατρίκιοι*. M. *ἐκεῖσε οἱ πατρίκιοι*.

B. 9. [176, 24.] *τὰ βῆλα*. Nempe uxores illorum procerum, quibus Imperator cruces argenteas distribuit; et eodem ordine admittuntur foeminina vela, atque virorum, et ab iisdem viris, orphanotropho nempe atque xenodocho, accipit Augusta cruces, a quibus Imperator acceperat.

C. 10. [177, 10.] *ἐσκόρπισεν*. Est e Psalmo, non bene memini, quo. Proclamabat praeco haec ipsa verba etiam in Pontificum Romanorum inauguratione, ut legisse in Ceremoniali tali quodam recordor.

D. 2. [177, 12.] *θεῷ*. Id quoque M. dabant in compendio *θω̄*. Nihilominus tamen ratio linguae flagitat *θεοῦ*.

D. 6. [177, 15.] *γίνονται μίνσαι*. Iam aliquoties habuimus, *missae fiunt*, id est consistoria procerum, qui processerant seu in aula convenerant, dimittuntur; quo facto, abeunt aliqui, alii manent, iussi nempe cum domino epulari.

105. A. 1. [177, 21.] *συλλειτουργοῦνται*. M. *συλλειτουρ-* *γουν* (τ superscr.), id est, *συλλειτουργοῦντες*. Vid. p. 103. C. ult. P. 108. B. 1. tamen erat claris et integris litteris in M. exaratum *συλλειτουργοῦνται*.

A. 3. [178, 2.] *τελοῦνται*. M. *τελουν* (τ superscr.), id est, *τελοῦντες*.

Digitized by Google

A. 9. [178, 7.] ἢ δὲ. Membr. εἰ δὲ.

A. 12. [178, 9.] καθέζεται. Membr. καθέζονται.

B. ult. [178, 20.] ἀπέρχεται. Post hoc verbum exciderunt ob idem verbum iteratum haec e Membran. restituenda : ἐν Βλαχέρναις, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ ναῷ ἀπέρχεται μέχρι --

C. 7. [179, 5.] προσευχῇ. Est idem atque προσευχάδιον, nempe scabellum, quale praefixum est altarium nostrorum ambabus πλαγίαις, et illi, ubi corpus Christi, et illi, ubi sanguis eius dispensatur ; super quo flexis genibus preces deo persolvunt, qui aut non valent ob corporis imbecillitatem humo se sternere, aut qui salva dignitate non audent. Typicum Ms. Monasterii Kecharitωmenes (apud Du Cange v. προσευχάδιον) : μετὰ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι τὰς συνήθεις γονυκλισίας τὰς μὲν δυνατωτέρας [scil. moniales] ἀπὸ γῆς ἄνευ προσευχαδίου, τὰς ἀσθενεστέρας δὲ καὶ μετά τινος ὑποστηρίγματος ταπεινοῦ καὶ βήματος. Talia quoque scabella suppedanea serviunt nostratibus in confessionibus, ut illis genua imponant coram Confessionario suo poenitentiam facientes; item in diebus poenitentialibus publicis, quando dominica oratio in genubus a toto populo recitatur. Est igitur hic loci ἡ προσευχὴ αὐτοῦ, nempe Imperatoris, statio vel sedes Imperatoris in ecclesia Blachernensi, cum adiuncto scabello genuali, peragendae eius devotioni inserviens, quae erat ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν. Dubium non est, ad cancellos tribunarum reliquarum quoque sacrarum aedium posita fuisse talia scabella, super quibus preces diceret Imperator antequam in tribunam intraret. Noster deinceps p. 107. B. pen. βασμίδιον appellat.

C. penult. [179, 10.] εἴτε τοῦ πλοὸς. Ita quoque M. Subintell. διὰ vel μετὰ vel ἀπὸ. Conf. p. 106. A. 10.

D. 3. [179, 13.] κατηχήσεις. Debebat igitur Patriarcha CPtanus die veneris caro dicto vel magno homiliam in aede Blachernensi recitare. Olim initio rei Christianae paene nullae erant conciones seu conventus sacri absque homilia. Sed prolapsis ad superstitionem et ignorationem cum literarum omnium, tum veri quoque Christianismi Graecis, abierunt in desuetudinem homiliae, raroque tale quid auditur in ecclesiis Graecis hodie, nisi forte hieromonachus aliquis egregie doctus admirationem et laudes mereri, et dierum festorum maiorum (nam illis paene solis talis habetur honor) illustrare festivitatem velit. Ut in ecclesia Latina, ita quoque in Graeca officium perorandi a sacerdotio avulsum fuit.

D. 6. [179, 16.] βεστιαρίῳ. Vestiarium non tantum dicebatur illis saeculis conditorium supellectilis vestiariae, sed omnis omnino pretiosae supellectilis horreum, thesaurus, gazophylacium. Ut e Nostro patet, qui p. 267. et II. 45. p. 388., quo de expeditione Cretensi agit, recenset ea, quae ad vesti-

Digitized by Google

arium pertinuerint, et ex eo erogata fuerint in usum castrensis expeditionis. Vid. Du Cange v. *Βεστιάριον* et *Vestiarius*, et ad Alexiad. p. 285. Goar. ad Codin. p. 33. n. 61. Guther. p. 658. Idem L. I. Themat. c. 1. *μινσούρια* memorat *ἀργυρᾶ, ἅπερ κεῖται ἐν τῷ βασιλικῷ βεστιαρίῳ*. Hinc quando vestiarium vestium in specie designare vellent, addebant plerumque commemorationem vestium, ut Continuator Constant. p. 86. D. 1. *βεστιάριον* appellat *τῶν ἀποθησαυριζομένων πέπλων ἐκεῖσε σηρικῶν*. Ita quoque hodienum thesaurus cimeliorum regalium *garderobbe* appellatur. Henricus Knygthon ad A. 1381.: *Iuravit, quod credidit, quod non esset aliquis rex christianus, habens meliorem gardropiam. Nam, ut dixit, tanta erat copia vasorum et iocalium de argento* etc. *[Vestiarium Augustae memoratur Script. post Theophan. p. 89.]*

D. 7. [179, 16.] *ἐκβάλλει*. Expromi inde se praesente et in chrysotriclini atrio illo, in quo sacrae epulae fiunt, deponi iubet. *Καθυπουργεῖν* et *ὑπουργεῖν* in specie de servitio triclinari seu epulari adhiberi, supra iam dixi.

D. pen. [179, 19.] *τελοῦσι*. Nempe sacerdotes palatini Deiparae Phari, in cuius aede sacram lanceam, qua Christi latus perfossum iactabatur, asservabatur, ut e p. 106. A. 8. constat. Sensus igitur huius loci hic est: si Imperator ante Tertiam et Sextam abeat ex aede Blachernensi, eum protinus in Vestiarium, hoc est gazophylacium, tendere, et inde expromi coram se curare supellectilem triclinarem auream, crateres, discos, missoria etc., quae septimana paschali in solennibus epulis, quibus excipienda tunc erat tota comitativa, servire deberent; eoque negotio confecto abire ad Deiparam Phari, ibique audita tertia et sexta, sacram lanceam adorare. Si vero tertiae et sextae cantandae intersit in aede Blachernensi, tunc eum illinc directe ad B. V. Phari tendere, ibique adorata lancea, in Vestiario, quae ordinanda sint, ordinare.

D. pen. [179, 19.] *λόγχην*. Mirum est, huius lanceae mentionem in epistola Alexii apud Du Cange ad Alex. p. 336. non fieri, in qua reliquiae Sanctorum CPli, ut ferebant, asservatae magno numero exponuntur. Magna in fama erat aevo medio CPlis ob abundantem copiam sacrarum reliquiarum. V. Du Cange CPl. Christ. III. p. 4. *[Fulcher. Carnotens. in Gestis Francor. peregrinor. laudat CPlin *ob auri, argenti, palliorum et reliquiarum usum* p. 386.]* Forte ex eo, quod in supra memorata epistola lanceae mentio non fit, impostura possit argui. Contendit quidem Du Cangius eam epistolam genuinam esse. Verum sunt multa, quae spuriam et a Latino semibarbaro confictam esse produnt; et inter alia hoc de lancea desumtum argumentum, quam non omisisset Alexius nominare, si revera hanc epistolam scripsisset. Verum no-

Digitized by Google

rat auctor eius Latinus, reges Francos Hierosolymitanos lanceae possessionem sibi arrogare. Propterea non poterat eam inter cimelia imperii CPtani numerare. Omisit quoque omophorium et reliquas fascias B. Virginis et alia, quae CPtani possidere iactabant.

106. A. ult. [180, 4.] φιλοκαλεῖ. *Abstergit, everrit*, verriculo nempe e plumis pavonum facto. In genere est φιλοκαλεῖν comere, mundare, parare, ornare. Hinc Latini suum *filoparis*, *ornatus*, sumserunt. Ut φιλοκαλεῖν est studere efficere, ut aliquid pulchrum appareat, affectare decorum et honestum, ita Latinis hybrida vox *filoparare* est studere efficere, ut aliquid *paratum*, id est ornatum, comtum appareat, et *philoparis*, res, cui conficiendae studium paraturae seu ornatus et decoris fuit adhibitum, elegans, scita, speciosa. Vid. Du Cange h. v.

B. 3. [180, 6.] τοὺς λωβούς. *Λωβοί*, ut plerisque placet, dicuntur recentioribus Graecis Scriptoribus, qui Latinis *leprosi*, tametsi hac voce *mutilati* generatim intelligi possint. Verba sunt Du Cangii in Gloss. Gr. h. v. Idem in CPli Christ. IV. 9. §. 17. ex Zonara docuit, ita appellari τοὺς τὰ σώματα λελωβημένους ἐκ τῆς νόσου τῆς ἱερᾶς καὶ τοὺς λελεπρωμένους. Aeneas Gazaeus p. 39. 7. ed. Barth. λελωβημένον pro *leproso* posuit, et apud Cedren. p. 319. D. 7. opponuntur λελωβημένοι et πεπηρωμένοι, ubi vid. Xylander et Goar. ad Cedr. p. 399. A. 1.; λώβη apud Theophan. modo *labes* redditur p. 59. A. 2., modo *tabes* p. 136. D. fine, modo *contagium* p. 142. A. 3. Vid. Combefis. ad Theophan. pag. 71. D. 10. Caeterum non erat cur de probitate vocis λωβός dubitarent viri docti ad Themist. p. 247. C. 7.; vid. not. p. 500. *Lazaros* et *leprosos* vocabant medio aevo tales miseros: unde talia nosocomia nostrates adhuc *Lazarete*, Batavi autem *Leprosenhuysen* dicunt; non quod omnes illuc depositi leprosi essent, sed plerique. Ad leprosos non tantum pertinebant scabiosi, ulcerosi, sed etiam lue gallica infecti. Luem illam vetustis iam temporibus in humanum genus saeviisse, non obscuris colligitur veterum testimoniis. Unum citabo satis luculentum ex Isidoro Mercatore, saeculi VII., ut reputatur, scriptore: *Pro his, qui in animalibus* [ex concubitu cum animalibus] *ut animalia fracescunt* [computrescunt] *vel in masculis* [id est ἐξ ἀῤῥενοκοιτίας] *leprosi efficiuntur.* Aliud exemplum in dissert. observationes medicas ex Arabum monumentis exhibente protuli ex Abi Oseiba et possent huius rei plura dari argumenta, si locus hic esset. Fd. L. 77

106. B. 8. [180, 10.] δίδοται μεταστάσιμον. Iubentur proceres reliquique officiales, quibus negotium est in tribunalibus Lausiaci, feriari et missa facere ea, in quibus sunt; verbo,

Digitized by Google

iubentur abire, et clauduntur expeditionibus rerum destinatae diaetae.

B. 11. [180, 14.] ἡμικύκλῳ. M. ἡμικυκλίῳ.

C. 10. [181, 1.] ἀτραβατικά. De vestibus Atrabaticis quod dicam post Du Cangium in Gloss. Lat. h. v., non habeo. Nondum constat, cuius coloris fuerint et quomodo formatae, villosaene, an laeves, crassae, an tenues, lanane an cottoneo vel serico. Videntur tamen atri aut subobscuri coloris fuisse, quia plerumque in luctu adhiberi solebant. Forte igitur ab atro colore sic sunt dictae. Sed derivant viri docti ab Atrebatibus, ubi fabrefactae fuerint. Si proba est etymologia Frischii in Lexico Germanico, *Rasch*, notum genus panni lanei apud nos, ab *Arras*, urbe Belgica, derivantis in voce *Arrasch*, constat iam, quid fuerint Atrabaticae vestes. Verum propius a vero videtur abesse altera eiusdem vocis derivatio, ab ipso in v. *Rasch* proposita, a *rasum*. Si Atrabaticae ab Atrebatibus repetendae, et eaedem sunt cum vestibus vel pannis *Arazzo*, (de quibus v. Du Cange h. v.,) sunt quoque eaedem cum vestibus *Arest*, de quibus idem Du Cange h. v. inter alia hunc locum habet ex veteri libro: *Tres magni panni penduli* [id est vela] *consuti, in quorum quolibet continentur sex panni de Arest.*

C. 12. [181, 3.] λεοντάρια. Id est vestes cum intextis leonum figuris, ut λευκολέοντες in specie erant vestes cum intextis leonibus in fundo vel campo candido.

D. 1. [181, 4.] διβητίσιν τὸ παγανὸν. Dibitisium, genus superhumeralis non valde prolixi, paganum, hoc est auro et splendore omni carens, quale geritur in luctu, (et sane luctus Christianorum maximus ille est, quem ob Christi mortem instituunt,) et quando Imperator paganus, hoc est λιτὸς, ab omni pompa remotus, velut latere cupiens procedit.

D. 2. [181, 5.] τὴν ὀψίμαρον. Quid haec vox sibi velit, ne coniectura quidem assequor. Quamvis enim succurrat, forte sic dictam esse illam chlamydem, quod vesperae, ὀψὲ τῆς ἡμέρας, gestaretur, obstat tamen, quod haec mane fieri dicantur.

107. A. 7. [181, 20.] διὰ τῶν. M. διά τε τῶν.

A. 9. [181, 21.] πύλης καὶ χαλκῆς. M. πύλης τῆς χαλκῆς.

δ

C. 12. [182, 20.] νάρδον. M. ναρ, quod possis quoque νάρδους interpretari.

C. ult. [182, 22.] γυναικίτου νάρθηκος. Nihilo plus praestant M.; nihilo tamen minus deesse quaedam dubio vacat, forte ex p. 110. A. 6. et 7. supplenda.

D. 3. [182, 24.] πύλης τοῦ βήματος. Significatur porta non e tribuna in Naum, sed e Sceuophylacio seu sacristia extra ecclesiam in atrii plagam borealem educens.

Digitized by Google

108. B. 1. [183, 17.] εἰσέρχονται. M. ἐξέρχονται.

C. 3. [184, 5.] χροακῶν. Opponuntur *coloreae* vestes *albis*. Vid. quae ad p. 364. C. dico.

109. A. 1. [184, 22.] ἐν μεγάλαις. M. ἐν ταῖς μεγάλαις.

B. 6. [185, 14.] διὰ τοῦ. M. διά τε τοῦ.

D. 2. [186, 8.] ἐνώσεως ἐκκλησίας. Vid. dissert. Cl. Leichii de vita Constantini Porphyrog. §. IV.

D. 5. [186, 10.] ἐμπράττως. Est idem atque ἐμπράκτως, *cum solenne comitatu*, ut vertit Goar. apud Theophan. p. 335. A., vel, quod idem est, *cum solenne obsequio*, ut vertit Anastasius p. 133., vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. De ἐμπράττοις vel ἐμπράκτοις, et ἀπράττοις vel ἀπράκτοις dignitatibus dicam suo loco. Ἀπίεισι est quoque in codice: sed leg. ἄπεισι.

110. B. 10. [187, 11.] ὁ ἀσπασμός. Id est veneratio Augusti et gratulatio, quam ipsi proceres ob festum diem feliciter aditum et absolvendum, saepiusque deinceps iterandum praestant.

C. 9. [187, 20.] εἰς τὰ ἅγια. Subintell. δῶρα. Triplex hic memoratur processus Imperatoris, dum in ecclesia est, e suo metatorio: 1) εἰς τὰ ἅγια, quando sacris nondum consecratis, sed mox consecrandis, obviam it, dum ea in introitu magno sic dicto per ecclesiam circumferuntur adoranda; 2) ad Agapen, seu osculum pacis, 3) ad communionem.

D. 4. [188, 4.] τὰ διάλιθα. M. τὰ τούτων [id est αὐτῶν] διάλιθα.

D. 9. [188, 9.] τοὺς κριούς. Forte ab intexta figura arietum sic dicta fuerunt haec colobia. Ζωστίκια σπαθία videntur esse, quae e baltheo gestantur, quum aliae spathae sint, quae manu; παραζωνίδια appellat Athenaeus L. IV.

111. A. 5. [188, 15.] καινῇ κυριακῇ. Varia nomina habet hic dies dominicus, qui proximus seu octava est a die Paschatis. Nam ἡ καινή, item ἡ νέα κυριακή, ut et ἡ διακαινήσιμος appellatur, et ἡ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, quia evangelium: *Et quum ianuae essent clausae*, tum praelegitur. Ἡ Διακαινήσιμος dicitur, quia neophotisti tunc pro ultima vice *in albis* procedebant, quapropter etiam in latina ecclesia haec dominica *in Albis* appellatur; ἡ νέα aut ἡ καινὴ vero, quia est proxime futura dominica post Dominicam eximie sic dictam, id est diem Paschatis. Simili modo usurpamus nos vocem *neu* in sermone nostro; *die neue Woche* est septimana proxime futura, imminens. Vid. Du Cange Gloss. Gr. p. 769.

B. 7. [189, 4.] τῆς νέας μεγάλης ἐκκλησίας. Festum Novae magnae ecclesiae est dies natalis Encaeniorum eius, seu quo inaugurata fuit. Ex eo, quod ille dies hic loci inter dies festos Ascensionis Christi et Pentecostes medius commemoratur, conficere licet, inauguratam illam ecclesiam a Basilio

Digitized by Google

Macedone illo tempore fuisse, quod Assumtionem Christi et Pentecosten intercedit. Sane Symeo Magister p. 456. inauguratam fuisse perhibet illam aedem Calendis Maiis anni XIV. Basilii, qui respondet anno Christi 880. Vid. de illa ecclesia Du Cange Constantinopoli Christ. L. IV. c. 3. p. 97.

C. 1. [189, 10.] *ἁγίων πάντων*. Sanctorum omnium festum incidebat in Dominicam primam post Pentecosten, seu in festum nobis Trinitatis dictum; (vid. Du Cange v. *πεντηκοστάριον*;) festum sanctorum Apostolorum in diem 29. Iunii, Eliae in d. Iulii 20.; transfigurationis Christi in diem Augusti 6.; dormitionis seu obitus B. Virginis in d. 15. Augusti, nativitatis eiusdem in d. 8. Septembris, Exaltationis Crucis in d. 14. Septembris; S. Demetrii in d. 15. Novembris, Archistrategi, seu Michaëlis Archangeli, in diem aliquem decimo quinto Novembris posteriorem et festo Nativitatis Christi priorem, quia a Nostro medius inter utrumque collocatur; festum Basilii in Cal. Ianuar. (sed v. quae ad Cletorologium dicemus). Quando sit festum Hypapantes seu occursus, nobis Purificationis Mariae, notum est. Festum Orthodoxiae incidebat in primam dominicam Quadragesimalis ieiunii, nobis Quadragesimae. Festum annunciationis virginis instabile est, sed semper incidit in Quadragesimale tempus. Haec volui simul persequi ad ductum Nostri, qui omnes hos festos dies ad seriem temporis recensuit, initio a Paschate, ut festo omnium maximo, facto.

C. 6. [189, 14.] *τά*. Membr. non habent.

Ed. L. 78 C. 9. [189, 16.] *λευκά, καί*. M. *λευκὰ διβητήσια, καί*.

C. 10. [189, 17.] *τε*. Membr. *δέ*.

C. 11. [189, 18.] *κοιμήσεως*. *[Callisti Patriarchae CPtani in obdormitionem seu assumtionem B. Virginis Deiparae oratio hactenus inedita in cod. CXI. Lambec. L. III. 6.]*

112. A. 13. [190, 16.] *τοῦ ἁγίου Βασιλείου*. M. claris literis *τοῦ βότου*, *die voti*, quo votum peragebatur, seu votorum, scilicet pro salute Imperatorum, nuncupatio; qui festus dies in tertium Nonas Ianuarias incidebat, et ludis circensibus decorabatur. Propterea fit quoque hic loci mentio hippodromi, cui cum festo S. Basilii, quod in Calendas Ianuarias incidebat, commune nihil erat. Vid. supra cap. XXIV. et Du Cange Gloss. utroque. Mireris tantam discrepantiam lectionum.

B. 2. [190, 19.] *ἱππικοῖς πᾶσιν ἱπποδρομίοις*. Absurdum et ridiculum videri queat, et est omnino, *ἱππικὰ ἱπποδρόμια* dicere, si ad puritatem veterum et indolem linguae exegeris. Sed sic loquebatur Constantini saeculum, *ἱπποδρόμια* appellans omnia spectacula, quaecunque *ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ*, seu circo, exhiberentur, etiamsi equestria non essent, ut curso-

Digitized by Google

rum, funambulonum, *θαυματουργῶν* omnium; ut veteres *ἀκροάματα* appellabant spectacula omnia animum exhilarantia, etiamsi nihil haberent, quod audiretur. Erit itaque non superfluum *τοῖς ἱππικοῖς*, ut videri possit, sed significabit dictio *τὰ ἱππικὰ ἱπποδρόμια* equestria circensia seu in circo edenda spectacula.

C. 8. [191, 9.] *εἰσοδεύουσι.* In solenni litania seu processione per ecclesiam intrat in Tribunam. Scilicet prius quam intraret Imperator in Navim ecclesiae, ascendebat in Catechumenia protinus e Narthece, ibique sumto ornatu in illum diem congruo descendebat, intrabat in Naum, et per eum in solenni processione intrabat deinceps in Tribunam, et ex ea per Cyclium ascendebat rursus in Catechumenia.

113. B. 6. [192, 10.] *κιβώριον.* Patet hinc, *κιβώριον* non tantum pensile illud operculum esse, quod altari superimmineret, sed etiam illud, quod thronum regium tegit. Franci *dais* appellant a Latinobarbaro *dagus*, quod est a germanico *Dach*, *tectum.* Conf. p. 136. D. 137. A. 4. C. 3. 138. init.

B. ult. [192, 16.] *σφραγίζοντα.* M. *σφραγίζοντες*, respiciendo ad *τὸ σημαινόμενον*, ut grammatici loquuntur.

D. 4. [193, 4.] *ἅγιος, ἅγιος.* Addunt M. tertium *ἅγιος.* Est nempe canticum illud prophetae: *Sanctus, sanctus, sanctus Deus, omnis terra plena est gloriae eius;* quem *hymnum Trinitatis* appellabant. V. Du Cange v. *Hymnus.* Codinus Offic. XVII. 18.: *ὁ πατριάρχης χρίει σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ θείῳ μύρῳ ἐπιλέγων μεγάλῃ φωνῇ τὸ Ἅγιος. οἱ δὲ ὄντες ἐν τῷ ἄμβωνι πάντες παρὰ τοῦ πατριάρχου διαδεχόμενοι τὴν φωνὴν λέγουσι καὶ αὐτοὶ ἐκ τρίτου τὸ Ἅγιος. ὁμοίως καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐκ τρίτου λέγει τὸν αὐτὸν λόγον.* Confirmatur hoc ex aliis Nostri locis. Vid. p. 169. D. Sed ad quemnam pertinet illud *ἅγιος*? ad Deumne, an ad Imperatorem? Videatur prima fronte ad Deum pertinere, ut quem Sanctum et venerabilem in suis iudiciis et in ipsa quaque cuiusque Imperatoris electione admirabilem esse significare velint clamantes. Putem tamen potius appellationem eam esse, qua veluti renunciet Patriarcha, clerus et laici novum Imperatorem, quasi dicendo: *Tu es ἅγιος, sanctus et inviolabilis*, sacra est iam deinceps tua maiestas. Concludas hoc e verbis Symeonis Thessalonicensis: *τὸν βασιλέα χρίων ὁ ἀρχιερεὺς ἅγιον ἀνακηρύττει.* *[Guntherus in Hist. CPtana: *Acclamatum est a mulieribus: ἅγιος βασιλεὺς Marchio;* expugnata nempe CPli a Francis.]* Ex ignoratione originis et verae significationis atque vis, quae voci *ἅγιος* inest, factum fuit, ut Imperatorem suum Graeci *τὸν ἰσαπόστολον καὶ ἅγιον βασιλέα* appellarent. Vid. Du Cange v. *Ἰσαπόστολος* et dissert. de numis Byzant. §. 15., ubi non magis opus erat, ut contra ti-

Digitized by Google

tulum ἅγιος Imperatoribus CPtanis a suis tributum adeo stomacharetur, atque nobis est, ut velut abominabilem fastum, et Antichristi aliquod signum notemus atque damnemus titulum *Sanctissime Pater* et *Sanctitas Tua* in Pontifice Romano. Ut *Sanctus* nihil plus, quam inviolabilem, venerabilem, reverendum, item reverentem aliorum et abstinentem sibi a criminibus significat, ita vox quoque Graeca nihilo plus infert. Nullus paene est Graecus sacerdos, cui titulus *sanctissime pater* et *sanctitas tua* non tribuatur hodie. Olim pertinebat ad Imperatores veteris Romae. Lampridius in Vita Heliogabali T. I. Scr. Hist. Aug. p. 877. *Constantine venerabilis*, ait, id est ἅγιε, quem p. 795. *sacratissime* compellaverat. Idem in Alexandro Severo p. 888.: *Ab aliis Pius appellabatur, ab omnibus certe sanctus et utilis reipublicae.* Praeclare de usu vocis *sanctus* pro *venerabilis* egit Salmasius ad eosdem Scr. H. A. p. 629. T. II. Pari modo appellatio ἅγιος et κύριε ἡγιασμένε (in Novella Romani iunioris apud Labbeum p. 80. fin.) tam invidenda non est, et nihilo plus quam *sacratissima vestra maiestas* notat, tanquam si diceres *venerabilis*, aut *venerandissime*, aut et *carissime domine*. Nam ἅγιος ab ἅγω vel ἅζω, ἅζομαι, venit, *magni duco, veneror*, item ἅγαμαι, *amo*, *carum habeo;* et ἡ σὴ ἁγιότης est proprie *tua venerabilitas*, aut *tua dignitas*, vel et *tua adamabilitas*, aut tandem *tua inviolabilitas*. Caeterum de *festo Agios* olim saeculo XII. in ecclesia Mediolanensi celebrato, quo nempe hymnus ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, vel etiam ἅγιος ὁ θεὸς, ἅγιος ὁ ἰσχυρὸς, ἅγιος ὁ ἀθάνατος, *sanctus deus*, *sanctus fortis*, *sanctus immortalis*, cantari solebat, haec perhibet Landulphus iunior Hist. Mediol. c. 22.: *Parochianis ecclesiae S. Mariae cum viridibus frondibus et ramis arborum candelis accensis illigatis, iisdem et cantantibus Agios, propter quod festum dicitur de Agios, quod est nomen dei.* Conf. Menolog. Basil. T. I. p. 69. *[Duo diaconi cappis rubris cantantes Agios. Moleon. p. 208.]* V. de Trisagio Habert. Pontific. p. 64. Iuvat hac occasione indicare, quare Graeci CPtani dicantur hoc ἅγιος et alias tales formulas ἐκ τρίτου vel τρίτον, *ter*, iterare. In Trisagio quidem nolumus cum theologis pugnare documenta Trinitatis invenientibus; antiquarii tamen et in ea formula et in aliis ter iteratis antiquitatis notas agnoscunt. Scilicet primi homines, idearum et verborum pauperes, quum vellent aliquam rem ἐμφατικῶς significare et velut inculcare, idem verbum, eandem formulam, iterum atque iterum repetebant. Unde venit illa formula *bis*, *terque*, *quaterque beatus;* id est talis, qui mereatur, ut vocabulum *beatus* de eo ter quaterque iteretur. Numinum, quae gentiles celebrarent, nomina bis et ter citabant in suis hymnis. Theocrit. Id. XXII. vs. 1.:

Digitized by Google

Ὑμνέομες Λήδας τε καὶ αἰγιόχου Διὸς υἱὼ,
Κάστορα καὶ φοβερὸν Πολυδεύκεα πὺξ ἐρεθίζεν,
ὑμνέομες καὶ δὶς καὶ τὸ τρίτον ἄρσενα τέκνα
κούρης Θεστιάδος.

Praesertim orientalium ille mos erat, et in laudibus nominibusque dei et in salutationibus amicorum eandem formulam aliquoties iterare. Unde factum apud Arabes, ut verbum اثنى quod *duplicare*, *bis iterare* proprie sonat, etiam *laudare*, *celebrare* significet, et ثنا quod proprie *iteratio* est, etiam *laudes* notet. Inde formula حمد الله واثنى عليه *laudavit deum et reflexit* [nempe sermonem] *super eum*, id est, aliquoties iteravit formulam: laudatus sit deus.

114. A. 1. [193, 11.] *ὁ τοῦ στρατιωτικοῦ.* Nempe *λογοθέτης*, *rationalis rei militaris.* Cl. Decessor ad ὁ adscripserat in Apographo Draudiano *ι*, ita ut intelligatur eum οἱ emendatum ivisse, quod etiam Latina eius referunt.

Ibid. [193, 12.] *ὁ τῶν ἐξκουβίτων τῶν ἱκανάτων.* M. ὁ τοῦ ἐξκουβι (with τ above) [id est ἐξκουβίτου] *τῶν ἱκανάτων.* Retinere malim correctionem Leichianam, inserto praeterea commate post *ἐξκουβίτων.* Diversi enim Excubitores et Hicanati. In ὁ subintelligitur *Domesticus*; ut adeo loci huius ille sensus sit, quarto loco introduci domesticum excubitorum, domesticum Hicanatorum et Domesticum Numerorum.

A. 7. [193, 17.] *κανδιδάτοι πεζοί.* Infra p. 138. Domestici et Scholarii *τοῦ πεδίτου*, peditatus, memorantur. Nam alii equestres candidati erant, quos paulo ante Noster nominabat *κανδιδάτους καβαλλαρικούς.*

A. 8. [193, 18.] *τριβοῦνοι, κόμητες.* Comma hic loci M. nullum monstrabant, unde colligo, iungendos esse ambo titulos, et *tribunos comites classis* eosdem, non diversos tribunos a comitibus fuisse. Vid. ad p. 120. A. 6.

A. 11. [193, 20.] *ἐξέρχονται εἰς.* M. puncto perfecto intergesto sequentia a superioribus separant.

A. pen. [193, 21.] *τὰ λοιπά.* Ad caeteros coronationis imperialis ritus nostro praeteritos pertinere quoque videtur *ἡ ὑπατεία.* Nicephorus Patriarcha in fine Breviarii historici narrans Constantinum Copronymum duo filios Caesares et unum Nobilissimum creasse, ait: *προόδου κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν* [sanctam Sophiam puta] *γενομένης, ὑπατείαν ἐποίησαν, καὶ τοῖς παρελθοῦσι χρήματα διένειμαν ἐκ τοῦ παλατίου ἀρξάμενοι, μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦτο ἐπιτελοῦντες.* Notabile est, hypatias seu munera consularia sparsa fuisse in processione a palatio ad S. Sophiam usque. Forte idem quoque fecerunt in reditu ex ecclesia ad palatium. Hypatias adhuc Basilii Macedonis tempore in usu Ed. L. 79

Digitized by Google

fuisse, testis est Georg. Monach. p. 544. initio. Sub Constantino autem Porphyrogenneto num adhuc viguerint, posset in dubium vocari, quandoquidem nulla eorum memoria in nostro codice habetur. Apud Latinos quidem obtinebant adhuc longo tempore post, et adhuc obtinent. Ita narrat Donizo Vita Mathildis Comitissae de processione in coronatione Henrici IV. Imp.:

Lampadibus multis cum claro lumine sumtis
Antiquo more processio regis honore
Facta; fit extensa numis eius cooperta.

Id est, per totam istam extensam seu longam processionem e Laterano ad limina S. S. Apostolorum spargi fecit Henricus numos in populum. Saeculo IX. etiam apud Saracenos in usu fuisse missilia, constat ex Abulfeda ad A. 210., ubi celebris illius Chalifae, Almamonis, nuptias describit, quem locum insignem quidem, quum non liceat in praesentibus explicare, ponam tamen, ut intelligatur, quem splendorem luxumque suis in nuptiis principes eorum temporum monstraverint. فى هذه انسنة دخل المامون ببوران بنت الحسن بن سهل وكان الحسن مقيما فى فم الصلح فسار المامون من بغداد الى فم الصلح ودخل بها ونثرت عليه جدة بوران ام الحسن الف حبة لولو من انفس ما يكون واوقدت شمعة عنبر زنتها اربعون منا وكتب الحسن بن سهل اسماء ضياعه فى رقاع ونثرها على القواد فمن وقع له رقعة اخذ الضيعة المسماة فيها *Hoc anno*, ait Abulfeda [est in Anno 210., qui respondet anno Aerae Christianae 825.] *celebrabat ol Mamun nuptias cum Burana, filia 'l Hasani filii Sahli, apud Fames Selch; quo se Bagdado contulerat. Ibi enim puellae pater agebat. Avia sponsae paterna tum sponso mille margaritas primae formae et maximi pretii super caput effundebat. Cereus ambra factus, quadraginta mannos* [seu octoginta libras] *pendens, tunc ardebat. Pater sponsae inter proceres aulae pro missilibus spargebat schedas, in quarum singulis scripta erant singulae villae suae; quarum quodcunque nomen quisquis sorte nancisceretur, ille reddita schedula villam accipiebat.* Nolo historiam missilium huiusmodi e Romana repetere. Neque permittit hic locus, ut expromam, quae de sparsione margaritarum et auri super caput sponsorum, aut nobilitandorum apud orientales, item de usu ambrae in cereis, de cereo paschali ambra facto, qui ardere per festum Paschatis olim in Basilica Lateranensi solebat, et aliis talibus afferri possent. Reservo ea editioni Abulfedae, si ea unquam defungi mihi fatale sit. Iam pergo. Pertinet porro quoque ad ritus coro-

Digitized by Google

nationis Imperatorum Graecorum *τὸ ἀποκόμβιον*, quod Imperator recens coronatus in ara magnae ecclesiae deponebat. Id quod erat centenarius auri ex more. Cinnamus L. II. Manuelem Comnenum narrans a Michaële Patriarcha *ἐπ' ἐκκλησίας* (Magnam intelligit seu S. Sophiam) *τῷ βασιλικῷ ταιτανιῶσθαι διαδήματι*, addit p. 18. fine: *ὅτε καὶ χρυσίου κεντηνάριον τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ καταθεὶς, τότε μὲν ἔξῄει, τὸ ἐλευθέριον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς ἐν τοῖς ἁπάντων καταλελοιπὼς στόμασιν.* [Atqui typus ille erat, et omnes dabant.] *εἰσέπειτα δὲ καὶ ἐτησίαν τῷ κλήρῳ ἐκ παλατίου κεντηναρίων δύο προσαφώρισε δόσιν. καλοῦσι δὲ τοῦτο τὸ νόμισμα δεύτερον.* Conf. alius eiusdem auctoris locus infra ad pag. 123. A. 3. allegandus. DC. ad illum superiorem locum exemplum Michaëlis Rhangabe citat, qui, teste Theophane p. 418. C., *ἐστέφθη παρὰ Νικηφόρου πατριάρχου ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἐφ' ᾧ κοινὴ ἀγαλλίασις γέγονεν, καὶ ἐδωρήσατο τῷ πατριάρχῃ χρυσίου λίτρας πεντήκοντα καὶ τῷ κλήρῳ εἰκοσίπεντε.* Hae 75. librae efficiebant tunc temporis Centenarium, quum olim centum eum confecissent. De unctione alibi disputo.

B. 2. [194, 1.] *ἐπὶ στεψίμῳ.* Id est *ἐπὶ στέψει* vel *ἐπὶ ἡμέρᾳ στεψίμῳ.* *[Coronationem Imperatorum CPtanorum describit Cantacuzenus in Andronico p. 281. Ordo ad benedicendum Imperatorem [occidentalem] quando coronam accipit Ord. Roman. p. 216. Ditmar. init. L. VII.]* Adscripserat Cl. Leichius in Adversariis multa loca e Ceremon. Francico, ut T. I. p. 11. 14. 17. 23. 24. 28. et 46. eo consilio, procul dubio, ut coronationes regum Francorum cum Byzantinorum coronatione conferret. Quae quoniam proxime ad rem non faciunt, omitto. *[Coronationes Byzantinorum Imperatorum passim celebrant istius historiae scriptores. Ita apud Theophan. p. 210. Iustinus Tiberium Caesarem renunciasse dicitur, et hic missilia in vulgus sparsisse. Leo Armenus *στεφθεὶς ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου* Georg. Monacho p. 499. memoratur et Sym. Mag. p. 409. et post inaugurationem imaginem Salvatoris ad portam Chalces adorasse dicitur Sym. Mag. 402. Theophilus et Icasia coronantur in S. Stephani oratorio in die Pentecostes Georg. Mon. pag. 415. Theophilus filium coronavit *φιλοτιμησάμενος πάντας, ὡς ἔθος ἐν τῷ στεψίμῳ* Georg. Mon. p. 427. Basilius in festo Pentecostes ex accubitore Imperator creatus est, lecto tomo per Castorem a secretis, cui deinde acclamatum est, *Μιχαὴλ καὶ Βασίλειος πολλὰ τὰ ἔτη.* Sym. Logoth. p. 449. Coronatus ille in templo Sophiae fuit. Constantin. vit. Basil. c. 16. Leo coronatur per Euthymium patriarcham. Georg. Monach. p. 561. De coronatione Christophori, filii Romani, vid. Script. post

Digitized by Google

Theophan. pag. 244. et 253. De Coronatione Stephani, filii Romani, Georg. Mon. p. 581. Coronatio Romani a Constantino facta per Nicolaum patriarcham d. 17. m. Decemb. Georg. Mon. pag. 574. De unctione et coronatione regum et quando orta in imperio Romano et Graeco vid. Selden. *Titles of Honour* p. 239. et Alemann. Pariet. Lateran. p. 29.]* Locum Cantacuzeni valde celebratum I. 40. de coronatione Impp. CPtanorum agentem primus seorsim e Msto edidit Habertus in Pontificali p. 610. sqq. Habet quoque Goar. in fine sui euchologii ceremoniale coronationis. Idem ad c. 17. Codini satis diligenter hoc argumentum exposuit, et inter alia n. 24. recenset Imperatores a Patriarchis coronatos, et alia nota disputat de loco coronationis. Coronabantur frequenter magnis diebus festis, ut Paschatis et Pentecostes, modo in S. Sophia, modo in S. Stephano Daphnes, Theoph. p. 250. C., modo in Augusteone, Theoph. p. 252. A. 1. et 335. A. 3., modo in triclinio XIX. accubitorum, Theoph. p. 335. D. ult. et 374. A. 5. 418. C. 7., modo in Circo, idem p. 379. Apocombium seu congiarium tunc patriarchae ab Imperatore datum certum nullum fuit. Michaël Rhangabe dabat 50. libras auri, Theophanes p. 418. C. 7., et in filii coronatione dabat centum libras auri, p. 419. C. Accipiebant aut assumebant interdum in coronatione nova nomina. Vid. Contin. Theophan. p. 26. A. fine. De aliis coronationis ritibus erit agendi locus ad Caput huius libri XCI.

114. C. 1. [194, 7.] *εἴτε ποιεῖ.* M. *εἶτα ποιεῖ.*

C. 2. [194, 8.] *εὐχὴν ὁ πατριάρχης ἐπιδίδωσι.* M. *εὐχὴν ἐπιδίδωσιν ὁ πατριάρχης.*

C. 7. [194, 10.] *βασιλέα.* M. *βασιλέαν.* More novae Graeciae, quo ex accusativo tam singulari quam plurali tertiae declinationis nominativum in *ας* et *α* faciunt, et ex hoc accusativum suum novum in *αν* terminandum; ut a *βασιλεὺς* fit ordinarie accusativus pluralis *βασιλέας*, hunc ipsum pro nominativo singulari assumunt novi Graeci, unde suum accusativum *βασιλέαν* formant. In foemininis pari modo procedunt. *Θυγάτηρ* facit ordinarie in accusativo singulari *θυγατέρα.* Hunc ipsum accusativum singularem pro nominativo adhibent novi Graeci, et ex eo deinceps formant suum accusativum
Ed L. 80 *θυγατέραν.* Exemplis rem declarabimus et probatam dabimus. Ipsum nostrum *βασιλέαν* habet Malaxus apud Du Cange v. *Συντυγχάνειν.* Idem Malaxus apud DC. Gloss. Gr. p. 927. habet *ἄνδρας* pro *ἀνήρ.* Apud Nostrum infra p. 192. B. 9. membranae non *χεῖρα,* quod Editori debetur, sed *χεῖραν* habent. Theophanes p. 167. B. pen. *νύκταν* pro *νύκτα.* Polyaenus, novi Graeculi opus, *τὸν θῆραν* pro *θῆρα*, *aprum,* p. 17. ed. Maasvici, ubi vid. Casaubon. Anna Comnena in

Digitized by Google

Alexiad. p. 140. A. ult. τὴν φάλαγγαν, a nominativo ἡ φάλαγγα, et p. 430. B. ult. τὴν νῆαν, a nomin. ἡ νῆα, *navis.* Στάμαν pro στάμα habet Du Cange Gl. Gr. h. v., ἱερέαν pro ἱερέα Nomocanon. Cotelerian. apud Du Cange Gl. Gr. p. 203. Idem Nomocanon n. 212. habet ἄνδραν et ἕναν, *virum* et *unum*, a nom. sing. ἄνδρας et ἕνας. Du Cange v. εὐλογεῖν dat γυνέκαν pro γυναῖκα, a nom. γυνέκα. Idem ἰκμάδα et θυγατέρα in nom. pro ἰκμὰς et θυγάτηρ habet, et καλαμιῶνας pro καλαμιὼν, *arundinetum.* Idem p. 581. habet τὸν κανῶνάν μου, μῆναν Achmet Onirocrit. c. 251.; σκυταλίδα pro σκυταλὶς Hesychius in voce Ῥόχανον, ubi σκυταλίδα nominativus est, et praeterea ἀποῤῥιγλοῦσι legendum. Σμηκτρίδα γῆ pro σμηκτρὶς habet Du Cange v. σμηκτρίδα, et τινὰν pro τινὰ, *aliquem*, h. v., γάλαν pro γάλα, v. σφακτὸν, λίβαν, *austrum*, pro λίβα, v. φιάλη, ubi ex Alexandri Monachi encomio S. Barnabae haec citat: κατὰ τὸ κλῖτος τοῦ ναοῦ πρὸς λίβαν, *in plaga templi australi.* Χεῖραν idem Du Cange habet h. v. Spohn in Dictionario novae Graeciae, quod suo itinerario subiunxit, nonnulla talia habet, ut λείποντας perhibet novos Graecos dicere in nomin. singul. pro λείπων, *deficiens* aut *derelinquens*, unde accusativus sing. λείπονταν formatur, ἔρωτας pro ἔρως, ἄρχοντας pro ἄρχων, χειμῶνας pro χειμών. Erunt forte, qui μουνορύχαν ὄρυγα Carm. 527. Anthologiae ineditae et c. 529. αἰγιπόδαν χίμαρον huc referant. Mitto alia, quum haec sufficere queant.

114. C. 11. [194, 15.] προσκυνοῦσι τὰ σκῆπτρα. Adorant sceptra seu longi conti cum appensis vexillis vel bandis, et τὰ σκεύη, (quae puto contos esse cum impositis in summo vertice figuris panopliae; τρόπαια, *trophaea* appellare solent,) ea itaque et hastae quoque adorant novum dominum, eique velut sacramentum dicunt, quando versus eum et in eius honorem et ad eius recitatum nomen inclinantur versus humum, et deinceps eriguntur; quod etiam nostris militibus in more positum est. Quo de more vexilla et hastas inclinandi, aut etiam sternendi in solo, dico ad Librum Nostri secundum.

115. A. 2. [195, 7.] περιέθετο. M. περιετέ id est περιετέθη.

A. 3. [195, 8.] δόξα τῷ Θεῷ. M. δόξα Θεῷ τῷ δεσπότῃ.

A. 4. [195, 9.] τῷ. M. non agnoscunt, neque vs. 6. et 7. ante Θεῷ.

A. ult. [195, 15.] πλῆθος. M. πλη, id est πλήθη.

B. 1. [195, 16.] πορφυρογεννήτοις. Nota vox, illosque significat, qui a patre iam imperium tenente procreati fuerunt. Verisimillimum est a purpura, veste imperiali, eam repeten-

Digitized by Google

dam esse, ut sint qui in purpura nati, purpura excepti et fasciati fuere. Luitprandus Histor. p. 426. non de veste purpurea, sed de cubiculo *Purpura* dicto, in quo Augustae puerperio vacare consueverint, appellatos putat. Conf. Du Cange CPli Christ. p. 120. et ad Alex. p. 320. et Gloss. Gr. h. v. Possunt ambae etymologiae verae simul esse, et casu quodam coincidere. Priorem tamen puto a nugacitate, quae Graecis medii aevi adhaerebat, longius abesse. At quis primus fuit *Porphyrogennetus* dictus? Veteres ante Constantini nostri tempora Imperatores et Imperatorum liberi, quamvis *ἐν τῇ πορφύρᾳ τεχθέντες, ἐν τῇ ἁλουργίδι τραφέντες* passim a panegyristis appellentur; titulus tamen *Porphyrogennetus* in usu non deprehenditur fuisse ante tempora Constantini nostri, Leonis filii, qui Constantinus, si fidem meretur Codinus, hoc titulo primus fuit ornatus. Codini verba haec sunt: *Τὴν ἁγίαν Θεοφανὼ τὴν οὖσαν ἔξωθεν τῆς παλαιᾶς κόγχης τῶν βασιλικῶν μνημοθεσίων εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους ἀνήγειρεν Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ σοφοῦ.* Atqui Luitprandus l. c. Leonem, eius patrem, iam eo nomine citat, et Sigonius (nescio, quo auctore,) p. 90. ult. de regno Italiae Porphyrogennetum appellat Leonem, Copronymi filium, alias Chazarum dictum, et p. 91. 34. Constantinum, istius Leonis Chazari ex Irene filium. Sed hanc quaestionem ulteriori inquisitioni committo. Posset deinceps ex hoc et similibus locis huius libri argumentum duci, Constant. Porphyr. seniorem auctorem huius libri esse, non iuniorem, Romani filium; quia Porphyrogenneti memorantur; nisi responderi posset, Porphyrogennetorum nomen ad filias quoque traduci posse, quas geminas habuit Constantinus iunior; et praeterea potuisse ipsum ex antiquioribus libris haec praecepta ceremonialia verbotenus exscribere.

D. ult. [196, 16.] *ἐξίασιν.* M. *ἐξιᾶσιν.* Ad acta seu laudes, quales hoc caput et alia plura nostri ceremonialis tam in superioribus, quam in sequentibus magno numero praestat, conferendi Scriptores historiae Augustae, qui etiam talibus formulis scatent.

116. A. 2. [196, 18.] *ἐπὶ στεφανώματι.* Quando Imperator corona nuptiali redimitur. *[*Στεφάνωμα* est corona nuptialis eiusque formula. Smith. de ecclesia graeca p. 128. In nuptiis Mauritii Imp. Palatii eunuchus Martinus paranymphus fuit. Theophan. p. 218. Heraclius imperator cum sponsa a Sergio Patriarcha coronas nuptiales accipit, et eodem die imperator simul et sponsus renunciatur, et corona nuptiali insignitur. Theoph. p. 250. Eudoxia corona nuptiali ornata in aede S. Stephani. Georg. Monach. p. 529. Leo nuptias celebrat in Magnaura et 19. accubitis. Georg. Mon. p. 547. Corona nuptialis et

Digitized by Google

convivium in nuptiis Petri, Bulgarorum ducis, Protovestiario sponsam comitante, ibid. p. 530. Benedictio nuptialis a patriarcha facta p. 584. De Constantini nostri cum Helena nuptiis ita Script. post Theoph. p. 244.: *δίδοται ἀῤῥαβὼν γαμικοῦ συναλλάγματος παρὰ Κωνσταντίνου βασιλέως Ἑλένῃ τῇ θυγατρὶ Ῥωμανοῦ, καὶ τῇ τρίτῃ τοῦ πάσχατος λεγομένῃ τῆς Γαλιλαίας εὐλογεῖται καὶ στεφανοῦται ἅμα αὐτῇ παρὰ Νικολάου τοῦ Πατριάρχου.* De nuptiis Constantiae Imperatricis et Henrici Imperat. scripsit Arnoldus Abbas eadem aetate. Vid. Giannon. p. 377. T. II.]* Inter haec loca a Cl. Leichio citata memorabilis est ille Georgii Monachi p. 529. C., ubi ait, Michaëlem cum Eudoxia fuisse coronatum, *ἐστεφανοῦτο ἐν τῷ ἁγίῳ Στεφάνῳ τῷ εἰς τὴν Δάφνην, γεγονότος τοῦ παστοῦ μὲν εἰς τὴν Μαναύραν, τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθείσης ἐν τοῖς ιθ' Ἀκκουβίτοις.* In S. Stephano itaque, aedicula palatii Daphnes, consecrabantur a patriarcha novi sponsi, et accipiebant coronas nuptiales; boni ominis, ut puto, gratia, seu allusionis ad *τὸ στεφάνωμα*, quod tamen deinceps mutatum. In Magnaura positus fuit thalamus nuptialis, in quem novum par augustum conveniebat, et Senatores in XIX. accubitis accumbebant seu epulabantur. Etiam in latina Ecclesia novis nuptis apud copulationem a sacerdote coronae turritae ex floribus imponebantur. Vid. Murator. T. II. p. 111. Antiquit. Ital. Conf. Du Cange utroque Glossar. Manavit inde ad nos ille mos, quo sponsae virgines sertis coronatae in ecclesiam procedunt ad impetrandam benedictionem sacerdotalem. Benedictionem nuptialem debebat Patriarcha Imperatoribus largiri, nisi ille negaret ob nuptias pro illegitimis habitas. Ita *[Leo coronatus a Clerico quodam palatino, *ᾧ ἐπίκλην Σινάπης.* Contin. Theophan. p. 222.]*

A. 7. [197, 1.] *στεφανουμένων.* Huc pertinet scholion marginale codicis hic praetermissum: *Χρὴ εἰδέναι, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστεμμένος στεφανοῦται, tenendum est, Imperatorem infulatum redimi nuptiali corona*, seu tum, quum stemma seu infulam sacram in capite gerit. Recurrit haec observatio pag. 125. A. 7.

A. 10. [197, 4.] *τὸ στῆναι.* Id est *μετὰ τὸ στῆναι*, ut integre Noster extulit p. 118. D. 2. 122. B. 5. 147. C. 12. 155. C. 6. et alibi. Saepe *μετὰ post* significans omittitur. Vid. p. 121. A. 6. p. 308. D. 6. et hac ipsa nostra, in qua sumus pagina, paulo post B. 3. Sic *πρὸς* omittitur p. 154. C. 4.: *καὶ νόμων διακράτησιν*, id est *καὶ πρὸς ν. δ.* Sic etiam *εἰς* omittunt in illa formula *δεξιὰ καὶ ἀριστερά.* Vid. p. 45. D. 4. Item *μέρος*, pro *in parte, in plaga, versus.* Apud Eustathium in vita S. Eutychii Patriarchae CPtani est *πριμικηρίῳ μέρος Αὐγούστης* pro *εἰς τὸ μέρος Αὐγούστης*,

Google

Primicerio partis (seu Comitativae) *Augustae.* Sic supra p. 101. A. 3.: διανέμουσιν [subintell. εἰς] τὸ κουβούκλειον. Omittitur ἀπὸ vel διὰ vel μετὰ, *cum*; ut p. 105. C. pen. εἴτε [nempe μετὰ vel ἀπὸ] πλοὸς, *sive navi.*

116. C. 2. [197, 16.] ἐνώμενοι. Membr. ἐνωμένοι, et sic quoque deinceps.

Ed. L. 81 C. 6. [197, 20.] ἐνάριστε. Membr. ἐνάρετε, *virtutibus instructe.*

D. 3. [198, 5.] παστὸν. Vel παστάδα, triclinium, in quo stat thalamus nuptialis. Non semper instruebatur hic in Magnaura. Romani Iunioris παστὰς ἐγνωρίζετο, *conspiciebatur*, καὶ ἐτελεῖτο, *das Beylager wurde vollzogen*, in triclinio Iustiniani Rhinotmeti. Scriptor. post Theoph. p. 286. A. Male vertitur ὁ παστὸς *coenaculum* apud Leonem Gramm. p. 458., ubi dicitur Michaël Imp. et Eudoxia Augusta coronas nuptiales in S. Sophia accepisse γενομένου τοῦ παστοῦ ἐν τῇ Μαναύρᾳ, τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθείσης ἐν τοῖς ιθ' ἀκκουβίτοις. (Vid. Du Cange CPl. Chr. II. p. 136.)

117. A. 6. [198, 15.] εὐγενεστάτη. M. εὐγένεια, *nobilitas purpurae*, seu quae nobilitas purpuram, vel *quae bene nata es in purpura.*

B. 8. [199, 4.] ἔς. Occurrunt tales aliquot voces in hoc codice, nihil, ut videtur, significantes, ut ἔς, οἶ ἐς, οἶ etc. Non video, quid possint aliud esse, quam notae musicae, quales sunt *ut*, *re*, *mi*, *sol* etc. praefixae hymnis, ut sciatur, quo tono sint recitandi. Aut forte est ἔς idem, quod Latinum *heus*, et οἶ idem atque ὗ, quod est apud Aristophanem in Pluto, ubi parasitus nidorem assae suillae naribus captat; aut latinum *huy*.

118. A. 1. [200, 2.] ἀποτιθεῖσιν. M. ἀποτιθοῦσιν.

A. 4. [200, 5.] ὁ βασιλικὸς κράβαττος. Diversus hic est grabbatus ab illo, quem huius paginae principium memorat.

A. 6. [200, 6.] ἐπὶ τὸν ἔρωτα. Eros est nomen cubiculi, cuius apellatio unde sumta et qui nata non liquet. Fuit enim initio armarium, et armis imaginibusque armorum plenum, ut ex Contin. Theophan. p. 88. fine (quem locum adversariis Leichianis debeo) constat. Armis et Amori parum convenit. Fuitne lavacrum? V. Antholog. H. Stephani p. 354. med. et p. 374. 375.

B. 6. [200, 18.] νυμφεύθης. M. ἐνυμφεύθης.

C. 3. [201, 4.] εἰδέναι δὲ δεῖ, καὶ τοῦτο γέγονε. Membr. εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι λέγεται καὶ τοῦτο γέγονε. Pro postremo verbo leg. γεγονέναι.

C. 9. [201, 9.] ἀναδενδραδίῳ. Est ἀναδενδράδιον locus arboribus consitus, deambulacrum sub arboribus, sive rectae stent arbores, et per quincuncem dispositae, sive in apsidem

Digitized by Google

flexae. Sancit quidem Salmasius ad Dedicat. Herodis Attici p. m. 102., *ἀναδενδράδας* esse ambulacra tantum vitibus obumbrata et apsidata; trichilas alias appellant. Sane Etymologicum M.: *ἀναδενδράς· ἡ ἄμπελος ἡ πρὸς τὸ δένδρον ἀνερχομένη*. Sed *ἀναδενδράδα* etiam de arboribus aliis erectim stantibus et vite non obumbratis usurpari patet ex Anthol. p. 27.: *ὄχνη χειρὸς ἐμῆς* etc. Forte olim apud antiquos Graecos *ἀναδενδρὰς* tantum usurpatum fuerit de arboribus, quas vites ambibant et circumplicabantur. Recentiores autem Graeci procul dubio de loco quocunque arboribus cum cura ordinatis et cultis opaco adhibent.

C. ult. [201, 10.] *κατάλεγμα*. Est aliquid, quod *κατὰ λέγμα*, voce simplici, recitatur, qualis est in vita communi sermocinantium cantui opposita.

D. 1. [201, 10.] *τῷ βασιλεῖ*. M. *τῶν βασιλέων*.

D. ult. [201, 19.] *ἐν ἐσχάτοις*. M. *ἐν τοῖς ἐσχάτοις*.

119. A. 1. [*ibid.*] *τὸ γίνεσθαι*. M. *τοῦ γίνεσθαι*, id est, *ὥστε γίνεσθαι*, *id novum inventum* vel *institutum est*, *ut fieret* - - vel *ut deberet fieri*. Vid. ad p. 4. D.

A. ult. [202, 5.] *τῆς*. Deest Membran.

B. 2. [202, 7.] *προσαγορὰς*. M. *προαγωγὰς*, *facit promotiones*, distribuit honores novos.

B. 5. [202, 9.] *ἔχει συνήθεια*. M. *ἔχει ἡ συνήθεια*.

B. 10. [202, 13.] *στρατηλατῶν*. M. *στρατηλα*, id est, *στρατηλάτας*. Olim idem erat *στρατηλάτης* et *στρατηγός*. Deinde vero hic maior erat magistratus, ille minor. Habemus *στρατηλάτην τῆς ἀνατολῆς* apud Constant. Porph. de Themat. p. 4. A. (ubi, quod in transitu monere liceat, *ἀργυρᾶ* leg. pro *ἀργά*.) *[Georg. Monach. pag. 534. memorat *Πετρωνᾶν στρατηλάτην τῆς ἀνατολῆς καὶ Νάσαρ τῶν Βουκελλαρίων*.]* In his *στρατηλάτης* idem valet atque *στρατηγός*. Verum secutis temporibus erat stratelates magister militiae, vel militum per singulas urbes excubantium, ita ut singulis oppidis et praesidiis singuli stratelatae praeessent; strategi autem integris magnis provinciis praeerant et multos stratelatas seu magistros militum sub se habebant: vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 131. et Interpres Script. post Theophan. p. 217. et 218. Stratelates in habitu suo militari conspicitur in Menolog. Basil. T. II. p. 172.

D. 1. [203, 7.] *συντάσσεται*. *Valedicit*. Vid. de hac significatione cl. Dorville ad Charitonem pag. 151. Recurrit p. 175. A. 6. Dixerunt autem *συντάττεσθαι* pro *valedicere* propterea, quod abeuntes inter se *συντάττονται*, componunt, condicunt diem et tempus, quo rursus convenire, aut quae interea facere velint. Vid. Goar. ad Theoph. p. 59. A. 5.

Digitized by Google

D. 5. [203, 10.] εὐώνυμον. Deest M. Addiderunt, qui necessarium putabant ob praecedens δεξιόν.

D. 9. [203, 14.] ἐπληρώθη. M. πληρωθῇ.

120. A. 3. [203, 20.] κομήτισσαι. Valde turbatus est hic locus in editione nostra, sic integrandus et in ordinem pristinum restituendus e M.: κομήτισσαι, κανδιδάτισσαι. βῆλον ζ' σκριβώνισσαι, δομεστίκισσαι. βῆλον η' σελεντιάρισσαι etc.

A. 6. [203, 23.] τριβούνισσαι. M. rursus comma hic non agnoscebant, ut adeo tribunissae comitissae non duae diversae, sed eadem dignitas essent, ut tribunus comes. Vid. ad pag. 114. A. 8.

A. 10. [204, 2.] ἵσταται. M. ἵστανται.

C. 2. [204, 17.] δεικνυούσης αὐτὴν ὀψικευομένην. M.

δεικνυούσης αὐτὴν ὄψιν. Volebat librarius αὐ^τ^τὴν ὄψιν, id est, αὐτῆς τὴν ὄψιν, dare, et casu omisit unum τ; unde natum fuit illud lectionis prodigium, quod quam miris modis fuisset eruditorum ingenia vexaturum, nisi membranas inspexissem, earumque fidem in conspicuum produxissem. Est autem sensus: *ostendente Augusta vultum suum.* Sponsae nempe Graecorum, ut notum est, nubunt vultum, neque ostendunt eum, nisi amicis, quibus bene volunt, et quibus honorem exhibere volunt convivis ad nuptias celebrandas vocatis. Sponsam talem flammeo nuptam Armenam in ecclesiam deducendam, et aliam Turcicam sub παστάδι, in mariti domum deducendam, videre qui cupit, extremas inspiciat Tabulas Ferriolenses, Parisiis a. 1714. editas. Dies, quo id fiebat, olim τὰ ἀνακαλυπτήρια appellabatur; v. Olear. ad Philostr. p. 611. not. 8.; et dona, quae sponsae vultum revelanti dabantur, itidem erant ἀνακαλυπτήρια et ἀνακάλυπτρα. Vid. Plutarch. Timoleonte p. 435. pen. ed. H. Steph., Vales. ad Harpocrat. p. 223. ed. Gronov. et Du Cange v. θεώρητρον, quod est quidquid sponsus sponsae dat ἀνακαλυπτηρίων die, cum sponsa se videndam praebet et in publicum prodit; ubi multa Du Cange de hoc more vultum revelandi. Admodum invidae sui vultus monstrandi erant Augustae CPtanae. Nam cum ipso Imperatore pone velum et cancellos loquebantur. Malalas T. II. p. 54. ult. Vid. ad Nostri p. 362. A. pen. et ad p. 124. A. 10., ubi dicitur ἀναφαίνει, quod potest reddi: *conspiciendam se dat*, et *conspiciendum dat vultum.* Non enim idem est se, et vultum suum conspiciendum dare. Prius absque revelatione veli potest fieri, non item posterius. In priori ὅλην ἑαυτὴν, in posteriori solum τὸ πρόσωπον intelligitur.

C. 8. [204, 22.] πληρωθῇ εὐφημία. M. πληρωθῇ ἡ εὐφημία.

121. C. 6. [206, 16.] *εἰς τὴν βασιλίσσαν.* M. *εἰς βασι*), quod interpretari potest aut *εἰς τὸν βασιλέα*, aut *εἰς τοὺς βασιλέας.*

122. A. 5. [207, 12.] *ἐξίασιν.* M. *ἐξιοῦσιν.*

A. 9. [207, 16.] *ἀπόκρισις.* Est *ἀπόκρισις* omnis enuntiatio, declaratio suae voluntatis, sensuum suorum, quasi excretio, effusio animi sui; hinc mandatum. Hinc dicti apocrisiarii, qui apocrises, mandata perferunt et renuntiant, tam illius, qui mittit, quam illius, ad quem mittuntur. A Graeco hoc vocabulo manavit, quod Latini sequiores *responsa* pro negotiis, commissionibus usurpant. Chronic. Cassin. IV. 66.: *Petrus Diaconus, pro responsis Casinensis coenobii apocrisiarius, ad Lotharium III. Rom. Imp. directus.* Significat igitur dictio nostra: *δίδοται ἀπόκρισις ἀλλαξίμων*, *eduntur mandata* seu *significationes de induendis mutatoriis.*

B. 6. [207, 21.] *βῆλα.* Membr. hanc vocem iterant; vid. pag. 134. A. 4.

C. 9. [208, 13.] *στιχάριον βασιλικόν.* M. *στιχάριν βασιλίκην*, id est, *βασιλίκιον.* De hac contractione terminationis *ιον* in *ην* et *ιος* in *ης* alibi dico et de sticbario ad p. 256. C. 3. Talis forma est *καισαρίκην, σπαθαρίκην* etc.

122. D. 4. [208, 20.] *ἀποσκεπάζουσιν.* Apparet hinc, ma- Ed. L. 82
phorium caput ipsum quoque involvisse, quod alio loco quoque demonstramus. Nam *σκεπάζειν* de vestibus in specie dicitur illis, quae aut solum caput, aut hoc ipsum quoque cum aliis membris tegunt.

D. 6. [208, 22.] *ἁπλοῦντες.* Explicant maphorium Augustae et velut cortinam ipsi praetendunt, ne a barbato quodam praeter Imperatorem et patriarcham nudo capite conspiciantur.

D. ult. [209, 2.] *πρεπενδουλίων.* Puto praependulia idem atque *τὰ κατάσειστα* esse, fila illa margaritarum e stemmatibus, seu infulis sacris propter aures et super genas dependentia; aut, si qua est differentia, sunt forte *τὰ κατάσειστα* ea, quae dixi, [vid. ad p. 336. D. 3.] *πρεπενδούλια* autem frontalis ornatus, sive lamina aurea lata frontem tegens, aut textum aureum de fronte inter oculos super nasum dependens, quale feminae orientales olim gestabant et adhuc gestant. Unde explicandus ille Iobi locus XXIII. 17.: כי־לא נצמתי מפני־חשך ומפני כסה־אפל, *O quod non habeo suspensas, velut* נצם נזם نظم et نظام *latum frontale, μετωπίδιον, e vultu meo tenebras! et o quod non habeo coram vultu meo calyptram caliginis!* Hieronym. IV. in Ezech c. 16.: *Et usque hodie inter cetera ornamenta mulierum solent aurei circuli in os ex fronte pendere*, quas *lunulas* appellare solebant.

123. A. 3. [209, 4.] *ἐπιτιθέασι.* Et simul Augustam nun-

Digitized by Google

cupant. Cinnamus L. V. 120. D., describens nuptias Manuelis Comneni cum Maria, principis Antiocheni filia: εἰς τὸν περιώνυμον τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας οἶκον λαμπρῶς καταχθεὶς, ἐνταῦθα ταύτην ἁρμόζεται, Λουκᾶ τὴν ἐν Κωνσταντίνου πόλει ἐκκλησίαν τηνικαῦτα λαχόντος, Σωφρονίου Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ Θεουπόλεως [Antiochiae] Ἀθανασίου, ᾗ Χριστιανοῖς ἔθος ἐστὶν, αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἐπιθέντων, Αὔγουστάν (sic leg. est) τε αὐτὴν ἀνειπὼν, ἐς τὰ βασίλεια παλινδρομεῖ, μεγαλοπρεπέσι τε δείπνοις τοὺς ἐν τέλει εἱστία, καὶ δημοθοινίας ἁπανταχῇ τῶν τῆς πόλεως ἐκάθισε στενωπῶν. τῇ ἑξῆς δὲ συνδειπνήσοντας αὐτῷ τοὺς πατριάρχας ἦγεν, ἀφθόνῳ τε χρυσίῳ δεξιωσάμενος ἕκαστον ἀπέλυε. πρὸ πάντων γε μὴν χρυσίου κεντηναρίῳ τὴν ἐκκλησίαν ἐδωρήσατο. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ ἁμίλλαις ἵππων διῆγε τὸν δῆμον. Insignis et memorabilis hic locus est, in quo memorantur ad nuptias pertinentia haec: splendida processio ad S. Sophiam; ibi nuptis impositae manus a praesentibus tribus patriarchis; renuntiata sponsa ab Augusto Augusta per impositionem coronae aut infulae; cum proceribus epulae celebratae eodem die, populoque item in publicis viis et angiportibus appositae; altero die vocati ad convivium patriarchae et auro donati; ecclesia auri centenario donata; ludi Circenses deinceps celebrati.

C. 1. [209, 24.] τοῦ σιλεντιαρίου. M. ἑτέρου σελεντιαρίου.

C. 3. [210, 2.] ὁ ὀστιάριος. M. deest articulus.

D. 7. [210, 17.] δικιόνιον. M. δικίονον.

D. ult. [210, 20.] συγκλητική. M. σύγκλη^τ^, id est, σύγκλητος.

124. A. 10. [211, 4.] ἀναφαίνει. Subintell. ἑαυτὴν, semet ipsam conspiciendam dat, prodit in conspectum; quod potest fieri etiamsi non sublato velo; vel τὸ πρόσωπον ἑαυτῆς, quod ut fiat, tollendum est velum. Vid. ad pag. 120. C. 2.

B. 2. [211, 9.] ἐπί. Est in codice. Sensus tamen flagitat ἀπό. Solent quoque novi Graeci ἀπὸ cum accusativo construere.

B. 10. [211, 15.] εἴπουσι. M. καὶ εἴπωσι. Cohaerent enim arcto nexu cum his sequentia, et apodosis ad ὅτε est in verbis εὐθέως εἰσέρχεται.

Ibid. [211, 15.] βασίλειον. Haec vox Graecis novis idem atque βασιλεία, *regnum*, valet. Hinc intelligitur mira illa dictio Theoph.: ἄρχειν τὸ βασίλειον τῶν Σκυθῶν, *adipisci regnum Scytharum*. Theoph. p. 88. C. 3.; conf. p. 57. D. ult.

C. 9. [211, 23.] πολλὰ ἔτη. M. πολλὰ τὰ ἔτη.

D. pen. [212, 12.] βαῖνε. *Bene, bene*. Proximum sequens καλῶς eius est interpretatio.

125. A. 3. [212, 15.] τὸ μνῆστρον. *Desponsatio*, ritus et

Digitized by Google

actus desponsationis nubentium, quae coronationem nuptialem debebat praecedere.

A. 10. [212, 21.] *στάντων δεσποτῶν.* M. *στάντων τῶν δεσποτῶν.*

B. 8. [213, 6.] *τὸ τρίκλινον.* Membr. *τὸν τρ.*

C. 10. [213, 18.] *φίλους.* Imperatores in nuptiis suis Senatores adhibebant conviviis cum uxoribus eorum et iis munera distribuebant. Dionis Cassii quidem tempore accipiebant milites 250. drachmas in epulum, populares 150.; Xiphil. p. 1358. 75. Desiitne hic mos sub Impp. CPtanis? Equidem nulla eius vestigia reperio; illa certe tempora, si forte maiumam aliquam ferrent, tantam tamen profusionem, ut acciso imperio, non ferebant.

D. 2. [213, 21.] *ἀλλ'.* Deest M. Forte plura desunt.

D. 7. [214, 2.] *θ'.* M. *ιθ'*, ut etiam in Latinis est.

126. A. 10. [214, 13.] *προπόλωμα.* Turrita capitis vitta, veluti modiolus. Latius de voce expono ad p. 288. C. 1.

Ibid. [214, 14.] *εἰς τὸ φοροῦσιν αἱ πατρίκιαι.* M. respondent exacte hic loci editioni. Sed liquet haec verba e superioribus perperam esse repetita, et sic debere locum constitui: *χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ὁρίζει ὁ βασιλεὺς* etc.

A. 11. [214, 14.] *ἐκ τὰς πατρικίας.* Novi Graeci *ἐκ* cum dativo et accusativo construunt. Illius exemplum habet Du Cange v. *ποτῆρι*, ubi locum hunc ex Anonymo quodam msto adversus Latinos pugnante promit, modo recte et fideliter exhibuerit aut ipse, aut operae eius typographicae: *τὴν δεσποτικὴν πλευρὰν, ἐξ ᾗ ἐρύη τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ.* Nihil tamen obstat, quominus a Latinis didicerint *ἐκ* et *ἐξ* cum ablativo componere.

B. 1. [214, 17.] *παράνυμφος.* Est, qui sponsam futuram ambituro prius laudat et commendat atque conciliat. Ut intelligatur, quomodo procentur Graeci et matrimonia contrahant, consulendus insignis locus ex Malala T. II. p. 54., ubi de nuptiis Theodosii Iunioris cum Eudocia.

B. 5. [214, 21.] *τῇ τρίτῃ τοῦ λουτροῦ.* Credo tertio die post *τὸ στεφάνωμα*, seu nuptias, Augustam lotum ivisse in palatio Magnaurae.

B. 6. [214, 21.] *ὅπως.* Hic loci est pro *ὅταν.*

B. 8. [214, 23.] *ὅς.* M. *ὡς*, unde efficio legendum esse: *ὡς ἐς τὴν πυλὴν. Τὰ ἴσα* forte significat *e regione pilaris* seu columnae.

B. pen. [215, 3.] *στάβλου ὀλίγον, ἀπό.* M. sic distinguunt: *σταύλου, ὀλίγον ἀπὸ διαστήματος*, id est, *ἀπ' ὀλίγου διαστήματος.*

B. ult. [215, 4.] *ἐκεῖθεν* est *ultra; ultra pulpitum* - - ut *ἐπέκεινα* probis Graecis.

Digitized by Google

C. 1. [215, 5.] *τὰ σαβάνα.* Sabana esse lintea, praesertim tergendo corpori, liquet ex supra notatis: myrothecam quoque ad balneum pertinere, sponte patet. Quo autem scrinia faciant et quid continuerint, non dixerim. Forte vestes mutatorias continebant, quas Augusta post balneum induebat. *Σικλότρουλλα*, vox rarior, quid significet, non dixerim. Coniiciebam aliquando, fuisse arculam cum sigillis, id est, parvis sanctorum icunculis, qualem describit Continuat. Theophan. p. 57. B. 1. *νιννία πολλὰ κατὰ τὸ κιβώτιον.* Neque improbabile, Augustas, pupularum (ut est femininum leve genus) amatrices, sanctum talem comitatum ubique secum circumductitasse. Nunc tamen magis inclino eo, ut credam, *σικλοτρούλλας* esse trullas, id est, vasa semicircularia, profunde cava, velut cymbia, una cum situlis vel gutturniis. Propius enim hoc lavacrum tangit et novi Graeci situlam *σίκλαν* appellant.

C. 4. [215, 7.] *τὰ θεμελικά.* M. *τὰ θυμελικά*, id est, famulitium omne thymelicum, ludionum, citharoedorum, cantorum etc. cum suo apparatu, quales medio aevo *ministellos* et *ministrellos* appellabant.

C. 5. [215, 8.] *ἀπὸ σωθέντων.* M. *ἀποσωθέντων*, una voce, *deductis*, *traductis*. *Σώζειν* est proprie *promovere*, ex uno loco ad alterum *σόειν*, *σοβεῖν*. Hinc *διασώζειν*, *traducere*, comitando per aliquid, aliquam regionem ducere, de quo verbo infra suo loco dicetur; *διασώστης*, *comes*, *traductor; ἀποσώζειν*, *abducere*.

C. 6. [215, 9.] *πόδωσιν.* Non satis intelligo, quid sit *πόδωσις τῆς γεφύρας*. Novi quidem, *πόδωσις* esse novis Graecis idem atque *πούς*. Sed non video, quid sit *pes pontis*; nisi forte scabellum inferius, per quod humo in pontem ascenditur. Videtur tamen mihi potius esse id, quod nostrates *Gelender* appellant, *στήθεα*, *δρυφάκτους*, balustradas, septa lignea, vel alterius generis, quae ambabus pontis oris praetenduntur, ne transeuntes in aquam possint incidere. Latini
Ed. L. 83 pariter illos cancellos aut sepes *podia*, *appodiamenta*, *appodiatoria* appellabant, ab *appodiando*, id est fulciendo, innitendo, quia sunt res, quibus effulcire se quis potest; vid. Du Cange v. *Podium*. Dubito quoque circa *τράπεζαν τῆς γεφύρας*. Forte id est media planities pontis, in qua ambulatur. Certe Latini omne planum et latum *mensam* appellant. Ita *mensa* est lapis sepulcralis horizontaliter monumento instratus; v. Du Cange v. *mensa*. *Τράπεζα* Graecis quoque omne latum et planum est. Ita *τράπεζαν* appellant Graeci *ein Fach in einem Bücherschranke*, pluteum, seu tabulam ligneam in armario librario, super qua libri reponuntur. Sic in Catalogo Graeco Codd. Msstt. Bibl. Vaticanae (vid. Montfauc. Bibl. Biblioth. p. 1.):

Digitized by Google

ἐν τῇ πρώτῃ τραπέζῃ κεῖται τάδε. Est quoque *τράπεζα* tabula cum inscriptione in loco conspicuo suspensa, ut ab omnibus legi queat. Nicephorus Callist. XIV. 2.: *ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων θαυμάσιόν τι χρῆμα θεαμάτων κάλλιστον ὑπὲρ τῆς ἰδίας παρθενίας καὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ἡγεμονίας ἱερὰν ἀνέθετο* [Pulcheria] *τράπεζαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ΚΠ. καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τραπέζης, ὡς ἂν πᾶσιν ἔκδηλα ᾖ, τάδε ἐπέγραψεν.* Esset igitur sensus huius loci hunc ad modum: hypatos quidem in extremis pontis oris praeter cancellos stare, patricios autem in medio pontis, sic tamen, ut geminas in longas series dextram sinistramque porrecti relinquerent in medio transeundi spatium.

126. C. 10. [215, 12.] *ἐπί.* Est idem, quod *μέχρι τοῦ καταβασίου.* Catabasium puto idem esse atque quod Latinis *Confessio*, cella sacra, ad quam per gradus descenditur a piis devotionem peracturis. Neque pontes illis caruisse puto. Qualis autem pons ille fuerit, non dixerim, quum fluvius nullus, quod sciam, CPlin aut palatium perluerit. *Τὸ μέρος* est Nostro solenni formula idem, quod *ὡς τὸ μέρος, versus partem.* Vult itaque dicere: *Patricii comitantur Augustam in obsequio usque ad Confessionem pontis, qua itur ad Ovatum.* Ovatum autem palatium, quod in summo fastigio tectum habet ovale rotundum, *ᾠωτὸν, θολωτὸν*, putatque Du Cange ad Silentiarium p. 547., idem fuisse hoc aedificium cum celebri illo Trullo, in quo sexta synodus ex eo dicta celebrata fuit.

D. 2. [215, 16.] *συνήθεια, αὐλοῦσι* etc. Sic distinguunt et exhibent membranae: *συνήθεια. αὐλοῦσιν καὶ τὰ ὄργανα, καὶ ὅτε μεσάσει ἡ Αὔγουστα εἰς τὸ ἀναδενδράδιον.*

127. A. 2. [216, 2.] *παρακαθίστρια.* Videtur femina fuisse, qualis paranymphus in viris, sponsae proxime assidens et comes.

A. 8. [216, 7.] *τοῖς δεσπόταις.* M. *τοὺς δεσπότας*, et sic quoque C. 7.

B. 1. [*ibid.*] *καλὴ ἡμέρα.* „Graeci *καλὰς ἡμέρας* appellant dies festos, ut Latini *bonos dies.* Nam bonus dies est pro festo etc." Verba sunt Salmasii ad T. II. Scr. Hist. Aug. p. 415. B. Memini me adhuc puerum saepius audivisse inter populares meos salutationem matutinam et diurnam: *Bons dies*, corrupta voce pro *bonus dies*, scilicet est id, quod tibi vel vobis apprecor; *καλημέρα*; vid. ad p. 218. c. fin.

D. antepen. [217, 14.] *Θεὸς ἅγιος.* M. *Θεὸς ὁ ἅγιος.*

128. A. pen. [218, 3.] *τῆς ἀραίας.* *Areae*, id est, vacuae planitiei, quae coram XIX. accubitis est. Vox est Latina. *Ὑποσχέσεως γενομένης*, quando Imperatores petitioni Senatus et exercituum indulturos se esse promiserint. Volebant enim id rogari, quod ipsi plerumque cupiebant et studebant.

Digitized by Google

A. ult. [218, 4.] *βασιλεῖς.* M. non post h. v., sed post *τρόπον* distinguit, ut itaque sit: *uno eodemque modo ambo vel plures*, si sunt, *Imperatores*, aut et *Imperatorem atque Imperatricem laudant.*

C. 2. [218, 15.] *συναιρούντων.* M. *συναινούντων*, *omnibus consentientibus*, ut p. 248. D. 8.

C. pen. [218, 24.] *φιβλῶν.* Fibulam intelligit, quae chlamydem caesaream in dextro humero constringebat. *Τὰ καισαρίκια* erant coronae vel infulae Caesaribus propriae, ab infulis Imperatorum diversae; *στεφάνια καισαρίκια* appellat Theoph. p. 374. A., ubi cerimonias quasdam creati Caesaris affert. Landulphus Sagax eum locum interpretans reddit *Caesaricias galeas.* Locum habeo ex Seldeno de Titul. Honor. P. II. p. 13. *[*Les Empereurs d'Orient accordèrent ordinairement la couronne aux Césars et aux premières dignités de l'Empire.* Verba sunt du Fresne ad Ioinville p. 301. *Τὰ καισαρίκια περικεφάλαια*, Caesarum ornamenta, Nicetas, qui Nobilissimus factus *τὴν χρυσῆν χλαῖναν καὶ τὸν στέφανον* accepit. Idem ibid. Despotarum, Caesarum, Sebastocratorum coronas Matth. Monachus de dignit. palatin. descripsit.]* Eratne Caesar sub Byzantinis tanquam *ὁ μονοστράτηγος*, summus militiae magister? Videtur ex Constantino de Themat. p. 14. C. 1. Sane falluntur, qui Caesarem praesumtivum imperii heredem sub Byzantinis putant fuisse. Nam Imperatores plerumque filios suos collegas imperii assumebant, quod idem est atque nostro stylo: heredes imperii declarabant. Videtur isti opinioni, Caesares fuisse summos exercituum duces, favere titulus ipsis datus *εὐτυχέστατος*, et interdum quoque, sed rarius, *ἀνίκητος*, qui etiam in Italiam et regnum Romano-Germanicum deinceps traductus est. *[De titulo *ἀνικήτου καίσαρος* Berengario dato et aliis similibus v. Valesius ad Anonymi carmen T. II. Murator. p. 387.]* Ita non sine causa minor frater et collega, sed inferior Leonis Sapientis, Alexander infra in Cletorologio p. 452. D. 6. *ὁ εὐτυχὴς Ἀλέξανδρος αὔγουστος* appellatur, quoniam respectui Leonis non tam *βασιλεύς*, quam *Caesar* erat.

129. A. 1. [219, 10.] *ἀπὸ διβητησίων.* In dibetesio productum quoque fuisse Basilium Macedonem, quum post procuratam ab ipso caedem Caesaris Bardae in submoti locum Caesar esset creandus, significat Leo Grammaticus, cuius locum, quia ritus coronationis illius describit, huc transferam e p. 466. fine, ut cum Nostro conferri possit: *Δεδωκὼς ὁ βασιλεὺς Φωτίῳ τῷ πατριάρχῃ τὸ στέμμα ἄρας ἐκ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς, ὃς εἰσαγαγὼν ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ ἐποίησεν εὐχὴν ἐπ' αὐτῷ, καὶ οἱ πραιπόσιτοι ἐνέγκαντες διβίτισιν καὶ τζαγγία ἐνέδυσαν Βασίλειον. ὅστις βαλὼν τὴν χλαμύδα ἐπε-*

Digitized by Google

σεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως. καὶ ἐξῆλθεν ὁ πατριάρχης, καὶ ἦρεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως τὸ στέμμα, καὶ ἐπέδωκεν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν σκήπτρων πεσόντων, ὡς ἔθος, ἔστεψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασίλειον, καὶ εὐφήμησαν πάντες· Μιχαὴλ καὶ Βασιλείου πολλὰ τὰ ἔτη.

A. 1. [219, 10.] καμποτούβων. Femoralia appellant Graeci corrupta Latina voce καμπότουβα; quasi diceres camparum, hoc est genuum, tubas, seu amicula ad tubarum instar pertusa et in uno extremo ampliora quam in altero. Cave ne cum campagiis confundas, de quibus suo loco pag. 240. C. 3. dicetur. Conf. pag. 133. C. 1., ubi exsertis verbis καμπότουβα et καμπάγια distinguuntur.

A. 4. [219, 12.] ἐπίκεινται. M. καὶ ἐπίκεινται et paulo post ἔνθε pro ἔνθεν, sive librario ν postremum pro more suo solenni omittente, sive etiam, quod sic Graeci dicere solerent, de quo dubitare non sinunt perfrequentia eius rei et in hoc codice et in probatissimis atque vetustissimis scriptoribus exempla, ut πρόσθε pro πρόσθεν, ὄπισθε et alia talia.

A. 8. [219, 16.] διακόνου. M. διάκονος.

B. 6. [220, 1.] ἐπικείμενον. Ita quoque M. Putem tamen καὶ excidisse: καὶ ἐπικείμενον.

B. ult. [220, 6.] χεῖρας. Post hanc v. exciderunt haec e M. supplenda: καὶ κρατοῦσι τὴν χλαμύδα καὶ περιβάλλουσι τοὺς Καίσαρας.

ϑ

C. 11. [220, 16.] ἀποκρίνεται. M. ἀποκρι, hoc est, ἀποκριθῇ.

D. 3. [220, 21.] καὶ ὀνομάζοντες. M. κατονομάζοντες.

D. 4. [220, 22.] αὐτό. Ita quoque M., sed tamen leg. αὐτά; redit enim ad τὰ καισαρίκια.

Ibid. [220, 22.] εἰς κεφαλήν. M. εἰς τὴν κεφαλήν.

D. penult. [221, 4.] θεοπροβλήτῳ βασιλεῖ. M. θεοπροβλήτων βασιλέων.

130. A. 3. [221, 7.] τό. M. τόν.

τ

A. 11. [221, 13.] γόνυ. M. γόνα, id est, γόνατον, ut p. 134. A. 9., ubi litteris integris erat exaratum in M. Ut a γόνας, (pro quo γόνυ in usu est,) fit in genitivo γόνατος, ita ab εὔκρας, εὔκρατος. Sed ut non tantum εὔκρας, sed etiam εὔκρατον dicitur, ita quoque γόνας et γόνατον, γονάτου. Ita πρόβας, πρόβατος et πρόβατον, προβάτου dictum olim fuisse constat e voce προβαία, *pellis ovilla*, de qua v. Du Cange Gl. Gr. Ita στέας, στέατος, et στέατον, στεάτου dicitur.

B. 12. [222, 1.] μετ' αὐτῶν οἱ Καίσαρες. Scilicet κοινωνοῦσι, *communicant*, communionem sanctam percipiunt. Vid.

Digitized by Google

Ed. L. 84 p. 134. B. 4. *Μετὰ* in hac cum genitivo constructione significat *post*.

130. B. 12. [222, 1.] *εἰσέρχονται*. M. *καὶ εἰσέρχονται*.

C. 9. [222, 9.] *καὶ οἱ κράκται*. M. *λέγουσιν οἱ κράκται*.

Ibid. [222, 9.] *ἀνάτειλον*. *Surge, veni, prodi in conspectum.* Solennis formula acclamationum a factionibus Imperatorem poscentibus vel salutantibus, tam ad unum, quam ad plures. Vid. ad p. 163. C. 2. Insignis et celeber est Luitprandi locus supra quoque a nobis citatus et alius Cedreni p. 404. D. fine: *ποιήσαντος αὐτοῦ ἱππικὸν καὶ πολλῷ χρησαμένου τῷ οἴνῳ καὶ βραδύναντος ἀνελθεῖν, ἔκραξεν ὁ δῆμος· ἀνάτειλον, Φωκᾶ. μὴ ἐξερχομένου δὲ αὐτοῦ τάχιον πρὸς τὴν θέαν* etc. Hinc *ἀνατέλλειν* est *advenire;* vid. Nostri p. 185. D.; et *ἡ ἀνοτολὴ adventus,* p. 178. A. 1., ubi est *ἐκδεχόμενοι τὴν ἀνατολὴν τοῦ δεσπότου*, *exspectantes adventum domini.*

131. A. 7. [223, 4.] *παρακαλέσαι*. M. sic distinguunt: *παρακαλέσαι, μετὰ φόβον δυσωποῦμεν* etc.

A. 12. [223, 8.] *ἐπιφανείσθω*. M. *ἐπιφανείτο*.

B. 1. [223, 11.] *τῶν ὑμῶν*. M. sic quoque, sed excidit aliquid procul dubio; e. c. leg.: *τῶν δούλων ὑμῶν*.

B. 6. [223, 13.] *δῶσαι*. M. *δώσει*. Cohaeret cum *ὅτε*. *Dare preces* significat *preces dicere*, *deum implorare.*

B. 10. [223, 17.] *εὐδοκίᾳ*. M. *εὐδοκία*, *vos*, *qui estis beneplacitum*, deliciae dei, *qui vos coronavit.*

C. pen. [224, 6.] *λέγει*. M. *καὶ λέγει*; non enim distinguunt paulo ante post v. *ἀνατολάς*.

132. A. 1. [224, 16.] *εὐτυχῶς*. Sapit hoc veterum Romanorum in electionibus Imperatorum acclamandi morem. Ita in Actologia Senatus ad Pertinacem post necem Commodi haec habet Lamprid. T. I. Hist. Aug. p. 525.: *fidei praetorianorum feliciter; praetoriis cohortibus feliciter; exercitibus Romanis feliciter; pietati senatus feliciter.* Inde *feliciter alicui optare* est idem, atque Imperatorem Rom. nuncupare; Spartian. T. I. p. 644. 5.

B. 5. [225, 5.] *φιλλικήσιμε*. Post h. v. exciderunt haec e Membranis supplenda: *φιλλικήσιμε,, φιλλικήσιμε·* (ter enim debet *felicissime* iterari:) *καὶ ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· φιλλικήσιμε*. V. 6. habent M. *πολλὰ τὰ ἔτη*.

133. A. 1. [226, 10.] *τὸν κουροπαλάτιον*. M. *κουροπαλάτιν*. De Curopalata vid. Goar. et Gretser. ad. Codin. et Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Cura*. Est proprie *cura Palatii.* Saeculo sequiore *cura* pro *curatore* dicebant, ut *ratio* pro *rationali* seu *λογοθέτῃ*; *ratio patrimonii;* vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. pag. 609. B. et pluribus T. I. p. 391. Primam hanc fuisse dignitatem post regii sanguinis principes in aula Byzantina, constat; non item satis bene, quale illorum munus fuerit. Forte fuit dignitas absque fun-

Digitized by Google

ctione. Perhibent curae palatii commissam fuisse curam aedificiorum imperialium conservandorum et reparandorum. Forte id primis temporibus ita fuit; quod haud obscure colligas e Nostri pag. 405. A. ult.; posterioribus multo nobilior ea dignitas fuit. Neque idem cum comite excubitorum fuit curopalata, ut putat Alemann. ad Procop. pag. 17. *[Curopalates idem', qui Maior domus apud Francos; vid. Scriptor. apud Bessel. ad Eginhart. de vita Caroli M. p. 14. Iber Curopalata quo ritu fuerit a Romano Lecapeno susceptus, Script. post Theophan. p. 249.]* Observavit Du Cange, principes Iberiae semper titulum Curopalatae gessisse. Simile id esset cum titulis hereditariis Electorum nostratium, qui Archimareschalli, Archicancellàrii etc. audiunt.

A. 5. [226, 13.] *αὐτοὺς τά.* Ita recte emendavit cl. Decessor. M. dabant *αὐτούς. καὶ τά.*

A. 12. [226, 19.] *κονσιστώριον.* M. *κονσιστώριο*; v. ad p. 319. C. 3.

B. 10. [227, 4] *πράσινος.* Non concilio hoc cum iis, quae sequente p. 134. C. 4. leguntur: *ἡ δὲ χλαμὺς ἡ τούτῳ περιτεθεμένη οὐκ ἔστιν πορφυρᾶ, οἷα τοῦ καίσαρος, ἀλλὰ κόκκινος.* *[An purpura Nobilissimi insigne? v. Zosimus in Constant. iun. L. II. et Cangius in Hannibaliano p. 149. Famil. Byzant.]*

B. ult. [227, 8.] *καμβότουβα.* M. *καμπότουβα*, id est, tubae pro campis, hoc est gambis seu cruribus. Ne de tubis bellicis cogitetur, propterea mentionem membri corporis humani, cui servit, addiderunt. Nos braccas appellamus. Ad p. 240. C. latius de campotubis, alias etiam simpliciter tubiis dictis, seu braccis, et de campagiis seu genere amiculi cruralis, udonum, latius disputo.

D. 7. [227, 24.] *ἐπιφανεστάτου.* Nobilissimo proprium hoc erat epitheton, *illustrissimus*, ut Caesari *εὐτυχέστατος*, *felicissimus.* Vid. Theophan. p. 46. A. 6. et Goar. ad illum locum.

134. A. 10. [228, 11.] *δεξιοῦ.* M. *δεξιὸν*; unde efficio *δεξιῶν.* Frequentissime scriba huius codicis *ο* et *ω* permutavit.

B. 3. [228, 17.] *εἰς τὴν ἀγάπην.* Putem haec verba hic delenda esse. Recurrunt enim protinus loco suo, et in Agape seu osculo pacis, quod communionem praecedebat, nulla erat communio.

B. 5. [228, 18.] *μετὰ τῶν δεσποτῶν.* Est idem atque *μετὰ τοὺς δεσπότας*, *post dominos.* Conf. p. 130. B. 5.

D. 7. [229, 12.] *συνέρχεται.* M. *συνεισέρχεται.*

Ibid. [229, 13.] *ὁ βουλόμενος γενέσθαι.* Id est, *ὁ μέλ-*

Digitized by Google

λων γενέσθαι, *qui in eo est*, *ut* ille vel ille *fiat*. Vid. ad p. 173. C. 6.

135. A. 8. [230, 3.] *εἰς ἐπισκοπήν*. *In conspectum patriciorum*; sistit se illis et exhibet contemplandum.

A. 9. [230, 3.] *ἐκβάλλει*. Mos ille, vestes, quas quis corpore gerit, quando vestem honorariam a suo principe accipit, exuendi et missam vel donatam a principe in eius vicem induendi, ut ex hoc loco patet, una cum toto more atque ritu proceres vestibus honorariis donandi, a Byzantinis ad Sultanos Ottomannicos et hodiernos Persarum reges veteresque Bagdadi Chalifas et orientales omnes principes fluxit. Exposuit della Valle L. IV. Itinerarii cerimonias, quibuscum talis honoraria vestis, *Challah* خلعة orientalibus dicta, ab honorato accipitur. Incidit hac occasione monere, vocem gallicam *Gala*, *en Galla*, pro splendido amictu, hanc ipsam Arabicam vocem Challah esse, et *comparere in Galla*, proprie esse, quoad originem, procedere in aulam, et se monstrare Principi in eo habitu, quem honoris causa ab eo missum acceperat. Deinde latius manavit usus ille, ut etiam vestes omnes splendidas, quas de suo quis sibi comparaverit, complectatur.

A. 11. [230, 5.] *αὐτῷ*. Mallem *αὐτὸν*. Passim in his M. observavi *ω* positum pro *ον*. Possis quoque *οὕτω* legere.

B. 1. [230, 8.] *φιλοῦσιν αὐτήν*. Patrocinari videntur huic loco dictiones p. 129. C. 11. et 132. A. 11., vel si quis mallet *αὐτὸν*, posset praesidium ex p. 129. B. 12. et 131. ult. arcessere. Verum honorem, quem Imperator Caesari et Nobilissimo, ut eminentis dignitatis viris, et imperii principibus exhibebat, eum curopalatae, si non multum, at inferiori tamen, non exhibebat, ideoque neque ipsum, neque vestes eius osculabatur. Denique intelligi nequit, quid sit *φιλεῖν ταῖς ἰδίαις χερσὶ*, *manibus propriis osculari*. Praeferenda itaque scriptio M. ex emendatione quidem, at ipsius eiusdem vetustae manus, quae cetera scripsit: *φιβλοῦσιν*, *fibulant*. Chlamydem humeris impositam commissa fibula sic adstringunt, ut corpore haereat neque decidat. *Αὐτὴν* quoque ab eadem vetusta manu correctum est, pro quo videtur prius *αὐτὸν* scriptum fuisse.

C. 4. [230, 19.] *τῆς ἐκκλησίας*. De more, quo recens honorati statim a promotione in ecclesiam ibant, Deo gratias agebant, benedictionem sacerdotalem accipiebant et munus ecclesiae offerebant, egi ad p. 255. D. 4.

C. 6. [230, 21.] *μέχρι τῆς ῥηγίας*. *Usque ad regiam*, nempe *portam*. Cave sumas pro *πύλαις βασιλικαῖς*, quae e Narthece in Naum ducebant. Haec *ῥηγία*, *regia*, erat porta extima templi, hic loci templi Domini, quae e palatio in urbem ducebat. *Regiae* dicebantur olim maiorum omnium aedificiorum portae extremae; vid. Du Cange Gloss. L. h. v.

Digitized by Google

C. 9. [230, 24.] *δεκανοὶ* etc. Membranae aliter quam editus codex distinguunt. Sed praefero distinctionem a Cl. Leichio introductam. Distinguunt autem membranae sic: -- *οἱ δεκανοὶ διὰ τῶν σχολῶν δέχονται τὰ μέρη. εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. λαμβάνει.* Utcunque verses, semper deest aliquid; forte plura; vid. p. 138. C. et praecipue p. 140. C. 5. usque ad D. 5. Ad minimum deest verbum *ὀψικεύουσι*. Nam post *ἀναχωροῦσιν* recte collocavit librarius in codice punctum perfectum: -- *usque ad regiam, et abeunt deinceps. Axiomatici vero*, vel *honorati -- comitantur eum per scholas.*

C. ult. [231, 2.] *τὸ ἅγιον φρέαρ.* Subintelligitur S. Sophiae.

D. 4. [231, 5.] *δύο σιλεντιάριοι.* Nempe *ὑποστρέφουσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ*, quod tacite e superioribus a communi repetendum. Nam recte codex post *αὐτῶν* punctum plenum collocat. *Duo Silentiarii, gestantes virgas, vel bacillos suos, comitantur eum domum usque suam. Deinde gerit per triduum purpureum sagum.* Ed. L. 85

135. D. 7. [231, 8.] *ἀναχώρησιν.* M. addunt *αὐτοῦ*. Ut verum fatear, non video, quid haec postrema sibi velint: *οὕτως προέρχεται* etc.

D. antep. [231, 10.] *οὐ γίνεται σιλέντιον.* Id est: per silentiarios, cursores et mandatores non indicitur illo vel illo die consistorium solenne fore.

136. A. 6. [231, 16.] *κελεύει.* Saepe usurpant novi Graeci pro *velle*, et sic usurpavit quoque iam Euripides. *Si vult Imperator eam facere, processionem in magnam ecclesiam, seu S. Sophiam, facturus.*

B. 12. [232, 10.] *καὶ ἅρματα.* M. *καὶ τὰ ἅρματα.*

C. ult. [232, 21.] *γραδήλιον προβαλλόμενος.* M. *γραδῆλιν ὁ πρ.*

137. A. 3. [233, 9.] *αὐτὸν ὁ πραιπόσιτος.* M. *αὐτὸν ὁ αὐτὸς πραιπόσιτος.*

A. 12. [233, 16.] *κεφαλὴν σεκρέτου. Ut nacti caput*, vel *principem secreti*, seu corporis procerum, quod apud Imperatorem ad deliberationes secretiores convenire solet.

B. 4. [233, 22.] *καὶ ἀποκινεῖ.* Copulam non habent M., sed probo additam a Cl. Interprete fuisse.

C. 9. [234, 12.] *τῷ πρωῒ.* M. *τὸ πρωῒ.* Vid. p. 138. D. 6.

D. ult. [235, 1.] *εἰσάγει βῆλα α', μαγίστρους καὶ β'.* M. *εἰσάγει βῆλον α' μαγίστρους. βῆλον β'* etc.

138. A. 2. [235, 3.] *σαχρῶν.* Id a cl. Decessore profectum, uti etiam tam *σεκρέτων*, quam geminum *σακρῶν*, p. 139. A. penult. et ult., ipsi debetur. In M. enim et hoc, et illis tribus in locis legitur constanter *σεκόρων*, quod quid sit, me non assequi fateor; neque tamen assensum dare, aut auctoritatem

Digitized by Google

Leichianae coniecturae *σακρῶν*, cui ipse diffidit, quandoquidem p. 139. A. *σεκρέτων* pro *σεκόρων* substituit, adstruere valeo. Obtinuerintne seris illis temporibus comites sacrarum largitionum in aula Byzantina, valde dubito; item, nudene sic dicti fuerint *sacrarum*, pro *sacrarum largitionum, comites*: quod quidem apud Latinos in usu erat, apud Graecos autem ideo non videtur fuisse, quod illi *σάκρας* appellarent Imperatorum edicta. Praeterea non erant plures comites largitionum, sed unus; neque etiam tam viles, ut hypatis posteriores essent et stratelatis aequipararentur. Neque unquam memini me candidatos aut domesticos sacrarum largitionum legisse, quos Latina interpretatio p. 139. A. ult. commendat. Mihi quidem ne probabilis quidem coniectura succurrit de sensu, aut emendatione, si qua opus est, vocabuli *σεκόρων*.

A. 3. [235, 4.] *πληρωθῇ*. M. *πληρω*, unde quoque *πληρωθῶσιν* effici potest.

A. 4. [235, 4.] *εἰσῆλθον*. M. *εἰσελθὼν*, unde effici debet *εἰσέλθωσιν*.

138. C. 9. [236, 8.] *πεδίτου*. Videtur idem esse atque *peditatus*, et opponi domesticis et scholariis equitatus, vel equestribus. Domestici, alias protectores domestici, (deinceps *scholarii* dicti, nomine domestici in ipsorum caput et praefectum transeunte,) geminam habebant scholam, unam peditum, alteram equitum; vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 52. B.

D. 2. [236, 14.] *συγκλητικοῦ*. Opponuntur hic patricii curiales, qui ad *τὴν σύγκλητον*, senatum regni, pertinebant, proceres consistoriales, illis, qui ad militiam pertinerent et *στρατηγοὶ*, strategi, praefecti provinciarum et excubantium per cohortes legionum essent. Dicit ergo, se expositurum cerimonias in promotione patricii, tam curialis, quam militaris, solennes. Infra claris verbis *οἱ συγκλητικοὶ πατρίκιοι* opponuntur *τοῖς ἀπὸ σπαθίου*.

139. C. 1. [237, 22.] *ποιοῦσι*. Erant apud Graecos eo tempore CPli poëtae, quales ea ferebat aetas, qui conscribendis ad omnes hilares tristesque casus, festos dies, promotiones ad honores, victorias Circenses etc., carminibus victitabant, eaque semper in promtu habebant et vendebant, ut opus nihil esset aliud, quam eius nomen inserere, cui quodque destinaretur. Nunquam caruit orbis terrarum miseris id genus, quos nostrates appellant, *gratulantibus*. Talem *ποιητὴν*, poëtam gratulantem, carminum in publicas solennitates conditorem, fuisse putem Olympiodorum, auctorem materiae historicae. V. Fabricii Bibl. Gr. VI. p. 238., ubi refert Reinesii, quam ego equidem probare nolim, opinionem, fuisse *operatorem chymicum*. Solebant tales poëtae nominibus patronorum, ad quos

Digitized by Google

carmina spectabant, ludere, et istis allusionibus, acrostichis et aliis talibus facetiis insipida alias futura pro captu suo condire. Illuc tendit, quod Noster ait: *ποιοῦσι ποιήματα κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ προβαλλομένου.* Poëtae illi medii aevi Byzantini super omnibus casibus, qui proceribus aulae contingerent, poëmatia faciebant, quae factionales una cum demarchis suis, ad proceres adeundo, coram ipsis recitabant. Ita narrat Anna Comnena in Alexiade p. 51. C., plebem cantiuncula gratulatam fuisse Alexio, Annae patri, tum adhuc domestico Occidentis, detectam contra se conspirationem et elusam: *τὸ πλῆθος ἀποδεξάμενον τῆς ὁρμῆς τὸν Ἀλέξιον καὶ τῆς ἀγχινοίας, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ᾀσμάτιον αὐτῷ ἀνεπλέξαντο ἐξ ἰδιώτιδος μὲν συγκείμενον γλώττης, παρεμφαῖνον δὲ τήν τε προαίσθησιν τῆς κατ' ἐκείνου ἐπιβουλῆς, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ μεμηχανημένα. τὸ δὲ ᾀσμάτιον αὐταῖς λέξεσιν εἶχεν οὕτως· τὸ σάββατον τῆς τυρινῆς χαρεὶς, Ἀλέξιε, ἐνόησες τὸ, καὶ τὴν δευτέραν τὸ πρωῒ ἔπτα καλῶς γεράκιν μου. εἶχε δὲ ὧδέ πως ἐννοίας τὸ διαφημιζόμενον ἐκεῖνο ᾀσμάτιον, ὡς ἄρα κατὰ μὲν τὸ τυρώνυμον σάββατον ὑπέρευγέ σοι τῆς ἀγχινοίας. τὴν δὲ μετὰ τὴν κυριακὴν δευτέραν καθάπερ τις ὑψιπέτης ἱέραξ ἀφίπτατο τῶν ἐπιβουλευόντων βαρβάρων.* Apposui totum locum, ut simul quoque specimen egregiae poëseos illorum phonascorum haberetur, in qua neque metrum, neque rhythmus est, neque boni sensus quidquam. Conf. quae ad pag. 333. D. 7. de basiliciis dico.

C. 2. [237, 24.] *σέκρετον.* Paulo ante dicebam, quid fuerit secretum. Unde patet sensum esse: ex quo secretum, hoc est Senatus, corpus procerum curialium, convenerit et constiterit, ita ut factum sit consistorium, seu corpus constans, in uno loco stans congregatum.

C. 5. [238, 1.] *ὁ δὲ.* M. *καὶ ὁ πραιπόσιτος.*

C. ult. [238, 9.] *καὶ δύο.* M. *καὶ τὰ δύο.*

D. 3. [238, 11.] *κωδικέλλια.* Codicillos, quibus nempe patricius nuncupabatur.

D. 7. [238, 14.] *φιλεῖ τοὺς πόδας.* Id ipsum quoque sibi fieri flagitabant Imperatores Carolingici a Ducibus, quibus provincias concederent, imitatione aulae Byzantinae. Vetus Chronicon apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Bigot*, de Rollone, primo Normannorum duce: *hic non est dignatus pedem Caroli osculari, nisi ad os suum levaret. Cumque sui Comites illum animarent, ut pedem regis in acceptione tanti muneris* (Neustriae provinciae) *oscularetur, lingua Anglica respondit: Ne se bigot* [*Nicht so bey Gott*, vel, ut rustici et carrarii Thuringici pronuntiant: *Na so bi Gott*], *quod interpretatur: ne per Deum. Rex vero et sui illum deridentes et sermonem eius*

Digitized by Google

corrupte referentes illum vocarunt Bigoth. Unde Normanni adhuc Bigothi vocantur.

140. A. 11. [239, 4.] ἔμπρατος, vel ἔμπραττος, novae Graeciae more pro ἔμπρακτος; ut contra ἄπραττος pro ἄπρακτος. Ἔμπρακτοι, *qui sunt in actione.* Appellabant Latini sequiores *actionem*, quod nos *functionem*. Vid. Du Cange Gloss. L. v. *actio* et *actus*. Dignitas, *quae ipso gestu praefulget*, ἔμπραττος, et quae *honoraria est*, ἄπραττος, opponuntur; vid. Guther. Off. D. A. p. 54. et 431., ubi triplex honoratorum discrimen statuit: *qui in actu sunt*, *vacantes*, seu *allecti* vel *suffecti*, et *honorarii*. Primi sunt ἔμπρακτοι, secundi μεσόπρακτοι, tertii ἄπρακτοι. Capitolin. in Pertinace. T. I. Hist. Aug. p. 543.: *iussit eos, qui praeturas non gessissent, sed allectione accepissent, post eos esse, qui vere praetores fuissent.* Vegetii locus II. 21., quem Gutherus citat, praeclarus est: *His enim multiplicantur annonae, qui in actu sunt; quae illis etiam vacantibus tribuuntur, quas honorarii nullas habent.* Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Vales. ad Amm. Marc. p. 78. A., ubi et *praecincti honore cinguli otiosi* dicuntur, et Selden. Tit. Honor. P. II. p. 32. 33.; non tamen confundendi cum adscriptitiis vel vacantibus, qui erant milites supernumerarii, stipendia percipientes absque militiae functione. Vid. Casaub. Hist. Aug. T. I. p. 902. Harduino ad Themistium p. 475. *in actu constituti* sunt Praef. praetorio, Praefectus Urbi, magistri militum: diversi autem generis (adeoque ἄπρακτοι) comes sacrarum largitionum, comes rei privatae, magister officiorum, quaestor. Sed falli eum palam est. Nam et hi, si qui alii unquam, erant ἔμπρακτοι. Verum toto coelo di-
Ed. L. 86 versa tradit ab his auctor Cletorologii p. 461. C. 1., qui primi ordinis proceres, ut patricios strategos, ad τοὺς ἐμπράκτους refert; medii ordinis, ut patricios officiales, seu in muniis aulicis, non militaribus, sed civilibus, constitutos, ἐμπολιτικοὺς, μεσοπράκτους; tandem inferioris ordinis, ut protospatharios etc., ἀπράκτους nominat, quamvis hi non minus atque illi superiores in functione essent.

140. C. 9. [239, 22.] ὁ νουμεράριος. Aut νουμεράρης, ut hic et deinceps est in M. Qui qualis fuerit, non bene novi, sitne idem, qui numerarius, de quo v. Guther. Off. D. A. p. 389., Vales. ad Amm. Marcell. p. 93. B. et 553. B., Du Cange Gloss. Lat. h. v. et auctores ab eo numerosi citati. Erant autem illi computistae vel calculatores, deinceps tabularii dicti, qui publicum nummum aerario inferebant, seu qui pecuniam regiam ex tributis, portoriis et vectigalibus partam in aeraria inferebant. Fuit quoque *numerarius* ille, qui gladiatores et aurigas numeraret et in *libellum numerarium* referebat, de quo vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II.

Digitized by Google

p. 192. A. De alio numerario Horrei vid. ad p. 405. B. Si talis hic intelligitur numerarius, non video rationem, quare admissionali addatur et quid ambobus rei commune sit in negotiorum tanta dissimilitudine. Ait autem Auctor noster, admissionalem praeivisse numerario verba, quae numerarius deinceps clara et sonora voce recitaverit: et primum quidem Graece clamasse numerarium ab admissionali edoctum *στήτω*, *surgat*, nempe patricius e loco suo, aut *stet* in pedibus suis erectus; et deinde id ipsum Latine quoque repetiisse: *Leva, patricie, loco*, aut: *Leva, patricie stratege*, aut *patricie praefecte, loco*. Verti p. 230. A. vocem *leva: tolle velum*. Neque desunt mihi rationes, quibus eam interpretationem defendam. Sed mallem tamen vertisse *attolle te*, *surge in pedes*. Ita solebant medio aevo verbum *levare* adhibere pro levare, tollere semet ipsum, surgere, ut ex Ordinalibus Romanis constat l. c. p. 147.: *finita litania surgit Dominus pontifex dicens: oremus. Diaconus: flectamus genua. Respondetur: Levate. Pontifex dicit orationem* etc. In ecclesia Graeca hoc dicebant *ὀρθοί*, et coniunctim ac velut per epexegesin *ὀρθοί, στῶμεν καλῶς*. Nam quando evangelium legendum esset, assurgebant et stabant per totam illam lectionem; item, quando preces essent faciendae, assurgebant. Chrysostomus Homil. XXIX. ad populum Antiochenum: *εὐχὴ καὶ δέησις ἐκτενής. καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ παρακελεύεσθαι τὸν διάκονον ἅπασι καὶ λέγειν· ὀρθοί, στῶμεν καλῶς, οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ εἰκῆ νενομοθέτηται· - - διὰ τοῦτο γὰρ καλῶς ἑστάναι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν κελευόμεθα. τὸ γὰρ καλῶς ἑστάναι οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ* etc. Liquet ex his verbis, *ὀρθοί* seorsim et distinctim a sequentibus *στῶμεν καλῶς* efferendum esse, et novos Graecos inscitia antiquitatis et errore aurium, ex detestabili suo Iotacismo subnato, coniungere in suis exclamationibus ante lectionem sacrorum librorum in ecclesia *σοφία ὀρθή*, tanquam si esset *sapientia recta*; quum deberent ex veteri instituto clamare: *σοφία*, *Sapientia*, Dei nempe, *nunc loquetur*, *nunc recitabitur*; *ὀρθοί*, scilicet *estote*, recti sitis, *levate*. Albertus Stadensis A. 1179.: *Data sententia* [a summo Pontifice] *volenti loqui deposito* [in genubus et terra iacenti] *data non est audientia, sed hostiarii clamabant: levate, andate* [seu abite hinc]. *Tenentes locum et focum, cubantes et levantes* [seu surgentes] *in iustitia* [territorio] *alicuius*, occurrunt in vett. chartis. Sic quoque infra apud Nostrum p. 404. C. 4. *transfer* pro *transfer te*, alio migra; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Ut redeam unde deverti, videtur mihi numerarius esse cohortalis aliquis de tagmate *Numeri* vel *Arithmos* dicto.

141. A. 1. [240, 13.] *τὸ σέβας*. Videtur peculiare aliquod genus inclinationis corporis seu *προσκυνήσεως*, *adora-*

Digitized by Google

tionis fuisse. Τὸ προσῆκον ἀπονέμειν σέβας habet Cedren. p. 489. C. penult. Idem σέβας pro fide atque religione posuit p. 604. A. 1.

oo

B. 3. [241, 2.] νν. Id est νομίσματα. Mos ille fuit librarii, ut plurales numeros per compendia scribens litteras geminaret; ut κοκο sunt comites, λλ sunt λίτραι, ubi unum κο fuisset κόμης et unum λ una libra. Nomismata autem sunt nummi aurei, quorum 100. initio et secutis temporibus 72. tantummodo libram auri efficiebant, et singula duodena miliaresia continebant.

B. 5. [241, 4.] μεταδίδωσι. M. μεταδίδι, hoc est μεταδίδει. Saepissime Noster δίδειν pro διδόναι usurpat.

B. 8. [241, 7.] διαμερίζεται. Vult dicere: tota turba silentiariorum ceterorumque officialium, qui recens honoratum obsequiare et cum pompa domum deducere debent, tunc sese dividit, hi se huic patricio, alii secundo, alii tertio et sic porro aggregant, et eum obsequiant. Ἀμφότεροι, ut in praecedentibus iam aliquoties offendimus, *omnes* notat, non *ambo*. Quotquot demum fuerint patricii, ἀμφότεροι, simul omnes.

C. 5. [241, 15.] ἀριστᾷ μετ' αὐτοῦ. De conviviis amicorum cum recens creato quocunque magistratu die sui officii, seu eo, quo primum promotus fuit, v. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 84. B. et infra p. 412. A. 8.

C. 8. [241, 18.] τὴν δωδεκαήμερον. Nihilo plus edito M. hic loci habent. Nihilominus certum est aliquid deesse, e. c. ἀλλά, vel εἰ μὴ μόνον, vel ὅταν δὲ κατά. Ut duodecim erant dies a festo Nativitatis Christi usque ad festum Luminum seu Theophaniae, quibus tota curia hilaria agebat, ita quoque convivabantur in aula per τὸ ἑξαήμερον, sex dies, qui festum Paschatis et octavam in albis intercedebant.

C. 10. [241, 20.] κυριακῇ. καί. M. hic minorem tantum distinctionem monstrant et iungunt sequentia praecedentibus.

142. A. 10. [242, 15.] παρακυπτικοῦ φιάλης. Quo die Imperator in phiala sese monstrat populis pyrrhicham saltantibus et acta acclamantibus. Est autem phiala proprie lacus marmoreus, aquam ex superimposito siphone prosilientem excipiens, qualis erat in Triconcho, quod Theophilus Imp. struxerat, et deinceps illa ipsa area, in qua exstabat ille lacus, circa quem factiones statis temporibus desultabant, Imperatore e fenestra prospectante, quod est προκύπτειν et παρακύπτειν. Ita dicitur Michaël Calaphates προκύψας ἐκ τοῦ καθίσματος δημηγορεῖν, deorsum prospiciens e fenestris vel etiam a moeniano tribunalis Circensis, Cathisma dicti, ad populum perorasse, apud Cedren. p. 751. B. fine. Conf. p. 761. B.

Digitized by Google

10. collat. p. 752. B. 10. In voce πρόκυψις vacillarunt interpretes apud Codinum. Gretser. p. 62. C. c. fin. *supplicatio* vertit, quem correcturus Goarus in margine substituit *ostentatio*, et p. 66. n. 50. ille verterat *oratorium*, hic *locus imperatorii throni*; p. 67. A. vertit Goar. προκύψεις *loca, in quibus in throno sublimis sedet*, et late illa de voce disputat. P. 75. n. 63. exponit tribunal imperiale acclive aliquot gradibus editius. Hinc apparet ratio interpretationis Leichianae. Παρακύπτειν et προκύπτειν est Graecis spectare, item in conspectum venire, se conspectui offerre, praesertim derepente, sive de plano, sive per fenestram. Ita usurpat Aristophanes in illo de meretricibus perquam lepido: παρακλίνασαι τῆς αὐλείας παρακύπτουσι, κἂν τις προσέχῃ τὸν νοῦν αὐταῖς, ἀναχωροῦσι· κἆτ' ἢν ἀπίῃ, παρακύπτουσι. Item Aristides T. I. p. 367. 4. ed. Anglic., ubi στόλος παρακύψας est *classis derepente, nescientibus unde, neque exspectantibus superveniens*. Et cum thronus imperialis in circo et alibi, ubi παρακυπτικὰ, prospectacula, erant, seu fenestrae velis praetensae, unde prospiceretur, cortinis cinctus erat, quibus reductis subito in conspectum venire, vel etiam prospicere ipse sic, ut a nemine conspiceretur, poterat Imperator, ex eo locus ipse editior tribunalis, ubi stabat ille thronus in circo, et in Triconchio alius, e quo prospectabat in subiectas areas, πρόκυμμα et παράκυμμα appellabatur, et se monstrare populo, eiusque aut certamina equestria cursoriave, aut ludos alios, ut saltationes, spectare, dicebatur παράκυψιν ποιεῖν. Nicetas in Alexio I. n. 8.: ἔστη ἐπάνω τόπου ὑψηλοῦ ἐξαίφνης φανεὶς, ποιήσας τὴν νῦν λεγομένην πρόκυψιν. Data hac occasione emendabo insignem Athenaei locum, quo narrans de ordine epularum regiarum in aula Persica, eorum ait ad convivia invitatos non in eodem cum rege triclinio accubuisse, sed ambos seorsim in separatis diaetis; sic tamen fuisse structum triclinium regis, ut per παράκυμμα, *prospectorium* (sive ea fenestra vitris, sive clathris ferreis ligneisve munita fuerit) despicere in diaetam convivarum suorum, eorumque actiones observare et sermones audire potuerit, ipse nemini observandus. Locus hic est p. 145. C. 1.: ἐστὶν οἰκήματα δύο κατ' ἄντικρυς ἀλλήλων, ἐν ᾧ ὁ βασιλεὺς τὸ ἄριστον ποιεῖται, καὶ ἐν ᾧ οἱ σύνδειπνοι, θύρα καὶ ὁ Ed. L. 87 βασιλεὺς ἐκείνους ὁρᾷ διὰ τοῦ παρακύμματος [ita leg. pro παρακαλύμματος vulgatorum librorum] τοῦ ἐπὶ τῇ θύρᾳ, ἐκεῖνοι δ' αὐτὸν οὐχ ὁρῶσιν. Qua in narratione quis est qui Divanum Turcicum, imitatum Persicum hoc institutum, non agnoscat, qui quidem itineratores, Petrum della Valle et simile de rebus Turcarum narrantes legerit; quibus meliores huic loco Athenaei interpretes non habeo, quos edam. Erant

Digitized by Google

porro talia προκύμματα varia, ut in Circo, in Sigmate seu area Triconchii, in ecclesiis. Fuerintne haec procyptica plana cum superficie perpendiculari aedificiorum, in quibus erant, an proiecta et exstantia, (moeniana Latini appellant, Graeci ἔξαιτα vel ἔξετα, ab ἔξω ἵεσθαι, *Erker*, Francogalli *des balcons*,) non liquet. Phialae erant variae, ut in Circo, ubi utraque factio, Veneta nempe et Prasina, suam phialam habebat, item in Sigmate.

142. A. 11. [242, 16.] μετὰ τῶν κωδικελλίων. M. μετὰ τὸ κωδικέλλιον. Saepe Nostro μετὰ cum accusativo compositum notat *cum*.

B. ult. [243, 5.] ὀστιάριος. M. ὁ ὀστ.

143. A. 11. [244, 11.] ἱστάντων. Membr. στάντων.

144. B. 1. [246, 9.] λογοθέτης. Plures erant Logothetae, in quibus etiam λογοθέτης ὁ γενικός: unde aut sic legendum, aut ἢ delendum esse hoc nostro loco videri queat prima fronte. Sed nil movendum putem. Quando enim Logotheta sic nude appellatur, Logotheta Dromi seu rationalis cursus intelligitur.

B. 1. [246, 9.] γενικός. *Generalis* erat, qui τῷ γενικῷ, *generali aerario*, praeesset, aut, ut alii interpretantur, aedificio, in quo subditi, negotiatores, nautae, tributa et vectigalia solvebant. Quod eodem redit. Olim audiebant καθολικοί; conf. Vales. ad Amm. Marcell. p. 86. B. et 313. A., ubi καθολικὸς τῆς Ἀφρικῆς reddit *rationalis Africae;* item Du Cange Gloss. Gr. et CPli Chr.

B. 9. [246, 16.] δ' βῆλον. Id est, τέταρτον βῆλον. Est quidem in Membr. δ' βῆλα, *quatuor vela*, vel quatuor missus procerum, corpora simul ingredientia. Erant plerumque septem vela procerum, quae ad Imp. admittebantur; v. p. 139. B. 1. et alibi; interdum pauciora, nunquam plura quam octo; vid. D. penult. Recte tamen hic loci emendasse cl. Leichium patet e sequentibus, ubi quintum, sextum, septimum et octavum velum seorsim enumerantur.

B. ult. [246, 20.] ἄσπραν. M. ἄσπρον. Φελώνην nempe idem est atque φελώνιον, *phenolium*, paenula; vid. Du Cange Gloss. Gr. v. φαινόλης et infra ad p. 154. D. 2. Phelonium Graecis existimatur idem atque paenula Latinorum, et per transpositionem litterarum inde dicta esse. Si ita habet, de quo non dubito, facile est formam veteris paenulae definire. Convenit nempe cum sacco vel campana, medio aevo sic dicta, estque id, quod in imaginibus Graecorum sacerdotum sacerdos conspicitur humeris suis attollere ab utraque parte, solida vestis, pallium totum circumcirca corpus involvens, si deorsum pendet. Symeo Thessalonicensis p. 148. ita describit: φαινώλιον ἔνδυμα λευκόν ἐστι δίχα μανικίων, ὅλον περιστέλλον τὸ σῶμα, αἴρεται ὑπὸ τῶν χειρῶν ἐκ πλαγίου ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἱερῶν ἔργων. Est igitur alba; sed olim non erat,

Digitized by Google

verum fusca. Et forte inde nomen deducendum *φελώνιον*. Nam *φαινώλιον*, quod idem est, a Latino *paenula* manasse liquet, neque controvertitur ea de re; *πελλὸς* olim appellabant id, quod *ὑπόκιῤῥος* deinceps dicebant. Color is est hodie nobis de Capucinis monachis appellatus, quod eorum caputia vel frocci panno soleant confecti esse huius coloris. Est autem dilutissime rufus, inter album et rufum, sed sic ut ad hunc magis, quam ad illum, accedat, *rothgrau*.

ϑ

C. 6. [246, 24.] *ἀνέλϑῃ*. M. *ἀνελ*, id est *ἀνελϑών*.

145. A. 5. [247, 17.] *κελεύῃ προβάλλεσϑαι*. Membr. *κελεύει προβαλέσϑαι*.

A. 9. [247, 20.] *ἵστασι*. M. *ἱστᾶσι*, et sic quoque B. 7.

B. 10. [248, 6.] *τὰς πλάκας*. Tabulas vel codicillos patriciatus, quibus patriciatus tribuitur. Sunt propriae eburneae tabulae diptychae, seu duarum alarum, plicatiles, quae medio suo continebant diploma honoris in membrana exaratum; v. p. 151. D., ubi *tabulae cum codicillis*, et p. 153. B., ubi *tabulae absque codicillis* memorantur.

C. 3. [248, 13.] *ἵστασιν*. Membr. *ἱστῶσιν*.

C. 10. [248, 18.] *ὑπερεύχονται*. Forte *ὑπερεύχεται*.

D. 5. [248, 24.] *ἐξελϑεῖν*. M. sic distinguunt: *ἐξελϑεῖν ὁ αὐτὸς μάγιστρος* (id est *οὗτος ὁ μάγιστρος*), *καταλαμβάνει ὁ ἐκ δεξιῶν*, *postquam egressus hic est magister* (a sinistris stans), *venit magister a dextris*.

146. A. 6. [249, 11.] *πρὸς βασιλέα*. M. *πρὸς τὸν βασιλέα*.

B. 9. [250, 1.] *ἀξιωματικῶν*. M. sic distinguunt: *ἀξιωματικῶν, σκευοφόρων, στρατιωτῶν ταγμάτων* etc., *ab honoratis* (seu syncleticis, vel ordinis senatorii atque togati viris), *a sceuophoris* (seu magistratibus militaribus, quorum est *τὰ σκεύη*, vasa, ut scutum, hastam, signa, labara etc. coram Imperatore ferre, ut sunt spatharii, candidati), *a militibus tagmatum* (seu praesidiorum urbanorum). Conf. p. 147. B. ult., ubi *ἵστανται οἵ τε ἀξιωματικοὶ καὶ τὰ σκουτάρια* (sunt iidem atque *οἱ σκευοφόροι*) *καὶ οἱ διαιτάριοι*.

B. 11. [250, 3.] *ϑερμάστρας*. *Thermastra* est vel balneum, vel vaporarium. Putem posterius potius, hic quidem loci, quam prius. Erant autem *vaporaria* et *pyrilia* in aedibus, in monasteriis, in scholis militum, grandes oeci vel salae, in quibus ignis accendebatur et conveniebant, qui calefieri vellent; in quibus etiam solebant refici seu cibum capere. V. Du Cange v. *Pyrile* et *Vaporarium*. Hic loci est vaporarium scholariorum seu militum comitatensium, ut qui haud procul Circo stationem seu scholam suam habebant. Quia tamen vapore balneari solebant, seu Laconica, et *πυριᾶσϑαι* balneari notat, item *ϑερμαίνεσϑαι*, nihil obstat, quo-

Digitized by Google

minus *θέρμαστρα* etiam balneum notet, praesertim quum calefactoria et balneatoria iuncta et sibi contigua plerumque essent.

C. 2. [250, 8.] *ἔξωθεν μεγάλων.* M. *ἔξωθεν τῶν μεγάλων.*

C. 3. [*ibid.*] *ἀκτολογοῦσι αὐτὸν.* M. *ἀκτολογοῦσι δὲ αὐτὸν.*

C. 5. [250, 10.] *εἶσε πατρίκιος.* Vulgari Graecismo *εἶσε* hic est pro *εἶ* vel *εἷς*, *es Patricius*, id est, *vere es, patricius creatus es patricius, gaudemus audientes, te talem esse.* *Εἶσε*, vel potius *εἶσε*, est idem atque *εἶσαι*. Nam promiscue novi Graeci scribunt *αι* et *ε*, iidemque verbum substantivum non *εἰμὶ*, *εἶς* vel *εἶ*, *ἐστὶ* coniugant; sed *εἶμαι*, *sum*, *εἶσαι* vel *εἶσε*, *es*, *εἶναι* vel *εἶνε*, *est.* Vid. Grammat. linguae Graecae vulgaris Du Cange Glossario Graeco praefixam p. 31. Apud eundem v. *κουροπαλάτης* haec prostant Ptochodromi: *οὐκ εἶσε Σεβαστοῦ παιδὶν, οὔτε Κουροπαλάτου.* Pag. Nostri 154. D. 8., ubi nostra editio dat *εἶσε*, M. habent *εἷς*. Et sane veteribus quoque Graecis in usu fuisse medium verbi *εἰμὶ*, demonstrat *εἶ*, quod nihil aliud est, atque contractum *εἶσαι*. Veteres, in scriptis certe, amabant formas contractas in medio; at in scriptis novorum, plebeio sermone conceptis, saepius terminatio secundae personae singularis in medio *σαι* occurrit, ut apud Nostrum p. 219. A. 4. *κομίζεσαι* pro *κομίζῃ*, *fers*, p. 360. *ἀναλαμβάνεσαι* pro *ἀναλαμβάνῃ*, *accipis.* Apud Theophan. p. 110. B. ult. est *λυθροῦσαι* pro *λυθροῦ*, *liberaris.*

D. 4. [250, 20.] *καὶ εἶθ' οὕτως.* M. copula carent.

147. A. 7. [251, 9.] *καθέζεται.* Mira dictio *ἡ κάθεδρα καθέζεται* pro *ἵσταται*, *καθίεται*, *κατατίθεται*; vel, si *καθέζεται* malis ad silentiarium referre, debent verba *ἡ δὲ κάθεδρα* sic accipi: *quantum autem ad sedem silentiarii in convivio attinet, sedet ille ἰσοτίμως, eadem in linea*, seu altitudine sellae, *ἐξ ἴσου*, non humilius.

A. 10. [251, 12.] *συνηθείας.* *Consuetudines* et *solennia* sunt honoraria, conchiaria, salaria consueta et constituta, dari iussa. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Latin. v. *consuetudo*, item v. *Σολέμνια* et *solennia*. *Συνήθεια*, *ἐκταγὴ*, *ἐκταγιατικὰ*, *sportulae*, significant idem. Labbeus ad Synops. Basil. p. 74. *sine quadam suffragii solutione percipere* est ad honorem et collegium aliquod provenire, etiamsi pro introitu nihil solvatur; Guther. p. 502. Notitias talium consuetudinum habet aliquas Codex noster libro secundo. Notitiam consuetudinum praefect. praet. et sportular. offic. per Africam habet e codice Iustinianeo Guther. p. 436. sqq. Notitia quantitatis cousuetudinum ab Archontibus dandarum est in Novell. Iustin. p. 47. sq. Praeterea in fine multarum constitutionum additur, quantum honoratus pro codicillis aut insignibus dare debeat, ut p. 118. 112. fin. ed. Scrimgeri.

Digitized by Google

C. 11. [252, 10.] *ἐκδεχόμενον*. M. *ἐκδεχόμενος*, quod reprobandum quidem videatur post *μέρος* praecedens. Iniicit tamen scrupulum, quod p. 155. §. 2. v. 2. *ἐκδεχόμενος* quoque est in codice, ubi cl. Leichius pariter correxit *ἐκδεχόμενον*. Si recte habet membranarum scriptio, debet *δῆμος* subintelligi, adeoque respici ad *τὸ σημαινόμενον*. Ed. L. 88

147. D. 2. [252, 14.] *μεγάλῳ* etc. M. *μεγάλων βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων*.

D. 4. [252, 15.] *εὐσεβεστάτῳ*. M. *εὐσεβεστάτων*.

D. 7. [252, 18.] *οὕτως*. Deest M.

D. 8. [252, 19.] *ἔχει δοξάσαι*. *Habeat glorificare*, id est *possit*, vel *velit glorificare*, *glorificet*. Ita Theophan. p. 398. D. 11. *μηνῦσαι ἔχω*, *deferam*, *significabo*. Anonym. Theophani additus p. 429. B. 12. *εἶχον βαλεῖν τὰς χεῖρας*, *adorturi essent;* C. 6. *ἔχομεν νικῆσαι*, *vincemus;* 432. B. 1. *ἔχομεν ποιῆσαι* pro *θέλομεν ποιῆσαι*, *volumus facere*. Ita quoque vetus interpretatio Italica apud Marc. X, 38. illud *δύνασθε τὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπτίζεσθαι*; sic reddit: *potestis baptisma baptizari*, *quod ego habeo baptizari?* Tertullian. adv. Praxeam. c. 20.: *Praefatio Ioannis Evangelizatoris demonstrat*, *quod retro* [antea] *fuerit*, *qui caro fieri habebat* ; *ὁ μέλλων ἐνσαρκοῦσθαι*. Innocentius apud Alemann. ad Procop. Anecdot. p. 72.: *Si in virtute uniri habent nobis*, id est, *possunt uniri*, aut *unientur*. S. Benedictus in insomnio ad S. Henricum Imp. in coenobio Cassinensi dormientem sic ait in Chron. Cassin. II. 43.: *cum primum hodie surrexeris*, *in egestione urinae tuae tres lapillos non parvos mingere habebis*, id est, *minges*. Vetus inscriptio Romae in Ecclesia IV. coronat.: *Cod estis*, *fui : et cod sum*, *essere abetis*, id est, *eritis*. Neque tam recens ille verbi usus est; *εἶχον ἰδεῖν*, *visuri fuissent*, iam Demosthenes p. 260, 2. dixit; vid. Barth. ad Gu. Briton. p. 50. fine, et Du Cange v. *habere* et *ἔχειν*.

T

D. 11. [Schol. 252, 25.] *πρώτως*. M. *πρω.*, unde fieri quoque potest *πρῶτον*. Paulo post eaedem dabant *μετὰ καὶ τοῦ δημάρχου*.

148. A. 1. [252, 21.] *ἐτίμησαν παραδόξως*. Sic etiam est in M. F. leg. *τιμήσαντα π.*, aut si *ἐτίμησαν* recte habet, debet ad *οἱ βασιλεῖς* tacite subintelligendum referri. Sed videtur potius aliquid deesse, e. c. *καὶ σέ, ὁ δεῖνα, οἱ ἐκ θεοῦ κραταιούμενοι ταῖς νίκαις*, *κοσμοπόθητοι δεσπόται Ῥωμαίων ἐτίμησαν* etc., ut p. 155. C. et D. et p. 183. A. Pro *παραδόξως* malebam aliquando *περιδόξως*. Sed novi Graeci splendidum et illustre quodque *παράδοξον* appellant, more e theatro ducto. Nam illi, qui in certaminibus solennibus populo placuisset, atque e theatro gymnasiove victor abiisset, ei acclamari con-

Digitized by Google

suevisse χαῖρε παράδοξε notat et exemplis confirmat Reinesius Inscript. Syntagm. p. 313., quem conferri velim, et unde solum Curii Fortunatiani locum referam, qui soloecismum vulgarem, quo παράδοξος pro περιδόξῳ vel ἐνδόξῳ usurpabatur, iam suo tempore notabat his verbis: *vulgi consuetudine potius, quam ratione, Olympionicae et ceteri in sacris certaminibus coronati vocari paradoxi solent. Parum enim diligenter* [hoc est, cum delectu, iudicio, studio elegantiae] *Graece loquentes quidam τὰ παράδοξα pro his, quae sunt bonae opinionis, accipiunt.*

A. 5. [253, 2.] λιβελλάριον. M. τὸ λιβελλάριον.

A. 9. [253, 5.] ἦλθε. M. ἦλ hic et deinceps, unde efficio ἦλθες, aut pro ratione circumstantiarum ἤλθετε.

A. 11. [253, 6.] ἦλθεν. M. ἦλθες.

B. 1. [253, 10.] φιλοῦντας. M. φιλοῦντά σε δῆμον. Vid. p. 156. B. 1.

B. 6. [253, 15.] χρόνον. M. χρόνων.

B. pen. [253, 18.] ἀξιοδόται. M. ἀξιοδότως, quod idem atque ἀξίως valet, *coronati a Deo ex merito suo*, dono in locum dignum collato. Vid. p. 183. A. ult.

C. 5. [254, 2.] πληροῦται. *Illuc enim delatis finit, desinit carmen, eo usque inter ambulandum cantando protensum.* Paulo post habebat codex ἕς ὁ Θεὸς utroque loco, uti etiam p. 156. C. 2.

C. 11. [254, 7.] λέγει. In codice est λε/, id est, λέγουσιν, aut λέγεται.

D. 6. [254, 13.] μετὰ εὐχὴν. M. μετὰ τὴν εὐχήν.

D. 8. [254, 14.] λαμβάνειν. M. λαβεῖν.

149. B. 5. [255, 7.] τριβλατίων ὀρναμένων. M. τριβλαττίων ὀρνεμένων. Erit itaque sic distinguendum: ἀπὸ ἱματίων ἐῤῥαμμένων, *vestibus consutis*, (de quibus ad p. 271. A. 1. disputo), *et ἀπὸ τριβλαττίων ὀρνεμένων*, (id est, ὠρνημένων, a verbo ὀρνᾶν, *orna*, hoc est *ora*, vel potius *ornatione*, hoc est *praetexta*, *instruere*,) *instructis orna triblattea*, seu serica praetexta ter tincta, seu saturatissimi coloris purpurei. Ὄρνα non tantum Graecis, sed et Latinis medii aevi est *ora*, omne quod aliquam non modo vestem, sed etiam rem quamcunque ambit et quasi continet; vid. Du Cange Gloss. Gr. v. ὄρνα et Lat. v. *urna*, quibus addam hunc Chron. Cassin. III. 33.: *rotundas imagines omnes argentea solum urna quatuor librarum circumdans;* ubi *urna* idem est atque id, quod nostrates *Rähmen* appellant. Idem III. 57. memorat *coopertorium altaris sericum cum urna purpurea, ornatum margaritis ac smaltis.* Sed, ut dixi, credibilius mihi quidem est, *orna* esse pro *ornatio* vel *ornatura*; cuius formationis exempla plura,

Digitized by Google

et in iis hoc ipsum *orna* quoque, Salmasius protulit ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 11. et 773. Non possum in fine huius capitis, quin formulam veterem Latinam creandi patricii, quam ex Paulo Foroiuliano de gestis Longobardorum Du Cange in Gloss. Lat. v. *Patricius* edidit, hic addam. Poterit nonnulla nostri Codicis illustrare, et iucundum erit ambo conferre. *Patricii dignitas taliter disponenda est, quatenus illa non vili personae, nec alicui concedatur ignoto. Sit enim valde notus Imperatori, sit fidelis et prudens, non elatus. Protospatharius veniens ante Imperatorem osculetur suum humerum et dicat: Maxime Imperatorum, adest, quem vocasti. Tunc stet ad sinistram Imperatoris illius hyparchus, quem nos dicimus praefectum, et dicat ei Imperator: cum protospathario futurum patricium adducito. Dum autem venerit patricius, inprimis osculatur pedes Imperatoris, deinde genu, ad extremum osculetur ipsum: tunc osculetur omnes Romanos circumstantes, et dicant omnes: Beneveniatis. Nobis nimium laboriosum esse videtur concessum nobis a Deo ministerium solum procurare: quo circa te nobis adiutorem facimus, et hunc honorem tibi concedimus, ut ecclesiis Dei et pauperibus legem facias, et inde apud altissimum Iudicem rationem reddas. Tunc induat eum Imperator mantum, et ponat ei in dextro indice annulum, et det ei bombacinum propria manu scriptum, ubi taliter contineatur scriptum: Esto patricius, misericors et iustus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, et dimittat.* Observo ad hanc formulam adhuc, post salutationem *Beneveniatis* (καλῶς ἦλθες) deesse: *tunc ait Imperator*, aut simile quid. Pro *legem facere* diceremus hodie *iustitiam administrare*. De *annulo* et *circulo patriciali* Graeci nihil habent. *Bombacium* notat chartam bombycinam, in qua diploma patriciatus scriptum erat. Graeci tabulas eburneas, diptycha, adhibebant cum intus iacente codicillo, seu libello chartaceo, id est pergameno. Vid. ad p. 411.

B. 6. [255, 8.] *ἀβδία*. De hac voce coniecturam profero ad pag. 271.

C. 4. [255, 14.] *κύκλοθεν*. M. *κυκλόθεν*. Forte quoque *εἰς σχῆμα* deest, *εἰς σχῆμα ἡμικυκλίου*; conf. p. 143. B. 1., nisi *κυκλόθεν* ipsis notet *δίκην κύκλου*.

D. ult. [256, 12.] *πορφυροῦν τετράδιον*. Purpureum quaternionem seu membranae purpura tinctae complicata quatuor folia; de quo more membranas colore purpureo, flavo, caeruleo, alio inficiendi, videndi Viri docti ad Evangeliarium Quadruplex Blanchini.

150. A. 6. [256, 17.] *ἀνθυπατικόν*. L. *τὸ ἀνθυπατίκιον*, ut B. 5.

A. 7. [256, 18.] *ἀπάγοντες*. M. *ἀπαγαγόντες*.

B. 3. [256, 24.] *κατὰ ὑστέρησιν*. *Quia sero venit*, ceteris collegis iam introvocatis et ingressis.

Digitized by Google

B. 5. [256, 25.] *καταλάβῃ*. Non solet Noster *καταλαμβάνειν* hoc sensu, nempe pro *adipisci*, usurpare, sed pro *advenire*. Num igitur *λάβῃ*, aut *καὶ λάβῃ* legendum?

C. ult. [257, 16.] *πρὸς τὴν χώρησιν τῆς ἐκκλησίας*. *Pro capacitate ecclesiae*, nempe Phari vel Deiparae Phari, tot numero, quot *χωρεῖν*, capere commode potest ecclesia.

D. 7. [257, 21.] *ἀντίπεπτοι*. M. *ἀντιπεπτοὶ*, gravi accentu. Puto tamen editam accentuationem rectius habere. Sed difficile est, certum de etymologia et significatione vocis obscurae et alibi non lectae et difficulter cum analogia Graeci sermonis conciliandae pronuntiare. Videor mihi quidem percipere significationem, quae est, mea sententia, valvae, quae
Ed. L. 89 sibi invicem obvertuntur, quarum una super alteram et adversus alteram inclinatur. Sitne ab *ἀντιπίπτω*, aut ab *ἀντιπετάω*, non dixerim. Neutri derivationi favet analogia. Sed Graeci novi sibi multum in corrumpenda veteri lingua indulgent. Num denique *ἀντίστρεπτοι* legendum?

150. D. 8. [258, 1.] *πρὸς τοὺς πόδας*. Cuiusnam? non Imperatoris certe. Num igitur *πρὸς τὸ οὖδας*, *procidit in solum?*

151. B. ult. [259, 2.] *πληρωθῇ*. Vel *πληρωθῶσι*. M. enim

ϑ
πληρω dant.

C. 2. [259, 3.] *διὰ τῆς πληρώσεως*. *Per finem ordinis patriciorum*, illinc, ubi desinunt stantes in serie patricii. *Τὸ μέρος, versus*, pro *ὡς* vel *πρὸς τὸ μέρος*, *ad plagam templi.*

C. 9. [259, 8.] *τὸ λῶρον*. M. *τὸν λ.*

C. 11. [259, 10.] *διὰ τὸν λῶρον*. Videtur ergo non licuisse illis, qui loros corpore gererent, vestem principum virorum et maiestati paene tantum atque patriciis propriam, genua flectere, aut humi procidere. Vir doctus, qui in Relationibus Gottingensibus de primo nostri operis volumine iudicium et indicium dedit, producto in aliis hoc quoque loco, causam in addita notula edidit, quae quidem sibi videatur, quare Patricia Zoste non prociderit, lorum et propoloma gerens. *Quid si*, ait, *ob id ipsum datae vestes rigidae primariis feminis, ut ne possint quidem, etsi oblitae dignitatis vellent, se abiicere?* Ignoscat nobis Vir doctus, quisquis ille fuerit, cuius nomen ignoramus, si ab eius sententia discedimus profitemurque, subtiliora et quaesitiora ea esse, quam veriora. Ut diebus festis et dominicis, ob temporis religionem, codicem sacrum aut crucem, aut symbolum fidei, aut vas aliquod sacrum manu gestantibus ingeniculare non licebat ob maiestatem et reverentiam habitus gestaminisve sui, sic tantae venerationis et auctoritatis erat lorum, veterum

Digitized by Google

trabeae imago, ut qui eam corpore gereret, exemtus esset necessitate in genubus adorandi.

C. ult. [259, 12.] *τρίτον*. M. post h. v. recte distinguunt; subintelligitur enim *προσκυνεῖ*, a communi repetitum.

152. B. 11. [260, 18.] *καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀξιωμάτων*. Quinam hi sint, et qui diversi ab axiomaticis, fateor me nescire.

C. 1. [260, 21.] *τὸ Θωμαΐτιον*. M. *τὸν Θωμαΐτην*. Thomaites erat triclinium seu palatium patriarchae, in foro Augustae situm, ubi patriarchae bibliotheca erat; v. Du Cange ad Silentiar. p. 540. et CPl. Christ., item Rhamnus. p. 92.

C. 3. [260, 22.] *ἱστᾶσι*. Saltem *ἵστανται* dedisset. M. *ἔσω*. Apographum Draudianum *ἔστω*. Locus vitiatus. Num *ἀναχωροῦντες ἔξωθεν ἔσω*?

C. 5. [260, 24.] *τὸ*. M. *τὸν τρίκλινον τῆς Μαναύρας*.

C. 7. [261, 1.] *φθάσῃ*. M. *φθάσει*.

Ibid. [*ibid.*] *ἀνὰ μέσον*. Non potest hic loci *in medio* notare, sed debet idem valere atque *ἐν τῷ χορῷ*; *consistit* primo et supremo loco inter patricios, in collegio patriciorum. Alias consistere nequeunt *κατὰ κεφαλῆς* et *ἀνὰ μέσον*. Nisi forte dicas collocatam eam in medio fuisse, sed extra seriem patriciorum, ut hos ad dextram, alios ad sinistram pone se habuerit; conf. p. 153. A. ult.

153. A. 8. [261, 19.] *εἰς τὸ*. M. *εἰς τὸν*.

A. ult. [262, 2.] *κατὰ παντὸς μέσον*. Difficilis hic locus. Non enim apparet, ad sequentiane pertineat, ex interpretatione et distinctione Leichiana, diversa tria, secretum, consistorium et cubiculum; ita ut toties debeat repeti, *κατὰ παντὸς τοῦ σεκρέτου*, *κατὰ παντὸς τοῦ κωνσιστορίου*, *κατὰ παντὸς τοῦ κουβουκλείου*; an subintelligi debeat *ἀνθρώπου*; an denique, sublatis commatibus post *σεκρέτου* et *κωνσιστορίου*, quae ibi locorum in M. nulla sunt, debeat reddi et construi *κατὰ μέσον* (vel *ἀνὰ μέσον*, *κατὰ*) *παντὸς τοῦ σεκρέτου τοῦ κωνσιστωρίου τοῦ κουβουκλείου*, *in medio et in fronte totius secreti consistorii Cubiculi*. Sed aeque mirum mihi accidit *secretum* seorsim nominari, nulla nota distinctiva addita, quam dictio *secretum consistorii cubiculi*. Malo tamen cum M. facere. Nam de solo Consistorio seu collegio Cubiculariorum hic sermonem esse, excluso consistorio barbatorum procerum, ex eo liquet, quod hoc capite sermo de praeposito sit, hoc est, capite eunuchorum. Et quamvis sufficere possit consistorium cubiculi pro collegio spadonum, quum tamen placuerit auctori dicere secretum consistorii cubiculi, neque absurdum id sit, debemus acquiescere.

B. 4. [262, 5.]. *καὶ γόνατα*. M. *καὶ τὰ γόνατα*.

D. 9. [263, 3.] *πληροῖ πάντα τὰ νούμερα*. *Numeros*

Digitized by Google

omnes implet, hoc est: muniis et officiis provinciae suae satisfacit. Dictio e Latinismo transsumta.

D. pen. [263, 5.] *κελεύσωσιν*. M. *κελεύωσιν*, *si velit Imperator praeposito patriciatus quoque honores adiungere.*

154. A. 6. [263, 10.] *προσκαλέσασθαι*. Membranae *προβαλέσθαι*: et id quoque Latina interpretatio exhibet.

A. 9. [263, 12.] *παράδος*. *Trade*, *exhibe*, *praesenta ipsum*, scilicet collegio vel magistratui urbano, ut caput. Praefectus enim urbi erat caput ordinis urbani.

B. 3. [263, 17.] *σκαλέων*. M. *σκαλίων*.

B. 6. [263, 19.] *εἰσέρχεται*. M. *καὶ εἰσέρχεται*.

C. 3. [264, 6.] *ἐξέρχεται*. Ante h. v. putem excidisse *ὁ δὲ πραιπόσιτος*. Verum Membranae hic quidem edito plura non habent.

C. 4. [264, 7.] *νουθεσίας*. Ante hanc vocem inserendum *λέγειν* e Membranis. Deinde requireret grammatica Graeca aut *διακρατήσεως*, propter praecedens *ἕνεκα*, aut *διὰ κράτησιν* divisis vocibus. Sed novi Graeci omnia sibi permittunt.

C. 10. [264, 11.] *ὕπαρχον καὶ πατέρα πόλεως*. Exposui locum hunc ad pag. Nostri 304. D. 4.

D. 2. [264, 16.] *πελώνιον*. Est idem atque *φελώνιον* vel *φενώλιον*, de quo dixi ad pag. 144.; *πενώλιον*, *paenula*. Graeci novi saepe *π* et *φ* permutant.

D. 3. [264, 17.] *τὸ λῶρον*. M. *τὸν λῶρον*. Toties iam correximus hoc vitium, ut porro pigeat. Idem tenendum ad p. 155. B. 1. 156. C. 12. et alibi, ubicunque occurrat.

D. 7. [264, 20.] *ἀκτολογούμενοι*. M. *ἀκτολογουμένου*.

D. 8. [264, 21.] *εἴσε*. M. *εἰς*.

155. B. 7. [265, 17.] *ὕπαρχε προφέκτωρ*. Itaque illi barbare pro *praefecte*, de qua terminatione plura dico ad p. 200. A. 3. Solebant autem vocibus Latinis explicationis gratia Graecas earum interpretationes addere. Ita infra *Αὔγουστε σέβαστε*, posteriore voce priorem explicante.

B. 11. [265, 21.] *ἐκδεχόμειον*. M. *ἐκδεχόμενος*. Vid. ad p. 147. C. 11.

C. 3. [266, 3.] *γνησιοπόθητον*. Resolvi debet in *γνήσιον καὶ ποθητὸν*, *benevolum* vel *sincerum*, et *cupitum* seu *desideratum*. Vid. ad p. 43. D. 8. Adhibent novi Graeci vocem *γνήσιος* libenter de liberis, amicis et servis, pro *sincerus*, *candidus*, *integer*, *benevolus*; vid. Codin. Offic. p. 121. n. 5., 123. D. 3. et penult., 143. n. 3. Theophan. p. 81. A. pen. Nicephor. CPtan. Patr. p. 12. 7. Vel potest quoque *γνήσιος* in hac compositione accipi pro caro, amato, adeoque *γνησιοπόθητον* esse *amatum atque desideratum*. Ita in Antholog. p. 218. c. fin.:

ὁ μηδ' ἀστοῖσι φιληθεὶς
Τίμων οὐδ' Ἀίδῃ γνήσιός εἰμι νέκυς.

Digitized by Google

C. ult. [266, 12.] εἶϑ' οὕτως. M. καὶ εἶϑ' οὕτως.

D. 3. [266, 15.] προνοούμενος et προβιβάζων. Utrumque e M.: liquet tamen leg. esse προνοουμένους et προβιβάζοντας.

D. ult. [266, 22.] ὁ δεῖνα. Post hanc vocem iterant M. tertium formulam εἶσε ὁ δεῖνα, ut p. 148. A. 7.

156. A. 1. [266, 24.] ϑεόστεπτος. M. ϑεοστέπτων, ut Latina quoque produnt.

D. 1. [268, 8.] καλαμάριν. Redditur haec vox in Cangii Glossario *calamarium*, *theca calamorum*, *atramentarium*. Forte itaque notat scribarum Praefecto Urbis additorum et sub eius dispositione constitutorum scrinium seu officium: quibus opponantur οἱ ταξαιῶται, vel, quod idem est, at aliquanto ad leges grammaticae Graecae propius, ταξεῶται. Notat haec vox primum officiales, id est apparitores maiori cuidam magistratui additos et ad eius τάξιν, officium, comitatum pertinentes, ad exsequenda eius mandata, comprehendendos et puniendos delinquentes, quae notio hic obtinet. Erant autem tales plerumque milites, aut certe armati. Deinde notat quoque milites gregarios, cohortales, praesidiarios. Vid. Guther. p. 372. et 626. et Du Cange Gl. Gr. h. v. Quid si vero, ut ad τὸ καλαμάριον redeamus, interpretemur urnam, in quam coniiciuntur τὰ καλάμια, tesserae, quales olim dabantur illis, qui beneficio panium gradilium frueban- Ed. L. 90 tur: de quibus docte disputat Salmasius ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 502. 503. Desierat quidem ista dilargitio panium gradilium, at supererat tamen eorum quaedam imago in τῷ λαχανικῷ. Aut quid, si calamarium fuerit theca calamorum cum suppellectile omni scriptoria, velut symbolum investiturae Praefecti Urbis, ut cui multum negotii cum chartis et scriptione? De more recens honorandum una aliqua earum rerum, in quarum tractatione officium eius versaretur, investiendi, ago ad Cletorologium.

156. D. 5. [268, 11.] οἱ τῆς τάξεως. Officiales, ad eius τάξιν, comitatum armatum, officium vel obsequium pompaticum pertinentes; vel potius οἱ τῆς τάξεως sunt *viri ad ordinem pertinentes*, hoc est senatores, senatus urbanus, quibus opponuntur οἱ τῆς πόλεως, *commune civium*. Senatus etiam Latinis nude *ordo*, interdum *ordo honestissimus* appellatur; unde assumserunt novi Graeci usum vocabuli τάξις pro *senatu*; vid. ad pag. 163. A. 9.

157. A. 1. [268, 15.] τὸ χαίωμα. M. τὸ χίωμα. Est mea sententia χίωμα idem, quod Arabibus الغاشية, illud pretiosum involucrum, auro, gemmis et margaritis illustratum, quod equo, quem Augustus inscendit, insternitur. Qualem morem Sultani Turcici ex aula Byzantina transsumtum adhuc

Digitized by Google

retinent. Equo enim, quo Sultanus ad S. Sophiam vehitur diebus Veneris, semper insternitur الغاشية vel τὸ χίωμα, operculum sellae equinae, quod, quam primum Sultanus in porta templi descendit, strator eius tollit, sub axilla sua recondit, et ipse in eodem equo rursus in palatium revehitur. Quod ipsi licet: modo tollat operculum. Sed operculo augusto insidere capitale est. V. P. della Valle Epistol. Itiner. I. 13. et Leo Afric. III. 53. Crediderunt viri docti, τὸ χίωμα esse tantum ornatum colli equini, inducti, ut videtur, ex loco Codini de offic. XVII. 47.: ἦν πρότερον συνήθεια φορεῖν τὸν τοῦ βασιλέως ἵππον ἐν τῇ τοιαύτῃ πανηγύρει περὶ τὸν τράχηλον καὶ ὄπισθεν τῆς σέλλας ἐπάνω τῶν σκαπουλίων ἅπερ ὠνομάζοντο χαιώματα, ἐκ μαργάρων καὶ λίθων συγκείμενα. Crediderunt τὰ σκαπούλια *scapulas* notare: et qui poterant aliter? qui Latinam hanc esse vocem scirent et quid Latinis *scapula* significet. Sed novis Graecis *lumbos* vocabulum illud significat, quo vel ipsa verba ὄπισθεν τῆς σέλλας, *pone sellam*, ducere poterant; vid. Goar. p. 70. n. 18. Forte ex eo, quod essent hae stragulae lineis duabus diagonalibus gemmarum et margaritarum in medio se ad angulos acutos secantibus distinctae, χιώματα sunt dictae. Χιοῦν est aliquid ad instar litterae Graecae X facere. Notum, quid sit in rhetoricis ὁ χιασμός, et χιωτῶς in Glossis idem est atque καγκελλωτῶς, *decussatim*. Glossae Nomicae Vatican. apud Du Cange Gloss. Gr. v. μετάξια: Μετάξια ἔνδεσμα σηνίου [σηρικοῦ legit Du Cange] εἴτουν τὰ ἐνδεδεμένα ἀλλήλοις καγκελωδῶς, εἴτοι χιωτῶς. Noster certe codex plerumque et nescio an non semper χίωμα scriptum exhibet, non χαίωμα, ut Du Cange, qui conf. h. v., ubi aliam dat etymologiam. Ut *subsellium* appellabant Latini sequiores stragulam sub sella equina positam, sic posset haec stragula *supersellium* appellari, quia super sellam, non infra eam, poneretur.

A. 6. [268, 18.] κοιαίστωρος. Scribitur quoque haec vox propius ad Latinum κυαίστωρ. Graeci novi librarii υ et οι promiscue habent. Quisnam vero quaestor hic intelligatur, sacrine palatii, an urbanus, certo non liquet: videtur tamen potius prior designari, de quo iam alibi egi, et dicam adhuc deinceps.

A. 9. [268, 21.] προβαλλομένου. Est idem atque μέλλοντος vel ὀφείλοντος προβληθῆναι. Iubet Imperator arcessi eum, qui quaestor honorandus vel nuncupandus est; ille cum aliis, ad quos ea res pertinet, adit ad praepositum, qui honorandum Imperatori praesentat, a quo praepositus iubetur recens honorandum ad scrinium quaestoris adducere, eiusque membris novum quaestorem sistere et praeficere. Pertinent autem ad scrinium vel τάξιν quaestoris οἱ ἀντιγραφεῖς, magi-

Digitized by Google

stri scriniorum et cancellarii. His praepositus novum quaestorem tradit; qui eum pro capite suo agnoscunt, et propterea domino gratias agunt. Deinde mittit recens honoratus suorum aliquem et Chosbaitam, qui a vetere amoto quaestore vestem quaestoris repetat. Vestes enim symbolicae seu illae, quibuscum investiturae fiebant, et nova munera conferebantur, non manebant apud honoratos, sed illis decedentibus reddi vestiario sacro, ad quod pertinebant, debebant, et sic transibant ad novos successores; v. p. 158. D. 5. Hoc fere argumentum est huius capitis, quod quia paullo obscurius mihi videbatur esse, placuit aliquanto uberius exponere. Verba *παραλαμβάνει αὐτὸν* geminum sensum patiuntur. Nam aut reddi possunt: accipit eum in persona, corpus eius, ab Imperatore sibi traditum praepositus; aut: tantum eius nomen sibi editum, ut p. 159. C. 8.

B. 2. [269, 3.] *τοὺς ἀντιγραφέας*. In hac voce Latine convertenda non idem sentiunt viri docti, dubiumque, ut in re antiqua, quis rectius. „*Ἀντιγραφεῖς* notariorum principis *contrascriptores* forte dici possent," ait Guther. p. 595., sed addit: „sic tamen appellati sunt a *rescriptis*, quae ipsi componebant et efformabant. Nam *ἀντιγραφὴ* est *rescriptum Imperatoris*. Consentit cum his, quae p. 519. habet: *Ἀντιγραφεῖς, magistri scriniorum, dictatores et rescriptores*. Dictabant nempe, id est, commentabantur *τὰς ἀντιγραφὰς*, responsa, quae Imperatores ad prius exhibitas sibi aliorum litteras, quaestiones, flagitationes *ἀντέγραφον*, rescribebant, qui erant a regiis *ἀντιγραφαῖς*. Gloss. Basil.: *Ἀντιγραφὴ λέγεται ἡ βασιλικὴ πρόσταξις, διὰ τὸ ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐκ προηγουμένων ἀναφορῶν γίνεσθαι τὰς βασιλικὰς προσταγάς*. E Nostri p. 416. B. 1. certe patet antigraphos a scribis diversos fuisse. Ergo non exarabant seu in mundum redigebant ipsi sacras formas, sed ipsi potius dictabant seu concipiebant, in lituris eas exarabant, quas scribae mundarent, *ἀντέγραφον*, *ante scribebant*, vel praescribebant ea, quae scribae *post* scriberent vel exscriberent. Nam *ἀντὶ* Graecis quoque saepe idem atque *ante* notare, supra demonstravimus. Evincit exemplum Eugenii, qui, teste historia Miscella XIII. 11., *grammaticus olim, litterarum Latinarum doctor, relinquens scholas in palatio militabat, eratque Imp. Valentiniani antigrapheus et propter eloquentiam a multis honoratus*. In Novell. XI. Constantini Porphyrog. ed. Meurs. p. 233. redditur *rescriptores*; a Gretsero ad Codinum *contrarotulatores*. Goarus apud Theophan. 60. D. pen. vertit *contrarotularis*, vel *ratiocinarii munere fungens*; in notis autem emendat sic: *ἀντιγραφεὺς*, *magister scriniorum*, est, *ᾧ ὁ βασιλεὺς τὴν βασιλικὴν γλῶσσαν ἐπέτρεψε*. Eunap. in Nymphidiano. Talis est, qui nomine Im-

Digitized by Google

peratoris litteras exarat et dictat. Idem Goarus ad Codin. p. 30. ult. *actuarios* reddit. Apud Leonem Grammat. p. 450. D. redditur *exceptores*. Theophylactus Simocatta nominatur in titulo historiae suae ἀπὸ ἐπάρχων καὶ ἀντιγραφεὺς, quod apud Cl. Fabricium, (Bibl. Gr. T. VI. p. 281.) *praefectus et tabularius* redditur, aliis *expraefectus et observator coactorum:* cuius interpretationis rationem ego nullam video. Ἀντιγραφεὺς τοῦ βασιλέως vertit Vales. ad Amm. Marcell. p. 84. B. *magister scrinii sacri*, et ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης, *qui dictat ad memoriam*, *magister memoriae*. Salmasius autem ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 785., ubi fuse de his antigraphis agit, negat scriniorum magistros fuisse, sed illis proximos. Conf. Du Cange Gl. Gr. h. v. et Latin. v. *Antigraphus*, ubi citat aliquot loca, e quibus concludatur, *antigraphos* et *cancellarios* eosdem esse, quos tamen et noster codex et alii bene multi distinguunt ut diversos. In universum obscurae sunt rationes dignitatum.

B. 6. [269, 6.] ἀνοτάριον. M. ἄνον, id est, ἄνθρωπον. Compendium hoc scripturae, quamvis valde frequens, frequenter tamen errandi occasionem typothetis dedit et vitia in libris nostris prelo excusis. Notat autem hic loci vox ἄνθρωπος, *homo*, famulum. Ea significatione utraque vox in utraque lingua scriptoribus sequiorum temporum frequenter usurpatur, ut Capitolin. in Pertinace T. I. Scr. Hist. Aug. p. 566.: *mercaturas exercuit Imperator per homines suos*, quod idem p. 537. dixerat: *mercatus est per servos suos*. Artemidorus iam ἄνθρωπος pro familiari posuit, p. 93. 11. Numero carent exempla huius usus in hoc nostro codice prostantia. V. DC. Gloss. v. Ἄνθρωπος et *Homo*.

B. 8. [269, 8.] τοῦ διαδειχθέντος. Recte M. διαδεχθέντος, eius, qui διάδοχον, exceptorem, successorem nactus est,
Ed. L. 91 eius, qui munere decessit, aut amotus fuit. Saepissime occurrit apud Spartianum *successorem alicui dare*, pro *munere amovere*. Theophanes p. 208. C. 8.: διεδέχθη Προκόπιος ὁ ὕπαρχος τῆς πόλεως καὶ γέγονεν ἀντ' αὐτοῦ Ἀνδρέας ὁ ἀπὸ λογοθετῶν, *Procopio Urbis praefecto exauctorato institutus est Andreas exlogotheta*. Idem auctor in significatione activa adhibet διαδέχεσθαι pro *exauctorare*, curare, ut alicui veniat, subeat διάδοχος, successor. P. 221. A. 5.: ὁ αὐτοκράτωρ πάλιν τῆς στρατηγίας τὸν Φιλιππικὸν διαδεξάμενος, Κομεντίολον στρατηγὸν τῆς ἀνατολῆς ἀπέστειλεν, *Philippicum regendi exercitus munere abdicatum, Commentiolo Orientis duce misso, Imperator revocavit*. Vid. ad Codicis nostri p. 158. D. 4. Herodianus dixit διάδοχόν τινι πέμπειν καὶ τοῦ ἔθνους ἐξελθεῖν κελεύειν. Vid. Casaub. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 207. et 257. Salmas. ad T. II. p. 99. Vales. ad Amm. Marc. p.

Digitized by Google

562. B. Hinc *διαδοχὴ* opponitur *τῇ προβολῇ* apud Annam Comnenam Alexiad. p. 84. pen., *remotio ab officio* admotioni, promotioni ad officium. *Ἀποδέχεσθαι* interdum quoque dictum pro *διαδέχεσθαι*. Martyrium mst. S. Eusignii Antiocheni: *ἑξήκοντα γὰρ ἔτη ἐστρατευσάμην, καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ ἐπὶ Κωνσταντίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ οὐδαμοῦ εὑρέθην μὴ ἀρέσας, ἢ διρεκτώρια πράξας*, [faciens directione, correctione, animadversione digna,] *ἀλλὰ καὶ ἀρέσας ἀπεδέχθην*, *sed etiam praeclara cum laude dimissus militia fui.* Ita legendus et accipiendus hic locus est, quem Du Cange v. *Δισεῤτώριον* vitiose dedit. Ita *ἀποδέχεσθαι* pro *dimittere* dixit Malalas T. II. p. 20.: *ἀπεδέξατο αὐτοὺς, μὴ φονεύσας αὐτοὺς*, ubi non recte reddit interpres, *accepit eos*; notat enim *dimisit eos neque occidit.* Idem tamen Chilmead. recte p. 29. exponit vim verbi *διαδέχεσθαι*, *abdicare.* Hinc infra p. 219. A. 5. *μείνεις ἀδιάδοχος*, *maneas absque successore*, semper in tua dignitate, non removearis.

B. 10. [269, 10.] *Κεφ. νδ'.* Qui factum fuerit, ut hoc caput in M. bis scriberetur, aliquali tamen cum discrepantia, non exputo. Quamvis recte credam a Decessore nostro fuisse omissum, iuvat tamen hic loci in commentariis nostris secundum exemplum reddere, quod cum primo conferre queant, si quibus volupe fuerit:

Caput p. 157. omissum.

Ἀκτολογία τῶν δήμων ἐπὶ προαγωγῇ δημάρχου.

Πρὸ μιᾶς ἡμέρας δέχεται ἀπόκρισιν ὁ πραιπόσιτος παρὰ τῶν δεσποτῶν περὶ προβολῆς δημάρχου, οἵου μέρους τύχοι. ὁ δὲ προπόσιτος λέγει τὸν τῆς καταστάσεως μηνυθῆναι διὰ τοῦ ἀδμηνσουναλίου τὸ μέρος, ἵνα ἐπὶ τῇ αὔριον ἔλθωσι πάντες ἐν τῷ κονσιστωρίῳ μετὰ τῶν σκαραμαγγίων καὶ σαγίων αὐτῶν. καὶ πρωΐας, ὅτε πάντες συνέλθωσιν ἐν τῷ κονσιστωρίῳ, μηνύεται ὁ τῆς καταστάσεως παρὰ τοῦ ἀδμηνσουναλίου· ὁμοίως καὶ ὁ πραιπόσιτος παρὰ τοῦ τῆς καταστάσεως, καὶ ἀναφέρει ὁ πραιπόσιτος τοῖς δεσπόταις περὶ τῆς προβολῆς τοῦ δημάρχου. καὶ κελευόντων τῶν δεσποτῶν, εἰσάγει ὁ πραιπόσιτος τὸν μέλλοντα προβληθῆναι δήμαρχον· καὶ τῶν δεσποτῶν προβαλλομένων αὐτὸν, εὐθέως ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος μετὰ τοῦ προβληθέντος, ὀψικευόμενος ὑπὸ κουβικουλαρίου καὶ διέρχεται διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς Δάφνης εἰς τὸν Αὐγουστέα καὶ καθέζεται ἐκεῖσε· καὶ εἶθ' οὕτως ἀπέρχεται ὁ σελεντιάριος, καὶ προσκαλεῖται τὸ μέρος. ἐν γὰρ τῷ κονσιστορίῳ ἐκδέχεται τὸ μέρος, καὶ ἀνέρχονται πάντες ἐν τῷ Ὀνοποδίῳ, ὅ,τε δευτερεύων καὶ ὁ γειτονιάρ-

χης καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες τοῦ μέρους, πάντες μετὰ τῶν σκαραμαγγίων καὶ σαγίων αὐτῶν, καὶ ἵστανται ἐκεῖ. καὶ εἶθ' οὕτως ἐξέρχεται ὁ πραιπόσιτος καὶ ὁ τῆς καταστάσεως, μετὰ καὶ σελεντιαρίων τῶν ὄντων ἑβδομαρίων, φοροῦντες ἀμφότεροι σαγία ῥοῆς. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ προβληθεὶς δήμαρχος, καὶ αὐτὸς φορῶν σαγίον ῥοῆς, ἀκολουθεῖ ὀπίσω τοῦ πραιποσίτου· καὶ ἀπέρχεται ὁ πραιπόσιτος ἐν τῷ Ὠοποδίῳ, καὶ καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει παραδίδωσι τὸν προβληθέντα δήμαρχον τῷ μέρει, λέγων· „κελεύουσιν οἱ δεσπόται ἡμῶν. παραλάβετε αὐτὸν δήμαρχον." καὶ ἐπεύχεται τὸ μέρος τοὺς δεσπότας, καὶ ἐπαίρουσι τὸν προβληθέντα δήμαρχον, ὀψικεύοντες αὐτὸν ἕως τοῦ κονσιστωρίου. καὶ εἰσέρχεται ὁ προβληθεὶς, καὶ ἅπτει κηροὺς ἐν τῷ σταυρῷ. ὁμοίως καὶ ἀπέρχεται ἐν τῇ τοῦ κυρίου ἐκκλησίᾳ, καὶ ἅπτει ἐκεῖσε κηρούς. καὶ εἶθ' οὕτως ἀπέρχεται ὀψικευόμενος διὰ τῶν κορτίνων, καὶ εὐφημοῦσιν αὐτὸν εἰς τοὺς τόπους αὐτοῦ τοὺς ὄντας ἀπὸ τὴν χαλκῆν ἕως τοῦ μηλίου· εἶτα καβαλικεύει ὁ δήμαρχος ἀπὸ σαγίου, καὶ ὀψικεύεται ὑπὸ τοῦ μέρους, φορούντων κἀκείνων σαγία ῥοῆς, ὄντων ἀπὸ σκαραμαγγίων ἁπάντων. καὶ ἀπέρχεται ἕως τοῦ σταύλου τοῦ μέρους, καὶ θεωρεῖ. καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε δηριγευόμενος κατὰ τὸν προῤῥηθέντα τύπον ἀπέρχεται ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. ὁ δὲ δευτερεύων καὶ ὁ γειτονιάρχης καὶ ὁ νοτάριος καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες ἀκολουθοῦσιν αὐτὸν καβαλάριοι ἀπὸ σκαραμαγγίων. πρὸ τοῦ δὲ φθᾶσαι τὸν δήμαρχον προλαμβάνουσιν ὅ,τε γειτονιάρχης καὶ ὁ νοτάριος μετὰ καὶ τοῦ μέρους, καὶ ἵστανται καὶ εὐφημοῦσιν τὸν δήμαρχον εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ, καθὼς ἡ συνήθεια ἔχει. ὁ δὲ δήμαρχος καλεῖ ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ τόν τε δευτερεύοντα καὶ τὸν γειτονιάρχην καὶ τὸν νοτάριον καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας καὶ τὰ πρωτεῖα τοῦ μέρους, καὶ συνεστιῶνται αὐτῷ.

C. 5. [269, 16.] *τῷ δευτερεύοντι.* Nempe τοῦ δημάρχου, *secundicerio demarchi*, vicario. Vid. p. 9. A. 6.

C. 6. [269, 16.] *τῷ γειτονιάρχῃ.* Non novi, qualis hic fuerit in factionibus magistratus, ut in universum res circensis et factionalis perobscura est. Videtur tamen idem atque *vici magister* fuisse. *Γειτονία* enim est *insula*, *regio urbis*, *vicus*, unde *vicinia*; vid. Theophan. p. 58. B. 1. Medio aevo Latini hos *consules viciniarum* appellabant et *patronos regionum*; v. Du Cange v. *Patricii* et *Patronus*. De vicomagistris agit idem CPl. Christ. p. 61. Discimus e Cletorologio nostro fuisse duodecim vicomagistros aut gitoniarchas. Atqui erant quatuordecim regiones urbis. Quare igitur hic loci tantum unus nominatur? Significaturne gitoniarcharum omnium princeps? *Ἀμφοδάρχας* vel *ἀμφοδιάρχας* appellabant etiam hos vicorum magistros. V. Du Cange Gl. Gr. h. v.

Digitized by Google

C. 7. [269, 17.] τὰ πρωτεῖα. Credo esse factionales, qui, quamvis magistratum factionalem non gererent, tamen in factione sua post magistratus essent viri primarii et maxime spectati. Conf. Theoph. p. 246. B. 11.

C. 10. [269, 20.] σαγίων. M. σαγία.

C. 11. [269, 21.] ἀνάγει. M. hic et p. 159. C. 7. ἀναγάγει.

D. 1. [270, 3.] κουβικουλαρίου. M. κουβικου, unde effici quoque poterat κουβικουλαρίων, ut B. 1.; videtur tamen vulgatae favere versus huius paginae penultimus.

D. 8. [270, 9.] ἑβδομαρίων. Silentiarii et ostiarii per septimanas serviebant, et absoluta septimana veniebant alii, suas vices obituri, illos priores absolutum. Cencius in Cerim. Rom.: *Ego Cencius Camerarius ex parte domini Papae praecipio vobis ostiariis, ut a modo hebdomadam in vice vestra faciatis; vel, si iustam excusationem habueritis, unusquisque vestrum committat hebdomadam uni de sociis vestris ostiariis.*

158. B. 5. [271, 2.] στάβλον τοῦ μέρους. Habebant ergo factiones peculiaria sibi stabula, pro equis suis certamini committendis, iisque additos ἱπποκόμους. Olim, quum adhuc ferae in aream producerentur, habebant ἀρκτοτρόφους vel θηριοκόμους; vid. Procopius Anecdot. pag. 40. 28.

C. 8. [271, 14.] προβάλλεσθαι. M. προβαλέσθαι et sic quoque p. 159. A. 4.

D. 3. [271, 20.] διαδεδειγμένων. M. διαδεδεγμένων, *exauctoratis*; vid. quae paullo ante ad p. 157. B. 8. disputavimus.

159. B. 2. [272, 17.] ὁ μελιστής. Ut poetas suos sibi proprios habebant factiones, qui magistratibus novos honores, factionalibus victorias in circo partas, Imperatoribus nomine factionis suae processionem solennem ad ecclesiam in die festo, nuptias, natales imperii, natales porphyrogenitorum, spectacula circensia etc., carminibus gratularentur: ita suos quoque μελιστὰς seu musicos habebant, qui modulis et fidibus, ubi opus, hilaritatem spectaculorum et poetarum carmina prosequerentur et illustrarent. Leo Grammat. (apud Goar. ad Codin. p. 88. fine): *ὑπὸ πάντων ἐδοξάζοντο, καὶ οἱ δῆμοι ἐμέλισαν ποιήματα καθ' ἕκαστον ἦχον πρὸς εὐφημίαν αὐτῶν, πᾶσαν ἡδονὴν κολακείας παρέχοντα.* Apud Theophan. p. 201. B. memoratur ὁ ἀπὸ μελιστῶν, *exmusicus regius*, qui olim Ed. L. 92 musicus regius fuerat. Ubi miror potuisse viros doctos eo delabi, ut *monetarium* aut *exmonetarium* redderent. *[Utitur hac voce Anastas. Biblioth. p. 110.: *Imperator et omnes melisti eius.*]*

159. B. ult. [273, 2.] λογοθετῶν. M. λογοθέτων. Intelliguntur hic loci solummodo logothetae praetorii. Vid. pag. 160. A. 1.

Digitized by Google

D. 1. [273, 12.] παραδιδοῦσιν. M. παραδίδουσιν, et sic quoque D. 7.

D. 3. [273, 15.] τοῦ διατρέχοντος. Cursor, transcursor, discursor, internuntius ultro citroque means. Forte est *vernaculus*, quem magister regionis sub se habebat velut servum in omnibus et internuntium regionis. V. Descript. Urbis apud Du Cange in CPli Christian. p. 64. 65. Latinis sequioribus audiebant *discursores*, *missi discursores*, *missi discurrentes;* (nam interdum in provincias mittebantur;) v. Du Cange Gloss. Lat. v. *discurrere* et *Missi discurrentes*, seu *decurrentes*. Unde patet, eos interdum iudicasse et executiones mandatorum dominicorum instituisse, sed tantum in rebus minoris momenti. Dicebantur quoque *corretarii* et *correarii* a currendo, ad Graecum, ut puto, exemplum; v. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Unde adhuc hodie Galli *courtiers* appellant ministros publicos, quorum est variarum mercium, quae advehuntur, aut vaenum in foro exponuntur, qualitatem inspicere, expendere et venditioni invigilare, quales nos variis nominibus appellamus, *Marktvogt*, *Visitator*, *Güterbeschauer*. Habebant quoque Latini *curverios*, apparitores, quorum erat communitati ostiatim indicare, si convenire in curiam deberent, aut indictos census solvere, vel similia; v. Du Cange v. *Currerius* et *Cursor*. Certe adhuc hodie *Cursores* Romae audiunt mandatarii Papae, qui cardinales ad consistoria et alios actus excitant. Forte διατρέχοντες CPtani id idem fecerunt. Cursores quoque dicti praecones tam civitatum publici, ut qui proclamabant res vendendas, quam dominorum et principum, qui cum armis seu insignibus ipsorum praecurrunt ipsis et viam parant, aut eorum nomine in Giustris et alibi publice proclamant. Ioannes Chrysostom. Hom. 3. in Iobum: οὐκ εἶδες καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν ἄρχοντας, ὅταν μετὰ τιμῆς τινα καλοῦσιν, πῶς ἀποστέλλουσι τοὺς δρομεῖς, κούρσωρας καλουμένους Ῥωμαϊστί. Vid. quae alia Du Cange v. Κούρσωρ habet.

160. A. 1. [274, 3.] τοῦ πραιτωρίου. Nam, ut symponus erat adiutor praefecti urbis in iudiciis et sententiis dicendis, ita logotheta quoque praetorii erat sub eius dispositione, (vid. Script. post Theophan. p. 294. C.) et habebat praecipue curam carceris et delinquentium in custodiam missorum.

B. 7. [274, 16.] μὴ εὑρεθῆναι ἐν ταύτῃ τῇ προελεύσει. Si contingat, ut eo die in curiam atque in tribunal suum non processerit, ut facere debebat ex officio.

D. 4. [275, 11.] μανιάκιον. M. μανιάκιν. Erat torques, μανιάκης, μανιάκιον, insigne militum, praesertim honestissimorum, qui uno aliquo inferiore magistratu militari

Digitized by Google

fungerentur. Sergius et Bacchus martyres degradati seu exuti militia, (primicerius enim ille, hic secundicerius erat,) *ἀφῃρέθησαν τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν μανιακίων.* Menolog. Basil. T. II. p. 99. Vid. ad p. 238. D. ult. Dicit autem non sine causa *εἰς τὸν τράχηλον αὐτόν.* Nam et interdum torques capiti, vel vertici, imponebantur. Quod tamen praeter Imperatorem novum alii factum fuisse non memini.

D. 6. [275, 14.] *ἐπιτάφιος.* Nempe *κόσμος* aut *προέλευσις.* Cerimonias, quibus funus Pertinacis Imperatoris elatum fuit, Dio apud Xiphilin. p. 1224. distincte describit. Iuvat hic aliquot ritus funebres in exequiis Imperatorum CPtanorum observatos, Nostro praeteritos, commemorare. Discitur itaque a Theophane p. 42. D. ult., urbem defuncto Imperatore ad septem dies claudi consuevisse; a Codino p. 115. 8., collatis p. 101. cap. 11. et p. 143. cap. 21. et Du Cange v. *Ἔννατα*, luctum super mortuorum illustrium sepulcris novem dies durasse, ex antiquo ritu Graeciae, de quo v. Brodaeus ad Antholog. p. 238. ed. Wechel.; a Nicephoro Gregora p. 381. n. 3., Imperatores in luctu albas vestes gestasse, contra vero depositis albis senatores luxisse in coloreis. Conf. Nostri p. 364. D. 9. et Du Cange Gl. Gr. p. 897. v. *μελανειμονεῖν*; a Malala p. 146. T. II., in purpura quoque luctum fuisse, et ex eiusdem p. 127. et 146., Imperatorem in luctu stemma non gestasse. *[Ritus funebris habetur apud Contin. Theophan. p. 217. Imperatrices aureis et gemmis distinctis sandapilis componere mos erat, et comitante senatu deducere. Script. post Theophan. p. 296.]*

D. antep. [275, 15.] *τὸ λείψανον.* *Suprema* appellant Latini; vid. Vales. ad Amm. Marcell. pag. 286. B. Du Cange Gloss. Lat. v. *Lipsana.*

D. pen. [275, 16.] *τὰ ιθ' ἀκούβιτα.* Solebant in triclinio novendecim accubituum imperiales reliquiae exponi; vid. Scriptor. post Theophan. p. 291., ubi egregie ritus funeris imperialis exsequitur, mereturque cum hoc loco nostro conferri.

D. pen. [275, 16.] *τρικλίνῃ.* M. *κλίνῃ.*

π

D. ult. [*ibid.*] *λύπης.* M. *λυ*, unde quoque *λύπῃ* effici potest.

161. A. 3. [275, 19.] *γήλωνες.* Probane sit haec vox, et quid significet, alii forte melius, quam ego, dixerint. Incidit tamen aliquando, an non leg. sit *γείτονες*, *accolae* vel *incolae.* Solebant certe, more ex veteri gentilismo retento, multi praeter clerum in templis habitare, ad eius ministerium destinati. Et apud Muhamedanos templa sunt diversoria dervischorum et mendicorum.

A. 8. [276, 3.] *σε βασιλεὺς.* M. *σε ὁ β.*, ut C. 5.

B. 6. [276, 12.] *καταλαβόν.* M. *καταλαβόντων.*

Digitized by Google

B. ult. [276, 19.] *σημεντεῖον.* M. *σημεντέϊνον*, id est *segmentinum.* Subintelligitur *camelaucium*, vel *stemma* factum ex segmentis, id est fasciis longis et latis serici villosi. Unde vox nostra *Sammet* videtur quoque provenisse. De segmentis aliter censet Salmasius T. II. Hist. Aug. p. 570., scilicet esse auro consutas et contextas oras vestium, praetextas, paragaudia, frisium vel phrygionicum opus. Verum non videtur ipsi favere locus noster, in quo memoratur camelaucium segmentinum, cum purpura pura, id est auro non insignita, absque sutura aurea vel opere phrygio. Potest tamen *πόρφυρα* non de camelaucio vel infula, sed de chlamyde, si quis velit, accipi. Pag. 171. D. 2. habemus *χρυσοσήμεντα, aurea segmenta:* quod etiam adversus Salmasium pugnare videtur.

B. ult. [276, 19.] *πορφύρας λιτῆς.* Purpura est, quae auro argentove aut alio caret ornatu.

C. 8. [277, 2.] *τῆς αἰτήσεως.* Quando rogant proceres et factiones, ut sibi liceat coram Imperatore saximodeximum seu tripudium vel pyrrhicham celebrare, eoque modo natales imperii eius decorare. Formulam rogationis habet caput sequens. Huic vero inscriptio non congruit. Quare coepi de lacuna suspicari. Sane perfectum nihil est hoc in capite, neque liquet, cui solennitati faciant ea, quae praecipit. Confirmat me in hac sententia dictio *ὡς προείρηται*, p. 168. D. 2. Atqui hic loci debuit dictum fuisse, in frusto, quod periit, illud, quod ibi dicitur iam in superioribus commemoratum fuisse, et tamen nusquam apparet. Haec autem si coniectura displiceat, debet *κλήσεως* aut *ἀριστήσεως* aut *ἑστιάσεως* pro *αἰτήσεως* reponi. Caput enim exponit, quomodo Imp. proceres convivio excipiat.

162. B. 4. [278, 2.] *ἐν κυριακῇ.* M. *ἐν κυριακῆς*, recte ex more novae Graeciae. V. ad p. 312. A. ult.

B. 8. [278, 6.] *ἐν παραμονῇ δεξίμου.* Pridie eius diei, qui Imperatori natalis imperii est, et quo solenniter adorandum se dare factionibus debet. De die natali imperii hoc capite agi, liquet e D. 3.: *τὴν αὐτοκρατορίαν σου αἰτούμεθα ἑορτάσαι.* Videor mihi hoc in loco vestigium aetatis, ad quam referri cerimoniale nostrum debet, deprehendere, si modo de tempore suo locutus fuit auctor hic loci, neque totum hoc caput cum sequentibus e veteri cerimoniali transscripsit, aut anni tempora persequi voluit. Scilicet exceptionem factionum gratulantium Imperatori natalem imperii collocat auctor ante aureum circense, quod in diem lunae proximum a dominica in albis fuisse celebratum constat. Unde concludas, illum Imperatorem, ad quem hoc caput pertinet, imperium ante illum diem adiisse. Constantinus, Leonis Sapientis filius, ille nequit esse; quippe qui a patre ipso festo

Digitized by Google

Pentecostes collega dictus et coronatus fuit. Congruit igitur hoc in Constantinum iuniorem, Romani filium, ut qui una cum fratre Basilio, potuit in patris, XV. Martii defuncti, regnum, Ed. L. 93 adeoque ante Paschatis festum successisse dici, quamvis fratres illi minorennes sub duobus tutoribus, Nicephoro Phoca et Ioanne Tzimisce, diu vixerint absque imperio. Sed, ut dixi, debile hoc argumentum est. Non enim constat, auctorem temporum anni seriem in recensione hilariorum factionalium et circensium sequi voluisse; praesertim quum eum ipse turbet, post aureum circense narrans de exceptione hiberna in area Triconchii facta, et inter Lachanicum, quod XI. Maii, Urbis regiae natali, fiebat, et ipsi immediate continuum Macellarium seu Lupercal intergerens Votorum ludicrum, quod in mensem Ianuarium incidit. Deinde potest hoc caput quoque ad Imperatorem aliquem respicere, qui ante Constantinum Leonis vixit, et ante festum, vel ipso festo Paschatis coronatus et inauguratus imperio fuit.

162. D. 1. [278, 21.] ὡς. Membr. ὡ̃.

D. 3. [279, 2.] *τὴν αὐτοκρατορίαν*. Rogamus liceat nobis natalem imperii tui, eum, quo imperium adiisti, hilariter peragere. Conf. p. 163. A. ult.: *τῆς σῆς αὐτοκρατορίας ἑορτάζει τὴν ἡμέραν*, et p. 163. C. 9., ubi recte Interpres. V. Casaubon. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 44., ubi de diversis natalibus agit. De rogationibus factionum vid. ad. p. 63. B. 5. et 170. C. 5.

163. A. 1. [279, 8.] *φακλαρέα*. *Saltatio*, *chorea cum facibus.* Ergo iam tum temporis quoque saltationes cum faculis aut cereis in usu erant, ut hodie sunt in aulis principum. De illuminationibus et ignibus artificialibus veterum annotavi quaedam ad p. 351., ubi de hilariis triumphalibus egi.

A. 9. [279, 15.] *ὡραΐζεται*. Id est *καλλωπίζεται* et *μεγαλαυχεῖται*, hoc velut ornatum quendam suum ostentat, eo sese parat et fastuatur atque gloriatur, *ἡ τάξις*, *ordo*, (senatorius nempe,) quod tu sis eius *ταξιάρχης*, ordinarius, princeps ordinis. Ita Zosim. IV. 38. in fine *ἐπὶ κατωρθωμένοις πράγμασιν ὡραΐζεσθαι* dixit, *ob res bene gestas sese velut ὡραῖον, speciosum*, *ostentare*. *Sich pärden*, *sich viel damit wissen*; nos dicimus. Idem IV. c. 42.: *ὡραϊζομένου τῷ πλήθει καὶ μεγέθει τῶν δωρεῶν*, *cum sibi placeret ob copiam magnitudinemque munerum.* Nicetas p. 29. C.: *ταῖς ἀρεταῖς προσανεῖχε καὶ ὡραΐζετο*, *virtutibus intenta mundum ab iis sibi quaerebat.* Ἡ *τάξις* ordinem honestissimum, id est senatorium, in specie notat, imitatione Latinorum. Occurrit hoc sensu in Cod. Theodos. non semel. Conf. Du Cange v. *Ordo* et *Τάξις*. Forma Constantini M. in marmore Asiatico inter inscriptiones a Richardo Pocokio editas p. 9. n. 5., quam inde inte-

Digitized by Google

gram repetii in Recensione mea illius libri Actis Eruditorum anni huius inserta, dicit Augustum *salutem dicere ordini civitatis Orcistanorum.*

B. 9. [280, 4.] δεῖ. Deest codici, quod edito neque melius neque deterius est.

C. 1. [280, 5.] *ἐπὶ τοῦ σέντζου.* De throno Cathismatis seu palatii circensis, e quo ludos spectare solebat Imperator, hic sermo est.

C. 2. [280, 6.] *ἀνάτειλον ἡ ἔνθεος βασίλεια.* *Adveni, o maiestas auctoritate divina regnans.*

C. 5. [280, 8.] *καταστραγίζουσι.* Imperatores Romani olim quum in circum venissent, osculo iacto manibus adorabant et salutabant populum; v. Dion. Cass. p. 1055. 71. ed Hamb. Eius in locum successit mos signo crucis signandi ope rhosthelii, seu chlamydis certo quodam modo compositae, de quo deinceps saepius occurret sermo.

D. 3. [280, 18.] *τριλέξιον.* Seu, ut M., *τριλέξιν,* puto esse sic dictum, quia tota allocutio tribus *λέξεσι* sat longis constabat, una quaque *λέξει* actis interpolata.

D. pen. [281, 2.] *στρατιῶται.* Satis humiliter pro Imperatore; decentius *στρατηγοὺς* appellassent. At quis in saeculo rudi et inficeto decus requirat?

D. ult. [281, 3.] *στηφηφόροι ἐκ θεοῦ, ὕψ.* Membr. *στεφηφόροι, οἱ ἐκ θεοῦ ὕψ.*

164. B. 7. [281, 20.] *ἀνδρίζεται.* *Virilem animum induit et de se monstrat.*

B. 10. [281, 22.] *ἁ παναγία.* M. *ἀναναγία.*

C. 1. [282, 1.] *διὰ τοῦ ῥυσαμένου.* M. *τῷ ῥυσαμένῳ* (subint. *ἐν*), *in salvante*, hoc est *per salvantem.*

165. A. 6. [283, 1.] *παναγία.* M. *νανὰ*, verbum nihil significans, frequentis tamen usus novis Graecis, praesertim in fine vocum; ut *σεμένα* pro *εἰς ἐμὲ*, *in me*; *σεσένα* pro *εἰς σὲ*, *in te*; *σιγάννα*, *tacite*, *quiete*, *σίγα.* Forte manavit ab Hebraico נא נא *quaeso, quaeso*, et cum *Hosianna* venit ad Graecos; vid. pag. 224. Nostri in Lexico Gothico.

A. 11. [283, 5.] *χαλκῶν καγκέλλων ἔμπροσθεν τοῦ σέντζου.* Erat ergo ante Cathisma proiectum, clathris aeneis munitum, in quod progredi et stare et ambulare homo pluresve poterant. Nos hodie talia *Erker* appellamus et *Balcons*; veteres *πρόφορα*, chalcidica, peribola et patibula, (quia paterent; neque enim ausim hanc lectionem damnare,) pergulas, moeniana: de quibus v. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 677. et deinceps dicenda ad p. 167. B. 7.

A. 12. [283, 6.] *τὸν νόμον.* M. *τὸν τόμον.* *Schedium membranaceum*, in quo perscriptum erat votum cubiculariorum ad Imperatorem; conf. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Venit a τέ-

μνειν, et proprie notat frustum membranae de tergore animalis resectum.

B. 2. [283, 8.] *διαπρεσβεύων*. M. *διὰ πρεσβειῶν*, *per intercessionem Beatae Virginis*.

B. 5. [283, 11.] *ἐπιτελεῖν*. Post hanc vocem deesse hanc sententiam: *καὶ τελέσαντος αὐτοῦ ἄρχονται τὰς συνήθεις αἰτήσεις αἰτεῖσθαι, καὶ ἑκάστης αἰτήσεως τελεσθείσης, νεύει ὁ πραιπόσιτος τῷ φωνοβόλῳ, καὶ εἰθ' οὕτως* etc., patet e p. 168. B. 2. Licebat nempe populo quocunque in ludo circensi quatuor, quae vellent, sibi indulgenda rogare, eaque Imperatores ipsis gratificabantur. Infra p. 170. C. 5. *τὰς συνήθεις τέσσαρας αἰτήσεις* habemus, et p. 365. D. 4. *τῶν μερῶν αἰτησαμένων τὰς δ' αἰτήσεις, ἃς ἐξ ἔθους εἰώθασιν αἰτεῖσθαι, καὶ τοῦ βασιλέως συνταξαμένου τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τεσσάρων αἰτήσεων γίνεσθαι.* Quatuor hae rogationes plerumque minoris erant momenti, ut, hunc vel illum aurigam fieri, qui populo placeret, aut praefectum urbi aliquem amoveri; panem, oleum, vinumve sibi gratis donari, aut vilioris vendi; querimoniae de malis magistratibus, quorum per fraudem annona cara esset; vid. Iuliani Misopogon. p. 368. C. ed. Spanhem. et praecipue Theophan. p. 155. 156., ubi praeclarum habetur monumentum talis expostulationis populi cum Imperatore. De clamoribus populi, aurigis et pantomimis similibusque vestem et dona flagitantis v. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 414. B. De populi insanis in circo clamoribus in universum scitum habet locum Dio Chrysostomus p. 103. fine.

B. 6. [283, 11.] *ἐκτείνει τὴν δεξιὰν χεῖρα*. Illa quam Noster hic luculenter describit, manus compositio significabat *τὴν σύνθεσιν τοῦ βασιλέως*, assensum Imperatoris ad ipsorum vota; v. p. 168. B. 6. Solennis ille per digitos certo modo formatos sermo, et postulandi sic promittendique mos in theatris et circis olim vigebat. Insignis est Xiphilini locus de M. Antonino Philosopho narrantis, quum a Germanica expeditione redux, *μεταξὺ λέγοντος αὐτοῦ τά τε ἄλλα καὶ ὅτι πολλοῖς ἔτεσιν ἀποδεδημηκὼς ἦν, ἀνεβόησαν „ὀκτὼ" καὶ τοῦτο καὶ ταῖς χερσὶν, ἵνα δὴ καὶ χρυσοῦς τοσούτους εἰς τὸ δεῖπνον λάβωσι, προσενεδείξαντο, διεμειδίασε, καὶ ἔφη καὶ αὐτὸς ὀκτὼ, καὶ μετὰ ταῦτα ἀνὰ διακοσίας δραχμὰς αὐτοῖς κατένειμεν, ὅσον οὔπω πρότερον εἰλήφεισαν,* in concione ad populum multorum annorum commemorasset a patria absentiam, conclamasse turbam: *octo*, eundemque numerum manibus expressisse, quo simul aureos totidem in coenam se cupere significabant. Ad hoc risisse Marcum et ipsum quoque *octo* condixisse, et viritim ducentenas drachmas distribuisse. Quem ad locum conferri velim doct. Reimari notas p. 1195. et Artemidor. p. 150. 6., item Spartianum in Didio Iuliano p. 578.:

Digitized by Google

e senatu in Capitolium pergenti [Iuliano] *populus obstitit, sed ferro et vulneribus et pollicitationibus aureorum, quos ipse Iulianus, ut fidem faceret, digitis ostendebat, summotus atque depulsus est.* Vid. Casaub. ad illum locum.

B. 9. [283, 14.] *πανα.* Memb. *νανα.*

C. 9. [284, 1.] *ἐπὶ τὸ δέξιμον.* Membr. *ἐστὶ τὸ δ.*

C. 12. [284, 3.] *τοῦ γενεθλίου.* Natali urbis, qui in d. XI. Maii incidebat. Dies ille sic nude *τὸ γενέθλιον* appellabatur; vid. Theophan. p. 191. B., 195. B. 1. et Malal. T. II. p. 8. Habemus hic quatuor exceptiones et tres ludos Circenses. Exceptionem gratulantis populi natalem imperii, abs-
Ed.L.94 que ludo Circense; dein Circense aureum in diem lunae proximum a dominica in albis dicta incidebat; oleraceum seu herbaceum diei urbis natali seu XI. Maii congruum, et Pentecostes, alias Macellarium. Alio loco habemus quoque Vota, non equestre, sed pedestre ludicrum, de cuius tempore non liquido constat. Videntur haec quinque ludicra stata et solennia imitatio fuisse septem illarum processionum et munerum, quae consules Romani olim ex more per annum edebant, de quibus v. Guther. p. 446. Facularia enim saltatio non est peculiaris ludus, sed semper praecedebat *τὸ δέξιμον*, seu adorationem et gratulationem populi, vespera una; hoc ordine, ut post rogatam in vigilia deximi seu pomeridianis horis eius diei, qui deximum antecederet, veniam altero die Imperatorem adorandi publice, proxima vespera saltarent cum faculis, et proximo mane adorarent Imperatorem, ipsique laeta, quae identidem contingerent, gratularentur. Quum tractatio de ludis Circensibus hinc incipiat, non inutile puto, totum illud caput, quod huc pertinens in cl. Leichii Collectaneis notarum ad Constantini nostri Cerimoniale reperi, illinc excerptum hic edere, loco maxime opportuno. Est autem hoc:

E Collectaneis Leichianis.

AD FACTIONES CIRCENSES.

Imperator victor in circensibus ludis ad S. Mamantis. Georg. Monach. p. 541., ubi multa.

In ludo equestri ab Alexandro, Basilii filio, candelabra et sacra suppellex ex templis adhibita, p. 564.

Ἡ σφενδόνη circi, p. 533.

Μιχαὴλ βασιλεὺς ἵππον τῷ ἱππικῷ βουλόμενος ὑποζεῦξαι. p. 529. conferatur.

Theophilus Imp. urbem petens ac spolia triumpho exhibens, circensibusque exhibitis, ipse primo munere ludens (*τὸ πρῶτον βαΐον παίξας*), albis invectus equis, atque Veneto in-

dutus colore, cum victor exisset, coronatus est, acclamantibus factionibus: *bene fausteque venisti* etc, *καλῶς ἦλθες ἀσύγκριτε φακτιοναριε.* p. 519. Symeon. Logoth. p. 452.

Theophilus Imp. gradus ac subsellia (*ἀναβάθρας*) factionum struit; phialam quoque, in qua *Σαξιμοδέξιμον* fit. p. 424. Annal. Symeon. Logoth.

Elegans inscriptio apud Murator. de factionario circensi.

In theatri circo Imp. consalutatus Basilius. p. 397. Script. post Theoph.

Triumphus Const. M. in circo de Saracenis. p. 283.

Imperator cum senatu epulatur in circo. p. 295.

Ἡ σφενδόνη ἡ κατὰ τὸν ἱππόδρομον. Conf. Const. p. 76.

Venetorum demarchus prope domesticum excubitorum stabat, Prasinae iuxta scholarum domesticum, Contin. Const. p. 88.; in aureo gemmisque distincto sedebat solio, nec prius surgebat, ut libris bellica ipsaque domestica Imperatorum continentibus statutum est.

Ἡ φυγὴ πρὸς τὸν ἱππόδρομον κατὰ τὰ ἀσηκρήτεια, καὶ γὰρ ἐκεῖσε τόδε τὸ τῶν ἀσηκρητῶν ὑπῆρχε καταγώγιον. Contin. Const. L. IV. p. 106.

De factionibus quatuor locus. p. 123.

Proxime orientalem metam in circo; (*ἄγχιστα τοῦ τῶν τετρώρων ἑῴου καμπτῆρος, ὃς ἐπεκέκλητο τοῦ Ῥουσίου, ἁρματελάται ἄνδρες ἀνεστήλωντο*). Nicetae Choniatae fragm. de Latinor. dirept. p. 415. Fabr. V. VI.

De throno Imperatorum, ex quo ludos spectabant, Du Cangius ad Bondelm. p. 183. 29.

Phalae in circo dicuntur divisiones inter euripum et metas, quod ibi constructis ad tempus turribus his telis pugna edi solebat. Servius Aen. IX. v. 705.

Φάλιν τὸ λευκὸν, ἐξ οὗ καὶ τὰ φαλάρια. Eustath. p. 87. T. I. in Hom.

In statuam Iustiniani, quae fuit in hippodromo, equestrem epigr. v. Band. p. 138. ex manubiis Assyriis.

Porphyrii Prasinae et Venetae factionis victoris equis mutatis mentio fit ap. Band. p. 166.

Prasina factio cantu victorem celebrat p. 169.

Colossum structilem, qui erat in hippodromo CSP. a Const. Porph. erectus, canit Epigr. p. 181.

In encaeniis urbis statua Fortunae ad hippodromum ducebatur, v. Band. p. 257., ubi nonnulla de encaeniis urbis.

De his factionibus v. p. 501. Bandur. De eorum coloribus p. 664.

Δήμους καὶ λαοὺς Thessalonicae in circum adductos confodiendos militibus tradit Imper. Theodosius, et occiderunt 25000. Theophan. p. 62.

Digitized by Google

Iustinus uxorem nomine Lupiciam ἔστεψεν Αὔγουσταν, ἣν οἱ δῆμοι ἐκάλεσαν Εὐφημίαν εἰς τὸ στέψαι αὐτήν. p. 14.

De factione Prasino-Veneta v. p. 194.

Imperator ad factiones circenses ἔπεμψεν μανδάτα, misit mandata, ad Venetos his verbis: *Imperator Iustinianus penes vos obiit;* ad Prasinos: *Imp. Iustinianus penes vos vivit.* Theoph. p. 205.

Sergius δήμαρχος (tribunus) Prasinae factionis, cuius ope Germanus imperium quaerit. p. 242. Theoph.

Locus notandus p. 246. sub Phoca, cuius in nuptiis laureatae Prisci et Domentiae imagines suspensae sunt, in equestri certamine. Protocursoris ibi mentio p. 247.

De circo et ludis circ. Giorn. dei Letterati VIII. 160.

De obelisco in scenis. XV. 54. ib.

Urnae praemium victorum in ludis. IV. 287.

Organa Graeci inter sua praecipua decora numerabant. v. Nigellus p. 76. et ibi Murat.

Demi in circo conciderunt. Sym. Logoth. p. 491.

De circensibus ludis in encaeniis urbis et nuptiis Imperatorum celebrari solitis v. ad Martyr. SS. Anargyrorum Wagnereccius p. 14. sqq.

Eadem spectacula interdum in Blachernis celebrari solebant p. 15.

Loco metarum interdum ingentes pneumaticorum organorum folles ponebantur. p. 15.

Σφενδόνη, funda in circo. Μανία populi in sponsionibus circensibus. p. 17. Anargyror.

De factionibus in solennibus προελεύσεσι ex negotiatoribus constantibus Luitprandus locum notabilem habet p. 136. Leg.

Equorum nobilium genealogia olim a Romanis litteris tradebatur. Vid. Graevii praef. ad T. XII. Thes. (Fa. in Equus.) Hactenus Collectanea Leichiana.

165. D. 1. [284, 6.] τετράλεκτα. Ut τὰ τριλέξια sunt, mea sententia, longae rheses ternis pausis actorum interpolatae, ita tetralecta erunt dictiones quaternis actorum vicibus distinctae. Quodsi vero illa fuerint dictiones, quas terni cantores simul recitarent; erunt hae quoque dictiones a quaternis simul recitandae. Difficile in rebus antiquis et obscuris certum et verum dicere.

D. pen. [284, 10.] δίδοται τὸ περάτον. *Datur paratum,* id est, imperatur, ut omnes parati sint. Conf. p. 166. B. ult. et 168. D.

166. A. 1. [284, 11.] τῆς τοῦ ἁγίου Μωκίου προελεύσεως. Nam eo die dominico ad S. Mocium procedebat Imperator, ut patet ex inscriptione cap. XVI. p. 58. et p. 59. init.

Digitized by Google

A. 9. [284, 19.] *οἱ δήμαρχοι ἤνεγκαν τὰ Λιβελλάρια αὐτῶν.* Illas nempe schedas, in quibus scripta essent carmina gratulatoria praesenti hilaritati congrua. Conf. B. pen. et 175. 3.

A. 11. [284, 20.] *ἅπαντες αὐτῶν.* Ita quoque M., sed aut deest aliquid, aut leg. *αἰτοῦντες αὐτὸν.*

B. ult. [285, 12.] *τῷ περάτῳ.* M. *τῷ περάτω.* Forte exaravit librarius hic loci *ω* pro *ο*, ut ipsi solenne fuit, ideoque leg. *τὸ περάτο*; quod idem est atque *τὸ περάτον*, *reddit ipsis, quod Imperatoris iussu acceperat, PARATUM*; hoc est, edicit illam unius vocabuli formulam: *Paratum*; quo significat debere omnes et omnia paratos et parata esse, vel etiam paratum esse Imperatorem ad procedendum; vel *paratum, τὸ ἄρμα,* milites in armis (v. ad p. 168. B. 12.) advoco.

C. 9. [285, 19.] *ἵστανται.* M. *καὶ ἵστανται.* Apodosis membri apud *καὶ τό,τε*, quod idem est atque simplex *τό,τε.*

D. 5. [286, 2.] *βαστάζοντες.* M. non post h. v., sed post *σαβάνια* distinguunt.

167. A. 4. [286, 12.] *ἡ προέλευσις.* M. *τῆς προελεύσεως.*

B. 7. [286, 24.] *ἐφαπλοῖ τὸ παρακυπτικὸν* etc. Insternit pulvinar, e quo deorsum despicere solet et potest Imperator in circum, podiamento cancellorum, qui sunt coram throno imperiali. Supra p. 165. A. 11. monuimus fuisse coram illa diaeta vel sala circensi, in qua stabat thronus, cancellis aeneis munitum moenianum, in quod procedi et stari poterat. Huius cancelli podiamento, seu columnae illi transversae, quae cancellorum perpendiculares columellas continebat, insternebatur *προκυπτικὸν* seu pulvinar, ad similitudinem illius pulvinaris, de quo Suetonius Claudio c. 4. et Nerone c. 45. Ed. L. 95
De velo, quod solio Imperatoris praetendebatur, et de quo alibi dicemus, hic sermo non est. Hic tantum notabo, mihi videri tale quoque moenianum coram illa sede circense fuisse, e qua Romani Imperatores olim Romae ludos spectare solebant; et ex illo podio propositas identidem fuisse tot gypseas alteriusve materiae Victorias, quot identidem essent Imperatores. De quo more insignis est locus apud Spartianum in Severo c. 22.: *die circensium, quum tres victoriae more solito essent locatae gypseae cum palmis, media, quae ipsius nomine inscriptum orbem palma* [sic leg., hoc est *manu,*] *tenebat, vento icta de podio stans*, [id est sic, ut recta, non inversa, neque in pronum inclinata, sed linea perpendiculari deferretur,] *decidit, humique constitit; ea, quae Getae nomine inscripta erat, corruit et omnis comminuta est; illa vero, quae Bassiani titulum praeferebat, amissa palma venti turbine vix constitit.* Videntur Imperatores Byzantini quoque in pulpito sui cathismatis tales victorias, (*πτυχία* recentior aetas appella-

Digitized by Google

bat pro εὐτυχείοις,) habuisse stantes, quamvis in nostro codice nullum eius rei vestigium deprehendam.

167. B. 10. [287, 3.] τὸ ῥωσθέλιον. Nuspiam invenio hanc vocem eiusve significationem. Forte Sclavonicae originis aut similis est, non certe Arabicae. Videtur autem significare laciniam vestis ad modum illum digitorum compositam et plicatam, quo benedicere populo Graeci sacerdotes solent.

B. 11. [287, 4.] ἀνελθὼν. Quia nempe ad cathisma in editiore contignatione, sub qua porticus erat, gradibus debebat ascendi. Hinc, ubicunque tandem de Imperatore dicitur, eum in circum ivisse ludos spectatum, dicitur ἀνελθεῖν; vid. Theophanes p. 63. C. 8. Alias posset quoque haec ratio verbi dari, quod Byzantii quicunque e plaga septentrionali ad australem iret, diceretur ἀνέρχεσθαι, et qui contra, κατέρχεσθαι. Vid. Nostri p. 97. A. 5., ubi Imperator e S. Sophia in forum et ad statuam Constantini M. procedens ἀνέρχεται. Circus autem palatio ad austrum situs erat. Patet e loco Luitprandi Histor. VI. 3., qui, *est domus*, ait, *iuxta hippodromum aquilonem versus mirae et altitudinis et pulchritudinis, quae decaënnea accubita vocantur.* Atqui magnum palatium et triclinium XIX. accubitorum erant contigua. Patet quoque e Niceta, qui processum incendii, quod CPli contigit, quum ea urbs a Latinis caperetur, describens p. 294. circum in regione urbis australi ponit, et S. Sophiam in boreali.

C. 6. [287, 12.] αὐλοῦντος καὶ τοῦ ὀργάνου. Quod organa in circo CPtano, id praestabant in Romano citharae et cymbala atque tympana. V. Reim. ad Xiphil. p. 1000. n. 138.

168. A. 5. [288, 8.] καὶ ἠλλαγμένοι. Membranae nihilo editis locupletiores. Nihilominus tamen certum est, et liquet e p. 170. B. 7., ita integrandum esse hunc locum: καὶ ὀπίσω αὐτοῦ ἵστανται εὐνοῦχοι πρωτοσπαθάριοι ἠλλαγμένοι.

B. 6. [288, 18.] συντίθεται. *Consentit*, *annuit ipsis*, *spondet*, ut recte vertit Interpres p. 170. C. 7.; proprie sese ponit in eodem cum ipsis loco voluntatis; postquam, ait, terna ad singulas rogationes manus illa, quam p. 165. B. 7. diximus, compositione Imperatoris assensum significaverit.

B. 12. [288, 24.] τὸ ἅρμα. *La parade;* milites in armis parati adstant.

C. 1. [288, 25.] τὸ σκάμνον τοῦ κουροπαλάτου. Conf. pag. 173. A. 5., ubi scamna consulum in Iustiniani triclino memorantur.

C. 11. [289, 9.] διά. Abest a Membr.

D. 2. [289, 13.] ὡς προείρηται. V. dicta ad p. 161. C. 8.

169. A. 3. [289, 23.] τῆς θερμάστρας. M. καὶ τῆς θερμ., quod lacunam prodit.

D. 6. [291, 6.] τοῦ καμελαυκίου. Dicit hic auctor, pe-

Digitized by Google

ctorale aut cancellos moeniani, adeoque moenianum ipsum, e quo prospiciebatur in circum, fuisse sub camelaucio. Apparet tegmen illud, moeniano superpositum, (umbellam aut meniscum appelles,) quod pluviam solemque ab eo arceret, fuisse camelaucium propterea dictum, quod ita moenianum tegeret, ut camelaucium caput tegit; praesertim si haberet aut orbicularem, aut conicam figuram.

170. A. 7. [291, 17.] *τοῖς τέσσαρσι.* Erant enim quatuor tagmata, quorum singula singulos domesticos habebant: scholae, excubitores, hicanati et numeri.

D. antep. [293, 2.] *ἀπό τε ἐπάρχων.* M. *ἀπό τε ἀπὸ ἐπάρχων*, *ab expraefectis inde.*

171. A. 6. [293, 9.] *εἰς σάξιμον.* M. *εἰς τὸ σάξιμον.* Saximum appellatur tripudiatio, chorea, saltatio, praesertim quae coram Imperatore fiebat. Et talis chorea, quae fiebat postquam saltaturi ad adorandum dominum admissi fuissent, saximodeximon, id est *δέξιμον μετὰ σαξίμου*, *δοχὴ μετὰ σάξεως*, appellatur. Choreas in honorem Augustorum agitatas fuisse, apparet ex Vopisco T. II. Hist. Aug. pag. 427., ubi vid. Salmasium. De choreis post epulas publicas agit Du Cange CPli Christ. p. 138. init. Saltabant autem factiones coram domino variis in locis; ut in circo; cuius rei origo fuit a pyrrhichis, ibi olim saltari solitis, de quibus Vales. ad Amm. Marcell. p. 127. Hic loci habemus saltationem in triclinio Iustiniani circa mensam sacram; p 222. saltationem Gothicam in triclinio XIX. accubitorum. Regionum curatores et sebastophori saltabant XV. Octobris in Augustaeo in regis honorem, ait Gyllius de CPli, ed. Bandur. p. 382. A. e Suida. Locus erit in sequentibus de hac re pluribus agendi. *[Theophilus Imp. gradus ac subsellia, *ἀναβάθρας*, factionum struit, phialam quoque, in qua *σαξιμοδέξιμον* fit. Sym. Logothet. p. 424.]* Conf. Leo Gramm. p. 455. C. 5. et Contin. Theoph. p. 88. *Τὰ σαξιμοδέξιμα* igitur et *τὰ ἱπποδρόμια* conveniunt cum *curiis* medii aevi, quae *curiae banditae* appellabantur eo, quod undecunque nobiles et divites emisso banno (velut *κρεμαμένου πανίου ἢ βήλου*) ad eas invitarentur. In illis enim curiis indulgebant conviviis et choreis. Vid. Murat. Antiq. Ital. T. II. diss. XXIX., ubi *de ludis Italorum medio aevo* agit. *Plerumque etiam mensa palatina omnibus advenientibus parata erat*, ut ait idem. Praesertim hilares isti populorum conventus celebrari solebant, quando princeps aliquis uxorem duceret, aut honore militiae donaretur. Philippicus apud Nicephorum Patriar. Brev. p. 151.: *τὴν γενέθλιον τῆς πόλεως ἡμέραν ἐπιτελέσας καὶ ἁμιλλητήριον τῶν ἵππων ἀγῶνα ἐπιδειξάμενος, εἶτα τοὺς φίλους συμποσιάσας*, *amicis convivio exceptis*, *εἰς ὕπνον κατὰ τὸν μεσημβρινὸν τῆς ἡμέρας καιρὸν*

Digitized by Google

ἐτράπετο. Aliquoties Xiphilinus testatur in Neronis vita, eum post editos ludos populum coena excepisse.

A. 7. [293, 9.] εἰς κλητώριον. M. εἰς τὸ κλητώριον.

A. 9. [293, 11.] ἀποκοπτὸν. Convivium sequestratum, ad quod non omnes, neque omnis generis proceres, sed tantum familiares et domestici invitantur; vel potius, quum inter multas alias mensas ad unam seorsim positam Imperator cum gentilibus suis assidebat.

B. 2. [293, 14.] ὀπτομίνσου. Est missus carnium assatarum, μίνσος τῶν ὠπτημένων vel τῶν ὀπτῶν.

C. ult. [294, 13.] περιερχόμενοι γυρόθεν τῆς τραπέζης τρίτον. Vid. similem locum p. 222. D.

D. 2. [294, 14.] χρυσοσήμεντα. Aurea segmenta, serici villosi aureis filis interstincti taeniae. Διάκοπτα, in quibus ocelli vel tessellae essent, velut opus cancellatum; vel etiam scissa, sic ut vestis inferior per fenestras panni superioris transpareret. De quo genere vestitus plura dico ad p. 336. D. 2. Κοντομάνικα, cum curtis manicis ad carpos usque non porrectis, sed supra cubitum desinentibus.

D. 3. [294, 16.] ποδόψελλα. Sunt aut taeniae, prandeae pretiosae, aut circuli aurei suris, aut statim sub genu, aut proxime super malleum pedis, circumligati, quales sunt armillae, pericarpia aut brachialia in manu et humeris, verbo περισκελίδες.

D. 5. [294, 17.] φεγγία. Baculi cum orbibus argenteis ad instar lunae, vertici eorum, ad instar pilei plani, superaffixis, aut cum ansis et fulcris manus semicircularibus, ad instar lunae cornutae, per baculum traiectis. Latius hac de re expono ad p. 340. D. 5.

D. 8. (Schol. v. 1.) [294, 23. *not.*] διερχομένων. Probo. M. διέρχεσθαι, quo admisso, lacuna statui debet subesse; διέρχεσθαι est in partes discedere antea congregatos, διαχωρίζεσθαι, ἀποχωρίζεσθαι.

D. penult. [294, 25. *not.*] τοῖς. M. ταῖς.

Ed. L. 96 172. A. 4. [294, 21.] καὶ. M. κε, hoc est κύριε.

A. 7. [295, 2.] βασταζομένου. M. βασταζόμενον. Subint. ἐστί: δῆλόν ἐστιν, ὅτι τοῦτο βασταζόμενόν ἐστιν.

A. 12. [295, 5.] χαίρεται. Hoc est ex vulgari usu loquendi pro χαίρει. Antiquum hunc Macedoniae loquendi modum esse patet ex Aristophanis illo noto, quod irridet, velut Thracicum, ἥδομαι καὶ χαίρομαι. Usus eo quoque fuit Antiphilus in Antholog. p. 85. 1. ed. H. Steph. Ducas Hist. C. 34.: τὸ τῶν Μουσουλμανῶν γένος ἐδυσφόρει, καὶ οἱ καβουρίδες [Cafferi الكفار Christiani] ἐχαίροντο.

B. 2. [295, 9.] ὅλη ἡ Ῥωμανία. Orbis Romanus, id est

Digitized by Google

Graecus, Byzantino imperio tunc subiectus. *[Ut apud recentiores Graecos, ita apud Coptitas et Arabes *Ῥωμαῖος* et *Roma* non *Romanum hominem* aut *Romam*, sed *Graecum Graeciamve* significat. Renaudot. dissert. ante Liturg. Graec. pag. 112.]*

B. 4. [295, 10.] *τῶν*. Pro *αὐτῶν* vel *τούτων*. Frequens scriptoribus sequioris aetatis hic usus articuli *ὁ*, *ἡ*, *τὸ* est, neque ipsis vetustis et probis ignotus. Amat eum Procopius et Agathias et Continuator Constantinianus, e. c. p. 56. A. 10. *τῶν*, *ὧν ἐρωτώμεθα*, id est *τούτων*, *περὶ ὧν ἐρωτώμεθα*; p. 58. B. pen. *τῆς*, *ἧς εἶχεν τιμῆς* pro *ταύτης*. Conf. p. 86. A. 2., 124. C. 7. Euseb. Hist. eccl. II. 1.: *λοιμώδους καὶ ψωραλέας νόσου δίκην τὴν ἐκκλησίαν ὑποδυόμενοι λυμαίνονται τὰ μέγιστα τοὺς* [pro *τούτους*], *οἷς ἐναπομάξασθαι οἷοί τε ἂν εἶεν τὸν ἐν αὐτοῖς ἀποκεκρυμμένον δυσαλθῆ καὶ χαλεπὸν ἰόν*. Ipse iam Plato in Philebo: *ζῶντες οὐκ ἀνθρώπου βίον, ἀλλά πνεύμονος, ἢ τῶν, ὅσα θαλάττια μετ᾽ ὀστρείων ἔμψυχά ἐστι σωμάτων.* In Thucydide quoque et Demosthene vestigia huius usus me deprehendisse memini, et *ὅδε*, *ἥδε*, *τόδε* nihil aliud est quam *ὁ*, *ἡ*, *τὸ* pro *οὗτος* positum, superfluo addito *δὲ*, nihil significante. Herodes Atticus in dedicatione templi:

> *Ὕμμι γὰρ Ἡρώδης ἱερὴν ἀνὰ γαῖαν ἔηκε*
> *τὴν* [h. e. *ταύτην*], *ὅσσην περὶ τεῖχος ἐΰτροχον ἐστεφάνωται.*

Vel etiam posset hic loci *τῶν* accipi pro *τίνων* interrogative, *quorumnam?* ut *τῶν βασιλέων*, *τῶν Αὐγουστῶν* etc. responsio sit.

C. 8. [296, 1.] *ἀπαραλλάκτως*. *Absque ulla demutatione.*

C. ult. [296, 4.] *Αὐγουστιακοῦ*. *In Augustae convivio.*

173. B. 10. [297, 7.] *μικρόν τε*. M. *μικρόν τι*.

B. 12. [297, 9.] *λόγῳ*. Demarchi ambo singuli binos libellos tenent: unum pro Imperatore, alterum pro Praeposito. Id enim notat vox *λόγῳ* Scriptoribus Byzantinis eo sensu perfrequens, *pro*, *propter*, *in usum*. Vid. Goar. ad Codin. p. 120., ubi observat, vulgum pro eo *λόγου* dicere, cuius rei exempla quoque in hoc nostro codice exstant, item *εἰς τὸν λόγον*. Chronic. MSt. apud Du Cange Gl. Gr. p. 903.: *Εὐσεβίῳ δὲ τοῦ Παμφύλου βίβλους ἱερὰς Κωνσταντῖνος κατασκευάσαι προσέταξε λόγῳ τῶν ἐκκλησιῶν Κπλεως.* Alia idem habet p. 832. v. *λόγος*. Conf. Theoph. p. 21. fine. Leo Grammat. p. 472. B. 5. Obtinebat quoque apud veteres Graecos; vid. Aristid. T. I. p. 527. ed. S. Iebb. lin. ult., ubi legendum: *ποταμοὺς ἐπιλείποντας τοῖς ἐπιοῦσι, καὶ πόλεις ὅλας ἀναλισκομένας εἰς δείπνου λόγον τῷ βασιλεῖ*, *pro una coena*, *propter* vel *in unam coenam regi apparandam.*

Digitized by Google

C. 6. [297, 15.] *βουλομένων*. Novi Graeci saepe *βούλεσθαι* et *θέλειν* ponunt pro *μέλλειν*. Adeoque *τῶν βουλομένων καθυπουργεῖν* idem valet atque *eorum, qui officio suo functuri erant*. Conf. p. 134. D. 7. et 136. B. 6. et 150. D. 5. Infra p. 329. A. 12.: *ὅσοι ἂν θέλωσιν* [*εἶναι*] *φίλοι*, *quotquot tandem adjuturi sint exteri*. Macedonius Hypatus in Antholog. p. 24. c. fin.:

Ἔπταρον ἄγχι τάφοιο, καὶ ἤθελον εὐθὺς ἀκοῦσαι,
οἷά περ ὠϊσάμην, μοῖραν ἐμῆς ἀλόχου
Sternutabam prope sepulcrum, et protinus auditurus eram,
ut mihi quidem persuadebam, de fato meae coniugis.

Polyaenus p. 252. de Iphicrate: *εἰ μὴ πόλεμος ἦν, ἀεί τι προσέταττεν, ἢ ὀρύττειν, ἢ ταφρεύειν, ἢ δένδρα κόπτειν, ἢ ἀναζευγνύειν*, [*ἢ μετασκευάζειν* est aut varians lectio, aut interpretatio praecedentis verbi,] *ὡς ἐν τῇ σχολῇ νεωτερίζειν βουλομένων*, id est *νεωτερισόντων* aut *νεωτεριούντων*. Philemon in Excerptis Stobaei Grotianis p. 385.: *ὅστις πένης ὢν ζῇ, παραζῆν βούλεται*, *omnis pauper κινδυνεύει παραζῆν, in periculo constitutus est vita sua* in noxiam aliorum suamque *abutendi*. Sic quoque Latini *velle* usurpant. Bruno de bello Saxonico p. 135.: *unus ex ipsis cuiusdam nobilis ex curia crusinam* [id est vestem tubulatam, rugosam] *gulis* [seu pelliceo collum obeunte segmento] *ornatam quasi furtim abscidit, et inde recessit; et tamen volebat deprehendi, ut acciperet, quod accepit*; id est, et tamen non potuit poenam suam effugere, deprehendendus erat, in fatis erat, ut deprehenderetur. In lingua nostra quoque verbum *wollen* sic accipitur. *Das Schiff will sinken*, navis vult submergi, id est in periculo submersionis versatur. *Das Haus will einfallen*, domus vult cadere, minatur ruinam. *Der Mensch will sterben*, homo vult mori, animam agit. Potest quoque reddi: *paratorum ad officio fungendum*; *θέλει* pro *πέφυκε* etiam veteres Attici dicebant; *τρίγλη οὐκ ἐθέλει νεύρων ἐπιήρανος εἶναι* apud Athenaeum p. 5. D., *mugil nervis* [sensu obscoeno] *amicus natus non est*. Conf. Palairet observ. ad N. Testam. p. 5. ad Matthaei II. 18.

D. 7. [298, 3.] *τῶν ἁγίων μ'*. Quadraginta martyres fuerunt, qui apud Sebastiam in stagno mersi fuerunt, quorum memoria celebratur die nono Martii. Vid. Menologium Basil. T. III. p. 20., Theoph. p. 13. C., 117. D 8., Cedren. 761. A. 8., Du Cange Gl. Gr. p. 1504. fin. Ad hoscine quadraginta martyres pertineat *ἡ λεγέων τῶν ἁγίων μ' μαρτύρων ἡ λεγομένη κεραυνοβόλος*, viderint alii.

174. A. 5. [298, 9.] *ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς*. Designat origines conditi a Constantino M. et imperii CPtani et urbis regiae. Cuius in aula valuisse eunuchos non equidem memini legere, at multum eos potuisse in aliorum perniciem apud

Digitized by Google

Constantium, eius filium, odioque scelerum eiectum ex aula nequissimum genus a Iuliano fuisse, testantur auctores. Secutos Imperatores, Theodosios, ad Iustinianum usque multum eunuchis detulisse, constat etiam ex historia.

B. 5. [298, 21.] *καθ' ἑκάστην δοχήν. Quoties novum velum intromittitur.*

D. 6. [299, 18.] *ἀνίστανται.* M. *ἀνίσταται.*

175. A. 6. [300, 4.] *συνταξάμενος.* Verbum *συντάσσεσθαι* gemino sensu accipi potest hic loci, aut *valedicendi,* aut *spondendi, promittendi, indulgendi*, ut p. 358. C. 6. et 365. D. 3.: *τοῦ βασιλέως συνταξαμένου τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δ' αἰτήσεων, quum Imperator condixisset ipsis futuram impletionem* (concessionem) *quatuor postulationum.* Simplex *τάξαι* hoc sensu adhibet Theophanes p. 312. B. ult.: *ἰδοῦ, ἀποθνήσκομεν, δέσποτα. τάξαι τῷ θεῷ, stipulare, paciscere cum deo, voto promitte deo, περὶ σωτηρίας, ἵνα, ὁ θεὸς ἐὰν ἀποδώσῃ σοι τὴν βασιλείαν σου, μηδένα ἀμύνεσθαι τῶν ἐχθρῶν, te non ulturum esse iniurias acceptas in quoquam inimicorum tuorum, si deus tibi regnum tuum reddiderit.*

B. 5. [300, 13.] *εἰς τὸ.* M. *εἰς τὸν.*

B. 11. [300, 18.] *ἡπλωμένην τὴν χλανίδα.* Ex ritu vetere, dona sinu expanso excipiendi, non manu cava. Ammian. Marcell. L. XVI.: *inductis quadam solennitate agentibus in rebus in consistorium, ut aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non, ut moris est, expansa chlamyde, sed utraque manu cavata suscepit; et Imperator: rapere, inquit, non accipere sciunt agentes in rebus.*

D. 8. [301, 15.] *τὸν θεὸν.* Imo vero *τὸν θεῖον βασιλέα.*

D. antepen. [301, 22. *not.*] *ὅτι οὐ δύναμιν ἔχει.* M. *ὅτι, εἰ ἀδυνα* (superscr. τ) (id est *ἀδυνάτως*) *ἔχει.*

D. ult. [301, 24. *not.*] *αὐτῷ.* M. *αὐ* (superscr. τ), id est *αὐτὸν,* aut *αὐτούς.*

176. A. 4. [301, 19.] *ἐπιτελουμένων ἐν μεγάλαις.* M. *ἐπιτελουμένων ἐν ταῖς μεγάλαις.* Mallem tamen *ἐπιτελουμένῳ.*

B. 4. [302, 7.] *καθ' ἕνα.* Pro *καθ' ἕν, singuli singula scuta.*

B. 5. [302, 8.] *βαρβάτοι ἀσπαθάριοι.* M. *βαρβα ἀσπα* (superscr. τ ^ θθ), id est *βαρβάτων ἀσπαθαρίων.* Pariter B. ult. restitui debet genitivus *σπαθαροκουβικουλαρίων* et *κουβικουλαρίων*, quae vocabula per compendium quoque scripta erant.

C. 6. [302, 20.] *σπαθάριοι διὰ πόλεως.* Habebat non tantum Imperator, sed proceres quoque et urbs suos spatha-

Digitized by Google

rios, ut urbes nostrae alere solent suos milites urbanos, a
Ed. L. 97 castrensibus diversos, ad custodienda loca publica, aedificia et moenia. Videtur tamen e p. 424. D. 7. protospatharios *τοὺς διὰ πόλεως*, qui ibi *τοῖς ἐξωτικοῖς*, suburbanis aut campestribus opponuntur, illis nempe, qui in palatiis rusticanis excubabant, fuisse imperiales quoque stipendiis aulae altos, et per urbis loca custodiam requirentia dispositos. *Urbaniciani* possent dici ad exemplum Spartiani in Geta, T. I. Scr. Hist. Aug. pag. 743.

176. D. 4. [303, 5.] *ἀπὸ τοῦ πουλπίτου.* Pulpitum in cubiculo aut sala est aut id, quod Nicephorus Gregoras fine L. XI. ait esse altius ad spithamae trientem reliquo solo *ἐπίπεδον*, aut quod Turci hodie صفّة, Soffah appellant, suggestum, qui totum parietem foribus diaetae oppositum praetendit, cum *παστάδι* seu nidulo, cavo parietis, in quo sedere et cubare solet paterfamilias aut honoratissimus quisque. Qua de re consuli velim Itineratores orientales. *Θυρίδες* sunt *fenestrae.*

D. penult. [303, 11.] *τρικόγχου.* M. post h. v. ponunt punctum perfectum.

D. ult. [303, 12.] *οἱ.* Membr. neque hanc v., neque punctum praecedens habent.

177. B. 1. [304, 1.] *κομβίναν.* Combina est tessera, cuius vi alicui facultas permittitur, aut publico cursu, aut equis circensibus utendi, aut committuntur alicuius curae equi et muli Imperiales, pastum ducendi et reducendi. Medius significatus hic obtinet. Primus occurrit saepius in historia Romana; vid. Guther. pag. 641. et 649., ubi ait combinas, synthemata, tractorias, evectiones idem notare, nempe codicillos, quos exhibenti facultas fiebat cursu publico utendi. Ut autem nemini licebat absque evectione cursu publico uti, sic neque licebat equos curules in circo decursuros absque permissu principis, et absque combina seu evectione vel tessera scripta iungere; vid. Casaub. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 83. Et quia iubebantur, quibus illae tesserae scribebantur, equos combinare, hoc est ante currum suum iungere, vel etiam quadrigas suas cum quadrigis alterius de alia quadam factione componere, combinare, (quod *ἅμιλλαν ἁρμάτων* Graeci dicebant; v. Athenaeus p. 139. c. fin.,) forte quoque subscribebatur Augusti manu imperativus *combina:* ex eo dicta fuit talis tessera *κομβίνα*, et scribae huic officio deputati, nempe scribendi et expediendi tales combinas, appellabantur *κομβινογράφοι*, quod pura Graeca voce dicas *ἁμιλλογράφοι*, quales utraque factio, tam Veneta, quam Prasina, sibi proprios habebat. Nisi potius combina sic dictum fuerit pro *combinatio*, ut *orna* pro *ornatio*. Quo casu quemadmodum *evectio* dictum fuit pro venia et iussione evehendi in curru, ita quoque com-

Digitized by Google

binatio pro venia et iussione combinandi aut equos singulos, vel equorum bina paria ante currum suum, aut cum curru alterius. Vid. Du Cange Gl. Gr. et Lat., sed illo praecipue, ubi diversas eruditorum sententias de hac voce proponit et examinat. In loco Continuat. Constantin. p. 123. C. 7., in quo combinographorum mentio fit, putem verbum *σχολάζειν* notare *muneri suo vacare, eo fungi.* Tertia significatio, quam dedi verbo *κομβίνα*, satis clare apparet ex appendice libri primi nostri Codicis.

C. 1. [304, 11.] *οἱ δὲ.* M. *οἵ τε.*

D. 1. [304, 22.] *τοῦ καθίσματος.* Cathisma, item *τὰ καθίσματα*, (ut p. 439. A. 3., quod tamen rarius,) est tribunal vel triclinium, id est splendidum aedificium, palatium, in quo sedebat Imperator, quoties ludos circenses spectaret. Vid. Du Cange Gloss. Graec. *Κάθισμα θεωρίου βασιλικοῦ* appellat Malalas II. 6. Dictum fuit *ἀπὸ τοῦ καθῆσθαι*, quasi dicas *residentia.* *[*Τούτων ἁπάντων ἔφορος ἦν ὁ βασιλεὺς καὶ θυμηδίας ἁπάσης πληρούμενος, ἐν χρυσῷ διαλίθῳ θρόνῳ καθήμενος, καὶ μὴ πρότερον ἐξανιστάμενος -- ἢ τῶν σκιρτημάτων ἐκείνων ἀπολαῦσαι διὰ τῆς θέας καὶ τῶν πολιτικῶν ἐξαλμάτων.* Cont. Constant. p. 88.]* Talem locum Aegypti regibus Lagidis in theatro vel circo Alexandrino proprium memorat Polybius p. 718. B. ed. Wechel.: *οἱ δὲ Μακεδόνες παραλαβόντες τὸν βασιλέα καὶ ταχέως εἰς τὸν ἵππον ἀναβιβάσαντες ἦγον εἰς τὸ στάδιον. ἅμα δὲ τῷ φανῆναι μεγάλης κραυγῆς καὶ κρότου γενηθέντος, ἐπιστήσαντες τὸν ἵππον καθεῖλον τὸν παῖδα, καὶ προσαγαγόντες ἐκάθισαν ἐς τὴν βασιλικὴν θέαν.* Ubi egregie Casaubonus postrema reddidit *in regibus proprio spectandi suggestu collocant.* Cathismatis CPtani supersunt adhuc hodie rudera, saltim in effigie aere expressa, quam Bandurius T. II. Antiqu. Imp. Orient. p. 664. dedit, in qua conspiciuntur septem porticus, ut credibile est, de illis duodecim superstites, quorum senos ad factionem quamcunque pertinuisse, et emittendis atque recipiendis post confectum cursum equis serviisse supra diximus. Quamvis breviter, satis tamen luculenter hoc cathisma describit Nicetas Choniates p. 62. ed. Venet. C. 4., appellans *πύργον κατὰ τὸ θέατρον, turrim in theatro conditam, οὗ κάτωθεν μὲν αἱ τῶν ἐπὶ σταδίου θεόντων ἀφετήριαι εἰς ἀψῖδας παραλλήλους κεχήνασιν, sub qua carcerum, e quibus emittuntur in stadio currentes, ora in apsidas* (seu *volutas*) *hiant, sibi vicinas et appositas, ἄνωθεν δὲ ἵπποι χαλκήλατοι πεπήγασι πίσυρες χρυσῷ ἀληλιμμένοι, τοὺς αὐχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλέποντες ἀλλήλοις, καὶ δρόμον καμπτῆρος πνέοντες, διαπτῆναι τὸ στάδιον ἐπηγέλλοντο, super ipso autem stabant quatuor equi aenei deaurati, ad cursum veluti anhelantes.* Imitatio haec

Digitized by Google

erat *sedis Consulum* antiquae in circis olim Romanis, ut e Sidonio Apollinari patet, cuius hi sunt iambi de circo Narbonensi:

Mos est Caesaris hic die bis uno (Cal. Ianuar.)
(*Privatos vocitant*) *parare ludos.*
Tunc coetus iuvenum, sed aulicorum,
Elaei simulacra torva campi
Exercent spatiantibus quadrigis.
Et iam te urna petit, cietque raucae
Acclamatio sibilans coronae.
Tum qua est ianua, consulumque sedes,
Ambit quam paries, utrinque senis
Cryptis carceribusque fornicatus.
Uno e quatuor axe, sorte lecto,
Curvas ingrederis frequens habenas.
Id collega tuus, simulque vobis
Pars adversa facit, micant colores,
Albus, vel venetus, rubens, virensque.

D. 6. [305, 2.] *ἀποδιαλύσιμα.* Recte puto Cl. Interpretem vertisse *ad decursionem se accinxisse.* Absolvebantur enim equi et currus a stabulis et praesepibus et vinculis, in quibus hactenus steterant. Itaque erunt *τὰ ἀποδιαλύσιμα* praeparatoria ad absolutionem equorum et curruum a carceribus.

D. ult. [305, 4.] *τῶν δήμων.* Obscurum est, quam significationem hic habeat vox *δῆμοι*, notetne *factiones*, an *gradus*, in quibus factiones stabant, vel potius stationem super gradibus editiorem. Vid. Cedren. p. 651. et ibi Goar. Praefero tamen posterius.

178. A. 1. [305, 5.] *τὴν ἀνατολήν.* *Adventum* vel *apparitionem*, processum in conspectum. Vid. dicta ad p. 163. C. 3. Cl. Interpres ita reddidit, ac si *ἐντολήν* maluisset.

A. 3. [305, 7.] *φλαμούλλων.* De flammulo, vexilli genere, v. Du Cange Gloss. utroque. Quae Goarus ad Codin. p. 69. n. 5. de flammuli forma disputat, suo loco relinquam. Videtur tamen vir doctus sibi passus imponi a sono vocis cum Latina *flammula* conveniente, ut crederet eius formam ad instar lingulae igneae aut flammae fuisse. Eiusdem sententiae quoque fuit DC. ad Ioinville p. 245. vocem *oriflamme* derivans a *flamma aurea*: *le nom de* flammulum *ou* flamma *étoit donné à cette espèce de bannière, parce qu'elle étoit découpée par le bas en forme de flamme.* Forte fuit. Sed ideo certe non fuit dictum *flammulum*, quod flammam imitaretur, sed a *flabello.* Erat nempe *φλάμουλον* lodix vel taenia lintea sericave, hastis affixa et inde dependens, quae quum indesinenter a ventis agitaretur, erat veluti *flabellum*, *ῥιπίδιον.* Huic derivationi consentit codex noster membranaceus Lipsiensis, qui,

Digitized by Google

quantum memini, nusquam *φλάμμουλον*, sed semper aut *φλάμουλλον* aut *φλάμουλον* simplici *μ* exaratum exhibet. Memini nostrates dicere, Ulanos, gentem Tataricam, quum tempore nuperi belli Bohemici per Saxoniam nostram vagarentur, (neque enim ipse vidi tunc in Belgio degens,) habuisse suis in hastis talia *φλάμουλλα*, *flabella*, taenias dependentes, non nobiles aut vexilliferos, sed gregarium unumquemque. Talia flabella fuisse quoque *φλάμουλλα* Scriptoribus Byzantinis memorata, evincunt loca paene omnia a Du Cangio in Gloss. Gr. h. v. citata. *[In Monomachi flammulum edidit Pselli versus Leo Allatius diatribe de Psellis p. 59. edit. Fabric.]*

178. A. 8. [305, 12.] *δός μεταστάσιμον.* *Da secessum*, id est indica secedendum proceribus alio esse neque ulterius comitandum Imperatorem. Ed. L. 9.

B. 12. [306, 2.] *εἰσέλθονται.* M. *εἰσελθον*, id est *εἰσελθόντες*. V. ad p. 179. B. 9.

D. 4. [306, 18.] *τῷ.* M. *τόν.* De voce *προφέκτωρ* pro *praefecte* v. ad p. 227. D. 9.

179. A. 8. [307, 5.] *μέσον.* Graeci se cruce signant a dextra ad sinistram; *avec trois doigts joints, qu'ils portent d'abord à la bouche et de la bouche à l'estomac, de la droite à la gauche*, (verba sunt La Croisii de l' Eglise Grecque pag. 25.,) h. e. ab ore in regionem ventriculi, ad humerum porro dextrum, et in sinistro tandem desinunt. Quum igitur dicatur Imperator populo crucis signo benedixisse, primum versus medium circum, dein ad Venetam, tandem ad Prasinam factionem, velut osculo proiecto, liquet Venetos ad dextram, Prasinos ad sinistram sedisse. Claris quoque verbis id dicit Procopius p. 42. 5. ed. Hoeschel.: *ἐπειδὴ περὶ τὴν βενέτειον ἐγεγόνει στοὰν, ἡ τοῦ βασιλέως θρόνου ἐν δεξιᾷ ἐστιν.* Insignis quoque locus est Malalae T. II. p. 50.: e quo liquet Prasinos in sinistra cathismatis, ut caros Imperatori, qui id ordinavit, honestiore loco, sedisse et Imperatorem a sinistra pariter quoque spectasse. Quod posterius fueritne servatum deinceps, non dixerim; putem tamen Constantini nostri aetate Imperatores e medio cathismate et ex aequo in utramque Circi partem spectasse. Locus Malalae hic est de Theodosio iuniore: *ἔχαιρε τῷ πρασίνῳ μέρει, καὶ ἀντεποιεῖτο αὐτῶν κατὰ πόλιν. ἐν δὲ ΚΠόλει μετήγαγεν αὐτοὺς, θεωροῦντας πρώην εἰς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ μέρη, καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς θεωρεῖν εἰς τὰ ἀριστερὰ βάθρα, καὶ τοὺς τῆς πεδατούρας στρατιώτας τοὺς κατέναντι τοῦ καθίσματος θεωροῦντας μετέστησεν ἐπὶ τὸ βένετον μέρος καὶ τὰ βάθρα ἔδωκε τοῖς τοῦ πρασίνου μέρους, εἰρηκὼς τῷ ἐπάρχῳ Κύρῳ, ὅτι „οὓς φιλῶ, κατέναντί μου θέλω θεωρεῖν·" καὶ ἔκραξαν ἐν ΚΠόλει οἱ ἐκ τοῦ πρασίνου μέρους τῷ αὐτῷ βασιλεῖ· „τὰ ἴδια τοῖς ἰδίοις."*

Digitized by Google

καὶ ἔπεμψεν αὐτῷ μανδάτα διὰ τοῦ πρωτοκούρσωρος, λέγων, ὅτι „ἐγὼ, ὡς τιμῶν ὑμᾶς, εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ καθίσματος, ἔνθα θεωρῶ, μετέστησα ὑμᾶς." καὶ εὐφήμησαν αὐτόν· καὶ ἐκέλευσε κατὰ πόλιν εἰς τὰ ἀριστερὰ τῶν ἀρχόντων θεωρεῖν τοὺς πρασίνους.

B. 9. [307, 17.] *ἀπέλθονται.* Membr. *ἀπελθόντες.* Leg. *ἀπέλθωσιν.*

B. 10. [307, 18.] *τῶν δ' βαΐων.* *Quatuor palmis exactis*, id est finitis quatuor cursibus vel decursionibus utriusque factionis, per quas palmae seu victoriae insignia acquirebantur, vel et distributis quatuor palmis, quod eodem redit. Palmae singulae enim post singulas decursiones victoribus dabantur, neque plures erant, quam quatuor palmae et quatuor decursus pro quavis factione, in universum ergo octo, mane et totidem vesperae. Du Cangii sententia de hac dictione Gloss. Gr. pag. 168. proposita mihi quidem improbabilis videtur. Ait *βαΐα* fuisse dicta munera vel rogas, erogationes ab Imperatoribus populo in solennioribus cerimoniis distribui solitas: ideoque quum non unica die, sed pluribus continuis eae largitiones seu, uti a Marcellino Comite appellantur, *Augustalia* peragerentur, ea dona, quae primo die darentur, fuisse dicta *πρῶτον βαΐον*, id est primum donum; eoque sensu accipi debere locum Theophanis p. 313.: *ἐπάτησε τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πρώτου βαΐου.* Sed recte ibi dedit interpres: *donec circi munus primum exhiberetur.* Eodem tendit Miscella locum sic reddens: *usque ad solutionem primi bravii*, id est *βραβείου*, *τοῦ πρώτου ἄθλου, τοῦ πρώτου ἀγῶνος* vel *δρόμου.* Apparet quoque e Symeon. Mag. pag. 421. A.: *ἱππικὸν ποιήσας, καὶ τὸ πρῶτον βαΐον παίξας*, (*primoque ipse munere ludens* vertit Combefisius,) *ἅρματι λευκῷ ἐποχησάμενος, καὶ τὰ λάφυρα θριαμβεύσας ἐστεφανώθη, τῶν δήμων ἐπιβοώντων· „καλῶς ἦλθες, ἀσύγκριτε φακτιονάρη."* Describit ludum curulem triumphalem, seu post actum de hostibus triumphum editum, de quo Noster suo loco dicet. Malalas T. II. p. 32. memorat *quintam palmam*; vid. ibi Chilmead. Apparet e Nostri hoc loco collato cum p. 172. B. ult., eo tempore plures octonis palmas distributas per diem non fuisse, quaternas mane, totidem pomeridie, quum olim XXIV. darentur. Vid. Petav. ad Iuliani Misopogonem p. 340. A., ubi Iulianus ait, se ad sextam usque palmam in circo manere, deinceps abire. *[Calendarii Constantiniani loca quaedam exponuntur p. 205. Ducatian. Hieronym. Alexander C. M. XXIV. exponit *circenses missuum XXIV*. De palmis gladiatorum locus insignis in inscriptione Lugdunensi apud Sallengre Memoir. de Litterature T. I. p. 144. De Prasino colore in circensibus v. Fonseca de basilica Damasi L. II. c. 13.]*

Digitized by Google

C. 9. [308, 4.] *μετὰ τῶν φίλων.* Solebant Imperatores in ludis circensibus proceres ad mensam suam adhibere. Vid. Script. post Theophan. p. 293. C. et supra ad p. 171. A. 6.

180. B. 2. [309, 6.] *μαγλαβιτῶν.* Distinctio post h. v. collocanda et post *σπαθαρίων* delenda, codice manu exarato auctore. Maglabitae enim non poterant simul iidem atque spatharii esse: neque gestabant illi dextralia et scuta, sed hi. Sensus ergo est: *ascendebat Imperator in cathisma seu tribunal circense cum proceribus cubiculi et duo maglabitis: spatharii vero gestantes dextralia et spathas suas adstabant.*

D. 1. [310, 2.] *διὰ τοῦ ἡμικυκλίου.* Membr. *διὰ τοῦ αὐτοῦ ἡμικυκλίου.*

181. A. 3. [310, 10.] *τοῦ καταλόγου.* Neque ex ipsa hac voce, neque ex contextu capitis patet appellationis ratio: *circense allectionis* vel et *lustrationis.* Fuitne forte celebratum ob novos magistratus factionales, aut ob novos aurigas ministrosve alios factionum allectos, aut ob recens adscriptos ad militiam palatinam, aut ob recens creatos senatores? aut quando recenserentur capita et facultates civium?

A. 5. [310, 12.] *δοθῆναι τὸ βηλάριν ἤτοι κρεμάσαι τὸ πανίν.* *Παρέχειν τὸ τοῦ ἱππικοῦ βῆλον* ait auctor Chronici Alexandrini apud Du Cangium v. *μάππα* et Constantinop. Christ. L. II. p. 104., ubi ait *παρέχειν τὸ βῆλον* fuisse sua sententia ludos circenses praebere seu *μάππαν*, uti loquitur Iustinianus Novell. CV. Cassiodor. III. 51.: *hinc tractum est, ut ostensa mappa certa videatur promissio circensium futurorum.* Cavendum tamen, ne haec mappa ante diem ludi edita, suspensa, monstrata, cum illa mappa, quam ipso ludi die consul ad equos carceribus emittendos proiiciebat, confundatur. Trahunt huc aliqui locum Corippi, qui

Signa dedit cursor posita de more lacerna

pro *lucerna* legunt. Vid. Eschenbach. dissert. academ. p. 538.

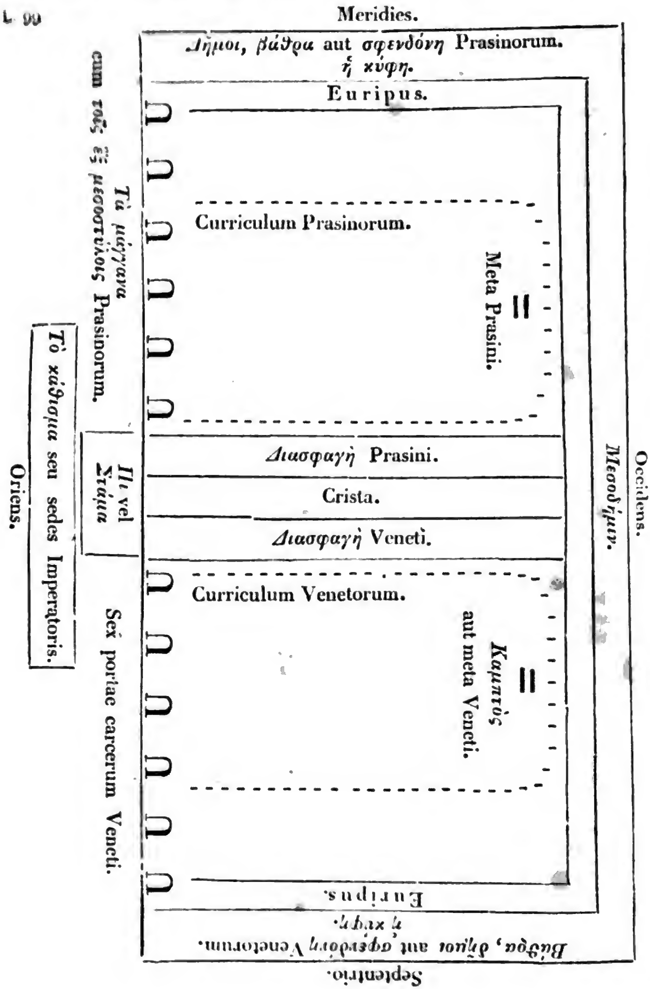
A. 7. [310, 13.] *θεσσαρίῳ.* Contracte, ut multa sunt, quae vulgus arripit ex aliena lingua, pro *θεσσεραρίῳ.* Videtur fuisse, qui tesseras combinarum seu aurigationum circensium edebat.

Ibid. [310, 13.] *βάλε ἄνω.* Videtur verti posse *tolle, attolle* vel *suspende*, nempe *velum.* Conf. B. 1.

A. 8. [310, 14.] *εἰς τὸ στάμα, ἤγουν εἰς τὸ Π.* Porticus similis litterae Graecae *Π* et inde dicta erat statim coram cathismate. Similem porticum aere caelatam in imagine villae Diocletiani Saloninae exhibet Sponius Itiner. T. I. p. 20. Ut intelligantur forma circi et vocabula deinceps saepius recursura, subiiciam typum, qualem ex huius cerimonialis praescripto animo concepi.

Digitized by Google

L. I. L. 99

Meridies.
Δῆμοι, βάθρα aut σφενδόνη Prasinorum.
ἡ κύφη.
Euripus.
Τὰ μάγγανα cum τοῖς ἓξ μεσοστύλοις Prasinorum.
Curriculum Prasinorum.
Meta Prasini.
Τὸ κάθισμα seu sedes Imperatoris.
Πι vel Στάμα
Διασφαγὴ Prasini.
Crista.
Διασφαγὴ Veneti.
Oriens.
Curriculum Venetorum.
Καμπτὸς aut meta Veneti.
Sex portae carcerum Veneti.
Μεσοδήμιν.
Occidens.
Euripus.
ἡ κύφη.
Βάθρα, δῆμοι aut σφενδόνη Venetorum.
Septentrio.

181. A. 10. [310, 16.] *κριτάριον*. Puto idem esse atque *κριτήριον*, tribunal iudiciarium pro dirimendis litibus aurigantium et factionum. Vid. Scr. post Theoph. p. 119. D. c. fin.

B. 1. [310, 18.] *κουστωδιάρις*. Est idem atque *custos*, apparatus nempe circensis ad equos, currus, aurigas, factionum magistratus etc. pertinentis, qui servaret omnia, usus tempore expromeret, et rursus post usum reconderet. Forte igitur est *conditor gregum*, qui in inscriptionibus memoratur. Sed valde discrepant virorum doctorum de conditore circensi sententiae; vid. Gruteri inscript. 338. ed. Graev., ubi Graevius ait, esse conditorem gregum, qui equorum greges ad iugum adsuesceret atque exerceret; alius exponit *ἀλείπτην ἵππων*, quod Casaubono est hortator atque instigator, Salmasio medicus equorum. Scaligero ad Catalecta sunt conditores, qui factionem ederent et missus suppeditarent.

B. 2. [310, 19.] *μαγγανάριος*. Est ille, qui *τὰ μάγγανα*, hoc est carceres vel cancellos ligneos curat, a quibus equi dimittuntur. Graeci novi *μάγγανον* appellant in specie *vectem* et vectis illam partem, quae ferrum glandiforme habet, in foramen in poste factum immittendum, alias *βάλανον* dictum. Glossae Ms. apud Du Cange Gl. Gr. p. 841.: *Βάλανός ἐστι τὸ εἰς τὸν μόχλον σιδήριον, ὃ καλοῦσι μάγγανον.* Et forte Macarius quoque loco ibidem allegato vocem *μάγγανα* eo sensu posuit: *ὁ πολύπλοκος διάβολος ἔχων μάγγανα καὶ τρίθυρα καὶ ποικιλίαν πολλήν*; nisi potius *μάγγανα* ibi positum pro *μηχανὰς* fuerit. Ut concipiatur, quid fuerit *βάλανος* in re seraria, perobscura profecto, dicam in transcursu, fuisse ferrum vecti aut exemtili, aut ope clavi ad ianuam affixi, sursum deorsum mobili, praefixum, globosum, ad instar glandis, unde nomen habuit, quae glans ferrea immittebatur in cavitatem in poste factam ita, ut excipiendae et tenendae glandi apta esset. Super ferreo scapo, qui glandem cum vecte iungeret, depangebatur in poste clavus, qui impediret, ne vectis cum glande e suo sinu elevaretur. Carceres igitur circi CPtani erant cancelli lignei cum additis vectibus vel seris, quibus sublatis aperiebatur cursus equis. Hi carceres eximi poterant et reponebantur usus tempore. Quod qui curaret, ille manganarius erat. Et quum in circo uniuscuiusque factionis, Venetae inquam et Prasinae, essent sena *μεσόστυλα* seu intercolumnia, quorum quaterna quaternos currus in singulis palmis simul emittebant, bina redeuntes ab obita meta recipiebant: necesse erat, ut totidem quoque essent in singulis factionibus *κάγκελλα*, cancelli, et *μάγγανα* seu serae, quae clauderent emissis equis et aperirent recipiendis a finito cursu equis et curribus manganarii seu serarii.

B. 4. [310, 20.] *τὸ στάβλον*. M. *τὸν σταῦλον*.

Digitized by Google

B. 9. [311, 3.] θεωρητής. Qui tesseras combinationum, equos curules, currus, aurigas, alia inspiciebat, num apta cursui essent, et numquid fraudis subesset, vid. D. 7. 8.

B. 9. [311, 4.] θεοῦ τὴν νίκην. Id est ἐκ θεοῦ, *divinam*, hoc est a deo petendam et indulgendam, *victoriam habet persona tua, Urani, Olympi.*

B. 10. [311, 4.] τὸ πρόσωπόν σου Οὐράνιε. *Facies* vel *persona tua, Uranie, victoriam habeat a Deo*, id est, *tu ipse, Urani, vincas.* Πρόσωπον est Graecis novis persona ipsa, homo ipse, ὁ ἐκ προσώπου τινὸς ὤν, quod paulo post p. 182. B. 6. occurrit, *alicuius vicem gerens*, aut, ut Anastasius loquitur, *in alicuius personae vice deputatus.* Latini corruptius *emprosopus* efferebant, v. Du Cange Gl. Lat. h. v. et Palairet Observ. ad N. T. ad Matth. XXII, 16. Theophanis obscura dictio p. 78. A. 1.: ἀπέστειλαν αὐτῷ εἰς πρόσωπον τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ, quam Goarus non recte percepit, notat, *mittebant aliquem* aut *aliquos, qui formulam depositionis ipsius praesenti in manus darent.* Πρόσωπον pro persona, subiecto, iam veteres dicebant. V. Artemidor. p. 27. 5. et alibi saepius. Nomina vero *Urani, Olympi, Icasi, Anatellon* etc. sunt nomina agitatorum in ludis, quibus factiones in ludis laeta voce victoriam apprecabantur, eo tempore, quo exarabatur haec circensis particula ab auctore suo, quicunque tandem ille fuerit, celebria, Olympii quidem apud Prasinos, Uranii autem apud Venetos, Icasii apud albos, Anatellontis apud russos. Iuvat hic Francisci Weisii verba ex addendis ad eius Catalogum numismatum Bibliothecae Bodleianae p. 343. adscribere, ubi de nummis contorniatis agit. „An igitur nummi isti, ait, sunt votivi, pro bono certaminum eventu, an triumphales, ob victorias partas? *Euthymius, Olympius, Stefanas, Cervomtius, Filinus*, athletarum et certatorum in ludis nomina fuisse volunt antiquarii. — Quaestionem porro movent, Romaene cusi isti nummi an Byzantii fuerint. Litterae quidem Latinae sunt, sed inscriptiones Latinas nondum apud CPtanos exolevisse satis evincunt Imperatorum nummi aurei, argentei, aerei. Nec ideo inscriptiones: *Eutimi vincas, Urse vincas, Petroni placeas*, contorniatos Romae fuisse effictos probant, quod putant nonnulli, quum *Olympi nika, Pannoni nika*, quae in aliis comparent, ad CPlin omnino pertinere videantur." Passim occurrunt tales acclamationes circenses in vetustis monumentis: ut *Garamanti Nica, Genti Nica* in corpore Inscript. Gruteri p. 338. 2., quod video a viris doctis non recte exponi. Sunt enim *Garamanti* et *Genti* vocativi a nominativis *Garamantius* et *Gentius.*

C. 7. [311, 15.] εὐφημοῦσι. In codice est εὐφη, quod

Digitized by Google

significetne id, quod editum fuit, an εὐφημοῦντος, quum decernere nequeam, aliis relinquo iudicandum Inclino tamen Ed. L. 100 eo, ut putem, lectionem vulgatam εὐφημοῦσι altera coniectura praestare. Factionarius quis fuerit, non bene constat. Videatur ex celebri loco Leonis Grammatici p. 453. B. 3. *[Symeon Logoth. p. 452. et Georg. Monach. p. 519.]* colligi posse, factionarium unumquemque fuisse de factione circi. Verum ex hoc loco potius colligitur, et ex aliis multis nostri codicis, cuique factioni non fuisse nisi unum factionarium. Glossae apud Du Cange Gloss. Gr. h. v., quae φακτονάριος reddunt per ποιητὴς, τεχνίτης, rem magis obscurant. Dubium enim, an vox ποιητὴς pro poeta, carminum conditore, debeat accipi, an pro quovis cuiusque operis conditore, fabricatore. Prius si obtinet, constat e superioribus poetam factionalem a factionario diversum fuisse. Si posterius, non liquet, quomodo a manganario seu cancellorum structore diversus sit. *[Elegans inscriptio apud Muratorium de factionario circensi.]* Utinam V. D. paginam indicasset. Ex p. 182. B. nostri codicis patet factionarium fuisse de ministerio factionum viliore. Obscurum denique pariter est, quis fuerit *micropanites*, penes quem τὸ μικρὸν πανίον, parvus pannus, seu parvum vexillum videtur fuisse. Quale autem fuerit parvum vexillum, et quale magnum, et cui rei atque tempori servierit, non novi. Forte fuerit factionarius ille, qui currum Circensem equis iungeret suoque periculo certaret, agitator, cuius deuterus, hoc est secundicerius, vicarius aut minor (ut aevo medio loquebantur) fuerit ὁ μικροπανίτης; sane p. 190. fine dicitur e micropanita factionarius fieri; p. 191. A. 8. dicitur deuterus in factionarium promoveri. Idem ergo fuerint necesse est deuterus et micropanites. Ibidem dicitur D. 2. deuterus in ἡνίοχον, aurigam, agitatorem, evehi. Ergo idem fuerint agitator et factionarius, consequitur.

ϑ

181. C. pen. [311, 17.] συνήθει. In codice est συνη unde efficio συνηθείας. *Accipit pro consuetudine sua*, nomine consuetudinis suae, *tres hordei modios*, aut *sportas cumulatas*. De significatione vocis λόγῳ, *pro*, *nomine*, supra egi. *Consuetudo*, συνήθεια, hic est *tributum solenne*, constitutum, fixum, alicui dari solitum. Et de hoc quoque vocabulo supra dictum est. Ταγάριον est aut *sporta*, *canistrum*, aut potius *modius*. In genere et omne, in quo ταγαὶ, *praebendae*, pabulum, victus equorum mensuratur aut continetur; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. *Sportam* significare hanc vocem et ei affinem τάγιστρον, concludas ex eo, quod apud Nicetam Choniat. p. 238. C. 3. pro σπυριδίῳ in quibusdam codicibus

Digitized by Google

exstat ταγίστρῳ. *Modium* vero significare, ex eo probabile fit, quod Zosimus Panopolita Du Cangio h. v. citatus cribrum perforatum ταγάριον appellat. Est autem cribro perforato nihil aliud similius, quam modius frumentarius. Pro χριθάρι est in codice χρι, ex quo efficerem χριθῆς, et pro χουμουλάτα est ibi χουμου.

D. 2. [311, 19.] εἰς τὸ. Membr. εἰς τὸν.

D. 3. [311, 20.] νικήσατε. Bene fecit auctor, quod interpretationem huius verbi, cuius sensum alias vix coniectura fuisses assecutus, addidit, nempe *claudite*. Dictu facile non est, quomodo a *vincendi* notione plebs Graecula ad notionem *claudendi* fuerit delapsa. Nisi forte putes νικήσατε esse per aphaeresin et alias corruptiones pronuntiatum pro ἐνοιχήσατε, *intrudite, ingerite*. Ἐνοιχεῖν, ἐνοιχνεῖν, item ἐνώκειν (ut διώκειν) est idem atque ἐνείρειν, *inserere*, ἐνιέναι, *immittere*. Scatet vulgaris Graecus sermo exemplis verborum, a quorum capite prima consonans, ut σ, aut vocalis, ut ι, abiecta fuit; ut e. c. pleraque verba sunt, quae ab εἰς incipiunt vel ἐξ. Quorum alibi longum texo catalogum.

D. 6. [311, 22.] ἐπιτρέπουσιν. Verbum ἐπιτρέπειν novis Graecis pro προτρέπεσθαι, *adhortari*, est perfrequens; vid. Theoph. p. 62. C. 5., 80. C. 7., 82. C. 7., 85. B. 8. Eodem modo accipiendum est apud Xiphilin. p. 1305. 80. ἐπέτρεψε κατατρῶσαι, *iussit ut confoderent*. Item apud Theodoretum Hist. Eccles. L. V. c. 37., ubi narrat de Theodosio Iuniore Imp., qui excommunicatus a monacho quodam, quum venisset prandendi tempus, cum familiaribus sumere cibum nolebat, sed πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν (ita leg.) ἔπεμψε παρακαλῶν ἐπιτρέψαι τῷ δεδωκότι τὸν δέσμον διαλῦσαι, *ad oecumenicum episcopum mittebat, rogans eum, velit isti, qui se vinculo excommunicationis adstrinxerat, imperare, ut nodum rursus solvat.* Sic quoque ἐντρέπειν apud Aristid. T. I. p. 72. 15. proprie facere aliquem mentem alio versam huc advertere, ut ἐπιστῇ τῷ πράγματι.

D. 9. [312, 2.] ἀμφότεροι. *Omnes*, nempe paulo ante D. 5. et 6. enumerati, agitatores, magistri et inspectores. Et sic quoque vocabulum hoc accipi debet versu penultimo.

D. pen. [312. 3.] τῶν κρατούντων ἡνιόχων. Videntur aurigae κρατοῦντες illi dici, qui proxime superioribus ludis victoriam adepti erant. Nam eos, qui praesentibus coronandi essent, non designari liquet, quum nemo illos nosset, quales futuri essent. Bigarii autem videntur agitatores bigarum, ut οἱ ἡνίοχοι quadrigarum fuisse.

182. A. 1. [312, 3.] τὸ ὀργατόριον. Disputatum fuit a Goaro ad Theophan. p. 321. B. 4. et ad Cedren. p. 393.

Digitized by Google

A. 9., quid esset ὀρνατόριον τῶν πρασίνων. Quae autem affert, deteriora sunt illis, quae codex noster nos docet. Recte Cl. Leichius reddidit *urnatorium*. Erat autem urnatorium aedes, in qua stabant urnae, in quas sortes coniiciebantur et in quibus sortes agitabantur, quo scilicet ordine aurigae singuli deberent decurrere, ut e sequentibus constabit. Scilicet quum in singulis palmis (quarum octonae per diem dabantur) semper committerentur quaterni cursus in unaquaque factione, debebat sorte decidi, quis e carcere ad metam proximo, quis e carcere a meta remotissimo, qua in re momenti multum ad victoriam auferendam situm erat, emitteretur. Nam qui ad metam proximo, interiore gyro, currum agitaret, breviorem habebat orbitam conficiendam, longiorem, qui exteriore gyro decurreret, ut constat e Sophoclis Electra, et illis, qui de re gymnastica veterum scripserunt. Inde patet, quare *in nummis urbium neocorarum praeter templa saepe conspiciatur urna*, *horum certaminum typus fere solennis*, *cum palmae ramis exsurgentibus victorum praemia indicans*. Verba sunt paullo ante laudati Fr. Weisii l. c. p. 197. Loquitur ibi de certaminibus musicis, poeticis, gymnicis, equestribus navalibusque in honorem Imperatorum quotannis aut per quinquennia iterari solitis. *[Urnae praemium victorum in ludis. Giornali dei Letterati T. IV. p. 287. In Museo Gervasiano globuli exstant eburnei, in quibus nomina ludorum Graecorum, neocoriae, et praesidum, sub quibus acti sunt, notantur. Eosdem occurrere in nummis, ad hos ludos pertinentibus, saepe mensae, duo vascula palmis plena sustinenti, suppositos, aiunt Monumenti degli antiqui Pelasgi dell' Abbate Olivieri p. 26.]*

A. 3. 312, 7.] φυλητῶν. Videntur fautores factionis fuisse, etiamsi ad factionem non pertinerent.

A. 4. [312, 8.] ἀντιβάλλουσι τὰ κάγκελλα. Quare cancellos factiones inter se suos quaeque cum cancellis alterius contulerit, non exputo. Cancelli enim omnes duodecim uno eodemque tempore aperiebantur, aut certe illi octo, quaterni cuiusque factionis, e quibus equi et currus emittendi in cursum erant; neque erat verendum, ut cancellus unus fragilior esset altero. In equis alia est ratio. Nam ad victoriam obtinendam multum valebat fortes aut debiles, sanos aut morbidos equos esse. Forte tamen ea omnino erat ratio cancellos ambarum factionum inter se comparandi, quia verendum erat, ne cariosum, si forte quod esset, lignum cancelli perrumperent anhelantes in cursum equi. Quod satis indicare videtur Sidonius Apollinaris in Panegyrico Narbonae his verbis:

Hortantur obiter iuvantque blandis
Ultro plausibus, et voluptuosum

Digitized by Google

Dictant quadrupedantibus furorem.
Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt, simul et per obseratas
Transfumant tabulas, et ante cursum
Campus flatibus occupatur absens.
Impellunt, trepidant, trahunt, repugnant,
Ardescunt, saliunt, timent, timentur,
Nec gressum cohibent, sed inquieto
Duratum pede stipitem flagellant.
Tandem murmure buccinae strepentis
Suspensas tubicen vocans quadrigas
Effudit celeres in arva currus.

Ed. L. 101 182. A. 6. [312, 9.] πειράσωσι τοὺς ἵππους. In decreto populi Patavini apud Murator. T. II. Ital. Ant. p. 851.: — *ita tamen, quod currere non debeat ad cursum* [id est in cursu vel circo] *dextrarius aliquis, qui non fuerit aestimatus libras quinquaginta per iudicem et militem potestatis*, id est per spatharium summi in quaque urbe principis.

A. 7. [312, 10.] τούτους. M. post h. v. distinguunt, et post τὰ κάγκελλα omittunt distinctionem.

A. 10. [312, 13.] ἐπιστάτης. Est ille, qui τὴν ἐπιστήμην, bonum ordinem, modestiam, disciplinam circensem observari curat, de qua vocis notione alibi ago.

A. ult. [312, 15.] τῆς ὄρνας. Haec urna circensis extra usus tempus reposita erat in vestiario regio, ut patet e p. 211. D. ult.

B. 3. [312, 18.] τὰ δύο σφαιρία. Ergo quaeque factio binos habebat globulos in urnam mittendos, quae prius debebant in φατνίῳ seu capsa, arcula oblonga, spectatum et iudicatum exponi, ita ut duo globuli Venetae factionis eam circi partem, in qua Veneti sederent, et globuli Prasinae factionis eam partem, in qua Prasini sederent, respicerent.

B. 4. [312, 18.] τόπον ἴδιον. M. τόπον τὸν ἴδιον.

B. 6. [312, 20.] ἐκ προσώπου. *Vicem gerens, locum tenens*, qui pro persona alicuius est. Latini medii aevi *imaginarios* tales appellabant. Vid. Du Cange h. v.

C. 1. [313, 3.] οἱ ὀφφικιάλιοι. Officiales, ad officium pertinentes, democratae scilicet, aut, si malis, demarchi, ut erant magistri, cursores, agitatores etc.

C. 6. [313, 7.] τῶν δ'. Agitatorum nempe, quorum binos de Veneta et binos de Prasina in illo sortiendi actu assedisse, paulo ante Noster dixerat.

C. 7. [313, 8.] τὰ προζεύξαντα. Videtur significare *equos*, qui antea iam cucurrerint in ludis circensibus et iuncti bigis aut quadrigis, et clarum nomen adepti fuerint. Quid autem dictio ἕως ὅτου, *quousque* sibi velit, non expu-

Digitized by Google

to. Tempus designari, patet e sequenti *συνταξάμενος*, *postquam inspector tempus ambabus factionibus placitum constituisset.* Sed locum hunc ex integro non intelligo.

C. ult. [313, 12.] *χαλάσῃ*. Id est *ἐξάλληται*, *exsiliat.* Nam in gyrum quatiebatur urna ter ita, ut unus globulus exsiliret. Cuius rei fuisse artem, ita ut, qui agitaret urnam, posset efficere, ut globulus partis, cui faveret, exsiliret, constat e p. 212. A. 1. Quare autem quatuor globuli et non duo in urnam iniicerentur, quum non essent, nisi duae factiones sortientes, non exputo; neque quid sibi velit *ἐξέρχεται*, et redeatne ad *τὸν θεωρητὴν*, an ad *σφαιρίον*. Est haec pars libri nostri, quae de circensibus agit, inter difficillimas et obscurissimas.

D. 1. [313, 14.] *τοὺς ἀριστεροὺς*. Videntur *οἱ ἀριστεροὶ* esse agitatores proximi a primo agitatore, seu illo, qui brevissima in orbita, ad metam proxima agitaret.

D. 3. [313, 15.] *τὸ ἀρματούριον*. Vid. Du Cange CPli Chr. II. p. 156., qui locum ideo sic dictum putat, quod factiones ibi arma sua servarent atque induerent. Cl. Leichium, ut pro *ἀρματούριον urnatorium* redderet, videtur locus Theoph. p. 321. B. 3. movisse, ubi *ὀρνατώριον τῶν πρασίνων* vocat, quod Cedrenus, eandem rem narrans, p. 448. *ἀρματώριον* appellat. Sed ibi loci Goarus cum Cedreno facit et mihi quoque Cedreni lectio praestare videtur. Nam urnatorium sibi peculiare unaquaeque factio non habebat, sed commune: armatorium vero quaeque suum habebat, ut e Nostro constat. Ratio appellationis *armatorii* forte ea fuit, quam e Du Cangio modo indicavi. Potuit tamen et alia fuisse; nempe haec, quod ibi solerent *τὰς ἀρματούρας*, id est pyrrhichas, in armis saltationes exercere. Interpres ad Ptolemaei Tetrabiblon, Cangio l. c. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 58. A. laudatus *ὁπλορχηστὰς* appellat *τοὺς μεθ' ὅπλων ὀρχουμένους, οὓς καλοῦσιν ἀρματούρας.* Non hoc est a nominativo singulari *ἀρματούρα*, sed ab *ἀρμάτωρ*, quod item est atque *ἀρμάτος*, ut *πρεμφέκτωρ* pro *πρέμφεκτος*, *praefectus*, et alia talia, *ἀρμάτωρες* et *ἀρματοῦρες* inde dicti sunt *armati*, saltatores in armis. Hinc *ἀρματώρια* quoque sunt appellata scuta, in quibus armatores suas armaturas, id est pyrrhichas, peragebant. Glossae veteres: *πέλται, μικρὰ ὅπλα, ἔχοντα κύμβαλα προσπεπηγότα, ἅπερ λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ἀρματώρια.* Formae tales in *ούριον* deflexae a Latina terminatione *orium* frequentes erant illa aetate etiam apud Latinos. Sic apud Du Cange in Gl. Lat. legimus: *apparaturium*, *araturium*, *empturium*, locus, ubi emitur et venditur, *fixuria*, limes agro positus et infixus, *inferturia* pro *infertorium*; *ου* Graeci saepe faciunt ex Latino o. Ita habent

Digitized by Google

Glossae Gr. Lat. Mstae *ἐμβουλουκλον*, *inburuclum* (id est per transpositionem illi aevo usitatam *involucrum*), quod Du Cange v. *Inburuclum* non debuerat sollicitare, et talia *ὅσα κόνις*, quibus annotandis nemo finem inveniret.

D. 4. [313, 13.] *πρὸς ἀλλήλους, στοιχοῦσι τὰς στρίγας τῶν θεωρητῶν* etc. Locus ita interpungendus et legendus: *πρὸς ἀλλήλους στοιχοῦσι τὰς τρίγας, τῶν θεωρητῶν* etc., committunt, seu comparat quaeque factio trigas suas cum trigis alterius, et sic ordinant eas, quo ordine in cursu debeant currus decurrere. Non enim sortiebantur nisi de eo curru, qui deberet proximo a meta carcere emitti; de reliquis tribus curribus, hic loci *trigis* dictis, qui secundo, tertio et quarto *μεσοστύλῳ* seu carcere emittendi essent, transigebant et paciscebantur factiones inter se, quo illae ordine deberent currere. Inter haec abibant, redibant, ultro citroque commeabant inspectores ambarum factionum. Hoc sibi vult dictio *ἀπερχομένων καὶ ἐρχομένων*.

D. penult. [313, 21.] *λαμβάνουσι δίκην*. Accipiunt satisfactionem, ius sibi debitum.

183. A. 1. [313, 23.] *διασφαγὴν*. Est *διασφαγὴ* intersectio, agger aut fossa, verbo, omne quod *διασφάττει* (nove pro *διακόπτει*), intersecat, separat duas res a se invicem. Videtur *διασφαγὴ* in circo fuisse fossa, apud cristam, una in septentrionem ad Venetam, altera in austrum ad Prasinam pertinens, e regione graduum cuiusque factionis, sic ut qui demarchus in tali *διασφαγῇ* staret, totos suae factionis gradus collustrare uno ictu oculi et a factione conspici posset.

A. 8. [314, 6.] *ὑπήκοος*. M. *ὁ ὑπήκοος*.

A. ult. [314, 9.] *θεοστεφθεῖς*. M. *θεοστεφεῖς*.

B. 6. [314, 13.] *ἀνέλθῃ*. Scilicet sedebant demarchi in summo gradu, pone *τοὺς δημότας* et spectatores omnes. Possunt quoque ideo dici *ἀνέρχεσθαι*, quia ex plano in gradus circi acclives se conferebant.

C. 5. [314, 23.] *φύσιν*. M. *φύσει*.

C. 7. [315, 1.] *τὸν προπάτορα*. *Adamum*, v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et v. *προμήτωρ*, *mater omnium prima*. Sic Evam appellant. Dio Chrysostom. p. 206. A. 5. deum appellat hominum *προπάτορα*, *auctorem generis*.

D. 8. [315, 9.] *τὸ βένετον*. In margine adscriptum erat *οἱ πράσινοι*, *τὸ πράσινον*.

184. B. 3. [316, 2.] *ποιεῖ τὸ αἴσιον*. Id est, ut interpretor, dicit: *αἴσιος γενέσθω αὕτη ἡ ἡμέρα*, *felix esto hic dies*.

B. 4. [316, 3.] *τὴν προτίμησιν*. Paene semper praeferebantur Veneti Prasinis, favore Imperatorum, quibus Prasini plerumque invisi erant. Consistebat autem praerogativa in eo, quod primi ab Imperatore salutarentur et benedictio-

Digitized by Google

nem acciperent, primi Imperatorem adorarent, primi praemia ferrent. Quum tamen haec προτίμησις videatur, ex nostro quidem codice, non tam ex voluntate Imperatoris, quam potius ex arbitrio sortis pependisse, non poterant Veneti semper in his rebus primas ferre.

D. 3. [316, 22.] μετὰ τὸ. M. μετὸ, quod idem est. Nam με novi Graeci pro μετὰ ponunt. Pro χλανιδίων erat
Δ
in M. χλανι, quod etiam legi poterat χλανίδων.

D. 4. [316, 23.] μεσοδήμιον. Aut, ut M., μεσοδίμην, videntur fuisse gradus, in quibus consisterent aut sederent cives, qui ad factionum nullam pertinerent.

185. A. 3. [317, 5.] ὁ ἄν τις. M. constanter ὁ ἀντὶς, id est novae more Graeciae ὁ ἀντίος, *contrarius*, *ex adverso stans*. Phonae hae sunt et antiphonae.

A. 11. [317, 12.] φυλάττοντες. M. φυλάττοντας.

B. 12. [318, 1.] ἄγιε. Supple post h. v. e Membranis: οἱ κράκται· ὑμεῖς ὑπάρχετε ὁ πόθος τῶν Ῥωμαίων. ὁ λαὸς ἐκ τρίτου· ἄγιε.

B. 13. [318, 3.] οἱ τούτων. Membr. οἱ τούτου.

C. 6. [318, 9.] ἐγείρεσθαι. Reliquiae hae sunt idiographiae librarii, qui codicem Lipsiensem exaravit et cui solenne erat αι et ε permutare. Ἐγείρεσθαι hic loci non est Ed. L. 102
infinitivus, sed imperativus ἐγείρεσθε, *surgite*, *bene precemur dominis*. Sic p. 181. B. 7. exaratum erat in M. ἄγεται pro ἄγετε, et p. 183. B. 4. ἠγαπημέναι, et p. 187. C. 8. εὔξασθαι, et ibidem D. 8. ἐλαίους pro ἐλέους, p. 153 A. 11. ἕταιρος pro ἕτερος, v. 190. D. antepen. αἰτήσασθαι pro αἰτήσασθε, vid. ad p. 188. B. ult. Et talia ὡς κόνις in eo codice. Id idem quoque dictum et non neglectum velim ad proxime sequentem similem locum: οἱ τῶν πεδατουρῶν ἐγείρεσθαι, *o vos*, *qui ad pedaturas pertinetis*, *surgite*, *bene precemur dominis*. Sunt autem, qui ad pedaturas pertinent, quantum ego equidem coniicio, magistratus militares; et bene hi τοῖς τῆς συγκλήτου opponuntur, de quibus modo sermo praecessit. Pedaturae nempe, vel pediturae, vel pedationes sunt spatia certi numeri pedum in solo vel moenibus, ubi consistit miles excubias agens, seu in castris, seu in moenibus urbis, item in quibus agricola arat, metit, foenum secat etc. Late de hac voce agit Du Cange Gloss. Latin., unde patet, eam, quamvis ad omnia soli spatia certo pedum numero definita possit extendi, de militaribus tamen spatiis plerumque dici, quae vel in moenibus urbium, vel in castris excubiis agendis destinata sunt; distantia unius stationis castrensis aut militaris ab altera.

185. D. antepen. [318, 19.] λέγουσι φωνῆς ἀπὸ κράκται.

Digitized by Google

κτ
In codice est *λε φωνὴν ἀπὸ κρα*, id est, *λέγει φωνὴν ἀπὸ κρακτῶν*, *illa factio dicit phonam ore cantorum.*

186. A. 7. [319, 3.] *νάνα*. Hic et deinceps erat in codice *νανὰ*, accentu in ultima.

B. 1. [319, 10.] *μεσιτεῖα*. Ita quoque est in codice. Sed scrib. *μεσιτείᾳ* in dativo, *per intercessionem*, *mediationem tuam*. Venias tamen ex collatione loci p. 189. D. 4. in eam opinionem, ut credas omissa quaedam hic esse, nempe *τῶν πιστῶν βασιλέων ἡμῶν*, *intercessione fidelium nostrorum Imperatorum*.

D. 7. [320, 13.] *τὰ ἴσα*. Fuit aliquando, cum crederem hanc dictionem significare: *flagitamus exempla victoriae vestrae*, id est schedulas, quibus testimonium victoriae vestrae perhibetur, quibus authentice profitetur Imperator, vos vicisse. *Ἴσον* certe est exemplum, calamo scriptum alicuius *συμβολαίου* aut scripti vel acti, cuiuscunque tandem naturae, tam originale, *πρωτότυπον*, *Urschrift*, *Urkunde*, quam *copiae*, vel *antigraphi*, *Abschrift*, *Copie*. Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Appar* et *Copia;* ubi citat ex Concil. Constantinopol. *ἴσον πράξεως συστάσης*, *copia actionis formatae contra* —. Sed significat quoque interdum prototypum, originale scriptum, ut apud Latinos vocabulum *par*. Radevicus l. 10.: *Porro quia multa paria* [id est exempla, autographa,] *litterarum apud eos reperta sunt* [quae scilicet eiusdem omnes argumenti, iisdemque formulis conceptae, sed ad diversos exaratae essent, et tantum in paucis, nominibus nempe virorum, ad quos directae essent, variarent,] *et schedulae sigillatae ad arbitrium eorum scribendae;* quales nos hodie *cartes blanches* appellamus. Eo sensu usurpat v. *ἴσον* Theophanes p. 114. D. fine, ubi sic narrat; dignus enim est locus expositione, quem doctus interpres non recte percepit. *Acacio defuncto*, ait, *successit Fravitas in episcopatu CPtano, qui ad Felicem, Romae, et ad Mongum, Alexandriae episcopum, litteras dabat adversas sibi et utrique fucum facturas. Verum litteras ad Mongum interceptas ab orthodoxis accipiebat Felix prius, quam apocrisiarii vel responsales aut legati Fravitae cum suis litteris Romam venirent.* Hic est sensus obscurae dictionis *Φίλιξ δὲ τὰ ἴσα πρὸς τὸν Μόγγον πεμφθέντα ἐδέξατο παρὰ τῶν ὀρθοδόξων προλαβόντα.* Eodem sensu accipi debet in illo Constantini Porphyr. de vit. Basil. Maced. p. 197. B. ult.: *τὸ ἴσον τῆς διατάξεως αὐτῆς ἐπὶ χεῖρα λαβὼν*, *testamenti exemplum* (prototypum) *in manus sumens.* Attuli, quae potui, ad speciem expositioni meae faciendam. Verum quum deinceps pag. 187. B. 8. et 12. *τὰ ἴσα τῆς νίκης ὑμῶν κατὰ βαρβάρων* et C. 3. *τὰ ἴσα τῶν στρατοπέδων* et C. 8. *τὰ ἴσα τῶν λαῶν* habeamus, efficitur e comparatione locorum istorum

Digitized by Google

cum nostro, formulae istius significationem hanc esse: *optamus nobis semper tales contingere agitatores, quales vos estis, victoria a Deo beandi.* Nam ὑμῶν redit ad superius καλῶς ἤλθετε θεοστέπτων οἱ δοῦλοι, et προβολὴ τῶν εὐεργετῶν. Pari modo formula τὰ ἴσα τῆς συγκλήτου significat: *optamus, ut nostrae genti semper sint tales proceres aut magistratus, quales sunt praesentes.* Τὰ ἴσα τοῦ λαοῦ, *optamus, ut populus noster semper similis sit praesenti.* Pag. 187. B. 3.: τὰ ἴσα, δεσπόται, τῆς νίκης ὑμῶν, *optamus, ut nobis contingant semper domini victoriosi, ut vos estis,* vel etiam: *optamus, ut porro continuetis hostes vestros vincere, quemadmodum hactenus fecistis.* Sic quoque potest nostri loci formula hunc in modum concipi: *Cupimus, ut nunc quoque propitio deo vincatis pro nota vestra vincendi consuetudine et dexteritate,* vel *quemadmodum soletis vincere.*

D. ult. [320, 16.] τὸ. M. τά. Aurigarum praemia qualia olim fuerint, intelligitur ex Vopisc. Aurelian. T. II. Script. Hist. Aug. p. 452. *Vidimus proxime*, ait, *consulatum* (id est τὴν ὑπατείαν, munus consulare,) *Furii Placidi tanto ambitu in circo editum, ut non praemia dari aurigis, sed patrimonia viderentur, quum darentur vestes subsericae, lineae paragaudae, darentur etiam equi, ingemiscentibus frugi hominibus:* et ex nostri codicis p. 192. 193. In sentzo seu solio, adeoque in cathismate, coronatos seu praemiis affectos fuisse aurigas ab Imperatoribus, ut ludorum editoribus, apparet e loco Chrysostomi apud Vales. ad Ammian. Marcell. p. 61. B. et e Theophanis p. 107. C. 3. et e Malala T. II. p. 92., 111. et 180. Unde constat victores ab ipso Imperatore, aut illo, qui eius loco praesideret et ludos ederet, palmam accepisse: quod olim fiebat in Daphne, tribunali vel palatio sic dicto, quod in eo laureae dispensarentur. Neque dubito tale aedificium fuisse illud Ἀριστεῖον, in quod trucidatum Commodi corpus devectum fuisse narrat Herodianus initio Libri II.: *τὸ μὲν οὖν σῶμα τοῦ βασιλέως οὕτω κλαπὲν, ἐκκομισθέν τε τῆς αὐλείου θύρας, νύκτωρ ὀχήματι ἐπιθέντες εἰς τὸ Ἀριστεῖον ἀπέπεμψαν.* Quo loco, ut alii alia commenti sunt de voce Ἀριστεῖον, ita ego quoque aliquando Ἀδραστεῖον, *templum Nemeseos,* coniiciebam. Sed, ut dixi, potest τὸ ἀριστεῖον tribunal fuisse, in quo victoribus ludorum τὰ ἀριστεῖα tribuebantur.

187. A. 11. [321, 4.] *τὰ τρία τῷ Οὐρανίῳ.* Sc. νομίσματα, *flagitamus Uranio tria numismata,* seu solidos aureos, praemium circensis victoriae dari, v. p. 195. B. 2. et 209. B. 6. et 7., ubi τὰ δύο, et τὸ ἕν. Olim scenici, flagitante populo, quinos aureos accipiebant. Iulius Capitolinus in M. Antonino p. 332. ait eum *temperasse scenicas donationes, ut*

Digitized by Google

quinos aureos scenici acciperent, ita tamen, ut nullus editor decem aureos egrederetur: idemque antea iam obtinebat, ut e Suetonio constat, qui de Galba narrat, eum *choraulae mire placenti denarios quinque donasse, prolatos manu sua e peculiaribus loculis suis:* ubi loci videtur *denarius* idem significare, quod deinceps significavit, nempe numum aureum, ut drachma numum argenteum. Sed diminutum deinceps hoc pretium fuit forte post Alexandrum Severum, quem Lampridius T. I. Script. Hist. Aug. p. 939. ait *scenicis nunquam argentum, vix pecuniam,* [hoc est *κέρμα*, minutum aes,] *donavisse.*

B. 6. [321, 10.] *τὸν πλοῦτον.* In codice est *τὸ πλοῦτος*, quod non reprobandum est; ut *ὁ σκότος, σκότου*, et *τὸ σκότος, σκότους* et talia innumera.

C. 8. [322, 1.] *ἀπέλθετε.* M. *ἀπέλθατε.* Et sic quoque p. 191. C. 11. et 192. B. 5.

D. 6. [322, 7.] *δεδόξασται.* Putem post h. v. punctum debere collocari. *Gloria sit deo, quia gloriosus*, gloria et laudabilibus omnibus dotibus praeditus est. Gloria sit deo (id tacite repetendum) *soli creatori* etc.

D. ult. [322, 11.] *ἄλλο.* In codice et hic et deinceps erat *ἄλλο*ʃ quod videtur indicare *ἄλλος* legi debere, subintellecto *κράκτης*, aut *δῆμος*, aut *ὕμνος*. Quorsum enim alias signum compendii in voce integra?

188. A. 2. [322, 13.] *ὁ δεῖνα.* In M. pro his duabus vocibus est *Δαδ*, id est *Δαβὶδ* vel *Δαουὶδ*, *Davidem te habemus, dilecte*, seu Davidem novum in te habemus.

A. penult. [322, 20.] *ἡ εὐθυνία.* M. *εὐθηνία, abundantia et vilitas annonae.*

A. ult. [322, 20.] *τοὺς βενέτους.* M. *τοῖς βενέτοις.*

B. 5. [323, 4.] *πόλεως.* Inserenda post h. v. e M. haec: *ὁ λαός· νικᾷ ἡ πίστις τῆς πόλεως.*

B. 9. [323, 8.] *ἀπὸ οὐρανῶν.* Quia dictio haec integra posita non est, certo definiri nequit, rectene haec verba habeant, an legi debeat *ἀπὸ ἐχθρῶν.*

Ed. L. 103 188. B. ult. [323, 10.] *οὐκ ἐᾶμαι.* Est ex more librarii idem atque *οὐκ ἐᾷ με, non sinit me tacere, etiamsi vellem, humanitas morum tuorum.* Vid. ad p. 185. C. 6. et 191. C. 8. et e contrario paulo post C. 6. et p. 189. D. antepen. *ὁρᾶ τε* est scriptum pro *ὁρᾶται, respicit,* et pag. 217. B. 3. *χάρισε* pro *χάρισαι.*

C. 2. [323, 12.] *κατεναντίων.* Separandae voces colliquatae, sic: *κατ' ἐναντίων σου, felices armorum tuorum successus contra hostes tuos.*

C. 6. [323, 15.] *ὁρᾶτε.* Mutavit pro more suo librarius *αι* cum *ε*. Nam deberet nostro scribendi more *ὁρᾶται* esse, et praeterea ex usu vulgi positum fuit hic medium pro

Digitized by Google

activo, *ὁρᾶται* pro *ὁρᾷ*: *ὅλος ὁ πόθος τῶν Ῥωμαίων ὁρᾶται εἰς ὑμᾶς*, *omne desiderium*, *omnis amor Romanorum ad vos respicit.*

C. 7. [323, 16.] *ὁ λαός.* Post h. v. addunt M.: *τοῦ κόσμου γὰρ εὐσεβείᾳ δεσπόζεται ὅλως. οἱ κράκται· ναιά. ὁ λαός*: v. pag. 189 D. ult. Verbum *δεσπόζεται* non aliud est, quam *δεσπόζετε*, *nam per pietatem omni mundo dominamini.* Deinde proximum *εἰς* redit ad praecedens *εἰς ὑμᾶς ὁρᾷ τοὺς εὐεργέτας*, *respicit ad vos benefactores amor Romanorum*, *respicit εἰς δικαίωμα πρῶτον* etc., *ad vestrum imperium boni amans*, *ut supremam legem.*

D. 4. [324, 3.] *οἱ σταυροφόροι.* Quales hi fuerint, apparet ex p. 189. A. 1., nempe viri cruces ex floribus consertas et plexas gerentes, quas Imperatori volebant offerre.

D. ult. [324, 7.] *ἡμέρα τῶν βοτῶν.* Vel etiam *βωτῶν*, utroque enim modo scribitur. Dies votorum quam ob causam fuerit celebratus et quo tempore, non liquet. Dicitur quidem infra p. 434. C. ult. *τὸ βωτὸν πεζοδρόμιον, votum ludum pedestrem*, seu votis condictum ludum, in quo cursores, non equestres, sed pedestres de pedum velocitate certabant, incidere in diem a natalibus Christi octavum, hoc est secundum aut tertium Ianuarii. Quod sane pulchre cum traditis virorum doctorum et veteri Romanorum ritu convenit, qui diem novi anni seu mensis Ianuarii tertium votis pro salute Imperatoris publice pronuntiandis deputabant. V. Casaubon. ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 205., Petav. ad Iulian. p. 106., Du Cange CPli Christ. p. 159. et v. *Βωτά*, item *Ieiunium Calendar. Ianuariar.* et *Kalendae Ianuariae.* Verum p. 450. B. 2. Nostri dicitur idem votum pedestre certamen in mensem Iulium incidere. Quod non concilio, nisi dicantur plura vota per annum celebrata ludis cursus pedestris fuisse. Cuius rei vestigium nullum reperio. Recogitans igitur mecum, diem votorum in specie illum fuisse dictum, qui a nuptiis esset proximus, ut patet e charta vetere apud Baluz.: *die post noctem nuptialem*, *qui est dies votorum nostrorum*, (id est hilariorum nostrorum: nam ex eo quod in votorum diebus genio soleret indulgeri, factum est, ut hilaria conviviaque omnia *vota* appellarentur,) item e Chronico Casinensi apud Murat. T. II. Ant. Ital. p. 939.: *tertiam partem de omnibus rebus suis*, *quae uxori in die votorum vir dederat ut morgingabam*, coepi dubitare indicareturne appellatione diei votorum in nostro cerimoniali dies a nuptiis Imperatoris proximus, quotannis, at non fixo certoque tempore, sed vage recurrens. Qua de re quid sit, viderint alii.

189. A. ult. [324, 19.] *οὐκέτι.* M. *οὐκ ἔστι.* Subintel-

Digitized by Google

lige *ἱππικὰ* vel *πεζοδρόμια*. Si vesperae nulli sunt aut ludi equestres curules, aut pedestris cursus exercitia, tunc *δίδονται*, nempe *τὰ ἔπαθλα*, dantur praemia mane; si autem vesperae quoque, ut mane, sunt ludi, tunc praemia nulla mane, sed omnia vesperae dantur.

C. 6. [325, 9.] *φθογγῇ*. M. *φω*/, hoc est *φωνὴν*, et sic quoque leg. p. 190. A. 4.

190. A. 7. [326, 6.] *πληροφορῶ*. *Πληροφορεῖν τινα* est *aliquem securum et confidentem facere*, alicui aliquid certo asseverare. Ita Theophanes p. 105. A. 8. *πληροφορεῖν τινα ὅρκοις*, et p. 110. A. 5. Est ergo sensus: *assevero attestorque divino numini et vestrae, domini benefici, revera, modis omnibus, animum nostrum non habere aliam medelam* etc.; vid. infra p. 196. B. 4.

A. 7. [326, 6.] *τὸ εὐσεβὲς ὑμῶν*. Titulus principi proprius *ὁ εὐσεβὴς*, a novis Graecis confictus, ut Latinum *pius* exprimerent. Sed longe aliud est *pius*, diversum ab *εὐσεβής*. Quatenus *pius* reverentem dei significat, congruit *εὐσεβής*. At pius quatenus Principi tribuitur, amantem civium, *φιλόπολιν*, notat, quod cum *εὐσεβὴς* nihil habet commune, et originem traxit e novo Testamento et a Christianis. Si Iustinian. Nov. 78. titulum imperialem *pius* ab Antonino Pio arcessit, prodit antiquitatum et historiae ignorantiam, iam tum in Graeculos subrepentem, et nugas trahentem; v. Alemann. ad Procop. p. 72. et Harduin. ad Themist. p. 427. *Pius* de deo aut de patre hominum et liberorum amante Latinis vetustis dicebatur. Et quia Imperator *pater civium et patriae* reputabatur atque dicebatur, ideo *pius* audiebat, et qui eum laederet aut offenderet, habebatur *impius*, et *impietatis*, *τῆς ἀσεβείας*, accusabatur, ut contra, qui eum coleret et amaret, *pius* erat. Vid. Vales. ad Xiphilin. p. 1084. ed. Reimar. §. 57. *[*Προσκυνῶ σε ὡς εὐσεβῆ καὶ ἐκ θεοῦ προβληθέντα βασιλέα*. Theophan. p. 404.]*

C. 3. [326, 21.] *σταυρούς*. Comma post h. v. non agnoscunt Membr.

C. 4. [326, 22.] *ὁ θεῖος τύπος*. *Divina imago*, imago dei patientis. Ita crucem appellant Graeci novi. Theoph. p. 18. B. ult. *τοὺς θείους τύπους* (male *τόπους* editum fuit,) crucem appellat cum rebus illuc pertinentibus.

D. 1. [327, 9.] *αὗται εὐφημίαι*. M. *αὗται αἱ εὐφημίαι*. Sic nempe solent novi Graeci pro *αἱ αὐταὶ εὐφημίαι*.

θ

D. antep. [327, 16.] *αἰτήσασθαι*. M. *αἰτήσασ*, id est, *αἰτήσασθε*, *rogate*.

191. B. 3. [328, 10.] *φακτίονα*, *δεσπόται*, *τῷ ὁ δεῖνα*.

Digitized by Google

Id est bullam auream, qua factionem instituere ipsi permittitur, qua factionarius declaratur. Ut *combina* (pro *combinatio*) est diploma, quo venia datur equos combinandi, ut *evectio* testimonium scriptum factae veniae τοῦ ἐξελαύνειν, evectionis seu processionis in curru extra urbem et provinciam: ita *factio* attestatum scriptum veniae factae factionem instituendi. Ipse Noster in continenti explicat τὴν χρυσῆν βοῦλλαν, ἤγουν τὸν φακτίονα.

B. 6. [328, 12.] τὴν χρυσῆν βοῦλλαν. De aureis bullis sic dictis, non ideo, quod litteris aureis essent exaratae, quamvis id interdum quoque, sed rarius, contingeret, sed quod ab ipsis e filo vel prandeo serico dependeret bulla seu capsula aurea, habens intus imaginem et nomen Imperatoris cera expressum, multi multa scripserunt, et quidam integros tractatus; conf. Du Cange Gl. utroque et ad Cinnam. pag. 486. *[Bullae aureae Impp. interdum aureis litteris scriptae. Anastas. p. 86. De ἐντολαῖς seu praeceptis sigillo signatis v. Luitprand. Leg. p. 144. Leonis de aurea bulla Impp. Mabillon. Itiner. Ital. p. 99. Diploma Rogerii, regis Siciliae, in archivo monasterii Cavensis exstat bulla aurea munitum hac inscriptione: Ῥογέριος ἐν Χῳ θεῷ εὐσεβὴς κραταῖος ῥὴξ καὶ τῶν Χριστιανῶν βοηθός; ibid. p. 118. χρυσοβούλων, hoc est epistolam auro scriptam et signatam mihi dederunt vobis deferendam, sed vobis non dignam. Luitprand. Legat. p. 155. Bullae aureae Imp. lamellis duabus tenuibus constabant; vid. Meibom. ad Andronici bullam p. 15. De aurea bulla Byzantinorum Impp. v. Constantin. de administr. imperio p. 116. 123. De Impp. subscriptione bullis item plumbeis v. DC. ad Alex. p. 255.]*

B. 13. [328, 18.] ἐπιδιδοῖ. M. ἐπιδίδει; et sic quoque C. 3., item p. 192. D. 1.

C. 2. [328, 19.] ταύτην ἀσπαζόμενος καὶ τοῖς ὄμμασιν ἐπιθεὶς. Mos ille Imperatorum litteras et mandata scripta osculandi et ad oculos frontemque admovendi a Graecis videtur ad Turcas cum aliis multis ritibus devenisse. Turcarum magistratus quoties firmanam aut ordonantiam Sultani sui accipiunt, osculantur et oculis atque fronti apprimunt, ut ex Itinerariis constat. Antiquum esse hunc morem patet ex dicto Leontii, episcopi Neapolitani, quod referunt Acta Synodi VII.: ὥσπερ ὁ κέλευσιν βασιλέως δεξάμενος καὶ ἀσπασάμενος τὴν σφραγῖδα, οὐ τὸν πηλὸν [f. κηρὸν] ἐτίμησεν, ἢ τὴν χάρτην [pergamenam] ἢ τὸν μόλιβδον, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τὴν προσκύνησιν καὶ τὸ σέβας ἀπένειμεν. Si πηλὸν hic servetur, debet supponi non tantum cera, sed etiam terra sigillaria, quae impressum signum recipit et servat, signatum olim fuisse. Arethas apud Theophanem p. 270.: δεξάμενος

Digitized by Google

τὴν τοῦ βασιλέως σάκραν κατεφίλησε τὴν σφραγῖδα τὴν ἔχουσαν τὸ στηθάριον τοῦ βασιλέως. Ipsas quoque manus Imperatorum osculántes non ori, sed, quod reverentius, oculis apprimebant. Nicetas p. 295. D. antep.: *ἐνιότε δὲ τὰς ἐξηρθρωμένας* [a chiragra nodosas et rigidas] *αὐτοῦ χεῖρας* [Isaaci
Ed. L. 104 Angeli nempe] *περιπτυσσόμενοι* [de monachis sermo est] *καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτὰς προσάπτοντες.*

191. C. 4. [328, 21.] *ἐπιτείνει.* Codex *ἐπιδένει*, quod esset *alligat.* Nam Graeci novi *δένειν* et *δέννειν* pro *δεῖν* vel *δέειν*, *ligare*, pronuntiant. Esset itaque sensus dictionis *τὴν χρυσόβουλλαν ἐπὶ τὸ ψύας αὐτοῦ ἐπιδένειν, auream bullam e cingulo suspensam super femore appendere,* in signum legitimationis, quemadmodum milites hodie peras coriaceas, quas vulgo *Patrontaschen* appellamus, gestant. Factionarius, qui chrysobullam suam sic gestabat, profitebatur se factionarium regium auctoritate principali constitutum esse. Sane mos olim erat, ut cursores, mandatarii, praecones principum, arma, id est insignia ipsorum, e cingulis dependentia in pyxidibus picta super femoribus ferrent; unde forte mos natus, quo milites arma principis, cui militant, super suis peris balthearibus (*Patrontaschen*) gerunt. Apud Nicolaum Uptonum de militari officio l. 9. dicuntur *nuntii peditantes Imperatorum, regum et principum portare arma dominorum suorum in pyxidibus depicta, pendentibus in suis cingulis sive cinctoriis super renes. Nec eis est permissum dominorum suorum arma alio aliquo loco portare.* Haec ipsa quoque origo est *τοῦ ἐπιγονατίου* in vestitu patriarcharum. Est autem *τὸ ἐπιγονάτιον* mappula scutiformis rhomboidea, cruce signata, e cingulo super femur dextrum dependens et fluitans. Eo profitebatur, qui gereret, se ministrum et praedicatorem crucis esse. *Ψύα* et *ψοία* (quod idem atque *ψύα*) dicebant pro *ψόα* veterum. Hypatus de partibus corporis humani: *ψόαι καὶ ψοῖαι αἱ σάρκες αἱ περικείμεναι τοῦ νεφροῦ, τὰ λεγόμενα ἀπάκια.* Dictae sunt illae bulgae *Patrontaschen*, quia qui eas gerunt, in iis insignia dominorum, patronorum, quibus serviunt, ad quorum familiam pertinent, ostendunt. Exempla verbi *δένειν* et *δέννειν* pro *δεῖν*, *vincire*, *ligare* habet Du Cange verb. *δέννειν* et v. *περιτραχήλιον.* Similis formatio est verbi *περιχύνειν* pro - - *χύειν* vel *χεύειν* vel *χεῖν*; *βαίνειν* pro *βάνειν, βάειν*; *πέρειν, πέρνειν.* Et in universum omnia verba contracta in *έω* formant Graeci in *ένω* et *έννω*, ut verba omnia contracta in *όω* formant in *όνω* vel *όννω*, ut *γυμνώνειν* pro *γυμνοῦν* etc.

C. 5. [328, 22.] *τὰ τρία τοῦ φακτίονος.* Si vocabulum *φακτίων* hic significaret *factionarium*, crederem *τὰ τρία* idem valere atque supra p. 187. A. pen., nempe *tria numismata factionario debita flagitamus.* Sed credo potius hic loci *τὰ ἴσα*

Digitized by Google

subintelligi; *tria exemplaria*, tres copias, ut loquuntur, bullae petimus aureae, qua factionarius nuncupatur; unam forte, quae in archivum regium inferretur, alteram, quae in archivo factionis deponeretur, tertiam, quam factionarius ipse sibi servaret. Conf. p. 235. D. 8., ubi *δύο χαρτία*, *duo exempla* eiusdem formulae, memorantur.

C. 7. [328, 23.] *σῶσον.* Post h. v. hic et paulo post ponendum punctum. *Domine serva; (flagitamus) munus Venetorum*, conchiarium Venetis dari solitum. Notat enim *ἀντίληψις* novis Graecis idem atque *δῶρον*, et proprie quidem *ἀντίδωρον*, *ὅ ἀντὶ ἄλλου δώρου ἀντιλαμβάνουσιν οἱ λαμβάνοντες.* Conf. Script. post Theophan. p. 268. B. et Nostri p. 218. A. penult., Theophan. p. 422. C. 1.

C. penult. [329, 4.] *ἅρμα.* Quod hic *ἅρμα* vel potius *ἄρμα*, id paulo post D. pen. *σκεῦος* appellatur. Est autem mea quidem sententia, locus vel aedificium, ubi non tantum arma agitatorum circensium, ut cassides, lora, scuticae, stimuli etc. iacebant, sed etiam ubi sese in pyrrhichis suis exercebant; quod deinceps p. 194. C. pen. et p. 200. D. pen. *ἀρματούριον* et in medio circo situm dicitur. *Ascendunt* igitur *in Arma* seu locum, ubi arma iacent et induuntur, et armaturae seu pyrrhichae, *τὰ σάξιμα*, fiunt. Eoque modo putem Nostrum p. 192. B. pen. interpretandum esse.

C. penult. [329, 4.] *σάσσει ἤτοι χορεύει.* Bene factum in eo, quod interpretatio voci obscurae additur. Saepius hoc recurrit in codice, *σάσσειν* pro *saltare* et *σάξιμον* pro *σάξει*, *saltatione.* Si recte habet Salmasii etymologia *dantzen*, *dancer*, a Latino *densare* derivantis (Script. Hist. Aug. T. II. p. 12.) eo, quod ictus pedum in saltatione densentur, crebri fiant, quam etymologiam probabilem reddunt Glossae Graeco-Latinae: *ὀξυπόδια*, *acupedium*, *adensatio*, (id est *addensatio*,) *ὀξυποδῶ*, *adenso*, *denso*, *acupedius-cursor*, quasi acutis pedibus currens: non improbabilis nascitur coniectura, Graecis eodem ex fonte manasse *σάσσειν* pro *saltare; σάσσειν*, nempe *τὰ κρούματα τῶν ποδῶν*, *offercire*, *crebros facere ictus pedum;* vel etiam *ἀπὸ τοῦ σάσσειν*, id est *γονυκλινεῖν*, quia inter saltandum saepius genua flectuntur, et in latera corpus inclinatur. Verbum *σάσσειν* pro *genu flectere* reperio in Alexiade p. 311. C.: *τοῦ πλείονος μέρους τοῦ πύργου ποδοκοπηθέντος κάτωθεν συνέβη σάξαι τὸν πύργον ὡς ἐπὶ γόνυ δοκεῖν ἐπικλιθῆναι.* Habet hoc sensu et quoad significationem magnam convenientiam cum Belgico *sacken.* Potest tamen in Alexiadis quoque loco *σάσσειν* pro *ἅλλεσθαι* accipi, qualem significatum reperio etiam in composito derivato *ἀνασασμὸς*, *respiratio*, quasi subsultus pulmonis.

D. antep. [329, 11.] *τοῦ δευτέρου.* M. *τὰ τοῦ δευτέρου.*

Digitized by Google

D. pen. [329, 12.] *βουλλώμενος.* M. *βουλλωμένος*, accentu in penultima. Solent autem novi Graeci augmentum participii praeteriti passivi omittere, ut hic *βουλλωμένος* pro *βεβουλλωμένος*, *βαπτισμένος* pro *βεβαπτισμένος* pag. 335. B. 5., *ἀποσκέφθαι* p. 369. B. 9. pro *ἀπεσκέφθαι*, p. 370. B. 4. *κατακλασμένα* pro *κατακεκλασμένα*, p. 460. C. 2. *Φρυγία κατακαυμένη* memoratur, etiam aliis dicta pro *κατακεκαυμένη*. Referrem huc quoque locum p. 368. D. pen. *μετὰ καὶ χρυσωμένων πεδίλων*, nisi scirem, fore quosdam, qui *καὶ* pro *κε* scriptum contendant et augmentum verbo iunctum malint in hunc modum: *μετὰ κεχρυσωμένων π.* Exempla similia prostant apud Theophan. p. 167. D. 9., (conf. Goar. ad p. 223.) p. 250. A. 2., 335. A. 11., 432. C. 4., (ubi male mutat margo,) 447. A. 3., 455. D. antep. et alibi multis in locis. Etiam ipsi veteres Graeci negligentes augmenti erant, teste Casaubono ad Athenaeum p. 113., ubi alia huius rei exempla e vetustissimis auctoribus producit, quae ipsis magis quam librariis imputanda esse evincunt marmora; ut *διάταχεν* pro *διατέταχεν* est apud Chishull. in Antiqu. Asiat. p. 141. in psephismate Attalistarum.

D. pen. [329, 12.] *εἰς σκεῦος.* Significat omnino *σκεῦος* *currum;* vid. p. 195. B. 8.; verum quia non video, quomodo aliquis aut cum curru, aut in curru saltare queat, magis propendo ad interpretationem paulo ante propositam.

192. A. 1. [329, 14.] *ζωννυμένου.* Bigarius enim instituebatur vel investiebatur galea argentea et zona; vid. C. 7.

A. 4. [329, 16.] *βαΐῳ.* M. *βαΐ.* Ut *νοῖ* et *πλοῖ* pro *νόῳ* et *πλόῳ*, sic *βαῖ* pro *βάῳ* contracte ex *βαΐῳ* dicunt.

A. 5. [329, 16.] *εἰσέρχεται.* Nempe in cathisma, ubi praemia ab Imp. distribuebantur.

B. 9. [330, 11.] *χεῖρα.* M. *χεῖραν*; v. ad p. 114. C. 7. dicta.

B. 10. [330, 12.] *σφραγίζει.* M. *κατασφραγίζει.*

C. 6. [330, 19.] *αὐριγάριν τὸ λεγόμενον δημόσιν.* *Aurigaria* et *τὰ δημόσια*, *publica,* erant vestes e communi aerario aurigis datae; v. p. 200. D. pen. et 201. A. 2.

193. B. 6. [332, 1.] *ἐπινικίων θριαμβευομένων.* *Signis victoriae solemni cum pompa in urbem introductis.* *[*Triumphi* vox pro solenni introitu usurpata Aimoni in Histor. Franc.]*

B. pen. [332, 2.] *θεῷ δεσπότῃ.* M. *θεῷ τῷ δεσπότῃ*; conf. ad h. l. cap. 19. et 20. libri secundi.

D. 2. [332, 15.] *σοῦ.* Distinctio post *σοῦ* delenda, auctore codice Msto. *Ἠλέησας* reddi poterit per *clementer voluisti* vel *prae misericordia voluisti.*

194. A. 8. [333, 3.] *χαίροις ὁ ἄναξ.* M. articulum non agnoscunt. *Salve Domine*, *qui τὸν δεῖνα καθεῖλες*, *illum N. N. detraxisti de solio gloriae et afflixisti.*

Digitized by Google

B. 1. [333, 7.] περὶ ἵππου παραγωνιζομένου τοῦ α' βαΐου. De equo, qui, quum debuisset in prima palma seu in primo a carceribus emissu currere, cursui et certamini obeundo ineptus factus est aliquo casu. Hinc intelligitur proxime sequentium verborum hunc esse sensum: *quando contingat, ut nocte ante ludos proxima equus primi missus inhabilis certamini fiat.*

B. 6. [333, 11.] οὗτος. M. οὕτως.

Ibid. [*ibid.*] εὑρίσκονται. *Praesentes sunt, adsunt;* vid. p. 240. A. 8., 248. C. 1. et p. 249. B. 5. et Nicetas p. 197. A. 2. et C. 2. Ita Codinus Offic. XII. 8.: ὁ ἐντιμότατος τῶν καθευρεθέντων, *adstantium*, ἀπὸ τοῦ βασιλέως λαμβάνων ἑνὶ τῶν παιδοπούλων δίδωσιν. Interdum est pro simplici *esse,* ut infra p. 223. C. ult., interdum pro *fieri*; Malalas T. II. p. 79.: πῦρ ἦν καὶ ἐσβέσθη, καὶ εὑρέθη κονία, *ignis* Ed. L. 105 *erat, sed exstinctus abiit in cinerem.* Εὑρίσκεσθαι εἰς μέρος τινὸς, *esse, adesse in partem alicuius*, pro eius partibus se adiungere, transire in eius partes, habet Malalas T. II. p. 89. Conf. Du Cange Gloss. Gr. p. 166. ult. Sic quoque Latini medii aevi *inveniri* pro *coram adesse* dicebant. Hugo Flaviniac. in Chronico (apud Du Cange v. *Paparellus*): *aliquando magnum erat, si quis regium osculum merebatur; gratum, si quis vestigia Papae oscularetur. Nunc versa vice rerum, quicunque inventus fuisset* [nempe in praesentia Papae], *tenebatur, nec antea dimittebatur, nisi pedem paparelli istius oscularetur, et sic demum osculo regis potiebatur.* Ipse iam Polybius apud Athenaeum p. 193. D. 6. de rege Antiocho: πρὸς τοῖς ἀργυροκοπείοις εὑρίσκετο καὶ χρυσοκοπείοις, *agebat, versabatur in officinis aurifabrorum.* Quod nostrates apte efferunt: *er liess sich finden.*

194. C. 1. [333, 15.] οὐκ ἄβλητος. M. οὐκ non agnoscunt. Est ergo ἵππος ἄβλητος *equus non producibilis*, produci in aream et certaminis periculo committi ineptus et intutus.

C. 3. [333, 17.] οἷον ἂν χαλινάριον λάχῃ. Id est ad quemcunque currum pertineat ille equus, sive eum, qui carcere ad metam proximo exit, sive eum, qui exit carcere remotissimo. Nam singulis palmis vel missibus quaterni currus certabant. Tradit igitur auctor in vicem equi cursui non amplius apti, qui debuisset prima palma certare, substitui equum tertiae palmae destinatum, qui, quamvis iam in prima palma cucurrerit, nihilominus tamen in tertia quoque currere debeat, loco suo, ipsi primum ἀπ' ἀρχῆς destinato. Quodsi vero equus secundae palmae corrumpatur, ei substitui equum quartae palmae attributum, qui ut in secunda, sic nihilominus quoque in quarta currere debeat.

Digitized by Google

C. 7. [333, 20.] *ὁμοίως.* Ab hoc verbo novum caput incipit procul dubio. Sequentia enim titulo non respondent.

C. 9. [333, 22.] *παραβάτου.* Membr. *παραβατοῦ.* Neutrum intelligo.

C. 11. [334, 1.] *καὶ κάγκελλα.* M. *καὶ τὰ κάγκελλα.*

D. 1. [334, 3.] *μεταλαμβάνοντες.* Posuit praesens pro aoristo secundo *μεταλαβόντες*, *accepta sacra communione.* *Μεταλαμβάνειν* simplex pro *μεταλαμβάνειν τῆς θείας τραπέζης* vel *κοινωνίας* vel *συνάξεως* novi Graeci usurpant. Ita Theophanes p. 240. A. Conf. Nostri p. 149. A. 4. Ita quoque simplex *μεταδιδόναι* pro *sacram coenam alicui porrigere* supra p. 141. B. 5., 149. A. et alibi.

D. 6. [334, 7.] *χειραφορεῖν.* M. *χεῖρα φορεῖν*, distinctis vocibus. Neutrum intelligo.

195. A. 1. [334, 11.] *εἰς τοποτηρῆσαι.* M. *εἰς τὸ τοποτηρῆσαι.*

A. 2. [*ibid.*] *ἱππικὸν παγανόν.* Quod absente Imperatore, quod septimanis et absque solennibus cerimoniis fit.

A. 4. [334, 14.] *ἐν μέρει.* M. *ἐμμέρει* et sic quoque p. 203. D. 1. Membr. habent *ἐμμέσῳ* e vetere orthographia, quae passim in Graecis marmoribus occurrit, ut apud Chishullum in Antiqu. Asiatic. p. 50. in psephismate Sigeorum: *τὴμ βασιλείαν, τῶμ πραγμάτων, τὴμ πατρῴαν ἀρχὴν*, p. 147. *ἐμ πρυτανείῳ.* Apud Murat. Inscr. p. 749. n. 5. *σὺμ πατρὶ* et p. 1437. n. 7. *λυγρὸμ πότμον* et alibi talia plura; v. Cl. Dorvill. ad Chariton. p. 523. Dictio *ἐν μέρει* significat quod Gallofrancicum *à son tour.* Quando *ὁ τοποτηρῶν* non solummodo locum et vices alterius, sed *ἐν μέρει*, ordine certaminis ad se quoque veniente, ipse quoque personam suam gerit.

A. 5. [334, 14.] *ἡ διάκρισις ἐνέγκῃ τοῦ τοποτηρουμένου.* *Ferat*, id est *afferat*, nempe *recompensationem*, retribuat vicario pro praestita opera quod dignum iudicaverit praemium, *consideratio*, *discretio*, *eius cui opera vicaria commodata fuit.* Latini sequiores *considerationem* et *discretionem* appellabant *τὴν φιλοτιμίαν*, quam quis alteri pro iudicio suo dat, aut ipsum iudicium, quo alterius operam aestimat, quanti facienda et remuneranda sit. Theodoricus rex apud Cassiodorum: *dudum Thomati aurigae ex orientis partibus advenienti annonas rationabiles consideratio nostra largita est.*

A. 6. [334, 15.] *ἀστοχήσει.* Si vicarius non vincit, nil fert ab eo, cuius vicarius est.

A. 7. [334, 15.] *μηδὲν ποιοῦντος.* Si de vicario suo aliquis nihil constituerit, nullum denominaverit, et aliquis ultro in eius locum succedat, palmamque ferat, accipit praemium unum aliquod de illis, quae, ut diximus, vesperae distribuuntur.

Digitized by Google

A. 8. [334, 17.] τῶν ἐκ τοῦ δείλης. Subintellig. καιροῦ; ἐκ τοῦ positum pro ἐν τῷ; praemia data ἐν τῷ καιρῷ δείλης.

A. 9. [334, 18.] δείξῃ. Si potest monstrare victoriam a se comparatam.

A. 11. [334, 19.] τοποτηροῦντος. Forte τοποτηρουμένου. Si Imperator ipsi gratificari vult concessione totius sortis, quae de iure pertinuisset ad eum, cui opera vicaria praestita fuit.

A. ult. [334, 21.] εἰς ἀπολύσιμον ἱππικοῦ. Quando sub finem, versus exitum demum ludorum instituat vices alius gerere.

B. 1. [334, 21.] κατατρέχοντα. Praemia ultima, ob quae κατατρέχεται, pro ultima vice decurritur stadium.

B. 4. [335, 2.] τὸ κατερχόμενον. *Congruum*, *conveniens*.

B. 8. [335, 5.] τὰ παῦστα. Est multa, quam solvere debet ille, qui ob delictum aliquod a cursu cessare debet; vid. pag. 197. C. 8.

C. 1. [335, 8.] ις'. Dubito num hoc recte habeat. Membr. dant hanc figuram , quam neque hic, neque p. 389. C. 6., ubi recurrit, expedio.

C. 5. [335, 12.] καί. M. νικᾶν. Forte κἂν.

D. 5. [336, 1.] ὡς φορεῖ. Non exuit Venetam vestem e. c., qui pro tempore in Prasinam factionem transit vicariam operam praestiturus, sed illuc transit et transfertur ὡς φορεῖ, eo in vestitu, quem gerit corpore; tantummodo applicat sibi pannum seu vexillum factionis illius, ad quam transiit, quod parvum erat vexillum, forte humeris aut cassidi additum, quod indicabat eum ἐξ ἄλλου μέρους, ex alia factione, mutuo transsumtum esse, et ἀλλιπανίσιον ex eo appellabatur.

D. ult. [336, 4.] γυμναστικὴν. M. γυμναστίκην, hoc est γυμναστίκιον, *vestem gymnasticam*; v. p. 341. A. 1. Est eadem cum στολῇ ἡνιοχικῇ memoratae Theophani p. 123. C. 10.

196. A. 1. [336, 5.] περὶ διβερσίου. *Diversium* videtur fuisse, quum factiones equis et aurigis et curribus permutatis, Prasini Venetorum et Veneti Prasinorum, certabant.

A. 7. [336, 10.] τοὺς ἀφέτας. *Qui carceribus emittunt.*

A. 8. [336, 11.] θυρανοίκτας. *Qui ianuas circi aperiunt.*

A. 9. [*ibid.*] παραδιδοῦσιν ἀλλήλοις. Memb. παραδίδουσιν ἀλλήλους.

B. 1. [336, 15.] τά τε ἑξῆς. M. τάς τε ἕξης a nova manu, quae η substituit, pro ει, quod vetusta manus exaraverat. Leg. igitur τάς τε ἕξεις, ut qui norint et qualitates eorum, equorum nempe, et rationem eos tractandi. Haec sunt τὰ κατάθηκα vel potius κάθηκα, ut C. 1. et 8., id est καθήκοντα.

Digitized by Google

B. 11. [337, 3.] *καὶ λέγουσιν.* M. copulam non habent.

B. ult. [337, 5.] *ἀφετοθυρανοίκτας.* *Emissores e carceribus et reclusores forium.*

C. 8. [337, 11.] *νικῶσιν.* M. *νικήσωσιν.*

D. 7. [337, 20.] *ἐπὶ πάντων.* *Coram omnibus;* vid. ad pag. 199. A. 9.

D. ult. [338, 1.] *στοιβάζειν.* M. *στοιβάζει*, nempe *ὁ θεωρητής*, *stipat*, id est unum equum apponit ad latus alterius, condensat, confercit equos.

197. A. 2. [338, 3.] *ἀποτελοῦσιν ἅρματα.* M. *καὶ ἀποτελοῦσιν ἅρμα*, id est *copulam*, coagmentum, collegium, corpus, ab *ἄρω*, *apto*, *compono*.

A. 4. [338, 4.] *δίδρομον.* M. *δ̄δρομον*, id est *τετράδρομον*, in quartum cursum vel palmam; *δ̄* est nota quaternarii.

B. 4. [338, 13.] *στάβλας.* M. *σταύλας*; sed leg. *ταύλας* aut *τάβλας*, ut paulo post et p. 213. C. 9., ubi *ἡ πέμπτη τάβλα* est. Quid autem fuerint tabulae in circo, in quas qui curru impingeret agitator, debebat curru descendere et pedes usque ad fores circi ire, mihi non constat. Forte idem fuerint cum cancellis, quae facile rumperet equus ad cursum anhelans et morae impatiens. Carceres certe *tabulas* appellat Sidonius Apollin.:

Illi ad claustra fremunt, repagulisque
Incumbunt, simul et per obseratas
Transfumant tabulas - - et inquieto
Duratum pede stipitem flagellant.

Ed. L. 106 197. C. 7. [339, 3,] *λευκῆς.* Cassiodorus Variar. III. *albam lineam* memorat, sed quae videtur a nostra diversa esse. Nostra enim videtur in fine circi ultra metam fuisse, suam vero *albam lineam* ait Cassiodorus *non longe ab ostiis in utrumque podium quasi regulam directam produci, ut quadrigis progredientibus inde certamen oriretur.* Forte tamen fuerint duae albae lineae, una apud carceres, altera (Nostro hic *ἡ δευτέρα λευκὴ* appellata) ultra metam, extra quam currui nulli liceret evagari.

C. 8. [339, 4.] *ὁ ἀριστερὸς αὐτοῦ.* Nempe *ἵππος*.

C. 9. [339, 5.] *ζυγώσῃ.* Si eadem in linea currunt duo currus, ut neuter neutrum praevertat, aut saltem unus alterum perparum.

D. 1. [339, 10.] *ποιήσει.* M. *α̂ς* huic verbo praemittunt, quod non magis intelligo quam *ποιήσει περισσήν.* Num leg. *κοπιάσει περισσὴν*, *frustra laborabit.* Si licet ex compendio *α̂*, quod *πρῶτον* significat, concludere, debebit inde *πρώτως* effici. Sed frustra nos laboramus in loco obscuro et re minuta.

Digitized by Google

D. pen. [339, 16.] ἢ. M. ἡ. *Combina* hic loci est combinationum secretum vel cancellaria, in qua diplomata combinationum circensium expediuntur.

D. ult. [339, 17.] αἴρωνται. Forte εὕρονται, *inveniuntur*, hoc est *manent in Cylistra* seu tribunali urnae circensis agitandae.

198. A. 4. [339, 21.] ἀπολύοντος. Nempe τὸν δρόμον, *decursum finiente equo*; aut potius τὸν βίον, *vitam finiente*, *animam agente*.

A. 7. [339, 23.] διΐππιν. De dihippio v. Goar. ad Theoph. p. 342. A. 6. et Cedren. p. 456. B., item Du Cange CPli Christ. I. p. 74., unde constat, locum fuisse haud procul circo aut immediate apud eius introitum a parte septentrionali. Quod colligas ex eo, quod Constantinus patriarcha praeter dihippium in circum per τοὺς δήμους seu gradus circenses traductus fuisse usque in τὸ στάμα perhibetur. Et quidem fuit stabulum equorum circensium διὰ τοὺς ἵππους, *pro equis*, locus, unde illi nomen. Hinc est p. 205. B. 7. ἀπολύουσι τὰ διΐππια, laxant, *aperiunt stabula*, et equos *emittunt*. Stabulum est generale nomen aedificii, cuius pars erat τὸ διΐππιον, *statio equorum*, proprie sic dicta; reliquae mansiones erant pro equisonibus et magistris equorum, pro servandis stragulis, lupatis, loris et reliquo apparatu equestri.

A. 7. [340, 1.] τὸ στάβλον. M. τὸν στάβλον.

A. 10. [340, 3.] τὰ καλαβρικά. *Ocreas*; v. ad p. 267. A. 9.

A. 11. [340, 4.] τὴν μικράν. Forte significat haec dictio *per portam parvam*.

B. 3. [340, 7.] ἐκβάλλει. *Deponit*, *demit de capite*.

B. 4. [340, 8.] ἄλλο ζεῦξαι. Nempe ἅρμα, non potest alium currum iungere, aliud cursus periculum facere.

B. 10. [340, 12.] τοῦ γενεθλίου. Vid. Du Cange CPli Christ. p. 27. et Bandur. p. 585. *[Item Du Fresne ad Zonar. p. 70. In encaeniis urbis statua Fortunae ad hippodromum ducebatur; vid. Bandur. p. 257., ubi nonnulla de encaeniis urbis, de ludis circensibus in encaeniis urbis et nuptiis Imperatorum celebrari solitis; vid. ad Martyr. SS. Anargyrorum Wagnereckius p. 14.]*

D. 2. [341, 4.] ἀνοίγουσι. Forte notat *aperiri stabula equorum*.

D. 5. [341, 6.] δημεύουσιν. *Producunt eos in conspectum*.

199. A. 9. [341, 20.] ἐπὶ πάντων ἀσφαλισάμενος. *Postquam coram omnibus bene clausit et obsignavit urnam*; vid. p. 200. B. 6., ubi βοῦλλαν pro *signaculo* dixit, vel *sigillo impresso*. Significationem praepositionis ἐπὶ cum genitivo constructae, *coram*, iam supra notavimus ad p. 196. D. 7. Ita Theophan. p. 195. B. 6.: ἐλύπησαν γὰρ τὸν βασιλέα, ὅτι ἐπὶ τοῦ πρεσβευτοῦ τῶν Περσῶν κατέκραζον αὐτῷ. Item

Digitized by Google

p. 337. B. dicit de regibus Francorum Merovingicis, consuevisse eos Calendis Maii *προκαθέζεσθαι ἐπὶ παντὸς τοῦ ἔθνους, καὶ προσκυνεῖν αὐτοὺς καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν.* Nicephorus Patriarcha CPl. Breviar. p. 79. fine: *περὶ τῶν αἰτιαθέντων ἐπὶ πλείστου ἀθροισθέντος τοῦ τῆς πόλεως ἐπεξῄει δήμου, de criminibus coram frequenti populi concione disserebat.* Dio Cassius seu potius Xiphilinus p. 1109. 6.: *τὰ δένδρα τὰ ἐπ' αὐτῶν* (ita legendum e codicibus manuscriptis, non *αὐτοῖς*, ut editum est,) *ὄντα*, *arbores, quae coram illis* (regiis aedibus) *erant.* Aristides T. I. p. 68. c. fin.: *urbs*, *ἐφ' ἧς*, *coram qua, αἵ τε θυσίαι γίγνονται νῦν καὶ οἱ λόγοι.*

200. A. 3. [343, 10.] *πρεμφέκτωρ.* Et *προφέκτωρ* est *praefectus.* Notum Graecos novos ubique *μ* ingerere. Solebant quoque medio aevo voces in *us* exeuntes per *ωρ* efferre. Ita quoque Latini *advocator* pro *advocatus*, *allector* pro *allectus;* Du Cange Gloss. Lat.; *opinator* pro *opinatus* seu electus, bonae opinionis et famae miles, ideoque optatus, delectus, optio; v. Du Cange v. *optio*, ubi Glossae Anglosaxon.: *optio, gekosene Kempan.* Hinc est, quod infra pag. 227. *ἀδοράτορ* per *προσευκτέος* exponitur, quasi *adorandus* esset, *rogator* pro *rogatus*, id est roga donatus, stipendiatus. Vicissim in *us* terminabant, quae in *or* debebant terminari, ut *adiutus* pro *adiutor:* unde *aiutus*, *aidus*, *aide; alienatus morbus* pro *alienator*, quia sensus alienat; *allocatus* pro *allocator*, confessor, sponsor. *Dictatus* pro dictatore, qui dictat, id est concipit scripto, epistolas aut rationes; v. Du Cange h. v.

B. 8. [343, 25.] *στοιβάζουσι. Exaggerant;* proprie est *στοιβάζειν, confercire, condensare;* vid. pag. 196. D. ult., 201. A. 12. Frequentissime hoc verbo utitur Nicetas Choniates, ut pag. 31. E. 3. ed. Venet. et 37. C. 6., ubi est *ἀναστοιβάζειν*, *retro condensare*, id est *reprimere*, *repellere;* p. 64. D. 4. *fluvium ὑπαναστοιβάζειν, opposito aggere retro agere*, et efficere, ut coaggeretur, constipetur; p. 82. D. 6. *στοιβασμὸς τῶν κόντων*, *hastarum conferta seges;* pag. 246. B. *νίκας ἐπὶ νίκαις ἀναιρεῖσθαι καὶ τρόπαια τροπαίοις ἐπιστοιβάζειν.*

B. 9. [343, 25.] *λάχανα.* Discimus ex hoc loco, quare *λαχανικὸν* appellatum fuerit hoc ludicrum circense, quia nempe *λάχανα*, olera, placentae et pisces populo diripienda dabantur, et Lachanicum hoc celebratum fuisse die natali urbis. Reliquiae ergo hae sunt institutorum ab urbis conditore Constantino M. *panium civilium* aut *gradilium*, qui ad tempora usque Heraclii quotidie gratis distribui inter *τοὺς καλαμηφόρους* seu *tesserarum exhibitores* solebant; de quibus docte multa disputat Salmasius ad Scr. H. A. T. II. p. 502. sqq., ad quem id unum observatum velim, *τοὺς κτήτορας* esse *divites*

Digitized by Google

et *nobiles*, τοὺς ἐργαστηριακοὺς autem *mechanicos*, ut medio aevo dicebant, seu sellulariarum artium cultores. Neque solos panes accipiebant, sed etiam vinum, oleum, lardum, alia. Sed abrogati fuerunt hi panes gradiles et unico tantum die per annum revocatus in memoriam obsoletus eorum mos. Cuius adhuc supersunt vestigia in illis, quas vulgares appellant. *spendis*, institutis hominum pro veteri more piorum et liberalium, sed non magno cum emolumento in commune. Illud ipsum autem λαχανικὸν adhuc hodie viget Neapoli, ut e Keysleri itinerario intellexi, cuius locus insignis praesentem rem egregie illustrans adscribi meretur. *Man sagt insgemein*, verba eius sunt, *wenn ein Viceroy* [Neapolitanus nempe] *das gemeine Volk im Zaume und Ruhe behalten wolle, müsse er besorgt seyn, dass es an drey Dingen, so mit dem F anfangen, niemals mangele. Diese sind Fete, Farine, Forche, weil das gemeine Volk immer öffentliche Lustbarkeiten und Gepränge, nebst der Wohlfeile des Brods und Meels verlanget, dabey aber auch scharf gehalten seyn muss, und daher öftere Todesurtheile an den Missethätern zu vollziehen sind. Unter die öffentlichen Lustbarkeiten gehöret der Aufzug, welcher in den vier letzten Sonntagen vor der Fasten mit vier Triumphwägen gemacht wird, und deren der erste mit Brod, der andere mit Fleisch, der dritte mit Kräuterwerke, und der vierte mit Fischen versehen ist. Sie sind beynahe haushoch, und haben Musikanten auf sich, und werden von gewaffneten Handwerksleuten so lange bewachet, bis sie Preis gegeben werden. Noch einen grössern Zulauf hat ein Castell, Cocagna oder Cucagna genannt, weil es gleichsam zusammengesetzt und überzogen ist mit Ochsenvierteln, Schinken, Speck, Gänsen, wälschen Hähnen und andern Esswaaren, womit das Schlaraffenland oder Cocagna angefüllt zu seyn beschrieben wird. Dieses ganze Werk ist nach der Baukunst eingerichtet, und wird jährlich einmal aufgeführet, hat auf beyden Seiten Fontainen, woraus den ganzen Tag Wein springet, und wird durch Soldaten bewacht, bis der Viceroy sich auf dem Balcon sehen lässt; denn dieses ist die Losung oder das Zeichen, dass dem Volke die Erlaubniss gegeben wird, sich des Castells mit stürmender Hand zu bemeistern.*

200. D. 6. [344, 19.] εἶθ' οὕτως. M. καὶ εἶθ' οὕτως. Ed. L. 107

D. 9. [344, 22.] τὰ δημόσια. Ita appellabant vestes, quas τὸ δημόσιον, *commune*, ut medio aevo dicebant, victoribus dabat, ex aerario publico; vid. p. 192. C. 6. et p. 340. D. 6., unde tamen concludere licet, vestes illas δημόσια dictas rursus ademtas victoribus esse, absoluto ludo et in vestiario factionis reconditas. Τὸ δημόσιον quoque est fiscus publicus, civicus, unde publica aedificia struebantur, ludi

Digitized by Google

circenses et alia spectacula edebantur, lucernae per plateas de nocte ardentes alebantur etc., vid. Procop. Anecdot. pag. 114. 10. sq.

201. A. 1. [345, 1.] οἱ τοῦ λογίου. Iam p. 199. A. 2. adfuit haec dictio, quam non intelligo, neque novi huccine pertineat, aut quid sibi velit, quod in margine scriptum circa hunc locum dabant membranae μιμολό, credas μιμολόγιον aut μιμολόγων, non autem μιμολογίου, ob accentum. Sed fateor hoc in loco, ut in multis aliis, Davum me esse, non Oedipum.

B. pen. [345, 22.] τοὺς πλακοῦντας. M. τὰς πλακοῦντας.

C. 2. [345, 24.] αὐτούς. Membr. αὐτά.

D. 5. [346, 12.] ἱππικῷ. Post banc vocem erat in codice spatium, ut nota distinctionis et novae tractationis, et in margine adscriptum erat Δηϑ, id est δείλης, *observanda in ludo vespertino* vel *pomeridiano*. Nam plerumque vox δείλης scripta erat in hoc codice per geminum η.

202. C. 2. [347, 17.] δηριγενόμενος. M. καὶ δηρ.

203. A. 4. [348, 14.] ἔχετε τὸν ὁ βοηθοῦντα ὑμῖν Ἰησοῦν. M. ἔχετε [id est ἔχεται] ὁ βοηθῶν ἡμῖν Ἰησοῦς.

A. 5. [348, 15.] εἴς. M. constanter εἴς, id est εἷς, *es*.

B. 6. [349, 5.] χορεύσομεν. M. χορεύσωμεν.

B. pen. [349, 9.] διαπρέπειν. M. διαπρέπων. Posuit librarius more suo ω pro ο. Voluit enim διαπρέπον. *Da nobis hoc, Icasio futurum perhonorificum, ut ob victoriam in certamine una cum ipso nos quoque laetemur.*

D. 1. [349, 20.] ἐν μέσῳ. M. ἐμμέσῳ.

204. A. 7. [350, 14.] αὐτόν. M. αὐτῷ et sic quoque paulo post vs. 9. et B. 1.

B. 3. [350, 21.] τὴν συνάφειαν. Verborum textum uno continuo tenore recitat, qui antea per interiectas plebis exclamationes interruptus fuerat.

C. 2. [351, 4.] ἀεί, ἀεί. M. ἀὲς, ἀές.

C. 3. [351, 5.] εἰς ἀεί. M. εἰσαίτα; pag. 208. B. 3. est ἐσαιοῦτα, id est ἔς, *heus adiuta* seu *adiuva*.

C. 7. [351, 10.] νίκην ἔχεις. M. νίκη ἔχτ, id est ἔχει τὸ, *per vim crucis*, (est adiuratio vel iurisiurandi formula.) *habet victoria Venetum.* Et sic quoque versu proximo pro ἔχεις τὸ dabant M. εχτ, id est ἔχει τό.

C. 9. [351, 12.] ἔχεις. F. ἔχει leg., vid. p. 181. B. Punctum certe M. hic non habent.

D. 6. et 9. [351, 20.] ἀγωγεῖν. M. utroque loco ἀγωγήν.

205. A. 3. [352, 3.] εἰς Π. M. εἰς τὸ Π.

A. 4. [352, 4.] καί. Deest Membr.

Digitized by Google

B. 1. [352, 10.] *ἀρμελαύσια.* Vestis brevis, velut sagum, absque manicis. Vid. infra dicenda p. 387. C. 5. Quid autem sint *μασσία,* non novi. *Χαρτοκαλαμάρια* sunt thecae chartis pergamenis, (*χάρτη* enim in hoc libro *pergamenam* notat,) et calamis plenae. Quid *μαξιλλάριος* sit, edoceri ab aliis cupio. Forte erat, qui *τὰ μαξιλλάρια*, *cervicalia*, *pulvinaria*, populo in circo sedenti substernebat, aut pro mercede locabat, aut, quod mihi quidem probabilius videtur, qui maxillis equorum circensium ad factiones pertinentium ferro candente notam cuiusque factionis inurebat; vid. Du Cange v. *maxilla* et *maxillare*, ubi redditur *στομοκοπεῖν.* Non enim putem, illos homines fuisse *δημίους*, carnifices, qui sontes naribus et labiis mutilarent et stigmatibus notarent, quamvis supplicia de sontibus in circo sumta fuisse constet.

B. 2. [352, 11.] *μασσία.* Forte *clavas* significat, *ῥόπαλα*, ut vox Francogallica *masse.* Du Cange Gloss. Lat. *servientes ad clavam* interpretatur *sergeans à masse.*

B. 11. [352, 19.] *ἕως οὗ πετάσῃ.* Nempe *τις*, *donec mappam aliquis extendat*, explicitam, expansam monstret. Vel potest *πετάσῃ* intransitive accipi, subintellecto *ἑαυτὸ* (nempe *τὸ βῆλον*) pro *πετασθῇ*: quod non insolens huic libro.

D. 7. [353, 11.] *ἀπὸ ψελλίου.* Forte leg. *ἀνὰ ψελλίου*, *unusquisque armillam auream.*

D. 8. [353, 12.] *ἐκφωτίζουσιν.* *In altum sublevant et ostentant.*

D. ult. [353, 15.] *κεντούκλων.* Membr. *κενδούκλου.*

206. A. 2. [353, 16.] *κεντουκλεινά.* M. *κεντουκλεῖνα.*

A. 3. [353, 17.] *εἰς αὐτό.* Membr. *εἰς τὸ αὐτό.*

D. 7. [355, 9.] *εἴτι* etc. Sensus et constructio huius dictionis haec est: *εἴ τι ὁ θεὸς τίμιον ὠνόμασεν, ἐστὶ τοῦτο τὸ Βένετον*, *si deus aliquid honorabile appellavit, est illud Venetus*, vel *factio Veneta.*

D. pen. [355, 12.] *δεσπότας εἷς ὁ θεός. ὁ λαὸς καὶ τὰ λοιπά.* M. sic distinguunt: *δεσπότας. εἷς ὁ θεός, ὁ λαός, καὶ τὰ λοιπά*, id est: *dicit populus formulam: es Deus et reliqua.*

207. C. 3. [356, 13.] *βενέτων.* Addunt M. *Πράσινοι, Πρασίνων.*

C. 9. [356, 18.] *σῶσον ἐκ.* M. *σῶσον τοὺς ἐκ.*

208. A. 4. [357, 13.] *ἐς.* M. punctum post h. v. ponunt.

A. 7. [357, 15.] *ταγιστέα.* De loco *ταγιστεὺς* dicto nihil habet Du Cangius in CPli Christ.

A. ult. [357, 19.] *ἀπὸ δρόμου ἀπεχεῖ.* In codice erant haec compendia *Ἀπο̂Ꞁ Ἀπεξ*, quae non intelligo.

Digitized by Google

B. 3. [358, 1.] *ἐσαίοντα.* *Heus, adiuta* seu *adiuva*, *succurre;* vid. ad p. 204. C. 3.

C. 7. [358, 12.] *ζυγιάσιμα.* In compositione et coordinatione atque coniugatione curruum et equorum combinandorum, ut cursu certent.

C. 8. [358, 13.] *πρόβας.* Edebant nempe specimina sui, faciebantque pericula currus et equi et aurigae ante certamen publicum.

C. 9. [358, 13.] *τοῦ πατρικίου Πετρωνᾶ.* Erat ille Patricius Petronas aut Petronax frater Theodorae Augustae, matris Michaëlis Ebriosi et domesticus Scholarum; v. ad p. 374. B. 14. Nomen Petronacis aut Petronae medio aevo erat frequentissimum: quod in aliis argumentis unum quoque est, e quo recentior aetas fragmenti Traguriani evinci potest; quamvis largiar lubens, neque a docto Dalmata, qui primus id edidit, neque forte saeculo XIV. confictum id fuisse. Nihil enim impedit, quominus id ad Iustiniani aevum referamus.

C. 10. [358, 15.] *παραβάντων.* Videtur idem significare atque *ἐχόντων τὴν προτίμησιν*, ut alias solet Noster loqui, *quum primum passum haberent Veneti;* qualis autem ea praerogativa esset, fateor me nescire. Aut potius *παραβάντων* est quum *transiissent*, hoc est praevertissent in cursu Veneti Prasinos per tres palmas seu missus, venit Bambaludes et vicit quarta, nomine suae factionis Prasinae. Ita *transit* dicebant Latini sequiores. Cassiodor. Var. III. : *transit Prasinus*, *pars populi moeret; praecedit Venetus, et totius turba civitatis affligitur.*

209. B. 1. [359, 9.] *συμπερέστου.* Reddidit doct. Interpres, *qui primus attigit metam;* videtur a *συμπεραίνειν*, *convenire ad terminum*, derivasse, et magnum pondus eius sententiae addere locus perobscurus Nostri p. 211. B. ult., ubi dicuntur cursores *stare* [sed ubi ? num apud metam ?] *et tenere*, *κρατῆσαι τοὺς συμπερέστας πρὸς τὸ κατέχειν αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ, ὅπως μὴ γένηταί τι σφάλμα δι' αὐτῶν*, *symperestas*, *ut contineant eos in securitate* vel *tutos*, *quin contingat per eos error.* Fuerunt ergo symperestae quoque pars certaminum circensium; ut ex eo quoque colligitur, quod praemia acceperint. Fuit aliquando, quum crederem hos symperestas fuisse custodes vel aedituos aedis circensis S. Stephano dicatae, qui, quod in alto habitarent, deberent certaminis fortunam observare et victorum ordines atque nomina consignare scripto; quapropter praemia acceperint, ut oblationes pro sua ecclesia. Et deuteros interpretabar eorum vicarios aut secundicerios. Sane *superista* dicebant Latini pro *aedituo* medio aevo. Sed ipse ego parum huic coniecturae tribuo.

B. 6. [359, 14.] *τὰ δύο.* Nempe *nomismata* vel *solidos aureos*, ut *τὸ ἕν*, nempe *νόμισμα.*

Digitized by Google

C. 3. [359, 20.] ὥσπερ τὸ ἱππικόν. Ex aliis quoque locis, in quibus τὸ βωτὸν πεζοδρόμιον memoratur, ut ex hoc nostro, colligitur in voto seu votis ludis cursu pedestri tantum a cursoribus fuisse certatum.

C. 9. [360, 6.] λέγοντες σκωπτικὰ πρὸς ἀλλήλους. Conviciis et sarcasmis obvios impetendi licentia in hoc votorum ludo trahebat originem a vetusta libertate circensi, de qua vid. Salmas. ad Scr. H. A. p. 848. Mos ille scommata in quemque iactandi impune et summa cum licentia, manavit a satyris, ludis Graecorum, unde satyrae quoque seu carmina Ed. L. 108 contumeliosa nomen habuerunt; item a notis illis Atheniensium γεφυρισμοῖς. Romae quoque in processionibus ludorum votivorum, item triumphalibus, nec non exsequialibus, satyristatum choros, μετὰ τῆς κερτόμου καὶ τωθαστικῆς παιδιᾶς adfuisse, docet Dionysius Halicarnass. Ant. Rom. L. VII. p. 477. circa f., insigni loco, quem lectoribus commendo. Idem factum ait Herodianus I. 10. in matronalibus. Dio Chrysostomus oratione, Alexandrina dicta de iis, ad quos eam dixit, ipsorum scurrilitatem et petulantiam graviter increpat, qua summos quosque viros et innocentes probris ingestis foedabant et vexabant. Lampridius in vita Alexandri Severi pag. 909. ult. in Antiochenis et Aegyptiis seu Alexandrinis ut rem notam notat ipsorum morem *tempore festo*, aut, ut Salmasius ait in membranis Palatinis reperisse, *temporae frustae*, conviciis vel ipsos Imperatores, nedum alios, lacessendi. Locus hic est: *Volebat videri originem de Romanorum gente trahere, quia eum pudebat Syrum dici, maxime quod quodam tempore festo, ut solent Antiochenses et Aegyptii seu Alexandrini, lacessiverant eum conviciolis, Syrum archisynagogum et archierea vocantes.* Ephesii eadem licentia in omnem ordinem sexumque grassabantur in festo quodam καταγώγια dicto, ut constat e Du Cange Gloss. Gr. p. 607. *Heliogabalus*, teste Lampridio T. II. Scr. H. Aug. p. 817., *instituebat, ut in festo vindemiarum multa in dominos iocularia, ipsis audientibus, dicerentur.* Ex Athenaei p. 182. A. 6. et 187. A. 9. aliisque, qui convivia vetusta narrarunt, constat, veteres inter epulas studuisse mutuae dicteriorum iactationi, et fuisse penes eos certum quoddam hominum genus, τοὺς μυκτηριστὰς dictos, diversos a parasitis, quorum esset convivas subsannare et acri sale defricare. Eadem licentia obtinebat in ludo Gothico et festo stultorum, de quibus partim nos dicemus ad p. 222., partim dixit Du Cange v. *Festum*, et nuperrime Gallus quidam, cuius nomen non succurrit, peculiari libro. Adhuc hodie rusticanis et oppidanorum rudibus oblectatio et otii abusus est, in iaciendis invicem scommatibus ingenium experiri et ostentare.

Digitized by Google

210. A. 8. [360, 24.] *σφραγῖδας διανεῖμαι τοῖς πτωχοῖς.* Mos pauperes ad mensam vocandi manavit a veterum agapis seu conviviis, quae in ecclesiis post sacra peracta celebrari solebant et pauperum maxime in gratiam instituebantur; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Agape.* De tesseris distributis inter pauperes, ut ad earum ostentationem ad sacras epulas admitterentur, dixi ad p. 440. Qui in urbes aliunde venirent homines peregrini, accipiebant apud portas tesseras. Quo cavebatur, ne mendici, meretrices et omne genus nebulonum in urbem confluerent. Patet ex Aristophan. Avibus v. 1213.

A. 9. [361, 1.] *ἀνακληθῶσι.* Ita exaravit pro more suo librarius pro *ἀνακλιθῶσι*, *quo accumbant cum eo*, *μετ' αὐτοῦ.* Ita enim habent M., non *μετὰ τοῦ.*

A. ult. [361, 3.] *ὅτι.* M. *ὡς ὅτι*, quod Nostro solenne est et idem atque simplex *ὅτι*; v. e. c. p. 212. B. 1. et 10.

B. 7. [361, 9.] *λαβόντος.* Paulo post usurpat Auctor *λαβεῖν.*

211. D. 2. [363, 20.] *ἄνω.* M. post hanc v. ponunt punctum perfectum. Pertinet igitur accusativus *τοὺς ἄρχοντας τῶν δ' ταγμάτων* ad praecedens *πρὸς* B. 8. Quatuor tagmata sunt Scholae, Excubita, Hicanati et Numeri.

D. 8. [364, 1.] *αἴτησις τοῦ δήμου πρὸς τὸ κρεμασθῆναι τὸ βῆλον.* Ergone sequebatur immediate post votorum ludos, in quibus pedum cursu certabatur, aliud circense equestre? Liquido id ex hoc loco patet. At quodnam illud erat? Non dixerim. Lupercalne vel Macellarium alias dictum, de quo proximo loco Auctor disserit? Videtur ferme. Atqui medio id vere, inter circense natalis urbis seu XI. diem Maii et festum Pentecostes fuit celebratum, ut e p. 213. A. 11. constat. Ergone votorum quoque ludicrum in illud tempus incidebat? quod alias in anni seu Ianuarii initia, interdum quoque ad mensem Iulium refertur. Nodum hunc non expedio.

212. A. 5. [364, 8.] *λουπέρκαλ.* In codice erat *λουπερκ'.* Quare autem ludus hic curulis vel circensis *macellarius* fuerit appellatus, et quare *Lupercal*, si ea vera est lectio, ut esse videtur, non novi. Forte prius nomen habet ex eo, quod carnes tum inter populum distribuebantur, aut ab antiquis pancarpis seu venationibus circensibus, quando ferae laniatum populo permittebantur; posterius, quod eo tempore agitaretur, quo solebant olim Lupercalia Romae agi. Atqui Lupercalia mense Februario agebantur Romae et hoc Lupercal CPli mense Maio, ut paulo ante diximus.

213. A. 5. [366, 4.] *τὰ συνήθη.* M. *τὰ κατὰ συνήθειαν.*

A. 8. [366, 6.] *ἐγχείριον.* M. post h. v. distinguunt; *tenens manuciolum*, *cum eo nutum* (vel *signum*) *dat magistratui urbano*, aut *communitati civicae*, *qui* (vel *quae*) *e dihippio per paria procedit*, sic ut bini iunctim eant.

Digitized by Google

B. 4. [366, 13.] ἀπελατικούς. M. post h. v. addunt τρεῖς.

C. 10. [367, 5.] τρέχουσιν ἡνιοχοῦντες ἀλλήλους. *Currunt pedibus tenentes unus alterum atque regentes e loris, quibus sese capistrant.*

C. ult. [367, 8.] συγκλεῖσαι τὰ ἱπποδρόμια τοῦ χρόνου. *Claudere ludos equestres anni praesentis.* Ergone Lupercal ultimus erat ludorum in anno? Claris quidem verbis hoc ait locus noster et nullus alius posthac memoratur Nostro.

214. A. penult. [368, 2.] ἄλλον σε ὀνομάζει. M. ἄλλον δαδ σε ὀνομάζει, id est *alterum Davidem te nominat.* Similem locum habuimus supra p. 188. A. 2. Punctum quoque perfectum post ὀνομάζει habent M.

B. 1. [368, 4.] βλέπουσα. M. βλέπειν. L. βλέπει, *appellat te Davidem alterum, et videt te Paulum, Christo, velut lorica, munitum.*

B. 2. [368, 4.] ἀποστρέφοντα. M. ἀποστρέφοντας, ut redeat ad Paulum et Christum, *qui detorquent.* Sed praestat tamen emendatio Leichiana.

215. A. 2. [369, 7.] τὰ ὑπὸ τῶν. Haec sunt illa ipsa acta, de quibus memorat Noster pag. 7. C. 11. Habuit procul dubio cl. Decessor meus rationes, quapropter Latina Graecis litteris in M. exarata omitteret. Ego vero si illi parti edendae praefuissem, non fecissem. Quare totum hoc caput, ut in M. inveni, reponam hoc loco:

Τὰ ὑπὸ τῶν καγκελλαρίων τοῦ κοιαίστωρος ἐν ταῖς προελεύσεσι τῶν δεσποτῶν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Ῥωμαϊστὶ ᾀδόμενα.

Εἰς τὰ Χριστοῦ γέννα. Δὲ. Μαρίε. Βέργηνε. Νάτους. ἔτ. Μάγια. δωριεντεκοῦμ. μοῦνερα. ἀδοράντες. Ἑρμ'. Ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου ἐγεννήθη, καὶ Μάγοι ἐξ ἀνατολῶν μετὰ δώρων προσκυνοῦσιν.

Ἀπόκριμα. Κρίστους. Δέους. Νόστερ. κοῦμ. σέρβετ. ἡμπέριουμ. βέστρουμ. πὲρ. μουλτουσάννος. ἔτ. βόνος. Ἑρμηνεύεται. Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν φυλάξει τὴν βασιλείαν ὑμῶν ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσι καὶ καλοῖς.

Εἰς τὰ Φῶτα. Ἰωάννες. ἐν Ἰορδάνε. βαπτίζατ. δόμηνουμ. σεκούνδουμ. ἴλλουμ. βόκατ δὲ τὲ βόλο. Ἑρμ'. Ἰωάννης ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζει τὸν Κύριον, ἀκολούθως αὐτὸν φωνεῖ· ὑπὸ σου θέλω βαπτισθῆναι. Ἄλλως. Ἰωάννης ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζει τὸν κύριον· ἐκ δευτέρου αὐτὸν ἐφώνησεν· ὑπὸ σου θέλω βαπτισθῆναι.

Ἀπόκριμα. Κρίστους. Δέους. Νόστερ. κοῦμ. σέρβετ. ἡμπέριουμ. βέστρουμ. πὲρ. μούλτος. ἄννος. ἔτ. βόνος.

Τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ κυριακῇ τῆς ἀναστάσεως. Κοῦμ κρουκηφίξους ἔστ ἔτ σεπούλτους ἔτ τέρξια δίερρε. σουρρέξιτ.

Ἑρμηνεύεται. Ἐν τῷ σταυρωθῆναι καὶ ταφῆναι, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη. Ἄλλως. Ὁ σταυρωθεὶς καὶ ταφεὶς, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάς.

Ἀπόκρ. Κρίστους. Δέους. Νόστερ. κοὺμ. καὶ τὰ ἑξῆς.

Εἰς τὴν ἁγίαν Ν. [Hoc est Πεντηκοστήν.] Κουμμανδαβὶθ. σπηρίτουμ. σάκτουμ. σούπερ τούος ἀπόστολος. Ἑρμηνεύεται. Ὁ καταπέμψας τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπὶ τοὺς σοὺς ἀποστόλους.

Ἀπόκριμα. Κρίστους. Δέους. Νόστερ. κοὺμ. σέρβετ. ἡμπέριουμ. βέστρουμ. πὲρ. μούλτος. ἄννος. ἐτ. βόνος.

Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν. Κοὺν τρανεφιγγουράτους ἐστ ἰν μώντεμ. Ἑρμ. Ὁ μεταμορφωθεὶς ἐν τῷ ὄρει.

Ἀπόκριμα. Κρίστους. Δέους. Νόστερ. κοὺμ. σέρβετ· καὶ τὰ ἑξῆς.

Ed. L. 109 215. C. 8. [370, 20.] κωνσέρβετ. M. κονσερβεθ, quod quamvis minutum sit, observo tamen ob sequens φικίδιαθ (D. 1.), quod coniunctim exhibet codex. Quid autem haec posterior vox sibi velit, non assequor.

D. 5. [371, 6.] πρεντστέθ. Tota dictio est: *Deus te nobis praestet*, id est, diu te nobis conservet in vivis et salvis, diu te superesse sinat. Ita apud Trebell. Pollion. T. II. Hist. Aug. p. 359.: *lectis litteris Claudii principis, haec in Claudium dicta sunt: Auguste Claudi, dii te nobis praestent*; (*dictum sexagies* etc.) Agnoscas Graeculos Latine haud callentes formulas, quas retinebant ex vetusto more Latinas, ita recitasse, ut papago quae didicerit.

D. 7. [371, 7.] κατὰ δὲ κερασίαν. Ad verbum *sub singulas infusiones vini in poculum*. Est ergo dictio κατὰ κερασίαν πιόντος τοῦ βασιλέως tantundem atque ὁσάκις πίῃ ὁ βασιλεὺς κρᾶμα vel οἶνον κεκερασμένον. Nam κεραννύειν Graecis, praesertim novis, est *infundere liquorem in vas, etiamsi merum.*

D. 8. [371, 8.] βήβητε. M. βήβητι. Non per πίετε, *bibite*, debuerat hoc a Nostro reddi, quem interpres suus male Latine et antiquitatum callens in errorem induxerat, sed *vivite*. Nam bibenti Imperatori ζήσειας, *vivas*, acclamabatur; vid. Vales. ad Amm. Marcellin. p. 137. B. et insignem locum Xiphilini p. 1218.: κύλικι ῥοπαλωτῇ παρὰ γυναικὸς γλυκὺν οἶνον ἐψυγμένον λαβὼν, ἔπιεν ἀμυστὶ ἐν μέσῃ τῇ ἀγωνίᾳ καμὼν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ δῆμος καὶ ἡμεῖς [senatus] παραχρῆμα πάντες τοῦτο δὴ τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι ἐξεβοήσαμεν· ΖΗΣΕΙΑΣ. Confirmat sequens ζήσατε καλὴν ζωὴν, eadem iterata, sed paulum mutatis verbis benedictio; ut p. 216. A. benedictio *in gaudio* duobus modis redditur, ἐν χαρμοσύνῃ et ἐν χαρᾷ. Erat quoque solennis formula Imp. alloquendi εἰς τὸν αἰῶνα ζῆθι βασιλεῦ; vid. Malal. T. II. p. 128.,

Digitized by Google

quod imitati Arabes formulam حي الله الأمير, *in vivis conservet deus Emirum*, praemittebant suo ad principem alloquio. Conf. Casaubon. ad Athen. p. 277. 57.

D. 9. [371, 9.] πρεστεϑ. M. περστεϑ.

216. A. 3. [371, 14.] ἦν γανδίω πρανδεῖτε. In codice haec sic erant exarata *ΗΤΓ ΑΝΔΙΟ ΠΡΑΝΔΕΙΤΑΙ* etc. Conferri ad hanc formulam prandenti bene precandi illa apud Athenaeum meretur p. 149. B. 3.: εὖ δειπνήσειας.

A. 7. [371, 18.] μίσσον. M. μίσον, *singulis missibus.*

B. 1. [372, 2.] ἅμα πρωΐ. Id est ἅμα τῷ πρωΐ, *simul cum orta aurora*, quam primum surgunt homines.

B. 5. [372, 5.] τούτοις. M. τούτους.

C. 1. [372, 11.] ἔτη. Membr. *Δ⊣ d* : ꞩ

C. 5. [372, 14.] σιτηρέσιον. Est *annona* seu stipendium militi annuatim, aut per ternos quaternosve annos dari solitum, prout imperii constitutio ferret, alias *roga*. Patet ex Cedreno p. 797. A. 10. et Io. Scylitz. p. 823. C. 5., ubi τὸ ὀψωνικὸν, commeatus, res victuales, ad victum facientes, opponuntur τῷ σιτηρεσίῳ, stipendio nummis constanti.

D. 2. [372, 19.] ὁ δεῖνα τῶν. M. ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα τῶν.

D. 5. [372, 20.] ϑεοπροβλήτων. *A deo renuntiatorum et ad illam dignitatem provectorum.* Amabant nempe Impp. tales titulos: ϑεοπρόβλητος, ϑεόστεπτος, ϑεοστεφὴς, ϑεοσυνέργητος, *cui deus assistit et collaborat*, ϑεοσύμμαχος, *qui dei causam tuetur*, aut *cui tuendo servandoque deus opitulatum venit;* quo nempe legitime partum et administratum a se imperium testarentur. Vel ipsi tyranni iactabant se divino nutu regnare, ut exemplum habet Sulpitius Severus in vita Martini in Maximo tyranno. *[In pseudosynodo Photii p. 259. T. VI. Concil. ed. Harduin. est ϑεοπροβλήτοις βασιλεῦσι, et p. 289.: βασιλεῖ ὑπὸ τῆς ϑείας ἄνωϑεν προμηϑείας ἐστεμμένῳ, ὁδηγουμένῳ καὶ διακυβερνωμένῳ, δεσπότῃ ἀγαϑοποιῷ, νικοποιῷ, ϑεοσυμμάχῳ. Imperatores CPtani se χριστοὺς κυρίου, *unctos domini*, profiteri solebant. Irene Nicephorum ἐκ ϑεοῦ προβληϑέντα agnoscit apud Zonar. et Cedren. p. 148. not. Freheri ad Script. Rer. German.]* Credebant veteres, Imperatores a deo eligi, ab hominibus constituentibus et inaugurantibus, ut Imperatoribus aliis, senatu, castris et populo, tantum declarari et promulgari divinam voluntatem; vid. Themist. pag. 207. B. init., C. 5., item pag. 73. C. 1. Quapropter tam in orientalium, quam occidentalium Impp. et regum numis et imaginibus conspiciuntur manus e nubibus prodeuntes et coronam ipsis imponentes; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Armiger*. In coronatione Caroli M. legitur *populus laetissimus ter clarissima voce acclamasse:* CAROLO AUGUSTO A DEO DATO MAGNO ET PIISSIMO

Digitized by Google

IMPERATORI ROMANORUM VITA ET VICTORIA. Vid. Sigon. Regn Ital. pag. 99. 1. Charta vetus apud Murator. T. II. Antiqu. Ital. pag. 126.: *Imperante domino piissimo perpetuo Augusto Berengarius* (sic) *a deo coronato pacifico magno Imperatore.* Apparet occidentales titulum orientalis imperii imitatos fuisse. Ibidem p. 789. alia charta: *dum coram praesentia domini nostri Guaimarii serenissimi et a deo conservati* [hoc est ex more Graeco et Arabico pro *conservandi*] *principis et ducis.* Insignis et consideratione dignus est locus chartae veteris apud Du Cange v. *Thau. Thau eboreum* [hoc est baculum cum praefixa cruce, quae imaginem gemini T tam horizontaliter, quam perpendiculariter sibi agglutinati refert] *quod Fulco rex Hierusalem, comes,* [Andegavensis nempe] *dictae ecclesiae dedit, quod habuit a Soldano Babyloniae, quando Christus in regem Hierusalem ipsum Fulconem sublimavit.* Discimus ex hoc, forte solo, loco, reges Hierosolymitanos Francorum vasallos Solthanorum Aegypti fuisse, regnumque suum ab his ut feudum gessisse, et pro signo investiturae baculum eburneum ad crucis instar formatum accepisse; quemadmodum Francici principes Antiochiae, respectu sui principatus, vasalli erant Imperatorum CPtanorum. Rem tanti momenti, omnibusque, quod sciam et miror, passagiorum scriptoribus indictam, satis confirmat historia Arabica, quae totam Palaestinam Syriamque ad Chalifas Aegypti pertinuisse paulo ante Francorum adventum dicit.

D. 7. [373, 1.] *κοσμοσυστάτων.* Id est *οὓς ὁ κόσμος συνίστησι*, *quos terrarum orbis commendat.*

217. C. 2. [373, 15.] *τρυγητοῦ.* Describuntur hoc capite ritus feriarum vindemialium, quae ab Impp. CPtanis in palatio Hieriae, ex adverso CPlis in continente Asiatica ora, secessu illuc facto, celebrari solebant. Et illuc secessus appellabatur processio Hieriae. Incidebant illae feriae in finem vel potius medium mensis Septembris, ut patet ex indice sermonum catecheticorum Theodori Studitae, quem dedit Fabricius in Bibl. Graecae T. XII. p. 283., ubi inter homiliam Calendis Septembribus in anni Graeci initium, et aliam, in exaltationem venerandae crucis, die Sept. XIV. dictam, media occurrit hoc titulo: *περὶ τοῦ μὴ εἰσφέρειν ἀκάνθας καὶ τριβόλους παθῶν, ἀλλὰ καρποφορεῖν τοὺς τῆς ἀρετῆς βότρυας. μηνὶ τῷ αὐτῷ* (nempe Septembri) *εἰς τὸν τρυγητόν.* Homiliae illae secundum Calendarium Graecum dispositae sunt. Unde efficitur initium feriarum vindemialium diem exaltationis crucis seu XIV. Septembris antecessisse. Fuit ergo ista Theodori homilia similis illis, quas nostri pastores rusticani in encaeniis ecclesiarum suarum mense Novembri pronuntiare solent in evangelium de Zachaeo publicano. Traductus hic mos fe-

Digitized by Google

riandi ob vindemias, (qui etiam adhuc in Helvetia et aliis vitiferis regionibus obtinet.) e curia veterum Impp. Romanorum, de quorum vindemiationibus seu secessibus ad vindemias vid. Casaubon. ad illum Iulii Capitolini locum in vita Antonini Pii c. 11.: *vindemias privati modo cum amicis agebat*, qui locus e Nostro egregie illustratur. Commemorat ibi loci Casaubonus festum *τῶν οἰνωμάτων*, idemque putat cum feriis vindemialibus fuisse. Donec cognovero idoneum eius vocabuli auctorem, suspectam hanc observationem habebo. Si nullum alium habuerit Casaubonus, quam Agathiam, cuius locum, vitii immerito suspectum habitum, vindicabo et exponam ad pag. 347. A., ubi sermo de Brumalibus, nae falsus ille fuit. Per triginta dies continuasse has ferias intelligimus e Paullo Warnefrido L. III. 12. et Gregorio Turonens. V. 31. et interea consueta iudicia et negotia aulica cessasse. Illius haec verba sunt: *Sophia Augusta immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat*, [id est Tiberio fecerat] *insidias ei tentavit ingerere. Procedente igitur eo ad villam, ut iuxta imperialem ritum triginta diebus ad vindemiam iocundaretur, vocato clam Iustiniano voluit eum in regno sublimare.* Horatius Blancus ad illum locum demonstrat, non tantum in vindemiis, sed etiam in messe ferias curiales fuisse, citans legem Cod. Theodos. secundam *de feriis*, *omnes dies iubemus* Ed. L. 110
esse iuridicos etc. Verum etiam in vere tales erant feriae, *ῥουσάλια* dictae, post festum Paschatis celebrari solitae, quas a *rosis* nomen accepisse putat Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Gloss. Lat. v. *Rosalia*. Possit tamen appellatio quoque a *rure* repeti; *rusalia* pro *ruralia*, quod Balsamo, qui solus harum feriarum meminit, suggerere videtur, quando ait ad Concil. VI. Canon. 62.: *τοιαύτη πανήγυρίς ἐστι καὶ τὰ λεγόμενα ῥουσάλια, τὰ μετὰ τὸ ἅγιον πάσχα ἀπὸ κακῆς συνηθείας ἐν ταῖς ἔξω χώραις γινόμενα. In praediis suburbanis*, *ἐν ταῖς ἔξω χώραις* ait, id est *ruri*, unde *ruralia*, *rusalia*. Huccine pertinet, atque idemne est cum hoc vindemiali epulo *Minervae* dictum epulum, de quo vetus Calendar. apud Du Cange v. *Oblaqueatio*. *M. Septembri dolia picantur, poma leguntur, arborum oblaquiatio, epulum Minervae.*

217. C. 4. [373, 18.] *λιβάδιον*. Significat locum irriguum, arboribus umbrosum, praeterfluentibus aquis humectatum, deambulando et aurae frigidae captandae factum. Infra quoque habemus libadium ante portam auream Constantinopolitanam, quod ego quidem puto idem fuisse cum *philopatio* deinceps sic dicto, seu loco, ubi cum iucunditate deambulatur. Ut hodie solent ante urbes nostras talia deambulacra esse, sic etiam veteres habebant. Meminit Malalas T. II. pag. 41. philopatii Antiocheni.

Digitized by Google

C. 5. [373, 18.] φριντζάτον. Variis modis scribitur hoc vocabulum, quod tugurium frondibus consertum, pergulam, trichilam, notat. Φραγγιάτα (tenendum γ ante ι Graecis ut ζ vel τζ aut ut Gallicum *g* ante *e* et *i* pronuntiari), φρεγγιάτα, φρίντζα, φρονζάτον, φρουνζάτον. Exponunt καλύβη, σκιάδιον, σκηνή, et derivant a *frondoso*. Non repugnabo. Mihi quidem aliquando visum fuit Arabicae originis esse. فريج, *Farig*, (id est *Faritsch* nostro Germanico more scribendum,) est Arabibus *frigidus* et proprie laetus, iucundus, hilaris, solutus curis, amplus, spatiosus. Laeta enim illis omnia frigida et vicissim tristia calida appellantur, ut gentibus a sole vehementer patientibus. Hinc nata vox Italica *tanfarruza*, recreatio, remissio, ampliatio animi, hilaritas, qua saepe utitur in suo itinerario Iosaphat Barbarus, ut p. 36. edit. Aldinae: *disse mi che voleva darmi un poco di tanfarruzo, et monstrar mi le gioie, che gli erano state mandate di questo signore d'India.* Tanfarruzo est Arabicum تفرّج. Sed liberum cuique sit statuendi hac de etymologia arbitrium. Porro περικαλλὲς legendum esse vel non monente me liquet. *Extra palatium Hieriae, in praetenso illi amplo deambulacro erigitur pergula elegans et faceta.*

D. 9. [374, 11.] βούτην μετὰ τῶν σταφυλῶν. *Buttam uvis plenam affert.* Habemus adhuc in sermone nostro superstitem hanc vocem *botte* vel *butte*, pro dolio ligneo in summa parte aperto cum ansa perforata. Venit ab antiquo πίθος, *dolium*, vel βύθος, *profundum*. Glossae Gr. Lat.: *ascopa*, ἀσκοπύθνη, id est πυθίνη, *butina*, seu uter coriaceus; unde nata vox *boutin*, ut *scortum*, quasi dicas uter scorteus, in quem sordes coniiciantur. Est autem *ascopa* vox Germanica, composita ex *a*, articulo, qui *unum* notat, et *Scopa*, *Schoppe*, *une chopine*. Adhuc hodie dicimus *ein Schoppen Wein*, quod proprie est *uter coriaceus vini.* Veteres hoc appellabant *ad corbes sedere*. Lampridius in Heliogabalo c. 11. p. 817.: *quum ad vindemias vocasset amicos nobiles*, [tunc temporis magistri et patricii et patriarchae nondum erant in curia Romana] *et ad corbes sedisset* etc. Plane ut hic Imperator CPtanus e buttis uvas inter proceres aulae suae distribuebat, ita tunc quoque Heliogabalus faciebat, ut appareat ritum ab illis antiquis Impp. ad iuniores demanasse. Interiectis aliquot verbis continuat Lampridius: *Ferunt ab illo primo repertum, ut in vindemiarum festivo multa in dominos iocularia, et audientibus dominis, dicerentur.* Cuius rei simile apud Nostrum nihil invenio.

D. 10. [374, 12.] καὶ τὴν. L. κατὰ τὴν.

218. A. 7. [374, 20.] ἀπελατικὸν. Carminis aut rhythmi

Digitized by Google

genus aliquod hoc esse liquet; non item, unde dictum sit. Cogitari posset fuisse carminis genus, quod accineretur abeunti, quo abiens προὐπέμπετο, aut quod a promoventibus caneretur, ὑπὸ ἀπελαυνόντων πρὸς ἀπελαύνοντα, ut nostri sic dicti *Märsche* sunt moduli, qui a tubis et tympanis accinuntur militibus in acie procedentibus: aut repetendam esse vocem ab illa in actis populorum frequenti formula *ἄπέλα*, *ἄπέλα*, *abige*, *abige*, ut in acclamationibus concilii V. CPtani sub Mena. *ἄπελα τὰ τοῦ Ἀκεφάλου. ἄπέλα τὰ τῶν αἱρετικῶν.* In exemplis tamen apelaticorum, quae et hic et alibi nostri codicis produntur, nihil est, quod aut huic aut illi opinioni faveat. Num a celeritate cantus nomen habuit, voce velut per vim ad cursum adacta? ut *motetum* (v. Du Cange h. v.) a saepius variato vocis motu. Aut ἀπελατικὸν idem est, quod *pensum*, quantum aliquis canere debet, ut *missa* quoque pensum valet; v. Du Cange v. *missa*, ubi hoc citat Aureliani episcopi: *facite sex missas de Isaia propheta*, h. e. sex *ἀπολύσεις*, *ἀπελάσεις*, *pensa*. In sequentibus canticulis specimina habemus difficilis ampullosae dithyrambicae et sano sensu cassae poëseos atque eloquentiae, quae illam aetatem inflabat.

A. 8. [374, 22.] *σοφίας*. Posui comma post hanc vocem, auctore codice manuscripto, ut intelligeretur, eam non ad ἄνθη, sed ad δεσπότου pertinere; *e prato cognitionis domini sapientiae*. *Οἶκος τῆς εὐωδίας τῶν νοημάτων* est tragice dictum pro *sedes cogitationum bonarum; ἀντιλαμβάνειν* est *in vicem sumere*, pro muneribus a se oblatis alteri ab eo redhostimentum accipere.

B. 2. [375, 2.] *χρησθέντος*. Ita dedit librarius more suo et saeculi sui pro *χρισθέντος*, *uncti*. Ergone uncti fuerunt Imperatores CPtani? Quaestio haec est nondum decisa et commode hic tractanda occurrit. In cerimoniali nostro certe nulla eius rei fit mentio. Legitur quidem p. 368. C. 8., ubi vid. dicenda, ὁ *χριστὸς βασιλεύς*. Verum dubio vacat, librarium ex more suo ι et ει et η permutandi sic scripsisse pro *χρηστὸς*, *optimus Imperator*. Pag. 164. A. in allocutione factionum ad Augustas dicitur quidem *benedictae fuistis oleo*, sed additur *spirituali*, *νοητῷ ἐλαίῳ ἐπευλογήθητε οὐρανόθεν*. Paulo obscurior et dubitationi magis obnoxia est dictio paulo post sequens ibidem ad Imperatorem *χρισθέντος ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ παρὰ κυρίου*. Unctum fuisse Carolum M. a Romano pontifice narrant historici Graeci, mirantes ut rem a suis moribus alienam et Iudaismum sapientem. Unde liquet, illis quidem mediis saeculis, VI. ad XII., unctionem Imperatorum Graecorum in usu non fuisse. De postrema autem imperii CPtani aetate idem asseverare non ausim; quum Pachymeres IX. 1.

Digitized by Google

de Michaële, Andronici filio, dicat: *χρίει ὁ ἱεράρχης τῷ θείῳ μύρῳ τὸν τῆς βασιλείας συμμετασχόντα, καὶ παιᾶνες ἐντεῦθεν καὶ εὐφημίαι*; et Codinus claris verbis dicat XVII. 8.: *ὁ πατριάρχης χρίει σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως τῷ θείῳ μύρῳ ἐπιλέγων μεγάλῃ φωνῇ τὸ Ἅγιος*: ad quem locum conferri velim Goari notam n. 132., ubi inter alia formulam hanc ex Euchologio adducit, quo probet veteres Imperatores unctos fuisse: *χρίσαι καταξίωσον τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως.* Sed planum est, illam formulam nihil probare. Est enim metaphorica et e Psalmis derivata, praetereaque de illius Euchologii aetate mihi non constat. Habertus in Pontificali p. 387. ex Arcudio locum hunc Iobi monachi citat: *τάξει τινὶ ἐπιτελεῖται τὸ θεῖον μῦρον ἐν τῇ τελετῇ τῆς βασιλικῆς διφρηφορίας*, *ordine quodam administratur unguentum in regum inthronatione* seu *inauguratione, cum in sella collocantur.* Verum non magis constat mihi de huius quoque Iobi aetate. Si ille est, cuius excerpta Photius in Bibl. dedit, est sane non de nihilo hoc testimonium. Sed invenire locum quaesitum non potui, et est praeterea non satis clarus tantae rei probandae, difficileque extra connexionem de illo decernere. Locus certe noster praesens nihil probat. Nam *χρίειν* metaphorice novis Graecis aliud nihil est, quam *ἀναγορεύειν* Imperatorem, *χειροτονεῖν* patriarcham vel sacerdotem, *προβάλλειν* senatorem. Neque locus Alexiadis quidquam magis probat p. 359. B. ult.: *ὃν διὰ πλούτου περιουσίαν καὶ γένους λαμπρότητα βασιλέα χρίσειν -- σχηματιζόμενος ἐπηγγείλατο.* Translate, non stricte, verbum *χρίειν* ibi debet accipi, a veteri more nuncupandi reges traducta, in quorum inauguratione quum actio maxime solennis esset unctio, dedit toti actioni de se nomen; quod deinceps mansit, ipsa unctione praetermissa. Verbum *χρίειν* hoc
Ed. L. 111 metaphorico sensu pro *ordinare, inaugurare* poni a novis Graecis luculento patet exemplo Nicetae Choniatae p. 36.: *προβληθεὶς οὖν Μιχαὴλ ὁ πατριάρχης ἐξ αὐτῆς* (nempe *τῆς ἡμέρας*) *τὸν χρίσαντα χρίει, τὰ ἱερὰ ἐσαφικόμενον μέλαθρα*, *creatus patriarcha Michaël eo ipso die illum, qui se unxerat, ungit, in sacris aedibus*; id est illum inauguraverat. Qui enim alias ungat Imperator patriarcham? aut quis inerit his verbis sensus, ni *χρίειν* tantundem valeat atque *ordinare*, *inaugurare?* Pari itaque modo accipio eiusdem Nicetae de eodem Alexio Comneno verba haec: *εἰσελθὼν εἰς τὸν τοῦ θείου λόγου σοφίας ναὸν, ὅπως χρισθῇ καὶ περιβάληται τὰ τοῦ κράτους σύμβολα, τὸ τῆς πίστεως ἔγραψε σύμβολον βαφῇ βασιλικῇ*, et illa Novellae Isaaci Angeli L. II. Iuris Graeco-Romani p. 169.: *ὡς καὶ τὴν τοῦ ἐπιστημονάρχου τῆς ἐκκλησίας τάξιν λαχούσης τῆς βασιλείας μου παρὰ τοῦ ταύτην χρίσαντός τε καὶ βασιλεύσαντος.* Luculenter quoque patet, dictionem *χρίειν εἰς*

Digitized by Google

βασιλέα nihil aliud, quam *Imperatorem renuntiare*, *nuncupare*, *inaugurare*, *constituere* significare, e loco Photii in oratione in novae ecclesiae dedicationem p. 121. Bandurii T. I.: ὁδηγήσει σε ἡ τοῦ ὑψίστου δεξιὰ, τοῦ κτίσαντός σε καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων εἰς βασιλέα τοῦ οἰκείου καὶ περιουσίου λαοῦ χρίσαντος. Basilius Macedo profecto, quem Photius alloquitur, in cunis unctus in Imperatorem non fuit, sed potest quidem dici a deo imperio destinatus iam ab exordio fuisse. Apud Nicetam Chon. p. 298. A. 5. recte quoque vertit Interpres dictionem εἰς βασιλέα χρίουσιν ἄκοντα, *invitum Imperatorem inaugurant*.

B. 6. [375, 4.] κεράσματος. Graecos de vino praecipue adhibere κιρνᾷν vel κεραννύειν, adeoque κέρασμα *infusum vinum in poculum* significare, ibi memini me dicere, ubi de *cramate* vel *mixto* egi, et paulo ante p. 109. A.

B. 8. [375, 6.] ἀνέσπερον ἀνάληψιν. Videntur mihi verba haec sensu carere, nisi ille Imperator, cui haec in honorem cantata, aut a quo ad cantandum instituta fuerunt, per ferias vindemiales ad imperium pervenerit. Dicunt enim cantantes, se in vindemialibus celebrare vespera, id est fine atque eclipsi, carentem assumtionem supremae potestatis, seu natalem imperii praesentis Imperatoris. Quod sane in Constantinum Porphyrogenitum, Leonis filium, non congruit, qui a patre coronatus est Pentecostes festo die, neque in Iustinianum M., qui Paschatis die Augustus dictus est. Posset enim alias haec particula ex Petri Magistri opere περὶ καταστάσεως πολιτικῆς decerpta esse.

C. 1. [375, 11.] ἱερείας. Inter varios modos nomen palatii Ἱερείας scribendi etiam hic pertinet. Exarant modo ἡραῖον, modo ἱερεῖον, modo ἱερίας, item ἱερία, τὸ ἡρίον, ἡ ἡρία, τὰ ἡρία et aliis modis; vid. Du Cange CPli Christ. L. IV. c. 13. p. 175. 176. Quod vs. 8. deinceps appellatur palatium, non est CPtanum, sed hoc ipsum Hieriae.

D. 3. [375, 21.] Ῥωμανοῦ. In Martyrologiis Graecis aliquot Romanos invenio, nullum, cuius memoria in diem Palmarum incidat. Neque novi, quis nexus inter hunc martyrem et praefectum urbi fuerit, ut hic debuerit ex vetere ritu Dominica Palmarum ad eius aedes procedere. Invenio quidem S. Patricium Romanum; qui forte fuerit praefectus pariter. Mihi vero non vacat, hanc rem diligentius inquirere. De aede S. Romani vid. Du Cange CPli Chr. L. IV. p. 135.

D. penult. [376, 4.] ὁ ἐγείρας Λάζαρον. Lazari mentionem faciunt, quia Sabbatum Dominicam Palmarum immediate praecedens, memoriae Lazari sacrum est; v. supra ad p. 100.

219. A. 1. [376, 6.] τὴν αὐτῶν εὐμένειαν. Si est *illorum erga te benevolentiam*, debent praecedentia εἰς τοὺς δεσπότας

Digitized by Google

significare *in dominis*, in corde dominorum. Si vero haec significent *erga dominos*, tunc illa priora notabunt *tuam erga illos benevolentiam*. Ἐπισφραγίσει σοι significant *benedicat tibi*. Nam benedictio apud Graecos fit μετὰ τῆς σφραγῖδος, *cum signo crucis*; vid. p. 221. C. 3., ubi ἐπισφραγίζων etiam est *benedicens*. In γνήσιε subintelligitur δοῦλε.

A. 4. [376, 8.] κομίζαισε. Quum librarii Graeci αι et ε perinde habeant, debetur illorum scribendi mori κομίζαισε pro κομίζεσαι; et haec est integra, sed inusitatior forma secundae sing. praesentis indic. medii, pro quo vulgo dicitur κομίζῃ, quae est forma illinc contracta, *fers*, *aufers*, accipis pia vota ab amantibus te et vitae tuae prospera laetaque omnia apprecantibus. De qua terminatione vid. ad p. 146. C. 5.

B. 11. [377, 2.] τῇ τρίτῃ τῆς Γαλιλαίας. Die tertio festo Paschatis. Graeci hebdomadem Paschatis inter alia nomina quoque Γαλιλαίαν vel τῆς Γαλιλαίας appellant, de cuius appellationis ratione consulatur Du Cange utroque Glossario h. v.

220. B. 10. [378, 19.] τὸ χαῖρε δεδωκὼς [ταῖς] μυροφόροις. Intelliguntur tres mulieres unguenta ad sepulcrum Christi ferentes; vid. Evangelistas passionem et resurrectionem Christi describentes, et Du Cange Gloss. Gr. v. Μυροφόροι.

C. 8. *inscript. cap. LXXXI.* [379, 4.] νυμφαγωγίῳ. Neque hoc in capite, neque in sequente puto sermonem de Augusti nuptiis esse, sed de demarchi tantum. Νυμφαγώγιον est deductio sponsae in aedes sponsi, quam sequitur τὸ στεφάνωμα seu impositio coronarum nuptialium.

D. 2. [379, 6.] κατιούσης. Ut *deducere sponsam* Latini dicunt pro ex aedibus paternis ad sponsum ducere, sic quoque Graeci de sponsa ad maritum transeunte cum suppellectile sua dicunt κατιέναι, *devenire* aut *decedere*.

221. A. 2. [379, 14.] τοὺς συμπενθέρους. Utrosque soceros, tam sponsi, quam sponsae patrem atque matrem; vid. Du Cange Gl. Gr. h. v. et ad Alex. p. 233.

A. 5. [379, 17.] ζευγόνυμφον. Per *solem* intelligitur dies. Vult itaque carmen hoc Graeculi, sciti sua et suorum opinione procul dubio poëtae, dicere: video diem hunc par amantium coniungere in thoro vel thalamo, auro contra caro. Ζευγόνυμφος est *iungens par coniugale*, sensu activo. In ἄλληλα ἐνηγκαλίζοντο subintelligitur τὰ ζεύγη, *paria haec sponsalia*, aut si ἀλλήλους legas, subintelligitur οἱ νύμφιοι. Ποθητὴν ἐπιθυμίαν est pro μετὰ ποθητῆς ἐπιθυμίας, *impetu diu cupito*. Dictio ἄνθη ἐσώρευσα etc. videtur e Cantico Canticorum Salomonis traducta. Dictio ἐγγλυκοθέατα nova et conficta est, notatque ea, quae cum dulcedine, voluptate spectantur. Ῥοδοεύμορφα eiusdem commatis est, *tam pulchra, quam rosae*.

Digitized by Google

C. 2. [380, 11.] ἐμετρίασας. *Humilis fuisti* vel *humiliasti te*. Sic μετριότης pro *humilitate* usurpant novi Graeci; vid. Du Cange v. Μετριότης.

C. 4. [380, 13.] προεκλίθης. Id est προέκυπτες vel προεκυλίσθης, *prodiisti*, *emersisti*, *procidisti*, *provolutus es*.

D. 1. [380, 20.] οἶνον. Haec est bene Graeca et ubivis obvia dictio, e. c. ὕδωρ μετασκευάζειν οἶνον pro εἰς οἶνον. Subintelligendum est εἰς in talibus, quasi dicas: aquam transparavit vinum, ex aqua aliud quid, antea non existens, novum, nempe vinum, fecit.

222. A. 3. [381, 3.] εἰς τὸ λεγόμενον Γοτθικὸν. *[Luitprandus habet aliquid de ludo Gothico in Legatione. Murator. Ant. Italic. diss. 29.: *Ludi Romani continuati sunt a Gothis, ut apparet ex Ennodio et Cassiodoro, fueruntque aut ficta proelia, aut circensia et amphitheatralia spectacula. Sic ligneis pugnabant scutis tempore Agnelli, armati quoque ligneis galeis.*] Locus Luitprandi mihi non occurrit. Quomodo ludos Gothicos descripserint Cassiodorus et Ennodius, quum illi auctores ad manum non sint, non novi, et num proinde cum illis ludis Gothicis, de quibus Noster egit, conferri debeant. Quantum e Muratorii verbis colligo, fuerunt illi Gothici ludi ab his, quos Noster enarrat, multum diversi. Illi in circo exhibebant proeliantes armis ludicris: hi in curia canticis, saltatione, musica, mimis ridiculis absolvebantur, nihil bellicae imaginis. Sed potius mihi videntur cum illis Sarmaticis ludis convenire, quos Vopiscus in Carino memorat c. 19. inter multos alios ludos, quos novos dedisse populo Romano imperium Carini et Numeriani, eoque memorabile esse ait. Mitto reliqua non illepida. Quae maxime ad rem nostram faciunt, verba haec sunt: *Mimos undique advocavit. Exhibuit et ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil est. Exhibuit Cyclopem.* Non quidem claris verbis exposuit Vopiscus ludi Sarmatici rationem. Quia tamen omnia, quae antea enarravit et deinceps nominat ludorum genera, mimica et ridicula sunt, nihil, quod bellicam exercitationem sapiat, et, quod caput rei, ludos Gothicos cum Cyclope iungit, quem paene idem ludicrum esse cum ludis Gothicis Nostro dictis, et his dedisse originem protinus demonstrabo: credibile est, ludos Ed. L. 112 Sarmaticos Vopisco et Gothicos Nostro dictos eosdem fuisse, eosque id nomen adeptos non ideo, quod a Sarmatis aut Gothis recens reperti et in orbem Romanum introducti essent: nam iamdudum antea, certe apud Graecos, vel antiquissimis temporibus in usu erant et satyrae Graecae originem dederunt: sed quod in illis Sarmatae aut Gothi aut etiam Barangi vel Franci, omnes eiusdem nationis diversi populi, in gentilitio suo vestitu, aut homines Graeci et Romani ad mo-

Digitized by Google

dum Scythicum, Gothicum, Barangicum vel Francicum vestiti, producerentur illos ludos exercentes. Neque Nostri solum Constantini temporibus aut aetate Carini et Vopisci, non Iustiniani, sed etiam Codini, postremis imperii CPtani temporibus exercebantur illi ludi, imo adhuc hodie in plebecula nostrate, Saxonica certe, quamvis minus frequente in usu, noti tamen sunt. Codinus illos Offic. p. 90. n. 12. in descriptione hilaritatum aulae Byzantinae per festum Nativitatis Christi sic enarrat: *ἔπειτα ἔρχονται* (assidenti ad mensam Imperatori postquam proceres omnes, demarchi, consules Venetus, Pisanus, Anconitanus festum diem gratulati fuerunt, veniunt tandem quoque) *καὶ πολυχρονίζουσιν καὶ οἱ Βάραγγοι κατὰ τὴν πάτριον καὶ οὗτοι γλῶσσαν αὐτῶν, ἤγουν Ἰγκλιστὶ, καὶ τὰς πελέκεις αὐτῶν συγκρούοντες κτύπον ἀποτελοῦνται, et multos ei annos precantur Barangi, patria sua lingua, nempe Anglicana, concussisque invicem securibus suis strepitum edunt.* Adscribam quoque quod sequitur: *μετὰ γοῦν τὸ πάντας τοῦ παλλατίου πολυχρονίσαι κατὰ τάξιν αὐτῶν, μέχρι καὶ τῶν Βαρδαριωτῶν, κατὰ τὴν πάτριον καὶ τούτων φωνὴν, ἤτοι Περσιστὶ, εἰσέρχονται καὶ οἱ ψάλται καὶ πολυχρονίζουσι, ψάλλοντες μετ' αὐτὸ τὸ κοντάκιον· ἡ παρθένος σήμερον ὑπερούσιον τίκτει.* Egregie haec descriptio congruit cum descriptione Nostri Constantini, aut potius antiquioris, e quo ille transtulit, auctoris, forte Petri Magistri aut alius aequalis illis temporibus, quibus Gothi adhuc in palatina militia merebant. Nam a Iustiniani fere temporibus desiit hoc nomen audiri et successerunt in eorum locum in Hetaeria, seu militia palatina e nationibus peregrinis conflata, Barangi seu Franci, Saraceni, Fargani, Chazari et alii. Gothi igitur illi aut Graeci, ad Gothicum modum vestiti, veniebant in aulam et ludicro illo habitu aut potius horribili gratulabantur Imperatori diem festum, ab eoque munusculum exigebant. Erant ergo in horrifico apparatu vere Gothici, hoc est monstrosi et absurdi histriones atque agyrtae. Quid nos hodie? Eandem fabulam ludimus. Qui tunc temporis Gothici audiebant, hodie audiunt apud nostrates *die Knecht Ruperte* seu *equites* vel *milites Roberti.* Ut enim illi, seu Gothi seu ad modum Gothicum vestiti, id est pellibus lupinis, ursinis, aprinis, cervinis, hirtis et setosis induti, non in aula tantum, sed etiam in urbe circumcursitabant, clamabant, tripudiabant, obvios terrebant armis collisis, tetricoque suo aspectu stipem exigebant, non dantes flagellis caedebant, saltim conviciis lacerabant: ita hodienum quoque sic dicti milites Roberti omnia eadem faciunt festo Nativitatis Christi et toto Dodecahemero (*in den zwölf Nächten*) seu duodecim illis diebus, qui a festo Nativit. Christi ad festum usque Epiphanias intercedunt. Vidi

Digitized by Google

puerulus et horrui robustos iuvenes pelliceis indutos, cornutos in fronte, vultus fuligine atratos, intra dentes carbones vivos tenentes, quos reciprocato spiritu animabant, et scintillis quaquaversum sparsis ignem quasi vomebant, cum saccis cursitantes, in quos abdere puerulos occursantes minitabantur, appensis cymbalis et insano clamore frementes. Medio aevo idem obtinuisse, patet ex Du Cange Gloss. Lat. v. *Cervula* et *Iottici* (id est *ludi Gothici*) et *Kalendae* et *Vetula;* unde locum unicum e Vita S. Eligii adscribam L. II. c. 15.: *nullus in Calendis Ianuariis nefanda et ridiculosa, vetulas, aut cervulos, aut iotticos faciat.* Mimici illi daemones medio aevo *fugillatores* appellabantur, a *fugo*, id est *foco*, seu igne. Ugutio: *Fugillus, ferrum, quo extrahitur ignis de petra* [significat silicem]. *Unde fugillare, ignem de petra fugillo extrahere, et fugillator. Et hinc per figuram fugillatores dicuntur umbrae daemonum, qui ignem ferunt.* Non alios designat, quam illos nostros milites Robertos. Debent enim ex instituto et volunt diabolos incarnatos repraesentare, et historia Turpini c. 18. eos *larvas barbatas, cornutas, daemonibus consimiles* appellat. Putabant nempe Graeci Latinique medio aevo, octiduo post nativitatem Christi diabolos per orbem terrarum circumvagari et a Christo, ad destruendum diaboli regnum adveniente, fugatos abitumque parantes, sed invitos et anxios per plateas in atra et ignivoma specie circumcursitare et occurrentes misere mulcare, praesertim, rabie in parvulos ob parvulum Christum concepta, hos arripere et torquere. Unde nata persuasio, infantes circa id temporis non nasci nisi epilepticos aut maniacos et ad male agendum aliosque vexandum factos; vid. Du Cange v. *Καλλικαντζάρος.* Anus profecto nostrae duodecim, ut vulgo appellant, noctibus aegre prodeunt extra limen, neque sinunt quidquam supellectilis domesticae efferri, neque aliis commodant et parvulis illo maxime tempore sedulo cavent. Quorum omnium institutorum exempla e vetustioribus temporibus petita habes apud Du Cange ll. cc. Superstitio itaque religioni imputavit, quod naturae erat. Horridae sunt per se longae atrae noctes hibernae, per quas aut petulantes iuvenes comessatum currere cum facults tempori et moerori fallendo solent, aut fures aliique malefici sceleribus perpetrandis opportunum tempus tenebras nacti invigilant. Verum non a Christianis manarunt hi errores. Graecis debentur, quorum superstitiones, idola, mimi et perversa dogmata, quoniam evelli e mentibus hominum non poterant, quos antiqui ecclesiae patres pro suo coetu et Christianis haberi cupiebant, asservata fuerunt, hodieque magnam partem nostrae religionis constituunt, quod exemplum pro se allegare poterant, qui novam religionem in China e Christiana et Ta-

Digitized by Google

tarica conferruminare haud ita pridem satagebant assidui et solertes faciendis proselytis et parandis opibus viri. Festum Nativitatis Christi et tempora sic dicti Adventus et Epiphaniae debentur Graecis gentilibus, quos credidisse sua numina interdum emigrare alio, dein reditum parare, advenire, redire, comparere, nemini latet. Circa haec ipsa tempora, quibus ecclesia festa Adventus et Epiphaniae celebrat, Ephesii olim Timothei, primi Ephesini episcopi, tempore *καταγώγια*, reditus in urbem Dianae suae celebrabant modis a ludo Gothico non multum abludentibus. Quod festum quum inhibere et tollere studeret Timotheus, a bacchantibus Ephesiis trucidatus fuit. Martyrium eius Mstum (apud Du Cange v. *Καταγώγια*) sic rem et ritus festi narrat: *τῆς δὲ Ἐφεσίως λείψανα ἔτι τῆς πρώην εἰδωλολατρίας ἐν τοῖς τὸ τηνικαῦτα ταύτην οἰκοῦσιν ἐχούσης Καταγωγίων οὕτω καλουμένων, ὡς αὐτοὶ τότε ἐκάλουν, ἑορτὴν ἐν ἡμέραις τισὶν ἐπιτελούντων προσχήματα μὲν ἀπρεπῆ ἑαυτοῖς περιτιθέντες, πρὸς δὲ τὸ μὴ γιγνώσκεσθαι προσωπείοις κατακαλύπτοντες τὰ ἑαυτῶν πρόσωπα, ῥοπαλά τε ἐπιφερούμενοι καὶ εἰκόνας εἰδώλων, καί τινα ᾄσματα ἀποκαλοῦντες, ἐπιόντες τε ἀτάκτως ἐλευθέροις ἀνδράσι καὶ σεμναῖς γυναιξὶν, φόνους οὐ τοὺς τυχόντας ἐργαζόμενοι καὶ πλῆθος αἱμάτων ἐκχέοντες ἐν τοῖς ἐπισήμοις τῆς πόλεως τόποις.* Conf. Menolog. Basil. T. II. p. 24. ad diem XXII. Ianuarii, qui martyrio Timothei sacer est. Ut Ephesiis ob reditum Dianae licebat hilaritati usque ad verbera et caedes aliasque iniurias indulgere, sic licebat quoque Christianis ob Christi adventum saturnalia, brumalia, vota, Calendas Ianuarias, ludos Gothicos, festa stultorum, festum hypodiaconorum, barbatorias, Cyclopes agere. Quid enim aliud Cyclopes, quam pelliti Gothi, milites Roberti, incarnati diaboli? Quod hodie nostris puerulis terrendis praestant imaginarii milites Roberti, et sic dicti *Popantze*, seu lemures aut Panes aut spectra uno verbo, id erat olim Cyclops. Ut ad illorum speciem in somnis oblatam expavescunt et deficiunt pueruli nostrates, incubo oppressi, queruntur que se territos a milite Roberti fuisse, ita olim caussabantur Cyclopem. Hinc inter insomniorum phantasmata retulit Artemidorus pag. 13. 7. *Κύκλωπα ἰδεῖν ἢ τὸ ἄντρον αὐτοῦ*, aitque id significare *παραλελύσθαι ἢ νοσεῖν.* Sane, quem medici incubum appellant, vulgus et infantes *Alp*, *Popantz* et alia, veteres Cyclopem, resolvit velut et exanimat homines et prosternit momentanea epilepsia. Hinc nati ludi *Cyclopes* et *Cyclopea* dicti, in quibus monstrosi coelites vultus, terricula-
Ed. L. 113 menta mera producebantur, de quibus v. Interpp. ad Hist. Aug. T. II. p. 206. et 845. nullaque paene in re differebant Gothici ludi a Cyclopibus, nisi in eo, quod in Gothicis ho-

Digitized by Google

mines prodirent aut Gothi, aut ad Gothicum morem compositi; in Cyclopibus, qui Satyros et rusticos, opiliones, caprimulgos Graecos referrent. Ut in ludis Gothicis licebat convicia in circumstantes, praesertim si qui rogantibus stipem non darent, spargere, sic licebat quoque Satyris et Cyclopibus. Revera origine tenus nihil differebant satyrae a Cyclopibus; ambo erant ludi rusticani. Ut urbani suas tragoedias et comoedias habebant, dramata suae utrique fortunae, nobiliori et humiliori propria: sic habebant rustici quoque sua dramata, nempe Cyclopes seu Satyros, qui deinceps satyricam poësin pepererunt, seu ludos rusticanos et pastorales in theatris urbicis productos. Satyri non erant revera capripedes, sed integri homines caprillis pellibus induti, quarum crura dependentia fabulam de Satyris hircipedibus dederunt. Possem hic quaedam de licentia omnibus paene gentilium festis communi, convicia et dicteria in obvios quosque iactandi, quae etiam a Gothicis ludis non aberat, afferre. Sane in satyricis ludis regnabat, unde etiam dictum fuit satyris aliquem exagitare, et satyrarum nomen pro mordacibus libellis natum est. Sed abduceret me illa res ab instituto. Id tantum dicam, ex illis Gothicis ludis adhuc hodie morem superesse, quo milites, musici, scholastici cum suis rectoribus Calendis Ianuariis ad aedes honoratiorum cum tympanis, tubis aliisque instrumentis musicis accedunt, cantant, novum annum gratulantur et stipem rogant. Vigebat ille mos, *τὸν ἀγυρμὸν* dico, tempore Tzetzae, qui Chiliad. XIII. vs. 248. haec habet:

Ὅσοι κατ' ἀρχίμηνον τὴν Ἰανουαρίου
Καὶ τῇ Χριστοῦ γεννήσει δὲ καὶ τῇ φώτων ἡμέρᾳ
Ὁπόσοι περιτρέχουσι τὰς θύρας προσαιτοῦντες.

Pervenit ille mos deinceps a Graecis ad nos et ad Russos quoque, de quorum *ἀγυρμῷ* locum notabilem ex libro Germanico, qui inscribitur *Veründert Rusland* Latine redditum adscribam. Habetur ibi p.59. *Calendis ipsis novi anni, qui dies apud Russos inter maxime festos est, - - post meridiem incipiebat Imperator cum proceribus omnibus id, quod Russi slawen appellabant. Verbum illud slawen notat festum diem celebrare seu deo gratias agere* [*ἀπευχαριστεῖν*] *continuatque illud institutum per octo dies hoc modo. Duo Russi praecedunt, gestantes instrumentum ferreum, tympano simile; pistilla, quibus id pulsant, hebetandi soni causa panno involuta sunt. Hos sequitur Czarus cum toto clero et ingenti comitatu Cneesorum et Boiarorum. Tota caterva trahis super glacie vel nive vehitur et ad praecipuos palatinos invisit. Quas in aedes venerint, cantant ibi Russice hymnum: Te Deum laudamus, et gratulantur novum annum. Quibus factis hospes Czaro, ut*

summo sacerdoti, munus insigne dat in numis, satellitiumque ad epulas invitat. Ut satis factum ventri est, post alteram plerumque horam abit turba et ad alium procerum divertit. Hunc ad modum quotidie quinque vel sex illustres domos adeunt. Ea res, ob Czari praesentiam, cui apocombia omnia cedunt, ingens lucrum refert. Incidit adhuc in memoriam veteris aevi ridiculus alius mos, cum Gothico ludo quodammodo conveniens, de quo v. Du Cange v. *Bombus.* Citat ibi locum veteris chartae e Camdeno et Spelmanno, de quodam Baldino, qui terras in comitatu Suffolkiensi tenuit per serienciam, *pro qua debuit facere singulis annis die natali Domini coram domino rege unum saltum, unum sufflctum et unum bombulum.* Id est debuit in tributi vicem coram rege Britanniae die natali Domini choream desultare, σάσσειν, buccas inflare ad excipiendum colaphum et crepitum ventris emittere, ut tam superiore, quam inferiore strepens ore risum excitaret. Digna illo aevo et barbaris illis oblectatio.

222. A. 4. [381, 4.] δωδεκαημέρον. Graeci duodecim illos dies, qui festum Nativitatis Christi et Epiphaniae intercedunt *Dodecahemeron* appellant, nostrates *duodecim noctes*, vulgari lingua *die 12 Nächte.* Solebat per illos dies Imperator CPtanus cletoria seu solennes epulas instituere, quibus proceres suos excipiebat, diebus singulis alios, ut patet distincte e Cletorologio. Haec sunt illa ἐξ ἔθους κλητώρια τῆς δωδεκαημέρου, quae Cedrenus ait Iustinian. ob eversae urbis luctum non fecisse. Similes epulas, sed per novem aut decem dies tantummodo continuatas, praebebat Imperator festo Paschatis; vid. p. 141. C. 9., ubi ἡ ἑξαήμερος τῆς διακαινησίμου appellatur festivitas sex proximis a Paschatis die diebus peracta. Sed hac de re suo loco latius; v. Du Cange v. δωδεκαήμερον.

A. 5. [381, 5.] τρυγητικὸν. Quare coena haec *vindemialis* appelletur, media hieme, mihi quidem latet; alii coniectent.

A. 8. [381, 7.] πέξαι. Sic solent librarii Graeci pro παῖξαι. Inspiciatur imago alvei lusorii cum Graecobarbara inscriptione apud Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 751. Inde manavit verbum τροχοπεκτεῖν pro τροχοπαικτεῖν apud Artemidorum p. 65. 25. et ψηφοπεκτεῖν apud eundem p. 164. 2. Sic infra apud Nostrum p. 252. C. ult. ἐξαιῶσαι pro ἐξεῶσαι, p. 411. C. 9. πλάκαις pro πλάκες, p. 434. C. ult. παιζοδρόμιον pro πεζοδρόμιον et pag. 282. ult. ἐπ' αἰσχάτων pro ἐπ' ἐσχάτων, *in fine, tandem*, p. 292. D. 7. δωραιῶν pro δωρεῶν; p. 387. B. 7. χαιλῶναι legitur. Apud Theoph. p. 172. A. 7. et alibi ἀντέρειν pro ἀνταίρειν. Possent similia exempla integris plaustris congeri et sexcentena loca auctorum ex hoc medicinae fonte restaurari. Sed hic locus non est, et satis in

Digitized by Google

praefatione dixi, quamobrem gnarus et prudens hac in re librario potius, qui membranas nostras exaravit, quam saeculo nostro morem gesserim.

B. 4. [381, 11.] πανδουρῶν. Quale sit instrumentum musicum pandura, ex Nostro quidem non apparet. At Chronicon Alexandrinum prodit tibiam esse, cuius p. 268. haec leguntur: οἱ οὖν ἑκάστου ἀριθμοῦ πανδοῦροι, *tibicines uniuscuiusque cohortis*, ἀπὸ ἑσπέρας [vespera diei antecedenti] εἰς τοὺς οἴκους ἀπιόντες τῶν καλούντων οὓς ἤθελον ἐπ' ἀρίστῳ εἰς τὴν ἑξῆς, ηὔλουν πρὸς τὸ γνῶναι ἐκεῖσε. It. vita msta Simeon. Sali.: ἔλαβεν ἐν μιᾷ πανδοῦριν καὶ ἤρξατο αὐλεῖν εἰς στενορύμην. Hoc ideo monendum duxi, quia veteres trichordum panduram appellabant; vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 874. Panduramne voluit Anastasius, in cuius Adriano I. p. 107. haec leguntur: *Direxit in eius* [Caroli M.] *occursum universos iudices, ad fere* 30. *millia ab hac Romana urbe, in locum, qui dicitur Nonas, ubi eum cum bandora susceperunt.* Sed procul dubio scripsit ille *cum bando* [id est vexillo imperiali] *re susceperunt.*

B. 5. [381, 11.] γοῦνας. *Vestes pelliceas*; vid. Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 125. B. et Du Cange Gl. utroque h. v. *[*Pauper et gunnata, id est pellicea Saxonia,* Luitpr. p. 154.]* Est p. 485. A. edit. Murat. Remansit vox in sermone Anglicano, in quo *gown* notat *pallium*, scilicet medio aevo ubique terrarum paene pelliti incedebant et extimae honestiores vestes, id est pallia, pellita erant, sic ut hirsuta pars interius gereretur. Possent Gothi et gentes septentrionales videri morem hunc invexisse. Sed Romani iam gestabant penulas, id est pallia pellita; quamvis usus eorum tam frequens non esset, atque fuit aevo medio. Unde mirari subit, qui fiat, ut in mentione tot generum vestitus noster codex tamen pelliciorum paene nullam faciat, idque eo magis, quum Graeci commercia cum Russis exercerent, a quibus pellicia procul dubio accipiebant. Sed hac de re alibi dico, ubi de castoreis ago. Ad hunc locum adhuc noto, ioculatores hos pellitos a Papia, forte ex aevi sui more, aut certe ex scriptore quodam medii aevi, *setigeros* appellari. *Setiger, ioculator cilicio* [f. *pellicio*] *vestitus*; nisi *cilicium* pro pelle hirsuta, diphthera posuerit. Porro ait Noster gestatas illas gunas fuisse ἐξ ἀντιστρόφου, *inverse*, ita ut pars hirsuta, quae communi more solet intus versus cutim gestari et pro maxima parte conspectum fugit, extro vertatur, ut ille, de quo Moschus in Limone c. 126. narrat: ἐν μιᾷ κυριακῇ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, στρέψας τὸ καμάσιον αὐτοῦ καὶ ἔξω φορέσας τὰ τούτου μαλλία. Sed ibi τὰ μαλλία τοῦ καμασίου sunt flocci, villi linei aut lanei. Nam camasium lineum aut laneum erat: de quo genere infra dicam,

Digitized by Google

ubi de *λινομαλωταρίοις*. Omnia quae perverse, contra quam debet atque solet, fiunt, geruntur, ponuntur, Graeci ἐξ ἀντιστρόφου fieri dicunt, et uno vocabulo ἐξανάστροφα, quo utitur Theophanes p. 342. A. 8. et 372. A. 5. et alibi.

B. 5. [381, 12.] *πρόσωπα*. Id est *προσωπεῖα*, *larvas*, *personas*, *masqueras*. De quibus, ut dicam post eos, qui Ed. L. 114 libros de iis integros ediderunt, opus esse non puto. Conf. Du Cange v. *Barbator*, cuius opinioni subscribo, nomen barbatorum, (id mimorum genus est,) a praegrandibus barbatis larvis derivantis. Conf. eiusdem Gloss. Gr. v. *Μοσκύρας*, quod ait esse *histrionem*, *ioculatorem*, *γελωτοποιὸν*, *ὑποκριτὴν* et *larvam* quoque, *μορμολυκεῖον*. Utrumque recte. مسكر, *Moscher* in IV. Coniugatione et *Mosaccher* in secunda Arabibus est homo *risum ciens*; et *Maschar* est omnis res, quae risum ciet. Hinc patet origo notissimae vocis *masque* et *masquerade*, quae omnem mimum, simulamentum, glaucoma, quo homo ductitatur, ludificatur, *κωμῳδεῖται*, notat. Longe alia vox est *Masca*, quatenus strigam aut sagam notat, et *masca* vel potius *mascara* (haec enim integra est, illa altera truncata vox,) *persona* et *larva*. Illa, *masca*, est Germanica, et adhucdum dicimus *eine Metze*, pro foemina abominabili, scorto. Haec vero, *Mascara*, est Arabicae originis. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Masca*, ubi inter alia e Catholico Armorico haec profert: *Gueen*: Gall. *faux visage*; Lat. *larva*, *quod vulgo dicitur Mascara*. Vocabulum *Gueen* est vetus Germanicum *waehn*. Hodie dicimus *Wahn* de omni falsa persuasione.

222. B. 7. [381, 13.] *σκουτάρια*. Umbra et reliquiae hae sunt veteris moris gladiatores in convivia introducendi, de quo more apud Etruscos, Romanos, Celtas et alios usitato v. Athen. p. 153. fine et 154., nisi malis reliquias has esse saltationum veteribus inter pocula usitatarum in armis, quarum exempla idem Athenaeus p. 155. habet.

C. 4. [381, 20.] *σφαιροδρομίον*. Non exercitia pilae, qualia Romani norant et Graeci veteres, sed illud designat, ex oriente a Persis acceptum, quod جوكان *Tzucan*, *τζυκᾶν* appellant, unde locus, in quo exercebatur, *τζυκανιστήριον*, cuius mentio fit a Nostro p. 322. A. 3. Scilicet sedens in equo clava, quam manu tenet, excutit humi iacentem globum ligneum et rapide provolutum aut volantem potius incitato equo persequitur, ulteriusque agit incusso iterum malleo ligneo, idque toties iterat, donec pila metam attigerit. Itineratores paene omnes de hoc nobili equestri exercitio, sed valde quoque periculoso, multa narrant. Integram de eo dissertationem ad Ioinvill. dedit Du Cange. Aliqua etiam in Gloss. Gr. et CPli Chr. habet pag. 123. Lib. II. Sed in

Digitized by Google

eo fugit ipsum ratio, quod credidit Graecos hunc ludum a Latinis accepisse et vocem *chicane*, quatenus ludum hunc equestrem notat, Gallicae originis esse. Nam procul dubio et nomen et res e Persia venit; vid. della Valle et Sanson. Videtur mihi ludum hunc designare Paulinus in Eucharistico vs. 143.:

Firmatur facile ad iuvenilia vita sequenda,
Ut mihi pulcher equus faleris que ornatior esset,
Strator procerus, velox canis et speciosus
Accipiter, Romana et nuper ab urbe petita
Aurata instrueret nostrum sfera concita ludum.

C. 7. [382, 1.] τῷ ἄρχοντι τῆς θυμέλης. Praefectum ergo ludorum scenicorum et musicae instrumentalis habebant. Procul dubio idem est atque *domesticus thymelae*, qui infra p. 417. B. 1. inter officiales chartularii sacellii postremus nominatur. Quo loco satis mirari non possum, quod praefectus thymelae fuerit sub dispositione Sacellii; quem alio loco dico mihi videri similem fuisse nostris almosynariis in aulis principum catholicorum. Non enim amabant Impp. Graeci musicam instrumentalem et errore superstitionis monachalis infecti pro re turpi et vetita eam habebant. Verum quidem est, thymelam, id est scenam, in qua musica praecipuas partes agebat, multorum vitiorum matrem fuisse antiquis temporibus, et thymelicos, id est histriones musicam exercentes, a Latinis medio aevo ministellos dictos, hodie virtuosos dicunt et castratos, fuisse genus hominum flagitiosissimum, perdendis multis, oblectandis paucis factum, qui vera animi oblectamenta ignorant. Sed propterea musica ipsa contemni non debebat. Certum tamen est, Graecos ab ea velut a re infami abhorruisse, eoque errore cum Russos, tum Muhamedanos infecisse, quorum illi musicam instrumentalem omnem suis templis excludunt; hi vel ipsam quoque vocalem, et eo procedunt odii, ut, quum velint profligati pudoris hominem dicere, criminibusque odiosissimis inquinatum, atheum, perditum, eum perhibeant voce fidibusque canere. Hinc factum, ut oppido raro per codicem hunc nostrum memorentur musici instrumentis canentes, thymelici. Vix unquam illis musicam suam exercere licebat, nisi statutis quibusdam diebus solutae hilaritatis et licentiae, qualis erat hic ludo Gothico destinatus. Tunc enim servari debebat antiquus ritus in honorem vetustatis, neque poterat vel a religiosissimis principibus abrogari. Producebantur quoque thymelica spectacula in conviviis, quibus legati exteri excipiebantur; vid. p. 342. B. 5. Priorum quidem Imperatorum Romanorum utebantur aliqui musica et thymelicis inter prandendum. Olympiodorus apud Photium p. 108. ed. Hoesch. de Constantio haec narrat: ἦν Κωνστάντιος ἐν

Digitized by Google

μὲν ταῖς προόδοις κατηφὴς καὶ σκυθρωπὸς - -, *ἐν δὲ δείπνοις καὶ συμποσίοις τερπνὸς καὶ πολιτικὸς* [urbanus, lepidus, comis], *ὡς καὶ ἐρίζειν τοῖς μίμοις πολλάκις παίζουσι πρὸ τῆς τραπέζης*. *Mimi*, thymelici, ioculatores, musici iidem sunt. Gloss. mst. Concilii Laodiceni c. 54. : *Temelici*, *ioculatores*. Verum iam in Alexandro Severo laudat Lampridius p. 985. cap. XLI., quod *voluptates scenicas nunquam in convivio habuerit*. Iulianus in Misopogone p. 339. C. ed. Spanh. : *εἴργω τῶν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ' ἀβελτηρίας*, ait, Antiochenos subsannans, *οὐδ' εἴσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς νεομηνίας τοῦ ἔτους, ὑπ' ἀναισθησίας*. Insignis locus et rei nostrae apprime congruus. *Arceo me a theatris per summam stultitiam, neque in aulam admitto scenam* [id est histriones et panduristas] *nisi anni Calendis*, *prae animi mei stupore*. Idem in Ludovico Pio laudant Annales Metenses A. 873.: *Nunquam in risu exaltavit vocem suam*, *nec quando in summis festivitatibus ad laetitiam populi procedebant thymelici*, *scurrae et mimi cum coraulis et citaristis coram eo*. Contra vero Theophanes p. 368. inter alia turpia et nefanda, quibus obruere Constantinum Copronymum et invidiam eius memoriae facere studet, hoc quoque ponit, quod citharoedos epulis suis adhibuerit, et inter patriarchae, ipsi aequalis atque cognominis et prorsus addicti flagitia numerat, quod talibus conviviis interesse et musicos audire sustinuerit. Ubi enim thymelici essent, neque patriarchae, neque clerico ulli locus erat. *Ἔπεισεν αὐτὸν κιθαρῳδῶν ἀνέχεσθαι ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ*. Leo Magnus edicto sanxit, ut diebus dominicis musica omnis instrumentalis feriaretur. Chronicon Alexandr. anno eius decimo haec habet : *αὐτὸς θειότατος βασιλεὺς τὰς κυριακὰς ἀπράκτους ἐκέλευσε γενέσθαι*, *ἐκφωνήσας περὶ τούτου θεῖον αὐτοῦ νόμον, ἵνα μὴ αὐλὸς ἢ κιθάρα ἢ ἄλλο τι μουσικὸν λέγῃ ἐν κυριακῇ*, *ἀλλὰ πάντα ἀργεῖν*. Conf. Malal. T. II. p. 78. De versione mea huius loci Latina verbum adhuc addendum. Reddidi vocem *θυμέλης*, *scenae ludorumque theatralium* : quod neminem velim ad poësin dramaticam trahere; quamvis olim *ἡ θυμέλη* et *ἡ σκηνὴ*, item agones *θυμελικοὶ* et *σκηνικοὶ* diligenter distinguerentur sic, ut thymelica *ἀκροάματα* essent musica, fidibus, tibiis, voce, scenica vero fabulae sermone et gestibus exhibitae, ut clare patet ex Athenaeo p. 350. C. 2. Verum poësis dramatica eo aevo iamdudum desierat, neque nisi saeculo XVI. demum in usum rediit ; et *scenae* nomine appellabant medio aevo *τὰ θαύματα*, pegmata, in quibus spectacula ludiera ab histrionibus circumforaneis edi solebant, ut e canone Concilii Aquisgranensis de anno 816. apparet, *quod non oporteat sacerdotes aut clericos quibuscunque spectaculis in scenis aut nuptiis interesse*,

Digitized by Google

sed antequam thymelici ingrediantur, exsurgere eos convenit, atque inde discedere. Hi thymelici sunt, quos medio aevo *ioculatores* dicebant, et corrupto Italico ore vocabulo *zigoladri*, unde nostrum *Zigeuner*.

C. pen. [382, 5.] τοὺλ τοὺλ. Procul dubio gaudebunt rimatores veteris Scythicae aut Gothicae linguae ob antiquas voces hic ex oblivione in lucem prodeuntes. Mihi autem in illis barbarismis otium et ingenium consumere operae pretium non videtur. Posset una et altera margarita huic sterquilinio inesse, sed saepe quoque Constantinus, aut quisquis auctor est huius Glossarii barbarici, ab imperitis aut malignis deceptus fuisse. Iuvat Cl. Leichii iudicium alicubi in eius adversariis depositum huc adscribere. *[Constantinus Porphyr. ineptas et barbaricas comminiscitur etymologias, ut *diadora* Romanis est *iam erat*, de admin. imperio p. 92. fin. ed. Ban- Ed. L. 115 dur.]* In universum quidem iniuria Constantino non fit. At in allegata caussa tamen eum defendere ausim. *Diadora* recte videtur per ἀπάρτι ἦν, *de nunc erat*, reddi. Nam *di adora* Italicum illorum temporum aliud nihil significat. Ceterum placuisse sibi illa tempora nugacia et puerilitatem litterarum reiuvenescere gestientium satis prodentia in talibus lusibus cum peregrinis et ignoratis dialectis, constat cum ex hoc Nostri loco, tum ex illo, quod in coronatione Papae soleret Evangelium sub Missa non solum Graece, sed etiam Hebraice praelegi ab hominibus, qui Hebraice et Graece aeque bene callebant, atque Europaei nos Tatarice aut Iapanice callemus. Ridiculum aeque acroama monachos illos Hebraice praelegentes audire, atque Gothos et Graeculos in hoc nostro capite suum γαύζαι βόνας βιχηδιας etc. recitantes. Concilii Pisani Acta de anno 1409. referunt die 7. Iulii, quo Alexander Papa fuit coronatus, praeter alia solennia etiam illud fuisse *de epistola et evangelio in Missa Graece, Hebraice et Latine.* Vid. quae infra de usu sermonis Latini in curia Byzantina, et Graeci in curiis et ecclesiis occidentalibus dicam ad p. 431. A.

223. D. 1 [383, 12.] κλάδους συνομόθρονας. Duo hic observanda. Unum, κλάδους poni pro *filiis*: quod si exemplis vellem demonstrare, arriperem locum communem. Suffecerit tantummodo, ὥστε ἀφοσιώσασθαι, Pindari Olymp. od. 2. vs. 81. Antholog. H. Steph. p. 8. Carm. 39. et Artemidori pag. 91. citare. ubi haec verba leguntur: ὥσπερ τῶν δένδρων τέκνα εἰσὶν οἱ βλαστοὶ, οὕτω καὶ τῶν ἀνδρῶν τέκνα εἰσὶν οἱ βλαστοί. Nihil frequentius, quam ἔρνος, θάλος, κλάδος, βλαστὸς, et similia de corpore adolescente et ab altero progenito dicere. Hinc elegans et certa confirmatur cl. Leichii emendatio in Curis secundis ad Inscriptiones Muratorianas p. 58. proposita, ubi πορφυρόβλα-

Digitized by Google

στος κλάδος memoratur; cuius dictionis exempla plura et ille ibi habet et Du Cange v. *Πορφυρογέννητος.* Alterum est formatio *συνομόθρονας* pro *συνομοθρόνους*, tanquam si nominativus esset *συνομόθρων.* Magnam sibi licentiam in formandis contra regulas grammaticas vulgares nominibus arrogarunt non tantum novi, qui hoc in genere nimii et *ἄλογοι* prorsus fuerunt, sed etiam veteres. Possent ingentes acervi exemplorum similium congeri, si opus esset. Verum praestat speciminis causa pauca quaedam delibare. Notum *ἔγγων* pro *ἔγγονος*; v. Du Cange h. v. In dedicatione Herodis statuae Regillae vs. 35. occurrit *πρωτόθρονες ἕδραι*, quasi a *πρωτόθρων*, ubi v. Salmas., qui ad Aram Dosiadaei pag. 223. edit. Cren. huic *ἔψανδρα* pro *ἔψανδρον* imputat, quasi ab *ἐψάνηρ.* Dioscorides c. 661. *κυνόθηρες* habet pro *κυνοθῆραι*, *venatores cum canibus venantes*, quasi a *κυνόθηρ.* Chrysostomus orat. de circo: *ἱππεὺς αὐτοῦ οὐκ ἀπὸ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μιλιοδρομῶν*, quasi a *σφενδὼν* pro *σφενδόνη.* Scholiastes ad Harmenopuli Epitomen in Iure Graeco-Romano: *συστατικαί εἰσιν αἱ διδόμεναι τοῖς ὑπὸ ἐπιτίμιον ὡς ἀθώοσιν*, pro *ἀθώοις*, tanquam si ab *ἀθώων* singulari esset. Procopius, in editione Hoescheliana certe, p. 52. 26. *ὑπὸ μήδεσι* habet tanquam a nominativo *μῆδες* pro *μῆδοι*, et p. 55. 15. *μῆδαν στρατὸν* pro *μῆδον*, tanquam a *μῆς* nominativo. In carminibus a Iensio pro anecdotis editis n. 38. de Amphipoli legitur: *Αἰγίδεσιν μέγα νεῖκος*, *argumentum contentionis pro Aegidis* seu *Atheniensibus.* Ad hunc modum Latini *lines* dixerunt pro *ληνοί*, lacus vino servando e torculari expresso, aut et aquae. *Στίχες* pro *στίχοι* dixit Homerus et alii. In codice msto Reimariano Anthologiae Graecae inveni pag. 60. 2. ed. Steph. *ἀριστονόας*, ubi editum *ἀριστονόους.* *Ῥοδοδάκτυλος* pro *ῥοδοδακτύλου* est in Anthologiae edit. Flor. et Aldina, ubi edit. H. Stephani dat *ῥοδοδακτύλου* p. 124. 10. Aeque *νοὸς*, *νοΐ* ac *νοῦ* vel *νόου* et *νόῳ*, item *πλοῦς*, *πλοὸς*, *πλοΐ*, quam *πλόου* vel *πλοῦ*, *πλόῳ* dici constat. Vid. ad p. 73. B. 8., ubi de formatione *διάκων*, *διάκονος*, *διάκονι*, et in plurali *διάκονες* dixi. Conf. Du Cange v. *Patron* et *Pandox.*

224. B. 8. [384, 5.] *ἀνέτειλεν.* Schema hoc, quo nomina pluralia non neutra cum verbo singulari componuntur, Pindaricum appellatur, de quo vid. Lesbonax. Nescio huccine referam *ἦν* pro *ἦσαν*, de quo dico ad Thucydid. IV. 75. p. 254. 89. Negare illud nuper voluit Pauwius ad Pindarum. Sed non moramur hominem fanaticum, in Graecis quidem litteris. Vid. ad pag. 412. B. 2. dicenda.

C. 1. [384, 7.] *ὡς.* Tam saepe inveni Graecis in libris *ὡς* pro *ᾧ* positum, ut in Anthologia, Diogene Laërtio, Arri-

Digitized by Google

ano Epicteteo et aliis, ut credam, ὡς novis Graecis idem atque ὡ valere et, ut multa alia eius commatis, a librariis vetustati obtrusa esse, quemadmodum saepe εἶναι, quod novis Graecis *est* significat, pro veteri ἐστὶ substituerunt. Talis καπηλείας καὶ μαγγανείας infinita occurrunt exempla, ut satis cautus et sagax criticus esse non possit furfuribus istis secernendis. Ceterum, quod ad versionem huius versus meam attinet, quo intelligatur et tueri se queat, tenendum, me, quum verterem, sic construxisse verba: κύριοι τῆς ἐξουσίας τῶν περάτων. Mallem tamen nunc verti *domini finium imperii.* Nam ἡ ἐξουσία idem est atque *imperium*; τὰ πέρατα τῆς ἐξουσίας ergo idem sunt atque *fines orbis Romani.* Patet ex p. 164. B. 10.

225. A. 3. [386, 24.] μαγίστρου Πέτρου. Vid. de hoc Petro Magistro quae dixi praefat. ad tomum primum p. IV.

B. ult. [387, 7.] ἐπιτρέπει ἐνεγκεῖν. Inclusi verba haec uncis, quia supervacanea videbantur esse et aut perperam huc e sequentibus translata, aut idem significantia atque ἐπιδίδωσι praecedens. Notandus hic processus dignitatum. E decurione fit comes admissionum, ex hoc Illustrius. De his et sequentibus dignitatibus, ut agentium in rebus, augustalis et aliis, repetere nolo, quae Gutherus, Du Cange et alii habent, qui hoc argumentum pertractarunt, praesertim quum eorum pleraque post Heraclii tempora et forte quoque citius desierint, mutata curiae augustae forma.

226. B. 5. [388, 4.] δίδεται. Id ex more novae Graeciae, quae δίδω, δίδεις, δίδει et δίδομαι, δίδῃ, δίδεται format, frequentibus in nostro codice exemplis. In ἔπαυσεν subintelligitur ὁ αὐτοκράτωρ, de quo sermo erat in opere olim integro, in illis, quae decerptam hanc particulam antecedebant. Augustales, Aegypti praefectos, Alexandriae residentes, saeculo VII. desiisse, Saracenis Aegypto potitis, res nota est.

C. 3. [388, 11.] ῥιγίας. Regia olim audiebat porta, quae, isto nomine abolito, deinceps Chalce dicebatur, extrema palatii, in urbem educens.

C. 5. [388, 12.] εἰς τὸ ὄχημα αὐτοῦ. Invidiosum olim erat vehiculis in urbe uti; vid. Vopisc. in Aureliano pag. 425. T. II. H. A. Verum *omnes honorati, seu militarium, seu civilium ordinum intra urbem vehiculis dignitatis suae, id est carrucis, utantor.* Verba sunt legis ibidem p. 416. a Salmasio citatae, quem etiam p. 552. inspici velim, ut etiam Vales. ad Amm. Marcell. illud *iudiciale carpentum* p. 630. Hinc in pompa et apparatu praefecti recenset Asterius currum et virgam silentiarii vel ostiarii auream, orat. in oeconomum iniquitatis: τίς δὲ τῶν ὑπάρχων τῆς ἀξίας ἡ σκευή; τὸ ἀργυροῦν ὄχημα, ἡ καλαμὶς ἡ χρυσῆ. Notabile,

Digitized by Google

quod currum argenteum praefecto tribuit, quum alii aureum, id est aureis bracteis incrustatum. Harduinus ad Themistium p. 488. dignitatibus civilibus et militaribus carruchas biiuges argenteas seu argenteis laminis inductas, praefecto praetorio autem auratam tribuit. Quantum ad posterius attinet, habet sibi consentientem Theophanem, in ceteris adversum. Hoc enim auctore non soli praefecti praetorio, sed etiam archontes quique aureis quadrigis carruchis utebantur. Locus hic est p. 207., ubi narrat, quo in apparatu rex Arabum Aretas legatum Iustiniani exceperit: *ἵστατο ἐπάνω τεσσάρων ἐλεφάντων* [sic loquebantur tunc, volentes significare, illum iunctos ad currum quatuor elephantos habuisse, et Latini quoque balbutiem eandem imitabantur; sic Turpinus cap. 29.: *Beatum Rothlandum super duas mulas carcto aureo subvectum*;] *ἐχόντων ζυγὸν καὶ τέσσαρας τροχοὺς, καὶ ἐπάνω ὡς ὄχημα ὑψηλὸν ἠμφιεσμένον χρυσέοις πετάλοις, ὥσπερ ἐστὶ τὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπάρχων ὀχήματα.* Procedebat luxus et fastus eo, ut auro gemmas et uniones adderent, ut colligitur e loco Fridegodi in S. Wilfrido c. 11.:

Gemmata vehitur [episcopus] *archontum more curuli.*

Quantum ad formam harum carrucarum attinet, ex inspe-
Ed. L. 116 ctione tabularum aenearum Notitiae utriusque imperii liquet, eas a nostratibus curribus pensilibus et tectis multum diversas fuisse. Nam patebant superne et immobiliter incubabant quatuor suis rotis. Ad eundem paene modum facti sunt currus, quibus vehuntur magnates Scytharum in imaginibus arcus Theodosiani apud Bandurium; qualibus in Belgio molitores saccos frumenti et farinae convehunt in molendinas et devehunt rursus, quarum crassae rotae canthis ferreis septae non sunt. Ceterum erat peculiaris domus, *καῤῥουχεῖον* dicta, in qua stabat praefecti praetorio carrucha, ut e Malala T. II. p. 40. discimus. Hinc liquet, quid sit *τῆς μεγάλης δράξασθαι ἀπήνης*, *grandem carrucham arripere*, in illo epigrammate, quod libro II. Anthologiae c. 45. et apud Constant. Porphyrogen. de thematibus p. 7. C. exstat, a Bandurio miris modis expositum. Significat autem dictio, *quando Cappadoces iterum et tertium apprehendant magnum carpentum*, quando toties praesides provinciarum aut praefecti urbi vel praetorio fiant. Illustrat eam locus Actorum S. Iulianae virginis Martyr. c. 1. (apud Du Cange Gl. Lat. v. *Carruca*): *Haec audiens dedit munera Eleusius Imperatori Maximiano et successit praefecto alii administranti, seditque in carruca, praefecturae agens officium*, id est ipso actu capiens possessionem et exercens iura praefecturae, ubi *carruca* non est sella *curulis*, quod putabat V. D. Potest quoque de consulatu accipi. Procopius fine L. I. de bello Persico: *ἄνδρα ὕπαρ-*

Digitized by Google

χον δυνατὸν οὕτω γεγενημένον, ἐς πατρικίους δὲ ἀναγραφέντα καὶ ἐς τῶν ὑπάτων ἀναβεβηκότα τὸν δίφρον, οὗ μεῖζον εἶναι οὐδὲν ἔν γε τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ δοκεῖ. In carruca procedenti praefecto praeambulabant eius officium seu satellites in splendido apparatu. S. Fulgentius homil. LX. de S. Laurentio: *Ignea caruca, quam praecedunt officia pretiosa, non chlamydati, non scutati et sericati.*

226. D. 2. [389, 2.] στρατιῶν. Est ex more scribae ει et ι permutandi, pro στρατειῶν. Est autem hic loci *στρατεία militia*, non id, quod hac aetate solemus sic appellare, status in armis merentis et patriae defensioni invigilantis, sed omnis functio, munus quodcunque, seu militare, seu civile, et investitura, seu commissio, impositio eius in alicuius humeros. *οἱ ἐν στρατείαις ἐξεταζόμενοι* sunt officiis fungentes publicis cuiuscunque generis, apud Theophan. p. 42. D. pen. Idem p. 387. C. 3. habet *στρατεύεσθαι ἐν βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις, in regiis servitiis militare*, id est occupari, seu potius merere stipendium. Ex eo nempe, quod *stipendium merere* a rege vel republica necessarium adiunctum et consequens militiae esset, factum, ut militare et *στρατεύεσθαι* diceretur pro honorarium in servitiis aut regis aut reipublicae mereri, quocunque modo id fiat. Cedren. p. 516. D. 10. habet *μετεκίνησε τοῦτον ἧς μετῄει στρατείας, impediebat eum*, arcebat, amovebat, *a promotione, collatione, muneris, quod ambiebat, obtinenda*, et p. 485. B. ult.: *ὁ στρατεύων τῶν ἱπποκόμων, strator eo tempore et die serviens.* Nicephorus Patriarch. CPtanus Breviar. Hist. p. 223. ed. Petav.: *στρατείαις τῶν ἀξιωμάτων φιλοτιμούμενοι, investituris, collationibus, commissionibus dignitatum donati, macti.* Pariter Latini sequiores dicunt eodem sensu *militare*, esse in officio quocunque publico. Imo eo excesserunt quidam, ut *militare* pro officium suum facere, praestare usum de se exspectatum et debitum quacunque in re, etiam de rebus non animatis dicerent. Sic Tertullianus de Pallio: *Aries est machina, quae muros frangere militat*, id est quae frangendo muros officium facit et destinationi suae satisfacit. Ipse iam Horatius Epist. I. 2.:

venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in sylvis catulus.

Hinc *militia* passim auctoribus idem est atque *comitatus*, totum corpus militiarum, id est officiorum et dignitatum aulicarum. Ita Stephanus Garlandus in Chronico Mauriacensi L. II.: *Hoc retroactis saeculis fuerat inauditum, ut homo, qui diaconatus fungebatur officio, militiae simul post regem duceret principatum.* Rectene vero Gutherus p. 538. dicat fuisse discrimen inter τὰς στρατείας et τὰς προβολὰς hoc, ut hoc

Digitized by Google

maiorum dignitatum fuerit, quae per sacras epistolas impetrarentur, illud minorum, quae per probatoriam obtinerentur, examinent alii. Mihi quidem videtur hoc nostrum caput illi favere, in quo interpretando, si patiar id, quod vereor ne mihi contingat, vereor autem ne parum satisfecero eruditae Iurisprudentiae studiosis, meminerint velim a studiis iuris omni vita me alienum fuisse, et haec sacra non nisi coactum, ferente sic libri huius serie et argumento, attingere, non sine metu et tergiversatione.

D. ult. [389, 7.] *αὐτῷ*. Esse pro *αὐτὸ* ex more librarii *o* et *ω* promiscue habendi, vix dignum annotatione duco. Et sufficiat semel aut oppido raro talia monuisse, quorum emendatio vel ex Latina interpretatione satis colligi potest.

227. A. 1. [389, 7.] *καὶ τοῦτό ἐστι ἡ στρατεία αὐτοῦ.* *Et haec est militia eius*, seu traditio virgae aureae ex manu Imperatoris in suam, est investitura eius, est symbolum, quo ipso declaratur et constituitur aliquis Silentiarius. Solebant olim dignitates aut *διὰ λόγου*, simplici verbo et iussu Imperatoris, aut per codicillos, aut *διὰ βραβείων*, traditis honorum signis, conferri. Qua de re infra latius disseretur ad Cletorologium. Hic tantum annotabo, haud raro signa illa, quibus quis investiretur et novo muneri praeficeretur, propria et accommodata illi muneri fuisse. Silentiariorum et ostiariorum, quos cum Marschallis nostratibus compares, erat in functione sui muneris, quando introducerent legatos aliosve aut praecederent processionem, virgam auream, id est aurea bractea inductam, gestare. Traditio ergo talis virgae, quam deinceps in functione sui muneris gererent, erat optimum et maxime accommodatum signum investiturae. Ita in ecclesiastico ordine hypodiaconus traditione *τοῦ χερνιβοξέστου* seu malluvii investiebatur, seu ordinabatur, et diaconus traditione *τοῦ ῥιπιδίου*, seu flabelli, quoniam illius erat aquam sacerdoti lavanti affundere et pelvim sustinere, huius muscas flabello a sanctis donis abigere. Pari modo videntur principes orientales investiisse. De Alaoddino Chorezimschaho, potentissimo tum et magnificentissimo orientis principe, narrat Abulfeda ad A. F. 628. seu Chr. 1231., quo ista dynastia a Genkischano eversa desiit, eius aulicorum quemque in vexillis suis notam suo muneri convenientem gestasse. *In vexillis suis eorum quisque gestabat*, ait, *notam nigram, e qua dignosceretur. Sic signum Dawadari*, [atramentario vel Canicleo praefecti, cancellarii.] *erat atramentarium. Signum Selictari*, [seu eius qui arma principis gerit, scutiferi, *τοῦ ὑπερασπιστοῦ*, protectoris] *erat arcus* [ut in aula principis Scythici par erat]. *Teschtedari* [seu pincernae] *erat Misineh* [videtur lagena argentea esse, aut poculum; non

Digitized by Google

enim mihi constat de significatione vocabuli non Arabici;] *signum Gemdari* [seu stragulis, sarcinis, bastagis, vestiario praefecti] *erat sacciperium; signum Amir Achuri* [seu praefecti equorum, stratoris, aut comitis stabuli] *erat solea equina. Signum Giauschorum* [seu apparitorum, mandatorum,] *erat Cobbah seu umbella*, *παστάς*, *aurea.* Verba ipsa Arabica quoque iuvat adscribere في اعلامهم علامة سودا يعرفون بها فعلامة الدوادار الدواة والسلاحدار القوس وعلامة الطشتدار المسينة والجدار النفجة وعلامة امير اخور النعل وعلامة الجاوشية قبة ذهب، Locum hunc diligentius tractabo ad Abulfedam, si unquam in fatis sit illum a me edi. Apparet saltim hinc, principes orientales consuevisse traditione vexillorum investire, quibus intextae essent imagines et symbola earum rerum, quae ad cuiusque dignitatis curam praecipue spectarent, quemadmodum Imperatores occidentales et Graeci traditione ipsarum illarum rerum interdum investirent. Fuit tamen apud hos magna diversitas symbolorum et brabeorum, de quibus conferri potest Du Cange v. *Investire*, et nos quoque infra ad pag. 408. nonnulla his addemus.

A. 2. [389, 8.] *νιρεγιάτον.* Facile liquet *γρεγιάτον*, quod membranae in margine dabant, esse istius, quod in textu conspicitur, emendationem. Sed scholion additum Graeculo dignum est, eumque prodit, a quo profectum fuit, Latinae linguae perparum callentem. Putabat homo, quia *grex* *ποίμνη* est, ideo *gregatum*, vel ut tum temporis pronuntia- Ed. L. 117 bant, *gregiatum* (nostro scribendi more *gretschatum*) esse *ποιμαντικὸν*, *pastorium*. Non incommode quidem *pastorium* appellaretur diploma, quo alicui pastus, id est *τροφὴ*, victus, assignatur. Nam id erat *gregatum*, aut *impensatum*, quo alio nomine idem significatur. Verum tamen gregatum hoc non est, sed est mutilatum initio *aggregatum*, charta, qua quis stipendiatorum numero aggregatur. *Νηβενσιάτον* autem nihil aliud est, quam deformatum a Graeculis *impensatum*. *Σι* proferebant ut nos *sch*. *Impensiatum* sonabat idem atque *impenschatum*. Erat autem impensatum charta vel diploma, codicillus, quo significabatur rationali largitionum, impensas in exhibentem deinceps faciendas esse, illum porro unum fore eorum, qui pensiones seu stipendia e fisco acciperent.

227. A. 4. [389, 10.] *ἐν τῷ σκρινίῳ τοῦ βενεφικίου τοῦ λατερκούλου.* Aut ipsa re, aut saltim tacite in mente et sic dicta Grammaticis constructione transponenda sunt verba in hunc modum: *ἐν τῷ σκρινίῳ τοῦ λατερκούλου τοῦ βενεφικίου*, *in scrinio laterculi beneficii.* Et sic velim interpretationem meam reformari: *in scrinio istius laterculi*, quod *laterculum beneficii* seu beneficentiae, *τῆς εὐεργεσίας*, appellari solet. Erant

Digitized by Google

latercula codices in scrinio memoriae depositi, qui dignitatum et administrationum tam civilium quam militarium et mandatorum principis et promotionum et consuetudinum notitiam continebant, ut ait Guther. p. 584. Scrinium hoc memoriae subdivisum in alia minora erat, quorum unum scrinium beneficii, in quo iacebat depositum laterculum seu codex, notitia, index nominum eorum, qui beneficio quodam ex liberalitate principis fruebantur. Talia latercula dicebant quoque *libros*, item *commentarios beneficiorum*; vid. Guther. p. 229. Tertullianus apud eundem p. 627. *matrices beneficiorum* memorat, ubi reponere cum Conthero *beneficiariorum* equidem nolim. *Beneficia* sunt *beneficiarii*, ut τὰ ἀλλάξιμα, *mutatoria*, proceres, quibus ius competit in mutatoriis comparendi coram principe. Vid. tamen quae Casaub. et Salmasius ad Scr. H. A. T. I. p. 17. et 95. habent. Inquisitionem iuridicam in morem militias palatinas vendendi et emendi, rerum harum imperitus, non aggredior, permittoque lubens illis, ad quos pertinet.

A. 8. [389, 13.] πραγματικὸν τύπον. Pragmatica, id est actualis forma, pragmatica sanctio est ea, iuxta cuius formulam et edictum in rebus gerendis, in administratione rerum publicarum potest et debet πράττεσθαι, agi et procedi; vid. Salmas. ad S. H. A. T. II. p. 85. et Du Cange Gloss. utroque. Latini quoque *factum* appellant, ut Salmasius l. c. docuit; quod confirmat Theophanes p. 122. A. 6., ubi πρᾶξις ἔγγραφος, *factum litteris consignatum*, est iussio regia scripta. Pragmatica historia, qualis in exemplum libri Polybii citari solent, item philosophia pragmatica huc non pertinent, longe alterius generis res. Aptius huc refertur Suetonii formalis epistola, τυπικὴ, τύπος, *forma*, continens normam agendorum, Domitiani c. XIII.: *pari arrogantia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic coepit: dominus et deus noster sic fieri iubet.* Simpliciter quoque *typum* et *formam* dicebant. Vid. Du Cange in his vocibus et Alteserr. ad Anastas. p. 65.

A. 10. [389, 15.] τίρονα. Ut στρατεύεσθαι non tantum de castrensi, sed etiam palatina militia dicitur, ita *tiro* est non ille tantum, qui rudimenta ponit armorum tractandorum et aliquando successurus est in locum militis stipendiis fruentis, aut praedia militaria possidentis, sed etiam ille, qui alicui munere civili et aulico fungenti adiungitur, ipsi per fata decedenti aliquando in eius et munus et rogam successurus. Utriusque generis enim tirones stipendia non percipiebant quoad tirones essent. Et ut tiro militaris vice militis, cui substitutus esset, in castra pergere debebat, ipso milite aut nolente, aut non valente expeditioni adesse: sic tiro palatinus munia sui senioris, loco ipsius, obire debebat.

Digitized by Google

Apprime huc facit locus Macarii Homil. 43.: *ὥσπερ πολέμου συγκροτουμένου οὐκ ἀπέρχονται οἱ σοφοὶ καὶ μεγιστᾶνες ἐκεῖ, ἀλλὰ φοβούμενοι τὸν θάνατον ἀπομένουσι, λοιπὸν προβάλλονται* [velut scutum ipsis obiiciuntur, et proiiciuntur adversus hostes] *οἱ τίρωνες καὶ οἱ πένητες καὶ οἱ ἰδιῶται.* Vid. Du Cange Gloss. Graec. h. v. Quoniam tales militiae opimae erant, et aut rogis annuis, aut fundis militaribus dotatae, et facultatem habebant, qui eas possiderent, aliis vendendi, iure approbationis Imperatori reservato, caro solebant illae militiae venire, et grandis quoque erat taxa pro confirmatione talis contractus fisco solvenda. Sed haec a ICtis melius tradita esse non dubito.

B. 1. [389, 18.] *τῷ μέρει τῆς δεσποίνης.* Ita quoque Latini *pars* dicunt pro *obsequium*, *comitativa*. *Res privatae partis Augustae* est in Notitia imperii. Quum de parte seu aula et aulica constitutione rerum Augustae CPtanae perparum annotatum reperiam, et Augustarum rara mentio fiat apud scriptores Byzantinos, libet, quae hactenus observavi huius rei huc in brevem indiculum, nulla habita ordinis ratione, coniicere. Dicitur hic loci Augusta suum referendarium habuisse. Habebant ergo Augustae peculiarem sibi aulam et eadem officia atque Imperator, quae quidem foemininum sexum decerent. Idem de reginis Franciae observaverat cl. Leichius in adversariis. *[Les reines de France avoient leurs offices comme les rois. Fauchet. pag. 477.]* Sic habebant primicerium suum. Eustathius in vita S. Eutychii, Patriarchae CPtani, commemorat *πριμικήριον μέρους Αὐγούστης*, apud Du Cange v. *πριμικήριος.* Erat ipsis peculiare vestiarium seu gazophylacium (v. Script. post Theophan. p. 89.), et aerarium. Nicephorus Gregoras L. VII. Histor.: *ὅθεν χιλιάδας νομισμάτων οὐκ ὀλίγας τοῖς οἰκοδόμοις δεδωκὼς ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τῆς δεσποίνης χρημάτων.* Cudebant monetam et officinam suam monetariam habebant. Sane Theophanes anno 20. Constantini M. ait eum matri Helenae monetam indulsisse. Putem tamen id de omnibus Augustabus dici non posse; sed quae illarum eo iure fruerentur, illas ex peculiari indultu maritorum aut filiorum habuisse. Exercebant mercaturam suis navibus, ut ex historia Theophili constat, quam Cedren. p. 514. D. narrat. Diebus festis matronas procerum ad se gratulatum procedentes excipiebant epulisque adhibebant, ut ex multis Nostri locis (v. p. 172. C. ult.) et e Pachymeris VIII. 9. constat, cuius haec sunt verba: *ἐπειδὴ γὰρ ἑορτὴ ἦν καὶ ἔδει συνάξεις μὲν τῶν μεγιστάνων πρὸς βασιλέα, προσόδους τε καὶ τῶν ματρωνῶν παρὰ τὴν Αὔγουσταν γίνεσθαι.* Sed assistebantne in consistorio, quando res imperii tractarentur? Interdum id factum puto, ut quando mariti es-

Digitized by Google

sent uxorii, aut rei summae gerendae non pares, aut imperium Augustabus deberent, aut urbe abessent et administrandum imperium interea Augustabus commisissent. Alexii Comneni matrem, cui filius imperium debebat, saepe praesedisse in consultationibus, illo praesertim in Epiro adversus Rogerium Normannum bella gerente, discimus ex Alexiade Annae Comnenae. Margareta Augusta, Isaacii Angeli uxor, interfuisse conciliis dicitur a Rhamnusio p. 87. et 104.; de Euphrosyna, Alexii uxore, narrat Nicetas pag. 243., sed ut rem novam carpens, eam legatos exteros una cum marito in consistorio praesedentem excepisse: *πρεσβείας μεγίστης ἐθνῶν μελλούσης βασιλεῖ ἐποπτάνεσθαι, θρόνοι συμφυεῖς πολυτελεῖς παρετίθεντο, καὶ συνεδρεύουσα προεκάθητο λαμπρῶς διεσκευασμένη.* Manuelis Comneni altera uxor, Bertha, Germani sanguinis heroina, *ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν αὐτῷ συνοικήσασα* (ait Cinnamus p. 57. C. 1.) *ἐπὶ μέσης ἐξελάλησε τῆς συγκλήτου βουλῆς μεγάλου καὶ αὐτὴ καὶ πολεμικωτάτου γένους εἶναι εἰποῦσα* (ita leg.), *coram pleno senatu dicebat, se quidem illustri pariter quoque et bellicosissima gente editam esse, attamen non audivisse.* Conf. Nicet. p. 75. Theodoram Augustam, Iustiniani coniugem, in consistorio sedisse perhibet Procopius in Hist. Arcana. Sed Theodoram impotentem et avidam imperii foeminam, Iustinianum autem uxorium fuisse constat. Sedebant autem, si assiderent, pone cancellos et velatae, ne conspicerentur a viris barbatis. Quod ex innata orientalium uxoribus verecundia, seu potius ferocia et superbia satis colligitur, et ex illo Malalae loco colligi posse mihi videtur T. II. p. 54., ubi narrans de nuptiis Theodosii cum Athenaide, Leontii philosophi filia, deinceps Eudocia dicta, ait eam Thodosio a sorore Pulcheria laudatam ita movisse stimulos, ut eam videre optaret, ideoque Imperatorem a sorore rogasse, ut per speciem alicuius negotii Athenaidem in suum,
Ed. L. 118 sororis nempe, cubiculum adduceret: *ἤτησε τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν ὡς ἐπ᾽ ἄλλῳ τινὶ εἰσαγαγεῖν τὴν Ἀθηναΐδα ἐν τῷ αὐτῆς κουβουκλείῳ, ἵνα διὰ τοῦ βήλου θεάσηται αὐτὴν, ita trans velum eam spectaret*, id est ut ipse stans extra cancellos spectaret illius non staturam solummodo, sed nudum quoque vultum. *Βῆλον* hic loci non velum, sed cancellos ligneos notat. Saltim id colligi posse videtur ex hoc loco Imperatorem quando cum maxime necessariis ageret, extra cancellos substitisse, nedum alios. Vid. quae ad p. 120. C. 2. dixi. Quando maritos in castra comitarentur, a mulis gestata cobba vel alcova tecta, quae est *καταπέτασμα* aut *θολωτὸν*, absidatum aut in pyramidem fastigiatum, velis undecunque dependentibus et lecticam operientibus. Vid. Alexiad. L. XII. p. 353. init. Rubros calceos gestabant, ut mariti.

Digitized by Google

Georgius Acropolita in Chronico c. 52. de Marquesina, Ioannis Vatazae concubina: *εἰς τοσοῦτον τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἐξεκρέματο ὡς καὶ πέδιλα ὑποδεδέσθαι δοῦναι ταύτῃ κοκκοβαφῆ καὶ ἐφεστρίδας τοιαύτας καὶ χαλινὰ, ἕπεσθαι δὲ αὐτῇ πλείους ἢ τῇ κυρίως δεσποίνῃ.* Sceptrum Augustas suum sibi proprium, a sceptro Augusti diversum, gestasse patet e Codini libro de officiis Aulae Byzant., ut c. XVII. n. 24. Habebant peculiarem sibi clerum et musicam, quam appellant, capellam. V. Du Cange Gloss. Gr. p. 322. v. *Δομέστικος τοῦ δεσποινικοῦ κλήρου.* Magistro sacrorum officiorum partis Augusti licuisse absque venia, quando vellet ad Imperatricem accedere, saltim saeculo V., patet ex Malala T. II. p. 56., ubi de Paullino sic ait: *ἔχων δὲ παῤῥησίαν πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον, ὡς παράνυμφος, καὶ πρὸς τὴν Αὔγουσταν Εὐδοκίαν εἰσῄει συχνῶς ὁ αὐτὸς Παυλῖνος, ὡς μάγιστρος.* Nisi dicamus Paullinum magistrum non partis Augusti, sed Augustae fuisse. Nam profecto neque magistro proprio carebat eorum aula. De titulis Augustarum et filiarum, *δέσποινα*, *περιφανεστάτη*, *ἐπιφανεστάτη*, aliis, et mutationibus, quas temporum decursus in eos invexit, nolo multa congerere, ne nimius in uno sim. Procedamus ergo.

227. B. 3. [389, 19.] *ὑπολήψεως χρηστῆς.* Novis Graecis est *ὑπόληψις* id quod nobis *reputatio*, existimatio, bona vel mala hominum de aliquo opinio. Basilius Patric. in Naumachicis apud Fabric. Bibl. Gr. Vol. VIII. pag. 138.: *οἱ ἄλλοι πάντες, ὅσοι μεγάλα κατώρθωσαν, τὸν ἄνετον εὐθὺς αἱροῦνται βίον καὶ εὐδιάχυτον, καὶ δευτέροις ἀποκνοῦσιν ἐγχειρεῖν κατορθώμασιν, ἵνα μὴ πολλάκις τοῖς ὕστερον ἀτυχήσαντες καὶ τὴν τῶν προτέρων ὑπόληψιν ἀμαυροτέραν παράσχωσι.* Saepe cum *χρηστῇ* componitur, ut hic, saepe quoque sic nude ponitur, pro bona opinione, et ut apud Latinos *opinatus* virum bonae existimationis significat, ita *ὑπειλημμένος* apud Graecos. Hinc corrigendus Theophanes p. 227. B. 11. et scrib. *ὑπειλημμένος* pro *ἐπειλημμένος*. (Vid. Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 265.) Idem auctor p. 233. A. 9.: *εὐυπόληπτος* habet. Hinc intelligas illud Lupi Ferrariensis epist. 22. *vestram opinatissimam liberalitatem flagito*, id est celeberrimam et amplissimae exspectationis liberalitatem, de qua summa quaeque sperantur, *ὑπολαμβάνεται.* Infra apud Nostrum p. 233. A. 9. habemus *εὐυπολήπτους*, homines, de quibus bona omnia sperantur et existimantur. Latini sequiores tales *creditos*, *creditarios* appellabant (*hommes de credit*); v. Du Cange his in vocibus et in Gr. v. *ὑπόληψις*.

B. 4. [389, 20.] *μεμαρτυρημένοι.* *Commendati ob vitam honestam.* *Μαρτυρεῖν τινι* habet Zosimus p. 346. 2. pro *bona*

Digitized by Google

et praeclara de aliquo praedicare, et Theophanes p. 48. A. 7. et 64. C. 9.: μαρτυρεῖν τινα εἰς ἐπισκοπὴν, *commendare, laudare aliquem ut aptum episcopatui. Boni* et *mali testimonii* sunt in vet. chartis apud Du Cange v. *Noctivagi*, sunt homines *bonae* aut *malae famae*. Μαρτυρεῖν pro *celebrare* est in veteri inscriptione apud Murator. p. MXXVI. 5.: γέγονα Ἄλκηστις ἐκείνη ἡ πάλαι φίλανδρος, ἣν καὶ θεοὶ καὶ βροτοὶ ἐμαρτύρησαν σωφροσύνης ἕνεκα.

B. 5. [390, 1.] παρ' αὐτῇ. Id est παρ' αὐτὴν, ut etiam Latini sequiores *introducere quem apud alterum* pro *ad alterum*.

B. 8. [390, 3.] καίτοι ἔχοντι ἤδη τὴν στρατείαν. Iam enim investituram ab Imperatore acceperat. Patet ex hoc loco et praecedente κοινοῦ [B. 2.] et exemplo patriciae Zostae, non licuisse Augustae aliquem aut aliquam in comitatum et militiam suam assumere, quem Imperator non approbasset et assensu edictoque suo confirmasset.

C. 3. [390, 9.] τῆς θείας τὴν λῆξιν. *Foeminae divinae conditionis.* Recurret in sequentibus saepius dictio de Imperatoribus ὁ τῆς θείας λήξεως. Expedienda igitur eius origo et significatio. Alemannus ad Procopium p. 13. *pie mortuus* vertit. Gretser. in Codino p. 183. et Combefis. in Script. post Theophan. p. 48. A. 2. reddunt *piae* aut *beatae memoriae*. Sic satis bene ad sensum, sed vim vocis non exprimunt. Derivarunt illi forte a λήγω, *desino*, sed est a λαγχάνω. Probarem tamen, si constaret solos defunctos ea appellatione donari, viventes non item. De quo in neutram partem equidem decernere adhuc valeo, quum explorare neglexerim. Si solis vita functis competeret, significaret eos, qui ad dei peculium pertinent, qui omni se cum rebus humanis consortio exuerunt. Sane τῆς ἄνω λήξεως ἀξιωθῆναι dixit Cedrenus p. 519. C. 4. pro *coelitum sorte* vel *conditione beari*; πρὸς τὴν ἐκεῖθεν λῆξιν μεθίστασθαι dixit Cinnamus p. 15. fine (ita ferente saeculo pro ἐκεῖθι) pro *illuc ire*, ad deum nempe, rebus humanis excedere. Imitati hac in re Christiani gentiles fuerint, qui pro *mori* dicebant πρὸς τὴν καλλίω καὶ θεοφιλεστέραν λῆξιν μεταστῆναι, vid. Aristid. T. I. p. 70. c. fin., ubi λῆξις aut *sors* vel *conditio* est, aut διατριβὴ, χώρα, ἐν ᾗ διατρίβεται, *locus, in quo agitur*; ut λῆξις τῶν ὀμμάτων, *sedes oculorum, orbita*. Euseb. Hist. Eccl IX. 10.: προπηδῶσιν αὐτῷ τὰ ὄμματα καὶ τῆς ἰδίας λήξεως ἀποπεσόντα πηρὸν αὐτὸν ἀφίησιν. Nicetas p. 34. c. fin.: τοῦ ῥηγὸς εἰς τὴν ἑῴαν λῆξιν διαβάντος et p. 199. D.: ἤδη ἡ ἑῴα καὶ ἑσπέριος ὑπὸ Ῥωμαίους τελοῦσα λῆξις αὐτῷ προσεχώρησε. Pariter si quis σοφίας λῆξις appelletur, ut factum fuit Theodoro Metochitae (v. Du Cange v. Σκιάδιν), dubium est, sitne ille, qui sapientiae in peculium cessit, aut ἐνδιαίτημα, sapientiae diversori-

Digitized by Google

um, habitaculum. Quodsi vero exemplis evincatur, quod evinci posse vix dubitem, vivis quoque Imperatoribus tributum hunc titulum fuisse, arcessenda erit eius ratio ex illo more divina omnia appellandi, quae ad Imperatores pertinerent. Erit itaque ille, cuius conditio divina est, cuius mandata, scripta, instituta, res omnes divina dicuntur. Confirmat hanc interpretationem dictio ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, *piae sortis* vel *conditionis*, qua utitur Eustathius apud Alemann. in notis ad Procopium p. 87., vir, in cuius titulis etiam pii titulus esset; item ὁ τῆς ἀοιδήμου, vir in cuius titulis etiam ille τοῦ ἀοιδήμου esset, apud Nicetam Choniat. p. 28. D. 4.

C. 10. [390, 14.] πουνκτάριοι. Scholion marginale reddit πυγματισταὶ, tanquam si *punctarii* et *pugnarii* et *punctum* atque *pugnus* idem significarent. Qui autem punctuarii fuerint, a ICtis petatur.

D. 3. [390, 18.] ἀπὸ προσκυνήσεως μόνης ἦν ἡ στρατεια. Non enim licebat cuivis principem adorare. Hinc intelligitur, quare paulo post protector et domesticus pariter *adoratores* appellantur, quia nempe ambo *sacram purpuram adorare pervenerant*, ut codex Theodosianus loquitur, id est eo bonae fortunae pervenerant, ut facultate principis adorandi gauderent. Conf. Guther. p. 443. Vales. ad Amm. Marc. p. 346. * [*Theodosius adorator numeri Theodosiae*, *Georgius Opiius numeri militum*, *Epiphanius agrifex*, *Theodorus Acolythus S. R. Ecclesiae*. In his subscriptionibus *numerus* pro regione ponitur, atque adeo *adorator* fere idem erit atque tribunus sive comes. Quae coniectura est Ciambini et Fabretti. Mabillon. Comm. in Ord. Roman. p. 29.]* Potest omnino adorator et tribunus idem esse, quia tribunus ultimus erat eorum, quibus licebat principem adorare. Et forte protectores omnes gradu tribunis aequivalebant. Codex Theodos. L. I. comites et tribunos scholarum tales appellat, *qui et divinis epulis adhibentur, et adorandi principis facultatem habent*.

227. D. 4. [390, 19.] προβατωρίαν. Probatoriae sunt litterae vel diplomata, quibus ille, qui ad aliquod officium adsciscitur, idoneus et probatus renuntiatur. Vid. Guther. p. 521. Nam debebant prius probari seu tentari, num sese approbaturi probantibus essent. V. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 997. Ita debebat strategus eum, qui scholariatum ambiret, δοκιμάζειν, εἰ ἀνδρεῖός ἐστιν, ut ait Leo Grammat. p. 454. C. 3. Quod scholiastes dat ἔδιτον, est idem atque editum specimen, scilicet probitatis et fortitudinis. Testabantur nempe probatoriae seu testimonia illa, *editum* a petente fuisse specimen, e quo agnitus fuerit idoneus. Ed. L. 119

227. D. 9. [391, 3.] ἀδοράτωρ. Quod scholion marginale vocem *adorator* per προσευκτέος et προσκυνητέος reddit, id

Digitized by Google

non tam errori calami, qui suspectus omnino haberi possit, tanquam rescribendum sit *προσευκτῆς* et *προσκυνητῆς*, quam potius alii ex inscitia Latini sermonis orto debetur, quo Graeculi credebant vocum Latinarum terminationes in *or* gerundiis in *dus* et *tus* aequivalere. Illo eos errore laborasse ut credam, inducit me vox *ῥογάτωρ* apud Codinum pag. 68. n. 84., quae notat *rogandum*, roga vel stipendio afficiendum. Multa eius commatis apud novos Graecos reperias, in quibus *ωρ* et *ος* promiscue et pro *ης* usurpantur, ut *ἐξπλωράτος* pro *explorator*, aut Graeca terminatione *ἐξπλωράτης*. *Delegator* pro *delegatus* in Novell. 130. Iustiniani. *Advocator* pro *advocato* est in charta vetere apud Murator. T. II. Antiqu. Ital. p. 791., ubi nominatur *Wido Abbas cum Pagano advocatore* (id est advocato, syndico, defensore,) *suo; μανδάτος* pro *μανδάτωρ*, *nuntius*, *παρασυρτάτος* pro *παρασύρτης*, *qui equos dextrarios manu ducit*, *ταλλάτος* (alii tamen *ταλλαῖος* scribunt, utrique recte,) *σχοινοπλόκος*. Celebris ICti nomen meretur, cui aliquantulum insistam et lucem affundam. Est Arabicae originis. طلال *Thallal* notat restionem, qui e fibris et foliis palmarum funes torquet. Vid. Du Cange Gl. Gr. p. 1509. Sic quoque Latini *barbator* pro *barbatus*, larvam barbatam gerens. V. Du Cange Gl. Lat. h. v. Ipsis veteribus Graecis hoc schema non ignotum. *Ῥητορόμυκτος* est apud Laërtium II. §. 19. 12. pro *ῥητορομύκτης*, rhetorum subsannator, qui rhetoribus blennam emungit. Inveniet talia multa, qui attendere velit, et forte prodam ipse quaedam in notis ad Anthologiam Graecam.

D. ult. [391, 4.] *προτέκτορ δομεστίκους*. *Protector domesticus* est perfrequens in libris et saxis. Memoria itaque deserebat doctissimum Du Cangium, quando litteras PROTDOMESTICUS in illa inscriptione Mediolanensi, quam in notis ad Cinnamum p. 438. exhibet, per PROTODOMESTICUS explicat, quum punctum debuisset post quartam litteram poni, quo protinus constitisset, esse compendium vocis *protector*.

228. A. 6. [391, 8.] *καὶ σύμβολα*. Superfluum hic aliquid, aut alio modo corruptum. Interpretatus fui, ut potui.

B. 2. [391, 14.] *πεκτοράριν*. *Pectorarium* est aut illud parvum mantellum e cervicibus dependens usque ad iuncturas cubitorum, undique in orbem solidum, qualia Rectores Magnifici huius Universitatis et Decani gerunt in solennibus processionibus (veterum aliqui *colobium* appellant), aut est idem atque *ταβλίον*, de quo suo loco dixi. Conf. Du Cange v. *Pectorale*.

C. 5. [392, 7.] *πραισεντάλιος*. Id est comitatensis. Nam qui in comitatu principis sunt, eum praesentem comitantur,

Digitized by Google

dicuntur praesentes, praesentales, in praesenti esse. Vid. Guther. p. 339. Vales. ad Amm. Marc. p. 8. et 52. Du Cange v. *Praesens*.

C. 6. [392, 8.] τοὺς μ'. Quinam hi quadraginta sint, alii, qui scient me melius, dixerint.

C. 8. [392, 10.] πληροῖν. Sitne hic error calami, an novae Graeciae mos verba in όω desinentia in infinitivo contrahendi in οῖν, ubi alii in οῦν solent, non novi. Mihi quidem exemplum talis contractionis aliud non occurrit. Saepissime quoque librarius noster αὐτοῖς e. c. dedit pro αὐτούς, et alia id genus peccavit οι pro ου exarando. Ut facillimum esset, aut paene necessarium videretur, πληροῦν reponere. Tutius tamen existimavi reddere, quod in membranis iacet, bene gnarus veteres Dores et Aeoles pro ου saepe οι extulisse, quorum dialecti reliquias esse non posse πληροῖν quis audeat contendere? Pindari cum est δίδοι pro δίδου, quidni pariter διδοῖν pro διδοῦν dixerint? Quidni ad hunc quoque modum voluerit librarius p. 231. inscriptione cap. LXXXVIII. versu tertio βεβαιοῖν dare (id est βεβαιοῦν), praesertim quum consueverit ν finale omittere, aut signo hoc ˜, quod longo circumflexo paene simile est, repraesentare? Sunt aliae plures in Nostro reliquiae dialectorum, ut e. c. εἰθῶτα pro εἰωθότα. Atqui Siculi εἶθα pro εἴωθα dicebant. Caeterum in πληροῦν, *finire*, subintelligitur *primiceriatum*. Unde intelligitur, primicerios non diutius anno militasse, quo finito eos Calendis Maiis in altiorem gradum, forte spathariorum aut spatharocandidatorum ascendisse. Πληροῦν ἀπὸ σιλεντιαρίων, *excedere e silentiariis* est in Chronic. Alexandr. Vid. Du Cange v. *Complere*.

D. 8. [392, 20.] φερίαις. Non recte Scholiastes reddit αἰσίοις. Sunt quidem omnes αἴσιοι dies, id est solennes, festivi, feriae seu tales dies, quibus a silentiis seu deliberationibus aulicis et expeditionibus negotiorum consuetis et a iure dicendo scrinia seu collegia palatina et urbana feriarentur: at non vicissim feriae omnes sunt αἴσιοι. Dixi de hac voce alibi.

229. A. 2. [393, 4.] ἐν τοῖς ἄνω μέρεσι. Non multum aberam, quin saltim in Latina interpretatione pro *superioribus* substituerem *inferioribus*. Profecto, quod *in partibus superioribus seu occidentalibus* dederim, non eo factum, quod scirem partes occidentales Graecis fuisse superiores dictas, sed quod ἄνω claris litteris scriptum coram viderem, et partes tamen non septentrionales, sed occidentales designari ipsa res loqueretur. Solent enim alias Graeci partes ad in boream sibi sitas τὰ ἄνω, partes autem ad austrum, et in eius in utramque plagam vicinia sitas versus occidentem et orientem terras τὰ κάτω μέρη appellare. Sic Graecia, Peloponnesus, Sicilia, Calabria, et illinc Palaestina Byzantinis τὰ κατωτικὰ μέρη

Digitized by Google

sunt, quod paulo post exemplis demonstrabo. Intercesserunt tamen quaedam, quae me consilii ancipitem fecerunt, et id saltim docuerunt, morem hunc loquendi non fuisse perpetuum et ipsos Graecos sibi non constare. Primus occurrebat Procopii locus, qui lectioni *ἄνω* valde patrocinari videretur. Est Anecdotae historiae p. 130. c. fin. edit. Lugdunensis: *οἱ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκράτορες ἐν τοῖς ἄνω χωρίοις γεγενημένοι.* Sed paulo post deserebat me hoc praesidium, quum ex Alemanni notis intelligo, *χρόνοις* leg. esse pro *χωρίοις*. Maius autem superest hoc alterum in fragmento auctoris nescio cuius, quod Bandurius p. 10. notarum ad Constantini Themata citat: *αἱ ἄνω Γαλλίαι καὶ τὸ ἐπέκεινα τῶν Ἀλπέων εἰσὶ τὰ πρὸς Ὠκεανὸν, οἷον Γαλατία, Ἱσπανία, Γερμανοὶ δὲ οἱ Φράγκοι.* Disputari tamen adversus hanc quoque auctoritatem hoc potest, Gallias superiores dici non CPleos, sed Italiae respectu et Galliae Cisalpinae, quum haec *κάτω*, id est ad austrum, illa Transalpina versus boream, adeoque sursum versus polum porrecta sit. Adhuc tamen unum succurrit, quod lectioni *ἄνω* favet. Imperator in S. Sophiam et praecipue in circum e palatio procedens, id est e septentrione versus austrum, non *καταβαίνειν*, sed semper *ἀναβαίνειν* dicitur. Ergone mos erat Byzantinis in austrum sita *τὰ ἄνω* et contraria *τὰ κάτω* appellare? Si fuit, in diversa profecto a Geographorum et aliorum suae gentis scriptorum more et instituto abierunt, qui in longitudinem quidem orientem superiorem, occidentem inferiorem statuerunt; latitudinem autem orbis prosequentes e septentrione, tanquam editiore, in austrum, ut humiliorem, descendunt. Exempla in promtu sunt. Aristid. T. II. p. 355. c. fin. *τὸν κάτω πάντα τόπον ἀνοιχθέντα*, *omnem inferiorem regionem apertam*, suo tempore quum dicit, significare vult, tractum maris mediterranei occidentalem, circa Hispaniam, ipsumque oceanum Britannicum libere navigari. Theophani p. 60. D. 4. Theodosius e Roma CPlin tendens dicitur *ἀνελθεῖν*; conf. p. 78. C. 3.; et vicissim Byzantio in Italiam euntes *κατέρχεσθαι* p. 113. A. 3. Pari modo qui e Bulgaria et septentrione CPlin tendunt, dicuntur eidem *καταβαίνειν* p. 320. C. 7. In Tactico nostro saepe legitur *ἀποβάλλειν*, armata manu intrare, proprie se abiicere, devolvi in Syriam, utpote CPli versus meridiem orientalem sitam. Contra e Persia Byzantium venientes dicuntur *ἀνελθεῖν* p. 232. antep. Malalas T. II. p. 58. de Eudocia ad sacra loca in exilium exeunte *εἰς τοὺς ἁγίους τόπους κατῆλθεν* ait, quamvis *κατελθεῖν* hoc quidem loco accipi possit pro *ire* vel *venire* aliquo cum intentione perpetuo ibi manendi: quae notio verbo *κατέρχεσθαι* et *κατιέναι* inest. Apud Theophanem p. 360. D. 9. iunguntur *τὰ κατωτικὰ μέρη* cum

Digitized by Google

insulis maris Aegaei et cum Hellade. Sunt ergo insulae maris mediterranei inter Peloponnesum, Aegyptum et Africam usque ad Siciliam sitae. Idem p. 392. B. 5. τὰ κατωτικὰ μέρη ἕως Σικελίας habet. Hinc intelligas illum Alexiadis locum p. Ed. L. 120 338. D. 3.: ὁ Κανταχουζηνὸς τὸν Γενουσίων στόλον περὶ τὰ κατώτερα μέρη διαπλέοντα ἐγγύς που εἶναι μεμαθηκώς. Interpres verba περὶ τὰ κατώτερα μέρη praeteriit. Significant autem tractum Elidis et Spartae et mare, quod illas alluit, versus Cretam porrectum. Confirmant sequentia, in quibus promontorium Maleae memoratur. Ex Hellade CPlin profectio est ἄνοδος, et contraria, seu hinc illuc, est κάθοδος apud Constantin. in vita Basilii Macedonis p. 196. C. 4. Ex Alexandria Byzantium navigare est ἀνακομίζεσθαι Agathiae p. 49. 17., e Graecia in Pontum navigare ἀναπλεῖν Plutarcho Vitar. I. p. 218. antep. edit. H. Stephani. Conf. Aristidis T. I. p. 238. 2. Unum adhuc addam e Commentariis Eustathii ad Homerum insignem locum: τὸ ἀνήγαγεν ὕψους ἐστὶ δηλωτικὸν, καὶ καλῶς εἴρηται, ὡς τοῦ εἰς Τροίαν ἐκ τῶν νοτίων πλόου ἀναγωγῆς τινος, ἤτοι ἀναβάσεως καὶ ὡς εἰπεῖν ἀνάπλου ὄντος, ὅπερ καὶ ὁ ἐκεῖθεν ἀνάῤῥους Ἑλλήσποντος [retro currens Hellespontus] δηλοῖ κατάῤῥους ὤν· διὸ καὶ κατωτικὰ Ἑλλάδα ὁ κοινὸς λόγος φησί, Helladem appellat vulgaris sermo partes inferiores, ὡς κάτω κειμένων τῶν ἐκεῖ πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς. Intelligit Thessaliam, cuius respectu Hellas ad austrum iacet. Inversa nos ratione agimus et ad austrum sita superiora, ad boream inferiora dicimus. E. c. Saxonia superior est nostra haec patria, inferior quae versus ostia Albis et Visurgis ad mare Germanicum prospectat. Et sic iam olim Zosimus τὴν κάτω Γερμανίαν Belgium dixit VI. 2. Sed ibi variant codices, quorum alii ἄνω praeferunt, quod, quamvis damnet Sylburgius, nescio tamen annon sit praeferendum. Pariter Nicetas Choniates p. 215. C. 9. ed. Venet. Flandriam τὰς κάτω Γαλλίας, *Walloniam inferiorem*, appellat. Maximus quoque Tyrius orat. XIX. τὸν κατελθόντα λοιμὸν pestem dixit, quae ex Aethiopia descendit in Atticam, ut e superiore in inferiorem. Ne quid tandem dissimulem, esset in Dione Cassio, seu Xiphilino, lectioni ἄνω praesidium, qui p. 1020. 45. ἀνάγειν posuit pro *ex Asia Romam ducere*, nisi de contraria profectione, Roma ad Euphratem, Aristides T. I. p. 219. c. fin. ἄνω ἰέναι dixisset. Ex his omnibus efficere non valeo nisi hoc unum, auctores modum in his geographicis eundem non tenuisse, et ob hanc inconstantiam Nostrum recte videri posse Italiam τὰ ἄνω μέρη dixisse, ut australem.

229. A. 5. [393, 5.] λαυρεάτα. De laureatis litteris et imaginibus suis, quas novi in occidente Imperatores in orientem mittere debebant, eo auspicia regni sui significaturi et

indultum assensumque Imperatoris orientalis rogaturi, paene nihil mihi, quod novum dicerem, reliquum fecit inimitabilis diligentia Du Cangii Gloss. Lat. v. *Laureatae*. Conferri quoque poterunt Valesius ad Ammian. Marcell. p. 166., Goar. ad Codin. p. 57. n. 7. et ad Theophan. p. 247. A. 1., Salmasius ad Script. H. Aug. T. II. p. 686. Laureatae non aliunde, quam a lauro dicuntur, quod lauro redimitae essent. Laureatos fasces cum litteris victoriam de hostibus partam nuntiantibus Romam mitti ab Imperatoribus olim obtinebat. Sed illis temporibus, quibus Imperatores duo, unus in oriente, alter in occidente, imperium Romanum, velut collegae, unum divisis sedibus administrabant, debebat iunior, seu qui modo habenas regni suscepisset tractandas, ad seniorem iamdudum regnantem laureatas suas imagines et litteras mittere, simulque veniam regnandi et auctoritatis confirmationem rogare. Quae si admitterentur a seniore, iuberenturque in maiorum civitatum foris, circis, publicisque aliis locis ad latus suarummet imaginum populo spectatum et adoratum proponi, signum id erat, novum Imperatorem in potestatis consortium admitti. Si vero repudiarentur, significatio ea erat, illum, a quo missae fuerant, non pro collega, sed pro tyranno agnosci, usurpatione tituli regii et potestatis ipsi interdici et, ni abstineat, bellum indici. Ante Theodosium quidem si in occidente regnaret senior, seu qui citius regnare coepisset, confirmabat orientalem, qui serius inciperet. Verum ex quo Theodosius decedens maiori natu filio Arcadio orientem cum CPli sede imperii praecipua, minori Honorio occidentem cum Roma, a veteri dignitate et primis partibus ad secundas prolapsa, dedisset, nullum repetitur in historiis exemplum Imperatoris orientalis ab occidentali confirmati; contrario autem in occidente quotquot regnarunt, si a paucis tumultuariis et subitaneis usurpatoribus secesseris, caeteri omnes regnandi veniam ab orientalibus rogarunt. Unde merito colligitur occidentales a nutu et imperio orientalium pependisse. Quod ex eo quoque non immerito efficias, quod legati Romani honorati post honoratos CPtanos quisque sui ordinis viros iret. V. p. 230. Ipsi reges Italiae Gothici, qui in eversum occidentale imperium successerunt, cum venia et ex auctoritate Imperatorum orientalium et velut ipsorum legati seu lociservatores in Italia regnabant, leges ipsorum sibi missas admittebant et promulgabant, ipsorum vultus et nomina nummis incudebant, designatos ex eorum voluntate consules constituebant, scipiones consulum eburneos et codicillos dignitatum aulae suae praecipuarum ab illis flagitabant et missos accipiebant et alia agebant, quae satis demonstrant eos Italiam non sua, non suprema auctoritate tenuisse. Eiectis

Digitized by Google

denique Gothis rediit omne in Italiam ius, violentia et usurpatione Gothica delibatum, ad Impp. CPtanos, qui etiam id plena cum auctoritate exercuerunt ad ea usque tempora, quibus dominationem ambientes Romani pontifices excussa, quam legitimis principibus debebant, obedientia aliis coronam, sed iugum potius imposuerunt, quod tot saeculorum decursus, tot violenti nisus animosissimorum Germaniae regum rumpere vix valuerunt. Sed quo delabor? De laureatis institueram dicere. Illae igitur si quam in urbem inferrentur, si nihil obstaret, a populis excipiebantur candidatis, cereos gestantibus ardentes, clero psallente praeeunte et cum thuribulis; oscula iactabantur imaginibus cereis seu protomis potius, in alto conto praelatis, cum subiectis armis et signis aliis triumphalibus. Gestabant illos contos viri munde vestiti auroque ornati, praecedentibus tubis et militibus. Populi laudes ipsis acclamabant, adorabant et in celeberrimis locis dedicabant. A Constantio ferme usque ad Heraclium tenuit hic mos, cuius exemplo quaedam Du Cange l. c. attulit. Ego hic aliqua tantum e Zosimo repetam illi praetermissa. L. IV. p. 251. de Theodosio Maximum adsciscente sic narrat: *Θεοδόσιος δ' βασιλεὺς ἐδέχετό τε Μάξιμον βασιλέα εἶναι καὶ εἰκόνων αὐτῷ κοινωνεῖν, καὶ βασιλέως προσηγορίας ἠξίου -- καὶ Κυνηγίῳ τῷ τῆς αὐλῆς ὑπάρχῳ πεμπομένῳ κατὰ τὴν Αἴγυπτον -- τὴν Μαξίμου εἰκόνα δεῖξαι τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἐπέταξεν, ἀναθεῖναί τε δημοσίᾳ, καὶ ὅτι συμβασιλεύσειν ἔλαχεν αὐτῷ προσφωνῆσαι τῷ δήμῳ.* Conf. p. 278., ubi memoratur ad Theodosium *παρὰ Εὐγενίου πρεσβεία, πυνθανομένη τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, πότερον τίθεται τῷ βασιλεύειν αὐτὸν ἢ ἀποτίθεται τὴν ἀνάῤῥησιν.* *[In basilicam Iuliam Caroli M. simulacrum illatum fuit, more maiorum, eaque basilica laureatis Caesarum imaginibus, quae quondam mittebantur in provincias, destinata fuit. Alemann. Pariet. Lateran. p. 27. Locus Theophanis notandus p. 246. sub Phoca, cuius in nuptiis imagines laureatae Prisci et Domentiae suspensae sunt in equestri certamine.]* Videtur V. D. locum ex memoria citasse. Id unum adhuc noto, rationem Salmasii, ob quam negat *λαυράτα* a lauro derivari posse, quia nempe *λαυρεάτα* dici debuisset, si a lauro vox veniret, non *λαυράτα*, ut interdum scribitur, nullam esse. Nam primum quidem claris litteris exaratum in membranis inveni et reddidi *λαυρεάτα*. Deinde praetendi posset Graeculorum inscitia Latini sermonis et imperitia in reddendis Latinis vocabulis, quae mirum in modum torquent et deformant. Sed neque pravum est *laurata* et potuit a *lauro* formari, ut alterum a *laurea* fuit. Denique exemplo non caret. *Λουδάριοι* dicunt e. c. novi Graeci a *ludo*, quos Latini *ludiarios*. V. Du Cange Gl. Gr.

Digitized by Google

h. v. Infra habemus *βαλαντάδες* pro *βαλαντιάδες*. Et talia multa occurrunt.

A. 5. [393, 5.] *δεχθεὶς — εἰς τὴν βασιλείαν*. Theophanes p. 73. init., ubi de Ioanne, Romae tyranno: *Ἰωάννης δέ τις ἐκ τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων τὴν ἐν Ῥώμῃ βασιλείαν ἁρπάζει καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν Θεοδόσιον ἀποστέλλει, δεχθῆναι εἰς βασιλέα δεόμενος.*

A. 7. [393, 7.] *βεβαιοῖ*. *[Quando confirmabat Imperator orientis occidentalem, mittebat ipsi *στεφανὸν βασιλικὸν*, ut Theophanes p. 73. de Theodosio Valentinianum confirmante narrat. Imagines principum adorabantur. Anastas. p. 86.]* Longus hic texi posset catalogus Impp. occidentalium et re-
Ed. L. 121 gum Italiae Gothicorum, qui confirmari se ab orientalibus et velut investiri se curarunt. Verum id hic loci non agimus.

229. B. ult. [393. 17.] *κελεύσωσιν*. Posset subintelligi *οἱ δεσπόται*. Sed potest quoque, etiamsi *κελεύσωσι* pluralis sit, *ὁ δεσπότης* subintelligi. Iam illo tempore in more positum erat, quod hodie vulgatissimum est, de honoratiore, etiamsi uno, in plurali narrare: *velint*, *iubeant* pro *velit*, *iubeat*; ut nos quoque dicimus: *wenn Ihro Maiestät befehlen*, pro *wenn Seine Maiestät befiehlt*. Iam alibi dixi de subsultu momentaneo a singulari ad pluralem et ab hoc rursus ad illum Graecis et Latinis nullo non tempore usitato.

C. 1. [393, 18.] *δίδοται μανδάτα σιλέντιον*. Est species prosopopoeiae, pro significatur fore silentium hac voce indicta: *Silentium*, nempe *erit*; agetur conventus silentium dictus.

C. 2. [394, 1.] *δέχεται*. *Exspectat* et *excipit*, nempe *dominus*.

C. 4. [394, 3.] *μεταστέλλεται*. *Arcessit eos*. Miro modo reddit scholiastes *ἀπολύει*, quod quamvis incongruum videatur, notat enim alias *absolvit*, *licentiat*, *veniam abeundi dat* aut *abire iubet*, defendi tamen quodammodo potest interpretando per *ἐγείρει*, *excedere e loco, in quo sunt, iubet*, vel significat abeundum e metato esse.

C. 5. [394, 4.] *βοηθὸς*. De adiutoribus scriniorum vid. Guther. p. 391. Adiutor proprie est vicarius magistri scriniorum. Habebat quoque quaestor adiutorem; vid. Fabric. Bibl. Gr. T. XII. p. 377. *Ἀρηγὸν* quoque appellat Ioannes Cantacuz.; v. Goar. ad Codin. p. 74. n. 54. Diversi sunt *οἱ βοηθοὶ* et *ἡ βοήθεια*, milites praetoriani, *οἱ τὸ ταξείδιον ποιοῦντες* in urbibus, paci et securitati publicae conservandae, temperandis repentinis tumultibus et coërcendis grassatoribus, aliisque adversis casibus invigilantes, unde Arabes quoque milites tales اعوان, *auxilia*, appellarunt, qua de re ad Abulfedam dicam.

C. 7. [394, 5.] *κόμης τῶν λαργιτιόνων*. Comes largitio-

Digitized by Google

num erat, *ὁ τῆς βασιλικῆς μεγαλοδωρίας χορηγὸς*, ut Themistius ait pag. 201. B. 8., *cui thesaurorum omnium mandata custodia et dispensatio largiendi*, ut Mamertini verbis utar. Gaudebat vocabulum *largitiones* illo aevo, cuius fragmentum hoc est, Iustinianeo puta, gemina notione. Primum notabat thesauros publicos, fiscum, aerarium commune, quod qui administrarent comites largitionum (erant enim comitatenses quidam, alii provinciales,) iidem erant cum logothetis seu rationalibus postea sic dictis; quibus omnibus unus praeerat logotheta genicus seu rationalis generalis. Vid. Vales. ad Amm. Marc. p. 91. A. Nomen id fisco propterea datum puto, quia largitiones nummorum inde procedebant, quibus aedificia publica sustentanda aut reparanda, urbesque terrae motibus eversae aut ignibus corruptae restaurandae essent. Menander Rhetor, cuius locum paulo post dabo, a largitate derivat, quoniam ibi opum large et abunde sit. Deinde largitiones quoque strictiore sensu et proprie erant *αἱ φιλοτιμίαι, εὐσέβειαι, ἀντιλήψεις*, *solatia, donationes*, quas princeps e re sua privata, e peculio suo sponte, aut ex curiae cerimoniali, proceribus aliisve, quibus vellet, dabat. Comes ergo largitionum hoc strictiore sensu erat idem cum comite rei privatae aut idico dicto, cui commissum erat, larga et gratuita dominorum dona illis in manus tradere aut ipsi domino praestare, ut ille suis manibus tradere posset illis, quibus destinasset; vid. idem Valesius ibid. p. 323. B. Utrumque genus describit Agathias: *ταμίας, οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐρανιζομένων, (ἄλλῳ γὰρ ἐπετέτραπτο ταῦτα,)* [nempe olim quidem, ut Valesius l. c. animadvertit pag. 278., praefecto praetorii, deinceps autem logothetae genico,] *ἀλλὰ τῶν, ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἐπεπόμφει, ἐφ' ᾧ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τὰ προσήκοντα τιμᾶσθαι γέρα.* Conf. Guther. p. 653. et Du Cange utroque Gloss., item ad Alexiad. p. 286. Scholion marginale vocem *largitionum* exponit *δαψιλιῶν*. Similiter Menander Rhetor in Excerptis legationum ed. Hoeschel. p. 98., quo loco simul officium comitis largitionum declarat de Petro dicens: *ὃς τῶν ἐν τῇ αὐλῇ καταλόγων πρὸ τούτου γενόμενος ἡγεμών*, (designat aut magistrum officiorum, aut potius domesticum scholarum,) *τηνικαῦτα δὲ τῶν βασιλεῖ ἀνειμένων προειστήκει θησαυρῶν, οἵ γε ἀπὸ τῆς δαψιλείας τῇ τῶν Ῥωμαίων προσαγορεύονται φωνῇ. Λάργους γὰρ οἱ Λατῖνοι τὸ δαψιλὲς ὀνομάζουσι.*

230. A. 3. [394, 18.] *λέβα.* Recte Scholiastes *ἆρον*. Subintelligitur nempe utrobique *σαυτόν*. Ego vero male verti *tolle velum;* debueram *tolle te*, *surge;* vid. ad p. 140. C. Quae de *citatione* monet, intelliguntur ex p. 235. D. Pro *πρεσβεύων* legendum esse aut *πρεσβέων*, aut *πρεσβευτῶν*

Digitized by Google

vel me non monente liquet, et satis suggerit Latina interpretatio.

A. 9. [395, 4.] διαλαλεῖ. Verbum tunc temporis frequentatum, uti etiam διαλαλία, pro quibus veteres προσειπεῖν, προσαγορεύειν dicebant. *Διαλαλία* est *allocutio*, praesertim quae ab uno ad multos pertinet. Balsamo facetam dans vocis *campana* etymologiam: ὡς ὁ κάμπος τοῖς βουλομένοις εἰς ἐμπορίαν ἀνεμπόδιστος πρόκειται, οὕτω καὶ χαλκοστόμου κώδωνος ἡ μετέωρος διαλαλία τοῖς πᾶσιν εὐπρόσιτος ἥπλωται; vid. Epitom. Diodori Siculi L. XXII. p. 497. 2. Si ab Artemidoro profecti sunt indiculi libris et capitibus in editione Rigaltiana praemissi, usus ipse quoque fuit eo vocabulo libro IV., sed et indices illi et vox serioris aetatis sunt. Dubium interim penes me est, Graecine Latinos, an hi illos imitati fuerint. Nam seriores quoque Latini *interlocutio* pro *allocutio*, *dissertatio* dicebant, ut constat ex prooemio Chronici Windesemensis: *prolixis igitur arengarum interlocutionibus postpositis.* Ni memoria fallit, habetur quoque *interlocutio* pro allocutio, edictum, in Codice Iustinianeo.

B. 1. [395, 7.] τὸ περσίκην αὐτοῖς ἀπαντᾷ. Id est *περσίκιον*, marsupium, sacellus. Ita certe exponit Du Cange. Quum autem moris, quo novo praefecto urbis aut praetorii marsupium offerebant, vestigium nusquam reperirem, neque protinus exputare possem, quorsum ea res pertineret, coepi dubitare, significaretne vox *persicium* praeter marsupium adhuc aliud quid, nempe *vestem* Persicam seu Medicam, id est sericam auro illusam; Persae enim in eo genere valde luxuriantur; aut vestem persi vel persici coloris, id est obscure cyanei. Habemus apud Leonem Grammaticum p. 465. c. fin. χιτὼν χρυσοπέρσικος, *tunica aureis filis intexta*, *coloris persi*; vid. Du Cange v. *Persus*. Posset itaque non absurde statui, persicum fuisse vestem admodum pretiosam, quae in honoris recens collati insigne consueverit praefectis obviam ferri. Obtinet adhuc hodie mos, ex aula non magis orientalium principum, quam Graecorum in Turcicam derivatus, aut novis investiendis aut veteribus confirmandis legatis vel exarchis (Bassas id genus vocant) quotannis in provincias a Sultano mitti vestes honorarias (Challas Turcae appellant, unde nostrum *Gala*,) mittendi, quas in signum investiturae et benevolentiae principalis et professionem fidelitatis suae Bassae debent induere. Quia tamen hoc ad Imperatorem ipsum accommodari aeque facile haud potest, cui recens electo super carruca in urbem intranti dicuntur p. 240. D. 3. cruces et persicia praeferri vel obviam ferri: (signum enim investiturae in hoc casu persicia esse nequeunt, quum chlamydes et coronae et alia symbola sint Imperatorum) malo nunc a vulgari expositione

Digitized by Google

huius vocis non recedere, sed potius de marsupio vel bursa interpretari; sive iam praefecto eo fine bursae hae nummis plenae praeferrentur, ut suam veluti eparchiam spargerent, quemadmodum novi consules suum consulatum, id est missilia in populum proiicienda (non tamen memini de praefectis idem quod de consulibus legere): sive donarium hoc esset, quod aut Imperator, aut urbs novo praefecto conciliandae benevolentiae gratia exhiberet. Quid, si horum persiciorum imaginem haberemus in diptycho illo consulari, cuius ectypum dedit Du Cange tab. I. dissert. de nummis aevi medii, ubi ad singula latera sellae curulis, cui consul insidet, conspiciuntur singuli viri, tenentes utraque manu mapparum lacinias, in quarum mapparum medio iacet aliquid, quod nummis simile est? Certe pro nummis Du Cange quoque habuit, cuius haec sunt verba §. 12.: „Nescio an ipsa explicata censeatur esse in eodem diptycho mappa in binis figuris, quae sellae lateribus appinguntur, quarum singulae binis manibus mappas explicatas tenent in ludorum editionis symbolum? nisi forte eae mappae contineant nummorum certam quantitatem, qui effecti quodammodo conspiciuntur, ita ut ad consulum ὑπατείας seu missilia referri debeant." Pariter gemino hoc modo accipi posset locus supra laudatus p. 240. D. 3. Aeque enim probabile est, bursas novo Imperatori eo fine oblatas fuisse, ut pecuniam inde depromtam in circumstantem et inhiantem populum spargeret, quam eo, ut donum gratuitum ipse sibi haberet, quo oblato respublica novum sibi rectorem, et huic se faustamque fortunam gratularetur. Non enim una bursa, sed plures novo Imperatori praeferebantur, ut ex l. c. constat. Verum posteriori huic coniecturae obstat ille locus (infra p. 241. C. 4.), quo dicuntur viri ordinis senatorii novo Imperatori pittacium seu cambium de ter mille libris auri ut donum gratuitum urbis regiae offerre, postquam in praecedentibus (p. 240. D. 3.) dictum esset ipsi praelatas fuisse cruces et persicia. Non ergo potuerunt persicia donum gratuitum Imperatori destinatum continere. At quid, si praefectis, quoties procederent, toties persicum obviam ferretur? Quod paene colligas e p. 231. B. 7. Id si fuerit, persicium neque vestem honorariam, neque bursam nummis refertam significare potest. Ad hanc obiectionem quod reponam non habeo. Id tamen certum est, consuevisse veteres, illius aevi homines, pecunias aut in scutellis et scyphis aureis, quae quidem manibus gestatiles et non nimis grandes essent, aut ponderosiores summas, ideoque humeris baiulandas, in bursis donare et secundum bursas numerare, quemadmodum adhuc hodie Turci faciunt. Sic Henricus III. Imperator Alberto Vicecomiti epulis suis

Ed. L. 122

Digitized by Google

adhibito et abeunti dabat saccum cervinum argento plenum, ut perhibet Donizo in Vita Mathildis L. I. c. 12.:

Rex sibi mastrucas post escam maxime pulcras
Donavit, florent pariter quoque pelliccones
Hoc regis [Henrici] *munus ducis* [Bonifacii] *ad camaram* [id est coetonem, vestiarium, thesaurariam] *tulit, unum*
Et corium cervi, quod numis ipse replevit.

Idem cap. 4.:

dedit illi plurima gratis.
Cervinos plenos numis saccos duodenos
Liquerat in propria genitor camara Canusina,
Quos penitus totos dedit uno tempore dono.

Pertinet huc quoque locus Theodoreti sermone IX. ad Graecos: *συλλέγουσι τὰ ψήγματα, διορύσσουσι τὰ μέταλλα, καὶ ἐπίσημον* [cusum] *γενόμενον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν βασιλικὸν δεξάμενον χαρακτῆρα, οὐ χρυσὸς ἔξωθεν, ἀλλ' ἢ σκύτιναι ἢ ξύλιναι φυλάττουσι θῆκαι.* Succurrit hac occasione, de voce *persicium* disputanti, locus Agnelli, cui vox illa forte restituenda sit. Est p. 155. edit. Murator.: *Abiecerunt*, ait, *foeminae in luctu publico inaures et annulos et dextraria* [armillas] *et pereselidas* [id est periscelidas] *et monilia et olfactoria et acus et specula et lunulas et liliola,* [figuras aureas ad liliorum instar factas, quas super fronte, aut etiam pectore gerebant,] *praesidia et laudosias.* Pro voce *praesidia* reponendum putem aut *prandea*, id est taenias sericas, aut potius *brasiolia*, fascias, quibus brachia illigabant, aut tandem *persicia*, id est bursulas, quales medio aevo super cingulis et his circumvolutas, ventrem ambientes, aut etiam e femoribus dependentes, gestabant, magnum in iis luxuriae quaerentes argumentum, tantoque illas pretiosiores et ornatiores auro et gemmis et margaritis iactantes, quanto quis esset nobilior et opulentior, ut protinus e zonis et bursis illis agnosci posset hominis conditio. Et quia pictae filis aureis et argenteis illae bursae solebant esse, hinc dictae fuerunt *marsupia*, مرصوفات, id est *res opere phrygionico elaboratae.* Est enim vox Arabica. Quod autem ad postremam vocem *laudosias* attinet, videntur *laudosiae*, et quae idem, ni fallor, significant *laudanae*, (vid. Du Cange h. v.) esse armillae precariae, rosaria, series confilata sphaerularum vitrearum lignearumve, aut et pretiosiorum, ad quarum numerum multae Christianae gentes, mulierculae praecipue, et a Christianis orientalibus docti Muhammedani preces suas absolvunt et deo annumerant. Arabes talia fila orbiculorum مسبحات, *Musabbehat*, id est *laudatoria*, appellant; quia, qui ea manibus tenent et versant, deum laudant,

Digitized by Google

et preces peragunt, quarum magna pars in laudibus dei versatur. Hinc *laudosiae* et *laudanae* videntur dictae fuisse.

230. B. 6. [395, 10.] *Ἡλιοκράτης*, De hoc vid. Zosim. p. 346. et 361.

B. 7. [395, 11.] *Ἀνθεμίου*. De hac legatione vid Theophan. p. 98. fin. et quos Goarus ibi citavit auctores.

C. 1. [395, 14.] *Διαφερέντιος*. Non *Φερέντιος*, ut in Chronico Alexandrino legitur, cuius haec sunt verba: *τούτῳ τῷ ἔτει ἐβασίλευσεν Ἀνθέμιος, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην, καὶ εἰσῆλθεν τὰ λαβράτα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ Φερεντίου ἐπάρχου.* Leg. enim *Διαφερεντίου ἐπάρχου*, nempe *ὄντος*, quum Diaferentius eparchus esset.

C. 2. [395, 15.] *εἶπεν ἐγκώμια*. Talia encomia sunt duodecim illi sic dicti veteres panegyrici a Cellario et aliis editi, item Iuliani quidam et Themistii, et pater omnium ille Plinianus Traiano dictus.

C. 9. [395, 20.] *τοῦ πρᾳοτάτου ἄρχοντος*. Titulus *πρᾳότατος*, *clementissimus*, et *γαληνότατος*, *serenissimus*, *tranquillissimus*, ut hodie, sic et illis vetustis temporibus erat viris principibus proprius. Gregorius M. Epistol. ad Constantiam Augustam: *cognoscat autem tranquillissima domina*. Cinnamus p. 128. describens adventum Manuëlis Comneni in Hunnicam, et modum, quo exceptus a populo fuit, acclamatum ipsi ait fuisse: *ὁ συμμαχήσας, κύριε, τῷ πρᾳοτάτῳ Δαβίδ*, *o domine, vitam illi, qui clementissimo regi nostro Davidi assistit.*

C. 13. [396, 3.] *θείᾳ νεύσει.* Divina dicebantur olim omnia, quae ad Imperatores pertinerent. Ita *μάγιστρος τῶν θείων ὀφφικίων, κόμης τῶν θείων πριβάτων*, *divinae epulae*, *divalia constituta* apud Symmach. VII. 95. Ipsi Imperatores *divini* et *divinissimi* dicti; vid. Alemann. ad Procop. p. 73. et 79. Scatet talibus formulis uterque codex, Iustinianeus et Theodosiacus. Ipsi quoque patriarchae tributum reperio, ut apud Codin. pag. 12. n. 19.: *ἡ θεία καὶ πατριαρχικὴ χείρ.* *Divina* sunt illis omnia *σεμνὰ*, et inviolabilia, quae, ut deos, veneratione prosequi par est. *Divina* vero *annutatio* (sic enim rectius in codice Iustinianeo, quam *annotatio* legi, ex Nostri hoc loco, et *θεῖα νεῦσις* patet) est beneplacitum, mandatum Imperatoris, quod decoris et maiestatis conservandae gratia, non ore, sed nutu capitis tantum significat. Inde Themistius p. 26. B.: *οὐ δὴ καὶ μόνον τὸ νεῦμα φερέγγυιον πρὸς σωτηρίαν*, de Imperatore ait, *cuius vel solum numen*, id est *vel sola annutatio*, *salutem spondet.* *[Vid. Valesii dissert. de honoribus divinis Imperatorum et Imperatricum Rom. eorumque filiorum et cognatorum. Memoir. de Trevoux An. 1706. p. 1611. Carolus Imp. Libro de Imaginibus c. 4. 5. de-

Digitized by Google

ridet Imperatores Graecos ob titulum *numini vestro*, *perennitati vestrae* et similia, p. 202. 6.]* Iam antea irrisi fuerunt et reprehensi ob hanc stultitiam Graeci in aula Attilae, ut narrat Priscus Rhetor in Excerpt. Legat. Hoeschel. pag. 36.: *ὁ Βίγλας ἔφη, ὡς οὐκ εἴη θεὸν καὶ ἄνθρωπον δίκαια συγκρίνειν, ἄνθρωπον μὲν τὸν Ἀττίλαν, θεὸν δὲ τὸν Θεοδόσιον λέγων.*

D. 2. [396, 6.] *κοινωνούσας.* Hinc patet orientis et occidentis Imperatores collegialiter unum imperium divisis tantum sedibus administrasse, adeoque figmentum esse, quo fertur Theodosius ita regnum partitus fuisse inter filios, ut orientales Imperatores omne ius in occidentem amitterent; post Augustulum, ultimum in occidente Imperatorem, evasisse Romam in libertatem, ut potuerit sibi Imperatorem ex arbitrio suo legere, Romanosque proinde, ut populum sui iuris, Carolum M. legisse. Quae mera commenta sunt.

D. 7. [396, 9.] *Θευδᾶ.* De Theuda, rege Gothorum in Hispania, hic qui cogitarunt, falsi fuerunt et fefellerunt ipsum me. Conf. praef. nostra p. IV. Theodatum designat Petrus, qui Athalarico, regi Gothorum in Italia, successit et eius matrem Amalasuntham sustulit. Qui autem Petro *Liber* est, ille Procopio est *Liberius*; de hac legatione sic narranti L. I. Gothicor. p. 171. 2. Theodatus, ait, ideo, quod Amalasuntham in lacum Volsinum deportari curaverat, metuens *μὴ βασιλεῖ ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς προσκεκρουκὼς εἴη, ἄνδρας ἐκ τῆς Ῥωμαίων βουλῆς Λιβέριόν τε καὶ Ὀπίλιον στείλας ξὺν ἑτέροις τισὶ παραιτεῖσθαι πάσῃ δυνάμει βασίλειαν ἐπήγγειλεν ἰσχυριζομένους μηδὲν πρὸς αὐτοῦ ἄχαρι τῇ Ἀμαλασούνθῃ ξυμβῆναι, καίπερ αὐτὸν ἀνήκεστα δεινὰ εἰργασμένῃ τὸ πρότερον.* Paulo post addit Procopius, legatos hos CPlin ten-
Ed. L. 123 dentes in via apud Aulonam, Epiri oppidum, offendisse Petrum Magistrum a Iustiniano in Italiam missum, ut cum Theodato pariter atque Amalasuntha consultationes agitaret. Unde patet hanc legationem in annum Iustin. VII. exeuntem aut VIII. incipientem, id est Christi 534. aut 535. incidisse.

231. A. *Inscript. cap.* 88. *vs.* 3. [396, 16.] *βεβαιοῖ.* Vid. quid hoc de loco coniecturae ad p. 228. C. 8. proposuerim.

C. 1. [397, 10.] *γνῶσιν.* Quod Gallis hodie est *notice*, id est Graecis *γνῶσις*, *indiculus*. Sed erat quoque Latinis illorum temporum in usu hoc sensu. *Notitia imperii* satis nota; item *notitia scriniorum*, notitia taxae a magistratibus debitae pro codicillis, et alia talia frequenter occurrunt in codice Theodosiano; vid. Guther. pag. 363. Apud Fabricium Biblioth. Graecae Vol. XII. habetur: *γνῶσις τίτλων ταῖς ἑκάστοτε νεαραῖς Ἰουστινιανοῦ ἐπιγραφέντων*, *index titulorum Iustiniani novellis praefixorum.* Gregor. Magn. Epist.

Digitized by Google

III. 16.: *Omnium rerum non solum de suscepta eos, qui eas tradunt, percipere volumus, sed etiam a te notitias earum subtiliter retineri.* Vid. Du Cange v. *Notitia.*

C. 12. [397, 18.] *κόμητες φυλῶν.* Affectata haec Latinorum vocabulorum, quae alias retineri a Graecis solent, Graecis aequivalentibus interpretatio negotium interpreti facit. Videntur *φυλαὶ* hic loci idem atque *scholae* notare. Caetera quoque nove, id est praeter morem dicta, *διδασκαλικοὶ* pro *magistrianis*, quia nempe vox *διδάσκαλος* voci *magister* quodammodo respondet, ergo magister sacrorum officiorum etiam apte a Graecis *διδάσκαλος* vocatur. Ergo eius officiales, Latini magistriani et magisteriani dicti, recte quoque Graecis *διδασκαλικοὶ* dicuntur. Sed non pugnamus nunc de verbis, apte inepteve conficta et dispensata fuerint necne. Liquet magistrianos designari; vid. Guther. p. 603. et Pachomii oratio Graece et Latine edita in calce Loescheri Stromatei sacri p. 166., ubi *μαγιστριανὸς officialis* redditur, item Du Cange utroque Glossario. *[Magistriani, qui inter officia palatina militabant sub dispositione magistri officiorum. Alteserra Quaest. pag. 82. Iulianum magistrianum Imp. cum sacris ad Aretam, Aethiopum regem, misit. Theophan. p. 200.]* Aeque insolens, paulo tamen aptior et planior est *λευκοφόροι* pro *candidati*, *λευχείμονες*. Quare autem affectator hic vocem *Decani* non item alia Graeca, ut caeteras, mutaverit, miror. Non reperibat procul dubio commodam.

D. 2. [398, 1.] *τὴν ῥόγαν.* Rogam dando significabat Imperator, et legatos tales et ipsorum homines iuris sui esse et stipendia sua mereri; adeoque utrumque imperium unum, et ambo Imperatores collegas esse. Est autem *roga* (sic tunc pro erogatione dicebant) largitio, donum, donativum, stipendium, omne quod seu gratuito seu ex debito merenti datur. Erant rogae duplicis generis, comitatensium et militum. Illae, procerum aulicorum puta, circa festum paschatis quotannis nomine charitatis seu doni gratuiti, sed re vera pro mercede navatae operae et ordinario salario pendebantur. Distributionem talis rogae eleganter et curate describit, qui interfuit Luitprandus L. VI. Histor. Cap. V. Memorat quoque Cedrenus p. 793. D. 3., collata p. 544. D. 3. et 733. D. 1., ubi distributionem rogarum factam ait *κατὰ τὴν ἁγίαν μεγάλην πέμπτην*, id est die Iovis, quem nos *viridem* solemus appellare, proxime praecedentem ante festum Paschatis. Hae proceribus debitae *φιλοτιμίαι* tam religiose observabantur, ut, quum Isaacius Comnenus eas abrogare vellet, postmodum a Deo punitus diceretur. Scylitz. p. 812. B. 2. Ex eodem p. 829. B. 8. constat citius quoque datas fuisse has rogas, et p. 833. B. fine memorat datam pridie festi Orthodoxiae, seu in mediis

Digitized by Google

quadragesimis. Patet ex eodem loco, donum proprie in auro fuisse, interdum tamen quod auro deerat, vestibus sericis expletum fuisse. *[De rogis, quae dono officiis dabantur ex Cod. Theod. pag. 11., de palatinis sacris largitionibus conf. Meurs. Gloss. p. 161., de hypatiis Imperatorum p. 162., de roga militibus data v. Alteserr. ad Anastas. p. 60.]* Alterum autem rogarum genus erant rogae militibus quotannis dari solitae, vel potius, ut codex noster docet, singulis quadrienniis, quibus accedebat quinto quovis anno *φιλοτιμία* imperialis, seu donum gratuitum, roga extraordinaria, quini nempe nummi aurei; vid. Procop. Anecdot. p. 108. 20. Non ausim tamen affirmare hoc saeculis quoque obtinuisse Procopio posterioribus. Differebant autem stipendia pro diuturnitate militiae iam exactae; vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 501. B. et Procop. Anecdot. p. 104. 16. *Διανεμέσεις* appellat idem p. 81. 10., *διανεμέσεσιν* enim legendum est pro *δυνάμεσιν*, ibi edito. Illa *χρήματα, ἅπερ ἐν παραψυχῆς λόγῳ πολλοῖς χορηγεῖσθαι ἀνὰ πᾶν ἔτος πρὸς βασιλέως ἐκ παλαιοῦ διατέτακται*, ut ait idem p. 100. initio, sintne *φιλοτιμίαι*, an rogae, palatinae an militares, certo non definiam; *συντάξεις* appellat Iulianus p. 367. A. 4. Milites hi *rogandi* seu rogati, id est stipendiati, *rogatores* dicebantur, et conveniunt cum genere militiae, quod hodie Turcis in usu est علوفجى, *Ulufegi*, dicto. Sunt enim hi, qui stipendium pecuniarum علوفه, *bucellam*, in mensem aut potius trimestre accipiunt. Contra *timariotae* respondent *Zaimis* vel *Timariis* hodiernis Turcarum, id est possessoribus fundorum, e quibus se et tirones suos alant. Conf. Goar. ad Codin. pag. 120. n. 9. et Du Cange Gloss. utroque, item ad Alexiad. p. 269. et 270. De posteriore quidem dubium non est, Zaimos timariotis respondere. At rogatores praedia militaria nulla habuisse, vel, quod idem est, timariotas rogam accepisse nullam, id est quod mihi persuadere vix possum. Caeterum ab isto usu vocis *roga* seu donum, largitio, pro stipendio, manavit, ut Arabes, quod addi potest Goliano Lexico, stipendium militare العطا, *donum*, appellarint. Multa enim, praesertim cerimonias aulicas, a Graecis, vicinis suis, transsumserunt. Quantae per annum fuerint rogae militum gregariorum, non dixerim. Videntur tamen non infra viginti nummos aureos, neque supra quadraginta fuisse. Narrat Symeon Logothet. p. 414. C. sub Michaële Balbo institutam fuisse expeditionem adversus Cretam *τεσσαρακοντάριον* appellatam *ἐκ τοῦ διανεμηθῆναι ἑκάστοις ἀνὰ τεσσαράκοντα χρυσίνους*. Narrat Theophanes p. 410. A. init. Moawiam Isamitarum الشاميين Syrorum rogas ad ducentos nummos aureos auxisse, (favebat enim illis, ut factioni suae,)

Digitized by Google

devictorum autem et in militiam suam abditorum Hirakitarum العراقيين seu Chaldaeorum rogas ad triginta nummos minuisse. Procul dubio modum rogarum militarium Arabes Chalifae illorum temporum a Graecis acceperunt, et imitati eos in hac re fuerunt. Quantum autem comitatenses quotannis acceperint, non reperio. Iustiniani aetate, quum imperium adhuc amplum et potens esset, necessario maior erat roga, quam secutis saeculis in rebus Graecorum undequaque misere accisis. Ad centum auri centenarios patricium unum aetate sua per annum corrotundasse tradit Procopius Anecdot. p. 109. 4. et 114. 37., quod tamen paene fidem excedat, certe si ad pauperiem medii aevi respicias. Hinc fiat coniectura de roga, quam tunc magnates acceperunt, non neglecto, in illa immani summa centum centenariorum reditus omnis generis e fundis, e sportulis, e roga, et patriciorum quidem, et forte ne eorum quidem omnium, sed praecipuorum tantummodo quorundam contineri. At quanti fuit centenarius auri ad nostram monetam? Locus hic non patitur id a me definiri. Alibi erit opportunius, si unquam consultum duxero huic inquisitioni me committere.

232. A. 3. [398, 9.] *δευτέρων*. Sitne hoc a nominativo *δεύτεροι*, an a *δεύτερα*, non dixerim. Latet ratio appellationis; vestigium eius nullum in nostro codice. Quo constat, mutata post Iustinianum palatii structura, nomen hoc quoque desiisse.

B. 1. [398, 17.] *τῶν ἐπισήμων*. Reddidi *insignium;* forte rectius *clarissimorum;* de quibus v. Guther.

B. 3. [398, 19.] *διασώσει*. *Traducat eum* per provincias iuris Romani; *διασώζειν* est *conducere*, *salvum et incolumem aliquem aliquo perducere;* vid. Du Cange Gl. Gr. et ad Alexiad. p. 352., Luitprand. Legat. pag. 487. *διασώστῃ*, *hoc est ductori meo;* ubi quoque queritur, *sibi et suis datos equos*, *sarcinis non item; σώζειν* pro *traducere*, et *σώζεσθαι* pro *transmigrare*, *transire*, *pervenire*, vel et *tendere* veteres quoque dicebant. Appianus L. I. Civil. p. 403. D. 4.: *πέντε σπειρῶν ἐν τῷ ἔργῳ σεσωσμένων* [id est *ἐσσυμένων*, *transgressis*,] *ἐς τὸν Μέτελλον*. Maximus Tyrius serm. 5. p. 50. ed. Heins.: *ἡ τοῦ σώματος χρεία πολυμερής τε οὖσα καὶ πολυδεὴς*, *σώζεται* [*pervenit* vel *tendit*] *τῇ συντελείᾳ τῶν μερῶν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὅλου*. Ipse iam Sophocles *σωτὴρ* dixit pro comite itineris, qui peregrinantem salvum et sospitem eo, quo destinatio fert, traducit. Versu ultimo Philoctetae nempe Nymphas *νόστου σωτείρας* appellat. Ed. L. 124

232. B. 7. [399, 3.] *προτρέποντα*. *Arcessentia*. Eodem sensu habet hoc verbum Theophanes pag. 145. B. 5. et 146. C. 9. Est proprie *prorsum vertere*, e loco, quem quis occupat, eum extrahere et ulterius promovere.

Digitized by Google

B. 10. [399, 5.] *θεραπείας.* Significat hic loci *otium*, *commoditas*, sic ut liceat curae corporis vacare, itinerum spatia et vices quietis ex arbitrio dispensare. Conf. paulo post C. 12. Malim itaque in Latinis reponi *per otium* aut *non absque valetudinis cura.*

B. 11. [399, 6.] *τοῦ Δάρας.* Celebre urbis limitaneae et munitae nomen apud Procopium et alios scriptores Byzantinos rerum ipsi aequalium. Theophanes p. 129. A. appellat *χωρίον τῆς Μεσοποταμίας μέγα καὶ ὀχυρὸν, μέσον τῶν ὅρων κείμενον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν*, et addit ab Anastasio Dicoro conditam Anastasiopolim fuisse dictam. Conf. Goar. ad h. l. Videtur *Δάρασος* esse, quam Hieroclis Synecdemus in Isauria ponit; vid. p. 710. ed. Wessel. Sitne haec Daras, an potius Taro, illa, quam Constantinus in Vita Basilii p. 166. C. *Τάραντα* appellat, mihi non liquet; vid. Alemann. ad Procop. p. 61. fine. Sim. Assemann. Bibl. Orient. T. I. p. 26. B. et 281. B., item T. II. p. 119. A. Evodius Assemann. Martyrol. T. I. pag. 141. Abulfeda in Geographia ex al Moschtareco appellat مدينة صغيرة في لحف جبل ماردين, *urbem parvam in pede montis Mardinensis.* Quodsi cum Theophane non consentit, reputandum lapsum temporum et vicissitudines rerum veteri urbis splendori detraxisse. Auctor fragmenti geographici, quod Bandurius in notis ad Constantini Themata p. 10. produxit, si per *Δάρες* hanc Daras designavit, quod fecisse videtur, falsus procul dubio fuit in eo, quod eandem cum Taurizo vel Tebriso fecit. Haec enim multo, quam illa, et recentior et in orientem borealem remotior est. Verba fragmenti sunt *Δάρες, τὸ νῦν Ταῦρες.*

D. 1. [399, 18.] *ὥστε μὴ προφάσει τοῦ πρεσβευτοῦ.* Egregie hunc locum illustrat Procopius Hoesch. p. 85. 25. sqq.

D. 6. [400, 1.] *ἀσυμφανοῦς.* Sic novi Graeci pro *ἀσυνόπτου.* Nicet. p. 179. A. ult., vid. Theoph. p. 329. A. 3., Cedren. p. 673. D. antep., Scylitz. p. 826. C. 6. *Συμφανὲς* pro *σύνοπτον* aut *ἐμφανὲς* habet Polybius p. 158. 6. ed. Gron. Nunquam non in compositionibus alternant *ἐν* et *σύν.* Verba *καὶ φυλάττειν τὸ σχῆμα τοῦτο* nescio qui factum ut prorsus praeterierim in Latinis; *debent hunc habitum* (*cette habitude, ce manoeuvre*) *semper et ubique servare.*

D. 9. [400, 3.] *ἡμερῶν ργ'.* Miror tot dies, tres paene cum dimidio menses legati Persici per Asiam minorem itineri a Daras inde usque ad Hellespontum imputari, cum Anna Comnena scribat Alexiad. p. 169. ab Antiochia ad Nicaeam intra octo dies perveniri. Finge id veredis dispositis nulla dierum noctiumque fieri quiete, continuato cursu. Attamen Busbekius CPli ad Amasiam, quae sane haud multum abest Anastasiopoli, intra mensem se venisse tradit, Epistola I. Debet igitur vitium nostris numeris inesse.

Digitized by Google

233. A. 2 [400, 8.] ἐν τῷ σκρινίῳ τῶν βαρβάρων. Ubi chartae ad barbaros spectantes iacebant et asservabantur. Latissimi ambitus vox Barbari. Graecis vetustis significabat omnes et illos, qui Graece non loquerentur, et, qui Graeci non essent sanguinis, etiamsi Graeco sermone uterentur, ut Macedones. Latinis vetustis audiebant sic omnes, qui Latine non callerent. Byzantini deinceps Graeci sic in specie appellabant initio Persas, tempore post Saracenos; Latini praecipue Germanos. Vid. Script. post Theophan. p. 835. *[Germani iidem ac barbari; Goldast. ad Eginhard. p. 162.]*

A. 3. [400, 8.] βέρεδα. Sunt equi curribus iuncti et praesertim illi in usum cursus publici per certas stationes dispositi, semper promti et parati. Non est vox a *vehendo*, quod putant grammatici, sed Germanica. Veteres Germani *Pered* pro equo dicebant. Belgae adhuc *Paerd* dicunt, nos *Pferd* paulo durius. A Germanis id vocabulum ad Romanos Thracicos, et deinceps ad Arabes transit, qui *Barid* cursum publicum appellant. In cuius vocis etymologia grammatici Arabici valde se macerant, neque mirum. Erit de hoc ad Abulfedam dicendi locus, ad Ann. 60. [Chr. 680.], quo ait Moawiam obiisse, qui primus apud Arabes al Barid, البريد, τὸ βέρεδον ἢ τὸν ὀξέα δρόμον, instituerit, quem Muhammedani principes per multa saecula, et adhuc saeculo XIII. servabant, sed ut regale privato nemini licitum.

A. 3. [400, 8.] κατὰ τὰ πάκτα. *Pacta* sunt alias tributa, quae una gens alteri ex pacto et condicto debet. Hic sunt ipsa foedera, contractus, stipulationes. Ita Annales Bertiniani A. 812.: *Legati Michaëlis ad Carolum M. missi Aquisgrani scriptum pacti ab eo suscipientes more suo, id est lingua Graeca, laudes ei dixerunt.*

B. 7. [400, 21.] Ἑλενοπόλει. Vid. Malal. T. II. p. 10., Theophan. p. 22. A. 9. et Scylitz. p. 835. D. 3., Du Cange ad Alex p. 351.

B. 10. [401, 2.] ἐνδακιδίζῃ δὲ. Ita est in membranis. Verti ac si reperissem ἔνθα καὶ δίζηται δὲ, *ubi tandem voluerit.* Rarius verbum δίζεσθαι, *quaerere*, *cupere*, et fere tantum poëticum. Sed poëtae verba vulgaria ab eruditis studio devitata suis carminibus implectebant; unde non mirum si in vulgari Thracum Byzantinorum sermone tales vetustatis reliquias observamus.

B. 11. [401, 3.] ἵππους καὶ ζῶα. Vocabulum ζῶον novis Graecis et *equum* et *mulum* significat. Quum igitur τὰ ζῶα h. l. equis opponantur, mulos intelligere necesse est. Integra dictione ζῶον μουλικὸν est apud Theophan. pag. 144., ubi Anastasius *animal mulinum*, Leo Grammat. contra p. 470. D. 6. ζῶδον pro *equo* posuit. Et sic quoque Latinis *animal* modo est equus,

Digitized by Google

modo mulus; vid. Du. Cange v. *Animal*, Iuret. ad Symmach. II. 27. et Paullin. de Vita Martini IV. 17. Papias: *Burides* [l. *Burriches* pro *Burrichi*] *animalia*, *manni.* Quo in loco *animalia* pro mulis an equis accipias perinde est. Mannus enim vel burrichus inter ambos quodammodo ἐπαμφοτερίζει. Vox *burrichus*, quod in transitu adspergere liceat, est Arabica: *al Borak*, البراق, celebratum fabulis et somniis doctorum Muhammedanorum animal. Alborak, quo Muhammed raptus in coelum perhibetur, et ut medium quid inter asinum et mulum describitur, erat hoc de genere, a diversis coloris maculis sic dictum. Omne enim ποικίλον, *varium*, *scheckig* nostro sermone, Arabibus est أبرق, *Abrack*; vid. Du Cange v. *Burrichus*.

B. 11. [401, 4.] Καλχηδόνι. Modo sic scriptum reperi in membranis, modo Χαλκηδόνι. Utrumque vetera dant monumenta, nec adhuc compertum, utrum rectius. Utrumque nempe in usu erat.

C. 2. [401, 6.] ὀπτίωνα τῶν βαρβάρων. Optionem barbarorum penes Romanos militantium ministerio deputatum. Est autem optio miles optatus, h. e. delectus, honestioris gradus, quales in provincias mittebantur ad celeriter inde nuntios Imperatori referendum, et aliis rebus peragendis ob ingenii dexteritatem aliquam in ipsis deprehensam praeficiebantur; vid. Casaubon. ad Script. H. A. T. I. p. 16. Eorum quoque et potissimum erat militibus sibi attributis annonas distribuere et de metatis seu hospitiis prospicere. Vid. Alemann. ad Procop. p. 100. Turci tales *Tschausos* appellant, nos *fouriers*, *provisores*, χορηγοὺς στρατιωτικούς.

C. 4. [401, 7.] ἡμερῶν, ὧν ἔχει ποιῆσαι. De dictione ἔχειν ποιεῖν, *habere facere* pro *debere facere*, aut μέλλειν ποιεῖν, *facturum esse*, dixi alio loco; ποιεῖν ἡμέρας autem et *facere dies* Graeci Latinique iuxta dicunt pro transigere; vid. Theophan. p. 37. C. 9. et 90. A. 6., Cange Gloss. Lat. v. *Facere*, Wetsten. ad N. T. Matthaei XX. 12. et Palairet observat. ad Nov. Test. Actor. XVI. 33. In illo Lucillii aut Luciani, Anthologiae p. 127.: νύκτα μέσην ἐποίησε τρέχων ποτὲ Μάρκος ὁπλίτης, *mediam noctem faciebat*, est idem atque conficiebat, agebat, transigebat, *aliquando Marcus currens in stadio cum armis.* Ad mediam usque noctem a die vel vespera inde cur-
Ed. L. 125 rebat, et tamen media nocte nondum pervenerat ad metam. Ipse iam Demosthenes in orat. contra Cononem ποιεῖν χρόνους dixit.

233. C. 8. [401, 10.] ἐσιάνθη. *Vexatus*, *aegrimonia affectus*, *offensus*, *laesus fuerit.* Ita interpretandum esse hoc verbum ex hoc et aliis Nostri locis et quibusdam eorum patet, quae Du Cange

Digitized by Google

Gloss. Gr. protulit e novis scriptoribus Graecis, (nam antiquis ignotum fuit,) ubi non putem significare *constituere*, *contrahere*, *pacisci*, quam notionem Du Cange illi tribuit. Citat ibi inter alia locum Nicephori Presbyteri in Vita S. Andreae Sali: *καὶ σιανθεὶς οὖν ἐν νῷ πικρῷ ἔφη*, *exacerbatus ergo dicebat amara mente*, et hunc Ioannis Moschi in Limone c. 205.: *ἀκούσας δὲ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα παρ' αὐτῆς σιανθεὶς καὶ ἐλθὼν ἐδάκρυσεν*, ubi interpres non male, certe haud procul a vero sensu, reddidit *commotus*. Proprie est *contritus*, *punctus*, *contristatus*. Colligitur idem ex alio loco Vitae Simeonis Sali, quem Du Cange v. *Κοσσίζειν* et *τζιμμίζειν* citat: *ἔστιν ὅτε ἔβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν τὰ ἄσεμνα δύναια εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐσίαινον αὐτὸν καὶ ἐκόσσιζον καὶ ἐτζίμμιζον αὐτὸν*, *interdum quoque inhonestae potestates* (immundi spiritus), *mittebant manus suas in eius sinum et vexabant eum et colaphis contundebant*, *et attracto sursum naso cervices eius retro agebant*. Utrumque vocabulum Arabicum est, et *κοσσίζειν* a قصع, *colaphizare*, et *τζιμμίζειν* a زمّ, quod est, animalis quidem, fraeno iniecto, hominis autem naso adunco arrepto, cervices et caput retrorsum agere. Verum etiam *σιαίνειν* illinc manavit ساع, *Saa*, est *malus fuit*. سى, *Sion*, *malum*, اساع, *Asaa* in IV. coniugatione est *malum facere*, malo aliquem, noxa, molestia afficere; *σιαίνειν* ergo est aliquem malum, id est malecontentum, iratum facere.

D. 2. [401, 14.] *κλιβάνια καὶ ἀρούλλας*. Iungit utrumque, ex veteri more. Clibani, olim *ἶπνοι* dicti, serviebant ad conclavia vel zetas calefaciendas, et sunt furni, non quales nostrates Germanici, sed ut orientales تنور, *Tennur*, dicti, quos statim describam; *arullae* autem sunt *ἐσχάραι*, craticulae ferreae, super quibus rogus struebatur, quales sunt, quibus in Belgio cespites bituminosi instructi accenduntur. Illi olim, furni nempe, maxime tum calefiebant, quum quis solus esset, aut cum paucis litterarumque studiis vacaret. Hae, arulae puta, aut ad coquendum, aut ad compotationes et convivia multorum amicorum serviebant. Luculento enim in iis instructo igni circumsedebatur. Clibani erant id, quod hodie tennuri sunt orientalium, vasti rotundi cum plano fundo ferrei lacus, vel catini, bassini, ollae, ut appellare malis, in scrobe depositi, media in zeta defossa satis profunda. Instructi erant illi lacus siphonibus, qui fumum per medios, ibi loci cavos studio relictos, parietes in tectum et deinceps in auras emitterent. Instructi quoque erant patentibus foraminibus, spiraculis, in quibus aura alendo igni necessaria ventilaretur. Tegebant hos lacus operculo ferreo statim ex quo

Digitized by Google

ardere ignis coepisset, et, ut in carbones ille abiisset, tapetibus id insternebant, quibus pedes et medium corpus submittebant, qui tepore frui vellent. Sic tennuri structi sunt, quibus hodie usus est in oriente; vid. della Valle Epist. Itin. II. 17. et Olearii Iter Persic. p. m. 415. et aliorum Itineraria. Et sic quoque structi erant veterum Graecorum ἴπνοι vel κλίβανοι. Clare id patet ex Aristophanis Vespis vs. 147., ubi mentio fit τηλίας, lati rotundi operculi, quod τῇ κάπνῃ seu τῷ ἴπνῳ imponebatur. Posset quidem coniectura fieri, τὰς κάπνας veterum Graecorum fuisse in istum modum comparatas atque medio aevo in Italia erant apud gentes barbaricas illi incubantes. Tum nempe sic ignem alebant. Mediis in aedibus defossa erat profunda scrobs, in qua ignis ardebat. In tecto autem relicta erat isti scrobi ad verticem opposita fenestra, per quam fumus exibat. Ubi deflagrasset ignis, obdebant isti fenestrae taliam ligneam, aut etiam circa vesperam, quando homines a laboribus diurnis cessarent et cubitum irent. Unde, quemadmodum apud Graecos vespera βούλυτος dicebatur, quia boves aratro tum liberabantur, sic etiam medio aevo *ignitegium* idem valebat atque vespera; et quando id faciendum esset, ingruentibus nempe tenebris, signum campana dabatur, quo monebantur homines tegendum esse ignem et fumarium, ne per tenebras noxa fieret a flammis, aut etiam ne fumi et ignis conspectu allicerent fures et latrones (v. Du Cange v. *Ignitegium*, et Murator. T. II. Antiqu. Ital. p. 418.). Unde remansit apud nos ille mos sub vesperam campana sonandi. Si quis ex hoc more locum Aristophanis exponere malit, nihil quidem habeo quod opponam: et puto profecto paenes incultiores Graeciae gentes, item apud rusticanos hunc ignis alendi morem obtinuisse. At in Athenis cum maxime cultis tam rudem in modum fuisse structas aedes, ut per medias pateret pluviis illabendi et fumo exeundi fenestra, qua omnia sordidarentur et conspurcarentur, et ruinosa fierent, vix mihi persuadeo. Multo elegantior et commodior illa altera ratio, tennurorum puta. Ab horum tennurorum similitudine (liceat mihi brevitatis et perspicuitatis studioso peregrino hoc vocabulo uti) appellarunt ἴπνον laternam. Nam et haec ignem condebat in se rotunda in ambitum, plana in fundo, spiraculis et fenestra fumo exitum datura instructa erat. Conf. quae ad Aristophanis Plutum de hac voce Bentleius, et adversus eum recte viri docti disputarunt. Alter modus ignis apud Graecos alendi erat ἐν ταῖς ἐσχάραις, *in craticulis ferreis* seu *arulis*. Ut enim arae gestatiles erant, et ignem alebant sacrificiorum causa, habebantque craticulas, super quibus ignis struebatur, et sub his quadrangularem laminam, excipiendis cineribus: ita escharae seu foculi gestatiles ad hunc modum facti, quamvis non ae-

Digitized by Google

que alti, neque sacris faciundis, sed profanis usibus destinati, tamen arulae dicebantur. Medii aevi Latini *andenas*, *landicas*, *reposocina* et *aycharas* (si modo proba ea scriptio est, sed suspicor *aischaras* reponendum esse) appellabant. De quibus omnibus vid. Du Cange Gloss. Lat. Ad tales foculos humi desidere et poculis atque genio indulgere dicebant Graeci *πρὸς πῦρ διέλκειν*, *ad ignem diducere*, nempe scyphos, porrigere sibi in vicem, ultro citroque reciprocare pocula. Stabant clibani, quod dictum, medio in conclavi, at arulae *ἐπὶ τῆς ἑστίας*, *in foco*, id est ad partem mediam parietis summi, intrantibus oppositi. Hinc intelligas illud Artemidori p. 94. 14.: *ἀνακαίειν δοκεῖν πῦρ ταχέως ἀναπτόμενον, καὶ ἐφ' ἑστίας, καὶ ἐν κλιβάνῳ, ἀγαθὸν καὶ παίδων σημαίνει γονήν. ἔοικε γὰρ ἡ ἑστία καὶ ὁ κλίβανος γυναικί*, *si quis sibi videatur ignem accendere, isque cito ardeat, cum in foco, tum in clibano, bonum est, et filiorum generationem promittit. Similis enim est focus et clibanus mulieri.* Hoc e doctrina symbolica, quae apud veteres Graecos, ut gentem origine Scythicam, frequenti in usu erat, et adhuc est apud Scythas, ut ex scriptoribus rerum Russicarum constat. Egregiam lucem dat hic Artemidori locus illi Herodoti, et accipit vicissim ab eodem, qui p. 322. init. exstat de Melissae umbra querente, *ὅτι ἐπὶ ψυχρὸν τὸν ἴπνον Περίανδρος τοὺς ἄρτους ἐπέβαλλε.* Signanter ait Herodotus *τοὺς ἄρτους ἐπὶ τὸν ἴπνον ἐπιβάλλειν*. Quod non intelligas nisi memoria teneas, veteres Graecos panes suos calefactis illis *τηλίαις* ferreis imposuisse coquendos, quibus eos consuevisse suos clibanos tegere paulo ante ex Aristophanis Vespis demonstrabam. Non faciebant illi panes tam vaegrandes atque sunt nostri, quorum unus interdum vel baiulum oneret, neque fermentatos coquebant, sed ut Arabes hodienum adhuc, quorum in coquendo pane modum sic describit D'Arvieux apud La Rocque *dans le Voyage dans la Palestine* p. 192.: *Ils font du feu dans une grande cruche de grès, et lors qu'elle est échauffée, ils détrampent la farine dans l'eau, comme nous le faisons pour faire de la côle à chassis, et ils l'appliquent avec le creux de la main sur le dehors de la cruche, cette pâte presque coulante s'étend et se cuit en un instant en ayant déséché toute l'humidité. Le pain s'en sépare mince et delié comme nos gaufres. Cette cuisson se fait si vite qu'en fort peu de tems on en a une quantité suffisante.* Ratio patet quare foeminam cum furno et semen humanum, quo illa foecundatur, cum massa panis lactea et tantum non liquida comparaverint, qualis forma et indoles Graecorum panium fuerit, et quare illi *ἄρτους ἐπὶ τὸν ἴπνον ἐπιβάλλειν*, non *ἐμβάλλειν εἰς τὸν ἴπνον* dixerint. Sed e diverticulo in viam.

Digitized by Google

Ed. L. 126 233. D. 5. [401, 17.] *κόμης τῶν πριβάτων.* Vid. Casaub. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 609., Guther. p. 759., Vales. ad Amm. Marcell. p. 323. et Du Cange Gloss. Gr.

D. 6. [401, 17.] *πιττάκιον.* *[*Pittacium* est schedula. Anastas. pag. 104.]* Vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 912., Gretser. ad Codin. p. 162. Interpret. ad Petronium. Est a *πέτω*, *πετάω*, *expando*, *πέταξ*, *πεττάκιον*, *πιττάκιον*. Unde quoque novis Graecis *πίτα* et *πίττα* est idem atque *πλακοῦς*, *placenta*, utrumque a plano, repando et lato.

D. ult. [402, 3.] *οἱ τῶν φαβρίκων.* *Fabricenses*, *οἱ φαβρικήσιοι*, qui ad publicas fabricas pertinent, et in iis laborant, aut etiam fabricas publicas faciunt. Sunt enim fabricae aut officinae, in quibus arma et alia talia publica opera confiebant, parabantur; aut ipsa opera publica, aedificia, arma etc. Hoc sensu accipitur apud Lamprid. Alex. Sever. T. I. Scr. Hist. Aug. p. 921.: *vectigalia civitatibus ad proprias fabricas deputavit*, id est remisit, ut ex iis possent opera publica fieri, restaurari et sustentari. Conf. Guther. p. 614., Fabrott. Gloss. Cedreni, Du Cange Gloss. Lat. v. *Fabricae.*

234. A. 2. [402, 4.] *ἐκ τῶν καπηλείων.* Puto *καπηλεῖα* esse hospitia publica, tabernas vino et aliis liquoribus vendendis. Qualibus in aedibus quum multa sint agenda, multis opus sit, ut in hominum frequentia, ministris et vigilibus, credo consuevisse a tabernariis e praetorio ad diurnos usus petitos fuisse pro mercede in fiscum inferenda captivos Saracenos et alios, ad purgandas aedes aliaque sordida ministeria peragenda, quemadmodum adhuc hodie CPli captivi Christiani e septem sic dictis turribus petenti cuique ad diurnas operas permittuntur, pro mercede statuta, quam captivi ipsi pendere suo custodi et aerario publico debent, sub vesperam vinculis restituendi. Idem in nostratibus quoque maioribus urbibus fieri solet, ubi malefici asservantur, aeternis vinculis et structuris castellorum aliorumque publicorum operum destinati.

A. 2. [402, 4.] *βαλανεῖον τοῦ οἴκου ἑκάστου.* Adhuc hodie CPli sunt praeter balneas publicas etiam in aedibus lautiorum hominum privatae, quia et in publicis *σαπρῶς λούεται*, ut scite ait Epictetus apud Arrianum, et aliam quoque ob caussam, ob quam nolunt mariti uxores suas ad publica lavacra commeare. Tutum enim non est. Qui scire cupit, adeat Busbekii Epistolam tertiam.

B. 7. [402, 18.] *ὅτε συνορᾷς.* Quando voles, quando commodum tibi fuerit, quando censebis. Proprie quidem est idem, quod alter, videre, censere. Sed hic nihilo plus, quam simplex *ὁρᾷν* notat. Amat in novorum Graecorum sermone *συν* in compositis redundare. Imo *συνορᾷν* iam Lyco philosophus

Digitized by Google

dixit apud Diogenem Laërt. p. 306. 8. Veteres tamen *συνιδεῖν* malebant quam *συνορᾶν*. Conf. Theophan. p. 269. D. antep., 301. C. 6., Novell. Iustin. p. 12. 9.

B. 10. [402, 20.] *ἀπὸ στόματος*. Idem quod veteres *ἀπὸ γλώσσης*, *verbis ore prolatis*; *δέχεσθαι ἀπὸ στόματος*, *aliquem alloquio* vel *colloquio praesentem excipere*, opponitur *τῷ ἀπὸ γραφῆς* vel *μηνύσεως*, *cum aliquo per litteras* aut *internuntium agere*. *Ἀπὸ λέξεως* dixit Nicephorus Breviar. Hist. pag. 16. 3.

C. 1. [403, 1.] *περὶ τῆς ὑγείας τοῦ βασιλέως*. Vid. Cont. Theoph. p. 60. T. 5.

C. 9. [403, 8.] *ὑμᾶς*. Perfrequens est apud Graecos et Latinos *ἡμεῖς* et *nos* pro *ego* poni. Verum *ὑμεῖς*, *vos*, in allocutione ad alterum eumque unum, praesertim cui venerationem testari studium erat, insolentius est. Non desunt tamen exempla; in quibus etiam praesens locus est, quae mori horum saeculorum iam antiquis illis praelusum fuisse ostendunt.

C. 10. [403, 8.] *λυπηθῆναι*. *Irasci*, *succensere*, *offendi*. Nam *λύπη* novis Graecis *offensionem*, *simultatem*, *malevolentiam* notat; vid. p. 245. C. 1., Theophanes p. 84. C. ult., 85. C. 10., 86. B. 10.: *τὰ περὶ Πουλχερίας λυπηρὰ κατα Φλαβιανοῦ*, *ea*, *quae circa Pulcheriam acciderant*, *animum Eudociae adversus Flavianum exacerbantia*; item p. 126. C. c. fin., 195. B. 7., 208. B. 2., 402. A. 1., Cedren. p. 337. C. 5. etc.; vid. Chilmead. ad Malal. T. I. p. 50. Usurpavit iam Demosthenes *λυπεῖσθαι* eo sensu p. 373. 9. edit. Morell.

C. ult. [403, 11.] *ῥίπτοντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τῆς γῆς*. *In terram provoluti*, toto corpore; minus recte in Latinis reddidi; vid. ad p. 236. A. ult.

D. ult. [403, 17.] *σουβαδίουβαν*. *Subadiuva* est vicarius adiutoris vel adiuvae, ut hic est magistri; vid. Guther. p. 391.

235. C. 3. [405, 1.] APMATUS. Reddidi, ut in membranis inveni, miscelam Graecae scriptionis et terminationis cum Latina. P pro R et terminatio US pro OS Graeca sunt, reliqua Latina; vel potius terminatio *us* Graecis cum vulgo Latino communis est. Etiam grandibus litteris his ipsis, quas vides, lector, exaraverat librarius, quod passim fecit in vocibus Latinis. Solebat autem vulgus Latinum, seu quod sic vetus vulgaris Latinus sermo a maioribus acceptus ferret, seu quod Graecorum consuetudo id invexisset, accusativos plurales, quos grammatici in *os* terminant, in *us* finire. Ut hic *armatus* pro *armatos* habemus, sic alibi nostri codicis *in multus annus* pro *in multos annos*; item pag. 404. C. PARATUS pro *paratos*, nempe flagitamus, vel arcessimus, vel huc adesse volumus. Apud Muratorium in Thesauro Inscript. pag. 1669. n. 7. in inscriptione retrograde exarata est ELIA VIN-

Digitized by Google

CENTIA QUE VIXIT ANNUS XVI., et pag. 1920. n. 16. VIXIT PLUS MINUS ANNUS XXII. In eiusdem Antiquit. Italic. T. II. pag. 1011. est inscriptio de fine saeculi quarti IC QUIESCET CUTINUS IN PACE QUI VIXIT ANUS PM (plus minus) XXC. Formulae veteres apud Bignonium cap. 29.: *homo aliquis nomine ille*, *sic factus*, *supra me venit cum armis suis*, *et colpus* [id est *colpos*, *de coups*, ictus, verbera, venit a *colaplus*] *super me misit*, *et sic dominus* [deus] *directum* [*droit*, ius] *mihi dedit* [id est bonam causam ipsum aggrediendi] *et tales colpus ei dedi*, *pro* [id est *a*] *quibus ipse mortuus est*. Ex hoc more *o* et *u* permutandi manarunt terminationes in *ούριον* pro *orium*, ut *armaturium*, et alia, de quibus suo loco; et ipsum illud, quod hic habemus proxime *ἀκουλουθοῦντας* pro *ἀκολουθοῦντας*. De more autem litteras Graecas et Latinas commiscendi vid. Salmas. ad Inscript. Herodis Attici p. 94. edit. Crenianae. *[Medio aevo commixtae litterae Graecae passim cum Latinis sunt, ut apparet ex chartis Ravennatensibus, praecipue Maffei Istoria diplomatica pag. 238.]* Imo iam sub vetustis Romanis in nummis coniunctae fuerunt Latinis litteris Graecae. *[Nummus Alexandri M. cum inscriptione *Μακεδόνων* in altera facie varia symbola et nomen AESILLAS litteris Latinis explicatur pag. 484. Memoir. de Trevoux A. 1711., ubi etiam de more Latinis litteris monumenta apud Graecos inscribendi.]* Apud Muratorium Inscr. p. 478. 9. in eodem versu *ΓELACIC* et *ΛOΥΤΡΟΝ* exaratum conspicitur. Testantur quoque hoc de more nummi Graeci medii aevi apud Du Cange in Famil. Byzant., item Achates contorniatus apud Caylusum in Collectione veterum signorum Tab. LXXXVI., cui inscripta sunt haec duo verba: *NEPUN ΑΓΤCTE*. In qua inscriptione duo ad tria exstantia deterioris aevi deprehenduntur vestigia, unum *ου* pro *ω* positum, *Νέρουν* pro *Νέρων*; alterum *Ἄγουστε* pro *Αὔγουστε*, denique *υ* pro *ου*.

C. 6. [405, 3.] *πατρικίου*. Forte praepropere censui vocem hanc vitiosam esse, et illi substitui in Latinis *Praepositum;* non reputans aetate Iustiniani, cui fragmentum hoc debetur, non tam numerosos eoque non tam viles fuisse Patricios, quin licuerit Petro Magistro Patricium *κατ' ἐξοχὴν* nominare. Patricius tunc temporis idem erat atque pater principis, et erat consiliorum eius conscius et familiaris intimae admissionis, quod postea mutato nomine *ὁ μυστικὸς* et *ὁ παραδυναστεύων* erat. Quodsi tamen non sine causa videar praepositum hic loci patricio praehabuisse, id mihi tanto gratius accidet.

C. ult. [405, 9.] *ἵππους*. Ut nempe traduci coram Imperatore possint. Nam humili in loco erat consistorium; ut

solebant eo tempore caeterorum quoque principum Europaeorum diaetae humili in loco esse; v. pag. 290. D. 4. Carolus IV. Augustus Metis solennem curiam Anno 1356. habebat, in qua, teste Alberto Argentinensi, *electores et officiales seu ministeriales imperii veniebant super equo usque ad mensam. Descendentes vero de equo coram mensa histrionibus et mimis dabatur equus.* Ex eo quoque intelligitur, principes viros tunc in humili convivasse, quia *boves de scarlata vestiti introducebantur*, *qui cornicabant* [cornubus se petebant, arietabant] Ed. L. 127 *ad singula fercula*, *quae apponebantur regi in mensa*, nisi forte boves hi docti scalas scandere, aut machinis sublevati fuerunt. Locus desumtus est ex Alberico Monacho trium fontium apud Murator. T. I. Antiqu. Ital. p. 846., e quo etiam origo vocis *charlatan*, qua circumforaneum, agyrtam designamus, intelligitur. Nempe a veste coccinea, scarlato, quam et ipsi et boves atque simiae gestabant, quos circumductitabant et edentes *θαύματα* monstrabant, appellati fuerunt *scarlatati* et *scarlatani*. Unde autem *scarlatum* seu pannus coccineus? Ab Arabico شرل, *scharal*, quod coccineum colorem notat. Vocabulum in Golii Lexico non prostat. Habetur tamen in Moallacah quinta.

235. D. 2. [405, 11.] *ὡς ἐν ὑποθέσει.* *Ut exemplum fingam, e quo negotium hoc intelligatur, exempli causa.* Theorianus in Legat. Armen.: *ἔστωσαν, ὡς ἐν ὑποθέσει, ἐνταῦθα ὑπέρπυρα τρία*, *fingamus tantisper, adesse hic coram nobis tria hyperpyra; ἐν ὑποθήκης μέρει* pro eo dixit Plutarchus Opp. philos. p. 178. 16. Notae sunt hypotheticae argumentationes Stoicorum. Belgae perapposite *veronderstellen* dicunt pro *ὑποτιθέναι*, supponere tanquam verum, aut existens, aut factum quid.

D. 3. [405, 12.] *Ἰέσδεκος.* Menander Rhetor in Excerpt. Legat. Hoeschel. p. 121. eum *Ἰεσδεκουσνάφ* appellat, (locus meretur cum nostro conferri,) et Procopius Hoeschelii p. 333. 13. *Ἰσδίγουσαν.*

D. 5. [405, 13.] *ἐπάγει.* Id est *ἐπάγῃ.* Nihil librario nostro frequentius, quam indicativos et subiunctivos promiscue habere. Adducat *armatos*, nempe domesticus scholarum, aut silentiarius, aut alius quicunque, ad cuius curam haec res spectat. In Latinis supplevi *decurio* ob ea, quae pag. 236. A. 6. leguntur.

D. 6. [405, 14.] *τοὺς τῶν βαρβάρων.* Hic excidit aliquid e membranis procul dubio. In Latinis supplevi e B. vs. 12.: *τοὺς ἑρμηνευτὰς καὶ χαρτουλαρίους τῶν βαρβάρων.*

236. A. 3. [405, 20.] *τερτιοκήριος.* Rara *tertiocerii* fit mentio. *Primicerius* et *secundicerius* saepius leguntur. Quo

Digitized by Google

In scrinio tertiocerius hic memoratus fuerit, non liquet; nam multa erant scrinia sub dispositione magistri officiorum.

A. penult. [406, 6.] LEBA. His ipsis litterarum formis exaraverat librarius. Pro *velum* malim in Latinis *te*]substitui; vid. dicta ad p. 140. C. II.

A. ult. [406, 6.] ῥίπτει. Humi procidebant et iacentes adorabant Imperatorem Graecum legati exteri, ut patet ex Menandri Rhetoris Eclogis Legation. ed. Hoeschel. pag. 94.: ἡνίκα προσῆλθε [Sebochthin, legatus regis Persarum ad Iustinum seniorem,] κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸν αὐτοκράτορα προσκυνήσων, χαμαὶ ῥίψαντος ἑαυτὸν, οὕτω ξυμβὰν, ὁ πῖλος, ὃς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ κατὰ τὸ νενομισμένον τοῖς Πέρσαις ἐπέκειτο, εἰς τοὔδαφος ἔπεσε.

B. 10. [406, 14.] ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν. Mos illius temporis, quo reges, qui tum paene duo tantum in orbe erant, Romanus Imperator et Persarum, sese invicem fratris appellatione donandi, ad nostra tempora promanavit. Dicam de illo pluribus ad pag. 398. A. 10. Interea hic unum excitabo Menandri Rhetoris locum ex Hoeschelianis Legationum Excerptis p. 114. De formula σὺν θεῷ autem v. ad p. 393. C. 9.

B. ult. [406, 16.] ἐνδιάθετα ῥήματα. Vertenti mihi hunc locum non succurrebat vera significatio vocabuli ἐνδιάθετος. Est nempe omne, quod quis in animo habet aut agitat, quae intus penes se velut disponit, locat, translocat, fovet, volvit et revolvit. Alias adhibetur pro *insito*, *inhaerente*. Ut Plutarchus Opuscul. p. 76. 2. περιαυτολογίαν ἐνδιάθετον, *cupiditatem de se loquendi homini insitam* appellat. Idem p. 83. ἕξιν ἐνδιάθετον καὶ φιλόσοφον, *habitum animi inhaerentem*, quem animus sentit, a quo movetur et feritur, opponit ἕξει ἱστορικῇ καὶ σοφιστικῇ, habitui animi, quo res bonas tantum historice novit, et disserere de illis absque affectione potest. Hoc a nostro loco alienius; utitur tamen hoc sensu dictione nostra κατακόρως Casaubonus in Epistolis. Pro eo novi Graeci σχετικὸς dicunt, de quo inferius suo loco. Eo sensu quoque legitur apud Scholiasten Sophoclis ad Oedip. Colon. vs. 469., ubi vocem Εὐμενίδας interpretatur: ἐξ εὐμενῶν στέρνων, οἷον μὴ ἐξ ἐπιπολῆς, ἀλλ' ἐνδιαθέτως, *non superficialiter, sed toto animi affectu.* Aptior autem huic praesenti est alter ille Plutarchi locus p. 1391. 13., ubi ὁ ἐνδιάθετος λόγος, *sermo in mente adhuc abditus*, opponitur τῷ ἐν προφορᾷ, *sermoni per os prolato*. Quodsi tamen aliquis malit in nostro loco ῥήματα ἐνδιάθετα, *verba affectuosa*, caritatem monstrantia, interpretari, me non habebit reluctantem.

C. 7. [406, 21.] πάλλιν. Ad reges orientis absque munere accedere nemini licet. Inter dona itaque offerenda praecipuum locum obtinent pallia, id est suppellex serica vestiaria cuius-

Digitized by Google

cunque generis, dein equi; raro aurum et argentum, raro gemmae, raro mancipia. Haec accipiunt reges illi, haec reddunt illis, quos honorare cupiunt; vid. Murator. Ant. Ital. T. II. pag. 841. sqq.; unde tantum unum alterumve locum excitabo. *Admirabiles nuptiae pro ea Mediolani factae sunt*, ait Chronicon Astense, *et ibi data fuerunt ioculatoribus plus quam septem millia pannorum bonorum - - Dominabus Paduanis multa iocalia condonavit et ioculatoribus multas vestes, quibus deficientibus aurum et argentum pro supplemento largitus est.* Idem etiam in Historia orientali obtinet. Quod ioculatores principibus Europaeis, id poëtae Arabici principibus orientalibus erant. Hos ergo si donare munere pro carmine panegyrico oblato vellent, equo aut pallio, quod illi خلع, *challam*, appellant, donabant. Item si maior princeps minorem honoraret, pallium et equus mittebatur. In ludis equestribus medii aevi proponebantur inter tria brabea primum et maximum *pallium*, unde nata dictio *cursus ad pallium*, id est pro pallio obtinendo; v. Murator. l. c. p. 850. Est autem, ut dixi, pallium non id solum, quod stricte sic appellamus, sed omnis ἀναβολὴ, omne quod induitur aut appenditur, vel iniicitur, insternitur corpori tegendo, fovendo, ornando, verbo suppellex vestiaria, integrae telae panni, et quidem serici. Pallium enim, παλλίον, aliud nihil est, quam πανίον, *pannus;* v. Du Cange Gloss. utroque h. v. Otto Frisingensis opulentiam Byzantii laudaturus, *ibi abunde* ait *esse auri et argenti et palliorum.* Pariter Radulphus Cadomensis in Gestis Boamundi et Tancredi introducit Alexium Comnenum Imp. sic loquentem in epistola a se conficta: *Hic* [CPli] *sunt pallia, hic aurum, hic caballi, hic te omnium manet affluentia thesaurorum.* Ioannes Monachus in Vita S. Ottonis Abbatis Cluniacensis III. 1.: *relictis namque nativis atque assuetis vestimentis coeperunt fucatas* [nempe purpura, aut certe coloribus, coloreas] *atque fluxas* [id est amplas, syrmatosas] *pallioque* [id est serico] *ornatas circumferre cucullas.* Turpinus c. 29. (apud Du Cange *Cacetum*, pro quo restituendum *caretum, une charete*, genus vehiculi): *Beatum Rothlandum super duas mulas careto aureo subvectum, palliis tectum ad Blavium Carolus deferri curavit.* Luitprandus in Legationis suae narratione ait multa pretiosa pallia se CPli coëmisse; sed quum vellet in Italiam mittere, intercepta in ipso portu et Imperatoris iussu retracta fuisse. Nolebant enim Graeci ad occidentales luxus sui delicias transmittere. Quo factum, ut, quamvis Amalfitani, Pisani, Ianuenses et Veneti cum orientalibus commercia exercerent, serica tamen vestis inter carissima et rarissima Europae nostrae cimelia haberetur, quae ipsis quoque Imperatoribus dignum munus esset. Ita *quum rumor per-*

Digitized by Google

crebuisset, ait Chronicon Cassinense III. 20., *regem* [Imp. Germanicum] *in Italiam venturum esse*, *perrexit* [Abbas coenobii] *Amalfin*, *ibique viginti pannos sericos*, *quos triblattos vocant*, *coëmit*, *ut*, *si forte necessarium esset*, *haberet certe*, *quod regi donaret*, *pro tutela videlicet et honore monasterii huius*. De more principum utriusque orbis et saeculi medii vestibus eos donandi, quibus bene vellent, agam p. 271. D. 4.

C. 7. [406, 21.] *κοσμίδιν*. *Iocalia* appellabant medio aevo. Pertinent eo auro, argento facta opera, pyxides, taeniae, gemmae, margaritae, plumae avium pretiosae, arma affabre facta, omnia, quibus corpus ornatur et illustratur.

D. 5. [407, 7.] *κίνδυνον ἔχουσι*. Rara haec dictio, mihi quidem nusquam alias reperta, notat, quod nexus et ratio loci
Ed. L. 128 monstrat, *laborem habent*, id est deputatum, commissum suae curae. Improbabilis ut accidat ob novitatem, necesse est. Sed eius generis in hoc libro multa sunt; et ne sic quidem ratione caret. *Κίνδυνος* novis Graecis est *tormentum*, *poena*, *supplicium*; vid. Nicephor. Patr. Breviar. p. 11. 5. et 19. c. fin. Eodem sensu Latini quoque sequiores *periculum* usurpant. Hinc ipsis *κίνδυνος* est omne, quod cum cruciatu coniunctum est, aerumna, labor taedii plenus, contentio defatigans. Affirmare ausim hanc significationem veteribus Graecis incognitam non fuisse. Sume locos, in quibus vocabulum *κίνδυνος* legitur, omnes, et expende. Videbis eorum longe plurimis significationem laboris aerumnosi, sollicitudinis (prout nempe in Cod. Theod. et Iustin. legitur) non minus bene, quam periculi congruere. Diodori Siculi e. c. illud libro XVIII. in fine *πάντα κίνδυνον ἀναδέχεσθαι* non magis hanc quam illam significationem tolerat. Recte igitur dixit Zosimus fine capitis 62. L. I.: *ἔργα καὶ κινδύνους ἀποδεῖξασθαι*, ubi dubito recténe *ὑποδέξασθαι* emendatum eant. Certe *ἔργα ὑποδέχεσθαι* nemo unquam dixit. Allegarem Polyaenum, apud quem p. 158. 7. *κίνδυνος* eo in loco positum est, quo alius quicunque Graecus scriptor purioris sermonis studiosus *ἀγὼν* adhibuisset: *ὡς δ' ἐν ἰσχυρῷ κινδύνῳ, ταραχωδῶς ἐμπεσόντες, καὶ διὰ νυκτὸς φεύγειν βιασθέντες, ἀπέβαλλον πολλοὶ τὰς ἀσπίδας*, *multi iacturam scutorum fecerant, ut in vehementi lucta* (vel *contentione*), *et invecti cum tumultu, coactique per noctem fugere*. Sed absit a me, ut scriptorem tam infantilem, tam anilem, tam iudicio et eloquentia omni cassum, ipsius infimae et ferreae Graecitatis dedecus, aetate argentea (sic enim Antoninorum aequalem appellant) dignum existimem. Quem nos habemus Polyaenum, ex eius commentariis cum insutis suis commentis nugax aliquis Graeculus consarcinavit. In Thucydide videor mihi significatum eundem vocabuli huius deprehendisse, scil. III. 14.: *μὴ πρόησθε ἡμᾶς ἴδιον μὲν τὸν κίνδυνον τῶν σωμάτων παρα-*

Digitized by Google

βαλλομένους, qui locus non video qua ratione exponi queat, nisi κίνδυνον pro πόνῳ accipias: *ne sinite nos laborem nostrorum corporum discrimini exponere.*

237. A. 9. [407, 20.] STRANFER. Ita membranae, quod eo moneo, ne typographicis operis vitium imputetur. Mira inest novis Graecis et ridicula scaevitas oris in efferendis peregrinis vocabulis. Transponere litteras detestabilem in modum solent. Recte tamen infra p. 404. C. 4. legitur *Transfer.*

C. 8. [408, 16.] ἴδια δῶρα. Pro magna gratia et honore debebat reputari, si Imperator non principis exteri tantum dona admitteret, quae sine gravi causa repudiari non solebant, sed etiam a legato suo nomine oblata accipere dignaretur. De Nicephoro Phoca narrat Luitprandus p. 483. c. f., cum ultima demum receptione munera sua admisisse. *Magnis die illa effeci precibus, ut munus, quod saepe aspernatus fuerat, dignaretur accipere.*

D. 7. [409, 7.] συντυχία. *Colloquium.* Sic usurpant novi Graeci; v. Theophan. pag. 54. C. 8. In Anthologia p. 119. init. appellantur litterae τῶν ἀποδημούντων ὄργανα συντυχίης, *instrumenta conventus et colloquii absentium.*

238. A. 9. [409, 14.] ἄλλοις ἄρχουσιν σὺν αὐτῷ ἔξω λαλῆσαι. Illud σὺν αὐτῷ dubie positum, notetne *praeter ipsum*, an *coram ipso.* Qui legationes ad Russicam et Turcicam aulam scripserunt, (utraque autem propago Graecae quodammodo est,) acerbe queruntur, sibi acres circumpositas fuisse vigilias, ne cum exteris legatis aliis, aut cum ipsis indigenis consuescerent. Luitprandus iam questus est pag. 483., *se diligenter custoditum fuisse, ne cuiusquam frueretur sermone, qui actus Nicephori ipsi indicaret.* Insignis est locus Procopii Gothic. IV. pag. 341. 29. ed. Hoeschel., ubi de eodem nostro legato Persico Isdigunaso, extraordinariis honoribus et officiis excepto a Iustiniano, loquitur: μόνος πρεσβέων ἁπάντων οὗτος εἰς πεῖραν φυλακῆς οὐδεμιᾶς ἦλθεν, ἀλλ' αὐτός τε καὶ ὅσοι αὐτῷ βάρβαροι εἵποντο πολλοὶ ἐς ἄγαν ὄντες ἐν πολλῇ ἐξουσίᾳ ἐγένοντο ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐντυγχάνειν καὶ ξυγγενέσθαι οἷς ἂν βούλοιντο, καὶ τῆς πόλεως πάντῃ περιϊὼν ὠνεῖσθαί τε καὶ ἀποδίδοσθαι ὅσα ἦν βουλομένοις σφισὶ, καὶ ξυμβόλαια ποιεῖσθαι πάντα, ἐργασίᾳ τε τῇ περὶ ταῦτα ἐνδιατρίβειν ξὺν πάσῃ ἀδείᾳ καθάπερ ἐν πόλει αὐτῶν ἰδίᾳ, Ῥωμαίων οὐδενὸς ἑπομένου ἢ ξυνόντος ὅλως ἢ τηρεῖν ἀξιοῦντος, ᾗπερ εἰώθει.

B. 3. [409, 17.] πῶς ἔμεινεν. *Quomodo manserit*, id est habitet, in mansione seu habitaculo suo se gerat et sibi placeat; μένειν, παραμένειν, κοιμᾶσθαι, *manere*, idem notat atque hospitari, commorari; vid. Salmas. ad Scr. H. A. T. I. pag. 315. Interpretes ad Plinii Epist II. 17. Iam Euripidis aetate μένειν sic nude positum significabat *domi manere*,

Digitized by Google

neque opus erat, ut doct. Piersonus Verosimil. p. 142. versum 30. Cyclopis et Barnesium, ibi quidem loci, contumeliose haberet. Hinc *παραμένων* erat olim inter nomina parasitica, quia parasitus, degressis reliquis convivis, maneret apud herum et regem suum, esset, ageret semper circa eum, et veluti stator, apparitor excubaret apud eum; vid. Alciphron. Epist. et Theophrast. Charact. c. 2. Nam *οἱ παραμένοντες* sunt statores, qui ad heri iussa exsequenda parati stant, *παραμένουσι*, praestolantur, numquid ille velit; et *παραμοναὶ* sunt excubiae principem per vices custodientes; vid. Du Cange ad Cinnam. p. 476. et Gl. Gr. p. 1111. *Παραμονὴ* dicta feria septima, seu dies Sabbati, quoniam fideles tunc in ecclesia a vespera *παρέμενον*, manebant, exspectabant adventum dominicae. *Παραμονάριοι*, *circummanentes*, alicuius ecclesiae sunt domestici eius, prope ipsam manentes seu habitantes et eius servitiis vacantes. *Circummanentes* et *commanentes* sunt Latinis medii aevi, qui manent, id est habitant, agunt, versantur, circum aliquem vel cum aliquo. Gaufredus Malaterra l. 4.: *a marito plus amabatur et a circummanentibus plurimum appretiabatur.* Charta Ludovici Pii (apud Du Cange v. *Distringere*): *homines ecclesiae tam ingenuos quamque servos, super terram eius commanentes.* Catholicon parvum: *Genecium* [*γυναικεῖον*] *potest dici Sayria* [id est Saydaria, officina sericaria, ubi Sayda, hoc est sericum, laboratur], *ubi manent* [agunt, degunt] *mulieres de sero nendo* [seu quarum opus est sericum nere]. Vid. Du Cange v. *Manere*, *emanere.* Pro *μένειν* interdum quoque *κοιμᾶσθαι* dicebant, ut *cubare*, *excubare* Latini. Hinc *ὁ παρακοιμώμενος* idem qui *ὁ παραμένων*, *excubitor;* vid. quae de parakoemomeno dico. Latini quoque *morari*, dicebant pro *habitare*. *Moratores* pro *incolae* Hispanis perfrequens. Nostri quoque maiores *weilen*, *manere*, *morari*, pro habitare dicebant, et *Weil* pro *habitatio*, *mansio*. Remansit hoc vocabulum superstes ex veteri sermone in terminatione nominum multarum civitatium Alamanniae, quod tamen alii a *villa* derivant.

B. 3. [410, 1.] *μέρη*. *Portiones*, *particulas*, dapum nempe. *Partes* quoque Latini dicebant; vid. Scr. H. Aug. T. I. p. 951. et Legat. Luitprandi.

B. 4. [410, 1.] *ἐν ταῖς ἑορταῖς ταῖς ἡμετέραις*. Reposui *ἡμετέραις* pro *ἡμέραις*, quod membranae dabant. Saepe a librariis voces *ἡμέρα* et *ἡμετέρα* permutantur; vid. Cinnam. p. 126. D. 7., Constantin. Tact. p. 44. lin. 17. De donis per occasionem dierum festorum ad amicos mitti solitis, in quibus etiam edulia, v. Du Cange v. *Festilia* et *Feriatica*.

B. 8. [410, 5.] *ἀναγόρευσις*. Item *ἀνάῤῥησις*, *renuntiatio*, usurpatur promiscue de Imperatoribus, posterius quoque

Digitized by Google

de sacerdotibus. Maximus in scholiis ad Cap. 5. Dionysii de Hierarchia: τὴν ἀνάῤῥησίν φασιν ὅταν ἐν αὐτῷ τῷ χειροτονεῖν κηρύττη τὸν χειροτονούμενον ἡ θεία χάρις προχειρίζεται τόνδε εἰς τόνδε. Anastasius p. 70. ἀνάῤῥησιν reddit *appellationem imperii.* Ἀναγορευτήρια θύειν, offerre Deo munera in grati animi significationem pro sua ad imperium elevatione, electione et renuntiatione, habet Nicetas Choniates in Man. Comneno L. I.; ἀνακλητήρια appellat Polybius pag. 773. 9. ed. Wechel. De cerimoniis, quibus Imperator sibi collegam aut Caesarem assumebat, egit Hadr. Valesius ad Amm. Marcell. pag. 534. A. Ritus aliquot tum observatos, quum Tiberius a Iustino Caesar nuncuparetur, et orationem huius ad illum, habet Theophanes p. 212. Goar. ad illum locum observat, Tiberium primum fuisse cum εὐχῇ coronatum. Vulgo contra putatur Leo M., de quo hoc capite narratur, primus eorum fuisse, qui solennibus cum cerimoniis a patriarcha CPtano coronati fuerunt; vid. Haberti Pontif. pag. 627. *[In templo S. Sophiae CPtano fiebat Imperatorum inauguratio. Nicet. p. 294. Theodora in magno templo veste purpurea induta cum Zoë Augusta salutatur. Cedren. pag. 751.]* Obtinebat id post conditum magnum seu S. Sophiae templum. Ed. L. 129
Sed antequam Iustinianus id conderet, fiebat renuntiatio in templo S. Ioannis Baptistae apud Hebdomum, ut e Theophane p. 243. B. et e nostri codicis capite hoc, in quo versamur, patet. Haec enim e Petro Magistro particula ritus renuntiationis Imperatorum Iustiniano et templo S. Sophiae antiquiorum exponit. *[In theatri circo consalutatus Imp. Basilius p. 397. Script. post Theophan. Imperator creatur patre vivo Ioannes Nicet. Du Cange ad Alexiad. pag. 323. Conf. Wittekind. de Inauguratione Imp. Ottonis L. II. Gest. Saxon. Lex Romanorum Impp. absolvendi reos in inauguratione. Cont. Constant. I. p. 8. Hoc etiam adhuc usu venit.]* Vid. Goar. ad Codin. p. 128. n. 4.

238. C. 3. [410, 7.] γενομένου. Sic dabant membranae pro γενόμενον.

C. 4. [410, 8.] κάμπῳ. *Campo*, vel *Campo Martio*, quales ante maiores omnes urbes erant, ut Romae, Byzantii, per provincias, et quales ante urbes maiores Hollandiae obsitae proceris arboribus delectare oculos solent, exercendae iuventuti in ludo sphaerodromico servientes, unde vulgo *die Maillebahn* appellatur. *Campos* enim fuisse destinatos potissimum iuvenibus in armis et aliis gymnasticis exercendis nemini latet. Infra p. 251. D. antep. memoratur campus Caesareae Cappadociae. Non dubito campum hunc secuto tempore fuisse Philopatium dictum, quod ibi iucunda essent deambulacra et equitationes, quapropter Nicetae p. 6. D. τὸ ἱππή-

Digitized by Google

λάτον φιλοπάτιον appellatur. Campum et Hebdomum idem esse, tribunal Hebdomi et Campi quoque idem esse, et ibi renuntiatos fuisse Imperatores, ait Du Cange CPli Christ. p. 140. L. III. Diversa tamen esse, sed vicina, patet e nostro hoc capite, et Menolog. Basil. T. I. p. 67., ubi ἐν τῷ κάμπῳ πλησίον τοῦ ἑβδόμου, et paulo post ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου εἰς τὸν κάμπον πρὸς τὸ τριβουνάλιον. Solebant nempe solennes in Campum processiones facere. *[Marianus una cum patriarcha processiones solennes in Campum facit. Theoph. p. 94. Βασιλίσκος ἐν τῷ κάμπῳ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, Theoph. p. 104. De campo Martio regum Francorum v. Abregé de Mezeray T. II. p. 128. Reinesii Variae et defensio Variarum, Giornal. dei Letterati II. 104. Rivinus de Maiumis, Du Cange ad Ioinville Dissert. IV. p. 152.]* De more Imperatores in campo, non Romae aut Byzantii tantum, sed etiam alibi renuntiandi v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 262.

C. 6. [410, 10.] Ἀνατόλιος. Quid hic patriarcha aut archiepiscopus CPtanus apud renuntiationem Leonis egerit, codex noster non indicat. Certe claris verbis non dicit, eum coronam novo Caesari imposuisse. Ait tamen Nicephorus Hist. Eccles. XV. 15. de Leone hoc: ψήφῳ κοινῇ τῆς συγκλήτου βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται, τοῦ πατριάρχου Ἀνατολίου τὸ διάδημα περιτιθέντος αὐτῷ. Vid. quae ad p. 239. A. 11. et 241. B. 5. dicam.

C. 8. [410, 11.] λαβάρων καὶ σίγνων ἐπ' ἐδάφους κειμένων. *Labara* esse vexilla quadrata cruce signata, et *signa* vexilla Imperatoris protomam gerentia, res nota est et alibi a nobis notata. Signa autem invertendi aut humo sternendi mos aut luctum significabat, aut submissionem, aut denique insultationem et humiliationem eius, cuius signa inverterentur. Primum hic loci obtinet. Sternebant enim milites signa, quia Imperator, cuius in honorem erecta gestarentur, non aderat, Marciano vivis exemto, et Leone nondum renuntiato. Ubi facta renuntiatio, rursus elevabantur, indicio gaudii; v. Casaubon. ad Spartiani Severum T. I. p. 601. Vales. ad Amm. Marcell. p. 507. et 512. Alias quoque quoties novus Imperator aut Caesar nuncuparetur, sternebantur signa et hastae, etiamsi senior Imperator adesset, et coronatione peracta demum resurgebant, ut discitur e Leone Grammat. p. 466. ult.: τῶν σκήπτρων πεσόντων, ὡς ἔθος, ἔστεψεν ὁ Μιχαὴλ τὸν Βασίλειον. Pariter invertebantur illarum cohortium legionumve signa, quae cum infamia exauctorarentur. Ita refert Spartianus Severum Imperatorem, quum Romam venisset, et praetorianos, qui sibi adversati fuerant, exauctorasset, perrexisse in palatium *praelatis signis, quae praetorianis ademerat, supinis, non erectis*; v. Scr. Hist. Aug. T. I. p. 601. Narrat

quoque Tacitus Annal. III, 2. in exsequiis Germanici *tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur*, *praecedebant incompta signa* [hoc est λιτὰ, purpura et auro spoliata], *versi fasces*. Similis huic mos medii aevi, in interdictis seu excommunicationibus denudandi altaria, cruces et reliquias sanctorum ad terram sternendi, et cymbala invertendi; de quo vid. Du Cange v. *Interdictum*. De inclinatione et prostratione hastarum et signorum devictis hostibus ademtorum et in triumpho productorum erit infra agendi locus ad libri secundi caput 19. p. 551.

D. 6. [411, 1.] τὸ κοινὸν καλὸν. *Commune decus*, elogium Imperatoribus tribui solitum. *[Vita S. Germani ab Herrico scripta p. 58. b.:

Laudibus hi plaudunt, persultant plausibus illi,
Et commune decus parili pietate salutant.]*

D. penult. [411, 4.] ματτιαρίων. Mattiarii dicebatur cohors aliqua militum. De nominis origine non constat; vid. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 311. Chilmead. ad Malalam T. II. p. 18. et Du Cange h. v. Dicam unde mihi Mattiarii dicti videantur. Erat aliud tagma militare, *Bucellarii* dicti; non profecto ex eo, quod bucellas acciperent seu diaria panis biscocti; omnes enim milites eas accipiebant; sed quod eas pararent, quod pistores totius exercitus essent. Ut multa necessaria sunt exercitui, sic quoque lanionibus non minus illi opus est, quam pistoribus. Quid, si ergo mattiarii sic dicti fuerunt ab arte vel opificio, quod exercebant? *Matare* est antiqua vox Germanica pro *caedere*, *occidere*; v. Du Cange h. v. Adhucdum hodie *Metzger* appellamus, lapicidam *Steinmetz*. Fuerint ergo ex mea quidem sententia mattiarii milites, tempore certe institutionis primae, Germani, quod appellatio satis prodit; secutis autem temporibus potuerunt illis Romani et alii admixti fuisse, qui victimas pro exercitu mactabant. Papias: *Matia*, *intestina, quae sordes emittunt*; *unde qui ea tractant et vendunt mattiarii dicuntur*. V. Du Cange v. *Mazacare* et *Mazacrium*. Hinc forte lux accedat voci *Matteae*, de qua vid. Interpp. Petronii. Quodsi hoc improbabile videatur, possit nomen a *Mattio*, urbe Germaniae, hodie *Metz* repeti.

239. A. 1. [411, 6.] ἐπέθηκεν. Actio torquem alicui in caput imponendi erat olim apud Imperatores quarti et proximorum duum saeculorum praecipua pars inaugurationis et maxime essentialis. Frequens mentio torquis in caput impositi. Celeber est ille Ammiani Marcellini locus de Iuliano Apostata, lib. XX. 263.: *Maurus quidam nomine abstractum sibi torquem, quo, ut draconarius, utebatur, capiti Iuliani* [qui modo Augustus salutabatur] *confidenter imposuit*. Socra-

Digitized by Google

tes eadem de re III. Hist. Eccles. 1. : *ὡς στέφανος βασιλικὸς οὐ παρῆν, εἷς τῶν δορυφόρων ὃν εἶχε περιτραχήλιον ἑαυτοῦ στρεπτὸν λαβὼν περιέθηκε*; et Procopius Persic. I. p. 40. (39.) ed. Hoesch.: *καὶ (οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς οὔτε διάδημα, οὔτε τι ἄλλο, ὧν δὴ βασιλέα περιβάλλεσθαι νόμος) στρεπτόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ θέμενοι βασιλέα Ῥωμαίων ἀνεῖπον.* Vid. Lindenbrog. et Vales. ad Amm. Marc. l. c., ubi simillimus Zonarae locus citatur, et Selden. Tit. Honor. p. 173. Putant hi scriptores, torquem novo Imperatori tantummodo tunc temporis impositum fuisse, quando corona non adesset. Nituntur omnino auctoritate Socratis modo allegata. Sed contradicit locus nostri codicis p. 245. C., ubi Lancea̋riorum campiductor imposuisse capiti Anastasii torquem dicitur, et paulo post tamen patriarcha ipsi coronam imposuisse imperialem dicitur. In ipso hoc nobis praesente loco id idem narratur. Post torquem etiam diadema seu stemma imponitur. Ex hoc igitur et aliis nostri codicis locis sententia Seldeni l. c. refutatur, qui putat ante Iustinum Minorem a patriarcha coronatum Imperatorum neminem fuisse. In praesente nostro loco memorabile est, non tantum capiti impositum torquem unum fuisse, sed etiam dextrae Imperatoris novi alterum. Iam vero quaeras, quare torques impositus, et deinceps corona, quum alterutrum certe vel sola corona potuisset sufficere. Videtur torques imperii militaris, corona vero civilis signum fuisse, ideoque utrumque requisitum, ut tradito utroque simul utrumque imperium deferri significaretur. Torques decus et praemium erat militare. Vid. Zosim. IV. 40. p. 149. Candidati omnes tor-
Ed. L. 130 quati erant; torquibus donabantur quum militiae adscriberentur. Torques ordinis erat signum, sed cervicibus circumpositus, non capiti; huic enim impositus torques erat signum collati supremi in milites imperii. Successit in locum torquis capiti impositi circulus patriciatus vertici pariter impositus, de quo insignis locus est apud Wilhelm. Malmesbur. L. V. citatus a Du Cange v. *Patricius*. Etiam apud principes orientales Muhammedanos inter insignia Solthanatus seu magni domesticatus, quibus Chalifa Solthanum ornare solebat, erat torques. Elmacinus pag. 290. cerimonias investiturae Solthani complexus خلع عليه وتوجه وطوقه وسوره وولاه ما وراء بابه *iniiciebat ipsi chlamydem, et imponebat ipsi tugam* (seu cidarin cum pluma oscillante) *et torquem et armillas, et committebat ipsi res imperii sui omnes, quae quidem extra aulam suam essent.* Quo de more pluribus ad Abulfedam ago, procul dubio a veteribus Persarum regibus deducto.

239. A. 10. [411, 13.] *σκεπαστὸς ἀπὸ χελῶνος.* Testudo, quam milites scutis consertis circa novum Imperatorem fa-

Digitized by Google

ciebant, eo fine, ne, dum indueretur vestibus imperialibus, nudus conspiceretur, erat gemina; una supra caput sublevatis scutis, altera circa corpus in orbem ductis. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 159. A. fine. De posteriore hic loci sermo est. Vid. p. 249. A. 9. Formavit Noster χελὼν, χελῶνος, pro χελόνη, χελόνης. Talibus scatet novus Graecismus. Vid. supra ad p. 223. D. 1.

A. 11. [411, 15.] φορέσας τὸ διάδημα. Unum idemque esse τὸ διάδημα et τὸν στέφανον extra dubium est. Φορεῖν Graeci novi pro *induere sibi* usurpant, ut alio loco monstravi. Liquet igitur ex hoc loco, Imperatores illos veteres ipsos sibi suis manibus coronam imperialem imposuisse. Eoque confirmari videatur opinio Seldeni Titul. Honor. p. 174. negantis ante Iustinum Minorem Imperatorum quemquam coronam a patriarcha sibi impositam accepisse: sed claris verbis refellit Seldenum sequens nostri libri caput, quo coronatio Anastasii Dicori describitur, et p. 245. D. 8. dicitur patriarcha ipse chlamydem imperialem et coronam imposuisse. Vid. Ioseph. Catalan. ad Augustini Patricii Cerimon. Eccles. Roman. p. 182.

B. 1. [411, 17.] σκουτάριν. Scutum et hasta insignia Imperatorum. Hinc in antiquis nummis hoc habitu semper conspiciuntur. Ita quoque Longobardi, ex imitatione veteris moris, *Alboinum regem Italiae laetis acclamationibus salutarunt, eique hastam, insigne regium, porrexerunt*, auctore Sigonio de regno Ital. p. 8.' Apud Themistium orat. VII.: ἐπόμπευεν ἐκ βαλανείου ἐν ἀσπίδι καὶ δορατίῳ. Inspice veteres nummos illorum temporum, et plures testes non desiderabis; quos si tamen desideres, adi sis P. Pithoei Adversar. L. II. c. 6. p. 285. edit. Gruteri T. II. Lampadis Criticae.

B. 2. [411, 17.] εὐφημήθη. Quomodo id factum? Tot numero formulas, tam longam orationem quomodo pariter omnes recitare potuerunt, ut intelligerentur, quomodo in eadem verba conspirare? Proculdubio fuit ut in ecclesia et in circo, ita in campo quoque praecentor, qui unamquamque seorsim formulam exercitui praeiret et subiiceret, quam reliqui deinceps sequerentur. At omnesne legiones simul, an singulae seorsim una post alteram laudes novo dixit Imperatori? Puto quidem, omnes simul id fecisse legiones uno velut ore, si modo tot catervis praeco unus sufficere potuit. Discimus tamen e Niceta Comnenorum tempore fuisse in more positum, ut singulae legiones suas seorsim laudes dicerent. Nam in fine vitae Ioannis Comneni p. 25. A. 1.: ἀνεῖπον τὸν Μανουὴλ, ἑκάστου τῶν μεγιστάνων μετὰ τῆς οἰκείας τάξεως διακριδὸν ἐφισταμένου καὶ διατρανοῦντος τὴν εὐφημίαν τῷ νέῳ ἄνακτι. Hae laudes erant praeambulo sacramenti, ad

Digitized by Google

quod legiones adstringebantur. Subiicit enim Nicetas: ἐφεξῆς δὲ τῶν θείων προτεθέντων λογίων, ἐπ' αὐτοῖς ἐμπεδοῦνται τῷ Μανουὴλ τὰ τῆς εὐνοίας καὶ πίστεως πρὸς πάντας.

B. 7. [411, 22.] λιβελλαρίου. Puto λιβελλάριος et λιβελλήσιος idem esse, *libellensis*. Non enim hic λιβελλάριον, *libellus* locum habet, neque verti potest *e libello*, vel *de libello*. De libellensibus conf. Fabrott. Gloss. Cedren. et Guther. p. 486.

B. 11. [411, 24.] ἰσχυρώτατοι. *Fortissimi*. Eius aetatis erat, ut ἰσχυρὸς pro ἀνδρείῳ ponerent, more Latino, quibus *fortis* et pro ἀνδρείῳ, τολμηρῷ, θυμώδει, *strenuo*, et pro *robusto*, *toroso*, *lacertoso* adhibetur. Vix putem, sic veteres Graecos fecisse, quamvis secus videri posset ex loco Theophrasti Cap. VIII. Character., ubi est ἀλλ' οὖν ἰσχυρός γε γενόμενος, *at postquam strenuum se praestitit*. Verum auctor ille recentior est, et, ut videtur, e saeculo Iuliani Apostatae, quod non uno ex argumento colligo. Habet quoque Plutarchus δραστήριον καὶ ἰσχυρὸν, sed et ille iam Latinismis infectus est. Scholiastes Aristophanis Pluto 1003. ἀλκιμώτατοι reddit per ἰσχυρώτατοι. Hesychius θουραίην explicat per ἀνδρείαν, θρασεῖαν, ἰσχυράν. Alias proprium militum praedicatum erat ἰσχυρώτατοι et ἀνδρειότατοι, *fortissimi*, de quo vide Lindenbr. ad Amm. Marc. p. 95. Elegans est locus Themistii p. 88. init.: ὁ θεσμὸς τῆς πολιτείας τὴν ἑκατέροις (Imperatoribus et militibus) πρέπουσαν ἀρετὴν ταῖς ἐπικλήσεσιν ἐνεδείξατο, ὑμᾶς μὲν εὐσεβεῖς καὶ φιλανθρώπους προσαγορεύων, τοῖς στρατιώταις δ' ἐξ ἀνδρείας μόνης τὰς ἐπωνυμίας νομοθετήσας.

C. 1. [412, 3.] βασίλειον. *Regnum*; vox vetustis Graecis ignota, qui βασιλείαν dicunt. Passim occurrit apud Nostrum et alios; v. p. 124. B. 10.

C. 5. [412, 6.] συστρατιώτην. Incrustavi, ut potui, vitium in Latinis. Mallem tamen συστρατιῶται. Imperatores ita milites appellabant. Vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 56. fine. In Latinis ad locum Spartiani in Adriano p. 81. respexi: *militem, quasi bellum immineret, exercuit, tolerantiae documentis eum imbuens; ipse quoque inter manipulares vitam militarem magistrabat* etc., id est praeibat, docebat exemplo suo. Conf. ibid. pag. 672. 11. Egregie locum nostrum illustrat ille Herodiani II. 11. de Severo: ἐκοινώνει τῶν καμάτων αὐτοῖς, σκηνῇ τε χρώμενος εὐτελεῖ, καὶ σιτία καὶ ποτὰ προσφερόμενος ἃ καὶ πᾶσιν ὑπάρχειν ἠπίστατο. οὐδαμοῦ δὲ τρυφὴν ἐνεδείκνυτο βασιλικήν. ὅθεν καὶ μείζονα παρὰ τῶν στρατιωτῶν εὔνοιαν ἐπιστεύσατο. οὐ γὰρ μόνον αὐτὸν συμπονοῦντα, ἀλλὰ καὶ τῶν καμάτων ἄρχοντα οἱ στρατιῶται αἰδούμενοι μετὰ προθυμίας πάντα ἔπραττον.

Digitized by Google

C. 10. [412, 10.] ὀφείλω δώματα. Debebant ex antiquo ritu Imperatores novi militibus donaria, nummorum aureorum certum numerum, quae *Augustiaca* et *Augustatica* appellabantur. Ammian. Marcell. p. 487. *ob nuncupationem augustam debita* appellat, ubi vid. Vales., et Theophyl. Simoc. *ἐπιβατήρια τῶν σκήπτρων δῶρα*, conf. Procop. Anecd. p. 108. 20. Hinc intelligatur oratio Macrini ad milites apud Lamprid. T. I. Scr. H. Aug. p. 773.: *habete igitur, commilitones, pro imperio aureos ternos, pro Antonini nomine aureos quinos, et solitas promotiones, sed geminatas. Dii faciant, ut haec saepius fiant*; (id est, ut quinquennalia saepius recurrant et ipsis iuncta augustatica;) *dabimus autem per cuncta quinquennia id, quod hodie deputavimus. Pro imperio* dixit hic loci, pro illo Marcellini *ob augustam nuncupationem debita*, vel *ob natales imperii nostri, ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατορίας ἡμῶν*. Ex veteri more flagitabant Romani a Friderico I. Barbarossa tanquam debitum quinque millia librarum, quod ipsum vehementem in iram accendit; vid. Otto Frising.

C. 11. [412, 10.] ταῖς δυνάμεσιν. *Exercitui, copiis. Δύναμις* pro *exercitu* poni, pervulgatum est. *Δύναμις ξενικὴ* et *πολλάκις δυνάμεων ἀφηγούμενος* sunt apud Diodor. Sicul. Infra habebimus p. 246. B. 8. *τὰ δυνατὰ στρατόπεδα*. Hinc sumserunt Latini sequiores suum *efforcium*; vid. Du Cange Gl. Lat. h. v.; item *virtus* pro legione. Anastasius in Vigilio: *Quo audito Augusta misit Anthemium scribonem cum iussionibus suis et cum virtute maiore*, id est amplissimis copiis militaribus.

C. ult. [412, 13.] ἀνὰ έ νομισμάτων. Macrinus in oratione modo allegata ternos nummos aureos promittit militibus pro imperio, seu in praemium nuncupationis augustae. In omnibus autem nostri codicis exemplis constanter promitti video quinos nummos aureos et singulas libras argenti seu centum miliaresia. In totum ergo erat augustaticum pro unoquoque milite viritim 160. miliaresia. Indagare nunc, qualem rationem ea pecunia cum nostrate habeat, et quantum valuerint illi 160. nummi argentei ad nostrum aes, neque iuvat, neque vacat. Putat Du Cange Gloss. Gr. Augustatica per plures dies continuos erogata fuisse. Facile id fieri potuit in tanta militum multitudine.

239. D. 1. [412, 13.] καταβουκοῦλον. *Pro bucca*, unde Ed. L. 131
rostro vestro genioque queatis gratificari, vel *in singulas buccas*. Possit quoque duabus separatis vocibus scribi *κατὰ βουκοῦλον*, vel *κατὰ βούκουλαν*, ut infrâ p. 249. D. 8. est *κατὰ χάσμα*, eodem sensu. Solebant medio aevo sic loqui. Io. Mussus in Chronico Placentino: *ad praesens si unus habeat in familia sua novem buccas* [id est novem capita sibi alenda]

Digitized by Google

et duos roncinos [equos], *expendit omni anno ultra florenos auri CCC -- et sic pro rata buccarum videlicet in victu et vestitu* etc. Conf. Du Cange v. Ἐμπουκόνειν. Largitiones illae κατὰ βοῦκλον erant vetustis temporibus, ante medium aevum, admodum frequentes; hinc panes illi gradiles et alia talia, quae morientes Imperatores populo Romano legabant. Sed secutis temporibus desierunt, exhaustis fisci viribus, exstinctaque Romani imperii magnificentia et accisis provinciis. De Romano Lecapeno tantum invenio, eum semel δεδωκέναι τὰ ἐνοικικὰ πάσης τῆς πόλεως ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, *in habitationem mercedes* [den Hauszins] *dedisse pro tota civitate* [quae nempe in conductis aedibus, non suis, habitabat] *nemine excepto, parvulo seneve.* Manuel Comnenus, teste Cinnamo p. 18. C., pro augustatico singulis domibus binos aureos donabat: χρήμασι τὸ στρατιωτικὸν δωρησάμενος -- ἑκάστῃ τῶν ἀνὰ τὸ Βυζάντιον οἰκιῶν χρυσίνους παρέσχετο δύο. Xiphilinus p. 1075. a Domitiano nomine patris Vespasiani, recens nuncupati Imperatoris, ait datas fuisse militibus vicenas quinas drachmas viritim. Verum Antoninum, ex octenni expeditione reducem factum in urbem, populo dedisse ducentenas drachmas viritim ait p. 1196. init., seu octo nummos aureos, διακοσίας δραχμὰς αὐτοῖς κατένειμεν, ὅσον οὔπω πρότερον εἰλήφεσαν. In nuptiis suis dabant Imperatores militibus viritim 250. drachmas, popularibus 150., ut possent genio indulgere et laetitiam dominorum sua quisque privata prosequi. Xiphilin. p. 1358. 37. Antipater ad celebrandum diem natalem filii sui Alcyonei nummos mittebat Athenas philosophis. Diog. Laërt. pag. 251. §. 41. Vide sitne catabuculum idem, aut saltim affine, cum *crustulo*, quod memorat Gutherr. p. 451.

D. antep. [412, 18.] Quae iam sequuntur, non amplius Leonis M. inaugurationem in specie spectant, sed typum tradunt inaugurationis Imperatorum omnium generalem.

240. A. 2. [412, 22.] λιγατούρας. Vel, ut scholiastes exponit, πρεσβευτικὰ, ipsis *legaturas* dat, id est, nuncupat eos legatos.

A. 3. [412, 22.] λογάρια γίνεται καὶ ἀναπληροῦνται. Interpretatus haec verba fui ex coniectura. Fateor enim me illa prorsus non intelligere. Possis etiam sic accipere: *fit largitio nummorum, et* [cohortes] *integrantur, completantur.* Verum non video qui possint haec tanta et etiam taediosa tam brevi tempore confici.

A. 5. [413, 1.] παπιλεῶνα τὴν ἐκκλησίαν. De voce *papilio* pro tentorio, unde *pavillon*, vid. Du Cange Gloss. Lat., ubi etiam etymologiam eandem e Papia et Io. de Ianua producit, quam Noster. Utitur ea voce iam Spartianus in vita

Digitized by Google

Pescennii Nigri T. I. Scr. Hist. Aug. p. 672. Pro ἐκκλησίαν cogitabam aliquando legendum esse κλισίαν. Sed non opus est. Intelligit *ecclesiam castrensem*, papilionem, non omnem, sed eum, in quo est ecclesia. Habebant nempe secum capellas, ut hodie appellamus, vel ecclesias parvas, sub tentoriis in castris, ut ex Appendicis p. 269. D. 2. patet, ubi vide, et e Durando, cuius locum ibi adscribam, quamvis ridicula sit etymologia vocis capella, quam affert. Est enim neque a *cappa*, neque *capra* vel *capella*, sed pro *cupella*, id est θόλῳ, apside, structura in summo curva. Quod autem primi Byzantini Imperatores, qui adhuc in Campo eligebantur, primum castrensem ecclesiam, sub tentorio constitutam, et dein quoque S. Ioannem Baptistam Hebdomi prius adirent, quam urbem et palatium intrarent, posset ex veteri more paganorum Imperatorum derivatum videri, qui recens electi antequam in curiam intrarent, prius debebant cellam curiae, id est sacellum vel capellam, salutare. Vid. Casaubon. ad Hist. Aug. T. I. p. 539. ad illa Capitolini: *e castris nocte quum venisset ad senatum et cellam curiae iussisset aperiri.* Ipsi quoque milites in castris extra urbem habebant templum castrense, in quo sacra sua peragebant, νεὼν τοῦ στρατοπέδου, cuius meminit Herodianus in Caracalla, IV. 5. init.

A. 6. [413, 2.] ἐπισκόπου. Nempe Constantinopolitano, qui tunc temporis, quum Petrus Magister ea scriberet, adhuc episcopus audire non dedignabatur, quamvis archiepiscopi et patriarchae nomen iam gereret. Quamnam autem designet ecclesiam magnam, quum proprie sic dici solita, S. Sophiae scilicet, tunc temporis ante Iustinianum nondum existeret, certo non dixerim. Forte designat aedem S. S. Apostolorum a Constantino M. conditam, in qua etiam Imperatores ante Iustinianum tumulabantur.

A. 10. [413, 5.] ὃ γὰρ λέγεται, ὃ καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες ψυχάριον. Credebam aliquando, aut unum aut alterum membrum abundare, et *nam quod dicitur* nihilo plus dicere, quam *quod enim Graeci appellant.* Nunc tamen crederem potius in postremis reprehensionem et correctionem priorum esse. *Quod enim vulgo dicitur, imo vero quod Hellenes seu idololatrae* [pro sua superstitione] *psycharium appellant* seu *animulam.* Non probat ergo usum huius vocabuli, putans id nugas gentilis philosophiae sapere. Pythagorica enim et Heracliti scholae ψυχὰς appellabant animalcula, quibus aër scatet, et papilionem quoque pro symbolo animae pingebant.

B. 4. [413, 11.] ἵππῳ λευκῷ. Conf. infra p. 288. C. 4. Equis candidis vehi erat triumphantium. Vid. Dio Cassius p. 350. et 669. Leo Grammatic. in Theophilo p. 453. 1 ἐκεῖθεν ἀφικόμενος εἰς τὴν πόλιν τὰ λάφυρα ἐθριάμβευσεν ἱππι-

Digitized by Google

κὸν ποιήσας καὶ τὸ πρῶτον βαΐον παίξας, ἅρματι λευκῷ ἐποχησάμενος, et Du Cange v. *Equi albi*, qui abunde de illis egit.

B. 6. [413, 13.] *τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν.* Solebant novi Imperatores, antequam in urbem intrarent, in templum S. Ioannis Baptistae seu Prodromi divertere, sive ut ibi donarium deponerent in altari, quae ratio hic allegatur in nostro codice, sive ut Imperatores ibi renuntiarentur, quae causa ex Cedreno intelligitur, sive tandem ut a toto senatu aulico in corpore ibi salutarentur et velut homagium acciperent. Solebant enim proceres ibi Imperatorem, quoties in urbem veniret, sive recens creatum, sive iam vetustum, ibi excipere. Vid. Contin. Theophan. p. 12. C. et Cedren. p. 485. B. 7. et 752. C. c. fin. Idem pag. 403. B. 10. de Phoca tyranno ait: *ἀναγορεύεται ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου, renuntiatur Imperator in templo Praecursoris, καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἐπὶ βασιλικῆς ἁμάξης καθεζόμενος εἰς τὰ βασίλεια εἰσέρχεται.*

C. 6. [414, 2.] *προσκυνεῖ, ἐὰν μὴ εἴη κυριακή.* Similis huic et insignis est locus supra p. 95. C., quo docemur ob reverentiam diei dominico habitam non adoratum esse Imperatorem eo die: *εἰ μὲν οὐκ ἦν κυριακή, ἔπιπτον κάτω, προσκυνοῦντες τοὺς δεσπότας -- εἰ δ' ἦν κυριακή, οὐκ ἔπιπτον κάτω προσκυνοῦντες, ἀλλὰ μέχρι τῶν γονάτων ἐποίουν τὸ σέβας τῆς προσκυνήσεως.* Conf. p. 40. C. 3., item p. 101. C., ubi dicitur orphanorum curator die festo symbolum fidei Nicaenum in membrana scriptum Imperatori offerens *προσκυνεῖν τὸν βασιλέα μὴ τελέως πίπτων κάτω, ἀνθ' ὧν βαστάζει τὰ σύμβολα, adorare, non prorsus tamen usque in humum delabi, propterea quod symbolum sacrum ferat.* At eo tradito iam *πίπτει κάτω.* Memorabilia haec sunt verba, quoniam geminum genus adorationis memorant, *humi procidere*, et *usque ad genua tantum caput inclinare.* Prior ille modus duo diversos complectitur. Aut enim in genua sua procidebant adorantes et pedes adorati osculabantur; aut proni iacebant toto corpore porrecti, expansis manibus pedibusque velut pulverem terrae lingentes. Gradus hos ordine persequitur Odo de Diogilo (apud Du Cange v. *Polychronia*): *Polychroniae vocantur reverentiae, quas non solum regibus, sed etiam quibuslibet suis maioribus exhibent, caput et corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram genubus, vel etiam sese toto corpore prosternentes.* Primus modus *caput et corpus submissius inclinare* est *ποιεῖν τὸ σέβας τῆς προσκυνήσεως μέχρι τῶν γονάτων, officium adorationis usque ad genua facere*, id est caput suum usque ad genua sua demittere. Vid. infra p. 346. B. 7. Effigiem sic adorantis videre est in Menologio Basili-

Digitized by Google

ano T. II. p. 57. Et Russi, si bene memini, superiores suos hoc modo adorant, a Graecis docti. Latini sequiores eum *inclinationem ante et retro* appellant. Mirae appellationis ra- Ed. L. 132
tionem suggerit Udalricus L. III. Consuet. Cluniac. c. 2.: *Quilibet novitius est instruendus, ut regulariter sciat caput inclinare, scilicet non dorso arcuato -- sed ita, ut dorsum sit summissius, quam lumbi, et caput summissius, quam dorsum, quam inclinationem nos per usum ante et retro appellamus, quia incipit contra orientem et finit contra occidentem.* De adoratione prono ventre peracta insignis est locus apud Procopium pag. 133. fine Histor. Anecdotae: *παρὰ Ἰουστινιανόν τε καὶ Θεοδώραν τὰς εἰσόδους ποιούμενοι οἵ τε ἄλλοι ἅπαντες καὶ ὅσοι τὸ πατρίκιον ἀξίωμα εἶχον, ἔπιπτον μὲν εἰς τὸ ἔδαφος, εὐθὺς ἐπὶ στόμα, χειρῶν καὶ ποδῶν εἰς ἄγαν τετανυσμένων, καὶ χείλει ποδὸς ἑκατέρου ἁψάμενοι ἐξανίσταντο.* Ubi morem illum a Iustiniano et Theodora recens invectum, procul dubio ex imitatione regum Persarum, ut intolerabilis et inhumani fastus argumentum graviter reprehendit; v. ad p. 278. C. 10. Imago *ἐπ' ἐδάφους προσκυνοῦντος* conspicitur apud Du Cange tabula II. praemissarum dissert. de nummis Byzantinis pone Glossar. Lat. De adoratione multis egit Selden. Titul. Honor. p. 54. sqq. Quod autem ad morem, ob quem haec digressio instituta fuit, attinet, illum nempe, diebus dominicis eos non adorandi, quos alias oporteret, antiquus ille est et Tertulliano iam memoratus, libro de Corona militum: *die dominico ieiunium nefas ducimus vel de geniculo adorare, eademque immunitate a die Paschae in Pentecosten usque gaudemus.* Alios locos citavit Iosuas Arnd in Lexico Antiqu. Ecclesiast. Tit. *Dies dominica* p. 307. Quibus addo illum Nili Monachi Epist. III. 21.: *τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ ἑστῶτες εὐχόμεθα, τὸ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος στάσιμον ἐκτυποῦντες. ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις τὰ γόνατα κλίνομεν, τὴν διὰ τῆς ἁμαρτίας πτῶσιν δηλοῦντες τοῦ ἀνθρωπείου γένους.* Quandoquidem autem sacra die dominico a geniculatione in cultu dei absolvebant, multo minus poterat homo honorem flagitare, cuius veniam deus cultoribus suis faceret. Cum hoc more convenit ille monasticus, quo, qui leve quid peccasset monachus, diebus festis tantum manibus ad terram demissis se inclinaret velut quadrupes, eoque in situ faceret poenitentiam; reliquis autem de geniculo, ut loquebantur, vel in genua provolutus poenae statutae satisfaceret. Ordo Cisterciensis (apud Du Cange v. *Articulus*): *festivis quidem diebus super articulos, privatis vero super genua prosternantur ad sedem.*

240. C. 13. [414, 8.] *χαμπαῖα.* Dubium non est *χαμπάγια* aut *χαμπάδια* legendum esse. Quamvis enim forma *χαμπαῖα* quoad grammaticam bona queat esse, si nempe a *χάμπη*,

campa, *gamba* derives, eique faveat vox *καμπότουβα* (vid. p. 129. A. 1.), quae notat *campagia cum tubiis*, vel saltim *tubia ad campagia* aut *ad campas*, hoc est *crura*, *pertinentia*, non tamen in usu est, aut usquam reperitur. Sunt autem campagia, campalia et cambadia (nam perinde omnia ista usurpantur) genus indumenti, quod crura et genua tegit, non corio, sed filtro aut lana factum, et procul dubio a camba vel gamba, id est crure, (unde Francis *la jambe* venit,) dictum, et solis honestioribus viris in toga et aulicis officiis spectabilibus, non item vulgo, non sacerdotibus, non militibus usurpatum. Qualis autem ea parandi et induendi ratio fuerit, non adeo expeditum est dicere. Quum tamen frequens fiat mentio campagiorum in hoc codice, mei puto esse officii, ut argumentum hoc paulo diligentius excutiam, quamvis Salmasius tam id copiose variis in locis tractaverit, ut aestimanti viri doctrinam videri queat vel spicilegium postventuris non reliquisse. Et primo quidem loco proponam coniecturas de vocabuli etymologia, quibus multis profecto et diversis diu iactatus fui, quamvis inter omnes illa mihi maxime arrideat, quae a gamba, flexu et articulo tibiae cum crure, *ἰγνύα*, derivat. Non deerunt quidem, qui a me produci ea, quae ipse improbem, mirabuntur et ridebunt. Forte tamen non carebit ea res usu. Inducebat itaque aliquando locus Corippi a Petavio ad Themist. pag. 378. citatus, ubi de campagiis et tzangis vir ille doctus agit, ut crederem campagia esse a Campania, regione Italiae, dicta. Locus hic est:

Cruraque puniceis induxit regia vinclis,
Parthica Campano dederant quae tergora fuco.

Parthica tergora sunt de illo corii genere, quod nos hodie *Turcicum saffianum rubrum* appellamus. Talia tergora praedicat poëta *Campano fuco* infecta. Certe *Canusinae pelles* admodum celebres erant, non quod ibi coriaria pararentur arte, sed quod ibi rubro colore tingerentur; v. Du Cange v. *Canusinae pelles*. Sed deprehendi deinceps, campagia non pellibus, sed filtris, *πιλωτοῖς*, fuisse facta. Quare coniectura illa irrita fuit, nisi forte a sic dictis *calabricis* ei praesidium quaerere placeat, quae fuerunt genus quoddam ligaturae, quo crura impediri et constringi solebant, ut constat e Pelagonio L. I. Hippiatric. c. 38.: *ἀναπατοῦντος αὐτοῦ καλαβρικοῖς τὰ σκέλη ποιεῖ καταδεσμεῖσθαι*. In mentem deinde venit, a *camaso* repetendam esse vocem, π littera servili ex more Graecorum intrusa. *Καμάσιον* appellabant veteres *τὸ ἀμφίμαλλον*. Isidorus: *Camasus*, *amphimallus*. Unde hoc, non novi. *Camasus* certe est vox Arabica, et omnem *στολὴν*, *σκευὴν*, indutum, praesertim *τὴν εὔχρηστον*, expeditum, agilem, in quo homo se facile movere potest, notat. Sed quamvis fil-

trina essent campagia, fuisse tamen villosa non legi, nisi uno in loco Bernardi Udonis apud Murator. Scr. Rer. Ital. T. III. p. 629.: *Illico summissi chiffonibus* [Pontificis Romani recens electi] *oscula figunt Villosis, dedit ora Pater, dedit oscula blanda.* Sunt autem *chiffones*, *scuffones* et *scaffones* idem atque *udones* et *campagia*; v. Du Cange h. v. Etiam hoc Arabicum est vocabulum; شف, *schoff* vel *schuff* est *pannucia*, pannus vilis, detritus, usu longo tenuis factus, et verbum شف attenuare. Possit tamen non de nihilo haec coniectura videri, quum idem paene, quod veteres campagia, nos *Camaschen* appellamus. Coepi porro suspicari, essetne vox a *campo* derivanda, tanquam si eo vocabulo tibiarum velamenta significarentur, quibus in campo usus esset. Sane femoralia *campestria* ex ista ratione dicebantur. Et poterat nomen rei in bello et in usum militum primum inventae deinceps retineri, re quamvis ad usum pacis traducta; quod in multis contigit. Ocreas olim *aestivalia* appellabant, (unde nobis *Stiefeln*,) quoniam iis per aestatem maxime usus erat. Aestate enim pleraque bella geruntur; unde Hispani ad exemplum Arabum expeditionem bellicam *Azeifia*, id est *aestivationem*, appellant, الصيفية, et *in aestivis habere* dixit Capitolinus in Marco Antonino p. 390. pro in castris et in bello secum habere. Vocabulum tamen *aestivalia* mansit, etiamsi tempore secuto maior iis usus per hiemem, quam aestate esset. Obtulit se deinceps vocabulum λαμπάδια. Potuit sane decursu temporis, ingravescente barbarie, pro *l* substitui *c*. Sunt autem λαμπάδια fasciae, lora longa, adstrictoria, bandagia, ut hodie loquuntur. Vox aliquoties apud Dionem Cassium legitur. Inde nostra Germanica vox *Lumpen*, pannuciae, et *Lappen*, ῥάκος. Cum tamen iam a tertio p. N. C. saecula campagia scriptis celebrentur, quo tempore nondum saeviebat omnia deformans barbaries, vix credibile est *c* pro *l* substitutum fuisse, praesertim cum librarii non varient. Ergo magis placebat κοπάδια, et littera μ pro noto Graecorum more inserta, κομπάδια, id est ῥάκη, λάκη, *laciniae*, *frusta*. Sane *compadiatim* habet Paulus Diaconus pro *frustatim*; vid. Du Cange v. *Copadium* et *Compadiatim*. A κόπτω id venire, liquet. Mirum procul dubio nonnullis accidet, me non nisi chiffones, lampadia, compadia, id est pannucias, lacinias, crepare. Sed, ut patebit paulo post, campagia vix aliud quid, quam laciniae, erant. Verum, cedo alteram, ais. Eccam. قبا, *Caba*, filtrum subtile et multa paratum arte notat Arabibus et Persis. Campagia filtro erant confecta. Quidni ergo inde campagia arcessemus. Sane terminationes merae videri possent esse άδιον et άγιον, et sunt quoque in multis

vocabulis. Mihi quidem in tanta coniecturarum non improbabilium multitudine et in rei, ut antiquae, obscuritate distractus in diversa animus dubitat, cui calculum ferat. Maxime tamen illuc inclino, ut campagia a campa vel gamba, articulo cruris cum femore, derivem, ut supra iam monui. Confirmat hanc etymologiam vocabulum *cambale*, quod notat candidam illam latam orbicularem linteam fasciam, quae summitati ocrearum supponitur et genui circumponitur. Germani ridicula et absurda dictione *Stiefelmanschetten* appellant, quasi
Ed. L. 133 dicas *manicas aestivalium* seu ocrearum; v. Du Cange v. *Cambale*, ubi veterem chartam citat, in qua *cambalia et picralia* memorantur cum alia suppellectile equiti necessaria. *Picralia* ibi sunt calcaria. Sed satis etymologiarum. Videamus nunc, quid rei fuerint campagia. Didicerat Salmasius a Pollione campagia reticulata fuisse, unde haec edicit ad Tertull. p.363.: *Campagia diversa erant a peronibus vel bottis; non enim solida integraque pelle crura operiebant, sed fasciis multis reticulatim implexis cingebant.* Videtur Vir summus verum vidisse, et campagia aliud nihil fuisse, quam *fasciae*, quibus veteres crura vestiebant, et de quibus ipse multa disputavit ad Lampridii Alexandr. Severum p. 973. sqq., eoque illum falli, quod campagia barbarici calceamenti genus perhibet fuisse ad Trebellii Pollionis Gallienum p. 234., ubi copiose de campagis disserit. Apparebit hoc ex eius verbis clarius, quae illinc non piget excerpere. *Verius ergo*, ait l. c. p. 237., *reticulis ideo similes visos Gallieno campagos propter lororum et corrigiarum, quibus circa crura alligabantur, variam et multiplicem decussatimque volutam implicationem, quae reticulatum plane opus referret.* Magni momenti ad hanc rem conficiendam locus ille Pollionis est, quo refert Gallienum Imperatorem *campagos reticulos* appellasse. Ex illo enim discimus id esse *campagia*, quod paene ubique in pedibus spiculatorum martyres christianos omnibus suppliciis necantium conspicimus in imaginibus Menologii Basiliani, reticulatum opus, quod saepe non crura solum, sed ipsa quoque femoralia uno continuo tractu vestit. Operae pretium est ad cognoscendam rem veterum vestiariam illas imagines, rudes quamvis, inspicere. Quaedam talium compagorum seu compagohosarum habent, prorsus ut nostrae Camaschae, et ut hosae Husarorum, usque ad summum femur in externa parte nodulos, quibus adstringi et resolvi rursus a corpore possunt. Unde venias in suspicionem reticulatum illud opus non ex diversarum fasciarum artificiosa et taediosa complicatione constare, sed panno intextum esse, aut alia quacunque arte impressum. Quum tamen aliunde constet, usque ad VIII. saeculum et ulterius veterem Romanum morem fasciis decussatim plexis crura vestiendi apud occidenta-

les populos perdurasse: pictor autem, qui Menologium Basilianum imaginibus illustravit, res ex sui saeculi more exhibuit, antiquitatis, ut illa ferebant saecula, prorsus ignarus: necesse est campagia adhuc nono saeculo apud Graecos in usu, et non integros solidos pannos, sed fascias complicitas et decussatim contextas fuisse. De more occidentalium, ad quem digitum intendi, constat. Veterum enim Francorum vestitus cruralis hic erat. *Crura primum tela linea involvebant* (reddo verba cl. Muratorii. T. II. Ant. Ital. p. 434.), *quam tibiale dicebant; tum fasciolas supertibiales, et super omnia corrigias inducebant, ut aptarent constringerentque telam ad tibias.* Didicit ille hoc a Monacho Sangallensi, cuius haec sunt verba valde memorabilia: *erant Francorum antiquorum ornatus vel paratura calceamenta forinsecus aurata, corrigiis tricubitalibus insignita: fasciolae crurales vermiculatae* [id est coccineae] *et subtus eas tibilia ac coxalia linea, quamvis ex eodem colore, tamen artificiosissimo opere variata, super quae et fasciolas in modum crucis intrinsecus et extrinsecus ante et retro longissimae illae corrigiae tendebantur.* Ait Monachus antiquorum Francorum illum habitum fuisse. Atqui specta Carolum M. in tabula (si bene memini) sexta Parietinarum Lateranensium Alemanni, videbis in eius pedibus campagia illa Francica. Inspice imaginem Imperatoris Lotharii in Capitularibus regum Francicorum Baluzianis. Duo illi proceres ipsi adstantes (ni memoria fallit, nam neque hic liber scribenti haec ad manum est) campagia gestant. Compara porro cum loco modo allato Monachi Sangallensis duo de campagis agentes, quos caput illud futile et insulsum codicis nostri, quadragesimum puta libri secundi, suppeditat, intelliges campagia aliud nihil fuisse, quam fascias laneas aut filtrinas tortuosis anfractibus super lineum amiculum, crurium carnem proxime stringens, circumplexas. Illo capite rationem reddere vult ex theologia Graecorum monachorum mystica, quare consules olim Romani, et ad eorum exemplum deinceps magistri et patricii aulae CPtanae festo die paschatis loros seu trabeas et scipiones et campagia gesserint et gererent. Ad campagia haec illius capitis spectant: *τὸ δὲ λίνῳ ἐσφηνῶσθαι ἀμφίῳ, μετὰ καὶ χρυσωμένων πεδήλων* - - et deinceps sub finem capitis: *ἀπὸ δὲ καμπαγίων, ἃ Λατίνων φωνῇ προσαγορεύεται, τοῦ πολεμικοῦ ἀνδρὸς τὸ εὐκίνητον, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ὀχυροποιεῖσθαι διὰ τῆς κατὰ τὰ σκέλη ἐκ πίλων περιπλοκῆς.* Tria hic observamus diversa, *calceos auratos*, *linteum tegmen crura ambiens*, quod idem cum tubiis videtur fuisse, de quibus v. ad p. 245. C., et *circumplexum filtrinum.* Sic satis bene confecimus, quid fuerint campagia; dicendum nunc est, campagia virorum ordinis senatorii gestatum fuisse. Id quod ex eo patet, quod

Digitized by Google

non liceret coram Imp. nisi in campagis comparere, aut ad sacram mensam accumbere, non tantum toga, sed etiam sago conspicuis proceribus. Quamvis enim milites caligas gestarent, unde etiam στρατεῖαι ἀποκάλιγοι dicuntur, *militiae de caliga*, vel quae cum caliga fiunt (vid. Du Cange v. *Apocaligus*), honoratiores tamen rectores militum, qui non minimam comitatus partem efficiebant, procedebant in aulam, et sacris epulis adhibebantur in campagis, ut e Cletorologii nostri multis locis patet. Ex eo quoque factum, ut senatus ἡ ὑποκαμπάγιν σύγκλητος passim nostri codicis appelletur. Ut militaris ordo a gestamine pedum *apocaligus*, ita senatorius ὑποκαμπάγιν dictus fuit, ut qui esset ὑπὸ καμπαγίων. Insusitatior quidem usus particulae ὑπὸ hic est; facile tamen patet, ὑπὸ hic idem atque ἀπὸ valere; ἀποκαμπάγιν, οἱ ἀπὸ καμπαγίων, id est μετὰ καμπαγίων, προϊόντες. Quis ergo clericorum, quis vulgi erat indutus pedum et crurum, si militum caligae et procerum aulicorum campagia erant? Puto non diversum a militari fuisse. Clerici vulgusque pariter atque milites gerebant braccas cum tibialibus ex una solida massa factas, ad malleos pedum propemodum procedentes, quibus perones seu caligas paulo infra genu desinentes superinducebant. Sed de his hic non est disputandi locus. *[De campagiis clericis permissis vid. Donat. Constantini M. p. 66. De calceis patriciorum Romanorum lunula seu Kappa Latino ornatis, propterea campagiis dictis, vid. Salmas. p. 101. sqq. ad Simmiae securim.]* Est ad Herodis dedicationem statuae manibus Regillae sacratae p. 153. edit. Crenianae.

240. C. ult. [414, 8.] διβητήσιν. Scribitur quoque δηβητίσιν, quod idem sonat. Satis frequens huius vestis mentio apud Nostrum, rara apud alios; et neminem paene novi, qui eam memoret, praeter Leonem Grammaticum, cuius locum Du Cange Gloss. Gr. h. v. habet, cum expositione, quam Leunclavius in Pandecte Turcica protulit, a Graecis, quibuscum versatus fuit, sibi communicatam, auctoribus dignam. Hos nempe homines, antiquitatis et rerum omnium ignaros nugivendulos consultum oportet ire, si quid declaratum cupis. Suidas quoque meminit in Lexico. Sed obscurum, quod aiunt, per aeque obscurum exponit. Reddit nempe διβητήσια per διαβίκια. Nos ille non morabitur. Videbimus potius quid dibitesium fuerit. E Nostro colligitur, fuisse vestem imperialem, qua uti praeter Imperatorem, Caesarem et Nobilissimum nemini licuerit; quae stricte corpori adhaereret, (nam pag. 245. C. 6. στιχάριν διβητήσιν appellatur,) et pertigerit usque ad talos, et sub chlamyde vel et sago fuerit gestata. Patet illud e loco Leonis Grammatici p. 466. et e Nostri p. 13. C. 8., p. 113. C., 129. A. et 133. B., mitto alios. Haec

Digitized by Google

reputanti secum videri possit dibitisium idem atque granatzam
a Codino dictam et sic descriptam cap. VII. Offic. n. 35.:
*ἔτι καὶ ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίων βασιλείας κατῆλθε τὸ φόρεμα
μέχρι καὶ νῦν τῶν βασιλέων Γρανάτζα λεγόμενον, ὅπερ φο-
ρεῖ ὁ βασιλεὺς ἄνευ ζώνης, οὗ κρεμάμενα τὰ μανίκια διή-
κουσι μέχρι τῶν ἀστραγάλων. ὃ δὴ φόρεμα καὶ τῶν ἀρχόν-
των ἕκαστοι ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας φορεῖν, πλὴν ἐζωσμένον, τῶν
μανικίων ἐμπεπηγμένων ὄντων πρὸς τὴν ζώνην ὄπισθεν. καὶ
ὃ μὲν ὁ βασιλεὺς φορεῖ, καλεῖται Γρανάτζα, τὸ δὲ τῶν ἀρ-
χόντων λαπατζᾶς, ὅπως δὲ, ἄδηλόν ἐστιν.* Si idem fuit gra-
natza et dibitisium, tenemus eius formam: fuit tunica cum
longis ad talos usque dependentibus manicis, qualem vestem
Imperator quidem solutam, id est cingulo non adstrictam, ge-
rebat, manicis libere promissis; proceres autem eam gere-
bant cingulo ad corpus adstrictam, manicis intra cingulum
abditis. Herilem vestem granatza dici, ait Codinus, proce- Ed. L. 134
rum illam lapatzam. Unde id, se ignorare; vestem ipsam
ex Assyria venisse. Id ipsum quoque probat vox *lapatza*,
quae Arabica est. لباس, *lebas* in genere *amictum*, *ἱμάτιον* notat.
Verum *garnacia* est Germanica; vid. Du Cange h. v. Mirum
profecto vocis Germanicae et Arabicae in eodem vestitu con-
iugium. Ipsam vestem Arabicam esse, aut potius orientalem,
dubium non est. Manicas longas trahere Arabum est omnium,
Chalifarum olim erat manicis viginti ulnas longis appendere.
Nam revera non hominum tales manicae, sed manicarum ho-
mines sunt appendices. De longis illis Chalifarum manicis
locus erit ad Abulfedam agendi. Graecos Imperatores in tuni-
cis insigniter manicatis processisse, fidem facit imago Impera-
tricis CPtanae apud Rhamnusium de bello Veneto ed. Gaf-
farelli, tab. 2., ubi manicae perparum a solo absunt. Si ergo
dibitisium et granatza non discrepuerit, non improbabile
esset vesti ab Arabibus acceptae nominis natales ab Arabibus
quoque arcessere. Sane si *διβιτζίσιον* scriberetur haec vox,
unica littera addita, non dubitarem eam Arabicam pronuntiare.
ديباج, *Dibetsch*, appellant Arabes vestem splendide auro pi-
ctam. Quandoquidem vero lubricum hoc est, satius erit,
donec exploratius quid praesto sit, vocabulum nostrum a La-
tino *dives* derivare, ut *dibitisium* sit vestis divitis operis, hoc
est pretiosa, dives auro. Num autem vestis genus Latinis
sequioribus celebratum, *diapistin*, cum dibitisio nostro aut cum
Suidae *διαβίκια* conferri debeat, viderint me doctiores.
Certe *διαβίκια* vestem notat coloris galbinei, qui viciam
aemuletur; et scriptores medii aevi vestem diapistin subviridis
fuisse coloris aiunt, qui proxime a galbineo abest. Hugo Fal-
candus Hist. Sicul.: *Heic diapistin color subviridis intuentium
oculos grato blanditur adspectu*; v. Du Cange v. *Diapistus*.

Digitized by Google

Nolo coniecturis diutius immorari, ne in somnia incidam. E Nostri p. 151. A. 1. intelligitur habuisse hanc vestem quoque capputium aut cappam, qua caput velaret Imperator, si stemma seu insulam non gereret.

240. D. 3. [414, 10.] *προηγουμένου τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν περσικίων*. Non repetam, quae supra ad p. 230. B. 1. de persiciis disputavi. Nunc tantum id dicam, loco crucis et persiciorum vel bursarum consuevisse Imperatoribus vetustis paganis ignem et purpuram praeferri, ut ex Herodiani loco L. VII. c. 1. constat, ubi de Quartino quodam invito ad summam dignitatem rapto ait: *ἁρπάσαντες ἄκοντα καὶ οὐδὲν προειδότα στρατηγὸν ἑαυτῶν κατέστησαν, πορφύρᾳ τε καὶ πυρὶ πομπεύοντα* [quae lectio bene habet, non mutanda] *τιμαῖς ὀλεθρίοις ἐκόσμησαν*, *cum purpura et igni*, id est faculis ardentibus, *publica in pompa procedentem honoribus exitialibus affecerunt*. Vid. dissert. de *igni Augustis praelato*, quae octava est inter Academicas Eschenbachii p. 519. sq.

D. 4. [414, 11.] *συγκάθηται*. Solebant veteres Imperatores Romani amicum aliquem in currum secum sumere, quia solum vehi aliquem in curru pro arrogantia accipiebatur; v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 141. et infra p. 405.

D. 5. [414, 12.] *φιλῶν αὐτοῦ τὰς χεῖρας*. Ubi humanum et communem se volebat Imperator ostendere, manus aut pectus dabat osculanda. Et erant certi gradus osculorum. Quidam, vilissimi nempe, non nisi pedes, honestiores et pedes et genua et manus, aut has tantum: carissimi et maximo honore habiti pectus Imperatoris, pares quoque dignitate caput, ut frontem, genas, labia deosculabantur. Apud Romanos quidem amicorum alii oculos, alii collum, servi denique manus herorum osculabantur; vid. Arrian. Diss. Epictet. pag. 136. 27. ed. Cantabr. Verum aucto deinceps fastu cum aucta barbarie et imminuta potentia, mores Persici adsciti, et procumbere humi atque adorare dominos et osculari eorum genua iussi vel illustres quique. Nam a Persis manasse illum morem osculandi alicuius genua, patet ex Herodoti L. I. c. 134. ubi ait: *οἱ συντυγχάνοντες ἀλλήλοισι ἐν τῇσι ὁδοῖσι τῷδε ἄν τις διαγνοίη εἰ ὅμοιοί εἰσιν - - ἀντὶ γὰρ τοῦ προσαγορεύειν φιλέουσι τοῖσι στόμασι. ἢν δ' ᾖ οὕτερος ὑποδεέστερος ὀλίγῳ, τὰς παρειὰς φιλέονται· ἢν δὲ πολλῷ ᾖ ὁ ἕτερος ἀγεννέστερος, προσπίπτων προσκυνέει τὸν ἕτερον*. Bene tenendum ultimis verbis Herodotum non *προπίπτων* dicere, sed *προσπίπτων*, *accidit ad stantem*, et *προσκυνεῖ*, *adgenuat*, *admovet os eius genubus*. Id enim est *προσκυνεῖν* proprie; *κῦνος* et *γοῦνος* vel *γοῦνας* et *γούνατον* omnia idem, *genu*. Vix veniam osculi pedum faciebant Imperatores proceribus, solo contenti manuum osculo, nisi aut diebus dominicis aut

festis aut alia quadam solennitate, ubi religio aut vetus ritus eos iuberet modestia uti, et de gradu suo se demittere. Cuius rei passim nostri codicis prostant exempla, et paulo superius ad p. 240. C. 6. a nobis allata fidem faciunt. Veteres quidem Imperatores illis capita deosculabantur', quibus osculandum suum pectus opponerent, ut ex Ammiano Marcellino discitur; recentiores ad insolentiam elati nihil horum, satis indulsisse putantes, si manum porrigerent. Locus Ammiani est XXVII.: *ex his quidam cum salutari pectoribus oppositis coeperunt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes adulatoribus offerunt manus aut genua suavianda.* Infra cap. 51. libri secundi dicitur praefectus urbi quando ascensurus est in carrucham, in qua cum Imperatore procedere in horrea debet, ei genua osculari; mulio autem, antequam iussus consideat ad regimen equorum capessendum, pedes Imperatoris osculari. Sed an solis licebat Imperatoribus oscula pedum admittere? aut licebatne proceribus pati eundem honorem sibi a suis clientibus haberi? Non succurrit exemplum hominis privati, cui tanta demonstrata fuerit veneratio. Genua tamen et manus patriarchae osculari mos erat, pedes non item. At quomodo osculabatur patriarcha Imperatorem, et hic vicissim illum in Agape seu osculo pacis? Labratone, an per porrectam vicissim crucem? Certe sacerdotes laicis, quibus os aut vel manus praebere dedignabantur, crucem argenteam aut Christum crucifixum in tabula pictum porrigebant osculandum. Muhammedani sibi invicem occurrentes barbam deosculantur. Ille tamen ritus vix videtur apud Graecos obtinuisse, qui barbas radere solebant; quamvis patriarchae plerique eas alerent.

D. pen. [414, 17.] μοδίολον χρυσοῦν. Modiolus erat genus coronae imperialis turritae in summo latioris, in imo, qua caput tangebat, angustioris, ad instar situlae (unde quoque *situla* medio aevo *modiolus* fuit dicta, vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v.) aut instar vasis potorii, *modioli* quoque dicti, quod, auctore Vitruvio, apud Goarum ad Cedren. p. 485. A. citato, *ad summum elatum est, ad imum revertit*, id est ἀναχωρεῖ, angustius fit, in semet coit. Modiolus quoque terminus fabrorum lignariorum est, *Sims* vel *Crantz*, proiecturam vel moeniana columnarum vel parietum notans, quibus imponi aliquid potest. Est quoque modiolus illa lignea sepes columnis stylitarum quondam in summo circumducta, velut corona, ne in columnis habitantes deciderent; v. Maielli dissert. de Stylitis apud Assemannum in Martyrologio T. II. In universum omnia rotunda in imo angustiora, in summo latiora et ampliora *modios* et *modiolos* appellabant. Sic modius erat ille πύργος vel turricula lignea, per quam

tali et tesserae lusoriae in tabulam mittebantur. Vid. Du Cange v. *Modiolus* et *Μοδίολος* et *Μόδιος*. Facile apparet convenientia cum his *τοῦ βασιλικοῦ μοδιόλου*, *imperialis modioli* vel *circuli*, de quo Cedrenus l. c. et Noster hic, et cuius egregiam imaginem videre est in monumento Ravennate apud Alemannum ad Procopium p. 77. Quae Goarus ad l. c. Cedreni multa de modiolo habet, omnia aliena sunt. Sed venia debet dari docto viro, cui multa ad hanc partem antiquitatis necessaria sua aetate deerant; quod et de aliis dictum volo, si forte quorundam errores tango. Et hanc mihi quoque veniam dari cupio. Dies diem docet. Melius interpretatus est Banduri T. II. Ant. Orient. Imp. p. 497. Accedit ad figuram modioli *propoloma*, ornatus capitis turritus Augustarum, de quo dico ad pag. 151. Tantum haec intercedit differentia. Modiolus erat lamina aurea in summo aperta. Sed propoloma erat stemma seu infula pannis pretiosis facta, aureis circulis et gemmis ornata, et in vertice clausa.

241. A. 11. [415, 6.] *βουληθείη, καὶ*. Facile patet ex interpretatione mea, *ἢ* ante *καὶ* inserendum esse, quod membranae deest.

Ed. L. 135 B. 2. [415, 9.] *παρατίκλιν*. Non novi quid sit. Forte idem est atque *paratorium* vel *diaconicum*, de quo vide Du Cange Constant. Christ. III. cap. 68. et Gloss. Lat. v. *Paratorium*. Locus ille erat, ubi sese parabant pontifices et sacerdotes, id est vestes sacras ministerio destinatas obeundo induebant. Viderint alii, quantum huic coniecturae tribuendum sit. Vel potest coniici, scribendum esse *παρατρίκλιν* pro *παρατρίκλινον*. Nam Imperatores in Cyclio ad dextram seu meridionalem Bematis plagam habuisse tres diaetas, unam metatorium, alteram triclinium, tertiam coetonem, in quibus audirent lectiones evangelii et epistolae, pranderent post peractum cultum divinum, et dormirent quoque, supra demonstravi, ubi de Cyclio egi p. 9. Possit quoque de *παρακυκλὶν* cogitari, *paracyclio*: sed id minus probo.

B. 4. [415, 10.] *συνάγεται*. Vel, ut Nicetas p. 24. ait, *ἐν μεθέξει τῶν θείων μυστηρίων γίνεται*, *accipit synaxin*, id est sacras epulas, sacram communionem vel participationem eucharistiae; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Synaxis*. Ut autem recens promoti ad dignitates benedictionem in ecclesia et communionem e manibus patriarchae accipere debebant, ita quoque novi Imperatores et reges sub imperii auspicia eucharistiam percipere. *[*In coronatione regum Francorum tollitur corona maior a capite Imperatoris et minor imponitur. Eius indusium crematur ob sacram unctionem. Communicat sub utraque. Sic iussit Ludovicus IX. anno* 1179.; v. Ceremon. de France T. I. p. 11.]* *Σύναξις* autem non est, ut volunt ineptientes Grae-

culi, *ἀπὸ τῆς τοῦ λαοῦ συναγωγῆς*, sed a synaxi, congregatione, coïtione, convivatione, epulis communibus, ad quas coëunt eiusdem communionis homines ; vid. Du Cange v. *σύναξις μεγάλη*, ubi inter alia haec citat e Ioanne Carpatho: *ὡς ὀψία ἐγένετο, ἐποίησε μεγάλην σύναξιν, καὶ εἶπεν· καταλύομεν* (نفطر, *deieiunamus*) *δι' ὑμᾶς, ὅτι ἀπὸ κόπου ἐστέ.* Vid. Interpretes Diogenis Laërtii vit. Pythagorae, ubi Gyraldus vocem *βάρβαροι* de Christianis et eorum synaxibus interpretatur, pag. 518. 3. Utar hac occasione, ut exponam, quid sit *λεβιτὼν*, quandoquidem ὁ *συνακτικὸς λεβιτὼν* in mentem venit. Sic autem appellabant *τριβώνιον*, pannuciam, quam propterea tunc temporis tantum, quum sacram synaxin celebrarent, seu ad communionem irent, induebant monachi, quoniam in eo sacrum ordinem suscepissent. Est nempe *λεβιτὼν* vox Arabica, *filtrum*, *πιλωτὸν* notans. لبد, *Lebed* vel *Lebid*, *coactile*.

B. 5. [415, 11.] *ἐπιτιθέντος αὐτῷ τὸν στέφανον τοῦ ἐπισκόπου*. Conf. quae ad p. 239. A. 11., ubi contra Seldenum demonstravi, ante Iustinum Minorem iam datum fuisse patriarchis, ut Imperatores novos coronarent. Multum tamen falleretur, qui hoc ex loco arguere vellet, idem patriarchas iam Leoni Magno peregisse. Quamvis enim coeperit hoc caput coronationem Leonis exponere, non tamen omnia ad eum pertinent. Constantinus Porphyrogennetus aut homines, quibus compilandi negotium commiserat, tumultuarie, absque ordine miscere tempora et res solent. Propterea distinxi p. 239. D. 7. post vocem *τάξιν*, et novum paragraphum incepi a verbis *μετὰ οὖν* - - quoniam quae deinceps sequuntur ad Leonis coronationem non spectant, sed in universum ritus persequuntur, quibuscum Imperatores eorum temporum inaugurari solebant, Leone saeculo paene recentiores. Quod ex commemoratione ecclesiae magnae seu Sanctae Sophiae constat, quae a Iustiniano M. perfecta fuit A. C. 537., sexagesimo quarto post excessum Leonis M., qui A. C. 473. obiit. Non quidem claris verbis S. Sophiae fit mentio. Atqui cuinam alii competit ille situs, Augustaeum et Horologium in vicinia, et praetereunda e palatio in ecclesiam commeaturo? Extra omne dubium est, S. Sophiam, non aliam ecclesiam, ista locorum demonstratione designari. Impositio autem coronae in caput Imperatoris a patriarcha facta, quam praesens locus attingit, non est illa solennis, quae in ipso inaugurationis et nuncupationis actu fit: nam in praecedentibus iam dicitur Imperator eam gestasse et deposuisse sub introitum ecclesiae. Sed nescio qualis secundaria impositio coronae super altari ecclesiae cathedralis benedictionibus consecratae, quum antea in antimensio tantum in loco non sancto, tribunali Hebdomi nempe, consecrata fuisset a patriarcha.

Digitized by Google

B. 12. [415, 16.] *ἀπομεῖναι*. Retro manere, domi manere, abeuntibus reliquis. Hinc *ἀπομονεὺς* infra in Tactico dicitur vicarius imperii, qui Imperatore in castra excedente domi manet, urbi regiae et rebus publicis gubernandis.

C. 9. [416, 1.] *καὶ ὁ ἔπαρχος*. Non dubito *καὶ ὁ μάγιστρος* debere reponi, quod etiam in Latinis exhibui.

D. 3. [416, 7.] *ὀρχωσκοπικὸν*. Littera quarta hic est a librario pro ō micro posita, ut ille saepe duas has vocales permutavit. Scholiastes Basilicor. ad L. XXII. p. 185. habet *ὀρκισκόπιον*. V. Du Cange Gloss. Graec. h. v. Notat igitur terminatio *σκόπιον* aut *σκοπικὸν exemplum; ὁρκοσκόπιον exemplum iuramenti*, in quo, exigente necessitate, aut alias lubente animo, inspici dictum sacramentum, consuli, expendi potest.

D. 6. [416, 9.] *ἤτοι*. Hic est disiunctivum. Non enim idem est palatium et Augustaeum. Palatium est magnum illud palatium, in quo Chrysotriclinium, Lausiacum, Iustinianeum, XIX. accubita etc., et in eo habitabat Augustus. Augustaeum autem contiguum quidem illi, at diversum tamen palatium, in quo degebat Augusta. Propterea velim in Latinis hic loci pro verbis *id est* reponi *aut etiam*.

D. 7. [416, 9.] *τὴν κεφαλήν*. Multum indulgebant et de maiestate sua remittebant, et dans osculum et accipiens, ut pares. Alias enim vix quemquam osculabatur Imperator. Valerii Augusti humanitatem et submissionem laudat Ambrosius in oratione in eius exsequias ex eo, quod *manus et caput sororibus osculabatur, memor imperii, memor germanitatis, et quo magis aliis potestatis iure praestaret, hoc se magis humilem sororibus exhibebat.*

D. 8. [416, 10.] *τρέφει*. Novus Imperator debebat proceres convivio' excipere. Non dubito, posse morem hunc e loco Capitolini T. I. Hist. Aug. p. 541. probari, quamvis quod ibi narratur inciderit in Calend. Ianuarias, quibus alias quoque Imperatores ad epulas vocare Senatum solebant. Verba eius haec sunt de novo Imp. Pertinace: *ea die etiam ad convivium magistratus et proceres senatus rogavit, quam consuetudinem Commodus praetermiserat.* De Michaële Rangabe Theophanes ait p. 418. C., eum post coronationem instituisse *κοινὴν ἀγαλλίασιν*, id est convivium publicum.

242. A. 3. [416, 15.] *σινίδῃ*. Ita Membr. pro *συνίδῃ*.

A. 6. [416, 17.] *τὰ μῆλα τῆς καρούχας*. Vid. pag. 405. B. 3. Videntur *poma carruchae* esse globi aenei deaurati, quos apprehendebant olim in currum inscendentes et descendentes sublevandi sui et firmioris gradus causa. Currum Imperatricis Irenes in publica splendida per festum paschatis processione a quatuor patriciis apprehensum fuisse narrat Theo-

Digitized by Google

phanes p. 400. C. 4. : *προῆλθεν ἡ βασίλισσα ἐπὶ χρυσοῦ ὀχήματος ἐποχουμένη, τέσσαρσιν ἵπποις λευκοῖς συρομένου καὶ ὑπὸ τεσσάρων πατρικίων κρατουμένου.* Ergo in singulis currus lateribus erant bina poma. Qui animo sibi fingere velit, quo loco posita fuerint ista poma, inspiciat tabulam 3. et 5. arcus Theodosiani apud Bandurum, ubi principes Scytharum curribus vecti conspiciuntur, in quos inscendebatur per fenestras e quovis currus latere singulas. Talium fenestrarum singulis angulis singula poma metallica apponebantur apprehendenda inscendentibus. Quoniam verò tales currus alti essent, et non haberent *βασμίδια*, ut qui ascendere vellent, deberent vastos gressus facere et crura in amplum diducere, hinc habebant foeminae nobiles suas parasitas, quae dorsum praeberent calcandum in terram pronae porrectae, et nixu facto in altum tollerent sibi insistentes. Quod non tantum vetustae Syriae reginis factum, ut e Plutarchi libro de parasitis, ni fallor, constat, verum etiam medio adhuc aevo in usu erat; et viros quoque id fecisse constat e Niceta Choniata, cuius haec sunt verba: *οὐ βραχεῖς δὲ καὶ τῶν καθ' αἷμα βασιλεῖ ἐγγιζόντων καὶ οἷς τὰ ὑπερήφανα τῶν ὀφφικίων ἀνέκειτο, τοὺς ὤμους ὡς θρανίδας ὑποβάλλοντες, ἐπὶ τῶν λαμπρῶν καὶ μετεώρων θώκων τὴν βασιλίδα ἀνέφερον.* Vel etiam erant in singulis carruchae angulis singula poma, e quibus surgebat uraniscus pyramidalis, sub quo sedebat curru vehen- Ed. L. 136
dus; ad illum fere modum, quo fit المحمل, *Almahmel* seu lectica, qua quotannis al Cairo Maccam devehitur endyta templi Maccani, et quam lecticam Wansleb. p. 347. de sa Relation d'Egypte sic describit: *Ce Mahmel étoit fait en forme de lit. -- Il y avoit aux quatre coins quatre grosses pommes couvertes d'une étoffe très riche, et du milieu de ces pommes il s'élévoit en pyramide.* *Μῆλον* est omne globosum, ad instar mali tuberosum, eminens. Ita quod veteres in galea *κῶνον* appellabant, novis est *μῆλον*, ut e locis Leonis atque Mauritii constat Du Cangio citatis in Gloss. Gr. h. v. Catenae, e quibus polycandela in ecclesiis dependebant, dicuntur Chronico Cassinensi III. 33. *malis*, id est bulbis, globis aeneis deauratis, distingui consuevisse. Idem Chronicon III. 57.: *candelabra argentea cum malis crystallinis.* Sunt ibi mala globi cum supposito petiolo angusto et foramine perquam exili, per quod oleum guttatim in candelabrum destillat. Super ciborio in eius apice, ad formam lilii effícto, foliis scissis repandis, sphaera stabat, quam Codinus *μῆλον* appellat, Paulus Silentiarius *πόλον*, cum cruce gemmata super insistente; vid. Du Cange ad Paulum p. 572.

242. A. 9. [416, 9.] *ἀπὸ ὑπάτων στρατιωτικοί.* Ergo erant quoque exconsules civiles. At qualis dignitas qualeve

Digitized by Google

officium fuerit, seu in curia, seu in castris, apohypatorum, hypatorum et dishypatorum, fateor me ignorare.

A. 11. [416, 20.] *Μαρτίου.* Periit haec particula de campo Martio, quam promittit. Fuitne forte apud primos Byzantinos quoque Imperatores talis conventus publicus procerum regni in campo Martio Calendis Martiis, qualis in historia Francica celebratur? (Vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Campus*) Et an hic ille designatur? Vix putem.

A. 14. [416, 22.] *λευκῶν χλανιδίων.* Color vestium albus erat color curiae, in quo comparendum erat coram domino; v. pag. 15.

A. 14. [417, 1.] *τζαγγίων.* De tzangis copiose egerunt Salmasius ad Script. Hist. Aug. T. II., Petav. ad Themist. p. 378., Du Cange utroque Glossario et Muratorius Antiqu. Ital. T. II. p. 429. Erant ocreae coriaceae, quae ad genua fere pertinerent, interdum quoque magnam femorum partem tegerent. Unde quoque nomen habent. Nos *crus* appellamus *Schenkel*. Diminutivum hoc est a vetusto *Schanck*, crus, unde quoque *Schinken*, est *un jambon*. In colore earum dignoscebatur gestantis ordo et dignitas. Imperatores et Augustae rubras gerebant, filii Imperatorum nondum coronati violaceas, ut patet e loco Cinnami, quem nolo hic praeterire. Est p. 12. C.: *ἐπειδήποτε πρὸς ὕπνον κατέδαρθεν ὁ Μανουὴλ, γυνή τις ὄναρ ἐφίσταται τούτῳ, ὄψις σεμνὴ, μέλαινα ἐσθὴς, ἐν δὲ χερσὶ πέδιλα, ὁποῖα βασιλεῦσιν ὑποδεδέσθαι νόμος, καὶ παρεῖχε ταῦτα τῷ Μανουὴλ, χρῆσθαι κελεύουσα, ἀποσεισαμένῳ ταυτί· ἐδείκνυε δὲ τὰ συνήθη κυανᾶ*, *quum puerulus adhuc Manuel aliquando dormiret, apparebat ipsi per somnium mulier, vultu venerabilis, pullata, tenens in manibus ocreas, quales gestare solent reges, quas ipsi porrigebat, induere iubens, illas vero alteras (quo cum dicto monstrabat consuetas violaceas) abiicere.* Huic tamen loco adversatur ille Alexiadis p. 79., ubi Anna claris verbis dicit Constantinum Porphyrogennetum, Michaëlis Ducae Imp. filium, regnante patre rubras ocreas gestasse, illo autem eiecto et Nicephoro Botoniata in id invadente, *μετὰ τὴν παράλυσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ τοῦ Δουκᾶ τὰ ἐρυθρὰ μὲν ἐκὼν ἀπεδύσατο πέδιλα, τὰ δὲ κοινὰ καὶ μέλανα ὑπεδύσατο.* Insignis hic est locus, quo discimus caeterorum calceos aut ocreas fuisse nigras. Pergit Anna: Nicephorus, quasi pudore et miseratione iuvenis, ut rubri imperialis coloris usum in calceis neque negaret prorsus, neque omnino indulgeret, *τὰ μὲν μέλανα ἐκεῖνον ἀποβαλεῖν διωρίσατο, ἐκ ποικίλων δὲ σηρικῶν ὑφασμάτων ὑποδήματα προσέταττε περιδεῖσθαι* — — et *τὸ μὲν κόκκινον δι' ὅλου ἀπαστράπτειν αὐτοῦ τῶν πεδίλων οἷον ἐφθόνει, τὸ δέ τινας τόπους ἐκ τῶν ὑφασμάτων ἀνθεῖν τὸ κόκ-*

Digitized by Google

κιινον ὑπεδίδου. Ergo calceos non corio tantum, sed etiam pannis sericis aliisque gestabant.

B. 9. [417, 7.] καὶ ταῦτα μὲν ἡ ἀρχαιότης. Haec verba et quae deinceps usque ad finem capitis, non sunt Petri Magistri, cuius praecedentia, sed Constantini Porphyrogenneti aut eius, qui pro eo compilavit.

B. 10. [417, 8.] ἐν τῷ ἱππικῷ. Quod olim vetustis Graecis theatra erant, id novis erant circi. Res omnes maioris momenti, quae ad populum referri debebant, in circo proponebantur et perficiebantur; ut praecipue electio et homagium novis Imperatoribus debitum. Exemplum habemus deinceps in Anastasio Dicoro hac ipsa pagina paulo inferius, et in Iustino Seniore p. 248. fine, et in Leone Iuniore p. 250. et in Michaële Balbo, de quo vide Cedren. p. 533. fine. Pariter in Italia rex Longobardorum Adelwaldus in circo Mediolanensi rex fuit salutatus, teste Sigonio de R. It. p. 30. (28). *[Gregorius Turonensis p. 157.: *Igitur celebrato iustitio Mauritius indutus diademate et purpura ad circum processit, acclamatisque sibi laudibus, largitis populo muneribus, in imperio confirmatur.*]* Eadem ipsa paene verba leguntur apud Paulum Warnefridum de Gestis Longobard. III. 15., ubi vid. Lindenbrog. Antiquis temporibus electio tam in campo fiebat, quam in circo. Circensis erat magis popularis, campana magis militaris. Campus enim erat velut imago illorum castrorum, quae Romae olim ante urbis moenia erant, in quibus milites praetoriani habitabant.

C. 7. [417, 15.] ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως. Res ipsa et haec formula quoque clamat, etiam caput hoc Petri Magistri esse, cuius etiam sunt tria proxime sequentia. Nunquam enim Graeculi οἱ κληρικομανεῖς, sacerdotum mancipia, decimo saeculo Anastasium appellassent piae sortis Imperatorem, qui deprimere nasum gentis ambitiosae norat εὖ γε ποιῶν.

D. 1. [417, 17.] ἄρχοντες καὶ συγκλητικοί. Quando archontes et syncletici opponuntur, videntur illo nomine sagati, οἱ στρατιωτικοὶ, hoc autem οἱ χαρτουλαρικοί, (ut p. 243. A. 10. appellantur,) id est togati proceres; quando autem nude archontes et indefinite memorantur, ut vs. D. 7., proceres omnes utriusque generis designari.

243. A. 1. [418, 8.] οἱ δύο πραιπόσιτοι. Nempe ambarum partium, unus Augusti, alter Augustae.

B. 1. [418, 18.] κύριε ἐλέησον. Vox Christianis deo supplicantibus frequentissima, non tamen Christianae originis. Hac ipsa enim iam gentiles deos suos compellabant, ut ex Arriani dissert. Epict. p. 186. c. fin. constat.

B. 2. [418, 19.] ὀρθόδοξον βασιλέα τῇ οἰκουμένῃ. Praecipua cura Graecorum, ex quo tricas sacerdotum magnum reputare

et revereri didicerunt, fuit, ut orthodoxum regem haberent. Conf. capita sequentia, in quibus eadem formula. Subintelligitur *αἰτούμεϑα*, vel simile quid. Ita acclamationes Concilii Chalcedonensis Actu I.: *τὸν ὀρϑόδοξον τῇ συνόδῳ*, *orthodoxum synodo*, nempe datum aut restitutum volumus episcopum. Apud Malalam T. II. p. 63.: *αὐτὸν ἐπίτροπον, Αὔγουστε*, *hunc procuratorem*, *Auguste*, flagitamus, a te petimus. Apud eundem p. 126. clamant victoriati: *ἄλλον βασιλέα τῇ Ῥωμανίᾳ.* Natant exempla similia in scriptoribus. Alia ellipsis ista est p. 300. A. 10. *τὸν λογοϑέτην*, scil. *κάλει*. Quid sit *ἡ οἰκουμένη*, ibi dicam, ubi de significatu vocis *ἔρημος* agendum erit, p. 257. C. 10.

B. 8. [419, 1.] *ἡ ὑμετέρα γενναιότης*. *Strenuitas vestra*. Unde remansit apud nos Germanos mos, sensim tamen exolescens, allocutione *Eure Gestrengen* erga nobilem aut iudicem praetorianum utendi. Mos ille, hodie tam tritus et vulgaris, viros in abstracto, ut aiunt Logici, appellandi, ut virum strenuum si compello, eum titulo *vestra strenuitas* compellandi, alios *vestra excellentia*, alios *vestra magnificentia*, *vestra venerabilitas*, et sic porro, *clementia*, *celsitudo*, *serenitas*, *gratia*, *dilectio*, *maiestas* -- *vestra*, iam illis obtinebat temporibus, non sub Anastasio natus, neque sub Leone Magno, qui postquam (v. supra p. 230. D.) Anthemium, imperii collegam, *πραότατον ἄρχοντα* appellasset, subiicit *ἡ ἡμερότης αὐτοῦ*, *clementia* vel *mansuetudo* aut *gratia eius*: sed iam in scriptoribus historiae Augustae eius vestigia prostant. Spartianus Diocletianum alloquens in Vita Aelii Veri p. 224.: *eo prope genere*, ait, *quo nostris temporibus a vestra clementia Maximianus atque Constantinus Caesares dicti sunt.* Concilium Arelatense medio saeculo IV.: *quoniam Lucianum*, *Ca-*
Ed. L. 137 *pitonem*, *Nasutium*, *episcopos dignitas eius* [Constantini Imp.] *ad proprios lares pervenire praecepit.* Ad Imperatores alloquii formulae erant *ἡ βασιλεία*, *ἡ αὐτοκρατορία*, *ἡ γαλήνη*, *τὸ κράτος ὑμῶν*, et aliae. Sic supra p. 165. B. 1. in acclamatione ad Imperatorem: *Θεὸς ὁ στέψας τὴν ὑμετέραν γαλήνην.* Erga patriarcham erat formula *ἡ ἀγάπη σου* (v. Sym. Mag. p. 457. D. 5.), *μακαριότης* (vid. Novell. Iustin. p. 71. Nov. 3.). Constantinus epistola ad Leonem Pontificem: *προτρέπομεν τὴν ὑμετέραν πανίερον κορυφὴν*, item *τὸ τῆς ὑμετέρας ἁγιοσύνης πρόσωπον.* Episcopo quoque competebat *ἡ ὑμετέρα ἀγγελικὴ στρατηγία*, *ducatus vester in militia annuntiatoria*, id est: o tu, qui militantibus in militia seu defungentibus officio annuntiandi verbum dei praees (vid. Du Cange v. *Angelus*); *ἡ γλυκύτης ὑμῶν*, *suavitas* vel *dilectio vestra*, pater ad filium. Theophan. pag. 87. B. 8. *ἡ σὴ στιβαρότης*, *Eure Gestrengen*, strenuitas et rigiditas, inflexibilitas vestra in iustitia admini-

Digitized by Google

stranda, Maximinus in edicto ad praefectum urbi apud Eusebium: *ἀκόλουθον ἐνόμισα τούτοις τοῖς γράμμασι τὴν σὴν στιβαρότητα ὑπομνῆσαι. Sinceritas vestra* Imperator eidem quoque tribuebat, v. Vopisc. T. II. Scr. II. Aug. p. 441. Senatoribus dabant titulum *Sapientia vestra.* Sic legatus Manuëlis Comneni in oratione ad Senatum Venetum apud Cinnam. p. 133. B. 5. eum appellat *τὴν ἀγχίνοιαν ὑμῶν*, *sagacitatem vestram.* Erga subditos in usu erat *ἡ καθοσίωσις ὑμῶν*, *devotio vestra*, de quo in continenti dicam, et *solertia vestra.* Charta vetus apud Murator. T. II. Antiqu. Ital. p. 119.: *universorum dei fidelium, tam praesentium, quam futurorum, noverit solertia.* Ipse de se Imperator si modestus esse et personam velut deponere vellet, aut alius quicunque, *ἡ ἡμετέρα ταπεινότης*; v. Novell. Romani Imp. ap. Labbeum p. 80.

243. B. 10. [419, 2.] *τῇ καθοσιώσει.* Dubitabam mecum, quomodo vocem hanc hic loci redderem, *maiestatine*, an *devotioni*; utrumque recte, sed posterius tamen aptius intentioni sermonis, *conformiter devotioni*, id est *quemadmodum devotio vestra facere solet.* Potest quoque verti, *ut religioni vestrae solenne est.* In concilio Ephesino p. 1. c. 35. est *κόμης τῶν καθωσιωμένων δομεστίκων*, quod vertitur *comes religiosorum domesticorum.* Solet tamen plerumque *καθοσίωσις devotio* verti, et *καθωσιωμένος devotus.* Ita in fine Novellae XX. Iustin. sunt *οἱ καθωσιωμένοι λιβελλήσιοι*, *devoti libellenses.* Est autem *devotio* status subditi, status submissionis, quo inferior obligatus est superioris, cuius iuri addictus est, commoda omni modo curare, eique favere et servire. Ita *καθωσιῶται* usurpatur apud Plutarch. Vit. pag. 1524. 13. et 25. ed. H. Stephani, et Herodianus VII. 6. 10. et alios. Ut autem populus Imperatori devotus dicebatur, et eius *καθοσίωσις*, *devotio*, celebratur, ita vicissim quoque occurrit Imperatoris *devotio*, nempe erga rempublicam. In acclamatione senatus ad D. Claud. ap. Trebell. Pollion. T. II. Hist. Aug. pag. 412. legitur: *Claudi, dux fortissime, habeas virtutibus tuis, devotioni tuae*; ubi vid. Casaubon. Et ut titulus *maiestas* seu *καθοσίωσις*, *sacra maiestas*, vel quod idem est, *sanctimonia*, item *clementia* proprius est Imperatorum, sic vicissim saepe leguntur hi omnes populo tributi ab Imperatoribus. Hinc intelligitur ille Claudiani locus a Valesio ad Amm. Marcell. p. 143. citatus:

quantamque rependat
Maiestas alterna vicem,

id est Imperator, qui suam maiestatem a maiestate populi mutuo sumtam et quasi precariam habet. In specie titulus ille Senatui Romano tribuebatur. Vid. Spanhem. ad Iulian.

Digitized by Google

pag. 33. Sacratos commilitones suos, *ἁγίους* vel *ὁσίους* vel *καθωσιωμένους*, id est venerabiles, *ἀσύλους*, appellat milites suos Maximianus Senior, Script. Hist. Aug. T. II. p. 97. Conf. Salmasius ibid. p. 629. et p. 599., ubi *sanctimonia nostra* ait Consul, p. 605. *vos sanctissimi milites et sacratissimi Quirites*, p. 607. *sanctissimi commilitones*, p. 715. *sanctissimi Quirites* etc. Anastas. Biblioth. Vit. Pontif. in Vita Valentini: *lautissimis dapibus sumtis multis et diversis munerum donis sacram plebem et senatum populumque Romanum opime ditavit.* Forte hoc ex fonte fluxit, quod episcopi olim in concionibus sacris plebem sic alloquerentur: *plebs sancta ac Deo serviens*, ut intelligo ex nota marginali Evangeliarii Quadruplicis Blanchiniani T. IV. p. 553., unde intelligitur, hanc formulam adhuc in ecclesiis Italicis usitatam esse. Videtur tamen potius hac in formula vox *sancta* novum Christianum nobis hodie frequentatum significatum habere, quam illum veterem Romanum gentilem. *Clementia vestra* titulus est Imperatori privus. Atqui Macrinus eum apud Capitolinum T. I. p. 755. senatui tribuit. *Vellemus P. C. -- clementiam vestram videre.* Novis autem Graecis vox *καθοσίωσις* pro *maiestate* usurpatur; *ἐπὶ καθοσιώσει λαμβάνεσθαι*, *laesae maiestatis argui*, est apud Leon. Gramm. pag. 509. D. 2. Genesius pag. 8. C. ult. habet *διαβολὴ καθοσιώσεως ἐπισκήπτεται.* Vid. Salmasii longam disputationem T. II. Scr. H. Aug. p. 228. 229., quam nec plane intelligo, nec per omnia laudo.

C. 2. [419, 6.] *Ῥωμαίων.* Est ex idiographia codicis Lipsiensis pro *Ῥωμαῖον.*

D. 1. [419, 16.] *ἀπόκρισις.* Non erat in codice. Perspicuitatis gratia hic et aliquoties deinceps addidi, sed uncis inclusum, ut intelligeretur, id opera mea insertum fuisse.

D. 5. [419, 19.] *συντρεχούσης.* *Concurrente*, id est auxiliante, cooperante. Ita usurpant novi Graeci; vid. Theophan. p. 21. B. 7. et *συνδρομὴ* pro *assistentia.* Sguropulus in Histor. Concilii Florentini VIII. 6.: *ἐπαίνῳ τῆς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων συνδρομῆς καὶ προνοίας.*

D. 6. [419, 20.] *προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων.* *[Iuratum fuit in librum Evangeliorum. Du Cange ad Alexiad. pag. 238. ex Gatpulo morem illum per evangelia iurandi notat. Procop. p. 289. et Anecdot. p. 18. Evangelium gestavit Iustinianus populum in circo allocuturus. Chronic. Alexandr. p. 338.]* Videntur enim proceres ad electionem pertinentes viritim coram explicito Evangeliorum codice sacramentum dixisse, se nolle *μηδένα μήτε φιλίας μήτε ἔχθρας* etc. De iuramento super S. Evangelio insignis est locus apud Menandr. in Excerpt. Legat. p. 106. De variis modis ad Evangelium iurandi, tacto sacro codice et ori appresso, item in-

Digitized by Google

specto tantum, digitis non attacto, aut etiam super caput posito, vid. Du Cange Gloss. Latin. v. *Iurare.*

244. A. 11. [420, 11.] *καλὰ πάσχα.* Quia festum Paschatis tempus apud Graecos in toto anno hilarissimum est, tunc enim post longam a carnis esu abstinentiam revocant carnes; adeo ut etiam festum illud per excellentiam *τὴν ἑορτὴν* et *τὴν ἡμέραν* appellent: vid. Alemann. ad Procop. p. 43.: hinc factum est, ut hilarem quemcunque diem Pascha appellarent, et *πασχάζειν*, *in hilariis esse.* Vid. Goar. ad Codin. p. 95. n. 9. Pari modo Latini Paschatis nomine dies dominicas et alios praecipuos festos anni appellant, et *indumenta paschalia*, quae diebus festis atque dominicis induunt; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Pascha.* Paulo post legi debere *εὐθήνειαν,* vix operae pretium est notare.

A. 13. [420, 13.] *ἔξω βάλε τὸν κλέπτην.* Inter solennes populi flagitationes talibus occasionibus et alias in circo publice significatas erat etiam haec, ut delatores, ut peculatores, fisci sanguisugae, ut extranei, alienigenae, qui dignitates indigenis praeriperent, expellerentur, aut saltim reprimerentur. Conf. Theoph. p. 155., Cedren. p. 357. In Actologia apud Lampridium T. I. Script. Hist. pag. 525. est: *exaudi Caesar, delatores ad leonem;* p.526.: *delatoribus metum, ut securi simus, delatoribus metum.* Acclamationes in Concilio Chalcedon. Act. I. *τὸν ὀρθόδοξον τῇ συνόδῳ* (scilicet datum cupimus aut restitutum), *τοὺς ἀνασείστας* (tubas et faces tumultuum) *ἔξω βάλε, τοὺς φονέας ἔξω βάλε.* Passim occurrunt exempla, si bene memini, in scriptoribus historiae Augustae.

A. ult. [420, 13.] *τῇ πόλει.* Prodit hoc Latinismum *ἔξω βάλε τῇ πόλει*, *eiice urbe*, pro *τῆς πόλεως*, ut etiam acclamationes has Latine dictas, et a Petro deinceps verbotenus et presse in Graecum sermonem versas fuisse probabile sit credere. Saltim adhuc tum temporis CPli in sermone Graeco multa supererant vestigia coloniae Latinae militum et aliorum a Constantino M. Roma in Thraciam traductae; v. ad p. 246. A. 11.

C. 2. [421, 4.] *ταύτῃ.* Ut *τοῦτος* pro *οὗτος* dicebant, (v. Malal., apud quem omnibus paene paginis occurrit,) ita *ταύτη* quoque pro *αὕτη*; *τοῦτοι* quoque pro *οὗτοι* lego apud Athenaeum p. 458. antep., quod ipsine auctori, an librario debeatur, in dubio relinquo.

244. C. ult. [421, 12.] *συναινέσεως.* *Consensus.* *Συναινεῖν* habet quoque Diog. Laërt. p. 10. segm. 32. ult. Ed. L. 138

D. 2. [421, 13.] *ἁγνὸν.* *A vitiis purum, castum, sobrium.* Id profecto notat vocabulum. Sed praecipue solet significare, et hic quoque loci notat, ab avaritia, sordibus, rapinis pu-

Digitized by Google

blicarum opum fidei suae commissarum alienum, qui manus alienarum opum puras servat.

D. ult. [421, 22.] *αὐθεντείαν*. *Auctoritatem*, id est plenam potestatem ex arbitrio agendi; vid. Chilmead. ad Malal. pag. 384.

245. A. pen. [422, 9.] *ζωγράφοι καὶ μονητάριοι*. Pictorum et monetariorum quis usus fuerit in exsequiis Imperatoriis, non dixerim. Si liceret antiqua tempora e nostris aestimare, si castra doloris, ut appellant, olim erecta fuissent et armis seu insignibus pictis decorata, et si cusi memoriam defuncti et exsequiarum celebrantes atque in vulgum sparsi fuissent nummi, facile usus eorum pateret. Penes me quidem dubium nullum est, et in tabulis pictas ligneis et cereas laureatas imagines principum veterum ipsorum funeribus praeferri consuevisse. At de monetariis et moneta funebri multum scrupuli adhuc superest. Posset quidem huc trahi locus, quem Du Cange v. *Numularius* citat: *est insuper alia consuetudo in praedicta ecclesia, vel in supradicto loco, ut in suo cymeterio ignobiles et potentes, divites et pauperes sine ulla contradictione sepeliant, et numularios, hoc est monetarios, habeant.* Sed fateor, mihi de sensu loci non constare.

B. 1. [422, 11.] *κομέντον*. Ita pro *conventum* scribebant olim et pronuntiabant. Ita *Convenae*, urbs in Gallia, hodie audit *Comenge*. *Κομέντα* pro *conventu* habet Theophanes p. 145. D. 1., ubi vid. Goar., et p. 364. C. 8. *κομμένδον*. Mirum est, quod de Patzinakitis narrat Cedrenus p. 779.: *συμβουλὴ, ἥτις παρ' αὐτοῖς κομέντον καλεῖται*.

B. pen. [422, 19.] *ὅρκον*. Nihil hic memorat Noster de iuramento illo, quo se Anastasius (ex fide Euagrii III. 32.) Euphemio episcopo CPtano obligavit: „Cum Ariadne Anastasium imperiali purpura vestire vellet, Euphemius, regiae urbis episcopus, consensum suum accommodare renuit, priusquam Anastasius cautionem propria manu scriptam et iureiurando firmatam ipsi dedisset, qua pollicebatur fidem se illibatam servaturum, neque quidquam novi in sanctam Dei ecclesiam invecturum esse, si imperii compos fieret, idque ideo, quod Anastasius Manichaeorum sectae addictus esse a pluribus crederetur." Vid. quae ad p. 368. A. 8. dicam ad vocem *ἀσφάλεια*, et Habert. p. 633.

B. ult. [422, 20.] *πρᾶγμα*. *Simultatem* aut *litem*; ut Latini *negotium cum aliquo habere*. Ita in veteri inscriptione apud Murator. T. I. p. 322. I.: *πεντεκαιδέκανδρον τῶν ἐκδικαζόντων τὰ πράγματα, XVvirum iudicandis litibus.*

C. 3. [422, 21.] *ὑποτελεσθέντος*. Ita solebant tunc pro *ἀποτελεσθέντος*; vid. Procop. Anecd. p. 121. 16.

C. 5. [423, 1.] *κατ' ἱππικὸν*. Ita membranae, in quibus per-

Digitized by Google

raro spiritus asper comparet, etiam in illis vocabulis, quibus nos eum praefigere solemus. Multum variasse veteres in spiritibus et grammaticorum traditiones aut ignorasse, aut insuper habuisse, et omnia miscuisse, multa suadent. *Εἰρηνάρχης* et *ἔρημος* efferuntur in Cod. Theodos. *hirenarcha* et *heremus*. Alibi *heresipelas* pro *ἐρυσίπελας*; *ἐφενάζειν* pro *ἐπενάζειν* est apud Plutarch. Vit. p. 566. 16.; *ἐφεῖδεν* pro *ἐπεῖδεν* apud Lucam I. 25. in quibusdam codicibus; v. ibi Wetsten. Citatum e Gruteri Corpore Inscriptionum p. 216. reperio *ΚΑΘ ΕΝΙΑΤΤΟΝ*. Non dubito Scaligerum et Muratorium talium magnam farraginem in suis indicibus annotasse. Nostrae membranae constanter *ἵππος* et *ἵππικον* exaratum monstrant; cui favet nomen *Cratippi*, quod per *τ*, non per *ϑ* scribitur; uti quoque *φωταψίαι*, non *φωϑαψίαι*. Eaedem infra p. 450. habent *ὑφεξαιρεῖσϑαι* pro *ὑπεξαιρεῖσϑαι*, p. 353. A. 6. *ἐπίστησι* pro *ἐφίστησι*, p. 152. D. *πελώνιον* pro *φελώνιον*, 292. D. 5. *ἐπ' ἱκανὰς* pro *ἐφ' ἱκανὰς*, pag. 419. C. 11. *ἐφίσσης* pro *ἐπ' ἴσης*. Neque sic novi solum Graeci, sed etiam veteres variabant. Apud Athenaeum p. 401. fine est *ἀφαυανϑῇς*, quamvis sit ab *αὐαίνω*. Chishull. Antiqu. Asiat. pag 69. *ἀφεστάλκαμεν* dat, et p. 91. *ἀφεσταλμένων*, Inscriptiones Pocokianae p. 17. n. 7. *κατεσταμένοις* pro *καϑεσταμένοις*. In Carm. 649. Anthologiae ineditae est *ἐφετήσιον*, *annuum*, pro *ἐπετήσιον*, et carm. 329. *ἐφιουλκὶς* pro *ἐπιουλκὶς*, *alliciens*; *ἀφηλπισμένῳ* est apud Gruter. p. 71. n. 1. Editio Anthologiae Florentina, a Constantino Lascari curata, omnium prima, itemque codex membranaceus, quem cl. Reimarus benigne mecum communicavit, *ἐπ' ἱστῷ* habent, ubi edit. H. Stephani p. 93. (466. 5.) habet *ἐφ' ἱστῷ*. Idem codex Reimarianus *ἀπιπταμένων* pro Stephani *ἀφιπταμένων* habet p. 85. (n. 428. 2.) Eadem editio Florentina *ποτ' ἀμάξης* habet, ubi editio Stephani p. 287. * *ποϑ' ἁμάξης* exhibet. Omnes editiones dant *ἐπιστάμενον*, etiam Stephaniana, p. 216. ult. pro *ἐφιστάμενον*. Novi Graeci *ἐπορκίζειν* et *ἐπορκιστὴς* dicunt; *πάπλωμα* pro *ἐπάπλωμα* et hoc pro *ἐφάπλωμα*; *φέτος* et *ἔφετος* pro *ἐπ' ἔτος*, *in annum*. Vita mssta Simeonis Sali (apud Du Cange v. *Φουσκάριον*) *ἄνοιξον ἔφετος καὶ συμφέρει σοι*, *poscarium aperi* (id est tabernam poscae) *in annum et conducet tibi*. Medio aevo vix ullum fuisse discrimen auditum in pronuntiando spiritu aspero et leni et littera simplici atque gemina, patet e Niceta Choniat. p. 232. A., ubi frigidissimum eunuchi scomma et auctore illaque corona, in qua iactatum fuit, dignum refert lusum inter *ἅλας* et *ἄλλας*, eodem iudicio atque qui primus dixit. Apud Salmas. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 169. est *cathomidiare* pro *catomidiare*, *κατὰ τῶν ὤμων τύπτειν*; *ormiscum* dixit Fridegodus apud Du Cange v. *ormesta* pro *hormisco*, id est torque, de episcopo sic loquens:

Digitized by Google

Gemmata vehitur, archontum more, curuli.
Induit ormiscum, subiit hoc schemate templum.

De hac Graecorum in pneumatismis vacillatione egit quoque Valesius ad Ammian. Marcell. p. 297. et Gu. Canterus Var. Lect. I. 2. Tam profecto insolescebant in his membranae nostrae, ut, si eas voluissem ubique exprimere, verendum esset, ne grammatici sinum saxis onerarent, et sanguinem mihi de capite detraherent, ut in leges Graecitatis omnes proterve grassanti.

C. 7. [423, 3.] τουβία. Quid *tubia* fuerint, fere dubium reddit auctorum inconstantia, qui sic modo vestimenta femorum, modo crurum appellant. Locos eorum citare parcam, quum apud Du Cange Gl. Gr. h. v. exstent sat copiosi. Videtur mihi rei huius ratio haec esse, quod braccae et tibialia illis hominibus ex una solida massa cohaerentia factitarentur et gestarentur, quae non possent, ut nostratia, separari, sed tam longa fuisse ipsorum femoralia, ut ad malleos pedum paene, aut certe ad medium crus pertinerent, ita ut *tubas* referrent, unde nomen habent, et qui femoralia indueret, tibialia quoque simul indueret. Quod videmus in illis pompaticis satellitibus, ad modum Hungaricum vestitis, quos Heiduccos appellare solemus. Super haec tubia complicabantur decussatim campagia, et in summo infra aut supra genu adstringebantur lata fascia plerumque pretiosa, quae etiam τουβίον appellabatur. Non tamen ita gestabant Graeci haec femoro-cruralia, ut Heiduccones illi; id est nihil eorum in propatulo erat, sed latebant sub τοῖς ἐσωφορίοις seu intimis chitonibus. Graeci interulas suas non immittebant in femoralia sua, sed haec latebant sub ipsis et proxime tangebant cutem; interulae tegebant braccas, non hae illas, ut penes nos. Morem hunc a Graecis assumserunt Turci, quorum braccas in hunc modum describit Rauchwolff in Itinerario L. I. c. 3. : *Sie tragen, sonderlich zu Sommerszeiten, schneeweisse baumwolline weite Bloderhoosen, die inen hinab biss auf die Knochen reichen*, [id est *Knöchel, usque ad talos,*] *und unten um ein ziemlich enger seynd eingezogen. Daran haben sie keine Lätz, welche sie auch an andern nit leiden, noch Fürfüss, damit sie sich an heimlichen Orten und Füssen, wie auch an Armen und Hälsen in ihren täglichen Reinigungen unverhindert nach Ausswaisung ihres Gesetzes abwaschen köndten. Solche Hosen ziehens mit einer Bind über den blosen Leib zusammen, dass ihnen also ire Hemder darüber hinhangen. Wenn sie nun (mit Urlaub zu melden) harnen wöllen, hokens dazu nieder, lassen die Binden wiederum auff, werfen darzu ihre Kleider, wie die Weiber, um sich, - - und lassen dann also von sich gehen.* Eadem forma hosarum

Digitized by Google

fuit, et quae de tubiis hic attuli, in hosas quoque quadrant, de quibus ad p. 417. B. 7. ult. dico. Nam idem sunt *hosae* et *tubia*. At cuius materiae erant tubia? Linea, lanea, serica erant. At erantne quoque coriacea? Non putem. At possintne tubia id idem fuisse, quod nobis hodie sunt tibialia, Ed. L. 139 *les bas*, ut Franci dicunt, *die Strümpfe*. Gestarunt profecto, Latini quidem medii aevi, tibialia, qualia nos, filtrina, lanea, filo lineo aut xylino facta. Vid. Du Cange v. *Calcia*, ubi producit vetus schedium, in quo memorantur *calciae filtrinae* et *calciae venelanae*, id est de illo panni lanei genere factas, quod solemus *Flanel* appellare. Voc. *Filaticium* habet hunc locum e processu de translatione S. Antonini: *Sanctum corpus caligis ex filaticio, ut dicunt, albo et sandalibus ex ermesino rubro - - more archiepiscoporum calceatum exstitit.* Sed tubia id non fuerunt, neque constat Graecos tibialia, qualia nostra sunt, gestasse. Conf. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 976. Liceat mihi hac occasione locum insignem Hamasae seu Anthologiae Arabicae explicare, qui in Excerptis eius a cl. Schultensio editis p. 380. exstat. Describitur ibi vir fortis, qui dicitur fuisse

ممن حملن به وهن عواقد حبك النطاق

De illorum numero, quos concipiunt matres, quum stricti sunt nodi nethaki, quem gerunt.

Gerunt nempe Arabissae, non item Arabes, hosas seu tubia non angusta, sed amplissima, qualia nos *Plauderhosen* appellamus, et quorum effigiem praestat de la Rocque in suo *Voyage dans la Palestine* p. 250. Describit illud vestitus genus, ipsis نطاق, *Nethac*, dictum, Rauchwolff Itinerar. II. 5. his verbis: *hosas non gerunt Arabes, sed tantum Arabissae, plerumque veneto tinctas colore, et usque ad malleolos pedum pertinentes, ad modum Turcarum.* Foemina, quae virum admittere vellet, necesse erat, ut tales hosas, *ζώνας* aut *μίτρας* solveret; neque poterat vir illi misceri, quamdiu connodatum haberet foemina suum nethacum. Poëtae igitur Arabes si quem laudant, ut tum conceptum, quum mater eius zonam solutam non haberet, sed corpori adstrictam, significant, talem non ex homine, sed ex daemone conceptum, ut qui cum muliere congredi possit, etiamsi zona non soluta. Tale hominum genus, de quo multa fabulantur Arabes, excellere rebus in omnibus, virtutibus vitiisque, modum humanum perhibent.

245. C. penult. [423, 7.] *ἐσηκώθη οὖν ἐπάνω τοῦ σκουταρίου ἱστάμενος.* De more Imperatores recens electos scuto imponendi, cum torque in capite, scuto et hasta stantes in scuto sublevandi et e tribunali turbae monstrandi, frequens

mentlo est apud scriptores sequioris aevi, quorum nubem citavit Du Cange v. *Clypeus*. Idem de Chazaris quoque refert Constantinus de admin. imp. c. 38. Sed eius aetate apud Impp. CPtanos desierat ille mos, ut ex eo non absque causa conficitur, quod in superioribus illo capite, quo coronationis ritus enarrantur, nulla eius mentio fit. Revocatus tamen in usum fuerit necesse est aetate Comnenorum, aut paulo post, quandoquidem Ioannes Cantacuzenus Imperator in descriptione coronationis, qualis secum et sua aetate instituta fuit, commemorat quoque regem super scuto sedentem et a patriarcha aliisque proceribus in altum sublatum. Verba haec sunt: *περὶ δευτέραν μάλιστα ὥραν τῆς ἡμέρας τοῦ μέλλοντος χρισθήσεσθαι βασιλέως ἐπὶ ἀσπίδος καθεσθέντος, ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ τοῦ ἀναγορευομένου (εἴ γε περίεστι) καὶ ὁ πατριάρχης τῶν ἐμπροσθίων μερῶν ἐπιλαβόμενοι, τῶν δ' ἐπιλοίπων οἱ ἐν ἀξιώματι ὑπερέχοντες δεσπόται τε καὶ σεβαστοκράτορες, εἴπερ εἰσὶν, ἢ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν συγκλητικῶν, καὶ μετεωρίσαντες, ὡς ἔνι μάλιστα, αὐτὸν ἅμα τῇ ἀσπίδι τοῖς πλήθεσιν ἐπιδεικνύουσι τὸν βασιλέα πάντοθεν περιισταμένοις.* Cl. Schwartz, Prof. Altorfinus, A. 1710. dissertationem de antiquo ritu elevandi principes inaugurandos edidit.

D. 6. [423, 12.] *τὰ βασιλικά.* Scil. *ἐσθήματα.* *[Corona, chlamys holoserica, coccinei lapidibusque pretiosis interstincti calcei sunt insignia Imperatorum. Constant. Vit. Basil. C. XXI. Discessit Lazorum Rex Tzathas *φορέσας στέφανον καὶ χλαμύδα βασιλικὴν ἄσπραν, ἔχουσαν ταυλὶν χρυσοῦν, ἐν ᾧ ἐκ κεντητοῦ ἐγκεχάρακτο ἡ εἰκὼν τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου, καὶ στιχάριον ἀσπρὸν ἔχον πλουμία χρυσᾶ καὶ εἴκονα τοῦ βασιλέως. τὰ γὰρ τζαγγία αὐτοῦ ῥουσία ἦσαν ἔχοντα μαργαρίτας Περσικῷ σχήματι. ὁμοίως ἡ ζώνη αὐτοῦ χρυσῆ διὰ μαργαρίτων. ἔλαβεν δὲ παρὰ βασιλέως δῶρα πολλά.* Theoph. pag. 144. De diademate caeterisque insignibus Selden. Tit. Hon. p. 257. Ex concessione Constantini Imp. XCVI. d. *Constantinus: ferre potest* (pontifex) *chlamydem purpuream et tunicam et omnia imperialia indumenta*, sc. *sceptra*, *signa et ornamenta*. Est inter Gregorii VII. dict. 8., quo constituit imperatoriis ornamentis neminem uti debere praeter Pontificem; vid. Bucher. Collect. Concil. T. I. 13. Constantinus in donatione Sylvestro facta permittit ipsi coronam gemmis intextam, epomidem, quae collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, ephippia, quibus equi regii sternuntur, et reliqua gloriae ornamenta.]* Cum supra laudato Theophanis loco conferri meretur Agathias p. 85. lin. 18. sqq. ed. B. Vulcanii, et locus Procopii e msto citatus a Bon. Vulcanio in notis ad Constant. themata pag. 68. edit. Meurs., qui symbola imperii vel regni regum Lazicorum, ab Impera-

Digitized by Google

tore Graeco ipsis mitti solita, describit his verbis: *χλαμὺς ἐξ ἐρίων πεποιημένη* (designat chlamydem *ἀλουργῆ*, ex mari seu producto quodam marino factam) *οὐχ οἷα τῶν προβάτων ἐκπέφυκεν, ἀλλὰ ἐκ θαλάσσης συνειλεγμένων. - - χρυσῷ δὲ ἡ τῆς πορφύρας κατηλήλειπτο* [vel *κατείληπτο*] *μοῖρα, ἐφ' ἧς εἴωθεν ἡ τῆς ἀλουργίδος ἐμβολὴ γίνεσθαι*: fibulam designat in sequentibus et acum vel spinam fibulae: *περόνη χρυσῆ τῇ χλαμύδι ἐπέκειτο λίθον ἐπὶ μέσης περιφράττουσά τινα ἔντιμον, ἀφ' οὗ ὑάκινθοι τρεῖς χρυσαῖς τε καὶ χαλαραῖς ἁλύσεσιν ἀπεκρέμαντο. χιτὼν ἐκ μετάξης ἐγκαλλωπίσμασι χρυσοῖς πανταχόθεν ὡραϊσμένος, ἃ δὴ νενομίκασι πλουμμία καλεῖν. ὑποδήματα μέχρι ἐς γόνυ χρώματος φοινικοῦ, ἃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις.* Non piguit locum integrum describere, perspicue pleneque regis ornatus exsequentem.

246. A. 11. [424, 1.] *τῷ νεύματι ἀπαρτίζειν.* Agnosco et hic Latinismum, ut in illo superiore *ἔξω βάλε τῇ πόλει.* Nam debuerat proprie ad linguae Graecae indolem dici *τοῦ νεύματος ἀπηρτῆσθαι.* Sed extulit in ablativo, ut Latinum *nutu dependere* exprimeret. Praeterea novum est et soloecum *ἀπαρτίζειν* pro *ἀπαρτᾶσθαι.* Non enim video, quae alia significatio huc quadret, quam *dependere.* Puto igitur has allocutiones Imperatorum aut utroque sermone simul recitatas fuisse, aut Latino solo quidem recitatas, a Petro Magistro autem deinceps Graece redditas fuisse. Prius tamen videtur potius. Nam et propter dignitatem imperii et propter milites, quorum multi ex Italia et Dalmatia Latine callebant, necesse erat, ut Latine quae promulganda essent promulgarentur, Graece autem propter plebem. Quum Leo Minor inaugurarctur viginti ferme annis ante Anastasium, *ἔκραζον ὁ μὲν δῆμος Ἑλληνιστὶ - - οἱ δὲ στρατιῶται Ῥωμαϊστί*, ut infra legimus p. 250. B. 8. Leges utroque sermone editas fuisse sub Iustiniano, probat Du Cange praefat. ad Gloss. Graec. p. XII., cuius argumenta non exscribam. Habet etiam hoc de argumento nonnulla Alemannus ad Procopium p. 76. Apud eundem Procopium locus est, quo docemur Imperatorem debuisse illa aetate edictis publice proponendis Latine subscribere. Quem locum quia interpres sinistre accepit, operae pretium est eum emendatum hic proponere et explicare. Ait ibi Procopius, Iustinum adeo imperitum fuisse litterarum, ut ne verbum *legi* quidem tabulis subscribendum exarare potuerit, et praeterea omnia peragenda quaestori suo permisisse, qui pro lubitu sacras dictaverit: *ὅπως δὲ μαρτυρίαν τῆς βασιλέως χειρὸς ἔχοιεν οἷς ἐπίκειται τὸ ἔργον τοῦτο*, (ita legendum deletis asteriscis,) *ἐπενοήθη τάδε*, *ut tamen testimonium regiae manus* (qua significaretur, ea Imperatori conspecta et probata

esse) *haberent illi, quorum ea cura est,* (ut subscriptos manu sacra libellos supplices et leges tabulasque publicas habeant, ut officiales quaestoris etc.) *excogitatum fuit hoc.* *ξύλῳ εἰργασμένῳ βραχεῖ ἐγκολάψαντες μορφήν τινα γραμμάτων, ἅπερ ἀναγνῶναι τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται, γραφίδα τε βαφῇ βάψαντες, ᾗ βασιλεῖς γράφειν εἰώθασιν, ἐνεχείριζον τῷ βασιλεῖ τοῦτο, καὶ τὸ ξύλον, οὗπερ ἐμνήσθην, τῷ βιβλίῳ ἐνθέμενοι* [id est *ἐπιθέμενοι*] *λαβόμενοί τε τῆς βασιλικῆς χειρὸς, περιῆγον μὲν ξὺν τῇ γραφίδι ἐς τῶν τεττάρων γραμμάτων τὸν τύπον, ἐς πάσας δὲ τοῦ ξύλου τὰς ἐντομὰς, οὕτω δὴ ἀπηλλάσσοντο, τοιαῦτα βασιλέως γράμματα φέροντες.* Non possum meliorem horum interpretem dare, quam Anonymum Valesianum, qui de Theodorico, Gothorum et Italiae rege, haec habet,
Ed. L. 140 aeque parum hactenus intellecta, et aeque corrupta atque Procopii locus fuit. Habet eum Muratorius A. I. T. II. pag. 5o5., unde recito. *Theodoricus inlitteratus erat et sic obruto sensu, ut in decem annos regni sui quatuor litteras subscriptionis edicti sui discere nullatenus potuisset. De qua re iussit laminam auream interrasilem fieri* [id est hinc illinc pertusam] *quatuor litteras regis habentem THEOD., ut, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam, per eam penna duceretur et subscriptio eius tantum videretur.* Ita vulgo editur. Atqui litteras THEOD. si subscripsit Theodoricus, quod vult vulgaris illa lectio, subscripsit *quinque*, non *quatuor* litteras. Legendum ergo censeo: *quatuor litteras* LEGI *habentem, ut, si subscribere* etc. Recte itaque suspicatus fuit cl. Muratorius, quando T. III. Antiqu. Ital. p. 117. sic ait: „Inter monogrammata Augustorum et regum -- multa inspexi revera calamo, hoc est manu eorundem principum, exarata; sed nonnulla occurrerunt mihi interdum delineata characteribus tanta elegantia ac linearum ductu adeo delicato ac uniformi impressis, ut facta mihi suspicio fuerit, non calamo, sed stabili aliqua tabella fuisse monogrammata illa efformata. Saltim velim accuratius in hanc rem eruditi inquirant" etc. E loco Ioannis Diaconi porro, quem supra ad p. 7. citavi, concludas, Constantini Copronymi adhuc aetate, id est saeculo VII. exeunte, usum Latinae linguae fuisse tantum apud CPtanos, ut populus in ecclesia congregatus sacerdotes Latinos missam Latine celebrantes intelligeret, et laudibus eorum Latine responderet. Sed dixi ibi me de veritate narrationis dubitare. In id enim docti consentiunt, cum Heraclio usum et intelligentiam Latini sermonis in oriente exspirasse, quamvis in novello Graeco sermone multa Latina vocabula et multae quoque formulae Latinae remanserint, quarum magnam copiam vel solum ceremoniale nostrum praebet. Neque magis, quam Ioannis Diaconi locus ad contrarium probandum valet illud, quod Theophanes pag. 218. de *τόρνα*,

Digitized by Google

τόρνα, *φράτρε* narrat. Videntur eae reliquiae veterum formularum militarium esse, quas tirones cum armorum exercitiis olim a campidoctoribus discebant. Caeterum simile huic fragmentum Graecum e primigenio Latino factum est in Actis Concilii sub Mena, id est imperante Iustiniano, habiti, epistola Agapeti Papae. Quis eius non rideat hanc dictionem: *ᾧτινι καὶ παρὰ τοὺς λοιποὺς τῶν γαληνοτάτων βασιλέων ἐπεγέλασεν ἡ ἐκλογή*, simul reputans, *ἐπεγέλασεν* referre Latinum *arrisit*, id est *placuit*. Plura talia conficiat e Conciliis exempla, cui maior eorum usus sit, quam mihi quidem est.

246. A. ult. [424, 2.] *ὡς ἔζησας, οὕτω βασίλευσον*. Solennis formula ad novos Imperatores. Ita apud Vopiscum in Probo p. 659.: *imperet quemadmodum militavit*. Exacte concinit huic nostro loco Cedren. pag. 357. C.: *τοῦ Ἀναστασίου τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα λαβόντος ἐν τῷ τοῦ ἱπποδρόμου καθίσματι, ἅπας ὁ δῆμος ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος εὐθυβόλως ἐβόησεν· ὡς ἔζησας, οὕτω καὶ βασίλευσον, δέσποτα - - οὗτος τοὺς δελάτωρας ἐκ τῶν πόλεων τελέως ἐξέκοψεν.*

B. 6. [424, 6.] *τῇ διακρίσει*. Subintellige *σὺν* vel *ἅμα*, *una cum iudicio*. De phrasi *κρίσει τῆς ἐνδοξοτάτης συγκλήτου καὶ συναινέσει τῶν ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν* vid. Spanhem. ad Iulian. orat. p. 32. Concinit praesenti orationi illa Gordiani apud Capitolin. T. II. Scr. Hist. Aug. p. 42.: *Invitum me P. C. iuvenes, quibus Africa tuenda commissa est, ad imperium vocarunt. Sed intuitu vestrum necessitatem libenter sustineo. - - Nam ego usque ad senatus iudicium incertus et varius fluctuabo.*

B. 11. [424, 11.] *προεχώρησεν*. Notabilis usus verbi pro *προεβίβασεν*. Est tamen bene Graecum hoc sensu; *προχωρεῖν* non solum semet, sed etiam alium promovere notat. Pari modo *ἐκχωρεῖν* non tantum semet ipsum, sed etiam alium e loco, in quo est, extrahere, *ποιεῖν ἐκχωρεῖν*. Sic usurpat Diodorus Siculus T. II. p. 25. 56.: *ἐπεχείρει λόγοις τὸν τύραννον ἐκχωρεῖν τῆς ἀκροπόλεως*; pro quo alius dixisset *ἐκκαλεῖν, ἐκβάλλειν, ἐκκορεῖν*, velut *excimicare*, ut cimicem egerere, excutere; v. quae ad p. 253. B. 3. dicam. Ita Aristophanes Avibus vs. 214.: *γέννος ξουθῆς καθαρὰν χώρει Διὰ φυλλοκόμου σμίλακος ἠχώ*. Sic enim ibi leg., aut sane *ἠχῆ*, si *καθαρὰ* ob metrum servare velimus: *promove purum echo*, aut *puros sonos per canorum guttur usque ad sedes Iovis trans umbrosam taxum χώρει, fac cedere, procedere, cedo*. Notanda quoque positio huius verbi, tam longe seiuncti a nominativo suo *Ariadne*. Tot interiectis ambagibus vix tandem reperimus in fine dimidiae periodi verbum, quod omnia ista regit. Non sic Graeci. Circumductior est haec oratio, quam pro Graecis. Toto habitu Latina est. Apodosis particulae *ἐπει-*

Digitized by Google

δὴ est in verbis C. 4. *ὁπόσον μοὶ βάρος* - - quorum quoque structura mera Romana est.

D. ult. [425, 9.] *τὸν εὐσεβῆ*. Vox *εὐσεβῆ* potest accusativus, potest quoque vocativus esse. Posterius si optes, erit *τὸν* pro *τοῦτον* accipiendum; *hunc, pie domine, serva.*

247. C. 1. [426, 7.] *παρὰ τῶν σιλεντιαρίων*. Sic ibi legend. De Iustini electione nihil invenio apud Theophanem et Cedrenum quod huic narrationi comparari mereatur.

C. 5. [426, 10.] *κόμης ἐξκουβιτόρων*. Procopius p. 28. Anecdot.: *ἄρχοντα τῶν ἐν παλατίῳ φυλάκων* appellat.

C. 7. [426, 11.] *σχολάς*. Notabilis hic locus, e quo apparet scholas quoque, id est scholarios, candidatos, sub dispositione magistri officiorum, et magistrum simul togatum sagatumque fuisse, ut qui non solum in scriniis, sed etiam in scholis militantes sub se haberet. Discimus hinc porro quoque, quinam ad officium comitis excubitorum tunc temporis pertinuerint.

C. penult. [426, 16.] *ὡς ἄνθρωπος*. Ambigue positum: *qua homo*, qua parte homo erat; aut *quia homo*, quia mortalis erat.

D. 6. [426, 20.] *μύϊνα φοροῦντες*. Alias candidati procedebant in curiam proceres; hic autem coloratis vestibus. De ritu in coloreis lugendi dicam ad libri secundi caput 30. p. 364., ubi de sepultura patriarchae; *μύϊνα* mihi videntur esse vestes eius coloris, qui murium est, cinerei seu dilute cyanei; caeruleo colore potissimum lugere solent orientales; vel etiam vestes cum intextis murium imaginibus, quales veteres appellabant *μυωτοὺς*; vid. Pollux VII. 60. Pari modo habebant talpas, genus murium, intextas; vid. Du Cange v. *Talpa*. *Διάφορα* geminam patitur expositionem; possunt enim intelligi aut vestes floridae, variae, *βαφαῖς διαφόροις πεποικιλμέναι*, ut ait Herodianus L. IV., quando unus unius hominis vestitus varios colores simul exhibet, aut tales, quarum una unius hominis unum quidem colorem exhibet; diversum tamen a colore vestis, quam socius gerit. E. c. quando in uno collegio unus violaceam, alter cyaneam, tertius pullam et sic porro gerant.

248. B. 6. [427, 17.] *ἀπηρέσθησαν*. Ita membranae. L. *ἀπηρέστησαν* ab *ἀπαρεστεῖν*, aut sane *ἀπηρεστήθησαν*.

B. 11. [427, 21.] *ὀφείλοντες αὐτὸν στέψαι*. Pro *στέψοντες* vel *μέλλοντες στέψειν*. Eo usu verbum *ὀφείλειν* frequens est apud novos Graecos. Vid. Theophan. p. 44. C. 10. et p. 355. B. ult., Malala T. II. p. 208. media. Noster infra p. 296. n. 49. l. 2.

C. 1. [428, 2.] *εὑρεθείς*. *Praesens existens*, *παρών*. Eo-

Digitized by Google

dem sensu supra habetur p. 194. B. 6. *εὑρίσκονται*, *praesto adsunt*. Et paulo post v. 249. B. 4. *οὐκ ἠδυνήθη εὑρεθῆναι*.

C. 5. [428, 6.] *Ἰουστινιανόν*. Videri queat *Ἰουστῖνον* legendum esse. Ego tamen a vulgata non discedo. Non enim opus est.

C. 9. [428, 9.] *τὸ σχῆμα*. Ita in specie appellabatur habitus vel vestitus regius, insignia regni. Eo sensu iam apud Themistium p. 13. C. 4. ed. Hard. occurrit; v. Du Cange h. v.

D. 4. [428, 14.] *γρόνθον*. Vox novae Graeciae, notans *pugni in vultum inflictionem*. Dicitur etiam *γρόθος*; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Theophan. pag. 208. B. 5., ubi *γροθίζεσθαι*.

249. A. 4. [429, 4.] *Γωδίλα*. Huius viri videtur Theophanes p. 150. B. et 145. A. 2. mentionem facere. De lancearíis vid. Vales. ad Amm. Marc. p. 311. A.

A. 10. [429, 8.] *τὸν στέφανον*. Nihil hic de unctione, quam Iustino dedisse gloriatur ille Ioannes in epistola ad Hormisdam Papam apud Baronium A. C. 518. n. 60. Verum illa epistola Baronii est, non Ioannis.

B. 3. [429, 14.] *κουέστορ*. Quaestoris enim proprie erat, orationes litterasque et mandata Augusti coram senatu et populo recitare, saltem temporibus illis quarti ad septimum usque saeculum. Photius n. LXV. p. 39. c. f.: *ὅσα* (Tiberius) *εἰς νουθεσίαν εἶπε Μαυρικίου, Ἰωάννῃ τῷ κοιαίστωρι χρώμενος ὑπουργῷ τῶν λόγων, ὅς πρός τε αὐτὸν Μαυρίκιον καὶ τὸν δῆμον τὴν ἐν τῷ λόγῳ πρᾶξιν ἐτάχθη πληροῦν τοῦ βασιλέως*. Ed. L. 141

249. C. 1. [430, 2.] *Κωνσταντίνου νέου*. Titulum hunc complures Imperatores CPtani affectarunt, quod norant, Constantini M. nomen, tam bene de CPli meritum, apud populum magno in honore haberi et adamari; ut olim *Antoninorum* expetitum Romanis nomen affectabant. Vid. Selden. de Titul. Hon. p. 63. *[Adrianus Papa in epistola ad Carolum M. meminit donationis Constantini, eamque in Lateranensi scrinio haberi ait. Carolum *Constantinum novum* vocat. Notae ad Donat. Constant. pag. 50.]* Ergo apparet, Petavium recte Themistii locum p. 70. D. 6. sic constituisse: *ποίας οὐκ ἀφήσεις φωνάς*, alloquitur urbem Constantini, - - *μετὰ τὸν υἱέα, μετὰ τὸν ἀδελφιδοῦν Κωνσταντίνου, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν πάνυ Κωνσταντῖνον ἀπείληφας*, *post Constantini filium* (Constantinum), *post eiusdem ex fratre nepotem* (Iulianum), *illum ipsum magnum Constantinum* [in Ioviniano] *recuperas;* v. Du Cange Gl. Gr. v. *Νέος*.

250. B. 2. [431, 8.] *πρὸ δέκα πέντε καλανδῶν*. Sumtum hoc a Latinis, qui, quando volunt diem 15. Calendar. Decembrium significare, ante diem XV. Cal. Dec. dicunt, quam-

Digitized by Google

vis illum ipsum diem, non alium intendant. Ita recte Casaubonus T. I. Scr. H. A. p. 890. *ante diem* (pro *ad*) *pridie Nonas Martias* emendat. Quod moneo, ne quis suspicetur e Latina interpretatione, quam hodierno loquendi mori accommodavi, me voluisse aliquid in Graecis mutatum ire.

C. 6. [431, 20.] *ἐκάθησεν*. Actis populo gratiis, quod sibi non bene valenti veniam sedendi fecerit, considebat. Debebant nempe Imperatores peroraturi stare, ut e nummis veterum Impp. cognoscitur. Conf. p. 243. A. 12. et infra L. II. Cap. 10., ubi de oratione quadragesimali. Caeterum adoratio ista, ὁ ἀσπασμὸς, consistebat in iactatione osculi per manum ori admotam, cum corporis inclinatione. Saepe leguntur Imperatores populum *adorare*, *ἀσπάζεσθαι*, *προσκυνεῖν*. Tacitus hist. I.: *nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula*. Capitolinus de Pertinace T. I. p. 566. *fuit in curia honorificentissimus* [id est Patribus Conscriptis in curia honoris plurimum exhibebat], *ita ut senatum faventem* [sibi fausta acclamantem] *adoraret*. Claudianus:

regia circi
Connixum gradibus veneratur purpura vulgus,
Plebis adoratae reboat fragor.

Sed sic solebant tantum Imperatores vetusti, qui nondum sic tumebant, ut sequentes, quorum cum decrescente potestate superbia crescebat. Successit in adorationis locum *τὸ ῥωσθέλιον* et *ἡ σφράγισις*, de quibus suo loco dixi.

D. 9. [432, 11.] Ante *εὐτυχῶς* lacunam esse, cuius tamen in codice nullum vestigium est, res ipsa loquitur. Conf. p. 129. C. 1. Paulo ante *ὑπήχησαν* reposui, pro quo in codice erat *ὑπήκουσαν*.

D. 11. [432, 12.] *ἠσπάσατο*. Ergo iam ad eam aetatem adoleverat Leo Minor, ut monitus gestu salutare populum posset, ut saperet, ut staret suis pedibus. Nam praecessit paulo ante *ἔστησαν*. Procopius tamen eum, avo decedente, puerulum paucorum dierum fuisse ait, *εἰς ἡμερῶν ἔτι ὀλίγων ἡλικίαν ἥκοντα*. Malala eum per unum annum gesto imperii nomine decessisse ait, anno aetatis septimo. Chronicon Alexandr. XVII. annos vitae ipsi tribuit; vid. Chilmead. ad Malal. T. II. pag. 85.

251. A. 2. [432, 16.] *ἀποδεχόμενος*. *Valedicens* reddidi; non male quidem, aliquanto melius tamen fuisset *licentians*, abeundi veniam dans.

A. 3. [432, 17.] *πρὸς πέντε*. De usu praepositionis *πρὸς*, qui hic obtinet, dicam ad p. 281. A. 10.

A. 8. *Cap.* 93. *inscr.* [432, 20.] De renuntiatione Iustiniani M. vid. Procop. Anecdot. p. 45. 23. sqq. et ibi not. Alemanni, qui tamen totum hunc locum Procopii partim exiliter

Digitized by Google

adumbravit tantum in Latinis, partim quaedam Procopio de suo affinxit, quae cum historia pugnant. Locus ergo sic verti debuerat: τυραννῶν τε αὐτίκα -- *statim tyrannum se gerebat, ex quo summam potestatem invadebat, violentiam actionis* (τῆς ἐπιβατώσεως, invasionis in imperialem dignitatem) *simulato vultu et praetextu conficto velans. Quidquid enim probum et honestum erat Romanorum*, (id est procères, qui sunt *honestus ordo*,) *ipsum renuntiabant, ad suffragium ipsi dandum tot circumstantium periculorum, ni facerent, metu compulsi, praeterquam quod deus etiam hunc orbi dare dominum decreverat.* Susceperunt ergo dominationem Iustinianus ac Theodora tertio ante festum Paschatis die, ὅτε δὴ οὔτε ἀσπάσασθαί τινα --- Sic leg., uno οὔτε cum tribus asteriscis deleto. Nihil enim ibi deest, sed vitiose οὔτε unum abundat.

B. 1. [433, 3.] τετάρτῃ τοῦ Ἀπριλίου. Ergo falluntur, qui Calend. Aprilis eum vivis excessisse aiunt. Indictio V. incidit in A. C. 527.

B. 10. [433, 11.] Νικηφόρου. De hoc Nicephoro multa habet Luitprandus, qui eum vidit, in eo libello, quo suam ad ipsum legationem, nomine Ottonis I. peractam, copiose describit. Revolutionis hoc capite luculenter enarratae historiam quoque tradit Cedren. p. 646. Ex eo, quod sub finem inscriptionis habetur τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀνδρειοτάτου, item ex eo, quod paulo post sequitur ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς, item ex appellatione ὁ ἄναξ, et, quod maximi momenti, e verbis p. 252. A. 3. αὐτοὶ μᾶλλον [id est μάλιστα aut magis, quam ipse Nicephorus,] σπεύσαντες βίᾳ καὶ μὴ βουλόμενον αὐτὸν ἀνηγόρευσαν βασιλέα, colligo particulam hanc, quae de Nicephoro agit, ab eius aliquo cliente aut officiali profectam esse; valdeque miror, qui potuerit Constantinus Iunior, Romani filius, ei tot laudibus vitrici refertae locum in sua collectione facere, si modo Constantini sit codex, quem tractamus. Non tamen male neque immerito tributae fuerunt illae laudes Nicephoro, quem virum fortem et sapientem et gloriam ultimumque paene fulcrum ruentis imperii Graeci fuisse constat; τὸν βασιλεύτατον τῷ ὄντι Νικηφόρον τὸν Φῶκαν τὸν τὴν ἰσχὺν ἡρωϊκὸν, καὶ πολὺν τὴν σύνεσιν eum appellat Nicetas pag. 110. D. ed. Venetae. De more illorum temporum constitutos Imperatoribus, regibus, ducibus etc. minorennibus tutores Imperatores, reges, duces, renuntiandi, coronandi et pro talibus agnoscendi, donec pupilli adolescerent, egit Du Cange v. *Haeres*, et exempla eius ibi protulit, quibus hoc quoque Nicephori Phocae et Ioannis Tzimiscae, item Romani Lecapeni potest addi, qui quamvis Imperatores audirent, et ut tales honorarêntur, revera tamen tantummodo administratores erant.

Digitized by Google

C. 4. [433, 13.] *τελευτήσαντος.* Morte naturali obierit Romanus, an venenis et per vim exstinctus fuerit, non constat. Utrumque perhibet Cedrenus p. 657., Abulfeda eum a Nicephoro Phoca necatum tradit. Non certe improbabile est, cum se passum esse a Theophanone Augusta ad rapiendum imperium et coniugium eius pellici, et a perfida foemina irretiri, quae, ut primum maritum veneno sustulerat, ita ipsum quoque secundum ferro curavit tolli, quo tertio potiretur. Abulfedae haec sunt verba ad A. 359., qui respondet pro maxima parte Anno Chr. 970.: كان قد تغلب على الملك ليس
من بيت المملكة واسمه نيقفور وخرج الى بلاد الاسلام وفتح
من الشام وغيره ما ذكرناه وطمع فى ملك جميع الشام وعظمت
هيبته وكان قد قتل الملك الذى قبله وتزوج امراته ثم اراد
ان يخصى اولادها الذين من بيت الملك لينقطع نسلهم
ويبقى الملك فى نسل نيقفور وعقبته. فعظم ذلك على امهم
التى هى زوجة نيقفور فاتفقت مع الدمستق على قتله وادخلت
الدمستق مع جماعة فى زى النساء الى كنيسة متصلة فى دار
نيقفور فلما نام نيقفور وغلقت الابواب قامت زوجته وفتحت
الباب الذى فى جهة الكنيسة ودعت الدمستق فدخل على
نيقفور وهو نايم فقتله واراح الله المسلمين من شره فاقام الدمستق
احد اولادها الذى من بيت الملك فى الملك والدمستق
Ed. L. 142 اسم عندهم لكل من يلى بلاد الروم التى هى شرق خليج
القسطنطنية *Nicephorus, postquam decessorem in imperio suum de medio sustulisset, uxorem eius in matrimonium duxerat, et, stirpe ortus non regia, regnum invaserat, meditabaturque iam regiam superioris thori prolem, privignos suos, castrare, quo nempe soboli et stemmati suo summam potestatem perpetuam assereret, illis prole defectis. Sed indignum detestata facinus puerorum mater conspirabat cum Domestico* [Ioanne Tzimisce] *in viri caedem, structo in hunc modum dolo. Conscios, Domesticum et eius amicos, habitu muliebri deformatos, de nocte in sacellum aliquod Nicephori cubiculo proximum introducebat, et tyranno profundum stertente, foribusque omnibus obseratis, ipsa surgens per eam portulam intromittebat percussores, quae ad sacellum spectabat. Itaque dormientem aggressus Nicephorum Domesticus iugulabat, Deus autem hoc administro quietem suo populo a nequam vexatore praestabat. Domesticus porro unum aliquem Augustae filium, regio sanguine cretum, in solio collocabat. De reliquo, appellatur ille Domesticus, qui Graecae ditioni cis Bosporum in orientem porrectae praeest.*

Digitized by Google

251. C. 6. [433, 15.] *τοῦ Μακεδόνος.* Ita quidem Byzantini et ipsi litterati principes huius gentis. Alii tamen ex Armenis, alii e Sclavis arcessunt eorum originem. Sane Hamza Ispahanensis, aequalis Leoni Sapienti et Romano Lecapeno, Porphyrogennetos hosce a Sclavis deducit. Verba eius haec sunt de Basilio Macedone: ثم انتقل الملك عن اهل هذا البيت وصار في الصقلب فقتله بسيل الصقلبي على عهد المعتز سنة ثلث وخمسين ومائتين ثم ملك بسيل عشرين سنة ثم ملك اليون بن بسيل في ايام المعتمد سنة ثلث وسبعين ومائتين ثم ملك اسكندروس بن بسيل في ايام المقتدر سنة تسع وتسعين ومائتين وبقي سنة وشهرين ومات بالدبيلة ثم قسطنطين بن اليون اثنتي عشرة سنة فغلبه على الملك قسطنطين بن اندرونيقوس وهو الذي كان مع ابيه بمدينة السلام فهرب بعد وفاة ابيه ولحق بارض الروم فلما غلب على الملك واستقر في دار البلاط وهي دار المملكة شد عليه اصحاب قسطنطين بن اليون فقتلوه واستولى قسطنطين بن اليون على الملك في سنة احدى وثلثماية *Regnabat Theophilus Michaëlis in diebus Almamonis 22. annos et tres menses; deinde Michaël, eius filius, cum matre in diebus Almoctaderi usque ad vigesimum octavum aetatis suae annum; deinde translatum fuit imperium ex hac gente in gentem Sclavorum. Nam Basilius Sclavus in diebus Almotazzi, anno* [aerae Muhammedanae] 253. [A. C. 876.] *occidebat eum, et regnabat per 20. annos. Deinde regnabat Leo, filius Basilii, in diebus Almotamadi A.* 273. [Chr. 886.], *deinde regnabat Alexander, filius Basilii, annum et duo menses, in diebus Almoctaderi, anno* 299. [911.] *mortuusque fuit e phthisi, deinde Constantinus, filius Leonis, 12. menses, quando deturbato regnum invasit Constantinus, filius Andronici. Hic fuerat apud Irenopolin* [id est Bagdadi]; *sed post mortem patris illinc aufugiebat, et perveniebat in Romaniam. Quum itaque regnum arripuisset, et in domo palatii, id est arce regni, consedisset, impetum in eum dederunt satellites Constantini, filii Leonis, et occiderunt eum, et sic potitus est Constantinus, filius Leonis, A.* 301. [913.] Hactenus Ispahanensis, scriptor Constantino nostro aequalis. Libuit hanc particulam intexere, ut constaret lectori, quid orientales quoque tum temporis de rebus Graeci imperii tradiderint. Quae incondita, turbida, chronologiae veritatique et sibi repugnantia narrat Persa, facile erit historiae Graecae peritis componere et expedire.

Digitized by Google

C. 7. [433, 15.] Ἰνδ. ς'. Indictio sexta et A. mundi secundum Graecos 6471. incidit in A. C. 963.

C. 11. [433, 19.] παρακοιμώμενον. Paracoemomeni seu accubitores erant viri maximae dignitatis et potentiae in aula Byzantina, qui in conclavi, quod proxime ante coetonem seu dormitorium imperiale erat, dormiebant, vel potius excubabant, et nunquam ab eius latere decedebant, et quibus adeo spiritus Imperatoris ipse paene creditus erat. Eunuchi plerumque hi erant, conf. p. 420. D. 3.; non tamen semper, ut constat exemplo Basilii Macedonis, qui paracoemomenus Michaëlis Ebriosi fuit. Falluntur enim, mea sententia, qui putant eum παρακοιμώμενον τῆς σφενδόνης, seu sigilli regii custodem fuisse. Dignitas haec sub Porphyrogennetis ignota erat, recentius nata sub Comnenis. Leviter corruptus est in hac voce Luitprand. Hist. III. 7. p. 447.: *quibus ad tuendum palatium* [verba eius sunt] *tutandamque rem privatam, ut istic moris est, eunuchum officio Parachimmenon dedit.* L. *Parachimomenon*, Italice nempe pronuntiato *ch* ut *k*. Vir doctus sinistre ad illum locum coniecit. Προκοίτους tales appellare videtur Themistius p. 138. A. 3., uti ibidem cubicularios κατευναστὰς appellat. *[In codice epistolarum Bibl. Venetae occurrunt παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος, προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος, λογιστικὸς τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων.]* Officium accubitoris erat, praeter debitum coram ipso cubandi aut potius excubandi, supra dictum, etiam hoc interdum, ut spatham vel ensem imperialem coram Imperatore procedente praeferret, et admittendos viros honoratiores ad Imperatorem introduceret; vid. Leo Gramm. p. 465. D. 9. Videtur nomine τοῦ φύλακος paracoemomenus designari in illis Anonymi apud Du Cange v. *Βεστιάριος*: ἐκτὸς τοῦ τοιούτου χωρίου πηγνύσθω ἡ τοῦ α̂ βεστιαρίου σκηνὴ --- ὄπισθεν δὲ τοῦ α̂ βεστιαρίου ἡ τοῦ φύλακος, καὶ καθεξῆς κοιτωνιτῶν καὶ ἑβδομαρίων καὶ λοιπῶν τῶν διακονούντων, ὁμοίως τῇ βασιλικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ratio appellationis liquet. Quod olim paramenontes, paramonarii, circummanentes erant, id erant deinceps paracoemomeni. Nam *manere* et *cubare* et μένειν atque κοιμᾶσθαι pro *agere*, *versari* circa aliquem notat; vid. supra dicta ad p. 238. B. ad illud πῶς ἔμεινεν. Ita κοιμᾶσθαι πρὸ κοιτῶνός τινος, *cubare coram dormitorio alicuius*, dixit Epictetus in Dissert. Arrian. p. 280. 10. pro perpetuus ipsi comes esse, et Athenaeus p. 189. E. etymologiam dictionis *aula regia* dans, ait, inter alia aedes regum fuisse aulas dictas διὰ τὸ παραυλίζεσθαι καὶ παρακοιμᾶσθαι τοὺς δορυ-

Digitized by Google

φόρους τῶν βασιλέων, quod ibi die nocteque vigilent et excubent protectores eorum.

C. 12. [433, 20.] Ἰωσήφ. Designatur Ioseph Bringas eunuchus, cui se suumque imperium totum tradiderat Romanus Iunior. Vid. Cedren. p. 642. Iam in gratia fuerat apud Constantinum, v. Script. post Theophan. p. 277. B. et 293. fine, qui anonymus scriptor virum vehementer laudat, conf. p. 297. et 299. C., forte quia sub regno Romani scribebat, et aut beneficia ab eo acceperat, aut tutum non erat hominem laedere.

252. A. 8. [434, 14.] *ὑποδήματα ῥούσεα.* De calceis et caligis rubris, ut insigni imperii CPtani, quo praeter Impp. nemini licebat uti, nota omnia sunt. Vid. Goar. ad Codin. p. 21. n. 3. 145. n. 5. et alibi. Etiam Bulgarorum reges ad instar Byzantinorum *πέδιλα ἐρυθρὰ* gerebant, vid. Cedren. 638. A. 1. Et hinc credo intelligi posse obscurum alias locum in Script. post Theoph. p. 255. B. 11.: *ἔτι στολῇ ἐκοσμοῦντο Βουλγαρικῇ, adhuc habitum gerebant Bulgaricum,* non rubras caligas, non aliud regii ordinis insigne, sed vestiti erant ut caeteri Bulgari privati homines. Conf. Luitprand. Hist. p. 548. b. C. et supra p. 242. A. pen.

A. 12. [434, 17.] *ἀνταίρων. Rebellans,* verbum perfrequens apud novos Graecos, a quibus ad novos Latinos transiit. *Intartizare* inde formavit Anastasius. Subintelligitur *τὴν κεφαλὴν* aut *τὰς χεῖρας.* Contra vero *συναίρειν, assistere alicui,* et *σύναρσις, auxilium,* ap. Theophan p. 312. C. 8., metaphora deducta ab illis, qui coniunctis manibus et viribus onus aliquod sublevant.

B. 5. [435, 1.] *ἐνσημανθείς. Iussus; σημαίνειν, significare,* novis Graecis notat imperare. Eo sensu apud Theophanem p. 17. C. 4. occurrit. Si quae in Xiphilini epitome leguntur, omnia Dionis ipsius verba sunt, Dio Cassius Ed. L. 143
quoque sic usus fuit p. 1077. 37., ubi cl. Reimarus damnat, quod apud Zonaram eius vice legitur *τὰ συμβαινόμενα.* Unum aeque atque alterum probaverim, *τὰ σημαινόμενα* sunt *insinuata, mandata, significata, praecepta, τὰ συμβαινόμενα* vero sunt *concessa, indulta, privilegia.*

B. 9. [435, 4.] *ἀνακτίσας.* Verbum hoc hic loci non id notat, quod alias solet, collapsum aedificium reficere, sed patentes aditus, seu studio factos, seu ruina et temporum lapsu, intergestis structuris opplere, *μέχρι τῶν ἄνω,* usque ad summum exaedificare, ut nihil hiet; *τὰς πύλας τειχισματίοις διαλαμβάνειν* dixit Nicetas p. 300. A. 4. Patet, quam oppido parum inter ambas significationes intersit. Ita Latinis quoque *resarcire* non tantum est restaurare, sed etiam opplere. Cicero pro Sextio: *meministis tum, iudices, corporibus civium*

Digitized by Google

Tiberin compleri, cloacas resarciri [ἀνεκτίσθαι, ἀνῳκοδομῆσθαι], *e foro spongiis effingi sanguinem.* Non habeo quidem in promtu exempla verbi ἀνακτίζειν hoc sensu. At potest analogia verbi ἀνοικοδομεῖν eorum vicem fungi. Solent novi Graeci verba et particulas in se bonas insolenter componere, quas vetusti non sic solebant coniugare. Hoc volo. Veteres usurpant κτίζειν et οἰκοδομεῖν eodem sensu pro *struere;* item ἀνὰ pro *ob*, obstruere, offercire. Verum ἀνὰ et κτίζειν ad conficiendum sensum obstruendi non coniugabant, sed ἀνὰ et οἰκοδομεῖν. Novi tamen, ratiocinantes κτίζειν et οἰκοδομεῖν idem esse, copulam hanc tentarunt, et dixerunt ἀνακτίζειν, pro quo veteres in usu habebant ἀνοικοδομεῖν. Ad hoc exemplum conformata permulta sunt verba novis Graecis improbabilia, et a quibus abhorruere veteres, ut e. c. καταγίνεσθαι (apud M. Antonin. Philos. l. 14. fine) pro καταφέρεσθαι. Item καταπορεύεσθαι pro κατέρχεσθαι apud Diodor. Siculum XIX., de quo auctore nescio qui fiat ut suspicionem animo delere nequeam, eum a novis Graecis vehementer contaminatum et in compendium missum fuisse. Idem T. II. p. 459. 38. ἀπιδεῖν dixit pro ἀφορᾷν, *praestolari*, exspectare, donec tempus advenerit, ut Athenaeus p. 4. fine τὰ δεῖπνα ἀφορᾷν dixit, *coenarum tempus opperiri.* Idem Diodorus T. II. p. 498. 7. ἀποκαλεῖν pro ἀπαγορεύειν, *interdicere*, *vetare* habet, quo loco nihil deest, quamvis secus videatur. Noster cum aequalibus ὑπομείων usurpat pro ὑποδεέστερος. Polyaenus, etiam in novi Graeculi officina deformatus, καταγινώσκειν pro καταμανθάνειν dixit p. 332. cap. 11. vs. 2. et p. 452. c. f. ἀπαγορεύειν pro δημηγορεῖν aut ἀπολογεῖσθαι. Procopius Hoeschelii p. 367. 34. ἀπολέγειν pro ἀπειπεῖν, *desperare, animum despondere.* Possent similia exempla magno numero coacervari, si opus esset. Hoc vero satis, ut verbo ἀνοικοδομεῖν pro *obstruere* auctoritatem ab analogia et exemplis comparemus, quandoquidem cl. Lambertus Bos ei controversiam in observation. Critic. p. 85. movit. Amant autem et veteres et novi praepositionem ἀνὰ pro ἀπὸ ponere. Pro ἀποκτίσαι, ἀποφράσσειν, ἀπολαμβάνειν, ἀποπληροῦν etc. dicunt ἀνακτίζειν, ἀναφράσσειν, *obturare*, Malal. T. II. p. 16., ἀναλαμβάνειν, *occupare*, *implere* usque ad summum una aliqua re sic, ut alteri aditus non pateat. Athenaeus p. 4. C. 5.: ἀρχὰς ποιημάτων πολλῶν ἐγγραψάμενος ἀνειλήφει μέχρι τριῶν καὶ τεσσάρων τευχῶν, (ita enim legendum, non στίχων,) *relatis in adversaria initiis multorum versuum imperfectorum impleverat, occupaverat, ad tria, quatuor volumina.* Hinc ἀναλήμματα structurae in altum fastigiatae [*Gerüste*] aditum ad aliquem locum obstruentes. Vid. cl. Wesseling. ad Diodor. Sicul. T. II. p. 215. Ἀνα-

Digitized by Google

πληροῦν, *usque ad summam oram implere et opplere*, habet Malalas T. II. p. 191. f. A multis quoque probatis vetustis novisque scriptoribus verbum ἀνοικοδομεῖν pro *obstruere* usurpatum fuit. Inter antiquissimos est Aristophanes Pace v. 99.: τὰς λαύρας καιναῖς πλίνθοισιν ἀνοικοδομεῖν, *latrinas novis lateribus undecunque obstruere*, *obtegere*, quem locum immerito tentavit L. Bos l. c. Elegans est illud apud Diogenem Laërtium cognominis Cynici dictum, qui interrogatus, quare hebetes essent athletae, respondebat, ὅτι κρέασιν ὑείοις καὶ βοείοις ἀνῳκοδόμηνται, *quia carnibus bovillis et suillis usque ad verticem exstructi et velut oppilati sunt.* Utuntur quoque verbo hoc in sensu Xenophon Hellenic. VI. p. 525. 5. edit. Wechel., Plutarchus Vit. p. 876. et Diodorus Siculus T. I. p. 420., ubi significatum verbi verum Rhodomanno non observatum indicat eique auctoritatem facit cel. Wesseling. ex Apollodoro, Themistoclis epistolis et Lycurgo. Quibus addi potest Polyaenus p. 214. c. 38. vs. 4. Idem Polyaenus ἐνοικοδομεῖν eodem sensu, neque deterius dixit p. 86. 14. et ἐποικοδομεῖν Xiphilinus p. 1340. 77. Sane si concedimus, ut par est, συνοικοδομεῖν idem esse atque *obstruere* [*zubauen*], admitti quoque ἐνοικοδομεῖν debet, quia σὺν et ἐν Graecis promiscue usurpantur. Vid. indic. Diodori Siculi v. ἐνοικοδομέω. In illo Diodori modo laudato loco eleganter opponuntur ἀνοικοδομεῖν, *opere caementario oggesto obturare*, et ἐξοικοδομεῖν, *revulso obturaculo reserare aditum.* Idem auctor T. II. p. 242. 29.: τοὺς τοίχους τοῖς ὀστοῖς ἀνοικοδομεῖν dixit (ita enim integrandus est ille locus) et p. 192. penult.: τὸ πεπτωκὸς μέρος τοῦ τείχους ἀνῳκοδόμησαν νυκτὸς ἐπιλαβούσης, quibus ambobus in locis ambigue positum hoc est verbum, ut aeque in altum exstruere, quam obstruere notet. Mitto locos auctorum alios, in quibus hoc verbum legitur, id unum adhuc additurus, me mihi videri exemplum verbi ἀνακτίζειν sensu *obstruendi* reperisse apud Malalam T. II. p. 90., ubi de exitu Basilisci tyranni loquitur: ἔπεμψεν αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ εἰς Λίμνας, κάστρον ἐν Καππαδοκίᾳ, καὶ ἐβλήθησαν εἰς ἕνα πύργον τοῦ κάστρου, καὶ ἀνεκτίσθη ἡ θύρα, καὶ ἐφύλαττον τὸν πύργον, - - ἕως λιμοκτονηθεὶς - - ἀπέδωκαν τὰς ψυχάς. Proculdubio recte repono ἀνεκτίσθη pro vulgato ἀνεχρήσθη, in quo incrustando frustra laboravit interpres.

B. 11. [435, 5.] ἀναθέματι καθυπέβαλλεν. Id est curabat praeconis voce Nicephorum ut perfidiae erga legitimos dominos reum proscribi, opes eius fisco addici, ipsumque et asseclas eius pro hostibus patriae declarari; vel etiam clamabat ipse, atque proclamare praeconem et recitare plebem, suos clientes, iubebat illam notam et CPtanis usitatam devotionis formulam ἀνασκαφείη τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, qua significa-

Digitized by Google

bant, non tantum se velle, ut ille, quem sic devoverent, in vivis non amplius esset, sed etiam ut vel ossa eius quiete non fruantur, sed sepulcro egerantur et spargantur. Colligo hoc e loco Nicetae, quo *τὸ ἀναθέματι καθυποβάλλειν* opponitur *ταῖς εὐφημίαις*. Locus hic est p. 125. C. ed. Ven.: *ὥσπερ ὑφ' ἑνὶ συνθήματι κινηθέντες τὸν μὲν βασιλέα εὐφήμοις ἐδεξιοῦντο φωναῖς - - τὸν δὲ πρωτοσέβαστον καὶ τὴν δέσποιναν καθυπέβαλλον ἀναθέματι*: ubi loci describitur seditio similis illi, quae nostro enarratur, ideoque non sine fructu conferenda. Quodsi tamen quis anathema sic proprie dictum seu bannum ecclesiasticum hic designari urgeat, non repugnabo. Mihi propterea visum fuit de eo cogitari non oportere, quod laicus dicitur Nicephorum anathemati subiecisse, quae res tamen in patriarchae auctoritate erat. Invenio tamen etiam apud Nicetam pag. 196. D. 13. ed. Venetae laicos excommunicantes et anathemati inimicum agmen subiicientes tam valido, ut auctoritate patriarchali opus fuerit ad eos in communionem rursus recipiendos et expiandos. Verba Nicetae sunt: *ὁρῶν ὁ βασιλεὺς αὐτῷ προσκείμενον τὸ τῆς πόλεως πλήρωμα, καὶ μὴ μόνον οὐκ ἀνεχόμενον βασιλεύειν Βρανᾶν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀναθέματι καθυποβάλλον ἐκεῖνον*, et p. 204. C. narrans de rebellibus ab Isaacio devictis et in gratiam rursus receptis, *παρῄνει*, ait [nempe Isaacius], *μεταμέλον ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν πρὸς αὐτὸν ὀμωμοσμένων ἐνδείκνυσθαι, καὶ ἀρχιερεῖ ὀπτάνεσθαι τῷ μεγάλῳ, καὶ ζητεῖν ἐκεῖθεν λύσιν τοῦ ἀναθέματος, ᾧπερ αὐτοὺς οἱ τῆς πόλεως οἰκήτορες καθυπέβαλλον, ἄνωθεν ἑστῶτες τῶν πυργοβαρέων*.

C. 1. [435, 7.] *ἀπομματῶσαι*. Dubium, significetne *excoecare*, an *de medio tollere*, alio asportare, ubi a nemine amplius conspiciatur, vel etiam e vivis tollere. De hoc usu verbi v. Interpp. ad Petron. illud *apoculamus* vel *aboculamus nos*. Modum excoecandi Graecis usitatum describit Agnellus p. 160. fine.

C. 11. [435, 14.] *Ἀπάμβας*. Nomen hoc est familiae, non viri proprium. Nomina familiarum iam diu ante nonum saeculum, nedum illo ipso in usu fuisse contra Muratorium demonstrabitur ad p. 222. C. 2. Est autem *Ἀπάμβας* idem quod *Ἀπαμεᾶς* et hoc pro *Ἀπαμειανὸς*, ex urbe Bithyniae Apamea oriundus. Talia frequentissima apud Graecos occurrunt. Est ergo hoc de illis familiarum nominibus, quae a patria primi conditoris familiae desumta sunt, qualia frequen-
Ed. L. 144 tissima Batavis sunt. Terminationem vero *βας* idem esse atque *έας*, demonstrat vox *ἑκατόμβη*, quae nihil aliud est, quam *ἑκατομέα*, *centuria*, et *χιλιόμβη*, *milleria*, quae idem atque *χιλιομέα*, numerus mille individuorum. *Ἑκατόμβη* non de sacrificio tantum, sed de omni centuria dicitur. Ita *ἑκατόμ-*

Digitized by Google

βη ὤων est apud Athenaeum p. 58. A. Vox χιλιόμβη rarior exstat in martyrologio: χιλιόμβας ἐξ ἑκάστου γένους θυόμενος αὐτῷ. *Iambus* carminis genus est proprie Ἰάμεος vel Ἰάμειος, nempe στίχος vel λόγος, ab *Iamo*, (de quo v. Aristid. T. I. p. 47. fine,) qui aut primus invenit, aut inter primos eo frequentius usus fuit in reddendis oraculis; σίμβλον pro σιμελὼν, locus, ubi αἱ σίμαι, *apes*, degunt, γάμβρος idem est quod γάμερος, nuptialis, μελλόνυμφος. Notum μεσημβρία et μεμβλημένος pro μεσημερία et μεμελημένος. A *lama* fit *lamea*, *lamena*, *lamella*, de quibus vid. ad pag. 416. A. 10. dicenda. Pro *lamea* reperitur quoque *lamba* et *cambra* pro *camera*. Vid. Du Cange h. v. Nota palus *Pomptina*, proprie *Pometina*. *Catacumba*, proprie κατακοιμαία, quod veteres ut κατακυμέα pronuntiabant. Nolo reliqua huius generis persequi.

252. C. 11. [435, 14.] Τορνίκης. Id est Τορνίκιος. Gens Torniciorum valde celebris in historia Byzantina. Vid. Leo Grammat. p. 509. D. ult., Cedren. p. 634. C. 9., ubi huius ipsius Nicolai fit mentio, Du Cange ad Alexiad. p. 229.

D. 6. [435, 19.] ἀναστάσεως. Commentarium ad hunc locum praestent verba Philippi Vitalis V. D. Hieromonachi S. Basilii M. de Urbe, ex epistola ad Iosephum Blanchinium data, quae habetur in Evangeliario quadruplici P. I. p. 529.: „Undecim evangelia heothina a Graecis in dominicalibus diebus matutinis recitantur. Quibus completis [id est, quorum orbe semel absoluto,] iterum a principio incipiunt. Dicuntur anastasima, quia ad resurrectionem D. N. I. C. spectant. Qualibet enim dominica fit officium resurrectionis a S. Ioanne Damasceno compositum et in octo tonos distributum. Denominantur heothina, quia matutina."

253. B. 3. [436, 13.] εἰρηνεῦσαι. *Ad placandum*, *sopiendum populum*. Valet hic idem atque εἰρηνοποιῆσαι, καταπραῦναι, μειλίξασθαι. Pertinet itaque ad sordidam et novam Graecitatem, quo multa huius libri. Eo sensu quoque habet Xiphilinus p. 1297. 70.: ἐκάλεσε μὲν φιλικοῖς γράμμασιν, ὡς δὴ εἰρηνεύσων αὐτοὺς, *ad se amice per litteras vocavit*, *velut inter eos pacem facturus*. Bonis et probis Graecis alias est εἰρηνεύειν *pacem agere*, nunquam *conciliare*. Huius generis exemplis abundat novus Graecus sermo. Ἐνεργεῖν est alias *operari*, *agere*. Sed Symeon Thessalonicensis (apud Du Cange Gloss. Gr. p. 1234. initio) usurpavit pro *in actione*, vel *functione constituere*, in motum, actionem mittere, et ita quoque Procopius Hoeschelii p. 83. 21.: τάς τε σφενδόνας καὶ τὰ τόξα ἐπ' αὐτοὺς ἐνήργουν. Βασιλεύειν, quod proprie est *regnare*, Nicephoro Patr. CPtano Brev. p. 179. et Continuatori Theophanis p. 129. antep. aliisque est

Digitized by Google

regem facere, *constituere*. In posteriore loco qui citatur versus *πρῶτον μὲν εἶδος*, est ex Euripidis Aeolo transsumtus. Vid. Stobaei cap. 65. Nicephorus idem p. 151. *συμποσιάζειν τοὺς φίλους* pro *ἑστιᾷν* habet. Anna Comnena in Alexiade p. 17. A. pen. *κυμαίνειν*, *in aestum dare* vel *adigere*, *εὐτακτεῖν* pro *in ordinem cogere* Codinus Offic. V. 54., *ἐκχωρεῖν* pro *extrahere* Diodorus Siculus T. II. p. 25. vs. 56. Sed hoc spectatae probitatis eo sensu verbum antiquum est. Latini quoque paria fecerunt. *Adhaerere* dixit Anastasius pro *προσκολλᾷν*, *appingere*, *applicare*. *Adhaerens*, ait in Stephano III., *eidem imperiali misso quendam propriae gentis nefarium virum*. V. Du Cange v. *Innotescere* pro *significare*, *insinuare*.

B. 13. [436, 21.] *Ἀγάρων*. Propterea quod Agarenos verti, nemo me putet etiam in Graecis *Ἀγαρηνῶν* voluisse restitutum ire. Recte habet vulgata. *Ἄγαροι* vel *Ἀγᾶρες* sunt iidem, atque *Ἀγαρηνοί*. Nam *ος* et *οι* et *ες* et *ηνοὶ* sunt tantum formae terminales, quae omnes manant ab Arabico aut potius Persico اکار *Aggar* et *Angar*. Ita appellatur Orientalibus, primis Persis, quorum vox patria, deinde Arabibus, a quibus vox est adscita, mulio, baiulus, quicunque iumento suo aut corpore operam ad tempus praestat, seu mercede, seu gratis et coactus, verbo *angarus*, angariam faciens. Quia vero Arabes plerumque in Palaestina, Syria et reliquo Romanis atque Graecis noto Oriente camelis suis vecturas mercibus et itineratoribus olim praestabant et adhuc hodie praestant, eaque negotiatio praeter latrocinia ipsis paene unice victum acquirit, ex eo factum est, ut Arabes in universum a negotio, quod exercebant, ab aggario vel angaria, seu praestatione iumentorum vecturarumque Agares, Agari, Agareni appellarentur. Hodie *muckri* appellantur, et nomen hoc frequens est in Itinerariis. Itineratores nostri, qui in orientem excurrerunt, illinc reduces facti secum in linguam nostram induxerunt vocabulum *mucker*, quo hominem vilem eundemque proditorem et malefidum designamus; unde vox Gallica *poucre* manavit. Proprie notat hominem, qui operam suam in vehendo aliquo eiusve mercibus ex uno loco in alterum elocat mercede, eoque victitat. Venit haec vox *mucri* مكرى a كرى *elocare*. Hinc nata vox Graeciae novae *μοχθηρὸς*, quae non est illa vetus proba, sed Arabicae originis, v. Du Cange Gloss. Gr. v. *μοχθηρὸς*, ubi adducit locum e Nomocanone Coteleriano, qui hinc potest intelligi et illustrari. Nam *μοχθηρὸς* est participium octavae coniugationis eiusdem verbi كرى et scribitur Arabice مكترى, *mocteri*, *elocator iumentorum*, *mulio*, *agaso*, *camelio*.

C. 6. [437, 6.] *φουσάτῳ*. *Fossatum* significat, ut no-

tum est, vallum, castra, exercitum in unis castris congregatum et considentem; item expeditionem militarem. De variis scribendi modis et significationibus vid. Goar. ad Codin. p. 31. n. 52. Du Cange Alex. p. 341. et Gloss. utroque. Hic loci intelliguntur castra Nicephori apud Chrysopolin. Iuvat hac occasione locum Capitolini in Gordianis a censura Salmasii vindicare. *Castra omnia*, sic iacent ibi verba, *fossato circuibat*, *noctibus etiam plerumque vigilias frequentabat. Castra omnia* sunt ibi *τὸ ὅλον στρατόπεδον*, *ἡ ὅλη παρεμβολὴ*, partes omnes castrorum; et *fossato* idem est atque *ἐν τῷ φοσσάτῳ*, tempore fossati vel belli.

254. A. 3. [437, 21.] *Βασίλειον*. Memorat hunc virum Luitprandus p. 481. b.

B. 1. [438, 9.] *Ἀβραμιτῶν*. Videtur hic locus Du Cangium refellere, qui in Constant. Christ. p. 83. et p. 117. *τὴν ἀχειροποίητον τῆς Θεοτόκου* ab aede Abramii aut Abramitarum distinguit.

B. 2. [438, 10.] *σκαραμάγγιον*. Nomen vestis in hoc codice frequentissimum, sed cuius et ratio etymologica et forma perobscura. Satis quidem patet fuisse extimam vestem, ceteris superiniici solitam, at amplane, an stricta, undique corpus ambiens, an hians quibusdam in locis, et unusne omnium scaramangiorum color, an varius fuerit, et fuerintne quaeque unicoloria, an diversicoloria, non liquet. Conieci tamen in fine praefationis ad primum volumen, scaramangia esse pallia illa, quae tres illorum quatuor procerum gestant, qui Nicephorum Botoniatam Imperatorem in illa imagine circumstant, quam fronti totius nostri operis e Montfauconii Bibliotheca Coisliniana praemisi. Stricte corpori adhaerent illa pallia, fibula una alterave in pectore adstringuntur, deinde rursus circa ventrem et crura recedunt orae a se, et intra sese recedit vestis, in imo angustissima et rotunda paene, ad instar scuti in summo lati, in imo in orbem imperfectum aut apsidem abeuntis. Si itaque falsus coniecturae non fui, et scaramangia revera sunt ea pallia, quae in dicta imagine conspiciuntur, convenit in ea, demptis quibusdam, descriptio mantellorum, quam dedit Io. Mussus, homo saeculi XIV., in Chronico Placentino apud Murat. T. II. Antiqu. Italic. p. 319. *Matronae*, ait, *sive dominae antiquae portabant nobile mantum, sive mantellum, largum et longum usque in terram et rotundum versus terram et crispum per totum* [ambitum nempe] *et apertum de antea usque in terram. Tamen est pomellatum de versus gulam,* [id est in regione pectoris, quae gulae vicina est, habet pomellas, hoc est globulos nodulosve, quorum ope adstringatur,] *pomellis argenti deaurati*, *vel de perlis per unam spanam*, [id est spithamam,] *et fiunt pro*

Digitized by Google

maiore parte cum collare, hoc est maniacio, segmento serico torquato. Du Cange Glossário Latin. vestem hanc penulam
Ed. L. 145 fuisse putat, quae totum corpus operiret, eamque e Leunclavio sic describit. „Scaramanga est vestis, quam viri militares gestant supra vestes alias interiores ad arcendas pluvias, nives, gelu, caetera denique aëris incommoda." Videtur omnino scaramangium ad paenulas pertinere. Nam cum scaramangium vestis esset honoratorum, id est virorum ordinis senatorii et munera publica in aula et urbe gerentium, recte concludi posse videtur, ad illud respicere Glossas veteres: *paenulatus, συγκλητικὸς ἀνήρ, ὁ ἔχων πορφύραν.* Ni enim hoc de aula Byzantina et sequioribus temporibus accipiatur statuaturque, quod olim paenula erat, id scaramangium tunc temporis fuisse dictum, veritati et antiquis Romanis institutis per prima tria post C. N. saecula pugnat locus, quibus paenula non magis senatorum, quam de plebe cuiusque erat. Basilius quoque presbyter in notis ad Gregorii Nazianzeni Steliteutic. tribones, quibus aequivalere dicuntur paenulae, idem pronuntiat cum scaramangiis esse. Verba eius sunt: *τρίβωνες, περιβλήματά τινα, τῶν μὲν ῥητόρων ἐρυθροί τε καὶ φοινικοὶ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. παράσημον δὲ τοῦτο ἦν αὐτοῖς καθ' ἑκάστην φορούμενον, ὡς τοῖς πολιτευομένοις τὸ σκαραμάγγιον.* Constaret ergo sic, scaramangium et paenulam idem, aut propemodum, fuisse. At qualis erat forma paenulae? De ea non constat. Fuitne scaramangium pellitum seu pelle duplicatum? E Nostro quidem non constat, qui paene nusquam pellitii mentionem facit. Quod hic appellatur scaramangium castoreum, potest aeque bene e pilis castoris textum, quam castorina pelle foderatum esse. Puto tamen omnino, Graecos Byzantinos, ut frigidae Thraciae incolas et commerciis frequentissimis cum gente Russica iunctos, cum aliis Russiae mercibus pelles quoque, quarum pretiosissimarum et numerosissimarum illa regio mater est, accepisse. Paenulas autem pellitas fuisse, clare apparet ex eo, quod *penulatus* idem atque *pellitus* vel *pellitio duplatus* notat; v. Du Cange v. *Penulatus.* Et sane *penula* nihil aliud est, quam *pellula*; *πέλος* et *πέλας* est *pellis*; pro *pellula* dixerunt deinceps *penula*, ut *ovilla* pro *ovina* et alia talia. Sed satis de forma scaramangii. Videamus nunc de etymologia. Ut solet in obscuris antiquis rebus, variae coniecturae hac de re subnatae animum in diversa distraxerunt. Quas proferamne, an premam, anceps haereo. Proferam tamen unam alteramve, quae aliquali veri specie se commendent. Videbatur igitur aliquando vox Arabicae originis esse, deducenda a شرمخ *longus, prolixus.* Hoc sensu vocem rariorem habet Gerir, poëta saeculi octavi:

Digitized by Google

اذا قلت قد كل المطى تحاملت
على الجهد ميدياتهن الشرامخ

Quando exspecto, ut illae [cameli meae] *momento rumpantur defatigatione, tunc illarum generosae, longae, non obstante itineris taedio, insano feruntur impetu, velut in stadio contendentes*:

ubi Scholiastes الشرامخ الطوال Verum et vox illa poëtica est et ab usu vulgari remota, et syrmatosam fuisse vestem scaramangium, non constat. Incidit ergo scrupulus, essetne hoc vocabulum ex antiquioribus valde frequentato Arabico pariter vocabulo *saraballa*, pro quo etiam *sarabara* dicebant. *B* et *m*, item *n* et *l* permutari, notum est. Hoc posito, *saramanna*, *saramannium* fuerit initio dictum pro *saraballa*, deinde *scaramangium*, quum Graeci et Latini geminum *n* ut *ng* vel *gn* in voce *Bretagne*, *gagner* e. c., pronuntiarent. Sed et huic opinioni praeter alia id obstaret, quod saraballa fuerit amplum, totum hominem involvens, et cingulo in lumbis adstringi solitum, quod ex illo Chalifae alicuius apud Abulfedam dicto patet, affirmantis erga Cadhium mirantem adstantes principi speciosos iuvenes spatharios, ما حللت قط سراويلى على احد. *super neminem eorum se unquam saraballam suam solvisse*, id est nunquam eorum pudicitiam improbe tentasse. Atqui hoc in superiorem nostram scaramangii descriptionem non congruit. Fuit quoque quum vocis σαγομάντιον (quomodo chlamydem, teste Etymologico M., sequioribus temporibus appellabant,) sub voce nostra latere corruptelam suspicarer. Tandem in eo hactenus acquiesco, ut credam vocem hanc Gothicam, id est Saxonicam aut Germanicam, esse. Gothos fuisse vicinos accolas Thraciae, ex antiqua historia Valentis Imp. et ex eo constat, quod adhuc hodie apud incolas Chersonesi Cimbricae sermonem in usu esse aiunt aut prorsus Gothicum antiquum, aut eius certe reliquias. Specimina profecto illius sermonis, quae Busbekius Epistola IV. p. 244. dedit, luculenta produnt vestigia Germanici. Gothos olim circa Borysthenem habitasse, florentibus rebus Graecis et Romanis, deinde, indulgentibus Imperatoribus Constantino M. paulo antiquioribus et iunioribus, propius ad orbem Romanum traiecto Danubio concessisse, loquitur vetus historia et Saxonica lingua in Transsilvania superstes. Credunt vulgo Carolum M. coloniam Saxonum in Daciam deduxisse. Mihi vero id fabulam redolet. Denique Gothi multi erant in militia palatina, saltim saeculo quinto et sexto; a quibus vocabulum scaramagnium cum re et immissum in orbem Romanum et ad posteros transmissum fuisse videri queat, ut fuit vocabulum *Chosbaitae* e. c. Si igitur a Gothis vel Saxonibus

Digitized by Google

vel Francis aut Barangis derivamus, quorum sermo unus olim idemque fuit, notat vox *scaramagnium* idem, quod σκέπη, tegmen, tutamen, defensio, protectio. *Scharmen* olim dicebant pro eo, quod nos *schirmen*, *beschirmen*, *occultare*, *tegere*, *tueri adversus iniurias*. *Scharamag* et *Scharamang* olim dicebant pro *Scherming*, ut Belgae, et *Schirnung*, *Beschirmung*, ut Germani dicimus. Dicebant quoque veteres *Scharameye*, quod illis idem sonabat, atque nobis *Scharamege*. Nam quod nos per *g* scribimus, exarabant illi per *y*, cuius rei exempla profero in disputatione de Chosbaitis, unicum hic tantum allegabo *Scharawayta* pro *Scharawagta*, v. Du Cange v. *Scaraguayta*, *Scharwache*. Vocabulum *Scharmeye* pro scaramagnio habet Stettler in Annalibus Helveticis p. 254.: *Sie* [dux Burgundiae Carolus Audax et exercitus eius ab Helvetis profligatus] *haben ihre seidinen Scharmeyen* [pallia], *Kleider* [vestes interiores] *und andere Lostbarkeiten widerum zugerichtet.* Veteres in usu habebant terminationes in *ag*, *eg*, quae apud nos, ignorantia veteribus y ut consonantem g fuisse pronuntiatum, ut *ai* vel *ei* efferimus, ut *Heucheley* e. c., hypocrisis, *Armetay*, paupertas. Veteres hoc *Ormestay* (nostro more Ormestag) efferebant, unde corruptus Orosiani libri titulus natus *Ormesta mundi*, pro *ormestey mundi*, *Armetey der Welt*, pauperies, miseria mundi. Conf. Du Cange v. *Guarnacchia*, quae est a *warn*, wehren, Bewehrung, apparatus, instructio sui defensoria, unde *garnir*, *garandir*. Veteres dixisse *Scharm* vel *Scharam*, ubi nos *Schirm*, patet ex Chronic. Pictur. Bothonis (p. 323. Scriptor. Rerum Brunsuic.): *He halp öme syn lant in Bescharminge beholden*. Patet quoque e verbo *Scharmützel* et *escharmoucher*, velitari, velitatio: quod venit a *scharmen*, gladiatoria exercitia veruto facere, batuere, quia qui id faciunt se tuentur et defendunt ab insultu alieno. *Schermen*, *schermieren* adhuc superest cum multis derivatis pro gladiatoriam exercere. Inde praelia, quae gladiatorio tali exercitio essent similia, *Scharmützel* fuerunt appellata, quasi dicas praelia gladiatoria, non militaria, vid. Menag. Orig. Gall. v. *Escrimer*. Sed Italicum *Scaramuccio*, *Scharmutz* et *Scherwenzel* nobis, pro persona ridicula in scena, τῷ γελωτοποιῷ, venit a *scharm*, *tutela*, et *mutz*, *bonetum*, ut *Scharm- mutz* sit *bonetum defensorium*. Talia boneta vel pilei erant in conum acutum fastigiati, lati in imo cum umbella seu aëre, qui solem arceret, quales sunt pilei nautici; quales quia buffones gestare solerent, inde ipsi nomen acceperunt. Denique dissimulare non possum coniecturam, quae aliquando in mentem venit, panni colorati striati genus, quod nos *Galamank* appellamus, a scaramagnio venisse.

254. B. 2. [438, 11.] καστώριον. Gestamus hodie pileos

et chirothecas et tibialia e pilis castorum parata. Quid ergo? Designabatne noster pallium e pilis castorum factum, an pellibus integris castorum foderatum seu subsutum? Decernere arduum est, ausim tamen posterius potius pronuntiare. Castoreas enim pelles vestibus assutas et subsutas iam sua aetate gestari consuevisse testatur Herodotus IV. 108.: *ἐν ταύ-* Ed. L. 146
τῃ ἐνύδριες ἁλίσκονται καὶ κάστορες καὶ ἄλλα θηρία τετραγωνοπρόσωπα, τῶν τὰ δέρματα περὶ τὰς σισύρας περιῤῥάπτεται. V. Du Cange v. *Castorini* et *Beber*, quae vox si forte Scythicae aut Sibericae magis est, quam Germanicae originis, obtinet tamen in sermone nostro ut castorem *Biber* appellemus. Ioannes de Gallandia in Synonymis:

Dant pelles pallis Marder, Bever, Cyrogrillus,
Id quoque cuniculus, cismus dant et lareones.

Bernardus Sylvester:

Cismus obrepsit et vestitura potentes
Marturis, et spolio non leviore biber,

id est castor, cuius spolium, *σπολὰς*, *σκῦλος*, *σκῦτος*, exuviae, pellis detracta, non leviori pretio, quam marter, comparatur. Habemus hic aliquot bestias in vulgus non notas. *Cyrogrillus* est *χοιρόγρυλλος*. *Cismus* Germanicum *Ziesmaus*, mus, qui odorem spargit cisimo vel bisamo, id est musco, similem. Frequentissimi usus erant medio aevo, non tantum in frigidioribus et borealibus orbis partibus, sed etiam in ipsa Italia pellicia pretiosa, ut non tantum vestes pellibus duplicarent, verum etiam pelles suis lectis insternerent; quod e locis a Du Cange citatis abunde constabit; ut, quod paulo ante iam professus fui, hic nequeam dissimulare, me valde mirari, qui fiat, ut in codice nostro inter tot nomina vestimentorum paene nulla fiat mentio pelliciorum, quibus luxum ostendere lautiores, qui tum erant, homines affectabant, et quorum fama pleni sunt eius aetatis homines. Vix credas usum pelliciorum Graecis nullum fuisse, algido coelo suppositis et amicitiae commerciorumque nexu cum Russica gente iunctis, nisi non nostro solum in codice, sed etiam apud nullum omnino, quod sciam, scriptorem Byzantinum eorum mentio fieret. In ipsis antiquis Graecis picturis, quas quidem me vidisse memini, nemo pellitus conspicitur. Cuius rei causam dicat qui norit, qui velit. Lectos ipsos pretiosa pelle instratos medio aevo fuisse apparet e loco Petri Cluniacensis, quem eo adduco, ut illustrem atque emendem. Citat eum Du Cange v. *Amorenses* et *Coopertorium*. Est autem hic: *nihil se putabat habere, nisi ex pilosis illis et condensis Numantinorum, hoc est iuxta modernos Amorensium cattorum pellibus contecto multi pretii coopertorio lectus muniretur pariter ac ornaretur.* Quinam hi sunt *Numantini* et *Amorenses catti?* Dubio vacat omni,

Digitized by Google

non eos *Amorenses*, sed *Samorenses* esse; ideoque legendum: *iuxta modernos Samorensium cattorum pellibus. Vox* سمور *Sammor* Arabica mustelam Scythicam, vulgo *Zobel*, notat. *Sammor* autem venit forte a Cimbris olim, hodie Siberis dictis. Sammoria et Siberia, item Cimbria et Cimmeria idem. At quid *Numantini* huc faciunt? Toto coelo Numidae et Cimmerii diversi. Sed puto Numantinos hic dici non in Numidia Africae, sed apud Nomadas, id est vagabundos mapaliares Scythas natos. Eadem de causa, quod Arabes quoque nomades essent, credo Arabum murem dictum fuisse illud ipsum animal, Zobelum, aut potius cismusum, vel murem odore moschi, quod apud Arabes, hoc est vagabundos Scythas, nasceretur. Nam profecto apud Arabes proprie sic dictos, Aegypti accolas, mus pretiosus nascitur nullus. Sed verum est, veteres nomadas omnes, etiam eos, quos saevum frigus urit, Arabes appellasse. Arabum murem habet Paulinus in Eucharistico vs. 148.:

Cultior utque mihi vestis foret et nova saepe,
Quaeque Arabi muris leni fragraret odore.

Nisi forte Paulinus muscum a mure proficisci crediderit.

254. C. 1. [438, 20.] *ἔντεινε.* Est e Psalmo XLIV. 5. solennis formula recentibus Imperatoribus, aut cum triumpho redeuntibus, aut in templum solenni processione venientibus, acclamari solita. Vid. Leo Grammat. pag. 451. B. 7. et Symeon Mag. p. 418. fine. Hinc recenset Anna Comnena p. 58. D. inter praesagia futuri imperii, patri suo Alexio facta, hoc, quod ipsi equitanti aliquando aliquis, qui subito disparuerit, haec verba dixerit in aurem: *ἐπιλαμβάνεται κνήμης τοῦ Ἀλεξίου, καὶ πρὸς ἑαυτὸν πεζὸς ὢν ἱππότην ἐφελκυσάμενος πρὸς τὸ οὖς τοῦτο δὴ τὸ τῆς Δαυιδικῆς ἀνεφθέγξατο λύρας· ἔντεινε καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πρᾳότητος καὶ δικαιοσύνης. καὶ προσεῖπε τῷ λόγῳ· αὐτοκράτωρ Ἀλέξιε.* Conf. Photii orat. in dedicationem ecclesiae novae L. VI. Antiqu. Orient. Banduri p. 131.

C. 11. [439, 6.] *φατλία.* *Cereos.* Est procul dubio a *facula*. Saepe Graeci, in corrumpendis Latinis vocibus ultra fidem ingeniosi, *τ* et *κ* permutant, dicentes *φατλία* pro *φακλία*, et vicissim *σικλία* pro *σιτλία*, *situlae*, *σπέτλον* pro *σπέκλον*, *speculum*, dicunt quoque *φυτλιν*. Si tamen contractum quis malit existimare pro *φατίλια*, me non habebit repugnantem. Est autem *φατίλιν*, *φιτίλιν*, *φυτίλιν* et *φοιτύλιν* (eodem sensu) vox Arabica idem significans quod torchia, *torche*, funale torticium. فتيلة V. Du Cang: his in vocibus.

C. 12. [439, 7.] *καμπότουβα.* Videntur esse tubia et

Digitized by Google

campagia, id est femoralia et tibialia in una massa. Vid. supra dicta de campagiis et tubiis.

D. 5. [439, 12.] ἐντεύξεις. Vox vulgaris Graeca pro δεήσεις, παρακλήσεις, εὐχαὶ, *preces*, supplicationes. Ita iam apud Polybium p. 564. 25. ed. Gronov. exstat; saltim potest ibi sic accipi, quamvis etiam non incongrua ibi sit notio congressus, colloquii deliberandi gratia de articulis pacis constituendae. Recte interpres Diodori Siculi T. II. p. 124. 45. τὴν προκεχειρισμένην ἔντευξιν vertit *petitionem institutam*, id est propositam sibi et animo agitatam. Apud Genesium p. 7. A. 6. redditur *intercessiones*. Conf. locus Phranzae citatus Du Cangio ad Alexiad. p. 244. Xylander ad Cedren. pag. 562. C. 10. non percepit hunc vocis significatum, neque interpres Constantini Porphyrogenn. de Themat. p. 29. E. 6., neque interpres Alexiadis p. 90. D. 6. Ἐντευξίδιον pro libello supplici habet Arrian. Diss. Epictet. p. 112. c. f.

255. B. 3. [440, 13.] προέδρου. Videtur idem esse, qui olim *princeps senatus*, caputque hoc non decimi saeculi, sed quinti aut sexti esse: aut argumentum hoc cum aliis unum est, ceremoniale hoc post Ioannis Tzimiscae tempora a iuniore Constantino, Romani filio, non a seniore, Leonis filio, profectum esse. Puto enim aetate Constantini Porphyrogenneti desiisse principes senatus et prohedrorum prohedros, aut protoprohedros, neque ipsos prohedros in usu iam fuisse. Nam Cedrenus p. 663. D. refert, Ioannem Tzimiscem eum titulum instituisse, videturque in vicem tituli patricii successisse, qui saeculo decimo ineunte et medio adhuc valde frequens erat. Tunc enim, ineunte saeculo undecimo et deinceps, permultos prohedros eodem tempore in aula Constantini reperimus, quorum primicerius erat ὁ πρωτοπρόεδρος, cuius meminit Scylitz. p. 833. B. 9. et p. 835. B. 3.

B. 6. [440, 14.] βραβεῖον. Est insigne, symbolum, indicium, quo collato confertur honor: quod qui gerit, honorem se gerere profitetur, cuius symbolum gerit. Dignitates gemino modo conferebantur olim, διὰ λόγου, *auctoritate* vel *elogio*, et διὰ βραβείων, *per bravia*, id est praemia (nam praemium idem prorsus est atque βραβεῖον, *bravium*). Tale bravium nancisci *infulas sortiri* appellat Codex Theodos. passim. Alias quoque Graeci σύμβολα dicunt. Elegans locus est apud Themistium p. 73. D.: καθάπερ ὁ νόμος τὸ διάδημα καὶ τὸν στέφανον, οὕτω τὴν πολιὰν ἡ φύσις ἔντιμον ἡγεμονικοῦ σύμβολον ἀξιώματος ἐπιτίθησι. ὥσπερ οὖν οὐκ ἀνεκτὸς ὑμῖν ὁ δίχα τῶν ὑμετέρων συμβόλων (absque vestris infulis, insignibus, braviis) ἄρχειν ἐπιχειρῶν. - - Constantinus Porphyrogenn. de admin. imperii p. 126. comme-

morat *vestem magistratus*, seu eam, qua magister sacrorum officiorum investiri solebat.

B. 6. [440, 15.] διρόδινον. Contractum ex διαρόδινον. Sic quoque δικίτρινα, διβένετον, pro διακρίτρινον, διαβένετον, nisi quis malit, me non improbaturo, a δι, id est Latino *de*, arcessere. Itali quoque *di* pro *de* dicunt. *Pannus de roseo, de citrino, de veneto*, subintell. *colore*, id est coloris rosei etc. Reperitur quoque *diarrhodum*. Hugo Falcandus (apud Murat. T. II. Ant. Ital. p. 405.): *Hic diarrhodon igneo fulgore visum reverberat.* Ergo erat hic color acutus, proxime ad coccineum accedens. Conf. p. 271. A. 5.

B. 6. [440, 15.] χιτῶνα. Paulo post dicam, qui differant χλαμὺς, χλανὶς et χιτών. Χρυσόθετον constanter reperio in membranis; quapropter de χρυσόδετος, quod aliquando in Ed. L. 147 mentem ideo venit, quia *auro clusus* dicitur, ut monstravit Salmasius ad Historiam Augustam, cogitari non debet. Ergo alia quaerenda exponendi ratio. Et incipio de probitate meae interpretationis dubitare. Reddidi *taeniis aureis septam*; forte debueram *aureis exemplis respersam*. Figuras enim vestibus intextas aut insutas *exempla* nominabant: τὰ ἔνθετα et αἱ ἐνθέται sunt idem, quod *emblemata*, omnia, quae in opus alius generis ἐντίθεται, ἐμβάλλεται ornatus causa. Erit ergo χρυσόθετον idem, atque χρυσοένθετον, *auro insertum*, cui aurum insertum est. Patrocinatur utrique pariter interpretationi, quod proxime sequitur περιορνευμένην ἐκ διαχρυσοθέτων. P. 256. A. 5. διὰ χρυσῶν θετῶν scribitur divisis vocibus.

255. B. 7. [440, 15.] ἀλουργῆ. Videtur magis ad colorem, quam ad materiam respici. Zonam purpuream, purpura infectam, non e pinnae lana factam. Nam quae aut purpura infecta, aut lana marina parata essent, quamvis diversi generis res, ambo tamen pariter ἀλουργῆ erant, e productis maris parata. Purpura poterant panni quacunque materia, lana, serico etc. facti tingi: panni e lana marina facti poterant colores quoslibet recipere. Bene distinxit Basilius hom. in divites (quantum colligo e loco, quem non datum est in connexione expendere; debeo enim illum Du Cange Gloss. Gr. v. Πίννα;): τὰ ἐκ θαλάττης ἄνθη ἡ κόχλος, *purpura*, vel murex, *dat colores ardentes e mari provenientes*, ἡ πίννα ὑπὲρ τὸ ἐκ τῶν προβάτων ἔριον, *pinna dat lanas, quae lanas ovium vincunt;* ἡ κόχλος, conchylium, dat colores non tantum purpuram, sed etiam alios, cyaneum et flavum, at lanas non dat. Pinna vero, aliud ostrei genus, lanas quidem, at non colores dat. Asterius vero pinnam pro conchylio posuit, et illi tribuit flavum, aut potius dilute rubrum purpureum succum (apud Du Cange l. c.): ἁλιεῖς βάπτουσι τὰ ὑπόχρυσα τῶν ἐρίων τὴν ξανθὴν πίνναν θηρεύοντες, *piscatores la-*

Digitized by Google

nas inficiunt captarum pinnarum flavo sanguine. De pinna et vellere pinnino seu marino multis egit Salmasius ad Tertull. p. 175. sqq. Et nihilominus tamen inutile non est adscribere quae Keislerus de pinna et eius vellere indeque parato pannificio refert in Itinerario Italico p. 744.: *Einer sonderbaren Fabrike muss ich hierbey gedenken, die vornehmlich zu Tarento und Reggio im Schwange ist, und wozu die Fäsergen oder eine Art von Haren und Wolle, die an einer gewissen Sorte von Muscheln gefunden wird, Gelegenheit gegeben. Denn diese hat man also zu reinigen und zuzubereiten gelernt, dass anitzt Camisoler, Mützen, Strümpfe und Schuhe, welche wärmer als Wolle halten, daraus gestrickt und verfertigt werden. An der Weiche und Feinigkeit kommen solche der Seide nicht bey, hingegen behalten sie stets einen sonderbaren Glanz. Die natürliche Farbe dieser Muschel fällt ins Olivengrüne. Die Muschel, die solche hervorbringt, wird häuffig auch um die Inseln Malta, Corsica und Sardinien gefunden, ja selbst in dem Golfo di Venetia habe ich etliche solcher Art angetroffen, an welchen aber die rauhe Materie, so man einigermassen mit einem zarten Moose vergleichen kan, sparsam zu finden war.* Idem p. 918. sic scribit: *Die grösten von den Muscheln der hiesigen Gegend* (loquitur de tractu Anconitano) *sind die pinnae oder pernae, welche letztere Benennung sie von ihrer einem Schinken gleichenden Gestalt erhalten haben. Das äusserste ihrer Schaalen ist roth, und bey ihrem spitzigen Ende wächst oder setzet sich insgemein ein byssus marinus an, der zuweilen vier biss sechs Zoll lang ist.*

B. 7. [440, 17.] *χλαμύδα.* Quum magna pars nostri huius codicis in nominibus vestium consumatur, quibusdam vulgo ignotis et prorsus novis, aliis notis quidem, at non satis clare perspectis, non inutile duxi futurum, si in illustranda hac antiquitatis perobscura parte aliquanto diligentius versarer. Gerebant igitur homines, honestiores profecto illorum temporum, in quibus codex noster obhaeret, vestes praecipuas tres, quarum reliquae aut accessiones, aut variae formae videri queant. Extima erat chlamys, Romana, non Graeca vestis, secunda *χιτὼν* superior, quem alias *χλανίδα* appellant, et tertia *χιτὼν* inferior, proprie et stricte *χιτὼν*, item *στιχάριον* dicta. Chlamys erat pallium Romanum (nam Graecum aliter comparatum erat) super reliquas vestes gestari solita, non certae longitudinis, in humero dextro, aut proxime ad eum, nunquam medio in pectore, fibulae ope constringenda, plerumque ad genua defluens, ampla et libere promissa. Propendebat tamen interdum usque ad talos, ut in imagine Iustiniani Ravennate, quam protulit Alemannus ad Procopium p. 73. Hoc pallium valde prolixum videtur Etymologici M. *σα-*

Digitized by Google

γομαντίον esse, quod usum sagi vel sacci praestaret et tamen formam manti haberet. Mantum nempe erat valde amplum et ad terram demissum. Sagum non item, quod proprie ad genua fere tantum, aut ad media femora pertineret. Vid. ad p. 285. C. 7. Hoc proprie est chlamys, et fuit saeculo V. et deinceps vestis tam togatae, quam sagatae militiae, postquam toga in desuetudinem abiit. Vidi quoque in vetustis imaginibus tertium chlamydis brevissimum genus, quod apud iuncturam humeri cum cubito desineret, diversum a colobio eo, quod colobium in pectore apertum esset, chlamys tantum a dextro latere, sic ut dextrum modo humerum sineret exseri, sinistrum occuleret. Chlamydis et sagi et chitonis imaginem videor mihi in Menologio Basiliano T. I. p. 63. in effigie S. Ioannis Baptistae ad habitum medii aevi facta videre. Est etiam chlamys, qua indutus conspicitur Nicephorus Botoniates in imagine Ceremoniali nostro praemissa. Nam per eius fissuram traiectus totus dexter humerus cum chitonis manica dextra et ipso paene toto chitone apparet. Sinistra vero manus sola prominens per sublevatam chlamydem apparet. Qua parte coibant orae dextri et sinistri lateris, in chlamyde lata erat insuta aut intexta tabula, purpurea, aurea, plumata, imagines varias, praecipue vero principum, quorum quis esset subditus, protomas ostendens. Has tabulas *tablia* appellant, de quibus in continenti dicam pluribus. Chlamydis igitur erat fibula in dextro humero, sub qua dexter humerus exserebatur. Constat id multis auctorum locis, de quibus unum Nicetam citabo, qui L. III. Manuelis p. 71. fine describens torneamentum ab illo Imperatore et Franco principe Antiochiae apud illam urbem institutum, ait Imperatorem processisse in equo, *χλαμύδα ἠσθημένον ἀστειοτέραν, περὶ τὸν δεξιὸν ὦμον περονουμένην καὶ ἀφιεῖσαν ἐλευθέραν τὴν χεῖρα κατὰ τὸ πόρπημα.* Chlanides et chitones habebant quidem interdum quoque fibulas, sed non semper. Multae enim earum ad nostrum hodiernum morem factae erant, sic ut inter latus colli et iuncturam humeri cum claviculis nihil pateret, sed omnis pannus continuus esset, et manica cum ipsa veste cohaereret. In quibusdam tamen chitonibus vel tunicis hiabat pannus ab utroque latere et lata fissura erat utrinque a mamilla pectoris ad finem scapulae usque procedens. Geminae igitur hae rimae fibulis adstringi debebant. Differebant igitur fibulae chitonum a fibulis chlamydum, quod hae semper adessent et nunquam possent abesse, illae plerumque abessent et fibulae porro chlamydum semper essent singulares, chitonum contra, ubi adessent, semper gemellae. Hae denique extra conspectum latebant sub chlamyde, nisi quis *γυμνὸς*, id est tantummodo tunicatus, procederet; fibulae chla-

mydum in oculos incurrebant, et maximum erant chlamydis ornamentum et ostentatio divitiarum praecipua. Aureae enim plerumque erant, artificioso opere elaboratae et gemmis fulgentibus obsitae. Hinc patet in loco Chrysostomi, quem Casaubonus ad Scr. Aug. Hist. T. II. p. 22. citat, e laudatione Babylae pro *χλανίδος* legi oportere *χλαμύδος*. Describit ibi pompam et *φαντασίαν* seu apparentiam imperialem. *Ὑπόγραψον*, ait, *αὐτὸν σεμνὸν ἀπὸ τῶν ἱματίων φαινόμενον, καὶ τῆς ἁλουργίδος καὶ τῶν λίθων τῶν πανταχοῦ διεσπαρμένων, κατὰ τὴν δεξιὰν, κατὰ τὴν συμβολὴν τῆς χλαμύδος, τῶν ἀπὸ τοῦ διαδήματος.* Per *gemmas in dextra* possunt gemmae in dextrocheriis seu armillis intelligi, possunt quoque annulorum gemmae. Quum chlamys seu paludamentum in locum togae successerit et togae successio atque imitamentum, *lori* puta, perpaucis et oppido raro usurparentur, erat chlamys communis usus omnium utriusque militiae procerum, saltim temporibus Iustiniani M. Nam secutis chlamys erat apud Latinos quidem honoratioris cuiusque, apud Graecos autem solius Imperatoris, pro quo proceres scaramannio utebantur. Hinc *στρατιωτικὴν χλαμύδα* appellat Themistius p. 109. C. 4. et p. 116. A. 1.: *ἄχρι χλαμύδος καὶ ζώνης στρατιώτην.* Philostratus p. 223. c. 38. amo- Ed. L. 148 rem *χλαμύδος καὶ στρατιώτου βίου* coniungit. Verum proceribus togatae quoque militiae tribuitur, et *πόρπη*, *fibula*, id est chlamys, cuius pars esset fibula, pro functione splendidissimi cuiusque magistratus urbani comitatensisve ponitur. Plutarchus Opusc. p. 884. 15.: *ἵνα ἵππου τινὸς, ἢ πόρπης, ἢ τοιαύτης τινὸς εὐημερίας τύχωσιν*, *ut equum, ut fibulam, ut talem aliquam felicitatem consequantur*, id est ut equites, ut senatores, ut alia talia fiant. Hieronymus: *quod in palatina militia sub chlamyde et candente linteo corpus eius cilicio tritum sit*, id est quum primum candidatum principis protectorem ageret et deinceps ad illustriores honores comitatenses promotus mereret. Conf. Agathias p. 109. 27., ubi *τὴν πόρπην* et *τὴν χλαμύδα* velut insignia regni coniungit, *χρὴ οὐ τῇ πόρπῃ καὶ τῷ χλαμυδίῳ καὶ τοῖς ἐκτὸς φαινομένοις ἐγκαλλωπίσμασι ταύτην προσνέμειν τὴν ἐπωνυμίαν* (nempe *regni*). Vid. Petav. ad Themist. p. 378. Sacerdotibus autem non licebat chlamydes gestare. Hinc quum ad se rapere vellet supremam potestatem eiusque insignia Romanus pontifex, fingenda erat donatio, in qua ipse sibi cum aliis a sacerdotio alienis chlamydem et tunicam coccineam et omnia imperialia ornamenta permittit. * [Constantinus in donatione Sylvestro facta permittit ipsi coronam gemmis intextam, epomidem, quae collum cingat, chlamydem purpuream, coccineam tunicam, ephippia, quibus equi regii sternuntur, sceptra et reliqua

gloriae ornamenta.] * Cingulum non chlamydem, sed chitonem, constringebat, et raro chlamys ultra medium femur procedebat. Chiton est proprie vestis talaris, Dalmatica medio aevo dicta. Manicis carebat chlamys, at chiton habebat, certe plerumque. Nam erant quoque chitones absque manicis, colobia dictae, et *δίσχιστοι*, quoniam ante et retro super utraque mamilla usque ad finem scapulae scissi erant, quales in Menologio Basiliano passim est videre, antiquitatem altiorem redolentes. Plerumque tamen erant manicati chitones recentiore instituto. Hinc Luitprandus Graecos aetatis suae *tunicatos*, *manicatos* per ludibrium appellat. Hinc etiam invidiam et reprehensionem sibi conciliabat apud suos Carolus Calvus rex, quod *de Italia in Galliam rediens novos et insolitos habitus assumsit*, ut testantur Annales Fuldenses ad A. 876. Illi habitus quinam sunt? *Nam talari*, pergunt, *Dalmatica indutus et baltheo accinctus, capite serico velamine involutus procedere solebat*. Quae hic memoratur vestis talaris Dalmatica, illa est chiton. Ea cingulo adstringebatur. Aetate Procopii affectabant factionales in chitonibus manicas ad carpum strictas, ad humeri caput peramplas gestare, quem ille morem facete ridet Anecdotae historiae p. 32., qui locus nonnulla rem vestiariam illius aetatis illustrantia complectitur, quorum partem in dissertatione de hosis ad p. 416. attingo. Chlamydem fuisse vestem Romanam, non Graecam, supra dixi. Res ipsa loquitur et luculenter confirmat Themistius p. 144. D.: *οἱ τῶν καλῶν σωμάτων ἐρῶντες πρὸς μὲν τὰ ἀμφιέσματα οὐ διαφέρονται, εἴτε Ἑλληνικὰ εἴη, εἴτε χλαμύδες*. Opponit Graecis vestibus chlamydes. Ergo Graecis antiquis in usu chlamys non erat: ergo alienae originis est, Romanae scilicet, idem cum paludamento. Nam vetusta Graecorum pallia multum erant a chlamydibus diversa. Patebant enim scissa utrinque ab ima pedibus vicina ora usque ad articulum humeri cum scapulis ad utrumque latus, ut exseri possent ambo humeri, plane ut candidae casulae vel planetae, quas praedicatores nostri passim locorum adhuc gerunt, *Chorhembden* et *Chorröcke* dictas. Erant ergo ipsorum pallia *δίσχιστα* et ala utriusque, tam anticae quam posticae, utramque oram, dextram sinistramque, revolvebant versus collum et super humeris infixis acubus aut traiectis fibulis conserebant. * [In vetere nummo est Alexis *vétu d'une longue robbe ouverte a l'endroit de la droite, de la quelle il tient un νάρθηξ*, ut ait Du Cange ad Ioinvill. p. 296.] * Longa illa roba est chlamys, cuius imagines in nummo, quem Ceremoniali huic praemisi Constantini et Porphyrogenneti, item in illorum nummorum quibusdam, quos Dissertationi Leichianae de vita Constantini Porphyr. praemisi, et in omnibus paene, praesertim

Digitized by Google

antiquioribus nummis Byzantinis est conspicere. Non itaque video, qui possim Du Cangio adstipulari chlamydes et clibania confundenti. Nempe ad Ioinvill. p. 141. chlamydem appellat *habit des chevaliers* et ad Alexiad. p. 401. C. dictionem *μετὰ δύο χλαμύδων* interpretatur *avec deux cottes d'armes*, id est cum duobus militibus, quia nemini praeter milites induere chlamydem seu loricam licuerit. *[Carolus M. diebus festis aurea chlamyde, aureis ocreis aureaque corona ornatus procedebat, quo imitabatur CPtanos Imperatores, ut Iustinianum, de quo Theophanes p. 146. 196., ut apparet ex Annalibus Fuldens. A. 876. Habitus tamen ipsos diversos putat, praecipue *τετράγωνα*, Du Cange p. 158. Diss. Ioinvill.]* Multum diversa pallia quadrata et chlamydes. Illa erant pallia Graeca, *δίσχιστα*, hae pallia Romana seu paludamenta. De quadratis illis veniet suo quoque tempore agendi locus. Dicendum unum adhuc, quid sint *chlamydes fixae super humerum* et *clausae* in Concil. Andegavens. A. 1365. in verbis: *nec chlamydes fixas super humerum, sed clausas, largas, longas et honestas.* Quae hic fixae super humerum chlamydes appellantur, eae sunt, quas fibula super dextro humero continebat. *Clausae* vero sunt illae alias sic dictae *cloccae*, quae rotundae, ad instar cloccae vel campanae, in imo toto ambitu solidae erant, in summo angustiore ambitu foramen habebant, per quod caput et cervix exsererentur. Talium cloccarum memoria et imagines passim occurrunt in monumentis medii aevi, ut in Longobardica illa tabula, quae coronationem regis Longobardici exhibet, ab Horatio Blanco ad Warnefridum edita. Differt clocca a colobio eo, quod illa scissuram modicam inter scapulas, aut etiam ab antica et postica simul haberet, ab illo foramine, per quod caput exserebatur, non multum deorsum procurrentem, in imo solida: colobium vero scissuram ab ima ora super medio pectore ad summum usque collare ascendentem habebat, caetera solidum. Discimus de reliquo ex illo Concilii Andegavensis laudato loco, chlamydes adhuc XIV. saeculo gestari solitas fuisse; item ex imagine, si quibus eam spectare licet, in codice quodam membranaceo bibliothecae huius urbis publicae, qui complectitur duobus grandibus in folio voluminibus Valerii Maximi Gallicam interpretationem pulcherrime scriptam et auro atque picturis illuminatam. Singulis libris praemissae sunt singulae grandes et pulcherrimae imagines, quas qui intuetur non potest illorum temporum, quibus exaratus fuit codex, in pingendo subtilitatem et dexteritatem non mirari.

255. B. 9. [440, 17.] *ταβλίων.* Longam de tabliis dissertationem hic positam, ad quam modo ablegabam, rogatu

Digitized by Google

typographi ad finem properantis et chartae defectum causantis alii loco reservandam duxi.

255. B. 9. [440, 17.] *κισσοφύλλων*. Cui intexti erant corymbi et helices hederae, hederam simulantes. Errore enim memoriae *apium* pro *hedera* in Latinis nominavi. Habet hanc vocem historia msta Bertrandi Romani apud Du Cange v. *Σειστὸς*:

Τὰ λαμπροκαλαμόστυλα, ὀρθομαρμάρωσίς τε
Κιττόφυλλα χρυσόφυλλα, ἴων, κρίνων καὶ ῥόδων.

Splendidae ad calamorum scriptoriorum instar rectae columnae et marmoribus in altum exstructi parietes, quibus illudunt hederacei pampini et aurea folia violarum, liliorum et rosarum. Iam in superioribus aliquoties monui, veteres Graecos et Romanos gestasse vestes floridas (quod adhuc Turci et Orientales omnes servant), figuris variis foliorum, racemorum, florum et aliarum rerum, quas figuras *exempla* nominant, intextas.

C. 8. [441, 3.] *κατακυλίου*. Dubium non est, librarium more suo et saeculi sui sic dedisse pro *κατακοιλίου*. Credo autem *κατακοίλιον*, *ventrale*, fuisse vestis genus, quod pectus ambit, et in ipsis inguinibus desinit, *Brustlatz* vel *Wambs* nobis dictum, de quo v. Du Cange v. *Gambeso*, et quae infra de diploïde dicam; aut fuit ventrale, si Salmasio credimus, hac de voce ad Scr. H. Aug. T. I. p. 670. disputanti, lata fascia ventri praecingenda, cum habenis adstrictoriis et funda vel marsupio pro recondendis nummis. Graecos veteres in pronuntiando inter *υ* et *οι* discrimen non statuisse, ex eo satis apparet, quod neque Graeci, neque Latini librarii *y* et *oe* distinguunt, sed ambo promiscue habent. Novi Graeci *πόκυλον* dicunt pro *ὑπόκοιλον* vel *ὑποκοίλιον*, *venter*. Pro
Ed. L. 149 *Μυσία* Latini *Moesia* dixerunt. Pro *οἰκειακὸς yciacus* exararunt (v. Du Cange v. *Catapanus*) et *yconomus* pro *οἰκονόμῳ*; vid. Murator. T. II. Ant. Ital. p. 361. Apud eundem p. 332. leguntur in imprecatione marmori Nepesino inscripta haec verba: *cum Iuda et Capha et Pilato habeat portionem, item turpissimam sustineat mortem; ut cylo, qui suos tradidit socios, non eius sit memoria, sed in asello retrorsum sedeat et caudam in manu teneat.* Constructio verborum haec est: *ut eius, qui socios tradidit*, id est prodidit, *memoria non sit in cylo*, id est *coelo*. Salmasius ad inscript. Herodis Attici p. 44. inter alia ait, ante inventas a Simonide litteras scribi consuevisse *ΠΣΟΙΚΗΕ* pro *ψυχή*. Infra apud Nostrum est p. 339. D. antep. *συνέτοιχον* pro *συνέτυχον*, et vicissim pag. 222. *τύχοις* pro *τοίχοις*, *ποίλη* pro *πύλη*, *φύνικας* in M., ubi editum fuit *φοίνικας*, p. 101. A. 2.

255. C. 15. [441, 9.] *εὐχαριστοῦσα*. Mos erat, ut senatus

Digitized by Google

pro recens honorato collega gratias Imperatori ageret, ut patet e Themistio p. 200. B. : *δεινὸν οὖν ἐμοὶ κατεφάνη, τὴν μὲν βουλὴν εὐθὺς εἰσελθοῦσαν, ἡνίκα αὐτὸν ἀνεῖπεν ὁ βασιλεὺς* (nempe consulem), *δοῦναι τὰ πρέποντα χαριστήρια.*

D. 4. [441, 13.] *ἀπέρχεται ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ.* Mos erat Graecorum, ut recens honoratus statim a promotione et consistorio ad ecclesiam aliquam, seu palatinam, (ut S. Demetrii, vid. p. 135. C. 4.) seu urbanam, ut S. Sophiam aut SS. Apostolorum, abiret deoque gratias pro indulto honore ageret, a patriarcha vel alio quodam sacerdote benedictionem et sacram communionem acciperet, et munus ecclesiae donaret. Domum deinde abeuntem collegae novi et familiares comitabantur et deducebant, illuc afferebat regium diploma vel codicillos silentiarius, et omnes epulabantur; vid. Nostri p. 135. C. 4., Cedren. p. 612. A. 3., Valesius ad Amm. Marcell. pag. 523. B. et Du Cange v. *Patricius.* Ipsi quoque gentiles Romani magistratus novo macti honore ibant in Capitolium Iovi gratias actum; vid. Arrian. dissert. Epictet. p. 136. 27. *[Ritus precum in templo super patricio inaugurando v. Georg. Monach. p. 568., Script. post Theophan. p. 239. Patricii Graeci precibus in ecclesia communiri soliti, Sim. Logothet. p. 475.]*

256. A. 3. [442, 1.] *ὀξὺν πρασινοτρίβλαττον.* Cum res ad vestitum et colores pertinentes vix queant perspicue solis verbis tradi, et multa rei tinctoriae ignoremus, veteres quoque non iisdem semper rebus eadem nomina tribuerint, saepe nihil aliud licet, quam coniectura in his talibus exponendis uti. Ego quidem hic loci nescio, debeatne *ὀξὺν* pro *violaceo*, an pro *acuti iuris* accipi. Si prius, deberet *ὀξυπρασινοτρίβλαττον* una voce scribi, et esset vestis, in quo fila per alternas vices modo violacea, modo viridia iacerent. Si posterius, esset vestis prasini, sed vividi et ardentis coloris. Quid porro triblattum fuerit, non magis liquet. Potest enim *tertinctum* et potest quoque *trilix* esse. Si prius, fortissimus et saturatissimus fuerit color necesse est; quo enim saepius fila tingebantur, eo profundius imbibebant colorem, ut deleri porro et exteri nequiret. Si vero posterius, fuerint cuiusque coloris, tam violacei, quam prasini fila singula ternis tenuioribus filis contorta. Priori interpretationi favet Petrus Damianus, qui pallium sericum illud, quod *trium esset colorum*, triblattum ait appellari. Locum habet Du Cange v. *Triblattum.* Dictio *trium colorum* non indicat tres diversos in uno panno colores, sed tres tincturas, ter repetitam in cortinam tinctoriam panni immersionem. Quod e nostro hoc loco liquet, in quo triblatto aut unus color prasinus aut ad summum duo, violaceus et prasinus, non plures tribuuntur.

Digitized by Google

A. 4. [442, 2.] ῥοήσιον et ἐξαβούλιν. Quid haec vocabula sibi velint, alii me dixerint melius. Ego quidem hic nihil video, nisi hoc unum, rhoësium a colore rubro sic esse dictum.

A. 7. [442, 4.] ὀψικευόμενος. Dubium, ad prohedrum, an ad drungarium pertineat, et diu fluctuavi. Sane initio verteram: *illuc ingresso et ab acolutho stipato*, ut ad prohedrum rediret, quo casu legendum sit ὀψικευόμενον in accusativo: dein mutavi, nescius optimone consilio. Vereor tamen, ne, quod alias mihi contigit, peius pro meliore arripuerim deceptus prava lectione.

A. 7. [442, 4.] παρὰ τοῦ ἀκολούθου. Acoluthus erat magister illorum militum palatinorum, qui Barangi solent appellari, et custodiae sacri corporis deputati secures gerebant; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et ad Cinnam. p. 441. *[Varangi seu Angli inter corporis custodes Graeci Imperatoris. DC. ad Villehard. p. 296. De vocis etymologia v. Bayer T. IV. Comment. Academ. Petropolit.]* Angli sint, an Franci disputatur. Mihi dubium non est, Francos et Barangos et Waragos eosdem esse. Abulfeda in Geographia post mare بردیل, quod aut *Barduliae*, hoc est Castellae veteris, aut *Bordilae*, hoc est *Burdigaliae*, mare est, (vid. Du Cange v. *Pastorelli*,) recenset ut proximum et continuum mare بحر ورنكى, *mare Warangorum*. Liquet Francicum id esse, nobis hodie Germanicum dictum, ab Aquitania inde usque ad Norwegiam porrectum. Venisse Francos e septentrione, transiisse pro parte in Angliam una cum Saxonibus saeculo V., notum est. Unde facile conciliari potest, Barangos Francos esse, et tamen Anglos a Codino et Anglice loquentes dici. Nomen Francorum olim *Feranki* et *Faranki* pronuntiabatur (v. Barth. ad Guilielmi Briton. Philipp. I. 114. p. 28. et Du Cange v. *Feranci*). De nominis autem Francorum ratione etymologica discrepant sententiae, quibus recensendis non immorabor; eam tamen, quae mihi probabilior videtur, expediam. Primum quidem id improbabile videri et causam nostram turbare non debet, quod *w* et *b* et *f* promiscue habemus, dicimusque, a nobis hodie et olim Francos dictos eosdem cum Barangis et item cum Waragis esse. Nam e. c., quos nos hodie *Wallachos* dicimus, eos Graeci Βλάγκους vel Βλάγχους appellant, Arabes افلاق, *Aflak*. Deinde hoc quoque perinde est, *Waragus* an *Warangus* efferas. Utrumque recte, sive ex more Graecorum, sive ex etymologia. Solent Graeci *n* ante *g* interponere in nominibus gentium et aliis. Ut, quod modo citabam exemplum, Βλάγχους appellant, quos alii et ipsi se *Blachos*; item qui proprie *Ugri* sunt, eos Graeci et nos ad ipsorum exemplum *Ungros*, *Ungaros* appellamus.

Digitized by Google

Ut nos hodie nomina qualitatis non tantum in *ich* vel *ig*, sed etiam in *ing* terminamus, sic quoque veteres Germani seu Franci suo more non tantum in *ag* et *eg*, sed etiam in *ang* et *eng* terminabant. Pro *gryseus* (*greusig*) dicebant *grysengus*, vid. Du Cange hac voc.; ita quoque pro *wehrig* dicebant *warag* et *wareg* et *warang* et *wareng*. Ut dicimus *Jüngling* pro eo, qui iuvenis est, *Zwilling* pro eo, qui gemellus est, *Edeling* pro nobili etc., sic optimo iure, quamvis usus non adstipuletur, possemus dicere *Wehring* pro homine tutelari, protectore. Et id quoque in usu olim fuisse probat nomen *Beringer*, *Berengarius*, quod nihil aliud est, quam *Barangus*, *protector*. In usu quotidiano est adhuc hodie vox *Wehre*, *tuitio*, *protectio*. *Sich zur Wehr stellen*, se comparare ad se tuendum. Hinc *war* Anglis et *guerre* Francis aliud nihil est, quam nostrum *Wehre*, pro aris et focis dimicare; *wehren* dicimus pro arcere a nobis, amovere, profligare. Hoc sensu essent Barangi *οἱ ἀποσοβοῦντες*, qui submovent turbam, aggressores profligant. Vel sic potuerunt dici, quia tantum bello viverent et mercede militatum extra patriam irent. „*Warings* (ait Du Cange v. *Gravaringus*) vocant Angli milites, vocabulo, ut videtur, ducto a *werra*; nostris dicuntur *hommes de guerre!*" V. Du Cange v. *Warantus*. Hi *Barangi* vel *Franci*, id est protectores, habitabant in excubitis vel statione excubitorum. Zonaras in Alexio: *οἱ Βάραγγοι τὴν ἐν τοῖς ἐξκουβίτοις διειληφότες ὁδὸν, ἔνθαπερ τούτοις ἡ κατοίκησις*. Gestabant rhomphaeas et bipennes super humeris, vel etiam bipennes ad femur habebant pendentes; vid. Nostr. p. 302.; et hos intelligit Psellus in Historia msta (apud Du Cange v. *ῥομφαία*), quando ait, Theodoram circumstetisse cum aliis protectoribus eos, qui graves ferro bipennes ex humeris librabant: *περιειστήκεισαν δὲ ταύτην ἔξω πολὺ πλῆθος - - οἱ μὲν ξίφη περιεζωσμένοι, οἱ δ' ἀπὸ τῶν ὤμων ῥομφαίας βαρυσιδήρους ἐπέσειον, ἄλλοι δὲ δόρατα ἠγκαλίζοντο ἐφεξῆς ἑστηκότες*. Non solum in aula militabant Barangi, sed etiam in provinciis. Scylitzes in Monomacho Francos et Warangos in Iberia et Chaldia collocat: *ὁ βασιλεὺς τὸν ἀκόλουθον Μιχαὴλ μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς ἑσπέρας* Ed. L. 150
[ergo haeserat hactenus cum cohorte sua in Magna Graecia aut in Dalmatia] *εἰς Ἰβηρίαν ἐκπέμπει. ὃς ἐκεῖ γενόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους ἔν τε Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγκους καὶ Βαράγγους ἀγηωχὼς κωλύειν ἠπείγετο τὸν ἐνόντα τρόπον τοῦ Σουλτάνου*. Barangos quoque in expeditiones bellicas, quas Graeci tentabant, ivisse, constat etiam e Chronico Casinensi II. 37. p. 363., ubi Graeci dicuntur *Apuliam et Calabriam sibi vindicasse, sociatis in auxilium suum Danis, Russis et Gualannis*. Eiusdem originis gentes sunt Dani et

Gualanni. Putantur enim Barangi e Dania in Angliam venisse. Atqui Gualanni et Barangi iidem sunt. *Gu* ut *W*, item *nn* ut *ng* olim pronuntiabatur, et *l* saepe litterae *r* substitui solebat; ut ergo *Gualanni* et *Barangi* sono prope nihil differrent. Non solus Imperator habebat Barangos sui corporis custodes et perpetuos comites, verum etiam proceres habebant, si non veros, at certe tamen Graecos ad modum Barangorum vestitos et armatos; ut hodie quos magnates nostri alunt apparitores Heiduckos appellamus, etiamsi natione Germanos, ad modum tamen Heiduckorum compositos. Schol. Basilic. ad L. 60. p. 695.: *ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ Βαράγγου συγκλητικοῦ τὸν ἕτερον Βάραγγον συγκλητικὸν φονεύσαντος.* Hic Barangus senatorius est, qui ad senatorum aliquem pertinebat eique apparebat. Horum itaque imperialium Barangorum magister appellabatur peculiari nomine, non patrio quidem, at Graeco tamen ad patrium conficto. Patrio enim nomine ipsi se appellabant et a suis citabantur *Folgher*, id est comes, secutor, apparitor, *ἀκόλουθος.* Vox Germanica est *folgher* et *folgheres*, id est *folger, folgerer,* appellabant medio aevo *qui aliis deserviunt*, ut ait Bracton. L. III. tract. 2. c. 10. Apponam eius locum e Du Cange v. *Folgare: omnes, qui terram tenent et domum, qui dicuntur Husfastene* [*Hausfeste, angesessene*] *et etiam alii, qui aliis deserviunt, qui dicuntur folgheres*, id est servientes, apparentes in obsequio, sequentes herum, quo eat, comitantes, et a latere eius non decedentes. Superest adhuc ea vox in sermone Anglicano, *fellow*. Nam *fellow* et *fellower* idem est atque *fellog* et *felloger*. In universum quidem omnes Warangi in militia palatina merentes erant folgheres seu acoluthi; verum ut solenne erat illi aulae magistrum et caput militaris alicuius tagmatis per excellentiam eo nomine appellare, quod singulari cuique militi competebat: ut e. c. hicanatum pro praefecto hicanatorum, excubitum, ploimum, periusium etc. pro praefecto excubitorum, ploimorum, periusiae: sic etiam acoluthum per excellentiam appellabant eum, qui tagmati acoluthorum praeesset. Ipsi enim Barangi se *fellows*, *folgherer*, *acoluthos* appellabant. Hos Barangos proculdubio intelligit Rhamnusius L. II. de bello CPtano p. 87. 1., *Macherophoros* laudans, *quod satellitium, griffonum vulgo Graecis nominatum, ex Anglis et Danis antiquo Caesarum Graecorum more conscriptum in stationibus erat.* De *griffonibus* nihil usquam comperi. Videtur tamen auctorem Villharduinum habuisse.

256. A. 13. [442, 8.] *προσυπαντᾶται.* Sic reposui pro *προσυπαντοῦσιν*, quod membranae dabant.

B. 5. [442, 15.] *ἑταιρειάρχου.* Id quoque a me profe-

ctum pro *πατριάρχου* membranarum, quod incongruum huic loco esse puto.

C. 3. [443, 2.] *στιχάριον καὶ σαγίον.* Sticharium est tunica interior, talaris, *σαγίον* autem, item *χλανὶς*, est sagum seu tunica brevior exterior; *τὸ σαγίον* et *τὴν χλανίδα* idem esse satis credo e collatione Ceremonialis nostri p. 6. C. 9. cum p. 315. B. ult. *Sticharium* et *stichium*, item *stigium*, (sic diversa ratione idem vocabulum scribitur,) ut et *stica*, Latine reddi solet *strictorium.* Facile hinc est, etymologiam eius indagare. Est diminutivum secundum alterius diminutivi primarii, idem significantis, *στιχίον.* Hoc venit a *στίζειν*, *στίχω*, *per orbem ambire*, et hoc a *στάω.* Ab eius futuro *στήσω*, *collocabo*, fit *στίζω*, ut ab *οἰήσομαι* fit *οἴζομαι*, quo utitur Moschus in Europa v. 8., et multa talia; *χρυσὸν στίζοντα*, *aurum ambiens* vel *circumstans*, habet Nicetas, vocum cascarum et poëticarum captator, p. 41. de Germanica quadam Amazone: *ἥτις ἐκ τοῦ στίζοντος χρυσοῦ καὶ περιτρέχοντος τὰ λώματα τοῦ ἐσθήματος χρυσόπους παρωνομάζετο.* Inde formata verba *ἀποστίζειν*, *seorsim collocare*, et *περιστίζειν*, *in orbem collocare*, *amicire.* Illo utitur Moschus in Oarista v. 54.: *φεῦ, φεῦ, καὶ τὴν μίτραν ἀπέστιχες;* recte vertitur *mitram* (*τὸ ἐπιμάζιον*) *removisti?* et immerito suspectum fuit visum magnis viris Scaligero et Casaubono. Altero verbo *περιστίζειν* utitur Herodotus bis. Libro IV. 2. p. 223. 4. *περιστίξαντα κατὰ ἀγγεῖα τοὺς τυφλοὺς*, *singulis gaulis lactis per orbem circumcollocantes gregem servorum caecorum.* Deinde eiusdem libri cap. 202. p. 286. 8. *περιέστιξε καὶ τούτοισι τὸ τεῖχος.* Hinc emendandum Erycii in Sophoclem epigramma p. 274. edit. Henr. Stephani c. fin. n. 1468.:

Αἰεί τοι βούπαισι περιστίζοιτο μελίσσαις
τύμβος, Ὑμηττείῳ λειβόμενος μέλιτι.

Vulgo male *περιστάζοιτο* legitur; quod si valeret, quid fieret de *λειβόμενος*, quod procul dubio tunc abundaret inutiliter? *Semper sit obsessus et per orbem ambitus tumulus tuus ab apibus*, *boum sobole*, *stillans* (ita ut stillet) *Hymettio melle.* Est ergo *στίχος*, *stica*, *στιχίον*, *stichium*, et *στιχάριον*, *vestis adstans*, circumstans homini, stricte inhaerens; adeoque idem quod *χιτὼν στατὸς*, de quo Salmasius ad Tertullianum disputat.

D. 3. [443, 13.] *τὸν εὐτυχέστατον Καίσαρα.* Titulus *εὐτυχέστατε* et serioribus saeculis etiam *πανευτυχέστατε* Caesari erat proprius; vid. p. 132. B. 7. et 264. B. 10. Habetur in formulis salutationum epistolarium ab Haberto editis: *ὅπως γράφει ὁ μητροπολίτης πρὸς δεσπότην, βασιλέως υἱόν· τολμηρῶς ἀναφέρω τῇ βασιλείᾳ σου, πανευτυχέστατε δέσποτα.*

D. ult. [443, 22.] *ἀπελτ . . .* Debui punctis sensu vacuis

Digitized by Google

explere terminationem vocis huius per compendium in membranis exaratam, quod assequi non valui. Nam quod in Latinis dedi, non interpretatio vocis est, sed ideo positum, ne omnino nihil dicerem, ne lacunam relinquerem. Sensus loci videbatur id saltim ferre, si non flagitare. Compendium illud qui exprimeret, typum stanneum in forulis habebant nullum operae typographicae. Ergo ad puncta confugiendum erat. Erat autem in codice sic exaratum hoc vocabulum, ut supra λ staret τ, eique adiungeretur illud scripturae compendium, quod alias librariis Graecis terminationem χὸς, χὴ, χὸν, χοὺς etc. designare solet, et ad figuram litterae ξ proxime accedit. Eadem illa est figura, ob quam non perceptam in epistolis Ignatii Thomam Smithum Iacobus Gronovius initio praefationis ad Herodotum pro more suo saevis modis increpat. Multum nempe ignorabat et idiota erat, qui non meminisset πνευματιξ idem esse atque πνευματικός. Iam viderint doctiores, quid ex ἀπελτξ efficiant. Ego quidem nihil prorsus extundo, aliquanto meliore fortuna usus p. 322. D. 5., ubi membranae quoque in voce ἀνθρακιᾷ hanc ipsam figuram praeferebant ἀνθραξ, quod aliud esse atque ἀνθρακιᾷ, mihi non poteram persuadere.

Digitized by Google

IO. IAC. REISKII
COMMENTARII
AD
APPENDICEM LIBRI PRIMI. *

AD PARTEM PRIOREM.

Pag. 257. A. 1. [444, 1.] ὑπόθεσις. Sitne prima haec particula, quae ad p. 263. decurrit, eiusdem Constantini, cuius caetera, non liquet. Saltim ex eo dubito, quod p. 260. B. f. ὁ ἅγιος Καῖσαρ (sic enim ibi lego) memoratur. Atqui *Caesaris* nomen Constantini Porphyrogenneti aetate iam exoleverat et βασιλεῖς appellabantur Imperatores. Forte igitur saeculi quarti aut quinti opus est, quo Caesares adhuc audiebant, ut e superius allegatis allocutionibus novorum Imperatorum ad Senatum populumque et fortes exercitus, item e Iuliani Misopogone p. 346. ed. Spanhem. constat. Vocabulum ὑπόθεσις autem hic notat *praeceptum, suasionem*, praescriptionem rationis, secundum quam agendum; ὑποτιθέναι est *suppeditare* (nempe consilium), *suadere*, ut nos dicimus *jemandem unter den Fuss geben*. Hinc interdum pro *praecepto* ponitur. Exempla dat DC. v. Ὑπόθεσις. Verti *expositio*. Eo sensu ὑποτιθέναι idem valet atque ὑπογράφειν, *coram oculis lectoris ponere* vel *scribere*.

A. 1. [441, 1.] ταξειδίων. Novi Graeci τάξιν appellant, quod veteres παράταξιν, et ταξιδεύειν in παρατάξει, *procinctu*, ordine bellico, acie et armis esse, stare, procedere.

*) Hinc incipit Commentariorum pars inedita. In fine annotationum ad libr. secundum Reiskius haec subscripsit: *Absolvi rudem hanc Commentarii delineationem bono cum Deo, cui laus et gloria sit soli, die* 10. *Maii* 1752. Postea plura, schedulis insertis, addidit, nonnulla etiam retractavit: quae in editione Bonnensi, suo quidque loco, uncis inclusa leguntur.

Digitized by Google

Hinc ταξείδιον vel ταξίδιον omnis processio in armis et acie, sive in urbe fiat, sive in castris. Infra p. 352. D. 7. τὸ ταξείδιον ποιεῖν significat processionem militarem facere, curare, ducere, eam nempe, quae quotidie fit, monstrandae causa dexteritatis militum in tractandis armis, et dividundis excubiarum vicibus. Sed plerumque notat haec vox processionem militum armatam in castra adversus hostem, et moram eorum in acie et armis, id est expeditionem bellicam.

A. 3. [444, 1.] ἀπλήκτων. *Aplictum* novi Graeci dicunt pro *applicitum* vel *applicatum*, ut ἔξπληκτον (v. DC. h. v.) pro *explicitum* vel *explicatum*. Appellant autem aplictum et applicatum omnem locum, ad quem applicatur, in quem incumbitur, stationem, mansionem.

B. 4. [445, 6.] τῆς Ἀνατολῆς. Partes orientales sunt aut Media et quae mare Hyrcanum respiciunt, aut in specie sic appellabantur olim a Graecis pariter atque ab ipsis Arabibus partes ad Euphraten, interdum quoque partes ad Tigridem sitae; quod pluribus demonstravi in notis ad Abulfedae historiam, et ex Assemanni Biblioth. orientali quoque intelligitur. Hic de Natolia, tractu minoris Asiae, Lydiam et Ioniam complectente (cuius dux hoc ipso loco strategus Anatolicorum dicitur), non cogitandum. Geographica haec illustrare quamvis sit huius loci, non tamen apparatus ad hanc rem necessarius mihi ad manum est; quapropter paucula tantum attingam. *Pylae* confundendae non sunt cum illis Pylis, quas longo tempore post Manuel Comnenus struxit et sic appellavit, teste Cinnamo p. 35. c. fin. *Malagina*, *Μαλάγινα*, *Μαλάγγα*, *Μελάγγινα* est oppidum ad Olympum, Mysiae montem; vid. Du Cange Alexiad. p. 411. Memorat Geographus Nubiensis p. 287. ملاجنة appellans. De *Dorylaeo* Wesseling. ad Itiner. Anton. Aug. p. 203. De *Caborcio* prorsus nihil invenio. *Colonia* est Colonia Armeniae, de qua Wesseling. ad Hieroclis Synecdemum p. 703. et Du Cange Alex. p. 386. Forte est quam Geogr. Nubiens. قلومى vitiose pro قلونى appellat. *Caesarea* hic memorata est Cappadociae, etiam Abulfedae laudata. *Armeniaci* sunt thema aliquod seu provincia, عمل الارمياق Geographo Nubiensi dicta. Legendus de his omnibus Constantini libellus de Thematibus Orientis. De *Seleucia* Isauriae v. Wesseling. l. c. p. 708. *[De *bucellariis* citantur auctores ad Olympiodori Eclogas a Labbeo pag. 90.]* Conf. Fabrott. Gloss. Cedren., Du Cange utroque Glossario, Goar. ad Cedren. pag. 721. B. *Sebastia* est celebris apud Arabes *Siwas*. *Τεφρικὴ* videtur omnino aut ipsa urbs *Tebris*, aut regio eius olim fuisse. Ὁ βαθὺς ῥύαξ est oppidum sic dictum in themate Armeniaco, de quo Du Cange

Digitized by Google

Alexiad. pag. 340. fine. Ῥύακαι est e membranis pro ῥύακα, uti leg.

C. 9. [445, 19.] πόση ἡ ὁδός. Vegetius III. 6. : *dux primum itineraria omnium regionum, in quibus bellum geritur, plenissime debet habere perscripta, ita ut locorum intervalla non solum passuum numero, sed etiam viarum qualitates perdiscat, compendia, diverticula, montes, flumina ad fidem descripta consideret.* Hinc natae tabulae, qualis sic dicta Peutingeriana est, Notitiae imperii, Itineraria, ut Antonini dictum, de quibus vid. cap. 2. doctae dissertationis illustris Francisci Christophori a Scheyb ad tabulam Peutingerianam a se hoc ipso anno Viennae Austriacae ex ipsis membranis fideli ex aere redditam. Exstant in nostro quoque hoc Ceremoniali talium tabularum itinerariarum, sed particularium, specimina duo, nempe in Taxidio p. 283. fine; stationes phanorum et laternarum nominantur, quibus brevi tempore irruptio Saracenorum in solum Romanum elicita ad CPlin nuntiabatur; alterum specimen talium tabularum est L. II. fine capitis 45., Σταδιοδρομικὸν inscriptum. Pertinent huc quoque Notitiae episcopatuum, de quibus ad finem L. II. dicetur.

C. 10. [445, 20.] τὰ οἰκούμενα. Dedi in Latinis *ex orbe Romano*, i. e. ex ditione Romanorum seu Graecorum. Graeci enim illorum temporum se Romanos appellabant. Proprie est *loca habitata.* Quidquid enim ditionis Romanae non est, quamvis abundet hominibus et cultura floreat, Graecis tamen ἡ ἔρημος et ἡ ἀοίκητος dicitur, quoniam ipsis ibi habitare et versari tuto non licet. Eo sensu accipiendum est vocabulum τὰ ἀοίκητα paulo post huius Tactici p. 262. A. 6. Pariter veteres τὴν ἔρημον appellabant, ubiubi quis desertus ab amicis esset; vid. Diogen. Laërt. p. 359. 1. Eo sensu legitur ἔρημος ap. Euripidem in Rheso 214., ἔρημος χῶρος ibi est *hostile solum.* Apud Socratem quoque Hist. Eccles. I. 18. τόποι ἐρημότατοι est *media barbaries*, meditullium ditionis hostium, ubi summa est amicorum penuria. Ait ibi Socrates Constantinum M. sibi comparasse castrensem ecclesiam, quam secum ferret in expeditionem Persicam, ἵνα ἔχῃ κατὰ τοὺς ἐρημοτάτους τόπους εὐκτήριον εὐτρεπισμένον. Eodem modo accipiendus Balsamo Resp. 13., quando clericos castrenses appellat τοὺς μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων κληρικοὺς ἑπομένους εἰς πεδιάδας ἐρήμους, *eos, qui Imperatores sequuntur in campanias desertas*, h. e. *hostiles.* Hinc emendandus Epictetus ap. Arrian. Diss. I. 24. p. 143. v. 11. ed. Cantabr. : καὶ νῦν ἡμεῖς γε εἰς τὴν ἐρήμην κατάσκοπον πέμπομεν, (non εἰς τὴν Ῥώμην, ut ibi editum est,) *nos speculatorem in desertum, i. e. solum hostile, mittimus.* Pari modo ut Graeci scriptores, qui sub Romanorum imperio floruerunt, quidquid Romani

Digitized by Google

iuris non esset, ἔρημον, et quidquid esset, τὴν οἰκουμένην vel τὰ οἰκούμενα dicebant, sic Attici scriptores appellabant τὴν οἰκουμένην quidquid ditionis Atticae esset. Lycurgus orat. adv. Leocrat. p. 178. ult. (in orat. Graec. minor. ed. Hanoviensis.)

258. B. 4. [446, 15.] ἀσύμφθαστοι. I. e. οὐ συμφθάνοντες, *non convenientes*. Saepe adiectiva illa terminatione passiva significationem activam habent, ut apud Diog. Laërt. p. 530. ῥεῦμα δενδρόθρεπτον, *fluvius arbores nutriens*; ἀφώνητος, *mutus*, οὐ φωνῶν, ap. Sophoclem Oed. Col. v. 1347.; μεμπτός εἰμι habet idem Trach. 453. pro μέμφομαι; *accuso*, *increpo*, *vitupero*.

D. 6. [447, 15.] ἐκαπηλεύσωσι. I. e. *expilent*, vel, si mavis, *expellant*, i. e. ex uno loco expulsos compellant in alium; quemadmodum ἐξπελλευτής est vel *expilator* vel *expulsor*, qui debitos fisco census *expellit*, i. e. exigit, aut *expilat*, cum pulvisculo corradit et in saccum suum *compellit*; vid. DC. v. Ἐξπελλευτής.

259. A. 6. [448, 3.] καταβάγειαν. Ex his verbis alium sensum extundere non potui praeter eum, quem in Latinis dedi. Conf. DC. Gloss. Lat. v. *Vagus*, ubi *vagus* dicitur *servus fugitivus*, *nequam*. Tales plani, qui peregrinationum sacrarum praetextu otio torperent et scelera quaevis exercerent, medio aevo erant quamplurimi. Forte leg. est καταβαγεύειαν. Βαγεύειν est novis Graecis *vagari*, v. DC. Gl. Gr. h. v., καταβαγεύειν idem notat, sed potest quoque notare *sinere* vel *facere vagari*, ut supra p. 253. B. 3. habebamus εἰρηνεύειν pro *pacificare*. Proprie est καταβαγεύειν suae vagationis totum stadium decurrere, finire vagum suum absque regula et rectore cursum; κατὰ in talibus compositionibus idem notat, quod *de* Latinorum in *desaevire*, *deflagrare*.

A. 8. [448, 4.] ἀποβαλεῖν. Dicitur ἀποβάλλειν, qui in hosticum irrumpit, praesertim si Constantinopoli sit inferius aut versus austrum situm; ut contra ἀναβάλλειν de illis dicitur, qui e regionibus australibus versus CPlin hostiliter contendunt; vid. Goar. et Combefis. ad Theoph. p. 294. B. Frequenter hoc verbo utitur Diodorus Siculus. Emendandus hinc quoque est Polybius p. 157. 29. ed. Gron. et reponendum ibi ἀπέβαλεν pro ἐπέβαλεν vulgato: διαβάλλειν habet Polyaenus p. 501. pro transvehere navibus ex una regione in aliam.

B. 1. [448, 9.] μινσουράτωρι. *Mensuratorem* appellabant novi Graeci, quem veteres Latini *mensorem*, cuius erat castra praecedere et idoneum metandi locum dispicere atque designare, principique et eius comitibus hospitia procurare et postibus hospitis futuri nomen adscribere; vid. Guther. p. 427., Vales. ad Amm. Marcell. p. 497. A., DC. v. *Mensor* et Μινσουράτωρ.

B. 2. [448, 9.] δομεστίκῳ τῆς ὑπουργίας. Reddidi vocem

Digitized by Google

ὑπουργία famulitium culinare. Proprie est *servitium.* Sed ut Franci *service* dicunt pro supellectile triclinari, quae cibo potuique apponendo et sumendo servit, ita quoque Graecis novis *ὑπουργία* et Latinis novis *ministerium* pariter est supellex triclinaris. Quando ergo dicitur domesticus s. praefectus ministerii, significatur ille, cuius curae et fidei commissa est supellex triclinaris et proinde quoque, qui eam ministrant, inferunt, efferunt, cibos potusque parant, servant. Hinc *ὑπουργεῖν* et *ὑπηρετεῖν* est *servire ad mensam, porrigere dapes, tollere rursus;* et *ὑπηρετεῖσθαι ministratum a famulis cibum potumque accipere*, ut ap. Theoph. p. 42. C. 11.: *ἴδε εἰς ποταπὰ σκεύη ὑπηρετεῖται ὁ υἱὸς Μαρίας.* Ita enim ibi legendum. *Νοτάριος τῆς ὑπουργίας* est *notarius ministerii triclinaris* ap. Leon. Grammat. p. 496. C., ubi loci *πεφαρμαγμένων* restituendum est pro *πεπραγμένων* e Script. post Theoph. p. 245. C. Apud Nostrum p. 261. A. 9. *ἡ χρεία τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, indigentia regii ministerii*, est id, quod requiritur ad serviendum, i. e. cibos apponendum regi, aut id, quod requiritur eo, ut rex cibos serviat s. apponat aliis; verbo ea, quibus opus et usus est in convivio regio. Antiquus ille usus est vocis *ministerium*, quem dixi. Lampridius in Alex. Severo: *ducentarum argenti librarum pondus ministerium eius nunquam excessit;* v. Salmas. T. I. Scr. Hist. Aug. p. 984., Du Cange v. *Ministerium* et *Σερβίρειν*. *Ministrare* Latinis est cibum praebere. Paulus Longobardus VI. 35.: *Carolus M. advenientibus ad se legatis exterarum gentium — ut minus Italiae insidiarentur, nunquam pretiosa vina vel caeterarum rerum delicias ministrabat.* Non multum abludit significatio vocis *δημιουργὸς* strictior, quae significabat eum vel eam, *qui* vel *quae placentas faceret.* *Τοὺς τὰ πέμματα καὶ τοὺς πλακοῦντας ποιοῦντας οἱ πρότερον δημιουργοὺς ἐκάλουν*, ait Athenaeus p. 172., idque probat testimonio Menandri, cui de suo haec subiicit: *ὅτι δὲ ἐκεχώριστο τὰ τῆς ὑπουργίας, πεμμάτων μὲν προνοούντων τῶν δημιουργῶν, ὀψαρτυτικῆς δὲ τῶν μαγείρων*: unde patet, vocabulum *ὑπουργία* iam Athenaei aevo significasse omne studium etc. ad triclinia et eduliorum confectionem spectans.

B. 5. [448, 11.] *σαγμαρίων.* *[De equo sagmario multa Goldastus ad Eginhart. p. 218. Sagmarii equi vel saumarii sunt sarcinis onerati. Ditmar. p. 59.]* Sagmaria hoc in Tactico plerumque pro mulis onerariis sumuntur; vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. II. p. 437. n. 3.

B. 9. [448, 14.] *κονδριζόμενα.* Posset hoc verbum a *σκονδρίζειν* repeti, et hoc a *σκονδυλίζειν.* Nam saepe initiale vocum *σ* omittitur, ut ad p. 265. D. 3. demonstrabo. Saepe quoque *λ* in *ρ* transit et vocalis exteritur. Notat

Digitized by Google

autem *σκονδυλίζειν* idem, quod *ἐκσπονδυλίζειν*, *excidere e vertebris, cervices frangere, sese evertebrare.* Hoc sensu exstat ap. Callisthenem in Vita Alexandri M. msta: *μετὰ δὲ δύο καμπτῆρας σκονδυλίζει ὁ δεξιὸς ἵππος τοῦ Νικολάου.* Ego vero non dubito Arabicam vocem esse. تقنطر est *praecipiti ruina in terram prosterni.* Abulfeda Anno 350. [A. C. 961.] تقنطر بالامير عبد الملك بن نوح السامانى فرسه فوقع عبد الملك فى الارض فمات بذلك, *cernuabat*, ait, *cum al Amiro Abdal Malcko, filio Nuhi, Samanita, equus eius, ut in terram excussus exspiraret.* Operae pretium erit, verbum hoc, quod in Golii Lexico desideratur, et Erpenio Elmacinum interpretanti non perceptum fraudi fuit, aliquot exemplis illustrare et specimen simul notarum edere, quas ante hoc ferme triennium in Arabica Abulfedae verba philologicas et criticas texebam. Haec enim, quae productum eo, illinc petita sunt. Erpenius ergo ad Elmacinum p. 126. pen. verbum hoc *fessus fuit* interpretatus est. Sed debuerat *excussus equo et prostratus fuit.* Venit hoc verbum quadrilitterum a verbo قطر *cecidit in latus.* Ut Graeci duplicandarum litterarum unam per *ν* insertum compensant, ut *πλίνθος* pro *πλίθθος* (vid. Du Cange v. *Πλιθθάριον*), *λανθάνω*, *μανθάνω*, *πυνθάνω* etc. pro *λαθθάνω*, *μαθθάνω*, *πυθθάνω*, qua de re alio loco in his commentariis amplius ago: sic etiam Arabes per Nun epentheticum interdum compensant defectum τοῦ Teschdid, ut قنطر pro قطّر, *canthara* pro *catthara*, تقنطر pro تقطّر, *tacanthara* pro *tacatthara.* Proprie est *tacattara* in quinta coniugatione in *cathr*, h. e. latus, cadere, ut cattara in secunda coniugatione alterum in latus sternere. Scholia ad al Hamasam: القطر الجانب ويقال قطره اى القاه على احد قطريه ويقال بمعناه ايضا قتره. *Latus est* אַלְקֵטֶר. *Hinc* קִטְּרָה *prostravit eum in alterutrum latus; dicitur et scribitur quoque eodem sensu* קתר *per* ת *in secunda radicali.* In Hamasah habetur hic versus:

سموا نحو قيل القوم يبتدرونه باسيافهم حتى هوى وتقطر

Irruerunt super magnum regem hostium, praevenientes eius fugam suis gladiis, a quibus praeceps ruit et in latus se stravit; vid. cl. Schultens. ad Harir. Cons. V. p. 89. In Hamasah minore haud procul initio legitur:

هل غمرات الموت الا نزالك الكمى على لحم الكمى المقطر

Gurgites mortis subire putasne aliud quid esse, quam manus conserere cataphracto super cadavere cataphracti alterius in latus strati?

Digitized by Google

Apud al Maidanum in Proverbiis est de foemina libidinosa

تكاد تقطرها الغلمة

Parum abest, quin ebulliens libido correptam velut insultu epileptico ad terram prosternat.

Hoc itaque verbum, ut alia multa, transsumserunt Graeci ab Arabibus, ut vicinis, et civitate sua donarunt. Du Cange v. Ἀποκοντουρίζειν exponit *equo deiicere* p. 732. Gloss. Gr. De loco scriptoris Neo-Graeci, quem testem adducit, ut extra connexionem posito et non callens huius dialecti iudicare non valeo. Forte derivavit V. D. eam vocem a κόντουρος, equo valido, crasso, carrario, sagmario. Nihil aliud est κόντουρος, quam κάνθαρος veterum, unde κανθήλιος. At novi Graeculi nugacem etymologiam a κοντὸς et οὐρὰ afferunt, quasi sic sola iumenta cauda mutilata appellarentur. Iuvat hac occasione verbum aliud exponere, quo Graeci novi bestiae interitum significant; nempe πλαντάζειν. Exempla habet Du Cange v. Πλαντᾷν. Est nempe πλαντάζειν idem quod πλαττάζειν et πλαταγίζειν, *crepare*, *cum crepitu dissilire*. Ut Latini medii aevi *crepare* et illinc Franci *crever* pro rumpi, perire ponunt, sic Graeci quoque πλαντάζειν, cum quo Germanicum *platzen* convenit. Recte igitur exhibent aliqui codices Nicetae Choniatae πλανταξάντων, ubi alii λακησάντων. Prorsus idem est λακεῖν et πλαταγίζειν. Verba Nicetae haec sunt: πολλοὶ δὲ καὶ ἄνοπλοι καὶ ἄνιπποι εἰς τὸ στρατόπεδον ἐπανῆλθεσαν, τῇ συντονίᾳ τοῦ δρόμου πλανταξάντων σφισὶ τῶν ὀχημάτων.

260. A. 12. [450, 1.] τῶν εἰδῶν. Convenit eum Latina voce *species*, ICtis notissima, quibus idem notat atque veteribus fruges, ut sunt vinum, oleum, frumentum, legumina. Utor verbis Du Cangii in Gloss. Lat. h. v.

A. 12. [450, 1.] κατασιγᾷν. Ita Anna Comnena in Alexiade p. 109. A. 1. de Alexio ait, quod in castra iverit, fratre Isaacio in urbe relicto: ἐφ' ᾧ τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἑδράζεσθαι, καὶ εἶπον τινὲς λόγοι ἀπᾴδοντες ἐξ ἐχθρῶν ἐξακούοιντο, ὁποῖα εἰώθεν, αὐτὸν διασκεδάζειν τε καὶ φουρεῖν τὰ βασίλεια καὶ τὴν πόλιν.

B. 5. [450, 6.] ἐλθόντων. Pro ἐλθουσῶν; redit enim ad τὰς ἀγαθὰς φήμας. Sic solent novi Graeci. Genitivum pluralem masculini et foeminini generis componere amant, tanquam si declinare non nossent.

B. 6. [450, 7.] ῥαθυμίαν. Debuissem *nequitiam* aut *improbitatem* vertere. Est enim saepe idem ac ῥᾳδιουργία. Cf. p. 264. B. 8. Ita usurpavit Athenaeus pag. 17. C. 3.: τῶν δ' ἄλλων ποιητῶν ἔνιοι τὰς καθ' αὐτοὺς πολυτελείας καὶ ῥαθυμίας ἀνέπεμπον, *caeterum vero poetarum aliqui luxuriam*

Digitized by Google

et flagitia suorum temporum recoquebant, aut potius *reiiciebant in vetustiora*. Talis nequitia erat in conviviis τὰς ἀμίδας ἐν ἀλλήλοις περικαταγνύναι.

B. 9. [450, 8.] ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ. Ita membranae. Verti autem ac si invenissem ὁ ἅγιος Καῖσαρ, *venerabilis Caesar*, aut *sacra maiestas Imperialis*, nempe Constantini M.; de quo totus hic libellus loquitur. Praedicatum hoc *Sancti* competit Constantino, sive ut Imperatori considerato: nam omnes omnino Imperatores Graeci Graecis appellabantur ἅγιοι, neque satis valet argumentum, quod celeb. Schöpflinus in epistola ad ill. de Scheyb (v. Tab. Peutinger. ab hoc editae p. 25.) a titulo *Sancti* repetit ad probandum, seniorem potius, quam iuniorem Theodosium in controverso Dickwili Hiberni loco designari: sive singularem spectes, quam Graeci Constantino M. tribuunt, sanctimoniam, ob quam eum parem Apostolis faciunt, nullo forte alio merito, quam quod Christianis libertatem et iura quaedam opesque noxias indulgeret clero, daretque ansam multo plura nunquam concessa sub nominis sui praetextu invadendi.

C. 5. [450, 13.] ᾐτεῖτο. Forte ἠσχολεῖτο. Si bene habet lectio, notabit id, quod in Latinis dedi. Cedrenus p. 671. D. 6. θύειν τὰ ἐξιτήρια hoc dixit: *sacrificare pro fausto ad arma exitu*, seu offerre gratum deo sacrificium, sumere sacram eucharistiam, quam Graeca atque Romana ecclesia pro sacrificio habet. Fuit apud omnes gentes mos ante proelium sacrificare et sacris ritibus se adversus mortis pericula munire aut ad vitam alteram praeparare. Vel ipsi Arabes pagani fecisse dicuntur. Sed hic locus huic causae non est.

C. 7. [450, 15.] ἀπερχόμενος. Idem de Manuele Comneno narrat Nicetas VI. 1. p. 94. A.: τὰ πρὸς τὴν ἔξοδον ἑτοιμασάμενος εἴσεισι τὸν μέγαν νεὼν, ὃς ἀπὸ τῆς θείας καὶ ἀῤῥήτου Σοφίας ὠνόμασται, καὶ τὸ θεῖον ἐπικαλεῖται συνέριθον.

D. 3. [451, 3.] συνοψισθῆναι. *In conspectum et colloquium ipsi venire populum*, i. e. *exercitum*. Eo sensu occurrit hoc verbum apud Theophan. p. 367. A. 7.; συνοψίζειν τινά τινι, *aliquem alicui conciliare*, *unum ad alterum adducere spectatum et collocutum*, habetur ap. Leonem Grammat. p. 473. A. 9., B. 1. et Symeon. Mag. p. 436. D. fine. Vid. ad p. 301. C. pen.

D. 3. [451, 4.] διὰ τριῶν. Non liquet satis, significetne *tribus ferculis*, an *tribus cum amicis*. Probabilius tamen est prius; vid. ad p. 349. C. 5. Verba πλὴν τῆς κυριακῆς abruptiora sunt et subintelligendum Imperatorem tum διὰ τεττάρων, *quatuor ferculis*, pransum fuisse. Mos enim erat illorum temporum, ut die dominico genio aliquanto magis

Digitized by Google

indulgerent et ferculum unum solitis adderent. Qui mos etiam in coenobia traductus fuit. Ita dicitur in Chronico Cassinensi monachorum Cassinensium more fratribus caeteris diebus tria pulmentaria cocta, die vero dominico quatuor apponi: *die vero dominico et in festivitatibus praecipuis etiam quartum addidimus.* V. Murat. Scr. Rer. Ital. T. IV. p. 279. Fragmentum.

D. 6. [451, 6.] *ὑπήντων.* De legionibus Imperatori occurrentibus vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 261. not. t. Theophanes p. 219. C. 9.: *πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀπήει τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα σὺν αὐτοῖς ποιησόμενος, οἱ δὲ ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ ὑπήντησαν αὐτῷ μετὰ τῶν βάνδων ἀπὸ δύο σημείων τοῦ στρατοπέδου, exercitus duces castris egressi ad passus bis mille bandis sublatis processerunt obviam.* Nam *σημεῖον* est *signum militare*, *lapis militaris.*

D. penult. [451, 8.] *κορτῖνος.* Genitivus a *κορτὶς*, pro quo alias dicitur *κόρτη*, *κόρτης*, *cohors*, aula vel aulaea Anastasio Bibliothec., *la cour* aut *la courte*, tentorium regium, praetorium. Vid. Du Cange utroque Gloss. h. v., Goar. et Combefis. ad Theophan. p. 390. A. 3., Goar. ad Cedren. p. 476. C., Constantin. Vit. Basil. Maced. p. 147. B. ult., collata p. 127. C.; Anonym. Ant. Cpt. p. 14. A. et ad Constantin. Porphyr. de Themat. p. 12. et Vulcanius ibid. p. 64.

261. A. 1. [451, 10.] *ἀποκόμβιν.* Apocombium appellant Graeci sacculum sericeum, qui doni nomine in manus datur aut mittitur amicis, aut spargitur in vulgum, aut in ara pro offranda deponitur, cum insutis nummis aureis argenteisve. *Sportulae* olim, item *lucra* haec dona dicebantur, v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 28. Habes quoque *κομβίον* in titulo capitis 55. lib. secundi nostri Ceremonialis. Appositus ad locum nostrum est ille Capitolini in Maximin. p. 24.: *ea semper fuit astutia, ut milites non tantum virtute regeret, sed etiam praemiis* [brabeis] *et lucris* [id est apocombiis et maiumadis] *sui amantissimos redderet.* Successerunt haec apocombia in locum veterum missilium et consularium munerum. Nam non soli Imperatores apocombia aut in ara deponebant, aut in Brumalibus aliisve festis diebus distribuebant inter proceres, aut in circo factionibus mittebant: sed etiam duces urbium singularium, item episcopi, in sua quisque paroecia, civibus apocombia distribuebant, neque licebat alteri hoc facere, nisi venia aut a duce urbis, aut ab episcopo impetrata. Insignis in hanc rem est locus in Gnomico Neapolitano Ioannis Diaconi p. 303.: *his peractis fecit* [Gratiosus, episcopus Neapolitanus] *eum* [Pyrrhum, patriarcham CPtanum] *munera erogare in populo et cathedram ei poni iuxta altare, honorans*

Digitized by Google

eum, ut sacerdotem regiae urbis. Latini medii aevi haec dona *almonarias* et *almonaria* appellabant; v. DC. v. *Eleemosyna*, ubi citat e veteri charta haec: *dedit mihi dimidiam marcam argenti et unum aureum Byzantinum infra almonariam*, id est in apocombio vel sacculo consuto; item haec: *relictae — pro almonariis lacus serici,* id est relictae fuerunt telae serici, quo sacculi, almonarii dicti, inde fierent. *Lacus* est vox Germanica *laken*, pannus. Modo ἀποκομβίον, modo ἐπικομβίον scribitur. Illa prior scribendi ratio constanter in nostris membranis servata; posterius habet Codinus p. 121. 9., ubi ait in epicombiis, qualia per coronationem Imperatorum spargerentur, singulis ternos nummos aureos, ternos argenteos, tandem ternos quoque aeneos fuisse insutos et istorum sacculorum tot sparsos in populum fuisse millenarios, quot placuerit Imperatori. Neutra scribendi ratio contemnenda. Κόμβος novis Graecis δεσμὸς, vinculum, vel potius nodus, bulbus, omne protuberans. Erit igitur ἀποκομβίον σακκίον ἀποδεδεμένον, sacculus seorsim ligatus, ἐπικομβίον autem σακκίον ἐπιδεδεμένον, sacculus colligatus. Sed forte nimis argutor in re, quae Graeculorum imperitiae sermonis patrii et inconstantiae et temerario atque indiscreto vocum particularumque usui debetur. Κόμβος venit a κῦβος, unde *gibbus*. Κῦβον esse omne κῦον, tumens, notum est. Inde *combi* (pro *combin,* κομβὶν et hoc pro κομβίον) est novis Graecis *nodus* in sphaerula precatoria, *der Knopff an einem Pater-Noster*, teste Sponio in Dictionario Graeco, Itinerario eius addito. Inde κομβοῦν πολλὰ χρήματα pro *coacervare, exaggerare multas opes* dixit Malalas T. II. p. 109. ult. et κομβοῦν vel κομβόνειν τινὰ est idem quod κυβοῦν τινα, aliquem χαυνοῦν, ἐπαίρειν, tumidum ventosa spe facere, decipere, deludere. Putabat cl. Leichius ex *impono* esse natum. Verba eius sunt haec: *[Ex vocibus Latinis male intellectis, quas Graeci usurpant, est etiam κομβόνω, *decipio, illudo,* pro *impono*, apud Theophan. p. 126. a.]* Significatio tumoris facile in κόμπος et κομψὸς agnoscitur; κόμβος et κόμπος nihil differunt nisi dialecto. Macedones pro π adhibere β amabant. Hinc ἐγκομβώσασθαι, *sibi apponere* κόμβον, argumentum tumoris, superbiae, ἐγκομψεύεσθαι. Facile liquet, me vexatam illam Petri in Epistola prima dictionem ἐγκομβώσασθε τὴν ταπεινοφροσύνην mente agitare. Significat illa: *facite vos* κομψοὺς, comtos et speciosos humilitate, modestiam vobis apponite ut ornatum speciosum, in quo se quis ostentare et superbire queat; vel etiam reddi potest *exaggerate in vobis humilitatem*, ingentem velut penum et apparatum humilitatis in vobis condite. Vid. de hoc verbo Photii epistolam

Digitized by Google

secundam ab Hoeschelio post Bibliothecam editam. Nicetas Choniates p. 236. B. 10. *ἐγκομβώσεις ἐσθημάτων* dixit, *vestes in tumorem exaggeratas*.

A. 1. [451, 10.] *μαιουμᾶν*. Notat hic et saepe alias refectionem, recreationem, congiarium, donativum, *ἀριστεῖον* aut *φιλοτιμίαν*, quam Imperator militibus exhibebat, ut inde hilares essent, vel in pecunia vel maxime in esculentis, ut ex huius Tactici locis pluribus constat. Nomen obtinuerunt ex quorundam sententia hae refectiones seu dona et illinc institutae hilaritates ex eo, quod solebant olim Calendis Maii aut alio quodam mensis Maii die hilares esse et convivia celebrare, isque dies in specie appellabatur *der May-Tag* et *Mayertag*, *dies Maii*. Memorabilia sunt Scheuchzeri verba in Stoecheiographia p. 57., quibus haec refert ex antiquo Chronico: *Den* 17. *Mai* 1599. *ward auf dem Hofe zu Zürch den Bogen-Schützen ein Mayeten, oder Anken-Braut geben, darein gesteckt ein blühender Traube, reiffe Erdbeere, ein reiffes Rocken und Gerstenaere, und eine Haberthümen.* Quod hic est Mayeten, massa nempe butyri cum infixis aristis, fragis, uvis etc., id est apud Nostrum *μαιουμάς*. In quemcunque tandem diem anni demum incideret talis hilaritas et coëpulatio, appellabatur *Mayettag* vel *Mayertag*. Est in Scriptoribus rerum Brunsvicens. T. III. p. 262.: *Anno* 1526. *am Sontage Kilian d.* 8. *Iulii hielten die Becker von Hildesheim, Braunschweig, Hannover — öhren groten Mayertag in Hildesheimb, und worden do alle Kälber von denselben upgefreten.* Mihi tamen potius videtur *μαιουμᾶν* vox Arabicae originis et sic detorta esse pro *μονιαμαν*. ميمن *καλημέριν*, *ἡμέρα αἴσιος*, felix, beata يوم ميمن Tales transpositiones perquam frequentes sunt apud Graecos omnia susque deque vertere et corrumpere natos. Tales porro Maiumas seu dies solennes hilaritatis annuae statis temporibus recurrentes iam Iuliani Imp. aetate in usu fuisse, ex eius Misopogone p. 362. D. 3. patet, ubi vid. Petav. in not. et Du Cange utroque Glossario et Goar. ad Theophan. p. 380., sed praecipue Rivinus et Frankenstein, qui argumentum hoc ex professo tractarunt.

A. 9. [451, 16.] *σφακτά*. Caro caprilla, licet nobis in usu non sit, fuit tamen olim multo frequentissimus cibus Graecis medii aevi, et ipsis Romanis quoque frequentatus, ut e Script. Hist. Aug. T. II. p. 646. et alibi constat.

A. 11. [451, 17.] *φιλοτιμίας*. Saepe recurret haec vox in hoc codice pro liberalitate, dono gratuito, quod quis studio laudum et honoris impulsu ambitionis dat. Quem significatum huic voci et verbo *φιλοτιμεῖσθαι* adstruxit cel.

Digitized by Google

Ernesti in Actis Erudit. m. Augusto Anni 1731. p. 449. Ita *φιλοτιμεῖσθαι τὴν ζωήν τινι, spiritum alicui ex gratia et misericordia indulgere.* Conf. p. 218. C. 8. et 360. C. 7., ubi interpres non recte cepit. Eodem quoque sensu accipi debet apud Procopium Anecdot. p. 33. antep., ut e p. 36. 1. et Euagrii loco, quem Alemannus istic citat, constat. Plura exempla habet Salmas. ad Vopisci Aurelianum p. 499. 504., ubi etiam de bucella largitionali vel pane civili aut gradili pluribus agit.

B. 2. [451, 19.] *ἀερίου.* F. leg. *ἀερικοῦ.* Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et de *συνωναῖς* idem. Quae sint *συνωναί*, declarat optime Procopius in Anecdota p. 98. 5. et 102. 20., ubi Alemannus frustra est *ἀννώνη* pro *συνωνὴ* substituere laborans. Est autem comportatio frumenti ad certa praescripta loca, quod maxime molestum accidebat colonis, ut e locis Procopii citatis et Themistio p. 118. D. constat. Nata est ea vox ex mala aut scriptione librariorum aut pronuntiatione vulgi pro *σιτώγη*, id est *σίτου ἀγωγή*, ut *χυματώγη*, quamvis illud ab *ἄγω*, *duco*, *conduco*, *conveho*, hoc ab *ἄγω*, *ἄγνυμι*, *frango*, repetendum sit. Hodie *Awariz* appellatur hoc contributionis genus a Turcis, ut patet e La Croix Etat présent de l'Eglise Grecque p. 7., ubi appellat *tribut annuel pour la fourniture de l'orge, foin, paille et bois, que les Grecques de la campagne sont obligéz d'amener aux serails du Grand Seigneur, des Vesirs et autres grands officiers.* Appellatur autem عوارض *αἱ προβολαί, τὰ προβεβλημένα τοῖς ὑποζυγίοις.*

B. 4. [451, 20.] *εἰδικοῦ.* Quod hic ait maiumas ex privato peculio, non ex generali aerario desumi, egregie confirmat locus Agathiae p. 69. 16. ed. Vulcan.: *ταμίας ἦν - οὐ μὴν τῶν ἐκ τῆς δασμοφορίας ἐρανιζομένων, ἀλλὰ τῶν, ὅσα ἐκ τῶν βασιλείων θησαυρῶν ἐπεπόμφει, ἐφ' ᾧ τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν ταῖς μάχαις τὰ προσήκοντα γέρα κομίζεσθαι.* Noster tamen maiumadas non prorsus negat e publico fisco sumi, sed monet tantum, ubi nihil suppeditent fiscus aërici seu contributionum pro usu communis aurae, et fiscus aerario militari proprius, sitonarum scilicet seu contributionum, quibus coloni excusationem a deportatione specierum annonariarum ad longinqua loca redimant; hi duo fisci publici si nequeant praestare, quod sumtibus illis faciendis sufficiat, tunc e re privata principis illos peti.

B. 8. [452, 3.] *ταγμάτων καὶ θεμάτων.* Constanter id in nostro codice observatur, ut *τάγμα* de cohorte urbana et praesertim palatina, *θέμα* vero provinciale appelletur. Alii quoque scriptores, quamvis interdum varient et urbibus quoque municipalibus atque provinciis *τάγματα* tribuant, ple-

Digitized by Google

rumque tamen Nostro consentiunt, v. Leo Grammat. p. 478. C. 7. et Script. post Theophanem p. 222. A. et 240. B. fine.

B. 10. [452, 4.] *ἀληθινῶν βορκαδίων*. *Stragulis* verti. Et pertinent profecto *τὰ βορκάδια* ad genus stragularum. Sed debueram et hic strictius interpretari, et p. 280. A. 1. non eandem in Latinis vocem ignotam lectori reponere, quae in Graecis est. Non enim mihi tum, quum illos locos verterem, constabat, *borcadium* significare ricam, calyptram capitis, quae equis induitur, et manasse ab Arabico برقع *borca*, rica, calyptra capitis et vultus. Ut Noster l. c. *τὰ σαγίσματα*, stragulas, tegumenta dorsi et *τὰ βορκάδια*, tegumenta vultus et capitis, coniungit, ita quoque Nicetas Choniates iungit *τὰ σαγίσματα* et *τὰς κεφαλαρέας*, quae idem prorsus sunt cum borcadiis, *ἄλογα* enim *μετὰ κεφαλαρεῶν καὶ σαγισμάτων* memorat in Manuele. *[Equi Imperatorum purpurati a scriptoribus narrantur, quod nulli praeterea licebat; v. Villharduin. p. 288.]*

262. B. 4. [453, 16.] *προπορεύεσθαι*. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Antegarda*, et Gr. v. *Ἀντικένσωρ*. Olim enim hi praecursores *antecessores* audiebant, item *praeparatores*, nec non *stratores exercitus*, quod nomen ipsis commune erat cum extremo agmine, quod tergum tueretur: v. Du Cange ad Alex. p. 475. Medio aevo tam apud Graecos, quam Latinos, imo et Arabes atque orientales, mos erat exercitum in quinque *μοίρας* dividere. Unde exercitus quoque الخميس appellabatur. الخميس الجيش الكثير الذكهم القلب والجناحان والمقدمة والساقة *al Chamis dicitur exercitus, quia quinque partibus constat*, (verba sunt al Wahidaei ad al Motanabbium,) *corde* [*media acie*, quae *quinta* dicitur *et maxima atque regia* Wittekindo de Gestis Saxonum L. III.], *duabus alis* [sunt Nostro *οἱ πλαγιοφύλακες*], *praecursoribus* [les avant-coureurs, l'avantgarde] *et subsecutoribus* [l'arrière garde]. Notanda hic vox Arabica الساقة *as Saka* vel *Saka*, absque articulo, quod eam Graeci quoque adhibuerunt, ut constat ex Du Cange Gl. Gr. v. *Σάκα*, ubi locum Anonymi citat, ex quo constat, vocem Graecis idem quod Arabibus notare, nempe *postremam aciem*. Videtur a ساق *crure* significatio haec repetenda esse, quia, ut crus postrema et vilissima pars hominis est, ita postrema acies exercitus. Ex eo quoque hominem vilis sortis, *ἀγοραῖον*, ساق quasi *cruralem*, aut unum de crure, id est postrema acie, appellarunt Arabes. Quam ipsam quoque vocem Latini sequiores assumserunt. Vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Alfechna*, pro qua reponendum est *alfetna* vel *alfethna*; notat ea *seditionem, tumultum, rebellionem*. Dignus est locus, qui hac occasione

Digitized by Google

exponatur. Citat ibi ex vetere charta haec: *Non requiram contra tuam partem plus terram nisi istam - in qua non ponam tibi Azaquia* [الساقية, τοὺς ἀγοραίους, exactores vel sequestros milites, qui tantisper, donec exegerint debitam pecuniam, in istis castris agrisve excubent] *aut al hodera*, [الحضراء semper praesentes, προσμοναρίους, perpetuos praesidiarios,] *qua tibi terram tuam tollam, nec pro pacem*, [id est per pacem, tempore pacis,] *nec pro alfetna*, [neque tempore tumultus, belli,] *nec cum Mauros nec cum Christianos* [id est sive cum Mauris illud bellum geratur, sive cum Christianis]. Sed redeo ad argumentum meum. In quinque partes quoque divìdit Nicetas p. 72. et cum animali comparat, caput [antecursores], armos [τοὺς πλαγιοφύλακας], truncum [seu corpus militiae] et crura [τοὺς νωτοφύλακας] habens. Verba eius haec sunt: *Ἀνδρόνικος μὲν ὅσα καὶ ζῶον τὴν στρατιὰν εἰς κεφαλὴν καὶ μέρος τὸ κατόπιν καὶ μέλη ἀνάλογα τῷ παντὶ συνδιαθέμενος εἶχεν.*

B. 8. [453, 19.] *στρεφομένων.* Verbum *στρέφεσθαι* est *moras nectere.* Nam qui loco aliquo procedere cunctantur, in orbem se aliquoties et modo hac, modo illac vertunt, invito discessu; *ῥαθυμία* potest quoque hic loci *nequitiam* significare. Vid. supra p. 260. B.

B. 9. [453, 20.] *πλαγιοφύλακας.* Novi Graeci *πλαγία* pro *πλεῦραι* dicebant, ut supra iam observavi. Sunt ergo *οἱ πλαγιοφύλακες laterum custodes.* Videntur iidem esse cum *τοῖς παραβανδίταις*, de quibus Du Cange v. *Βάνδον.*

AD PARTEM ALTERAM.

P. 263. Inscript. 1. [455, 1. *inscr.*] *ἐν Χριστῷ.* Ordinarius hic erat titulus Byzantinorum Imperatorum, *in Christo, aeterno rege, rex Romanorum*, quo volebant dicere, se omnem auctoritatem Christi gratiae debere et eius, ut aeterni regis, loco et mandato regnare. Minus erat *ἐκ θεοῦ* vel *ἐν θεῷ*, quem titulum minoribus principibus tribuebant, de quo alibi dicam. Inde manavit nostrum *Wir von Gottes Gnaden*, *Nos Dei Gratia.* Hinc etiam *θεοστεφεῖς*, *θεοστέπτους*, *θεοπροβλήτους* etc. sese appellabant. Exempla natant hoc codice.

264. A. 5. [457, 1.] *μουσικῆς Ἑλληνικῆς.* Doctrinae elegantioris, quae e libris vetustorum gentilium Graecorum comparatur. Nam novi quidem Graeci ut se dignos vetustis doctrinis non iudicarunt, sed ineptias divinis artibus, quibus veteres cla-

Digitized by Google

ruere, fato quodam suo et insania monachorum praetulerunt, sic etiam veterum nomen repudiarunt, se Romanos appellarunt et dici voluerunt, Ἕλλην autem pro turpissimo convitio reputarunt. Ἕλλην illis est idem atque paganus, idololatra, et Ἑλληνικὸς idem atque gentilis.

B. 5. [457, 11.] πλατικώτερον. *Fusiuscule, ubertim,* cum non nimio ordinis atque elegantiae studio. Hinc putant aliqui dictum Platonem, quod eius oratio luxuriaret et falcem pateretur, quod quae brevibus dici potuissent, per ambages enuntiaret et iteraret saepius. Vid. Diogen. Laërt. p. 166. et p. 267. 12., ubi Timo Sillographus ipsi τὴν πλατυῤῥημοσύνην obiectat et ipsum ἀνάλιστον appellat, quales sunt aquae πλατεῖαι apud Herodotum et Hippocratem, crassae, quae salis et roboris parum idque valde dilutum habent et linguam parum afficiunt. Conf. Du Cange v. Πλάτος.

C. 2. [457, 19.] τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου. Etiam hoc praedicatum in titulis Impp. CPtanorum valde frequens, praesertim Michaële, Theophili et Theodorae filio, posteriorum omnium, qui titulum hunc de more et iure sic gesserunt, ut reges Franciae titulum *Christianissimi* et reges Hispaniae *Catholici regis.* Nam ante illum Michaëlem fuerunt Imperatorum multi, qui eo, quod imagines sanctorum et Christi non venerarentur et tanquam idololatriae luculenta argumenta statuisque numinum gentilium hilum non sanctiores, non diversas, summotas orbe Christiano vellent, meruerunt hoc titulo ab insulsis monachis privari, quibus logica sua suadebat, neminem posse Christum amare, qui pictum lignum aut dolatum in crucifixi figuram divinis honoribus non haberet, aut concidere vel comburere auderet. Postquam autem, regnante foemina superstitiosa, clero non magis sano obnoxia, vicisset tandem deterior pars sancitumque in concilio fuisset, eum pro impio habendum, diris omnibus devovendum et honoribus omnibus spoliandum esse, qui putidas imagines non summo in loco et oculis suis carius haberet: eoque factum, ut vel fortissimi Imperatores camarinam hanc movere et iumento suo sibi malum arcessere non auderent: mansit deinceps philochristi et orthodoxi titulus Imperatoribus illibatus et omnibus communis. Leoni autem Isauro, Constantino Copronymo, Leoni Armeno, Michaëli Balbo et eius filio Theophilo nunquam videas eum tribui, quamvis saeculo IV. iam in usu esset, ut constat ex Apologia Athanasii ad Constantium: ὁ λαὸς πάνυ πολὺς καὶ τοσοῦτος ἦν, ὅσον ἂν εὔξαιντο κατὰ πόλιν [quavis in urbe] εἶναι Χριστιανῶν φιλόχριστοι βασιλεῖς. In Concilio VI. appellatur Constantinus Pogonatus ὁ εὐσεβέστατος καὶ φιλόχριστος μέγας βασιλεύς. Verum non solis Imperatoribus proprium erat praedicatum ὁ

Digitized by Google

φιλόχριστος, sed etiam privatis singularibus hominibus et urbibus et gentibus tribuebatur. In Actis Concilii Ephesini contra Cyrillum est *ὁ μεγαλοπρεπέστατος καὶ φιλόχριστος κουβικουλάριος Σχολαστίκιος*. In loco Concilii VI., quem Du Cange v. *Ἔξαρχοι* citat, audit Italia *φιλόχριστος χώρα*. Palladae in Anthologia p. 357. audit CPlis *ἡ φιλόχριστος πόλις*. Recte enim ibi *τῇ φιλοχρίστῳ πόλει* exhibet codex Reimarianus pro *φιλοχρήστῳ*, quod Stephanus dedit, probatque hic locus, Palladam et CPli vixisse, et post Constantinum M. et Christianum fuisse. * [*Ὁ φιλόχριστος λαὸς τῆς θεοφυλάκτου ταύτης πόλεως* est apud Theophan. p. 322.] * de eadem CPli. *Οἱ φιλόχριστοι προσγενεῖς αὐτοῦ* est in iure Graeco-Romano p. 242. Apud Nostrum infra p. 376. B. 9. est *ὁ φιλόχριστος στρατός*.

265. A. 4. [458, 16.] *τῶν ἀγελῶν λογοθέτῃ*. Rationalis gregum Caesaris proprie procurator saltuum appellabatur, ait Guther. p. 691. et 692. Magister pecoris, ait, qui et saltuarius. Goar. ad Codin. p. 31. n. 49. ait, eum esse secundum Theodoretum *τὸν τῶν ἰδίων τοῦ βασιλέως κτημάτων καὶ χρημάτων ἡγεμονίαν πεπιστευμένον*. Nimis late, ni fallor.

A. 5. [458, 17.] *ἔκθεσιν*. *Ἔκθεσις* est formula *ἐκτεθεῖσα*, publice proposita, *τῶν ἐκτεθέντων*, publice expositorum, cuique imputatorum, impositorum onerum. Vid. L. II. c. 49. inscriptio. Est ergo *ἔκθεσις τῆς Φρυγίας καὶ Ἀσίας* formula, qua praescribitur, quot equos mulosve Phrygia et Asia praestare debeant. Ita paulo post est *ἔκθεσις τοῦ μινσουράτωρος* formula, quot et quae mensurator (le fourier) secum ducere debeat; *ἐκτίθεσθαι* supra aderat p. 58. in scholio pro imperare; *ἔκθεσις* apud Constantin. in vit. Basilii pro formula occurrit, qua beneficium aliquod alicui assignatur.

265. B. 1. [459, 3.] *διά*. Usu novae Graeciae *διά* notat Latinum *de*. In capitum inscriptionibus frequens est. Ita in libello novo Graeco Romae edito anno 1659. Neophyti Rhodini *περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλοσόφων, ἁγίων καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνθρώπων, ὅπου ἐυγήκασι ἀπὸ τὸ νησὶ τῆς Κύπρου*, *de Cypriis claris*, paene omnibus capitibus praescriptum est hoc *διά*. Ita p. 12. cap. 1. habet hanc inscriptionem *διὰ τοὺς ὀνομαστοὺς καὶ περιφήμους ἀνθρώπους ἐθνικοὺς τῆς νησιοῦ τῆς Κύπρου καὶ περὶ ἡρώων*. Ita quoque apud Malalam T. II. p. 72. 4. Sed neque vetustis videtur ille particulae huius fuisse usus ignotus. Certe apud Diogenem Laërtium p. 555. penult. legi *διαπορεῖσθαι τῆς διηγήσεως* pro *ἀπορεῖσθαι διά* (id est *περὶ* vel *ὑπὲρ*) *τῆς διηγήσεως*. Data occasione insignem hunc locum emendabo. Sic nempe legendum illum esse existimo: *ἔν τισι μὲν οὖν ἑρμηνευομένοις κατὰ λέξιν σὴν δοκεῖ δύναμίν τινα περιέχειν - ἅπερ ἐστὶν ἐν*

Digitized by Google

εὐθυτάτῃ κείμενα ῥήσει, quae quidem plana et vulgari dictione enuntiasti, τῶν δὲ πλείστων ἐπέχειν σκότον, plurimis autem tuarum sententiarum creditur incubare tenebras. Interdum tamen verti *διὰ* praepositione *pro*. Et sic quoque adhibet Malalas T. II. p. 99. 18. et p. 126. 7. a fine. Psellus (apud Du Cange Gl. Gr. p. 1662. init.): *διὰ δόρασι χρᾶσθαι τοῖς ποσὶ, pedibus pro hastis uti*; vid. paulo ante A. 11.

B. 6. [459, 6.] *χαρτουλλαρίου*. Saepe in hoc tactico militari mentio fit chartularii stabuli. Videtur hic idem esse cum illo, cuius meminit Cinnamus L. III. passim, ut hominis militaris, et de quo Du Cange in notis ad Cinnamum p. 452. agit, ubi inter alia scribit: „Imperatoriis equis praefectus erat Chartularius, ut docemur ex Zonara in Leone Isauro p. 85. et Niceta in Isaacio Angelo L. III. n. 2. Magnum chartularium eo nomine in aula meruisse scribit Codinus de offic. aulae cap. V. n. 6., illiusque potissimum fuisse munus, ut equum peregre aut quovis e palatio profecturo Imperatori ad palatii ipsius portam adduceret."

B. 6. [459, 6.] *ἐπείκτου*. Vertitur passim (ut apud Theophan. 306. C. 9., Leon. Gramm. p. 479. D., Cedren. p. 442. A.) *praepositus operi et cum plena potestate dominans* aut *compulsor et praefectus operarum*, qui desides urget, ut promoveatur et absolvatur opus, *ἐργοδιώκτης*; vid. locus ex Actis S. Sebastiani, quem citat Du Cange CPl. Christ. p. 87. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 328., ubi ait compulsorem esse, qui fiscalia debita exigit et lentos debitores ad solvendum compellit. Fallitur ergo Gutherius, qui p. 713. putat exactorem auri argenti esse eum, qui a cusoribus exegerit. Nam, nisi talis est, qualem dixit Valesius, est certe ille, qui aurum argentum explorat, num probi sit commatis. Sed haec huc non pertinent. Saeculo XIII. tales operarum compulsores in Francia *hasteurs* appellabant, v. Du Cange v. *Pagius*.

C. 2. [459. 8.] *σαφραμέντων*. Quoquo me vertam, non invenio, qui me doceat, quid *σαφραμέντα* aut *σαφραμέντοι* fuerint. Dubium enim, quomodo extulerint, in masculino an in neutro genere. Ne coniectura quidem probabilis succurrit. Quamvis enim *γ* et *υ* et *φ* passim permutari sciam a novis Graecis, ut cogitari possit *σαφραμέντα* positum hic esse pro sacramentis, *σαγραμέντα*: ut *σαῦμα* (quod Graeci ut safma pronuntiant) pro *σάγμα* habet Du Cange: quid tamen sibi volunt *sacramenta* hic loci, ubi de genere quodam vili militiae sermo est, ut sunt agasones, calones? Si esset *σαφματάριοι*, acciperem pro *σαυματάριοι* vel *σαγματάριοι*, praefecti oneribus et mulabus atque equis sagmariis onerandis et exonerandis. Una est coniectura, in qua tantisper aliqualiter acquiesco, do-

Digitized by Google

nec meliora edoctus fuero, nempe τοὺς Σαφραμέντους ve Σαφραμέντας [supponam vocem generis masculini esse] eosdem esse, atque τοὺς Σαφρομάτους vel Σαυρομάτους et Σαυρομάτας. Fuisse autem Sauromatas a Graecis pro mulionibus adhibitos, id deberet ex idoneis auctoribus demonstrari. Cogitavi aliquando, essetne vox ab Arabico ضفر *plexuit funem, lorum*, non in rotundum, sed in latum, quo casu significaret saframentarius *restionem*. Est sane restionum, praesertim coriariorum (*Sattler* appellamus, Franci *sellier* dicunt,) magnus usus in exercitu. Infra quoque p. 284. B. 4. dicuntur Saframentarii equos caligasse. Quod sane optime in sartores lorarios quadraret. Sed non video, unde terminatio *μέντα* et *μεντάριοι* venerit.

C. 3. [459, 9.] τῶν τεσσάρων Κομήτων. Intelliguntur comes scholariorum, excubitorum, hicanatorum et arithmi. Κόμης autem Leoni in Tacticis est ὁ τοῦ ἑνὸς τάγματος ἢ βάνδου ἀφηγούμενος.

C. 4. [459, 10.] νομίσματα τκβ΄. Nescio quo errore et inadvertentia in Latinam interpretationem numerus 324. irrepserit pro 322. Nolo me in rationem litrarum et numismatum et rei nummariae Graecorum recentium immittere. Vastus ille campus est et ingenii otiique non mei. Saltim id monebo paucis, litram auri numismata seu solidos aureos 74. continuisse. Nam 74. quater additum efficit 296. Reliqua ergo sunt numismata 26., quae quod quatuor litris deest ad complendam summam 322. numismatum supplent.

C. 9. [459, 13.] τὰ Μαλάγινα. Recurret aliquoties in hoc Tactico mentio stabuli regii ad Malagina. Memorat illud quoque Geographus Nubiensis p. 287., ubi leg. اصطبل (non اصطيل).

C. 10. [459, 14.] κόμης τοῦ στάβλου. Ergo iam Constantini et Leonis tempore fuerunt comites stabuli, neque demum a Francis in orientem sacrae militiae causa tendentibus invecti et ad Graecos propagati tempore Alexii Comneni, quod vult Goar. ad Codin. p. 24. init.

D. 2. [459, 16.] σφραγίζονται. Ita quoque milites cauterium in manu accipiebant, et de Scythis Romano solo et in servitutem receptis scribit Eunapius in Excerpt. Legat. Hoesch. p. 12. οἱ οἰκέται βασιλικὰ παράσημα ἔχοντες.

D. 3. [459, 17.] καπούλας. Sic efferunt novi Graeci pro σκαπούλας. Est enim ipsis in more positum σ initiale abiiciendi, ubi requiritur, et ubi non opus neque mos est, addendi. Infra p. 299. C. 6. est κάμνον pro σκάμνον. Apud Mauric. Strateg. I. 2. καπλίον, *scapulare*, *cucullio*, ἐπωμίς. Similia permulta habet Du Cange Gl. Gr., ut καρθμὸς pro σκαρθμὸς, *subsultus*, πιθάμη, *spithama*, καμπιοῦσα pro σκαμ-

Digitized by Google

πιοῦσα, *scabiosa*, planta; *κοῦλκα* pro *σκοῦλκα*, *excubiae*; *κουλκεύειν* pro *σκουλκεύειν*, *excubare*, item *speculari*, *explorare res hostis*. Est enim (idque liceat mihi paucis in transitu attingere) ab *exculcare* pro *explorare*. Exculcare et extundere aliquid undeunde dicunt Latini pro studiosa inquisitione comperire, deprehendere, *proculcare* quoque dicebant pro *praecurrere*, prius explorare. *Φάλεια* dicunt novi Graeci pro *σφάλεια*, et hoc pro *ἀσφάλεια*, *securitas*; *φαλιάζειν* et *φαλίζειν* pro *σφαλλίζειν*, *aliquem decipere*, facere labi, in sphalma inducere; *κονδάπτειν* pro *σκανδάπτειν* habet Malalas p. 410., *cernuare*, ubi interpres fatetur de verbi significatione sibi non constare; *τοβίον* pro *στοίβη*, *tomentum*, et *τρέλος* atque *τρέλλος* pro *στρεβλὸς*, *mente motus*, *insanus*, novi Graecitatis est; item *χαλεύειν* pro *σχαλεύειν*, *fodicare*, et *χαράκειν* pro *σχαράκειν* aut *σκαράκειν*, *oriri*, de sole. Verbum hoc est Arabicum شرق *Scharack*, unde *Saraceni*, id est populi orientales. Etiam in medio saepe sigma omittunt hi homines, ut *φαγύλιον* pro *φασκώλιον*, nisi a faciali derivare malis. Addunt contra sigma ridicule, ut pleraque eorum instituta sunt, ubi non oportebat. Sic *σκαρφίον* dicunt, *sors*, proprie *καρφίον*, *festuca*, qua sortiebantur; item *σκνίθθες*, *urticae*, pro *κνίδαι*. Moris huius *σ* initiale omittendi vestigia etiam apud antiquos reperio. Glossae *γροφὶς*, *ὖς* habent pro *scrofa*. Vid. quae Grammatici ad Aristophan. de *κίνδαψος* et *σκίνδαψος* annotarunt. Hesychius *φαιρίδδεν* Laconibus tribuit pro *σφαιρίζειν*.

D. 5. [459, 19.] *λαβιδοῦνται*. Vid. finis praefationis ad Tomum primum, ubi dixi verbum hoc significare *fibulare*. Didici hoc e Polybio, qui L. VI. p. 469. D. 6. ed. Wech. voce *λαβὶς* utitur, quae ibi *fibula* redditur; *πυκναῖς λαβίσι καταπερονᾷν*, *crebris fibulis configere*, id est acubus apprehendentibus, arripientibus continentibusque immissa, occurrentia.

D. antep. [460, 3.] *μετὰ σωκαρίων φορτωμάτων*. Forte leg. *μετὰ σωκαρίων καὶ φορτωμάτων*. Sunt autem *σωκάρια* *funes*, forte a *σώω*, *congrego*, *colligo* in unam massam, contineo, unde *σωρὸς*, *acervus*, v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et v. *Σόκκος*, sic enim scribitur in Olympiodori loco apud Photium, ibidem citato, qui Chilmeadum non praeteriit, quin eum scite recteque ad Malal. T. II. p. 68. exponeret.

266. A. 5. [460, 9.] *ὁ Ὀψικιανός*. Asiae minoris nonnullae provinciae temporibus labentis imperii Romani mutabant vetusta nomina novis, quae ab illis militiae generibus petebantur, quae, missione impetrata, pro praemio exactorum stipendiorum in illis provinciis collocabantur et fundis militaribus donabantur. Tales erant thema bucellariorum, thema optimatum et thema obsicii vel obsequii. Est *thema*, *θέμα*;

districtus, in quem ἀπετίθεντο, deponebantur milites, qui in castris, aut in urbe regia vel praetorianis non militarent. Bucellarii erant, qui bucellam seu panem biscoctum aut facerent aut acciperent. Optimates erant initio delecti et optati milites de Gothis captivis. De utroque militiae genere suo loco dixi. Thema tandem obsequii mihi videtur illa provincia fuisse, in quam deponeretur exacta militia illud militum genus, quod *Obsequentium* nomen habuit, ab Imp. M. Antonino philosopho inditum; de quo Iulius Capitolinus T. I. Scr. Hist. Aug. p. 369. haec narrat: *servos, quemadmodum Punico bello factum fuerat, ad militiam paravit, quos voluntarios exemplo volonum appellavit. Armavit etiam* [militaribus scilicet armis] *gladiatores, quos Obsequentes appellavit.* Videtur hoc militiae genus, Obsequentium dictum et e gladiatoribus ad bellum armatis ortum, non ultra saeculum unum alterumve durasse, quamvis Bithyniae agris, in quos exacta militia deducebantur, Obsequii nomen deinceps manserit; quemadmodum de vicinis agris Ponticarum provinciarum factum, quamvis militum et Bucellariorum et Optimatium genus atque nomen desiisset. Videtur autem Marcus Imp. gladiatoriam illam militiam *obsequentes* et *obsequium* ideo appellasse, quod ubicunque esset aut quo iret Imperator, eum obsequi deberent seu comitari.

B. 4. [460, 18.] ὁ τοῦ σακελλίου. Occurrunt hic nomina dignitatum, seu potius officiorum aliquot, quae singula illustrare animus non est. De officiis domus Augustae disputatio perampla et perardua est meisque viribus superior. Unum alterumve, quod non inutile mihi videatur esse, saltuatim quasi adspergam. Quis igitur sacellius fuerit, quum perspicue non tradatur, coniecturam, ut in obscuris rebus, proponam. Distinctum eum esse a sacellario, de quo alibi dixi, locus noster et alii multi testantur. In eo paene consentiunt viri docti, sacellio cum privata re Imperatoris negotium fuisse. Ex eo, quod p. 68. D. praefectis hospitalium et invalidariorum iungitur, et quod chartulario sacellii subesse p. 417. A. 9. inter alios officiales dicuntur non tantum modo dicti praefecti hospitalium et invalidariorum, sed etiam chartularii τῶν οἴκων, id est mea sententia τῶν εὐαγῶν οἴκων seu monasteriorum, praesertim ab Augustis vel Augustabus conditorum, subnata mihi est suspicio, fueritne sacellius idem cum capellano vel sacellano aut almosinario vel eleemosynario, quamvis potestate minor. Munus eius certe perinde ut eleemosynarii erat pauperibus eleemosynas principales erogare, ipsis tesseras exhibere, ad quarum exhibitionem suum victum acciperent statutisque diebus ad sacram mensam admitterentur. Dictus ergo a sacello seu sacculo fuerit, quomodo Graeci vi-

Digitized by Google

dentur almonariam vel almosynariam bursam appellasse. Attamen, ne quid dissimulem, p. 417. A. modo laudata sacellii chartulario non tantum subesse dicuntur officiales ad religionem pertinentes, ut praefecti hospitalium, senilium, chartularii monasteriorum, sed etiam civiles, notarii regii, protonotarii legionum aut provinciarum, mensores frumenti, et, quod omnium maxime ab ordine sacro abhorret, praefectus thymelae. Non parum hic locus meam sententiam labefactat.

B. 7. [461, 3.] ὁ ζυγοστάτης. Mirum videri queat, quare libripendes in bellum et castra ducti fuerint. Non parvus tamen eorum ibi quoque usus erat. Ipsorum enim erat aurum argentumque num probum sit explorare, idque una cum gemmis, margaritis, veste et supellectile quavis pretiosa aestimare. Si quid ergo hostibus adimeretur in praeda cusi auri argentive aut supellectilis pretiosae, operis elegantis et artificiosi, debebant illi hoc aestimare, ponderare, ut quid dignum sit in sacrum vestiarium inferri, et quanti faciendum, aut si quid sub hasta publice secandum esset, pretium eius sciri posset. Alias in quavis urbe maiore constitutus erat libripens, qui monetas exploraret, num probae et cuius ponderis, ideoque natas controversias dirimeret. V. Panciroll. de magistr. municip. c. XIV. Propterea quoque in receptione pecuniae adhibebantur, ut constat e Menandro Protectore, cuius verba p. 120. Excerpt. Legation. Hoeschel. haec sunt: *παραγινομένων τινῶν Περσῶν εἰς τὸ Δάρας, οἷς τὸ τοιόνδε ἐν φροντίσιν ὑπῆρχε* (nempe receptio nummorum, quos Romani Persis debebant) *ἅμα ἐνίοις τῶν ἑρμηνέων καὶ τοῖς τῶν πλαστίγγων ἐπιστάταις, ἀπεκατέστη τοῖς περὶ τὸν Ζὶχ τὰ ὀφειλόμενα χρήματα τῶν ζ ἐνιαυτῶν*, item Zosimo IV. 28. p. 412. ed. Cellar.: *ἦν ἰδεῖν τοὺς ἀργυραμοιβοὺς καὶ ὀβολοστάτας καὶ ἄλλους ἐπ' ἀγορᾶς τὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων αἴσχρότατα μετιόντας, ἐπιφερομένους τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα, καὶ τοῖς πλείονα τελοῦσι χρήματα* (ita leg.) *τὰς ἐπαρχίας παραδιδόντας.* Verum non aureos argenteosque tantum nummos et vasa censebant, quapropter etiam infra p. 427. C. 7. zygostatae et aurifabri palatini coniunguntur: sed etiam purpuras aestimabant, verine luminis, an falsae et subditiciae essent, item gemmas et alia pretiosa. Insignis hac de re locus est apud Themistium orat. XXI. p. 247. B., quem non pigebit adscribere: *ἦ πρὸς Διὸς, εἰ μέν τις χρυσίον ὑπόχαλκον, ἢ πορφύραν ἐψευσμένην τὸ ἄνθος ἢ λίθον ἐπιβουλεύσας εἰς τὴν ἀγορὰν ὑμῖν εἰσαγάγοι, ὀργιεῖσθέ τε καὶ οὐκ ἀνέξεσθε, ἀλλ' ὡς κακοῦργόν τινα καὶ παλίμβολον μαστιγοῦν παραδώσετε τῷ τεταγμένῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἐξεύρηται ὑμῖν πολλὰ μὲν τοῦ χρυσοῦ, πολλὰ δὲ πορφύρας, πολλὰ δὲ ὑακίνθων βασανιστή-*

Digitized by Google

ρια καὶ βασανισταί τινες ἐπὶ τούτῳ καθήμενοι, οὓς ὅταν ὠνῆσθε, παρακαλεῖτε συμπαρεῖναι ὑμῖν καὶ συνδοκιμάζειν τὰ συναλλάγματα. Vox ultima notat merces, de quibus contrahitur seu mercimonium agitatur. Locus idem a coniectura Petavii αὖ λίθων pro ὑακίνθων substituentis vindicandus est. Themistius autem nomine unius praecipuae speciei totum gemmarum genus designare et complecti voluit. Solebant enim veteres in pretiosis haec tria potissima censere, albas seu margaritas, prasinas seu smaragdos, et hyacinthos, ut Salmas. ad H. A. T. II. docuit.

C. 5. [461, 8.] ὁμοῦ. Ubicunque in talibus summis ὁμοῦ comparet in codice nostro, ibi sciat lector fuisse in membranis figuram, quam quum typothetae in forulis non haberent, debui ὁμοῦ substituere, non dubitans, id ipsum vocabulum, non aliud, eo scripturae compendio designari. Referebat autem virgulam oblique sitam, in summo velut nodulatam, in medio modo singulari, modo gemina virgula transversa distinctam. Conspicere eam licet in specimine codicis membranacei aenea tabula expresso et primo volumini praemisso lin. 3. 6. et 10.

C. 5. [461, 9.] μητροπολιτῶν. Apud Graecos exemtus clerus ab oneribus publicis non est; vid. Constant. Porphyr. de administr. imperio c. 52. p. 144., ubi similis huic recensioni taxa occurrit, ἡ γενομένη ἀπαίτησις τῶν ἱππαρίων ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου ἐπὶ Ῥωμανοῦ δεσπότου. Apud Latinos olim erant monasteria, quae *dona et militiam debebant facere* (verba sunt Constitutionis Ludovici Pii apud Du Cange ad Ioinvill. p. 155., qui explicat *qui étoient obligés de fournir non seulement de dons et de présents, mais encore de soldats*); *homines monachorum* illi appellabantur. (Tabular. Cluniac. Chron. 335.: *homines monachorum debent equitatum et exercitum.*) Quaedam *sola dona sine militia*, quaedam *nec dona nec militiam, sed solas orationes pro salute Imperatoris et filiorum eius ac stabilitate imperii.* Sed actum agerem, si post Du Cangium commentari hac de re vellem, qui Glossario suo Latino v. *Hostis* longam et doctam dissertationem *de hoste et exercitu episcoporum* inseruit. Russorum quoque clerus hodie militem contribuit.

C. 12. [461, 15.] προμοσέλλας. Seminarium equorum imperialium, e quo *sellae* seu *sellarii equi*, *Sattelpferde*, depromuntur. Non feliciter versatus fuit hoc in verbo interpretando Goar. ad Theophan. p. 400. A. 8.

C. ult. [461, 16.] ἀμφοτέρων. Solent novi Graeci ἀμφότεροι pro πάντες ponere, non improbabiliter. Quamvis enim ἄμφω tantum de duobus dicatur, et veteres ἀμφότεροι non de pluribus dixerint, est tamen in particula ἀμφί, quae am-

Digitized by Google

plexum universae alicuius rei designat, aliquid, quod suadeat, novos Graecos vocabulum ἀμφότεροι pro *omnibus* non absque ratione usurpare, quasi vellent dicere *undique collecti*. Sic supra p. 49. A. 13. ἀμφότεροι sunt *omnes illi*, nempe protostrator, comes stabuli, et stratores; p. 181. D. 9. ἀμφότεροι sunt aurigae, magistri et inspectores. Cf. p. 374. B. ult., 379. A. B. aliquoties, p. 400. init. Scriptor vitae Constantini Porphyrogenn. p. 291. B. 6. in Script. post Theophan. per ἀμφοτέρους designat Helenam uxorem, liberos, nepotes, accubitorem, coetonitas, in universum omnes antea recensitos. Apud Theophanem p. 95. D. ult. nullo vitio laborat locus, sed sic vertendus est: *misso* (legato) *exsecari curavit Caesario linguam et simul omnes, qui partem in Proterii caede habuerant, in exsilium egit.* Apud eundem p. 201. D. 9. delendum est πάντων, ut scholion vocis ἀμφοτέρων, item p 398. B. 2. Idem auctor alias quoque vocabula πάντες et ἑκάτεροι permutat, ut p. 6. D. 8. κοινῇ πάντες οὗτοι sunt nonnisi duo, Diocletianus et Maximianus. Contra vero p. 20. D. 3. ἑκατέρων τῶν σταυρῶν ait, quando de tribus crucibus sermonem facit. Non mirum. A Graeculo nihil non exspectes. Coelum terra miscent. Quaererem ipsis patrocinium a Polyaeno, qui p. 146. 7. ἀμφότεροι pro πάντες dixit, nisi communis eum causa involveret. Non habemus vetustum illum Polyaenum, sed a novo Graeculo coinquinatum. Eusebius quoque L. III. 20. sic posuit: *οἱ δ' εἶπον ἀμφότεροι, illi dicebant simul omnes.* Apud Demosthenem quoque videtur ἀμφότεροι hoc sensu accipiendum esse in illa dictione: **τούτων ὑμῖν τάς τε μαρτυρίας ἀμφοτέρας καὶ τὸν νόμον ἀναγνώσεται**, in Orat. adv. Callippum p. 681. n. 28. ed. Morelli.

D. 3. [461, 18.] παρασυρόμενα. Equi συρόμενοι vel συρτοὶ sunt quos Latini *dextrarios* appellant, quia dextra seu manu ducuntur. Vid Du Cange ad Alex. p. 227.

267. A. 6. [462, 7.] σαγματοπασμαγάδια. Nesciebam, quum Tacticum hoc militare Latine verterem, quid sibi vellet haec vox; propterea reliqui absque interpretatione, et reposui qualem inveni: quod mihi in aliis quoque locis usu venit, necessitatis remedium, ubi aliud capere consilium non licebat. Post absolutum typis primum volumen in mentem venit vox Turcica *paschmak* et protinus didici, vocabulum nostrum significare sagmata seu stragulas et sarcinas cum adiunctis pasmagadiis seu ocreis, qualibus animalium onerariorum et itinerariorum, ut equorum, boum, camelorum, mulorum, asinorum pedes calceare solent orientales. Ab eadem origine manavit quoque vocabulum πασμάκζης, *calceorum foemineorum confector.* Est nempe بشمق Crepida vel solea, *une pantoufle*, unde apposita terminatione adiectiva جى fit بشمقجى

baschmackgi, *calcearius*, *crepidarius*, nempe sutor. Consuevisse veteres quoque Romanos et Graecos, non ut nunc nos facimus soleas ferreas iumentis clavis ferreis suppangere, sed ocreas alligare, demonstravit Iosephus Scaliger ad illud Catulli:

> *Supinum animum in gravi derelinquere coeno,*
> *ferream ut soleam tenaci in voragine mula:*

ubi adducit Arrianum, qui *χαλινάρια τοῦ ὄνου*, *σαγμάτια*, *ὑποδήματα* coniungit prorsus ut Noster. Scita et vera sunt quae Isaacus Vossius ad notam Scaligeri notavit. Arabes hodie ocreis calceare suos camelos constat ex itinerariis. Conf. *Wanslebii Voyage dans l'Egypte* p. 296. et 299. Sic solebant tempore Muhammedis, ut e carmine panegyrico constat, quo eum Caab, f. Zoheiri, cecinit, edito Lugd. Batav. haud ita pridem a V. R. Lette. Vid. ibi vers. 27. et Scholiast., cuius verba doctiss. Editor in notis p. 139. prodidit. Sed Iobi iam tempore sic faciebant, cuius in libro insignem locum ex observatione huius moris licet restituere. Adscribam quae illi illustrando et reformando faciunt ex opusculo, quod ante quadriennium iam et paravi editioni et promisi, repressit tamen hactenus, et, ut videtur, reprimet me vivo non voluntas mea, sed mores huius saeculi, et metus ab iis, qui affectata in animos et opiniones hominum tyrannide praeter sua nil rectum censent. Legendum itaque est (nam aliter vulgo editur) apud Iobum cap. XXI. 10.: *bos eius clitellarius it viam suam*, ולא ינעל *et non calceatur*, vel *calceatus fuit*, id est etiamsi non calceatus. Mingrelianos bobus suis ocreas alligare, et Keisler idem de colonis circa Pistoiiam in agro Patavino, Itinerarii T. I. p. 347. Ipse Noster in hoc Tactico saepius memorat *τὰ χαλιγώματα τῶν σαγμαρίων*, ut p. 277. A. 7. et supra p. 198. A. 10. *τὰ καλαβρικά*. Unum, quod addam, adhuc superest. Probandum scilicet exemplis est solere novos Graecos duo diversae notionis vocabula componere, quae a Latino interprete inserta copula *et* vinciri debent; ut *σαγματοπασμαγάδια* sunt *σάγματα* et *πασμαγάδια*. Posset talium immanis texi recensio. Sed defungemur paucis aliquot, praesertim quum neque veteribus tales compositiones ignotae fuerint, ut ex Aristophane constat. Ita Arrianus *ἰσχαδοκάρυα* nominat *ficus et nuces*, dissert. Epict. p. 284. penult., *οἰνόκρεα* Malal. T. II. p. 9. *vinum et caro*. Locus ille memorabilis est. Ait Constantinum M. instituisse *panes palatinos*, *οὕστινας ἄρτους ἐκάλεσε παλατίνους διὰ τὸ ἐν παλατίῳ ῥογεύεσθαι τοὺς αὐτοὺς ἄρτους, ἑκάστου ἄρτου ἀφορίσας οἰνόκρεα καὶ βεστία, ἀφορίσας πρόσοδον ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ τῶν ἰδίων*, et unicuique pani, id est capiti panem accipienti, seposuisse, assignasse, velut appendicem, vinum et carnem et vestes; fundis sumptus in

Digitized by Google

hanc rem suffecturis e re privata dedicatis et destinatis. Idem auctor ξυλέλαιον habet p. 169., *stipendium, unde ligna et oleum emantur*, et p. 215. ἀριστόδειπνον, *prandium et coena*. Apud Du Cange habes ἀρχιτέλεια, *initium et finis*, βουκάκρατον, *bucca*, id est bucella panis, *et merum* seu vinum, ἀνδρειαζώδιον, id est ἀνδριὰς καὶ ζωδίον, *statua*, sculpta aut aere fusa, *et picta imago*, quam vocem Du Cange v. Ζωδίον frustra sollicitat, ἡπατοπνεύμων, *iecur et pulmones*, καρπόχειρ, *carpus et manus*, λαρδότυρος, *lardum et caseus*, ξυλάχυρον, *ligna et paleae*, σαββατοκυριακὴ, *sabbatum et dominica*, σαγμοσελίον, *sella equina cum stragula*, σιτόκριθον, *praestatio frumenti* (vel farris) *et hordei*, σκαφοκάραβος, *navis cum adiuncto lembo*, τετραδοπαρασκευὴ, *quarta et sexta feria*, φαγοποτίον, *cibus et potus*, ξυστρολήκυθος apud Hesychium, *ampulla olei cum strigile*, ἀρτολάγυνος, *panis et lagena*, in Anthologia p. 180. n. 447. Apud Nostrum uberrima seges talium, ut σελλοχάλινον, *sella equina et frenum* p. 48. D. 2., βεστιομιλιαρήσια p. 289. D. 6.

A. 13. [462, 13.] ῥασικὰ ἀμάλια. *Rasum*, ῥάσον, est Graecis novis crassifili et vilissimi generis pannus, quale quum ex instituto vitae gestent monachi Graeci, appellantur ῥασοφοροῦντες. Rasica igitur amalia erunt amalia panno crasso facta. Sed quid sunt ἀμάλια? Du Cange vocem hanc e Script. post Theophan. afferens in Gl. Gr. derivat ab ἀμαλὸς, *tener*, quod id genus lini teneriorum et delicatiorum esset. Verum praeter id quod ἀμαλὸς et ἀπαλὸς de homine, μαλακὸς de panno dicitur, etiam consistere nequeunt ῥασικὰ et ἀμάλια, si haec tenuiora, delicatiora lintea sunt, illa grosso duro panno facta. Venit igitur in mentem mihi gemina interpretandi hanc vocem ratio. Utraque a μαλλὸς derivat, verum discrepant in littera initiali ἀ, quae aut negationis, aut unitatis index esse potest. Ἄμαλον potest pro *non flocceso, defloccato*, glabro, et item pro μονόμαλλον, *ex una tantum parte floccoso*, positum esse. Nam veteres etsi litteras scriptura duplicarent, tamen ut simplices efferebant. Sic quamvis μαλλὸς scriberent, tamen ut μαλὸς pronuntiabant. Hinc quoque passim uno tantum *l* tam apud Graecos, quam Latinos scripta reperitur haec vox. Infra apud Nostrum p. 269. A. 1. exstat μαλὸς pro μαλλὸς e fide membranarum et p. 270. D. 3. λινομαλωτάρια. Apud Gregorium M. Epist. X. 50. etiam *amphimalum* editum fuit. Pariter apud Malalam T. II. p. 98. saltatores dicuntur ἔμμαλοι, id est σύμμαλλοι vel εὔμαλλοι, *cum mallis*, id est cincinnis venusti, pulchre cirrati, mallonibus crinium crispatis ad aures scite dependentibus et undantibus conspicuis, unde quoque data ipsis nomina Καράμαλλος (pro Χαράμαλλος, Χαριτόμαλλος) et Χρυσόμαλλος.

Digitized by Google

Quum itaque probabile sit, vocem hanc a *μαλλὸς* repetendam esse, quaeri iam posset, quaenam ambarum interpretationum praeferri debeat. Hinc apud Callimachum echo ad *ναιχὶ καλὸς* respondet *ἄλλος ἔχει*, et frigidum scomma lususque inter *ἅλας* et *ἄλλας* apud Nicetam Choniat. p. 232. A. Ego quidem in posteriorem magis propendeo, nec desunt compositiones, in quibus praefixum *ἁ* tantundem atque *μόνος* significat, ut *ἅμιτος*, *unilix*, *ἅθυρος*, *uniforis*, seu *porta singularis*, *ἅβολος*, *unicolor*. Hinc corrigendum *aicius* apud Du Cange Gl. Lat. in *alicius*, unius licii seu coloris. Oppositum igitur esset *τὸ ἅμαλον* seu *μονόμαλον*, quod idem atque *ἑτερόμαλλον* significat, *ab una tantum parte floccosus*, *τῷ ἀμφιμάλλῳ*, *τῷ δικρόσσῳ*, ut Arrianus appellat in Periplo maris Erythraei, panno, qui utrinque est, qualem Eunapius in Excerptis Legat. Hoesch. p. 12. *ἐπ' ἀμφότερα θυσανοειδῆ* appellat. Verba eius sunt: *τοὺς δὲ τὸ μέγεθος κατεῖχε τῶν δώρων, τά τε λινᾶ ὑφάσματα καὶ τὸ τῶν στρωμάτων ἐπ' ἀμφότερα θυσανοειδές*: unde patet Scytharum hunc habitum, nempe *bigerricas*, fuisse. Sic enim et *amphiballa* dicebant vestes, quae possent *bis* et *utrinque geri*, interna parte extrorsum versa. De utraque voce conferri potest Du Cange v. *Amphiballum* et *Bigerra* et Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 544. Amplas et commodas fuisse has vestes, quae possent inverti et ab utraque parte geri, res ipsa loquitur, et e Glossa (apud Du Cange v. *Στρίκτα*), quae *στρίκτα* reddit *στενὰ*, *ἀναμφίβολα*, *vestes angustas*, *non bigerricas*. Noster autem *ῥασικά*, *de panno facta*, ut praedicatum addit voci *ἀμάλια*, quia scilicet etiam vestis linea quaedam floccosa erat, de qua deinceps dicetur ad v. *λινομαλλωτάρια*. Vestem laneam villosam, villis in nodos nexis, eleganter appellat Paulinus in Vita S. Martini:

> *Vestem octava solidi vix parte coëmtam*
> *nodosis textam foetoso vellere filis.*

Antequam hinc discedam, locum Scholiastae Aristophanis ad Vespas illustrabo, ubi de *caunace* veste haec habet: *καυνάκης, χλαῖνα Περσικὴ ἀλεεινή. ὁ δὲ Παλαμήδης φησί· καυνάκης ἐστὶ Περσικὸν ἱμάτιον ἔχον ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους μαλλούς.* Ungari adhuc hodie vestem villosam arcendae pluviae *Gepenec* vocant, teste Leunclavio in Onomast. ad Histor. Turc. v. *Scaramannium*. Unde patet, veteres hanc vocem non ut *caunake*, sed ut *cawnaki* vel *cawanaki* pronuntiasse.

B. 5. [462, 17.] *τάγιστρα*. *Τάγιστρον* est vas omne (sive sporta, sive modius, sive saccus,) in quo iumento *ταγὴ* sua, portio victus, diaria exhibentur.

B. 6. [462, 18.] *ἀποθέτου*. Novi Graeci *ἀπόθετον* et *ἀπόθετα* appellant *horrea*, *cellas*. Sic Malala T. II. p. 115. c. fin. *ἀπόθετα σίτου*, *horrea frumenti*, pro quo veteres *ἀπόθετρον* di-

Digitized by Google

xissent, *locus, ubi aliquid reponitur, repositorium*, ut λουτρὸν, *locus, ubi lavatur*. In promtu sunt exempla novae huius formationis. Ita pag. 319. D. 1. Nostri et deinceps saepius est ἀπόδυτα pro ἀπόδυτρον vel ἀπόδυτρα, (quod habet Nicetas in Manuële IV. 7.,) *locus, ubi vestes a loturis in balneo exuuntur*. Ita ὑπόδυτον, *locus refugii*, ὅπου ὑποδύεται, est in Inscriptione apud Reines. pag. 266. Μάκτα pro *mactra* dicunt. Χειρόμακτον apud Nostrum est p. 338. D. 2. pro χειρόμακτρον, *manutergium*. Glossae: σκέπαστον, *cucullio*, ubi Salmas. ad Scr. H. A. T. I. p. 415. σκέπαστρον reponit, nescio quam recte. Σίτα pro σήτρα, *cribrum*, ἀπὸ τοῦ σήθειν; φύλακτον pro φύλακτρον seu φυλακτήριον, *amuletum*. Non tamen prorsus ignotum vetustis hoc schema fuisse, apparet e Pindari σκᾶπτον pro σκᾶπτρον, *sceptrum;* unde quoque σκηπτοῦχος, non σκηπτροῦχος dicitur. Procul dubio quoque ἔργαστον pro ἔργαστρον dixerunt, quia *ergastulum* Latini usurparunt, quod mere Graecum est ἐργάστυλον. Vid. quae ad p. 321. A. 2. de *bastactis* dicam.

B. 7. [462, 19.] ἐξακάνθηλα. Verti ut in Latinis iacet. Ut vererer, ne non satis recte, fecit hoc, quod e Du Cange didici, ἐξακάνθηλον et ἐξακάνθινον esse *corbem, cophinum*. Si ergo erravi, induxit me membrana nostra, in qua sic minute erant scripti spiritus, ut saepe distingui asper a leni non posset, et saepe quoque promiscue habebantur. In hoc certe loco V. D., qui apographum in usus Maii fecerat, illud, ex quo typothetae nostri hoc opus excuderunt, legerat et scripserat ἑξακάνθηλα, quod mutavi, quia mihi videbar spiritum asperum super prima vocis littera in membranis videre. Si ergo frustra in hoc fui et peccavi, reformanda erit Latina interpretatio sic: *et cophinos pro cedrea*, eritque vocabulum ab ἐξ et ἄκανθος derivandum et ἐξακάνθηλον idem, quod ἐξακάνθινον, *ex acantho factum*, de qua arbore multa Salmasius ad Solin. p. 372. sqq. Sane ait ibidem V. D. e Theophrasto, acanthum ad tantam altitudinem excrescere, ut materies inde caederetur duodenos cubitos longa. Facile igitur ex acantho potuerunt cophini fieri excavando, non plectendo, id quod etiam necesse erat continendae rei liquidae, qualis est cedrea. Quodsi tamen mecum reputo, non solere sic Graecos componere, ut hoc ἐξακάνθινος est, sed aut ἐξάκανθος aut simpliciter ἀκανθινὸς dicere, terminationemque ινὸς cum praepositione ἐκ paene consistere non posse, incipio de priore mea interpretatione animum non despondere. Neque desunt illi colores, saltim excusationes. Κάνθος idem esse atque κάθθος, κάδδος et κάδος, facile concedi potest; unde *cantharus* et *canthelius*, qui cados gerit asinus vel mulus. Τετρακάνθηλον, quasi dicas *quatercadarium*, habet Theophanes pag.

Digitized by Google

355. in illo celebri et parum interpretibus intellecto loco, pro quatuor cadis vel cophinis, quorum bini, velut sarcinae, super singulis iumenti lateribus gestentur. Du Cange Gloss. Gr. p. 573. locum illum recte fuit interpretatus, et ille mihi sic constituendus videtur: *ἐκ πολλῆς οὖν περιστάσεως ἐπενοήθη ἀνὰ δύο ζώων σαγματουμένων ἀπὸ τετρακανθήλου σανίδας ἐπιτιθειν καὶ οὕτως ἐκφέρειν τοὺς νεκροὺς*, *urgente igitur calamitate excogitatum fuit hoc expediens, ut bina iumenta, onerata singula singulis quadrigis corbium* [vacuorum] *coniugarentur, et super illos octonos corbes extensae ponerentur latae tabulae vel asseres, super quibus cadavera efferrentur.* Ut igitur hic loci *τετρακάνθηλον* est quadriga corbium vel cadorum, ita in nostro loco qui *ἑξακάνθηλον* esse nequeat *sexiga* (ut ita dicam) *cadorum*, non video.

B. 8. [462, 20.] *κεδραίας*. Reddidi *godronio*. Quo me induxit Matth. Silvaticus, cuius haec verba citat Du Cange Gl. Lat. v. *Cedria: kidria, id est alkitran; cedria, id est gummi cedri.* Si *Kidria* idem est, atque *alkitran*, profecto idem quoque est cum godronio. Nam *godronium* et *alkitran* idem sunt et re et sono. قطران varie pronuntiatur, modo *cattran*, modo *cattaran*, modo *kittran*, modo *cottran*. Ipsum quoque ان, *an*, mera terminatio est et accessorium quid. قطر, *kidr*, ergo et قطران, *kithran*, idem sunt; ambo *stillam* significant, guttam exstillantem, et hinc pluviae quoque commune est et omni rei liquidae stillanti. Ipsum aes fusum *kithr* appellatur. Sed in specie sic appellant Arabes gummi vel viscidum liquorem ex arboribus coniferis resinosis, pinu, cedro et talibus excoctum. Hinc sunt, qui *kitran* picem interpretantur. Sed potius est *godronium*. Nam زفت, *zeft*, pro *pice* dicunt. Pro resina liquida vel bitumine posuit Eugippus in distantiis locorum terrae sanctae p. 105. Symmictorum Leonis Allatii: *multum ibi* [in mari mortuo] *est aluminis, multumque cataranni* [delendus asteriscus, locus enim integer est], *quod ab incolis reperitur et colitur.* V. Du Cange v. *Alquitran*, ubi citat hunc locum e veteri charta Hispanica: *nec etiam aliquis posset extrahere de terra nostra res prohibitas, scilicet peguntam,* [*Pech*, picem,] *cepum*, [id est sebum,] *alquatranum*, *fustam* [*Pfosten*, tigna, materiam struendis navibus,] *canabum*, *filum.* Facile iam conciliari cum sententia nostra poterunt, si quae occurrant de cedria ab auctoribus praedicata, quae in godronium quadrare non videantur.

B. 9. [462, 20.] *περιοδιῶν*. Quia medicorum est aegros suos, ut ait Seneca, perambulare seu ab uno ad alterum vadere, et orbem visitationis obire, propterea *medicatio* dicta fuit novis Graecis *περιοδία* et *mederi περιοδεύειν* et medici *περιοδευταί*; vel

Digitized by Google

etiam sic dicti medici, quod cyclo, periodo, methodo, constante dierum certorum abstinentia, certa formula, certis intervallis exercitionum et medicationum curarent, ut per certas temporum periodos diaetae, exercitionum, medicationum etc. vias recurrerent; v. Du Cange v. *Cyclus*. *Περιοδεύεσθαι* est *medicina uti*, corpori suo medicinam adhibere. Malala T. II. pag. 100.

B. 9. [463, 1.] *ἀξινορύγια*. Verti *secures caedendis pariter lignis et fodiendae terrae aptae*, respiciens ad *ἀξίνην καὶ ὀρύγιον*. Solent enim Graeci duo vocabula diversi significatus per *et* iungenda in unam massam conflare; quo de more egi ad p. 43. D. ult. Verti igitur non improbabiliter. Non enim impossibile est, habuisse veteres talia instrumenta ex una parte securi, ex altera rastro vel unco lato armata. Et est sane interdum *ἀξίνη securis, qua lignum caeditur;* ut vel ex uno Niceta patet, (ne in re nota exempla praeter necessitatem congeram,) L. II. c. 4. in Alexio: *δέδωκε καὶ ἀξινάρια εἰς χεῖρας ὥστε κόπτειν ξύλα*. Nunc tamen malim *ἀξινορύγια* per *rutra* vel *pastina* interpretari, id est instrumenta illa, quae manubrio ligneo satis longum et latum ferrum in summo habent, quod impactum in terram eam revellit. *Picas* appellabant medio aevo a verbo Germanico *picken*, rostro tundere. Francis hodie est *houe*, a vocabulo item Germanico *haue*, quod omne instrumentum caedendi notat. Nos *Radehauen* appellamus, quasi dicas *rutra rotarum*, quia vectores carrarii eorum ope, si quando currus in profundum terrae aut glaciei lacunam subsiderunt, obstantia perfringunt, revellunt, eoque rotas liberant. Probabile est novos Graecos hanc vocem eo confinxisse, ut has *ἀξίνας* fodiendo destinatas per appositionem a verbo *ὀρύσσειν*, *fodere*, arcessito distinguerent ab illis *ἀξίναις*, quae tantum caedendo ligno inserviunt. Nam et *secures* et *rutra*, qualia dixi, veteres Graeci *ἀξίνας* appellabant; utrasque *ἀπὸ τοῦ ἀγνύναι*, a confringendo, perfringendo. Prior significatio in vulgum nota est; posterior ignotior et rarior; ideoque necesse puto allatis aliquot exemplis eam adstruere. Polyaenus p. 57. inter instrumenta caedendis lignis numerat *δρέπανα*, *falces*, rescindendis ramis non nimis robustis, *πελέκεις* sternendis arboribus, *ἀξίνας* radicibus arborum e terra eruendis. Luculentius adhuc demonstrat locus Artemidori p. 111. [L. II. c. 24. fol. 65. avers. l. 10. ed. Ald. 1518.]: *ἀξείνη* [id est *ἀξίνη*] *σημεῖόν ἐστι γυναικός τε καὶ γυναικείας ἐργασίας. καὶ γυναικείας μὲν ἐργασίας διὰ τὸ τῷ κρατοῦντι* [nempe *τὴν ἀξίνην*] *συμφέρειν* [scil. illam] *καὶ προσέλκειν*. Fuit ergo *ἀξίνη* instrumentum attrahendo, revellendo factum. Continuat: *γυναικὸς δὲ διὰ τὸ ὄνομα*, quia scilicet aut *ἄγει*, illicit, *in amorem sui*, ad se tra-

Digitized by Google

hit virum, fit eius ἄγαλμα, *delicium*, aut quod ἄγεται, in matrimonium ducitur a viro.

B. 10. [463, 1.] πλατυλίσκια. Vocis huius exemplum aut indicem Lexicographum non habeo. Ad ductum igitur coniecturae et vocis πλατὺς, quae partem compositionis efficit, verti *palae latae averrendae terrae*, qualibus vespillones e. c. effodiunt humum et rursus converrunt egestam super cadaver in fovea depositum. Nos appellamus *Spathen*.

B. 10. [463, 1.] πτυάρια. Reddidi *bottas*. Appellant Latini *bottas* vel *buttas* omne vas cylindricum cavum, omnem scapum cavum. Hinc ocreae *bottae* dictae. Nos quoque Germani in sermone nostro retinemus adhuc eam vocem in illa dictione *eine Lohbutte* vel *eine Butte-Loh*. Induxit me, ut sic redderem, Du Cange, qui πτύον (cuius diminutivum πτυάριον est) ait veteribus *ventilabrum* significasse, recentioribus autem *ligneum batillum* significare, quo terra egeritur. Nihil poterat V. D. planius aptiusve. Me tamen decepit ambiguum vocis *batillus*. Quum enim non praesens animo haberem, batillum palam quoque ligneam notare, ferro non armatam, qua terra egeritur, (nos *Schüppe* appellamus,) sed solum batillum gestabilem, quo candentes prunae conduntur, mente conciperem, ex eo factum est, ut πτυάριον per *bottas ad efferendum coenum* redderem. Male procul dubio. Nam πτυάρια sunt *palae*. Verum suntne praeferratae, an absque ferro, non novi. Apud Du Cange invenio φτιάρι, *pala ferrea*. Si πτυάριον sit pala lignea praeferrata (*ein Spathen*), debet πλατυλίσκιον esse *pala lignea pura* seu *absque ferro* (*eine Schüppe*). Aut vice versa.

C. 5. [463, 5.] ῥέτινα. Id est *retinas*. Est enim *retina* idem, quod *retinaculum*. Superest in Francico sermone *résnes*, *lora*. Conf. Du Cange v. Ῥέτενα.

D. 4. [463, 11.] ἀσήμιον. Novae Graeciae vocabulum hoc notat argentum omne, cusum, non cusum, in nummis, in supellectile. Proprie et in origine tamen est argentum cusum in nummorum usum. Putatur quidem vulgo Graecae originis esse, et pro ἄσημον, *non cuso*, *non signato*, positum; deinde ampliato significatu ad cusam quoque pecuniam tractum fuisse. Mihi quidem, quamvis nolui receptam hanc sententiam oppugnare, videntur tamen quaedam illi obstare haud contemnenda; quapropter malim ab Arabico السمة, *assimah*, τὸ χάραγμα, σημείωμα, derivare. Hoc a وسم, *signare*, descendit, ut adeo ἀσήμιον non tantum argentum, sed etiam aurum, neque tantum in nummos cusum, sed etiam caelatum significare possit. Quare autem ad argentum usu restrictum fuerit hoc vocabulum, quamvis aurum non minus cusum caelatumque fuerit, meum non est dicere, neque debet haec difficultas

Digitized by Google

nostrae etymologiae officere, quandoquidem illam non minus premit, quae ab *ἄσημον*, *non cusum*, derivat. Miratus saepe fui, qui fiat, ut nomina nummorum, quibus homines medii aevi usi fuerunt, magna ex parte sint Arabica. Ut *melekinos* et *zarabinos* praeteream, frequentissimi et olim et pro parte adhucdum usus vocabula, *mancosus* et *seckinus* Arabica sunt. *Mancosus*, de quo vid. Du Cange h. v., est منقوش, *χάραγμα*, a نقش, *signavit*, *lineavit*, *pinxit*. Et quamvis omnes cusos nummos significare possit, usus tamen ad nummos argenteos solos restrinxit. Contra *sequinus* etiamsi proprie nihilo plus, quam aliquid *χαραγματικὸν*, quod ex officina monetaria prodiit, notet. Est enim *sequinus* nihil aliud, quam صكى, quod est adiectivum a صكّة, *seccah*, *χαραγή*, officina monetaria, et ipsum incusum monetae exemplum: ex usus tamen imperio nummum aureum solummodo significat. Verbum صكّ, *cudere*, *tundere*, *ferire*, ipsum quoque sua civitate donarunt novi Graeci, et inde formarunt varia, quae videre licet apud Du Cange v. *Τζακίζειν*. Alii putarunt *seckinum* venire ab Arabica voce سكّين, *seckin*, quae *cultrum* aut *sicam* notat. Unde etiam nummos aureos nostri Germani saeculo superiore *Dolche*, hoc est *sicas*, appellabant. Ita in Schadaei Sleidano continuato T. III. p. 529.: *Ein Zirkelschmidt zu Strasburg ward darum, dass er falsche Dolchen gemüntzet, mit Ruthen ausgestrichen.*

D. ult. [463, 16.] *ζυγοφλάσκια*. *Paria flascorum*. Nostratibus *flascae*, *flaschen*, *flascones* sunt ipsae lagenae; sed veteribus erant tantum thecae, in quibus lagenae reponebantur, sive illae vimine textae, sive ligneae, sive coriaceae essent. Patet ex Isidoro: *Flasca a Graeco vocabulo dicta. Hae pro vehendis ac recondendis phialis plurimum factae sunt; indeque nuncupatae; postea in usum vini transierunt manente Graeco vocabulo, unde et sumserunt initium.* Expediant alii obscura haec verba. De origine Graeca videamus. Si fidem meretur Isidorus, non video, a qua voce alia repeti *flasco* queat, quam a *φόλλις*, (quod idem atque *φολίς*, *φολίδος*,) unde *φολίσκος*, *folascus*, *flascus*, *flasco* etc. Ipsum tamen a *phiala* repetiisse, satis patet.

268. A. 7. [464, 2.] *πρόβατα ὕπαρνα*. Haec est plena dictio, pro qua Euripides solummodo *ὕπαρνος* dixit, subintelligendum relinquens *ὄϊς*; vid. Andromach. 557. Est autem *ὕπαρνος quae cum agno est.*

A. 9. [464, 4.] *βερτζίτικον*. V. Bandur. ad Constant. Porphyr. n. 265. et Du Cange Gl. Gr. h. v.

B. 10. [464, 14.] *δίκτυα*. Verti *retia*. Sed debuissem *cortes retibus clausas*. Ita caveas retibus cinctas, quibus aves

Digitized by Google

asservantur, *Vogelbauer*, Aristophanes dixit *δίκτυα*, Avibus v. 1083.: *τὰς περιστερὰς ξυλλαβὼν εἵρξας ἔχει καὶ ἐπαναγκάζει παλεύειν δεδεμένας ἐν δικτύῳ.*

B. 11. [464, 15.] *χαυκοπινάκια.* Vid. Du Cange Gloss. utroque et ad Alex. p. 278. et Salmas. T. I. Scr. Hist. Aug. pag. 667.

D. 9. [465, 10.] *μεσάλια.* Non id significat haec vox, quod Latina perhibent, sed *mensalia*, instrata mensarum, ut *μανδίλια* sunt *manualia* tergendis manibus; vid. Du Cange v. *Μεσάλιον.*

D. 10. [465, 11.] *ἐπεύχια.* Vid. Du Cange h. v.; sunt tapetes vel etiam sudaria munda, proprie quidem ii tantum, quos sibi substernere solent cum Graeci tum Turcae preces ad deum dicturi; quapropter apud Muhammedanos sudarium tale, qualia semper secum gerunt munda, مصلى, *masalla* vel *musella*, res, quacum vel super qua oratur, audit: deinde vulgatiore usu cuiuscunque generis et usus sudarium vel tapes, *ἐπεύχιον*, *res*, *super qua oratur*, appellatur. Remansit vox *musella* in Hispanica lingua, *almucella.* Testamentum Ramiri, regis Arragoniae, apud Du Cange Gloss. Lat. v. *Acitara*, quae *stragulum* notat, quale e. c. sellis aut ephippiis insternitur: *et meos vestitos et acitaras et collectras et amucellas et servitium de mea mensa.* Ipsa quoque vox *acitara* est Arabica الستر et الستار, *operculum*, *tegmen.* Hinc intelligas quoque locum Ioannis Diaconi in Chronico Neapolitano p. 310.: *fecit tres calices aureos cum patena aurea, quam in gyro et in medio gemmis decoravit. Fecit etiam et duo paria mascellarium ex auro mirifice sculpta, in quibus evangelia per festivitates leguntur.* Haec ipsa paene verba leguntur apud Rainer. de inventione reliquiarum S. Eutychetis et Aculii apud Du Cange v. *Mascellare. Mascellarium* hic est a nominativo singulari *mascellare*, quod idem atque *massellare.* Nam *sc* medio aevo scribis idem atque *ss* valebat. *Massellare ex auro*, مصلى من الذهب, est *ἐπεύχιον χρυσοῦν*, tabula aut bractea aurea, quadrata, conformata ad figuram epeuchii expansi seu manuctiorum (sic) nostratium.

D. 10. [465, 12.] *φουντάτα.* Scribitur quoque *φουνδάτα*, et haec scribendi ratio frequentata magis. Quandoquidem *fundatae vestis* in hoc codice et apud Anastasium perfrequens fit mentio, neque tamen adhucdum satis constat, quid ea fuerit: operae pretium credimus nos facturos, si aliquanto diligentius in hoc argumentum inquiramus. Et primo quidem loco proponendae sunt virorum doctorum hac de voce sententiae, quas quidem novi. Goarus itaque ad Codin. pag. 49. n. 22. ait *φοῦντα* et *φοῖτα* idem esse, atque *τοῦφα*, *apex*, *tiara*,

Digitized by Google

et pag. 62. margo exhibet, ut variam lectionem, *φοῦντα* pro *τοῦφα*, quod Viro docto errandi occasionem forte dederit. Bulengero fundatus est auro textus, acu pictus, (verba sunt Du Cangii Gl. Lat. h. v.,) qui idem esse opinatur, quod nobis *étoffe à fond d'or; drapo di fundo d'oro* Dominico Magrio. Sed cum haec vox etiam tribuatur vasis argenteis et aureis, addit Du Cange, se non videre, quomodo fundatus de acupictili dici queat. Salmasius in epist. ad Sarravium p. 145. ed. Burmann. sententiam suam de veste fundata his verbis exponit, quae non pigebit, quamvis compluscula, adscribere: ,,*Vestis de fundato* eo opere facta et aurata, quo reticula fiebant, quibus capita feminarum ornabantur; *fundas* etiam appellant, ut Graeci *σφενδόνας*, quia fundae, quibus lapides iaciebantur, ea parte, cui lapis imponebatur vel glans, reticulato opere erant contextae. In vestibus autem viae ex auro intextae vel phrygionico opere insutae decussatim se intersecabant, ut maculae in reticulis. Quod opus *de fundato* appellabant, id est *de funda*. Sed funda, ut dixi, intelligitur capitis muliebris ornamentum, quod Graecis *σφενδόνη* et *ὀπισθοσφενδόνη* dicebatur, quae ornamenta erant *ἐπίχρυσα*, ut Pollux notat. Inde et in vestibus fila aurea ita reticulatim et fundatim intexta nomen acceperunt. *Vias* vocavit Tibullus. — A funda autem *fundatum* idem quod *funda*: ut ab *arena arenatum*, a *fossa fossatum*. Quippe recentiores dixere *fossatum*, quod veteres *fossam*." Conf. quae ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 670. et T. II. p. 437. de *funda* et *ventrali* disputavit. Non iuvat haec examinare, neque refutare. Similia sunt caeteris multis Salmasianis, in quibus doctrinam mireris, fidem et verum desideres. Habendus tamen honos magno ingenio etiam ubi fiducia sui labitur. Alteserra tandem ad Anastas. p. 119.: ,,Vela de fundato sunt aureis signis intexta, ut calyx fundatus est signis insculptus — Apud aurifices, quos vocant, inclusores gemmarum funda est reticulum ex auro fundae simile, quo gemmae includuntur." Mihi quidem de significatione huius vocis coniecturae variae, ut in re antiqua et obscura, animum subierunt. Tres tamen praecipuum apud me locum obtinent. Aut enim ex mea sententia dictae fuerunt vestes fundatae ex eo, quod fundum aureum vel sericum haberent; tramam vel subtegmen alias appellant; stamen autem alterius generis; aut ex eo, quod coloris essent *ὀξέως*, *acuti*, *intensi*, *fundati*, ut adhuc hodie dicunt Francogalli *foncé*, profundi coloris et intensi, obscure caerulei aut paene nigri; aut ex eo, quod intextas haberent fundas, id est areas orbiculares. Fuit olim quoque, quum putarem, vestes has ideo fundatas fuisse dictas, quia fundas, id est marsupia, boxeas (*de poches*, *Taschen*) assutas haberent.

Digitized by Google

Verum quia tapetes quoque et pallia in altaribus dedicata fundata dicuntur passim, in quibus marsupiorum usus et locus nullus est, abieci hanc coniecturam. Reliquis supra positis iam meum est ut fidem faciam. Disserendum mihi hac occasione erit de significatione vocis σφενδόνη et *funda* et de marsupiis veterum quoque. Primae sententiae, iuxta quam vestes fundatae sunt fundum aureum vel argenteum vel sericum, stamen autem alius vilioris generis habentes, favet illud *tramosericum* vel pannus, cuius trama sericea erat, in charta vetere apud Du Cange v. *Mafors*, et valde patrocinaretur locus Anastasii p. 122.: *vela holoserica maiora sigillata* [ζωδιωτὰ] *habentia periclysin et crucem de blathin seu fundato*, si recte sic vulgo citarent et corrigerent viri docti. Atqui in editione Parisina, qua utor, lego *de bathin*, idque rectum et probum est. بطين, *bathin*, est vox Arabica, notans saturum, nutritum, bene pastum et distentum atque refertum. Ita usurpat verbum بطن Gjorair:

الشآمتين بكر اذا بطنوا والجائحين الى بكر اذ افتقروا

qui saturi Becritas comitiantur, famelici se ad eos adiungunt, ubi Scholiastes:

يقول اذا شبعوا هجوا بكر بن وايل واذا جاعوا لجوا اليهم

Traductum hoc ad colorem fuit. Color nutritus, saturatus est ita densatus, ut intendi et plus particularum colorearum recipere nequeat, verbo profundus. Est igitur fundatus color idem, atque profundus. Sed color profundus, voce in se spectata, potest omnis color ad obscurum vergens esse. Atqui usu non omnis color dicebatur profundus, sed tantummodo certus quidam color, quem fuisse caeruleum obscurum, subnigricantem coniicio. Veteribus Latinis iam peculiaris coloris species erat color profundus, ut intelligitur ex epistola Valeriani ad Aurelianum T. II. Scr. H. A. p. 450., qua inter alia ipsi tribuit *subarmallem profundum*, pro quo deinceps *fundatum* dixerunt; unde Gallofranci retinuerunt dictionem *foncé*. Placuit haec vocis *fundatus* interpretatio Du Cangio Gl. Lat., cui subscribere non dubito; quamvis fuerit, quum tertiae expositioni, ut speciosiori et doctius quid condenti, magis essem addictus, quae nempe vult vestes fundatas eas fuisse, quae intextas haberent areas rotundas, quales *fundas* appellabant; alio quoque nomine *de cyclaton* et *cum rotis*, de quibus nominibus alius agendi locus erit. Appellationis autem nostrae haec ratio est. *Funda* Latinis et σφενδόνη Graecis est omne rotundum, circulare, aut saltim a fundo orbiculari in conum desinens. Hinc σφενδόνη est omnis longa fascia orbicularis ad similitudinem orbis corneae pupillam ambiens; est meta in circo conica, est canthus seu circulus, qui

Digitized by Google

doliis circumponitur continendorum asserum causa, est tutulus seu apex capitis, quod mulieres Graecae vetustae et nostrates occidentales quoque medio aevo gerebant, alte fastigiatum in coni saccharini speciem; quem apicem si in vertice rectum et excelsum gererent, *σφενδόνη* simpliciter, si in postica parte capitis gererent inclinatum et obliquum, *ὀπισθοσφενδόνη* appellabatur; de qua vid. interpp. ad Polluc. V. 96. Erat *σφενδόνη* denique apex boneti conicus replicatus dependens pone caput aut in humerum, et rete e fundo lato rotundo in angustum coïens apicem, ut Virgil. Georg.:

Atque alius latum funda iam verberat amnem.

Funda tandem est *infundibulum* ab *infundendo* (prorsus ut *σφενδόνη* ab antiquo *σπένδειν*, *fundere, defundere*,) et ad eius instar marsupium conicum, sive id lino sericove textum, sive corio concisum fuerit. Omnia haec a figura aut prorsus rotunda aut conica. Superest adhuc in sermone nostro vox *funda* pro cantho doliari, quando dicimus *Fundgrube* et *Fundleder*, fovea circulis ligneis septa, in qua coria parantur, unde calcei soleantur, et tale crassum, rigidum bubulum corium in tali fovea paratum *Fundleder* appellatur. *Σφενδόνην* et *fundam* esse circulum dolia ambientem et tabulas ligneas continentem, clare patet e loco Ioannis Canabutzae (citati a Du Cange v. *Χάντρωσις*): *τινὰ κύκλον ἐκεῖνοι λέγουσι χάντρωσιν καὶ μετὰ τοῦ ἔκτου τούτου* [f. *μετὰ τοῦ διαβήτου*, cum circino, aut *μετὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου*, sed difficile est de hoc loco extra nexum posito iudicare] *περιγράφουσι καὶ ποιοῦσιν ἴσον καὶ κατὰ πάντα ἁρμόδιον εἰς τὴν τοῦ βουτζίου περιφέρειαν ἤ, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσι, χάντρωσιν.* Vocabulum *χάντρωσις* venit a *χανθροῦν*. Est autem *χάντρον*, *κάνθρον*, *κανθήριον* diminutivum a *κάνθος*, circulo ferreo, qui rotis circumponitur ad illas continendas. Hinc vox المقنطرات *almocantharat*, astronomis nota, significat circulos ad horizontem parallelos, item horologium solare talibus circulis signatum. Ab eo verbum natum قنطر *canthara*, *circulo amicuit*. Hinc iam facile est intelligere verba Codini IV. 53.: *τὸ σκαράνικον αὐτοῦ ἐνδεδυμένον χασδίῳ, ἔχον ἐπὶ κορυφῆς μικρὰν φοῦνταν κοκκίνην.* Caputium assutum habebat illud scaranicum acutum instar panis, quem appellant, saccharini. Apparet quoque, quare *φοῦντα* Portio et Vlacio (apud Du Cange Gl. Gr. h. v.) exponatur per *κύτταρος*. Est nempe *κύτταρος* e. c. foveola, cui glandes quernae insident, et alia quoque vox illa notat a forma infundibuli et conica non procul abeuntia. Iuvat hac occasione locum a Du Cange l. c. allatum emendare et exponere. Ex iisdem auctoribus affert nempe Du Cange has glossas: *Antiae*, *τζουλοῦφι*, *φοῦντα*, *πρόκοιμον*, leg. *προκόμιον*; *funta* autem hic ideo dicuntur antiae, quia vete-

res interdum antias crispatas in modum geminae fundae seu gemini coni in altum exstruebant, unde creditur Moses *cornutus* dictus fuisse. Tandem vox *τζουλοῦφι* Arabica est, سلوف sunt omnia *ἄντια*, primum occurrentia in oculos, eminentia. Hinc intelligatur quoque, quid sit *ἐσφενδονισμένον* apud Theophan. p. 207. A. 9. Describit ibi habitum Arethae, reguli aut phylarchae Arabum, ad quem a Iustino Iun. Imp. legatus fuerat Iulianus Magistrianus: *γυμνὸς ἦν ὁ βασιλεὺς Ἀρέθας* [id est non indutus erat chlamyde, sed sola interula; male vertitur *nudus erat*] *καὶ κατὰ τοῦ ζώσματος εἶχεν εἰς τὰς ψύας λινόχρυσα ἱμάτια, κατὰ δὲ τῆς γαστρὸς ἐφόρει σχιστὰ διὰ μαργαριτῶν τιμίων, καὶ ἐν τοῖς βραχίοσιν ἀνὰ πέντε κλαβίων* [sunt noduli fissuras panni continentes, quales in stolis veterum Graecarum mulierum super brachiis saepe conspiciuntur] *καὶ χρυσᾶ ψελλία εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐν δὲ τῇ κεφαλῇ λινόχρυσον φακιόλιον ἐσφενδονισμένον, ἔχον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν δεσμῶν σειρὰς τέσσαρας.* Postrema de ornatu vel vitta capitis nemo facile intellexerit, nisi coram habeat imaginem Arabici habitus a la Rocque proditam aeri incisam p. 4. sui Itinerarii per Palaestinam editi Amstelod. Anno 1718. eiusque verba non legerit, quibus tulpanum Arabicum describit. Sunt autem haec: — „*un turban, qui consistoit en une calote de drap rouge, entourée d'un voile ou echarpe de soie noire, rayée d'or, de deux aunes en quarré, dont la frange torse et longe d'un demi pied pendoit sur le front et les joues. — Un des bouts de cette echarpe, appellée Bustmani, pendoit sur le devant de mon epaule gauche, et l'autre, qui étoit passé dans les replis de ses detours, sortoit du haut du bonnet et formoit une manière de panache, qui descendoit par derrière jusques sur le dos.*" Est ergo *ἐσφενδονισμένον φακιόλιον* cidaris aut tulbanus ita factus, ut e lato orbiculari fundo in fundam, in infundibulum et conum abeat. Habebat autem Arethae cidaris, prorsus ut illa eius Arabis, quem Gallica ista verba describunt, duos apices, e quorum singulis quaternae *σειραὶ* dependebant, hoc est striae aut taeniae vel ex auro et sericis filis contextae, aut fila margaritarum. Hinc porro quoque clarum est, quare crumenam, item stomachum (vid. Gariopont. II. 23.) fundam appellaverint: coibant nempe aut ex amplo orificio in angustum finem, aut ex amplo medio in duo angusta crura, ut funda, instrumentum illud, quo lapides procul eiiciuntur. Utriusque generis fundis seu crumenis pecuniariis adhuc hodie utimur. Quaedam serico textae in media latiore parte habent foramen duobus diversis loculis commune pro condendis illinc aureis, hinc argenteis nummis, Ita comparata erant veterum *ventralia*, de quibus nolo repetere, quae Salmasius ad Script. Hist. Aug. disputat. Haec ventralia

Digitized by Google

circa zonas circumplicabant et sic gestabant. Verum habebant quoque, certe aevo medio, tales boxeas (*des poches*, *Taschen*), quales nos vestibus nostris insutas et abditas gerimus. Quin et tertium quoque genus fundarum gerebant extus in oculos incurrentes, a zonis dependentes eo loco, ubi milites nostri peras suas militares (vulgo *Patrontaschen*) gerunt. De postremo genere capiendus est locus Nicetae (apud Du Cange v. *Δισάκκιον*): *προῆγεν ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς ἀρχιποίμην, μὴ δισάκκιον φέρων, μὴ χρυσὸν ἐπὶ τὴν ὀσφὺν, ἄραβδος καὶ ἀσάνδαλος*. Vult dicere: patriarcha non gestabat bulgam super femore et in ea aurum. Imaginem viri bulgam talem gerentis dat Valerii Maximi Gallica interpretatio in membranis Lipsiensibus, de quibus supra dixi. In his bulgis aut punchis (quod idem prorsus est et illinc manavit) seu bursis, quod conspectui paterent, luxum et divitias ostendere solebant olim, ut patet ex S. Audoëno in vita S. Eligii I. 12.: *habebat zonas ex auro et gemmis comptas, nec non et bursas eleganter gemmatas*. Bursae in vestibus saepe memorantur apud Murator. T. II. Ant. Ital. p. 313. ult., 316. 9. et alibi. Bursarum, quales nostrae sunt, intra pannum et eius duplicaturam abditarum videre est imaginem (neque enim veteres eas ignorabant) apud Ciampinum T. II. veter. monument. tab. 52. et in Menologio Basiliano passim, ut T. I. p. 12. 18. et 170., et T. II. p. 20. 84. et alibi. Areae enim illae orbiculares aut plerumque rhomboideae, in regione genuum conspicuae, sunt orificia fundarum vel crumenarum. Forte has quoque intelligit Noster, quando infra p. 271. D. c. fin. memorat vestes *μετὰ περσικίων*, *crumenis instructas*. Videamus iam, quid *calices fundati* fuerint. Ex iis, quae hactenus disputavimus, confici potest calices fundatos fuisse aut illos, qui ad fundae vel infundibuli aut coni modum coirent in imo, aut qui circulo aureo uno per summam oram, aut aliquot per certa intervalla ambirentur; aut denique qui fundo et pede vel disco lato orbiculari niterentur, cum qui tali pede carerent, in conum praesectum desinentes et ipso calicis fundo nitentes, non fundati dicerentur vel sine pedibus, ut in charta veteri apud Du Cange v. *Mazer*: *tota supellex mea argentea et cyphi de mazaro* [id est scyphi Megarici operis, fictiles, porcellani] *cum pedibus et sine pedibus*. Interdum calices alterius materiae erant et alterius ipsorum fundi vel pedes, ut *le hanap de S. Louis étoit de madre* [porcellana] *garny d'un pie d'argent doré*. V. Du Cange v. *Mazer*. Si cui tamen hae coniecturae non satisfecerint, forte illi magis arridebit haec, cui et ipse ego quoque plurimum tribuo, calices fundatos fuisse fusos, non malleo cusos. *Fundare* enim

Digitized by Google

dicebant medio aevo pro *fundere*, et *fundator* pro *fusore*, χύτῃ, liquatore metallorum.

D. 11. [465, 12.] χαμόκουμβα. Sunt lecti aut in ipsa humo depositi eamque immediate contingentes, aut ope fulcrorum tantillum solummodo a solo elevati. V. Du Cange v. *Chamcuniae*. Ergo pro verbis Latinae interpretationis *in quibus humi decubetur* malim substitui *qui adhibeantur* (vel insternantur) *lectis humilibus*.

269. A. 1. [465, 15.] διβλάττια. Deleri velim in Latinis *seu serica*. Quamvis enim βλάττη saepe sericum notet et coactilia quoque quaedam serico viliori, item bombyce fiant, putem nihilominus hic loci sermonem tantum de colore blatteo seu purpureo esse, de quo forte alias videbimus, qualis fuerit, si unquam aliquid certi in illa auctorum veterum inconstantia hoc de colore constitui potest. Quod autem in Latinis addidi *involucro serico bis tincto induta*, id habui e p. 270. ult.

A. 1. [465, 15.] πτενὰ. Vereor, ut et hic recte fuerim interpretatus. Verum et ipsius argumenti difficultas, et barbarus novorum Graecorum sermo omnia velut suffusa caligine turbans facile mihi veniam impetrabit. Conieci πτενὰ esse *culcitras plumis refertas*. Nam *culcitras* scribere volui, non *stragulas*. Usos certe fuisse veteres plumaciis seu culcitris anserum plumis refertis, abunde probant Vales. ad Amm. Marcell. p. 125. et Du Cange v. *Plumacium* et Χηνοπλούματα (sub v. Πλοῦμος), quibus addi queat illud Corippi L. II.:

sedemque paternam
Constructam plumis, pulchrisque tapetibus altam;

patet item ex illo Vitae S. Winwaloei Abbatis loco n. 15.: *pro laneo aut lineo indumento caprinis usus est pellibus, pro plumis aut lectisterniis arboreis utebatur corticibus*. Quodsi tamen recogito, novos Graecos pro ψιλὰ, λεπτὰ, *tenuia*, dicere φθενὰ (v. Du Cange h. v., a φθίνειν, *macescere*, *tenuari*), subit animum suspicio, πτενὰ hic non plumeas culcitras, sed idem atque φθενὰ notare et opponi praecedenti voci παχέα. Ita ut sensus loci nostri hic sit: *coactilia bis tincta crassa et tenuia pro lectis humilibus*. Amant autem novi Graeci π et φ permutare, ut φτυάρι et πτυάριον, φταῖσμα pro πταῖσμα, φταίγειν pro πταίειν, φτύειν pro πτύειν, φλεμμόνι pro πλευμόνιον, σταπὶς pro σταφίς.

A. 4. [465, 17.] λινοβένετα. Sunt *linea veneti coloris*. Ad hunc igitur modum velim Latina reformari.

A. 12. [466, 4.] λουτρὸν Τουρκικὸν. Videor mihi ex hoc Nostri loco et alio Abumasaris colligere, balneum sic dictum Turcicum aut, quod Scythae, id est Tatari suo ser-

mone *τζέργα* appellant, esse parvum tentorium coriaceum. Abumasaris locus (apud Du Cange v. *Τζέργη*) hic est: *τῶν ἐνοικούντων εἰς τὰς τζέργας καὶ χαρκάδας τῶν τε Ταρτάρων καὶ Τούρκων.* Vox *Chorcat*, vel *Chorcah* خرقاة unde nostrum *Horde*, pagi mobiles et nomadici Tatarorum, tentoria lanea, filtrina aut pellita, mihi saepius apud Abulpharagium et alios lecta. Verum *τζέργα* nusquam alias legi. Videtur mihi tale tzerga describere liber Germanicus, *das veränderte Russland* dictus, p. 158. his verbis: „*Sie* [die Kossaken oder Tatern] *haben eine Art Hütten von Leder, die einem Reiffenrokke ähnlich sehen, und Kubiten genant werden. Diese stellten sie mit Stangen auff, machten Feuer und Essen darinnen, und stopfften, nachdem das Feuer ausgebrandt, oben das Loch zu, und wärmten sich auf solche Weise des Nachts.*" Agnoscis mores et posteros Scytharum, de quorum balneo sicco seu vaporis Herodotus IV. 75. scite narrat, negans eos balneo humido uti; *ὑποδύνουσι*, ait, *ὑπὸ τοὺς πίλους*, subrepunt sub tentoria sua filtrina, et iniecto in candentes igni lapides semine cannabis, *ἀγάμενοι τῇ πυρίῃ πυριῶνται*, grato balneo vaporoso se balneant aut foco sese calefaciunt, *τοῦτό σφιν ἀντὶ λουτροῦ ἐστιν.* Nullus dubito, nostrum *τζέργα* prorsus idem esse; tentorium nempe coriaceum, figurae conicae, campanae instar, habens in summo fenestram, quae fumum ardentis foci transmittat, lignoque in carbones mutato occlusa intra tentorii ambitum calorem contineat. E loco certe Abumasaris allegato videtur colligi posse, *τζέργα* tentorium aut mapale esse. Quia tamen addit noster, *μετὰ κινστέρνης δερματίνης*, credendum tale mapale non sicco tantummodo, sed etiam humido balneo inserviisse. Nam cisterna illa scortea erat idem, quod solium in thermis, aqua calida plenum, in quo lavantes considebant.

B. 1. [466, 5.] *ἀπὸ ἀδημίου.* Quandoquidem certo sciebam adimium idem esse, quod nobis hodie cordobanum appellatur, et praeterea mihi persuaseram, veteribus celebratas pelles rubras Armenicas aut Parthicas easdem cum cordubanis esse, dedi quod in Latinis iacet. Notat ادم in genere pellem omnem, in specie tamen rubram. אדם Hebraeis quoque *rubere* notat. Apparet ex loco Meidanii, ubi narrans historiam Nezari opes suas inter filios distribuentis, sic eum loquentem inducit هذه القبة الحمرا لمضر *haec alcova*, seu *tentorium*, *rubrum sit Modari*, cui addit grammaticus explicationis gratia وكانت من ادم, *erat autem illud de Adim*, id est corio rubro. Laudabant Romani pelles *Persicas* et *Parthicas* et *Armenicas*, aevo medio *hermelinas*, quas cave cum hermelinis nostris ad exemplum Du Cangii ad Ioinvill. p. 131. confundas, toto

Digitized by Google

coelo diversas; item *cordobiscas*, unde nostrum *Cordowan*; nos hodie celebramus *Türkisch Leder*, *Saffian*, *Cordowan*, *Marroquin*, aut si quibus aliis nominibus appellatur. Non differunt hae pelles aut coria ratione praeparationis, sed tantum officinarum. Olim inter res pretiosas erant pelles rubrae, vid. Murat. T. II. Scr. Rer. Ital. p. 143. b., et Luitprand. Hist. VI. 3. Inter dona, quae Alaricus ab obsessa Roma flagitabat, erant ter mille *δέρματα κοκκοβαφῆ*, Zosim. p. 356. fine, et in iis, quae Theodosii legati reginae cuidam Illyricae dabant, erant *φιάλαι τρεῖς ἀργυραῖ καὶ ἐρυθρὰ δέρματα, καὶ τὸ ἐξ Ἰνδίας πέπερι καὶ ὁ τῶν φοινίκων καρπὸς*, ut ait Priscus Rhetor in Excerpt. Legat. Hoesch. p. 42. fine. V. Vales. ad Amm. Marcell. p. 416. et Salmas. ad Scr. H. Aug. T. II. p. 408. *Hermelinas* aut *ermesinas* has pelles medio aevo appellabant pro *Armeninas*. Nam aeque in Armenia, quam Parthia et in vicinis regionibus parabantur. Processus de translatione S. Antonini (apud Du Cange v. *Filaticum*): *dictum sanctum corpus caligis ex filatico, ut dicitur, albo* [*weissen Zwirnstrümpfen*] *et sandalibus ex ermesino rubro — more archiepiscoporum calceatum exstitit.* Quod hic dicitur *ermesinum rubrum*, est idem, quod corium Parthicum rubrum, et multum diversum ab illo pretioso pellitio, quod e Siberia affertur et vulgo hermelinum appellatur, quod etiam medio aevo non ignorabant, ut ex Du Cange v. *Hermelinum* constat. At quis unquam hermelinum murem rubrum vidit aut eo calceari hominem audivit? De cordubano v. Du Cange v. *Cordebiscus*.

B. 1. [466, 6.] *πυρομάχια*. Ex coniectura interpretatus fui, neque adhucdum melius succurrit. Interim considerandum permittam docto lectori, sitne *μάχιον* terminatio, qualis est e. c. in Latinis *mentum*, ut *instrumentum*, *tormentum* etc. Sic certe reperio *σακκομάχιον*, quod aliud nihil quam *σάκκον* significare videtur. Sic *πυρομάχιον* esset igniarium, vas igni tenendo, gerendo, transferendo.

B. 3. [466, 7.] *ἐκκλησίαν βασιλικὴν μετὰ ἱερῶν*. Ecclesiam castrensem *capellam* Latini medii aevi appellabant. Talem ecclesiam describit Eckehardus Iunior de Casibus S. Galli c. 1. his verbis: *capellam, qua itinerans utebatur cum reliquiis* [nempe sanctorum] *et libris et omnibus utensilibus sacris.* Collocata erat talis ecclesia in peculiari tentorio, ut patet e loco Gauterii Cancellarii in Gestis Dei per Francos p. 454. c. f.: *sed haec manibus impiorum iam asportata non inveniunt, exceptis principis et capellae tentoriis, in quibus nefandissimi certatim auri et argenti ornamentorumque principalium cupidine ense contendebant.* Utriusque loci indicium Du Cangio in Gloss. Lat. v. *Capella* debeo. Memorabilis est Durandi

Digitized by Google

locus Ration. Div. L. II. c. 10. n. 8.: *in plerisque locis sacerdotes capellani vocantur. Nam antiquitus reges Franciae ad bella procedentes capam B. Martini secum portabant, quae sub quodam tentorio servabatur, quod ab ipsa capa dictum est capella, et clerici, in quorum custodia ipsa capella erat, inde capellani dicebantur. — Sunt etiam qui dicunt, quod antiquitus in ipsis expeditionibus in tentorio fiebant domunculae de pellibus caprarum supertectae, in quibus missae celebrabantur; et inde capellae nomen tractum est.* Sunt ergo *τὰ ἱερὰ* sacra supellex, arae portatiles, *ἀντιμίνσια* dictae, vasa caetera missae celebrandae et praecipue icunculae sanctorum, quales adhuc Russi in praelia et itinera secum efferunt. * [Imago B. Virginis et reliquiae SS. in praelia apportantur a Graecis. Du Cange ad Villehard. p. 313.]* De ecclesia castrensi, eaque omnium prima, egregius locus est apud Socratem Hist. Eccles. I. 18. (vid. Habert. Pontific. p. 639.): *τοσοῦτος δ'ἦν ὁ τοῦ βασιλέως* [Constantini M.] *πρὸς τὸν χριστιανισμὸν πόθος, ὡς καὶ Περσικοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι πολέμου, κατασκευάσας σκηνὴν ἐκ ποικίλης ὀθόνης ἐκκλησίας τύπον ἀποτελοῦσαν, ὥσπερ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐπεποιήκει ταύτην φέρεσθαι, ἵνα ἔχοι κατὰ τοὺς ἐρημοτάτους τόπους* [in meditullio hostium, ubi nulli amici, nulli Christiani, nullae ecclesiae] *εὐκτήριον εὐτρεπισμένον.* Quod Socrates *εὐκτήριον* appellat et e sindone diversicolore factum ait, id Balsamo *οἰκισκάριον* et tela bombycina factum Respons. XIII.: *οὕτω καὶ οἱ μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἑπόμενοι κληρικοὶ εἰς πεδιάδας ἐρήμους ἱερουργεῖν δεδικαίωνται κατὰ μόνον τὸ εἰς ἐκκλησίαν βασιλικὴν ἀφοριοθὲν οἰκισκάριον.* Ecclesia castrensis erat in praetorio seu Augusti tentorio, tantummodo velo interposito a profanis separata, ut constat e loco Cinnami p. 30., ubi narrat, patruum Manuelis Comneni, Isaacium, spe, fore ut Imperator in praelio periret, et cupidine rapiendi imperii ingressum fuisse in oratorium velis tumultuarie concinnatum, *ἐπειδὴ τὸ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα ἐπύθετο καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἴη κινδύνοις, εἰς τὴν βασίλειον αὐλὴν εἰσελθὼν, εἴσω δὲ τοῦ διὰ πέπλων σχεδιαζομένου εὐκτηρίου γεγονὼς ἐκαραδόκει τὸ μέλλον.* Ad ecclesiae castrensis supellectilem pertinebat omophorium B. Virginis, quod secum efferebant in praelium, ut e Romani Lecapeni historia constat, v. Du Cange ad Alexiad. p. 329. Num aliorum quoque sanctorum reliquias et vestes in castra extulerint et suffixas conto gesserint, mihi non constat. De omophorio B. Virginis forte intelligendus est Mauritius L. VII. Strategic., ubi ait pone candophorum stare eum, qui capam gestet: *ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ ὁ τὴν κάππαν βαστάζων καὶ μετ' αὐτὸν ὁ τὴν τοῦβαν.* Morem hunc reliquias sanctorum in praelia efferendi a Graecis Mu-

hammedani, ut nugas et superstitiones multas alias, acceperunt. Hi enim Muhammedis quoque bordam seu amiculum non tantum in regni Bagdadici insignibus habebant, sed etiam per acies in gravissimis praeliis circumgestabant. Vid. paulo post ad huius pag. D. 2. Huc pertinet etiam imago B. V.; *ἡ τῆς θεομήτορος εἰκὼν, ἣν οἱ βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιοῦνται συστράτηγον, τοῖς ἐναντίοις ἑάλωκεν*, ait Nicetas Chon. p. 300. C. 2., quod traductum ex veteri more signum Victoriae et Fortunae in castris et praetorio habendi. Nam ut gentiles Romani haec signa numinum suorum pro pignore felicitatis imperii habebant et absque iis actum de se credebant: sic novi Graeci Mariam patronam et tutricem rerum suarum habebant et cum eius imagine se credebant prospere acturos. Praeter alias imagines habere quoque in capella sua castrensi solebant Impp. imagines suas, quod colligo e loco Nicetae Choniatae, ubi narrat Salum aliquem, hoc est monachum eremitam stultum eundemque pro sancto et propheta habitum, spiritu vatidico Isaaci Angeli, qui deinceps excoecandus erat, imagini, *ἥτις κατὰ τὸ εἰς εὐχὴν αὐτῷ ἀποτεταγμένον οἰκίδιον χρώμασιν ἐστήλωτο*, oculos eruisse, p. 236. D.

B. 8. [466, 11.] *κοιτῶνος.* Quia in illo palatio seu magni palatii parte illa, quae coeton ex eo appellabatur, quia Imperator ibi dormiebat, vestiarium erat et in vestiario summi quaeque pretii res, nummi parati, gemmae, vasa aurea et argentea, vestis serica etc. asservabantur, hinc est, ut et vestiarium et coeton promiscue de thesauro regio usurpentur. V. Du Cange v. *Vestiarius.* Henricus Knyghton ad An. 1381.: *iuravit quod credidit, quod non esset aliquis rex christianus habens meliorem gardaropiam. Nam, ut dixit, tanta erat copia vasorum et iocalium de argento.* Hinc est quod, cum Nicetas Chomates in codice quodam msto, teste Montfauconio in Palaeographia Graeca p. 327., appelletur *τῶν κρίσεων ἔφορος καὶ προκαθήμενος τοῦ κοιτῶνος*, id vertitur *praefectus fisci imperialis.* Hinc etiam est, quod Cassiodorus *cubiculum* pro *gaza* posuit Variar. I. ep. 2.: *cum blatta, quam nostro cubiculo dare singulis annis consuevisti, venire festina.* Quod et alii auctores Latini fecerunt: v. Du Cange v. *Cubiculum, idem quod camara, aerarium, thesaurus*, item ad Alexiad. p. 286. et v. *Κοιτών.* Recte igitur, ad aevi sui quidem mores, Xiphilinus p. 984. ed. Hamburg. vs. 48. *τοὺς ἐν τῷ βασιλικῷ κοιτῶνι θησαυροὺς* dixit, quamvis forte Dio non sic scripserit. Non enim semper ita Dionis sermone utitur Xiphilinus, quin de suo inferciat. Quare mallem in praestantissima illa editione vocabulum *κοιτῶνι* eiectum non fuisse. Insignis huc faciens Alexiadis locus praetereundus non est p. 56. A.: *Βυζαντίῳ τινὶ καθ' ὁδὸν ἐντυχὼν χρυσοῦ βαλάντιον*

Digitized by Google

ἱκανὸν ἐπιφερομένῳ καὶ πρὸς τὴν μεγαλόπολιν ἀπιόντι — ἐπειδὴ παρ' αὐτοῦ ἐμάνθανεν, ὅτι τε πολὺν χρυσὸν ἐπιφέρεται ἀπό τινων εἰσπράξεων, καὶ ὅτι πρὸς τὸν κοιτῶνα τοῦτον διακομίζει, βιάζεται τοῦτον συγκαταλῦσαι αὐτῷ, et inferius eadem pagina: *δεδιὼς μὴ καὶ ἔμφρουρος γένηται διὰ τὸ κεναῖς χερσὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν βασιλικὸν κοιτῶνα ὀφθῆναι.*

C. 5. [466, 15.] *χαρταλαμίων.* Diu me torsit hoc vocabulum, et nihilominus tam fatale mihi fuit, ut in eo Latine reddendo turpiter me darem. Vix audeo tam crassum errorem excusare, natum ex eo, quod noram *χάρτης* novis Graecis plerumque membranam significare et *μ* cum *β* saepe permutari. Ex eo efficiebam, *χαρταλάμιον* dictum esse pro *χαρταλάβιον*, *ansa chartacea* seu pergamena. Credebam quoque pumice sic poliri posse membranas, ut *γανωταὶ* commode dici possent. Sed procul dubio aliena haec sunt. *Χαρταλάμια* sunt tenues laminae vel bracteae, hic loci ferreae. Est ergo vox haec una de illis, quae novis Graecis usitato more compositae e duabus idem significantibus constant, quarum exempla deinceps dabo. *Charta* enim et *lamina* idem omnino significant. ,,*Χάρται* et *πλάκες* idem sunt," ait Salmasius T. II. Hist. Aug. p. 548. b. ,,Hinc *chartae aureae*, *chartae plumbeae* pro laminis aureis vel plumbeis." Vid. la Diplomatique des RR. PP. Benedictins p. 473. et Du Cange in fine articuli *Charta*. Anastasius in Gregorio M.: *in Basilica S. Dei genetricis, quae ad martyres dicitur, tectum vetusta incuria demolitum purgari fecit ad purum* [id est vetus omne tectorium ad ipsos usque lapides deruncinari] *et cum calce abundantissima seu* [id est *et*] *cartis plumbeis a novo restauravit.* Hinc *ὑποχάρτωσις* est opus tectorium, crusta calcis. Vox *λάμια*, altera compositionis pars, venit a *lama*, quam idem esse atque *lamina*, infra demonstrabo ad p. 416. A. 10., ubi de illa eiusque productis latius agetur. Liquet ergo, *χαρταλάμιον* compositum esse e duabus vocibus idem significantibus. Non desunt exempla in scriptis recentiorum Graecorum pariter atque Latinorum, quae demonstrent, eos consuevisse duas voces idem significantes, sive ambas Latinas Graecasve, sive ex ambabus linguis commixtas componere. Tale est vocabulum *ποντογέφυρα*, *πυργοκάστελλον*, *arcivolta*, ab *arcus* et *volta* (*la voute*), *arvucampus*, *arvusager*, *caballialpharaces*: nam الفرس *alpharas*, est *caballus*; *σαυραύλιον*, *tibia*. Nam صفر *safr*, est *tibia*.

C. 5. [466, 15.] *γανωτῶν.* Dicuntur *γανωτά*, quae aut tritu, aut ictibus mallei laevigata, polita fuerint facta. Item *stannata*. Posterius hic loci et ubi *χαρταλάμια γανωτὰ* occurrunt, obtinet.

C. 7. [466, 17.] *οἰνάνθην.* Oenanthe Graecis duplex

Digitized by Google

est. Appellant sic tam vinum odoratum, florem vini, vinum optimum et lectissimum, de qua significatione v. Du Cange Gl. Gr. h. v. et v. *Claretum*, *Pigmentum* et *Species*, quam genus unguenti fortis, fragrantis, quo veteres seque vestesque suas perfundere solebant, de quo egit Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 851.

C. 10. [466, 19.] *βεδούρια.* Non latebat mihi locum hunc vertenti significatus huius vocabuli et Arabicae originis id esse. Significat nempe utriculum, quales sunt, quibus viatores nostri folia concisa herbae Nicotianae secum gerunt, lato orbiculari fundo. بدرة *badrah* est *culeus*. In Rihan al Albabi legi استود عها قبل فراقه بدرات ملا درا *deposuit apud eam ante abitum suum utres plenos margaritis*. Hinc بدرة quoque pro summa decies mille drachmarum dicunt Arabes, quomodo fere Turcae per *bursas* numerant et Belgae interdum per *Sakje Sestehalven*. Proprie tamen *badrah* est culeus, qualis scilicet tot drachmas capit. Sunt ergo *βεδούρια ἀργυρᾶ* *utriculi argentei*. Sed insolentia dictionis *utriculi argentei*, quum nonnisi coriacei possint esse utriculi, scrupulum iniiciebat animo, ut coniecturae diffidens vocabulum quale inveneram nudum reponerem. Puto tamen dubium hoc superiori interpretationi nihil officere. Sic enim commodo, neque absque exemplo, dici potuerunt vasa argentea *ad culeorum instar facta*. Neque infrequentes sunt apud optimos auctores eiusmodi dictiones. In Anthologia inedita est *ὄλπη χαλκῆ*, atqui *ὄλπη* proprie ampulla fictilis est. *Θηρίκλεια χρυσᾶ* habet Nicetas p. 63. B. 5., *scyphos aureos similes fictilibus Thericleis*, de Thericle auctore sic dictis. Idem p. 144. 4. a fine dixit *κεράμιον μολιβδινὸν*, *testam plumbeam*, hoc est *urceum*, ut sunt testacei, sed plumbeum. Alia exempla habet Casaubon. ad Athen. p. 274. 27., apud quem auctorem p. 199. B. habes *θηρικλείους χρυσοῦς* et p. 200. A. 8. *κεράμια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ*. Idem p. 207. E. 3. *κεραμίδας μολιβδινὰς* dixit, *tegulas plumbeas*.

C. 11. [467, 1.] *ἀσκόδαβλα*. Sunt utres in formam tympanorum aut cymbalorum vel sphaerarum dimidiarum cum lato fundo orbiculari. Nam *δαβλὶν*, *ταβλὶν*, *ταυλὶν*, Arabicum طبل, *tympanum* significat, v. Du Cange h. v.

C. ult. [467, 2.] *δίκην μαγαρικῶν*. Vasa fictilia Graeci *μαγαρικὰ* appellant, Latini Maiorica, v. ad p. 388. D. 2.

D. 2. [467, 3.] *ἱερὰ τῆς ἐκκλησίας*. Pertinent ad hanc sacram supellectilem antimensia seu arae portatiles cum imaginibus sanctorum, et ritualia, disci et calyces, cerei et cerostatae. Ita narrat Nicetas Ioannem Comnenum in eo novum (sed novum non erat tot aliis Imperatoribus antea usurpatum) et

Digitized by Google

insigne exemplum suae pietatis, quod, *ὁπότε τῶν Ῥωμαίων αἱ φάλαγγες ἔκαμνον, τὴν τῆς θεομήτορος εἰκόνα παρεστῶσαν ἔχων, μετ' οἰμωγῆς ἐμβλέπων, ἐλεεινοῖς τοῖς σχήμασι θερμότερα τῶν ἐναγωνίων ἱδρώτων κατέλειβε δάκρυα.* Non optima laus nostri iudicio aevi. Heroes quidem hodierni eum, qui dicitur ad imaginem pictam calidiores lacrymas sudore bellico fudisse, procul dubio pro pavido habent.

D. 3. [467, 4.] *βιβλία.* Si quis de proprie sic dictis Bibliis seu sacro codice velit intelligere, non intercedam. Sed vix solebant laici Graeci biblia integra legere, contenti ritualibus suis, in quibus pericopae evangelicae habebantur. *Ἡ ἀκολουθία* rituale hic loci notat, quo series divini officii descripta est. V. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

D. 8. [467,8.] *Πολύαινον.* Admodum tritum et carum novis Graecis Polyaenum fuisse, satis ex ipso eius superstite opere constat. Tot enim modis ipsum mutilarunt et deturparunt, tot nugis contaminarunt hi ineptiarum omnium sedes et artifices, ut mirer, qui tam invidendas laudes viri docti huic auctori tribuant, quem si potuerunt Antoninorum tempora talem ferre, possunt quoque vites spinas dare. Syrianus si similis sodalis fuit, ego quidem eius iacturam facile feram.

D. 8. [467, 8.] *τὸν Συριανὸν.* Quis fuerit et quando vixerit ille Syrianus, non novi. Non videtur enim idem cum philosopho Syriano, Procli magistro, fuisse, de quo Fabricius Vol. VIII. Bibl. Graecae egit. Reperio Syriani mechanici aut poliorcetici aut disciplinae militaris magistri nomen in iis, a quibus profecisse et desumsisse Tactica sua Leo in codice Vindobonensi testatur. Vid. Fabric. Bibl. Gr. T. VI. p. 371.

D. pen. [467, 8.] *τὸν ὀνειροκρίτην.* Procul dubio Artemidorum intelligit, qui solus, bona fortuna, nobis superest ex onecirocriticorum veterum numero. Ut toti nugis et vaporibus differti erant medii aevi homines, crassis barbariei tenebris sepulti pro fatali quadam istorum saeculorum inclementia, sic etiam relictis utilioribus studiis, in varias artes, interpretationes somniorum, constellationum iudicationes et similes quisquilias toto pectore incumbebant.

D. pen. [467, 9.] *τὸν συναντιματικὸν.* Sic scriptum more istius saeculi pro *συναντηματικὸν*, librum, in quo interpretatio *τῶν συναντώντων*, rerum occurrentium, quid earum quaeque boni malive portendat, continetur. Amabant veteres ex rebus occurrentibus omen captare. Conf. Spartian. in Severo T. I. Scr. H. Aug. p. 637. fine, et Artemidor. IV. 7. Referri huc quoque possunt dicta in libris scriptis primum in oculos incurrentia, e quibus veteres omina captabant. Plebecula nostra et mulierculae praecipue mane sur-

Digitized by Google

gentes aut aliquod opus suscipientes evolvunt sacra biblia, et e laetis tristibusve, minis aut promissionibus de futuris coniiciunt. Idem olim Graeci faciebant cum sacro codice, ut e Theophane p. 258. B. 13., Cedren. p. 412. B. 9. patet. Muhammedani suo Alcorano eundem in finem utuntur, et vidi multos Alcorani codices, quibus in fine additum erat فال نامه seu interpres ominum ex Alcorano emergentium. De sortibus Virgilianis egit Casaubonus ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 19. ad locum Spartiani, quem bona cum lectoris venia in transitu simul emendabo et illustrabo brevibus. Puto nempe sic legendum eum esse: *fuit* (Adrianus) *in amore Traiani, nec tamen ei* (Adriano) *per* (id est *ob*, *propter*) *paedagogos puerorum, quos Traianus impensius diligebat, Celso faventes, detulit.* Rescripsi *Celso* pro *Gallo* ob ea, quae p. 39. leguntur. *Detulit* autem positum pro *multum detulit*, nempe Traianus, ἐχαρίζετο; *deferre* tunc dicebant et sequiori aetate pro *multum* aut *aliquid alicui deferre*. Sic passim occurrit in Script. Hist. Aug. Cano V. Concilii Lateranensis apud Neubrigensem L. III. c. 3.: *tantam in Christianos immanitatem exercent, ut nec monasteriis deferant, nec viduis ac pupillis, non pueris ac senibus, non cuilibet parcant aetati.*

269. D. ult. [467, 9.] περὶ εὐδίας. Imperatorem astronomiae aliqualiter peritum et diei noctisque atque tempestatum esse oportere, luculenter demonstrat Polybius pag. 554. ed. Wechel.

270. A. 2. [467, 11.] βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον. Vid. Du Cange Gl. Gr. v. Βροντολόγιον et Καλανδολόγιον, ubi Calendologion Graecobarbarum exhibuit, quo designatur, quid tempestatis, fortunae calamitatumve unusquisque dies importet. Navigantibus usum praestare libros huius generis et necessarios esse facile largimur. Verum excessum in his ad insanum studium et superstitionem fuit, praesertim in oriente, cuius reges inter praecipuos ministros et amicos habuerunt semper et adhuc habent المنجم, *Almonaggem*, astrologum, ut ex historiis et itinerariis, ut Bernieri et aliorum, constat. Neque minus favisse vanae huic arti Graecos Imperatores, ipsorum historia et Nicetas Choniates p. 342. testatur, cuius haec sunt verba: οἱ ἐς ἡμᾶς αὐτοκράτορες καὶ μέχρι βηματίσαι τὴν τῶν ἄστρων θέσιν περιεργάζονται, *Imperatores ab omni aetate ad ipsa nostra tempora fuerunt seduli indagandarum positionum astrorum seu astrologiae iudiciariae studiosi, adeo ut quidam etiam* βήματα *descripserint*, seu tabulas, in quibus astra in suos gradus et constellationes disposita, triangulis, circulis aliisque figuris distincta sunt, e quorum combinatione et calculatione de futuris iudicium elicitur. Consu-

Digitized by Google

latur Salmasius de annis climacteriis. Hic est loci sensus vulgo male intellecti. Verbum *βηματίσαι* idem est atque *θεματίσαι*, de qua voce vid. Du Cange Gloss. Gr. Rideas legens aliquem inter bona sua et libros alios, quos monasterio cuidam legat (apud Montfaucon. in Palaeogr. Gr. p. 414.) etiam numerare *ἄλλο βιβλίον παλαιὸν κατὰ ἀστρονόμους ἔχον γενέθλια καὶ ὡρολόγιον καὶ τὰ τριάκοντα*, ubi *horologium* est liber, in quo significatur, quae horae bonae malaeve, et quibus opus quod incipiendum necne, vel de tempestatibus anni. Quid ibi sint *τὰ τριάκοντα* nescio. Forte est astrologus aliquis Arabicus, qui librum suum الفصول الثلاثون inscripsit seu *capita triginta*. Nugacitatem et ignorantiam istorum temporum et inscitiam studiorum utilium atque liberalium non ex illo insano in astrologiam affectu, sed etiam ex eo agnoscas, quod in turba vanorum et inutilium librorum, quos Imperatores hic dicuntur in castra secum trahere, tabularum geographicarum et itinerariorum nulla mentio fiat, quas comitatas fuisse veteres Impp. testatur Vegetius III. 6. his verbis: *solertiores duces itineraria provinciarum, in quibus necessitas* [*χρεία*, res aliqua necessario peragenda] *geritur, non tantum annotata* [litterarum monumentis in libris scriptis consignata], *sed etiam picta habuisse firmantur* [hoc est, certa et vera fama traduntur], *ut non solum consilio mentis, verum etiam adspectu oculorum viam profecturis eligerent.*

A. 4. [467, 12.] *οἱ πλευστικοί.* Nautae, qui saepius navigant. De terminatione in *κὸς* pro nomine substantivo, ut *ναυτικὸς* pro *nauta*, *στρατιωτικὸς* pro *milite*, v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 161. B. et infra ad p. 426. C. pen.

A. 6. [467, 13.] *βιβλίων ἠρανίσθη παρ' ἐμοῦ.* De hoc libro nullibi mentionem factam inveni.

A. ult. [467, 8.] *ἠνίτζιν.* Cum locum hunc verterem, nesciebam, quid haec vox sibi vellet aut unde veniret, quamvis suspicarer, Arabicam esse. Neque falsus fui coniecturae. Vix tamen unquam, nisi ipsa experientia et huius vocabuli exemplo doctus, credidissem Graecos novos, qui penes me quidem ineptiarum et sordium omnium capaces habentur, eo processisse unquam licentiae in deturpandis et mutilandis peregrinis vocibus, ut exemplum tale ederent, quale hoc est. Pro *σικιπηνίτζιν*, quod *sagapenum* Arabibus notat, سكبينج ablata meliori parte expeditioris elocutionis gratia dixerunt *ἠνίτζιν*. Vid. Du Cange v. *Σικινίβιτζ*, ubi varios scribendi hanc vocem modos profert pravos omnes praeter unum *σικιπίνιτζ*, et adiecta terminatione *ιν* (pro *ιον*) *σικιπινίτζιν*, aut similes scriptiones *σικιβινίτζιν* et *σιχιβινίτζιν.* Sagapenum

Digitized by Google

autem utilissimum esse simplex tam in medicina, quam in chirurgia, notum est.

B. 4. [468, 2.] *ἀλοιφῶν* etc. Inter emplastra et *τὰς ἀλοιφὰς* et *τὰ ἀλείμματα* nullum intercedere discrimen puto, nisi consistentiae, ut crassissima sint emplastra, mediae consistentiae inter durum, scissile et liquidum sint *αἱ ἀλοιφαὶ*, *unguenta*, ut *litus* denique sint *τὰ ἀλείμματα*. Quae hic *pandectae* appellantur, nos vulgo *Reiseapothekgen* dicimus.

B. 7. [468, 4.] *σιτλολέκανα*. Sunt *pelves*, quales adiuncta solent habere *σιτλία*, *gutturnia*, *parvas situlas*.

B. 9. [468, 6.] *ἀσπρόχαλκα*. Ignoratione significatus huius vocabuli, male hic et p. 529. D. 4. reddidi. *Ἀσπρόχαλκα* sunt *orichalcina*, *von Messing*. Nostrates quoque interdum *weiss Kupfer*, cuprum album pro *Messing*, orichalco, usurpant. Patet e scholio Graeco, quod Du Cange habet in v. *Ἄσπρος: σταγὼν ἐστιν ὁ λεγόμενος ὀρείχαλκος, ἤτοι τὸ ἄσπρον χάλκωμα*. Dicebant quoque pro eodem *λευκόχαλκος*; vid. Du Cange h. v. et Hesychius.

C. 2. [468, 9.] *κουκουμιλίον*. Non exputo, quid sit *cucumilium*. Recurrit p. 272. C., ubi probabili coniectura reddi posset tentorium vel locus, ubi cucumae seu ollae et apparatus omnis culinaris asservatur. Verbum id huc non quadrat.

C. 2. [468, 9.] *ὀλόκανα*. Quid hoc sit, quasi per nebulam aut transennam mihi videre videor: *sella*, quae habet *cannam* vel *pomum totum aureum*. Alias de gladio dicitur *χρυσόκανος*, qui habet cannam seu manubrium aureum; vid. ad pag. 411. A. 7. Quia distinctio erat in codice post *κοπτὰ*, retinui eam; puto tamen melius abesse.

C. 5. [468, 11.] *κοπὴν*. *Striaturam*. Esset ergo ad verbum *stragulae tegentes striaturam usus*, id est stragulae superiores, quae tegunt inferiores alias striatas aut striis sectas usui deputatas. Hinc perspicietur ratio meae Latinae interpretationis, quae procul dubio multis obscura et improbabilis videbitur. Apparet ex hoc loco, morem, qui olim in aula Sulthanorum Aegypti Mamlucorum obtinuit et adhuc hodie in aula Ottomannica obtinet, e Byzantina manasse; ille nempe, quo sella vel ephippium, quo vehitur Imperator, gemina stragula tectum est, quorum uni inferiori immediate insidet Imperator, altera vero insternitur priori, si dominus abest; posterior portatur a stratore, dum dominus equitat; illo autem descendente, strator insternit equo stragulam, quam gestat, exteriorem, et licentiam eo ipso habet in equum inscendendi. حمل الغاشية seu *praegestatio tegminis* est apud principes Muhammedanos inter symbola summae potestatis. Qua de re latius egi ad Abulfedam, qui praelatae coram se su-

Digitized by Google

isque gentilibus stragulae ex indultu Sulthanorum Aegyptiorum aliquoties meminit. Interea tantum adscribam verba Leonis Africani ex eius Africa L. III. c. 33. p. m. 250.: *utrinque stipatores incedunt*, ait, *quorum alius stapedes, alius iaculum regis, alius ephippii stragulum, alius equi fert capistrum; ubi regem ex equo descendisse vident, mox ephippium stragulo contegunt* etc. Significationem, quam voci κοπὴ tribui, *striatura*, non parum adstruit vox συγκοπὴ, quam Combefis. Script. post Theophan. p. 89. A. 5. et D. ult. reddit *opus tesselatum*. Est idem, atque ἐγκοπή. Nam σὺν et ἐν novi Graeci promiscue usurpant. Ἔγκοπτον habet historia msta Belisarii apud Du Cange Gl. Gr. p. 1184. init.:

Τὸν δὲ θρόνον τοῦ ἄνακτος καὶ τίς να τὸ ἀφηγεῖται;
Ἔγκοπτος ὅλος, πλουμιστὸς καὶ παραχρυσομένος.
thronum regis quis describat?
quum totus variegatus (vel *striatus*) *sit, frisio et auro pictus.*

Inde genus aliquod placentarum, quas nos *Wafeln* et *Gitterkuchen*, quasi clathratas, cancellatas dicimus, Franci *de gaufres* a Germanico *Wafeln*, Graeci κοπτὰς dicebant; κοπτὰς σησαμίδας habet Artemidorus I. 74. De vestibus κοπταῖς et ἐντετμημέναις ago ad p. 336. D. 1. Sic etiam Latini medii aevi *sectionem* in veste pro radiatura, cancellatura arearum et colorum dicebant. *Inusitata pannorum sectione suorum monachi ab aliis discrepare appetunt.* Verba sunt Orderici Vitalis apud Du Cange v. *Birrus*. Hunc enim sensum ea, si non flagitant, quod affirmare nolim, qui locum totum in connexione non legi, ferunt tamen. Laudato Du Cangii loco, quod in transitu adspergere liceat, *fratrum birratorum* fit mentio. Videantur a birro vel paenula pellita sic dicti. Quid, si vero nomen ex eo arcessendum sit, quod vestes *barratas*, id est virgatas, gestarent? Submitto hanc coniecturam aequo lectori.

C. 6. [468, 12.] ἀργυροκατάκλειστα. Est idem atque ἀργυροπερίκλειστα vel ἀργύρῳ περίκλειστα. Nam ut περὶ in compositione *circum* notat, *circumclusus*, sic κατὰ in compositione notat *prorsus*, *per omnia*, quod Latini dicunt *conclusus*. Ita κατάσιγλον γράμμα, *libellus totus plenus sigillis* seu scripturae compendiis; v. Du Cange Gl. Gr. p. 1365.; καταζώγραφος, *totus plenus picturis* et velut obrutus; vid. ibid. v. Σκιάστριαι. Athen. p. 265. D. 8. νῆσον τραχεῖαν καὶ κατάδενδρον appellat, *totam plenam arboribus*. Apud eundem pag. 422. B. poëta quidam Euripidem κατάχρυσον, *totum aureum*, auro scatentem, id est scitis sententiis respersum, appellat. Arrian. dissert. Epictet. p. 214. κατάγλωσσος, *qui omnia implet lingua sua*, *qui omnes loquacitate obruit et obtundit.* Theocritus XV. 34. κατάπτυχες ἐμπερόναμα appellat *vestem totam*

Digitized by Google

plenam rugis. Athenaeus p. 471. E. 2. *testam* appellat κισσῷ καταβρύουσαν, *totam florentem hedera.* Idem p. 495. F. 8. habet κλάδον κατάκαρπον, *totum plenum fructibus ramum*, et p. 550. C. 2. hominem κατάσαρκον, *obesum*, offertum carnibus. Sophocles κάθυπνον, *somni plenum*, dixit Trachin. v. 987., ubi editt. vulgatae vocem male dividunt. V. ad p. 380. A. 6.

C. 7. [468, 12.] χαλίντζια. Quandoquidem καυκίον ancipitis est significationis: nam et pateram, e qua ius sorbile cochleari hauritur, aut in qua dapes coctae apponuntur, et poculum, e quo vinum bibitur, notat: ex eo fit, ut de significatione et etymologia vocabuli χαλίντζιον non constet. Si *poculum* notare debet, est procul dubio idem, quod καλίτζα. Sic novi Graeci *calycem* appellant, transsumta a Latinis voce, ut Latini suam antea e Graeco κύλιξ assumserant; vid. Du Cange Gl. Gr. p. 558. Quodsi vero amplam *pateram* notat, est ab Arabica voce خليج [vid. D'Herbelot. Bibl. Or. p. 987. v. *Khalig.*] Notat ea canalem omnem grandem aquae. Hinc fretum CPtanum seu Bosporus *alchalig* in specie celebrari solet. V. Du Cange v. *Caligo* et *Calyx*, quas ambas valde errat qui Latinas ibi esse putaverit. Et hinc locum Sanuti Torselli P. I. L. I. c. 1. corrigas: *tempore mensis Octobris flumen illud* [Nilus] *abundat in tantum. quod ipsae speciariae et mercimonia a Babylonia per dictum flumen intrant per quandam caligiatam* [non *talgiatam*, ut vulgo editur] *longam, et per ducenta milliaria, quae sunt a Babylonia usque in Alexandriam, deferuntur.* Vid. Du Cange v. *Talgiata.* Verum quia Arabes pro extravaganti sua imaginatione et eloquentia vastas patinas suas, hospitalitatis suae potissimam gloriam, cibis coctis iurulentis redundantes, cum ingentibus fluviis, lacubus et fretis comparant: ex eo factum, ut خليج, *chalig*, quoque *patinam*, *missorium* notet. Praeivit hanc ideam poëtis Arabicis, quam haud segnes imitati fuerunt, Labid in Moallaca V. [75. 76. ed. Sac.]

تأوى الى الاطناب كل رذية مثل البلية قالص اهدامها
ويكللون اذا الرياح تناوحت خلجا تمد شوارعا ايتامها

Applicant se, velut ad hospitium, ad meorum tentoriorum funes omnes misellae foeminae in corrugatis pannuciis, referentes [macie et horrifico adspectu] *camelum, quae ad sepulcrum heri alligata fame sinitur exspirare. Earum orphani cingunt, ut corona, tum, quum venti adversi inter se, velut praeficae, plangendi vices obeunt, lacum, ad quem ducentes viae frequenti commeatione tritae sunt.* Exempla plura habent commentarii mei ad Abulfedae Arabica.

C. 10. [468, 15.] ἀλειπτά, καπνίσματα. Volui in Latinis discrimen harum vocum indicare; sed vereor, ut satis

Digitized by Google

bene mihi hoc loco cesserit. Ἀλειπτὰ deliquescentia super carbonibus credebam, adeoque sicca, friabilia aromata; sed et verbi λείβειν, *deliquescere*, nihil huic vocabulo inest, et τὰ ἀλειπτὰ videntur potius liquida pigmenta aut species aromaticae fuisse, quae litu frictuve corpori ingererentur. Id cum ex etymologia colligo, (venit enim ab ἀλείφω,) et ex eo, quod infra p. 382. A. ult. τὰ ἀλειπτὰ a thymiamate seu thure distinguuntur, et per pyxides numerantur: quod profecto non fieret, si τὰ ἀλειπτὰ siccum durum corpus essent. Nemo, quaeso, miretur, me toties vineta mea caedere. Mallem profecto necessitatem hanc mihi non admotam esse. Praestat tamen errores emendare, quam dissimulare, quandoquidem non licuit non peccare. In tanta copia rerum obscurarum in se, in quibus sola coniectura agendum et velut in tenebris palpandum est, multa par erat ei perperam excidere, qui derepente velut in alium orbem delatus per instituti huius perversitatem debuit trepidus librum vertere nondum satis intellectum, nondum satis familiarem. Sed sic in fatis erat. Erunt igitur τὰ ἀλειπτὰ idem quod μύρα. Nam τὰ καπνίσματα ligna suaveolentia dum accensa fumant esse, nullus dubito. Coniungit Nicetas p. 129. C. τὰ μύρα et τὰ Ἰνδικὰ ξύλα in illis verbis: ὁ τῆς πόλεως ἅπας δῆμος εἰς τὸ ἱερὸν φροντιστήριον συνδραμόντες λαμπροτάτην ἐκείνῳ συντελοῦσι τὴν πρόοδον, μύροις τὰς ἀγυιὰς τέγγοντες καὶ τοῖς Ἰνδικοῖς ξύλοις καὶ καρυκευτοῖς ἀρώμασι τὸν ἀέρα εὐωδιάζοντες. *Odores Indicos, qui sine carbonibus ad vaporandas zetas incendantur*, appellat Lampridius in Heliogabalo p. 870.

D. 3. [468, 18.] σένδες. Vocabulum perfrequens in scriptis tam Graecorum recentium, quam Arabum, qui سندس, *sondos*, efferunt et quorum Lexicographi (auctore Golio) perhibent esse praestans et subtile panni serici genus; alii pannum Attalicum, auro et argento intextum. Sed de etymologia nondum constat, sitne Arabicae, an alterius originis. Arabicae si sit, facile esset a *saddasa*, سدس, *sexare*, *sescuplum facere*, derivare, ut cum *selici* vel *hexamito* idem sit. Nam ن vel *n*, ut apud Graecos, sic apud Arabes saepe epentheticum est. Et profecto non parum huic coniecturae tribuo. Videbatur aliquando a *Sendia*, regione inter Persidem et Indiam sita, repetendum esse; vid. quae dicam ad pag. 344. A. 13. Sunt profecto non pauca huic etymologiae faventia. Regiones illas, Indiam eique vicinas, textura subtilissimorum et pretiosissimorum pannorum sericorum omni aetate, veteri novaque, celebratas fuisse constat inter omnes. Reperio quoque scriptionem *cenda*, id est *sende*, in Assisiis Hierosolymitanis (apud Du Cangium v. *Epidecen*), *doubles de Cende* (non *cendes*), id est *di-*

Digitized by Google

ploïdes de سند, *Sende*, *Sendia*. Etiam *cendatum* reperio, quod idem atque *Sendicum* est, unde factum ab imperitis *Cendalum*. Verum constantiorem et usitatiorem scriptionem *cendes* et *sendes* et Arabicum سندس non video, qui possit secundum regulas linguae et etymologiae Arabicae a Sendia repeti. Formant quidem Turcae adiectiva et in his quoque gentilia in سی, neque improbabile hoc nomen a Turcis manasse, quandoquidem Arabici auctores veteres Drangianae incolas Turcas appellant. Sed solum س pro terminatione ethnica nunquam, quod sciam, ponunt. Verum missis his intricatis et dubiis etymologiis, explicemus locum veteris Romanensis Francici, quem citat Du Cange v. *Boqueranus*, in quo nostra quoque vox *sendes* legitur :

Tyres [tyria] *et pailes* [pallia], *bouquerans et cendez.*

De voce *bouqueran* vid. omnino Du Cange l. c., neque aliud addo, nisi hoc, scriptionem *bouquerame*, qua Itali extulerunt, meliorem et origini propiorem esse. Nam est Arabicum أبوقرام, *Abukerame*, pannus cum intextis figuris, ζωδιωτός.

D. 3. [469, 1.] λινομαλωτάρια. Retinui nomen ipsum, quemadmodum Combefis. fecit in loco modo citato Constantini Vit. Basil. p. 196. A. 2. Sunt autem *lintea villosa* talia propemodum, qualia sunt nostratibus sic dictae *Fuhrmansmützen*. Memoratur in ordine Romano (apud Du Cangium Gl. Lat. *Cubicularius tonsuratus*) *linteum villosum* : *liceat eis super linteum villosum sedere, quod mos est ponere super sellam equi*. Nisi potius malis λινομαλωτάρια esse involucra lectorum vel stragularum linea, quo sensu videtur Theodorus Studita in Catechesi msta (apud Du Cange v. Τόσος) posuisse his verbis : πάλιν ἄλλος (nempe φησίν)· εἰ μὴ ἔχω τόσα μαλωτάρια (male typographi dederunt βαλωτάρια), *tot et tot cubilis tegmina*, ἢ καὶ προσκεφάλαιον, ἢ καὶ ἄλλαγμα (lodicem linteum, cui incubatur et qui saepius candido et mundo mutatur) κατάπλυτον (recens lotum), οὐ καταπαύσομαι.

D. 3. [469, 1.] σάβανα. Sunt lintea candentia, nitentia; vid. Du Cange utroque Gloss. h. v. Etiam haec vox est Arabica. صوان, *Sawan*, est theca vestiaria et torcular, quo premuntur lintea, ut niteant. Hinc σαβάνιον, *linteum, quod nitorem a torculari habet*. *Glissina* nostri maiores appellabant a *gliess*, *gleissen*, pro quo hodie dicimus *Glantz* et *gläntzen*. Vid. Du Cange v. *Glizzum*, ubi *camisia glissina* habet, et cl. Hemsterhus. ad Aristoph. Plut. p. 283.

D. pen. [469, 1.] βραναῖαι. Non dubito βρανδαῖαι legendum esse, id est *taeniae*, *fasciae*; vid. Du Cange v. *Brandium* et Πρανδίον. Hinc natum nostrum *Frantzen*, Gall. *franges*.

271. A. 1. [469, 3.] ἀραφίων. Quid esse crediderim ἀράφια et τὰ ἐῤῥαμένα tum temporis, quum locum hunc La-

Digitized by Google

tine interpretarer, patet ex interpretatione. Docuit me longior usus et dies, male me vertisse, potestque totus locus facile quemque docere, interpretationem illam non procedere. Nam si ἄῤῥαφα sunt vestes nondum consutae et formatae atque adaptatae gestationi, debuisset auctor non scaramannia, non esoforia, sed pannos vel telas pro parandis inde scaramanniis et esoforiis dixisse. Saepe fit, ut per trepidationem deteriora, praeteritis melioribus, arripiamus. Ego quidem multum iactatus animo antequam haec plagula praelum liberaret, posui, quum urgerent operae et moram non darent, quae posui in Latinis, non quod vera scirem et explorata haberem, sed quod melius non succurreret. Tandem persuasus sum, rite expensa re, τὰ ἀῤῥάφια esse vestes gestabiles quidem, sed in quibus sutura nulla esset, acus nulla esset adhibita, sed quae de toto essent textae, uno continuo textu, sive id iugo textorio factum fuerit, sive acubus illis seu cannulis ferreis, quarum ope tibialia lanea parantur a foeminis, quod Germani *gestrickt*, Batavi *gebreyt*, Franci *broché*, *tricote* dicunt. Multum mihi dubitationis iniecit Salmasius de tunica non consutili D. N. I. C. disputans ad Script. Hist. Aug. T. II. pag. 566. et parum aberat, quin in suam sententiam me pertraheret. Tam speciosa erat argumentatio, qua suam sententiam fulcit. Vidi tamen tandem, veram eam non esse, quod postea demonstratum dabo. Prius cognoscendum est, quid ille putet vestes ἀῤῥάφους fuisse. Necesse est, ut potissima eius verba huc transscribam. Docta sunt et instruunt, et huc eo quoque titulo faciunt, quod de vestibus σχιστοῖς attingit, de quibus mox disserendum nobis erit. „Sciendum," ait, „ex tunicis alias fuisse σχιστοὺς apud veteres, quae et ῥαπτοὶ dicebantur et συμπορπητοὶ, alias ἀῤῥάφους, quae ex toto tectae conclusaeque, et nulla parte sutiles scissilesque, quemadmodum sunt camisiae nostrae, et interulae, sive laneae sint illae, sive lineae; σχιστοὶ igitur χιτῶνες erant, qui ex utraque parte in humeris fibula stringebantur. Pollux: ὁ δὲ σχιστὸς χιτὼν περόναις κατὰ τοὺς ὤμους δίειρτο. Περόνας illas ῥαφὰς etiam dicebant et ῥαφίδας: quod studiose velim observari: nam in eo nostrae huius novae interpretationis positum est fundamentum. Hesychius: συμπορπητὸν, vel σύμπορπον, τὸν ῥαφαῖς συνειλημμένον κατὰ τοὺς ὤμους χιτῶνα. — Ῥαφαὶ sunt Hesychio, quae Polluci περόναι; idem Hes.: ἑτερομάσχαλος χιτὼν δουλικὸς ἐργατικὸς, ἀπὸ τοῦ τὴν ἑτέραν μασχάλην ἔχειν ἐῤῥαμμένην, *quod alteram manuleam sutam haberet.*" Addere possum Plutarchi locum, in quo ῥαφὴ fibulam notat. Est in Vitis p. 1507.: τὴν ῥαφὴν παραλυσάμενος ἐκ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, *curabat sibi fibulam tunicae* (de chitone vel tunica ibi sermo est) *laxius adstringi, er liess sich die*

Digitized by Google

Schnalle von der Weste locker schnallen, quo melius se movere et agilius manus agitare posset. Talis ῥαφῆς, fibulae, quae strictius adduci, laxari poterat, imago cum dependente loro conspici potest in imagine Constantini M. Licinium occidentis apud Bandurium Ant. Imp. Or. T. II. p. 633. Pergit interiectis quibusdam Salmasius. „Sane," ait „cum ῥάπτειν nihil aliud sit — quam τὰ διεσπαρμένα συνδεῖν, id scilicet praestare fibulas, quae in unum distantia iungunt, et diversas vestimenti partes colligunt inter se colligantque: συῤῥάπτειν περόναις apud Lucianum in dialogo Ἔρωτες est fibulis chlamydem connectere: — hinc ῥαφὴν Graeci vocant vestis aperturam, quae fibulis committitur. — Inde χιτῶνες ἄσχιστοι erant quoque ἄῤῥαφοι. De eo proinde genere tunicarum, quae fibulis stringerentur ex utraque parte, non fuisse domini tunicam, indicare voluit Ioannes, quum eam ἄῤῥαφον καὶ ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸν δι' ὅλου ἐκ τῶν ἄνωθεν dixit, quod in superioribus tunicae partibus eae ῥαφαὶ vel fibulae locum magis haberent, quibus stricta tenebatur et sedebat in humeris tunica." Praeclara sunt omnino, quae vir vastae lectionis de significatione vocis ῥαφὴ, *fibula*, habet, et favet illi locus a Du Cangio in Gloss. Lat. v. *Botonatus* e veteri charta citatus: *tunica habeat manicas protensas ad pugnum, non consutitias, vel aliqualiter botonatas*; ubi *consutitiae manicae* non possunt aliae esse, quam quae fibulis adstringuntur; quandoquidem *botonatae* sint, quae orbiculis, *Knöpfen*, adstringuntur. Verumtamen opinioni eius subscribere non possum, sed accedo potius et adhaeresco vulgari, quae censet, tunicam domini totam textam fuisse nullaque in parte acu et filo consutam. Favent illi expressa verba ὑφαντὸν δι' ὅλου; tot imagines non tantum Christi, sed et aliorum sanctorum aliorumque in tunicis conspicuorum, in quibus suturae nulla nota deprehenditur, et reliqua adhuc monumenta quaedam demonstrant, et veteri et medio aevo viguisse adhuc textrinam illam, quae vestes δι' ὅλου texebat. Idque mihi videtur perspicuis verbis asseverare Ioannes Diaconus apud Isidor. L. I. Epist. 136.: *pallium eius, bysso candente contextum, nullis fuisse cernitur acubus perforatum, sicut vetustissimis musis* [hoc est musiis, μουσείοις, musivis] *vel picturis ostenditur*. Sane valde improprie esset auctor locutus, si dictione *nullis acubus perforatum* significare voluisset nullis fibulis constringendum. Latinae linguae rationem omnem perverteret, qui *stolam inconsutilem*, quae apud Du Cangium v. *Semicinctium* memoratur, contenderet esse *non fibulatam*. Vid. Ciampini T. II. Veter. Monument. Musiv., ubi de textrina veterum attingit, aitque se novisse hominem Romae, qui eandem artem noverit, et interdum ex-

Digitized by Google

creuerit. Passim locorum monstrantur indusia de toto texta et omni sutura destituta, quae pro inconsutili tunica domini venditantur. Ipse ego quoque in aede B. M. V. apud Ultraiectum ad Rhenum talem vidi et tractavi. Et *inconsutile* appellat Matthias a Michovia illud feltri genus, quo olim Scythae, hodie Tatari, vectiles curribus aediculas suas tegunt. *Est pallium album spissum inconsutile* [quod acus nulla perforavit, nullum filum continet] *pro imbribus et fluviis bene utile*. Paulus Iovius in libello de legatione Moschovitarum eosdem *centones nobiles nulla filorum textura, sed coactis ex lanis candidos* appellat. Si scaramangium illud est, quod dixi p. 5. (neque dubito esse), refutari ex nostro loco potest sententia Salmasii. Hic enim referuntur inter vestes *ἀῤῥάφους* scaramangia, quae tamen ex mea sententia in pectore fibula adstringebantur. Salmasius ipse quoque *τὰ κολόβια* ad *τοὺς σχιστοὺς* refert et ad fibulatas vestes. Noster autem nominat *ἐν τοῖς ἀῤῥάφοις*. Vicissim inter *τὰ ἐῤῥαμμένα* referuntur quaedam, quae fibulis opus non habebant, at absque acu et filo constare non poterant, ut *τὰ τουβία, τὰ σφιγκτούρια, τὰ ὑποκαμισοβράκια*. Et quare tandem tunicas, *vestes sarciles, ῥαπτὰς*, memorarent veteres, si etiam *non sarciles, ἀῤῥαφίους* non habuissent. Du Cange Gloss. Lat. v. *Sarcile* inter alia loca citat hunc: *pro isto beneficio vult, quod P. F. det duobus pauperibus tunicas singulis annis ad natale domini, et utraque tunica sit de duabus ulnis de Sarzil, quae currunt in foro Montisbrusonis*. Cogitavi aliquando *ἄῤῥαφα* esse non maniacata seu non segmentata, praetexta vel ora serica vel paragaude destituta; *ἐῤῥαμμένα* contrarium. Sane *ῥάμμα* idem est ac *περίῤῥαμμα*, limbus, praetexta, clavus, periclysis; conf. Salmas. l. c. p. 572. et 574.; et *vestes consutae de aliqua re* Latinis novis dicuntur illae, quibus segmenta vel orae aut ornae adsutae sunt. Concil. Andegav. anni 1365.: *nec cloccas sericatas sive consutas de serico alterius coloris, quam fuerit clocca, deferant*. Pari modo Noster infra p. 280. B. memorat *ἱμάτια ἐῤῥαμμένα μετὰ τριβλαττίων*. Verum si sic esset, quare addidisset auctor Noster ad *ἐῤῥαμμένα* vocem *μανιακάτα* et *ἀμφιεσμένα ἀπὸ διβλαττίων*? Et quaedam inter *τὰ ἐῤῥαμμένα* eius sunt naturae, ut praetextam vix patiantur, velut tibialia, hypocamisobraccia. Immo claris verbis Noster p. 280. B. 8. et C. 4. *ἀνὰ ἱματίου ἑνὸς ἐῤῥαμμένου λιτοῦ* habet. Atqui si *ἐῤῥαμμένον* est *praetextatum*, non consistentia loquitur auctor iungens *ἐῤῥαμμένα, praetextata*, et *λιτὰ, pura, non praetextata*. Caeterum a voce Graeca *ῥαφὴ* puto formatum fuisse Latinum medii aevi *rafimenta*. Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v., ubi e Glossis vet. citat: *rafimenta, interramenta*, id est *ἐντάφια ῥαπτὰ*, lodices et vestes sepulcrales.

Digitized by Google

A. 4. [469, 4.] ἐξεμπλίων. Est ἐξέμπλιον, quod nos *Muster* solemus appellare, voce corrupta e proba Latina, *monstra* pro *monstratio*, δεῖγμα, scilicet pictura pannis intexta, sive flores, sive rami arborum vitiumve, sive hominum animaliumve aut aliarum rerum imagines sint. De voce ἐξέμπλιον et ἔξομπλον v. Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 853. et Du Cange Gl. utr., ubi marmoribus quoque exempla tribuuntur. Sunt enim ibi dicta *marmora in exemplis marmora cum exemplis*, exemplis, id est picturis, macularum sitibus et formis aliis atque aliis candidis, nigris, viridibus, rubris et aliis venis, tessellis, frondibus, et sic porro signata.

A. 5. [469, 5.] δικίτρινα. Quum pariter διακίτρινα et δικίτρινα scriptum reperiatur, perinde erit, meo iudicio, sive δι decurtatum ex integro διὰ, sive ex Italico *di* pro *de* transsumtum dicas. Nam διὰ in tali compositione aliud nihil est quam ἀπὸ, διρόδινος, *de rosato*, δικίτρινος, *de citrino*, nempe colore, seu coloris rosei, citrei et sic porro. Monachus Sangallensis pro sua scribendi et pronuntiandi ratione *diacedrinus* dixit: *tyria purpura vel diacedrina litra, alii de lodicibus, quidam de gliribus circumamicti procedebant.* Cl. Muratorius, cui locum hunc debeo, putat T. II. Antiqu. Ital. p. 410. pro *litra* legendum esse *lista*, id est ora, periclysi. Ego quidem praeferrem *lutra*. In pellibus lutrarum, pretioso panno colorato indutis, olim processisse nobiles et aliunde constat, et e Du Cangio v. *Lutra*.

A. 6. [469, 5.] κολόβια. De colobio v. Du Cange utroque Gloss., Vales. ad Ammian. Marcell. p. 51. B., Petav. ad Themist. p. 377. et 446., ubi citat Servii locum, e quo apparet, colobia fuisse talia pallia vel palliola potius, cervicem obeuntia, pectus et scapulas et humeros ad cubitos usque tegentia, qualia gestant in solennibus actibus Academiae Lipsiensis Rectores Magnifici et Decani facultatum ex ritu vetere, cuius vestigia reperio.

A. 6. [469, 5.] μεγαλόζηλα. In hac voce et multis aliis huius militaris Tactici, quae animum meum diu vexarunt et suspensum tenuerunt, coniecturam debui sequi, melioribus adminiculis destitutus. Et dubitavi profecto aliquando, rectene hanc vocem et similes sequentes reddiderim, subnascentibus coniecturis, quae fuit quum non minus speciosae et probabiles viderentur. Nunc tamen non dubito eam interpretandi rationem, quam Latina versio suggerit, caeteris praeferre. Incidebat igitur aliquando in animum, essentne τὰ μεγαλόζηλα crasso filo texta, μεσόζηλα filo medii generis, λεπτόζηλα filo tenui. Sane *tenuiarii* sunt vestiarii artifices, qui λεπτὰ, pannificia tenuia, subtilia faciunt; v. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 144. Opponi quidem huic coniecturae

possit hoc, τῷ λεπτῷ commode non opponi τὸ *μέγα*, sed τὸ παχὺ, adeoque dici debuisse illo quidem sensu *παχύζηλα*. Sed eadem difficultas quoque premit positam in Latina versione interpretationem. Nam τῷ *μεγάλῳ* non recte opponitur τὸ λεπτὸν, sed τὸ *μικρὸν* vel τὸ *βραχύ*. Verum facile difficultas haec tollitur. Vulgus Graecum, aut potius Graeci omnes, non exemptis probis huius gentis et antiquis auctoribus, λεπτὸς et ἰσχνὸς et *βραχὺς* permutant. Sic Polyaenus p. 45. *βραχυφωνίαν* dixit pro *ἰσχνοφωνίᾳ*; Artemidorus p. 130. 8. τοὺς λεπτοὺς ἀστέρους opponit τοῖς *μεγάλοις*. Idem p. 62. 1. λεπτοκάρυα habet pro *minutis nucibus*. Thucydides II. 83. fine τὰ λεπτὰ πλοῖα τοῖς *μεγάλοις* opponit. Cedren. p. 2. B. 9.: ἡ λεπτὴ Γένεσις, *parva Genesis*. Apud Du Cangium habes in Gl. Gr. p. 804. λεπτολάχανον pro *minuto olusculo*, et alibi λεπτογένεσιν, *parvam Genesin*, librum Apocryphum. Sunt igitur in hoc quidem ambae coniecturae pares. Deinde cogitavi, essentne τὰ *μεγαλόζηλα* idem atque τὰ *μεγαλόγραμμα* Cedreni, cuius celebrem locum p. 793. paulo post, data occasione, tractandum aliquanto latius mihi sumam. Sunt autem τὰ *μεγαλόγραμμα* telae cum grandibus et latis aut striis aut floribus, et in universum exemplis; et sic de reliquis quoque aestimandum, *μεσόζηλα* et *λεπτόζηλα* puta. Sed animadverti deinceps, ζηλος esse meram terminationem, quae qualitatem rei indicat, *colobium megalozelum* vel *megalozilum* ergo idem esse atque *μέγα*, et sic porro. Patet ex *ἀπόζηλος*, quod idem est atque *αὐόζηλος*, et hoc idem atque *αὐαλέος*. Glossae Graecobarbarae apud Du Cangium: *αὐαλέος*, *κατάξηρος*, ξηρὸς, ξηραμμένος, ἀπόζηλος. Graeci enim *υ* ut *β* et interdum ut *π* efferunt. Patet quoque ex illa nota, proba, veteri voce *χαμαίζηλος*, *humilis*, idem valente atque *χθαμαλός*. Similis est et ad Graecorum instar conficta Latinis medii aevi vox hybrida *imizilus* (v. Du Cange Gl. Lat. h. v.) ab *imus* et terminatione ζηλος, *brevissimae mensurae* aut *vilissimae speciei*. Maxime itaque consentaneum est, quum diversae sint staturae homines, *μεγαλόζηλα* esse *pannos magnae*, *μεσόζηλα mediae*, *λεπτόζηλα brevis mensurae*. Venio nunc ad illum Cedreni vexatum a Salmasio locum, in quo leguntur *ὀθονίαι μεγαλόγραμμοι*. Locus hic est: *ἐκέλευσε* [Michaël Stratioticus] *τὰς τῶν πολιτῶν κεφαλὰς μὴ διὰ γραμμάτων, ὡς νῦν, ἀλλὰ διὰ μεγαλογράμμων ἐκ βυσσοῦ ἢ πορφύρας* [ita legend. aut certe *βυσσοῦ πορφυρᾶς* in adiectivo] *ἐξυφασμένων σκέπεσθαι*. Salmasius ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 574. pro *γραμμάτων* legi vult *ῥαμμάτων*, et pro *μεγαλογράμμων μαργελλοῤῥάμμων*. Sed accidit ei, quod illis solet, qui differti multarum rerum scientia eruditionem suam loco non suo effundunt, et obiectis eodem tempore multis

Digitized by Google

ideis a vero aberrant, cupidineque non in vulgum nota docendi pro simplicibus et veris rara et admirationem non intelligentium comparantia arripiunt. Recte paene omnia istius loci, certe vexata illa vocabula habent. Novi sane, *ῥάμμα* esse *assumentum*, *segmentum*; verum id locum hic non habet. Nam quando panni id genus, quod *segmentum* Latini appellant, et a quo aeque probabiliter nostrum *Sammet* quam ab hexamito derivari potest, Graeci volunt significare, *σέμεντον* dicunt, non *ῥάμμα*. Procul dubio rectum est *γραμμάτων*, neque dubium, id non a 'singulari *γράμμα*, sed a *γραμμάτον*, derivari debere, dubium tamen, sitne *grammatum* (media syllaba producta) idem atque *striatum*, *virgatum*, *lineatum*, an *litteris distinctum*, an denique *picturis*, imaginibus hominum et rerum, *illustratum*. Omnia enim ista notare potest vox *γραμμάτον*. Ut a *πλοῦμα*, *πλουμίζειν plumare* fit et *plumatus*, acu pictus, et a *γέμω*, *γεμίζω* fit *γεμάτος*, *impletus*, a *δρόσος* et *δροσίζειν δροσάτος*, *uvidus*, ita a *γράμμη* et *γραμμίζω* fit *γραμμάτος*. Est autem *γραμμίζειν* et *lineare* Latinis perinde *strias ducere* et *pingere*. *Lineatum pannum*, id est aut *ῥαβδωτὸν* aut *ζωδιωτὸν*, habet vetus charta apud Du Cangium v. *Afforciatus*. *Capa de panno aureo lineato*. Pugnat adversus Salmasium auctoritas quoque scriptorum aevi medii, qui *τὰ γραμμάτα* (media producta) inter res et vestes pretiosas numerant, quorum e numero est Malaspina et Balsamo. Illius (apud Murator. T. II. Ant. Ital. p. 313.) haec sunt verba: *vias medias velaverunt chorflis et funibus, suspensis ad chordas strophiis, flectis*, [id est *dechtis*, taeniis aut catenulis e filis aureis plexis,] *dextrocheriis*, *periscelidibus*, *arbitris*, *grammatis*, *armillis*, *frisiis*. Ad extremum hunc locum notat Muratorius se putare, nomina quaedam hic corrupta esse. Sunt profecto. *Arbitris* enim male habet, et proxime appositum *armillis* eius correctio. Sunt quidem alias armillae idem quod dextrocheria, pericarpia quoque dicta. Hic loci autem sunt armillae, fasciae vel circuli mediis brachiis innecti et circumponi soliti. Possit quoque, qui velit, vocem *frisiis* pro scholio vocis *grammatis* habere. Attamen mea quidem sententia sunt *grammata* hic loci vestes aut radiatae, aut *ἀνθηραὶ*, picturatae, figuratae, ut Graeci quoque dicebant *φυγουράδαι*; v. Du Cange v. *Βιβάκινος*. Balsamonis, quem paulo ante promittebam, locus hic est ad Concil. VI. canon. 28.: *τὰ πολυτελῆ χρυσοῦφαντα ἐμβλήματα, τὰ δημοτικῶς λεγόμενα μαργέλλια, γράμματα* [vel *γραμμάτα*] *καὶ ἀντίπανα*. Hic fundus est superius memoratarum Salmasii coniecturarum. Tria haec ergo auctore Balsamone idem sunt, *τὰ μαργέλλια* et *τὰ γραμμάτα* et *τὰ ἀντίπανα*. *Antipana* idem sunt atque *antepanni*, panni, qui aliis antepo-

Digitized by Google

nerentur, assuerentur, segmenta, orae, margines, praetextae. *Μαργέλλια* sunt acu picta, *ricamata*, non a margine dicta; non enim Latinae civitatis haec vox est, sed Arabicae. Venit enim a رقم *Racama*, acu pinxit; unde Italicum *ricamato*, quod merum est Arab. رقام *Ricamo*. Hoc vocabulum et مرقوم *Marcum* atque مرقم *Marcam*, quod etiam vulgus *Morgom* pronuntiabat, *acu pictum opus*. Si Graeci *μαργέλλιον* pro *μαρκέμιον* dicunt, ea est vulgi corruptela. *Margemium*, non *margellium*, esse veram lectionem, probat Hispanica quaedam charta vetus apud Du Cangium v. *Aliphasis*, quae vox etiam Arabica est اللباس *Allibas*, et notat *ἱμάτιον*, vestem exteriorem. Verba istius chartae, multis vocabulis Arabicis onusta ideoque declaratione digna, haec sunt: *plumatios digniores paleos* 10., [id est vestes sericas, plumatas, seu acu pictas pretiosiores et honestiores atque splendidiores,] *alios subminores* 8., [*ὑπομείονας*, ut Noster amat loqui, ut veteres, *ὑποδεεστέρους*,] *aliphases vulturinos*, [id est pallia cum intextis vulturibus,] *almucallas morgomes*, [*ἐπεύχια γραμμάτα* vel *πλουμάτα* المصالی المرقومة] *phatoles paleos* [البذول id est *τοὺς κατ᾽ οἶκον*, quotidianas, domesticas vestes, robbes de chambre, sericas]. Acceperunt hanc vocem *Ricam* Itali ab Arabibus; v. Du Cange v. *πλουμίζειν*, ubi ex Hieronymo Germano has glossas citat: *Ricame*, *πλουμὶ*; *ricamato*, *πλουμισμένος*. Quales fuerint *Sabanae literatae* in alia charta Hispanica apud Du Cangium v. *Alfanegue*, addubito, fuerintne, in quibus litterae intextae, an plumatae. Sane aequalia in utramque partem momenta sunt. Locus hic est: *lectos cum suos tapetes — cum suos plumatos paleos et Graeciscos et suas sabanas literatas et fateles alfanegues*. Postremae duae voces sunt Arabicae, بذال الفنك sunt vestes quotidiani domestici usus pellibus illius mustelae foderatae, quam foenariam, vulgo fovinam, nos *Iltes* et *Iltz* appellamus, Arabes *Faneg* vel *Feneg*. Aut ergo *Ponticae* scripsit Matthias Sylvaticus, aut erravit *Parthicas pelles* pro *Ponticis* nominans, quando scribit: *fenucio, id est pellis Parthica*. Non enim consentio Du Cangio v. *Parthica pellis*, glossam hanc e Graecia arcessenti. Varii generis litterati panni veteribus in usu erant. Vestes enim quaedam habebant litteras tantummodo unam aut duas ad summum in ima ora ad pedes versus, eo modo intexta, ut apud nos lodices lectorum nostrorum et supellectilem omnem linteam nominis possessor quisque sui litteris initialibus signari curat. Eo modo litteratae videri queant illae sabanae, quae hac in charta commemorantur. Memorabilis est Hesychii locus: *τρίβων*, *στολὴ ἔχουσα σημεῖα ὡς γράμ-*

Digitized by Google

ματα. Ergo tribones et tribonia sunt illae vestes Iesu Christi et Apostolorum in veterum ecclesiarum musivis, quae litteras et figuras litteris similes, sed ignorabilis significationis, conspectui dant, perfrequentes apud Ciampinum utroque tomo Veterum Monumentorum, qui etiam de ipsarum institutione, significatione et usu multa disputat. Alio modo litteratae vestes, quae unam antiquam litteram per totum textum millenis vicibus repetitam ostendebant, ut sic dicta *gammadia*, de quibus alio loco. Alio denique modo litterabantur vestes, quando nomina gerentium, aut etiam integrae sententiae intexerentur. Casulae nominibus episcoporum intra circulares areas intextis coopertae insigne exemplum habet Rubeus L. III. Hist. Ravenn. ad. An. 515., unde locum attulit Du Cange v. *Diptychum*. Habent quoque Graeci in more positum, ut suis *εἰλητοῖς* seu *corporalibus*, de quibus vid. ad p. 39. C. 9., nomina episcoporum inscribant. Superest adhuc inter insignia regni Germanici pallium seu potius epomis Caroli M. sententia Arabica per ambitum litteris sericeis intextis conscripta. Solebant principum orientalium nomina non vexillis tantum, sed etiam pannis, qui in eorum fabricis vestiariis conficerentur et dono mitterentur ad exteros aut proceres domesticos, intexi, qua de re ad Abulfedam dixi. Memorabile est, quod narrat auctor *des veränderten Russlandes*, se vidisse in catacumbis imperialibus Moscuae tegumenta serica sandapilis veteres Czaros condentibus instrata, quorum orae per ambitum scriptura et sermone Russico insuto, non filis sericis aureisve, sed minutis margaritis in figuram litterarum Russicarum coordinatis, gesta et fata cuiusque Czari. Sed de litteratis his vestibus veniet forte alius amplior dicendi locus. Redeo ad *γραμμάτα* mea, quae possunt tandem quoque telae esse hominum rerumve imaginibus ornatae. Memorabile est quod ait Cedrenus, suo tempore in tulpanis gestasse CPtanos *grammata*. Vivebat medio saeculo XI. Coniici iam posset per grammata intelligi non alias telas quam pictas imaginibus hominum rerumve, non litteratas, non radiatas, idque ex eo Ioannes Cantacuzenus saeculo XIV. refert suo tempore hoc gestamen in usu fuisse. Verba eius sunt L. III. c. 36., ubi de fastu Ioannis Glycis, patriarchae CPtani, loquitur: *τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυπτραν, ἣν τοὺς πατριάρχας φορεῖν ἔθος, ἂν μὴ τοῦ τάγματος ὦσι τῶν μοναζόντων, ὀθόνῃ λευκῇ περιειλημμένην πρότερον αὐτὸς κατεκόσμησε χρυσῷ, εἰκόνας αὐτῇ τοῦ τε σωτῆρος ἡμῶν ἐγγράψας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς τεκούσης αὐτὸν θεοτόκου καὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.* Veteres quoque Graecos in suis capitum calyptris *ζῶα*, id est imagines, gestasse testatur Democritus Ephesinus: *τὰ δὲ τῶν Ἰώνων ἰοβαφῆ καὶ πορφυρᾶ*

Digitized by Google

καὶ κρόκινα ῥόμβοις ὑφαντὰ, αἱ δὲ κεφαλαὶ κατ' ἴσα διειλημμέναι ζώοις. Sic satis mihi videor Cedreni locum et illustrasse et vindicasse.

A. 6. [469, 6.] *ἐκ τῶν κατ' οἴκους.* De vestibus veterum domesticis v. Casaubon. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 261. Ibidem p. 990. vestes *forenses* et *domesticae* opponuntur.

A. 7. [469, 7.] *ἐσωφόρια.* Sintne interulae lineae, quales nos hodie super ipsa cute gestare solemus, an chitones infimi, talares, mihi non constat. Nondum enim satis liquet lineas nostro, an laneas vetusto Graeco et Romano more super cute gestaverint tunicas novi Graeci. Vid. quae inferius de *σφιγκτουρίοις* et *ὑποκαμισοβραχίοις* dicam. Mihi quidem probabilius, vocabulum esophoria non interulas aut indusia, *chemises*, *Hembden*, sed tunicas illis immediate incumbentes, talares, significare. Nam invenio esophoria serica. Sericum autem indusiis adhibitum fuisse vix putem. Anastasius in Nicolao I.: *in ciborio Constantinianae basilicae optimos de siphori* [id est de esophorio] *et de fundato quatuor pannos appendit.* Fuit ergo genus panni *de esophorio* dictum. Leo Ostiensis I. 28.: *sericam item stericam* [alii *stricam*, et rursus alii *sticam* appellant] *de silphori cum auro et gemmis.*

271. A. 10. [469, 8.] *ἀσπρομύναια.* Quid haec vox, quid *διυγαντάρια*, quid *ἰαστὰ* significent, fateor me neque nosse neque exputare.

A. 11. [469, 9.] *λωρωτὰ τρίμιτα.* Id est vestes striatas, taeniatas ad instar lororum, sed ternis identidem filis trium diversorum colorum vices alternantibus. Sic *δίμιτον*, *bilicen*, pannum, *πολύμιτον*, *multilicen*, id est *πολύχροον*, *ποικιλόχροον.* Forte *τετράμιτα* sunt illa, quae Anastasius *vela de quadruplo* appellat. Hugo Falcandus l. c.: *hinc etiam videas amita, dimita et trimita minori peritia sumtuque perfici, hinc hexamita uberioris materiae copia condensari.* Aut sunt vestes trium macularum, in quibus colores tres per maculas huc illuc sparsi sunt nullo certo ordine, neque certa figura. Auctor Mamotrecti: *polymitos vestis ex variis coloribus et guttis, a polis, quod est pluralitas, et mitos, quod est gutta.* Vid. Du Cange v. *gutta* et *gucla.*

A. 12. [469, 10.] *ἀνάλεκτα.* Puto, vel coniicio potius, *ἀνάλεκτον* (sic novi Graeci dicebant pro *ἀνάλεκτρον*) fuisse sudarium vel mappam, ex eo sic dictam, quod analogiis seu pulpitis ecclesiasticis tales mappae solerent insterni iisque sacri codices superponi, e quibus textus evangelici et epistolici recitarentur. Talem mappam appellat Monachus Pegaviensis: *velamen, quod analogio summis in festis superponitur, in quo evangelium recitari solet*, et Acta Murensis monasterii p. 29.: *linteum analogio subterponendum in festivis diebus.*

Digitized by Google

Vid. Du Cange Gl. utroque in v. *Analogium.* Vocabulum deinceps a sacris analectis ad mappas omnes profanas quoque similis formae et fabricae transiisse videtur.

B. 6. [469, 15.] *δίσχιστα.* Si quae alia pars vetustatis obscura est, res profecto est vestiaria, quam forte nunquam satis intelligemus, quum nullae veteres picturae exstent et quae supersunt vetusta alia monumenta saepe magis implicent, quam iuvent, Romani aliis quam Graeci vestibus fuerint usi, et nulla in re magis quam in vestitu luxuriare hominum cupido novaturiendi soleat, res tamen illa sic comparata sit, ut verbis satis clare significari nequeat, nisi coram oculis demonstretur. Multus sermo apud veteres de vestibus schistis seu scissis vel fissis. Qua in re bene distinguenda auctorum tempora, et vestes quoque, de quibus loquuntur. Alia enim est fissura pallii, alia tunicae. De pallio primum dicam. Pallium scissum veterum Graecorum aliud erat, quamvis admodum simile pallio Francorum. Pallii veteris Graeci imaginem adhuc habemus in illis sic nobis dictis *Chorröcken*, robis choralibus sacerdotum nostrorum. Casulas hi, alii planetas appellant. Casula nempe talis usque ad humerum ex utroque latere scissa et in summo circa collum solida, seu collum in orbem ambiens, est veterum pallium quadratum. Constabat pallium Graecum duabus velut alis, una antica, altera postica. Quod hae duae alae quatuor angulos efficerent, quadratum appellabatur. De octangulari dicetur inferius. Has alas ambas *ἀνέβαλλον*, replicabant, reiiciebant, sic ut pars, quae pallio promisso pedes tangeret, iam super humeris recumberet, ubi aut *περόναις*, acubus, affigebatur, aut *πόρπῃ*, fibula inserta, firmaretur. Quando plueret, ningeret, ventus spiraret, exemta acu vel laxata fibula sinebant alam deorsum cadere. Propterea assutae singulis angulis erant laciniae panni, quas aut acubus configebant, aut in fibulas humeris summis insidentes immittebant, quae alas revolutas sursum retinerent. Has lacinias *πτέρυγας* appellabant. In universum ubi esset fibula, ibi e regione erat *πτέρυξ* in fibulam inserenda, ut patet ex Aristophanis loco apud Pollucem VII. 14.:

> *τὴν πτέρυγα παραλύσασα τοῦ χιτωνίου,*
> *καὶ τὸν ἐπίδεσμον οἷς ἐνῆν τὰ τιτθία.*

Talis pallii imaginem non memini uspiam videre. Neque novi Graeci eo utebantur. Nam chlamys eorum erat pallium non *δίσχιστον*, sed *μονόσχιστον*. Utebantur autem eo frequentius Latini, medii aevi puta, ut Franci et Itali. Diversimode tamen scissa erant. Quorundam scissurae laterales tantum ad genua, aut, si multum, ad caput femoris usque pertingebant. Aliorum autem scissurae laterales pertingebant usque

Digitized by Google

ad iuncturam humeri et scapulae, prorsus ut in Graecis vetustis palliis. Per haec tam alte scissa pallia vel casulas commode humeri exserebantur; per illa altera vero minus alte scissa minus commode; debebat enim qui manus exserere vellet pallium attollere et librare manu. Pallium tale quadratum minus alte scissum describit Ioannes Mussus ita: *dicta indumenta sic curta* [id est valde curta] *sunt aliquantum plus longa de retro et de antea, quam de galono.* Clarius adhuc Monachus Sangallensis de rebus gestis Caroli M. I. 36.: *ultimus habitus eorum* [Francorum] *erat pallium canum* [cinerei coloris] *vel sapphirinum, quadrangulum, duplex,* [id est διπλωτὸν, pellibus aut aliis rebus foderatum,] *sic formatum, ut, quum imponeretur humeris, ante et retro pedes tangeret, de lateribus vero vix genua contegeret.* De his quadratis palliis v. Du Cange ad Ioinvill. p. 158., ubi saepius in chartis Stephani de la Fontaine memoratur *un long mantel fendu à un coté.* Tale pallium est monoschistum, et accedit propius ad formam chlamydis Graecae. In eo tantum chlamys et monoschistum Francicum differunt, quod fissura dextri lateris ultra humerum procederet, et super humero ope fibulae ad alteram chlamydis, posticam puta, partem adstringeretur, si modo fissura in chlamyde locum habet: nam chlamys solida erat: sed simus in verbis faciles; in pallio autem Francico monoschisto ultra genu dextrum non ascenderet, adeo ut chlamydem gerens libere et expedite dextram exsereret, qui vero tale pallium gereret, deberet illud, si manum exserere vellet, attollere. Monoschiston, an dischiston sit pallium Caroli M., de quo Du Cange l. c. loquitur, aestimabunt iam, quibus T. II. Iunii Actorum Sanctorum ad manus est. Ibi enim exstat illa imago, quam Du Cange laudat. Neglexi observare, quum eam inspicerem, qualis pallii forma esset, et in praesenti volumen illud actorum in promtu non est. Interea ut oculis aestimare lectores mei pallium Francicum tetragonum seu bis fissum possint, apponam regis Francici imaginem ex illa msta Francica Valerii Maximi interpretatione supra iam laudata, quam in membranis habet Bibliotheca Senatus Lipsiensis. Hinc quoque apparet, Francicam esse reginam, non Imperatricem CPtanam, illam foeminam, quam ex diptycho Bosiano Montfauconius Antiqu. Explicat. T. III. tab. 26. in aere repraesentavit. Casula non Graecus, sed occidentalis erat habitus. Luculenta illa in imagine conspicuum est pallium quadratum a dextra paene totum patens, a sinistra non tam alte scissum, in ornis seu oris gemina serie albarum seu margaritarum clausum. Insigne quoque in eodem pallio est tablium, item praependulia, de quibus suo loco. Antequam a fissura palliorum ad fissuram chitonum transeam, verbulo monendum duco de etymologia

vocabuli *casula*, frequentissimi in libris Latinis medii aevi, unde ad nos quoque venit et in voce plebeia *Caseelgen* adhuc superest. Neque Graeci ea abstinuerunt; ἐπικούτζουλον indidem est. V. Du Cange h. v. Est igitur Arabicae originis, كسى est *tegere*, *operire*, كسار *operculum*, σκέπη. Venio nunc ad χιτῶνας σχιστούς. Hi contrario palliis modo erant fissi. Nam ut palliorum fissura ab imo sursum ascendebat, sic descendebat chitonum scissura a summo collo deorsum versus pectus et lumbos. Ut palliorum scissura ad latus externum crurum procedebat, sic chitonum decurrebat super pectore et dorso. Ut pallia quaedam δίσχιστα, bis fissa, quadrata, quadrangularia erant, (ea enim omnia idem valent,) quaedam vero τετράσχιστα et octangularia: sic etiam erant quidam chitones δίσχιστοι et quadrangulares, alii τετράσχιστοι et octangulares. Utriusque generis figuras perfrequentes videre est in Menologio Basiliano, illius quidem l. c. T. I. p. 113., ubi tres conspiciuntur martyres, quorum unusquisque bis fisso chitone indutus est; huius autem l. c. T. I. p. 134. et 172. Confer has imagines cum loco Pollucis VII. segm. 54.: ὁ σχιστὸς χιτὼν περόνῃ κατὰ τοὺς ὤμους διῆρτο, et facile, quid auctor ille sibi velit, intelliges. Hinc etiam exponi poterit vexatus Theophanis locus p. 207. A. 6., κατὰ τῆς γαστρὸς ἐφόρει (de rege Arabum Aretha loquitur) σχιστὰ διὰ μαργαριτῶν τιμίων, *gerebat in ventre scissa cum margaritis magni pretii.* Chlamydem dixerat antea regem non habuisse, γυμνὸς ἦν. At ventre, id est thorace, gerebat chitonem scissum, margaritis oras fissurarum praetexentibus. Talem tunicam intellexit quoque Nicetas Choniates Andronic. II. 6. p. 175., ubi mancipiis et vili plebi tribuit ἀμπεχόνην εἰς γλουτὸν ἀμφισχιδῆ καταβαίνουσαν, *vestem, quae gemina instructa fissura, ante et retro, usque ad nates pertingit*, (qualem fere veterum Belgarum ait fuisse Strabo IV. p. 300.: σαγηφοροῦσι δὲ καὶ κομοτροφοῦσι καὶ ἀναξυρίσι χρῶνται περιτεταμέναις [*ad femora arcte adhaerentibus*], ἀντὶ δὲ χιτώνων [quales Graeci Straboni aequales gerebant in pectore et in dorso solidos manicisque defectos, gerunt alios chitones,] χειριδωτοὺς φέρουσι μέχρι αἰδοίων καὶ γλουτῶν,) aut, si sic malis Nicetam interpretari, *vestem talarem*, *cuius gemina fissura* [postica scilicet] *usque ad nates pertingit*, antica, ut par est, ad inguina descendente. Ἐπιλωρικίας appellat has vestes Tzetzes ad Hesiodi opera: χιτὼν καὶ φᾶρος, ait, ἐστὶ τὸ διεσχισμένον ἱμάτιον, ὃ καλοῦμεν ἐπιλωρίκιον, *diploides*. Anonymus Paduanus apud Murat. T. II. Ant. Ital. p. 316.: *interulas a lateribus scindi faciebant, et diploides* [τὰ ἐπιθωράκια, pectoralia,] *ex anteriori parte; tunicas etiam a lateribus scissas et a parte anteriori.* Quaeri iam posset, habuerintne

Digitized by Google

veteres Graeci tunicas intra pedes apertas, ut nostrae sunt, gradiendi libertatem concedentes. Non putem habuisse. Dubitari quoque possit, an non τὰ σχιστὰ saltim fuerint vestes concisae, quales saeculo XV. et XVI. gestabant nostri maiores, ut ex antiquis picturis intelligitur. Sed neque Graecis in usu fuerunt vestes tam monstrose artificiosae, neque, si vel eas in usu habuissent, saltim δίσχιστα diversum quid esse, nomen ipsum loquitur. Vid. quae infra de διακοπτοῖς dicam ad p. 356. D. 2. Quale genus vestis significaverit Adalbero Laudunensis Episcopus in carmine ad Robertum, Franciae regem, illis verbis:

Et vestis crurum tenus est curtata talaris
Finditur anterius, nec parcit posteriori,

non liquet. Possunt enim aeque bene de tunica ad iugulum et inter scapulas scissa, quam de veste inter crura et ab antica et a postica scissa interpretari.

B. 6. [469, 15.] μανιακάτα. Verti *torquata seu assutis aureis torquibus instructa*. Sed mallem nunc *cum limbis sericis*, *mit samtenen Kragen oder Aufschlägen um den Hals*. Vid. Du Cange Gloss. Gr. v. *Μανιάκης*, ubi citat e Glossis μανιάκην, τὸ τοῦ ἱματίου περιστόμιον, *id*, *quod ambit vestis os vel hiatum*. In figuris illis Basiliani Menologii, in quibus vestium scissarum imaginem exhiberi dixi, occurrit quoque imago talium limborum, quibus praetensi sunt et cincti illi hiatus seu fissurae, velut segmento quodam serico, aut opere Phrygionico; vid. e. c. T. I. p. 105. 113. 161. 162. et alibi, item Salmas. T. II. Script. Hist. Aug. p. 569. B., ubi de segmentis, quae guttur ornabant, agit. *Vestes muliebres*, ait, *segmentis ad guttur ornabantur*, *hoc est aureis fasciis*. Non negem, aureas fascias fuisse assutas, sed segmenta proprie sunt fasciae vel taeniae purpureae sericaeve plus minusve latae, orae vestis collum ambienti assutae. Pergit Salmasius: *atque inde segmentum pro gutturis ornamento vel monili positum*. *Servius*: „*Colloque*, *monile ornamentum gutturis*, *quod et segmentum dicunt*." *Idem habet Isidorus*, et reliqua. Bandur. ad Constantin. pag. 55. locum Valerii Maximi citat V. 2., ubi segmentum dicitur *ornamentum colli*, *quod monile vocatur*. Sunt ergo *monilia* et *maniacae* non tantum aurei torques aut margaritarum fila, sed etiam assuta vestibus segmenta serica aut exametina; qualia hic loci puto designari. Talis torquis aut collaris imaginem videre est in illa, quam librarius, qui codicem Dionysii Halicarnassei Chigianum saeculo IX. exaravit, codici suo praeposuit, et quam Montfauconius in Palaeographia Graeca et T. III. Antiqu. Explicat. tab. 4. fig. 5. exhibuit, credens vestitum, qui Dionysio a librario ad instar sacculi sui circumpositus fuit, illi quoque veteri aetati, qua

Digitized by Google

Dionysius vivebat, familiarem fuisse. In quo vehementer eum falsum fuisse non dubito. Iuvat hac occasione imaginis illius partes breviter enarrare. In capite habet imago viri Dionysium mentientis bonetum vel camelaucium pellicio soderatum; chlamydium exterius seu dalmatica habet segmentum circa collum etiam pelliceum, et manicas longas in acutum desinentes. *Χιτὼν* seu tunica interior habet torquem circa collum et *σχίσιν*, fissuram longam in orbiculum desinentem, torquatam seu segmentatam pariter. Fissurae tales requirebantur in vestibus, quae ab antica et postica solidae erant et supra caput demittebantur, quum induerentur. Similem torquem monstrat primus vir in ultima figura tab. XIV. eiusdem tomi Montfauconianarum Antiquitatum, ubi Montfauconius eum *coletum* vel *collare tunicae* appellat et inter novos habitus saeculi Theodosiani refert. Latissimum et elegantissimum tale monile vel collare (nisi potius epomis aut epirrhiptarium est, vid. ad C. 9. dicenda,) conspicitur in illa imagine Imperatricis CPtanae, quam Paulus Rhamnusius historiae suae de bello Veneto adversus CPlin A. C. 1204. gesto praeposuit. Alias complures maniaciorum imagines habes apud Bandurium T. II. Antiqu. Imp. Or. p. 632. fig. 3. in Helena crucem inveniente et adstantibus ipsi silentiariis. Videtur tamen huic expositioni nostrae obstare locus vicinus v. 11., ubi habentur *μανιακάτα λιτά*; ubi vid. quae proferemus.

B. 7. [469, 15.] *ἀπὸ σκαραμαγγίων.* Locum hunc non expedio. Nam evertit omnem nostram superiorem de scaramannio disputationem. Nam si ad dischista vel bis fissa pertinet scaramannium, non fuit quale superius descripsimus, hemicycloides, solidum per orbem, ad chlamydem accedens, sed fuit aut pallium quadratum Francicum, aut ei simile, id est, habuit ad latus externum utriusque cruris singulares fissuras.

271. B. 11. [470, 1.] *μανιακάτα λιτά.* Quum scirem, *λιτὸν* in hoc Tactico, ubi de vestibus sermo, significare vestem, quae auri argentive et praecipue segmenti circa oras collaris orbis et manicas assutum haberet nihil, multum fluctuavi hoc in loco. Aperte enim pugnant maniacata seu torquata, segmentata, et *λιτὰ*, pura, quae segmenti nihil habent. Aut ergo vocabulum *λιτὸς* hic alio significatu est accipiendum, aut, quod ego quidem malim, *καὶ* est interserendum, *μανιακάτα καὶ λιτά.* Sensu alio accipi si debet, nequit *λιτὰ* aliud significare, quam *minoris praestantiae*, *fili deterioris vestimenta.* Quae interpretatio mihi quidem non probatur. Pari quidem modo reddidit illustris Casaubonus apud Polybium VI. p. 468. D. *λιτὸν περικεφάλαιον*, *vile tegmentum capitis.* At ibi quoque ea dictio significat tegumentum capitis, cui nihil

Digitized by Google

aliud seu signi, seu ornamenti, seu tutelae terriculamentive adversus ictuum vim, in hostem additum, impositum esset, sed mera et nuda galea. Vid. ibid. p. 469. antep. Ita λιτὸς ἄρτος apud Diogen. Laërt. p. 609. 5. est idem atque ξηρὸς, *nudus*, *siccus panis*, absque ullo opsonio. Ad hoc igitur exemplum λιτὸν ubique verti *purum*. Nam vestem *puram* appellabant Latini, quae ornamentis careret. Trebellius Pollio in Claudio p. 390. *interulas puras* habet, id est purpura non praetextatas, aut non segmentatas. Alias *humilem* et *exiguam* appellabant, auctore Salmasio ad T. I. Scr. Hist. Aug. p. 90. et 631. Tacitus Annal. III. 2. *signa incompta* habet, id est purpura et auro, vel et imaginibus aquilarum, victoriarum et principum exuta. Latini medii aevi *simplices* et *alias* appellabant, nempe respectu habito ad vestes *paratas*, id est comtas; ad parandum, ὡς πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ὄγκον factas, quas medio aevo *ornatas* quoque appellabant. Nam apud Anastasium est *sarica prasina ornata*, nisi potius *ornata* pro περιορνευμένη accipias. Regula S. Caesarii ad Virgines c. 22.: *lectualia simplicia sint. Nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula saecularia aut tapetia picta resplendeant.* Chronicon Cassinense III. 74. *dalmaticas paratas*, ornatas de collaribus et manicis et tabulis, memorat, *et alias*, id est diversi generis, λιτὰς, non paratas, *undecim; tunicas paratas quinque, et alias decem et novem.* [Scholiastes Thucydidis II. 97. p. 162. 33. explicans illam rhesin ὑφαντὰ καὶ λεῖα, *texta et laevia*, sic ait: λεῖα τὰ λιτὰ, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ὑφαντῶν καὶ πεποικιλμένων. Sunt ergo illi τὰ λιτὰ vestes unius fili atque coloris, eoque diversi a vestibus multicoloribus, quae Thucydidi τὰ ὑφαντὰ per excellentiam dicuntur; nam quamvis unius fili atque coloris vestes non minus sint textae, quam multilices et multicolores, tamen hae in specie nomen hoc merentur, quia cum arte et diligentia textae sunt. *Ex Addend.*]

C. 3. [470, 5.] ἀπὸ διβλαττίων ἀετῶν. Reddidi *quorum praestantiora quidem assutas habent aquilas diblatteas*, sed debueram *quorum praestantiora quidem facta sunt ex diblatteo* [seu bis tincto] *illo panni genere, quod ab intextis aquilis nomen habet.* Credebam nempe tum, aquilas, imperii Graeci insigne, assutas tibialibus seu braccis fuisse. Nondum scilicet tunc videram Caesaris CPtani imaginem illam, quam Rhamnusius laudato paulo ante libro suo de Bello Veneto, loco tertiam, proposuit, totam respersam intextis aquilae singularis, non bicipitis, figuris. Ab his aquilis figuratis adhaesit panno nomen. Retulit hanc ipsam imaginem cum reliquis duabus a Rhamnusio editis imaginibus Imperatoris et Imperatricis CPtanorum Du Cange tabula VI. illarum undecim,

Digitized by Google

quas dissertationi suae de numismatibus aevi infimi praeposuit. Verum si compares illud ectypum, editionis certe Francofurtensis, qua utor, cum editione Veneta Rhamnusii a Gaffarello curata, deprehendas, illam Cangianam in multis ab hac abire et nulla cum cura redditam fuisse. In chlamyde profecto Caesaris nullum vestigium paene aquilarum est in editione Cangiana, quae tamen luculenter in oculos se ingerunt satis numerosae in editione Veneta Rhamnusii. Tales vestes *aquilatas* appellabant. Charta Cornutiana apud Du Cange v. *Mafors*: *Mafortem tramosericum*, *rodomelinum*, *aquilatum*. Anastasius: *habentes historiam*, id est imaginem, *aquilarum*, Leone IV. p. 180., ubi memorat *vestem de fundato habentem historiam aquilarum*. Si fundatae vestes sunt circulis et arcis rotundis obsitae, simillimam designavit Anastasius illi, quam Caesar Rhamnusianus modo memoratus gerit. Chronicon Cassinense memorat *planetas purpureas cum friso et cum aquila de margaritis*. Intexebant igitur et insuebant pariter aquilas vestibus, filis sericis, aureis et margaritis quoque. Non aliam, quam de aquilis historiatam (ut aevo medio loquebantur) tunicam puto illam fuisse, quam Noster p. 339. D. 1. memorat his verbis: *περιβαλλόμενος τὸν ἀετὸν τὸ χλανίδιον*. Quodsi tamen *τὸ χλανίδιον* non per appositionem et *ἐπεξήγησιν*, sed per se dictum fuerit, notetque vestem ab aëto diversam, (quod mihi quidem secus videtur,) potest tamen et illud admitti atque explicari de veste aëto, quae extimum humerorum *ἐπιβόλαιον*, vagans et undans in auris, volantem velut expansis alis aquilam referebat et aut prorsus idem erat cum chlamyde, aut nulla certe in alia re, quam magnitudine differebat. Perfrequens huius aëti figura praesertim in virorum militarium imaginibus est et expressis verbis a Contin. Theophan. Constantin. militare hoc vestimentum appellatur. Ego quidem ambigo, aquilane sit, an chlamys, an utrumque, (res nempe eadem diversis nominibus notata,) id quod video Constantinum M. partim in pectore sinistro, partim post tergum in auris undans habere apud Bandurium T. II. Ant. Imp. Or. p. 633. in illa imagine, quae vincentem Constantinum M. et eius hasta cadentem Maxentium apud pontem Milvium sistit. Conspicitur ibi victor equo insidens, sago indutus et super illo volitans aquila, in summo dextro humero fibulae adserta ope lori, quod ad cingulum fere dependet. Plures aëtorum aut chlamydum imagines conspiciuntur in figuris arcus Theodosiani ab eodem Bandurio in eodem volumine positis; vid. p. 561. n. 30. et omnibus paene istius arcus tabulis aeneis. In Menologii Basiliani imaginibus longe frequentissime occurrit spiculator, martyrum carnifex, hac seu aquila seu chlamyde indutus, ut e. c. T.

Digitized by Google

I. p. 59. et 74. et T. II. p. 176., item in tab. 18. Tomi I. Monumentor. veterum Ciampini area 23., ubi spiculator S. Bartholomaeum strangulat. Insignis est huc faciens et paulo ante a me laudatus locus Continuatoris Constantiniani p. 12. C. 9. Scriptorum post Theophanem, ubi inter omina imperii aliquando ad Michaëlem Balbum perventuri hoc refertur, quod *ἱμάτιον φοινικοβαφὲς*, quod Leo Armenus, recens inauguratus Imperator, *κατά τι στρατιωτικὸν ἔθος ἄζωστον ἐπαμφιέννυτο, (ἀετὸν τοῦτο καλοῦσιν ἢ θάλασσαν,)* a Leone exutum et sibi, qui deferret manibus traditum induerit. Partem huius loci, quae *τὸν ἀετὸν* idem esse atque *τὴν θάλασσαν* perhibet, in proximam hinc observationem seponemus. Eandem historiam referunt Symeon Magister p. 402. B. et Genesius p. 3., quorum verba apponere et comparare operae pretium est. *Ἐκδιδύσκεται τὴν ἐσθῆτα*, ait Symeo, *ἣν ἐπεβέβλητο ῥοδοειδέσι χροιαῖς ἐκλάμπουσαν, καὶ κολόβιον, ὃ προσονομάζουσι κατὰ τὸ ἔκπαλαι τῶν στρατηλατῶν τηρηθὲν ἔθος.* Genesius autem sic habet: *ἐκδιδύσκεται τὴν ἐσθῆτα, ἣν ἐπεβέβλητο ἐν δυσὶ ῥοδοειδέσι χροαῖς ἀετίζουσαν, ἣν κολόβιον τῇ ἐγχωρίῳ ῥήσει προσονομάζουσι, καὶ ταύτην ἀνειμένην ζωστῆρος κατὰ τὸ ἔκπαλαι τηρηθὲν ἔθος τοῖς στρατηλάταις.* Differunt in eo potissimum hi duo auctores, quod Genesius aëtum et colobium idem facit, alter diversa. Concludas quoque ex iisdem fere, aëtum fuisse vestem, quae soleret alias cingulo adstringi. Sed in eo, mea quidem sententia, multum falluntur, et apparet, eos turbidam aut nullam potius aëti ideam habuisse. Quid obscura et affectata dictio *ἐσθὴς ἐν δυσὶ ῥοδοειδέσι χροαῖς ἀετίζουσα* sibi velit, non dixerim: vestemne, quae aquilam, chlamydem volantem, imitetur, an quae intextas habeat aquilas? Et quid tandem sunt *duo rosei colores?* Suntne duo, tres pluresve rosei colores? Sunt sane rosae diversi coloris, dilutioris et profunde purpurei; sed color tamen in vestibus non est nisi unus. Sed quid cum ineptiis nugacium et infantium Graeculorum pugnamus? Ad aëtos seu volantes chlamydes redeo, qui saeculo IX. vel etiam citius desiisse videntur. Horum imago quodammodo supersunt hodie adhuc illi parvi mantelli, quos advocati in urbibus Germaniae quibusdam, ut Halae Magdeburgicae, ubi saepe vidi, gestant, tam breves, ut extrema eorum in boxea togarum dextra recondant. Aëtorum quoque reliquias puto esse taenias illas argenteis aureisque et sericis filis plexas, longas et multiplices, quas officiales militares minores, item valeti nobiliorum hominum assutas humero dextro gerunt. Neque aliud, quam tales curti mantelli advocatorum, erant illa *τὰ κατὰ νώτου λευκόλινα*, quae a CPtanis aevo suo gestari consuevisse bis narrat Nicetas, primum quidem in

Digitized by Google

Alexio, Manuëlis filio, c. 18. p. 174.; deinde vero etiam in narratione de rebus Urbis ab ea Latinis expugnata pag. 382. Prior locus hic est. Narrans ibi gaudium factionis Andronico faventis ob eum Imperatorem nuncupatum, ait quosdam mediis in plateis tripudiasse: ἐξενεγκόντες τὰ συγκλητικῶς ἐξυφασμένα τῶν κεφαλῶν καλύμματα, καὶ τῶν κατὰ νώτου λευκολίνων κεχυμένων λαβόμενοι, διεῖλουν αὐτὰ, ὡς σφαίρας, χοροστατοῦντες τοῖς ἐκ τῶν τριόδων, *prolatas calyptras, quales senatores capitibus gerere solent, et fusa per dorsum candida lintea apprehendentes, ea velut glomos restiarios evolvebant et obvio cuique e triviis occurrenti in manus dabant, ut secum, apprehenso velut reste, choream duceret.* Designat hic ludum, quem veteres *restim* aut *sertam ducere* dicebant. Alter locus Latinorum Urbe potitorum insolentiam exagitans haec inter alias eorum notat intemperies: τῶν ἱματίων τὰ πλατύσημα μὴ κατὰ χρείαν, πρὸς δὲ γέλων περιβαλλόμενοι τὰς ἀγυιὰς περιῄεσαν, καὶ τὰς ὀθονοσκεπεῖς περικρανίους καλύπτρας ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀχημάτων περιτιθέντες, καὶ τὰ κατὰ νώτου κεχυμένα λευκόλινα ταῖς ἱππείαις γένυσιν αὐτῶν περιδέοντες ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τῆς πόλεως ἐξιππάζοντο, *vestes latis clavis* (vel *tabliis*) *insignes non ad usum, sed ludibrium induti circulabant per compita; tectos subtilibus telis pileos imponebant equorum suorum verticibus, candidis linteis, quae de humeris fusa per dorsum undare promittuntur, eorum ora substringebant, eoque in apparatu huc illuc pervagantes obequitabant.* Unum ad nostros aëtos adhuc addo, videri Russos a Graecis morem aquilas vestibus assuendi aut intexendi accepisse. Minores enim officiales imperiales, ut e. c. vectores currus publici, postiliones, aquilam rubram assutam habent, auctore libro Germanico, *das veränderte Russlandt* inscripto.

C. 4. [470, 5.] βασιλικίων. Quid fuerint basilicia, vestis, an panni genus, nondum satis liquet, et unde sic dicta, num a fabrica imperiali, in qua texerentur, an ab armis seu insignibus imperialibus, an denique ab imagine vel protome Imperatoris intexta. Puto equidem posterius potius, quamvis prius in Latina interpretatione dederim. Nam si basilicia fuerunt vestes, quae intexta regni Graeci haberent insignia, profecto nihil ab aëtis differebant. Insigne enim Graeci imperii erat aquila. Fui aliquando in opinione, vestis hoc genus ideo *basilicium* et Latinis *imperiale* fuisse dictum, quod dignum esset Imperatoribus et ab iis soleret gestari. Sic κηροὶ βασιλικοὶ, cerei, quales ab Imperatoribus gestari solerent, apud Anonymum de festo restitutarum imaginum p. 738.: ἀνὰ κηρὸν βασιλικὸν εἷς ἕκαστος αὐτῶν βαστάζων. Pari modo Balsamo βασιλικὸν λῶρον dixit eo loco, quo ait, Papam Roma-

Digitized by Google

num e Constantini M. concessione iuribus Imperatorum omnibus uti, *ἄνευ μόνου τοῦ στέμματος· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς ὁπηδήποτε γενομέναις προελεύσεσιν αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις διὰ βασιλικοῦ λώρου τὴν κεφαλὴν καλύπτεται.* Latini quoque in hunc modum egregia quaeque *regia* appellabant. Gregor. Turon. IV. 26.: *adspicit* [lanarium artificem] *lascias* [*Laschen*, *Borden*, *Tressen*] *regias componentem.* Anastasius Hormisda: *chlamydem* [hoc est telam panni] *imperialem, id est stolam, et substratorium* [ita recte emendat Du Cange h. v.] *posuit super confessionem* [hoc est altare] *B. Petri.* Addit huic interpretationi pondus dictio *scaramannia Imperatorum;* vid. Du Cange v. *Imperiale* et *Scaramanga.* Ipse Du Cange putat ab intextis regulis, avibus sic et *βασιλίσκοις* dictis pannum nomen invenisse; vid. voc. *Basilicus*, ubi locum hunc Guilielmi Bibliothecarii nostro apprime congruum citat. Nam ut in Nostro hoc *οἱ ἀετοὶ* et *τὰ βασιλικὰ* vel *βασιλίκια* (nam perinde est) coniunguntur, sic et ille *aquilata* et *de basilisci* coniungit. Locus hic est: *Fecit in ecclesia Domini Salvatoris vela serica de blattin Bisantea quatuor in circuitu altaris maioris; duo ex his aquilata et duo de basilisci, ornata in circuitu de olovero.* Ego vero sic dictos putem potius pannos, qui aut in regia fabrica essent facti, aut qui regiam protomam toti telae intextam et circulis inclusam monstrarent; quemadmodum *aquilae* sic dictae aquilas. Priori opinioni favet dictio nostri codicis p. 180. C. 1. et 5. et alibi obvia, ubi *basilica τοῖς ἀπὸ τοῦ φόρου*, *in foro emtis*, opponi videntur. Posteriorem tamen sententiam nihilominus veriorem esse mihi propterea persuadeo, quod non sola sic proprie dicta basilicia, sed etiam aëti et reliqua omnia pannorum genera in officina regia texerentur. Neque insolens erat ea aetate regias protomas in vestibus gestare. Non repetam, quae supra de tabliis *στηθαρίῳ βασιλικῷ* signatis protuli, quae huc non facere possint ideo videri, quod vestes illae, de quibus Theophanes et Chronicon Alexandr. loquuntur, *ταβλίῳ βασιλικῷ* illuminatae solummodo in tabula et non alibi unicam regiam protomam ostenderent; basilicia vero nostra sententia per totum pannum sparsas numero multas minutas protomas circellis albi coloris circumscriptas haberent. Aptior itaque probando illi, quem dixi, mori vestes regum imaginibus aut saltim protomis perspersas gestandi erit locus Monastici Anglicani T. III. p. 314., ubi memorantur *sandalia cum caligis de rubeo sameto diasperato breudato* [brodé] *cum imaginibus regum simplicibus*, id est filo eodem, quo reliquus pannus, non item aureo argenteove factis. Vid. Du Cange v. *Circumrotatus*, ubi e Chronic. Episcoporum Antisid. hunc locum citat: *secundum pallium imaginibus regum*

Digitized by Google

circumrotatis [id est circulo inclusis] *regali modo equitantium* [id est in equis cum pompa procedentium] *pollet*. Pingebant autem Latini quidem reges suos cum coronis radiatis in capite et sceptro in manu, Graeci autem cum infulis et cruce atque acacia. Obstant tamen huic interpretationi, ne quid dissimulem, loci quidam, quos Du Cange v. *Imperiale* citavit. Nam *imperialis* et *basilicus* pannus idem est. E. c. Visitatio Thesaurariae Londinensis memorat *tunicam de imperiali cum arboribus rubeis et leonibus*. Si ergo basilicum arbores et leones tenuit, non sane tenuit vultus regum, ideoque vacillare videtur haec etymologia, quae ab eorum imaginibus intextis petitur; vid. quae paulo post de appellatione ῥηγικὸς dicam. Qualisqualis autem etymologia denique fuerit, apponam exempla quaedam, in quibus imperialis panni fit mentio, Du Cangio in Gloss. Lat. v. *Imperiale* praeterita, e quibus constabit, pannum hunc pretiosum et aevo medio celebrem fuisse. Chronicon Reicherspergense (apud Du Cange v. *Examitum*): *fratri Saladini Sabidino* [سيف الدين, *Saifiddinum*, quem Arabici auctores amant al Malec al Adelum citare] *misit sex Samitas et duas vestes imperiales*. Radulphus de Diceto (apud Du Cange v. *Pannus*): *peregre profectus* [nempe in Palaestinam] *sicut altaria multarum per Angliam ecclesiarum habuerat in memoriam, sic et rediens habuit in veneratione, pannos, quos civitas CPlis vocat imperiales, passim locorum distribuens religiosis*. In vetusta charta apud Murator. Ant. Ital. T. II. p. 894. legi *drapos de batilicio:* quod, ni alius codex *de bambacio* praeferret, non dubitarem in *de basilicio* reformare. Appellabant Graeci pannum hunc non *basilicum* tantummodo, sed alio quoque, idem tamen significante nomine ῥηγικὸν, *regicum*, id est *regium*; v. Du Cange v. Ῥηγικὸς, ubi inter alia ait, in codice msto quodam bibliothecae regiae Parisinae exstare descriptionem aulaei regici, in quo pictum fuerit ver. *Describitur*, ait, *in msto reg.* 791. *Manuëlis Palaeologi* ἔιαρος εἰκὼν ἐν ὑφαντῷ παραπετάσματι ῥηγικῷ, *quae etiam edita est a Leunclavio* p. 442. *cum hoc titulo Latino: Imago veris in aulaeo textili operis phrygii etc.* Si ergo ver pictum fuit in aulaeo regio, non potuit ab intextis regum vultibus basilicum aut regium fuisse appellatum. Forte igitur tutissimum fuerit, huius nominis rationem ex eo petere, quod hi panni in fabrica imperiali texerentur. Habuisse Imperatores Byzantinos fabricas pannorum sericorum et pretiosorum sibi proprias, multa suadent. Procopius certe Hist. Arcanae p. 124. c. fin. Iustinianum ait sericae et purpureae vestis monopolium ad se traxisse et fabricas tales instituisse, quod mercatores ad incitas et ad vertendum solum adegerit; neque dubito posteriores Imperatores id institutum retinuisse et

Digitized by Google

cum pannis in fabrica sua paratis mercaturam exercuisse. Pari modo habebant principes Muhammedani, ut Sulthani Aegypti, fabricas suas pannorum. Abulfeda saepe narrat, sibi, quando Misram venerit, dono datos a Sulthano fuisse pannos de Sulthanica apud Alexandriam fabrica. Ita e. c. ad Ann. 728. (Chr. 1327.) scribit : خلع السلطان علىّ وعلى ابنى محمد تشاريف حسنة فوق العادة وكذلك اوصلنا بالحوايص الذهب المجوهرة وبالقماش الفاخر مما يعمل للخاص الشريف بدار الطرز بالاسكندرية , *me filiumque chlamydibus principalibus donabat ultra solitum morem pulchris et loris aureis gemmatis et pannis praestantissimis de illo genere, quod pro ipsius et reliquis celsissimis corporibus in Alexandrina fabrica elaboratur*. Pannis, qui in tali fabrica pararentur, fuerintne Byzantii quoque intexta principum, qui identidem ibidem regnarent, nomina, non dixerim et vix putem, quum eius rei vestigium nullibi reperiam. Orientales quidem principes nomina titulosque suos pannis, qui in fabricis suis texerentur, vexillis intexi curabant, ut ex illo Abulfedae loco constat ad Ann. 724. [Chr. 1323.], ubi legatos Abu Saidi Bahadur Chani ad Sulthanum Aegypti missos attulisse inter alia scribit undecim camelos sagmarios, splendide comptos et oneratos cistis, quae tenerent pannos de factura illarum regionum, Parthiae puta et Chaldaeae, septingentas telas, quibus intexti fuerint tituli Sulthani: احدى عشر بختيا مزينة احمالها صناديق ملوها قماش من معمول تلك البلاد وعدتها سبعماية شقة قد نقش عليها القاب السلطان. Regale igitur erat, nomen principis pannis, tapetibus, vexillis intexi, et si quis praefectus provinciae *de fabricis cadere faceret nomen* principis, cuius vasallus esset, (loquar Arabum more,) hoc est vetaret illud pannis porro intexi, rebellionis et ab officio defectionis erat denuntiatio. Ita narrat Abulfeda ad An. 269. [Chr. 882.] Tholunum, celebre in historia Aegyptiaca nomen, قطع خطبة الموفق واسقط اسمه من الطرز, *vetuisse pro salute al Mowaffaki preces in templo publicas* [τὴν συναπτὴν] *fieri et abrogasse nomen eius ex fabrica pannaria.*

C. 5. [470, 6.] *ἀπὸ βδελλίων. Cum intextis parvis muscis.* Proprie sunt *βδελλία τὰ τῶν θυλαχίων τῆς πτελέας ἔσωθεν ἐξελθόντα μυγαδάρια*, *parvae muscae, quae prodeunt e folliculis in ulmis nascentibus*; vid. Du Cange v. *Μυγουδάριον.* Unde videntur nomen habere, *βδελλία ἀπὸ τῆς πτελέας.*

C. 5. [470, 6.] *σφιγκτούρια.* Quid haec sint, nescio,

Digitized by Google

nisi forte indusia linea; vid. Du Cange h. v. et quae paulo post de hypocamisobraciis dicemus.

C. 5. [470, 6.] θάλασσαι. Neque de hac veste multum praeter coniecturas adferre valeo. Si fidem habet, et habere omnino debet, superius citatus Continuatoris Constantiniani locus, non differunt ἀετὸς et θάλασσα. Et esset sane aptum nomen θάλασσα, *mare*, vesti undanti non minus, quam aquila. Pari modo veteres Graeci peplos mulierum undantes et a capite ad pedes demissos ῥύακας appellabant, *fluvios, torrentes;* vid. Diogen. Laërt. p. 305. 3., ubi male mutarunt. Forte inde quoque est, quod zauschorum seu mandatorum imperialium apud Turcos vestis exterior θαλασσοφέρεζε dicitur, voce e Graeca et Arabica composita, quarum hoc فرج *vestem amplam* notat. Ambae denominationes congruae; vestis enim talis, quae cingulo adstringi non solet, ampla est et undat veluti. Fuit tamen, antequam Continuatoris illum viderem locum, quum crederem, thalassas fuisse dictos pannos undulatos, cymatiles, quo de genere est vulgo sic dictus *Camelot*, voce non a camelorum pilis, sed ab illo ipso, sed corrupte prolato, *cymatilis* repetenda; de cuius panni confectione vid. Busbek. Epistol. I. p. m. 57. et 62. (utor editione Wechel. 1605.) Suspicatus porro fui, *maria* fuisse has vestes dictas ab undantibus aut institis et oris, aut filis per medium pannum intextis, quales veteres μαιάνδρους appellabant, novi Graeci ποταμούς. Antipater in Anthologia L. VI. c. 8. p. 425. init. habet puellas tres Dianae donaria dedicantes, quas inter una vestem dedicat cum intextis puellis choream agentibus et flexuosis Maeandri errores amantis fluentis:

> Καὶ βιτίη μὲν τάσδε χοροιθαλέας κάμε κούρας,
> λοξά τε Μαιάνδρου ῥεῖθρα πολυπλανέος.

Vid. Salmas. ad Tertull. p. 302. ed. Parisin. Videor mihi tale panni genus θαλασσωτὸν, κυματῶδες videre in nummis Iustiniani; ut ultimo versus primi tabulae aeneae apud Du Cangium in Familiis Byzantinis p. 88. et eiusdem tabulae versu secundo, item quarto bis. Novorum Graecorum sic dictos ποταμοὺς in vestibus sic describit Du Cange. *Lineae sunt*, ait, *candidae rubeis intermixtae in palliis mandyis et sticharis sacerdotum Graecorum.* — Andreas a S. Cruce apud eundem *cappam* ait vidisse *Graeci patriarchae rigis albis purpureisque per transversum a summo usque deorsum variatam.* Nihil profecto aliud sunt illae per certa intervalla positae in tunicis a summa ora ad imam usque taeniolae, in quibus binae extimae lineae candent, mediae singulares rubent, quam veterum *maeandri* aut *scalae* Boethii in Consolatione, ubi habitum philosophiae describit. Vestibus eam ait indutam fu-

Digitized by Google

isse, *quarum in extremo margine Π, in supremo vero Θ legebatur intextum; atque inter utrasque litteras in scalarum modum gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore elemento ad superius esset ascensus.* Disputatur, quid illae litterae sibi velint: non enim absque ratione confictas a philosopho fuisse palam est. Quantum colligo e sententia, quam ab aliis relatam habeo, extra nexum excerptam, videtur pro *Π* littera *Γ* reponenda esse, quae *Γένεσις* significet, ut *Θ* notare videtur *Θάνατος*. Quas autem Boethius *scalas* appellat, eae sunt procul dubio taeniae purpureae alteriusve coloris, vestibus a summa ora ad imam parallelae per certa intervalla assui aut intexi solita; qualium scalarum, maeandrorum undarumve, *ποταμῶν* aut *θαλασσῶν*, exemplum est videre apud Ciampinum T. II. Monumenti vet. tab. 39.

C. 6. [470, 7.] *ἀβδία*. Si non contractum est pro *ἀβάδια*, adeoque non est Arabica vox عباة, *Abat*, non novi, quid sit aliud. Est autem *Abah* vel *Abat* gestamen Arabum Chaldaeorum praecipue Christianorum, saeculo septimo Satyris Geriri poëtae, Christianis valde infesti, exagitatum, sed et patrum memoria Itinerariis Petri della Valle et de la Roque celebratum. Laudatus Italus L. II. Epist. 7. describit ut tunicam crassi fili in pectore scissam, absque manicis, quam super indusio gestent Arabes. Gallus autem pallium extimum appellat, pag. 4. de son *Voyage de Seyde au Camp du grand Emir. J'avois*, ait, *par déssus le tout une manière de manteau appellé Aba, fait d'une espèce de bourracan barriolé de blanc et de noir avec de petites fleurs tissues d'or.* Miretur nemo me ubique Arabica crepare et captare. Si modum hac in re excedo, patior quod amantes omnes solent. Vigiles et somniantes amata spectant et audiunt. Amavi quondam Arabicas litteras et strenue colui, magno cum rerum mearum dispendio, pauco in litteras commodo per huius saeculi indolem, cui Arabica sordent. Non tamen nihilo propterea minus certum est numerosam catervam et velut coloniam vocabulorum Arabicorum in novam Graecam linguam immigrasse, ut a bellis et commerciis continuis gentium vicinarum contingere solet. Multa pacis bellique negotia Graecis nullo non tempore fuerunt cum Saracenis, donec amborum res florerent. Aliquando quoque traductae in Graeciam integrae coloniae gentium orientalium Arabice loquentium. Vid. Nicephor. Patr. CPtani Breviar. p. 204.

C. 6. [470, 7.] *μασουρωτά*. Quum *μασούριον* a Du Cangio Gl. Gr. per *lagenula* exponi viderem, dedi in Latinis *cum intextis lagenulis*. Rectene an secus, viderint alii. Vereor, profecto, ne rectius fuerit *cum intextis siphonibus* aut cannulis, cylindris longis. Nam quantum colligo ex allatis a Du Can-

Digitized by Google

gio in Gloss. Gr. exemplis vocis *μασοῦριν*, fuerunt masuria tubi vitrei longi ad inflandum vel iniiciendum liquorem in vas aliquod sanguiferum. *Pannum admasurum* invenio apud Du Cangium Gl. L. h. v., qui locum hunc ex Leone Ostiense L. I. Chronic. Cassin. c. 58. adducit: *pannum admasurum pro Byzantiis octo.* Non dubito dividendam esse vocem in duas *ad masurum*, id est *cum masuris* seu lagenulis intextis. Possem huc non sine specie veritatis referre *toaleas masoricas*, quasi lagenulis intextis ornatas, quarum meminit Anastasius in vita Leonis IV. p. 196.: *obtulit tres toaleas* [ita legendum et hic et in altero eiusdem loco p. 188., quos ambos citat Du Cange v. *Olea*] *masoricas admirabilis pulchritudinis, serico textas coloreque depictas, quae scilicet festis diebus in circuitu altaris maioris dependerent.* Sed masoricae illae huc non pertinent, utpote nomen habent de insula Maiorica, in qua fiebant. Saraceni Andaluseni medio aevo maximum faciebant in occidente commercium pannorum pretiosorum, ut passim celebrarentur *panni de Spanisco*, *purpurae Almarienses*, et sic quoque *toaleae Maioricenses.*

C. 8. [470, 8.] *ὑποκαμισοβράκια.* Id est *hypocamisa et braccas.* In hunc modum reformanda nostra Latina. Quid autem sunt hypocamisa? Quantum intelligo e farragine exemplorum v. *Κάμισον* et *Ὑποκάμισον* allatorum a Du Cange in Gl. Gr., fuit *κάμισον* idem quod *χιτὼν* exterior, brevior, ad genua desinens, *ὑποκάμισον* autem chito interior, *ἐσωφόριον*, ad pedes vel talos desinens. *Σφιγκτούρια* vero forte fuerunt subuculae, interulae lineae cuti proxime incumbentes. Illustrabit haec nostra et rem illorum temporum vestiariam insignis locus Ioannis Mussi in Chronico Placentino apud Murator. T. II. Ant. Ital. p. 320.: *iuvenes portant alia indumenta et larga* [pallia aut chlamydes] *et alia curta et stricta; et sic curta, quod ostendunt medias nates et genitalia,* [videtur *τὰ καβάδια* vel *τὰς διπλοΐδας* significare, quas nos *Brustlätze* appellamus, quasi *ῥάκη τοῦ στήθους, ἐπιθωράκια,*] *salvo, quod portant caligas* [id est braccas, femoralia] *de panno sic longas* [id est valde longas], *ligatas in quinque partibus ad zuparellos,* [id est annexas quinquies *ταῖς ἐπενδύταις* seu pannis illis pectoralibus; v. Du Cange v. *Superalia*;] *quos portant de subtus alia indumenta, quae cooperiunt totas nates, membrum et genitalia cum dictis caligis. Et etiam de subtus habent zarabullas lineas strictissimas.* Ergo *saraballas* appellabant indusia, سرابيل, de qua voce Arabica v. Du Cange v. *Saraballa.* Quod addit *strictissima*, miror, nam Arabes سربال de amplissima quaque et maxime prolixa veste usurpant. Inducit me tamen hic locus, ut *τὰ σφιγκτούρια* fuisse credam id, quod nobis indusia sunt. De braccis iam attigi, quum de *τουβίοις*

Digitized by Google

agerem. Nam braccae Graecorum erant sic formatae, ut heiduccorum: procedebant scilicet a ventre imo inde usque infra suras, ut videre est in Menologio Basiliano T. I. p. 9. 22. 23. 26. 27. et alibi. Conf. Murat. Ant. Ital. T. II. p. 110. *[De braccis Imperatorum CPtanorum v. Du Cange ad Villharduin. p. 309.]* Antequam argumentum hoc deponam, iuvat brevibus Glossam apud Du Cangium Gl. Gr. p. 564. illustrare, hanc nempe: *καμισάτοι dicuntur ministri ecclesiastici, qui in ecclesia calefaciendis sacris lebetibus occupantur.* Vox haec non a *κάμισον*, sed ab alia descendit Arabica vel potius Syriaca, quae *ministrum* significat. Est quidem *κάμισον* etiam Arabicae originis. At vestis قميص exaratur, minister autem خماس, quam vocem Arabes Christiani e Syriaco in sermonem suum Arabicum ecclesiasticum transsumserunt. In Liturgiis Syro-Arabicis nihil frequentius خمس *serviit*, *ἐλειτούργησε*, et خماس, *diaconus.*

C. 9. [470, 9.] *ἐπιῤῥιπτάρια.* *[Ἐπιῤῥιπτάριον, capitis tegumentum, quo patriarcha utebatur. Georg. Monach. p. 567.]* Ex Leone Grammatico p. 490. C. 7. patet esse capitis tegumentum. Frustra ergo reprehendit Goar. ad Cedren. p. 611. C. Xylandrum, qui *cucullum* vertit. Pariter Du Cange Gl. Gr. h. v. *frocco* monachorum comparat, ubi vid. Ex Nostri p. 419. C. 5. apparet, vestem hanc iugulo fibulae seu agrafii ope adstringi potuisse.

C. 9. [470, 9.] *ὀξέα.* Saepe perarduum est dicere, quem colorem voce *ὀξύς* significent, rubrumne, an violaceum. Sane ut plurimum reddere solent viri docti hanc vocem Latina *violaceus*. Sed rubrum quoque eam significare apparet e loco Nicetae apud Salmas. T. II. Hist. Aug. p. 560. et ex illo Chaeremonis apud Eustathium ad Odyss. *κ'*, qui *ἰδίως τὰ ῥόδα ὀξυφεγγῆ καὶ ἔαρος τιθηνήματα* appellat. Non pallidi, sed intense rubri et ad fuscum paene accedentis coloris rosas intelligit. Saepe quoque *ὀξὺ* non colorem, sed coloris modum notat, intensum valde, vividi luminis et oculos ferientis. Hinc opponuntur *τὰ ὀξέα* et *ψευδοξέα*, lumine solo in censum veniente. At quando *ὀξέα πρῶτα, δεύτερα, τρίτα* recensentur, coloris, non luminis habetur ratio. Saepius enim tingebatur pannus, et *sericum atque coccum non semel tinctum* habet Vita S. Amatoris apud Du Cangium v. *Plumatum.*

C. 10. [470, 10.] *ψευδοξέα.* Est idem quod *pseudoalethina*, de qua Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 405. B. *Πορφύραν ἐψευσμένην τὸ ἄνθος* memorat Themistius p. 247. B. 2. et *πολλὰ βασανιστήρια τῆς πορφύρας* et *βασανιστὰς* eius, de quibus supra iam dixi, ubi de *ζυγοστάταις*.

272. B. 3. [471, 11.] *κεντινάρια.* Iam quidem egi de

centenariis ad p. 20. D. 4. (horum Commentar. p. 44.), neque rursus de illis sermonem instituerem, nisi me tum, quum illa scriberem et praelo excuderentur, praeteriisset insignis locus Abulfedae, quem a me impetrare nequeo ut lectori negem, ut qui morem principum orientalium vaegrandes et ponderosas auri argentique rotas dictas ad nummorum instar conflandi et inscriptionibus ornandi, qualium vix umbrae sunt nostri sic dicti medagliones, praeclare illustret. Narrat igitur Abulfeda ad A. 377. (C. 988.) Sahebum, filium Ebadi, primum consiliarium et administrum Fachroddaulae Buiidae, qui Saheb primus, ex imitatione forte aulae Byzantinae aut Romanae, titulum *sahebi*, hoc est *comitis*, in Arabicam gentem intulit (v. D'Herbelot p. 733.), domino suo in Calendis anni strenae loco obtulisse nummum aureum mille مثقال, *miscal* seu librarum pondo. Aequiparari solet miscal sesquidrachmae. Fuit ergo propemodum mille quingentorum ducatorum Belgicorum pondo. Verba auctoris sunt :

فى هذه السنة فى المحرم اهدى الصاحب ابن
عباد دينارا وزنه الف مثقال الى فخر الدولة على بن ركن
الدولة حسن وعلى الدينار مكتوب

واحمر يحكى الشمس سكلا وصورة فاوصافها مشتقة من صفاته

فان قيل دينار فقد صدّق اسمه وان قيل الف فهو بعض سماته
بديع لم يطبع على الدهر مثله ولا ضربت اضرابه بهرته .
وصار الى شاهنشاه انتسابه على انه مستصغر العفاته
يخبر ان يبقى سنينا كوزنه لتستبسر الدنيا بطول حياته

Fulvus [hic est nummus] *soli tam adspectu* [rutilo], *quam forma* [rotunda] *similis, a cuius attributis attributa solis omnia desumta sunt;*

Quem qui denarium [hoc est ducatum vel solidum aureum] *appellet, verum ille nomen ei tribuit. At qui mille denarios eum esse asseveret, ille dicit unum aliquod de huius nummi praedicatis.*

Inventionis prorsus novae. Nam a rerum principio cusus non fuit alter similis, neque signati fuerunt eius sodales talibus characteribus.

Refert genus et nomen ad Schahinschahum, [seu regem regum, Fachroddaulam et de eo vel Fachricus vel Schahinschahicus appellatur, velut mancipium eius,] *etiamsi minutus* [et tanto domino indignus] *sit, ut qui munificentiam eius imploratum veniunt.*

Significat eum in vivis exacturum esse tot annos, quot ipse

Digitized by Google

miscal pendet; quo mundus de longa domini sui aetate laetari et bonam spem alere incipiat.
Demta et in censum non admissa hyperbole est elegans et nobile epigramma. En specimen poëseos orientalium.

B. 4. [471, 11.] *σακκία.* Vereor, ut satis assecutus fuerim huius loci sententiam. Videtur enim velle dicere saccos, qui scholariis in stipendium darentur. Unde concludas, militibus in saccis fuisse tum quoque solutum stipendium, ut hodie apud Turcas fit, qui secundum bursas numerant, singulis bursis eandem certam nummorum summam continentibus. Adeoque debet, *σακκία* veluti pro specie quadam pecuniae sumi, qualis sunt centenarii etc.

B. 5. [471, 13.] *φῖναν.* Apparet e pluribus locis huius Tactici, *finam* esse *excubias* vel *stationes castrenses*, vel quod essent in extremis castrorum finibus, vel quod essent fines, ὅροι, termini, ad quos finiti, definiti, confiniti, (*confinés*, ut Franci dicunt,) id est appositi essent et stare iussi milites. Φῖνα in genere est omnis *limes*, *terminus*, ὅρος, ἕρμα, quod finit rem et secernit eam a vicina. Hinc intelligas, quid sint *αἱ τέσσαρες φῖναι* in ecclesia, stationes nempe quatuor et termini velut, quos non excederent, qui a communione reliquorum fidelium separati essent. Anonymus in descriptione S. Sophiae p. 261. ed. Combefis. in Originibus CPtanis: *τὰς τέσσαρας φίνας τοῦ ναοῦ ὠνόμασε τοὺς δ' ποταμοὺς ἐξερχομένους ἐκ τοῦ παραδείσου, καὶ ἔδωκε νόμον, ἵνα κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἵστασθαι ἕνα ἕκαστον ἀφοριζομένους.* Ergo erant finae illae ecclesiae quasi metae, ubi confiniti, *ἀφωρισμένοι, κεχωρισμένοι*, starent a reliquo coetu peccatores; v. Du Cange h. v. in Gloss. Gr., a quo videtur Cl. Leiche inductus fuisse, ut apud Nostrum p. 14. D. 4. *porticum* redderet. Est et ibi *meta* medio in triclinio statuta ex hedera, myrto et rosmarino sic facta, ut e trunco recto duo velut brachia aut tecta, umbellas oblongas, extenderet, eoque praestaret usum porticus, non tamen arcuatae neque clausae a lateribus, sed patentis et planae ad instar litterae T formatae. In nostro praesente loco per *τὴν βασιλικὴν φῖναν* intelligitur interior custodia circa tentorium Augusti vel praetorium. Nam erat alia quoque exterior per ambitum extremum castrorum, ut patet e sequentibus p. 277. fine. In circo quoque *fina* erat, alio nomine *πῖ* dicta, porticus constans e duobus lateralibus et uno transverso ambulacro, quarto anteriore latere, per quod intratur, patente, ad instar litterae Graecae *Pi* dictae, qualem vidi Amstelodami super Amstela, et exstat adhuc in Dalmatia apud Salonam ex vetusto palatio Diocletiani, ut patet e figuris illius imaginis, quam dedit Sponius in Itinerar. T. I. p. 20. et ex eo Bandur. not.

Digitized by Google

ad Constant. p. 84. et Montfaucon. T. III. Antiqu. Explic. p.134. Vide infra p. 355. A. 10.: *ἀνέρχονται μέχρι τῆς φίνας, ἤγουν τοῦ Π.* *Finae* nomen illa porticus non eo obtinuit, quod porticus esset: nam *φῖνα* porticum per se non notat: sed quod in fine circi esset, ubi finiretur cursus. Quod autem fina haec porticus esset, id accidens erat, neque ex eo effici potest, finam porticum notare.

B. 6. [471, 13.] *ἀγούροις.* Interpretantur *ἄγουρον* iuvenem grandi, robusto et venusto corpore: v. Du Cange h. v. et *Γαρσονοστάσιον* et *Garso* et ad Alexiad. p. 338. Veni aliquando in eam opinionem, descendere hanc vocem ab *ἄκουρος*, *iuvenis imberbis*, cui barba nondum cecidit. Saepe *γ* et *κ* permutantur. Ita *παραγάδην* habet Du Cange Gl. Gr. pro *παρακάτιον*, *rete, quod lembum sequitur a piscatoribus tractum.*

B. 8. [471, 14.] *εὐσέβειαν.* *Pietatem*, id est munificentiam. Ab *εὐσεβείᾳ*, pietate, adhuc superest in Italica lingua *pietanze*, *portio esculentorum*, *quae mon achis aliisque personis ultra panem ad victum datur.* Verba sunt Muratorii Ant. Ital. T. II. p. 1265. *Humanitatem* appellabant quoque Latini medii aevi et *pietatem*, v. Du Cange his in vocibus. *Solatium, solatia tribuebantur* est in cod. Theod., hoc est principis munificentiam effundebat; v. Guther. p. 499. et Du Cange Gl. Lat. h. v. Goar. ad Codin. p. 73. n. 42. inter *εὐσέβειαν* et *φιλοτιμίαν* ita distinguit, ut illa sit liberalitas in ecclesias, haec in proceres et milites erogata. Sed locus noster hanc distinctionem destruit.

C. 3. [471, 17.] *πυρέκβολον μετὰ ἴσκας.* In Latinis permutavi harum vocum significationes et per errorem tribui pyrecbolo, quod hiscae erat, et vicissim huic, quod illius. Est nempe pyrecbolum terebella lignea, qua super hyscam agitata fortiter haec ignem concipit. Hysca vero vel hisca, pro quo Latini propius ad originem *esca* dicebant, est fomes ignis, lignum spongiosum aut materies illa lignea fungosa, quae in nucibus e. c. inter corticem et medullam saepe invenitur, aut qualis est illa materies fungosa, quae nostratibus *Schwamm, Feuer- oder Pulverschwamm* appellatur: v. de hac v. Paul. Leopard. Emendat. VIII. 7. et Du Cange Gl. Gr. h. v. Non est vox barbara, quod Graeculi perhibent, sed bene Graecae originis, quamvis mutilata. Veteres Graeci *ἐσχάρα* dicebant, item *στορεύς.* Illud perhibet Theophrastus Hist. Plant., hoc Scholiastes Apollonii Rhodii ad L. I. v. 5. 1184., ubi sic ait: *τὰ ξύλα παρέτριβον καὶ ἐπ' αὐτῷ* (sic leg., *postea, eo facto, per hoc*, aut *ἀπ' αὐτῶν*, *ex illis eliciebant*) *τὸ πῦρ ἔβαλλον. πυρήϊα γὰρ ταῦτά φησι τὰ προστριβόμενα ἀλλήλοις πρὸς τὸ πῦρ ἐγγεννᾷν, ὧν τὸ μέν ἐστιν*

Digitized by Google

ὕπτιον, ὃ καλεῖται στορεὺς, θάτερον δὲ παραπλήσιον τρυπάνῳ, ὅπερ ἐπιτρίβοντες τῷ στορεῖ στρέφουσιν. Multis hunc morem ignem excitandi, Graecis, Latinis et Arabibus usurpatum declararunt Petrus Scriverius in Hist. Comitum Hollandiae p. m. 391. et Schultensius in Origin. T. I. p. 63.

C. 7. [472, 1.] λάκκος. Hoc vocab. Graecis cavum quodcunque receptaculum notat, sive vacuum, sive plenum rebus humidis aut siccis. Ita quoque Latini *lacus* dicebant, quo sensu in Latinis posui. Latini sequiores vitreas ollulas, in quibus lychnos per noctem ardentes deponebant metu scintillarum decidentium, ne circumposita incenderent, appellabant *crucibula*. V. Du Cange h. v. Vocabulum id a Germanica voce *Krug*, *crucha*, *cruche*, id est *olla*, *urceo* derivanda est, unde factum deminutivum *cruciolum*, interposito *m*, *crucimolum*, eoque in *b* mutato, *crucibolum*.

C. 10. [472, 3.] πρὸς ἕν. Vid. quae ad p. 281. A. 10. dicam.

C. 10. [472, 4.] κηρούλια. Dixi in Latinis, quid sit, ex mea quidem sententia. Nos appellamus *ein Wachsstok*. Forte idem fuit *crinale*, de quo v. Du Cangium h. v.

C. 10. [472, 4.] φανάρια. Perhibet Du Cange Gl. Lat. *Cereophalum*, a Cinnamo inventionem laternarum castrensium Manueli Imperatori tribui. Non memini me id in Cinnamo legisse. Certe fallitur. Antiquiores enim illo eas esse, constat ex hoc loco. Tales laternas appellabant Latini *absconsas* et *sconsas* (quod candelae ardentes in iis absconsae laterent), v. Du Cange Gl. L. h. v. Bernard. Monach. in Consult. Cluniac.: *prior accipit sconsam, quam ea hora candela intus accensa omni nocte parat illi hebdomadarius ad faciendam circam*, id est circitationem, lustrationem, quae obeundo fit. E variis materiebus faciebant tales absconsas, vitro et corio tenuiter raso, membranis tenuibus, et cornu, ad tabulas ligneas aeneasve affixis. Elegans est locus apud S. Altelmum de Laude Virginum:

Nec laterna tibi vilescat vitrea, virgo,
Tergore vel raso et lignis compacta salignis,
Seu membranarum tenui velamine facta,
Quamlibet aerata praecellat forte laterna.

C. 11. [472, 4.] ὡρολόγιον. Videtur mihi hoc ex loco satis tuto confici posse, iam aevo decimo horologia gestatilia, quae rotis aeneis, elateribus, funibus et appensis ponderibus aguntur, qualia nostra sunt, in usu fuisse. Nam quod *parvum argenteum horologium ad vigilias nocturnas* dicitur, profecto non potuit clepsydra fuisse. Pro totius enim, praesertim hibernae, noctis spatio magnum vas requirebatur. Multo minus potuit gnomon fuisse. Nihil igitur reliquum ali-

Digitized by Google

ud est, quam statuere, hoc parvum argenteum horologium fuisse gestatile, non quidem in marsupio, qualia nos perquam minuta habemus, (nam id genus eo aevo nondum erat notum,) sed quale in mensa reponi aut ad parietem erigi solet. Patet id quoque ex loco noto Rheginonis, quo dicitur Aaron, rex Saracenorum, هارون الرشيد Carolo M. horologium misisse, quod ille pluribus describit; repetere tamen non lubet. Saltem id ex eo loco colligitur, horologium istud mechanica arte fuisse actum. Habuerintne autem Graeci horologia, qualia nos in campanilibus ecclesiarum nostrarum habemus, campanae sono diei noctisque horas indicantia, non liquet; sed vix videntur habuisse, quamvis in nostro codice passim mentio fiat horologii S. Sophiae, item Tripetonis et Chrysotriclinii, et apud alios horologii S. Ioannis Prodromi. Nam potuerunt in illis turribus fuisse reposita illa ligna, *σήμαντρα* Graecis dicta, quibus ad preces evocabantur olim Graeci Christiani. Vid. ad p. 100. C. 9. dicta. Non dissimulare tamen possum, constare e loco quodam Anthologiae Graecae sub finem libri IV., iam saeculo VI. instructa fuisse horologia Graecorum aut tabulis aeneis, in quibus duodecim horae essent notatae, aut campanis duodecies per diem sonantibus, initio a singulis ictibus facto et progressu usque ad duodenos. Nam locus potest utroque modo exponi, tam anceps est. Eccum:

Δῶρον Ἰουστίνοιο τυραννοφόνου βασιλῆος
καὶ Σοφίης ἀλόχου, φέγγος ἐλευθερίης
ὡράων σκοπίαζε σοφὸν σημάντορα χαλκὸν,
αὐτῆς ἐκ μονάδος μέχρι δυωδεκάδος.

De Iustino iuniore loquitur. Memorabile in hoc loco id etiam est, quod *aes, argutum horarum indicem*, appellat *lumen libertatis*. Sexto iam igitur saeculo campanae earumque pulsatio erat symbolum libertatis urbium, ut hodie est. Vix putem alibi huius rei vestigium exstare. Et hoc est, quare locum hunc de campanis malim, quam cum aliis de gnomone sciaterico accipere. Aeque dubium porro est illud, quod Muhammedani in turribus moschearum suarum habebant suos ساعاتيون, *horarios* seu horarum observatores, ut ex Abu Oseibah didici, qui de quodam Muhammedo ait: كان اوحد زمانه في علم صناعة الساعات وعلم النجوم *erat phoenix sui temporis in scientia conficiendi horas* [id est horologia] *et in scientia stellarum*. Erat ille homo Saladino aequalis, id est vivebat saeculo XII. Verum quia additur, eum fuisse peritum astronomiae, pronum est colligere, horologia illa gnomones solares horas ex umbra metientes fuisse. Est tamen

Digitized by Google

apud eundem Abu Oseibam locus, qui magis stringere et aptius rei praesenti congruere videtur. Paulo post nempe infra superiorem de Abul Fadhlo filio, Abdel Carimi, Al Mohandeso seu Geometra dicto, Damasceno, qui medio saeculo XIII. in Syria et Aegypto vixit, inter alia haec narrat, eum subtilem et dextrum fuisse mathematicum et mechanicum, initio quidem dexterrimum fabrum lignarium, deinde ad altiora litterarum quoque humaniorum et theologiae sacra processisse. وهو الذى اصلح الساعات التى للجامع بدمشق وكان له على مراعاتها وتفقدها جامكية *hic est ille, qui reparavit* [servandis in bono statu et reparandis, si forte labem contraherent, invigilavit,] *horologia templi maioris Damasceni, quorum ob inspectionem et visitationem e fisco salarium fixum accipiebat.* Maius quid et diversum a sciaterio procul dubio hic designatur. Nam semel fixo in commodo loco gnomone solari, non amplius opus eum custodire, per temporum intervalla visitare et reparare ruinosum. Verum continuis vigiliis opus habere horologia nostra maiora campanis instructa, nemo est qui ignoret. Neque de σημάντρῳ ligneo commode dici potest reparatio, cui non mathematicum hominem opus est, sed tantum vulgarem fabrum adhibere sufficit; quamvis de tali ligneo signo rectius, quam de sciaterio, dicatur id observari. Nam illud saepius per diem pulsari debebat, et narrat Brochardus in descript. terrae sanctae, Nestorianos ad omnes horas signum facere tabula lignea, defectu campanarum, vid. p. 335. edit. Grynaei. Mihi quidem satis esto rem in medio ponere ulteriori examini doctorum. Praeter alios multos, qui de veterum horologiis disputarunt, quos Zimmermannus in Florilegio Philologico v. *Horologium*, et Fabricius in Bibliographia Antiquaria recensent, argumentum hoc recentissima memoria attigerunt Dn. de Burette dans les Memoires de l'Academie Royale des Inscriptions et de belles lettres, et Cl. Muratorius T. II. Antiqu. Ital. p. 389., ubi inter alia miratur, quare in veteri charta, quam producit, memoretur *nocturnum horologium.* Non recogitabat scilicet V. D., veteres per diem ad solaria horologia respexisse, de nocte ad clepsydras, aut etiam ad campanalia, si quae forte habuere. Et eo prorsus modo accipi debet Aristoxenus apud Athenaeum p. 174. C. narrans Platonem sibi fecisse νυκτερινὸν ὡρολόγιον. Quae quidem in nostro loco memorantur horologia unum argenteum, alterum aeneum, videntur mihi quidem arte mechanica rotis et ponderibus acta fuisse ut nostra, illud autem, quod tabulam horarum indicem argenteam haberet, argenteum, quod vero tabulam aeneam haberet, aeneum a Nostro dici. Conf. Du Cange v. *Horologium*, ubi quum inter alia posuerit hanc vocem absque interpretatione, ut solet fa-

cere, in suspectis et ubi non liquet, iuvat in transitu monere, eo loco, quem e Synodo Nemausensi citavit, vocem *horologia* significare fructus horaeos, *τὰ ἐν ταῖς ὥραις λεγόμενα*, collecta in aestate. Possit quoque *oporologia* ibi reponi.

D. 5. [472, 8.] *ὀρθομίλια.* Quid credam esse, e Latinis meis apparet. Forte sic appellata fuerunt ea vasa, quod miliare, columnam miliarem, in conum praesectum desinentem, referrent. Solebant autem olim cibaria cooperta introferri. Ceremoniale Davantriae apud Ios. Catalannum ad Cerem. Rom. Eccl. p. 150.: *portabuntur dicto regi cibaria omnia cooperta — regi servietur de speciebus* [dulcio] *cum dragerio cooperto.* Possent quoque *τὰ ὀρθομίλια* illa olim sic dicta *miliaria* esse videri, quae vasa erant metallica, aquae calefaciendae sic facta, ut in tubum conicum abirent, habentem in medio sui cavitatem, in qua carbones vivi reponebantur; quales adhuc hodie habemus pro aqua theae calefacienda aut in calore conservanda. De illis miliaribus vid. Athenaeus III. 20., ubi ridet Graecum philosophum, qui Latinam vocem miliarium Graeca a se conficta *ἰπνολέβης* appellaverat, compositione prorsus non ridicula meo iudicio, sed aptissima. Nam est *λέβης*, sed ab imo ad summum cavus, ita ut tubus cavus caminum referat, et vapor carbonum haud secus atque per caminum exeat. Miliaria autem dicebantur tales lebetes, quod forma miliare, passuum in viis indicem, referrent, id est cylindrum perfectum aut conum. Conf. Antholog. p. 161. init.

273. B. 3. [473, 5.] *ἐξ ἀγορᾶς ἀπὸ τοῦ φόρου.* Non idem sunt *ἡ ἀγορὰ* et *τὸ φόρον*, quamvis videantur. *Τὴν ἀγορὰν* accipio hic pro *ἡ ἀγόρασις*, *panni ex emtione e foro* sunt panni per emtionem e foro comparati, non e regia fabrica depromti. *Ἀγορὰ* est actus emendi, et *τὸ φόρον* locus CPli, ubi panni venales prostabant.

B. 3. [473, 6.] *δεκάλια.* Cogitabam aliquando, annon haec vestium nomina, decalia, octalia etc. ad pondus auri intexti respicerent, ut decalia essent, quae haberent auri intexti decem uncias, et sic porro. Sane Casaubonus ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 407. observat, pondus auri, quod vestibus inerat, a veteribus notari consuevisse, ut dicerent e. c. *subserica alba paragaudia triunx*, — *bilibris*, *sexunx* etc., et ut p. 773.: *tunica auroclavata subserica bilibris.* Sed quum auri hic loci nulla fiat mentio, rectius puto statui, decalia fuisse telas decem ulnarum, e quibus deinceps formandae vestes essent, et sic porro nonalia etc. Certe apud Ammian. Marcell. p. 205. interpretatur Valesius *quinquagenarias materias* per trabes quinquaginta ulnarum. Apparet hinc, quid sit *pallium triacontasimum* in Chronico Cassinensi IV. 17., quod dicitur Alexius Comnenus Imp. pro altari ecclesiae istius coe-

Digitized by Google

nobii misisse et donasse. Angelus a Nuce in notis ad illum locum putat ita appellatam fuisse illam telam, quod *triginta operarum, liciorum, filorum, vel triginta fortasse colorum fuit.* Putem potius triginta ulnarum fuisse. Adscribam locum alia quoque de causa memorabilem. Ait igitur auctor: Alexius Imp. CPtanus *per Ioannem Choropalasium* [id est Curopalatam] *suum transmisit Beato Benedicto vestem de dorso suo oxi deauratam; quem legatum praedictus abbas honorifice satis suscepit, eundemque Imperatorem participem bonorum, quae in Casino operantur, in perpetuum manere constituit. — Alia vice libras octo solidorum Michalatorum misit idem Imperator caussa memoriae et pallium triacontasimum pro altari nostrae ecclesiae.* Aliam de significatione huius vocis opinionem suam proposuit Du Cange in Gl. L. h. v., quae tamen me nondum a mea abstrahit. Sed quid hic loci est *vestis de dorso suo?* Putat Angelus a Nuce significari chlamydem imperialem; sed leg. potius *de diarrhodino.* Sed redeo ad propositum. Ad hunc modum est *Centenaria* arcus centum pedes amplus, unde Arabes suum قنطر *Cantar*, *pons*, etiam Hispanis servatum, assumserunt; v. Du Cange h. v., qui tamen rectum non ferit.

B. 4. [473, 7.] *μεταξωτά.* Fefellit me formatio *ωτα* ut darem id quod in Latinis est. Sed debueram simpliciter vertere *sericos.* Nam *μεταξωτὸς* novi Graeci dicunt pro *μεταξινὸς*, ut constat e Du Cangii Gl. Gr. h. v. Forte quoque delendum punctum post *αἰγυπτιακὰ*, et intelligendi panni, quorum cruda materia, sericum, ex Aegypto CPlin advecta et ibi in telas contexta fuit. Non quidem nascebatur sericum in Aegypto, sed illuc per mare rubrum ex India apportabatur; poterat tamen sericum Aegyptium appellari, quia ex Alexandria Constantinopolin mittebatur et illinc peti debebat. Omnes enim merces *anatolicae* seu orientales (ita legendum apud Vopiscum in Aureliano p. 536., non *anabolicae*, de qua voce summi viri quaerunt et rixantur) debebant per Alexandriam in Europam invehi, et Nicetas Choniates p. 244. A. 1. ed. Venet. *σηρικὰ ἐνδύματα* memorat, *ἅπερ ἐκ Θηβῶν ἑπταπύλων βασιλεῖ κεχωρήγηται.* *Pallia Alexandrina* saepius leguntur apud Du Cangium v. *Pallium* et *Pigacium.* De fabricis *τῆς μετάξης* e Beryto et Tyro regnante Iustiniano CPlin translatis locus insignis est apud Procopium Anecdot. p. 111. c. fin. Vel etiam sunt sericae in Aegypto textae, sed hic, CPli, purpura tinctae. Sericas certe telas in Aegypto textas fuisse, satis mihi probare videtur, quod p. 344. A. 13. lego *διvίσια βλαττία.* Atqui Dinis, Tenis, Tanis تنيس olim *Ταινία* et *Ταινιὰς*, item *Διονυσιὰς*, *ἀπὸ τοῦ Διονύσου*, ذو نواس dicta, est celebris urbs Aegypti, vid. quae ad illum locum dicam.

Digitized by Google

Obiici posset, fuisse a Iustiniano M. serici fabricas, aut, ut antea nunquam in Graecia notas, primum invectas, aut saltim postliminio restitutas (qua de re prolixe disputat Salmasius ad Tertullianum) floruisse quoque tunc temporis easdem CPli, et a Graecis artem serici producendi et fabricandi beneficio Roberti Normanni ad Latinos pervenisse, ut qui captos a se Athenis, in Peloponneso et alibi Graeciae Graecos textores secum in Italiam abripuit: ideoque non opus fuisse Graecis, ut sericum ex India per Aegyptum peterent. Verum facile est respondere, serici apud Graecos nati tantam non fuisse copiam, ut necessitatibus eorum et mercaturae serici, quam cum Venetis et Pisanis in occidentem versus exercebant, sufficeret; quapropter eos coactos fuisse supplementa ex Aegypto petere. Id ipsum hodie quoque fit. Gignitur serici sat multum in Italia et elaboratur apud Genuam. Nihilominus tamen e Persia et India adhuc petimus. Constat quoque ex historia orientali istorum temporum ab Arabicis scriptoribus tradita, commercium serici tunc valde in Aegypto floruisse, et Saracenos Hispanos, quorum serici panni pro magna parte in Franciam ob viciniam regionum ibant ideoque a Francicis scriptoribus sub Almariensium et aliorum pannorum nomine celebrantur, omne suum sericum ex Aegypto et praecipue Alexandria arcessivisse. Dicam hac de re plura ad Abulfedae Ann. 344. seu Christi 955. Idem Abulfeda saepius in vita sua meminit fabricae pannorum sericorum Sulthanicae seu Sulthanis Aegypti Mamlukis vulgo dictis propriae apud Alexandriam. Sed de his fusius dicetur siquando ipse prodierit Auctor.

B. 11. [473, 11.] *βαμβακερά.* Seu de bombace facta, hoc est aut de serico viliore, recrementis serici, aut de xylo, lana arborea nobis dicto, aut tandem illo de genere lanificii, quod nobis *Flanell* dicitur. Latini certe medii aevi bombacinum et panellum, hoc est flanellum, pro eodem habebant, v. Du Cange v. *Panellum.* Pro *βαμβάκερ* dicebant Latini medii aevi *Papayer*, unde alii *Papaver* effecerunt. *Vestes de papayere* vel *papavere* et *papaveratae* vel *papayeratae* sunt xylinae, *βαμβακεραί*. V. DC. v. *Papaver.*

274. A. 4. [474, 15.] *Πύλας. Πύλαι* locus in Asia, prima statio a CPli traiectis, v. Theoph. p. 254. A. pen., 398. C. 6., Constant. Themat. p. 9. C.

A. 11. [474, 19.] *Λευκάτην.* Est pro *Λευκάτιον*, locus haud procul Chrysopoli; vid. Symeon. Magist. p. 474. C. Non confundendus cum Leucade ad mare Ionicum, quam memorat Luitprand. p. 488. a fine. De utraque, Leucata in Asia et Leucade apud Actium, insignis est locus apud Aristidem T. I. p. 21. c. fin.

Digitized by Google

A. 12. [474, 20.] *χαράβια*. Sunt navigia minora, quae maioribus inserviunt. Tale navigium designat vox Arabica قارب, unde haec orta; v. Du Cangium v. *Carabus*. Non confundenda species haec cum altera navium specie غراب, *gorab* seu *corvus* dicta, unde Latini sua *golabia* nominarunt. Vid. Caffari Annales Genuenses T. VI. Scr. Rer. Ital. Murat. p. 261. et Du Cange v. *Golafri*.

B. 6. [475, 6.] *κραββάτον*. Vocabulum hoc hic loci non *grabbatum*, lectulum, sed diaetam *κατάστεγον*, *καταφυγὴν* in media navi aut etiam in puppi, in quam se nauclerus cum vectorum honestioribus recipit, reliquo vulgo sub tabulatis latente. Batavi *Cayüt* appellant. Eo sensu Basilius Patricius quoque in Naumachiis apud Fabricium Bibl. Graec. T. VIII. p. 140. v. 5. usurpat et Continuator Theophanis p. 217. A. 11. Conspicitur imago talis grabbati in illa tabula aenea, quam Parisini typographi Scriptorum Historiae Byzantinae Codino et aliis multis regii illius operis absque iudicio praeposuerunt, exhibentem Constantinum Palaeologum ut navi Florentiam appellit.

B. 7. [475, 6.] *κατ' ἀνατολάς*. Non alio modo concipi potest quis CPli in Asiam traiiciens, vultu versus orientem verso, Urbem videre, nisi ex ultimo sinu Ceratino solvat. Concipi ergo debet Imperator e palatio Blachernensi, aut illo tractu, aut etiam ex angulo urbis meridionali, e portu quodam versus Thraciam et mare Aegaeum spectante, navim conscendens. Nam si fingitur e Bucoleonte avehens, ordinario portu augusti in Urbe palatii, habebat urbem a dorso et prorsus videre non poterat, nisi vultu in occidentem verso. Et vel sic quoque dictus modo grabbatus respicienti obstitisset. Favet nobis id quoque, quod p. 285. C. 5. rediens in Urbem Imperator eodem modo, quo exierat, dicitur in portu et ad portam Rhegii exscendere. Atqui propinqua ea erat Blachernis et in fine sinus Ceratini.

B. 10. [475, 22. *not.*] *εὐχὴ τοῦ βασιλέως*. Scholion hoc in margine membranarum reperi. Nam de meo neque coniecturarum, neque aliud quidquam margini allevi.

C. 10. [475, 18.] *παρίππια*. Saepissime occurrit in hoc Tactico et apud recentiores Graecos haec vox significatu diverso illi, quem primitus habuit. Origine tenus notat equum, qui praeter alterum simul trahitur et inequitatur. *Concessa nempe evectione, unus et alter equus concedi censebatur: quum vero tertius veredus concedebatur, parhippus aut paraveredus dicebatur.* Verba Pancirolli mea feci a Goaro ad Cedren. p. 460. A. citata; conf. Guther. p. 631. Quoniam vero tales veredi secundarii generis erant deterioris, inde est, quod Anastasius locum Theophanis p. 347. D. 9. vertens *παρίππιον*,

Digitized by Google

miserum equum dedit et novi Graeci, si bene memini, tantum pro equo carrario usurpant. Vid. Du Cangii Gloss. Gr. h. v. et Lat. v. *Paraveredus*. Vel potius parhippia et paraveredi sunt equi medii inter dextrarios, nobilissimos, et roncinos, vilissimos. *Dextrarii* respondent *promosellae*. His inequitabant in pugna; cataphracti enim erant. Ante pugnam et alio tempore, quando corpus movere vellent equitatione, insidebant paraveredis vel palafredis, parhippiis, qui sic dicti videntur fuisse, quod a latere dextrariorum incederent. *Roncini* denique erant sagmarii. Brunetus in Thesauro MS. apud Du Cangium v. *Dextrarii*: *il y a chevaux de plusieurs manières, à ce que li uns sont Destrier grant pour le combat, li autres sont palefroy pour chevaucher à l'aise de son cors, li autres sont roncis pour sommes porter*. Qui duobus talibus equis in pugna uteretur, ex uno defatigato, parhippio, in alterum, dextrarium, transsiliens Latinis *desultor*, Graecis ζευγίτης audiebat. Hesychius: ζευγίτης, μεταβάτης. Reddenda haec vox est Diodoro Siculo XIX. 106. p. 399. 45., ubi vulgo male ζευγίππας legitur. Fuit tamen quum crederem, *paraveredus* non vocem hybridam e Graeca et Latina compositam, sed contractam esse ex *paratus veredus*, quia tales veredi cursus publici semper debebant ad celeres nuntios perferendos in mansionibus parati esse.

D. 5. [476, 4.] τὰς σφραγῖδας. Si id voluisset auctor, quod in Latinis dedi, potius τὰς κομβίνας vel τὴν κομβίναν dixisset. Ergo rectius puto de inusto cauterio locum hunc intelligere; adeoque debebat optimas seu agaso exsectam e femoribus equi rupti bullam regiam, seu inusta arma regia comiti stabuli exhibere, quibus fidem faciat, secum animal crepuisse.

D. antep. [476, 6.] σύντροφον. *Syntrophus* est, quicum, in cuius contubernio et oculis creverunt veredi et sagmarii, agaso, mulio. Tales Hispani *azemblarios* dicunt aut dicebant olim. Vox haec est Arabicae originis. زميل *zemil*, et cum praeposito articulo الزميل *azzemil*, est sagmarium, iumentum onerarium vel onustum. Hinc *azzemilarius* et prona depravatione *azzemblarius*, qui sagmaria curat. V. Du Cangium h. v., ubi e charta quadam Hispanica haec citat: *sancimus, quod si quis azemblarius* [syntrophus] *et sui coadiutores* [optimates] *et portarii* [oppidani, municipales] *nostri in capiendo animalia nobis et curiae nostrae necessaria nuntiati fuerint, deliquisse*. Qui hic memorantur *portarii*, sunt municipales, incolae oppidorum; v. Du Cange v. *Porta*, *tribus* vel *regio urbis*. Apud Belgas id adhuc superest, qui vicum urbis *eene Buyrt*, et civem vel municipalem Amstelodamenses *een Porter* appellant.

275. A. 8. [476, 13.] δώσει. Subintell. σημεῖον.

Digitized by Google

C. 2. [477, 7.] *καταστόλιον*. *Reditum domum*. Illa vis inest particulae *κατὰ* in multis compositionibus, ut *κατάγειν*, *reducere domum hactenus absentem*, *καθήκειν*, *κατέρχεσθαι*, *redire ab exsilio*. Conf. Aristophan. Ran. v. 1196.

C. 4. [477, 8.] *ἵνα ὑπεξαίρωνται*. In hoc loco Latine reddendo sudandum mihi fuit, vereorque, ut aptum probumque sit, quod extundere potui.

276. B. 1. [478, 13.] *σαράκοντα*. Vulgus Graecus *σάρα* pro *τέσσαρα* effert, adeoque *σαράκοντα* pro *τεσσαράκοντα*; vid. Goar. ad Cod. p. 95. n. 8. et Theophan. p. 400. v. *Σεραντόπηχον* et Du Cangii Gl. Gr. p. 800., ubi *σαραντολείτουργο* habet, *quadraginta missae*, *quadragenarium*. Ipsi iam veteres *σάρα* pro *τέσσαρα* et *τάρα* pro *τέτταρα* dicebant, ut patet ex Athenaeo p. 224. D., ubi poëta de superbia et scaevitate piscariorum querens ait eos tam importunos et feroces esse, ut pretia piscium ne integris quidem verbis, sed abruptis et parte quadam mutilatis indicent, ut non dicant *τεττάρων ὀβολῶν*, sed tantummodo *τάρων*:

κ'οὐ λαλῶν
ὅλα ῥήματ' ἀλλὰ συλλαβὴν ἀφελὼν, τάρων
βολῶν γένοιτ' ἄν·

B. 4. [478, 15.] *παρίππια*. Hic deerat absque lacunae vestigio in codice numerus parhippiorum, quem ex computo deprehendi et supplevi in Latinis.

277. A. 10. [480, 3.] *θέσπισμα*. Ut divina omnia erant Imperatorum, ita quoque mandata, edicta erant *θεσπίσματα*, oracula; vid. Theoph. p. 22. D. 3. 80. C. 10. et 86. C. 1., ut alios mittam.

A. 11. [480, 4.] *χαριστικὴν*. Ita membranae. Sed rectius *χαριστίκην* pro *χαριστίκιον*, nisi forte *δωρεὰν* priore in casu subintelligatur.

278. A. 1. [481, 13.] *τῶν στρατηλατῶν*. Sancti militares sunt duo SS. Theodori, (Theodorus stratelates et Theodorus tiro,) et S. Demetrius et S. Procopius. Atque hi *οἱ καλλίνικοι* dicuntur et invocantur a Graecis, ut victoriae promi condi. Conf. Nicetas 40. C. 11., vid. Goar. ad Codin. p. 86. n. 29. et Cedren. p. 681. D. Addit Constantinus Vita Basilii Maced. p. 199. D. 5. duo alios, Hesperum et Zoën.

A. 3. [481, 15.] *ἐπιστάτας*. *Inspectores*, qui quasi *stant super militibus*. Sed potest quoque reddi *visitatores*, *ἀπὸ τοῦ ἐπιστῆναι*, qui subito non opinantes opprimunt et lustrant eorum res et actiones; vel denique *observatores*, *custodes* boni ordinis, *τοὺς ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης*, *modestiae vel disciplinae praefectos*, quorum est videre, ut omnia modeste fiant. Nam *ἐπιστήμη* novis Graecis est modestia, prudentia, attentio iudiciosa hominis ad actiones suas et cuique loco temporique

Digitized by Google

decorum, τὸ μετὰ ἐπιστάσεως πράττειν. Cyrillus in praefat. ad Catecheses: βλέπεις μοι τὸ σεμνὸν τοῦτο τῆς ἐκκλησίας κατάστημα; θεωρεῖς μοι τάξιν καὶ ἐπιστήμην, *bonum ordinem et modestiam, discretionem.* Euseb. VIII. 17. p. 316. D. 1.: ὥστε μηδὲν ὑπεναντίον τῆς ἐπιστήμης αὐτοὺς πράττειν. Zosimus II. 32.: τὰ περὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιστήμην ἁμαρτανόμενα ταῖς καθηκούσαις ἐπαιώρθου κολάσεσι. Clemens L. II. Constit. Apostol. c. 57.: χρὴ γὰρ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπιστημόνως καὶ νηφαλέως καὶ ἐγρηγορότως ἑστάναι. V. Du Cange v. ἐπιστημονάρχης, quasi ὁ ἄρχων τῆς ἐπιστήμης aut ἐπιστημοσύνης.

A. 12. [482, 3.] δοκιμάσει. *Audeat, attentet.* Ut Franci dicunt *attenter sur la vie de quelqu'un*, δοκιμάζειν, periculum facere necis alicui inferendae et *attentat* pro audaci scelere et nos quoque dicimus *probiren* pro *audere*: *ich wills auf die Gefahr probiren*: sic quoque Graeci novi δοκιμάζειν pro *audere* usurpant. Natant in Theophane et similibus exempla; v. e. c. Nicet. p. 46. B. 2.

B. 4. [482, 8.] πεδητούρων. *Pedaturae* et corruptiori pronuntiatione *pediturae* sunt certa spatia terrae centum pedum numerum implentia. Hinc stationes militares in moenibus et castris certo quodam et geometrico tot et tot pedum numero a sese invicem distantes, et tandem metonymice milites ipsi in stationibus, pedaturis, excubias agentes; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Vel sunt *pedaturae* loca, spatia, in quibus pes, homo *pedatur*, ἐμπεδοῦται, firmiter, stabiliter consistit. Hinc pro area, in quo homo vel aliud quid consistit. Facile hinc perspicitur, quare *impedatura* dictus fuit articulus unus in arbore genealogica, circulus unusquisque in catena genealogica: τὸ βῆμα, ἡ ἐμπόδωσις. Conf. Du Cangium voce *Impedatura.* Οἱ τῆς πεδατούρας στρατιῶται apud Malal. T. II. p. 50. sunt milites, qui per certas proportionatas distantias a throno imperiali stant, hi propius, illi remotius, quod Interpres non percepit.

C. 4. [482, 17.] ἀποβαίνουσι. Conf. Epistola I. Lipsii ad Dav. Hoeschelium in huius notis ad Photii Bibliothecam p. 929.

C. 9. [482, 21.] ποιοῦσι δέξιμον. Amant novi Graeci formas in ιμος pro nominibus substantivis, ut δέξιμον pro δοχὴ et δεξίωσις, *exspectatio* vel *exceptio*, salutatio, beneventatio, ἀναλήψιμον pro ἀνάληψις, *assuntio Christi in coelum.* Παραμόνιμα ποιεῖν, *excubias agere* pro παραμονὴν est p. 282. C. 11. etc. De dictionibus δοχὴ et δέχεσθαι hoc in codice frequentissimis alibi dico.

C. 10. [483, 1.] πίπτουσιν ἐπὶ γῆς. Morem, quo pronus in terra iacens Imperatorem adorabat, primi Iustinianus

Digitized by Google

et Theodora introducebant, ut perhibet Procopius Anecdot. p. 133. fine, insigni loco, quo etiam de veteri more Imperatores adorandi agit. Unde miror, qui honorem hunc *τιμὴν ξένην* appellaverit Theophanes p. 264. B. et *τὴν παρ' ἔθνεσι*, *apud gentiles usitatam*. Verba eius sunt: *πᾶς ὁ λαὸς τῶν Τούρκων εἰς γῆν πεσόντες πρηνεῖς, ὡς ἐκσταθέντες ἐπὶ στόμα τὸν βασιλέα ἐτίμων τιμὴν τὴν παρ' ἔθνεσι ξένην.* Non potest hic sensus esse *honore gentibus peregrino, inusitato*; nam humi adorare reges suos Persae et orientales ab omni tempore consueverunt. Athenaeus narrans, qui honores suis convivis a rege Parthorum habeantur p. 153. init. ait: *ῥάβδοις καὶ ἱμᾶσιν ἀστραγαλωτοῖς μαστιγοῦται καὶ γενόμενος αἱμόφυρτος, τὸν τιμωρησάμενον ὡς εὐεργέτην ἐπὶ τὸ ἔδαφος πρηνὴς προσπεσὼν προσκυνεῖ.* Continuat Theophanes: *ὁμοίως καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἐπὶ πέτραν ἀναβάντες τῷ αὐτῷ σχήματι ἔπιπτον.* Illum *Ζιεβηλ*, de quo ibi loquitur, ita quoque appellant زيبيل; item زنبيل; *Zenbil* nec non رتبيل, *Rotbil.* Apparet, quam variari potuerit hoc nomen vario punctorum positu.

D. 1. [483, 5.] *καλῶς εὕρομεν.* Ita Membranae ex more solenni pro *εὕρωμεν*. *In pace vos inveniam* formula est Augustini Serm. 169. de temper.

D. 2. [483, 6.] *παιδία μου.* Conradus Urspergensis A. 1101. de Alexio Comneno narrans: *singularum turmarum principes*, ait, *Alexius more suo sub appellatione filiorum suscepit*, [*ἐδέξατο*, id est *ἠσπάσατο*] *eisdemque post manus acceptas et sacramenta firmata — munera dispertivit.*

D. 5. [483, 7.] *ζωῇ.* Convenit haec formula cum illa vetere: *Salva Roma, quia salvus Imperator*, de qua v. Vales. ad Amm. Marcell. p. 19. Milites ad Othonem apud Xiphilinum p. 1058. 74. *ἐν σοί*, aiebant, *καὶ ἡμεῖς σωζόμεθα, καὶ ὑπὲρ σοῦ πάντες ἀποθανούμεθα.*

279. B. 7. [484, 7.] *εὔνοιαν ἀποδεξαμένη.* Implicatiora haec non strictissime reddidi in Latinis, contentus sententiam adumbrare. Constructio ita explicanda est: *ἵνα ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀξίως τῆς ἀνδρείας — ἀποδεξαμένη* [scilicet *αὐτὴν*] *ἀνταμείψηται εὔνοιαν* — *ut maiestas nostra modis vestra fortitudine et pietate dignis admittens eam et sinens sibi bene placere, retribuat benevolentiam.*

B. 9. [484, 8.] *ἀξίους ἐξ ἀναξίων.* Solennis formula; vid. Constant. vit. Basil. Maced. p. 210. A. 10. *Ἄξιος* est *vir spectabilis, venerabilis*, ab *ἄζομαι*, *veneror*, *ἀξίωμα*, *character*, qui gerentem venerabilem reddit, *ἀνάξιος*, eo cassus, vilis. Frequens vocabulum in marmoribus, ut observavit cl. Corsinius in Notis Graecor. p. 65. *Μήτηρ ἀξία* idem quod *ἁγία*, *venerabilis*, *ἀδελφῷ ἀξίῳ ὄντι καὶ ζήσαντι καλῶς. Digna domus*

Digitized by Google

pro illustri, spectabili, est apud Anastasium in Gregorio IV. sub finem.

D. 6. [485, 3.] *τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα.* Cruces ut res magnae apud Graecos venerationis praelatas in acie fuisse, res nota est et exemplis prolatis demonstravit Du Cange v. *Σταυροφάνεια.* *[Sacrae cruces offerebantur in expeditionem ituris. Scr. post Theophan. p. 572. coll. p. 396. Cum cruce, imaginibus et cereis obviam hosti itum. Nicet. Choniat. p. 367. coll. p. 31. 50. 335. 369., ubi de iuramentis in Evangelium.]* At carrocium eosdem in acie circumductitasse cum imagine B. V., quod perhibet Rhamnusius p. 113., puto id ipsis ab homine tributum fuisse, qui quod in usu Latinis illa aetate erat, etiam obtinuisse apud Graecos crederet.

280. A. 9. [485, 14.] *τὸν ἐπὶ τῶν δεήσεων.* De hac dignitate vid. Du Cangii Gloss. Gr. v. *Δέησις.*

B. 10. [486, 6.] *Ἀρμενιακῶν.* Opponuntur hic themata seu provinciae Armenicae Romanis non ideo, quod Graecis Impp. non subessent: pertinebant enim ad Romanam ditionem non minus quam Asia minor aut Thracia: sed quod alterius fidei professionem facerent. Graecis non minus exosos esse Armenos, quam Protestantes sunt Romanocatholicis, res nota est.

C. 10. [486, 15.] *πτωχὰ ἄλογα.* Graeci novi animalia macilenta *πτωχὰ* appellant, ut Latini *misera, elega.* Nescio an huc pertineat Glossa in Nomicis apud Labbeum: *παυπέριες, ἡ δίχα κακουργίας γενομένη ζημία· τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων.* Clarius certe et aptius est illud e Graecobarbara versione fabularum Aesopi, quod Du Cange v. *λιγνός* citat: *τῶρα εἶμαι λιγνὸς καὶ πτωχὸς,* ubi codex Graecus *λεπτός εἰμι καὶ ἰσχνός.* Illud *λιγνός* est idem atque *ἐλεεινός.* Sic efferunt corrupte et mutile veteres probas voces novi, ut *λίγος* pro *ὀλίγος, λαφρὸς* pro *ἐλαφρός, λεήμων* pro *ἐλεήμων, λέηνος* pro *ἐλεεινός.* Latini pariter *misera* et *elega*, id est *ἐλεεινά*, commiseratione digna talia iumenta appellabant. Gregor. Magnus XII. Epist. 30.: *unum nobis caballum miserum transmisisti et quinque bonos asinos. Caballum illum sedere non possum, quia miser est: illos autem bonos cedere non possum, quia asini sunt. Sed petimus, ut si nos continere disponitis,* [ex animi nostri sententia facere et contentos nos reddere cupis,] *aliquid nobis condignum deferatis.* Non sic Patriarcha CPtanus, cuius vectura ordinaria erat asellus, ut infra videbimus. Abbo L. II. de bello Parisiaco:

Certabant elegi scapulis cornuque iuvenci.

Hinc est, quod novi Graeci *πτωχαίνειν* pro *macescere, extenuari* usurpant. Manuel Malaxus in Chronico msto apud Du

Digitized by Google

Cange v. *Σεφέριον*, quae vox Arabica est et notat *commeatum*, cibaria in viam vel iter necessaria, سفرة et in plur. سفر quae ad iter secum sumit ciborum viator: *ἕνας στρατιώτης εἶχεν ἕνα μουλάρι, τὸ ὁποῖον εἶχε σεησανὰ* [f. sunt sagmata, sarcinae,] *καὶ ὅταν ἐπάγενε εἰς τὸν πόλεμον, ἐφορτῶνα τὰ ῥοῦχατου, καὶ τὸν ἐδούλευσε πολλὰ σεφέρια. Ἦλθε καιρὸς καὶ ἔπαυσαν τὰ σεφέρασου καὶ τὸ μουλάρι, καὶ πλέα δὲν ἐκοίταζεν ὁ στρατιώτης καὶ τὸ μουλάρι ἐπτώχηνε, ἐψωρίασε. Aliquis miles habebat mulum sagmarium, cui stragulas et multa cibaria imponebat, exeuns in expeditionem. Tandem deficiebant cibaria et ipsi et mulo, nec reliquum videbat miles quidquam. Unde pauper* [id est macer] *et scabiosus evadebat mulus*. V. Du Cangium v. *Pauper*, ubi *carnibus pauperum* ex aliquo auctore citat.

D. ult. [487, 5.] *πιλωτὰ κεντουκλεῖνα*. Una voce optime significamus *Matrazzen*, coactilia e lana, bombyce, serico viliori, stuppa etc. inter duos pannos lineos, bombacinos, sericos etc. interpassata, seu crebris filis traiectis insuta, ne loco dimoveantur. Haec sunt illa *κεντουκλεῖνα*, id est *κεντητά*, *crebre compuncta* Arabes مطرز *Motharraz* appellant tale opus, *gestickt*, *ἐστιγμένον*, unde vulgare nomen *Matrazze*; conf. Murat. T. II. Antiqu. Ital. Diss. XXXIII. p. 1245. Latini medii aevi *culcitras* punctas appellabant et *perpunctas*; v. Du Cange h. v., unde vocabulum *pourpoint*. Talia *πιλωτὰ* appellabant quoque *levitones*, *λεvιτῶνας*, *λεβητῶνας*, de quo v. vid. ad p. 241. B. 4.

281. A. 10. [487, 13.] *πρὸς ἓν ξύλον*. Subintelligitur *εἷς*, *unus ad unum*, id est *unus unum ferme*, aut *unusquisque unum*, *singuli singula tigna tollunt*. Sic supra 251. A. 3.: *ἑκάστῳ διδόναι πρὸς πέντε νομίσματα*, *viritim quinos solidos dare*, et p. 272. C. 9.: *συμπαράκειντι αὐταῖς πρὸς ἓν τρία κηρούλια*, ubi *πρὸς ἓν* idem valet atque *ἑκάστῳ*, *adiacent unicuique tria cerulia*. P. 285. A. 8. *πρὸς ἕνα ἀσκὸν βόειον*, cui velut opponitur *ἀνὰ* particula, *ἀνὰ δύο ἀσκῶν*. Sic iam veteres quoque. Diogenes Laert. p. 161. c. fin. *πρὸς ἔτος*, *singulis annis*. Polybius p. 507. 28.: *πρὸς εἴκοσι τάλαντα κατεγγυησάμενος*, *cum sibi curasset vicena talenta ab eorum unoquoque, vade dato, compromitti dependenda*, hoc est viginti talenta a Megalea et tantundem a Critone. Hinc expono locum Chronici Alexandrini in Heraclio p. 902.: *ἐὰν οὖν θέλετε λαβεῖν ἕκαστος τῶν ἐν τῇ πόλει πρὸς σαγὶν καὶ καμίσιν ποιοῦμεν σιγγίλιν*, *si ergo vultis quisque oppidanorum singula saga et camisia sumere, facimus pactum*. Me-

Digitized by Google

nologium: *λαμβάνουσιν οἱ ἀδελφοὶ κλαστὸν καὶ πρὸς ἓν κρασοβόλιον ἐν τῷ νάρθηκι καὶ πλέον οὐδὲν, accipiunt fratres frustum panis et singulos vini cyathos in narthece, et nihilo plus.*

C. 3. [488, 7.] *παραμένουσι.* Est omnino *παραμένειν versari circa aliquem.* Hic tamen potius debuissem vertere *qui excubant in praetorio.*

C. 8. [488, 10.] *δύο.* Duo vel tria miliaresia, in regium munus pro magno quodam duce militari primi ordinis, est sane minutum pro nostris temporibus. Aut pauperies ea fuit Graeci imperii, aut, si mitius volumus, eorum temporum parsimonia. Non uno tamen argumento elucet in libro Nostro Graeci imperii *πενιχραλαζονεία.*

D. 7. [488, 19.] *ἐξκουσάτους.* Excusati sunt beneficiarii, qui gaudent immunitate quadam munerum civilium et personalium et tributorum. Conf. Du Cange ad Alexiad. p. 356. et quae *das veränderte Russlandt* p. 45. *de fundo albo et nigro* sic in Russia dicto habet, ubi incolae fundi candidi sunt excusati.

282. A. 12. [489, 12.] *ἀκρίται.* Verti *delecti viri*, nescio quo errore, tanquam si *ἔκκριτοι* scriptum invenissem. Sed vulgata lectio sana est et notat *τοὺς ἐν ἄκροις τεταγμένους*, aciem, quae exercitus *τὰ ἄκρα* obtinet, extrema, frontem, alias prodromi, *l'avant garde.*

C. 12. [490, 11.] *πύργον.* Hic loci nihil aliud est quam tentorium regium, praetorium.

D. 6. [490, 16.] *ἀπόληται.* Conf. Polybius p. 478. init. ed. Wechel.

283. C. penult. [492, 4.] *φανῶν.* De phanis seu laternis, depraedationis Saracenicae indicibus, observatio haec trivialis est et apud Scriptores Historiae Byzantinae passim occurrit, ut apud Cedren. p. 552. B. C., Zonar. T. II. p. 162., Symeone Mag. p. 450. non absque nugis, omnium optime apud Continuat. Theoph. Constant. p. 122. D. fine, unde possunt Graeca nostra emendari ad eum fere modum, quem in Latinis observavi. Non disputabo nunc de ignibus talibus et eorum diversitate, *φιλίοις* et *πολεμίοις* [v. Aristides T. I. p. 225. l. 6. et Polyaenus p. 584. init.] aliisque huius argumenti. Vastior ille est campus, quam pro nostris commentariis, neque animus mihi est eum ingredi, neque sufficiens adhuc in eam rem apparatus ad manum est.

D. 6. [492, 10.] *Λοῦλον.* Est castrum Elmacino aliquoties memoratum, لولو *lulu.*

284. A. 9. [492, 18.] *Αὐξεντίου.* Erat apud Prusam et Olympum. Damascenus Studita Homil. 25. (apud Du Cangium v. *Παραβουνί*): *κυνηγοῦντάς με ἄλλους πολλοὺς εἰς τὸν Ὄλυμ-*

Digitized by Google

που τῆς Προύσας πρὸς τὸ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου παραβουνίν. v. Du Cangium ad Cinnam. p. 435. et ad Zonar. p. 81.

A. 10. [492, 19.] Σκοπὸς. Forte ex eo, quod admodum excelsus esset, teste Nicephoro Patr. CPtano Brev. p. 223., ubi memorat οἰκίδιον στενώπυτον ὑπὸ τὴν τοῦ μεγίστου ὄρους ἱδρυμένον ἀκρώρειαν, ὅ καλοῦσι τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου λόφον.

C. 1. [493, 9.] συστάμενα. 'Ita membranae, et patitur expositionem. Τὰ συστάμενα (pro συνιστάμενα) aut τὰ συσταμένα (pro συνεσταμένα) τῆς Ῥωμανίας possunt esse idem atque τὸ σύστημα, totum corpus imperii cum suis appendicibus; mallem tamen συσταμένον.

C. 6. [493, 12.] Μάμαντος. *[Imperator victor in Circensibus ludis ad S. Mamantis. Georg. Monach. p. 541., ubi multa. Bulgari Mamantis palatium aliasque aedes vastarunt. Symeon. Mag. p. 408.]* Palatium, in quo Michael Ebriosus saepe aurigabat, erat extra CPlin, seu in suburbio Pera. Vid. Constant. Vit. Basil. Maced. p. 152. A. et infra p. 290. pen. Hinc dicitur ὄντος ἐν τῷ προκένσῳ τοῦ ἁγίου Μάμαντος, quum processionem ad S. Mamantis faceret, ibi rusticatum et simul festum eius celebratum, quod in diem 17. Iunii incidebat, ut e Theophane constat p. 398. C. 1., qui etiam p. 363. C. 9. ait in isto festo per peractam solennem processionem agi consuevisse certamen equestre in Blachernarum palatio.

D. 5. [494, 2.] ὁ Θρακήσιος. Est praefectus themati Thracesiorum seu veteri Ioniae vel Asiae minori, eoque non confundendus cum sequente ὁ τῆς Θράκης, stratego Thraciae vulgo sic dictae; vid. Constant. de themat. p. 7. Fabella, quam ibi infercit, non sine nugis pro more istius saeculi relata, auctorem habet Herodotum. A Thracibus appellata est ea regio, qui eam sequioribus temporibus occuparunt vel potius ab omni aevo habuerunt, vel antequam Graeci colonias illuc ducerent. Protendebatur usque ad ostium ponti Euxini, adeoque etiam Troianum agrum in se comprehendebat. Ad Hellesponti utramque oram habitabant vetustissimis temporibus Thraces, quorum Europaei suum nomen nunquam non servarunt, Asiatici autem pro aliquo tempore perdiderunt, donec sic volente nescio qua fortuna reviviscerct. Adeoque recte Guilelmus Brito Philipp. I. v. 10. Homerum describens ait, *qui supposuit Thraciam victoribus Argis*, id est cuius carmina vastatum Graecis armis agrum Troianum narrant, fallitur que Barthius, quando locum illum sollicitat. Thema seu legio Thracesiorum vel Thracesianorum erat ἱππικὸν seu equestre, equites ibi praesidia agebant, ut colligitur e Constant. de themat. p. 18. A.

Digitized by Google

285. C. 7. [495, 8.] *μετὰ μαντίου, ἤτοι σαγίου.* Sitne hic loci *ἤτοι* particula interpretativa an disiunctiva, non liquet. Videtur tamen prius potius. Quo admisso fuerit idem *μαντίον* et *σαγίον*. Sane non multum diversa fuisse mantum et sagum credo ex iis constare, quae ad p. 255. B. 7. disputavi. Praeterea malim in Latinis *cum* supponi pro *in: adorantem cum sago.* Est autem *adorare cum sago* motitatione quadam sagi in figuram aliquam certam submissionis signum facere, ut nos hodie motu et positu quodam pilei solemus; vid. dicta ad pag. 8. A. 8.

C. 8. [495, 8.] *κατάβα.* Est truncata vox pro *καταβάσιον* vel *καταβάσιμον*, quod novis Graecis idem est atque *κατάβασις*. Pari modo *διάβα* dicunt (v. Du Cange h. v.) pro *διάβασις*, *transitus*, et *ἔκβα* vel *ἔμπα*, *introitus*; v. Du Cange v. *ἔμπα*. Ita Latini medii aevi *camilla* pro capillacium.

286. C. 9. [497, 7.] *Ῥουφινιαναῖς.* Non sunt illae thermae urbanae sic dictae, de quibus Du Cange CPli Christ. L. I. p. 93., sed palatium suburbanum Asiaticum in suburbio Calchedonense situm, de quo idem L. IV. p. 175. conferendus, ubi quoque pluribus de palatio *Ἡρίῳ* vel *ἱερείας* agit, cuius antiquum nomen mihi videtur fuisse *Ἡραῖον*, templum Iunonis, quod idem Alemanno ad Procopium p. 80. quoque visum fuit. De satyro et poleatico nihil invenio. Neque mirum. Dudum enim ante Constantinum Porphyrogennetum nostrum desierant quaedam horum palatiorum et nominum, ut strategicum e. e., deuterum, capitolium, satyrus, poleaticum etc. Particula haec tota de reditu Imperatoris in Urbem non saeculi decimi, sed sexti est, non Constantini huius, sed Petri Magistri, e cuius toties laudato libro de Constitutione Reipublicae haec verbotenus transscripta fuerunt; ut ex eo quoque collegi, quod Imperator in SS. Apostolos, non in S. Sophiam ingredi dicatur, ut quae tum nondum structa esset. * [Palatia Eriaea Constant. Porphyrog. exstructa, Script. post Theophan. p. 281.]*

C. penult. [497, 9.] *φόρον τοῦ στρατηγίου.* Designatur forum Theodosii, quod in ea urbis regione, quae Strategium appellabatur, extitisse dicitur; vid. Du Cange CPl. Christ. I. p. 80.

D. 7. [497, 14.] *ἔτους ςλγ΄.* Non potest alius, quam epochae Mundi conditi secundum Graecos annus hic designari. Nam non solent eorum historici annos imperii alicuius Imperatoris sic nude citare. Atqui tamen incidit annus ille 33. (id est 6033.) in A. C. 525., quo nondum Imperator erat Iustinianus. Nam A. C. 527. demum coronatus fuit. Non video, quomodo hoc dubium solvam nisi culpam in librarios devolvendo, qui pro more suo sat noto Iustinianum hic pro Iustino substituerint. Sed solentne titulum *τοῦ εὐσεβοῦς*

Digitized by Google

etiam defunctis tribuere? Profecto Petrus Magister non sub Iustino seniore, sed sub eius successore Iustiniano suum opus condidit.

D. 9. [497, 16.] *Χαρισίου.* Scribendum esse *Χαρσίου* patet ex Du Cangii modo laudato libro p. 50. Videtur ex hodierna huius portae appellatione *Eari Capi*, *porta obliqua*, nomen ipsi olim fuisse non *Χαρσίου*, sed *κάρσιος*, quod idem Graecis est atque *ἐγκάρσιος*. Si tamen a viro nomen duxit, praeferenda lectio *Χαρισίου*. Nam *Charisius* nomen fuit viri, non *Χαρσίας*. Lectionem *Χαρισίου* habet etiam (indice Du Cangio) Cantacuzenus III. 85. Idem Du Cange laudato loco hanc portam maritimam facit; at in notis ad Alexiadem p. 258. facit mediterraneam. Posset ex hoc looo ea lis dirimi, si addidisset auctor huius historiae nomen tractus aut urbis, unde Iustinianus aut Iustinus tum venerit.

D. ult. [497, 19.] *ἧψεν κηρούς.* De more accendendi cereos et ardentes depangendi coram imaginibus Sanctorum si commentari vellem, actum agerem. Res quoque nota est hunc morem gentilis idololatriae reliquias esse; vid. Arrian. dissert. Epictet. p. 111. Salmas. ad Script. H. Aug. T. II. p. 203. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 357. B. Indidem quoque ritus manavit cum ardentibus cereis Imperatoribus occurrendi. Nam Imperatores olim pro diis habebant et divinis omnibus honoribus afficiebant: hinc neque cereorum et ignis praelati honorem ipsis negabant; vid. Theophan. p. 164.

287. A. 8. [498, 3.] *Ἐπάρχων.* Delenda sunt, quae in Latinis addidi, sed uncis inclusa, *nempe praetoriorum.* Quum Latine verterem hunc locum, nondum noram, qualesnam hi essent *Eparchi*; nempe provinciales erant, ut mihi videri dixi supra ad p. 37. D. 7. Forte tamen recte habet illud additamentum. Nam Iustiniani aetate adhuc erant praefecti praetoriis quatuor.

A. 9. [498, 4.] *πραγματευταί. Negotiatores, mercatores.* Ita saepe apud novos Graecos; v. Theophan. p. 121. D. 6. 188. D. et 189. A. *Πραγματεία*, *negotiatio*, *mercatura*, *commercium*, et *πραγματεύεσθαι*, *sibi acquirere*, ibid. p. 217. D. 7. 277. B. 8. *σωτηρίαν πραγματεύεσθαι*, *salutem sibi comparare.* Cedren. p. 494. D. antep. *πραγματευτικὰ σκάφη*, *naves mercatoriae.* Forte quoque vox *πραγματικοὶ* apud Polybium p. 678. 4. ed. Wechel. pro *negotiatoribus, mercatoribus castrensibus*, *lixis* accipienda est. Illustris Casaubonus vertit *spectatae prudentiae viros*, respiciens ad viros in rebus agendis tritos et subactos. Ab ista notione acquirendi, comparandi dicti quoque sunt *πραγματευταί*, *agentes in rebus*, *actores rerum Augusti*, [vid. Guther. p. 697.,] eo quod cupita et flagitata comparabant, conquirebant, suppeditabant, quales sunt

Digitized by Google

proxenetae, *die Maeckler*, a Plutarcho in libello de foenore non contrahendo *πραγματευταὶ* dicti p. 1480. ed. Steph. fin., ubi *πραγματευτὰς* et *τραπεζίτας* ita coniungit, ut Noster hic *τοὺς πραγματευτὰς* et *ἀργυροπράτας*, quos *foeneratores*, *trapezitas*, *cambiatores* esse, supra demonstravi p. 8. A. 10. Conf. p. 11. C. 7. Potest ergo locus hic reddi sic, ut exhibetur in Latinis et pari quoque iure *cambiatores et actores rerum Augusti*. Sed praefero tamen Latina priora. Nostri quoque maiores *Händler* pro mercatore dicebant et nos adhuc hodie hanc vocem apponimus aliis, (nam simplici non aeque utimur,) ut *Rauchhändler*, *Lederhändler*.

B. 3. [498, 8.] *ἔχων*. Verti ac si legissem *λέγων* aut *ἠχῶν*. Alias enim retenta vulgata non video, quis sit *ὁ θριαμβευτὴς* praeter Iustinianum alius.

B. ult. [498, 14.] *μετὰ νίκης*. Symeon Logothetes p. 455. B. perhibet Basilium apud Tephricam semper victum fuisse et a Germanicia eum rebus infectis abiisse tradit Glycas p. 296., quam oppugnavit anno imperii sui 13. A. C. 879. Dicunt tamen Constant. Vit. Basil. p. 166. et Cedren. p. 570. Basilium, quamvis urbem Tephrice capere nequiverit, tamen totum suppositum agrum et multas in eo arces devastasse atque destruxisse et cum opulenta praeda domum rediisse. *[Agareni Tephrici commemorantur Script. post Theoph. p. 455., Germanicia a Basilio Imp. bello petita Scr. p. Th. pag. 456. Germanica, Germanicopolis, Adata oppidum Syriae, Glycas p. 295. Adatam, oppidum barbarorum, ab avo frustra obsessum, expugnat Constantinus Porphyr., Leonis filius. Vit. Basil. Maced. c. 34. ed. Allatii.]* Est ergo Germanicia الحدث, *al Hadath*, quam Geographus Nubiensis p. 292. 4. uno modico die et una statione a Tarso abesse ait. Abulfeda quoque in Historia ad A. C. 636. eodem modo scribit, et sic probatiores auctores Graeci et Arabes. Sunt tamen etiam libri haud pauci, qui الحدب, *al Hadab*, ut Graeci *Ἀδάπα*, exarant; vid. Cedren. p. 640. Ita Elmacinus p. 221. initio اقام الدمستق لاون بن برداس الفقاس على الحدب الى ان فتحه, *obsidebat [A.C.947.] Leo, filius Bardae Phocae, al Hadabam, donec eam expugnaret.* Sic emendandus ille locus et interpretandus est. Prae ceteris memorabilis est locus Scholiastae Motanabbii, qui ad poëtae haec verba هل تعرف الحدث الحمراء لونها, *novitne Hadata rubra colorem suum*, haec adfert: الحدث اسم قلعة معروفة بناها سيف الدولة فى الروم وقوله الحمراء لانها احمرت بدماء الروم وذلك انهم غلبوا عليها وتحصنوا بها فاتاهم سيف الدولة وقتلهم فيها, *Hadat est nomen arcis notae, quam condidit Saifoddaulah in solo Romano. Quod eam poëta ru-*

bram appellat, respicit eo, quod tincta fuerit sanguine Romanorum. Hi nempe surripuerant eam, et communiebant sibi in castrum tutum. Sed Saifoddaulah eos oppressos in ea arce trucidabat. Haec si vera sunt, nequit Adata vel Adapa et Germanicia idem esse. Nam Saifoddaulah Basilio regnante aut nondum natus aut sane adhucdum puer erat. Forte igitur rectius scriptores alii aiunt, Germaniciam Arabibus *Tel Sauran* dici. *Γερμανικία Συρίας ἡ νῦν Τελεσαύρα* legitur in fragmentulo geographico, quod Bandur. T. II. p. 10. notar. ad Constant. Themata edidit. Omisit librarius pro more novorum Graecorum ultimum *ν*, et leg. est *Τελεσαύραν*, ut apud Du Cangium ad Zonar. p. 71. exstat. Et ita quoque habet Abulfeda, e quo situm loci aliqualiter intelligere licet. Ait in notis marginalibus ad tab. VI., quae de Syria agit, sic وعد ابن حرادادبة العواصم فكثرها وجعل منها كورة منبج وكورة تيزين وبالس والرصافة وكورة جومة وعد منها ايضا اقليم شيزر وافامية واقليم معرة النعمان واقليم صوران واقليم الاطمين واقليم تل باشر وكفرطاب واقليم جوسية واقليم لبنان الى اقليم القسطل بين حمص ودمشق, *ad al Awasem* [seu Cleisuras, castra limitanea] *refert Ibn Chardadhebah multas, ut eparchias Mambeg et Tizin et Bales et Rosafah et Gumah, item Schaizar, Apamea Maarrat an Noman, Sauran, al Athamaine, Tel Bascher, Capharthab, Salamiah, Gusiah, Libanum usque ad al Castel inter Hemus et Damascum.* Unde hauserit notitiam suam cl. Evodius Assemani, non novi. Scribit autem ille in notis ad Acta S. Simeonis Stylitae pag. 402. sic: „Quae Syris et Arabibus vulgo *Marhas*, مرعش, dicitur, Latinis Germanicia." Diversa sunt Maresium et Hadata, ut vel ex laudato loco Geographi Nubiensis constat, item ex Abulfeda, qui sub Marasch haec habet: الحدث ومرعش هما مدينتان صغيرتان عامرتان فيهما مياه وزروع واشجار كثيرة وهما ثغران قال ابو الريحان وطول الحدث سب له وعرضه لز.ل قال فى العزيزى وبينها وبين انطاكية ثمانية وسبعون ميلا وبينها ايضا وبين مخاضة العلوى على نهر جيحان اثنا عشر ميلا, *al Hadath et Maresch sunt duae parvae urbes bene cultae, aquarum et segetum divites arborumque. Ambae sunt cleisurae. Ait Abu Rihan al Birunius longitudinem al Hadathae esse* 62. *gr. min.* 35. *et latitudinem* 37. *gr.* 30 *min. In al Azizico scriptum invenio, eam inter et Antiochiam interesse* 78. *millia, et ipsam inter atque Gihanum seu Pyranum fluvium intercedere mill.* 12. Procul dubio

non multum dissitae fuerunt Hadatha et Sauran. Sed illa in libris Arabicis celebrior est. In Germaniciae situm inquirit quoque Guil. de l'Isle in annotationibus ad chartam suam geographicam imperii Graeci e Thematibus Constantini Porphyrog. concinnatam, ponitque eam in Syria Euphratesia. Vide sitne, quae hodie *Germuk* audit et in tabulis geographicis inter Diarbekir seu Amidam et Maresiam media locatur. Ubi autem collocanda sit Tephrice, non satis liquet. Forte est Theodorias in finibus Colchidis, corrupta pronuntiatione in Tephriki ex Thefdoriki; nam *Θευδωρίκη* est idem atque *Θεοδωρίκη* et *Θεφδωρίκη* in pronuntiatione. Id si bene habet, haud parum disiunctae spatiis terrarum erant ambae hae urbes.

C. 6. [498, 17.] *Ἠρία.* Marginalem notam in codice inveni, de meo non addidi, ut nunquam feci in ea operis huius parte, quam curavi. Pro *ἐπὶ* autem legi debere *ἀπὸ*, facile liquet.

D. ult. [499, 11.] *δάφνης.* Lauro redimitas et lucernis ardentibus illustratas fuisse domos iam florente re Romana in publico gaudio, discimus e Tertulliano ad uxorem, ubi ait: *procedit de ianua laureata et lucernata, tanquam de consistorio publicarum libidinum*; (vid. Goar. ad Theophan. p. 11.;) et e Xiphilino, qui introitum Severi in urbem Romam p. 1242. sic describit: *αὐτῷ* [*βαδίζοντι*] *ὁ στρατὸς πᾶς καὶ οἱ πεζοὶ καὶ οἱ ἱππεῖς ὡπλισμένοι παρηκολούθησαν. καὶ ἐγένετο ἡ θέα πασῶν, ὧν ἑώρακα* [Dio loquitur] *λαμπροτάτη· ἥτε γὰρ πόλις ἄνθεσί τε καὶ δάφναις ἐστεφάνωτο καὶ ἱματίοις ποικίλοις ἐκεκόσμητο, φωτί τε καὶ θυμιάμασιν ἔλαμπε. καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχειμονοῦντες καὶ γαννύμενοι πολλὰ ἐπευφήμουν, οἵ τε στρατιῶται ἐν τοῖς ὅπλοις ὥσπερ ἐν πανηγύρει τινὶ πομπῆς ἐκπρεπόντως ἀνεστρέφοντο, καὶ προσέτι καὶ ἡμεῖς ἐν κόσμῳ περιῄειμεν.* Mallem omnino cum cl. Reimaro *προῄειμεν*, *processimus.* Quodsi tamen recte habet vulgata, notabit senatores in gemina serie circa Imperatorem processisse. Idem Dio p. 1028. describens aureum sic dictum diem, quo Nero Tiridati diadema imponebat, ait: *πᾶσα ἡ πόλις ἐκεκόσμητο καὶ φωσὶ καὶ στεφανώμασι*, ubi vid. citatos a cl. Reimaro auctores. Populum in candidis processisse et laureis sertis, ludos in theatro editos fuisse, eoque operto velo serico, ad arcendum solem, cui velo insutum acu aurea fuisse Neronem currum agitantem, stellis cinctum. Ab illo more theatro sericum velum obducendi videtur natus fuisse mos pannos sericos ductis super medias plateas et ad utriusque lateris aedes firmatis chordis insternendi, aliosque pannos pretiosos ex ipsis aedium tectis suspendendi, quibus in certis intervallis ardentes cerei et funalia et serta laurea aliaque interponebantur. Ur-

Digitized by Google

bem eo modo ornare, ut nos, qui solis luminaribus utimur, *illuminare* dicimus, sic veteres a corollis suspensis *στεφανοῦν* et *coronare* dicebant. Arabes, qui a Graecis acceperunt, pompam hanc تزيين, *ornationem*, *paraturam* et زينة, *Zinah*, appellant. Talium *Zinarum* frequens mentio est apud Abulfedam. Meminit earum quoque passim et luculenter describit della Valle, et brevius Wansleb. in itinere Aegyptiaco p. 335. Exacte haec congruunt illuminationibus aut coronationibus medio aevo Byzantii et in Italia usitatis, ut ex afferendis quibusdam exemplis constabit. Ex oriente morem hunc in Graeciam venisse, constat e sacris Bacchicis. In his enim, quae constat e Syria in Graeciam transiisse, frequens usus erat taedarum ardentium, sub quibus Bacchus deducebatur. Et hinc intelligas illum Athenaei locum L. IV. p 148. de M. Antonio Triumviro, Athenis luxuriae indulgente et pro Baccho se gerente: *μετέβαινε ἐνιότε καὶ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν*, tanquam in Capitolium triumphantes sub comitatu funalium, *ἀπὸ τῶν τεγῶν λαμπάσι δᾳδουχουμένης πάσης τῆς Ἀθηναίων πόλεως* [tecta urbis plana affixas sibi habebant taedas, aut dependentes a se lucernas oleo plenas], *καὶ ἔκτοτε ἐκέλευσεν ἑαυτὸν Διόνυσον ἀνακηρύττεσθαι κατὰ τὰς πόλεις.* Insignis est locus Odonis de S. Blasio apud Du Cangium v. *Coronari*, qui totum coronationis talis ritum complectitur. *Tota coronatur civitas*, ait, *tapetibus sertisque diversi generis et pretii compita illustrantibus, thure, myrrha aliisque speciebus odoriferis intus et extra civitatem redolentibus plateis.* Sed multo luculentior est Sabae Malaespinae locus L. IV. Historiae (editae T. VIII. Rer. Italic. p. 842.), quo introitum et receptionem Conradini Suevi in Urbe Roma anno 1268. describit; neque continere me possum, quin eum, quamvis paulo longiorem, adscribam. „*Tripudiantium militum agmina vestium pretiosarum diversorumque colorum desuper arma* [id est armis seu thoraci superindutarum] *habitus distinguebat. Quodque magnum est et auditu mirabile, mulierum choreae ludentium intra urbem in cymbalis et tympanis, lituis et phiolis et in omni genere musicorum concinunt. Volentesque suarum pretiosarum rerum abundantiam, quam plerumque sequitur voluptas, ostendere, de domo in domum in oppositum consistentem iactatis ad modum arcus aut pontis chordis et funibus vias medias desuper non lauro, non ramis arboreis, sed caris vestibus et pellibus variis* [du vair] *velaverunt, pensis ad chordas strophaeis*, [id est strophiolis, manipulis,] *flectis*, [id est plectis, *σειραῖς*, *κατασείστοις*, plexibus filorum sericorum, aureorum et margaritarum,] *dextrocheriis* [seu armillis] *periscelidibus*, *grammatis*, *aurifrisiis et diversorum ac pretiosorum annulorum appensione, diadematum etiam et fibularum seu monilium, in quibus gem-*

Digitized by Google

nae fulgentissimae relucebant, bursis sericis, cultris tectis de piancavo, samito, bysso et purpura, cortinis toraliis et linteaminibus contextis auro sericoque per totum, iunctis velis et palliis deauratis, quae doctus opifex citra et ultra mare de diversa et operosa materia curaque struxerat." Ad istud exemplum recepta quoque Urbe Roma fuit regina Sueciae Christina, ut ex illo opusculo Italico apparet, quod ceremonias receptionis eius describit, et legitur n. LXX. Appendicis ad cl. Arkenholtzii Memoires de la Reine Christine. Verba eius sunt haec: *Tutte le strade dal loco detto di Ponte Molle sino al palazzo di S. Pietro, che sono di longuezza di tre miglia, siano tutte apparate di panni d'arazzi finissimi et alle finestre damaschi e veluti rossi.* Nicetae Choniatae locum praeterire non possum, quem primum omnium dare debueram. Exponens ille pompam triumphalem Ioannis Comneni e Colchide cum victoria in urbem regiam redeuntis L. I. p. 13. sic ait: *ἐνστάσης τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ πρόοδος ὥριστο, ἅπας πέπλος τὰς ἀγυιὰς κατηγλάϊζε χρυσοϋφής τε καὶ περιπόρφυρος, οὐδὲ τὰ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἐκεῖθεν ἀπῆν ἀγάλματα, ὁπόσα ἱστουργικὴ χεὶρ ἐπίπλοις ἐνετυπώσατο, ἃ καὶ εἴρηκεν ἄν τις ἔμψυχα, οὐκ ἐνύφαντα. ἦν δὲ καὶ τοῦ ἄγασθαι ἄξια καὶ τὰ περὶ τὴν πάροδον ἑκατέρωθεν πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θεωμένων διὰ ξύλων πήγματα καὶ ἴκρια. χῶρος δὲ τῆς πόλεως ἦν, ὃς ουτωσὶ διεσκεύαστο, ὁ διήκων ἐκ τῶν ἑῴων πυλῶν τῆς πόλεως ἐς αὐτὸ τὸ μέγα παλάτιον. καὶ δὴ τὸ μὲν τέτρωρον εὐτρεπὲς, καὶ εἷλκον τοῦτο πίσυρες ἵπποι καλλίτριχες, χιόνος λευκότεροι. ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν τοῦ ἅρματος ἐπίβασιν παρεικὼς* etc., quae dabo ad pag. 352. A. 12. Memorabile hoc in loco id est, alibi non lectum, fuisse CPli ad utrumque latus illarum platearum, per quas processio triumphalis incederet, compaginata asseribus tabulata cum gradibus, unde pompa conspici posset, quemadmodum, teste Keyslero, in urbibus Italicis talia pulpita eriguntur in Carnavallis ad spectandos equos de pernicitate certantes. Id ipsum non omittit in alius triumphi descriptione, quae ad p. 83. ed. Venet. exstat, ubi tabulata illa binarum, immo ternarum quoque contignationum fuisse ait. Ipsi iam Athenienses olim viis, per quas pompa Minervae in Panathenaeis aliorumve numinum in aliis festis procedebat, praestruebant ad utrumque latus *ἴκρια*, in quibus starent spectatores; de quibus hic agendi locus non est. Quandoquidem in conferendis locis auctorum aevi medii versamur, qui ritus triumphales sui temporis exsecuti sunt, neque huius loci partem aliquam afferre pigebit, quo triumphus Manuelis Comneni de Pannonibus describitur: *ἅπας περιπόρφυρος πέπλος καὶ χρυσίῳ κατάστικτος ἀπῃωρεῖτο — τὰ καθεκάτερα μέρη τῆς ἀγυιᾶς, καθ' ἣν ἔμελλε τελεῖσθαι ὁ*

Digitized by Google

θρίαμβος, παρυφιστάμενα δρύφακτα εἰς διώροφα καὶ τριώροφα παρυψούμενα πᾶσιν ἐνεποίει θαυμασμόν. Post currum, in qua sedebat imago B. V., quam dum negat Nicetas polymathiae suae ostentator Minervae Pisistrati comparari debere, ipse comparat et ingerit lectori sententiam, quam ipse impiam pronuntiaturus fuisset, neque multi erunt, quibus detestabilis non videatur, sequebantur viri regiae prosapiae et magnates aulici, sequebatur tandem Imperator Manuel in equo candido cum Contostephano, copiarum duce. Dixi superius, illustratas fuisse plateas urbium sic comtarum luminibus per certa intervalla dispositis. Verum etiam norant et solebant spectacula ignea in aquis edere. Huius rei insigne documentum apud Cinnamum p. 120. C. circa fin.: *ὑγρῷ πυρὶ κατὰ τὸ ἔθος λέμβους καὶ ἀκατίους ἐνεπίμπρα.* Apparet ex eo loco, artem pyrotechnicam non eo usque quidem perfectionis productam fuisse, quo pervenit hodie; fuisse tamen illis in more positum publicae hilaritatis demonstrandae gratia super aquis lembos et minora navigia comburere, a quibus picturae tamen, inscriptiones aliaque ingenii litterati et dexteritatis pyrotechnicae documenta videntur abfuisse. Apud ipsos orientales ignium artificiosorum invenio vestigia per dies festos in Abulfedae insigni loco, e quo discitur, morem illum diebus festis ignes prae hilaritate accendendi fuisse Persis quoque notum, et forte ab illis, ut ignis summis cultoribus, ad Europaeos venisse, deinde Persas quoque non ignorasse supplicium, quo nobiles nostri medio aevo solebant infamari, nempe *sellae equinae portandae*, de quo multis egit Du Cange v. *Sellae gestatio*. Locus hic est ad Ann. 323.: فی هذه السنة قتل مرداویج الدیلمی صاحب بلاد الجبل وغیرها وسبب ذلك انه لما كان لیلة المیلاد من هذه السنة امر بان تجمع الاحطاب وتلبس الجبال والتلال وخرج الی طاهر اصبهان لذلك وجمع ما یزید علی الفی طایر من الغربان لیعمل فی ارجلها النفط لیسعل ذلك كله لیلة المیلاد وامر بعمل سماط عظیم فیه الف فرس والفا راس بقر ومن الغنم والحلوی شی كثیر فلما استوی ذلك فراه استحقره وغضب علی اهل دولته وكان كثیر الاساة علی الاتراك الذین فی خدمته فلما انقضی السماط وایقاد النیران واصبح لیدخل الی اصفهان اجتمعت الجند للخدمة وكثرت الخیل حول خیمته فصار للخیل مهیل وغلبة حتی سمعها فاغتاظ وقال لمن هذه الخیل القریبة فقالوا للاتراك فامر بان یوضع سروجها علی ظهور الاتراك وان یدخلوا البلد

كذلك بهم فازداد حنق الاتراك عليه etc. *Anno 523. occisus fuit Mardawigj Dailomita, dominus Parthiae et aliarum regionum, quod hac de causa et ratione contigit. Iusserat nempe, quo splendidiorem celebraret diem suum natalem, per circumsitos Isfahanae montes et colles lignorum ingentes acervos construi, per noctem proxime secuturam arsuros et ope corvorum accendendos, quorum numerum ultra bis mille coëgerat, et cum pyxidibus ardentis naphthae plenis ad eorum pedes religatis quo vellent avolare sinebat.* [Monstrosi ignes artificiales, gustus barbarici, sed grande quid produnt.] *Praeterea apparatissimas epulas iusserat instrui, mille mactari equos, bis mille boves, pecudum vim incredibilem; neque minus dulciariorum comparari. Posita coram tamen fastidiebat, ut maiestate sua humiliora, graviterque in aulicos idcirco stomachabatur. Erat enim iracundus et prae caeteris Turcas vexare solebat in suis castris merentes. Soluto convivio et exstincta illuminatione, quum altero mane in urbem redire vellet, (haec enim omnia in processu in agrum Isfahanensem fiebant,) aderant in armis et equis ad heri tentorium. Equi, ut eundem in locum multi conducti, quum hinnitus strepitumque ederent, fremens ira Mardawigj interrogabat, quorumnam essent illi equi, ad praetorium suum tam prope ausi accedere; et Turcarum esse doctus, iubebat, quo puniret et infamaret exosam sibi gentem, Turcas ipsos ademtas equis sellas humeris tollere, eoque gestamine regiam urbem ingredi. Quod quum nequiret non fieri, multum addebat odio, quo Turcae ardebant in hominem, ne gentilibus quidem Dailomitis admodum acceptum, vultu teterrimum indoleque aspera"* etc. Sed erunt, quibus spectaculum hoc igneum non tam cum pyrotechnicis nostris, quam cum illo sacrificio Mithridatis, item Persae aut Parthi, convenire existimabunt, de quo Appianus p. 215. C. ed. Henr. Stephani narrat inter alia his verbis: *ἅπτουσι τὴν ὕλην* (struem lignorum regiis manibus congestam), *ἡ δὲ αἰθομένη διὰ τὸ μέγεθος τηλοῦ ἀπὸ χιλίων σταδίων τοῖς πλέουσι γίνεται καταφανής.* Constat tamen inde, barbaros quoque orientales olim hilaria sua ignibus illustrasse. Id ipsum faciebant quoque Graeci, sed multo, quam isti Hyrcani, elegantius, ut ex Athenaeo disco, qui in convivio Carani enarrando L. IV. initio p. 130. A. convivas ait introductos in cubiculum fuisse, *εἰς οἶκον, ἐν ᾧ κύκλῳ ὀθόναις διείληπτο πάντα λευκαῖς, καὶ ἀναπετασθεισῶν, δᾶδες ἐφαίνοντο λάθρα κατὰ μηχανὰς, χασθέντων τῶν φραγμάτων, καὶ Ἔρωτες, καὶ Ἀρτέμιδες καὶ Πᾶνες καὶ Ἑρμαῖ καὶ τοιαῦτα πολλὰ εἴδωλα, ἀργυροῖς δᾳδουχοῦντα λαμπτῆρσι, cuius omnes plagae praetensae erant candidis velis, quibus sursum regestis et subductis, in conspectum prodiisse transmicantes faces per*

hiatus pegmatum ligneorum, studio factos a quibusdam machinis, et qui eas tenerent super candelabris argenteis Cupidines et Dianas et Panes et Mercurios et alia sigilla. En aliquid imaginibus pictis illuminationum nostratium iam temporibus regum Macedonum non absimile.

288. A. 9. [499, 18.] *φλαμούλων.* Varie scriptam inveni hanc vocem in membranis nostris, modo enim, idque frequentius, geminabant λ, modo simplex dabant; nunquam tamen geminum μ vidi. E quo mihi constitit, vocem hanc a *flabello* derivandam esse, e qua corrupta fuit.

B. 1. [500, 3.] *μετὰ δὲ τὸ τὰ λάφυρα διελθεῖν.* Chrysostom. T. VIII. p. 573.: *καθάπερ βασιλέως εἰς πόλιν εἰσιόντος οἱ στρατιῶται προλαμβάνοντες τὰ λεγόμενα σίγνα βαστάζουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν προαγγέλλοντες τὴν εἴσοδον αὐτοῦ.*

B. 5. [500, 6.] *ἐπιλώρικον. Tunicam loratam* verti ad loros recogitans; non recte; debueram *tunicam loricae superinductam;* vid. Du Cange h. v. Idem mihi ad pag. 291. B. 3. dictum esto.

B. 9. [500, 9.] *καισαρίκιν.* Infulae Caesarum erant diversae formae ab infulis Imperatorum, ut constare potest ex imagine Imperatoris cum imagine Caesaris apud Rhamnusium initio historiae captae a Venetis CPleos collata. Imperator in sua infula gerebat interdum crucem, Caesar in sua nunquam, ut neque in laudata modo imagine gerit, quicum concinit locus Nostri p. 412. C. antep., ubi ait Caesaris insigne esse *στέφανον* (id est *στέμμα*) *χωρὶς σταυρικοῦ τύπου.* Nescio, an huc referam locum e vita msta S. Melanae Romanae (apud Du Cangium v. *Καῖσαρ*), ut in quo non satis clarum est, nullaene infulae, an diversae ab Imperatoriis tribuantur: *τοῦτο δὲ* [*τὸ Καίσαρος ἀξίωμα*] *ὁ λαβὼν ἕτερός ἐστιν, ὡς ἂν εἴποι τις ὑποβασιλεύς. ἁλουργίς τε γὰρ αὐτῷ κατάχρυσος καὶ τἆλλα τῆς βασιλείας παράσημα, ὅτι μὴ μόνον τῆς χρυσῆς στεφάνης ἅπαντα ἔχει τὰ τῆς βασιλείας σύμβολα.*

B. 10. [500, 10.] *κλιβάνιον χρυσοῦν. Clibanum ferreum inauratum.* Diversa esse loricam et clibanum constat; qui autem fuerint, mihi quidem non liquet. Sunt qui clibana fuisse putant *πιλωτὰ*, talia coactilia, qualia describit Chronicon Colmaniense ad An. 1298.: *wambasia, id est tunicam spissam e lino et stuppa vel veteribus pannis consutam.* Sed illi satis ex eo refutantur, quod hic loci *clibania aurea*, seu ferro inaurato confecta, et alibi *ὁλοσίδηρα* appellantur. Indicat quoque nomen ipsum *clibanus*, quod idem est atque *chalybinus*, e chalybe, durissimo ferro, factus. Duxerunt me ad hanc etymologiam Glossae Basilicorum: *οἱ κλιβανάριοι, ὁλοσίδηροι. κλίβανα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σιδηρᾶ καλύμματα καλοῦσιν ἀντὶ τοῦ καλαμῖνα.* Leg. *χαλυβῖνα.*

Digitized by Google

B. ult. [500, 13.] *φακιώλην*. Manavit haec vox a *faciali*, velo, quo vultus olim velari et abstergi sudor, lacrymae, sordes solebant. Dependebat super humeros, ad medium fere pectus. Frequens talis figura in antiquis imaginibus, ut in illis Mariae Virginis, quas Du Cange Gloss. Lat. T. III. in fine tab. III. et VII. dedit. Facialia haec, quum deinceps aliter formarentur, et circa pileum acutum aut hemisphaericum obvolverentur, evaserunt ex eo tulbani seu cidares, quales hodie gestant Turcae Graecorum exemplo. Quando mos illas cidares gestandi fuerit invectus, non liquet. Si mores vetusti saeculi e suo mensus non fuit Georgius Alexandrinus in vita Chrysostomi, saeculo iam quarto fuerunt turbani in usu apud Graecos. Ait enim ille cap. 41.: *ἐκρότουν αὐτὸν ὑψοῦντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ μὲν τὰς χλανίδας ἑαυτῶν, οἱ δὲ τὰ πτερύγια τῶν κουτζούλων, ἕτεροι δὲ ἐγχειρίδια, ἄλλοι δὲ τὰ φακιόλια.* Sed iam olim Graeci gestabant, ut ex imaginibus Mercurii, Castoris et Pollucis, pileo Phrygio et aliis constat; vid. quae de camelaucio infra dicam. Disputat quoque multis de antiquitate huius gestaminis Du Cange Gl. Gr. h. v., qui conferri meretur. Forte invectum fuit a Scythis. Nam in columna Theodosiana apud Bandurium Scythae almucias gestantes frequentes conspiciuntur, ut tab. I. 4. 8. 9. 12. etc.

C. 1. [500, 13.] *δίκην προπολώματος*. *Propoloma* est modiolus seu infula turrita, rotunda, in imo angustior, in summo latior, *προπάλλον* vel potius aliquid, quod factum est *προπάλλειν*, *eminere et in oculos incurrere*, qualis in Augustarum Byzantinarum imaginibus apud Rhamnusium, Du Cangium ante Gloss. Gr. tab. V. et pone Gloss. Lat. tab. VI. et VII. conspiciuntur. V. idem v. *Τυμπάνιον*. Facete Nicetas Choniates p. 282. D. 1. talem galericulum *κάθεδραν ἀμφικέφαλον* appellat. Veteres talia *στεφάνας* appellabant. Nam *στεφάνη* diversum erat a *στεφάνῳ*, ut bene monuit Casaub. ad Athen. p. 552. Hic enim est totus rotundus aequaliter, permodicae altitudinis, at *στεφάνη* est procerus circulus, neque semper aequalis per omnia amplitudinis, ut specie turres in moenibus exstantes referat, itidem *στεφάνας* dictas. Iuvat scitam talis modioli descriptionem e Busbekio addere, qui Epist. I. ait, se in Bulgaricis foeminis talem capitis ornatum vidisse. *Nihil*, ait, *tam novum occurrebat, quam turritum caput, et galeri (si sic vocari potest) plane inusitata forma. Est ille ex stramine inducta tela, figura plane contraria ei, qua apud nos utuntur rusticanae mulieres. Hic enim in humeros demittitur et qua infimus* [id est capiti proximus] *est, ibi latissimus est, deinde in pyramidem fastigiatur; contra ille infima parte est angustissimus, deinde supra caput surgit*

Digitized by Google

in turbinem, fere ad dodrantem; qua vero supinus coelum spectat, capacissimus est et apertus, ut non minus videatur ad imbrem et solem accipiendum factus, quam noster ad arcendum, esse. Eo vero spatio, quod est inter eius inferiorem et superiorem oram, numuli et imagunculae et frusta vitri diversi coloris et quidquid nitet, quamvis vile, pro ornamento dependet. Huiusmodi galeri cum ad proceritatem adiuvant, tum ad gravitatem, quamvis levi iactatione ad casum faciles et parati. Ita ergo se inferunt, ut Clytaemnestram aliquam aut Hecubam, sed Troia florente, in scenam prodire putes. Acceperunt Bulgari pariter atque Turcae a Graecis. Nam etiam Turcis familiare esse hoc galeri genus apparet ex imagine Seraglii CPtani apud Bandur. p. 1016. Ut vero hi a Graecis, sic Graeci a Romanis acceperant. Qualia enim tympania modiosve aut galeros Graeci aut Graecae serico aliisve subtilibus pannis indutos capite gerebant, tales Romanae olim crinibus factos gestabant, ut ex illo noto Tertulliani loco *de cultu foeminarum* constat: *affigitis praeterea nescio quas enormitates sutilium atque textilium capillamentorum nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis et operculum verticis, nunc in cervicem retro suggestum. Vos plane adiicitis ad pondus collyridas quasdam scutorum umbilicos cervicibus adstruendo.* Galeros Tertulliano dictos, vaginas capitum, non crinibus quidem exstructos, at pileis in acutum conum abeuntibus et subtilibus telis indutos gestabant foeminae Latinae vel occidentales medio aevo, ut videre est in imagine Valerii Maximi Francice versi in membranis Lipsiensibus. Collyrides, quas Tertullianus appellat, erant texta crinium orbicularia plana cum exstante acuto cono, velut scuti umbilico. Has, sed pannis factas, saeculo XVI. foeminis in usu fuisse, testatur loco paulo ante citato Busbekius, et testantur quoque vetustae imagines, qualis fere est illa Mariae Burgundicae apud Scriverium in Vitis Comitum Hollandiae T. II. p. 441. Tales collyrides umbonatas auribus appositas ibidem videre est p. 319. in imagine infelicis illius Iacobae Comitissae. *Κόμβους* hos, tumores inanes, *liripipia*, id est *leere Pipen*, dolia aut canales inanes appellabant medio aevo; vid. Du Cange v. *Liripipium.* De *κεκρυφάλοις* veterum esset quidem hic agendi locus. Sed nimium ea res nos a proposito abduceret. Propolomatis igitur imago conspicitur quoque in tabulae XLI. fig. 2. T. III. Ant. Explic. Montfauconii, ubi e Begero duo capita redduntur, viri et foeminae. Credidit Begerus, ut sunt antiquarii faciles ad omnia sibi persuadendum, ea capita Batti, regis Cyrenarum, et Pheretimae uxoris esse. Sed sunt procul dubio capita regis alicuius Longobardici aut Hungarici et talis reginae, aut denique Imperatoris et Imperatricis Germanorum

Digitized by Google

e medio aevo, quod habitus vultuum, longi capilli et stemma seu infula viri aliaque satis probant. Praestant imaginem propolomatis quoque nummi et lapides aerave vetusta, in quibus imago *τῆς πυργοφόρου Ῥείης* (ut in Antholog. p. 457. est) conspicitur.

C. 2. [500, 14.] *ὁμοίωμα στεφάνου χρυσοϋφάντου.* Pro *auro intextae* malim in Latinis reponi *auro contextae*. Referebat hic aureus circulus coronam veterum Impp., nisi quod forte dentibus aut radiis per ambitum careret. Aut erat loco frontalis. Sugerius apud Du Cangium v. *Phrygium* appellat *ornamentum imperiale instar galeae circulo aureo circumcircinatum*. Locus hic integer est: *ipsi* [Callisto II.] *more Romano — circumdantes capiti eius frigium* [hoc est calanticam phrygionico opere breudatam], *ornamentum imperiale* [alias *βασιλείαν*, *regnum*, dictum] *instar galeae circulo aureo circumcircinatum imponunt.* Fueritne hic circulus aureus totus aureus, metallo solo et solido, an aureis filis contextus, non liquet. In ordine ad benedicendum ducem Aquitaniae appellatur *garlanda aurea: princeps debet venire baronum comitatus caterva et capite suo garlanda* [taenia] *redimitus aurea, cuiusmodi circulus aureus a capite eius, quum ibi advenerit, amovebitur.* De circulo aureo patriciorum alibi ago.

C. 7. [500, 18.] *σημεντέϊνα.* Facta segmentis seu serico villoso, quod secando resecando fila paratur; unde nomen. Vid. Du Cange v. *Segmentum*. Dixi iam alibi, non minus commode ab hac voce *segmentum* derivari posse vocabulum *Sammet* [velour], quam ab *hexamito*, unde vulgo repetitur.

C. 10. [500, 20.] *ἐγχείρια φορούντων.* Sunt *ἐγχείρια* manucciola, sudaria, facialia, oraria, abstergendae faciei et ori. Glossae Basilicor.: *ὀδόνια καὶ ὀδονάρια* [sic scribebant pro *ὀθόνια καὶ ὀθονάρια*], *ὑφάσματα ἐπιμήκη, ἃ καὶ ὠράρια παρά τισιν λέγεται. ταῦτα δὲ οἱ εἰς τὸ παλάτιον εἰσιόντες συγκλητικοὶ ἐπιφερόμενοι ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπτυον.* Lucem aliquam hic locus alteri dat apud Oecumenium ad Acta Apostolor.: *τὰ σημικίνθια ἐν ταῖς χερσὶν κατέχουσιν οἱ μὴ δυνάμενοι ὠράρια φορέσαι, οἷοί* [nempe oraria gerentes] *εἰσιν οἱ φοροῦντες ὑπατικὰς στολὰς καὶ τουβία.* Quae nos hodie in boxeis circumferimus sudaria, veteres in manibus gestabant, ut latius dico, ubi de *acacia* vel *anexicacia* disputo.

C. 12. [501, 2.] *ἀρχόντων αὐτῶν.* Male in Latinis ad rectores militares retuli, quorum certe gestamen non erat camisia et chlanidia; *αὐτῶν* pertinet ad factionales; magistratus eorum demarchis subminores designantur, quorum frequens fit in hoc codice mentio.

289. A. 1. [501, 8.] *ἀπελατικοὶ στρατηγικοί.* Subintell.

Digitized by Google

ὕμνοι. De apelaticis sententiam alibi iam dixi, et Latina quoque satis declarant, quid penes me quidem fuit.

A. 5. [501, 10.] χρυσῇ πόρτῃ. Per hanc enim portam recipiebantur in Urbem Imperatores, sive recens electi et e castris pro prima vice in urbem venientes, sive veteres ab expeditione redeuntes cum solenni pompa. Nicephorus Patr. CPtanus in Breviar. pag. 163.: ὡς ἦν ἔθος βασιλεῦσι διὰ προπομπίου δοχῆς διὰ τῆς χρυσῆς καλουμένης πύλης εἰς τὸ Βυζάντιον εἰσελαύνει, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γενόμενος ἐκεῖσε τὸν τῆς βασιλείας ἀνεδήσατο στέφανον.

A. 10. [501, 14.] στέφανον χρυσοῦν. De corona aurea triumphanti Imperatori ab Urbe oblata elegantem locum habet Themistius p. 181.: τὸν μὲν ἀπὸ τοῦ πλούτου [paulo ante dixerat τοῦ χρυσοῦ] στέφανον εἰς τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ καλλίπολις εὐτρεπίζεται, καθ' ἣν ἀναδήσειαι λαμπρῶς ἐπανήκοντα τροπαιοφόρων ἀπὸ τῶν δυσωνύμων βαρβάρων. De *auro coronario* vid. Harduin. ibid., Vales. ad Amm. Marcell. p. 461. et Casaubon. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 54. Non igitur retractabo pervulgatum locum de coronis triumphalibus, sed tantum hac occasione exponam et emendabo locum Trebellii Pollionis, ad quem Cl. Salmasius egregia quidem nonnulla notat, nescio tamen, an vera omnia. Narrat laudatus auctor T. II. Scr. H. Aug. p. 322. de imagine quadam, *in qua Aurelianus pictus est utrique* [Tetrico victo victor ipse] *praetextam tribuens et senatoriam dignitatem, accipiens ab his sceptrum, coronam civicam picturatam de museo.* Quum in Palatino codice Salmasius hic loci reperiret *coronam cycli picturiae de museo*, efficiebat inde *coronam*, *cyclum*, *picta omnia de museo*, per *cyclum* intelligens *scutum*. Facit coniecturae suae speciem, sed veritatem non conciliat. Si omnino reprobanda est vulgata lectio, quod non putem, potius esset servare lectionem codicis Palatini, mutata tantum unica littera *picturis* pro *picturiae: coronam cycli, picturis* (id est *in picturis*, picta) *de museo* (vel musivo). Est autem *corona cycli* idem atque *circulus patricialis*, cognominatus, quod patriciorum Romanorum insigne esset, et in sola rotunda lamina aurea vel orbe consistebat, absque radiis. Radiatae enim coronae Imperatorum erant. Differentiam ambarum coronarum, Imperialis radiatae et patricialis λιτῆς, prodit Leo Ostiensis apud Du Cangium v. *Circulus: eidem Henrico IV. patriciatus honorem Romani contribuunt, eumque praeter imperialem coronam aureo circulo uti decernunt;* item ille locus Arnoldi Lubecensis ibidem de uxore Philippi Suevi Imp.: *regina regio diademate, non tamen coronata, sed circulata processit.* Credam equidem coronas triumphales absque radiis, adeoque similes fuisse dictis posteriore aevo *circulis* et *coro-*

Digitized by Google

nis cycli; verum dictionem *corona cycli* iam tempore Pollionis fuisse usitatam difficile probatu esset. Interea non diffiteor, difficile quoque conceptu esse, qui possit hostis victus victori coronam civicam dare. Quamvis enim hostis civis esset, quo servato victor coronam civicam merebatur, attamen populus Romanus debebat civicam dare, non poterat victus. Expediant hunc nodum doctiores.

A. 12. [501, 16.] *ἔλαβον.* Convenit cum hoc exemplo illud Antonini Pii apud Spartian. T. I. Scr. H. A. p. 256.: *aurum coronarium, quod adoptionis suae causa oblatum fuerat, Italicis totum, medium provincialibus, reddidit.* Vid. supra p. 286. C. 3. [Olim mos erat dona vel etiam tributa in coronis aureis offerendi. Neque contemnendae erant coronae tales. Procopius Gothic. I. p. 172. antep. ed. Hoesch. narrat, Petrum Magistrum ita pepigisse cum Theodato, rege Gothorum in Italia, ut hic sponderet praeter Siciliam Iustiniano quotannis se missurum coronam auream valentem 300. libras auri. Sed an Imperatores Graeci regibus exteris quoque coronas, et quidem non *στεφάνους*, sed stemmata, qualia ipsi gerebant, *εἰς φιλοτιμίας ἐπίδοσιν* donabant? Asseverant Hungari, qui regni sui coronam se aiunt a CPtano quodam Imperatore in praemium praestiti officii accepisse; vid. Gabriel de Iuxta Hornad, Initia christianae religionis inter Hungaros eccles. orient. asserta. *Ex Addend.*]

B. 7. [502, 2.] *κατέβησαν τῶν ἵππων.* Veteres Imperatores Romani reverentia Urbis Romae ante eius portas descendebant. Xiphilinus de Severo p. 1242. init.: *εἰς Ῥώμην ἐσῄει μέχρι μὲν τῶν πυλῶν ἐπί τε τοῦ ἵππου καὶ ἐν ἐσθῆτι ἱππικῇ ἐλθών, ἐντεῦθεν δὲ τήν τε πολιτικὴν ἀλλαξάμενος καὶ βαδίσας.*

B. 11. [502, 5.] *ἐν ᾧ.* Non satis accurate Latina hic loci *in isto templo.* *Ἐν ᾧ* notat *quo tempore aut loco, quando, ubi* vel *ibi, quod dum fit,* vel *hoc modo.* *Ἐν ᾧ* eo sensu saepe usurpat Thucydides, ut p. 118. 77., ubi non recte interpres; vult enim dicere: *difficile est modum in dicendo tenere ibi, ubi vel adumbratae tantum verbis veritati fides conciliari aegre potest, χαλεπὸν τὸ μετρίως εἰπεῖν ἐν ᾧ* (id est *ἐνταῦθα, ὅπου*) *μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιοῦται.* Vid. Aristid. T. I. p. 114. 7., Diogenes Laërt. p. 597. §. 104. 7., Dio Cassius p. 287. 64. et alii multi. Est enim pervulgata dictio. Conf. Viger. de idiotismis L. Gr. novissimae edit. p. 468. Dicunt quoque *ἐν οἷς*, si praecessit aut sequitur pluralis. Ita certe *ἐν οἷς* pro *ubi* accipi potest, si quis velit, p. 320. B. 9.

D. 6. [502, 21.] *βεστιομιλιαρήσια.* Vid. supra ad p. 267. A., ubi de vocibus ad hunc modum compositis ab interprete

Digitized by Google

resolvendis et per insertum *et* iungendis dixi. Significat enim *vestes et miliaresia.* Tam pervulgatus olim mos erat in aulis Persica et orientalibus Muhammedanis omnibus, Russica, Christianis Europaeis omnibus, et adhuc est in Turcica, et tam plena eius monumenta, ut paene supervacaneum sit de illo exponere. Quum tamen toties eius in nostro codice fiat mentio, religioni duco eum plane intactum praeterire. Iam antiquissimis temporibus vestes dono dari consuevisse, apparet e Diodoro Siculo, in cuius L. XXI. Eclog. pag. 491. edit. Wesseling. haec leguntur: *ἀσμένως δεξάμενος τὸν νεανίσκον* [Agathoclis filium] *στολὴν περιθεὶς βασιλικὴν καὶ δῶρα δοὺς μεγαλοπρεπῆ ἀπέστειλεν.* Apud Nostrum saepe fit mentio vestium ad exteros *λόγῳ ξεναλίων* missarum, item *τοῖς πρόσφυξι*, principibus exteris sui iuris et ducibus militaribus alterius ditionis ad Imperatorem Graecum venientibus, aut in castra eius transeuntibus, item rectoribus militum strenue se gerentibus honori datarum; ut et vestium, quibuscum recens honorati investiebantur. Luitprandus in historia L. VI. recenset quot vestes cum nummis solenni ante festum paschatis largitione summi quique aulae CPtanae proceres acceperint. Pachymeres VII. 29.: *ὑπερθαυμάσας τὸν ἄνδρα πολλοῖς δωρεῖται, ὀφέλλων* [id est *αὔξάνων*] *τὴν ἐκείνου τιμὴν, οὐκ ἀλλαγαῖς μόνον ἱματίων, ἀλλὰ καὶ χρυσῷ καὶ ἵπποις αὐτὸν δεξιούμενος.* Idem XII. 10.: *τοῦτον βασιλεὺς μετ' εὐμενίας δέχεται καὶ ἀλλαγαῖς ἀγάλλει*, et cap. 29.: *τοῖς ναυάρχοις* [Ianuensibus nempe] *τὰ τῶν ἀναβολῶν, ὧν εἶχον, παρὰ βασιλέως φιλοτιμότερον μετημφίαστο.* Chronic. Cassinense III. 39.: Michaël Parapinacius *pro salute animae suae per praeceptum* [sacram *κέλευσιν*] *aurea bulla bullatum constituit, ut per unumquemque annum monasterium* [Cassinense] *accipiat de palatio CPtani imperii auri libras viginti quatuor et pallia quatuor ad nostrae congregationis sustentationem.* Caffarus Annal. Genuens. (T. VI. Script. Rer. Ital. Murat.) pag. 265. ait, anno 1154. pacem cum legato Imperatoris Manuelis Comneni hanc initam fuisse, ut *deinceps in perpetuum per unumquemque annum ducentos perperos et duo pallia a curia Imperatoris commune haberet, et insuper Archiepiscopus per annum in perpetuum perperos sexaginta et unum pallium haberet, dictumque commune unum fundicum et ecclesiam in CPli.* Obtineret ille mos apud nos hodie quoque, nisi vestitum veterem et pallii gestandi morem abiecissemus. Quae enim nationes aut olim dabant aut adhuc hodie dant vestes in donis, earum dona consistunt in palliis vastis, quae cuivis staturae congruunt, et tantummodo iniiciuntur reliquis vestibus easque contegunt. Nos autem strictis utimur. Tam appetentes hodie sunt talium donorum Turcae, ut vestes sericas au-

reis muneribus praeferant, quod e Busbekii Epistolis constat. De more adhuc apud nos superstite et olim in curia tam Byzantina, quam Francica observato, *liberationes* [id est *livrées*] distribuendi inter aulae ministros, erit alibi agendi locus. Interea vid. Du Cange v. *Liberatio*.

290. B. 7. [503, 17.] *φοσσάτον*. Non dubito auctorem Nostrum de illa expeditione loqui, quam ipsi quoque Arabum historici, ut Elmacinus pag. 142. et Abulfeda ad A. C. 838. celebrant, (vid. Leon. Grammat. p. 453. et Symeon. Logothet. Annal. p. 44.,) qua Zapetram vel Sozopetram et alia expugnavit, sed vicissim ita in iram concitavit Chalipham Bagdadicum, Almotasemum, Almamonis fratrem et successorem, ut biennio post, nempe A. C. 838., numerosissimo exercitu Romaniam invaderet, et Amorium deleret. Triumphum hoc capite enarratum breviter sic describit Symeo l. c.: *ἐκεῖθεν* [e Brya] *εἰς τὴν πόλιν ἀφικόμενος καὶ τὸ πρῶτον βαΐον παίξας, ἅρματι λευκῷ ἐποχησάμενος καὶ τὰ λάφυρα θριαμβεύσας ἐστεφανώθη τῶν δήμων ἐπιβοώντων· καλῶς ἦλθες, ἀσύγκριτε φακτιονάρη.*

B. ult. [503, 19.] *Εἰρημουπόλεως*. Ita membranae. Irenopolin designant, sed incertum quam, illamne Ciliciae, *Neroniadem* alias dictam, an aliam Isauriae, an denique *Medinat as Salami*, (Medina Coeli, ut cognominem in Hispania vulgus nostrate appellat,) urbs pacis; quo nomine Bagdadum, capitalem Assyriae et imperii Saracenici scriptores Graeci et Arabici celebrant. Ego quidem de hac postrema puto hic loci sermonem fieri, quamvis vicinia reliquarum urbium hic memoratarum, Mopsuhestiae vel Massisae, Adanae, Anazarbi, Tarsi, Ciliciae totius, potius indicare Irenopolin Cilissam videatur.

291. A. 10. [505, 4.] *δίκην νυμφικῶν παστάδων*. Aliquoties recurrit hoc in codice haec comparatio urbis illuminatae (ut nos loquimur) cum *παστῷ* vel *παστάδι* nuptiali, ut pag. 288. fine in scholio. Est *παστὰς*, item *θαλάμη*, umbella aut uraniscus, baldachinus, formae aut quadratae aut rotundae, velis et pannis sericis superne tectus et a latere undique dependentibus cinctus, ope aliquot perticarum gestatilis, sub quo olim quidem imagines deorum, hodie interdum monstranzia circumgestatur, reges et reginae in solennibus pompis procedunt, (vid. Memoires de la Reine Christine par Msr. Arkenholtz T. I. p. 534.) et sponsae Turcicae ex more a Graecis derivato in domum mariti deducuntur. Et quia lectus genialis, in quo sponsus et sponsa primum concumbunt, prorsus eodem modo constructus et adornatus est, etiam ipse *παστὸς* appellatur. Priscus in Eclogis Hoeschelianis pag. 51. describens lectum Attilae, appellat eum *εὐνὴν καλυπτομένην ὀθόναις καὶ ποικίλοις παραπετάσμασι κόσμου χάριν*, κα-

Digitized by Google

θάπερ ἐπὶ τῶν γαμούντων Ἕλληνές τε καὶ Ῥωμαῖοι κατασκευάζουσι. Quia igitur tensis per medias plateas chordis insternebantur in tali *στεφανώσει* seu coronatione et illuminatione urbis regiae telae sericae pretiosissimae, aliae de parietibus aedium ex utroque platearum latere dependebant, adipiscebatur urbs hoc modo speciem umbellae nuptialis; vid. ad pag. 351. B. 3. *Παστάδος* imaginem videre licet in illo grandi Heraclii nummo, quem Du Cange in Familiis Byzantinis p. 112. et diss. de nummis med. aevi tab. 4. exhibet.

B. 5. [505, 12.] *τιάραν*. Vocem hanc Scholion marginale reddit *τούφα*. Vicissim p. 48. C. 3. *τὴν τόγα ἤγουν τὴν τιάραν* legimus. Est autem *tog*, *tug*, *τόγα* et *τούφα* idem. توغ, *tog* vel *tug*, Persis est *πῖλος ὀρθοπαγής, ἀκλινής*, super quo fasciculus pennarum seu plumarum pretiosissimarum auro vel aliunde factarum eminet et velut libella nutat. Libellam dico omne oscillans; *λιβέλλιον* a librando appellant quoque novi Graeci. Variis modis corrupta haec vox a Graecis Latinae originis ignaris. Modo enim *λιβρίον* exhibet Tacticum Constantini Meursianum, modo *διβέλιον*; v. Du Cange utraque voce et in *Liberatio*. Inter insignia imperialia numerat Codinus c. XV. n. 20. praelatum in ecclesias procedenti Imperatori *ὑπὸ τοῦ Τζαγγᾶ* (id est a *τζαγγαρίου*, a calceario imperiali) *τὸ διβέλλιον ἐπὶ τῶν ὤμων*. Idem V. n. 63. omnes Barangos gestasse libellium, idque Imperatori in castra procedenti praelatum fuisse ait. Vides originem caudae equinae, insignis militaris Turcici, quod Graeci post saeculum decimum a Bulgaris assumsisse (vid. Du Cange Famil. Byzant. pag. 311. lin. 12.) et ad Turcas transmisisse videntur. Nisi potius Turci, eadem Hunnica origine cum Bulgaris nati, id a patribus traditum retinuerint. Vides quoque, ut Ianitzari a Barangis acceperint gestamen libellae seu fasciculi pennarum, super calantica sua e cono argenteo exsurgentis, qualium in lunam cornutam conformatarum imaginem videre est in Collectione Ferriolensi tabularum aeri incisarum edita Parisiis 1714. tab. 16. in imagine Sulack Baschi seu Capitanei protectorum magni domini, et tab. 30. in imagine Tschorbadschi seu Capitanei Ianissarorum. *Oscilarium regale signum* hanc libellam appellat Ioannes Thwroczius apud Du Cangium v. *Ostilarium* (sic ille male exhibet): *dextrarii solennes cum armis et operimentis omnibus ipsorum gloriosissimis, seu attinentiis, cum Sartanea currus* [ita videtur legendum esse, non *curru*,] *seu mobili aut oscilario regnali signo desuper forma avis struthionis deaurato et gemmato dicto monasterio dati et concessi exstiterunt.* Viderint Hungari, verane tradiderit civis suus, libellam, qualem diximus, Hungarice *Sartaneam* appellari. Tufia, qualia vult Tacticum Constantini Meursianum in po-

Digitized by Google

stica sellarum equinarum figi, sunt setarum aut pennarum fasciculus in imo angustus, in summo latus in orbem. Pro tufa *tyfa* dixit Zonaras, ut locum inveniret etymologiae suae. *Κατήγαγε θρίαμβον*, ait, de Basilio Imp. loquens, *τιάρα ταινιωθεὶς ὀρθίᾳ, ἣν τύφαν καλεῖ ὁ δημιώδης καὶ πολὺς ἄνθρωπος, τύφον οἶμαι ὠνομασμένην, ὡς τετυφῶσθαι ποιοῦσαν τοὺς ταύτῃ ἀναδουμένους.* Putat nempe non recte a vulgo *τύφαν* dici, idque depravatum esse ex antiquo nomine *τύφος*, quo rectam hanc acuminatam tiaram veteres ideo appellarint, quod homines *τύφου*, fastus plenos faceret. Sed est vox Persica a *tug* vel *tog* corrupta. Solent Graeci *γ* in *φ* et vicissim mutare. Ita *σαῦμα* (id est *safma* secundum ipsorum pronuntiationem) dicunt pro *σάγμα*; *εὐλυτροῦν* pro *ἐκλυτροῦν*; *Χρίπος* pro *Εὔριπος*, *Efripus*. Adhuc hodie Turcae vexillum cauda equina e sarissa suffixa factum توغ, *tug*, appellant; contra veteres Germani, Angli vel Anglosaxones et ab illis Romani vexilli genus e confertis pilorum plumarumve fasciculis constans *tufam* appellabant; vid. Du Cange v. *Tufa*, Frisch. in Lex. Germ. v. *Zopff*, Lexicographi Francici v. *Toupet*. A *tufa* vel *tupa* venit *tutupa*, bonnetum quadratum clericorum, ut a *cufa cucufa*; v. Du Cange h. v. *[De tupha Imp. corona v. Du Cange n. 17. dissert. de infer. aevi nummis, Wachterus v. *Zopff*, et specimen codicis, quo antiquus poëta continetur a Scheidio Hannoverae imprimendus p. 138. *Τούφα* est genus tiarae, qua usus Basilius, quum triumphum duceret de Bulgaris. Dufresne ad Ioinville p. 292., ubi ex Tzetze locus adducitur.]* Talem tufam seu galerum conicum vel pyramidalem cum crista inter insignia regni numerat Georg. Acropolita Chronic. c. 11.; ubi vid. Georg. Dusa.

C. 1. [505, 19.] *μικρὸν δὲ τῆς πόρτης πεφθακώς.* Est *parum ultra portam evectus*. Eandem quidem sententiam, sed ambigue in Latinis expressi. Illud alterum, ut clarius, supponi malim.

292. A. 7. [506, 17.] *πούλπιτον.* Ante palatium erat pulpitum seu suggestus, etiam Zosimi iam tempore, qui L. IV. c. 6. *τὸ πρὸ τῆς αὐλῆς βῆμα* appellat.

B. 3. [507, 2.] *ἀνελθών.* Nempe in pulpitum, quod coram chalce exstructum erat et in thronum super isto pulpito collocatum. Est autem pulpitum idem, quod *βῆμα*, suggestus excelsus, e quo magistratus aut Imperator verba faciebat. Latini medii aevi *arengariam* appellabant ab *arengando* seu *perorando*. „*Luogo dinanzi al palazzo, dore, quando entrava la Signoria, il Podesta salito in bigoncia, che cosi si chiamava quel pulpito di pergamo d'entrel quale arengava e faceva un orazione.*" Vid. Du Cange Gl. L. v. *Arengaria*.

Digitized by Google

Hoc est illud *παράθυρον προσκήνιον*, quod memorat Nicetas pag. 203. C. 7.: *ὁ βασιλεὺς τραπόμενος εἰς ἑστίασιν πᾶσαν τῶν ἀρχαίων ἀνῆκε πύλην αὔλειον καὶ παράθυρον προσκήνιον, ὥστε τοὺς βουλομένους εἰσιέναι καὶ θεᾶσθαι αὐτὸν τροπαιοῦχον.* Coram palatio regum Persicorum esse tale pulpitum, asylum illuc confugientibus, memini apud Sansonum legere. Et morem fuisse Latinorum quoque medii aevi pulpita coram foribus aedium suarum struendi, patet e Chronico Laurisham. anno 948.: *paradisum totum plumbo cooperuit, pulpita ante portas eiusdem paradisi fabricavit.*

B. 5. [507, 4.] *εἶς ἅγιος.* Ita mihi visus fui in membranis reperisse. In superioribus saepe est *εἷς ἅγιος*, *es sanctus* vel *venerabilis*, quod forte praeferendum; *ἅγιος* enim est titulus Imperatori competens.

C. 3. [507, 11.] *ἀσκέπαστον ἱππόδρομον.* Videtur *non tectum* vel *apricum*, sub nudo Iove positum, addere, respectu habito ad porticus circi. Vult ergo mediam aream, in qua decurrunt equi certantes, designare. Sed ut verum fatear, locum hunc non intelligo, ut multos alios, qui topographiam CPtanam spectant, quos nemo unquam intelliget, nisi qui loca ipsa spectaverit. Quum vero loca illa destructa et prorsus mutata sint, facile liquet, magnam partem huius codicis in aeternum mysterium fore. Potest quoque id ex hoc loco non sine maxima probabilitate effici, duo fuisse Circos CPli, unum superiorem dictum, velis per circum medium super chordas diductas tentis et instratis non tectum, *τὸν ἀσκέπαστον*, alium inferiorem dictum, velis tectum. Sed haec res ad Circensem disputationem pertinet, quam in superioribus attulimus.

C. 7. [507, 14.] *αἴτησις δεξίμου.* Si quid ab Imperatore cuperet populus, id claro clamore in Circo flagitabat. Quando igitur flagitarent se ad venerandam sacram purpuram admitti gratulandi gratia ob natum haeredem, ob felicem ab hoste victo reditum, ob ductam Augustam thori sociam, ob natales imperii et nativitatis renovatos, et alia talia, tunc dicebatur *αἴτησις τοῦ δεξίμου*, *flagitatio exceptionis* vel *exspectationis* fieri. Nam *τὸ δέξιμον* idem est atque *δοχή*, *receptio advenientis* aut *praestolatio adventuri*, aut idem quod *δεξίωσις τοῦ προσελθόντος*, *beneventatio coram advenientis.* Et fieri *δέξιμον* dicebatur, quando Imperator proceres et senatum urbanum et magistros factionum ad se adorandum et sibi gratulandum admitteret.

D. 1. [507, 17.] *κυριωνύμου.* Patriciatus dicitur sic, quia post Augustum patriciis proprie competebat titulus *κύριος.* Legi in Procopii Anecdot. locum, unde hoc probari possit. Sed non enotavi, neque nunc quaerenti succurrit. Cl. Cor-

sini in Append. ad notas Graecas diss. I. p. 9. demonstravit quoque pluribus exemplis, etiam consules simplices, qui neque caesares, neque augusti essent, fuisse *dominos nostros* et *δεσπότας ἡμῶν* dictos. Du Cange in notis ad Alexiadem p. 285. citat inscriptionem statuae Dominico Sylvio, Duci Venetiarum, positae ob victoriam ab ipso in Robertum Guiscardum apud Dyrrhachium partam. Est autem haec Anno 1081.:

Obsesso repuli Guiscardum Marte Robertum
Dyrrachio; hinc dominum me vocat praesul Alexis.

Notat Du Cange in margine, voce *dominum* designari, titulum *Despotae* Duci Veneto attributum fuisse. Nimis illustris erat Despotae titulus, quam ut eum Imperatores Graeci aliis, suo sanguine non cretis, communicarent. Vult potius dicere, Ducem illum Venetum ob praestitam egregiam operam ab Alexio Patricium nuncupatum et *κυρίου*, *domini*, titulo cohonestatum fuisse. Fateor tamen rarius aut forte nunquam hoc sensu *κυριώνυμος* sic occurrere. Notat enim in se vox illa eum, qui hoc vel illud nomen proprie et vere gerit, respectu habito ad illos, qui improprie id gerunt, aut falso sibi arrogant, *τοὺς ἀκυρωνύμους* aut *ψευδωνύμους*. Ita apud Pachymerem VII. 28. *ἡμέρα τῆς τυρίνης κυριώνυμος* vocatur dominica Caseivorii, quamvis multi alii dies per annum esui casei dicati sint, sic tamen in specie dicta. Apud Nicetam Chon. p. 300. B. 10. dies dominica *ἡ κυριώνυμος* appellatur, *de domino dicta*. Secutus fuissem hanc interpretandi rationem, si mihi constitisset, fuisse Patricios veros et alios titulares tantum, quum dignitas patricialis non esset officium, sed merus titulus, mera dignitas. Intelliguntur ne, qui praeter dignitatem patricialem muneribus aulicis aliis omnibus vacabant?

D. 9. [507, 22.] *πάλιν ἐκ δευτέρου* etc. Secunda Theophili adversus Saracenos expeditio, de qua hic sermonem esse vix dubitari debet, contigit anno post illam superiorem secundo, sc. A. C. 838., habuitque successus triumpho certe non dignos, amissa Amorio: *πολέμου γενομένου ἡττηθεὶς ὁ βασιλεὺς ἔφυγε καὶ μετ' αἰσχύνης ὑπέστρεψε μόλις διασωθείς*, ait Symeon Logothetes Annal. p. 423. C. Quem ille *Γούνδεπ* nominat, (ita enim legendum جندب, non *Γουνδεή*, ut editur,) eum Abulfeda *Afschin Chaidsar* appellat; quae discrepantia librariis debetur. Parum enim differunt demtis punctis diacriticis حىدب et حىدر *Giondob* et *Chaidsar*. Praeferenda tamen procul dubio lectio posterior, non ideo tantum, quod Abulfeda, singulas litteras nominatim dictans, velut inculcat خيذر, *Chaidsar*, non aliter, legendum, sed etiam, quod *Chaidsar* Persicum nomen est Persae conveniens. Afschinus enim Persa

erat. *Giondob* autem est nomen Arabicum adeoque minus aptum. Iuvat illius belli historiam ex Abulfeda repetere, cum ut comparari Graecis auctoribus, tum ut Elmacini de eodem locus pag. 141. hinc emendari et recte intelligi possit. Habent autem Abulfedae verba sic T. II. p. 170. : فى هذه
السنة خرج ملك الروم توفيل فى جمع عظيم فبلغ زبطرة
وقتل وسبى ومثل بمن وقع بين يديه من المسلمين ولما بلغ
المعتصم ذلك وان امراة هاشمية صاحت وهى فى ايدى الروم
وا معتصماه استعظمه ونهض من وقته وجمع العساكير وخرج
لليلتين نفتا من جمادى الاولى من هذه السنة اعنى سنة
ثلاث وعشرين ومايتين وبلغه ان عمورية هى عين النصرانية
وهى اعظم عندهم من القسطنطنية وانه لم يعترض اليها
احد منذ كان الاسلام فتجهز المعتصم جهازا لا يعهد
مثله قبله من السلاح وخيام الادم وغيــر ذلك وسار المعتصم
حتى نزل على نهر قريب من البحر بينه وبين طرسوس يوم
وجعل عسكره ثلاث فرق فرقة مع الافشين خيــذر بالخاء
والذال المعجمتين وهو يشتبه على الناس بحيدر الذى هو
بالحاء والدال المهملتين ولذلك ضبطناه بن كاوس ميمنة
وفرقة مع اشناس ميسرة وفرقة مـع المعتصم فى القلب وبين
كل فرقة وفرقة فرسخان وامرهم المعتصم بحريق القرى وتخريب
بلاد الروم ففعلوا ذلك حتى وصلوا الى عمورية فاول قدمها
اشناس ثم المعتصم ثم الافشين فاحد قوابها وكان نزوله عليها
استّ حلون من رمضان من هذه السنة واقام عليها بالمنجنيقات
وجرى بين المسلمين والروم عليها قتال شديد يطول شرحه
واحره ان المسلمين حربوا فى انوسار مواضع بالمنجنيق وهجموا
البلد وقتلوا اهله ونهبوا الاموال والنساء واقبلوا الناس بالسبى
والاسرى الى المعتصم من كل جهة وامر بعمورية فهدمت واحرقت

Hoc anno [aerae Muhammedanae 223., A. C. 838.] *Amuriae contigit expugnatio. Nempe Theophilus, Romanorum Imperator, caedem et rapinas ad Zabethram* [Sozopetram] *usque circumtulerat per Moslemicam ditionem, et ita fideles habuerat, quotquot in eius manus inciderent, ut horrori spectantibus et audientibus esset. Quod quamvis aegerrime ferret al Motasem, tamen ipsum maxime pupugit, aliquam Haschemitidem* [prophetae cognatam], *dum rapitur a Romanis, alta voce* **P r o h M o t a s e m** *exclamasse* [absentis auxilium et vindicias flagitantem]. *Quo ille percitus adeo fuit indigno et intolerabili facinore, ut*

Digitized by Google

coactis confestim copiis die vigesimo octavo mensis quinti huius anni moveat tanto cum armorum et scorteorum tentoriorum aliarumque rerum apparatu, quantus Chalifarum nulli ante eum diem comparatus, quantus conspectus nulli fuerat. Agitabat enim animo urbis, Amorii puta, eversionem, quam oculum Christianismi penesque Romanos maiore in loco, quam ipsam CPlin, esse et ab Islamismi natalibus inde Arabibus intactam mansisse acceperat. Ea igitur mente procedebat al Motasem usque ad fluvium mari vicinum, sic ut a Tarso ad diei iter abesset, ubi copiis trifariam distributis, dextro cornu praeficiebat Afschinum Chaidzarum, filium Cavusi, sinistrum addebat Aschnaso, medium ipse ducebat. Haec ita dimissa castra, ut singula binis parasangis a se abessent, quod iussi fuerant, flammis pagos et Romanum omne solum devastabant. Quo facto ad Amorium primus Aschnas, tum al Motasem, postremus Afschin proveluntur. Quam castra die septimo noni mensis huius anni iuncta cingunt corona et machinis impetunt. Certatum Graecos inter et Moslemos fuit acerrime. Moslemi tandem perforatis moenibus expugnabant urbem, caedebant viros, opes et debilem sexum diripiebant praedamque ingentem et captivos undecunque ad principem convehebant, cuius iussu redacta urbs in cineres et solo aequata fuit. Quibus intra quintum et quinquagesimum a coepta obsidione diem peractis redibat al Motasem ad Marchiam Syriae.

Digitized by Google

IO. IAC. REISKII

COMMENTARII

AD

CONSTANTINUM PORPHYROGENITUM

DE

CERIMONIIS AULAE BYZANTINAE.

AD LIBRUM SECUNDUM.

Pag. 293. 1. [509, 1. *inscr.*] *πίναξ*. Indicem capitum generalem etiam primo libro fuisse olim praefixum, liquet ex eius reliquiis, sed corruptis, de quibus alibi dixi. Libri huius secundi indicem iam olim cl. Viri Io. Henr. Maius in Catalogo Biblioth. Uffenbach. et Io. Alb. Fabricius T. VI. Biblioth. Graecae publicaverant, interdum ab ipsis titulis capitum, qui medio in opere leguntur, abeuntem. Consuevisse veteres libris suis tales capitum indices praefigere, demonstravit exemplis Henr. Valesius initio notarum ad Eusebii Histor. Eccles.

N. 1. 3. [509, 2.] *ἱσταμένης*. *Stante*, id est succedente, contingente, vel etiam *instante*. Proprie *ἵστασθαι* pro *incipere*, *adesse*, *instare*, *imminere* ponitur, ut infra p. 442. D. 8. *ἵσταται τὸ κλητώριον*, *incipit* vel *adest sacrum epulum*, p. 161. D. 2. et 4. *ἵσταται ἡ προέλευσις*, *incipit processio*, et *ἵσταται τράπεζα*, *convivium incipit*. Ita quoque *καθ' ἱσταμένην βασιλείαν* dixit Nicetas p. 5. c. fin. ed. Venet. pro *incipiente*, nascente, coëunte imperio. Nota formula *μηνὸς ἱσταμένου*: *καθισταμένης ἔτι τῆς ἀρχῆς*, *incipiente imperio*, Nicetas p. 5. c. fin.; *ἱσταμένου τοῦ ἔαρος*, *instante* vel *incipiente vere*, Appianus p. 224.

N. 15. [510, 18.] Titulus huius capitis in ipso medio opere ab hoc variat, ubi conferri potest.

Digitized by Google

294. *N.* 16. [511, 7.] Capitis huius finis, totum sequens caput et initium capitis 18. desiderantur in codice Lipsiensi, ad minimum folia duo. Utinam rapax manus vel soli capiti 17. pepercisset. Studio factam hanc vim fuisse et ab intelligente quid raperet, fere colligas ex eo, quod etiam caput 42. desideretur, in quo series Imperatorum CPtanorum habebatur olim.

N. 19. [511, 14.] *θριάμβον ἐπινικίων.* Bene habet haec dictio et elegans est. Nam *θρίαμβος* est pomposa in publicum productio et traductio rei cuiuscunque. Ergo *θρίαμβος ἐπινικίων* est ostentatio processionalis spoliorum hostibus victis ademtorum.

295. *N.* 36. 2. [513, 2.] *σαξίμῳ.* Ita membranae. Sed rectius *δεξίμῳ*, quod in Latinis substitui.

N. 42. [513, 16.] Totum hoc caput deest. Quod suspicionem movet ab homine non indocto fuisse ablatum, qui membranarum suarum veram aetatem voluerit celare. Constitisset enim hoc ex indice, non avum Constantinum, Leonis filium, sed nepotem, Romani filium, hoc opus condidisse.

N. 43. [513, 20.] Exhibui titulum hunc, qualem inveni. Alium ex ipso medio opere expromtum dare maluit Maius apud Fabricium Bibl. Graecae T. VI. p. 618., cuius editionem horum titulorum cum nostra comparari velim.

296. *N.* 49. 2. [514, 17.] *ὀφειλόντων τιμᾶσθαι.* Dedi *promoti.* Strictius ad litteram est *promovendi.*

N. 52. [515, 3.] Titulum hunc aliter exhibet Fabricius l. c.

N. 56. [515, 17.] Caput hoc, vel potius liber hic, cum sequenti prorsus periit, et videtur secundum huius miscellanei codicis volumen constituisse. Dictio *καθ' ἱστορίαν φάκτα* idem valet atque *φάκτα τῆς ἱστορίας* vel *ἐκ τῆς ἱστορίας*, *facta*, hoc est *narrationes*, *historiae*, consentaneas historiae, ex historia petitas, ergo veras, non fictas, Romanticas, ad quas respicitur, et quarum magnus apud Graecos, Arabes, Europaeos numerus est. Quamvis, ut verum fatear, maxima pars historiae Alexandri M., quae pro vera circumfertur, ut Arrianea illa, mihi quidem pro lepida fabella Graecorum, omnia sua in maius tollere natorum, semper habita fuerit. Legat modo tantilla quis cum attentione Arrianum, et protinus Romanistam deprehendet, qui nullam chronologiae, nullam geographiae, nullam ordinis, quo natura res humanas agere solet, rationem habet. *Φάκτα* appellant novi Graeci *narrationes*, vid. Salmas. Script. H. A. T. II. p. 85.

N. 57. [515, 19.] *ἡ τῶν ἑκάστου θηρίου θαυμαστικὴ*

Digitized by Google

ἕξις. Subintellige πραγμάτων: *rerum uniuscuiusque animalis habitus admirationem movens.* Ὁ φυσιολόγος alias est libri inscriptio, hic ipsius ignoti auctoris designatio. Et hinc pondus accedit ad eorum sententiam, qui non Epiphanio, sed Anonymo cuidam, et forte vetustiori, quam Epiphanius est, auctori tribuunt. Editus tamen est hic Physiologus in operibus Epiphanii. Vid. Fabricii Bibl. Graec. Vol. VII. p. 427.

297. C. 4. [516, 12.] ἔτυχε συγγραφῆς ὑπό τινος οὐδαμῶς. Haec non nimis stricte ad litteram accipienda. Insunt enim huic quoque volumini, quae auctor non de suo dedit, sed ex antiquis codicibus Bibliothecae Palatinae excerpsit, ut est Epiphanii notitia Episcopatuum, Cletorologium Philotheî Articlinae, item capita 27. 28. 29. 37. 44. 49. 50. 51. et forte alia quaedam.

D. 1. [516, 16.] τὸν φθόνον. Id est τὸν φθῖνον, ut ita dicam, *interitum.* Quidquid enim vetustatis interiit, id fortuna rerum humanarum nobis invidet et subtrahit ex oculis.

298. B. penult. [517, 12.] διανέστημεν. *Nos accinximus*, consurreximus, aggressi sumus. Frequentes sunt in hac voce novi Graeci; vid. Theophan. p. 78. B. 1. Cedren. 591. D. ult. 593. A. 5. 601. A. 6. 633. C. 6. et 12. Nicet. p. 200. B. 6. et C. 6. Habet tamen inter veteres etiam Polybius p. 158. 23. ed. Gron. et ἐπανίστασθαι eodem sensu Arrian. Dissert. Epict. p. 233. 12.

299. D. 4. [519, 14.] ῥωμανησίον. Est *romanisium* obex, vectis, quo fores obserantur, interprete Du Cange hac v. Vox est Arabicae originis: رمان, *romman*, est Arabibus *malum granatum.* Hinc vectem in uno extremo globum aut bulbum vel corpus habentem malo granato simile romanisium appellarunt; et hinc libra Romana, non quod a Romanis inventa aut sola usurpata esset, sed quod unum vectis extremum sic formatum esset, ut granatum pomum. Si recte ex hac voce concludere quid licet, in usu fuerunt medio adhuc aevo claustra et claves ad veterem morem facta. Traiiciebantur autem olim vectes per postem sic, ut ultra eum prominerent nodi vel bulbi vectium, qui, si deberent tolli, non tantum retrahendi, sed etiam prius in altum erant tollendi. Est admodum obscura res seraria veterum, neque verbis describi potest, nisi coram demonstretur.

299. Schol. lin. ult. [518, 22. *not.*] ῥαφίον. Id est ῥαφεῖον. Puto locum fuisse, ubi sartores imperiales officinam habebant, ubi vestes aulicae et donariae consarciebantur.

300. A. 3. [519, 20.] ἐστηλογράφηται. *Picta est.* Graeci novi στήλη non de statua tantum, sed de quavis imagine picta usurpant. Vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v., ubi etiam

Digitized by Google

στηλογράφημα ex Constant. Manasse citat. *Στηλοῦν* pro *pingere* habet Nicetas Alexii L. II.: *ἐν προνάῳ, καθ' ὃ δὴ ὁ πρώτιστος καὶ μέγιστος τῶν παραστατούντων τῷ θεῷ ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ ἐσπασμένος ῥομφαίαν ἐστήλωται, ψηφίδων λεπταῖς ἐπιθέσεσι, opere musivo pietus est.* Idem p. 210. A. 11. *στήλη* pro *imagine* metallo vel nummo incusa habet: *ἀργυρέον κέκοφε νόμισμα τὴν οἰκείαν ἐγχαράξας ἐν αὐτῷ στήλην.*

A. 4. [519, 21.] *μετάνοιαν.* Novi Graeci dicunt *βάλλειν μετάνοιαν, induere poenitentiam*, pro caput et corpus saepius velut poenitentem inclinare. Quoniam poenitentes et verbis gestibusque poenitentiam sacerdoti commonstrantes caput inclinabant et genua flectebant, ideo actus hic ipse poenitentia dictus est. Chrysostomi Liturgia: *ὁ ἱερεὺς λέγει· πρόσελθε διάκονε. καὶ προσελθὼν ὁ διάκονος ποιεῖ μετάνοιαν εὐλαβῶς αἰτῶν συγχώρησιν*, sc. peccatorum; vid. Goar. ad Codin. p. 97. lin. ult., ubi *βάλλοντες μετανοίας τρεῖς* vertit *tribus factis reverentiis*, et praecipue Du Cange Gl. utroque h. v. Apud Contin. Theophan. p. 273. C. exstat *βάλλειν τινὶ μετάνοιαν, alicui flexo genu humiliter supplicari.* Pari modo Latini sequiores *poenitentiam* pro inclinatione corporis dicebant. Cassian. de Coenob. Institut. III. 7.: *congregationis missam stans prae foribus praestolatur, donec egressis cunctis submissa in terram poenitentia negligentiae suae vel tarditatis impetret veniam.* Petrus Damianus ipsam vocem retinuit Epist. VI. 27.: *lorica est homo indutus ad carnem, ferreis divisa circulis ambit membra, mittit cum labore metaneas*, [id est aegre flectit genua,] *allidit in pavimentum saepius palmas. Mittere metaneas* est ipsum nostrum *βάλλειν μετάνοιαν.*

C. 8. [521, 1.] *μίνσαι.* V. Vales. ad Amm. Marcell. p. 318. B. et Du Cange Gloss. Lat. h. v., ubi non praeteriit locum in re praesenti capitalem Luitprandi p. 465. a. Histor. VI. c. 9.: *moris est palatium hoc* (CPtanum) *post matutinum diluculum omnibus patere, post tertiam vero diei horam dimissis omnibus, dato signo, quod est Mis, usque in horam nonam cunctis aditum prohibere.* Traductum id e veteri more Consulum Senatum hac formula dimittendi: *nihil vos moramur, patres conscripti;* vid. Scriptor. Hist. Aug. T. I. p. 330.

Schol. 2. [520, 21. *not.*] *δεξιὰ* etc. Non succurrit nunc, ubi legerim, thronum Imperatorum CPtanorum geminum fuisse, unum a dextra vacuum Christo dicatum, a quo regnum habere profitebantur Imperatores et quem regem regum et aeternum regem, respectu sui, ut regum temporariorum et vicariorum, appellabant; alterum a sinistra, in quo ipsi sederent. Favet illis quodammodo hic locus, et praecipue proxime sequens, qui ait, solere Imperatorem diebus dominicis thronum dex-

Digitized by Google

trum, velut Christo, reverentia diei Christo sacri, vacuum relinquere. Et de hoc intelligo locum Nostri infra p. 311. D. antepen. Pari modo item praesentibus legatis exteris ostentandae causa devotionis erga suae religionis auctorem, in Conciliis stabat in summo thronus vacuus cum imposito et publice exposito Evangeliorum codice, velut Christo summo doctore praesidente, et a sinistra aliquanto inferior thronus Imperatoris, ut videre est in imagine apud Bandurium, unde repetiit Fabricius ante Volumen XI. Bibliothecae Graecae. Insignis est Nostri locus infra p. 339. B., ubi dicitur throno, Arcadii dicto, insedisse Romanus Iunior Imp., ad eius sinistram vero stetisse thronum Constantini vacuum. Imagines tamen vacuum hunc thronum imperialem nusquam exhibent.

301. C. 9. [522, 15.] *ἐσωφοροχολοβίων. In interulis atque colobiis.* Velim sic in Latinis reponi.

C. penult. [522, 17.] *ἀποσυνοψίζεσθαι. Denuo videre.* Egit de verbis *συνοψίζειν* et *ἀποσυνοψίζειν* et *ἀποσυνοψίζεσθαι* Du Cange in Gl. Gr. Hic tantum monebo, id verbi tam insolens aut novum non esse, quam videatur. Sane *ἄποψις*, conspectus amici, conventus cum amico post aliqualem absentiam, *revisio*, (*ἀπὸ* enim in hac compositione idem quod *re* valet,) reperitur in Anthologia p. 53. n. 273.:

ἡμεῖς δ' οὔτ' ἀκτῆς ἐπιβαίνομεν, οὔτ' ἐν ἀπόψει
γιγνόμεθ' ὡς αἰεὶ, Σώσυλε, καὶ πρότερον.

Vult dicere: non congredimur ut olim. Solebant autem potissimum in Piraeo et in littoribus urbium maritimarum convenire et de novis rebus sciscitari atque audire, ut vel e solo Plauto constat. In eadem Anthologia p. 471. circa finem est *ἀπόπτεσθαι*, *rursus videre*, *ἢ πάλι τὴν τρυφερὴν Σκύλλαν ἀποψόμεθα.* Est prorsus idem *πάλιν ἀποψόμεθα* atque si dixisset *πάλιν αὖ ὀψόμεθα.* Nam *αὖ* vix ab *ἀπ'* (unde *ἀπὸ* ductum) pronuntiatione differt. Ita *ἀποσυνάγεσθαι* p. 14. A. 8., *rursus coire.*

302. A. 1. [523, 2.] *τῷ κατὰ τὴν ἡμέραν παραδυναστεύοντι.* Difficilis hic locus cum propter ipsam vocem *παραδυναστεύων*, tum propter additum *κατὰ τὴν ἡμέραν.* Colligitur enim sic satis e locis auctorum sat numerosis, in quibus *τοῦ παραδυναστεύοντος* fit mentio, plures fuisse eodem tempore in aula paradynasteuontas seu amicos principis plurimum apud ipsum gratia et auctoritate valentes, neque peculiarem fuisse dignitatem paradynasteuontis peculiaribus ceremoniis collatam, sed qui felicitate principi placendi gauderent, quascunque alias gererent dignitates aut officia, hoc nomine fuisse a vulgo et historicis appellatos. At quum dignitas paradynasteuontis nulla fuerit, nihilominus dici *τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν*

Digitized by Google

παραδυναστεύοντα, illo die plurimum valentem apud dominum, tanquam si dominus soleret gratiam suam per dierum vices partiri et in orbem agere, certis curriculis circumscriptam, id mirum est. Nam sive uni praecipue faveat, semper eum amabit et penes se habebit, sive plures, habebit eos simul sibi comites. Sed forte dictio *κατὰ τὴν ἡμέραν* non adeo stricte est sumenda, nihilque aliud valet quam vetustis Graecis usitatum illud *ἀεὶ*, *τὸν ἀεὶ παραδυναστεύοντα*, illum, qui quavis in dynastia, apud Imperatorum quemque, alius apud alium, plurimum gratia valebit. Interpretes in hac voce Latine reddenda fluctuant, et ipsi quoque Graeci hunc ipsum paradynasteuonta aliis atque aliis nominibus appellant, modo *μυστικὸν*, modo *συμπράκτορα καὶ φίλον τοῦ βασιλέως*, ut Malalas T. II. p. 54. c. f. Forte quoque titulus *πατροβασιλέως* huc pertinet. Quos alii *δορυφόρους*, eos Ioannes Phocas in descriptione terrae sanctae c. 22. *παραδυναστεύοντας* appellat, quia nempe ambo, tam protector vel scutiger, quam paradynasteuon, perpetuo circa principem sunt: *πρόσεγγυς ἐκεῖνο τὸ φρέαρ ἐστὶ, ἐξ οὗ αἰσθητῶς καὶ νοητῶς ὁ προπάτωρ ἡμῶν πιεῖν ἐπεθύμησεν, οὗ ὕδατος οἱ παραδυναστεύοντες ἐκείνῳ ἄνδρες δύο τὰς τῶν ἀλλοφύλων διατεμόντες παρεμβολὰς, καὶ διὰ τοῦ καδδίου ἀρυσάμενοι.* Nicephorus Gregoras Muzalonem logothetam sic describit: *ἦν ὁ Μουζαλὼν τῷ βασιλεῖ παραδυναστεύων τότε, καὶ τοῖς βασιλικοῖς καὶ δημοσίοις μεσιτεύων πράγμασι, καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως μεγίστην καρπούμενος τὴν αἰδῶ.* Habemus hic paradynasteuontem et logothetam. Apud Leonem Grammaticum p. 502. C. pen. est aliquis *προβαλλόμενος*, *πρωτοβεστιάριος καὶ παραδυναστεύων*, ubi vertitur *imperii administer.* In Scriptoribus post Theophan. p. 275. C. est aliquis *παρακοιμώμενος καὶ παραδυναστεύων τῆς συγκλήτου*, ubi Combefis. reddit: *senatus primis ab Imperatore partibus praesidem.* Unde fere concludas, *τὸν παραδυναστεύοντα* et *τὸν πρόεδρον τῆς συγκλήτου*, *principem Senatus*, eundem fuisse. Ergone non uni cuidam dignitati alligatus erat Senatus principatus, sed quicunque gratia principis plurimum valerent, illi, quacunque de caetero dignitate aut officio fungerentur, erant Senatus principes. Ibidem p. 293. fine coniunguntur *οἱ παραδυναστεύοντες καὶ πρῶτοι τῆς συγκλήτου.* Goarus ad Codin. p. 24. n. 12. *imperii consortem* reddit. Cl. Ritterus in dissert. de praefecto praetorio p. 15. eosdem putat *τοὺς παραδυναστεύοντας* et *amicos principis* apud Spartianum, ducem secutus Valesium ad Ammian. Marcell. p. 138. A. Apud Theophanem p. 84. A. 2. vertitur *ὁ παραδυναστεύων ἐν τοῖς βασιλείοις summam in palatio potestatem exercens.* Idem paulo post *ὁ τοῦ τε παλατίου καὶ τοῦ βασιλέως κρατῶν* appellatur p. 402. A.

Digitized by Google

pen., vertitur *omnia administrans*, et p. 65. D. 2. *τῶν παραδυναστευόντων αὐτῷ*, *ex iis, quorum penes se auctoritas erat summa*. Hinc non male conversam esse apparet dictionem Nicetae p. 123. A. 3. ed. Venetae, *παραδυναστεία τῆς δεσποίνης*, *Augustae gratia*, tanquam si dixisset *ἡ δυναστεία παρὰ τῇ δεσποίνῃ*. Verba sunt: *ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος τὴν τῶν ὅλων διοίκησιν εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπᾶτο, τῷ ἰδίῳ φυσιούμενος κράτει καὶ τῇ παραδυναστείᾳ τῆς δεσποίνης καταχρώμενος*. Eleganter idem Nicetas p. 131. pen.: *ὁ βασιλεὺς ἀρχέτω μὴ ὡς σταχὺς ταῖς αὔραις, τοῖς παραδυναστεύουσι συμπνιγόμενος*. Conf. Idem p. 166. 1. Zosimus I. 40. Claudium appellat *μετὰ τὸν βασιλέα* (Gallienum) *τῶν ὅλων ἐπιτροπεύοντα*. Idem est *ὁ τοῦ μεγίστου πράγματος προστατεύων* apud Euseb. Hist. Eccles. VII. 13., *summae rei praefectus*. Cf. Zosim. p. 369. et Petav. ad Iulian. Misopog. p. 365. 6. ed. Spanhem. Medio aevo apud Latinos tales appellabantur *deliciosi*, quos recte, ut videtur, existimat Muratorius T. I. Ant. Ital. p. 130. fuisse non alios, quam qui nunc Italis audiunt *confidenti* sive *favoriti*; item *praecordiales*, ut Conradus III. Imp. in epistola sua ad Alexium Comnenum apud Otton. Frising. I. 24. legatum suum, episcopum Wirtzburgensem, appellat. Fridericus I. apud Du Cangium v. *Exarchus* Heraclium Archiepiscopum Lugdunensem appellat *exarchum regni Burgundici et summum principem consilii sui, et in omnibus faciendis agendisque suis praecipuum*. *Auriculares* vel *Auricularios* quoque appellabant, vid. Alteserra ad Anastas. p. 115. [Nobiles Thracum, imperio aliquali in plebem, sed minore, quam regis est auctoritas, gaudentes, Thucydides II. 97. p. 162. 34. *παραδυναστεύοντας καὶ γενναίους τῶν Ὀδρυσῶν* appellat, quod *παρὰ τὸν βασιλέα*, *praeter regem* et ad eius latus, ipsiusque vice regnarent. *Ex Addend.*]

302. A. 6. [523, 6.] *ἐν τῷ Λαυσιακῷ*. At quaenam ecclesia erat in Lausiaco? Non certe Nova Salvatoris, neque Deipara Phari, ambae ecclesiae palatinae. Crediderim quidem fuisse, ut in omnibus tribunalibus, ita quoque in Lausiaco capellas seu aediculas privatas, in quibus quotidie, antequam negotiorum expeditio susciperetur, cultus Dei perageretur. Attamen diebus dominicis debebant proceres in unam aut alteram ecclesiam palatinam convenire, nisi Imperator in publica solenni processione ad aliquam urbanam tenderet, quo proceres eum comitabantur. Vid. p. 317. C. 10. et 323. A. 7., ubi memoratur oratorium S. Basilii in Lausiaco, quod forte hic loci designatur.

A. 12. [523, 10.] *κελεύσατε*. Frequentissime vox haec occurrit hoc in codice, si quae alia, quam *placeat vobis, velitis, iuvet*, aliisve similibus modis reddidi. Cl. Leiche *iube-*

Digitized by Google

te, stricte ad litteram et exemplum Latinorum medii aevi. *[*Scriniarius Pontifici obviat, et alta voce dicit: iube, domine, benedicere*, Ordo Roman. p. 186. *Lector in cathedram ascendit, nec dicit: iube, domine, benedicere*, Moleon. p. 135.]* Iam illa aetate, qua vivebat auctor testamenti M. Grunnii Corocottae Porcelli, in usu erat *iubete* pro *velitis*, ut ex eius clausula *iubete signare* liquet. De cuius testamenti aetate vid. Fabric. Bibl. Latin. p. 749. Ego vero utrinque παρακοῇ fuisse peccatum autumo, primum a Graecis male accipientibus Latinum *iuvet domine*, solennem formulam officiosae humanitatis. Hanc enim mala auditione *iube* pro *iuvet* decepti reddebant κέλευσον. Latini deinde a Graecis transsumentes pravum hoc κέλευσον nimium fideliter dicam an stupide *iube* et *iubete* reddebant. Mihi quidem formulae huius liquida videtur etymologia esse. Quodsi tamen secus alicui videatur, subtiliorem hanc etiam, et si quis tricas amet, non minus speciosam amplectatur. Venit κελεύω ab antiquo verbo κέλω, unde *cello* in compositis Latinis, significatu idem atque πέλω, *pello*. Nam Aeoles π et κ permutabant. Nota *antecello*, *praecello*, *excello*, *percello*. Inde quoque Iupiter κελαινεφὴς, quasi ὁ κέλων vel κέλλων, κελέων seu κλονῶν τὰ νέφη. Est igitur κελεύειν idem atque ὁρμᾶν, *impellere*, *instigare*. Eo sensu habet Oppianus Halieutic. II. v. 528. de asilo loquens:

οὐ πέτρη τις ἀφοίτητος κατερύκει
ῥιπὴν ταυρείην, ὅτ' ἐπιζέσῃ ὀξὺ κελεύων
βουτύπος ὀτρηρῇσιν ἐπισπέρχων ὀδύνῃσιν.

non scopulus ullus invius arcet
impetum taurinum, quando fervet acute impellens
stimulus pertinacibus adigens doloribus.

Ut hic loci κελεύων est *impellens*, *instigans*, *urgens velut infixo stimulo* (Scholiastes certe κεντῶν exponit), ita κελεύσατε in nostra formula potest reddi *instigate*, *stimulate*, nempe *vos*. Saepe ἑαυτοὺς in talibus verbis subintelligitur, ut in ὁρμᾶτε, *in impetum date*, nempe *vos*. Κελεύσατε quoque potest reddi *celerate*, *accelerate*, nempe *vos*. Notum *celeusma*, instigamentum, aliquid, quod in impetum dat. Hinc intelligitur, quare, quando abeundum ex aliquo loco aut de sede surgendum sit, dicant novi Graeci κελεύσατε. Refert Goarus ad Euchologium p. 29., solere apud novos Graecos vocem κελεύσατε clara voce in sacris proclamari, quando populus, ut assurgat, monendus est. Tunc subintelligitur ἐξαναστῆναι: κελεύσατε, id est ὁρμᾶτε, *ruite*, *celerate*, ἐξαναστῆναι, *assurgere*. Sed iidem quoque κέλευσον, δέσποτα, dicunt, quando sacerdotem, ut considеat, hortantur, ὅρμα, *rue, domine*. Pariter ad considendum atque ad surgendum opus est animi et corporis impetu. Idem

verbum ישׁב, quod proprie est *ὁρμᾶν*, *ruere*, وثب Arabibus et *desilire* et *desidere* notabat. Hinc nota illa grammaticorum fabella apud Pocokium Specim. Hist. Arab. p. 151. de Arabe quodam provinciae nescio cuius, veniente ad regem Homeiritarum. Quem cum rex verbo ثب sua Homeiritica dialecto *considere* iuberet, homo accipiens verbum dialecto suae provinciae, *desiliebat* in praecipitium et cervices sibi rumpebat. In multis quoque Nostri locis possit *κελεύσατε* reddi *celeusma edite* seu *conclamate*, ut p. 153. D. 7., ubi proceres admoniti formula *κελεύσατε* dicuntur *ἐπεύχεσθαι εἰς πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς χρόνους καὶ ἐξέρχεσθαι*. Et saepissime legas hoc in libro secutas praepositi formulam *κελεύσατε* acclamationes patrum conscriptorum, ut praepositus eorum celeusta, portisculus, et haec formula ipsorum celeusma, hortatio, fuisse videatur. Ut redeam ad nostrum *κελεύσατε*, videor mihi iam apud Euripidem hanc verbi *κελεύειν* significationem, *velle* puta, observasse. Sic accipio v. 881. Rhesi et v. 491. Heraclidarum. Tandem hoc monendum, deesse hic loci post *κελεύσατε* haec duo *καὶ εἰσέρχονται*, quae in Latinis supplevi. Lacunae tamen vestigium in membranis nullum apparebat.

B. 4. [523, 15.] *ταγηνάριον βῆλον*. Vela tagenaria sunt, quibus intexti attagenes. Solebant enim aulaeis variae figurae hominum, ferarum, avium, regionum aliorumque intexi et ab intextis appellari. Sic *ταῶνας* appellabant pannos intextos pavonibus, *ἀετοὺς*, aquilis, *βόφους*, bobus, *λευκολέοντας*, leonibus in candido fundo, et sic porro. Scatet nostrum Ceremoniale talibus exemplis. De vestibus cum intextis animalium figuris v. Vales. ad Ammian. Marc. p. 26. A. et Salmas. ad Hist. Aug. T. II. p. 300., ubi tales vestes, tam animalibus, quam aliis pictas, *ζωδιωτὰς* et *sigillatas*, ut sigillis, hoc est imaginibus, decoratas, ait fuisse dictas et ex oriente venisse. De pictis Persarum aulaeis res nota est. De peplis cum intextis figuris memorat iam Euripides Ione, v. 1146. sqq. Dicebant quoque *historiatas*, hoc est historiis seu imaginibus distinctas. Petrus, rex Arragoniae, in Chronico III. 16. (apud Du Cangium v. *Dalmatica*): *una Dalmatica de drap vermell historiat ab obres de aur et ab fullatges*, id est dalmatica panni coccinei, picta acu aurea et mustela vel pellitio. *Vela columbina* habet idem Du Cange v. *Amphibalus*. V. ad p. 271. dicta de vestibus cum intextis muscis aliisque imaginibus. *Capellam*, hoc est parvam capam, *albam operatam de brodaria cum papagaldis* seu papagonibus *aureis* habet Du Cange v. *Papagen*. Abutebatur hoc more ambitiosus et callidus Latinus clerus ad insultandum summis quibusque principibus, quibus pro illorum temporum stupore persuase-

Digitized by Google

rant, imaginem viri cum cruce in panno textam imagine bovis aut aquilae sanctiorem esse. Vestes igitur Christi signatas imagine induebant, quo summi quique reges et magnates capita sibi submitterent, exemplar summae modestiae atque humilitatis hamum facientes ambitionis. Crucem calceis intexebant, ut oscula spurcis suis pedibus venerandum omne et sanctum os imprimeret. V. Du Cange v. *Ἐπιμανίκιον* et *Ὑπομανίκιον* et supra dicta ad p. 76. B. 1.

302. C. 3. [524, 3.] *τὸ μαγλάβιον*. Quid fuerit maglabium v. p. 62.

C. 4. [524, 3.] *τὸ τζικοῦριν*. Acoluthum fuisse Francorum vel Barangorum magistrum, supra iam fuit expositum. Horum inter arma propria erat *bipennis*, quam pro more suae gentis in humero dextro iacentem gerebant. Nicetas in Alexio L. II. sic Barangos describit: *φρουρὰ Γερμανῶν, οἱ κατωμαδὸν τοὺς ἑτεροστόμους πελέκεις ἀνέχουσι*. Concludas ex hoc loco, secures eorum fuisse non ancipites, sed uno tantum a latere secantes, simplices, non geminas. Eaque in sententia confirmeris ad adspectum illius tabulae collectionis Ferriolensis (num. 35.), quae *Serdingestium* exhibet cum unipenni securi. Est id genus militiae Turcicae equestris. Multa sane Turci a Graecis mutuati sunt instituta. Sed *πέλεκυς* est non securis unius aciei, sed bipennis hinc et illinc secans, ut e bipenni Theocriti constat. Putes ergo pro *ἑτεροστόμους* legendum esse *ἑκατεροστόμους*, id est *ἀμφοτεροστόμους*. Verum et in hoc falleris. Novi Graeci susque deque conturbantes omnia *ἑτερόστομον*, *ἑτερόκοπον*, *ἑτερότηκτον* et sic porro pro *utrinque acuto*, *utrinque secante* dixerunt. Conf. Codin. p. 80. n. 30. et Du Cange ad Alex. p. 257. et supra ad p. 87. D. Sane Francorum secures, ab ipsis *Franciscae* [*Franzische*] dictae, fuerunt *bipennes*. Hincmarus in Vita S. Remigii: *accepit rex franciscam eius*, *quae vocatur* [alibi, *quod est*] *bipenna*; v. Du Cange v. *Francisca*. Describit eas Procopius Gothic. II. p. 247. 31. ed. Hoesch.: gerit eorum unusquisque *ξίφος καὶ ἀσπίδα καὶ πέλεκυν ἕνα, οὗ δὴ ὁ μὲν σίδηρος ἁδρός τε καὶ ὀξὺς ἑκατέρωθεν ἐς τὰ μάλιστα ἦν* etc. Nicetas p. 9. Barangorum gestamen ait fuisse *ἀσπίδας περιμήκεις καὶ ἑτεροστόμους πελέκεις*. Hinc apparet origo vocis *Branca* [id est *Franca*], quae spatham seu gladium *ἀμφίστομον* notat, a similitudine bipennium Franciscarum sic dicta; v. Du Cange v. *Branca*. Dicitur porro hic loci acoluthus subesse drungario vigiliae. Atqui p. 416. B. pen. dicitur drungario arithmi subesse. Unde consequitur, aut vitium alterutri loco subesse, aut idem esse arithmum atque vigiliam.

302. C. 7. [524, 6.] *ὀμφαλίων*. Habebant olim in eccle-

Digitized by Google

siis et tribunalibus positos per intervalla magnos lapides rotundos, in quibus statas solennes stationes aut actiones peragebant, quos Latini *rotas* et *billicos*, (id est corruptela vocis *umbilicus*,) utrumque a rotunditate, Graeci ὀμφάλια appellabant; unde quoque ipsa tribunalia, in quibus tales marmoreae rotae iacerent, *rotas* dicebant. Celebre et nemini non notum Romae iudicium Rota dictum; v. Du Cange v. *Rota* et *Billicus*. Agnellus Pontific. p. 68. D.: *quidam dicunt, quod ipsa Galla Placidia Augusta super quatuor rotas rubeas marmoreas, quae sunt ante nominatas regias, iubebat ponere cereostatas cum manualia.* Etiam *circulos* appellabant hos lapides. Iuvat hic adscribere verba Iosephi Catalani e notis eius ad Augustini Patricii Ceremoniale tit. II. §. 11. ad ista: *progressus usque ad secundum circulum porphyreticum.* ,,Circulus hic porphyreticus lapis magnus marmoreus orbicularis est, in pavimento Basilicae Vaticanae positus, designabatque olim locum, in quo functiones quaedam a pontifice peragebantur. Circulus iste porphyreticus etiam appellabatur rota porphyretica in hoc eodem nostro Ceremoniali, et longe ante Cencio Camerario in Ordine Romano XII. cap. 39. n. 64. Extant hodieque huiusmodi lapides porphyretici non modo in ipsa basilica Vaticana, sed etiam in aliis nostris ecclesiis, de eisque videri inter alios potest eruditus Turrigius de cryptis Vaticanis cap. 8." Hactenus Catalanus. Habebant porro alios lapides in ecclesiis et in tribunalibus quadratos, in quibus standum erat, φίνας, *fines*, dictos, quod termini essent, ultra quos procedere non liceret. De quibus supra memini dicere. Item alios ποταμοὺς dictos, *fluvios*, vel a venarum undulato decursu naturali, vel ab arte factis incisionibus, canaliculis non in lineis rectis, sed undante motu procedentibus. Et ut antea Imperatorem aut sacra tribunae adoraturus ter debebat, semel nempe in singulis umbilicis per certa intervalla dispositis, procidere: ita deinceps debebant ad sacra accedentes κατὰ ποταμὸν προσκυνεῖν, in unoquoque fluvio semel, id est in universum ter (nam terni fluvii erant in tribuna) procidere. Vid. Pontificale Haberti p. 27. C. 7., ubi non recte redditur *iuxta fluvium adorare*. Conf. p. 2. B. eiusdem Pontificalis.

303. A. 5. [525, 4.] χεῖρας δεδεμένας ἔχοντες. Varias manuum compositiones potest haec dictio significare. Nam possunt χεῖρες δεδεμέναι esse manus in dorsum, ὀπισθαγκηδὸν reiectae et decussatim sic positae, ut crucem S. Andreae dictam referant, vel talem manuum ante pectus veluti cancellationem, vel digitorum utriusque manus mutuam ἐναλλάγδην consertionem. De utro horum loquatur Dio Cassius p. 1127. 53. de legatis Decebali dicens: τὰ ὅπλα τε καταθέντες συνῆψαν τὰς χεῖρας ἐν αἰχμαλώτων σχήματι καὶ —

Digitized by Google

ἱκέτευσαν, non liquet. Erat tamen veteribus in more potissimum positum, si submissionem suam, servitutem, imbecillitatem suam, alteri testari vellent, aut ipsi supplicari, manus aut super pectore, aut in dorso decussatim componere, ut de alterutro modo accipiendum esse Dionis *συνάπτειν τὰς χεῖρας* in illo modo allato loco videatur. Facit tamen additum *ἐν αἰχμαλώτων σχήματι* et testimonium Petri Magistri, ut hunc quidem locum de reiectis in dorsum manibus interpretemur. Solent enim captivis manus post tergum revinciri. Petri locus hic est p. 15. Excerpt. Legat. Hoeschel.: venientes illi ad Traianum *ἔῤῥιψάν τε τὰ ὅπλα καὶ τὰς χεῖρας ὄπισθεν δήσαντες*. Est hic loci *δήσαντες* non *vincientes loris*, sed componentes in formam crucis decussatae. Idem p. 20.: *καὶ νῦν εἰ βούλεται ἐλαφροτέρας κολάσεως τυχεῖν, ὀπίσω τὰς χεῖρας δήσας προσπεσέτω*. Sed forte mos hic supplicandi Dacorum proprius erat, Parthi et orientales aliter. Certe utrum designet Dio Cassius et in hoc p. 1028. 30.: *εἰς γῆν τὸ γόνυ καθεὶς* [Tiridates] *καὶ τὰς χεῖρας ἐπαλλάξας, δεσπότην τε αὐτὸν* [Neronem] *ὀνομάζει καὶ προσκυνεῖ*, non liquet. Dubium quoque *ἐπαλλάττειν τὰς χεῖρας* Plutarchi de manibus reiectis in dorsum, an coram pectore decussatis accipi debeat, in illo p. 923. 19. Vitarum, ubi ait Tigrani *καθημένῳ καὶ χρηματίζοντι* circumstetisse ministros *ἐπηλλαγμέναις δι' ἀλλήλων ταῖς χερσὶν*, [puto *δακτύλοις* dixisset, si consertos digitos voluisset significare,] *ὅπερ ἐδόκει μάλιστα τῶν σχημάτων ἐξομολόγησις εἶναι δουλείας*. Quum tamen constet, Graecos Imperatores rituum multos ex antiqua aula Persica adscivisse, et Graeci proceres domino suo non reiectis in dorsum manibus, sed coram pectore decussatis adstiterint, ut statim demonstrabitur, et a Graecis morem hunc primum Longobardi, deinde quoque Turcae acceperint, qui eo adhucdum utuntur, credibile est, vetustis quoque Parthorum et Persarum aulis eum obtinuisse morem, ut ministri coram regibus adstarent manibus in pectore decussatis; unde sequitur, dictionem *δεδεμέναις χερσὶ* esse manibus in crucis Andreanae formam compositis super pectore stare. Graecos autem proceres coram suis Imperatoribus hoc modo stetisse, liquet ex imagine Ceremoniali nostro praefixa, unde intelligas, quid sibi velit fictum a Niceta adiectivum *δεσμόχειρ* Isaaci Angeli L. I. p. 201. B. antepen. ed. Venet.: *ὃν χθὲς ὡς δεσπότην δεσμόχειρες ἐθεράπευον, τοῦτον ἀθετοῦσι σήμερον, quem heri ut herum manibus decussatis colebant, hunc repudiant hodie*. Liquet etiam ex illa apud Horatium Blancum in notis ad Paulum Warnefridum (T. I. Script. Rer. Italic.), quae coronationem regum Longobardicorum dare dicitur e tabula marmorea Basilicae Modoëtiensis, modo ea satis antiqua

Digitized by Google

sit, ut aetatem Longobardicorum in Italia regum attingat, de quo non absque re dubitatur. Varia illinc discimus, quae non inutile erit breviter perstringere. Primum videmus regem, cui episcopus coronam imponit. Cuius id agentis pedum tenet pone adstans aliquis clericus vel presbyter. Pone hunc stat acoluthus, manibus, ut videtur, *δεδεμέναις*, decussatis super pectore. Ab altera parte proximus regi sceptrum tenenti et in throno sedenti, pone quod velum suspensum est, stat alius presbyter; tum longo ordine senatores, quorum alii nihil, alii tomos chartae tenent, qui aut sunt codices evangeliorum expliciti, aut continent sacramentum vel capitulationem, cui se rex coronandus adstringere iureiurando debet; alii tenent mappas manipulosve, aut, si mavis, chirothecas digitatas. Tandem etiam in oculos incurrunt duo, qui manus decussatim super pectore positas gerunt. In media chirotheca episcopi una, quae in conspectum venit, foramen conspicitur, quod sitne errori lapidarii, an rupto marmori, an denique istius saeculi mori tribuendum, pertusas in medio manus dorso chirothecas gestandi, viderint alii. Sed ut redeam ad antiquum morem coram rege decussatis super pectore manibus standi, manavit ex eo ritus in precibus quoque coram deo sic standi. *[Inter ritus precantium erant manus cancellatae ante pectus. Ordo Roman. XIV. p. 305.]* Eo quoque modo iunctas habere manus, ut Ianitzari Turcarum habere solent, id etiam est *stare manibus ligatis*, scilicet non super pectore sursum versus compositis, sed super abdomine deorsum. Talis manuum compositionis in illo militiae genere occurrit aliquoties imago in illa tabularum Ferriolensium collectione, quae Parisiis prodiit A. 1714., ut tab. 29.

C. 7. [526, 4.] *συρτοῦ βῆλον.* Erant quaedam vela *συρτὰ*, quae ope funiculorum in diversa, *διχῶς, οἷον δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ*, ut noster ait p. 15. A., distrahi poterant, alia *ἀνελκόμενα*, quae funium ope in altum attollebantur, alia denique *αἰρόμενα* vel *βασταζόμενα*, quae manibus sublevabantur; vid. p. 38. A. 107. C. 7. 108. B. 6. In quorum primo loco *βῆλον αἰρόμενον*, in altero *βῆλον συρτὸν συρόμενον* legimus, in ultimo *ἐξ ἴσου τανύσαντες* [nempe *τοὺς ἱμάντας τῶν βήλων*] *αἴρουσι τὰ βῆλα.* Chrysostomus *ἀνελκόμενα βῆλα* habet in illo: *ὅταν ἴδῃς ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα* [vela tribunae], *τότε νόμισον διαστέλλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν.* Quo tamen in loco dubium est, sitne *ἀνέλκειν* sursum, an in latus trahere. Quae demitterentur ex alto, dicebantur *χαλᾶσθαι.* Vid. Nostri p. 237. A. 7. et Du Cange v. *Συρτή.*

303. D. antep. [526, 13.] *στρατηγὸς*. Non est vitium typorum, sed membranarum.

D. ult. [526, 15.] *ἐπαλείφοντα*. *Instigantia*, *hortantia*, *acuentia*. Verbum *ἐπαλείφειν* hoc sensu, sumtum a palaestra, in qua luctaturi *ἀλείφονται ἐπὶ τὸν ἀγῶνα*, *ad ineundum certamen unguntur*, translatum ad aliam quamcunque adhortationem, perfrequens est novis iuxta vetustisque scriptoribus. Apposite Cedrenus ad originem p. 678. D. 4.: *ἀλείφειν πρὸς τοὺς ἀγῶνας*, *ad fortitudinem incitare.* Scriptor. post Theophan. p. 93. C. 10.: *ἀλειπτὴς καὶ διδάσκαλος κακῶν*, *incensor et doctor malorum.* Martyrolog. Basilian. T. I. p. 208.: *θεραπεύων καὶ ἐπαλείφων πρὸς τὸ μαρτύριον*, *ad martyrium fortiter subeundum impellens.* Anna Comnena Alexiad. p. 214. B.: *μεταπεμπόμενος δι' ὅλης νυκτὸς τοὺς στρατιώτας πολλὰ περὶ τῶν Σκυθῶν ὡμίλει, ἐπαλείφων οἷον αὐτοὺς καὶ τὰ συνοίσοντα πρὸς τὴν ἐλπιζομένην εἰς νέωτα μάχην ξυμβουλεύων.* Theophan. p. 260. B. 8.: *ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπισυνάξας τὸν στρατὸν λόγοις ἀνεπέῤῥωσεν καὶ παραινέσεσι τούτους ἤλειφε.* Manuel Comnenus, teste Niceta p. 35. C. 2., Turcas *κατὰ τῶν Ἀλαμαννῶν γράμμασιν ἐπήλειφεν.* Idem p. 41. A.: *τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ἐφρόντιζε, μάλιστα πιαίνων συχνοῖς φιλοδωρήμασι, καὶ ταῖς καθ' ὥραν γυμνασίαις ὑπαλείφων πρὸς ἔργα πολέμια.* Idem p. 81. C.: *εἰδὼς, ὡς μέγα πολλάκις ὤνησε τὸν ἀθλοῦντα βραχεῖά τις ὑποφώνησις τοῦ ἀλείφοντος πρὸς τὸν ἐν χερσὶν ἀγῶνα, διανίστησι λόγοις τὸ στράτευμα.* Conf. eiusd. p. 273. pen. 284. D. 7. Hinc emendandus Cinnamus p. 8. init., ubi ait: *monachi quidam Ioannem Comnenum* *ἐπήλειφον* [male editum est *ἀπέλεγον*] *πρὸς τὴν ἐγχείρησιν μονονουχὶ*, *tantum non incitabant ad conatum illum*, *θαρσεῖν τὰ ἐπὶ τῇ Γάγγρας ἁλώσει διατεινάμενοι*, *iubentes verbis fiduciam facientibus urbis occupationem certo sperare.* Eadem medicina sanandus Nicetas p. 16.: *τὸν Εὐστράτιον φωναῖς ἐπήλειφον* (vulgo editur *ἀπείληφον*) *οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀντιπλήττειν αὐτὸν ὑπεφώνουν.* Neque sic soli novi, sed etiam veteres. Ita Polybius p. 190. 33. ed. Gronov.: *βουλόμενος αὐτὸν ἐπαλείφειν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον*, et Plutarchus in Themistocle p. 206. 12.: *ἀρχὴ μειζόνων ἀγώνων, ἐφ' οὓς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἤλειφεν ἀεὶ καὶ τὴν πόλιν ἤσκει.* Conf. Aristid. T. II. p. 29. penult. et Diogen. Laërt. p. 103. §. 18.

304. D. 4. [528, 2.] *πατέρα πόλεως*. De hoc titulo, qui praefectis Urbi proprius erat, egi ibi loci, ubi de patriciis egi, ad caput I., ubi monstravi, patricium et patrem Imperatoris idem olim fuisse, titulum *patris* idem atque *curatoris* valuisse. Sic Imperatorem milites appellabant patrem suum.

Digitized by Google

Unde intelligitur obscurus alias et vexatus locus Lampridii in Antonino Diadumeno p. 773.: *Antoninum nobis* [milites loquuntur] *dii dederunt patrem* [nempe militum], *Antoninus dignus imperio.* Sic *patrem monasterii* dicebant. Testamentum S. Fulcranni apud Du Cangium v. *Advisor: tali tenore, ut Macfredus episcopus sit provisor et pater et ordinator et defensor ipsius monasterii.* In concilio Ephesino memoratur aliquis Dalmatus: *πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης πατὴρ μοναστηρίων.* Hinc est, quod Ianuenses olim, item Brixienses et Mediolanenses populi rectores, praetores et collegiorum quorumcunque praefectos *Abbates* appellarent, id est *patres. Abbas* enim patrem significat; v. Du Cange v. *Abbas* et *Advocati urbium* et v. *Πατρόβουλος.* Est enim ὁ *πατρόβουλος* vel ὁ *πατὴρ τῆς βουλῆς pater senatus*, princeps, caput, defensor atque curator eius. Hinc patet, recte intellexisse Scholiasten Anthologiae Graecae, quisquis ille fuerit, locum illum Anonymi L. IV. cap. 3. carm. 2.:

Ταῦτά σοι, ὦ βασιλεῦ Μηδοκτόνε, δῶρα κομίζει
σῆς Ῥώμης γενέτης καὶ παῖς Εὐστάθιος.

Explicat enim vocem *γενέτης* per *ὡς σύμβουλος*, alteram autem *παῖς* per *ὡς πολίτης.* Erat igitur ille Eustathius Romanus, Romae incola, idemque Pater Urbis seu princeps Senatus. Male illum locum Brodaeus interpretatus fuit. Idem Brodaeus fine capitis 23. Libri eiusdem IV. non recte illum Agathiae locum interpretatur, quo is se *πατέρα πόλεως* appellat:

Ἀλλὰ πατήρ με πόληος ἐναλλάξας Ἀγαθίας
θῆκεν ἀρίζηλον τὸν πρὶν ἀτιμότατον.

Sic apud Libanium ep. 876. 5.: *χρώμενος τοιαύτῃ δυνάμει πατὴρ ἐκλήθης πολλάκις* [militum pater], *δείξας ὡς ἔστι καὶ στρατιωτῶν ἡγούμενον μὴ χαλεπὸν εἶναι.* Vid. dicenda ad p. 413. A. ult.

305. A. 9. [528, 13.] *ἡ βασιλεία μου.* Converti ex more nostri saeculi *maiestas nostra imperialis.* Potuissem ex formula medii aevi vertere *imperium meum*, de qua vid. Du Cange v. *Imperium.* * [*Οὐ κατὰ βασιλείαν Ῥωμαίων, indignum maiestate Imperat.*, Theophanes p. 9. *Imperium tuum* pro *Votre Majesté* est apud Luitprandum p. 12. et *ἡ ἁγία σου δεσποτεία* ibidem.] *

B. 3. [528, 16.] *φιάλιν. Phiala* vel *phialium* est cucullus, *Kutte*, pannus exteriori vesti circa cervicem assutus, qui replicatus caput tegit; *ἐρέαν τῆς κεφαλῆς* appellat Nicetas Choniat. p. 249. C., ubi monachis et clericis velut peculiarem habitum tribuit: *οὐδεὶς τῶν ὑψοθρόνων ἀρχιερέων*, ait, *καὶ τὰς πρώτας καρπουμένων τιμὰς, ἢ τῶν τὴν ἐρέαν τῆς*

Digitized by Google

κεφαλῆς μέχρι καὶ ῥινὸς διαχαλώντων βαθυπωγώνων μοναστῶν. Fuisse tamen apud Graecos elegantiorum hominum et nobiliorum hunc vestitum, observavit Du Cange ex Georg. Acropol. in Gloss. Gr. h. v. Figuram phialae talis et ea induti conspicere licet in illa imagine Hippocratis, quam Boivinus notis suis ad Nicephorum Gregoram p. 778. inseruit. Recentior Graecus eam procul dubio ad sui saeculi morem effinxit. Ex eadem imagine quoque intelligatur, quid sit *περιβεβλαττωμένον.* Nam phiala illa praetextam nescio qualem, aureamne an sericam, habet, an plumatam seu acu pictam, phrygionicam, *frisium* et *frisum* vulgo dictum. Hinc intelligas illud veteris chartae apud Ughellum Italiae sacrae T. VII. p. 1275.: *obtuli ecclesiae unum amictum cum friso magno*, id est cum lata praetexta plumata. Latini medii aevi *amictum* appellabant; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Amictus* et Durandus III. 2., ubi sic describit: *sacerdos celebraturus assumit amictum, quo caput tegitur, quem Pontifex loco ephot seu superhumeralis habet, et nunc etiam superhumerale vocari potest — amictus super humeros circumquaque diffunditur — duo funiculi sive chordulae, quibus amictus ante pectus ligatur. — Amictu collum stringitur, illo etiam caput operimus, ne circumquaque prospiciendo illicita cogitemus. Pectus seu cor eo tegitur. — Amictus, quo sacerdos caput obnubilat.* Corrigatur hinc locus Innocentii III. de mysteriis Missae apud Du Cangium l. c. Legitur ibi: *duo vasculi, quibus amictus ante pectus ligatur* etc. Durandus *funiculos aut chordulas* appellat. Ergo legendum est *duo nastuli. Nastel* est longum et tenue lorum coriaceum, quo e. c. calcei apud rusticos, item pectoralia iuvenum et mitrae costis balaenarum differtae, quibus domicellae mamillas castigant, *die Schnierleiber,* per foramina utrinque crebra traiecto, constringuntur. Hinc *Nestel knüpfen*, nodum in loro facere; *die Nestel* pro reste patibulari olim dicebatur; vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Nastuli* et Frisch. Lexic. German. v. *Nestel.*

C. 3. [529, 6.] *ἀριστητήριον. Pransorium*, *ἀριστήριον*, ut apud Du Cangium ad Alex. p. 411. et CPl. Christ. p. 121. n. 13. et 123. n. 25.

C. pen. [529, 15.] *μαφόριον.* Est depravatum ex *ὠμοφόριον.* Apparet ex paulo post sequentibus, vestem hanc fuisse pallam, quae totum corpus ambiret, *ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὸ πᾶν αὐτοῦ σῶμα συγκαλύπτεσθαι.* Adeoque fuit id, quod Latini *cloccam* appellabant. Est autem *clocca* vox Germanica, campanam notans, et ad eius instar factum pallium circa collum angustius, infra latius et per orbem ambiens; vid. Du Cange ad Alex. ad p. 329. 330., ubi quod aliis est *ὠμοφό-*

Digitized by Google

ριον τῆς θεοτόκου, aliis est *μαφόριον*, item Salmas. ad Script. H. Aug. T. II. p. 542.

D. 5. [529, 19.] Codex habet *ἐν ἄλλῃ τοίνοι ἄν*.

306. C. 6. [531, 5.] *τεθῆναι*. Cod. *τεθεῖνα*.

C. 7. [531, 6.] *ἀποκοπτὸν*. Saepe occurrit haec vox in nostro Ceremoniali, praesertim dictio *τράπεζα ἀποκοπτὴ*, *mensa sequestrata*, ut Latini medii aevi loquebantur, id est aliquanto spatio semota, separata, distans a reliquis, *remotior*, ut dixit Iuvenal. Satyr. VIII. 176.: *communia pocula lectus Nonalius cuiquam, nec mensa remotior ulli*. Ita. p. 346. B. 5.: *ἵσταται ἀποκοπτὸς ὡς ἀπὸ ὀργυίας μιᾶς*. Solebant illae sequestratae mensae et subsellia sequestrata altiora esse, idque ex oriente ductum. Parthorum enim reges *ἐφ' ὑψηλῆς κλίνης κατέκειντο*, et vocati amici seu convivae *χαμαὶ ὑποκαθήμενοι τὸ παραβληθὲν κυνιστὶ ἐσιτοῦντο*, ut ait Athenaeus p. 152. fine. Hic autem sequestratum scamnum syncelli humilius est, quam patriarchae; et si quidem syncellus unus esset, sedebat in sinistra patriarchae, si vero adhuc alius adesset, (nam cum tempore vulgabatur ille titulus et multi metropolitae eum adipiscebantur,) sedebat recens honoratus in dextra. Nam semper habebatur recens honorato praerogativa *τῆς προβολῆς* seu collocationis in superiore loco prae aliis eiusdem ordinis iam veteranis. De mensa sequestrata Imperatorum alibi agendi erit locus. Hic tantum notabo, in Russia quoque, quum adhuc gauderet patriarcha, hunc praesedisse in throno quatuor gradus altiori, quam reliquorum praelatorum throni essent. V. *Verändert Russlandt* p. 137.

C. 11. [531, 9.] *οἱ σύγκελοι προεισέρχονται τῶν μητροπολιτῶν*. Saepe agitata videtur fuisse controversia de praesidentia vel praecedentia inter syncellos et metropolitas, et quamvis hic definita videatur fuisse, tributusque illis super hos gradus, recruduit tamen sub Romano Argyro, ut patet e Scylitze p. 723.: *ἐγένετο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς ταραχὴ διὰ τὴν καθέδραν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδεξαμένων τῶν μητροπολιτῶν προκαθίσαι τοὺς συγκέλους ἐν τῷ συνθρόνῳ*.

D. 5. [531, 14.] *κάτωθεν τῶν μαγίστρων*. Erat quaedam proportio dignitatum ecclesiasticarum in aula Byzantina cum aulicis, ut quaedam illarum quibusdam harum essent pares: quod argumentum latius persequitur Cletorologium: sic tamen, ut semper aulicae dignitates iis ecclesiasticarum, quae sibi gradu analogae essent, praeirent. Melius ergo Graecus clerus, quam Latinus, memor erat praecepti Christi de humilitate et imitatione simplicitatis puerilis et contemnendo ambitu pompae mundanae, quamvis paupertatem non pro-

Digitized by Google

fessus; aut potius Graecos, natura non minus ambitiosos et, si libertate non caruissent, eadem ausuros cum Latinis, repressit praesentia Imperatorum. Quae sequuntur obscurius tradita non parum negotii mihi fecerunt vertenti. Quod si recte perfecero, laetabor, sin autem sinistre, non mirum. Coniectura enim magis quam certa scientia hic utendum mihi erat.

307. B. 3. [532, 7.] *Κωνσταντίνου ἐτήσιος μνήμη. Memoriae, μνῆμαι*, appellabantur solennes cum supplicationibus et agapis seu silicerniis appositis et distributis inter pauperes et apud tymbos martyrum aut in porticibus ecclesiarum consumtis celebrationes emortualium aut natalium mortis martyrum aut suorum cuique affinium annuatim iteratae. Vid. Du Cange utroque Gloss. h. v. et Muratorius in Anecdotis Graecis dissert. de Agapis veterum. Quum itaque Constantinus M. die 22. Maii obierit, institutum fuit ab eius excessu illo die annuum eius memoriae sacrum festum, idemque simul matris Helenae memoriae dicatum; vid. Menologia Graeca ad istum diem. *[In codice Graeco Basileensi N. T., scripto in usum alicuius ecclesiae, additur in margine: *εἰς τὴν μνήμην τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης*, quae duo postrema festa a Constantino et Helena instituta fuisse, ex Ceremoniali Constantini apparet. Wetsten. Prolegom. in N. T. p. 19.]* Sintne Wetstenii an Leichii haec verba, non expediam, quum ad manum non sint illa Prolegomena. Vellem clarius et uberius exposita, mihi certe non omnino pervia.

B. 4. [532, 7.] *ἐγκαίνια. Dedicatio.* Dixi de verbo *ἐγκαινίζειν* ad p. 27. C. Quando autem *encaenia* non primam quamque dedicationem, sed dedicationis renovatam memoriam notat, positum est pro *ἀνακαίνια.* Saepius celebrabant encaenia, non tantum urbium aut ecclesiarum, sed etiam natalium aliorumve dierum, quibus cuique laetum aliquid contigisset. Hinc *encaeniare*, hilaria agere, *encaenia*, munera, quae occasione talis hilaritatis ad amicos mittuntur; *encaeniare aliquem*, hilariter aliquem excipere et in lautis habere, de quibus vid. Du Cange h. v.

B. 4. [532, 8.] *τῶν ἱδρυθέντων τιμίων σταυρῶν.* Crucem figere, depangere in aliqua ecclesia, est eam dedicare, cultui divino aptam declarare, celebrandi veniam dare et initium facere. Fiebat haec crucis fixio plerumque sub initia structurae, interdum quoque aede iam exaedificata. Vid. Du Cange v. *Crucem figere* et *Σταυροπήγιον.* Celebratio igitur natalium *fixarum crucium in aliqua ecclesia* (nam una pluresve pro lubitu depangebantur) est idem atque celebratio natalis dedicationis eius.

B. 5. [532, 8.] *ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ τοῦ Βόνου.* Est in hoc

Digitized by Google

loco argumentum, Constantinum Seniorem, Leonis filium, non Iuniorem, Romani, auctorem esse huius Ceremonialis. Nam Romanus Senior vel Lecapenus, teste Cedreno p. 644., palatium prope cisternam Boni et in vico Boni construxit, idem illud, quod hic loci non ab auctore, sed a vicinia palatium Boni novum appellatur. Novum ergo potuit dici sub Constantino Seniore, at sub Constantino Iuniore iam vetustum illud erat. Accedit, quod paulo post Leonis Sapientis et Basilii Macedonis sepulcra, non recentiora, memorantur.

B. 9. [532, 10.] *παραμονῇ*. Sic dictus fuit dies proxime festum antecedens, quia fideles eo inclinante in sacras aedes conveniebant et tota nocte ibi *παρέμενον*, *manebant*, id est vigilabant et exspectabant adventum festi.

B. 10. [532, 11.] *τοὺς ἁγίους σταυροὺς*. Non de crucibus illis magnis, spectabilibus, pretiosis et insignita veneratione olim cultis, quae circumferri per urbem lustrandi causa solebant et in quibus vera crux iactabatur esse, sed de crucibus ecclesiae palatii Boni propriis intelligendum esse puto. Nam istae supra dictae processionales cruces maiores asservabantur in ecclesia palatina Deiparae Phari. Obstat tamen, quod p. 308. D. 4. dicitur magna Constantini crux, id est illa, quam Helena, mater eius, invenit, aut sane illa, quam iuxta visionem crucis coelestis fabrefieri curaverat, in aede palatii Boni stetisse.

C. 4. [532, 16.] *ξηροκήπιν*. Non ignobilis in historia Byzantina locus, de cuius situ fatisque agere mei non est instituti. Tantum rationem appellationis reddere animus est. Scilicet *ξηροκήπιον* notat *hortum nudum*, absque palatio nempe hortensi aut suburbano, quae alias adesse hortis imperialibus solebant. *Ξηρὸν* Graecis id notat, quod nostratibus *drucken* in dictione *drucken Brodt*, *panis siccus*, absque obsonio quocunque tandem. Ita *ξηροὶ λίθοι* sunt *rudia*, *agrestia saxa*, absque arte, ut creverunt sua sponte, ferro non caesa, ut vult Du Cange ad Alex. p. 268., aut *nullo caemento iuncta*, ut statuit Goar. ad Theophan. p. 329. B. ult. Ita *ξηρὸν ἔδαφος*, *durum solum*, est Cedren. p. 493. D. 8.; *ἐπὶ ξηροῖσι καθῆσθαι*, nempe *λίθοις*, Idyllio primo Theocriti, super duris lapidibus sedere, nullo stragulo, vellere virgultisve substratis. Gloss.: *χαμευνία*, *ἡ ξηροκοιτία*, *humicubatio*, cubatio in sicca dura humo, nulla substrata stragula. *Siccum vehiculum* est apud Script. Hist. Aug. T. II. p. 37., stragulis aut stramine non stratum; *πνεῦμα ξηρὸν* apud Cinnamum pag. 12. B. 10., *ventus solitarius*, quem nulla pluvia comitatur; *λόφοι ξηροί*, colles terrei aut arenacei, nullis saxis, nullis venis metallicis intermixti, sed mera terra aggesti, e quibus fluentem aquam Hippocrates maxime probat; vid. Casaubon. ad Athen. L. II.

Digitized by Google

c. 8. p. 93. Suidas v. *Διονύσιος θεοφάντωρ : μάλιστα Πρόκλος θεωρήμασι πολλάκις τοῦ μακαρίου Διονυσίου κέχρηται καὶ αὐταῖς δὲ ξηραῖς ταῖς λέξεσι. Ξηροπυρῖται* iidem panes atque *οἱ αὐτόπυροι*, tritico solo, absque alterius admixtione. Caeterum adhuc notandum *τὸ ξηροκήπιν* sic nude positum esse pro *εἰς τὸ ξηροκήπιν*, quod in Latinis expressi. Saepe omittitur *εἰς* vel *ἐν* et similes praepositiones; vid. ad 508. D. 6.

D. 4. [533, 4.] *πρὸς τοὺς τάφους.* Nam in aede SS. Apostolorum sepulti erant plurimi Imperatores et in his, qui hoc loco memorantur, Leo, Basilius, Constantinus M., ut capite 42. libri secundi constat.

508. A. 11. [533, 19.] *λιτανεύουσιν.* Est pro *λιτανεύει.* Sic paulo post *καθέζονται* pro *καθέζεται.* De hoc desultorio schemate, quod singularem et pluralem promiscue habet, alibi iam in superioribus egi.

B. 5. [534, 1.] *ἀρχοντογεννημάτων.* Sunt *ἀρχοντογεννήματα*, quos posterior aetas *ἀρχοντοπούλους* nominavit, filii magnatum, interdum quoque sanguinis regii iuvenes ad ministeria minora, non tamen ignobilia, peragenda destinati; vid. Du Cange h. v. et ad Alexiad. p. 337. fine et v. *Adelingi.* Sic enim eos, item *scutiferos* et *servientes armorum* appellabant, item *paedagogianos*, de quibus omnibus conf. Du Cange Gl. Lat. Ut hic loci archontogennemata sellas Imperatori in processione deferebant, sic etiam in Ceremon. Romano *faldistorium cum suis attinentiis portant servientes armorum, ut moris est.* Veterum quoque tyrannorum aliqui *ἠνάγκαζον τῶν πολιτῶν τοὺς μὲν διφροφορεῖν, τοὺς δὲ ῥαβδουχεῖν* etc., teste Athenaeo p. 259. E., quo in loco *διφροφορεῖν* sitne sellam gestare, ut pedisequus, quam procedenti domino et alicubi sedere cupienti substernat ad mandatum, an sit dominum in lectica ferre, in medio relinquo.

C. 4. [534, 10.] *ἀκολουθία.* Iam saepius vidimus, hanc vocem pro tota serie, ordine liturgiae occurrere. Latinis medii aevi est *sequentia* et *officium.* Ordo Rom. in ritibus paschalis convivii: *cantores ex praecepto domini pontificis cantant sequentiam, quae sit conveniens paschae modulatis organis.* Vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v., qui tamen aliter derivat. Neque vetustis Graecis ignota fuit vox hoc sensu. Alciphro p. 408. *τῆς ἑστιάσεως τὴν ἀκολουθίαν* dixit, et *ordinem convivii* Petronius. Medii quoque Latini *consequentia* pro *serie* dicebant. Lambertus Vita S. Heriberti : *favet in id ipsum tota curia una consequentia.*

C. 6. [534, 12.] *ἀνοίξεων.* *Apertio, ἄνοιξις, τὰ ἀνοίξια* sunt ritus dedicationis ecclesiae. Ad dedicationem et inaugurationem ecclesiae requiritur primum *τὰ ἐγκαίνια*, ea, quae in nova nondum consecrata ecclesia fieri debent, preces et

Digitized by Google

consecratio ecclesiae cum trinis processionibus, cum laudibus et gloria, ut loquebantur, seu hymnis et funalibus circa ecclesiam adhuc clausam; alterum ἡ ἄνοιξις, quando ad flagitationem episcopi vel presbyteri alteriusve dedicantis, extra portam narthecis cum reliquiis deponendis in ecclesia stantis, aperitur porta ab illis, qui intus sunt; tertium ὁ ἐνθρονισμὸς, quando dedicans sacerdos semet ipsum, aut alium ecclesiae illi praefuturum in throno seu sede presbyteriali in summa tribunae collocat; vid. Du Cange v. Ἄνοιξις et auctores, qui de ritibus Graecorum sacris scripserunt. Interim iuvat quae Durandus Rationalis divinor. offic. L. I. c. VI. de ritibus, quibus Latini ecclesiam dedicant, tradit, pro parte adscribere. *Quarto*, ait, *dicendum est, qualiter ecclesia dedicetur. Et quidem omnibus de ecclesia eiectis, solo diacono ibi remanente recluso, episcopus cum clero ante fores ecclesiae aquam non sine sale benedicit; interim intrinsecus ardent duodecim luminaria ante duodecim cruces in ecclesiae parietibus depictas. Postmodum vero, clero et populo insequente, circumeundo ecclesiam exterius cum fasciculo hysopi parietes aqua benedicta adspergit et qualibet vice ad ianuam ecclesiae veniens perculit superliminare cum baculo pastorali, dicens: attollite portas, principes, vestras etc. Et diaconus deintus respondet: quis est iste rex gloriosus? Cui pontifex: Dominus fortis. Tertia vero vice reserato ostio ingreditur pontifex ecclesiam cum paucis ex ministris, clero et populo foris manente, et dicit litanias* etc. Longam tractationem de sacra aede dedicanda habet Symeo Thessalonicensis a p. 114. — 125. multis capitibus, quorum indicem habet Fabricius Bibl. Gr. T. ultimo p. 64. 65., ubi inter alia cap. 118. quaeritur, quare claudantur portae, διὰ τί κλείονται αἱ πύλαι, καὶ τὸ „ἄρατε πύλας" ᾄδεται; c. 120.: τί δύναται ἡ πρὸ τῶν πυλῶν ἐγκαινίων εὐχή; Caput 124. est περὶ τῆς τάξεως τῶν ἐγκαινίων, quod, nisi brevitati studendum esset, totum transscriberem.

C. 8. [534, 13.] ἐν τῷ βήματι τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου. Pro sancto habere Graecos Constantinum M., et dies festus eius memoriae sacer, et arae ipsi dedicatae testantur. Nihil ergo, quamvis Christianus, Augusto deterioris in apotheosi conditionis fuit. Quum autem in una ecclesia multas aras habeant Graeci, necesse est, ut tribunas quoque totidem, quot aras, habeant.

309. A. 3. [535, 4.] προελεύσει τῶν ἁγίων πάντων. Festum Sanctorum omnium incidebat in festum S. Trinitatis more nostro seu in octavas Pentecostes.

A. 5. [535, 7.] μεσονηστίμου. Est omnino ἡ μεσονήστιμος *mediana* seu hebdomas Quadragesimarum media; vid. Du Cange h. v. utroque Gloss. Rectius tamen hic quidem

Digitized by Google

praecipuam istius hebdomadis partem, dominicam eius diem, intelligas, eamque nomine totius appellatam existimes, ut partem capitalem.

A. 11. [535, 11.] *δηριγενόμενος.* Ita est in membranis pro *δηριγενόμενοι*, quod praecedentia et sequentia pluralia flagitant.

C. 2. [536, 6.] *Ἀποστόλων.* Ita membranae. Contextus tamen monstrat, legendum esse *ἁπάντων*, ut in Latinis dedi. Nam Imperator ex aede SS. omnium in aedem SS. Apostolorum procedebat, patriarcha vero e patriarcheo vel S. Sophia protinus ad SS. Apostolos.

310. C. 4. [537, 19.] *ἵσταται.* Stetisse ad evangelii lectionem Imperatores, e variis Nostri locis patet; vid. p. 308. D. c. fin. Fideles quoque idem fecisse, demonstravit Valesius ad Philostorg. III. 6. Conf. Leo Allatius de libris Graec. Eccles. Bibl. Gr. Fabric. T. V. p. 24.

311. A. 7. [538, 17.] *ἐξέρχεσθαι ἀπὸ τοῦ σκευοφυλακίου τοῦ μεγάλου παλατίου.* Magnum palatium est ordinaria residentia Imperatorum et opponitur aliis urbanis et suburbanis. Quia vero sceuophylacium est tantummodo aedium sacrarum, debet hic quoque ecclesia palatina intelligi, et quidem Deipara Phari, ut e p. 312. A. 9. patet. Quapropter verba *aut et Nea* in Latinis huius paginae 311. B. 3. deleri velim.

B. 1. [538, 21.] *βαλσαμιζόμενος.* Magnam curam adhibet Graeca ecclesia in idolorum suorum cultu, neque minus Latina. Tergebant, ungebant ea singulis annis, novam quoque stolam annuatim induunt, concedere gentilibus impium ducentes. Ordo Roman. p. 572.: *crux est desuper inuncta balsamo et singulis annis eadem unctio renovatur, quando dominus Papa cum cardinalibus facit processionem in exaltatione S. Crucis.* Sic quoque pagani, qui, teste Artemidoro p. 122. c. 34., idola sua solebant *ἐκμάσσειν*, siccis pannis laneis aut linteis extergere, *καθαίρειν*, aqua, sapone, scalptris, setis porcinis sordes abluere et revellere, *ἀλείφειν*, ungere, quod Noster *βαλσαμίζειν* appellat, *σαροῦν τὰ πρὸ τῶν νεῶν καὶ τὰ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων.* Quibusdam gentilis ea erat dignitas et cura ungendi et lavandi idola. Sic Phidiae *ἔκγονοι* erant *φαιδρυνταὶ* Iovis Olympii, teste Pausania in Eleis, quorum erat statuam illam celeberrimam semel per annum abstergere et ornare.

D. 2. [539, 19.] *περιπολεύειν.* Describit Christianorum ambarvalia, qui cruce et Sanctorum reliquiis circum urbis muros et per plateas circumgestatis putabant mala omnia se averruncaturos esse. Vita S. Aniani Episcop. Aurelian. (apud Du Cangium v. *Ambulatorium*): *pontifex fisus in Domino per*

Digitized by Google

muri ambulatorium [est τὸ μεσοτείχιον, *pomoeria*, nos *Zwinger* appellamus] *Sanctorum gestans pignora.*

312. A. 1. [540, 7.] *στερεοῦντες.* Quid sit *στερεοῦν* et sicne simpliciter, an *στερεοῦν τὴν εὐχὴν* dicatur, fateor me nescire. Quod in Latinis dedi, non certa scientia, sed coniectura ductus dedi, ne omnino praeterirem intactum, et quod videretur locus imputatam sententiam, si non flagitare, saltim ferre. Favet ei certe coniecturae id, quod inter acta seu laudes et acclamationes festivas votaque felicitatis unanimi voce cantari solita esset etiam haec formula: *στερεώσει ὁ θεὸς τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν*: vid. e. c. p. 376. B. 10.: item haec: *τοῦτο τὸ βασίλειον, Κύριε, στερέωσον*, ut p. 164. D. pen. Et pondus tandem certitudinemque addit Goarus ad Euchology. p. 26., claris verbis tradens *στερεοῦν* esse preces recitare, quibus deus rogatur, ut reges confirmet, ipsamque precum formulam recitans: *ἐπουράνιε βασιλεῦ* etc., et tandem addens, Graecos sacerdotes de huius orationis vi loquentes dicere se *στερεοῦν τοὺς βασιλεῖς*, *confirmare reges*, hoc est, ut deus eos confirmet, rogare.

A. ult. [540, 17.] *ἐν δευτέρας.* Sic paulo post recurrit *ἐν παρασκευῆς.* Non insolens novis Graecis est *ἐν* cum genitivo componere. Infra p. 573. D. 2. habemus *ἐν χαμοσωρίου* pro *ἐν χαμοσωρίῳ*, *in humili et parva arcula.* Supra p. 162. B. 4. *ἐν κυριακῆς* est in membranis, quod Editor credidit refingendum esse. Procopio perquam frequens est *ἐν γειτόνων* pro *ἐν γείτοσι* vel *ἐκ γειτόνων*, *in vicinia.* Malalas T. II. p. 226.: *γενεθλίου ἀγομένου ἐν Βυζαντίῳ ἀμιξία* [id est *ἀταξία*, *tumultus*,] *ἐγένετο ἐν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν.*

D. 9. [542, 2.] *σπεκίων.* Specia, nomen vestitus haud infrequens hoc in codice, fuerunt mea sententia nihil aliud, quam quod nobis *Spitzen* sunt, Gallis *de points*, *de dentelles*, Belgis *Canten*, subtilis e candidis filis tenuissimi lini textura cum minutissimis ocellis, tessulis, rhombis, speculis, innumeris figuris intextis. Neque improbabile est, a Graeco *σπέκια*, *specia*, manasse nostrum *Spitzen*, quamvis etiam a voce Germanica *Spitze*, acies, mucro, repeti possit, quia opus hoc punctatum, dentatum prominentibus cuspidibus velut hispidum est; unde Francicae appellationes desumtae sunt. Latini medii aevi texturam hanc *tasselos* appellabant, unde Anglis remansit *tassel*, idem significans, a taxillis intextis, vid. Du Cange v. *Tasselus*, et nostrum *Tatzen*, quamvis diversae nonnihil significationis. Hinc emendandus est Anastasius in Benedicto II.: *in ecclesia B. Valentini fecit coopertorium super altare cum clavis et fascellis.* Sic vulgo editur; sed leg. *cum tascellis*, id est *taxillis*; item in Leone III.: *super altare maius fecit tetravela holoserica alythina cum astillis et rosis chrysoclavis.* Leg. *cum tascillis* vel *tassillis*, quod perinde est.

Digitized by Google

Liceat hac occasione Isidorum quoque corrigere, in cuius Glossis haec leguntur: *vasculum, discus, fasculum.* Dubito pro ultima voce *flasculum*, φλασκίον, (de qua voce supra dixi,) *lagenam vitream vini*, an *bassinum*, λεκάνην, patinam, an denique *tastulum*, quod idem est, reponam. دست et تس, [*Dast* et *Tast*, *patinam*, *discum*, *scutellam*, *missorium* significat. Sed ut redeam, unde deflexi, σπέκια est vox Latina a *speciendo*, videndo. *Specium* et *speculum* idem est. Quae ergo texturae specula, id est figuras orbiculares aut ovales, aut quadratas, aut rhomboideas referrent, (specula enim veterum omnes has figuras habuisse reperiuntur,) ea propter similitudinem specula appellabantur, sive illae figurae pertusae essent eoque perspicuae, ut sunt in speciis nostris, sive intextae aut insutae essent panno eoque opacae. Hinc est, quod specia quoque possint esse vestes ἀστραγαλωτοὶ, *tassilatae* vel *tesselatae*, quales *taliatas* appellabant et *stragulatas*, quae vox ipsissima Graeca ἀστραγαλωτὸς est, et *laculatas*. Wilhelmus Episcop. Colon. A. 1306. (apud Du Cangium v. *Fractillatus*): *monemus universos et singulos clericos, ne de caetero vestes partitas, virgatas, taliatas, scaccatas deferant*, id est ne in posterum gerant vestes, quarum una dimidia pars huius coloris, altera alterius esset, neque vestes ῥαβδωτοὺς, striatas, neque talis vel areis quadratis, neque schaccis seu tessulis rhomboideis distinctas. *Laculatas* vestes appellant Isidorus XIX. 22. et Papias illas, *quae lacus quadratos* [id est *areas*] habent *cum pictura* [id est coloribus distinctivis] *intextos aut acu additos;* vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 556. et 694. Praefero tamen priorem coniecturam, neque dubito ipsis quoque veteribus Romanis specia nostra non ignota fuisse. Specula veterum aut quadrata, aut rhomboidea, sed plerumque rotunda erant, ut ex illo Tertulliani loco de Resurrectione carnis c. 12. apparet: *retornantur* [id est rursus tornantur, rursus rotunda fiunt,] *specula lunae, quae menstruus numerus* [nempe dierum] *attriverat;* ubi vulgo male *redornantur* legitur.

313. A. 6. [542, 8.] πλοός. Ita formant Graeci: πλοῦς, πλόου, πλόῳ, πλοῦν et πλοῦς, πλοὸς, πλοΐ, πλόα. Pariter νοῦς, νοῦ vel νόου et νοὸς, νόῳ et νοΐ. Non ergo debuerat mutari apud Diodorum Siculum Eclog. L. XXI. p. 489. fine; πλοῒ καὶ πεζὶ est idem atque πλόῃ καὶ πεζῇ. Perinde novis Graecis et πεζὶ et πεζῇ scribere, et veteribus quoque fuit; πλοῒ autem vel a πλοῦς, πλοὸς potest derivari, quod saepius apud Nostrum legitur, vid. ad p. 192. A. 4., vel a πλόη pro πλόηαις, πλεῦσις repeti.

A. 7. [542, 9.] κοιλιωμένης. *Humilis, depressae.* Nam

Digitized by Google

novi Graeci *humile* *κοῖλον* appellant et augmentum perfecti participii omittunt; vid. Goar. ad Codin. pag. 98. n. 8. Et hinc dicti fuerunt *οἱ ἔξω κατάκοιλοι*, de quibus multum disputatur; vid. Du Cange h. v. Sic nempe dicebantur *οἱ ἔξω τῆς ἀναβάθρας κατὰ τὰ κοῖλα καθήμενοι*, qui extra suggestum patriarchae aliquot gradus altum in humilioribus desidebant. Liquet ex Haberti Pontificalí p. 27. B. 7. Et illinc quoque *cardinalium* titulus repetendus est. Cardinales enim non ideo sic dicti, quod *cardinalium titulorum* vel ecclesiarum, parochiarum essent presbyteri, sed quod in cardine, hoc est in ostio, aditu throni pontificalis starent aut sederent, aut etiam, quod in cardine, aditu tribunae, extra bema in solea locum haberent. Apud Eustathium in vita S. Eutychii contradistinguuntur *οἱ τοῦ βήματος* illis *ὅσοι τῶν κάτω*, qui infra bema sedent. Hos Sguropulus *τοὺς ἔξω τοῦ βήματος* appellat. Sunt tamen *οἱ ἔξω κατάκοιλοι*, *in humili sedentes*, a clero extra tribunam sedente diversi. Significatio haec vocis *κοῖλος*, *humilis*, praeterquam quod naturae respondet: nam deorsum versa, cava omnia sunt humilia: etiam vetustis Graecis non ignota fuit. Loca depressa *κοῖλα* dicebant; *ἡ κοίλη Λακεδαίμων* est in Anthologia p. 118. (598. 3.), *Lacedaemon in humili sita.* Quod in Anthologia inedita Carm. 469. est *κοίλη ἄτραπος*, est carm. 470. *καταντὲς ἄντρον*, *antrum in profundo situm.*

A. 10. [542, 12.] *παρακατιών.* Id est *παρακατιόντος* vel *παρακατιόντα*, *aliquanto ulterius progresso illo* aut *progressum;* quoad sensum *παρακάτω*, *aliquanto inferius* vel *ulterius*; vid. ad p. 332. D. pen., ubi *ὑποκατιὼν* pro *ὑποκάτω*. In Graecis Latinisque scriptoribus antiquis et novis frequentia huius enallages occurrunt exempla, et nemo in eo genere *καταχορέστερος* Nostro et Philostrato. Vel unum saltim locum adducam ex Alberti Argentinensis Chronico ad A. C. 1356.: *electores et officiales imperii veniebant super equo usque ad mensam; descendentes vero* [id est ut autem descenderant ex equis] *histrionibus et mimis dabatur equus.* Sic apud Nostrum paulo post hunc locum hac ipsa pagina C. 7. *στὰς ἐκεῖσε* est pro *στάντος* et C. ult. *περιβαλλόμενος* pro *περιβαλλομένου* et D. 5. *νεύσας* pro *νεύσαντος*; pag. 314. B. 2. *ἀσπασάμενοι* pro *ἀσπασαμένων* et p. 356. B. 12. *τῷ βασιλεῖ τεχθὲν παιδίον ἄῤῥεν* pro *τεχθέντος παιδίου ἄῤῥενος*. Possent exempla integris acervis effundi: unum tamen adhuc addam memorabile ex Georgii Hamartoli Chronico msto (apud Du Cangium v. *Κόρτη*), ubi de Constantino M. dicitur: *κτίσας ἱππικὸν καὶ παλάτιον καὶ τοὺς μεγάλους ἐμβόλους καὶ τὸν φόρον, ἐν ᾧ τόπῳ ἔστησεν ἡ κόρτη αὐτοῦ ἐπανελθὼν ἀπὸ Ῥώμης.* Duo hoc in loco sunt memoranda, unum *ἔστησεν* pro *ἔστη*,

Digitized by Google

et alterum *ἐπανελθὼν* pro *ἐπανελθόντος*; nolim tamen de non admisso quodam librarii peccato cavere.

314. C. 1. [544, 19.] *μυστικὸς*. Fueritne peculiaris aulica dignitas Mystici, an appellatus sic a vulgo et historicis, qui amicus Imperatoris familiarior esset, interioris admissionis, non novi. Satis frequenter memoratur Scriptoribus Byzantinis. Apud Leonem Grammat. p. 480. D. pen. retinuit Goar. vocem Graecam Mysticus in Latinis, ad Cedrenum vero p. 599. A. adscripsit in margine, *senatorem secretioris consilii* esse. Conf. Script. post Theophan. p. 224. C. 6. et p. 251. C., ubi memoratur aliquis *ὁ μυστικὸς καὶ παραδυναστεύων*. Ibidem p. 276. D. occurrit aliquis *μυστικὸς καὶ καθηγητὴς τῶν φιλοσόφων*. *[Ioannes Nicolaus cognomine Mysticus occurrit in cod. Lambec. iurid. 77. 1. L. VII.]* Conf. Du Cange v. *Μυστικὸς* et *Mistico*.

C. 7. [545, 3.] *δημηγοροῦντος*. De hac solenni oratione vid. dictata superius ad p. 91.

D. 3. [545, 8.] *τῆς βασιλικῆς περιουσίας*. Quinam hi sint, non exputo. Debent de protectorum genere esse, sive scholarii iam sint, sive Barangi, sive de alio quocunque genere, quos Imperator elegerit sibi perpetuos comites scutiferos, qui circa se sint, quocunque eat. Hinc *λαὸς περιούσιος* est militia cara, delecta et dilecta, militia *τῆς περιουσίας*, peculii seu peculiaris; vid. Theophan. p. 305. C., ubi ait de Iustiniano Rhinotmeto: *ἐστράτευσε χιλιάδας λ' καὶ ὁπλίσας αὐτοὺς ἐπωνόμασεν αὐτοὺς λαὸν περιούσιον*.

315. A. 10. [545, 22.] *ἐκνικᾷ*. Sic reposui pro *ἡνίκα* membranarum lectione.

A. 12. [546, 2.] *τοὺς ἀσεκρῆτας*. Illi nempe tachygraphicis notis excipere debebant sermonem ab Imperatore pronuntiatum; vid. paulo post B. 3.

C. 11. [547, 1.] *ποιή*. Ita exstat in membranis. Non dubito id compendium esse formulae usitatae: *πολυχρόνιον ποιήσει ὁ θεὸς τὴν βασιλείαν ὑμῶν*. Auctor apographi, Draudius, dederat *ποίημα*. In Latinis dedi aliquid, quod *ἐπαμφοτερίζει*, et illam simul atque hanc coniecturam exprimit.

317. A. 10. [549, 8.] *προσκύνησιν πάντων*. Dominica tertia quadragesimae seu ieiunii quadragesimalis, quod incipit a dominica Orthodoxiae dicta, Graecis appellatur *σταυροπροσκύνησις*, (vid. Du Cange h. v.,) et *κυριακὴ τῆς προσκυνήσεως*, quia Graeci tunc propositam publice in ecclesiis crucem adorant.

318. A. pen. [551, 2.] *λούσασθαι ἐν Βλαχέρναις*. Habebant Imperatores Graeci balneum domesticum et procul dubio plura in magno palatio, quae quotidie aut saepius pro more istius nationis frequentarent. Blachernense igitur illud tantummodo ceremoniae causa, ex vetere ritu, semel per

Digitized by Google

annum, aut certe oppido raro, (ut ad balneum, quod haud vulgarem sanctimoniam utentibus adderet, et benedictionem prosperitatemque largiretur, quapropter etiam infra p. 520. A. 6. *τὸ ἅγιον λοῦσμα* appellatur,) adibant. Quod si fieret, quibuscum ceremoniis fieret, hic exponitur. De balneo isto Blachernensi vid., si tanti est, inepti Graeculi commentum, quod habent notae Alemanni ad Procopium p. 83. Nam praeter ipsius rei absurditatem impingit homo quoque in chronologicas rationes. Balneum illud Blachernense diu post Iustinum fuit conditum.

319. B. 8. [553, 2.] *τὸ ἀπὸ ταωνοπτέρων ῥιπίδιον.* Inter instrumenta sacra erat quoque flabellum, e tenuibus membranis, item sindone, pennis quoque pavoninis factum, (unde *ῥιπίδιον ταωνόπτερον* et *κύκλος ταωνόπτερος* appellatur,) quo diaconus aut unus adstans aut duo ad altaris singula latera singuli adstantes diaconi muscas, dum sacra fiebant, abigebant, aut alias pulverem de sacris endytis decutiebant. Clemens Constit. Apostol. VIII. 12.: *δύο διάκονοι ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν τοῦ θυσιαστηρίου κατεχέτωσαν ἐξ ὑμένων λεπτῶν ῥιπίδιον, ἢ πτερὸν ταῶνος, ἢ ὀθόνης, ἢ ἠρέμα ἀποσοβείτωσαν τὰ μικρὰ τῶν ἱπταμένων ζώων, ὡς ἂν μὴ ἐγχρίπτωνται εἰς τὰ κύπελλα.* Pontificale Haberti p. 111. C.: *ἄλλοι δύο τῶν διακόνων λαβόντες ῥιπίδια ἵστανται ἐξ ἑκατέρου μέρους τῆς ἁγίας τραπέζης ἐκ πλαγίων καὶ ῥιπίζουσιν ἐπάνω τῶν ἁγίων μετὰ πάσης εὐλαβείας, ὥστε μὴ καθῆσθαι μυῖαν ἤ τι τοιοῦτον τῶν ζωϊδίων.* Quia igitur Imperatores cum in Graeca, tum in Latina ecclesia qualitatem diaconorum aut subdiaconorum gerebant: quapropter etiam illis licebat in Tribunam intrare, epistolam publice praelegere, instratum altaris mutare et alia talia laico non permissa peragere, ut alio loco demonstratum fuit: licebat ipsis quoque, ut nostro hoc e loco patet, flabellum tenere, eoque sacram mensam purgare; vid. Du Cange v. *Ῥιπίδιον*, et ad Alexiad. pag. 346., Vales. ad Ammian. Marcell. p. 578., Mabillon. in Museo Italico pag. XLVII. Emendemus hac occasione locum Anastasii in Nicolao I. p. 210.: *et ripidia duo* [sic leg. pro vulgato *et repidis duobus*] *in typo pavonum* [id est picta, ut caudae pavoninae instar referrent] *cum scutis* [id est tabulis, tesseris pretiosi metalli quadratis aut rhomboïdeis] *et diversis lapidibus pretiosis.* Ab his flabellis nata esse, quibus domicellae nostrae sese parant et ludunt, liquet. Habebant Imperatores Graeci assidentes sibi dormientibus puellas, quae ventum agitarent et muscas abigerent, quod ex Alexiade pag. 254. C. patet: *τὴν παιδίσκην θεασάμενον τὴν τὸν ἀέρα ἀναῤῥιπίζουσαν καὶ πόῤῥω ποι τοὺς κώνωπας ἀπωθουμένην τοῦ τῶν βασιλέων χρωτός.*

C. 3. [553, 8.] *μητατώριο.* Ita solent novi Graeci pro

Digitized by Google

μητατώριον, omissa littera finali *ν*: quem librarii nostri morem praesertim in secundo volumine religiose expressi. Nihil frequentius illi quam *καρφίο*, *σιλέντιο* et talia. Sic in specimine nostri codicis aere expresso est *καταπερίσσεια* pro *κατὰ περίσσειαν*, lin. penult. et lin. 15. *λαβδαρέω* pro *λαβδαρέων*. Paulo ante p. 315. B. 5. habebamus *γραδήλιο*. Infra p. 337. B. 9. habebimus *χλανίδι* pro *χλανίδιν*, p. 348. D. 6. *κλητωρολόγιο*, p. 380. C. *καρφίο* et *κυνοστομαῖο* et *σπιθαμιαῖο*, p. 381. B. 7. *εἰς Συρία*. In glossis nomicis Labbei est *παραβλέτιο* pro *παραβλέτιον*. Apud cl. Corsinum in libro de notis Graecorum p. 36. est *ΑΡΧΩ* pro *ΑΡΧΩΝ*, super *Ω* et ad eius latus ducta linea circumflexa, quae ipsissimum est *ν*. Nam litteram istam in codicibus msstis quoque circumflexo repraesentant. Idem Corsini Appendice ad laudatum opus pag. 28. observat, in Inscriptionibus *Psychario* pro *Psycharion* reperiri. Infra p. 342. D. 4. est *Ἀποχαβδᾶ* pro *Ἀπουχαμβδᾶν*. Apud Du Cangium Gl. Gr. p. 1111. *παραμιᾶ* pro *παραμίαν*. Ubique prostat forma *Ἀμερουμνῆ* vel *Ἀμερμουμνῆ*, quae lectio nata est ab illis, qui non intelligebant, circumflexum et vice accentus ibi fungi et litteram deficientem *ν* repraesentare. Nam plena et recta forma est *Ἀμερμουμνῆν*, *Amer Mumnin*. Ex hoc canone multa possunt veterum auctorum et marmorum loca emendari, corrupta non tam antiquis ab librariis et lapidariis, quam a typographis et editoribus nostris, qui compendium scripturae veteris non percipiebant. Non enim vitium faciunt qui litteram omittunt more sui temporis universali, sed illi, qui non addunt in libris typorum ope expressis, in quibus omitti talia non solent. Videbor aliquibus ipse mihi dicam scribere et in aliis facinus meum improbare. Et profecto aliam instititissem viam, si mihi contigisset hunc librum secundo edere. Iam vero quum primus edam e membranis, quae gemellas non habere creduntur, legem mihi scripsi eam, ut sequerer earum exemplum, quod mutet deinceps venturus aliquis editor. Ego vero et illorum et superiorum temporum mores ex auctoritate membranarum religiose reddere volui debuique. Bene enim novi, Graecos hodiernos N finale non in scribendo tantum, sed etiam in sermone omittere; neque novo id exemplo, sed veteres quoque sic consuevisse. Unde enim Latini vocum Graecarum terminationes in *ων* ultima littera mutilassent, nisi patres eorum, Aeoles et Dores, id eos docuissent? *Plato*, *Amphitruo*, item *statio*, *generatio* dicunt et similia. Sunt enim haec mere Graeca; ut a *στατὸς* fit *στατίων*, ita a *γενεράτος* fit *γενερατίων*. Neque *ν* finale solummodo, sed etiam *ς* in terminatione *ης* et *ος* omittebant. Nihil frequentius apud Lupum Protospatham, quam *Maniaci*, *Stratigo*, *Patricio*, *Anatolico*

Digitized by Google

et talia in nominativo efferre. Sic omnes Lupi aetate loquebantur et scribebant, et ex antiqua traditione loquuntur et scribunt adhuc Itali et Hispani *Paolo*, *Nicolao*, *Domingo* etc. In tabula XVIII. tomi I. Monumentorum veterum Ciampini p. 35. habetur in area 23. imago S. Bartholomei, qui strangulatur, cum inscriptione ὁ Βαρθολομε κρεμασθεὶς ἐπὶ σταυροῦ τελειοῦται. Et sic ipsi quoque veteres Graeci haud raro ς omittebant, ut ex ἄφνω pro ἄφνως vel ἀφανῶς et similibus concluditur, quorum possit immanis copia cogi, si hoc agerem; vid. ad p. 342. C. ult. dicenda. Interim unum et alterum exemplum omissi ν finalis in antiquis marmoribus subiungam in specimen, quomodo cum talibus procedendum sit. In Diario Italico Montfauconii p. 425. legitur hoc distichon cum multis aliis:

Τοῦ Διὸς Ἀλκμήνης τε γόνον τιμαῖσιν ἀέξω
υἱὸς Λασθενέος στῆσεν ἄγαλμα τόδε.

In primo horum versu littera ultima non vitio lapidarii, sed ex more vetusto abest, lectori Graece callenti suppletum relicta. Id idem censendum de inscriptione Herodis Attici, qua Triopium dedicavit, in qua ν omissum viros doctos in errorem implicuit, ut v. 6.:

τόφρα κε ταὶ Τριόπειαι ἐν ἀθανάτοις ἀλέγησθον.

Ita enim legendus ille locus est. In eiusdem dedicatione statuae Regillae v. 34. ἄνασσα legitur pro ἄνασσαν et v. 43. μὲ pro μὲν, ubi ν omissum dexteritas et prudentia legentis tacite supplere debet, non lapidarium criminari, ut neque librarium, qui *Anchialo vastavit* pro *Anchialon* exaravit. V. Script. Hist. Aug. T. I. p. 848. B. et II. 377. Rectum id est, sive librario tribuas, qui Palatinum codicem exaravit, lineam transversam *n* significantem omittenti, sive dialecto plebeiae, quae in ipsa pronuntiatione *n* et *m* et *s* finalia omittebat. Scatent talibus inscriptiones et tabula Peutingeriana. *Ad Capsu Iuliam* pro *ad Capsum I. Corintho*, *Epidauro*, *Pireo*, quae perinde saeculi Theodosiani atque decimi tertii, quo revera exemplum illud membranaceum, quod adhuc hodie superest, Colmariae ex antiquiore codice efformatum fuit, esse possunt. Nam frustra laborat V. D. demonstrare, Theodosiani saeculi membranas et litteras esse illas, e quibus tabula prodiit primum, iterumque nuperrime Viennae Austriacae. Textus ipse quidem forte Theodosium eiusve potius agrimensores habet auctores, at illud exemplum absque controversia est recentius; quod ipsa facies litterarum monstrat, exacte similis illi, qua monachi ante haec quatuor saecula suas membranas exarabant.

320. A. 5. [554, 6.] τὰ χρυσᾶ λέντια. Sunt quas veteres *lineas paragaudas* appellabant. Notus locus Codicis Theodo-

Digitized by Google

slani: *nemo vir auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas.* Lampridius in linea aurum memorat p. 972. T. I. Scr. H. Aug.: *in linea autem aurum mitti etiam dementiam iudicabat* [Alexander Severus], *quum asperitati etiam adderetur rigor*; vid. ibi doct. interpretes et ad T. II. p. 452. et p. 231., ubi *mantilibus aureis semper stravisse* dicitur Gallienus. Apud Nostrum infra p. 359. B. 5. habemus *χρυσοῦν ἐγχείριον*, *orarium* vel *sudarium aureum*, aureis filis intextum. S. Audoënus in vita S. Eligii I. 15. *lineas metallo rutilas* appellat: *habebat quoque zonas ex auro et gemmis comptas, nec non et bursas eleganter gemmatas, lineas vero metallo rutilas, orasque sarcarum* [f. leg. *saramancarum* aut *saranicarum*] *auro opertas.* Iam antiquissimis Herodoti temporibus erant lintea aurea manuciola in usu, ut ex eius L. II. c. 122. patet, ubi ex Aegyptiorum traditione refert, regem Psammetichum in regnum Plutonis vivum descendisse, *κἀκεῖθι συγκυβεύειν τῇ Δήμητρι· καὶ τὰ μὲν νικᾷν αὐτὴν, τὰ δὲ ἑσσοῦσθαι ὑπ' αὐτῆς· καί μιν πάλιν ἀπικέσθαι δῶρον ἔχοντα παρ' αὐτῆς χειρόμακτρον χρύσεον.* *[*Λινόχρυσα* tales vestes Graecis audiunt; vid. Theophan. p. 207. A.]* et *χρυσοῦφαντα*; vid. p. 320. antepen.

B. 1. [554, 13.] *πρωτεμβαταρίου. Protembatarius* est, qui *ταῖς ἐμβάταις* vel *ἐμβᾶσι*, soliis balnearibus praeest. Nam *ἐμβάτας* et *ἐμβάδας* et *ἐμβάσεις ἀπὸ τοῦ ἐμβαίνειν τοὺς λουομένους* appellant Graeci, *descensiones* Latinis dictas; v. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 691. Du Cange Gl. Gr. h. v. *Ἐμβαδὸν* [nisi potius *ἐμβαδὼν* aut *ἔμβατον* aut *ἐμβατῶν*] est Constantino Porphyr. in vita Basilii Macedonis p. 201. C. 7. phiala, lacus marmoreus, qui manantem et salientem e siphone aquam excipit. Vox *phiala* (unde nostrum *fiole*) est bene Graeca. Veteres dicebant *πύελος*. Tales lacus, in quibus lavantes natarent et se abluerent, veteres *πυέλους* et *μάκτρας* appellabant. Corrigam hac occasione locum Polybii, qui Valesio negotium creavit. Est in Excerptis Peiresc. p. 142. eumque adscribam, ut existimo legendum esse: *τῆς τῶν Ἀντιγονείων πανηγύρεως ἐν Σικυῶνι συντελουμένης καὶ τῶν βαλανείων ἐχόντων τάς τε κοινὰς μάκτρας*, (communis usus mactras seu grandes lacus,) *καὶ πυέλους* (solia) *ταύταις παρακειμένας, εἰς ἃς οἱ κομψότεροι τῶν ἀνθρώπων εἰώθασι κατ' ἰδίαν ἐμβαίνειν, εἰ ταύταις ποτὲ* (aut *εἰς ταύτας εἴποτε*) *τις καθίῃ* [nempe *ἑαυτὸν*] *τῶν περὶ τὸν Ἀνδρωνίδαν* et reliqua.

C. 4. [555, 1.] *ἡ τῆς χειρὸς τῆς Θεοτόκου ἐκτύπωσις ἐν τῷ μαρμάρῳ ἐκτετύπωται, καὶ διὰ ἀργυρᾶς περιφερείας περικέκλεισται.* Sic solent novi Graeci, ut imagini Mariae Virginis dextram manum argenteam porrectam et extra superficiem

picturae eminentem addant, ut intelligitur e Gerlachi Itinerario p. 63. cuius verba haec sunt: „*circa altare in choro* [seu Tribuna] *picti conspiciuntur Sancti Gregorius, Basilius, Chrysostomus, vultu macilento: item Nicolaus Damascenus et alii doctores ecclesiae. In summo super omnes eminet ὁ παντοκράτωρ sive I. C. cum duobus discipulorum suorum. Semper in tabulatis chori* [super foribus, quibus sanctarum nomen est] *ad dextram conspicitur imago τοῦ παντοκράτορος sive D. I. Christi cum argentea manu, e qua laminae et massulae argenteae, integros homines, nec non brachia, manus, pedes et alia membra referentes pendent. In medio stat imago Deiparae cum puerulo Iesu, dextra quoque manu argentea dives, e qua pariter tales laminae et massulae argenteae filaque aurea dependent. Ad sinistram stant imagines mulierum, quae speciem plorantium praebent, e quibus etiam donaria suspendi solent.*" Conferat cum his qui volet illos, qui de donariis veterum scripserunt, et neget deinceps, si audebit, Christianismum Graecorum esse veterem paganismum idolorum mutato nomine.

321. A. 2. [555, 18.] *τὰ ιβ' βαστακτά.* Aut sic positum fuit pro *τοὺς ιβ' βαστακτὰς*, *baiuli*, aut *τὰ βάστακτα* sunt idem atque *τὰ βάστακτρα*, *vectes*, quibus res deferuntur, (v. ad p. 267. B. 6. dicta). Posteriore modo si explices, habebit metonymia locum, *instrumentum* pro *utente* nominans. Hi baiuli possunt iam esse aut aquigeruli, qui aquam in lacum congerunt aut egerunt, *νεροφόρους* Graecis dictos, v. Du Cange v. *Aquarius*, aut qui corpus Augusti et Augustae deferunt in lecticis, aut mulos lecticarios agunt, et in universum *τῇ βασταγῇ* sarcinas imperiales et impedimenta sacra onerant, exonerant, curant, observant; vid. de bastagis et bastagariis Guther. p. 730., Du Cange Gl. Lat. h. v. et Vales. ad Ammian. Marcell. p. 83., ubi *βασταγὴν* exponit *sarcinalia principis iumenta.*

A. 3. [555, 19.] *κατὰ ἀνατολικῆς.* Ita est in membranis. Sed leg. aut *κάτω ἀνατολικῆς* aut *κατὰ ἀνατολήν.* Incertus quodnam horum amplecterer, prius arripui in Latinis.

A. 8. [555, 23.] *τὴν χεῖρα-προευτρεπίζειν.* *Ad aurum nempe cavatis dexteris accipiendum*, ut ait Amm. Marcell. p. 16. (19.) ed. Lindenbr. Alias enim protenso vestis sinu accipiebant oblata.

A. 14. [556, 4.] *μετὰ τοῦ αὐτοῦ σταυροῦ.* Ergo crux illa sic erat formata, ut in summo extremo haberet parvam patinam nonnihil cavam, qua aqua hauriretur. Russi a Graecis docti talem patinam adhuc adhibent in lustratione aquae die Luminum, ut ex allato Angli cuiusdam loco pag. 6. horum Com-

Digitized by Google

mentariorum constat, qui nostrum hunc egregie illustrat et conferri meretur.

322. B. penult. [558, 9.] ὑπὸ τῶν πολλῶν. Praepositionem ὑπὸ utrinque uncis inclusi, quod eam in membranis non invenirem, et necessariam tamen crederem. Fuisset tamen satius membranis adhaerere. Saepe Nostro desunt praepositiones, ut de μετὰ, εἰς et aliis supra p. 116. A. 10. demonstravi. Ita p. 166. A. 1. deest ἀπὸ in illa dictione ἡνίκα ὑποστρέψῃ ὁ βασιλεὺς τῆς προελεύσεως, quod idem est atque στρέψῃ ἀπὸ τῆς προελεύσεως. Ita Herodianus I. 11. initio ἄγαλμα οὐ ψαυστὸν χειρὸς ἀνθρωπίνης (omisso ὑπὸ) dixit. Ipsi quoque veteres Graeci passim ὑπὸ omittunt, et subintelligendum relinquunt; v. Hoogeveen p. 518. ad Vigerii Idiotismos, et ad p. 385. B. 9. ubi περὶ omissum fuit.

D. 5. [558, 23.] ἀνθρακιᾷ. Quum in membranis reperirem ἀνθραξ, quod non esse ἄνθραξ, *carbo*, et sensus et defectus accentus monstrabant, liquebat mihi litteram ultimam non simplicem, sed compositam seu scripturae compendium esse, quod ἀνθρακιᾷ interpretabar, aptius nihil inveniens; vid. dicta ad p. 256. D. ult.

323. A. 1. [559, 3.] γεύσασθαι. Graeci veteres γεύεσθαι *ientare* dicebant et γεῦμα *ientaculum*, novi pro *prandere* et *prandio* adhibent; v. Salmas. T. II. p. 615. Hist. Aug. Palairet. Observ. ad N. T. ad Acta XX. 11.

B. 5. [559, 16.] Ἀναργύρων. *Anargyri* dicti Sancti aliquot, et inter eos praecipue Cosmas et Damianus, qui pauperibus medicinam gratis faciebant; v. Du Cange Gloss. Gr. h. v. et Ricaut Etat présent de l'Eglise Grecque p. 148.

B. 7. [559, 18.] εἰς τὰ Παυλίνου. In tractu, in vico, in insula Paulini dicta, vel de aedibus quondam Paullini sic appellata; vid. Cedren. p. 502. D. ult. Theophan. p. 318. D. 1. et ibi Goar. et Du Cange CPl. Christ. L. IV. p. 184. *[Anargyrorum templa Dei genetrici et Blachernis proxima erant. Wagnereck. ad SS. Cosmae et Damiani vitam p. 28.]* Templum hoc erat in ipsis Blachernis seu suburbio sic dicto. In dictione εἰς τὰ, quando hoc sensu debet accipi, subintelligitur οἰκήματα vel συνοίκια vel simile quid.

C. penult. [560, 8.] Παντελεήμονος. Fuit et hic sanctus medicus; vid. Menolog. Basil. T. III. ad diem Iulii 27. Script. post Theophan. p. 269. B., ubi dicitur Romanus Lecapenus ipsius nomini ecclesiam et monasterium condidisse, it. Du Cange CPli Christ. IV. p. 173. fine.

324. B. 9. [561, 13.] τὴν ἁγίαν κάραν. Retinui vocem *cara*, id est *caput*, in Latinis, quandoquidem Latini quoque scriptores ea utuntur; v. Du Cange v. *Cara*. Rhamnusius p. 133. capitis S. Ioannis portionem CPli a Latinis expugnata

Digitized by Google

Venetias pervenisse, quod olim sub Valente Cilicia in viciniam Chalcedonis, et dein sub Theodosio maiore CPlin pervenerit et in Hebdomo fuerit dedicatum.

C. 1. [561, 18.] *ἀπομύρισμα.* Liquor vel udor e reliquiis Sanctorum exstillans. Vita Theophanis p. 9. circa fin. et p. 362. C., ubi de capite S. Ioannis Baptistae apud Edessam asservato haec narrat Theophanes: *ἡ κάρα — μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τῶν πιστῶν προσκυνουμένη εὐωδίᾳ σωματικῇ τε καὶ πνευματικῇ τιμᾶται βλύζουσα πᾶσι τοῖς προστρέχουσι ἰάματα.* Ita e sepulcro S. Demetrii apud Thessalonicam *ἀναβλύον μύρον* memorat Cedren. p. 748. B. 6. et Anna Comnena Alex. p. 60. B. ult. Cyrilli, Gortynae in Creta episcopi, sanguinem *μύρον* stillare, quod incolae spongiis excipiant, ait Contin. Theophan. p. 48. D. S. Nicolaus in Myris, oppido Lyciae, *ἀναβλύζει τὰ μύρα κατὰ τὸ τῆς πόλεως ὄνομα,* ut perhibet Constantin. Porphyrog. de Themat p. 16. A. Tales imagines uvescentes dicebantur *μυροδοτεῖν,* Theophan. p. 370. B. 7., eoque procedebant erroris Graeci, ut vel arcas humido forte in loco positas, et *λιβερὰς*, ut ait Hippocrates, id est udas, uvescentes, pro signo haberent, intus positum sanctum esse; vid. Scylitz. Curopal. p. 812. B. 8. et Du Cange v. *Ἀπομύρισμα*, *Μύρον*, *Μάννα* et *Manna* et *Oleum S. Crucis.* Manavit haec superstitio e paganismo, aut potius, ut eius alia multa apud hodiernos paganos Graecos, Christianos dictos, remansit. Veteres enim optabant quibus bene volebant, vita defunctis, ut ex eorum tumulis largo proventu flores suave fragrantes exsurgerent, per quos ipsa eorum corpora viderentur bene olere, et quibus id contingeret, eos pro hominibus habebant, qui, dum viverent, cari diis fuerint. Clare de illa persuasione testatur elegans Graeca inscriptio apud Murator. Thesaur. p. 1693., cuius haec est particula:

Ἀλλά συ, γαῖα, πέλοις ἀγαθὴ κουφή τ' Ἀκυλίνῳ
καὶ δὲ παρὰ πλευρὰς ἄνθεα λαρὰ φύοις,
ὅσσα κατ' Ἀραβίους τε φέρεις, ὅσα τ' ἐστὶ κατ' Ἰνδούς,
ὡς ἂν ἀπ' εὐόδμου χρωτὸς ἰοῦσα δρόσος
ἀγγέλλῃ τὸν παῖδα θεοῖς φίλον ἐνθάδε κεῖσθαι,
λοιβῆς καὶ θυέων ἄξιον, οὐχὶ γόων.

Tu igitur, terra, Aquilino bona esto et levis,
et ad eius latera suavis odoris ferto flores
quaecunque apud Arabes profers, quaecunque apud Indos reperiuntur,
quo de corpore bene fragrante exsudans ros
significet, ibi iacere puerum diis carum,
libationibus et suffimentis [aut sacrificiis], *non lamentis dignum.*

C. 3. [561, 19.] *σκεπαζόμενοι.* Accepi de testudine, de

Digitized by Google

qua supra dixi in ritibus Coronationis Augustorum, et Noster p. 322. B. 10. admonet. Potest tamen sensu ordinario de infula induta accipi, quam Imperatores in ingressu in ecclesiam deponebant, in exitu rursus in capite reponebant.

325. C. ult. [563, 18.] *κραματίζουσι.* Saepius hoc in codice *τοῦ κράματος καὶ τοῦ κραματίζειν* fit mentio. Est autem *κράμα* et *mixtum* deieiunatio, ientaculum, et *mixtare*, *κραματίζειν*, deieiunare; vid. Du Cange v. *Mixtum*, ubi multa huius significationis exempla attulit. Solebant nempe Graeci ieiuni ad celebrationem divini cultus et missae praecipue accedere; quia cibum gustare ante sumtam communionem pro magno crimine habent. Ne igitur nimis diu ieiunando sese fatigent, solent, antequam ex ecclesia decedant, bucellas panis aliquot et vini poculum, seu meri, seu aqua mixti, seu aromatibus, quae Latini sequiores *pigmenta* appellabant (v. Du Cange h. v.), conditi, et fructus horaeos atque dulciaria in porticus ecclesiae inferre, iisque sese reficere ad positas ibi longas tabulas, antequam domum quisque suam discedant. Imperatores Graeci, quum adhuc essent, proceres suos in metatorio suo seu capella imperiali proposito et exhibito hoc mixto seu ientaculo excipiebant, et quando die quodam festo deberent procerum aliquos ad sacras epulas adhibere, debebat tempore cramatis Atriclinus nominatim singulos, quos secum prandere aut coenare vellet Imperator, invitare, ut ex p. 421. B. 1. patet, ubi memorabilia haec verba leguntur: *δεῖ ὑμᾶς, ὦ φίλοι, ἐν τῇ βασιλικῇ τραπέζᾳ, sub regiis epulis cramatis, τοῦ κράματος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καλεῖν εἰς συνεστίασιν τῶν βασιλέων μεγιστᾶνας.* Haec est brevis idea cramatis. Iam de origine et rei et vocabuli aliquanto uberius dicendum est. Ego quidem puto, crama esse reliquias, imaginem et successionem veterum agaparum. Sentit quidem aliter Ioannes Belethus c. 119. Explicationis divini officii, qui *mixtum* hoc aut *parvum prandiolum*, (ita appellat,) perhibet metu institutum fuisse, ne acceptae eucharistiae quidquam cum saliva exspuant qui communicaverint, sed collutione hac oris omnia sacra probe detersa in ventriculum descendant. Digna sunt quae hic legantur eius verba, neque pigebit adscribere. Habet quoque huius sententiae gravem auctorem. Sed ea, cum multis eiusdem farinae aliis, debetur illis temporibus, quibus antistites ecclesiae in peius ruentis et gustatam modo libertatem atque securitatem insuetam non ferentis in eo erant toti, ut coetum suum augerent, et, quos aliis modis nequibant, asservatione gentilium rituum, sed christianis coloribus fucatorum, sibi conciliarent. Quos secuti posteriores, callidi et dissimulatores minus, sed magis ignorantes et nugaces, exhauserunt ingenium in comminiscen-

Digitized by Google

dis ineptiis, ad quas hodie nemo est qui non nauseat, et quas qui ipsi prodiderunt primi et sanxerunt, non intellexerunt, et in tuendis atque a gentilismi suspicione liberandis suis ritibus apud eos, qui quaesita ubique et ambitiose iactata mysteria non morantur. Quod studium ubi semel coepit ingenia vexare, tanto sibi quisque visus est sapientior, quanto subtilius nugaretur in exponendis causis et finibus mysteriosis actionum, nullo certo aut profecto non tam abstruso consilio institutarum. Sed audiamus ipsum Belethum. *Exponendum modo est*, ait, *de parvo quodam prandiolo, quod fieri debet ante magnum prandium in Paschate, quando communicatum est. Statutum enim est in quibusdam ecclesiis, et ubique terrarum sic deberet fieri, ut illo die panis et vinum in ecclesia haberetur, et, cum homines communicaverint, detur statim unicuique buxea panis, prius quam redeat, et paulum vini, ne forte quidpiam de sacramento in ore remanserit, quod exspuendo facile emitti queat. Posset enim facile contingere, si non statim comederetur. Quae sane laudata consuetudo omnibus probatur, sumsitque originem ex institutione B. Benedicti. Instituit namque vir ille sanctissimus ob eandem causam, ut illi, qui aliis fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellant.* H. T. Locum hunc quum primum pone Durandum (nam eius Rationali subiunctus est Belethus in edit. Lugdunensi,) et deinde apud Du Cangium v. *Mixtum* quoque legerem: non poteram satis novitatem sententiae mirari, quae censet, mixta fuisse ideo instituta, ut saporem et reliquias omnes sacramenti ex ore abstergeret, eiusque nihil quidquam sineret perire. Sed inveni deinceps auctorem antiquum et gravem Chrysostomum, qui, teste in eius Vita Palladio, p. 66. *παρῄνει πᾶσι μετὰ τὴν κοινωνίαν ἀπογεύσασθαι ὕδατος καὶ παστίλου, ἵνα μὴ ἀκουσίως τῷ σιέλῳ ἢ τῷ φλέγματι συνεκπτύσωσί τι τοῦ συμβόλου.* Sed revera successit hoc mixtum vetustis agapis, quas ob luxuriam et ebrietates et flagitia alia celebrantium infames ecclesia tandem abrogabat; quemadmodum ipsae agapae imitamentum epularum erant, quas gentiles post sacrificia sua in templis instituere solebant. Primi Patres ecclesiae, quum viderent, neque Iudaeos, neque Graecos absque ritibus pontificalibus traduci suas in partes posse, indulserunt ipsis et hostiam et sacrificium et epulas sacrificiis adhaerentes. Inde remansit in ecclesia mos in templis epulandi, de quo quum aliquoties fuisset ad nostrum Ceremoniale disserendi occasio, hic oblatam non dimittemus. Adiuncta nempe erant maioribus ecclesiis, in quas solenniter procedere statis diebus solebant Imperatores, palatia, aut ipsis potius ecclesiis sic intexta, ut partem

Digitized by Google

earum efficerent. Erat ibi metatorium, in quo desideret Imperator, quo tempore nihil ipsius praesentia opus, aut ipsi nihil in ecclesia peragendum esset, audiens hymnos et sermones, si qui recitarentur. In hoc ipso quoque metatorio crama celebrabat seu ientabat cum proceribus, antequam ex ecclesia in palatium reverteretur pransurus. Adhaerebat huic metatorio triclinium, in quo aut solus, aut cum proceribus, quibus vellet, epulabatur, si nempe vesperas in eadem ecclesia celebrare vellet et prandendi causa in palatium reverti nollet. Conf. p. 308. c. fin. 310. c. fin. 323. A. 1. et alibi. Tandem erat ibi quoque Coeton seu cubiculum, dormitorium, si pernoctare in ecclesia vellet Imperator. Huc respiciunt illa Nicetae Choniatae de Andronico verba p. 175. ult.: *ἀνεγείρας κατὰ τὸν νεὼν τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων πολυτελῆ οἰκήματα ἑαυτῷ ἀφώρισεν εἰς ἐνοίκησιν, ἡνίκα ἂν ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμενος.* Istius moris Imperatorum in ecclesiis prandendi exstant alibi quoque exempla, quorum non pauca Du Cange exhibuit in CPlis Christianae L. II. p. 136., quibus addo Leonem Grammaticum, apud quem p. 480. C. 4. haec leguntur: *προφασισάμενος ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν καὶ δειπνῆσαι εἰς τὸν ἅγιον Λάζαρον*, et Ioannem Diaconum in Chronico Neapolitano p. 304.: *Constantinus Augustus Romam venit, — dominico die processit ad S. Petrum cum exercitu suo. Omnes cum cereis exiverunt ei obviam, et obtulit super altare ipsius unum pallium auro textilem et celebratae sunt missae. Sabbato sequenti venit ad Lateranum, lavit, et ibidem pransit in basilica Vigilii.* Clerici quoque in ecclesiis convivabantur, et hoc convivium *κυριακὸν* appellabatur, teste Phavorino, in cuius lexico haec glossa legitur: *κυριακόν· τὸ ἔγκληρον ἐν ἐκκλησίᾳ δεῖπνον*, epulum soli clero destinatum et ab eo solo celebrari solitum in ecclesia. Saxius in notis ad Landulphi historiam Mediolan. ait vestigia veterum agaparum seu conviviorum ad fovendam charitatem mutuam institutorum vestigia usque ad saeculum XIV. in ecclesia Mediolanensi perdurasse, epulas nempe in ecclesiis soli clero sacra facienti indultas, amoto luxu omni et vulgi promiscui intemperantia. Solent adhuc hodie Graeci epulas funebres propinquorum suorum memoriae sacras, aut illorum martyrum natalitias, quibus ecclesia quaeque dedicata est, in porticibus ecclesiae seu in narthece celebrare, ubi longa mensa una aut plures stant, quibus dapes imponuntur et assidetur a convivantibus. V. Gerlach. Itinerar. p. 206. et Ricaut de l'état de l'Eglise Grecque p. 298., cuius verba, quoniam crama nostrum illustrant, apponam. *Au bout de huit jours* [ab exsequiis] *on leur rend une visite de charité pour les consoler de leur perte et pour les accompagner à l'église, où il se fait des prières pour le repos de l'âme du mort. Les*

Digitized by Google

hommes mangent et boivent encore dans l'église tandis que les femmes renouvellent leurs lamentations; — à la fin de la cérémonie on donne aux amis du bled et du ris bouilli, du vin et des fruits secs. Cette pratique connue par le nom de τὰ σπέρνα passe parmi eux pour être d'une très grande antiquité etc. Est sane, ut e dictis hactenus patet, mos antiquus, qui natales debet cramati et agapis. Gerlach. hunc morem sic describit p. 63., cuius verba Latine reddam. „*Post celebratum cultum divinum et distributam Agapen fiebant exsequiae foeminae cuiusdam, id est cantabatur; quem cantum populus saepe suo κύριε ἐλέησον interpolabat. Sacerdos dicebat preces, incensabat fructus, uvas passas, amygdala, legumina alia, dulciaria, in magnis lancibus in superiore parte coram tribuna exposita, interea dum Psaltes cum suis discipulis antiphonas caneret. Postremo fructus illi consecrati cum delicatissimo vino rubro inter concionem distribuebantur. Quo facto, missae datae et discessum fuit.*" Dona haec, lances inquam saturas dulciariis et vino et bellariis onustas et in memoriis Martyrum aut aliorum fidelium ecclesiae oblatas et in concione distribuendas, *κανίσκια, sportulas*, olim appellabant. Balsamo ad canon. 4. Apostol.: *τὰ ἐπὶ ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων καὶ τῶν κατοιχομένων προσφερόμενα καὶ κανίσκια λεγόμενα διὰ πολυειδῶν ὀπωρῶν κοσμούμενα τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρονται.* Sed redeo ad inceptum de cramate sermonem. Manavit ab hoc cramate seu distributione bucellae panis cum haustu vini aut bucellae vino intinctae aut cochlearis vini cum intrito vel iniecto panis frusto, antequam ex ecclesia discederetur, mos laicis poculum negandi. Nam cum vinum non male saperet sacerdotum palato, illique sibi eius accedere quod laicis decederet, non aegre ferrent, praeterea que laicis post communionem soleret in mixto haustus vini dari, putabant satis esse, si semel vinum laici gustarent, in mixto nempe; non opus esse, ut bis, in communione quoque, gustarent; verendum scilicet, ne inebriarentur. Venit tandem successu temporis etiam crama in desuetudinem, et sic factum, ut laici prorsus calice exciderent, atque pro sacramento id unum retinerent, quod Graeci *ἀγάπην* aut *ἀντίδωρον* appellant, frustum panis consecrati, quod in ecclesia Graeca solet non communicantibus distribui. Cramatis quoque species est illa largitio monachorum, de qua Goarus ad Euchologium p. 715. refert, solere eos die paschatis, peractis missae solennibus, panes, caseum et ova in ecclesia benedicere et consistentibus in narthece ante lautiorem cibum degustanda cum benedictione apponere. Ordinarie crama consistebat in frusto uno panis et haustu vini, interdum quoque addebantur *τρωκτὰ, ficus, dactyli, amygdala*, item saccharata. Menolo-

Digitized by Google

logium (apud Du Cangium Gl. Gr. p. 752.): *λαμβάνουσιν οἱ ἀδελφοὶ κλαστὸν καὶ πρὸς ἓν κρασοβόλιον ἐν τῷ νάρθηκι, καὶ πλέον οὐδὲν, accipiunt fratres crustulum et singulos cyathos vini in Narthece et nihilo plus.* Triodium in Sabbato Sancto: *εἰσέρχεται ὁ κελλαρίτης, καὶ ἐπιδίδωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἀνὰ κλάσμα τοῦ ἄρτου καὶ ἀνὰ ἓξ ἰσχάδων ἢ φοινίκων καὶ ἀνὰ ἑνὸς κρασοβολίου οἴνου.* Huc quodammodo etiam pertinet ille mos (de quo v. Casalius de Ritibus veter. Christian. p. 61.) lac et vinum dulce mixtum recens baptizatis dandi. Nam ut haec refectio conclusio rituum baptismi et velut gratiarum actio sacerdotis ad baptizatum pro suscepta fide erat: sic erat quoque crama conclusio divini officii, eoque clerus profitebatur quasi populo gratum animum ob praestitam sibi operam, et hoc quasi praemium studii dabat. Si quaeritur, unde panis, vinum, bellaria, totus apparatus ientaculi talis sumtus fuerit, coniicio procuratores ecclesiae cuiusque illas species e reditibus ecclesiae comparasse: consuevisse quoque fideles portiones panis, vini, aliarum rerum secum in ecclesiam afferre, quorum partem sacerdos sumeret sacrificio inde conficiendo, aliam agapae seu antidoro, aliam cramati destinatam. Transeamus nunc ad indagandam nominis etymologiam. Crama potuit vel ideo sic dictum fuisse, quod miscellaneis in speciebus et velut in satura quadam lance consisteret: vel quod *κεκραμμένον*, id est *infusum*, nempe vinum, exhiberetur, aut quod misceretur, id est infunderetur in eo vinum: vel denique quod vinum daretur aqua mixtum et temperatum. Habent omnes tres etymologiae speciem, sed maximam duae posteriores. *Mixtum* opponi solet *mero* et *κρᾶμα τῷ ἀκράτῳ*: v. Du Cange v. *Merus.* Suadet quoque primorum Christianorum, a quibus hic mos manavit, nota sobrietas, vinum, quod in agape fidelibus daretur, aqua mixtum et ideo *κρᾶμα* dictum fuisse, quod miscendum esset aqua et misceretur, idque Christianos maluisse, quam Graecorum gentilium *ἄκρατον*, vinum merum, quo illi in suis *ἀκράτοις* vel *ἀκρατισμοῖς*, *deieiunationibus*, utebantur. Clare id patet e loco Iustini Martyris in Apologia: *ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα παυσάμενοι τῶν εὐχῶν, ἔπειτα προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κράματος.* Est hic crama vinum meracum, sed aqua miscendum; propterea paulo post pro ea voce *οἶνον* substituit: *οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος.* Patrocinatur huic etymologiae quoque vox *εὔκρατον*, de qua v. Du Cange Gl. Gr. p. 445. Est autem *εὔκρατον* et *εὐκρὰς* more novorum Graecorum *υ* pro *γ* usurpantium idem, quod *ἔγκρατον* et *σύγκρατον*. Potest tamen a vino vel maxime meraco di-

ctum fuisse. Nam quamvis *mixtum* notat illud vocabulum, usurpatur tamen *κεραννύειν* Graecis et *miscere* Latinis pariter pro *infundere* liquorem in vas quemcunque tandem. Exempla dedit Du Cange v. *Miscere.* Homerus: *ἔλαιον θυμῆρες κεράσασα κατὰ κρατός τε καὶ ὤμων*, *defundens oleum super caput et humeros.* Hinc *κρᾶσις* est novis Graecis omne vinum, merum perinde ac mixtum, et quia meri haustu solebant deieiunare, propterea *κρᾶσιν πίνειν* ipsis est ientari, *γεύεσθαι.* Gloss. Graecobarb. (apud Du Cangium v. *πίνειν*): *γεύεται, ἢ γεύγεται, ἢ πίνει κρᾶσιν.* Constitisse autem ipsorum *ἄκρατον* seu ientaculum in haustu vini, patet ex loco Cinnami p. 158. fine, ubi Dionysius, Hunnorum dux, in arma suos ire et *σὺν εἰρωνείᾳ πολλῇ ἀκρατίζεσθαι ἐκέλευσεν, εἰς ὑγιείαν τῶν Ῥωμαίων προσιεμένους τὸ ἔκπομα, οἱ δὲ ἀναστάντες ἔπιόν τε καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγίνοντο.* Unum adhuc est quod addam de versione Leichiana huius vocabuli. Quae etsi mihi non probatur, potuit tamen V. D., ut *κραματίζειν* pro *confabulari* acciperet, inducere usus verbi *miscere* apud Latinos medio aevo, quando *miscere* simplex idem erat atque *miscere sermones*; v. Du Cange Gl. Lat. h. v.

325. D. 6. Inscript. cap. XIV. [564, 2.] *χειροτονίᾳ πατριάρχου.* De ritibus electionis patriarchae CPtani multi multa, ut Habertus in Pontificali et Du Cange v. *Μήνυμα* et *Πρόβλησις*, quos hic exscribere nolo. De voce *Patriarcha* id unum adhuc noto, repetendam eam esse inde, quod ille sit *ὁ ἄρχων τῶν πατρίων, institutorum patriorum rituum a maioribus ad posteros transmissorum*, *ἐξηγητὴς καὶ φύλαξ*, *ordinator, praeitor et custos.* Notum *τὰ πάτρια* ceremonias, instituta genti cuidam aut familiae propria notare. Plutarch. in Numa p. 24.: *ἔνια τῶν Νουμᾶ πατρίων ἀπόῤῥητον ἔχει τὸν λόγον.* Caput nostrum de reliquo illustrat, et non inutile erit conferre caput huius ipsius secundi libri 38., quod agit de electione Theophylacti in patriarcham.

D. ult. [564, 4.] *θεοφιλεστάτοις.* Hominum sacri ordinis et deo dicatorum hic titulus est, clericorum et monachorum. Reddidi *deo carissimis et dei amantissimis*, ne vim vocabuli non exhaurirem. Inest sane utraque idea. Poteram tamen posterius omittere. Graeci enim quando de talibus loquuntur, *θεοφιλεῖς* appellant, non tam ad eorum amorem erga deum, quam ad amorem dei erga ipsos respicientes, et observavit Hoeschelius ad Vitam S. Antonii, deum amantes *θεοφίλους* et *φιλοθέους*, a deo amatos autem *θεοφιλεῖς* appellari. Quamvis enim clarum sit, *θεοφιλὴς πάροδος* apud Nicetam p. 32. D. 4. esse *transitum dei amantem*, qui propter amorem dei fit, et neutri opinioni repugnet analogia, favet tamen posteriori magis. Ut *πορνογενὴς* est *a scorto*

Digitized by Google

natus, Basilicor. L. XLIX. tit. 4. c. 18., ita *θεοφιλὴς a deo amatus*. Hoc sensu Aristides T. I. p. 48. c. fin. poëtas θεοφιλεῖς dixit: *οἱ ποιηταὶ μόνοι θεοφιλεῖς εἰσι, soli sunt deo vel diis cari, καὶ παρὰ τούτων οἱ θεοὶ ἥδιστα δέχονται τὰ δῶρα.* Pariter eundem eodem loco *θεοφιλῆ* et *θεῷ κεχαρισμένον* appellat Alexander Trallianus V. 4. Iacobum Psychristam, medicum sic dictum, quod diaeta refrigerante uteretur, *μεγάλου ἀνδρὸς*, ait, *καὶ θεοφιλεστάτου περὶ τὴν τέχνην γενομένου, cui deus ex ingenti amore praeclaram in arte medica fortunam et dexteritatem raram indulsit, ἦν γὰρ θεοφιλὴς καὶ ἐπιεικὴς ὁ ἀνὴρ καὶ θεῷ τῷ ὄντι κεχαρισμένος.* De quo loco vid. Schurtzfleisch. ad Eusebii Chronicon p. 91. Olim tribuebatur ille titulus etiam Imperatoribus; deinde clerus eum in peculium accepit, titulo *τῶν φιλοχρίστων* Imperatoribus permisso. Athanasius in Apologia ad Constantium Imp.: *σὺ δὲ, ὦ θεοφιλέστατε Αὔγουστε, ζήσαις πολλαῖς ἐτῶν περιόδοις καὶ τὰ ἐγκαίνια ἐπιτελέσαις.* Deinde inter alios titulos, quibus compellabatur patriarcha coram et in scriptis, erat quoque *ἡ σὴ θεοφίλεια*, ut e Iure Graeco-Romano constat. In nostro praesenti loco datur praedicatum *θεοφιλέστατοι* metropolitis. In formula vero renuntiandi patriarcham, quam Du Cange Gl. Gr. p. 927. e Malaxo refert, datur iisdem praedicatum *πανιερώτατοι*, episcopis autem *θεοφιλέστατοι*; vid. paulo post ad 326. B. 10. dicenda.

326. A. 1. [564, 5.] *οἳ καὶ αὐτοῖς.* Ita reposui pro *εἰς αὐτοὺς*, quod in membranis est.

A. 3. [564, 7.] *τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Magna ecclesia* est eadem atque S. Sophia, et quia olim sedes patriarchatus CPtani penes eam erat, dicebantur qui ad patriarchatum illum promoverentur *ad excelsissimum et magnum patriarchalem thronum magnae Christi ecclesiae promoveri.* Sic in laudata modo formula apud Du Cangium Hieremias e metropolita Larissae in patriarcham CPtanum sublimatur his verbis, quae referre haud piget neque a re praesenti alienum est. *Ἡ θεία καὶ ἱερὰ σύνοδος τῶν πανιερωτάτων μητροπολιτῶν, τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν, τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ χριστωνύμου λαοῦ προσκαλοῦνται τὴν ἀρχιεροσύνην σου ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Λαρίσσης εἰς τὸν ὑψηλότατον καὶ μέγα θρόνον τὸν πατριαρχικὸν τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.*

A. 5. [564, 9.] *τούτους.* Hoc primum *τούτους* pertinet ad *electos*, denominatos, secundum vero proxime sequens *τούτους* ad *electores*, denominatores. Maluissem tamen pro primo *τούτους* aut *τοῦτο* aut *περὶ τούτου*; *renuntiant ad*

Digitized by Google

Imperatorem, se mandata perfecisse. Quorsum enim opus erat nomina eorum in scripto exhibere, quae iam orali relatione significassent? Nihil tamen ausus hic fui in Latinis movere, aut a Graecis discedere. De more ternos viros ad episcopatum denominandi, quorum unum primis temporibus ordinator, et deinceps Imperator eligeret, egit Habertus p. 459.

A. 8. [564, 11.] *ἐγγράφους.* Syntagma patriarchale (apud Habertum p. 477.): *ὡρίσθησαν οἱ ἄρχοντες τοῦ πατριαρχείου καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐγγράφως γνωμοδοτῆσαι, καὶ προεβλήθη διὰ προστάγματος Μάξιμος.* Vocem *πρόσταγμα* non recte accepit ibi Habertus. Est enim non, quod ipse vult, designatio nominum candidatorum patriarchatus Imperatori a proceribus patriarchei scripto exhibita, sed ipsa *πρόβλησις*, renuntiatio ex Imperatoris ore profecta, *ἡ ὁμολογία τοῦ βασιλέως διὰ στόματος οἰκείου, ὡς στέργει τὸν ἐκλεγέντα παρ' αὐτῆς ἐψηφισμένον* etc., ut ait Symeon Thessalonicensis apud Du Cangium v. *πρόβλησις.*

A. 11. [564, 13.] *εἰ δὲ καὶ μή γε* etc. Apparet ex hoc capite et hoc praecipue loco, *τὴν πρόβλησιν* seu renuntiationem Imperatoris non fuisse meram, ut Symeon Thessalonicensis vult, *συγκατάθεσιν*, assensionem et contestationem suae acquiescentiae in proposito candidato, sed pleno cum iure constitutionem eius, quem pro suo libero arbitrio, a clero commendatum nec ne, velit iubeat patriarcham esse. Voluerunt quidem Graeci sacerdotes iugum hoc dependentiae suae a potestate saeculari excutere, verbisque captiosis illuc viam sibi sternere studuerunt: sed aeque illis atque Latinis non successit. Verba Symeonis haec sunt. Ait Imperatorem hunc ecclesiae honorem habere, ut profiteatur ore suo, in actu renuntiationis, *ὡς στέργει τὸν ἐκλεγέντα παρ' αὐτῆς ἐψηφισμένον, τὴν ἐκκλησίαν ποιμαίνειν καταδεξάμενον, καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τῇ δωρησαμένῃ τούτῳ τὴν βασιλείαν, ἔχει* [gratum et acceptum habet,] *καὶ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπον ΚΠ. νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην, οὐ μὴν ἐνεργεῖ αὐτὸν αὐτὸς, οὐδὲ δίδωσι τούτῳ τι, ἀλλὰ συμφρονεῖ καὶ ἐπακολουθεῖ τῷ ἔργῳ.* Falsa sunt haec postrema: *non tamen in functionem et exercitium muneris eum ipse Imperator immittit, neque dat ipsi quidquam, sed consentit et acquiescit rei iam antea perfectae ab aliis, velut pedisequus pone sequens.* Si vera haec sunt, nemini unquam ullam dignitatem saecularem contulit Imperator, sed ab ipsis honoratis arreptam tantummodo consensu suo, quem negare non potuerit, confirmavit. Eadem enim formula, qua dignitates et officia quaecunque alia conferebat: *Nostra per Deum maiestas creat et renuntiat te talem vel talem*, patriarchatum quoque conferebat. Quae mentiendi impudentia illud

affirmare ad clerum pertinere, et a solo clero tribui, quod ni quis ab Imperatore acceperit, nunquam obtineat; cuius collationi sola voluntas et edictum Imperatoris intercedere valet. Aliquanto modestius et verius Nicephorus Gregoras L. III.: *Ἀρσένιος ἱερᾶται καὶ πατριάρχης χειροτονεῖται κοινῇ τῶν τε ἀρχιερέων γνώμῃ καὶ ψήφῳ, καὶ τοῦ βασιλέως τὰ μέγιστα συναινοῦντος καὶ ἐπικυροῦντος, ὡς ἔθος ἐστὶ, τὴν ἀρχιερωσύνην.* Recte vero addit *τὰ μέγιστα*, *quod rei caput est.* Nam in voluntate et assensu Imperatoris vertebatur totius negotii cardo.

B. 9. [565, 1.] *ἡ θεία χάρις.* Solennis formula in ordinationibus seu promotionibus ecclesiasticis, et tanti ponderis, ut absque ea ordinatio irrita et nulla sit; v. Habert. Pontif. p. 118. Unde apparet, apud Cedrenum p. 449. B. 2. post *ἐκπεφώνηται*, non post *ἐπίσκοπον*, ponendam esse maiorem distinctionem. Habet tamen Codinus aliam, cui haec formula deest, hanc nempe: *ἡ ἁγία Τριὰς διὰ τῆς παρ' αὐτῆς δωρηθείσης ἡμῖν βασιλείας προβάλλεταί σε ἀρχιεπίσκοπον ΚΠ., νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην.*

B. 11. [565, 2.] *τὸν εὐλαβέστατον τοῦτον.* A pronuntiante haec verba debebat identidem pro varia qualitate subiecti addi character ordinandi patriarchae, quem hactenus quisque gesserit, *ἱερέα* aut *ἱερομόναχον* aut *πρεσβύτερον*, *ἐπίσκοπον*, *ἀρχιεπίσκοπον*, *μητροπολίτην*, aut denique *σύγκελλον*. Titulus *εὐλαβέστατος* erat minoribus gradibus ecclesiasticis proprius. Concil. VI. Act. 12.: *οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ εὐλαβέστατοι κληρικοὶ οἱ ὑπὸ τὸν θρόνον τυγχάνοντες τῆς Ἀντιοχέων πόλεως.*

C. 5. [565, 5.] *παρακρατούμενος.* Verbum *παρακρατεῖν* significat aliquem medium interceptum a lateribus tenere, ut elabi nequeat. Eleganter M. Antoninus Philosoph. Imp. XI. 18.: *τὸ πνευμάτιόν σου καὶ τὸ πυρῶδες πᾶν ὅσον ἐγκέκραται — παρακρατεῖται ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ συγκρίματος.* Hoc modo quos honorare vellent, deducebant comites, praesertim si quis ad Imperatorem adducendus esset, medius interceptus a duobus brachia eius tenentibus coram sistebatur; quod honoris sub specie vere erat Imperatoris securitati prospicere. Hodieque mos ille in aula Turcica observatur, in quam e Graeca cum multis aliis traductus fuit. *Singuli*, ait Busbekius Epist. I. p. 71. de se suisque comitibus ad Solimannum deductis, *ut ingressi sumus, ad eum a cubiculariis eius deducti sumus, brachia nostra tenentibus. (Ita enim fert eorum consuetudo ab eo tempore, quo Croata quidam in vindictam domini sui interfecti, Marci, despotae Serviae petito colloquio Amuratem occidit.) Posteaque, veluti deosculata eius manu, ad parietem oppositum cessim ita sumus reducti, ne illi ter-*

Digitized by Google

gum aut ullam posterioris corporis partem obverteremus. Potest illa ratio, quam allegat Busbekius, Turcas cautos fecisse, et eo magis hunc morem suasisse. Sed procul dubio manavit in aulam Turcicam e Graeca. Illa enim se ad huius exemplum plurimis in rebus formavit. Saepius apud Nostrum fit mentio patriarchae a silentiariis tam in accessu ad Imperatorem, quam in recessu, *παρακρατουμένου*; v. p. 18. B. 13. Luitprandus Histor. VI. 2. se ipsum ait *duorum eunuchorum humeris incumbentem ante Imperatoris praesentiam deductum fuisse.* Id idem in se quoque instituebant Romani pontifices. *[Ordo Roman. I. de missa pontificia p. 15.: *descendit pontifex de sede cum primicerio notariorum et primicerio defensorum tenentibus ei manus,* et p. 141.: *tunc surgit dominus pontifex a duobus sustentatus in processione progrediens, sicut mos est.*]* In collectione tabularum Ferriolensium tab. 87. exhibetur imago sponsae Armenicae, quam duae amicae paranymphae mediam interceptam ad ecclesiam deducunt marito copulandam, tenentes eam utroque brachio, sed manibus non nudis, sed pretioso manucciolo velatis. Vita S. Nili iunioris p. 152.: *κρατήσαντες αὐτὸν ἀμφοτέρωθεν τῶν χειρῶν ἀνήγαγον εἰς τὸ πατριαρχεῖον καθίσαντες αὐτὸν μέσον.* Sed praecipue elegans et memorabilis est locus Sguropuli in Hist. Concilii Florent. sect. IV. c. 5.: *διερχομένων οὖν ἡμῶν τὰς ὁδοὺς, ἐκρατεῖτο ὁ πατριάρχης ἀπὸ τῶν ἀγκάλων, ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους παρὰ τοῦ Κορώνης Χριστοφόρου εὐπρεπέστερον, ἀπὸ δὲ θατέρου παρὰ τοῦ Πορτουγάλου ἄκροις δακτύλοις, καθὼς εἰώθασιν οἱ Λατῖνοι πρεσενταρίζειν.* Ergo minus decorum reputabatur Graecis alicui tantum extremos manus articulos non tam apprehendendos, quam tangendos, solummodo, in speciem, Latino more, porrigere, decentius autem, ut Graeci ipsi faciebant, suum brachium alterius brachio subiicere et circumplicare et sic ipsum ducere. Vetustus ille mos est et ad Byzantinos a Romanis venit. Legitur enim in vita Caracallae T. I. Script. Hist. Aug. p. 710., eum e Capitolio, ubi pro suscepto recens imperio Iovi Capitolino gratias egerat et vota fecerat, in palatium rediisse *innitentem* [*παρακρατούμενον*] *Papiniano et Chiloni*, ambobus praefectis praetorio. Plerumque qui alterum sic deducerent, ipsi erant dignitate suppares; interdum etiam aequales, ut apud Nostrum p. 363. B. 11. Heraclius iunior, e Despotae dignitate in Caesarem evehendus, dicitur in solenni ad ecclesiam processione ivisse ad latus maioris fratris sui Constantini, ab eodem *παρακρατούμενος.* Significetne idem Gervasius verbo *Subascellatus* apud Du Cangium Gl. Lat. h. v., viderint quibus volupe et locus ille ad manus fuerit integer.

C. 11. [565, 13.] *ὁ ὑποψήφιος.* Sic appellatur, quem

Digitized by Google

Latini *electum* dicunt, id est suffragiis et spe muneri alicui sacro civilive, sed sacro praecipue, destinatus, nondum tamen ordinatus, renuntiatus aut investitus, ille, ad quem pertinet *ἡ ὑποψήφισις* vel *τὸ ὑπεψηφίσθαι*, altera denominatio, priori subiecta et submissa. Clericorum enim denominatio *ψῆφος*, *suffragium*, simpliciter dicitur, et *ψηφίζεσθαι*, *votare*, ut sic dicam, dicuntur clerici, quando candidatos tres denominant et proponunt Imperatoris delectui velut habiles et dignos. Imperator autem dicitur *ὑποψηφίζεσθαι*, *subvotare*, id est *postvotare*, quando unum aliquem a clero denominatorum aut alium aliquem ipse denominat et ordinari iubet; et talis denominatus *ὑποψήφιος*, id est *subvotarius*, *postvotarius*, secundo voto designatus dicitur. Usus hic, quem dixi, verbi *ὑποψηφίζεσθαι* clare patet in illis Ioannis Cantacuzeni p. 859. A.: *τοιγαροῦν ζητήσεως προκειμένης περὶ πατριάρχου, τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἀποδίδωμι οὐχ ὑμῖν μᾶλλον ἢ τῷ θεῷ, ᾧ μελήσει μάλιστα τὸν καλῶς τῆς ἐκκλησίας προστησόμενον ἀποκαλύπτειν· ὕστερον δὲ καὶ αὐτὸς ἕνα τῶν τριῶν ὑποψηφιοῦμαι, ὥσπερ ἔθος.* Est ergo *ὑπὸ* in hac compositione idem quod *ἐπὶ*, *super*, *post* aliud quidquam praecedens.

D. 2. [565, 18.] *ὀπισθοποδοῦσιν*. *Cessim se recipiunt*, ut ait Busbekius loco modo laudato, ne posticam praebeant venerabili consessui spectandam. Quorsum autem et quoad cesserit Imp., patet ex p. 567. C. ult. ubi dicitur Imp. parumper retro cessisse *μέχρι τοῦ ἀργυροῦ κίονος τοῦ κιβωρίου*. Ergo intra altare et cancellos tribunae perficiebant ordinationem sacerdotes. Mos idem adhuc a Turcis observatur, Graecorum exemplo doctis, ne honoratiori, aut cui quis honorem habere velit, tergum obvertat, sed retro in vestigia sua vultu irretorto eat. Idem Busbekius alio loco p. 14. salutationem Ganizarorum sic describit: *ubi in coenaculum erant admissi*, ait, *capite demisso me salutabant. Inde propere et paene cursim accedentes vestem mihi aut manum, veluti deosculaturi, tangebant, fasciculumque hyacinthorum vel narcissorum obtrudebant*, [*ὀσφράδια* Nostro sunt,] *et mox pari fere celeritate recessim ad fores, ne mihi tergum obverterent, regrediebantur; id enim institutis eorum habetur indecorum. Ibi summa cum modestia compositis ante sinum manibus* [*χερσὶ δεδεμέναις*] *terramque intuentes tacite adstabant, magis ut in iis monachos nostros agnosceres, quam milites.* Noster id *ὀπισθοποδεῖν* uno verbo et *ὀπισθοφανῶς ἀπέρχεσθαι* dicit p. 101. D. 2., item p. 85. B. ult., et p. 353. B. 7. habet *ὀπισθοφανῶς ἀπάγειν*. Xenophon, si bene memini, *ἀναποδηδὸν* et *ἀναποδίζεσθαι* dixit. Caeterum non licebat Imperatoribus electioni interesse, ne auctoritate sua scilicet clerum terrerent et ad electionem vitiosam pertraherent aut cogerent; clerus vicissim nolens volens

Digitized by Google

alium, quam vellet et iussisset Imperator, non eligebat, libere tamen eligebat. Sic mimum ludimus, sacrum hi, profanum alii. Conf. Sigon. de regno Italiae p. 22. v. 49. ad A. 595.

327. B. 2. [566, 13.] *ἐπὶ τοῦ Σολομωντείου θρόνου.* Ita dictum fuit solium, super quo sedentes Imperatores legatis exteris aures praebebant, ob leones per eius gradus ad instar throni a Salomone, rege Iudaeae, facti et usurpati, utrinque dispositos. Thuanus ad Ann. 1606. de Pseudodemetrio, Russiae tyranno, narrat, obiectum inter alia ipsi fuisse, *quod thronum ex argento inauratum sibi fabricari iusserit, cuius latera seni leones hinc inde gradibus divisi ambiebant, quo fastu nullus decessorum fuerat usus.* Potuit in hac appellatione simul quoque partem habuisse illius aevi mos, quo miranda quaevis et spectabilia opera *Salomonea* appellabant. Ita Nicetas L. III. Isaacii Angeli, declaraturus eius opulentiam et largitatem in distributione dapum, mensam ipsi tribuit Salomoneam, inter alia thrasonica et ampullosa dicens: *εἶχεν ἀτεχνῶς τράπεζαν Σολομώντειον.* V. Du Cange Gl. Lat. v. *Salomo*, ubi inter alia citat ex Guilielmo Bibliothecario, Stephano VI. locum hunc: *contulit ibidem cantharam exauratam unam, Salomonem unum, regnum aureum unum cum gemmis pretiosissimis* etc. Fallitur procul dubio Du Cange, quando hoc in loco *Salomonem* significare ait librum Salomonis, Proverbia forte, aut alium, et *regnum* libros Regum. *Regnum* est corona, de qua significatione alias agimus; *Salomo* autem idem est atque *amula.* سَلْمٌ est situla *μόνωτος.* Est ergo vox Arabica. Ex altero autem, quem Du Cange proxime citat, loco Monastici Anglicani clarius patet, medio aevo pretiosa et artificiosa quaeque opera Salomoniaca appellari consuevisse. Est autem ille: *duas patenas argenteas cum duobus urceolis pretiosissimis ex operibus Salomonis.* Tertium, quem ibidem, sed contractius, integriorem sub voce *Fortera* ex Antonii Yepez Chronico Ord. S. Benedicti citat, non possum facere quin illustrem. *Vendant illos vasos vel forteras Salomonaticas in duplum pro plata, et illas alias illo valente, et toto pretio donent illud ad dona Auria et illa dispendat illud in opera de S. Maria pro mea anima, et de meo seniore.* In his barbaricis *vasi* valent opera aurea et argentea caelata et pretiosa. *Forterae* autem per transpositionem dictae sunt pro *fotrerae* vel *fodrerae*, *fourrires*, panni pretiosi foderati, pellibus murium exoticorum pretiosis et unionibus ornati. Haec *Salomonatica* appellat ista charta, quod et pretio rerum exoticarum et artificio compositionis essent rara atque admiranda, et viro, qualis Salomo tunc temporis habeba-

Digitized by Google

tur, digna. Sensus autem istius loci hic est, si quis aliquanto meliore Latinitate reddere velit: *vendant illa vasa et pellitas vestes pretiosiores duplo pretio materiae eorum, sic ut ars operum et raritas tantidem redimatur atque ipsa materia valet: caetera vero minus artificiosa vendant pretio suo, quoniam ingenium artificis nativo eorum valori nihil addidit. Nummos inde confectos omnes exhibeant Dominae Auria, quae in ecclesia S. Mariae et Domini nostri dedicet, in salutem animae meae.* More itaque saeculi sui locutus fuit Muhammed in Alcorano, quando miranda quaeque et stupenda opera Salomoni tribuit, eaque illum non sine geniorum opera confecisse fabulatur. Quod sequuti Arabes imitati deinceps fuerunt. Testatur de illo more locus quoque Lamberti Ardensis apud Du Cangium v. *Platura* (pro quo reponendum est *plastura*, gypsatum tectorium, *Stuccaturarbeit*). *Capellam* ille memorat *Salomoniaco tabernaculo in plastura et pictura assimilatam.*

328. A. 4. [567, 22.] τοῖς. Pro τοὺς. Idiotismus ille est novae Graeciae, dativum pro accusativo usurpantis; vid. ad p. 390. C. 6.

C. 10. [569, 1.] ἄρχονται βρυχᾶσθαι οἱ λέοντες etc. De spectaculis, quae hic commemorantur, aureis, vel potius ligneis deauratis, organis, leonibus rugientibus, arbore aurea et insidentibus ipsi aviculis variis varie cantilantibus videndi Cedrenus p. 544. D., collata p. 568. B., Du Cange ad Zonar. p. 79. et CPli Christ. p. 128., a quo allatos locos Constantini Manassis et Luitprandi praecipue insignem, qui puerilem hanc comoediam ipse spectavit et audivit, non exscribam, contentus unum citasse Leonem Grammaticum, qui p. 450. B. nominat inter alia δένδρον χρυσοῦν, ἐν ᾧ στρουθία ἐφεζόμενα διὰ μηχανῆς μουσικῶς ἐκελάδουν. Ita ibi legendum est. Sed addam insignem Abulfedae locum, e quo apparet, ineptias illas Chalifarum quoque Bagdadicorum aulam invasisse et aut illuc a Graecis, aut illinc ad Graecos transmigrasse, aut eodem tempore utramque regiam sedem corripuisse. Unde mirum non est, si porro a Graecis ad aulas quoque principum occidentalium pervasit puerilis ille sapor. Narrat autem Abulfeda, anno aerae Muhammedanae 305. seu Christi 917. venisse legatos Imperatoris Graeci, id est Constantini nostri Porphyrogenneti, quos nominat Leo Magister p. 476., in aulam, ubi excepti fuerint haud vulgari pompa, quam sic describit:

وفيها قدم رسل ملك الروم الى بغداد فلما استحضروا عبى
لهم العسكر وصفت الدار بالاسلحة وانواع الزينة وكان جملة
العسكر المصفوف حينيذماية الف وستين الف ما بين راكب

ووقف الغلمان الحجرية بالزينة والمناطق المحلاّت ووقف الخدّام الخصيان كذلك وكانوا سبعة الاف خادم اربعة الاف خادم ابيض وثلاثة الاف اسود ووقفت الحجّاب كذلك وهم حينيذ سبعماية حاجب والقيت المراكب والزبارق فى دجلة باعظم زينة فزيّنت دار الخلافة وكانت الستور المعلّقة عليها ثمانية وثلثين الفا ستر منها ديباج مذهبة اثنى عشر الفا وخمسماية وكانت البسط اثنين وعشرين الفا وكان هناك ماية سبع مع ماية سبّاع وكان من جملة الزينة شجرة من ذهب وفضة تشتمل على ثمانية عشر غصنا وعلى الاغصان والقضبان الطيور والعصافير من الذهب والفضة وكذلك الاوراق من الذهب والفضة والاغصان تتمايل بحركات موضوعة والطيور تصفر بحركات مرتبة وشهد الرسول من العظمة ما يطول شرحه واحضر بين يدى المقتدر وصار الوزير يبلغ كلامه الى الخليفة ويردّ الجواب عن الخليفة

Eodem anno Bagdadum veniebant Imperatoris Romanorum legati, quos incredibili cum splendore excepit suarumque divitiarum admiratione implevit al Moctader. Nam quo die illos ad se venerandum evocabat et admittebat, iusserat exercitum in acie et armis stare. Totum palatium et armorum et variae pompae instructum collucebat ostentatione. Totus exercitus, pedestris cum equestri, sic in Armate stans conficiebat centum et sexaginta capitum millia. Adstabant Aguri cubicularii [designat protospatharios et protectores] *in splendidissimis mutatoriis et cingulis auro gemmisque illustribus. Pariter adstabant eunuchi numero septies mille, quorum quater mille candidi, reliqui nigri coloris erant. Tandem etiam processerant ostiarii septingenti. Dromonia et chelandia splendidissimo in apparatu missa fuerant in Tigridem. Quantum ad ornatum palatii Chalifici, suspensa ibi fuerant velorum 38. millia, quae inter blattea aurifrisiata erant duodecies mille et quingenta. Tapetum instratorum numerabantur bis et vicesies mille. Conspiciebantur ibi centum leones, singuli cum singulis suis magistris. Inter reliquam pompae suppellectilem erat aurea partim et partim quoque argentea arbor in octodecim ramos maiores diducta, per quos et reliquos minores aves diversae formae sedebant, aureae et argenteae. Folia pariter huius arboris ex utroque metallo erant facta. Ut rami ma-*

Digitized by Google

chinis acti librati certa lege nutabant, sic etiam aves, demensis quoque et inditis arte organica modulis, pipulabant. Haec et alia plura magnarum opum illustria documenta, quae singula percensere nimium et taedio esset, postquam vidisset Graecae legationis princeps, exponebat mandata sua coram al Chalifa, internuntium Waziro agente. Hactenus Abulfeda. Facile liquet, hanc arborem esse reliquias platani aureae Xerxis, olim Graecis tantopere celebratae, sive ea manserit in aula regum Persarum et cum ipsorum regno ad Saracenicos Chalifas immediate et ab his ad Graecos, sive inverso ordine a Persis ad Graecos primos et ab his ad Saracenos transierit. Id certum est, a Graecis in ulteriorem occidentem, in ipsam nostram Germaniam penetrasse hanc pompae et divitiarum ostentationem. Lego enim in historia Saxonica, Henricum Illustrem anno 1265. in torneamento apud Nordhausen instituto arborem argenteam spectatum exposuisse. Chronicon Veterocellense T. II. Scriptor. Rer. German. Menkenii col. 405.: „hic princeps inclitus, magna laude dignissimus, inter omnes principes Alemanniae ditissimus et virtute famosissimus, quoddam forestum, arboribus viridibus consitum, in Thuringia prope civitatem regiam Northusen mirabili pulchritudine construi fecit, ubi tanquam alter Assverus cunctis regni Alemanniae optimatibus convocatis divitias regni sui ostendit. Nam arte fabrili ex auro et argento arborem factam mirae pulchritudinis ibidem collocari fecit et siquis comitum, baronum, militum in hastiludio hastam suam super alio fregit, mox folium argenteum de arbore in signum virilitatis pro merito obtinebat: quisquis vero socium seu comparem de equo deiecerat, ipso persistente, mox folium aureum de dicta arbore in signum virtutis assequebatur." Sed aberant ab hac arbore ridicula et puerilia ludicra, cantilantes aviculae et rugientes ad risum leones. Dixi paulo ante, ab his leonibus dictum fuisse hoc solium Salomoneum. Et dubitari ea de re non debet. Erat tamen in more positum gentibus vel illis quoque, quibus Salomonis et Iudaeorum prorsus ignota erant instituta, Persis puta et Graecis, ut thronis regum suorum protomas ferarum apponerent pro sustentaculis. A Persis docti imitati fuerunt Graeci, ab his Romani. Didici hoc ex insigni loco Diodori Siculi T. II. p. 278., quo solium illud magnificum, sive castrum doloris aut lectum paraturae malis appellare, Alexandro M. vita defuncto ab eius ducibus dedicatum, copiose describit. Quem locum utinam transferre huc totum et ad Nostri Ceremoniale applicare et uberius exponere per instituti mei rationes possem. Allegabo igitur tantummodo locos illos dictae periochae, qui proprie ad rem praesentem faciunt. Ait igitur Diodorus, fuisse ibi conspicuum solium au-

Digitized by Google

reum', θρόνος χρυσοῦς, τετράγωνος, ἔχων τραγελάφων προτομὰς ἐκτύπους, ἐξ ὧν ἤρτηντο κρίκοι χρυσοῖ. Aliquanto post addit: *παρὰ τὴν εἰς τὴν καμάραν εἴσοδον ὑπῆρχον λέοντες χρυσοῖ, δεδορκότες πρὸς τοὺς εἰσπορευομένους.* Tandem, *τῶν δ' ἀξόνων*, ait, *τὰ προέχοντα χρυσᾶ κατεσκεύαστο, προτομὰς ἔχοντα λεόντων, σιβύνην ὀδὰξ κατεχούσας.* Thronum Iulianae apud Lambecium et Du Cangium diss. de nummis aevi medii T. II. sustinent aquilae duo, sellam consulis in diptycho ibid. T. I. rictus leonum.

329. A. 2. [569, 11.] *ἀποκινῆσαι ἐξελθεῖν.* Videri possit posterius scholion esse prioris verbi. Sed non opus ea suppositione. Commode enim subintelligitur *ὥστε: ἐν τῷ ἀποκινῆσαι αὐτὸν*, *dum procedit e loco suo*, *ὥστε ἐξελθεῖν*, *ea mente*, *ut palatio exeat.*

A. 12. [569, 19.] *ὅσοι ἂν θέλωσι φίλοι.* Aut excidit e membranis, aut tacite supplendum est *εἶναι*: *ὅσοι ἂν θέλωσιν* [id est *μέλλωσιν*] *εἶναι φίλοι.* De usu verbi *βούλεσθαι* et *θέλειν* pro *μέλλειν* dixi ad p. 173. C. 6. et de v. *φίλοι* pro *hospites* p. 82. A. 10.

C. 4. [570, 12.] *ἐπὶ Κωνσταντίνου* etc. Quum dicatur horum ex aula Bagdadica legatorum receptio contigisse mense Maio Indictionis IV., regnantibus simul Constantino patre et Romano filio, Porphyrogennetis, efficitur, id contigisse A. C. 946., adeoque iam tum coronatum fuisse Romanum, quem Du Cange demum anno 948. collegam imperii a patre fuisse renuntiatum perhibet in Familiis Byzantinis. Chalifa, qui tunc temporis apud Bagdadum sedebat, erat المطيع, *Almothius.* Sed legatio sub Al Mostacfio المستكفى Bagdado excesserat; si modo unquam Bagdado et non potius Tarso recta excesserit. Ad quem autem spectabat tunc temporis Tarsus seu Cilicia? Quandoquidem Tarsenses hi legati non a minore quodam Amiro, sed nomine Amiril Mumenine vel Chalifae missi leguntur, necesse est Tarsum tunc temporis ad Buiidas et quidem ad Moezzoddaulam, Chalifatus Bagdadici procuratorem vel Amiralomaraum, pertinuisse. Absque hoc loco esset, credidissem alias Tarsum tunc temporis sub ditione aut Hamdanidarum aut Achschidi, reguli Aegypti, fuisse.

C. 10. [570, 14.] *περὶ ἀλλαγίου.* Negotiandae, id est conciliandae et efficiendae causa permutationis captivorum utriusque partis. De hoc pacto permutandorum captivorum et colendae pacis procul dubio narrat Continuator Theophanis Constantinianus p. 275. D., dicens, Constantinum, exstincto Romano Lecapeno et amotis usurpatoribus, solum imperio gaudentem cogitasse de redimendis Christianis ex aerumnis vinculorum apud Saracenos. Propterea Ioannem Curcuam et

Digitized by Google

Cosmam Magistrum in Asiam ad Tarsenses misisse, qui negotium hoc confecerint apud fluvium Lamum. Pulchre concordant haec chronologiae nostrae. Romanus senior decessit exeunte a. 944. Sub initia anni 945. deturbavit et in exilium egit Constantinus Romani filios, rivales et usurpatores imperii sui. Credibile est, eum eodem anno paulo post id factum Romano filio stemma imposuisse firmandi regni sui causa; et liberum his curis cogitasse de redimendis Christianis, legatosque suos eam ob rem Tarsum expediisse aestate aut autumno anni 945., cum quibus redeuntibus vicissim Tarsenses CPlin migraverint vere anni 946. redimendorum captivorum causa suorum gentilium. Caeterum vocem *ἀλλάγιον* varie vertunt interpretes. Goaro ad Codinum p. 32. n. 53. *globum, agmen militum*, (qua de significatione paulo post plura dicentur,) Fabrotto Gloss. Cedren. *permutatio pecuniarum*, interpreti Leonis Grammatici p. 491. C. 12. vertitur *foedus*, quod videtur etiam ibi significare; sed p. 505. B. pen. est procul dubio *permutatio captivorum*, ut in nostro hoc loco et apud Cedren. p. 540. B. Interdum simul hoc est et illud. Cohaerere enim solent captivorum permutatio et foedus. De archonte allagii, de quo disputant Goarus l. c. et Du Cange v. *Ἀλλάγιον*, breviter monendum est, eum fuisse praefectum *τοῦ ἀλλαγίου*, illius cohortis, quae ad custodiam palatii et sacri corporis semel per diem et noctem, aut quoties placuerit principi ordinatumque fuerit, *ἀλλάσσει*, cum altera, quae defuncta hactenus fuit eodem officio, *vices permutat* easque, usque dum ab alia succedente suum in locum liberetur, usque ad tempus *τῆς ἀλλαγῆς καὶ διαδοχῆς*, gerit. Franci *la garde* et *ἀλλάσσειν*, *monter la garde*, nos *die Wache* et *die Wache ablösen*, *auf die Wache ziehn* dicimus. Hinc facile est intelligere, quare vox *λόχος* a scholiaste Oppiani L. I. Halieutic. per *ἀλλάγιον* reddatur. Arabes exacte ad Graecam vocem النوبة, *Annubat*, id est *τὴν ἀλλαγήν*, *vicem*, appellant, quam vocem non Turcae solum, sed etiam Latini assumserunt; vid. Du Cangium v. *Anubda* et *Anupda*, et Leunclav. Pandecte Turcica, qui more Turcico *Neubet* effert. Noster *ταξείδιον* quoque appellat L. II. c. 19. et 20. Non reperio, quoties mutatae per diem et noctem fuerint vices excubiarum in aula Byzantina, nisi forte ex Nostri capite libri secundi primo concludi posset, semel per diem id factum fuisse. Putem tamen id potius saltim bis factum. Nam Codinus *τοῦ ἡμεροβιγλίου* meminit. Attamen apud Romanos quoque semel per diem et noctem mutabantur excubiales cohortes; vid. Iulii Africani locus apud Du Cangium Gl. Gr. p. 199. Principes Muhammedani solebant olim aut bis per diem, mane et vespere, aut quinquies, sub

Digitized by Google

precum quina tempora, suas excubias mutare. Par illud Nubarum vel Nubtarum, sub diei principium et finem in armis cum tympanis et tubis explicitisque vexillis procedens, *Nubat Dzil Carneni*, *allagium Alexandri M.*, appellabant. Insignis hac de re locus est apud Abulfedam, quem, quia dictionem quoque Nostri: *αὐλοῦσι τὰ ὄργανα*, *sonant instrumenta flatilia*, quo pertinent organa stricte sic dicta et tubae atque tibiae, et alteram: *παίουσι τὰ ὄργανα*, *sonant instrumenta pulsatilia*, tympana nempe et ahenotympana vel naccarae, illustrat, non pigebit adscribere: ضرب لكل واحد منهم النوب الخمس فى اوقات الصلوات على عادة الملوك السلجوقية وانفرد ابوهم خوارزمشاه بنوبة ذى القرنين وانها تضرب وقتى طلوع الشمس وغربها وكانت سبعا وعشرين دبدبة من الذهب قد رصعت بانواع الجوهر وكذلك باقى الالات النوبتية وجعل سبعة وعشرين ملكا يضربونها فى اول يوم قرعت وكانوا من اكابر الملوك اولات السلاطين *His quatuor filiis quotidie pro more Selgukidarum principum* [quorum successores Chorezimschahi et erant et videri volebant] *quinae fiebant Nubae* [vel alternantium excubiarum processiones armatae] *sub instantia quinarum precum momenta. Sibi vero peculiarem nubam reservabat pater, illam, quae Nuba Dzil Carnaine* [seu Alexandri M. vel potius *τοῦ δικέρωτος*] *appellatur et bis per diem, oriente sole et occidente, celebratur. His destinata nubis instrumenta numero erant viginti septem tympana aurea, gemmis variis ornata, quae, quo die primum institutum fuit, ut pulsarentur, a totidem primi ordinis principibus, Solthanico sanguine cretis, percutiebantur.*

D. 5. [570, 18.] *τῆς μονῆς τῶν ἁγίων.* Toto hoc sparsa capite habemus exempla vasorum pretiosorum, e monasteriis et aedibus sacris depromtorum et ostentationis causa spectatum expositorum. Quod clare monstrat, illorum si quid vasorum Imperatores in ecclesiis dedicarent, non eo consilio factum id fuisse, ut ecclesiis omni ex parte donarent, suumque omne in eam suppellectilem ius ecclesiis permitterent atque transscriberent, sed deponebant ea tantummodo in ecclesiis, ut ipsis ornamento, interdum quoque usui essent, tantisper donec necessitas veniret eam inde repetendi; quando licebat Imperatoribus et ipsis, qui deposuissent, et eorum successoribus, ablata vel restituere, si vellent, vel servare, nummos inde cudere alioque modo in usus suos convertere. Neque tamen legimus patriarchas obmutuisse. Unum illum (non succurrit nunc nomen) Alexio Comneno, ni fallor, exprobrantem extracta e sacris aedibus vasa deo dicata et Sa-

Digitized by Google

racenis monstrata eoque polluta, minantemque tantum non Imperatori anathema, facile regia maiestas in ordinem coëgit, insolescentem ultra sacerdotis modum et rebus non suis cupidos oculos immittentem et ad Latini cleri exemplum tyrannidi insidiantem. Latini enim, procul a telis Imperatoriae potestatis positi et dominis non tam parentes, quam dominantes, a quibus ob litterarum ignorantiam impetrari poterant omnia, inulto malas has artes exercebant, quibus non Christianae rei opes, sed ignavi rerum publicarum turbatores et scelesti hypocritae, innocenti simplicitati illudere et insultare nati, crescebant. Quum enim, Italia barbaris gentibus obundata exstirpatisque bonis omnibus artibus et paulo humanioribus civilibus institutis omnibus exactis, rudes Gothi et Longobardi aeraria, in quibus nummos suos conderent, privati homines et parva municipia non haberent, neque litteris mandarent rerum memorias, sed eorum fidei sua omnia, qui verbis magis et astutis strophis, quam ipsa re sanctimoniae magnam apud imperitos opinionem de se faciebant, eo fiebat, ut creduli et simplices homines, decedentes de vita aut etiam vegeti adhuc, si quid opum collegissent, quod a furibus servatum vellent, id apud monachos et in ecclesiis, tutiora loca, quibus committeretur, nescientes deponerent, mandato, ut sibi servarent atque redderent, si vel ipsi, vel illi, ad quos eorum haereditas et dominium deinceps esset perventurum, sibi reddi essent postulaturi. Servata initio per paulum tempus fuit ea fides; deinde vacillante et evanescente gestorum a maioribus traditionali memoria, clerique aucta per laicorum stuporem et opes potentia, quando aut liceret latere praevaricantibus, aut ad reddendum aliena cogi a veris dominis non possent, coeperunt innatam cupiditatem, abiecta dissimulatione, exercere maiorumque deposita, ecclesiarum fidei commissa, sibi arrogare, repetentesque per vim arcere et ad silentium redigere. Cuius nequitiae exemplum habes in Chronico Cassinensi I. 26. Consuevisse olim nummos et supellectilem in ecclesiis, ut in loco tuto, deponi repetendos a proprietariis iisque reddendos, patet ex loco Gregorii M. L. II. Ind. II. ep. 49., ubi inter alia (locum integrum dat Du Cange v. *Desuscepta*) haec habet: *clericis eius* [ecclesiae] *a pari* [*ἀπὸ τοῦ ἴσου*, *ex copia*,] *aliud facere desusceptum* [hodie dicimus *Recepisse*] *te convenit*, *in quo tua fraternitas fateatur*, *qui desusceptum de iisdem rebus in scrinio nostro emiserat*, [forte vult dicere: fatearis, te ab hoc vel illo hoc vel illud in sceuophylacio ecclesiae deponendum accepisse,] *quatenus*, *dum necesse fuerit*, *competenti personae res omnes possint sine detrimento restitui*, et L. III. ep. 16.: *omnium rerum non solum desuscepta eos*, *qui eas tradunt*, *percipere*

Digitized by Google

volumus, *sed etiam a te notitias earum subtiliter* [id est sollicite] *retineri*. Adhuc hodie solere Graecos in solo non patrio decedentes suas opes monachorum suorum fidei committere, eosque hortari, ut haeredibus flagitantibus reddant, hoc est caprum hortularium facere, testatur Gerlach. in Diario Itineris CPtani p. 477. A. fine. Eadem olim in Italia et occidente nostro erat facies, idem agendi mos atque apud Colchos vel Mingrelios Busbekii aetate, hoc est ante duo fere saecula; de quibus ille Ep. III. p. 153. sic narrat: *argenti signati minimum penes eos est, argenteum nunum norunt pauci, aureum pauciores, habent fere nulli. — Eatenus tamen argento honos est, ut, si quod e peregrinorum commercio reductum fuit, ut fieri necesse est, id omne ad usum templorum conferatur, crucibus aut calicibus aut aliis templorum ornamentis conflandis: quae rex, ubi visum, per publicae necessitatis speciem omnia convasat, ad seque avertit.* Sic quoque narrat Athenaeus p. 337. B. 3. de aliquo divite Atheniensi paulo post bellum Persicum, qui *ᾔτησεν Ἀθηναίους ποτὲ ἐν ἀκροπόλει τόπον, ἵν' οἰκοδομήσεται τοῖς χρήμασιν ὅπου κείσεται, λέγων, ὡς οὐκ ἀσφαλῶς ὄν ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ πολλὰ χρήματα εἶναι· καὶ ἔδοσαν Ἀθηναῖοι.* Exercuisse Graecos Imperatores ius suum in sua et depromsisse vasa ex ecclesiis ad usum, cordatos nempe illos et vere viros, mulierculaarum et monachorum terriculamentis non obnoxios, constat cum hoc e loco et multis aliis huius Ceremonialis, tum e Leonis Chazari exemplo, qui depositum ab Heraclio in magna ecclesia stemma ex ara depromebat et in processione quadam gerebat. A qua quum haud multo post fato suo decederet, clamabant infruniti Graeculi clerici et aeque fatuus Theophanes, eum in capite, quo peccasset, visibiliter et e vestigio punitum a deo fuisse enato carbone, et phrenesi correptum. *Ἀπηνθρακώθη*, dicunt, *ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ κακὴν κακῶς τὴν ψυχὴν ἀπέῤῥηξε, τῆς ἱεροσυλίας κομισάμενος τὰ ἐπίχειρα.* Non sacrilegium commisit, o boni, Leo, sed non sinebat vos alienis, ad vos nihil quidquam pertinentibus, incubare. Hodie inepta eiusmodi ratiocinia ridemus. Sed corollae hae sunt virtutis praemia, quas Leo non tulisset, si mollis et indulgens ignavis et nequam agyrtis fuisset. Conf. Constantin. de admin. Imp. p. 63. 64. ed. Bandur. [Aurea vasa e templis sumit et non reddit Isaacius Angelus, Nicet. p. 200. D. seqq., item p. 233. n. 7. 253. B. 1. Conf. p. 294. D. 1. 296. D. 8. et pen. Mos dedicata in templis usus tempore promendi derivatus a gentilibus, v. Diodor. Sicul. T. II. p. 73. 68. Gregor. Turon. apud Du Cangium v. *Palla. Ex Addend.*]

D. penult. [570, 21.] *τροπικήν*. Verti *trichila*, id est porticus curva, hemisphaerium pensile, ambulacrum cuius-

Digitized by Google

cunque formae, sive in longum productum, sive rotundum esset, quacunque tandem re, seu vitibus, seu palliis sericis, tectum et obumbratum. Ad Athenaei exemplum p. 148. C. 1. et 2. σχεδιὰν et ἄντρον, *une grotte*, *antrum factitium*, *cito structile* appelles. Conf. eiusd. p. 196. antep. et p. 200. C. 2. Ut Latini *curvam* et *curvulam*, sic Graeci τροπικὴν appellabant a τρέπω, *verto*, *curvo*, *volvo*, *volutam*, *une voûte*. Propterea recte Combefis in Contin. Theophan. p. 87. D. 8. vertit *apsis*. P. 273. vertit *tropica*, *sic dictus palatii locus*. Forte induxit eum, ut locum palatii sic dictum crederet, (in quo falsum eum fuisse nolim equidem asseverare,) locus Theophanis p. 373. fine, ubi de Niceta patriarcha imaginibus inimico haec habet: τὰς ἐν τῷ πατριαρχείῳ εἰκόνας τοῦ μικροῦ σεκρέτου διὰ μουσείου οὔσας ἔξεσεν, καὶ τοῦ μεγάλου σεκρέτου τῆς τροπικῆς ἐξ ὑλογραφίας οὔσας κατήνεγκεν, *exstantes in patriarcheo imagines, musivo quidem opere factas in parvo secreto abradi, in magno autem secreto tropicae in ligno pictas tolli curavit.* In quo loco interpretando instituta a Goaro ratio mihi quidem non placet. Potuit quidem Tropica nomen proprium alicuius structurae in palatio fuisse, eique id nomen adhaesisse ab adiuncta curva porticu. Sed in hoc quidem loco Theophanis tropica non palatii, sed patriarchei memoratur, et *secretum tropicae* dictum ideo mihi videtur, quod curvulam adiunctam haberet. Consuevisse tales porticus vitibus obumbratas palatiis et basilicis seu ecclesiis apponi, constat e Du Cangio v. *Lobia* et *Laubia* [vox est Germanica], unde duo tantum hosce locos excerpere iuvat, unum chartae veteris apud Puricellum: *peto, ut tectum seu lobiam moveant penitus et auferant, quam fecerunt vel fieri fecerunt, iuxta murum ecclesiae*, et alterum alterius chartae Ludovici IV. Imp. apud Ughellum, quae data dicitur *in palatio, quod est fundatum iuxta basilica beatissimi principis Apostolorum, in laubia magiore ipsius palatii.* Talem porticum, lobiam (a *Laub*, id est frondibus et virgultis dictam,) Marcus carmine in S. Benedictum appellat *silvam comis domatam*, id est in domae, tholi seu cuppolae modum arcuatam:

pomiferisque viret silva domata comis.

De *porticu curva* vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 656., de *trichila* idem p. 86., ubi tamen vulgatam ego quidem servare malim. Curvulas quoque dictas fuisse pergulas tales vitibus obumbratas et perplexas, coniicio e loco quodam Ioannis Canani p. 189.: κατέκαυσε καὶ ἐνεπύρισε πᾶν ξύλον κάρπιμον καὶ δένδρον εὔκαρπον, καὶ τὰς κουρβούλας τῶν ἀμπελώνων ἐκ ῥίζης ἀπέτεμον, ubi vocem illam κουρβούλα a Latino *curva*, *curvula*, nempe porticus, quam a κούρμος pro κόρμος, *truncus*, derivare malim. Praeter exempla huius vocis,

quae Du Cange Gl. Gr. p. 1618. in serie protulit, habet idem quoque aliud in v. *Παρακέλλιον*, *latrina*, p. 630. Concludo ex hactenus dictis, tropicam nostri loci fuisse deambulacrum, porticum, curvam, pergulam aut vitibus revera obumbratam et palliis sericis ad breve tempus pompae causa tantum amictam; aut porticum ad talis pergulae modum factam, non tamen vitibus perplexam, sed pompae causa tantummodo asseribus aut schidiis tumultuario opere constructam, quo amiciri posset palliis sericis, sub quorum velo et umbra consideri et deambulari, auraque libere perspirans captari posset. Differt igitur τὸ ἀναδενδράδιον a tropica. Illud est series arborum erectarum, stantium et liberum coeli adspectum permittentium, certo ordine dispositarum. In hac vero vites aut aliae arbores flexiles coactae in apsidem demunt adspectum coeli. Quando igitur paulo post dicit Noster, anadendradium vel topiarium iniectis pannis sericis fuisse ad imaginem tropicae conformatum, significat eo, fuisse topiario superimpositas camaras e lattis seu longis schidiis factas pro sustinendis palliis sericis, quae insterni debebant. Fuisse morem aevi medii talibus pergulis e lattis concamaratis pannos sericos in ostentationem insternendi aut eos de armariis ad parietes erectis suspendendi, probant non tantum loci auctorum, quos ibi citavi, ubi de triumphalibus processionibus egi, sed etiam hi duo a Du Cangio v. *Mutatoria* citati, unus S. Bernardi: *quid iuvant tot mutatoria vel extensa in perticis vel plicata in manticis*, alter Iacobi de Vitriaco: *minus et histrio ad mensam cantat, multa vestium mutatoria ad ostentationem vanitatis in pertica extenduntur, et Christi pauperes fame et frigore enecantur.*

330. B. 1. [571, 11.] τῶν Ἰσπανῶν. Utinam addidisset Auctor, a quo rege Hispano et cuius Hispanici regni domino, (tunc enim adhuc Saraceni Hispaniam obtinebant et minuta regna in unum corpus nondum coierant,) et quando, et ad quem Graecum Imperatorem haec legatio missa fuerit. Concludas fere ex eo, quod horum nihil nos docuit Auctor, et quod haec legatio in rebus memoratur sub Constantino, huius operis auctore, gestis, haud diu ante scriptum hoc opus eam legationem CPlin venisse; quapropter crediderit Auctor nihil amplius et propius de ea, ut re nuper gesta et in recenti lectorum memoria adhuc haerente, narrare. Ego quidem non dubito, sermonem hic esse de illis legatis Hispanis, de quibus Luitprandus Hist. VI. 2. memorat, dicens paulo post adventum suum CPlin eodem quoque venisse nuntios Hispanos. Ait autem ipse XIV. Cal. Octobris illuc appulisse. Quum igitur temporum ratio utrinque concordet, non dubito legationem et Luitprandi et Hispanorum in au-

Digitized by Google

num 947. aut 948. incidisse. Nam neque Luitprandus annum commemoravit, maiorum negligens et minutiarum consectator, prorsus ut Noster infra quoque p. 343. D. 2., *die Cal. Augustarum*, ait, *Papia egressus*, sed annum reticet, *Venetias veni*, quo nempe CPlin iret, a Berengario secundo, qui anno 947. Italiae regnum recuperaverat, illuc legatus. *Ubi*, pergit, *et Salomonem comitem*, (forte *comitis* appellatione *protospatharium* voluit exprimere,) *Graecorum nuntium*, *κοιτωνίτην*, *eunuchum*, *reperi ab Hispania et Saxonia regressum* etc. At quid egerat Salomo in Hispania et Saxonia? Videtur Romanus Lecapenus expeditionem contra Cretenses Saracenos animo agitans in societatem belli regem aliquem Christianum in Hispania, forte Arragonium, sollicitare voluisse, qui e mari mediterraneo eos adoriretur, aut regulum Valentiae Muhammedanum armis vexaret, eoque prohiberet, ne ille Saracenis Cretensibus, suis civibus, succurreret. Saraceni enim Hispani e regno Valentiae Cretam imperante Theophilo rapuerant. Quid autem in Saxonia egerit tum quidem, non exputo. Volebatne Othonem I. Imperatorem in societatem belli adversus rebelles Campaniae regulos pertrahere, aut adversus Hungariae regem armare? Quis verum dixerit? Quidquid autem huius rei sit, videntur Hispani legati, quorum hic fit mentio, missi ab illo Hispano rege, ad quem Romanus miserat, ut responsum eius ad Graeci legationem referrent. Aliam post hoc tempus in Hispaniam misisse legationem ipsum Constantinum A. C. 948., forte ex eo patet, quod infra p. 383. regiae classi adversus Cretam destinatae computantur cum aliis tria navigia, haec dicitur ostiarius et nipsistiarius Stephanus cum regia commissione in Hispaniam missus secum sumsisse. Illa autem classis adversus Cretam expedita fuit, teste Nostro Ind. VII. A. C. 949. V. dicenda ad p. 383. C. 8.

B. 6. [571, 15.] *τοῦ Φύλακος*. *Phylax* appellabatur sic nude, qui integre *ὁ φύλαξ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν* alias audiebat, (subintell. *οἶκος*,) *domus custos*, id est custodiens, asservans thesauros regios, gazophylacium; vid. Constant. Porph. in vita Basilii Macedon. p. 157. D. et 159. B. 2. Quoniam Phylax et vestiarium contiguo et sub uno tecto erant, hinc factum fuit, ut unum pro altero poneretur. E Nostri p. 71. A. constat, Phylacem inter Chrysotriclinium et Deiparam Phari situm fuisse.

331. B. 13. [573, 9.] *τὸ καμελαύκιον ἵσταται*. Saepe fit in hoc codice mentio *triclinii*, *in quo stat camelaucium*. Puto fuisse triclinium, in cuius medio aut steterit columna cum superimposita umbella vel uranisco, aut pependerit polycandelum, a similitudine cum camelaucio sic dictum, quod camelaucium, hoc est infulam, almucciam (*un bonet*) referret,

Digitized by Google

sive ut exempla nostrum aliquibus forte captu propiora futura allegem, campanam aut conum vel panem saccharinum, suffixis in eo vel dependentibus ex eo per ambitum lucernis illustrantibus triclinium. Erant varii generis camelaucia. Unum prorsus apsidatum seu camaratum, ut cassis. Talia gestare solent apud nos aut de corio viles homines, vulgo *Blechmützen* appellamus, nomine a *Blechmüntzen*, nummis bracteatis, repetito, quoniam velut caucia, scyphia, cymbia, conchae insident capiti, exacte congruentia ipsius peripheriae et in conum aut vacuum spatium non assurgunt. Appellamus quoque *Fuhrmannsmützen*, almuccias carrariorum, quia carrarii vectores talis formae bonetis lineis cum villis λινομαλλωτοῖς uti solent. Huius generis camelaucia gestant illi duo proceres, eunuchus protovestiarius et canicleus, qui in imagine Ceremoniali nostro praefixa Imperatori a dextra stant; item protectores in imagine Iustiniani Ravennate apud Du Cangium Famil. Byzantin. p. 97. extremi a dextra Imperatoris; item illi Galli in monumento sub Tiberio Aug. condito, quod apud Murator. p. MLXVII. aeri incisum conspicitur. Iosephus hoc genus videtur πῖλον ἄκωνον appellare, quod Rufinus vertit *pileum in modum calamauci sive cassidis.* Locum debeo Du Cangio v. *Camelaucium*, ubi egregia hac de re habet. Alterum camelaucii genus erat ἐσφενδονισμένον, e fundo, (fundum appello extremum marginem, qui frontem tegit,) e fundo igitur orbiculari latiore in apicem conicum desinens; cui apici aut recto in altum stanti, ad modum pilei nautici aut Arabici, et ex parte quoque mitrae episcopalis, (quam *Phrygiam* appellabant, quod pileo Phrygio similis esset, vid. ad p. 332. A. 5.,) aut in latus reclinato, aut nihil, aut σειρά, libella, nutans aliquid et laxe pendens additum est, *eine Troddel* vel *Pommel*, *Quaste* dicimus (*une Houppe* Franci, *dondola* Itali dicunt). Huius generis camelaucia gerunt proceres duo reliqui in illa imagine nostra ad Imperatoris sinistram stantes, et tres Magi dona Christo recens nato offerentes in nummo Ioannis Tzimiscae apud Du Cangium Famil. Byzant. p. 152. versu primo, et gerebat princeps Antiochiae Gerardus in torneamento cum Manuele Comneno apud Antiochiam instituto, teste Niceta p. 57. C.: ἔχων ἐπὶ κεφαλῆς πῖλον κατὰ τιάραν ἐπικλινῆ. Tale camelaucium erat id, de quo nostro in loco agitur, cuius occasione de camelauciis dicere coepi. Quia enim coronae luminosae, τὰ πολυκάνδηλα, ecclesiarum et tricliniorum camaris suspendi solita, in imo ampliores, et quo altius adscenderent, eo minores circulos habebant, pariterque camelaucium secundi generis ad modum coni sacchari coibat in apicem: factum ex eo fuit, ut tale polycandelum per metaphoram camelaucium diceretur. Erat quoque tertium

Digitized by Google

genus camelauciorum, ad instar modioli, angustius in imo, qua frontem premebat, latius in summo et planum, quale gestat Imperator Nicephorus Botoniates dicta in imagine. Haec et similia solebant plerumque *στέμματα* appellare. Pertinent ad hoc tertium genus tulbani Turcici, de quorum, ut etiam Arabicorum, forma et differentia ad Abulfedam dico.

Videamus nunc, unde nomen *camelaucium* veniat. De *calamauco* vel *calamaucio*, quomodo multi Latinorum scriptorum efferunt, nunc non dicam, cuius originem fateor me ignorare, si nolumus cum viris doctis id pro corrupta pronuntiatione camelaucii habere. Mitto alias aliorum derivationes contendoque, esse idem atque *camella* eiusque productum, terminatione *acium* et *aucium* apposita. Est autem *camella* diminutivum a *camara*, *camera*. Pro *camera*, *camella* dictum fuit, ut pro *capera* *capella*. Est ergo *camella* idem atque *parva camara*, omne apsidatum, haemisphaericum. Hinc fiscella haemisphaerica, vas potorium aut haustorium ligneum, *κύπελλον*, *cupella*, qualibus in urbibus Batavicis lac vendunt, item froccus, caputium, pannus, quo monachi capita tegunt, omnia ista Latinis *camella*, id est parva camara, parva apsis, dicebantur; vid. Cedren. p. 169. C. 1., cuius quamvis obscuris et perplexis verbis, ut a Graeculo Latina attrectanti exspectari par est, id tamen intelligitur, Latinos sportam ad circuli dimidiati modum plexam *camellam* appellasse. Neque in eo fallitur, quod camelaucium inde derivat. *Camellam* pro haustra vel scypho dixit Petronius c. 137., ubi vid. Interpp. Pro frocco vel caputio, cucullo habet Theodulfus L. VI. c. 18. de vestibus Episcoporum, eleganti non minus quam vera sententia:

Fluxa [id est ampla, sinuosa] *camilla caput, mentem tegit atra voluntas,*
Aspera lana artus, vestis ovina lupum.

Non repugnabo tamen, si quis *camella* pro *capella* dictum existimet, idque a *capillo* repetat: *m* et *p* permutari novum non est. Itali quoque adhuc hodie *capello* pro *capilto* dicunt. Olim quoque *capellas* idem atque *camelaucia* appellabant. Ordinarius ecclesiae Rotomagensis apud Du Cangium v. *Peregrinus*: *habeant capellos super capita*, et in alia charta apud eundem v. *Purpumtum* numeratur inter arma *capellus ferreus*, hoc est *galea*. Essent igitur *camelaucia* idem atque *capellacia* vel *capillatia*, tegumenta capillorum. Chronicon Vosiense (apud Du Cangium v. *Boneta*): *mitras gestabant iuvenes utriusque sexus, quas vocabant bonetas post capellas de lino vel coffias.* Clare patet hic loci, capellas esse tegumenta capitis, quae immediate capillos tangunt et hos inter atque bonetos intercedunt, qualibus hodie apud nos quidem solae

Digitized by Google

foeminae adhuc utuntur, (*Hauben* appellant,) olim autem etiam viri, cum apud nos, tum etiam apud Graecos, medio aevo nempe, utebantur. Graecorum clerici et nostratium pauci quidam adhuc hodie dupla gerunt camelaucia, unum interius angustius, alterum exterius amplius, splendidius. Prius *sucamelaucium*, id est *subcamelaucium*, appellabant, item *suppileos*, posterius *camilaucium* simpliciter; v. Du Cange v. Σοκαμιλαύχιον p. 501. et *Ependecen*. Terminatio autem *aucium* pro *acium*, *camilaucium* pro *capillaceum*, nemini debet mira accidere. Saepe interponunt Latini *u* abundans, ut pro πλατὺς, *platus*, dicunt *plautus*, (vid. Salmas. ad Tertull. p. 175.,) *baccalaureus* pro *bacalarius*, de qua voce alibi in his notis dico.

De aliis camelauciorum nominibus, ut e. c. *theristro*, quo Luitprandus ea saepe appellat, Graeci, si bene memini, nunquam, item de eorum origine (sunt admodum antiqua, videntur tamen a Scythis ad Macedones primos sub nomine causiae, dein ad reliquos quoque Graecos pervenisse,) non constitui hic disserere; *[de camelaucio Imperatorum, quod pontifices imitati sunt, vid. Du Fresne ad Ioinvill. p. 291. Alteserr. ad Anastas. p. 89.;]* neque de camelauciorum diversitate diversi ordinis indicio, ut sunt diversi tulbani apud Turcas, ut cuique vitae generi sui, quos etiam diversos apud Graecos fuisse constat e Niceta p. 142. D. 9. Procedo potius ad polycandela, quae ex eo, quod similia vittis capitis, camelauciis dictis, essent, eorum nomine venerunt. Non melius apparebit amborum similitudo, pharorum circularium inquam seu coronarum multis lucernis et cereis illuminatarum cum vittis conicis convenientia, quam si Tab. 26. et 27. Monument. veterum Ciampini inspicias, ubi coronae hae e camaris ecclesiarum dependentes cum catenis ad instar trianguli aequicrurii in summo convergentibus exacte referunt conum sacchari aut bonetum cuspidatum vel pileum nauticum. Superest adhuc moris antiqui talia camelaucia illuminantia in ecclesiis suspendendi documentum in basilica Aquisgranensi a Carolo M. condita, corona (sic enim pharos illos pensiles lychniferos appellabant, unde nos retento nomine *Kronenleuchter* dicimus,) non aurea, neque a Carolo M. gestata, ut vulgus autumat, sed ferrea, accensis cereis et lucernis ecclesiam illuminare facta. *Erat in eadem basilica*, sic scribit de illa corona Eginhartus in Vita Caroli M., *in margine* [id est cantho seu imo lato circulo ferreo] *coronae*, *quae inter superiores arcus interiorem aedis partem ambiebat synoptice* [id est ἐν εὐσυνόπτῳ, grandibus, claris, perspicuis litteris, quae in oculos incurrerent et a quovis commode legi possent,] *scriptum continens*, *quis esset auctor eiusdem templi*. Ectypum aere expressum huius coronae per intervalla turrium et eccle-

Digitized by Google

siarum imaginibus distinctae vidi aliquando in descriptione Antiquitatum urbis Aquisgranensis, auctore nescio quo; nomen enim memoria excidit. Latini medii aevi pharos hos orbiculares pensiles a figura *arcus* et *coronas*, et *pharos* ab officio, Graeci a multitudine luminarium, quae gerebant, *πολυκάνδηλα* appellabant. *[*Πολυκάνδηλον* reddit Combefis. in Contin. Theoph. p. 131. *circulus multiplici face in orbem sustentanda factus.*]* V. Du Cange v. *Arcus* et *Corona* et *Pharus*, et Angel. de Nuce ad Chronic. Cassinens. I. 26. p. 300., cuius haec sunt verba: *coronae erant ampli quidam circuli pendentes per catenulas e laquearibus in ecclesiis, ad quas coronas appendebantur lychni ad illuminandas tenebras in nocturnis vigiliis et ad ornatum. Earum nunc usus exolevit praeterquam Mediolani, cuius ecclesia priscorum rituum retinentissima perseverat. Eae coronae ferebant cruces, de quibus hic et L. III. c. 73.: coronam argenteam deauratam et lapidibus pretiosis ornatam, ferens* [pro *ferentem*] *cruces sex.* H. T. Eleganter hos pharos describit Chronicon Cassinense III. 33., sed multo magis adhuc Paullus Silentiarius. Verba illius haec sunt: *fecit et pharum seu coronam maximam de argento librarum circiter centum, habens* [sic scribebant et loquebantur illo aevo pro *habentem*] *in circuitu cubitos viginti, cum duodecim turribus extrinsecus prominentibus, sex et triginta ex ea lampadibus dependentibus, eumque extra chorum* [id est *soleam*] *ante crucem maiorem satis firma ferrea catena, septem deauratis malis distincta, suspendit.* Paulli autem locus Ecphras. v. 457. (p. 520.), ubi polycandelorum arcus in imo amplissimos, quo altius autem ascenditur, eo minores atque minores cum fagorum aut pinuum coma in conum eunte comparat, quod eodem redit pariterque aptum est atque, quod posterioribus aevis magis placuit, comparatio cum camelaucio apicato, hic est:

Κεῖνα γὰρ ἢ κώνοισιν ὀριτρεφέεσσιν ὅμοια
δένδρεά τις καλέσειεν ἢ ἀβροκόμοις κυπαρίσσοις.
εἰσὶ μὲν ὀξυκάρηνα, περιτροχάουσι δὲ κύκλοι
εὐρύτεροι κατὰ βαιὸν, ἕως ἐπὶ λοίσθιον ἔλθῃς
ἄντυγος, ἣ περὶ πρεμνὸν ἑλίσσεται, ἔνθεν ἐκείναις
ἄνθος ἀπεβλάστησε πυρίσπορον.

C. 12. [573, 1[illegible]] *ἀπὸ δαφνῶν — οἷον σταυρία.* Perticas lauro implicitas cum trabe in summo transversa, quo crucem referant, adhuc sua aetate circumgestari in Graecis ecclesiis consuevisse easque se vidisse, testatur Gerlach. in Diario p. 64. his verbis: *Vor ihnen* [loquitur de sacerdotibus e tribuna procedentibus et Venerabile per ecclesiam circumferentibus,] *gingen her zween Knaben mit Wachskertzen, und noch zween andere mit gezierten Lorberstangen, welche fast den Crucifixen, wie man*

Digitized by Google

ne im Pabstum hoch auffgerichtet trägt, gleich sind: [et paulo post:] *zur Seiten begleiteten sie zween Knaben, welche zween vergülte Spies oder Stangen mit Lorberkräntzen umwunden, und oben fast wie ein Creutz waren, und wie ein Spigel gläntzten, trugen.*

C. pen. [573, 20.] *τύχοις*. Ita membranae pro *τοίχοις* et *καγκέλλο* pro *καγκέλλῳ*. Fluctuavi, diu quomodo locum hunc redderem, et prius verteram sic: *lauro, ut mos est facere in processionibus, et aliis quibusdam, quos illa ferebat anni tempestas, floribus configuratae — ad dextram pariter atque sinistram parietum a cancellis inde Potamiorum sic dictorum, et ab illis e recte stantibus vulgo sic dictis Arboribus affixae erant.* Deinde mutavi, malo fato, procul dubio. Quamvis enim nescio quid Potamia, quid Arbores fuerint: non dubito tamen, hanc, quam modo attuli, interpretationem illi praeferendam esse, quae Graecis verbis apposita fuit. Sed saepe contingit nobis homuncionibus, ut, per trepidationem omissis et abiectis melioribus, quae in promtu et in manibus erant, deteriora arripiamus. *Τὰ δένδρα* videntur arbores opere topiario factae, buxus vel taxus in arborum speciem concisa, fuisse. *Τὰ ποτάμια* vero forte fuerunt metae marmoreae cum lineis undantibus, coram illis cancellis positae; vid. Du Cange v. *Ποταμοί*, et quae supra dixi ad p. 271. C. de *thalassis;* aut fuerunt genus aliquod materiae seu ligneae seu marmoreae, cuius aut asseres aut tabulae saxeae sic pictae naturave formatae essent, ut undantes rivos exhiberent, id est haberent lineas serpentino more fluctuantes. Scilicet ea, quae *γραδωτῶς*, *per gradus*, sed non recte, verum undatum parallelos procedunt, ea novi Graeci *ποτάμια* appellant. Contin. Theophanis L. III. n. 42.: *ὁ Καριανὸς οὕτω φέρει τὴν κλῆσιν διὰ τὸ ἀπὸ τῆς γραδώσεως ἔχειν ἀπὸ λίθου Καριανοῦ οἷον πλατὺν τινα ποταμόν:* vid. Du Cange h. v. et dicta a nobis ad p. 302. C. de umbilicis.

332. A. 5. [574, 7.] *τοὺς λώρους*. Quamvis de loris, de scipionibus et anexicaciis vel acaciis, de quibus hic sermo fit, ample disseruerit Du Cange in dissertationis de nummis aevi medii ingressu, reliquum tamen nihilominus nobis quoque, quod diceremus, fecit. Tria, quae diximus, loros et scipiones et acacias vetustis consulibus Romae propria fuisse, si non ipsa iisdemque nominibus, at res tamen admodum similes, aliquantum mutatas longo temporum cursu, et invadente superstitione, morum atque sacrorum diversitate, et antiquitatis denique ignoratione, constabit protinus e nostra disputatione. Sed prius dicendum, quid lorus aut lorum fuerit. Est autem perquam difficile definitionem aut descriptionem dare locis omnibus auctorum, qui lororum mentionem faciunt, aut lororum generibus omnibus congruam. Non enim idem appellatum fuit temporibus omnibus, sed diversissima figura lori

antiquioris a loro recentiore; neque potest haec res perspicue sic describi, ut percipiatur, nisi nummi et vetustae imagines ad manum sint et inspiciantur, e quibus et diversitatem formarum, et quomodo successu temporis magis compositae atque φορτικαὶ et affectatae simplicibus antiquioribus successerint, intelligas. Gestabant, ut notum est, veteris Romae consules trabeas. Hae erant lati clavi purpurei, togae intexti aut assuti aut denique libere superiniecti, ad instar trabis aut, si malis, balthei vel lori, per pectus et dorsum transversim currentes. Definit trabeam Montfauconius T. III. Antiqu. Explicat. p. 24. sic: *la trabée étoit ainsi appellée, ce que l'on croit, de certaines bandes, qui traversoient sur la poitrine prèsque comme une echarpe mais qui étoient tissues dans l'habit même.* Tales trabes vel lora transversa erant initio singularia, id est unis non plura, et consulibus propria; sed successu temporis fiebant gemina, et communicabantur non tantum senatoribus omnibus, sed etiam sacerdotibus et foeminis. In arcu Constantini M. apud eundem Montfauconium l. c. tab. 13. p. 32. in ipso Constantino et multis adstantibus ipsi proceribus tales trabes seu lora pectus et dorsum transversum secantia conspiciuntur, quae balthei vix videntur esse, de quibus haec habet laudatus Monachus: *Constantin porte en écharpe une large bande, ornement que portent aussi plusieurs de sa compagnie. Cette écharpe s'appelloit selon quelquesuns orarium et fut fort en usage dans les tems postérieurs. On croit, que la robe sur laquelle on portoit ces bandes en écharpe, s'appelloit trabea, et qu'elle avoit pris son nom de là.*

Animadvertenda nobis ad hunc locum quaedam sunt, quae inter hoc primum. Taenias illas coloratas, quas gestare solent proceres hodie aliquo sic dictorum ordinum equestrium honorati, (*cordons* appellant Franci, ut *le cordon bleu* etc.) videri ab his trabibus, trabeis, loris, baltheis, ut appellare malis, originem traxisse. Alterum, si per *orarium* intelligitur illa taenia, quam sacerdotes ecclesiae Romanae circa collum gerunt utrinque super pectus recta linea deorsum pendentem, aut etiam decussatim ad formam crucis Andreanae compositam, (*stolam*, ni fallor, hodie appellant,) recte habet quod asserit, orarium et trabeam idem fuisse; et si legimus, a Constantino M. concessum clero, ut superhumerali vel loro uteretur, ordinatumque fuisse a clericis, ut presbyteri superhumerale super utroque humero, diaconi vero tantummodo super uno gererent, id de loro vel stola hac intelligendum esse. Tertio patet hinc origo talium orariorum, stolarum, lororum, trabearum, utut appellare malis. Gerebantur enim initio mappae candidae super humero sinistro singulares, quae sudori extergendo et aliis amovendis e facie

Digitized by Google

sordibus inservirent. Haec deinceps manserunt quidem, sed solummodo ut ornamentum, usus autem eorum transiit ad manipulos, quos manibus gerebant. Hinc intelligas locum Theophylacti ad Acta Apostolorum: τὰ μὲν σουδάρια ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιβάλλεται, (*facialia* deinceps dicebantur, hodie *tulbani* audiunt; vid. ad p. 288. B. ult.;) τὰ δὲ σιμικίνθια ἐν ταῖς χερσὶ κατέχουσιν οἱ μὴ δυνάμενοι (quibus non licet) ὠράρια φορέσαι, id est loros, pretiosa collaria, οἷοί εἰσιν οἱ φοροῦντες ὑπατικὰς στολάς, *quales* (δυνάμενοι ὠράρια φορεῖν, *facultate oraria gerendi gaudentes*) *sunt illi*, *qui stolas*, *amictus consulares et tubia gerunt*.

Ab his igitur singularibus loris vel trabeis consulum, a dextro femore ad sinistrum humerum descendentibus, processum fuit saeculo V. post C. n. ad lora gemina seu taenias plus minusve latas, pretiosi operis, auro et serico pictas et, pro ratione gerentis, gemmis et margaritis ornatas, quae scilicet retro collum velut torques ambirent, ab antica autem super pectore sese decussarent. Inspice nummum Theodosii Iunioris apud Du Cangium in Familiis Byzantinis p. 65. ultimum, qui primus est eorum, in quibus orarium aut stolam decussatam inveni. Luculentius apparet illa stola in nummo Valentiniani, primo pag. 67. ibidem, et p. 77. in nummo Leonis quarto, p. 102. in nummis Tiberii sexto, octavo, nono et decimo, p. 109. in nummis Phocae sexto et septimo, p. 112. in nummis Heraclii duobus ultimis. Ab illo inde tempore vix reperias lora tam simplicia, μονόλωρα dicta, sed plerumque δίλωρα aut πολύλωρα, collaria, ut ita dicam, geminis aut ternis quaternis loris consutis confecta. Processit ea res illuc, ut totae vestes fierent, quae meris loris consutae videantur. Dispositio striarum in his loris differebat; modo enim striae adversus sese in vicem vergebant et coibant angulis acutis, modo perpendiculariter deorsum et parallele procedebant. Vestium talium multiloriumi imagines videre est apud Du Cangium in nummis Imperatorum paucorum Heraclio antiquiorum, plurimorum eo posteriorum; vid. p. 92. versu tertio nummum tertium, et versu quinto tertium pariter, p. 104. lin. 4. ultimum, p. 116. habes versu 5. Iustinianum Rhinotmetum in vestitu, qui, nisi manicam haberet, penes me chlamys loratus esset. Sub ea lorum seu tablium oblongum, stolae sacerdotali simile, dependet inter chlamydem et chitonem. Primus hic nummus est eorum, qui lorum sinistra sustentatum exhibet. Solent nempe Imperatores CPtani medii aevi in nummis et aliis imaginibus conspici laciniam latam, velut lorum a dextro femore veniens, ventri praetentum sinistra manu gestare, et ab ea dependens habere. Talem formam licet conspicere in imagine Michaëlis Palaeologi apud Du Cangium Famil. Byz. p. 233. et dissert. de nummis me-

Digitized by Google

dii aevi tab. VI. et apud Rhamnusium de bello CPtano multo clarius; item in imagine gemina Theodori Lascaris in duobus eius nummis apud Du Cangium Famil. p. 218., item in imagine Balduini Flandri Imp. CPtani e Latinis primi, ibid. p. 216., ut et in imagine Romani Diogenis ibid. p. 162., Nicephori Botoniatae et Constantini Ducae p. 159. Sed praecipue spectabiles sunt vestes Leonis Sapientis et Alexandri fratris et matris Eudociae p. 159., qui omnes tres lora gestant per totum corpus perfusa. Nummos huius Sclavicae familiae p. 136. et praecedentium Imperatorum, Theophili, Stauracii, Leonis Isauri, Constantini Copronymi, aliorum modo inspicias, et habebis ideam lororum in genere et diversitatum eorum. Praesertim notabilis est aversa pars nummi Leonis M. p. 77. versu secundo, ubi lorum inusitato modo plicatum conspicitur, lacinia e sinistrō latere ad dextrum recurrente. In eo omnia conveniunt, quod loris seu taeniis, quae margaritis et gemmis obsitae sunt, radiantur. Lacinia illa e sinistro humero dependens reliquias et imaginem monstrat veteris chlamydis, quae sinistrum humerum, si nihil ageret, occultabat, si autem sinistra quoque deberet opus aliquod agere, sublevare chlamydem et sub ea sese exserere debebat. Non aliam, quam hanc illius laciniae originem esse, protinus patebit illi, qui chlamydem in duobus Ioannis Tzimiscae nummis p. 152. Famil. Byz. Du Cangii versu 3. conspicuam, item p. 159. chlamydem in nummo Romani Diogenis cum loro in nummo Constantini Ducae proxime apposito, et cum loro in infra posito nummo Nicephori Botoniatae, item qui p. 201. nummos Isaacii Angeli primum, in quo lorum, et secundum, in quo chlamys conspicitur, inter se comparet, et tertium quoque atque quartum, in quibus vestitus in conspectum venit, qui formam chlamydis et laciniam lori monstrat, ut nescias chlamydem, an lorum appellare debeas.

Videor mihi satis de forma lori et eius origine disputasse. Qui allegatas imagines et nummos inspicere voluerit, imaginem eius animo poterit concipere, et qua in re novum lorum a veteri discrepet. Discrepat autem permultum, et novum lorum cum veteri nihil habet commune praeter striaturam. De caetero est, ut Graecorum novorum instituta omnia sunt, ridicula, affectata et φορτικὴ miscela chitonis seu tunicae, cuius formam habet, (stricte enim corpori adhaeret et habet manicas,) et chlamydis, cuius vestigia refert lacinia cubito sinistro gestata, et lori denique seu collaris, ad instar lori vel balthei, lati, per pectus aut utrinque libere propendere permissi, aut decussatim compositi. Ex his trium diversarum vestium diversis dotibus consutum fuit lorum novum, a vetere prorsus diversum. Veteris lori reliquiae su-

pererant adhuc saeculo XVI. et XVII. et supersunt adhuc apud matronas nostrates in loro pelliceo, quod liberum seu vestibus reliquis non assutum, sed exemtile circa collum gestant et gestabant, appendicem utramque super pectus decussatim componentes.

Hinc iam intelligatur celeber ille locus suppostitiae Donationis Constantini M. Silvestro Papae, ut aiunt, factae: *deinde diadema*, (haec fingitur Augustus Pontifici indulsisse,) *videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium vel mitram nec non et superhumerale, videlicet lorum, quod imperiale circumdare solet collum.* Reprehenditur huius loci Graecus interpres, quod verba *nec non et superhumerale, videlicet lorum*, reddiderit *ἅμα καὶ τὸ λῶρον καὶ τὸ ὠμοφόριον ὅπερ κυκλοῖ τὸν βασιλικὸν τράχηλον.* Peccavit profecto in eo, quod pro diversis habuit lorum et superhumerale. Sed potest facile excusari et emendari, τὸ ante καὶ ponendo, sic: *ἅμα καὶ τὸ λῶρον, τὸ καὶ ὠμοφόριον.* Male tamen ex hoc loco deducitur origo pallii sacerdotalis et concluditur, lorum et omophorium idem esse. Si Blastares omophorium hic usurpavit, quod putaret alia Graeca voce commodius non exprimi Latinam *superhumerale*, condonandum hoc illi est, abuso dictione. Tribuit enim ipsi notionem, quam revera poterat per grammaticas rationes, at usu contradicente. Nam quod Graeci omophorium vulgo solent appellare, etiamsi super humeris non secus atque lorum portetur, non tamen idem cum loro, sed multum diversum est, ut suo loco demonstratur. Erravit quoque Balsamo, lorum pro mitra vel calyptra accipiens illis in locis, quos Du Cange Gl. Gr. h. v. protulit, e quo reliqua, quae de loris dici queant, hauriri poterunt. Citat ibi inter alia locum ex Ahmedis Onirocritico, ubi habet: *ζώνην ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων καὶ μαργάρων, ἤτοι λῶρον.* Dubium est, ἤτοι interpretative, an disiunctive debeat intelligi. Utroque modo recte fit, si posterius, λῶρος potest aut baltheum (a zona diversum quid), aut orarium significare, seu collare cervicem et pectus amplectens. *[Vid. Comment. ad Donat. Constantini M. p. 95. Theophilus Imperator vestes, quae *lora* vocantur, restauravit. Georg. Monach. p. 516. Conf. Symeon Logoth. p. 416.]* Locum Symeonis attulit Du Cange Gl. Gr. p. 838., cui intelligendo facit hoc tenuisse, vestes Imperiales aulae CPtanae, quarum in processionibus publicis usus esset, non a quovis Imperatore, aut saepius, novas factas, sed veteres retentas et usurpatas fuisse, donec detritae non amplius possent adhiberi. Propterea ridet Luitprandus Nicephorum Phocam, aitque brevem statura illum et foedum adspectu foediorem factum eo fuisse, quod ornamenta imperialia gereret vetustate detrita et ad maiorum personas sumta

Digitized by Google

et conformata. Gestabat nempe vestes illas, quas Theophilus Imp. ad sui forte corporis mensuram fieri curaverat, quum illae a prioribus Imperatoribus ad se transmissae non amplius servire possent, sed vetustate diffluerent, idque ex instituto maiorum. Satis certe intelligitur e Niceta initio Manuelis Comneni, non potuisse quemquam pro legitimo Imperatore haberi, qui *τὰ γνωριστικὰ τῶν κρατούντων*, coronas, sceptra, vestes, insignia imperialia vetusta omnia non accepisset in coronatione. Quod ipsum in coronatione Imperatorum nostrorum contingit aliorumque regum Christianorum, qui vestes Caroli M. quamvis situ diffluentes induunt, et coronas vaegrandes eiusdem et S. Stephani et S. Eduardi et aliorum tamen gerunt. Imo procerum quoque vestes processionales et pompaticae ipsis e vestiario regio ad temporis brevis usum commodo dabantur, post finitam processionem restituendae. Propterea distinguuntur mutatoria *βασιλικὰ*, *regia*, et *τὰ οἰκεῖα* vel *τὰ ἑαυτῶν*, *quae senatorum propria essent;* sic paulo post hunc nostrum locum p. 332. A. 8. *ἀσπαθάριοι μετὰ τὰ ἑαυτῶν στιχάρια* memorantur, et Codinus Offic. V. 53. monet: *τοιαῦτα ἐνδύματα ἐνδύονται οὐκ ἐκ τῆς κούρτης, ἀλλ' ἐξ οἰκείων.* Conf. p. 335. A. 4., ubi magistri collegiorum urbanorum dicuntur vestes Secreticorum gestasse. Apud veteres Romanos iam pretiosae vestes pompaticae in Capitolio asservabantur et a Consulibus usus tempore expromebantur; v. Script. Hist. Aug. T. II. p. 83. 1. Vestes quoque, quae recens honoratis induebantur in signum honoris, post peractam promotionem reddi debebant. Conf. Theophan. p. 108. A. init. Vestes illae symbolicae a decedente magistratu, ut e. c. quaestore, reddi et succedenti iniici debebant, ut e Nostri p. 157. B. 7. et 158. D. 3. constat, quorum locorum in posteriore memorabilia haec leguntur verba: *τὰ χλανίδια ἐπαίρουσιν οἱ δήμαρχοι ἀπὸ τῶν διαδεδεγμένων δημάρχων — ἐπειδὴ βασιλικά εἰσι.* Non gestatos fuisse loros nisi solennissimis et splendidissimis in processionibus, patet cum ex praesente Nostri loco, tum e libri secundi cap. 40., item e loco Leonis Grammatici p. 472.: *τοῦ βασιλέως* (de Basilio loquitur) *ἐν τῷ αὐτῆς ἀνακαινισμῷ* [in dedicatione Deiparae Phari] *λῶρον φορέσαντος καὶ χρήματα πολλὰ δόντος.*

A. 6. [574, 7.] *σκεπεῶνας καὶ ἀνεξικακίας.* Scipiones eburneos et mappas fuisse veterum Consulum Romanorum gestamen, e diptychis et aliunde constat. Non servabant eundem ordinem in gerendo, neque semper scipiones dextra, mappasve sinistra tenebant, sed et illos et has modo dextra, modo sinistra, ut liberet, conspiciuntur gestasse. Conf. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 29. B. Du Cange dissert. de nummis medii aevi §. 11. et 21. Leich. de diptychis c. 2. et

Digitized by Google

Negelin. de diptycho Norimbergensi p. 22. Nolo enim a viris doctis tradita repetere. Sed pro mappa, quam Circensem placet viris doctis appellare, quia ea missa consules equorum carceribus emittendorum signum dabant, conspiciuntur quoque consules interdum in diptychis volumen convolutum gerere. Utrumque retinuerunt quodammodo Graeci et sacris Christianis accommodarunt, et nugis praeterea suis contaminarunt, ut solent res omnes, quas attrectant, antiquas, vetustorum morum inscitia. Tria itaque in hac disputatione mihi exponenda sumo, primum, ut commenta Graecorum de acacia vel anexicacia perstringam; secundum, ut utriusque vocabuli, eandem rem significantis, originem et rationem demonstrem; tertio, ut evincam morem manu gestandi tam mappas, oraria, sudaria, tergendis naribus et ori, quam rotulos, pipas, volumina membranacea temporibus antiquissimis Romanorum in usu fuisse.

Perhibet Codinus Offic. VI. 27., acaciam esse sacculum e panno purpureo confectum, serico subtili mantili involutum, intus refertum terra (ἐντὸς ἔχει χῶμα), ut significet et nomine et terra intus contenta, Imperatorem debere humilem et terrenae suae originis memorem esse. Consentit Symeo Thessalonic., quorum amborum locos habet Du Cange v. Ἀκακία et diss. antea laudata. Procul dubio hinc natum est, quod Petrus Damianus Epist. I. 17. narrat, sed solus, Graecis in more fuisse positum, ut aliquis Imperatori recens coronato *una manu vasculum plenum mortuorum ossibus et pulveribus offerat*, [paulo post *cineres* dicet,] *in alia vero stuppam lini subtiliter pexam ac pilis pensilibus molliter demolitam*, [*ἠρέμα εἰς ὕψος ἐπηρμένην, ὑποκεχαυνωμένην*,] *cui protinus ignis adhibetur, et repente in ictu oculi flamma subito vorante consumitur, ut in altero considerare debeat, quod est, in altero videre valeat, quid habet. In cineribus siquidem se cinerem recognoscit, in stuppa vero colligit, in die iudicii quam subito mundus ardebit* etc. De stuppa combusta silent Graeci scriptores. In Romana tamen curia mos erat coram coronato pontifice floccos stuppae comburendi, clamante praecone: *sic transit gloria mundi.* De vasculo autem illo ossibus et cineribus pleno quod narrat, videtur male auditum et male relatum esse ex acacia, quam fuisse revera sacculum sericum terra plenum, ab Imperatoribus non postremis tantum Codini aequalibus, sed Constantini Porphyrogenneti iam aetate, patet e Nostri p. 443. B. 8., ubi dicitur: Imperatores *ἐν ταῖς δεξιαῖς χερσὶν αὐτῶν τὸ νικητικὸν τοῦ σταυροῦ τρόπαιον κατέχουσι*, (successit nempe crux, Christianorum idolum, in vicem scipionum eburneorum veterum consulum,) *ἐν δὲ ταῖς εὐωνύμοις τὴν ἐξανάστασιν τῆς χοϊκῆς ἡμῶν οὐσίας*, *in sinistra vero tenent resurrectionem*, id est symbolum resurrectio-

Digitized by Google

nis, *terrenae nostrae partis.* Clarum est, nihil aliud quam acaciam designari.

Sed quare *Acacias* et *Anexicacias* appellarunt hos sacculos? Dicam. Veteres harum nugarum nihil norant, sed chartas, hoc est membranas, τόμους, segmenta membranae convoluta, rotulos, pipas gestabant. Hoc in universum omnibus in publicum procedentibus, viris foeminisque commune erat, ut qui aut quae manipulum, mappam, sudarium alterutra manu non deferret, ferret membranae segmentum, sive convolutum, sive ex una tantum extremitate manu retentum, caetera praependere promissum, sive dimidia ex parte praependens, ambabus autem extremitatibus comprehensum, ut commentarios rerum in publico aut gestarum a se aut gerendarum. Imperatores autem, nisi mappam gererent, acaciam seu membranae segmentum, libellum supplicem, gerebant, quem sibi in publicum procedentibus plebeii obtulissent. Quod igitur tales libellos supplices ἀκάκως, *clementer*, absque ulla asperitate et morositate, et ἀνεξικάκως, cum tranquilla molestiarum a subditis suis sibi creatarum in legendo et audiendo tolerantia susciperent, aut sane deberent suscipere, praedicabat aut saltem admonebat utrumque nomen ἀκακία et ἀνεξικακία. Ἀκακία enim novis Graecis est *clementia;* vid. Nicetas Choniat. p. 24. C. 4. Initio quidem nudi rotuli membranacei tradebantur a supplicibus Imperatori, deinceps autem ordinatum fuit, ut quidquid eius generis Imperatori traderetur, non nisi sindone serica subtili, μετὰ μανδύλου, involutum traderetur. Manavit ille mos libellos supplices, item litteras quascunque sericis capsulis includendi et has capsulas demum obsignandi a Graecis ad Saracenos et Turcas, ut pluribus ad Abulfedam dicam, et vel e solo Busbekio constat p. 76., ubi ait, se litteras Solimani ad Ferdinandum Imperatorem *panno aureo tectas et obsignatas accepisse.* Latinis medii aevi idem in usu erat, ut e Du Cangio v. *Armigeri* constat, ubi imaginem Caroli Calvi a Baluzio p. 1278. Capitul. Franc. editam illustrat, in qua tres monachi sacrum codicem Carolo porrigunt pretioso panno involutum: *mos quippe is apud monachos observabatur*, verba sunt Du Cangii, *ut codices, quos ad legendum accipiebant, manutergio involverent, ut est in epistola Theodomari ad Carolum M., quae manutergia camisias librorum vocant statuta antiqua Cartusiensium.* Videntes itaque monachi Graeci suos Imperatores ex veteri instituto cum tali libello supplici procedentes in admonitionem, se ideo procedere, ut querelas et supplicationes civium accipiant, monachi, inquam, aut ignorantes huius vetusti moris rationem, aut dissimulantes et ubique mysticam suam theologiam vel alogiam potius ingerere studentes, persuaserunt Imperatoribus,

Digitized by Google

ut pro fasciculo libellum supplicem referente bursulam pulvere aut terra plenam sibi fieri et in manus dari curarent, tanquam alias conditionis suae non memores futuri, aut tali bursula arrepta protinus omnem fastum exuturi. Alii Graeci dubitantes, quidnam sibi vellet illa cum rotulis membranaceis processio et pictura, coniiciebant, eos rotulos esse volumina Evangeliorum. Sane Rhamnusius, forte auctore Villharduino, ubique pro acacia codicem Evangeliorum Imperatoribus CPtanis in manus tribuit, ut p. 140. Non admodum improbabile aut incongruum hoc ipsis est, et in aliis personis admiserim: acaciarum tamen imperialium originem eam esse, quam dixi, constat ex eo quoque superstite veteris moris documento, quod regibus Angliae adhuc hodie preces et requisitiones Parliamenti non in litteris more nostro complicitis, sed in tomis chartae pergamenae convolutis exhibeantur, (*pipas* appellant,) quarum dorso inscribit rex, aut eius iussu inscribitur, si quidem petitis annuit: *soit fait comme il est désiré*, si autem negat: *le Roi s'avisera.* In reliquorum autem praeter Imperatores imaginibus negare nolim volumina membranacea manibus delata codices evangelicos repraesentare. Auctor vitae Basilii Macedonis (n. 58. ed. Allat.) narrat, Basilium in aede quadam sacra a se condita liberos suos curasse pingi cum voluminibus in manu, quae divina praecepta continerent: *ὧν οἱ μὲν ἄῤῥενες*, ait, *τόμους ἐπιφερόμενοι δείκνυνται τὰς θείας ἐντολὰς, αἷς στοιχεῖν ἐπαιδεύοντο, περιέχοντας· τὸ δὲ θῆλυ γένος καὶ αὐτὸ βίβλους κατέχον ὁρᾶται νόμων θείων ἐχούσας περιοχήν.* Ipse Basilius in nummo apud Du Cangium Famil. Byz. p. 138. primo sinistra globum vel pomum imperii cum cruce, dextra conspicitur non tomum seu rotulum, sed codicem quadratum, religatum, evangeliorum gestare. Paulus Silentiarius parte 2. v. 361. de quadam imagine Christi in S. Sophia:

Ἔοικε δὲ δάκτυλα τείνειν
δεξιτέρης, ἅτε μῦθον ἀειζώοντα πιφαύσκων,
λαιῇ βίβλον ἔχων ζαθέων ἐπιΐστορα μύθων.

Ioannes Moschus Limon. c. 87.: *ἐκράτει δὲ καὶ μεγαλεῖον ἔχον ἀργυροῦν σταυρόν.* Unde patet, talia volumina habuisse interdum pro umbonibus cruces sibi affixas. Est autem *μεγαλεῖον*, *volumen*, non Graecae, sed Hebraicae aut Arabicae originis מְגִלָּה *megillah* مجلّة vox apud Iudaeos notissima, unde ad Christianos transiit.

Qua vero tandem manu tenebant et gerebant Imperatores acaciam? Modo dextra, modo sinistra. Nullus enim certus in ea re modus servabatur, sed usus erat arbitrio. Apud Nostrum p. 16. A. 4. dicitur Imperator dextra manu acaci-

Digitized by Google

am, sinistra crucem ferre, et p. 38. B. 1. gerit Imp. anexicaciam dextra, scipionem humero sinistro incumbentem. Contra vero p. 443. B. 8. loco paulo ante citato inverso modo dextra crucem, sinistra acaciam gerit. Sic quoque Constantinus M. in Menologio Basiliano T. II. p. 112. pingitur sinistra manu tomum convolutum gerens. Leo M. autem primus, si recte observavi, in nummis eorum, qui acaciam aut tale quid gerunt, in nummo quarto apud Du Cangium Famil. Byz. p. 77. tam ab antica, quam a postica volumen dextra, crucem sinistra gerit. Pari modo Phocas in nummo apud Du Cangium p. 109., Leo Isaurus p. 123., Isaacius Angelus p. 201. Consul in diptycho regio apud Du Cangium diss. de nummis tab. I. scipionem eburneum, praecursorem crucis, dextra, mappam, cuius succedaneum acacia fuit, sinistra tenet. Et sic quoque dextra crucem, sinistra volumen tenet Constantinus Ducas in nummo apud Du Cangium Fam. p. 159., Manuel Comnenus p. 168., Isaacius Angelus p. 201., Theodorus Lascaris p. 218., Michaël Palaeologus p. 233., Manuel Palaeologus p. 242.

Sed ne nimis diu minutiis inhaereamus, demonstrandum nunc superest, veteres quoque Romanos in publicum procedentes alterutra manu aliquid, aut manipulum, aut volumen membranaceum deferre consuevisse. Nil profecto frequentius conspicitur in vetustis marmoribus, quam sinistra manu manipulum tenentes, qui mappae interdum similis est, interdum clare membranam convolutam exhibet. Adspice mihi philosophum apud Montfaucon. T. III. Antiqu. Explicat. T. I. fig. 2., item tabulas V. VI. Lucian. II. 467. 92. In arcu Constantini M. et Theodosii uterque Imperator tenet rotulum. Sculptor illus laminae aeneae, quae portam basilicae S. Pauli extra Urbem in via Ostiensi tegit, quam Ciampinus T. I. Monum. Veter. exhibet, opus saeculi XI., ex imitatione veteris moris, an sui quoque adhuc rotulum talem sancto, non memini cui, in manus dederit, non patet. Imago diptychi Bosiani apud Montfaucon. l. l. tab. XXVI. conspiciendum praebet in tablio pallii, quod regina gerit, regem, Franciae, ut puto, gerentem in dextra manipulum vel mappam, in sinistra scipionem eburneum, qui ad formam crucis accedit, et in summo fasciculum florum cum superimposito pomo praefert. Ciampinus in modo laudatis monumentis tot exhibet imagines cum chartis membranaceis aut in rotulum convolutis, aut ad instar mappae corrugatis, aut explicitis dependentibus, aut denique ambabus tantum extremis oris complicitis et manu compressis, reliquo toto sinu dependente, ut paene pigeat illas tabulas indicare; vid. Tomi I. tab. 15. 27. 32. 36. 76. T. II. tab. 43. 47. 50. 52. 53. 54. Conf. Murat. Inscript. p. 1461. Com-

Digitized by Google

mune olim utrique sexui gestamen erat talis rotulus, successu temporis autem partim manserunt viris rotuli, per aliquantum temporis, partim in chirothecarum, partim denique in baculorum Imperatoriorum (*Commando-Stäbe*) gestationem abierunt. Foeminae autem pro rotulis sumserunt in manus ventilabra, *ῥιπίδια*, quod neque antiquis temporibus extra usum erat. Certe S. Pudentiana apud Ciampinum T. II. tab. 49. tenet aliquid in manu, quod flabello simile est. Manipulum an chirothecam appellem id, quod Longobardi quidam in tabula Modoëtianae coronationis regis Longobardi apud Horatium Blancum ad Paulum Diaconum gerunt, ambigo. Pro rotulis gerebant Imperatores CPtani extremi, ruente illo imperio, *νάρθηκας*, ferulas. Codin. XVII. 34. Hinc nati baculi summorum militarium ducum, qui a commendando seu imperando *Commandostäbe* appellantur.

D. 6. [575, 16.] *τὰ Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα.* Romana hic sunt Graeca; novi enim Graeci se Romanos ferebant, ut notum est. Sceptra vero sunt genus aliquid vexilli, longi conti laminis et clavis aureis vel argenteis confixi, et, ut mihi quidem videtur, ad crucis formam comparati, puri seu absque ferro vel mucrone, sed dependentibus velis, ut colligi potest e p. 7. C. nostri codicis, ubi integre sic legitur: — *ἐκεῖσε γὰρ ἵστανται — τοὺς δεσπότας ἐκδεχόμενα Ῥωμαϊκὰ σκῆπτρα, τὰ λεγόμενα βῆλα, ὁμοίως καὶ τὰ εὐτύχια, καὶ τὰ ἕτερα σκῆπτρα, πρὸς τούτοις τὰ σκεύη τῶν προτικτόρων* etc. Locus ille egregie nostro congruit et eum illustrat. Possit tamen imperitus Latini sermonis librarius *βῆλα*, id est *vela*, pro *πίλα*, *pila*, exarasse. Videtur certe addita vox *Ῥωμαϊκὰ* vexillum aliquid aut instrumentum militare apud Romanos notum et iis usitatum innuere. Favet illi quoque vox *πιλατίκια* apud Codinum, quam idem atque vocem *σκῆπτρον* significare contendit Goar. ad Codin. p. 87. n. 39. Videntur mihi tamen Graeci pilo Romano aliam induisse formam, pro mucrone scil. addidisse lignum transversum in summo, ut crux evaderet, vel simplex, ordinaria, qualem omnes novimus, et qualem plerumque Imperatores CPtani pro sceptro regio gestare conspiciuntur in nummis, vel composita. Est autem composita, quae vel duobus transversis lignis, inaequalis magnitudinis, vel duobus contis minutis et maiori conto parallelis ad ligni transversi utrumque marginem appositis constat, qualis in nummo Romani Lacapeni apud Du Cangium Famil. Byz. p. 136. et p. 123. 1. in nummis Leonis Isauri, cf. p. 127., in nummo Nicephori Logothetae cernitur. Quia crux sceptrum Imperatorum CPtanorum plerumque erat, et hic loci sceptra ut distinctum et peculiare aliquod vexilli genus memorantur, ex eo concludo fuisse sceptra hastas ad

Digitized by Google

crucis formam factas; v. Du Cange hac voce et Goar. ad Codin. p. 87. n. 39. Non defuisse publicis processionibus cruces, et Graecorum erga crucis signum eximia pietas et mos Latinorum suadet, qui cruces quoque praeferebant. *Obviam ei* [Henrico V.] *misit Pontifex* [Paschalis II.; verba sunt Chronici Cassinensis IV. 37.;] *baiulos cereostatarios* [id est cereostatariorum,] *stauriferarios*, *aquiliferos*, *leoniferos*, *lupiferos*, *draconarios*, [id est baiulos vexillorum, in quibus aquilarum, leonum, luporum, draconum conspicerentur imagines,] *candidatos*, *defensores*, *stratores*, *et maximam populi multitudinem cum floribus et palmis*. Non habuisse sceptra ferrum, quo caederent aut ferirent, videor mihi ex loco Pselli apud Du Cangium Gl. Gr. p. 1389. init. colligere, si modo licet de loco extra connexionem posito iudicare: *ὅπλοις ἐπιχρύσοις ἀστράπτων καὶ δορυφορούμενος, οὐ σκήπτροις ἀπλήκτοις*, *sceptris non ferientibus*, *ἀλλ' ἀσπίσι καὶ ἐπιμήκεσι δόρασι.* Sceptrum de caetero est generale nomen vexillorum generis omnis. Nam et ptychia, de quibus statim dicetur, in se complectitur (quare enim alias diceret *καὶ τὰ λοιπὰ χρυσᾶ σκῆπτρα*?) et labara sunt sceptri species. Certe Sozomenus Hist. IX. 4.: *θάτερον τῶν σκήπτρων, ὃ λάβαρον Ῥωμαῖοι καλοῦσι.* Veni tamen in eam quoque opinionem, quam doctiorum iudicio submitto, fuisse forte sceptra Romana vexilla ex institutis militaribus veterum gentilium Romanorum asservata, ut e. c. *aquilae;* et has aquilas peculiariter sceptrorum Romanorum nomine designari; potuerunt quoque eo nomine venisse conti cum tabellis in summo vertice fixis numerum nomenve legionum aut cohortium maioribus aureis litteris exaratum monstrantibus. Auctor huius coniecturae mihi fuit Dexippus in Excerptis Legat. Hoesch. p. 3.: *κατόπιν τοῦ βασιλέως ἦν τὰ σήματα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς*, [sunt Nostro *protectores* aut *candidati*] *τὰ δέ εἰσιν ἀετοὶ χρυσοῖ καὶ εἰκόνες βασίλειοι* [nostro *σίγνα* et *σημεῖα*] *καὶ στρατοπέδων κατάλογοι, γράμμασι χρυσοῖς δηλούμενοι, ἃ δὴ ξύμπαντα προὐφαίνετο ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων.*

D. 7. [575, 16.] *πτυχία.* Sic solet plerumque haec vox in nostro codice efferri; interdum tamen integre et incorrupte scribitur *εὐτύχια*, ut in loco Nostri paulo ante laudato p. 7. C., quo absque loco fuisset nunquam coniectando veram rationem ptychiorum fuissem assecutus. Nam quum primum hanc vocem legerem, suspicabar (neque enim aliud poteram) illam codices evangeliorum significare, quales grandes, ponderosos in membranis nitidissimis summa calligraphices venustate litteris grandibus exaratos rubro holoserico indutos et umbonibus et laminis angularibus, item agratiis seu uncis aureis et argenteis firmatos atque ornatos praeferre o

contis suspensos solebant; v. Garbelli Epistol. ad Iosephum Blanchinum in Prolegomenis ad Evangeliarium quadruplex p. 6. et cl. Leich. de diptychis p. XL. Sane de nihilo non erat haec coniectura. Nam p. 342. A. 13. dicitur πτυχία τῶν εὐαγγελίων res inter alias pretiosas publice coram legatis Saracenicis exposita spectatum fuisse. Thuanus quoque describens processionem, qua Pseudo-Demetrius A. 1605. Moscoviam ingressus est Imperator salutatus: *proxima secundum principem*, ait, *incedebat clericorum turba cum vexillis quadratis, in quorum singulis appensa erat aut Divi alicuius imago, aut evangeliorum liber.* In illo loco libri Mubachiani, quem p. 6. horum Commentar. citavimus, vidimus apud Russos praelatos quoque codices Evangeliorum in publica processione festi Luminum. Accedit huc, quod aevo medio Pontifici Romano in processionibus publicis pugillares praeferrentur; v. Du Cange v. *Pugillares*, quos puto codices evangeliarios fuisse, neque aliud *pugillum*, quam codicem evangelii, memoratum illo in loco, quem idem v. *Pugillus* citat.

In multis quoque nummis Imperatorum CPtanorum dubium videri queat, labarumne an codex evangelii quadratus e conto dependeat. A Graecis Saraceni quoque mutuati sunt morem al Corani codices e contis dependentes in acie pro vexillis praeferendi; quo de more ad Abulfedam dico. Quum tamen primi Imperatores Byzantini plurima veteris Romanae curiae imperialis instituta retinerent, quae secuta saecula aut additamentis Christianismi auxerunt, aut ineptiis suis deformarunt: et inter vexilla veterum Imperatorum signa Fortunae quoque fuerint, ipsi quoque in cubiculis suis aurea Fortunae simulacra, velut maiestatis et felicitatis imperii pignora, haberent et colerent: et in primorum Imperatorum Byzantinorum nummis alata Victoria frequens conspiciatur: et infra p. 415. C. 4. Domesticus Scholarum inter officiales suos habere dicatur εὐτυχιοφόρους et σκηπτροφόρους, quod procul dubio ad imitationem aulae imperialis factum fuit: (neque enim putandum, domesticum vexilla et vexilliferos habuisse, quibus Imperator careret:) conf. p. 427. C.: nullus dubito vocem πτυχία et εὐτύχια vel εὐτυχεῖα esse corruptam et vexilla significare, quorum aut contis in summo superimposita aut bandis vel pannis intexta essent Fortunae vel Victoriae simulacra, νικάρια, *victoriolae*, ut appellat Cedrenus p. 322. A. 1., ubi exponit *CONOB.*, solennem nummorum Byzantinorum subscriptionem, quae mihi quidem videtur *Constantinopolis olim Byzantium* significare. Nullo tempore Byzantinis desiisse usum Victoriae in signis constat e loco Codini Offic. VI. 20. p. 79., ubi memorat flamullum Archistrategum dictum. Hic Archistrategus seu Angelus Michaël aliud nihil erat quam Victoria.

Digitized by Google

Graeci superstitiosi credentes Angelos alatos esse, quia in vexillis retentam ex antiquo figuram alatam videbant, ignorantes eam Victoriam esse, e pagano numine angelum Michaëlem efficiebant. Et excusandi profecto sunt. Sane pictores nostri non aliter pingunt angelos, quam victoria in nummis primorum Imperatorum efficta conspicitur; v. e. c. nummos Constantini apud Du Cangium Fam. Byz. p. 56. et Theodosii p. 61. A Graecis vexillum hoc Latini medii aevi quoque assumebant, ut alia multa, et *Angelum* appellabant; v. Du Cange v. *Angelus*, ubi inter alia e Wittekindo haec citat: *in quinta acie, quae erat maxima, et dicebatur regia, ipse princeps vallatus lecta ex multis militum millibus alacrique iuventute, coramque eo angelus, penes quem victoria, denso agmine circumseptus.* Credebant igitur boni nostri maiores ex male intellecta ambigua traditione, victoriam ibi esse, ubi angelus esset. Et erat revera. Nihil enim aliud angelus, quam victoria, numen fictitium paganismi, novo Christiano Angeli et Archistrategi nomine donatum. Consideremus nummum Longobardicum, quem Horatius Blancus ad Paulum Warnefridum in eadem tabula aere expressa, qua coronam ferream Modoëtiensem exhibuit, cum inscriptione *Sanctus Michaël* cumque comparemus cum nummis victoriatis; nullam reperiemus differentiam inter ambos, nisi hanc, quod victoria nudo aut laureato capite est, S. Michaël autem non pileum, ut videtur, sed nimbum circa caput habet. Moris huius signa victoriae in processionibus circumferendi vestigia supersunt adhuc in ecclesia Graeca. Refert enim Stephanus Gerlach. in Diario CPtano p. 474., ubi ritus processionis paschalis Graecorum describit, sic processisse litaniam. Primum venisse protosyncellum cum codice Evangelii S. Ioannis, lamina aurea tecto, secundum hieromonachum cum cruce stationali, tertium psaltum cum imagine Christi e sepulcro surgentis, quarto loco processisse duo hieromonachos, quorum unusquisque gestaverit e conto rotundam latam deauratam laminam, super qua effictus Cherubinus senis alis instructus. Mitto reliqua. Aliquanto post describens idem processionem sacrorum donorum e Tribuna in Naum, sic ait: „*Darauf finge die grosse Procession oder der Umgang an, da sechs oder sieben zu der hintern Thüre des Chors* [porta sancta parva ad dextram bematis laterali] *heraus, und in der Kirche gar langsam herum gingen. Da beneigten sich alle Anwesenden, etliche fielen gar darnieder, andere erwischten der herumgehenden Priester Kleider und küsten sie. Der erste trug das Brod zum Abendmahle auf dem Kopf mit einem rothen leinen Tuche bedekt. Zween andere trugen zween Kelche, einen voll, den anderen leer: der vierte und fünfte die zwey*

Digitized by Google

Vorbilder Cherubim und Seraphim, denen allen zwey Leser mit Kertzen voran gingen." Hi Cherubini et Seraphini successerunt in locum Fortunae vel Victoriae, ut S. Elias in possessionem templi, quod olim Solis erat, apud Malalam T. II. p. 40. Quod olim *τοῦ Ἡλίου* fuerat, iam Christiani iubebant *τοῦ ἁγίου Ἠλίου* esse. Statuam Matris Deum tenentem manibus leones mutilabant Constantini M. tempore leonibus, et manus in speciem orantis aut benedicentis Urbi conformabant, ut deinceps Christianum vulgus idem illud idolum, quod olim *Mater Deum* nominabatur, mutato paululum nomine pro *Matre Dei* adoraret, teste Zosimo II. 31.: v. ad p. 536. B. 3. dicenda. E *Semone sanco* fabulam de *Simone sancto* procudit Eusebius Hist. Eccles. II. 13. Insignis est locus apud Athenaeum p. 197. F. 1., e quo patet, iam Ptolemaeorum tempore fuisse victorias in pompis publicis praegestatas. Locus hic est: *ἐπηκολούθουν σάτυροι, καθ' ἕκαστον τοῦ σταδίου μέρος εἴκοσι, λαμπάδας φέροντες κισσίνας διαχρύσους*, [id est inauratas et cum hederae ambientis helicibus caelatas: non recte Casaubonus emendat ibi:] *μεθ' οὓς Νῖκαι χρυσᾶς ἔχουσαι πτέρυγας*· [nam caetera lignea erant vestibus aureis induta;] *ἔφερον δὲ αὗται θυμιατήρια ἑξαπήχη κισσίοις* [*κισσίνοις καταχρύσοις* aut *χρυσοῖς στέμμασι* aut *καὶ ῥοδῶσι*; sic videtur leg. esse,] *διακεκοσμημένα ζωωτοὺς ἐνδεδυκυῖαι χιτῶνας*. Possent innumera talia exempla retentae paganae superstitionis et idololatriae, sed Christianis nominibus dissimulatae et mysticis ridiculis expositionibus incrustatae referri, si id ageremus. Suboluit etiam cl. Leichio huius rei. Veteres Imperatores usurpabant divinos honores, et curabant sibi ignem, ut numinibus, praeferri. Novis quoque praelatus ignis fuit ex veteri instituto. *[Imperatori Graeco praeferebatur lampas praeter sceptrum et spatham propter illud: *luceat lux vestra*, Codin. p. 101. Sed fuit potius ignis ille, qui Augustis praeferri solebat.]*

Superest nunc, ut, qui manaverit *πτυχία* ex *εὐτυχία*, demonstretur. Tenendum ergo, vulgus Graecum et novum et vetus consuevisse ε et alias vocales initiales abiicere et υ ut *b* vel etiam ut *f* pronuntiasse. Pronuntiabant igitur vocem *εὐτυχία* ut *ftychia* vel *ptychia*, ut *σιδροκάψια*, *πλεῦσις*, *φτηνία* pro *σιδηροκαύσια*, *Schmeltzhütten*, officinae metallorum fusoriae, *βλέψις*, *plaga*, *quo respicitur*, *εὐθηνία*, *ubertas et prosperitas rerum omnium*, item *βημερία* pro *εὐημερία*, *felix rerum suarum status*, *βγενικὸς* pro *εὐγενικὸς*, *nobilis*, *βγαίνειν* pro *εὐγένειν*. Dicunt autem *εὐγένειν* pro *ἐκγένειν*, et hoc pro *ἐκγενέσθαι*: *πεύχια* pro *ἐπεύχια* (v. cl. Hemsterhus. ad Aristophan. Plut. p. 159.,) *πιτιμία* pro *ἐπιτιμία*. *Pitynchanus* in Inscriptionibus pro *Epitynchanus*; vid. Sal-

Digitized by Google

mas. ad Hist. Aug. T. II. p. 99., ξάρτιον pro ἐξάρτιον, *navalis apparatus*, πίσκοπος pro *episcopo*, φρύδι pro ὀφρύδιον, *supercilium*, βλογεῖν pro εὐλογεῖν, λάδι et λάδιν pro ἐλάδιον, *oleum*, λάμνειν pro λάβνειν et hoc pro ἐλαύνειν, *agere*, λάργυρος pro ὀλάργυρος, λάφος pro ἔλαφος, *cervus*, λαφρὸς pro ἐλαφρὸς, λεήμων pro ἐλεήμων, λίγος pro ὀλίγος, λιτροβούλης pro ἀλιτροβούλιος, μάτιν pro ἱμάτιον, ματομένος pro ἡματωμένος, *cruentatus*, μέρα pro ἡμέρα, μιερεὺς pro ἡμιιερεὺς, μοιάζειν pro ὁμοιάζειν, νικοκυρία pro ἐνοικοκυρία, πάγειν pro ἀπάγειν, πίον pro *opium*, πίσω pro ὀπίσω, πιτήδειος pro ἐπιτήδειος, πιτύχερος pro ἐπιτύχερος, ἐπιτύγχανος, ἐπιτυγχάνειν πεφυκὼς, εὔστοχος., ῥέγειν pro ὀρέγεσθαι, *cupere*, ῥημάζειν pro ἐρημοῦν, *vastare*, ῥίφος pro ἔριφος, *hoedus*, ῥωτᾶν pro ἐρωτᾶν, *interrogare*, σάζειν pro ἰσάζειν, *aequare*, σχουρία pro ἰσχουρία, σκάζειν pro ἡσυχάζειν, *prae tristitia silentium agere*, *tristem et taciturnum esse*, σόδημα pro εἰσόδημα, εἴσοδος, *ingressus* vel *reditus*, σφαλίζειν pro ἀσφαλίζειν, *claudere*, σχάριν pro ἐσχάριον, ἐσχάρα, *foculus*, τισάνη pro *ptisana*, φίδι pro ὀφίδιον, ὄφις, *anguis*, φόδος pro ἄφοδος, *stercus*, χνάρον pro ἰχνάριον, *vestigium*, ψηλὸς pro ὑψηλὸς, *altus*, ψοῦνι pro ὀψώνιον, *panis quotidianus*. Possent plaustra talium congeri. Sed ohe iam satis est. [*Πτυχὲς* pro codicibus Evangeliorum, et inter thesauros ecclesiae recensentur Nicetae Choniat. p. 233. A., quos Isaacius Angelus spoliasse ipsi dicitur: *ἐκ σίνου τὰ ἱερὰ σκεύη κἀκ τῶν θείων αὐτὰ ναῶν ἀποσπῶν ταῖς ἑαυτοῦ τραπέζαις παρεισέφερεν. — ἀφαιρῶν καὶ ἀπὸ τῶν τιμίων σταυρῶν καὶ πτυχῶν τῶν ἀκηράτων Χριστοῦ λογίων κόσμους πολυτελεῖς, περιδέραια καὶ στρεπτοὺς ἐτίθετο ἐξ αὐτῶν.* „*Die Russen tragen noch in ihren Processionen Seraphinen oder Cherubinen* (*wie sie es nennen*) *herum.*" *Staat von Groot-Russland* p. 337. Imperatores Romani olim in suis cubiculis habebant signa victoriae, ut pignora felicitatis imperii, et quot essent Imperatores collegae, tot etiam erant signa victoriae, ut constat non tantum e Spartiani loco in vita Severi p. 637., quo narrat, in podio sedis Imperatoriae Circensis stetisse tres gypseas victorias, mediam Severi patris, duas hinc illinc, amborum filiorum, Bassiani et Getae, tenentes manibus palmas et orbes vel scuta cum inscriptis cuiusque Imperatoris nominibus, sed etiam ex illo loco, quo ait p. 640.: *Fortunam regiam, quae comitari principes et in cubiculis poni solebat, geminare statuerat, ut sacratissimum simulacrum utrique relinqueret filiorum. Sed cum videret se perurgeri, sub hora mortis iussisse fertur, ut alternis diebus apud filios Imperatores in cubiculis Fortuna poneretur.* Sic loquebatur illorum saeculorum infantia pro: *ut alternis diebus, hoc in Bas-*

siani, altero in Getae cubiculo haereret. Argumentum inscitiae antiquitatum, quod, Niceta teste, p. 339. D. statuam Constantini M. equestrem quidam pro Pegaso et Bellerophonte, alii pro Iosua, filio Nave, haberent. Conf. eiusdem Fragm. T. VI. Bibl. Gr. Fabricii p. 407. *Ex Addend.*]

D. antepenult. [575, 19.] *σκεύη.* Videtur hic et similibus in locis *σκεύη* nihil aliud quam vexilla notare. Satis hoc apparet cum ex adiectivo *λοιπὰ*, *reliqua*, quod supponit, praecedentia idem cum sequentibus esse, et e versu paginae huius ultimo; *τὰ προῤῥηθέντα σκεύη*, *praedicta vasa*, sunt sceptra, victoriae, signa etc. Verti tamen *vasa* respiciens ad p. 341. C. fine, ubi inter *τὰ σκεύη* quaedam referuntur, quae vexilla non sunt, ut magna crux et virga Mosis.

D. antepen. [575, 19.] *καμπηδικτώρια.* *Campiductoria* erant signa, qualia campiductores gererent, aut qualia manipuli haberent, quorum unusquisque a campiductore vel doctore regeretur. De campidoctoribus vel campiductoribus, *γυμνασταῖς τῶν στρατιωτῶν*, non repetam a Valesio ad Ammian. Marcell., a Guthierio, a Du Cangio Gl. Lat. et aliis dicta.

D. pen. [575, 19.] *λάβουρα.* *Labara* quid fuerint, notum est, et multi multa de eo. Conf. Du Cange Gl. Lat. h. v. De etymologia tantum monebo, linguae Graecae esse vocabulum, et non barbaricae originis; mihi videri a *λαπαρὰ* repetendum esse, et *λαπαρὸν* initio dictum fuisse hoc velum vel vexillum, quod duplo panno aut corio paratum et intus cavum atque vacuum esset, ut vento tumescere atque detumescere posset. Scribitur autem hic *λάβουρα* pro *λάβωρα.* Nam *λάβαρον* et *λάβωρον* perinde dicitur atque scribitur. Atqui *ω* et *ου* saepe permutari exemplis demonstravi, ubi de terminatione *ούριον* (ut *ὀρνατούριον* pro *urnatorium* etc.) dicerem.

D. pen. [575, 19.] *σίγνα.* Erant olim nomen generale insignium militarium omnium. In nostro tamen codice vexilla tantummodo illa denotant, in quibus protome Imperatoris purpureo panno insuta esset. Colligo e locis Glossarum et commentarii msti Apocryphi de Vita Iesu Christi, quos dedit Du Cange v. *Προτομή.* Conf. quae idem Gl. Gr. p. 1343. initio de sebastophoris habet. Nicetas p. 126. D. 8.: *σημεῖαι, αἳ τοὺς βασιλεῖς εἰκονίζουσι.*

D. pen. [575, 20.] *ὑποκατιῶν.* Id est *ὑποκατιόντος* vel *ὑποκατιόντι*, *si quis descendat*, et, quoad sensum, *ὑποκάτω*, *infra.* Vid. dicta ad p. 313. A. 10.

333. A. 12. [576, 6.] *μονοπέλυκα.* Sunt alias *ἡμιπέλεκκαι* dictae, secures unipennes, ut ita dicam, non bipennes. Nam bipennes sunt proprie *αἱ πελέκεις*, hic autem loci *τζικούρια.* Graeci *ἡμιπέλεκκαν* vocabant *τὸ ἥμισυ τοῦ πελέκε-*

Digitized by Google

ως, τὸ ἐκ τοῦ ἑνὸς μόνον μέρους ἔχον τὴν ἀκμὴν, ὃ καὶ δεξτράλιον καλοῦσι, ait vetus interpres Homeri; v. Du Caugium ad Alexiad. p. 257. et Gloss. Gr., ubi locum hunc citat. *[De dextralibus v. locus veteris Homeri interpretis apud Salmasium ad Simmiae securim p. 200.]* Est idem ille modo allatus. Videor mihi discrimen harum duarum vocum *μονοπελύκου* et *τζικουρίου* in isto Wilhelmi Britonis versu, quem Du Cange l. l. citat, deprehendere:

Ascia dum dextris, bisacuta securis et ensis
fulminat.

Et huc conformavi Latinam interpretationem. Potuissem quoque pro *ascia dextrale* dare; v. ad p. 87. D. 5.

B. 1. [576, 8.] *Φαργάνων*. *Phargani* sunt genus militiae seu protectorum corporis augusti aut ex Aegypto aut e provincia Transoxana, Fargana, oriundi. Frequens eorum apud historicos orientales mentio, sed illi plerumque non الفراغنة, per Gain punctatum *Farganos*, sed الفراعنة, *Pharaones* appellant, tanquam si non a provincia patria *Fargana*, sed a *Pharaonibus*, Aegypti regibus, sic fuissent appellati, ob ferociam et indomitos spiritus. Omnem enim immanem, trucem, giganteum hominem Arabes *Pharaonem*, aut rem immanem *Pharaonicam*, ut Graeci *Titanicum*, appellant. Utra scriptio, الفراعنة an الفراغنة, praeferenda sit, ambigo. Posterior videri queat praeferenda esse, quia principes orientales plerumque Turcas, quorum patria Fergana erat, in corporis protectoribus habebant. Attamen non minus famosi a ferocitate allectique in custodes augustorum corporum fuere Afri quoque et Misrenses seu Aegyptii, qui de antiquis Aegypti dominis, Pharaonibus, quorum insolentiam et immanitatem vel etiam staturam referrent, potuere الفراعنة, *Pharaones,* dicti fuisse. *Les Egyptiens appellent tout ce qui est d'une grandeur extraordinaire du nom de Pharaon, s' imaginant, qu' ils* [les vieux roys d'Egypte] *ont tous été de géans:* verba sunt Wanslebii Voyage d'Egypte p. 260. c. fin. Erunt ergo hi Faraones reliquiae istorum Copthorum rebellium et indomitorum, Baschinusritarum suo nomine dictorum, quos Renaudot. Hist. Patr. Alex. p. 281. ait Almamunum, quum domare non posset, Bagdadum transtulisse et in militiam suam abdidisse. Certe apud Hamzam Ispahanensem invenio genus militiae equestris in aula Bagdadica, المصرية *Misrense* dictum. شغب على السلطان جماعة من الفرسان يقال لهم المصرية Idem quoque Hamzah القراونة, aliud genus militiae pedestris in aula Bagdadica memorat, qui nulli alii possunt esse quam Cyrenaeenses seu Afri e provincia Africa desumti. وقع بين الرجالة السودان وبين القراونة مناوشة وكثر القتل بين الفريقين وظهر السودان على القراونة, *incidebat*

Digitized by Google

tumultus inter pedites nigros et Alcarawenasi [seu Cyrenaeos] *multisque utrinque caesis, tandem nigri superiores evadebant.* Et Abulfeda ad Ann. 255. [Chr. 869.] de casu al Motazzi Chalifae narrans, tres diversos ordines protectorum seu militiae palatinae in aula Bagdadica hos recenset, al Magarebah seu Magrabinos, vel occidentales, Afros, Mauritanos et Turcas, Farganenses nempe et Transoxanos, et Pharaones اتفق الاترک والمغاربة والفراعنة على خلع المعتز De *Almogarabis* et *Almogawaris*, genere militiae etiam Latinis et Graecis medii aevi non ignoto, agendi hic locus non est.

B. 1. [576, 8.] *Χαζάρων.* Nomen *Chazarorum* notum in historia Byzantina, neque habeo quod de iis addam, nisi hoc, apud Arabes et orientales caeteros inolevisse, ut *Chozaros* per *o* pronuntient. Hinc celeber ille liber, a Buxtorfio vulgatus, *Cosri* vel *Cosari,* quasi dicas disputatio Cosarica. Venit tandem nomen huius gentis olim a fortitudine celebre in latrociniorum infamiam, ut latrones et sicarii *Χοσιάριοι* fuerint appellati, si modo nomen hoc a Chozaris recte repetitur, et non potius ab حسار, *denudator*, *spoliator*, *vexator*, aut a غشى, *derepente opprime*, repetendum sit; v. Du Cange v. *Χοσιάριοι.* [Graeci Chazaros in Chersoneso Cimbrica collocant, Arabes autem in Iberia vel Circassia. Et sic quoque Matthias a Michow de Sarmatia utraque p. 457., qui insignis est locus, in specie ait novos Graecos eas gentes *Abgazaros* et *Abgazelos* nominare. Soranzo p. 34. ed. Conringii, باحر الخزر est mare Caspium, hodie il mar di Baccu. *Ex Addend.*]

B. 3. [576, 10.] *σωλέαν.* Ergo etiam extra ecclesiam erat solea, quandoquidem hic loci solea triclinii Magnaurae commemoratur. De solea fusius egi ad caput primum huius codicis.

B. 4. [576, 11.] *πρασινορόδινα.* Vestes sic dictas a gemino colore, prasino et roseo, constat; quomodo autem hi duo colores mixti aut dispositi fuerint in tali panno, non item constat. Potuerunt enim mixti et in maculis, talis, orbibus aliisve figuris sparsi per totum pannum fuisse, ut fundus e. c. roseus, maculae autem virides essent, aut potuerunt striae roseae et prasinae per vices ductu parallelo una apud alteram decurrisse; aut denique potuit una dimidia vestis pars tota rosea colore non mixto, et altera item tota prasina fuisse; quemadmodum hodie e. c. orphani in urbibus Belgii una dimidia corporis parte pullati, altera pyrrhati vel rubri procedunt, aut in quibusdam urbibus Germaniae, quod ipse vidi, praecones in certaminibus arcubalisticis (*Vogelschiessen*) pallium gerunt una parte dimidia brunni, altera crocei coloris. Vestes tales *partitae* et *divisae* (ita appellabant), hoc est

Digitized by Google

diversae, aevo medio admodum frequentis usus erant. Generis autem alterius vestes, quarum colores mixti per totam telam essent, *mixtas* appellabant. Ioannes Signiensis (apud Du Cangium v. *Iocularis*): *alii, quod proprie iocularium est, ab utroque latere divisis coloribus, item mixtis, vestimenta variabant.* Henricus de Knygthon de Eventibus Angliae L. IV. (apud Du Cangium v. *Liripipium*) ait *dominas vestitas fuisse vestibus partitis.* Ipse Du Cange dubitavit, quomodo vocem ἀσπροκόκκινος redderet. Dat enim in Gl. Gr. h. v. *partim albus, partim coccineus* vel *coccineus subalbidus.* At in Latino *leucoporphyrus* vertit *ex purpura alba.* Voluit purpuram dilutiorem dicere (nam purpura alba est ἀσύστατον), ut patet ex addito *leucorhodinus*, quod vertit *ex roseo colore dilutiore.*

B. penult. [576, 17.] λευκολέοντας. Sunt intextae pannis fundo coloreo imagines candidae leonum rectorum stantium, vel et incedentium, aut etiam leonum imagines coloreae in fundo candido intra circulum comprehenso. Conspicere vestem hanc licet in eunucho ad dextram Imperatoris stante in illa imagine, quam Ceremoniali nostro praefiximus, item in illa Magni Ducis Apocauci, quam notis suis ad Nicephorum Gregoram inseruit cl. Boivinus p. 52. Latini tales leones in area rotunda circulo circumscripta leones *inrotatos* vel *circumrotatos* appellabant. Histor. Episcopor. Antisidor. (apud Du Cangium v. *Circumrotatus*): *tria praestantissima pallia mille solidorum pretio constantia, quorum unum viridis coloris, leonibus multicoloribus circumrotatis fulget, secundum imaginibus regum pariter circumrotatis regali modo equitantium pollet, tertium quoque leonibus auricoloribus circumrotatis adspicientibus arridet.* Solebant quoque leones et oviculas in textura iungere. Du Cange v. *Scapolus*, quae oviculam notat, *caligas breudatas cum scapolis et leonibus* habet.

B. ult. [576, 18.] στρατωρίκια. Iuxta formam et terminationem suam deberet haec vox vestitum stratorum notare, ut καισαρίκιον, σπαθαρίκιον etc.; quia tamen stratores non φορεῖν, quod verbum vestitui proprium est, sed βαστάζειν τὰ στρατωρίκια dicuntur, quod de re gestatili inter manus et libratili, ut est scutum, hasta, bipennis etc., tantum dicitur, credidi me rectius facturum, si interpretarer *virgas sibi peculiares.* Forte debueram idem consilium secutus esse paulo ante p. 532. D. 9. et reddidisse non *vestes*, sed *virgas candidatorum.* Forte κανδιδατίκια, σπαθαρίκια, σπαθαροκανδιδατίκια sunt virgae candidatorum, spathariorum, spatharocandidatorum. Certe infra, sectione secunda capitis 40., stratoricia, candidaticia, spatharocandidaticia referuntur inter τὰ σκεύη, a quibus diversa sunt, et ut diversa paulo post seorsim recensentur mutatoria. Sed isto quidem in loco eam interpretandi ratio-

Digitized by Google

nem dissuadebat appositum verbum φορεῖν, quod, ut dixi, de rebus usurpatur toto corpore gestabilibus, non de iis, quae βαστάζεται, manibus librantur.

C. 3. [576, 20.] ἔστη τῆς. Ita membranae. Aut excidit ὁ, aut tacite est supplendum.

D. 2. [577, 6.] τῶν δ' χροιῶν. Veneti, prasini, russi et albi. Videntur ergo hi tagmatici seu praesidiarii diversi a quatuor palatii tagmatibus fuisse, nisi putes tagmata haec palatina, scholas puta, excubitores, hicanatos et numeros, per urbem regiam distributos fuisse obeundis vigiliis et stationibus et illinc unicuique de quatuor factionibus attributum atque deputatum fuisse numerum, qui eius necessitatibus inserviret et custodiae praeesset.

D. 4. [577, 7.] ἀποστολῖται. *Cantores aedis SS. Apostolorum*, ut ἁγιοσοφῖται *cantores aedis S. Sophiae*. Olim enim non omnes aedes sacrae cantores sibi suos habebant, ut neque hodie habent, sed tantum praecipuae. Caeteras curabat schola cantorum; vid. Du Cangium Gl. L. v. *Cantores*.

D. antep. [577, 10.] βασιλίκια. Carmina in laudem Imperatoris et familiae augustae; quale illud est p. 223. per Alphabeti litteras digestum, ubi etiam aliqua de more talia carmina recitandi dixi. Subintelligitur στιχηρὰ, τροπάρια, μέλη vel simile quid. Pari modo ἀποστολικὰ dicta fuerunt carmina in laudes Apostolorum cani solita in ecclesia, θεοτόκια carmina in laudem Deiparae. Morem hunc reges occidentales transsumserunt ab orientalibus. Hovedenus in Richardo I.: *hic ad argumentum* [f. *augmentum*] *et famam sui nominis emendicata carmina et rhythmos adulatorios comparabat, et de regno Francorum cantores et ioculatores muneribus allexerat, ut de illo canerent in plateis, et iam dicebatur ubique, quod non erat ei similis in orbe*. Etiam in aula Attilae Hunni post finitas epulas δύο ἀντικρὺ τοῦ Ἀττίλα παρελθόντες βάρβαροι ᾄσματα πεποιημένα ἔλεγον, νίκας αὐτοῦ καὶ τὰς κατὰ πόλεμον ᾄδοντες ἀρετὰς, teste Prisco Rhetore in excerptis Legation. Hoeschel. p. 52.; καὶ οἱ μὲν ἥδοντο τοῖς ποιήμασιν, continuat, οἱ δὲ τῶν πολέμων ἀναμιμνησκόμενοι διεγείροντο τοῖς φρονήμασιν, ἄλλοι δ' ἐχώρουν ἐς δάκρυα, ὧν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἠσθένει τὸ σῶμα καὶ ἡσυχάζειν ὁ θυμὸς ἠναγκάζετο. Successerunt haec carmina in locum illorum veterum panegyricorum, e quorum immani numero superstites habemus duodecim a Cellario postremo editos. Graeci morem hunc dominos suos quacunque occasione carminibus in plena curia decantatis vel recitatis laudandi, ut ad occidentales, ita ad Arabes quoque transmiserunt. Persaepe legas apud Abulfedam fragmenta aut saltim memoriam factam carminum, quae hic vel ille Arabicus poëta in huius vel illius principis Saracenici

Digitized by Google

diem natalem, aut diem natalem Muhammedis, aut in Pascha Muhammedicum, aut alia occasione, non sine lauto praemio in frequentissimo conventu recitavit. Non iniucundum spero lectoribus fore, si locum inde vel unicum repetam, e quo, qualis fuerit illorum poëtarum Arabicorum ratio, qui in aulis principum orientalium pascebantur, quae ipsorum stipendia, quod recitandi tempus, cognoscantur. Lucem inde illa accipient, quae supra ad p. 8. A. 2. dixi de λιβελλαρίῳ seu carmine gratulatorio, Imperatori in diebus festis a quavis factione per suum democraten exhiberi solito. Narrans igitur Abulfeda ad a. 469. [Chr. 1076.] de principibus, qui tum erant, Halepensibus, haec tradit: لما مات محمود بن نصر في السنة المذكورة ملك بعده ابنه نصر بن محمود بن نصر بن صالح بن مرداس الكلابى فمدحه ابن جيوش بقصيدته التى منها

ثمانية لم تفترق مذ جمعتها فلا افترقت ما ذب عن ناظر شفر
ضميرك والتقوى وجودك والغنى ولفظك والمعنى وعزمك والنصر
وكان لمحمود بن نصر سجية وغالب ظنى ان سيخلفها نصر
وكان عطية ابن جيوش على محمود اذا مدحه الف دينار فاعطاه نصر الف دينار مثلما كان يعطيها ابوه وقال لو قال وغالب ظنى ان سيضعفها نصر لاضعفتها له. *Mahmudo, filio Nasri, filii Salehi, de gente Mardasidarum, eo, quo diximus, anno vivis exemto succedebat filius Nasr, quem poëta Ibn Goiusch* [male apud Elmac. p. 282. حبوس, *Habus* legitur, ubi hi iidem versus et plures, sed misere depravati, habentur] *illo carmine laudavit, cuius haec est particula:*

> *Octo sunt, quae, ex quo comparasti, nunquam separati fuerunt, neque separabuntur unquam:*
> *Mens tua et dei timor, liberalitas tua et divitiae, dictio tua et elegantes sensus; prudentia tua et victoria.*
> *Mahmudo, Nasri filio,* [patri tuo] *mos erat quidam, quem aut multum fallor, aut restituet Nasr.*

Mos ille hic erat. Quoties poëta Mahmudum carmine celebraret, mille nummos aureos ferebat. Tantundem Nasr quoque largiebatur, addito, si poëta non **r e s t i t u e t**, *sed* **d u p l i c a b i t** *dixisset, duplum se daturum fuisse.* Paulo post subiicit haec: وفى يوم عيد الفطر سنة ثمان ستين واربعماية عيد نصر بن محمود وهو فى احسن زى وكان الزمان ربيعا واحتفل الناس فى عيدهم وتجملوا بافخر ملابسهم ودخل عليه ابن جيوس فانشد قصيدته — فجلس نصر وشرب الى النصر. *Die primo*

mensis decimi a. 468. *celebrabat Nasr festum Rupturae*, [quo nempe ieiunium menstruum rumpitur, *κατάλυσιν* novi Graeci appellant,] *quod quum eo anno in vernam tempestatem incideret, fiebat, ut omnes in splendidissimis, quibus quisque potuisset, mutatoriis maximoque numero ad principem gratulandi causa confluerent. Aderat tum quoque Ibn Gipiusch illudque carmen recitabat, cuius haec sunt etc. Instructis inde epulis potabat Nasr usque ad vesperam.* — Igitur festis tantummodo diebus illi Arabici poëtae carmina sua non exhibebant scripta, ut Graeci, sed ore ipsi recitabant, ut die principis natali, die natali Muhammedis, die Rupturae seu Paschatis minoris, item Paschate seu Bairam maiore, et quando imperium adisset princeps, aut hostem ferasve venando stravisset. Sed redeamus ad nostros Graecos. Morem perantiquum principes in hilariis et epulis eorum carminibus celebrandi praeter Homerum aliosque veteres poëtas testatur etiam Athenaeus IV. p. 155. exemplo Antiochi M., qui cum ederet epulas solennes, quas armata saltatio sequebatur, habebat in comitatu illum Hegesianacten historicum. Quem quum ordo saltandi tangeret, deprecabatur hoc insuetum spectaculum de se edere, et offerebat potius carmina in eius laudem recitare: *ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς Ἡγησιάνακτα — τὸν τὰς ἱστορίας γράψαντα ἡ τῆς ὀρχήσεως τάξις ἐγένετο, ἀναστὰς εἶπεν· πότερον, ὦ βασιλεῦ, κακῶς ὀρχούμενον ἐμὲ θεάσασθαι βούλει, ἢ καλῶς ἀπαγγέλλοντός μου ἴδια ποιήματα θέλεις ἀκροᾶσθαι; κελευσθεὶς οὖν οὕτως ᾖσε τὸν βασιλέα, ὥστ᾽ ἐράνου τε ἀξιωθῆναι καὶ τῶν φίλων εἷς γενέσθαι.* In his verbis memorabilis est significatio vocabuli *ἴδια ποιήματα*, propria non poëtae, sed regi Antiocho, *ἰδίως εἰς αὐτὸν πεποιημένα*; deinde *ἐράνου ἀξιωθῆναι*, convivas omnes collata stipe donasse; tertio poëtam inter *τοὺς φίλους*, familiares et commensales regis fuisse numeratum. Antiquius exemplum et fragmentum talis basilicii, quod Neoptolemus tragoedus in convivio Philippi, regis Macedoniae, patris Alexandri M., cecinit, affert Diodorus Siculus XVI. 92. p. 152. T. II. ed. Wesseling.

334. A. 3. [577, 14.] *Σκέπτον.* Coniicio, scepti nomine fuisse dictam militiam pompaticam Augustae propriam, eunuchis constantem, *ἀπὸ τοῦ σκέπειν*, quod illi eam procedentem ambirent, cingendoque a conspectu publico tegerent.

A. 4. [577, 14.] *ὑποφιαλὶν καμήσια.* Sic solebant membranae nostrae pro *ὑπὸ φιαλίν*. Pariter quando *ἀνὰ* distributivum occurreret, nunquam separabant, sed iungebant nominibus, ut *ἀναδύο*, *ἀναέξ*, *bini*, *seni;* v. p. 336. A. 1., ubi *προσδύσιν* exhibui ad praescriptum membranarum. Sunt autem *τὰ ὑπὸ φιαλὶν καμήσια* idem atque *τὰ ἀπὸ* vel *μετὰ φιαλίου καμήσια*, ut *ἡ ὑποκαμπάγιν σύγκλητος* idem atque

Digitized by Google

ἡ ὑπὸ vel ἀπὸ vel μετὰ καμπαγίων σύγκλητος, *camisia*, *quae simul secum habent phialia seu capucia*, *cucullos. Senatus*, *qui cum campagiis incedit*. Infra p. 418. B. 6. est ὑποβλαττωμένον καμίσιον σχήματι φιαλίου, id est καμίσιον μετὰ ῥάμματος βλαττίου, δίκην φιαλίου ἐσχηματισμένον. Dicta autem sunt *phialia* a phialis vel cymbiis, quia similitudinem phialae, cymbii vel ollae gerunt, in quam caput immittitur. Phialae autem novis Graecis idem sunt atque vetustis αἱ πύελοι, *bassini*, lacus, ingentia vasa rotunda hemisphaerica cava, recipiendae aquae.

B. 4. [578, 3.] ἀετοὺς. Quod hic in Latinis addidi *sagi genus*, *ita dicitur*, respicit ad vestem militarem *aquilam* ideo dictam, quod undans in aura volantem expansis alis aquilam referret. Potest tamen quoque vestis cum intextis aquilarum imaginibus designari. De utroque genere supra dixi.

B. 4. [578, 3.] βόφους. Id est *vestes cum intextis boum vel bubalorum imaginibus*. Tales quoque confido fuisse quos Anastasius in Leone III. *cum bubilo*, quasi *cum bubalo*, nominat: *fecit velum rubeum cum bubilo*.

B. 5. [578, 4.] πολυγύρους ἀετοὺς. Incertum est, sintne vestes, quibus multae institae ad Maeandrorum modum multis gyris, flexibus, ambagibus, modo ascendentibus, modo descendentibus adsutae fuere, an tutulatae vel tubulatae, plicis et recessibus panni frequentibus, unis ad alteros appositis, de quibus dico ad vocem χρυσοσωληνοκέντητος p. 48. B. 7.

C. 7. [578, 17.] σαπωνίσται. Sunt qui vestes sapone mundant et lavant. Latini hos *candidatores* et *candidarios* appellabant, et tales foeminas *candidatrices*, ut apparet e Petri Bellunensis epist. 14., si modo recte ibi editum est *candidatrices*. Puto enim potius *cantatrices* reponendum esse. Recenset enim damnosam curiarum catervam, pestem principum, in qua *candidatores*, ut necessarii vitae communi, numerari non possunt. Cantores autem eunuchi et cantatrices ad recrementa curiae et luxuriae apparatum pertinent. Hic locus est; iudicet quisque. *Regis curiam sequuntur assidue histriones*, *candidatrices*, *aleatores*, *dulcorarii*, *caupones*, *nebulatores* [pistores nebularum, qui parant tenues cancellatas placentulas, *Waffeln*, *des gauffres* dictas], *mimi*, *balatrones*, *barbatores et hoc genus omne*. Necessarii autem erant candidatores in aula Byzantina propterea maxime, quod color aulae quotidianus candidus esset, et non tantum protectores sacri corporis in candidis lineis apparere, (unde candidatorum nomen acceperunt,) sed etiam proceres omnes candidas vestes gerere deberent, traducto more ex antiqua Roma, qua honestiores togas candidas gerebant. Quod igitur olim fullones Romae creta perficiebant in togis Romanorum candidis, utpo-

Digitized by Google

te laneis, id saponistae apud CPlin sapone et siligine perficiebant, ut in candidis magnam partem lineis. Consuevisse enim iam illo tempore lintea lota glutine siligineo inspissari et rigidari, quod Franci ab *inspissando empesser*, nos *stärken* a *rigidando* appellamus, patet ex loco Petri Damiani Opusc. 42. ad Landulph. c. 7.: *hic itaque nitidulus et semper ornatus et conspicuus incedebat, ita ut caput eius nunquam nisi gibellina* [id est *zobelina*] *pellis obtegeret, indumenta carbasina atque niventia siligo per artem fullonis* [id est saponistae, candidatoris] *inficeret.* Hinc intelligas illud Ugutionis: *candidarius, fullo, qui parat* [id est *ornat, comit*] *pannos et excandidat et eos fulgere facit.* Potest tamen hic Ugutionis locus aeque de fullone cretatore, quam de fullone saponista intelligi. Veteres Franci et Germani artem hanc lintea roborandi et ad nitorem laevigandi *glissire* appellabant, vocabulo Germanis hodiernis non prorsus ignoto. Habemus enim adhuc et, quamvis rarius, usurpamus verbum *gleissen* pro *splendere, nitere*; v. Du Cangium v. *Glissum* et locum Monachi Sangallensis L. I. 3. 6. de rebus Caroli M. supra ad p. 7. A. ult. in disputatione de candidatis allatum. *Lavanderos* porro appellabant hos homines Latini sequiores, a nominativo *lavander*, quod nihil aliud est quam *lavator*, et inter officiales aulae quoque numerabant; v. Du Cangium v. *Lavandarius*, ubi versus hos citat:

ille est sinscalcus, vere buticlarius ille,
ille lavander adest; etiam focarius ille.

Numerat horum versuum auctor inter aulicos *sinscalcum, senescalcum*, magistrum sacrorum officiorum, sic dictum, quod *sino* vel *sindo* (nos hodie dicimus *dem Gesinde*, familiae, comitativae regiae) praeesset; secundum *buticularium* seu *pincernam* vel *cellarium*, tertium *lavatorem*, qui vestium lavandarum, parandarum, id est ornandarum, et in vestiario condendarum gereret curam. Denique *focarium*, id est calfactorem simul et coquum. Hinc putem saponistas fuisse eosdem cum *magistris lineae vestis* aut certe iis affines; vid. Du Cangium v. *Magister.*

D. 1. [579, 1.] *οὐσία. Familia, quae alicui est*, quam aliquis possidet, ut *ἡ περιουσία* eodem sensu, (qua de voce supra dixi,) *familia, quae circa aliquem est.* In specie dicebatur *οὐσία* de familia nautarum, qui sacrum corpus in dromoniis ad suburbana palatia et alio vectitabant. Hinc legas apud Constantin. de admin. imperio p. 140. B. 4. *ἡ μία οὐσία* pro *unum de duobus dromonium cum nautis ad id pertinentibus.* Conf. infra p. 383. D. 2., et apud nostrum *οἱ τῆς βασιλικῆς οὐσίας ἐλάται, regii dromonii* vel *navigii remiges*; vid. ad p. 355. B. 3.

Digitized by Google

D. 2. [579, 2.] ὁ μέγας Πάμφυλος. Puto praefectum fuisse pamphylorum, et haec pamphyla navigia vehentia pamphylos seu milites nauticos ex omnibus nationibus non Graecis, ut Italis, Russis, Turcis, Mardaïtis, Sclavis etc.

D. 2. [579, 2.] δόρκας. *Scuta* in universum omnia, sed praecipue *coriacea*. Vox est Arabicae originis. درقة *Darcah* vel *Dorcah* et cum praeposito articulo *al* الدرقة *Addarca* idem notat. Non est *pellis cervina*, ut vertitur apud Constantin. de Imp. admin. p. 81. C. 7.; vid. Menag. Orig. L. Franciae v. *Targe* et Du Cangium v. *Targa*. Hinc venit in nostrum sermonem vox *Tartsche*, sed hodie obsoleta, in versione Germanica Bibliorum adhuc superstes; v. Frischii Lexic. Germ. v. *Tartsche*, et Du Cangium v. *Testina*, ubi locum hunc e testamento regis Ranimiri in historia Pinnatensi adducit: *de meas autem armas, quae ad varones* [virilem sexum haereditate] *pertinent — espatas et adarcas et gelmos* [id est *helmos*, cassides] — *demitto ad filium meum Sanctium.*

335. A. 2. [579, 9.] συστημάτων. Collegia urbana artificum et opificum designat, ut mercatorum, aurificum, sutorum, sartorum et aliorum talium.

A. 4. [579, 11.] πλατώνια. Ita scripta in membranis hic erat et semel aut bis deinceps haec vox. Inferius autem D. 6. et p. 370. C. 5. reperi in membranis nostris πλατάνιον. Reddidi ubique et in Graecis et in Latinis hanc vocem qualemqualem codex dabat, nescius utra lectio melior et unde derivanda. Πλατάνιον possit vel a platani foliis intextis dictum fuisse videri, vel ἀπὸ τῶν πλατῶν, quasi *scapulare* vel *humerale* fuisset. Alteram vero lectionem si praeferas, possis ab intextis platoniis, hoc est damis vel cervis, repetere; vid. Du Cangium v. Πλατώνιον.

A. 11. [579, 16.] Τουλμάτζοι. Videntur iidem atque *Dalmatae* esse; quos novellae publicae saepius nuperrimo bello nomine *Talpatschorum* citabant. Quo accedit propius altera lectio paulo post B. 4. occurrens Ταλμάτζιοι. Utramque scriptionem, qualem in membranis inveni, exhibendam duxi.

B. 2. [579, 19.] τὸ πάχωμα. Videtur τὸ παχὺ, *crassum, faex*, *amurca* veluti plebis nauticae esse.

B. 10. [580, 2.] ὁλόφωτα. Reddidi ex coniectura *trabes ad instar crucium factae, dependentibus polycandelis gravidae.* De hoc genere luminarium v. Du Cangium ad Paulli Silentiarii Ecphrasin p. 558. et 559. Sed quem ibi citat locum Paulli non recte cepit. Est part. II. v. 440.:

> Ἐς δὲ βαθὺ κρηπῖδος ἐδέθλιον ἀδρὰ νοήσεις
> δούρατα, δικραίροιο μέσον τροχάοντα σιδήρου,
> ὧν ἔπι νηοπόλοιο φάλαγξ διανείσσεται αἴγλης
> ἰθυπόροις κανόνεσσιν ἐρευθομένοισι δεθεῖσα.

Digitized by Google

Nihil hic poëta de clericis, nihil de regulis canonicis, sed dithyrambi hi aliud nihil dicere volunt, quam lampades in illis crucibus vel arboribus holofotis sic esse in altum et latum, vel perpendiculariter et horizontaliter dispositas, ut in duabus sese transversim ad rectos angulos secantibus rubro colore tinctis lineis rectis ardeant:

In imo fundo molis videas robustas
trabes, medium ferrum biceps dividentes,
super quibus phalanx [series in longum porrecta] *lucis*
per templum vagantis transit,
rectis lineis rubris illigata.

Erat ergo talium arborum vel crucium luminosarum scapus ligneus, brachia vero ambo efficiebat pertica ferrea per illum ligneum scapum medium traiecta. Quod etiam apparet ex eleganti descriptione Leonis Ostiensis III. 31.: *trabem fusilem ex aere cum candelabris numero quinquaginta, in quibus utique totidem cerei per festivitates praecipuas ponerentur, lampadibus subter in aeneis uncis ex eadem trabe* 36. *dependentibus, quae videlicet aeneae trabes aeneis aeque brachiis ac manibus sustentatae trabi ligneae, quam pulcherrime sculpi et auro colorumque fucis fecerat exornari, commissa est.* Locum debeo addendis notarum ad Paullum, in quibus errorem suum ipse Du Cange agnoscit et revocat. Idem Paullus partis secundae v. 411. holofotum cruciatum sic describit:

Καὶ μεγάλου σταυροῖο τύπον πολύωπα νοήσεις
γείτονα μὲν δίσκοιο, [polycandeli cum canthαro supposito] *πολυτρήτοισι δὲ νώτοις*
ἄγγος ἐλαφρίζοντα σελασφόρον.

Ut in nostro praesente loco dicitur *ὁλόφωτον*, ita *κανδήλαν πάμφωτον* dixit Auctor Actorum S. Eliae iunioris p. 194.: *οἱ μὲν κανδήλαν πάμφωτον ἔλεγον βλέπειν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς λάμπουσαν, lucernae scapum multis inde prodeuntibus lucernulis instructum, omnibus ardentibus et lucem spargentibus.*

C. 3. [580, 7.] *Πενταπυργίον.* Quid *Pentapyrgium* fuerit, cuius non infrequens Nostro et aliis mentio fit, non constat. Du Cange CPli Chr. p. 128. putat, aedificium quinque turribus constans et partem palatii Magnaurae fuisse. Neque dubium est, pentapyrgium in Magnaura conditum a Theophilo Imp. fuisse, testantibus id Cedreno p. 513. C. 5. et Leone Grammatico p. 450. B. 5., quos Du Cange ibi citavit. Verum nostro hoc in loco, p. 42. D. 6. et infra Cletorologio apparet, Pentapyrgium non aedificium, sed ornatum mobilem fuisse, qui non solum in Magnaura, sed etiam in Chrysotriclinio fuisset, qui per dies maxime solennes spectatum exponeretur. Sic enim habent Cletorologii l. l. verba: *ἐπὶ δὲ*

Digitized by Google

τῆς προκειμένης ἐν τῷ περιβλέπτῳ χρυσῷ τρικλίνῳ χρυσῆς τραπέζης, ἐν ᾧ καὶ τὸ περιφανὲς κτῆμα τοῦ χρυσοῦ πενταπυργίου ἐς τιμὴν προετέθη. Veni primum in eam cogitationem, fuisse Pentapyrgium machinam ligneam ad instar castelli cum turribus, moenibus, portis structam, (*castrum honestatis* appellabant,) in quod domicellae includi et panni pretiosi suspendi solebant, ut expugnata tali arce a militibus nobilissimis cuiusque esset quod rapuisset; quale imitamentum velut missilium veterum in usu fuisse apud occidentales aevo medio, apparet e Rolando Patavino, cuius locum cl. Muratorius Ant. Ital. T. II. p. 416. et 837. retulit, et ex Henrici VIII., regis Angliae, vita quoque, quem simili modo castrum ligneum mobile ludicri causa expugnandum suis proceribus proposuisse, tradunt Angli scriptores. Verum quum p. 118. A. nostri Codicis dicatur sub Pentapyrgio stetisse grabbatum imperialem, et p. 336. C. describatur ut armarium, habens diversa tabulata, e quo pretiosa quaeque cimelia dependerent: liquet armarium fuisse quinque constans arcis, singulis turritis, tribus forte in frontem porrectis, duobus autem lateralibus, sub quorum medio, ut maximo et celsissimo, steterit grabbatus imperialis, non semper expositum conspectui, sed tantum in praecipuis diebus festis, quandoquidem ei p. 339. A. 10. *τὸ ἀδιάλειπτον καὶ καθ' ἡμέραν ἱστάμενον πυργίον* opponitur, *turricula* seu *armarium turritum indesinenter et quotidie. prostans*. Solebant veteres quoque Graeci arculas rerum pretiosarum et eximiarum ad modum turrium comparare et *πυργίσκους* ex eo appellare. Artemidorus I. 76. p. 64. 1. *κίστας καὶ πυργίσκους καὶ θησαυροφυλάκια* iungit. Et in angulis atriorum tales arcas turritas collocari solitas fuisse, auctor est Chronic. Cassinense III. 34., cuius haec sunt verba: *aedeculae illae, quas instar turrium in atrii diximus angulis constitutas.* Thecae propterea, in quibus Venerabile, ut appellant, et Sanctorum reliquiae asservantur, olim habebant turriculae formam. Glossae Gr. Lat. *πυργίσκοι* atque *πυργισκάρια turriculae* et *armaria* reddunt; v. Du Cangium ad Silentiar. p. 574. Vid. ad p. 42. D. 7. dicta. Iuvat hac occasione morem, cubicula, tentoria, porticus, in quibus explicitum suum luxum et opes ostentare vellent veteres, vestibus pretiosis, item missoriis seu, vetustiori tempore, scutis, quae a missoriis figura parum differunt, aureis et argenteis ornandi, ex antiquitate repetere et cum loco hoc nostro illum Athenaei comparare, quo tentorium describit illud, quo Ptolemaeus Philadelphus aliquando Alexandriae convivas excipiebat. Cuius partem tantummodo exiguam referam, totum legi velim. Est L. V. p. 196.: *ἐν ταῖς ἀνὰ μέσον χώραις* [inter columnas nempe] *πίνακες τῶν Σικυωνικῶν ζωγράφων, ἐναλλὰξ δ' ἐπι-*

Digitized by Google

λεκτοι εἰκασίαι παντοῖαι καὶ χιτῶνες χρυσοϋφεῖς, ἐφαπτίδες δὲ κάλλισται, τινὲς μὲν εἰκόνας ἔχουσαι τῶν βασιλέων ἐνυφασμένας, αἱ δὲ μυθικὰς διαθέσεις· ὑπεράνω δὲ τούτων θυρεοὶ περιέκειντο ἐναλλὰξ ἀργυραῖ τε καὶ χρυσαῖ.

D. 7. [580, 21.] *χοροσαγχόριν.* Retinui in Latinis, ut par est in tam obscuris, ipsam vocem, quum de probitate lectionis et significatione non constet. Putem tamen *χυροσαγχόριν* fuisse ab auctore profectum, hoc est *χοιροσαγχόριν.* Nam *οι* et *υ* permutare solent Graeci librarii, ut alio loco demonstravi. Posset autem *χοιροσαγχόριν* significare vestem cum intextis porcis vel apris, et accipitribus vel vulturibus. Accipiter enim vel vultur Arabibus *Sacar* صقر et *Soncor* vel *Sungur* سنقر appellatur, unde celebris illius Bursequini vel Bursekini cognomen *Acsungur*, *accipiter candidus*, quod Wilhelmus Tyrius et alii aequales scriptores, ut fit in barbaricis nominibus, forte quoque librariis in culpae partem venientibus, *Assungur* efferunt. Hoc ipsum est illud animal *συγκούριον* dictum in Orneosophio Michaëlis Imp., quod Du Cange h. v. interpretatur *avis venaticae genus.* Inde quoque canes cum accipitribus venari docti Graecis *ζαγάρια* dicuntur, quasi *accipitrini.* *Sacre* in sermone Francico ex Arabismo adhuc superest, ut notum. Quid fuerit *aliphases vulturini* in charta Hispanica, exposui ad p. 271. A. 6.

335. D. 7. [581, 1.] *γρυπολέοντος.* Ita edidi, cum in membranis esset *γρυ*$\overset{\pi}{\psi}$*ολέοντος*, quod interpretabar, *π* esse superscriptam emendationem eiusdem librarii peccatum suum corrigentis et iubentis *π* pro *ψ* substituere. Nescio tamen an satis recte fecerim. Dicunt certe novi Graeci *γρυψὸς* pro *gryphe*, ave fabulosa. Favet tamen mihi *γρυπόναγροι*, quod infra legitur p. 340. C. 5. Monstrosa animalia *τραγελάφους, ἱππαλεκτρυόνας*, aulaeis intexendi mos a Persis venit; v. cl. Wesseling. ad Diodor. Sicul. T. II. p. 278. 60. Si modo tragelaphi et *ἱππαλεκτρυόνες* fuerunt compositiones monstrosae et non potius cervi et hirci seorsim, item equi et galli quoque seorsim quique picti, non in unam massam commixti. *Ἱμάτια στρουθωτὰ*, *cum aviculis intextis,* iam apud antiquissimos Graecos reperio in Athenaeo.

336. B. 3. [581, 18.] *περιστερᾶς.* Infulae Imperatorum habebant interdum in vertice crucem et super ea columbam expansis alis velut volantem. Tractum hoc a Romanis, quorum morem Graeci novi, antiquitatum ignari, partim quoque Christiano mysterio sanctificare, quod aiunt, volentes, imitando vel retinendo obscurarunt. Pro scipione veterum consulum successores et imitatores eorum, Imperatores Byzantini, substituebant crucem, et pro aquila, quam consules super eburneo scipione gestabant, ad morem veterum regum Grae-

Digitized by Google

corum et barbarorum (vid. Aristoph. Aves v. 510. seqq.) columbam reponebant, vel potius Graecum nugax vulgus aviculam super cruce videns, imperii Romani insigne, non id quod erat, aquilam, sed columbam putabat esse. Inspiciat ectypa diptychorum consularium, qui scipiones tales cum aquila videre cupit, ut e. c. tab. I. ad dissert. Du Cangii de nummis medii aevi, et nummum Philippici in Famil. Byzant. p. 116. et famosum illum nummum Salustii Crispi, Constantini M. filii, Caesaris, cuius ectypum nuperrime renovavit Franciscus Blanchinus, V. Cl., in fine praefationis ad Anastasium Bibliothecarium, credens eum mirifici momenti et praestantiae esse. Miror ego profecto, qui potuerit viro doctissimo de illius fraude et improbitate non suboluisse; et quare, qui nummum illum corrupit, falsarius e scipione crucem non fecerit, quod facile potuerat transversa trabe addita. In aversa certe nummi parte luculenta se produnt fraudis indicia. Nummus ipse quidem antiquus et probus est; verum interpolavit eum nova manus in favorem ecclesiae Romanae. Nunquam enim defuerunt Romae, qui sedis Romanae auctoritatem, quum idoneis argumentis non possent, suppositítiis chartis, nummis et aliis similis farinae monumentis stabilire laborarunt, sed incassum, apud eos quidem, qui scientes volentes sibi non patiuntur illudi. Insculptus olim fuerat isti nummo Constantinus M., in throno sedens, crucem sinistra tenens, aut scipionem cum manubrio transverso, dextra perorans, capite laureato. Sed falsarius dextram pro schemate perorantis composuit in figuram illam, qua pontifex populo benedicit, et pro corona laureata tonsam et nimbo cinctam supposuit. Tandem in vetusta inscriptione nummi: SALVS ET SPES R. PVBLICAE, inter litteras S et R seu inter tertiam et quartam vocem super capite sedentis in throno infersit litteram X, tanquam si sedens ille Christus esset. Verum Christi nomen ibi loci opportunum non est et turbat sententiam, ipsique patroni nummi istius non Christum, sed Petrum in eo repraesentari aiunt. Quis autem unquam aut Christo aut Petro aliive Sancto in nummis et reliquis monumentis milites praetorianos ad latus apposuit? Debuerat saltim milites in apostolos mutare lepidum illud caput. De obscuratis vafritie cleri et stupore vulgi antiquitatibus iam supra dixi, quum mihi de acacia et ptychiis sermo esset. Morem hunc columbas super sceptris gerendi Angliae quoque reges imitati fuerunt aevo medio. Bromton (apud Du Cangium v. *Baculus*, ubi plura prostant Anglorum auctorum testimonia): *Wilhelmus Marescallus portans sceptrum regale, in cuius summitate signum crucis aureum erat*, et *alter* — *portans virgam regalem, habentem columbam in summitate.* Viden-

tur hac columbae exemtiles et forte cochlearum ope crucibus adaptatae fuisse; v. ad p. 339. B. 5. Superest alia quoque ratio vocem *περιστερὰ* exponendi nostro hoc in loco. Scilicet *περιστερὰν* appellant novi Graeci laciniam infulae in scapulas dependentem easque tegentem ad instar caudae columbinae; quo modo si quis hic malit accipere, non intercedam. Notat hunc vocabuli usum Ricaut. in descriptione ecclesiae Graecae p. m. 208.: *ils portent de bonnets doubles de blanc, d'où pend derrière le dos une queue de même étoffe, qu'ils appellent περιστερὰ, une colombe, prétendant, qu'elle est l'emblème de l'innocence de leur vie* etc.; vid. Du Cangium v. *Liripipium* et *περιστερά*. Talis columbae seu laciniae cervicem tegentis videre est imaginem in titulo libelli, quem P. M. Paciaudi de umbellae gestatione Romae anno superiore 1752. edidit, in gemma Musei Victoriani, in qua Pontifex conspicitur equo vectus, populo benedicens, quem sequitur apparitor cum umbella.

C. 6. [582, 6.] *ἐργομούκια*. Quid haec vox sibi velit, non assequor. Liquet quidem opera arte et materie eximia designari, qualia *ἔργα χειμευτὰ* sunt, et stemmata, et auro atque gemmis facta omnia, at illa terminatio *μούκια* male me habet, neque exputo, unde veniat.

C. 10. [582, 10.] *ζωνάρια*. In cingulis, ut viri, sic foeminae quoque orientales maximum exercent luxum adhuc hodie. Turcae et Arabes vocem hanc a Graecis retinuerunt, *zünnar* appellantes latum cingulum, quod Christiani utriusque sexus super ventre gerunt. Nam quod Muhammedani gerunt, est وشاح *Uschach*. Peraptus est locus Teixeirae in libro Hispanico de regibus Persiae p. 25 — 28., ubi multis de cingulis orientalium disputat; unde haec decerpere iuvat: *siempre en la Persia, fueron las cinturas sennal de honra y dignidad, y aun oy lo son, y segun la materia y obra, dellas se conosce, qual es de mas o menos preeminencia, — porque mas noble es la de oro, menos la de plata; mas la guarnecida con ciertas piedras, y menos la de menos hechura: de suerte que segun cada qual tiene el lugar en palacio, ansytrahe la cintura.*

D. 1. [582, 13.] *στηθοκαράκαλα*. Verti *cuculli pectorales*, sed malim *cappae* vel *paenulae pectorales*. Nam cuculli pectori non conveniunt. Caracallae sunt vestes villosae talares; quare autem *στῆθος* ingrediatur hanc compositionem, non exputo. Nam sane caracalla nulla erat, quae cum trunco corporis pectus quoque simul non velaret.

D. 2. [582, 13.] *διακοπταί*. Vocem hanc cl. Antecessor meus p. 172. C. 9. per *excisas vestes* reddidit, respiciens procul dubio ad vestes fissas vel scissas, quae per certa interval-

Digitized by Google

la fissuras et hiatus amplos habebant arte factos, praesertim in manicis et femoralibus, quales vestes in usu Latinis erant aevo medio et adhuc saeculo XVI., ut eius superstites picturae testantur. Vestes has *cultellatas*, id est cultello sectas, et *fractilatas* appellabant; v. Du Cangium hh. vv. et, ut idem vult, quoque *frepatas*, nisi potius *frepatae* fuerint contortae, contortiliatae, rugatae, a *wrapp*, Anglico verbo, quod *torquere* notat. Franci veteres *copées*, id est *coupées*, appellabant, ut e loco Assisarum Hierosolymit. patet, quem Du Cange v. *Epidecen* citat. Non itaque negavero, διακοπτὰς vestes excisas vel fissas significare posse. Quominus tamen hanc interpretandi rationem sequerer, effecit hoc, quod nullo in monumento Byzantinae antiquitatis vestitum sic excisum usquam hactenus conspexerim. Ergo malui *radiatae* reddere. Κοπὴν esse *radiaturam* vel *striaturam* panni, supra p. 270. C. 5. demonstravi. Et quidem duplici modo potuerunt panni tales διακοπτοὶ, *secti*, fuisse, virgis vel deorsum parallele decurrentibus, aut sese decussantibus; *cancellatas* tales vestes appellabant eo aevo. Charta vetus apud Du Cangium v. *Apoplacius* memorat vela *apoblattia coccoprasina cancellata*, id est serica coccineis et prasinis virgis sese decussantibus, et epistola Basilii Macedonis ad Hadrian. II. Pontific. *esophorin dicitrinum cancellatum*. Vestes has utroutro modo sectas, sive parallelis, sive decussatis virgis, ἐντετμημένας appellabant veteres. Sophro apud Athenaeum p. 48. C. 5. στρουθωτὰ ἐλίγματα ἐντετμημένα habet, (non ἐντετιμημένα, ut vulgares editiones praeferunt,) *fascias aviculis intextis et radiis sectas*.

D. 4. [582, 15.] καταςειστά. Fuerunt, mea quidem sententia, fila margaritarum, quae in nummis Byzantinis aliisque imaginibus conspiciuntur ab auribus Augustorum Augustarumque dependere, ἀπὸ τοῦ σείειν, a quassatione, iactatione, nutando, oscillando sic dicta. Omne laxe pendens, ut impelli et oscillare possit, est σειρὰ et σειστόν. Anonymus de templo S. Sophiae p. 258.: ὁ σταυρὸς τοῦ ἄμβωνος ἔστενε (*pendebat*) χρυσίου λίτρας ρ', εἶχε δὲ καὶ σειστὰ καὶ λυχνίτας σὺν μαργαρίτων ἀπιδωτῶν, *habebat ex se dependentes catenulas lychnos sustinentes cum margaritis pyrorum similibus*. Recte *catenulas* vertit ibi interpres, quidquid Du Cange Gl. Gr. p. 1345. contradicat. Σειρὰ apud Theophanem anno Mauricii 7. p. 207. A. est *dependens de camelaucio lacinia* (*eine Troddel*, *ein Zipffel*). Idem quod σειστὰ sunt quoque σεῖα; vid. Goar. ad Codin. p. 47. ult. et Du Cangium v. σεῖα. Latini medio aevo *pendentes* appellabant: v. Du Cangium h. v. et Salmas. ad H. Aug. T. II. 23., unde etiam Gallicum *pendent d'oreilles*: item *plectas* et *flectas*. Graeci quoque κρεμαστῆρας appellant et κρεμαστάρια. Achmet Oneirocr. c. 248.: ἐὰν ἴδῃ τις βα-

Digitized by Google

σιλεὺς, ὅτι τὰ ἐνώτια, ἤτοι κρεμαστάρια τοῦ στέμματος αὐτοῦ ἀπεκόπη, τὸ βασίλειον αὐτοῦ ὀλιγόκοσμον καὶ ὀλιγοχρόνιον ἔσται: v. Du Cange v. *Clamastarii*. Item χαλανδάρια, unde Latinorum *calendaria:* Tertull. de habitu mulierum: *saltus et insulas tenera cervix fert, graciles aurium cutes calendarium expendunt:* ἀπὸ τοῦ χαλᾶν. Anna Comnena ὁρμαθοὺς appellat et sic describit: ἑκατέρωθεν γὰρ τῶν κροτάφων ὁρμαθοί τινες ἀπαιωροῦνται διὰ μαργάρων καὶ λίθων καὶ τὰς παρειὰς ἐπιξέουσι. καί ἐστι τοῦτο ἐξῃρημένον τι χρῆμα τοῖς βασιλεύουσι στολῆς. Inaures et dextrocheria regum insignia esse monstrat Du Cange v. *Dextrocherium*. Heraclius apud Nicephor. Patr. CPtanum Breviar. p. 47.: ὃν περιέκειτο στέφανον τῆς κεφαλῆς λαβὼν τῇ τοῦ Τούρκου κεφαλῇ περιέθετο, [de principe Turcorum circa Colchidem loquitur, quicum amicitiam contrahebat Heraclius,] συμποσιάσας τε αὐτῷ, πάντα τὰ εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ συμποσίου σκεύη ἅμα καὶ στολὴν βασιλικὴν, καὶ ἐνωτίοις ἐκ μαργάρων κεκοσμημένοις δωρεῖται αὐτὸν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας τοῖς ὁμοίοις ἐνωτίοις ἐκόσμει. Imagines talium καταστειστῶν videre est in nummis quidem apud Du Cangium in Famil. Byz. persaepe, ut p. 67. v. 2. pag. 92. v. 3. p. 97. 136. 152. et alibi, in aliis autem monumentis apud Alemann. ad Procop. p. 47. et Bandur. T. II. p. 633. in imagine Helenae crucem invenientis, et apud Montfaucon. T. III. Ant. Explic. tab. 26., quae exhibet reginam quandam Franciae, ut puto, cum filis margaritarum tum ex inauribus, quam e pallio dependentibus. Ut autem recentiores Graeci κατασειστὰ, *deorsum* velut *oscillantia* vel *laxata*, appellant plexus hos humeros aut scapulas flagellantes sive crinium purorum, sive margaritarum purarum, sive amborum in se gemmisque implicitorum, ita veteres Graeci eosdem ἐπίσειστα vocabant, et qui ea gererent ἐπισείστους. Hinc a Polluce in personis comicis appellantur ἐπίσειστος et ἐπίσειστος δεύτερος. Antequam hinc discedam, exponendum mihi est, quid sit σειρομάστης. Appellant sic Graeci *hastam longam teretem*; omne recte porrectum, teres, longum, nutans, oscillans Graecis est σειρὰ, ut Arabibus سلب *Salab* et سليب *Salib*. Et ut Arabes hastas cum funibus comparant, ita quoque Graeci hastam σειρομάστην et σαλίβαν appellarunt, similitudine et ipsa voce ab Arabibus transsumta. Codinus Offic. IV. 40.: φέρει οὗτος ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς ζώνης αὐτοῦ σειρομάστην, ὃν κοινῶς καλοῦσι σαλίβαν. Erit forte, volente deo, locus hac de voce plura dicendi ad Anthologiae ineditae, quam paro, editionem, ubi ad carmen Iensianum 23.: στᾶλαι καὶ σειρῆνες ἐμαί, ubi σειρῆνας esse aut *corollas dependentes*, aut *prandeas* dicam. Videtur mos ille elenchos aut pendulos cremasteresve tales gerendi ex oriente

venisse. Certe reges et magnates Persarum eos gestabant. Ita narrat Auctor libri Arabici ريحان الالبـاب inscripti et rebus historiisque scitis referti, in descriptione praelii, quod Arabibus يوم ذى قار appellatur, eum, qui Persicum Imperatorem occidit اخـذ ديباجه وقرطيه واسورته وكذلك كان زى الملك عندهم *cepisse vestem eius sericam auro pictam et utrumque cremasterem et armillas eius. Nam eum fuisse ornatum Imperatorum Persicorum.* Quod idem Brissonius quoque in libro de Regno Persarum ex auctoribus Graecis demonstravit.

D. 4. [582, 15.] *πικτάρια.* Coniicio idem fuisse, quod hodie dicimus *Schnierbrüste*, strictoria mamellarum, sive iam ea costis balaenarum rigidata, sive alio modo comparata fuerint.

D. 5. [582, 16.] *κοσμίτῃ.* Videtur triclinium aut sala fuisse, in qua aut ornarentur, pararentur Augustae (*Paratorium* appellant Latini sequiores), aut in qua ὁ *κόσμος*, mundus, iocalia, gemmae, margaritae asservarentur; eoque idem fuit cum *τῷ μαργαρίτῃ*, cuius mentionem facit Leo Grammat. p. 473. Si exercitia gymnastica medio aevo in usu fuissent CPli, coniicerem, *τὸν κοσμήτην* fuisse palaestram, gymnasium. Sane aedes *Mariae in Cosmedin* apud Romam, de qua Radevicus in Vita Friderici I. 17. et 22. et Keislerus Itinerar. p. 519., nihil aliud olim fuit, quam palaestra, ut etiam alterum eius nomen *Schola Graeca* satis indicat. Iuvenes Romani illuc ad discenda corporis exercitia iuxta morem Graecum ibant (*der griechische Fecht- und Tantzboden*). Forte idem cum *stadio Graecorum*, quod memorat Capitolinus in Antonino Pio c. 8. Ita enim ibi leg., non *Graecostadium*, ut vulgo editur. Posteriora saecula *pariturium* appellabant. Descript. regionum urbis, edit. Mabillonii: *a porta Flaminea usque pariturium*, id est *paratorium*; quod natum e sinistra acceptione verbi *κοσμεῖν*, quod hic åliud, quam *ornare*, *parare* notat: *κοσμεῖν* Graecis idem est atque *ἀσκεῖν*, *γυμνάζειν*. Hinc iungit Arrian. dissert. Epict. saepe *ὁπλίσαι καὶ κοσμῆσαι*, vid. p. 304. 8. 305. 19. et pen., p. 310. 7., ubi Alexandrum M. ait fuisse *τάξαι καὶ ὁπλίσαι καὶ κοσμῆσαι δαημονέστατον*, *scientissimum ordinandi militis in aciem et armandi et exercendi.* Maximus Tyrius serm. 22. p. 222. ed. Heins.: *τί δὲ οἱ Κρῆτες; οὐ σοὶ δοκοῦσιν ὑπὸ βασιλεῖ τῷ Μίνῳ κοσμηθέντες καλῶς*, non tantum *pulchris legibus instructi*, sed etiam *cursu*, *iaculo*, *arcu aliisque exercitiis probe exerciti*, *ἀγασθέντες τῆς ἀρετῆς διδάσκαλον αὐτῷ ἐπιφημίσαι τὸν Δία*; In Graecis gymnasiis magister exercitiorum erat ὁ *κοσμήτης*; vid. Cors. Fast. Attic. T. II. Hinc intelligas et

Digitized by Google

emendes illud Antagorae apud Diogenem Laërtium p. 240.: *καθαρὸς βιοτὸς σοφίας ἐπὶ θεῖον ἐκόσμει ἀγῶνα* (non *αἰῶνα*), *pura vita exercebat ad divinum sapientiae certamen.*

D. 6. [582, 17.] *Δαυγίτας.* Quid hoc sit, non capio. An *διαυγίτας*, *fenestras?* Illuc certe respexi in versione. Melius nunc non succurrit. Ad sequentia conferri potest Constantini de Thematibus locus p. 4. A., ubi male Banduri dedit *ἀργὰ*, melius Meursius *ἀργυρᾶ*, neuter recte vertit.

D. 7. [582, 17.] *μεσοκούτελλα.* Non a *μέσος*, sed a *μέσα*, hoc est *μένσα*, repetendum est hoc vocabulum. Medio aevo haud pauci *mesa* pro *mensa* efferebant et *mesis* pro *mensis.* Atto Episcopus (apud Du Cangium v. *Confertum*) vocat *commessalia,* quae Isidorus Mercator *commensalia. Pesa* pro *pensa,* pensatione, et *pesare* pro *pensare,* ponderare. Itaque omittebant *n*, ubi non debebat, et contra praeter rem et necessitatem inferciebant, ut in proxime praecedente voce *μινσούρια* pro *missoria,* quae sic dicta, quod in illis missus inferrentur. Ioannes Episcopus Citri p. 330. Iuris Graecoromani non male observat, vocem *μίνσον*, *missum*, significare *κατὰ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τὸ πεπραγματευμένον τοῖς ὀψοποιοῖς ἐδεστόν.*

D. 8. [582, 18.] *ἀνάγλυφα.* Verti interdum *levata opera.* Sic enim caelata in figuras exstantes appellabant Latini. Monast. Anglic. T. III. p. 310.: *unum vas argenteum ad aquam benedictionis cum opere levato de imaginibus et inter laqueato de vineis*, id est in quo pampini discurrentes distinguerent imagines protuberantes. Appellabant quoque *interrasilia,* quia spatia inter imagines rasa, abrasa essent, quamvis non negem, *interrasile* etiam esse *perforatum et tralucens*, ut patet e loco auctoris incerti (apud Du Cangium v. *Interrasilis*) de Theodorico: *laminam auream iussit interrasilem fieri*, *quatuor litteras LEGI* [sic leg., non *Regis,* ut editur] *habentem.* Missoria, lances et reliquus apparatus convivalis veterum solebat levato sculptus opere esse. Hinc ait Sidonius Apollinar. L. IX.:

> *Geruli* [nempe ferculorum] *caput plicantes*
> *Anaglyphico metallo*
> *Epulas superbiores*
> *Humeris gestant onustis.*

V. quae Salmas. ad T. II. Script. Hist. Aug. p. 401. ad *boletar halieuticum* notat. Effigiem talis boletaris aut saltem disci halieutici, seu piscatorum pisces hamo extrahentium imaginibus distincti videre est apud Ciampin. T. II. Monum. Veter. tab. I. Scyphi anaglyphi elegans et nota est descriptio initio Theocriti, quam comparare licet cum illis chartae veteris (apud Du Cangium v. *Crucibolum*): *scyphum meum deauratum et per totam partem exteriorem vinitoribus ad dracones pugnantibus*

Digitized by Google

caelatum. Hinc intelligatur, quid sit *thuribulum de opere pinonato* apud Du Cangium v. *Pinonatus*, nempe cum figuris pinearum seu strobilorum incaelatis. Item quid *opus scapolatum* apud eundem h. v., ubi locum hunc citat: *calix argenteus deauratus cum pede cocleato et scapolato et pineato*, id est in quo cochleae et scapulae seu oviculae et pineae seu strobili essent caelatae. Appellabant aevo medio talia opera quoque *gravellata*, quod hodie *gravé* dicunt Francogalli. Histor. Episcop. Antisidor. (apud Du Cangium v. *Missorium*): *dedit missorium anacteum gravellatum*, ubi Du Cange non audiendus est.

337. A. 6. [583, 5.] *χρυσεῶνα.* Scribitur *χρυσὼν*, *χρυσεὼν* et *χρυσιὼν*. Credidi aliquando, Chrysonem fuisse forum, in quo essent officinae auroclavariorum, in quibus panni pretiosissimi, frisiati auro et argento prostarent. Quo me induxit Theophanes p. 395. D. sic narrans: *ἀνήφθη καὶ μέρος τοῦ βασιλικοῦ ἐργοδοσίου τῶν χρυσοκλαβαρίων κατὰ τὸν χρυσεῶνα*, *conflagravit pars fabricae imperialis auroclavariorum in Chryseone.* Posset omnino, quod dixi, inde colligi, sed potest etiam hoc, in Chryseone non solas officinas pannorum sericorum ditissimorum, sed etiam alia peragenda fuisse. Satis igitur clare significat Nicetas, Chrysonem fuisse non unum, sed plures, et omnes grandes aedes, in quibus aurum et argentum aut in fiscum imperialem quocunque nomine inferretur, aut inde efferretur et expenderetur, *la douane.* *Σμήνει ἐῴκεισαν μελισσῶν*, ait p. 31. D. 3., *ἐκ πέτρας γλαφυρῆς βομβηδὸν ἱπταμένων, ἢ οὐδὲν τῶν ἐπ' ἀγορᾶς εἰλουμένων διενηνόχησαν, ὅσοι τοὺς βασιλικοὺς χρυσῶνας εἰσῄεσαν, ὁποιουδήτινος φιλοτιμήματος ἀπολαύσοντες, ὡς τοὺς περὶ ταῖς πύλαις συνθλίβεσθαι καὶ πράγματα παρέχειν καὶ λαμβάνειν ἀμοιβαδὸν, τοὺς μὲν ἐπειγομένους εἰσιέναι, τοὺς δὲ τὴν ἔξοδον ἐπισπέρχοντας.* Apparet ex hoc loco, fuisse Chrysones domos, in quibus stipendia iis, quibus assignata essent, solverentur. Idem ex initio cap. 6. L. III. Manuelis Comneni apparet, ubi ait: *δῶρα πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἐκ τῶν βασιλικῶν χρυσώνων ὁ Σουλτάνος ἀπαρυσάμενος — χαίρων ἐπανέζευξεν ἔμφορτος*: item ex eiusdem p. 174. c. fin.: *τὴν τῶν ἀναλωμάτων τιμὴν εἰς τὸ πολλαπλάσιον ἐκέλευσε καταθέσθαι τοὺς ἐπὶ τῶν χρυσώνων τῶν βασιλικῶν*: p. 278. B.: *ὡς ἡ ἄνθη τῆς ὀπώρας πάλαι τοὺς γενάρχας ἐδουλαγώγησεν, οὕτω καὶ τοῦ χρυσίου τὸ πυρωπὸν τοὺς ἐπὶ τῶν βασιλείων χρυσώνων εἰς τὴν ἐκείνου τρυγὴν ἐφείλκυσεν.*

B. 8. [583, 17.] *ὀκτάγωνον χλανίδι.* Quomodo formatum hoc fuit? Novi pallium quadratum regum Francorum, de quo Du Cange ad Ioinvill., et supra dixi ad p. 271. B. 6. An ergo ut illud scissum erat ad utrumque femur, et

Digitized by Google

praeterea inter crura ab antica et postica, ut quatuor fissuras et octo angulos haberet? Sic sane mihi quidem videtur.

C. 4. [584, 3.] *ἀναγκαῖα. Pretiosa.* Graeci aliquanto recentiores *ἀναγκαῖος* pro *pretioso* usurpant. Ita Palladius in H. Laus.: *ἦν ἐν νεότητι αὐτοῦ λιθουργὸς* (gemmarum sculptor), *ὃν λέγουσι καβιδάριον* (*cavatorem*, caelatorem, ut Salmasius vult, a *cavando*), *καὶ ἀπελθὼν λέγει αὐτῇ· λίθοι ἀναγκαῖοι, σμάραγδοι καὶ ὑάκινθοι ἐμπεπτώκασί μοι*, *obtigerunt*, occurrerunt, *mihi lapides necessarii*, id est *pretiosi.* Epiphanius de Lapidibus pretiosis: *ὅσῳ γὰρ εὑρίσκεται ὁ λίθος βαθὺς* [id est *βαθύτερος, ὀξύτερος, vividior*, ardentior, saturatior] *τῇ χροίᾳ, τοσούτῳ ἀναγκαιότερός ἐστι τῶν ἄλλων.* Ambo locos debeo Salmasio, illum notis ad Scriptor. Hist. Aug. T. II. p. 730., hunc notis ad Tertulliani Pallium p. 136. Habet idem alios in addendis p. 449. Veteres Glossae: *βεστιάριον παρὰ Ῥωμαίοις τόπος, ἔνθα ἡ ἀναγκαία ἀπόκειται ἐσθής.* Manavit haec notio pretiositatis ex eo, quod *ἀναγκαῖος* veteribus *carum*, *iucundum*, *utile* significaret; vid. Theophan. p. 126. D. ult. 270. C. 9. 403. A. 10. Apud Procop. Anecdot. p. 18. 12. Antonina quaedam appellatur Theodorae *τῇ βασιλίδι φιλτάτῃ καὶ ἀναγκαιοτάτῃ ἐν τοῖς μάλιστα τυγχάνουσα*, *amicissima et carissima*, tam ut ea careri nequiverit. Aristides T. II. p. 174. 7.: *τὰ ἀναγκαιότατα καὶ κάλλιστα*, *carissima et pulcherrima*, ut Canterus recte ibi vertit. Unde Latini quoque, quos quis caros haberet, *necessarios* dixerunt una cum Graecis. Polybius L. II.: *πάσας ἐξελέγχουσι τὰς σφετέρας ἐλπίδας πρότερον ἢ παραχωρῆσαί τινος τῶν ἀναγκαίων.* Reperio apud Du Cangium v. *Anax*, *missorium anacteum*, *bacconicam* [Becken, bassin, pelvim] *anacteam*, *scutellam anacteam.* Posset ergo in mentem alicui venire, *ananceam* debere legi, id est *pretiosam.* Sed recte habet *anacteam*, quasi dicas *dominicam* vel *regiam*, imperialem. Latini medii aevi *anax* pro *rege* dicebant. Ut porro Graeci *pretiosa* et proinde cara sibi *ἀναγκαῖα* appellabant, eoque titulo ex pretiosis metallis, auro, argento, gemmis et margaritis confecta comprehendebant, sic ad eorum imitationem Latini sequiores illa ipsa *iocalia*, res caras, quibus iocetur, delectetur aliquis, *ἀγάλματα, ἀθύρματα, παίγνια* appellabant; vid. Salmas. ad Solin. p. 790. B. Nostri maiores *Kleinodia* appellabant, hoc est *kleine nöthige Dinge*, res minutas necessarias, h. e. caras.

338. B. 1. [585, 5.] *κλητωρίου.* Potest *κλητώριον* pro triclinio, in quo convivatur, accipi, et eo sensu bene habent Latina nostra: quodsi tamen malis a *κλητωρίου* vulgari significatione non recedere, vertendum erit *stabant per totum convivium.*

B. 12. [585, 13.] *δι' ὅλου.* Traductus forte ille mos hinc in

Digitized by Google

aulas regum Persiae fuit, de quorum inter convivia musica videndi della Valle, Olearius et alii peregrinatores. Canebant autem musici Imperatorum CPtanorum laudes eorum, ut noster appellat *βασιλίκια*, pro more istorum temporum, quibus principes Europae, ad exemplum aulae Byzantinae, nutrire solebant immanem copiam mimorum, scurrarum, musicorum, quos omnes *ministellos* appellabant (unde nati *les menestreux* et *menestriers*) velut sequioris ordinis ministros, comitativae faeces, quorum munus erat principes non spectaculis tantum ludicris oblectare, sed et eorum aures variis avorum adeoque ipsorum principum laudibus non sine assentatione cum cantilenis et musicis instrumentis demulcere. Verbis utor Du Cangii, cuius locus Gloss. Lat. v. *Ministelli* conferri meretur, item notae eius ad Ioinvill. p. 161. Hagiosophitae autem ad hoc impurum genus hominum non pertinent, et musica eorum non erat petulans, non voluptuosa, sed temperata et paene sacra, ut decet homines ecclesiasticos. Musicam thymelicam intemperantem, flagitiosam aversabatur aula CPtana.

C. 4. [585, 17.] *ἐν χρυσοῖς διαλίθοις σκουτελλίοις.* Mos olim erat, si quid nummorum alicui donare vellent, in scypho id aut in scutula porrigendi. Vetustus ille mos est et Herodoto iam commemoratus eleganti illo loco III. 130.: *ὑποτύπτουσα ἑκάστη φιάλη τοῦ χρυσοῦ σὺν θήκῃ ἐδωρέετο τὸν Δημοκήδεα, οὕτω δή τι δαψιλέϊ δωρεῇ, ὡς τοὺς ἀποπίπτοντας ἀπὸ τῶν φιαλέων στατῆρας* etc. Olympiodorus apud Photium p. 108., describens nuptias Athaulfi cum Placidia, sponsae ait a sponso donatos fuisse quinquaginta iuvenes *formosos*, *εὐειδεῖς, ἐνδεδυμένους σηρικὴν ἐσθῆτα, φέροντος ἑκάστου ταῖς χερσὶν ἀνὰ δύο μεγίστων δίσκων, ὧν ὁ μὲν χρυσίου πλήρης, ὁ δὲ τιμίων λίθων, μᾶλλον δὲ ἀτιμήτων*, *serica veste indutos, ferentes singulos bina scutula, quorum unum plenum erat auro, alterum lapidibus aestimabilibus, immo vero inaestimabilibus* (seu pretium omne excedentibus). Symmachus Ep. X. 28.: *merito vobis solennes pateras cum quinis solidis, ut numinibus integritatis, offerimus, quibus nec vester pudor, nec noster census oneratur.* De strenis loquitur. Gualfaneus de Flamma apud Murator. Ant. Ital. T. II. p. 862. describens festivos ritus, quibus olim Mediolani festum Epiphanias celebrabatur, inter alia ait *sanctos tres reges coronatos aureis coronis, tenentes in manibus scyphos aureos cum auro, thure et myrrha processisse.* Morena in historia Laudensi p. 967. T. VI. Scr. Rer. Ital.: *Mediolanenses unam cuppam auream et ex denariis plenam ipsi regi portaverunt, quatenus gratiam suam et bonam voluntatem recuperarent.* Francorum reges olim, teste Du Cangio ad Ioinvill. p. 88., quando largitiones vellent festis die-

Digitized by Google

bus inter proceres distribuere, afferri curabant in medium scyphos nummis plenos, unde sumebant, clamante praecone: *largesse*,| *largesse*. In Ceremoniali Romano Cencii Camerarii L. II. dicitur pontifici a Camerario argenteum scyphum cum nummis praesentari. Angli in hanapis offerebant munera annua seu tributa sua. Est autem *hanap* (*a Nap*, *ein Nap*) aut id, quod nobis hodie vox illa, *Nap*, notat, patera paulo profundior, aut idem quod scyphus. Sane Francicus interpres Petri Crescentii L. V. verba: *azerus optime convenit scyphis et parapsidibus et incisoriis faciendis* sic vertit: — *est très bon pour faire hanaps* [scyphos], *escuelles* [scutula] *et plateaux*; v. Du Cange v. *Hanappus* et *Incisorium*. Hinc factum est, ut munuscula *scutellae* dicerentur ex eo, quod in scutellis porrigerentur, quemadmodum sportulae olim dicebantur a sportellis, in quibus offerebantur. Anastasius in Bonifacio II.: *hic presbyteris scutellas de adeptis hereditatibus obtulit*, id est ἀπαρχὰς, particulas, gustus haereditatum, quas nactus fuerat.

C. 9. [585, 21.] μεσοκήπιν. Medius hortus ideo dicitur, quod in ipso palatio interceptus et structuris undique septus esset, ut eius nihil conspici posset.

C. pen. [586, 2.] γάλαια. Recensentur hic aliquot species olfactoriae et unguentariae, quas inter γάλαια est vox Arabica غالية. Ut hodie gestamus nobiscum pyxides tabaci in pulverem comminuti, ita olim non in oriente tantum, sed et in occidente pyxides odoriferas secum ferebant. Agnellus Pontific. Ravenn. p. 155. describens magnum luctum, *proiecerunt a se matronae inaures*, ait, *et annulos et dextralia et pereselidas et monilia et olfactoria et acus et specula* etc. Rolandinus Patavinus in Chronico L. I. c. 10. memorat inter alia, quibus *castrum honestatis* sic dictum expugnari olim consuevit, etiam *iactatas ampullas balsami*. Vox οἰνάνθια posset quidem de illo vini genere sumi, quod medio aevo *claretum* appellabant. Id enim post epulas et secundam lotionem fuisse inter species seu dulcia ministratum, apparet ex Ordine Romano Gregorii X. §. 14., malo tamen de odoramento aut unguento accipere, quum eiusdem generis sint, quae deinceps memorantur. Vid. ad p. 269. C. 6.

D. 1. [586, 3.] ἀνογλύφων. Ita est in membranis, et l. 2. χειρομάκτων pro ἀναγλύφων et χειρομάκτρων; vid. ad p. 267. B. 6. Sic ἀνυμένειν dicunt hodierni pro ἀναμένειν. [At quare toto libro nihil de cameis seu gemmis anaglyphis cavatisve memoratur? Credo, quia rudis illa bonarum artium aetas non aestimabat, nedum faceret tam subtilis et doctae manus opera. Iuvat hac occasione vocem *cameo* explicare, de cuius etymologia video disceptari. Est Graeca, non Arabica vox. Pos-

Digitized by Google

set quidem ab Arabico قمح *punxit acuto ferro*, repeti. Sed est, si verum volumus, a *καμεῖον*, *fabrica*. Sic appellant novi Graeci et officinam, in qua pretiosum, artificiosum, rarum quidque fit, et subtiliter aliquid efficere *κάμνειν* dicunt. *Ex Addend.*]

D. 3. [586, 5.] *μυρεπνόων* etc. De more veterum Graecorum unguentis fragrantibus post epulas sese lavandi et imbuendi vid. Athen. p. 409. c. fin.

339. A. 10. [586, 18.] *γραμμῆς*. *Γραμμὴ* est *pictura*, *lineatura*, ut dicebant medio aevo, ut *γραμμίζειν*, *pingere*, *γραμμιστής*, *pictor*, in celebri loco Theophanis p. 247. A. Hi tales sunt, quos Themistius p. 223. A. 10. *ποικίλλοντας* appellat, qui parietes aedium ab extus dealbant aut calcario incrustant opere, intus autem pingunt coloribus et figuris, item qui opere tesselato vel musivo *ἐδάφη ἄνθινα* efficiebant, de quibus v. Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 559. et 710., ubi ait, eos dealbatores, coloratores et *ἰνδικοπλάστας* dictos, quod indigo vel glasto parietes inficerent. Pingebant quoque in luctu parietes nigro colore; vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Litra*. Sunt quoque *γραμμισταὶ*, qui non tantum in parietibus, ligno, linteis coloribus et penicillo rerum imagines, sed etiam in arboribus forcipe resectis exprimebant. Sic supra p. 331. C. 12. habebamus *γραμμίζειν ἀπὸ δαφνῶν σταυρία καὶ στεφάνια*, lauris in crucium formam sectis et in serta contortis pingere et exornare triclinia, deambulacra etc.

B. 5. [587, 2.] *περιστεραί*. Paulo superius mentem meam de columbis infularum exposui, fuisse nempe figuras columbarum crucibus, quibus ornati erant infularum vertices, impositas. Infixaene fuerint et immobiliter iis inhaeserint, ibi dubitabam. Hoc e loco apparet, columbas has demi ab infulis potuisse. Fueruntne ergo crucibus ope cochlearum adaptatae? An potius fuerunt infularum capsulae? Certe solebant medio aevo capsulas pro rebus sacris, pane consecrato, reliquiis condendis ad instar columbarum conformare, volentes eo significare, vim Spiritus Sancti conditis intus reliquiis incubare easque conservare et sanctificare; vid. Du Cange ad Paulli Silentiarii Ecphrasin S. Sophiae p. 575. et Gloss. Lat. v. *Columba* et Gr. v. *Περιστερά*. Apparet e locis ibi citatis, columbae imaginem in ciboriis super altaribus et super baptisteriis pependisse, e quorum pedibus ex unco vel catenula dependebant cruces.

340. D. 5. [589, 18.] *φεγγία*. Puto phengia fuisse baculos cum manubrio seu fulcro manuum utrinque recurvo ad instar litterae Graecae *Ψ*, ita ut manubrium dimidiae lunae duo cornua referret. Similem adhuc hodie gerit baculum patri-

Digitized by Google

archa CPtanus δικανίκιον dictum, in eo tantum differentem ab ista figura, quod in summo adhuc transversam trabem argenteam habeat, quemadmodum ipsa quoque cornua vel manubrium argentea sunt. Aut fuisse φεγγία nostra tales baculos, qualem habere conspicitur ille Basch Giauschorum aut capitaneus ostiariorum in collectione Ferriolensi tabularum aenearum, tab. 14. in hunc modum conformatum.

Graeci lunam olim σελήνη et ἀστὴρ vocabant, hodierni φέγγος et φεγγὴν, hoc est φεγγίον, appellant. Patet igitur, quare baculos bicorni manubrio instructos *lunas* vel *lunulas* appellarint. Pari modo σεληνίδας olim vocabant illas senatorum calceis assutas ad instar dimidiae lunae acutas utrinque et in media cavas corrigias, item ἐπισφύρια μηνοειδῆ, et tales calceos appellat Herodes Atticus in dedicat. statuae Regillae ἀστερόεντα πέδιλα, *lunatos calceos.* Nam ὁ ἀστὴρ *luna* est; vid. Salmas. ad illum locum p. m. 152. Haec mihi optima et verissima videtur expositio vocis nostrae esse. Nunc proponam alias duas mea quidem sententia minus probabiles, sed statuant de illis eruditi. Primam quidem hanc. Appellabant veteres Graeci σελήνια *calvas*; vid. Salmas. Dialog. de Coma inter Caesarium et Curtium p. 36. Fueruntne ergo *phengia* baculi cum capitulis virorum calvis ebore factis, aut argento aurove, quales in baculis nostris hodie gerimus, Socrates aut Aesopos a quibusdam dictos? Secunda haec est. Φεγγίον notat novis Graecis *nimbum*, quales circa Sanctorum capita pinguntur. Veteres eos a luna pariter μηνίσκους appellabant. Quid si ergo baculi *phengia* vel *nimbi* dicti habuerint in summo vertice nimbos tales seu latas rotundas tabulas argenteas? Quemadmodum scutiferi apud Latinos pilea seu pileos super baculis gerebant. Ceremoniale Romanum L. I. sect. 2. illorum pileorum mentionem facit his verbis: *hos sequuntur quatuor nobiles pilea quatuor de cremesino supra baculos quosdam deferentes, qui scutiferi honorarii vocantur cubicularii.* Sane infra p. 418. C. 7. dicitur ostiariorum brabeum seu insigne esse ῥάβδος περικεφαλαίαν ἔχουσα, *baculus cum capitello.* Illud capitellum non videtur aliud, quam tegmen rotundum latum ad pilei aut disci plani formam factum fuisse.

Digitized by Google

342. B. 8. [592, 9.] *δέσμιοι*. Captivi Saraceni servabantur olim in praetorio, ut hodie in septem sic dictis turribus CPli, aut ut in urbium Africae balneis hodie Christiani servantur et in balneis Genuae atque Livorni Turcae capti. Multo humanius illi captivi Saraceni a Graecis Impp. habebantur, quam captivi Christiani hodie habentur a Turcis. Non tantum enim singulis diebus dominicis liberabantur vinculis et operis, v. Du Cange v. *Humanitas*, sed etiam tota septimana paschali liberi erant, v. Durand. p. 545. c. 117., et spectabant ludos Circenses non minus quam ipsi cives, v. infra p. 359., et interdum adhibebantur sacris epulis et refectionem in nummis et vestibus accipiebant, ut e variis locis nostri codicis constat; v. ad p. 355. C. 8. dicenda.

C. 8. [593, 1.] *Δελεμίκη*. Id est *Δελεμικίου*. Sic novi Graeci ad Latinorum exemplum genitivum formant. Ubi Latini *II* duplex, sed solutum Iota habent, quod in unum contractum maiore littera solent exprimere, ibi Graeci ponunt duplex iota, sed in medio transversa trabe copulatum *Η*. *Δελεμίκη* est ergo idem atque *DelemicI* seu Delemicii. Sic infra p. 379. C. 6. est *Συμβατίκη*, *SymbaticI*, et p. 379. D. penult. *ὁ τοῦ Παγκράτη*, *Theodorus de gente PancratI*. P. 385. B. ult. est: *ἡ παραλία τοῦ Θρακήση*, *ora maritima ThracesI*, pro *Θρακησίου*, nempe *θέματος*. V. ad. p. 371. C. ult. dicenda. Cedrenus p. 702. B. 7. *Χρυσοβέργη* habet, *ChrysovergI*, pro *Χρυσοβεργίου*, Leo Grammaticus p. 458. C. *Ἀρμένη* pro *Ἀρμενίου*. Anna Comnen. in Alexiad. p. 230. B. habet: *τόπον τινὰ καλούμενον τοῦ Λεβούνη*, quem p. 232. A. 8. *τοῦ Λεβουνίου* vocat. Nicetas p. 125. D. ed. Ven. *τὸ τοῦ Παντεχνῆ Θεοδώρου περικαλλὲς οἴκημα ἐπάρχου ὄντος τῆς πόλεως* memorat, id est *Παντεχνίου*, quod ibi nomen familiae est. Hinc intelligatur et emendetur marmor, quod Aringhius T. I. L. III. c. 22., et Corsinius Append. ad Notas Graecorum p. 39. habent: *Βάρη βαλέρη* est *VarI ValerI*; non recte prima vox *gravi* redditur. Ibidem leg. *Ἀντωνίε*, id est *Ἀντωνίαι*, et *τέκνων μητῆρι* (pro *μητρί*), *e qua liberos suscepit*. *Φιλία* non est vox Graeca *amicitiam* notans, sed Latina vox *filia*, Graecis litteris scripta. Praeterea leg. *βίον ἄλυπῆ*. Sed hoc in transitu. Non dubito bene Graecam et vetustis quoque Graecis usitatam genitivi terminationem illam fuisse, Latinosque illam a Graecis accepisse. Non dubito Graecos sic olim formasse: *Ἐρέτρης* e. c. pro *Ἐρέτριος*, *Ἐρέτρη* pro *Ἐρετρίου*, *Ἐρέτρην* pro *Ἐρέτριον*. Sane *ταῦρον Ἐρέτρην* exstat apud Diogen. Laërt. p. 153., ubi metrum *Ἐρέτριον* non admittit. Terminationem *ης* in nominativo aliud nihil quam *ιος* contractum esse, alibi demonstro. Pari modo *ην* contracte pro *ιον* dicebant interdum, exigente necessitate,

aut ferente casu. Ita est βραβὴν pro βραβίον in illo epigrammate veteri apud Demosthenem de corona versus finem; qui locus sic emendandus est:

Μαρνάμενοι δ' ἀρετῆς καὶ δείγματος, οὐκ ἐσάωσαν
ψυχὰς, ἀλλ' Ἀΐδην κοινὸν ἔθεντο βραβήν.

Virtutis et monstrandi sui ergo pugnantes non tuebantur vitam suam, sed tumulum sibi ducebant (aut *sumebant*) *commune omnibus brabeum.*

Quo loco ἀρετῆς καὶ δείγματος (non δείματος, ut vulgo editur) μάρνασθαι idem est atque ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ ἐπιδείξεως αὐτῆς ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου μάχεσθαι.

Quis autem ille *Delemicius* fuerit, quem codex noster ab Abu Hamdano ad Constantinum Porphyrogenn. ait legatum fuisse, non constat. Nam *Delemicius* vel *Delemicus* non est verum viri nomen, sed gentile. Sic ille dictus fuit, quia natione Dilemita erat. Videtur non sui iuris regulus, sed *amirus*, hoc est dux vel strategus vel castellanus (ut appellare malis), fiduciarius urbis et tractus Amidae fuisse, provinciamque Amidensem ut timarium vel feudum ab Hamdanida tenuisse. Dilemica gens neque celebris est in historia cum Graeca posteriore, tum Arabica, atque urbs *Emet* vel *Amida*, hodie *Diarbekir* vel brevius *Diarbek*. Dominabantur Ciliciae parti, Mesopotamiae et Syriae Emiri Arabici, *Hamdanidae* de gentis conditore Hamdano dicti. Horum unusquisque *Abu Hamdan*, id est *Hamdanides*, de gente Hamdani, appellabatur. Nam neque id proprium, sed gentile nomen est. Grammaticos Arabes si consulas, praecipiunt illi non ابو حمدان *Abu Hamdan*, sed ابن حمدان *Ibn Chamdan* vel *Hamdan* dicere. Et sic semper atque ubique in libris scriptis legitur. Usus tamen vulgaris hanc regulam non curat, sed أبو, *Abu*, quod proprie *patrem* notat, indifferenter in nominibus gentilibus pro ابن, *Ibn* seu *filio*, adhibent. Memorant della Valle et Teixeira in suis Itinerariis principis Arabici sibi aequalis *Abu Risch*. Erat ille ابو ريش *unus de gente Rischi*, quem libri ابن رايش, *Ibn Raiesch* dicunt. Nil frequentius et celebrius olim nomine *Avicennae*. ابو سينا, *Abu Sina*, vulgus dicebat pro ابن سينا, *Ibn Sina*, ut in libris omnibus exaratur. *Aberroës*, *Abu Roschd* ابو رشد pro ابن رشد, *Ibn Roschd*. Sic ergo quoque Ἀποχαβδᾶ (id est Ἀβου Χαμδᾶν) pro Ἰβιν Χαμδᾶν. Recta enim scriptio est Χαμδᾶν et Χαμβδᾶν. Qui autem Χαβδᾶν exhibent, permutarunt ignoratione Arabismi β et μ litteras in codd. msstis valde sibi dissimiles. Deficientis in fine ν denique defectum quodammodo supplet, saltim indicat circumflexus; v. quae ad p. 519. C. 3. dixi. Ille Abu-

Digitized by Google

chamdan, qui hic commemoratur, vix potuit alius fuisse quam Naseroddaulah, frater natu maior illius Saifoddaulae, quem Nicephorus Phocas apud Berrhoeam et in Cilicia aliquoties fudit.

344. A. 13. [595, 13.] *δινισίων*. Forte sic appellatae fuerunt vestes sericae in Aegypto, et quidem in urbe *Tennis* vel *Tinnis* تنيس, (sic enim Arabes efferunt veterum *Tanis*,) aut contextae, aut inde certe advectae. Nam omnis mercatura orientalis olim a mari rubro per Aegyptum et aut Alexandriam, aut ostium Taniticum vel Pelusiacum Nili in Europam veniebat. Vid. supra quae dixi de vestibus Aegyptiacis p. 273. B. Forte tamen potius sunt panni *Tenesici*, sic dicti ab urbe Indiae *Tenah* vel *Tanah*, quam mercatoribus olim frequentatam et mercatura praesertim pannorum celebrem fuisse disco ex Abulfeda, cuius in Geographia Tab. XIV. sunt haec: قال بعض المسافرين وتانه من الجزرات في الجهة الشرقية غربي المبياد قال ابن سعيد هي اخر مدن اللار مشهورة على السن التجار واهل هذا الساحل الهندي جميعهم كفار — وينسب الى تانه تانسي ومنه الثياب التانسية *Teneh pertinet ad provinciam al Guzuratte, capitali urbi et cognomini Guzuratae ad orientem sita, et ad occidentem Mibadi. Filius Saidi ait eam esse ultimam urbem provinciae Lar, celebratam sermonibus mercatorum. Littoris huius Indici incolae omnes sunt infideles. — Gentile inde est Tenesi; unde panni Tenesici.* V. quae supra dixi de vestibus Sendes.

B. 9. [595, 21.] *νύμφη*. *Nurus* hic loci. Alias quoque *fratris uxorem* notat. Evitandae confusionis ergo interdum *ἐφ' υἱῷ* et *ἐπ' ἀδελφῷ* additur; v. Theoph. p. 131. A. 4., ubi male *sponsae* vertitur. Per *Augustam* intelligitur Helena, Romani Lecapeni filia, Constantini Porph. uxor; per *nurum* eius autem Theophano, Romani iunioris uxor.

C. 8. [596, 8.] *ἀρχόντισσαι*. Id est *principissae*, quia Elgae consanguineae erant; alias posset quoque *dominae* vel *domicellae* reddi. Novi Graeci enim id, quod nos *matronam* vel *dame* appellamus, *ἀρχόντισσαν* dicunt, v. Du Cange v. *Ναγαρίδες*, et *ἄρχοντα* id, quod nos *Noble*, *von Adel*.

D. 3. [596, 13.] *καινούργιον*. De Caenurgio, quasi dicas novo opere, vid. Script. post Theoph. p. 91. A. 1. et 204. B. C. Novi tamen Graeci *καινούργιον* dicunt pro oeco seu coenaculo; v. Du Cange v. *Ἀσβεστομένος*.

345. A. 4. [596, 23.] *ἐκ πλαγίου*. Id est *ad aliqualem distantiam*, non ex aequali, non in recta linea. Observavimus supra, Imperatores CPtanos nemini principi extero ad se venienti permisisse, ut secum ex aequali sederet, saepe quoque

flagitasse, ut adstarent; saltim ipsos venientibus et coram se stantibus non assurrexisse, neque capitis inclinationem alia sua compensasse. Boëmundo Normanno flagitanti inter conditiones, quibus ad Alexium admitti volebat, ut hic sibi in tentorium Augustum intranti assurgeret de throno et occurreret, seque stare ad caput throni sineret, neutrum concedebat Alexius, ut Anna Comnena p. 401. refert. Locum supra ad p. 55. C. 2. attulimus. Vid. et quae diximus ad p. 6. D. 2.

B. 6. [597, 11.] ἴδιοι. Novis Graecis sunt *familiares, amici*, quibus praecipue quis utitur. Ita in Menol. Basil. T. II. p. 196. fine: ἰδὼν τὸν Κλεόνικον τὸν ἴδιον αὐτοῦ πλησίον ἑστῶτα, εἶπε etc.

B. 8. [597, 13.] ή. Hic et paulo post D. 5. scriptus erat hic numerus littera maiore, quae significaretne *octo* et essetne *Eta*, an quinquaginta, et esset *Ni*, dignosci non poterat. Tam exaraverat librarius ambigue. Secutus fui quod maxime probabile videbatur.

346. B. 11. [599, 11.] ὁ πρόξιμος. In scriniis epistolarum, libellorum et memoriae qui primi erant inter homines ordinis sui, *proximi* dicebantur, ait Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 239. B., aut, ut Gutherus ait p. 556., proximi scriniorum sunt, qui secundum a magistris locum ac dignitatem in scriniis obtinent, et qui, dum magistrorum vices agerent, *promagistri* vocabantur. Vid. idem p. 694., ubi de proximis rationalium, et Vales. ad Amm. Marcell. p. 138. A. et 276. et Du Cange Gloss. utroque. Est ergo *proximus* hic loci proximus a drungario vigiliae et eius absentis vicarius; vid. p. 415. B. 3.

D. 3. [599, 22.] βίου. Videntur mihi hae reliquiae vocis *Μαγλαβίου* esse, idque in Latinis expressi.

347. B. 9. [600, 22.] ἐπεφημοῦσι. Sic est in membranis; vid. dicta ad p. 11. D. 6. Novi nempe Graeci υ ut φ propemodum efferunt. Hinc librarii pro sua socordia litteras geminandas semel tantummodo et vicissim simplices bis exhibentes, scribebant ἐφημεῖν pro εὐφημεῖν, quoniam hoc εὐφημεῖν ipsis non aliter sonabat, quam ἐφφημεῖν. Similiter ἐφήμησαν pro ἐφφήμησαν et hoc pro εὐφήμησαν exstat apud Malal. T. II. p. 214. 13.

C. 2. [601, 6.] τὸ τοῦ μικροῦ βασιλέως βρουμάλιον. Apparet ex hoc loco et infra e Cletorologio p. 452. D. 3., brumale Augusti senioris et iunioris et Augustae seorsim fuisse celebratum. Sed quo id ordine factum fuerit, omnesne illi uno die, sed successive, brumalia dederint, an die quisque suo, et quo mense quove mensis die aut diebus id factum, subobscurum est, et studebimus hac disputatione, quid eius rei fuerit, indagare. Praecipue partes brumalium erant, ut tam

in urbe cives, quam in aula hilares essent, epularentur, cantarent, saltarent coram Augustis, et hi vicissim ipsis nummos, vestes, bellaria alia donarent. Insignis est locus Continuatoris Constantiniani in Scriptor. post Theophan. p. 284., ubi brumale Constantini Porphyrogenneti enarratur his verbis: *τὴν δεξίωσιν τοῦ βρουμαλίου τοῦ Πορφυρογεννήτου δεῖ ἐξειπεῖν. ἔθος γὰρ τοῖς πάλαι βασιλεῦσι τελούμενον* [hic excidit *τέως ἠμέλητο* vel simile quid] *καὶ ὁ Πορφυρογέννητος τοῦτο* [*αὖθις*] *ἐξήνεγκεν.* Consentiunt haec illis, quae Noster p. 350. C. tradit. Pergit Anonymus: *τὴν γὰρ ἡμέραν, ἐν ᾗ τὸ τῆς κλήσεως αὐτοῦ στοιχεῖον Κάππα ἀποκεκλήρωται, λαμπροτάτην ἑορτάζων πανήγυριν, πολυάνθρωπον ταύτην δεικνύει· ταῖς γὰρ πολυτελέσι καὶ πολυόψοις ἐκείναις τραπέζαις τὴν σύγκλητον ἅπασαν δεξιούμενος, χορηγίαις εὐεργετικωτέραις τὸ φαιδρὸν τῆς ἑορτῆς ἐπολλαπλασίαζεν σηρικῶν περιβολαίων ἐπιδίδων, ἀργυρίων πολλῶν καὶ ἀπείρων, ἐσθημάτων ἁλουργῶν, ξύλων ἰνδικῶν εὐωδίας, ἃ οὔτις ἀκήκοεν, ἢ γεγονότα τεθέαται. Diem,* (sic vertit Combefisius,) *cui nominis eius* [Constantini] *initialis littera Kappa addita est, celeberrimae festivitatis sibi loco ducens ingenti celebrandum conventu indicebat.* [Maluissem sic propemodum vertere: *diem enim illum, quo cortem ad sacras epulas vocare ex sorte litterae, quae nomini eius initialis est, Kappa puta, debebat, maxime festum apparatus splendore et hominum frequentia exhibuit.*] *Lautissimis enim largissimisque dapibus Senatum omnem excipiens beneficientiae maioris muneribus festivitatis laetitiam ac splendorem multis partibus cumulabat, sericarum vestium ac praetextarum abunde largitione, vis magnae pecuniae et innumerabilis purpurissarumque vestium ac trabearum Indicarum arborum fragrantia recreans; quae et quanta nemo antea audiverat neque viderat.* In his verbis maxime memorabilis est dictio: *ἡμέρα, ἐν ᾗ τὸ τῆς κλήσεως αὐτοῦ στοιχεῖον Κάππα ἀποκεκλήρωται, dies, quo vocare suo nomine proceres ad sacras epulas ex sorte litterae Kappa debebat.* Nam *κλῆσις* ibi non est *nomen*, *ὄνομα*, sed *invitatio ad epulas*. Designat igitur diem, quo ipse suum Brumale debebat edere Constantinus. Huic diei litteram Kappa ait *ἀποκεκληρῶσθαι*. Dubium est, verbum *ἀποκληροῦσθαι* num hic loci significet *per sortes ante brumalia ductas ordinari*, an potius *fortuito*, etiam absque ductis sortibus, *incidere*. Patebit ex illis, quae statim dicentur, posterius hic obtinere et *ἀποκεκλήρωται* nihil aliud, quam *συντυγχάνει*, *συμβαίνει*, *ἀποτέτακται* notare et sortes locum hic non habuisse. Habebat nempe res brumalium hoc modo. Per viginti tres dies, quot sunt litterae Graeci alphabeti, continuabant Brumalia, quorum singuli singulis litteris alphabeticis, iuxta earum ordinem a grammaticis constitutum, ap-

Digitized by Google

pellabantur; primus α', secundus β', tertius γ' et sic porro usque ad ω'. Quando ergo Cletorologium infra p. 452. D. 3. dicit, Leonem Imperatorem, sub quo illud litteris mandatum fuit, et Alexandrum, eius fratrem, et Zoën, Leonis uxorem, Brumalia egisse, die quemque suo, ἐφ' ἑκάστου κλήσει, uno eorum quoque senatum ad epulandum secum nomine suo evocante et invitante: liquet, Alexandri brumale in diem primum, Zoës in septimum, Leonis in duodecimum brumalium diem incidisse. Pariter, quando capite nostro dicuntur Constantinus pater et Romanus filius et Augusta Helena brumalia quisque sua egisse, egit Constantinus suum die ab initio brumalium undecimo, Helena quinto, Romanus octavo et decimo. His diebus Imperator maior et minor et Augusta proceres conviviis et donis excipiebant. Num minori quoque Augustae, Theophanoni, Romani uxori, et filiabus Augusti, quae etiam Augustarum nomen gerebant, licuerit brumalia suo nomine edere, in dubio positum relinquam, quum editorum ab iis brumalium mentio nusquam fiat. Caeteris brumalium diebus procerum maximi quique Imperatorem et familiam augustam penes se convivio excipiebant ex ordine litterarum, quae cuiusque nomini essent initiales. E. c. si proceres inter essent Basilii, Gregorii, Theodori, Ioannes, Petri, Symeones, Philothei etc., vocabant illi augustam gentem ad se diebus illis, quorum numerum valeret littera cuiusque nomini initialis, ut secundo Basilius aliquis, tertio Gregorius, nono Theodorus, decimo Ioannes, septimo et decimo Petrus, nono et decimo Symeo, vigesimo secundo Philotheus, et sic de caeteris. Ex eo est, quod December in Anthologia libri primi fine de se ait:

Δαῖτα φέρω χαρίεσσαν ἐς οὔνομα φωτὸς ἑκάστου.
Epulas fero iucundas in nomen hominis cuiusque.

Inter plebeios idem mos observabatur. Ditiores ad se vocabant amicos humiliores illo die, cuius littera responderet litterae initiali sui nominis, aut, quod idem est, illo die, a quo ad diem brumalium primum retrogradiendo tot effluxissent dies, quot essent litterae alphabeti ante litteram sui nominis initialem. Iisdem quoque brumalibus natales celebrabant virorum ex ultima antiquitate celebrium, ut Homeri, Archilochi, aliorum, qui quo die nati aut vita defuncti fuissent, nemo scire poterat. Ita qui Homeri natalem agere vellet, epulas eius in honorem die brumalium aut XIV. aut XV. instituebat. Non enim certe constat, signum ϛ', quod *sex* notat, inter litteras computaverint in hoc brumalium computo, nec ne. Intelligas hinc illud Anthologiae p. 173.:

Σήμερον Ἀρχιλόχοιο καὶ ἄρσενος ἦμαρ Ὁμήρου σπένδομεν.

Digitized by Google

Ne quid tamen dissimulem, adversari videtur nostrae interpretationi hic locus. Poeta enim uno die celebratos Archilochi et Homeri natales ait; quod ex hypothesi nostra non procedit. Inveniat, qui melius novit, rationem aptiorem natales celebrandi virorum, quorum natales neque nativitatis neque funeris noti erant. Mense certe Novembri et ex magna parte quoque Decembri alphabetica haec, ut ita dicam, convivia celebrabantur, quae Agathias τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια appellat, insigni loco p. 140. Ille codex editionis Vulcanianae Agathiae, quo utor, non integer (sola enim Graeca tenet) adscriptam a nescio quo viro docto velut emendationem in margine ostendit οἰνωμάτων pro ὀνομάτων. Cuius ea sit coniectura, Vulcaniine, an alius, non novi; notae enim Vulcanii ad manus non sunt. Casaubonus quidem T. I. Hist. Aug. p. 275. *festum vindemiale* τὴν τῶν οἰνωμάτων ἑορτὴν appellat, quo iure et quo auctore, non dixerim, neque huius est loci inquirere. Concesso etiam, ita eum recte appellasse, non tamen huc ad Agathiam quadrat, neque de vindemialibus epulis cogitari hic debet, sed recte habet scriptio τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια, et significat epulas institutas ob litteras initiales nominum litteris dierum brumalium respondentes. Ipse locus demonstrat, non de vindemialibus, quae Septembri mense celebrabantur, sed de alia quadam hilaritate sermonem esse, quae in ipsum anni exitum incideret. Ait enim *epulas ob nomina* celebratas fuisse illo tempore, quum immanis ille terrae motus, qui CPlin anno Iustiniani 31., Christi 557. misere afflixit, ingrueret. Contigit tristis ille casus die XIV. Decembris, teste Theophane p. 196. A. Ergo *convivia ob nomina* celebrata fuerunt mense Decembri. Verba Agathiae ipsa tempus satis accurate designant: ἡνίκα γὰρ ἐκείνου τοῦ ἔτους ἡ τοῦ φθινοπώρου ἔληγεν ὥρα, *autumni desineret tempestas*, (atqui mense Septembri non desinit, sed incipit,) ἔτι δὲ τὰ ὑπὲρ τῶν ὀνομάτων συμπόσια ἐτελεῖτο, ἧπερ τοῖς Ῥωμαίοις νενόμισται, κρύος μὲν ἤδη ὑπῆρχεν, ὁποῖον εἶναι εἰκὸς τοῦ ἡλίου ἐπὶ τὰς τροπὰς ἐλαύνοντος τὰς χειμερινὰς [solstitium hibernum in diem Decembris 21. aut 22. incidit] καὶ πρὸς τὸν αἰγοκέρωτα φερομένου [ipso solstitii hiberni die sol in Capricornum intrat] — τότε δὴ ἀμφὶ μέσην τὴν νύκτα ἐνέπεσε τὸ δεινὸν, καὶ ἅπαντα εὐθὺς ἐκ τῶν βάθρων αὐτῶν ἐδονεῖτο. Ex hoc itaque loco patet, brumalia (nam de illis, neque aliis, hilariis Agathias loquitur) die XIV. Decembris ἔτι, quod vocabulum pondere non caret, *adhuc* fuisse celebrata. Fuerunt ergo non uno, non duobus acta, sed pluribus continuata diebus. Neque pugnat locus Agathiae Cletorologio nostro, quod l. c. brumalia in mensem Novembrem reponit. Quum enim per 23. aut 24. dies conti-

nuarentur, incipiebant versus finem Novembris et desinebant medio fere Decembri. Certius adhuc epocha illa constitui potest ex insigni loco Vitae S. Stephani iunioris, ubi dicitur ille mortuus fuisse *μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰκὰς ὀγδόη, ἐν ᾧ τὸ στοιχεῖον τοῦ Ε παρὰ τῶν φιλοδαιμόνων ἐκπομπεύεται βρουμαλιστῶν*, *mense Novembri, die XXVIII., quo tempore ab amantibus daemonum* [id est gentilibus, idololatris] *brumalistis littera E solenni cum pompa celebratur.* Si ergo in diem Novembris 28. littera E incidit seu numerus V., necesse est, ut in diem Novembris XXIV. initium Brumalium inciderit, et si per 23. aut 24. continuata illa fuerunt, necesse est, ut die XVII. aut XVIII. Decembris desierint. Conficitur ex hoc Vitae S. Stephani loco, singulis brumalium diebus singulas Alphabeti Graeci litteras ordine ab initio inde Alphabeti ad finem usque continuo fuisse imputatas. Sed clarius id patet ex loco Alexandrini Chronici p. 268., ubi quamvis quae de Romulo narrat, vera non sint, et reliqua eius obscura sint, mire tamen rem nostram illustrat: *τούτου ἕνεκεν ὁ Ῥῶμος ἐπενόησεν τὰ βρουμάλια* [Romulus non brumalia, sed Ruminalia instituit] *εἰρηκώς, φησι, ἀναγκαῖον εἶναι τὸν κατὰ καιρὸν βασιλέα τὴν ἑαυτοῦ σύγκλητον πᾶσαν καὶ πάσας τὰς ἔνδον τοῦ παλατίου οὔσας στρατείας ὡς ἐντίμως ἐν τῷ καιρῷ τοῦ χειμῶνος, ὅτε τὰ πολεμικὰ ἔνδοσιν ἔχει. καὶ ἤρξατο πρώτους καλεῖν καὶ τρέφειν τοὺς ἀπὸ τοῦ α' ἔχοντας ὄνομα, καὶ λοιπὸν ἀκολούθως ἕως τοῦ ω', κελεύσας καὶ τὴν ἑαυτοῦ σύγκλητον θρέψαι τῷ αὐτῷ σχήματι. καὶ ἔθρεψαν καὶ αὐτοὶ τὸν ὄχλον ἅπαντα ἕκαστος ὡς ἐβούλετο. οἱ οὖν ἑκάστου ἀριθμοῦ πανδουροὶ ἀπὸ ἑσπέρας εἰς τοὺς οἴκους ἀπιόντες τῶν καλούντων, οὓς ἤθελον ἐπ' ἀρίστῳ εἰς τὴν ἑξῆς, ηὔλουν πρὸς τὸ γνῶναι ἐκεῖσε ὅτι παρ' αὐτῷ τρέφονται αὔριον. καὶ κατέσχε τὸ ἔθος τῶν βρουμαλίων παρὰ τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ ἕως τοῦ νῦν.* Sui saeculi, non Romuli, instituta tradidit auctor Chronici. Si recte postrema capio, significant, panduristas seu tibicines cuiusque cohortis in aedes eius, qui alios in alterum diem vocare vellet, sub vesperam diei convivium instituendum praecedentis abire, et acceptis vocandorum nominibus abire ad vocandi cuiusque aedes, concentuque tibiarum musico illi significare consuevisse, altero proximo die ipsi apud *τὸν δεῖνα* epulandum esse. Conferatur locus *des veränderten Russlandes* p. 59., quem supra ad p. 222., ubi de ludis Gothicis dixi, attuli. Reliquias illas esse veterum Saturnalium, facile liquet, et hilaria illa non tam Romulo, quam ipsi rerum et hominum naturae tribui debent. Homines litterarum rudes et longas hibernas noctes fallere voluptatibus eruditis nescientes torporeque et desidia videntes vigorem corporis minui, epulando, saltando, iocando, ridendo longas vesperas ducebant brevian-

Digitized by Google

das esse. Hinc nata tot nominibus diversa, re eadem, et temporibus quoque vicina hilaria, Brumalia, Saturnalia, Kalendae Ianuariae, Vota, ludi Gothici etc. Fuerintne cum brumalibus his, mense Novembri et Decembri actis, iidem *brumatici* sic dicti, nempe *dies*, in Capitul. Pipini Regis apud Du Cangium v. *Brumatici*, non liquet. Diversi forte fuerint, verum non re, sed tantum tempore. Iuvat, quum in eo argumento versemur, ad locum illum observationem aliquam adspergere: *de bravis illis hominibus*, (ita praecipit rex Pipinus,) *qui brumaticos colunt, et de hominibus suis subtus maida cereos accendunt, et votos vovent.* Dicuntur hic aliqui *de hominibus suis cereos sub maida accendere et votos vovere.* Quid haec sibi volunt? *De hominibus* est procul dubio idem atque *pro hominibus*, *pro salute hominum*, gentilium, familiarium, domesticorum suorum. *Maida* vero est vox antiqua Germanica aut Francica, *betulam* significans. Nos adhuc aliquanto brevius *Meye* dicimus. Solebant autem pagani cereos ardentes sub arboribus ponere aut de ramis arborum appendere. Charta vetus apud Salmas. T. II. Script. Hist. Aug. p. 802.: *nullus Christianus ad fana vel ad petras aut ad fontes vel ad arbores aut ad cancellos vel per trivia luminaria faciat, aut vota reddere suscipiat.*

In brumalibus consuevisse proceres convivio excipi et nummis, vestibus, bellariis aliisque *solatiis* (ut Latini appellant, Graeci ea ἀντιλήψεις dicebant;) donari, patet ex hoc Nostri loco et toto hoc capite, quo brumalium ritus describuntur. Alii quoque moris huius mentionem faciunt. Continuator Theophanis p. 91. nomen cubiculi Porphyra dicti derivat ex eo, quod Augustae consueverint ibi τὸ ὀξὺ, *vestem purpuream*, inter uxores procerum aulae distribuere: ἥτις, ait, *οὕτω λέγεται διὰ τὸ τὴν δέσποιναν ἐκεῖσε ἔκπαλαι διανέμειν τὸ ὀξὺ ταῖς ἀρχοντίσσαις κατὰ τὸν τῶν βρουμαλίων καιρόν.* Idem auctor loco supra citato Constantinum Porphyrogennetum in suo brumali dedisse proceribus serica pallia, argenti cusi immane quantum, vestes *ἁλουργεῖς*, purpureas aut potius lana marina factas, et ligna Indica fragrantia (*καπνίσματα* Noster appellat). Idem Auctor p. 87. penult. tempore Deximorum, quum liceret populo Imperatorem in Circo excipere et venerari, quod etiam in brumalibus fiebat, ait Phialam seu lacum Circi plenum fuisse pistaciis, amygdalis, pineis, item condito, id est vino medicato, odoribus vel pigmentis (ut loquebantur medio aevo) seu aromatibus infecto, quod efflueret e cucuma aenea, siphone in imo instructa, et ad strobili modum conformata, eoque phialam illam miscuisse, id est profudisse (respicit ad conditum) et praebuisse argumentorum hilaritatis et unde genio indulgea-

Digitized by Google

tur abunde. Verba sunt: *ἡ φιάλη κατὰ τὸν καιρὸν τῶν δεξίμων πιστακίων καὶ ἀμυγδάλων, ἀλλὰ μὴν καὶ κουναρίων πεπληρωμένη, κονδίτου ἐκ στροβίλου ἐκδιδομένου πᾶσιν ἐκίρνα καὶ παρεῖχε τρυφᾶν τοῖς ὅσοι δι' ἐφέσεως εἶχον τῶν ἑστηκότων ἐκεῖ.* Manavit hoc ex antiquo more Imperatorum, qui diebus sui Consulatus, id est Calendis Ianuariis, proceres convivio excipiebant, ipsis solatia dabant et in populum missilia spargebant. De Heliogabalo narrat Lampridius T. I. p. 811.: *quum consulatum inisset, non nummos vel aureos vel argenteos vel bellaria vel minuta animalia, sed boves opimos et camelos et asinos et servos populo diripiendos obiecit, imperatorium id esse dictitans.* Sed desierunt deinceps missilia. Incidit hac occasione locus codicis Theodosiani, quem Gutherus p. 499. tractat: *in praefectura praetorii patroni fisci die festivitatis Kal. Ianuar. ipsius anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sacri consistorii comites Imperatoris manu puncti solatia consequuntur.* Speciosa est Gutheri explicatio *puncti* pro notati, signati. Forte tamen rectius accipias pro *icti*, *percussi*, *νυττόμενοι*, quos Imperator manu sua tetigit. Nam ex ipsis Imperatoris manibus accipiebant munera; vid. p. 348. B. 5. et 351. A. 2.

Antequam ab hoc argumento decedam, dicendum mihi de festis veterum nominalibus esse existimo. Celebrasse veteres dies festos ob nomina amicorum, possit e loco Gregorii Nazianzeni paulo post citando concludi. Num autem praeter rationem superius expositam in brumalibus nominalia celebrandi etiam aliis temporibus eadem celebraverint, non constat. Putem tamen omnino aliis quoque diebus natales sui quemque nominis egisse. At quomodo vel quando hoc fiebat? Sane tunc non calendaria habebant cum attributo diei cuique suo nomine. Necesse igitur est, ut natalem nominis sui gentiles quidem octavo post nativitatem suam, Christiani autem baptismi sui die celebrarent. Tunc enim hi novum nomen accipiebant. Locus Gregorii hic est in orat. de Baptismo: *καὶ γὰρ ἔπρεπε χαρμόσυνα θέσθαι τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ γαμήλια καὶ γενέθλια καὶ ὀνομαστήρια τοῖς τῆς σαρκὸς φίλοις, κουρόσυνά τε καὶ κατοικέσια καὶ ἐτήσια.* Possit ex hoc loco concludi, dies natales nominum quotannis renovatos fuisse. Sed quum caeterorum simul recensitorum quaedam sint, ut *τὰ κουρόσυνα* et *τὰ κατοικέσια*, quae plus semel celebrata fuisse vix videntur, etiam *ὀνομαστήρια* satius fuerit pro festo accipere celebrari tum solito, semel per totam cuiusque vitam, quum primum et a primis ipsi nomen imponeretur, quemadmodum *γαμήλια* festum significat occasione nuptiarum, *γενέθλια* occasione nati infantis, *κουρόσυνα* occasione capilli et barbae primae positae,

Digitized by Google

κατοικέσια occasione immigrationis in aedes, in quibus manendum et habitandum sit, celebratum, semel neque saepius. Officit tamen huic interpretationi appositum *καὶ ἐτήσια*, quo, ni fallor, urbium dies natales annuatim renovati designantur.

D. 6. [601, 17.] *ἀγραρίων*. *Agrariae* erant genus aliquod lenunculorum, ita, ut videtur, appellatum, quod in agros vel rusticatum in suburbia peratica euntes Imperatores veherent.

348. A. 9. [602, 7.] *προσυγγένειαν*. Ita dedit librarius pro *πρὸς συγγένειαν*. Scilicet Graeculi illi librarii, pro eadem quam modo notabam socordia, quae geminandae essent litterae, satis sibi facere videntur, si eas simplices pingant. Hinc natum nostro hoc loco vitium, quod etiam Draudius seu Maius viderat, ut alia, quae neminem facile fugiant. Contra vero p. 350. C. 4. geminat *σ*, ubi non oportebat, et dividit vocabulum unum in duo *πρὸς σχήματι* scribens pro *προσχήματι*.

B. 3. [602, 14.] *ἐπονομάσαι*. *Ἐπονομάζειν εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς θεοτόκου* est *invocare protectionem et intercessionem Deiparae*, aut saltim *verbis conceptis profiteri, se hoc vel illud in eius nomine ipsiusque auctoritate et in honorem eius facere*. Ita parasitus aliquis, narrante Athenaeo p. 252. C., quoties pranderet, regi Thraciae cuidam, quem captabat, *παρετίθει τράπεζαν χωρὶς*, *statuebat mensam sequestratam prope illam, e qua ipse epularetur*, absentique quamvis, *ὀνομάζων τῷ δαίμονι τοῦ βασιλέως*, *conceptis verbis profitens, eam se genio regis sacram esse velle atque iubere*, vel ipsi eam se propinare. Apud eundem p. 426. initio Ulpianus Cituci-tus poculum accipiens, *hoc ego* aiebat:

τήνδ' ἐγὼ
μεστὴν ἅπασαν, ἐπονομάσας προπίομαι
συγγενέσι, πίστωμα φιλίας.

Totum plenum hauriam, propinans cognatis, postquam clara voce nomina eorum singula citavero in amicitiae testificationem. Hoc est quod alius poëta apud eundem p. 432. E.:

Προπόσεις ὀρέγειν ἐπιδέξια καὶ προκαλεῖσθαι
ἐξονομακλήδην ᾧ προπίνειν ἐθέλεις.

Hoc est *ἐξ ὀνόματος καλοῦντα, ἐπονομάζοντα*. Propterea *καλεῖν καὶ ὀνομάζειν* iungit Appianus de B. Parthico p. 136. init. de Ateio, tribuno plebis, Crassi in Parthos expeditioni intercedenti: *δεινούς τινας καὶ ἀλλοκότους θεοὺς ἐπὶ ταῖς ἀραῖς καλῶν καὶ ὀνομάζων*. Non possum, quin hoc loco, quid sit *δαὶς ἐπωνομασμένη* apud Sophoclem Electr. v. 286., exponam. Est coena, ad cuius mentionem *δεῖ ἐπονομάζειν τοὺς προστροπαίους καὶ ἀλεξικάκους θεούς*, *oportet deos ma-*

Digitized by Google

lorum averruncatores invocare, ut nos a simili tutos servent. Ὀνομάζειν novis Graecis est *citare*, *invocare*, *appellare*. Ita Concil. Laodic. c. 35.: οὐ δεῖ Χριστιανοὺς ἀπιέναι καὶ ὀνομάζειν ἀγγέλους, καὶ συνάξεις ποιεῖν, *non decet Christianos clara voce citare angelos et in eorum nomine communiones facere*. Ita quoque Herodianus V. 5. 15.: προσέταξε πάντας τοὺς Ῥωμαίων ἄρχοντας καὶ εἴ τινες δημοσίας θυσίας ἐπιτελοῦσι, πρὸ τῶν ἄλλων θεῶν, οὓς δὴ ἐπουρανίους [id excidit] καλοῦσιν, ἱερουργοῦντας ὀνομάζειν τὸν νέον θεὸν Ἐλαιαγάβαλον الٰه الجبل, *novum deum montis*. Hic loci intelligitur invocatio Mariae, quae fiebat apud finem convivii, quum ultimum poculum circumferretur. Nam quod veteribus Graecis erat poculum τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος, (Batavi hodie dicunt *het groeyen en bloeyen*,) id novis est poculum Mariae, ultimum convivii; v. Heinecc. de statu eccles. Graec. III. p. 465. Habent quoque bucellam B. V., quam παναγίαν appellant. Multa et de hac bucella, post quam absumtam poculum Mariae bibitur, et de more in honorem et intercessionem Sanctorum bibendi habet Du Cange v. παναγία et πρεσβεία et *Bibere in amore Sanctorum*, unde non possum quin saltim unum et alterum locum repetam, ut appareat, quibus ritibus et quem in finem biberint in honorem aut, ut tum dicebant, *in amore Sanctorum*, S. Ioannis, Michaëlis Archangeli, Mariae Virginis et aliorum. Ducas p. 143. narrat: ὁ χυδαῖος καὶ ἀγοραῖος ὄχλος ἐξελθόντες ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου ἐν καπηλίοις κρατοῦντες ἐν χερσὶ τὰς φιάλας πλήρεις ἀκράτου ἀνεθεμάτιζον τοὺς ἐνωτικοὺς, [Latinos et Graecos Latinis faventes,] πίνοντες εἰς πρεσβείαν τῆς εἰκόνος τῆς θεομήτορος καὶ παρακαλοῦντες αὐτὴν γενέσθαι προστάτις καὶ ἀρωγὸς τῆς πόλεως. Christianus de Scala in Vita S. Wenceslai: *locum convivii petens, calice accepto, pocula coram omnibus portans, alta praefatur voce: in nomine beati Archangeli Michaëlis bibamus hunc calicem, orantes et deprecantes, quo animas nostras introducere nunc dignetur in pacem exultationis perpetuae. Cui cum quique fideles respondissent Amen, hausto potu, universos exosculans hospitium repetivit.* Hinc intelligatur, quid sibi voluerit mos veterum Germanorum et aliorum populorum septentrionalium medii aevi, in honorem, amorem et salutem dei bibendi, de quo vid. Keisleri Itinerar. p. 1305. Scilicet accepto calice cum invocatione divini nominis, eoque suppliciter rogato velit sibi fautor et protector adesse resque suas secundare, bibebant. Unde patet, morem illum in salutem dei immortalis bibendi adeo absurdum non esse, quam prima fronte videatur. Narrat Mabillonus in Itinere Germanico, cauponem aliquem in Alsatia, ad quem diverterat, abeunti sibi poculum in hono-

Digitized by Google

rem S. Ioannis propinasse, et idem solere caupones istius tractus omnes hospitibus a se abeuntibus offerre.

B. 5. [602, 16.] μιλ. Dubium mihi natum, unumne miliarense, an plura notet hoc compendium. Certe si reputo morem librarii, ubi pluralis significandus est litteras geminandi:
λλ
(quod hic non fecit: non enim μι sed μι) scripserat:) videtur prius suaderi, singula singulis data fuisse miliarensia. Verum mihi quidem nimis minutum visum fuit tantillum munusculum pro maiestate tanti imperii.

C. 1. [602, 23.] τῆς ἐλεφαντίνης. Religiose hic, ut alias, exhibui scriptionem et interpunctionem membranarum. Mallem tamen sic constitutum habere: — *ἀνίστανται τῆς τραπέζης καὶ ἐξερχόμενοι διὰ τῆς ἐλεφαντίνης, ἐξέρχεται* etc.

C. 4. [603, 2.] μυστικωτέρα. Quia tantum imperialis familia illis epulis intererat, proceribus exclusis, nisi qui quotidie circa Augustum et Augustam essent, diu noctuque. Fuit ergo illud quidem convivium quale olim sic dictum *συγγενικὸν* in aula regum Persarum, de quo Athenaeus p. 48.

D. 3. [603, 10.] διὰ ις' καὶ τὰ ἐγγύς. Quod non observarem verum, qui hic loci obtinet, significatum vocis *τράπεζα*, contigit mihi, ut in hoc loco et similibus paulo inferioribus vehementer a vero aberrarem, et dubiis me implicarem inexplicabilibus. *Τράπεζα* hic loci non *mensam* materialem, cui assidetur convivandi causa et cui dapes imponuntur, sed *convivium* ipsum significat. Est ergo *ἵσταται τράπεζα διὰ ις' καὶ τὰ ἐγγὺς* idem dictum atque *celebratur convivium de* 16. *mensis aut propemodum*, et p. 349. C. 7. *ἵσταται μία τράπεζα διὰ τριῶν καὶ τὰ ἐγγύς*, *celebratur convivium de tribus mensis*, id est de quo participant tot convivae, quot impleant tres mensas. Singulis autem mensis assidebant capita duodena, et *alterum convivium*, *διὰ ἕξ*, *de sex mensis*. Vocem *τράπεζα convivium*, *δεῖπνον*, non *mensam*, significare in hac formula, probat p. 428. C. 8. dictio *ἡ δευτέρα θέσις τῆς τραπέζης*, *secunda positio mensae*, id est secundus ordo convivii. In *τὰ ἐγγὺς* subintelligitur *κατά*: *κατὰ τὰ ἐγγύς*, *ἐν τῷ ἐγγύς*, *ὡς ἐγγυτάτω*. Quod autem addit *ἀποκοπτὸν*, videtur dicere velle, convivium hoc non solenniter, sed velut tacite et seorsim a pompa et tumultu celebrari. Ad hanc normam igitur erit versio nostra Latina reformanda, ad hunc fere modum: *altero post Brumale die celebratur in conspicuo triclinio Iustiniani privatim convivium XVI. aut propemodum mensarum*. Alias quae solennia et pompatica instituerentur convivia erant de XIX. mensis.

349. A. 3. [603, 16.] σάσσουσιν. Hodieque adhuc post epulas geniales saltamus, et medio aevo Itali quoque idem

Digitized by Google

faciebant. Anonymus Patavinus apud Murat. T. II. Ant. Ital. p. 316. narrat, iuvenes nobiles statutis festis diebus rogasse viros patriae primarios, ut sibi permitterent uxores eorum conviviis excipere. Concesso, celebrata fuisse splendida convivia. *Et quum prandiderant vel coenaverant, ibant choreizatum cum eisdem domicellis, aut hastiludia exercebant.*

D. penult. [605, 6.] *τρικόγχου*. Triconchum et Sigma et Phiala idem sunt. Sigma erat aedificium a tergo rotundum, ut Sigma novorum Graecorum, aut C Latinorum, instar mediae lunae. Sed ab antica distinctum erat hoc aedificium in tres conchas seu porticus in summo apsidatas, e quibus prospectus patebat ad oppositam Phialam seu lacum marmoreum, circa quem factiones et qui alii saltarent, orbes suarum pyrrhichiarum evolvebant; vid. Leon. Gramm. p. 455. C.

350. C. 5. [606, 12.] *Αὐστόνων*. Ita membranae pro *Αὐσόνων*. Plerumque novi Graeci ante saeculum XI. Italos hoc nomine designant, ab antiquis Ausonibus, Latii incolis, Romanorum nomen sibi proprium servantes. Agathias p. 43. 18. Constantin. Porphyrog. de themat. p. 29. A. Ignatius in Vita S. Nicephori apud Du Cange ad Cinnam. p. 492. c. fin. Ipsi quoque Latini sequiores *Ausoniam* pro Italia ponunt. Chronicon Cassinens. IV. 97.: *ingens interea pavor et ebitudo mentis corripit Ausoniam, et quid dicerent vel facerent, unus ab alio inquirebat.* Ne exempla poëtarum et prosaicorum vetustiorum commemorem, quae in libris natant. Attamen Basilius patricius, cuius Naumachica Fabricius Biblioth. Gr. T. VIII. p. 136. sqq. edidit, *Ausones* pro Graecis dixit, forte putans Thraces suos, ut Romanorum nomen sibi arrogaverant, ita Ausonum quoque nomen mereri. *Αὐσονίων σοφίης δεδιδαγμένος ἔξοχα ἔργα* ait initio dedicationis, *tu, quum excellentia Graecae sapientiae opera doctus noris.* Et ne quis dubitet, Graecos, non Latinos, designari, appellat eum, cui librum suum inscribit v. 5.:

Αὐσονίων στρατιῆς πανυπέρτατον ἄρχον.

exercitus Graeci summum imperatorem.

Dedicavit autem librum suum Basilio Imperatori, si credimus versui penultimo, qualem Muratorius dissertat. XXVI. Antiqu. Italic. p. 540. exhibuit:

ἔνθεν δή, Βασιλεῦ, πέδον Κρήτης ἀλαπάξεις

καὶ γενεὴν ὀλέσεις Καρχηδονίων μεγαθύμων.

Carthaginenses appellat Saracenos Afros, eo quod e Creta Graecos incursionibus affligebant. Quis autem Basilius ille sit, Macedone an Bulgaroctonus, non liquet. Illum quidem, Macedonem, adversus Saracenos in Longobardia bella gessisse, sociatis cum Ludovico Balbo viribus, constat; vid. Annal. Symeon. Logothetae p. 458. De Basilio Bulgaroctono non constat, ei

Digitized by Google

rem cum Saracenis Cretensibus fuisse. Non tamen obstat temporum ratio, quemcunque tandem Basilium putes hac dedicatione compellari, quominus auctor eius paracoemomenus Constantini Porphyrogenneti fuerit, ut fuisse a Naudaeo perhibetur. Nam si Basilio Macedoni iuvenis Naumachica sua inscripserit Basilius hic patricius, potuit senior factus Constantino, Leonis filio, accubitor fuisse. Quodsi autem Basilio Bulgaroctono librum suum dedicaverit, potuit apud fratrem eius Constantinum accubitoris officio functus fuisse. Videtur tamen, si posterius statuatur, Constantino iuniori potius, quam fratri eius opus suum inscripturus fuisse. Quapropter lectionem Fabricii *ἔνθεν δὴ Βασιλεὺς πεδίον*, quam aliquando damnabam, praeferre Muratorianae nunc non dubito, et Basilii titulo Constantinum Porphyr. Imp., Leonis filium, appellari. Quod confirmare videtur illa in praefatione Basilii patricii ad fortissimum ducem allocutio, quem quamvis uberrimis et summis quibusque laudibus efferat, tamen non nominavit. Ego vero Nicephorum Phocam fuisse nullus dubito. Sed hac de re viderint alii. Ausones pro Graecis etiam dixit Nicetas in fine L. IV. rerum Manuelis Comneni et in Anthologia Graeca H. Steph. p. 360. Anonymus describens *τὴν βασιλικὴν τῶν παιδευτηρίων ἐν Βυζαντίῳ*, ait, ibi effundi *πηγὴν ἄφθονον Αὐσονίων νομίμων*. Scilicet novi Graeci ut *Romani*, sic etiam *Ausones* affectabant appellari.

C. ult. [606, 18.] *εἰ μὶ θέους*. Ita membranae, more suo, pro *ἡμιθέους*, quod in Latinis reddidi.

351. A. 4. [607, 5.] *διπλατά*. Ita membranae. Mallem aut *διπλωτά*, aut potius *διπλάτα*, *duplata*, retracto accentu.

A. 5. [607, 7.] *χασδίου βηλαρίου*. Vocabulum *χασδίον* notat novis Graecis *sametum villosum*, nobis *Sammet*, vel etiam *Plisch*, deterius examiti genus; v. Goar. ad Codin. p. 60. n. 30. Du Cange Gloss. Gr. h. v. Occurrit saepius in Arsenii, Episcopi Elassonis, Itiner. in Moscoviam, quod nuper prodiit in Catalogo manuscriptorum Codd. Bibl. Regiae Taurinensis. Videtur Arabicae aut Persicae originis esse. Sane خز, *Chazz*, et قز, *Cazz*, est sericum nondum laboratum, praesertim grossius, eaque vox neque Latinis medii aevi ignota; v. Du Cange v. *Alchazz*, ubi e charta vetere Hispanica citat locum, in quo nominantur ignorabiles multae species pannorum, in quibus paucas agnosco, et has duas paene solas, *Barragan* et *planetas urtiones*. Prius est vox Arabica برقان, significans pannum variorum colorum, *ἀλλάσσοντα*, qui pro vario situ varios luminis radios oculis ingerit, momento mutabiles. *Planetae* autem *urtiones* sunt *rosei coloris*, ab *urd* vel *ord* et *orod* ورد *rosa*. Hinc intelligas, quid sint *casulae episcopales de orodonas* apud Du Cangium v. *Orodona*. Sunt nempe *rosei coloris*. Marayce videtur مريش

Digitized by Google

Maraysch, *plumatus* esse, id est auro et opere phrygio pictus. *Orale* idem est atque ἐπεύχιον, tapes. Sed redeo ad chagdium, cuius mentio quoque fit in epistola Basilii Maced. ad Hadrian. II. PP. fine octavae synodi: *transmisimus Sanctitati vestrae vestimenta diaspra tria*, *esophorium dicitrinum cancellatum unum*, *chagdium orobeum unum*, *cazzulin dirodinum*. Forte *orobeum* est habens colorem oroborum aut cicerum.

De voce βηλαρίον dubito, sitne nomen proprium, an appellativum, idemque cum *villoso* et a *villo*, non a *velo* derivanda. Sane χασδίον villosum est sericum seu exametum, et in epistola Basilii Macedonis modo laudata Latinus interpres *vilarin prasinum* reddidit per *vellus prasinum*, unde *velu* Francicum et *velours*, quasi dicas *vellus* et *vellerosus*, venit. At cum locum hunc Latine verterem, eram in ea opinione, pannum sericum significari de urbe Indica *Belari* aut *Balori*, ut alii efferunt, dictum, sive quod sericum inde afferretur, sive quod ipse pannus ibi fieret. Nemo miretur, me tot vestium aut pannorum nomina ex oriente petere. Quum pretiosissimae quaeque telae nullo non tempore illinc petitae et ad nos translatae fuerint, facile potuerunt cum ipsis telis nomina earum quoque orientalia in linguas et oras nostras immigrasse. Paulo post habebimus vocem *Μουλχουμὰτ* Arabicae haud dubie originis. Supra habebamus *Διvίσια* de Tinis, Aegypti urbe, dicta. Occurrent deinceps λωρωτὰ *Σαρακηνικὰ*, unde patet, eum pannum a Saracenis petitum fuisse. Mercaturam exercuisse Constantinum Porphyrogennetum in Arabiam felicem et Indiam, patet ex eo, quod infra p. 399. C. occurrit formula inscriptionis litterarum εἰς τὸν ὑπερέχοντα κυριεύοντα τῆς Ἰνδίας et εἰς τὸν κυριεύοντα τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας. Patet id quoque ex continuatione Theophanis Constant. p. 284. A. B., cuius locum illustrationis egentem huc apponam. Narrat ibi Aegypti Amiram, (fuit aliquis de gente Achschiddidarum,) Constantino amicitiam per legatos et litteras obtulisse. Persidis quoque Amiram, Buiidarum aliquem designat, foedus cum illo iniisse, simultatibus sublatis, *καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὄψιδας πρὸς αὐτὸν ἐκπέμπει, οἵτινες πρὸς τὴν κατάξηρον γῆν ἐκείνην ἀφικόμενοι τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ τὸν τάφον προσκυνήσαντες καὶ κατασπασάμενοι, καὶ τὰς βασιλικὰς κατασταλείσας λαμπάδας ὑπανάψαντες καὶ ἐμπορευσάμενοι λίθων τιμίων καὶ μαργαριτῶν ἐπανῄεσαν.* Ultima vox, aut alia similis desideratur in editione Combefisii, qui lectionem τὴν κατάξηρον γῆν frustra sollicitat. *Aridam terram* Indiam esse sponte patet.

Caeterum iam aliquoties significavimus, munera nummaria et vestiaria proceribus aulae Byzantinae ab Imperatoribus in ma-

Digitized by Google

ioribus diebus festis et hilariis, ut Brumalibus, festo nativitatis Christi et paschatis fuisse data, aut potius nomine munerum pensiones annuas, rogas dictas, ipsis fuisse partim in nummis, partim in telis pretiosis solutas et erogatas. Olim id Calendis Ianuariis fiebat, quapropter Paullus Silentiarius illum mensem Parte secunda v. 182. τὸν χρυσοχίτωνα appellat. Deinde translatus fuit ille mos in Brumalia. Reges occidentales quotannis festo nativitatis Christi suas liberationes inter officiales suos distribuebant, id est novas robas, (hodie *livrée* dicimus, voce inde retenta,) de quibus v. Du Cange v. *Liberatio*. Idem in v. *Mantum* e Grammatico quodam deterioris aevi hunc cum aliis versum citat:

Qui dedit in bruma mihi mantellum sine pluma.

Vult dicere qui mihi mantellum non plumatum in Brumalibus dedit, id est aut acu non pictum, aut plumis avium diversicoloribus non ornatum. Tales enim vestes tunc gerebant, ut alio loco exemplis demonstro. Manavit ille mos ad nos quoque. Nostrates enim patres et matres familias, quibus servi et ancillae sunt, mercedem debitam illis circa festum nativitatis Christi diem solvunt, cum nummis vestimentorum quoque calceorumque nonnihil dantes: unde factum, ut circa illud tempus familiarium dominos mutent quotquot velint. Circa idem tempus quoque monachi olim munera a suis Abbatibus accipiebant. Agnellus Pontifex Neapolitanus, referente Ioanne Diacono in Chronico p. 305., *pro lavandis curis* [forte *stolis*] *bis in anno, nativitatis et resurrectionis Domini, ad anni circulum exsequendum saponem dari sancivit. Itaque,* pergit, *usque hodie, domino annuente, perficitur* [illud institutum scilicet] *atque mille siliquas in nativitate domini milleque in ipsius resurrectione tribuitur*. Si nummariam summam hae siliquae conficiunt, ut Muratorius credidisse videtur, emergeret summa nimis grandis quam pro monachis. Ipso enim teste erat siliqua pars vigesima quarta solidi aurei. Videntur itaque tot siliquae (ponderis species) saponis inter monachos distributae fuisse. Quidam de piis suis legatis ita disponebant, ut census annui festo nativitatis Christi inter pauperes distribuerentur; v. Du Cange v. *Barbarinus*.

A. 7. [607, 8.] λωρωτοῦ Σαρακηνικοῦ. Quid sit τὸ λωρωτόν, fateor mihi certo non constare. Potest enim aut loris vel striis, virgis signatum, aut loris, pretioso panni genere, e quo lori fiebant, de quibus supra diximus, praetextatum esse. Propendet tamen animus magis ad priorem interpretationem, ideo maxime, quod apud Saracenos vel Arabes vestes striatae, quas *Burdas* appellant, maxime in usu essent, idque panni genus optime in Arabia felice pararetur, unde a poëtis Arabicis in maximis divitiis et pretiosissima suppellectile

Digitized by Google

numerantur البرد اليمانية, *Burdae Iemenicae*, seu in Arabia felice, quam Arabes al Iemen appellant, paratae. Mentionem earum facit Wansleb. in Itinerar. Aegyptiaco p. 205. Per Saracenos ergo, de quibus hae interulae nomen habuerunt, non Saraceni Hispani sunt intelligendi, quorum lanificia valde quidem aevo medio celebrabantur, et in Franciam atque Germaniam et Britanniam copiose evehebantur: v. Murator. T. II. Antiqu. Ital. p. 408.: nam cum illis negotium non erat Constantinopolitanis: sed intelligendi sunt Saraceni Arabiae, Syriae, Aegypti et Cretae, item Bagdadici et Persici, utpote propiores et familiariores imperio CPtano. Patet hinc, quales fuerint *cortinae Arabicae, quae pendent super chorum*, memoratae in Chronico Cassinensi III. 57. Scilicet erant burdae Iemenicae. Habebam aliquando locum hunc vitii suspectum et *Atabicae* putabam legendum esse. Sane الثياب العتابية saepe occurrunt in libris Arabum, ut apud Latinos *vestes Attalicae*, sed vulgata recte habet. Solebant medio aevo, et adhuc hodie solemus, pannos de gentibus, apud quas confiebant, appellare. Iam Euagrius VI. 21. *ἀμφίθυρον Οὐννικὸν χρυσῷ κεκοσμημένον*, *velum Hunnicum*, memorat; v. Du Cange v. *Hunniscus*. Chronicon Cassinense *pallia Sarmatica*. In scriptis aliis medii aevi frequentia sunt *vela de Spanisco*, *tunicae et infulae de Pignolato*, *blattin Byzantea*, *tyrea*, *sericum Pigazium et Alexandrinum*, *vestes de Arazzo*, hodie *Rasch*, *de Duagio* vel *Duaco*, *de Damasto* vel Damascenae, *de Rensa* vel Remenses, *Scarleta de Camo* vel Cadomensis, *Toaleas* [non *oleas*, ut vulgo editur] *Masoricas*, hoc est *Maioricas* appellat Anastasius apud Du Cangium v. *Olea*, quae in insula Maiorica essent factae, nisi malis *Mansoricas* legere, de Mansoro quodam principe Arabico, aut de Mansoria quadam urbe orientali appellatas. Et talium posset magna caterva cogi. Sed redeo ad Saracenicas vestes, in quibus erant praeter *τὰς λωρωτὰς* etiam aliae cum intextis arborum foliis et ramis vitiumque pampinis; quarum exemplum quum musivarii quoque suis in operibus imitarentur, factum ex eo est, ut musiva foliata aut pampinata, ut ita dicam, *Arabica* appellarentur. *In Musivis maioribus*, ait Ciampinus T. I. Monum. Vet. p. 82., *solebant veteres non hominum aliorumve animalium imagines, sed foliatas tantum picturas illisque persimiles, quas Arabicas nominamus*, *repraesentare*. Invenio quoque mantilia *Saracenica* apud DC. v. *Mantum* et *Aumosnières ou bourses Sarazinoises* apud eundem v. *Eleemosyna*. De voce *Almonaria*, quae *bursam*, *fundam*, *pungam*, *marsupium* notat, dubito adhuc, sitne, ut vulgo putant, corruptum ex *eleemosynaria*, an potius repetendum ab المونة *almunah*, *victus*, *commeatus*, provisio, ut sit veluti *provisionarium*.

Digitized by Google

A. 9. [607, 10.] *μολχαμίον*. Est panni genus Saracenici. Nomen certe Saracenicum seu Arabicum est. ملحم *Molcham* est trama seu subtegmine textum, alio nempe et pretiosiore, quam stamen vel tela est. Si putas fundatum id esse panni genus, quod aliam et viliorem telam, aliam et nobiliorem tramam seu fundum habet, aurea, argentea, serica fila, prorsus idem est *fundatum* atque *Molchamicum*. Nam لحم, est *trama*, et سدى, *Sada*, unde forte nostrum *Seta*, id est *sericum*, ortum fuit, *stamen* est. Iungi plerumque solent haec duo verba اسدى *telae stamina extendit*, et الحم *tramam intexuit*, et metaphorice dicitur اسدى والحم, *stamen et subtegmen texuit rei cuiuscunque*, pro curate riteque eam et instituit et peregit, et solidam, firmam, probam fecit. Hinc illud apud Scholiasten Geriri citatum:

اخو الحرب يسديها ويلحم امرها

Frater belli, qui stamen eius texit, et subtegmen eius. Graeci dicerent ὁ σπαθῶν, ὁ συγκροτῶν τὸν πόλεμον, qui bellum et prudenter suscipit et fortiter gerit firmumque sibi et impenetrabile, imperforabile reddit, ut textor pannum crebris spathae ictibus et forti συγκροτήσει densat; vid. celeb. Schultens. ad Hamasam p. 598. Occurrit vox Mulchumat (vel potius *Mulchamat*, foemininum ملحمة, a masculino ملحم, *Mulcham*) in Epistola Basilii Macedonis ad Hadrianum II. Pontific. apud Du Cangium v. *Usis*, quem memorabilem et multis obscurum procul dubio futurum locum iuvat hic illustrare. *Transmisimus Sanctitati vestrae*, ait Basilius, *vellus prasinum, vilarnipinnium pro casula facienda unum, usin rubeum aërem habentem unum, usin album unum, mulchumat unum, planetilia castanea duo.* In hoc loco primum delenda sunt *vilarnipinnium*. Praecedens enim *vellus prasinum* id partim explicat, partim emendat. Explicat quidem *vellus* vocem *villarin*. Sic enim, non *vilarni*, dederat librarius. Est autem *vilarin*, βηλάριν, pannus villosus sericus, exametum. *Prasinum* autem est proba scriptio corrupti *pinnium*. Porro *usin* est idem quod plumatum, opere phrygionico pictum. Vocabulum est Arabicum وشى, quod promiscue *Uschi* et *Weschi* effertur, et in genere quidem ornatum, paraturam omnem, in specie autem vestis picturam filis aureis sericisve vel insutis vel intextis, id est opere plumario factam significat; v. Du Cange v. *Alguexis* et *Albexis*. Ita nempe exarant Hispani more suo hanc vocem, pronuntiando autem non differunt a nostro *Weschi*. Affert ibi Du Cange ex Yebez in Chronic. Ord. S. Benedicti locum hunc: *mantos duos aurifusos* [l. *aurifrisos*] *alio alguexi auro texto et alia alguexi auro texta.* Idem v. Οὐσίον inter alia ex Achmedis Onirocritico affert hunc locum: ἐὰν ἴδῃ, ὅτι ἐφόρει οὐσίον, [vestem pluma-

Digitized by Google

tam vel aurifrisiam] *εὑρήσει πλοῦτον πολὺν σύλλεκτον διὰ τὸ τοῦ χιτῶνος πολυσύνακτον ἐκ βελόνης ἔργον.* *Aër* denique in loco Basilii est segmentum, *σκιάδιον*, collare, vesti circa collum assutum, *ein Kragen.*

B. 3. [607, 16.] *θριάμβου ἐπινικίων.* Vox *θρίαμβος* hic significat *προαγωγὴν μετὰ πομπῆς καὶ φαντασίας*, in hominum frequente comitatu productionem et ostentationem. Hinc *θρίαμβος τῶν ἐπινικίων* est productio et ostentatio argumentorum victoriae ab hostibus partae, qualia sunt hostes ipsi et eorum vestes, arma, iumenta, tentoria caeteraque spolia. Theophanes p. 385. C. 2.: *ἐθριάμβευσε τὰ ἐπινίκια ἐπὶ ἱπποδρομίας*, *insignia victoriae in ludo Circensi, coram populo in Circo congregato, produxit et monstravit.* Noster p. 193. habet *τὰ ἄκτα ἐπινικίων θριαμβευομένων*, *acta* seu *laudes tum dictas, quum pompatice traducerentur partae signa victoriae*, et in illis ipsis Actis hanc formulam: *δόξα τῷ θεῷ τῷ θριαμβεύσαντι τοὺς τῆς Ἄγαρ.* Georg. Monach. in Script. post Theophan. p. 535. A. 8. *θριαμβεύειν τι μετὰ ἐπινικίων*, *cum triumphali apparatu circumferre* aliquid dixit. Nam et aliae pompaticae processiones, etiamsi ob victoriam non institutae neque argumenta eius ostentantes, *θρίαμβοι* et *triumphi* apud sequiores Latinos dicebantur, et triumphi seu processiones pompaticae victoriales addita voce *ἐπινίκιος* a triumphis alius generis sollicite distinguebantur, ut apud Zonar. T. II. p. 197. B. 1. est *ἐπινίκιος θρίαμβος.* Vocem *θρίαμβος* pro *προελεύσει* vel *processione* usurpavit Io. Cinnamus V. 6. p. 120. A. 9.: *ὁ βασιλεὺς τῷ τῶν εὐτυχημάτων ὄγκῳ φιλοτιμούμενος θριάμβου ἐξ αὐτῆς ἀκροπόλεως ἐπὶ τὸν περιλάλητον τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας νεὼν ἐποιήσατο μὲν ἐμπαρασκευήν, ἐφ' ᾧ σὺν ἐκείνῳ* [Kiligj Arslano, principe Selgjukida] *πομπεῦσαι, οὐ μὴν εἰς τέλος ἤγαγε τὸ βουληθέν.* Patriarcha enim obstabat, negans licere *δι' ἐπίπλων θείων διελθεῖν ἄνδρας ἀσεβεῖς.* Hodie conversis vicibus eadem de causa suis a Moscheis arcent Turcae Christianos, qua hi olim illos arcebant. Latini quoque seriores, ut modo dicebam, *triumphum* pro quavis pompatica processione cum laudibus seu faustis acclamationibus coniuncta usurpabant. *[Benno in Vita Hildebrandi Papae: *Henricus Imperator solo contentus triumpho fuit, quem Romae habuit. Triumphus est applausus ille inaugurato acclamatus: Henrico Augusto a Deo coronato, magno et pacifico Imp. Rom. — vita et victoria:* apud Goldast. ad Eginhard. p. 170.].* Luculenter describit Noster auctor triumphales ceremonias ut nullus alius. Meretur ergo elegans hic locus illustrationem et confirmationem ab aliis exemplis. Observamus hic duplicem triumphum, unum in forum, alterum in Circum. Illius ceremonias hoc capite,

Digitized by Google

huius capite sequenti exponit. Procedebant autem vel ἐξ ἐφόδου, statim atque ab expeditione venirent, neque dum adhuc ingressi essent in palatium, vel etiam e palatio, si qui nempe non per se, sed per legatos suos victoriam nacti fuissent, primum ad S. Sophiam, et ex hac post peracta ibi sacra dataque ecclesiae munera, aut in Circum, aut in forum ad statuam Constantini M., ubi calcabant cervices principum devictorum sub hymnis et actis. Dein dabantur ludi circenses, et urbs tota sertis coronabatur et facibus illuminabatur. De singulis horum aliquid amplius disserere iuvat, postquam prius de significatu vario vocis ἐπινίκια dixero. Significat ergo partae victoriae insignia et documenta publice monstrata et circumlata. Ita apud Theophan. p. 193. B. ult. τὰ ἐπινίκια sunt *vestes Totilae caesi cruentae*. P. 201. A. 10. sunt ἐπινίκια aut *litterae victoriam nuntiantes* aut *insignia victoriae cum litteris et nuntiis additis*. P. 225. A. 7. ἐπινίκια sunt *epulae triumphales, quae ob victoriam exhibentur*. Nisi forte phrasis ἐπινίκια ἑστιᾶν est ἐπὶ νίκῃ ἑστιᾶν, quod eodem redit. Porro si triumphans e Campo veniret, imponebat ipsi ὁ ἐναπομένων sub aurea porta coronam auream, ut vidimus in Tactico sub finem, ubi triumphos Basilii Macedonis et Theophili descripsit, quae particula praecipue huc conferri meretur; si autem e palatio procederet triumphans Imperator in S. Sophiam, patriarcha ipsi ibi coronam auream imponebat; vid. Script. p. Theophan. p. 168. C. Ducti in Circo triumphi exemplum habet Contin. Constant. Script. p. Theophan. p. 282. c. fin., ubi Καΐτ est vox Arabica قايد, *ducem, capitaneum* notans. Post triumphum edebantur populo ludi circenses; vid. Script. Hist. Aug. T. II. p. 497. Themist. p. 58. init. *[Georg. Monach. p. 519. Sym. Logoth. p. 452.]* Ludum curulem post insignem Romanorum victoriam de Radagaiso, Gothorum rege, in Etruria reportatam celebrarunt Florentini Anno 405.; v. Scipio Amiratus L. I. Hist. Florent. Ornata denique urbs pannis sericis coram aedibus dependentibus, et sertis et funalibus ardentibus, quod στεφανοῦν τὴν πόλιν appellabant. Iam loca quaedam indicemus auctorum, ubi celebriores triumphos Imperatorum recentiorum describunt aut memorant. *[De triumpho Maximini Herculii vid. Theophan. p. 7. Gilimer, Vandalorum rex, adorare Iustinianum coactus est in hippodromo. Marc. Proc. Tiberius ob reportatam a Mauritio victoriam triumphum egit. Theoph. p. 213.]* Triumphum Constantini Copronymi de Bulgaris describit Theophan. p. 364., Theophili a Saracenis Sym. Mag. p. 421. A., Basilii Macedonis a Tephrice redeuntis Cedrenus p. 571. C. et Constant. V. Basil. p. 168. C., et alterum a Lulu ib. p. 176. et Cedren. p. 575. B. *[Basilius triumphum

veterum Imperatorum Romanorum imitatur, perque auream portam ingreditur. Const. V. Basil. c. 29. Glyc. p. 311.: *χρυσῷ στεφάνῳ λόφον ὕπερθεν ἔχοντι ἐθριάμβευσε per portas magnas*]* id est processit per portam ecclesiae sic dictam; vid. supra p. 287. *[Leo Phocas orientalibus Agarenis devictis *ἐπινικίῳ θριάμβῳ ἐτετίμητο.* Zonaras II. p. 197.]* Constantini Porphyrogenneti triumphum de Saracenis habent Scr. post Theoph. p. 282. Ioannis Tzimiscae e Bulgaria redeuntis Cedren. p. 682. D., Basilii Iunioris idem p. 717. A., Ioannis Comneni Nicet. p. 10., cuius locum, quia insignis est et triumphi ceremonias bene persequitur, adeoque ad rem praesentem egregie facit, partim iam ad p. 287. attuli, reliqua paulo post adscribam. *[Alphonsus triumphos veterum Romanorum renovavit Neapolitano regno superato anno 1442. Huius facti memoria auctor fabulae Milesiae *Hist. Tirante Blanc* eum liberata CPli honoribus triumphalibus usum esse memorat. Sic coniicit editor Gallicus praef. p. 21.]*

352. A. 8. [609, 3.] *συναπτεῖν.* Ita membranae pro *συναπτήν.* De collecta iam ad caput primum dixi.

A. 12. [609, 6.] *τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ.* Dearum gentilium paene omnium, et in his quoque Palladis virtutes novis Graecis una Maria habet. Victoriam in bellis largiri Pallas vetustis Graecis credebatur, novis creditur Maria. Non Deo, sed Mariae victorias imputant. Propterea in bellis Imperator Isaacius Angelus (apud Nicetam L. I. c. 7. p. 199. D.) pro scuto et hasta B. Virginis imaginem corripit et e moenibus hostibus obiicit: *ἄνω τῶν τειχῶν ἀγαγὼν οἷά τε ἄμαχον ὀχύρωμα καὶ ἀνάλωτον χαράκωμα τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος.* Et supra p. 33. D. Graeculi Virginem sic alloquuntur: *συστρατήγησον τοῖς δεσπόταις τοῖς λαβοῦσιν ἐκ σοῦ τὸ στέφος, ὅτι αὐτοί σε κέκτηνται κατὰ πάντα θυρεὸν ἀπροσμάχητον,* et p. 35. A.: *αὐτὴ ἐπισκιάζει ἐν ἡμέρᾳ πολέμου ταῖς κορυφαῖς ὑμῶν καὶ ταῖς νίκαις ὑμᾶς δεικνύει στεφανίτας* etc. Ioannes Comnenus triumphum agens non inscendebat in currum triumphalem, sed sinebat eo imaginem Mariae vehi, ipse pedes ibat, crucem gestans, novo more et vetustis Imperatoribus ignoto. Fallitur tamen Cinnamus, quando p. 7. ait, *οὔπω μέχρι τοῦ τότε* conspectum id fuisse, *ἐξ ὅτου Ἡράκλειοι καὶ Ἰουστινιανοὶ τὴν Ῥωμαίων διεῖπον ἀρχήν.* Praeiverat enim exemplum modestiae huius Graecis dignae Ioannes Tzimisces, ut Du Cange in notis ad illum Cinnami locum demonstravit. Rem eandem narrans Nicetas p. 13. sic ait: *ὁ βασιλεὺς τὴν τοῦ ἅρματος ἐπίβασιν παρεικὼς, τὴν τῆς θεομήτορος εἰκόνα τούτῳ ἐπανεβίβασεν, ἐφ' ᾗ καὶ ἦν γεγηθὼς, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκλείπων αὐτὴν καὶ τὰς νίκας ὡς συστρατηγέτιδι ἀμάχῳ ἐπιγραφόμενος, καὶ δοὺς ἄγειν τὰ χα-*

Digitized by Google

λινὰ .οὺς παρ' ἐκείνῳ δυναμένους τὰ μέγιστα καὶ τοῖς ἐκ γένους ἐγγύζουσιν ἀμφιπονεῖσθαι τὸ ἅρμα ἐνδοὺς, προῆγεν αὐτὸς σταυρικὸν σημεῖον ἐπαγόμενος, καὶ ποσὶ τὴν πορείαν ποιούμενος, καὶ τὸν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας παρωνυμούμενον ναὸν εἰσιὼν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατωρθωμένοις ἀνθομολόγησιν Κυρίῳ τῷ θεῷ ἀπονείμας τοῦ λεὼ παντὸς ἐνώπιον, τῷ ἀρχείῳ οὕτω παρέβαλε. Neque solus Ioannes Comnenus tantos honores habuit imagini Mariae, sed etiam filius eius, teste eodem Niceta L. V. rerum Manuëlis c. 3. p. 83., ubi amplissime describens triumphum ab illo Imperatore de Hungaris actum, inter alia haec narrat: *ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα παρελθεῖν ἐπῆγε καιρὸς, προηγεῖτο μὲν ἀργυρίον ἐπίχρυσον τέτρωρον ἵπποις λευκοῖς ἑλκόμενον. ἵδρυτο δ' ἐπ' αὐτοῦ ἡ εἰκὼν τῆς ἀπροσμάχου, συμμάχου καὶ ἀκαταγωνίστου συστρατήγου τῷ βασιλεῖ θεομήτορος. οὐ μέγα δ' ἔβραχεν ἄξων, ὅτι μηδὲ θέαν ἦγε δεινὴν τὴν ψευδοπάρθενον Ἀθηνᾶν,* [respicit ad ridiculum et incredibilem, sed Herodoto tamen narratum Pisistrati mimum,] *ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς παρθένον καὶ ὑπὲρ λόγον διὰ λόγον τὸν λόγον λοχεύσασαν.* Dignum patella operculum! Quam abnormis, quam horribilis eloquentia! Quam importuna! Eo enim quod arcere idololatriae suspicionem studet, eo magis movet, et tantum non clamat, Graecos circa Virginem suam, cui tam immanes honores tribuunt, haud aliter insanire, atque veteres circa suam Palladem; servasse superstitionem eandem, mutasse numinum nomina. Mariam *τὴν συστράτηγον* appellabant, quia et imaginem et *ὠμοφόριον* eius secum in castra sumebant; v. ad p. 269. B. 3. dicta. Loc. Nicetae p. 300. C. 2. Processioni huic Comnenianae haud multum absimilis est illa, quam Martinus Ballaius apud Du Cangium v. *Eucharistia* describit, dicens summum pontificem in introitu in Urbem non pedibus, ut Comnenus, sed lectica gestatum sequi Eucharistiam in vase aureo portatam ab equo albo. Cf. Herodian. V. 6. §. 16.

B. 4. [609, 11.] *μετὰ τῆς ἰδίας λιτῆς.* Divisae olim ibant turbae processionales in certas classes; clerus cum patriarcha, proceres aulici cum Imperatore, cives cum magistratu urbano, factionales cum demarchis et sic porro. Unde nata Litania maior septiformis; v. Du Cangium v. *Litania.* Chronicon Cassinense p. 155. ed. Murat.: *die dominico praedicavit ieiunium. — Praesul praecepit populo, ut gregatim incederet. Ipse cum clericis et monachis in unam partem, laici vero senes, adolescentes et pueri unus praecepit ut esset chorus. Nuptae vero mulieres et innuptae, viduae et puellae in alteram partem, turma vero pauperum separatim. Non omnes in unum incedebant, sed separatim quasi medio iactu lapidis.*

B. 10. [609, 15.] *τοῖς προῤῥηθεῖσι — ἀναβάθραις.* Pu-

Digitized by Google

tes, aut ταῖς προῤῥηθείσαις aut ἀναβάθροις legendum esse. Sed novi Graeci grammaticos parum curant. Si exempla huic similia in adversaria retulissem, possem eorum ingentem acervum dare. Sed paucis, quae annotavi, defungar. Eusebius Hist. Eccles. V. 30. p. 159. D. 9. edit. Moguntin.: ἐξουσιῶν παραπεμπόντων pro παραπεμπουσῶν. Noster supra p. 16. D. 2.: πυλῶν τῶν ἀγόντων, et paulo post εἰσφερόντων pro ἀγουσῶν et εἰσφερουσῶν. Herodes Atticus in dedicatione Statuae Regillae v. ἐλαιήεντες ἄρουραι dixit pro ἐλαιήεσσαι. In edicto Iuliani Prisci apud Pocokium in Inscript. p. 66.: εἴσοδον ποιησάμενος εἰς τὸ ἡμέτερον δικαστήριον ἀτοπωτάτην ἡμῖν προσήγγειλεν [περὶ] πράξεων τελούντων εἰς τὸ βουλευτήριον τῶν ὑπάτων etc. Plura exempla e vetustissimis poëtis collegit Casaubonus ad Athenaeum p. 230. Duker. ad Thucydid. N. 79. p. 364., ubi non tantum κοινᾶν ἐόντων τᾶν σπονδᾶν (pro κοινῶν οὐσῶν τῶν σπονδῶν), sed etiam αἱ ἄλλαι πόλιες — αὐτόνομοι, ἔχοντες τὰν αὐτῶν etc. Idem p. 533. ult. ὧν κυρωθέντων, quamvis praecesserit πίστεων et συνθήκας. Observavi schema hoc etiam apud Sophoclem aliquoties; quia tamen locos non enotavi, nunc non succurrit, nisi unicus ille in Oedipo Coloneo v. 1747., ubi Oedipi duae filiae de se dicunt:

ἐν πυμάτῳ δ' ἀλόγιστα παροίσομεν
ἰδόντε καὶ παθοῦσα.

Ad quem locum Scholiasta haec notat: ἰδόντε καὶ παθοῦσα ἀντὶ τοῦ ἰδοῦσαι καὶ παθοῦσαι, πολλαχοῦ δὲ τῷ σχήματι χρῆται, ἀντὶ τῶν θηλυκῶν τὰ ἀρσενικὰ τιθείς· καὶ ἐν Ἠλέκτρᾳ et quae ibi reliqua habet omnia conferenda, unde patet, schema id olim vulgare et frequens fuisse.

C. 3. [609, 21.] ταξεωτῶν. Τάξις et τάγμα est, ut supra demonstravimus, cohors, quae ad magistratus, praesertim Praefecti Urbi, dispositionem est, ipsi praesto est, eius mandatis expediundis servit, cohors apparitoria; hinc milites urbani praesidiarii. * [Ταξιῶται in Ed. Iur. Gr. et Rom. et Chron. Alexandrino pro officialibus et ministris, qui magistratibus et assessoribus praesto sunt, alias cohortales, cohortalini, ἐπαρχικοὶ et praefectiani. In novellis Iustiniani: τάττεσθαι ἐν ταξεώταις τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος l. c. p. 279.] * Hoc cl. Leich. in schedis, in quibus multa de *correctoribus provinciarum* congesserat, ut videatur hoc de argumento commentari voluisse.

C. 8. [610, 4.[ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ. Est ex hymno Mosis, quem post traductos per mare rubrum Iudaeos cecinit. Sed illud, quod sequitur p. 353. A. 11. τίς θεὸς μέγας, est e Psalmis. Fuisse solennem Graecis formulam iubilandi post partam vi-

Digitized by Google

ctoriam, etiam in ipso campo Martis cani solitam, patet ex Cedreno p. 774. A. 10.

353. A. 5. [610, 18.] *πατεῖ αὐτὸν.* Cervix recta et rigida est symbolum potentiae non fractae, non humiliatae; inobedientiae, audaciae neminem curantis; inclinata vero cervix et conculcata humilitatem victi et necessitatem parendi velut succumbentis instanti et prementi notat. Calcare cervices victi mos est ex oriente traductus (v. Lib. Iosuae cap. X. et Baruch IV. apud Barth. ad Philipp. Guilelmi Britonis p. 33.) Iam Alexandri M. tempore notus erat in palaestra Graeca, ut patet e Diodori Siculi XVII. cap. 100. in fine, ubi Dioxippum Macedonem victum prosternit: *ῥιφέντος δὲ ἐπὶ τὴν γῆν, ἐπιβὰς ἐπὶ τὸν τράχηλον τῷ ποδὶ, καὶ τὸ ῥόπαλον ἀνατεινάμενος* etc. Obtinebat ille mos victorum cervicem publice calcandi apud Carthaginenses quoque. Nam de Gescone refert Polyaenus p. 485.: *δεδεμένους αὐτοὺς προσέταξε τοῦ πλήθους ἐναντίον κατὰ γαστέρος* [ita leg.] *κατακλίναι χαμαί. τρὶς δὲ ἑκάστοις ἐλαφρῷ τῷ ποδὶ ἐπὶ τὸν τράχηλον ἐπιβὰς, ἱκανὴν ἔφη τιμωρίαν ἔχειν τῆς τοῦ ἀδελφοῦ προαναιρέσεως.* Frequentius tamen occurrit aevo medio, quo non tantum victores Imperatores de hostibus bello subactis publice triumphabant eorum cervicem calcando, sed etiam privati vindictam sic sumebant ab hoste victo, et poenitentes calcandas cervices praebebant, et adoptantes eorum, quos adoptabant, cervices, et libros denique igni damnatos, antequam cremarentur, pedibus conculcabant. Exemplis singula haec demonstrabimus. Ita Iustinianus Rhinotmetus quum ab exsilio rediisset, cervices anticaesarum suorum Leontii et Apsimarii calcavit in Circo: *τὸν Ἀψίμαρον καὶ Λεόντιον ἁλύσεσι δεδεμένους εἰς πᾶσαν πόλιν πομπεῦσαι πεποίηκεν, καὶ τοῦ ἱππικοῦ ἀγομένου, καὶ ἐν τῷ σένζῳ ἀγομένου ἤχθησαν συρόμενοι δημοσίᾳ καὶ ἐῤῥίφησαν ὑποταγάδην αὐτῷ, καὶ ἐπάτησε τὸν τράχηλον αὐτῶν ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πρώτου βαΐου, τοῦ δήμου βοήσαντος, ὅτι ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπέβης καὶ ἐπάτησας λέοντα καὶ δράκοντα.* Neque solum Graeci, verum etiam Muhammedani principes solebant captorum principum cervices calcare, si fides Byzantinis scriptoribus. Narrat nempe Scylitzes p. 842. A., Glycas et alii, Asanum, ut ipsi appellant, (is est Arabicis auctoribus Alp Arslanus) pedes imposuisse iacentis coram se victique Diogenis Romani Imperatoris; vid. ad locum Scylitzae Goar. in notis. Ego tamen vestigia moris huius apud scriptores Muhammedanos reperire non memini; videnturque mihi Graeci Turcico Imperatori triumphanti idem tribuisse, quod norant suos Imperatores in simili casu consueto more facere. Conf. Cedren. p. 507. C. 3. et 637. D. fine, quem

Digitized by Google

locum dignum est ut illustrem. Ait ibi, quod Leon Phocas *Ἀπολασάηρ, ἄνδρα ἐπίσημον καὶ τοῦ Χαβδὰν συγγενῆ, σὺν ἀπείρῳ πλήθει κατὰ Ῥωμαίων ἐξελθόντα τρεψάμενος καὶ κατασχὼν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἀπέστειλε — ὃν ἀχθέντα πρὸς τὴν βασιλίδα, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τοῦτον θρίαμβον ποιήσας καὶ κατὰ τοῦ τραχήλου πατήσας τιμαῖς τε καὶ δωρεαῖς ἐφιλοφρονήσατο.* Qui hic commemoratur *Ἀπολασάηρ* est ابو العشاير الحسن بن على بن الحسين بن حمدان, quem laudatum reperio in carminibus al Motanabbii. Elmacinus p. 229. hoc ipsum factum narrat, et virum appellat ابا العساير بن الحسن نايب سيف الدولة aitque eum CPli in captivitate periisse. Tam frequens erat ille mos devictorum hostium cervices calcandi, ut etiam privati erga privatos sic agerent. Ita narrat Theophanes p. 372. B. de Constantino pseudopatriarcha: *ἐλθόντος αὐτοῦ ἐν τοῖς δήμοις, καθῆλθον καὶ ἐνέπτυσαν καὶ κόνιν ἐπέῤῥιπτον εἰς αὐτόν. ἐνέγκαντες δὲ αὐτὸν εἰς τὸ στάμα ἔῤῥιψαν αὐτὸν ἐκ τοῦ ὄνου καὶ ἐπάτησαν τὸν τράχηλον αὐτοῦ* etc.; item p. 442. A.: *ἤγαγόν τινας μητροπολίτας καὶ ἐπισκόπους τῶν ὀρθοδόξων τυραννικῶς σύροντες, ῥήξαντες ἐν μέσῳ τῆς ληστρικῆς αὐτῶν συνόδου, ἐπάτησαν, καὶ παραδόσαντες αὐτοὺς τοῖς στρατιώταις αἱματοφύρτους ἀπήγαγον εἰς τὰς φυλακάς.* Severae quoque poenitentiae genus erat collum calcandum praebere. Nicetas Choniates L. II. Manuelis de patriarcha, qui ex monacho ad thronum sublimatus, deinde ad monasterium redierat: *ἔνθα καὶ τὸν οἰκεῖον ἀποδοχμώσας αὐχένα πρὸς τῇ εἰσόδῳ τοῦ προνάου πατεῖν παρεῖχε τῷ εἰσιόντι παντὶ μονάχῳ.* Hinc ego quidem non improbabile puto, ritus ecclesiae circa poenitentes, et Romanae sedis, qui tum erat et nunquam non fuit, et Alexandri III. Pontificis intolerandum fastum considerans, hunc a Friderico Barbarossa, quem pro poenitente peccatore et rebelli filio ecclesiae habebat, antequam eum in gratiam et sinum ecclesiae reciperet, ab eo flagitasse, ut cervices suis pedibus subiiceret. Feceritne Fridericus necne, disputatur, et adhuc sub iudice lis est. Qui norit illo tempore tam vulgarem morem cervices hostis calcandi fuisse, atque hodie est osculatio pedum Sancti Patris, illumque non magis turpem fuisse saeculo, quo Papa omnibus imperantibus velut mancipiis imperare credebatur atque haec hodie est: et qui porro secum reputet, quas ad angustias Fridericum Romanae sedis insolentia redegerit, quae fraudibus freta suis et superstitione profundaque barbarie plebis et Italorum adversus Germanicam gentem odio et perfidia vim armorum quamcunque ridebat, facile intelliget, quid ego quidem contigisse existimem Apud Graecos porro inter adoptationis ritus est colli calcatio.

Digitized by Google

Euchologium Goari ritus illos describens p. 706. inter alia ait: post dictas a sacerdote preces ὁ υἱὸς [adoptivus scilicet] πίπτει εἰς τοὺς πόδας τοῦ πατρὸς καὶ πατεῖ αὐτὸν ὁ πατὴρ εἰς τὸν τράχηλον λέγων· σήμερον υἱός μου εἶ σύ. ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. καὶ ἀνιστᾷ αὐτὸν, εἶτα ἀσπάζονται ἀλλήλους. Libros quoque igni damnatos publice conculcabant. Anastasius in Adriano II. p. 227.: *spatharius calce suo enseque librum percutiens nihilominus ait: credo, in hoc opusculo Diabolus habitat. — Ad extremum prae foribus gradium nefandi dogmatis librum cunctorum pedibus conculcatum excussit, quem nimirum rogus, ut fomentum quoddam ignis, exussit.* Facit argumentum hoc, ut insolentiae plenos quosdam triumphandi modos attingam, saeculis a litterarum cultura et humanitate omni remotis dignos, a quibus nos humanioribus artibus eruditi merito abhorremus. Pertinet huc mos *calceamenta deferendi. Olaus M.*, legitur in Chronico Regum Manniae (apud Du Cangium v. *Calceamenta*), *rex Norvagiae, Murecardo, regi Hiberniae, misisse calceamenta sua, praecipiens ei, ut ea super humeros suos in die natalis domini per medium domus suae portaret in conspectu nuntiorum suorum, ut inde intelligerent se subiectum esse magno regi.* Erat hoc genus aliquod praestationis homagii. Qui praesens praesentis calcasset cervices, illi absens per legatos suos mittit calceos, iubetque eos in cervice gestare, ad demonstrandum, se potestatem habere cervices eius velut mancipii aut certe vasalli calcandi. *[Ense leviter contacti a Saracenorum duce tesseram salutis habebant. Scr. post Theophan. p. 359.]* Locus hic est: τῶν νώτων ἡμῶν λαβόμενοι πρηνεῖς τοῖς ποσὶν αὐτοῦ ἐδάφει προσέῤῥηξαν. ὁ δὲ τὸ ξίφος, ὅπερ ἔτυχε ταῖς χερσὶ κατέχων, ἑτέρως ἢ ὡς πέφυκε τέμνειν ἀνθυποστρέψας, ἐπάταξε ταῖς κάραις ἐφάπαξ καθ' ἕνα ἡμῶν. εἶτα ἀνίστασθαι καὶ θαῤῥεῖν ἐκέλευσε. Significabat ea actione Saracenus, se in vitam captorum potestatem habere, et posse gladio in eos saevire, si velit. Forte tamen traxit hoc a more Arabum antiquo, qui captis a se in praelio, quos quidem in libertatem dimitterent, antias gladio abscindebant, quas in pristinae victoriae et dominii monumentum in pharetra sua conditas domi servabant. De quo more forte alias dicetur. Triumphi genus hoc barbarum quidem, dignitatis tamen et maiestatis plenum. Petulantiam contra et rusticitatem prodebat ille mos Italorum medio aevo, in asinis et porcis et tauris insultandi victis a se gentibus. Referunt Dandulus et Marinus Sanutus apud Murator. T. II. Antiqu. Italic. p. 839., ducem Venetiarum quotannis die Iovis viridi dicto vel sancto consuevisse publico in spectaculo uni tauro et duodecim porcis caput amputare in

memoriam et simulacrum victoriae de Udalrico, patriarcha Aquileiensi, partae, qua ipse captus fuit cum duodecim suis canonicis et deinceps dimissus ea lege, ut singulos tauros et duodenos porcos quotannis Venetias mitteret, in quibus exemplum statueretur poenae, quam patriarcha cum suis meruisset. Taurus enim patriarcham debebat simulare, porci episcopos. Praeterea lignea castellorum simulacra confringebantur in memoriam castrorum patriarchae destructorum. Villanus ibidem p. 852. de Florentinis, qui victores moenibus Arretinae instabant, narrat: *fecionvi correre il palio per la festa di San Giovanni, e rizzaronvi piu dific̃i, e mangaronvisi asini con la mitra in capo per rimproccio del loro Vescovo.*

A. 10. [610, 22.] *τὰ τούτων δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλλων ἐξ ἀντιστρόφου τιθέασιν.* Inversio armorum et flamullorum seu flabellorum, id est signorum, significabat partim professionem et agnitionem superioris novi domini, cui veluti in obedientiam illa inclinabantur, partim degradationem veteris domini et rescissionem sacramenti ipsi olim praestiti. Ita olim post mortem Augusti in novi inauguratione invertebantur et sternebantur humi signa et hastae, donec novo renuntiato rursus erigerentur. Inversione illa profitebantur milites, Imperatorem se non habere: erectione autem testabantur recens electo sacramentum se dicere debitosque honores exhibere. Pariter in re praesenti Saracenicorum signorum et hastarum inversione significabatur, Saracenos ab illius dominio solutos esse, cui olim ad ista signa fidem condixerint: erectione autem eos ad Graeci Imperatoris, victoris sui, dominium transire eique sacramentum dicere et parere velle. Apud Latinos quoque medio aevo in degradatione nobilium feloniae damnatorum non tantum bona et libertas ipsis liberisque adimebantur, sed etiam in eius rei significationem arma proditorum publice invertebantur seu reversabantur; v. Du Cange v. *Arma reversata.*

B. 2. [611, 6.] *κράζοντος τοῦ λαοῦ μ'.* Battologia illa saepius eandem formulam in votis ad deum iterandi ab ecclesia Graeca et Latina ad Muhammedanos manavit. Qua de re alias agendi locus erit. Simile nostro loco illud est in Rituali Romano Cassinensi apud Mabillonum: *a medio noctis concurrente populo exeunt cum letania ad S. Mariam minorem, mundatis per viam plateis et suspensis per domos lucernis ibique in gradibus S. Mariae deposita icona omnis chorus virorum ac mulierum — una voce per numerum dicunt centies Kyrie eleison, centies Christe eleison, item centies Kyrie eleison.* Concil. Vasense An. 529. (apud Du Cangium Gloss. Lat. v. *Kyrieles*): *et quia tam in sede apostolica, quam etiam per totas orientales atque Italiae provincias dulcis et nimium sa*

Digitized by Google

lutaris consuetudo est intromissa, ut Kyrie eleison frequentius cum grandi affectu et compunctione dicatur, placuit etiam nobis, ut in omnibus ecclesiis nostris ista tam sancta consuetudo et ad matutinum et ad missas et ad vesperam deo propitio intromittatur. S. August. Ep. III. caeteras inter acclamationes a notariis ecclesiae exceptas in Actis ordinationis Eradii haec refert: *dignus est, iustus est, dictum vicies, bene meritus, bene dignus est, dictum quinquies.* Sed quid opus est exempla aliena citare, cum codex noster ubique eorum abunde suggerat, monens hanc vel illam formulam toties vel toties fuisse recitatam. Manavit hoc ex veteri more Curiae Romanae Imperatoribus acclamandi. Spississime enim legitur in Scriptoribus Hist. Augustae haec vel illa *acta* (sic appellabant tum, quod posteriores *laudes*, Graeci *εὐφημίας*) toties atque toties fuisse dicta. V. e. c. p. 601. T. II.

354. A. 10. [612, 17.] *τῷ πώλῳ ἐπιβάς. Πῶλος* seu asinus olim erat Graecorum patriarcharum et clericorum in universum, utpote humilitatem profitentium, vectura in processionibus et alias. Theophanes p. 104. B. de Aeluro: — *ἐκ τοῦ παλατίου λιτανεύων ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀχούμενος ὄνῳ.* Ita quoque S. Chrysostomus in exsilium abiens super asino conspicitur in Menologio Basiliano T. I. p. 184.; vid. Casaubon. ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 799. et Du Cange Gl. Lat. v. *Asinorum ordo* et Gl. Gr. v. *πῶλος*. Sed non ita episcopi Romae, qui equo vehebantur, honestiore animali et viros principes magis decente. *Unum nobis caballum miserum transmisisti*, ait Gregorius M. Epist. 30. L. XII., *et quinque bonos asinos. Caballum illum sedere non possum, quia miser est; illos autem bonos sedere non possum, quia asini sunt.* *[Pipinus rex vice stratoris ivit cum pontifice equo insidente p. 91. Alberici. Idem facit, cum patriarcha electus est. Hunc ipsum hodieque ducit Vezirus.]* Chalifas quoque olim Bagdadicos, equo sedentes, ducebant interdum Sulthani Selgjukidae et alii, frenum tenentes et pedibus ipsi ambulantes. Sed hoc huius loci non est.

B. 13. [613, 9.] *τά τε σκῦλα καὶ λάφυρα.* Distinctionem inter has duas voces in Latinis adumbravi: *σκῦλα* nempe ea sunt, quae *ἀπὸ τῶν πεπτωκότων σκύλλονται, a iacentibus avelluntur*, mortuis corporibus abstrahuntur, ut vestes, torques, aurum, gemmae, arma etc., *λάφυρα* vero, quae vivis adhuc hostibus, sed aut captis aut in fugam coniectis adimuntur, ut vestes, arma, tentoria et omnia iis contenta, iumenta, reliqua, *πάντα τὰ λαφυσσόμενα*, omnia, quae differri huc illuc, dividi, discerpi, velut panni, ferro contruncari et in cibum parari possunt, velut boves et victualia omnia. Suidas ita distinguit: *Σκῦλα τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνῃρημένα*

Digitized by Google

τὰ ἐκ τῶν νεκρῶν, λάφυρα δὲ τὰ ἐκ τῶν ζώντων.

C. ult. [613, 19.] *στάσεως.* Hic est pro *καταστάσεως* vel *τάξεως* positum.

355. B. 3. [614, 18.] *οἱ τῆς βασιλικῆς οὐσίας ἐλάται.* Est *οὐσία substantia*, corpus animatum hominis. Propterea reddidi hanc dictionem interdum *sacri corporis vectores remiges*, interdum quoque *sacrorum corporum*, respiciens ad illam vocabuli *οὐσία* notionem, qua *familiam* significat, et ad Augustam liberosque Porphyrogennetos et affines imperiales. Verum iam supra ad p. 334. D. 1. demonstravi, *οὐσίαν* in specie de *familia nautica* dici, et metochice deinceps de *navigio* tale nautarum collegium tenente. Potuissem igitur optimo iure et confidenter dictionem nostram reddere hoc modo, *regii dromonii* vel *regiae naviculae actores.*

C. 8. [615, 11.] *δεσμίοις τοῦ πραιτωρίου.* Captivi in Chalce, Praetorio et Numeris attinebantur sub inspectione praefecti urbis, praefecti castrorum et Numerorum. Vid. Cont. Theophan. p. 109. B. fine. Sed praetorii carceres et captivi maxime celebres; v. Theoph. p. 249. A. Leo Gramm. p. 467. et 485. A. 9. Cedren. p. 582. D. In eo asservabantur Saraceni (conf. p. 444. A. 8.) et ibidem sacellum habebant exercendo cultui divino more suo. De quo allatis a Du Cangio in CPli Chr. L. II. p. 164. hoc unum addam, etiam Constantino Monomacho conditam aut certe restitutam et frequentari rursus permissam fuisse Synagogam, ut appellant Graeci, Saracenorum, quam non intra praetorium, sed alio quodam urbis loco fuisse puto. Abulfeda enim ad A. 441. seu Christi 1049. vel 1050. haec tradit: فيها ارسل ملك الروم الى السلطان طغرلبك بهدية عظيمة وطلب منه المعاهدة فاجابه اليها وعمّر مساجد القسطنطنية واقام فيهــا الصلوة والخطبة لطغرلبك *Hoc anno mittebat rex Romanorum* [Constantinus Monomachus] *ad Solthanum Thogrulbekum* [vel Thangrolibekum] *legationem cum magnis muneribus, rogans ab eo confoederationem; eaque impetrata, condebat* [proprie *frequentari faciebat* vel *sinebat*] *Mesgidam apud CPlin, in qua peragi deo preces et laudes atque extensam dici pro salute et imperio Thogrulbeki iubebat.* De hac legatione memorat Zonaras XVII. 25. p. 257.

356. A. 7. [616, 6.] *τῆς ε ἡμέρας τῆς διακινησίμου.* Ritum orationis et officii divini, quem hic loci designat Auctor, fusius descripsit libri primi cap. XIV. Quem autem habuerit scopum ea benedictio, non satis constat; forte instituta fuit pro salute Augustorum, imperii et palatii.

B. 2. [616, 10.] *ἀπευχαριστοῦσιν.* Proprie est *ἀπευχαριστεῖν* officio gratiarum agendarum suo ergo deum defungi.

Digitized by Google

Quia vero hoc non fuit absque adoratione, inclinatione capitis et corporis, ex eo factum est, ut venerari etiam hominem humili gestu et positu corporis reverentiam significante verbum hoc notet. Hinc intelligatur interpretationis nostrae ratio. Possit quoque reddi *gratulantur*. Nam quando alteri bonum aliquod gratulamur, significamus, nos laetari propterea, quod deus ipsi hoc vel illud beneficium indulserit, ideoque gratias deo ut auctori et largitori agere.

B. 7. [616, 14.] *κληρονόμον*. Congruit locus Athenagorae in fine legationis: *περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑμετέρας εὐχόμεθα, ἵνα παῖς μὲν παρὰ πατρὸς κατὰ τὸ δικαιότατον διαδέχησθε τὴν βασιλείαν, αὔξην δὲ καὶ ἐπίδοσιν ἡ ἀρχὴ ὑμῶν, πάντων ὑποχειρίων γιγνομένων, λαμβάνῃ. τοῦτο δέ ἐστι καὶ πρὸς ἡμῶν, ὅπως ἤρεμον καὶ ἥσυχον βίον διάγοιμεν, αὐτοὶ δὲ πάντα τὰ κεκελευσμένα προθύμως ὑπηρετοῖμεν.*

357. A. 4. [617, 17.] *τόδε ὄνομα*. Primum notandum, *τόδε* hic esse positum pro *τόδε τὸ*. Deinde, ad factiones pertinuisse recens nato filio Augusti nomen imponere, sed illud sibi praescriptum et suggestum a curia. Patet e scholio, quod e Zonorae codice Vaticano manuscripto Alemanus ad Procopium Notar. p. 21. edidit, et hoc fere modo mihi videtur legi debere: *Κωνσταντίνα ἡ γαμετὴ Μαυρικίου ἐγέννησεν υἱὸν, ὃν ὁ Μαυρίκιος ἐπωνόμαζε Θεοδόσιον διὰ τὸ Θεοδόσιον εὐτυχῆ* (vel *καλὸν κἀγαθὸν*, vel simile quid) *γενέσθαι καὶ πολλὰ ἔτη ζῆσαι. ἤρξαντο οὖν οἱ Βένετοι λέγειν. τὰ δωρηθέντα ἔτη τῷ Ἰουστινιανῷ ὁ κύριος παράσχοι σοι ἐν εἰρήνῃ, ὅτι ἔζη ϛ' ἔτη καὶ πλείω. ἡ γὰρ ζωὴ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἐγένετο ἔτη ν'.* Simile est quod Theophanes p. 141. B. narrat, Iustino recens ad imperium provecto, factiones uxori eius nomen vetus Lupicia paulo turpius honestiori Euphemiae mutasse, quum Augusta coronaretur: *σύμβιον ἔχων ὀνόματι Λουπικίαν ἔστεψεν, ἣν οἱ δῆμοι ἐκάλεσαν Εὐφημίαν εἰς τὸ στέψαι αὐτήν.* In gentilismo pertinebat ad honoratissimum et proximum consanguineorum, ad epulas genethliacas invitatorum (qui sunt *πρωτότυπον τῶν ἀναδόχων*) infanti nomen imponere; v. Polyaenus p. 547. Idem ritus apud Iudaeos, (conf. historia Zachariae) et apud Arabes.

B. 1. [618, 4.] *προπυλαίῳ*. „*Suivant l'exemple de la présentation de I. C. dans le temple de Ierusalem et conformement à la benediction de Siméon, c'est une coûtume très ancienne parmi les Grecs, de faire porter les enfants à l'entrée de l'église le huitième jour. Le Prêtre va au devant de l'enfant pour le bénir, et se tenant à la porte de l'église il le marque du signe de la croix sur le front, sur la bouche, sur l'éstomac. C'est là le sceau de la grace de Dieu et une disposition à récevoir le st. baptéme.*" Verba sunt Ricauti in Etat

Digitized by Google

présent de l'Eglise Grecque p. 167. Hinc intelligitur nostrum *γενέσθαι παρὰ τοῦ ἱερέως εὐχὴν ἐν τῷ προπυλαίῳ τῆς ἐκκλησίας.* Per *ἱμάτιον* autem intelligit *albam* vel candidam tunicam, chrismale quoque dictam, quae baptizatis et unctis induitur, nostratibus *Westerhemde.*

B. 2. [618, 4.] *ἐπιτεθῆναι — τὸ ὄνομα.* Tunc dicitur puer *λαμβάνειν τὸ ὄνομα*, quando in ecclesia octavo a nativitate die sacerdos ipsi post dictas preces nomen imponit, antequam catechizetur et baptizetur; v. La Croix in l'Etat de l'église Grecque p. 50. Nicetas p. 89. A. 3. ed. Venet. ait, Manuelem Comnenum illo die, quo natus sibi fuerit filius Alexius et nomen acceperit, populum epulis excepisse. Designat aut quartum a nativitate pueri diem, quo populus in Circo ipsi nomen imponebat, aut octavum, quo sacerdos idem faciebat in ecclesia immediate ante baptismum. Verba Nicetae sunt: *ὑπεξαίρων* [distinguere et praeclaram et prae aliis notabilem facere studens] *τὴν γενέθλιον καὶ ὀνομαστήριον τοῦ παιδὸς ἡμέραν ὡς εἴθισται παρὰ τοῖς βασιλεῦσι Ῥωμαίων, τοὺς ἐντιμοτέρους τῶν πολιτῶν μετὰ κλάδων θαλιῶν εἰς τρυφὴν ἐκάλει, καὶ Ἀλέξιον τὸν παῖδα ὠνόμασεν.*

B. 5. [618, 7.] *ἐπισκεπάζονται.* Videtur ex his verbis colligi posse, Augustam suum vultum nudum proceribus conspiciendum non dedisse, sed aut pone velum, aut indutam calyptra cum iis egisse, more a Persis transsumto et in aulam Turcicam propagato.

B. 12. [618, 12.] *αἱ ζωσταί.* Augusta non habebat plures unica zostas; at ubi duae essent Augustae, socrus et nurus, ibi quoque binae erant zostae, cuique Augustae sua, ut tempore Constantini et Romani Porphyrogennetorum.

D. 4. [619, 5.] *λοχόζεμα.* Quasi dicas *ζέμα λόγῳ τῆς λέχους* vel *τῆς λοχείας*, *brodium pro puerpera.* Quale autem, qui et unde confectum hoc brodium, non liquet. Videtur vinum medicatum fuisse, quemadmodum passim mos obtinet, vinum cinnamomi cannulis, saccaro et taleolis citri mixtum (*die süsse Canne* appellant) ad puerperam invisentibus propinandi. Leunclav. Pandect. Turc. n. 19. perhibet, Imperatorem Turcarum ob nativitatem filii novos nummos cudere. De hoc more nihil apud CPtanos Imp. Graecos observavi.

358. A. 9. [619, 18.] *ἐπὶ βαπτισμῷ.* Miror quod tempus peracti baptismi non addiderit. In prima quidem ecclesia exspectabant saepe usque ad pubertatem, imo quidam usque ad horam mortis, et, si numerus adesset satis magnus, semel aut bis vel ter ad summum per annum baptizabant simul catechumenos eiusdem ferme aetatis festo Epiphanias, magno sabbato et sabbato Pentecostes. Quem morem a Graecis Mu-

Digitized by Google

hammedani videntur accepisse, qui etiam mares suos annis adolescentibus demum circumcidunt, eique actui festum solennius aut circumcisionem filii principis praestolantur. Verum tempore procedente etiam infantes baptizati fuerunt, citius tardiusve, prout luberet aut res ferret. Epiphania, Heraclii filia, baptizata fuit die a nativitate quadragesimo in aede Blachernensi; v. Theophan. p. 250. D. Constantinus Caballinus pariter diu post nativitatem fuit in magna ecclesia baptizatus; v. idem p. 335. A. Ait enim ibi Theophanes, matrem eius, Mariam, interfuisse baptismo et redeuntem ex ecclesia sparsisse munus consulare a S. Sophia inde usque ad Chalcen. Hodie, nisi urgente necessitate, non baptizatur ante diem octavum aut decimum, teste Petit la Croix dans l'Etat présent de l'Eglise Grecque L. I. c. 16.

B. 11. [620, 7.] *ἀναδόχων*. *Patrinorum* seu *gestantium*, ut loquebantur aevo medio; v. Du Cange v. *Gestantes*. *Ἀναδοχή* est sublevatio ex undis sacri lavacri vel baptismi, et *ἀνάδοχος* qui recens baptizatum sublevat, attollit. Latini posteriores *ἀναδοχὴν* talem *acceptionem* appellabant. In vet. inscriptione apud Corsin. de Notis Graecor. p. 34. est *ex die acceptionis suae*, id est baptismi sui, quo *ἀναδεδεγμένοι* fuerunt e sacris undis ab acceptoribus suis, nisi quis malit eam vocem de acceptione in ecclesiam interpretari. Ricaut l. c. perhibet, hodie apud Graecos non adhiberi nisi unum *ἀνάδοχον* seu *compatrem*. Contrarium olim obtinuisse, ex hoc loco et aliis pluribus aliorum constat. Morem illum olim fuisse, ut patres liberos suos susciperent, patet exemplo Caroli M., qui ipse filium suum Pipinum iuniorem de sacro fonte levavit, teste Sigon. de regn. Italiae p. 91. ult.; conf. p. 92. 4. et Chronic. Ursperg. anno 1124., ubi vetatur ille mos. Adscribam verba, cum totum hunc de baptismo locum illustrent: *infantes suos in sabbato sanctae Paschae et Pentecostes cum candelis et cappa, quae dicitur vestis candida, et patrinis comitantibus ad baptismum deferant; — ne etiam filios suos et filias suas ad baptismum teneant, sed sibi patrinos quaerant.* — Conf. Du Cange Gloss. Gr. v. *Ἀνάδοχος* et Lat. v. *Patrinus*. Videntur fere Graeci Imperatores una cum aliis proceribus suis liberorum suorum *ἀνάδοχοι* fuisse. Certe susceptionis testes fuerunt. Apud Theophanem p. 65. A. 7. legimus Ioannem Chrysostomum ut patriarcham fuisse *ἀνάδοχον* Theodosii iunioris, filii Arcadii. Idem p. 335. B. 6. ait: Constantinum Copronymum *ἀνεδέξαντο οἱ τῶν θεμάτων προύχοντες καὶ ἡ σύγκλητος*. Idem p. 483. D. Constantinum nostrum, Leonis filium, a Nicolao patriarcha die Epiphaniae baptizatum fuisse, *δεξαμένων αὐτὸν Ἀλεξάνδρου βασιλέως* (patruus eius is erat) *καὶ Σαμωνᾶ πατρικίου καὶ τῶν ἐν τέλει πάντων*.

Digitized by Google

B. pen. [620, 11.] *κατέρχονται.* *Redeunt*, nempe e Narthece in navim ecclesiae, unde exiverant in Narthecem, ubi baptisterium erat. Nam eos prius in Navim ivisse, deinde illinc in Narthecem rediisse, patet ex eo, quod sceptra et milites Augusti protectores dicuntur in Nao magnae ecclesiae *manere*.

B. ult. [620, 11.] *τοῦ φωτίσματος.* *Cum puello recens baptizato*. Vid. dicenda ad p. 54. A. 4. et 445. C. 9.

C. 4. [620, 15.] *ἐν τῷ ὑποστρέφειν.* Nihil hic memorat de sparso munere consulari, cuius exemplum paulo ante e Theophane citabam. Morem illum missilia spargendi redeuntibus Augustis a pueri Porphyrogenneti baptismo adhuc tempore Basilii Macedonis obtinebat, ut e Georg. Monach. patet (indicium loci debeo schedis Leichianis) narrantis de illo Imp. sic: *ὁ βασιλεὺς προελθὼν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστοῦ γενεθλίων ἐν τῇ προελεύσει εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἐβάπτισε Στέφανον τὸν υἱὸν αὐτοῦ. ἀγαγὼν δὲ ἵππους λευκοὺς μετὰ ἁρμάτων* [*stipantibus currum armatis satellitibus*] *ἐκάθησεν ἅμα τῇ Αὐγούστῃ, καὶ ὁ πραιπόσιτος Βαάνης σὺν αὐτοῖς, βαστάζων τὸ παιδίον μέχρι τοῦ παλατίου, τοῦ βασιλέως ῥίπτοντος ὑπατείαν ἐν τῇ ὁδῷ.* Vid. ad p. 114. A. pen. dicta.

C. pen. [620, 19.] *κουρεύματι.* Detonsio capilli fit octavo die post nativitatem; v. Goar. Euchcolog. Heinecc. de eccles. Graec. III. 464. Deductus videri posset hic mos crines puerorum detondendi ab illo veterum gentilium, quo solebant ephebi utriusque sexus comam alicui numini, cui se dedicabant, velut signum servitutis dare et deponere. Arabes certe comam pro signo libertatis habent. Cui coma salva, ille liber est; et si quis bello quem cepit atque in libertatem dimittit, abscindit eius antias suaque in pharetra condit, velut signum pristini in dimissum dominii. Verum medio aevo per abscissionem comae solebant filios adoptare. Cui alter comam abscindebat, is eum in filium adoptabat. Praeclare Du Cangius ad Ioinvill. p. 272., ubi de variis adoptandi modis agit, *nos historiens*, ait, *nous fournissent encore une autre espèce d'adoption d'honneur*, *qui se faisoit en coupant les cheveux de celui qui étoit adopté en fils*. Paulus Warnefrid. in Histor. Longobard. de Carolo Martello: *circa haec tempora Carolus, princeps Francorum, Pipinum suum parvulum filium ad Luitprandum direxit, ut eius iuxta morem capillum susciperet. Qui eius caesariem incidens ei pater effectus est, multisque eum ditatum regiis muneribus genitori remisit.* Anastasius Vita Benedicti II. p. 57.: *hic una cum clero et exercitu suscepit mallones* [id est cirros, cincinnos] *capillorum domini Iustiniani et Heraclei, filiorum clementissimi principis, simul et iussio-*

Digitized by Google

nem, per quam significat eosdem capillos direxisse. In ordine Romano exstant orationes ad incidendam capillaturam et ad puerum tonsurandum. Exstat quoque talis formula apud Murator. T. II. Ant. Ital. p. 299. Conf. P. Pithoei Miscell. L. I. c. 1. T. II. Facis Gruter. p. 739. Ergo qui talis pueri capillos abscindebant, aut, ut hic loci, supposito sudario detonsos a sacerdote et decidentes crines excipiebant, illi puerum spiritualiter adoptabant et compatres eius fiebant. Erat mos capillos vel suos vel alterius ad aliquem cum litteris mittendi medio aevo valde usitatus, et nihil aliud paene significabat, quam si nos hodie scribimus: *Je vous baise les mains, Je suis votre serviteur très humble.* Nam crines erant signum servitutis. Qui alterius crines haberet, poterat illum, cuius crines erant, servum aut certe libertum suum appellare. Et ille, qui crines mitteret alteri, profitebatur se ipsius mancipium. Insigne exemplum habemus in Historia Saladini a cl. Schultensio edita, p. 5. Excerptorum ex Abulfeda. Narrat ibi princeps Arabicus, Chalifam Aegypti a Nuroddino auxilium contra Francos flagitasse ارسل العاضد الى نورالدين يستغيث وارسل فى الكتاب شعور النساء *mittebat litteras al Aded ad Nuroddinum, quibus auxilium ab eo flagitabat, una cum crinibus uxorum suarum* (vel gynaecei sui), *quos litteris incluserat.* Ita integre legitur in codice msto. Postrema et maxime notabilia omittere consultius duxit cl. Editor. Apparet, Chalifam voluisse Nuroddino quo quis excogitare poterat maximo blandiri, et humillimam suam venerationem ipsi testari. Genus supplicationis et humiliationis extremum est, si princeps unus alteri comas non suas, sed gynaecei sui mittat, in regione, ubi mulieres tanta sunt in veneratione, ubi honestatem violare videtur, qui eas vel nominare audet; ubi foeminae vultum suum nemini nisi multum honestiori monstrant, nedum comam suam impertiant.

359. B. 7. [621, 21.] *χρυσοῦν ἐγχείριον, ἐν ᾧ καὶ αἱ ἀποκαρεῖσαι τρίχες ἔγκεινται.* Mappula quoque excipiebant crines, qui barbam pectenti Imperatori excipiebant. Narrat de filiabus Roberti Guiscardi Ordericus Vitalis L. VII., *officium earum fuisse, mane dum Imp. CPtanus* (Alexius Comnenus) *de strato surrexisset, manusque suas ablueret, mappulam et pectinem eburneum afferre et barbam Imperatoris pectere.* Eo autem, quod compatres quotquot essent omnes mappam, qua crines decidentes excipiebantur, tenebant, significabant, se tonsum infantem in coetum suum recipere, id est ad communionem Christianorum admittere, eum pro uno commilitonum suorum et confidentium agnoscere, quemadmodum episcopi, alterius electi episcopi ordinationi praesentes, omnes simul evangelii codicem cervici et capiti electi imposi-

Digitized by Google

tum apprehendebant eoque ipsum collegam profitebantur; vid. Haberti Pontific. p. 80.

B. 9. [621, 23.] *διαρπαζόμενα*. Talis fuit ille mos, qualis ille hodie est, quum pannos, super quibus processit aliquis princeps in coronatione, discerpit plebs, aut quale illud est, quod de Christina, regina Sueciae, abdicante narratur dans les Mémoires de Msr. Arkenholtz T. I. p. 411.: *les spectateurs, qui étoient le plus près, se saisirent de son manteau royal, et eux et les autres assistans le mirent en mille pièces, voulant chacun en garder une en mémoire de leur reine.* Huc pertinet, quod Ceremoniale Burchardi perhibet, in coronatione Pontificis equum, e quo Papa descenderit, primi occupantis fuisse, unde multa praelia non sine Pontificum periculo saepe orta fuerint, item baldachinum, sub quo portatus Papa fuerit, discerptum a furente populo fuisse. *Soldati quoque*, ait, *sedem vi rumpentes et lacerantes sibi vindicabant*, vid. Ios. Catalanus ad Ceremon. Augustini Patricii p. 131. Codinus Offic. 10. n. 1. ait, festo Palmarum Imperatorem cum processione per factum manu et ramis palmarum aliisque ornatum *περίπατον* in ecclesiam ire, quo facto illum Barangis caeterisque satellitibus diripiendum permitti. Die quodam annuo diripiunt Ianitzari ferculum Sultano inferendum, teste Busbekio p. 200.: *peractis precibus Imperatori prandium inferebant, quibus ferre mos est, cum, ecce, Ganitzari manus ferculis iniiciunt, omnia diripiunt, atque ipsi multa cum festivitate vescuntur. Datur illud ex veteri instituto diei illius hilaritati. Principi aliunde provisum.*

360. A. pen. [623, 12.] *χαρζάνιον*. Vocem hanc reddit Du Cange Gl. Gr. *lorum*, quae significatio mihi huc quadrare non videtur. Recensetur hic inter vestes muliebres una cum propolomate et maphorio; quae ambo sunt ornamenta capitis mulieribus usitata. Paulo post dicitur imponendum esse recens creatae cubiculariae maphorium seu calyptram, dein charzanium, tandem propoloma. Ergo fuit charzanium capitis muliebris quoque ornamentum. Ut dicam, quid mihi videatur charzanium fuisse, puto id fuisse, quod nostrates *Schneppe* appellant, vittam frontalem, cuius acuta lacinia super frontem ad oculorum et nasi confinia usque descendit. Coniecturae ratio haec est. حرز, *Cherzon* (ἡ *ἀσφάλεια* proprie) est Arabibus *amuletum*, *phylacterium*, qualia, ut reliquo corpore, sic etiam fronte gerunt. Ad huius similitudinem potuit talis vitta rostrata appellari. Forte quoque insutas phylacterio reliquias sanctorum, textus Evangeliorum et alia, malis oculis averruncandis destinata, gesserunt foeminae in talibus vittis rostratis frontalibus. Vel fuerit *χαρζάνιον* aliquid ad formam lori vel taeniae super frontem dependens, quandoquidem *χαρτζάνιον* etiam *lorum* notat, etiam ex Arabica

Digitized by Google

origine. خرز *charaza* enim verbum notat corium ita consuere, ut puncta certis intervallis distent, et candida fila conspiciantur, quemadmodum qui lora coriacea equorum consuunt sutores helciarii. Erit itaque خرز *Charzon* lorum arte sutorum larariorum (*Riemer* nos dicimus) consutum, qualibus utuntur equites milites, quando commilitonum aliquem castigant et caedunt nudum. Simile exemplum vocis Arabicae a Graecis per *ἀνον* terminatae, quae ان apud Arabes in fine non habet, occasionem illi rei dante nunnatione (quod intelligent paulum Arabice docti) habemus in voce *γαιτάνιον*, de qua vid. Du Cange Gl. Lat. v. *Gaitanum*, quod interpretatur *zona*, *cingulum*. Sed est potius خيط *cheith*, et cum nunnatione *chaithon*, *filum*, quo netur vel traiicitur; unde deinceps formarunt *gaitanum* et *gaitanium*. Ex quo apparet, vocem *lino* in loco Marcelli Empirici ibi citato e scholio natam adeoque delendam esse.

D. 1. [624, 12.] *ὡς τρισσὴν εἶναι τὴν ταύτης προσκύνησιν*. Saepius iam admonuit Codex noster de lege et more aulae CPtanae, quo debebant qui Imperatorem adoratum venirent, per certa rotundis marmoreis lapidibus signata intervalla, in universum ter, humi procidere. Idem quoque mos apud Muhammedanos obtinebat, ut e Wilhelmo Tyrio constat, qui, quomodo legati regis Almerici Hierosolymitani ad Chalifam Aegypti a Solthano seu primo ministro eius introducti ad ipsum fuerint, exponens L. XIX. c. 18. inter alia haec habet: *ingressis porro et in interiorem palatii partem admissis* [legatis] *Soldanus de more consuetam domino exhibens reverentiam* [*τὸ σύνηθες νέμων σέβας*] *semel et secundo humi prostratus, quasi nemini debitum cultum et quoddam adorationis genus coepit supplex impendere. Tertio iterum prostratus gladium, quem de collo gerebat suspensum, deposuit. Et ecce subito contractis mira velocitate velariis margaritarum varietate auroque contextis, quae media dependebant et obumbrabant solium, revelata facie, throno sedens aureo habitu plus quam regio, paucis circa eum de domesticis et familiaribus eunuchis apparuit Chalifa. Tunc accedens ad eum cum omni reverentia Soldanus, sedentis pedibus osculum humiliter imprimens adventus legatorum causam — aperit.*

361. C. 5. [625, 22.] *δῆσαι*. Non ausim probitatem lectionis huius spondere, *ῥίψαι* vel *βαλεῖν* vel *θεῖναι* aptius et usitatius esset. Quod si tamen dictionem *δεδεμέναις χερσὶ* considero, de qua v. ad p. 303. A. 5. dicta, et quae *manibus complicatis* significat, videtur nil mutandum esse et haec dictio notare *manus suas in alterum implicare*. Iniungitur autem cubiculario mandatum de manibus violentis in barbatum, id est procerum reliquorum non eunuchorum quem-

Digitized by Google

cunque alium, non immittendis, ideo, quia eunuchi, ut intimi et perpetui familiares Imperatoris secretissima quaeque eius consilia sciebant et mandata maximi momenti, ut e. c. de proceribus in custodiam aut vincula rapiendis, aut capite plectendis exsequebantur, iisque absque mora et tergiversatione parendum esset. Debebant igitur sacramentis obligari, ne potestate sua abuterentur, neve non iussi privato ex odio per causam regis hostes suos perditum irent.

C. 7. [625, 23.] *πέρπερον*. De hac voce quae afferam plura aut certiora iis, quae Gataker. ad Antoninum V. §. 5. p. 188. edit. sec. Londin., non habeo, nisi hoc, habere magnam affinitatem *πέρπερος* cum *farfaron*, *farfaronade* Francico. Conf. Salmas. ad. Scr. H. Aug. T. II. p. 603. Cyrillus in Lexico Msto (apud Du Cangium v. *Κουρτέσης*): *πέρπερος προπετὴς ἢ κουρτέσης*, et *περπερεία τὸ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεσθαι ἢ καὶ ἡ κολακεία καὶ ἡ προπετεία*. Nisi apud Suidam sic quoque legeretur, nempe *παραλαμβάνεσθαι* (et recte quidem ibi legitur), tentarem hic *παραβάλλεσθαι*, *periclitari*. Longe enim alia sermonis in Suida constructio est, quam in Cyrillo. Apparet *τὸν πέρπερον* esse *τὸν ἄκαιρον*, importunum, inconsultum, inconstantem, qui levi impetu ad ridicula quaeque et noxia quoque dicendum et agendum, unde sperat se placiturum esse, impelli potest, *volatre*, ut Franci dicunt, *flatterig*, ut nos. Qualis est ille apud Theophrastum in Characteribus, qui *τῷ καυματιζομένῳ*, ardenti febri laboranti, spreto medici interdicto, vinum porrigit, ne scilicet aeger viribus deficiat. Arrian. dissert. Epictet. p. 267. 40.: *μηδέποτε ἡσυχίαν ἔχοντα, πέρπερον*. Hinc a quibusdam *tumultuator* redditur hoc vocabulum, ab aliis *procax*, ab alis *inconstans*: omnes recte. Polybius Excerpt. Peiresc. p. 189. aliquem *στωμύλον καὶ λάλον καὶ πέρπερον διαφερόντως* appellat *dicaculum, garrulum et incredibilis hominem levitatis*. [De hoc verbo multis egit Fabric. ad Sext. Emp. p. 227. *Ex Addend.*]

D. 3. [626, 6.] *ἀναλαμβάνει*. Ita in membranis ex dialecto Attica pro *ἀναλαμβάνῃ* aut *ἀναλαμβάνεσαι*, ut p. 360. B. 7.

D. 7. [626, 9.] *ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ σου διατιθέμενος*. *Gradus in corde tuo disponens*, id est qualitates animi, virtutes, quarum unae aliis itidem altiores et nobiliores sunt; transiens ex una virtute in aliam sublimiorem, merearis quoque ex inferioribus dignitatibus saecularibus ad sublimiores alias aliasque ascendere.

362. A. pen. [626, 23.] *σκεπάζεται*. *Rursus imponit sibi*, aut *imponitur ipsi*, *camelaucium*. Nam supra p. 361. B. ult. legitur, ei detractum fuisse illud, *ἀποσκεπάζουσιν αὐτὸν*, quum introducendus esset in oratorium, ubi initiandus significatione et praeceptis novi muneris esset, eiusque symbolo, stola aurea, induendus. Habebant nempe illum honorem Graeci ecclesiis et sacellis suis, ut nudo capite ea intrarent et cultui sacro

Digitized by Google

interessent, quo de ritu egi ad p. 9. illud *ἀποστέφεται ὁ βασιλεὺς* ecclesiam ingressurus. Quod autem cubicularius non prius reposuisse dicitur camelaucium in caput, quam receptus esset in collegium suum et a collegis pro collega agnitus, posset a quibusdam pro exemplo illius apud Hispanos moris accipi, quo non licet coram rege versari capite operto, nisi in collegium Grandium sic dictorum recepto. Sed hac de re alibi disputo.

B. 8. [627, 7.] *ἔμενεν ἔνδον.* *[Sozomenus ait, Imperatores a populo separatos intra altaris conspectum consedisse, sed id mutatum ab Ambrosio et praeeminentiam sacerdotibus permissam, VII. c. 25. Thom. Smith. de statu ecclesiae Graecae p. 49.]* Menolog. Basil. T. II. p. 13. ad d. 7. Decembris de Ambrosio haec habet inter alia: *ζῆλον ἔχων θεϊκὸν καὶ ἐλευθέραν ψυχὴν, ὅτε εἶδε τὸν μέγαν Θεοδόσιον πικρανθέντα καὶ ἀποστείλαντα λαὸν καὶ σφάξαντα τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ λαὸν, ἐπειδὴ ἔπταισαν εἰς τὸν βασιλέα, εἶτα ἐλθόντα εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστοῦ γεννῶν, ἵνα εἰσοδεύσῃ καὶ εὔξηται καὶ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐκώλυσεν αὐτὸν καὶ οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν εἰς τὸ βῆμα, εἰπὼν, ὅτι φονέας καὶ μάλιστα τοσούτων ὁμοφύλων Χριστιανῶν ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ οὐ δέχεται. τὸν δὲ ἅγιον ἐθαύμασεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐτίμησε καὶ ὑπεχώρησεν, εἰπὼν, ὅτι ἀληθῶς ἀρχιερεύς ἐστι.* Conf. Theophan. p. 62. et Cedren. p. 318. 319. Rem sic narrat Theodoretus V. 17. Post reconciliationem cum Ambrosio admissus in ecclesiam et in ipsam Tribunam Theodosius, post oblata et in altari deposita dona, *ἔνδον τῶν ἀνακτόρων παρὰ τὰς κιγκλίδας μεμένηκεν.* Notabile hic *παρὰ τὰς κιγκλίδας* stationem Imperatoris fuisse. Quaesivit Ambrosius, quid ei opus esset, quid sibi vellet: *τοῦ δὲ βασιλέως εἰρηκότος, ὡς προσμένῃ τὴν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν, ἐδήλωσεν, ὑπουργῷ τῷ τῶν διακόνων ἡγουμένῳ χρησάμενος, ὅτι τὰ ἔνδον, ὦ βασιλεῦ, μόνοις ἐστὶν ἱερεῦσι βατὰ, τοῖς δὲ ἄλλοις ἅπασιν ἄδυτά τε καὶ ἄψαυστα. ἔξιθι τοίνυν καὶ τοῖς ἄλλοις κοινώνει τῆς στάσεως. ἁλουργὶς γὰρ βασιλέας, οὐχ ἱερέας, ποιεῖ. καὶ ταύτην δὲ ὁ πιστότατος βασιλεὺς ἀσμένως δεξάμενος τὴν εἰσήγησιν, ἀντεδήλωσεν, ὡς οὐ θρασύτητι χρώμενος ἔνδον τῶν κιγκλίδων μεμήνεκεν, ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶναι ἔθος τοῦτο μαθών.* Fortem regem, qui a sacerdote se sivit in ordinem cogi. Nam dubio caret, tyrannidem hanc fuisse ab Ambrosio, viro quondam militari, exercitam; qui dominandi cupidinem quum in mundanis monstrare forte non posset, quod multi faciunt, ad sacra transtulit, non minus formidandus Theodosio futurus tyrannus, si rapuisset imperium. Qui vero potuit Imperatori locum intra Tribunam negare, qui semper locum et personam diaconi, aut certe subdiaconi in ecclesia sustinuit? Imperatores occi-

Digitized by Google

dentis Christianos ante Theodosium, qui sane perpauci fuerunt, extra tribunam in Romanis ecclesiis sedisse, nullo testimonio constat. Sed elucet undecunque animus Ambrosii violentus et iniquus, quo superare in sacris studebat et praeire atque sub iugum mittere illum, quem in saecularibus non aequabat. Claris verbis Sozomenus VII. cap. 26. Ambrosium moris huius auctorem nominat. Adscribam eius verba: *ἔθος ἦν τοὺς βασιλεῖς ἐν τῷ ἱερατείῳ ἐκκλησιάζειν*, *intra septa altaris in ecclesia consistere*, *κατ' ἐξοχὴν τῶν ὁρίων τοῦ λαοῦ κεχωρισμένους. κολακίας δὲ ἢ ἀταξίας εἶναι τοῦτο συνιδὼν* [immo vero volens se clerumque et actiones suas inspectioni potentiorum subtrahere, et affectans licentiam pone velum pro libitu agendi et eminentiam supra dominos suos, quibus eum divina et humana lex subdebat] *τόπον εἶναι βασιλέως ἐν ἐκκλησίᾳ τέταχε* [ipse ergo primus Ambrosius assignabat Imperatori locum extra septa Tribunae, non veterem morem secutus, sed novum instituens] *τὸν πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου, ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα τὴν προεδρίαν ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοὺς ἱερέας προκαθῆσθαι. ταύτην δὲ τὴν ἀρίστην παράδοσιν ἐπῄνεσε Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς καὶ οἳ μετὰ ταῦτα ἐκράτυναν, καὶ ἐξ ἐκείνου νυνὶ φυλαττομένην ὁρῶμεν.*

C. 4. [627, 13.] *Ἡράκλειος.* Heraclius senior duo filios sibi cognomines habebat, unum, qui ipsi successit et parum diu regnavit, alias Constantinum novum dictum, e priore coniuge Eudocia susceptum; alterum, vulgo Heracleonam dictum, e Martina, secunda coniuge. De posteriore noster locus agit. Nam prior iam A. C. 613., nondum anno aetatis primo impleto, Imperator fuerat a patre dictus et coronatus; v. Petavii not. ad Nicephori Breviar. p. 38.

D. 1. [627, 18.] *ἀναγορεῦσαι.* Ita M. Sed sensus flagitat *ἀναγαγεῖν.*

D. 4. [628, 2.] *ὁ πατριάρχης.* Ille tum erat Sergius, qui etiam ipsum Heraclium patrem A. 610. recens patriarcha recentem Imperatorem coronaverat. Nam Thomae 20. Martii A. 610. vita defuncto Sergius hic successerat die Aprilis 20. et coronabat Heraclium, qui eiusdem mense Octobri Phocam tyrannum sustulerat. Haud diu quoque supervixit Heraclius Sergio. Hoc enim defuncto mense Ianuario A. 639. (v. ad p. 364. B., ubi exsequiae eius describuntur,) decessit Heraclius A. 641. mense Martio. Apparet hinc, caput hoc nostrum cum sequentibus tribus non Constantini nostri, sed vetustioris scriptoris, Heraclii aequalis, esse, quandoquidem circumstantias eius domesticas ita minute exsequitur, ut quaedam ab eo discas alibi haud obvia. Non solet Constantinus noster in rebus vetustis tam prolixus, tam rimator minutiarum esse, si

Digitized by Google

de suo loquitur et res suae domus non persequitur. Conficitur id quoque e quibusdam dictionibus Nostro non sic usitatis, ut p. 363. D. *ἐν τῷ Αὐγουστέῳ* et *ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ* legitur, Noster autem *ἐν τῷ Αὐγουστέῳ* et *ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ* solet enuntiare.

D. 7. [628, 4.] *τοῦ αὐτοῦ γνησίου ἀδελφοῦ*. Videatur quidem *αὐτοῦ* ad proximum redire, id est ad Imperatorem, Heraclium seniorem, de quo in proximo sermonem praemiserat. Verum pro negligentia illorum temporum minus distincte locutus auctor respicit ad remotius, ad Heraclium iuniorem puta. Heraclii iunioris fratrem *γνήσιον* appellat Constantinum. Sed quomodo accipienda vox *γνήσιος*? Estne frater germanus, eodem patre et matre natus, an qui solummodo alterutrum parentum cum fratre communem habet? Credas, prius potius esse. Et habuit profecto Heraclius senior duo filios Constantinos, quorum seniorem, alias Heraclium, interdum quoque Constantinum novum, ex Eudocia, priore coniuge, iuniorem e Martina, posteriore coniuge, susceperat. Posset ergo credi, de iuniore Constantino sermonem hic esse. Quare tamen in Actologia capite sequente non huius quoque iunioris Constantini fit mentio? Nam ibi liberi Heraclii secundum ordinem aetatis recensentur, tum in vivis superstites, hi: Constantinus Aug., Heraclius Aug., Augustina Augusta, Anastasia Augusta, David Caesar, Martinus Nobilissimus. Liquet Constantinum, Martinae filium, qui Heraclium, ex eadem matre fratrem, aetate praeibat, in hac serie desiderari. Nam Heraclium, Eudociae filium, praeteritum fuisse, qui patri supervixit et successit, ratione caret. Ergo nil superest, quam Constantinum hic loci et deinceps p. 364. A. 6. nominatum esse Heraclium, Heraclii et Eudociae filium, alias Constantinum novum dictum, vocem *γνήσιος* autem significare hic quidem loci fratrem ex eodem patre, sed diversa matre natum.

D. 8. [628, 5.] *ἐπήρθη*. Id est *ἀφῃρέθη*. *tollebatur*. Eodem sensu *ἐπαίρειν* pro *ἀφαιρεῖν* usurpavit Plutarch. Vitar. T. III. p. 1486. 12. Ita quoque Theophanes p. 147. D. ult.: *ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος ταῦτα μαθὼν μεγάλως ἤλγησε τὴν ψυχήν, ὥστε ἐπῆρεν τὸ διάδημα τῆς κεφαλῆς*. Hinc *κατεπαίρεσθαι* Cedreno p. 516. C. 10. est *abesse*, e medio, e conspectu sublatum esse.

363. A. 7. [628, 13.] *πάντες οἱ ἀπὸ ὑπάτων*. Ambigua dictio potest reddi *omnes ex-consulibus*, vel *omnes*, nempe senatores, *inde ab ordine consulum*. Posterior sensus tamen hic unice obtinet. Posset *οἱ* delendum videri. Sed retineri tamen satius est. Subintelligitur *ὄντες*: *οἱ ὄντες ἀπὸ ὑπάτων*.

Digitized by Google

B. 6. [629, 1.] ἰνδ. β'. Ita membranae. Verum quum e sequentibus liqueat, vitium id esse librarii, et pro β' legendum esse ιβ', numero denario addito, non dubitavi *duodecima* in Latinis exprimere, id est A. C. 639.

B. 10. [629, 4.] πραίσεκστον. Ita M. Nihilominus apographi Draudiani praeferenda lectio, quod, e consilio Maii procul dubio, dabat πραίτεκστον.

B. 11. [629, 5.] ἐφόρεσαν δὲ τόγας. ὁ δὲ πατρίκιος —. Ita membranae. Sed in Latinis iam indicavi leg. esse: — τόγας ὅ,τε πατρίκιος, iunctis omnibus sublata distinctione.

B. 12. [629, 5.] Νικήτας. Videtur ille Nicetas Patricius consanguineus Heraclii fuisse, cuius, Nicetae, filiam Gregoriam Heraclius iunior, Constantinus novus cognominatus, in matrimonium duxit et matrem Heraclii Constantis Imp. fecit, teste Zonara T. II. p. 87. Vid. stemma Heraclii infra.

B. ult. [629, 6.] ὁ κατὰ Ἰέσδην. Id est Ἰέσδιον, si nempe hominis nomen est; alias Ἰέσδη potest nomen urbis in Persia esse. Est ergo ὁ κατὰ Ἰέσδην aut qui ad Iesdium, hominem aliquem, magnatem Persicum, Iesda oriundum, vel Iesdae dominum olim pertinuit, ut filius, aut affinis, aut servus, aut ratione quacunque tandem, aut qui ipse Iesda oriundus vel potitus aliquando fuit. Quum Heraclius bella multa feliciter cum Persis gesserit, fieri non potuit, quin captivos multos, nobiles quoque, Persas acciperet, inter quos forte fuerit aliquis Ἰέσδης, *Iezdius*, *Iezdensis*, qui hic ὁ κατὰ Ἰέσδην appellatur, aut cuius noster ὁ κατὰ Ἰέσδην fuerit olim servus aut domesticus aut filius etc. Κατὰ cum accusativo in tali formula nihil aliud quam genitivum notat; ὁ κατὰ Ἰέσδην ergo est vel ὁ τοῦ Ἰεσδίου, vel ὁ τῆς Ἰέσδης. Ut in isto τὸ εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, *Evangelium* non *secundum Matthaeum*, sed *Matthaei ipsius* est. Hac particula κατὰ pro genitivo non memini qui frequentius fuerit usus Aeliano in libris historiae animalis. Ita apud Nicephorum Patriarch. Brev. Hist. p. 68. Σέργιος ὁ κατὰ Νικήταν est Sergius, filius, aut affinis, aut quacunque tandem ratione ad Nicetam pertinens, et quomodocunque de ipso appellatus. Theophylactus Candidatus ὁ κατὰ Μαρινάκην apud Theophanem anno 25. Copronymi est vel filius vel affinis vel ἔκγονος vel libertus alicuius Marinacii. Frequens nomen gentis Κατακάλων et gentis Καταρόδων. Harum institutores, ὁ κατὰ Κάλον, vel potius Γάλον, et κατὰ Ῥόδιον, erant filii vel affines vel posteri vel liberti alicuius Galli et Rhodii; vid. Alexiad. p. 440. C. Scylitz. p. 608. Monasterium *S. Stephani Cata Galla Placidia* [id est Gallam Placidiam] et monasterium *Cata Barbara Patricia* apud Du Cangium v. *Cata* sunt monasteria Gallae et Barbarae et de conditricibus appellata. Ἰσαάκιος ὁ ἀργυρο-

Digitized by Google

πράτης ὁ κατὰ Βελλισάριον apud Malalam T. II. p. 241. 9. est *campsor Bellisarii*, de ipso nomen habens et ad obsequium eius pertinens. Apud Theophanem p. 368. D. fine est *ὁ κατὰ Βησὴρ σπαθάριος* et *ὁ κατὰ Ἱμερίου πατρικίου σπαθάριος*, *spatharius τοῦ nobilis de Bisir* et *patricii de Himerio*. Posset quoque, si res non sub Heraclio, sed serius contigisset, hoc nomen *ὁ κατὰ Ἰέσδην* vel *ὁ τοῦ Ἰέσδη*, quod prorsus idem est, pro gentili haberi. Fuisse temporibus Heraclio posterioribus familiam Graecam *οἱ κατὰ Ἰέσδην*, origine tenus Persicam et a Iesda, urbe Persidis, venientem constat. Possem hac occasione contra cl. Muratorium demonstrare, nomina familiarum distinctiva a maiorum aliquo aut a territorio desumta saeculo VI. post Christum natum in usu fuisse et cum ipsis Gothis et Germanis in imperium Romanum invasisse. Negat enim V. Cl. in praefatione ad Magistri Moysis Bergomatis carmen de laudibus Bergomi, et in Antiquitatibus Italiae, nomina familiarum propria ante saeculum decimum in usum venisse. Sed ea res alium locum postulat, et vel levi Cedreni, Theophanis aliorumque scriptorum historiae Byzantinae inspectione ista sententia refelli potest. Apud Nostrum p. 379. C. 5. est *ὁ τοῦ Συμβατίκη*, *filius*, non proprio et stricto sensu, sed laxiori, id est *ἔκγονος*, de posteris unus, *Symbaticii*. Omnibus hac gente oriundis commune nomen hoc erat *ὁ τοῦ Συμβατίκη*. Ibidem est simile nomen *Θεόδωρος ὁ τοῦ Παγκράτη*. Apud Theophanem anno 7. Rhinotmeti est *ὁ τοῦ Μανσοὺρ λογοθέτης*. Huius viri aut pater, aut avus, aut atavus, aut unius de maioribus eius herus fuerat aliquis Arabs *Mansur*. Nomen enim illud Arabicum est. Malalas T. II. p. 41. et 65. gentem *Χουτζῶν* et *Στούμμας* nominat. Postremam esse Germanicam ex eo liquet, quod adhuc hodie *Stummesdorf* (pagus *Stummae*) appellatur aliquis pagus haud procul patria mea Sorbiga, qui fuit olim peculium alicuius de Stummarum gente. Sed haec, ut dixi, ad alium locum pertinent.

C. 4. [629, 9.] *κατὰ ὑπατίας*. *Hypatiae* sunt processiones consulum Cal. Ianuariis consulatum auspicantium et missilia consulatus nomine in populum spargentium et dona amicis mittentium, quo factum, ut dona quaevis, largitiones, sportulae *ὑπατίαι* appellarentur, qua de re forte alias. Apparet ex hoc loco, sub Heraclio adhuc consulatum obtinuisse, neque sub Iustiniano, ut vulgo traditur, exspirasse.

C. 7. [629, 12.] *ἄξια*. Digna nempe magnitudine istius actionis et imperii maiestate et spectaculo. Conieceram aliquando *αἴσια*. Sed non opus vulgatam mutare.

364. A. 6. [630, 5.] *Ἀναστασία*. Solum Martinae nomen absque illo priore Anastasiae, reperio apud Du Cangium. Con-

Digitized by Google

tra tantum Anastasiam appellat, omisso Martinae nomine, Cedrenus p. 430. C. 10. Intelligas quoque ex hoc loco, quo aetatis ordine liberi Heraclii senioris Imperatoris sese exceperint. Constantinus enim, qui primo loco nominatur, est Heraclius iunior, senioris ex Eudocia filius, ille, quem privigna Martina paulo post patris excessum veneno vita et imperio privavit. Heraclius autem secundo loco nominatus est ille, quem alii Heracleonam appellant, filius Martinae; tum sequuntur caeteri eiusdem Martinae liberi hoc aetatis ordine: Augustina et Anastasia, soror eius minor, ambae a patre paulo ante vitae finem (ut Du Cange ait, quod tamen laxius accipiendum, scilicet A. C. 639., ut e nostro loco patet,) Augustae dictae; postea David Caesar et Martinus Nobilissimus. Videtur haec lectio *Martinus* illi praestare, quam Petavius notis ad Nicephor. Breviar. p. 47. in liberorum Heraclii indiculo et Du Cange Fam. Byz. p. 119. exhibet, *Marinus*, auctore Nicephoro, qui p. 80. ait, et filios Davidem atque Marinum a patre simul Caesares fuisse renuntiatos, (qua in re Nostro discrepat, qui Davidem Caesarem, Martinum Nobilissimum facit,) et eodem tempore filias Augustinam et Martinam Augustas. Verba eius sunt: *μετὰ τοῦτο ἐδικαίου τὸν υἱὸν ὑπατεῦσαι. Δαβὶδ δὲ καὶ Μαρῖνον τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Καίσαρας ἀνηγόρευσε, Αὐγουστῖναν δὲ καὶ Μαρτῖναν τὰς θυγατέρας Αὐγούστας.*

B. 3. [630, 15.] *ἐτελειώθη Σέργιος.* In chronologiam huius casus inquirit Petavius ad Nicephor. p. 128. seqq.

B. 10. [630, 20.] *χροακά.* Apponuntur *τοῖς λευκοῖς*, quia nempe albus lanae color pro colore non reputatur, ut qui nativus, *ἁπλοῦς, simplex* et lanae non conciliatus est. Nam peregrinus color proprie *color* dicitur. Pari modo apud Latinos *colores* opponuntur *albis*. Augustin. Patric. Cerem. Roman. II. 12.: *in consecratione utuntur hodie paramentis albis, quamvis antiqui secundum temporis colore uterentur*, id est tali colore, qui per illud tempus, quo consecratio Papae fiebat, a sacerdote debebat gestari. Quid velim, docebit Durandus III. 18. 1. Cuiuscunque igitur coloris sit vestis, dummodo alba non sit, ea colorea est. Conf. Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 555., ubi de *τοῖς χροακοῖς* et *coloreis* pluribus agit, et inter alia locum Ahmedis Onirocritae adducit, in quo *στρώματα ἀπαλὰ* opponuntur *τοῖς χροακοῖς*. Quo de loco quid statui debeat, quandoquidem difficile est absque Arabico textu, quo caremus, pronuntiare, non video. Quodsi tamen oppositum *τοῖς χροακοῖς* significare voluit auctor, videtur potius *ἄβολα, non tincta*, quam *ἀπαλὰ* scripsisse, aut saltim *ἁπλᾶ, simplicia.* Lugebant seu luctum significabant Graeci novi, quod et hodierni faciunt, vestibus venetis et purpureis, rarius nigris. Demetrius Bulgarus apud Goar. ad Codin. p. 99.: *πένθους εἰσὶ τὰ πορφυρᾶ*

Digitized by Google

ἐνδύματα σήμαντρον· ἐν μόναις γὰρ ταῖς νηστίμοις ἡμέραις καὶ ἐν μνημοσύναις ἀπελθόντων λαμβάνονται. Proxime quoque purpura, color in splendente nigredine rubicans, ad colorem sanguinis aridi accedit. Sed venetus color praecipue lugentibus servit; et fieri possit, ut hic loci Noster non alias vestes, quam venetas voce *χροακὰ* designaverit, quum vestes caeruleae in specie *coloratae* dicantur Latinis, si satis tuto id colligitur e loco Ioannis Monachi in Vita S. Odonis L. III. (apud DC. v. *Blavus*): *non induebantur similia* (vestimenta, id est eiusdem coloris cum lana nativa), *sed colorata, quae nos vulgò vocamus blava.* Caeterum, quod dicitur positis candidis coloreas fuisse sumtas, id intelligitur ex more aulae Byzantinae candidas quotidie gerendi et in candidis in aulam veniendi, nisi ob processionem solennem alius splendidior vestitus coloratus esset induendus. Propterea Lazorum regi non licebat *χλαμύδα ἀλουργῆ ἀμπισχέσθαι*, sed *λευκὴν μόνον*, referente Agathia p. 85. 21., tanquam vasallo et senatori aut patricio Romano; aut potius, quia color albus erat hilaritatis indicium, coloreae autem vestes in luctu gestarentur. Id quod antiquis quoque Graecorum temporibus obtinebat, ut ex Athenaeo constat, qui p. 290. C. ex Hegesandro coquum ita loquentem introducit:

Ὅταν ἐν περιδείπνῳ τυγχάνω διακονῶν,
ἐπὰν τάχιστ' ἔλθωσιν ἐκ τῆς ἐκφορᾶς
τὰ βαπτὰ ἔχοντες, τοὐπίθημα τῆς χύτρας
ἀφελὼν, ἐποίησα τοὺς δακρύοντας γελᾷν,
cum in silicernio ego ministro,
redeuntes ab exsequiis
et ipsis adhuc coloreis indutos flentesque ridere facio,
sublato tantummodo ollae operculo.

Quod Noster *χροακὰ*, id Hegesander *τὰ βαπτὰ* appellat.

B. 11. [630, 21.] *μέχρι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.* Nam ibi cum Imperatoribus iacebant quoque defuncti patriarchae, v. Du Cange CPlis Christ. L. IV. p. 110.

C. 1. [631, 1.] *τε.* Ita M. Aut delendum hoc *τε*, aut post *Κυριακοῦ* transferendum.

C. 2. [631, 1.] *Κυριακοῦ καὶ Θωμᾶ.* Cyriacus, A. C. 606. defunctus, fuerat Thomae antecessor, ut Thomas fuit Sergii, defunctus A. 610.

C. 3. [631, 2.] *ἐν κυριακῇ ἐτελειώθησαν.* Vult auctor significare, ut videtur, quid agendum sit, si die dominico patriarcha decedat. Verum perobscure et insufficienter id facit. Colligas ferme ex eo, eodem die dominico et mortuum et sepultum fuisse. Probabilius tamen est proximo die dominico ab emortuali sepultum fuisse. Forte huc respicit dictio *ἡ αὐτὴ τάξις.*

Digitized by Google

D. 1. [631, 8.] *ποτήριον*. Hoc est celebre illud poculum, de quo Cedrenus p. 557. init. et Script. post Theophan. p. 131. B., quem postremum locum Leichius quoque citaverat. Caput hoc et sequentia omnia usque ad p. 368. B. 2. omnia sunt non Constantini, sed e monumentis bibliothecae Palatinae, sub Michaële Ebrioso exaratis, decerpta, ut praecedentia e monumentis aevi Heracliani.

D. 3. [631, 10.] *χρυσοεψητής*. Vel *χρυσοχόης*, forte est *comes auri*, de quo v. Guther. p. 660. Leo Grammat. p. 450. B. 3. forte hunc *ἄρχοντα τοῦ χρυσοχείου* appellat. Idem p. 497. C. 9. *νοτάριον καὶ ἄρχοντα τοῦ χρυσοχόου* habet. Ex utraque lectione una bona conficienda *χρυσοχοείου*, quae etiam Anonymo in Script. post Theophan. p. 247. D. fine restituenda pro prava *χρυσοχέστου*. Artemidor. p. 221. cap. 33. *τοῦ βασιλικοῦ χρυσίου ἐργεπιστάτην* appellat.

365. B. 1. [632, 4.] *αὐτοκρατορίας καὶ στεψίμου*. Falluntur, qui putant eundem esse *τῆς αὐτοκρατορίας* et *τοῦ στεψίμου* diem, quo imperium adierat aliquis et quo coronatus fuerat, quam tamen in opinionem venire pronum est. Multi adhuc parvuli infantes a patribus coronabantur et renuntiabantur Augusti, verum *αὐτοκράτορες* fiebant demum et audiebant post patrum obitum. Exemplo liquet Nostri. Pag. 448. D. 2. dicitur *τὸ στέψιμον τοῦ δεσπότου* celebratum fuisse, id est Constantini Porphyrogenneti, die post festum Pentecostes proximo; p. 451. D. 1. die 30. Augusti celebrari natalis *τῆς αὐτοκρατορίας* Leonis et Alexandri fratrum, altero die postquam pater eorum Basilius vivis excessisset.

366. A. 9. [633, 16.] *τῆς πολιτικῆς*. Subintell. *συστάσεως*, *corporis* vel *collegii civilis*. Nam russa et alba erant collegia suburbana, peratica; prasina et veneta vero urbana.

B. 2. [633, 19.] *ἐν τῇ τετάρτῃ — καταστάσει τοῦ σαξίμου*. Proceres saltatione suam hilaritatem in die quodam Imperatoris natali significaturi per corpora vel classes saltabant barbati primum primi ordinis, tum eunuchi praecipui, dein officiales, post eos eunuchi sequiores, denique factiones. Choream igitur unam vel classem, corpus saltantium, in cuius decedentis vicem aliud subit, Noster *κατάστασιν* appellat. Luculenter hunc locum illustrat alius Nostri p. 175. C. D., ubi quod hic *κατάστασιν* dicit, modo hoc ipso nomine, modo *τάξιν* appellat, et nominatim designat, quinam proceres singulis *καταστάσεσι* seu scenis, ut ita dicam, (*Auftritten*) vel vicibus saltatum processerint, et usque ad sex *καταστάσεις* (*ordines* vertit Leichius) enumerat. Eodem vocabulo in simili re utitur Athenaeus L. IV. p. 155. B. 9.: *ἐπεὶ εἰς Ἡγησιάνακτα τὸν τὰς ἱστορίας γράψαντα ἡ τῆς ὀρχήσεως τάξις ἐγένετο, ἀναστὰς εἶπε.*

Digitized by Google

B. 9. [634, 3.] *σαξίμῳ.* Liquet ex ipso capite, *δεξίμῳ* legendum esse. Quod in Latinis etiam expressi.

B. penult. [634, 5.] *ἐν πρώτοις ἀπὸ τῆς συγκλήτου.* Quantum video, significant haec verba: de toto corpore senatus est expraefectus primus, qui eo die ad purpuram adorandam admittitur.

C. 2. [634, 7.] *αὐτοῦ.* Ita M., sed leg. *αὐτῆς.*

C. pen. [634, 11.] *Σκλάβους.* De hac defectione et secuta subiugatione Sclavorum narrat Constantinus Porphyrog. p. 135., unde colligitur, regionem subdititiam, quae hic memoratur, mihi quidem ignota, in Peloponneso et quidem circa Spartanum agrum fuisse. Forte tamen de alia rebellione Sclavorum sermo hic est, de alia vero apudConstantinum loco citato. Paulo post enim memoratur defectio Sclavorum Thessalonicensis agri, et apud Ortelium in thesauro geographico reperio, *Subdalia* apud Balsamonem esse sedem episcopalem sub patriarchatu CPtano. Quae nimis vaga est designatio, nisi Subdalia in vicinia CPoleos fuerit. Saepius mentio fit Sclavorum in Thessalia et Peloponneso, quas sedes potissimum invaserant, tumultuantium. Ita memorat Luitprandus defectionem Sclavorum Thessalonicensium sub Romano Lecapeno L. III. c. 5.

D. 6. [634, 17.] *ἠμφιεσμένην.* Ita M. L. *ἠμφιεσμένον.*

367. A. 3. [635, 6.] *ὡς ὑπηκόοις.* Nempe acceptio vestis, libreae vel liberatae, ut appellabant medio aevo, erat confessio clientelae. Iam antiquis temporibus Romanae liberae reipublicae legimus a senatu missas fuisse variis in Aegypto, Africa, Asia minore regulis, clientelae nexu cum republica iunctis, sellas curules, trabeas purpureas, scipiones eburneos in maiestatis quidem iactatum signum, sed quam donante republica, non sua vi atque iure, obtinerent. Inter signa regia, quae Iustinus regi Lazorum clientelari tribuit, refert cum aliis chlamydem aureo tablio instructam Theophanes p. 144., Procopius et Agathias. Imitati fuerunt orientales principes, Persarum reges et Turcarum Solthani, de quorum more Veziris suis et Deyis aliisque regulis de se dependentibus Challas خلعات, mittendi, quas repudiare non licet illi, cui mittuntur, et admittens in obsequio se profitetur esse, pleni sunt itineratorum nostrorum libri. Vid. Du Cangium v. *Robae novae.*

A. 6. [635, 8.] *Θεοφυλάκτου.* Theophylactus erat filius Romani Lecapeni Imp., ordinatus in patriarcham Februar. 2. A. C. 933., ut perhibet Fabricius Bibl. Gr. T. VI. p. 711., auctore Du Cangio in Famil. Byz. p. 147.; et sane Indictio sexta, cui Leo Grammaticus hanc promotionem tribuit, in A. C. 933. incidit, verum annus mundi 6442. iuxta computum Graecorum incidit in A. C. 934. Videtur ergo apud

Digitized by Google

Nostrum vitium in numeris esse et pro β' supponendum α' seu 6441. Ego quidem in Latinis secutus fui plurimorum auctorum rationes chronologicas.

A. 8. [635, 9.] ή. Ita membranae. Forte ἐν aut ἦν erit substituendum.

368. A. 8. [637, 6.] ἀσφαλείας. Est ἀσφάλεια tam *cautio*, ἡ εὐλάβεια, προσοχή, *attentio*, *provisio*, ut aevo medio dicebant Latini, qua quisque curat, ne sibi aliquid aut pravum factum excidat, quam *sponsio* scripta et pignus, quo alter iubetur de accipiendo damno aut adversitate, quam metuit, securus esse, *custodia* iuxta Latinos sequiores et *firmitas*, proxime ad Graecum vocabulum; prorsus ut in Latinis *cautio* utrumque notat. Priore sensu habet Artemidorus p. 97. 8.: *δεδιὼς τὸ ὄναρ ἐφύλαττε τὴν γυναῖκα, καὶ διὰ πάσης ἀσφαλείας διεγίνετο*, et Cyrill. Hierosolym. Cateches. s. Mystag.: *μετ' ἀσφαλείας* [id est *μετ' εὐλαβείας, εὐλαβούμενος*] *προσέχων μὴ παραπολέσῃς τι ἐκ τούτου. — εἰπὲ γάρ μοι, εἴ τίς σοι ἔδωκε ψήγματα χρυσίου, οὐκ ἂν μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐκράτεις, φυλαττόμενος μή τι ἂν αὐτῶν παραπολέσῃς.* Posteriore Arrianus Epictet. diss. II. 13. p. 203.: *διαθήκην μὲν οὐ γράφει, μὴ εἰδὼς πῶς δεῖ γράφειν ἢ παραλαβὼν τὸν εἰδότα οὐδ' ἐγγύην ἄλλως σφραγίζεται ἢ ἀσφάλειαν γράφει.* Potest in hoc Arriani loco ἀσφάλεια aut assecurationem de non accipiendo damno, aut *privilegium* notare vel *immunitatem*, quia nempe privilegia muniunt, securos faciunt adversus noxas metuendas. Palladius Histor. Lausiac. c. 31. ἀσφάλειαν appellat *praemunitionem adversus damna futura*: *ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς τῶν ἠπατημένων βίους ἐκθεῖναι τῷ βιβλιδαρίῳ τούτῳ πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐντυγχανόντων.* Hinc intelligas, quare Glossae Lat. Gr. tabulas publicas, quas hodie vulgo *instrumenta* solemus appellare, quoniam notitia rei actae aut pactae lectores instruunt, ἀσφαλίσματα reddant. Habent enim *instrumenta, γραμμάτια, ἀσφαλίσματα, δικαιώματα*, litterae, quibus aliquis *ἀσφαλίζεται, securus et tutus a noxis praestatur*, et ius aliquid exspectandi, postulandi, agendi accipit. Hinc in specie ἀσφάλεια dicebatur illa sponsio, propria manu scripta, quam dignitate aliqua, ut imperatoria, auctus, aut in collegium aliquod, ut sacerdotale, receptus, subditis aut collegis flagitantibus dabat, qua eos de non accipiendo per se damno, de non amittendis vetustis iuribus, de non turbanda doctrina orthodoxa etc. securos esse iubebat. Ita apud Habertum Pontific. p. 495. est *ἡ παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων συνήθως ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας γινομένη τοῦ συμβόλου ἀσφάλεια*, *sponsio et professio fidei, quae pro more solet a religiosissimis metropolitis et archiepiscopis tempore ordinationis praestari.*

Google

Pari modo Imperatores, priusquam coronarentur, non tantum cum palatinis suis proceribus paciscebantur seu, ut vulgo loquuntur, capitulationem erigebant, ut patet e Nostro p. 245. B. fine, sed etiam debebant patriarchae scriptum propria manu symbolum fidei Nicaenum et crucis signo sacramentoque firmatam *ἀσφάλειαν* seu *sponsionem*, *cautionem*, exhibere de patriarcha, clero et ecclesiis atque omni Christiana doctrina et re in antiquis iuribus et statu tuendis, servandis, arcendaque ab iis omnibus omni cum sua, tum aliena iniuria. Et talis erat *ἡ ἀσφάλεια*, quam hic dicitur Heraclius Sergio praestitisse. *[Coronandus princeps apud Graecos iurabat patriarchae de conservanda religione per sancta crucis ligna et in ambone, ut e P. Diacono Graecisque scriptoribus docet Freher. notis ad Script. Germ. p. 184.]* De hac *αὐτογράφῳ ἀσφαλείᾳ* recentium Imperatorum patriarchis et ecclesiis data v. Du Cange v. *Ἔγγραφον* et *Ἰδιόχειρον* et *Οἰκειόγραφον*, et Habert. Pontific. p. 632. sqq. et supra dicta ad p. 245. B. pen. Potest quoque Du Cange Gl. Lat. v. *Emunitas*, *Provisio*, *Firmitas*, *Custodia* et *Munimen* conferri. Sic enim reddebant Latini vocem *ἀσφάλεια*. Histor. Trevirens. in Spicilegio Dacheriano p. 245.: *in examinationis anxietate constitutus, omnipotenti deo de admissis poenitentiam, de futuris custodiam* [cautionem, *ἀσφάλειαν*, *προσοχὴν*, *ἐφ' ᾧ μὴ παραπίπτειν*] *pollicens corde contrito supplicavit.* Venit mihi hoc loco vox Graecobarbara *ἀμανάτη* exponenda, quae prorsus idem atque *ἀσφάλεια*, *securitas*, *firmitas*, *privilegium*, *immunitas*, *cautio de non dando damno* etc. notat. V. Du Cangium v. *Ἀμανάτη*, ubi Mart. Crusius verba *ὑπὲρ ὧν καὶ ἀμανάτη εὑρίσκεται* recte vertit *promissione firma interposita*. Est vox Arabica امانة, *tutela*, ab أمن, אמן, *tutus et securus fuit*.

B. 5. [637, 14.] *περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ* etc. Caput hoc totum libello suo de diptychis edito Lipsiae A. 1743. intexuit p. XI. sqq. cl. Leichius Graece cum sua interpretatione et magnifico elogio, plane id eximium esse, rem diptychorum egregie illustrare et multa hactenus ignota attingere. Ego vero toto hoc libro non inveni locum nugis et incondito sermone foediorem, in quo interpretando laborandum mihi fuit, ut coniectando assequerer sermonis non cohaerentis et singulis paene verbis in grammaticam impingentis sensum, aut id si nequirem, saltim darem humanum qualemcunque. Puerilis dicam an anilis garrulitas inscitiam prodit Romanarum antiquitatum, quam ferre aequo animo non valeo. Commentum monachi Latini est in Graecum sermonem transfusum ab homine, qui aeque bene Latine atque Graece callebat et rerum omnium veterum novarumque erat ignorantissimus.

C. 4. [638, 1.] *ἐνταφιασμοῦ*. Graeculi novi omnia my-

Digitized by Google

stice explicant et in eo suum acumen consumunt; vid. Heinecc. III. p. 74. et integrum librum eius argumenti a Goaro in Euchologio p. 212. editum. Et hinc quoque natum futile et ridiculum hoc caput, in quo summa sermonis peregrinitate, obscuritate et confusione, quae, tanta profecto, in nostri Constantini sermone non regnat, et antiquitatum mera inscitia, nugarum bene multum, sani sensus perparum est. Mihi certe in interpretando hoc capite paene ubique coniecturandum fuit, quid sibi vellet auctor, quem Constantinum Porphyr. non esse, mihi quidem persuadeo, sed Graeculum aliquem monachum a capite ad calcem, nugacem, nugivendulum, illitteratum. *Loros* ex hac doctrina mystica et symbolica pro symbolis sepulturae et resurrectionis Christi accipiunt. *Lori* enim vestis genus erat ita formatum, ut striae sese decussare viderentur, quemadmodum olim mortuos *κειριαῖς* involvebant. Clare id alio nostri operis loco enuntiatur p. 443. B. 5.: *λαμπροφοροῦσι τοῖς λώροις εἰς τύπον τῶν ἐνταφίων Χριστοῦ σπαργάνων ἑαυτοὺς ἐνειλίττοντες.* Appellat igitur *σπάργανα fascias*, quae alii *κειριὰς*, Artemidorus *ῥάκη ἐσχισμένα*, fine cap. 14. L. I.: *οἱ ἀποθνήσκοντες ἐσχισμένοις ἐνειλοῦνται ῥάκεσιν.* Conf. quae Noster hic loci paulo inferius de cruribus *λινῷ ἀμφίῳ ἐσφηνωμέναις* ait. Simili nugacitate ait Durandus L. III. c. 2. n. 13. cappam vel pluviale *signum gloriosae corporum immortalitatis* esse. Non exscribam eius naenias. Suffecerit cubile indicasse. In donatione Constantini legitur: *τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον, σημαίνοντα τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν, τῇ ἁγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν ἐπεθήκαμεν.* Inepti huius gustus atque iudicii aliud specimen habet Theophanes p. 272. D. init.

C. 5. [638, 2.] *λαμπρότητα.* Constat ex antiquitate, nullum diem a Christianis primorum saeculorum maiore religione et laetitia celebratum fuisse, quam diem Paschatis. Hinc *τὴν λαμπροφόρον* eum appellabant (v. Du Cange v. *Κυριακὴ* p. 769. init.), seu quod candidi tum procederent pro maxima parte (saepe enim *ἡ λαμπρὰ ἐσθὴς* idem est atque *ἡ λευκὴ*), seu quod, labentibus praecipue saeculis, quanto maximo quisque posset cultu et splendore procederet.

C. 7. [638, 4.] *ἐν τύπῳ χρηματίζειν τῶν Ἀποστόλων.* Ut hic Patricii XII. Apostolos totidem et Imperator Christum debebant referre, ita Romae Pontifex Christum et Cardinales Apostolos faciebant: qua de re dicetur infra in Cletorologio p. 429. D. ult. Unde manavit etiam eorum numerus, qui ex lege debet numero septuaginta duum Apostolorum respondere. Ita in hierarchia ecclesiastica deterioribus saeculis instituta episcopi praetendebant Christi personam se repraesentare, assessores suos presbyteros Apostolorum. Ignatius in epistola ad Trallianos:

Digitized by Google

ὁ ἐπίσκοπος τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων τύπος ὑπάρχει, οἱ δὲ πρεσβύτεροι ὡς συνέδριον θεοῦ καὶ σύνδεσμος ἀποστόλων Χριστοῦ. Symeo Thessalonic. libro de templo de patriarcha: καθίσας τῷ συνθρόνῳ τὸν Χριστὸν ἐκμιμούμενος συγκαθέδρους ἔχει τοὺς καὶ συνεπισκόπους καὶ ἱερεῖς ἐκμιμουμένους τοὺς ἀποστόλους. Quod autem Imperatores se crederent et dicerent personam dei in terris gerere, sumtum id fuit e veteri doctrina symbolica, quae ex natura rerum manavit. Artemidorus p. 128. cap. 38.: κοινὸν πάντες οἱ θεοὶ λόγον πρὸς τοὺς δεσπότας ἔχουσι. — ὀρθῶς γὰρ καὶ τοῦτο τὸ παλαιὸν ἔχει. τὸ κρατοῦν δύναμιν ἔχει θεοῦ. [Mos in rebus omnibus mysteria inveniendi iam obtinebat saeculo VI. Vide modo quas nugas de significatione Circi et rerum ad eum pertinentium comminiscatur Cassiodorus L. III. Variar. in epistola Theodorici ad Faustum (apud Panvinium de Circo p. 161.) *Ex Addend.*]

C. 8. [638, 4.] χριστὸν. Sic scripsit librarius more suo pro χρηστὸν; v. dicta ad p. 218. B. 2.

C. 11. [638, 6.] λεγόμενα σκεπαῖα. Ita est in membranis. Apographum Draudianum dabat λεγόμενα ἀσκεπαῖα, unde idem reddidit cl. Leiche, qui persaepe nimis secure apographo illi, licet multa cum cura et eruditione sub oculis cl. Maii confecto, acquievit, quum in promptu essent membranae, quae in locis dubiis mihi paene ubique praeclaram facem praetulerunt inspectae, saltim securum de non admisso a Draudio errore fecerunt.

C. 11. [638, 6.] ἔχειν. L. ἔχει. Dictio incondita σύμβολα ἐπινίκια, ἃ (scil. ἐστὶ) κατὰ τὴν — ἔγερσιν videtur significare τὰ σύμβολα τῆς νίκης τῆς ἀνηρημένης ἐκ τῆς ἐγέρσεως ἐκ τῶν νεκρῶν, vel διὰ τὴν ἔγερσιν. Ratiocinatur sic: *crux est symbolum victoriae Christi de morte et inferno reportatae. Crucis victoriosae imaginem praestant scipiones, quos patricii manibus gerunt.* Iam aliis in locis nugax Graeculorum antiquitates ignorantium notavimus ingenium.

C. ult. [638, 8.] εἰς ἀφομοίωσιν τοῦ σταυροῦ. V. libellum Leichianum de diptychis p. XII.

D. 3. [638, 10.] τόμους. Huic vocabulo adscripserat recentior manus, non vetus librarius, qui codicem exaravit, interpretationis loco vocem χάρτας, quam cl. Leich. in textu suae editionis exhibuit uncis inclusam.

D. 8. [638, 14.] κρατεῖν. Videatur hic aliquid deesse. Verum nihil deest, sed tacite repetendum a communi e superioribus ἐοίκασι. In ταύτην respicitur ad praecedens νομοθεσίαν, *Christianae legis institutionem.*

D. 9. [638, 15.] ἐσφηνῶσθαι. Ita membranae recte. Apographum Draudianum et ex eo editio Leichiana ἐσφιγνῶ-

Digitized by Google

σθαι. Miretur quis significationem verbi σφηνοῦν, *cingere, obvolvere*. Idem quoque significat σφηκοῦν. Conveniunt ambo in origine; σφίγγειν nihil aliud est quam σφίννειν. Nam geminum ν Graeci ut geminum γ pronuntiant. Ergo σφίνειν quoque et σφίγειν idem est; σφὴξ et σφὴν est omne conicum seu longum, gracile, teres, in acutum desinens; qualibus conis aut tigna findebant, aut ampullas obturabant. Inde omne, quod ad instar coni et cylindri aliquid obiret, cingeret, σφήκωμα vel σφίκωμα et σφήνωμα dicebatur, et *obire*, *cingere*, circumvolvere, circumplicare, σφηκοῦν et σφηνοῦν. Scholia ad illud Iliad. ρ'. [v. 52.]

πλοχμοί θ', οἳ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο,

haec habent: ἐσφιγμένοι ἦσαν, ἐδέδεντο. ὅθεν καὶ σφήκωμα εἴρηται. Ad hunc locum intelligendum notari debet, σφήκωμα novis Graecis esse tenue restis a restione torti genus illud, quod nos *Bindfaden* solemus appellare, Franci *de la ficelle*. Euchologium Cryptoferratense (apud Du Cangium Gloss. Gr. p. 1062. c. fin.): εἶτα περιτίθησι ξυλοχάρτια, καὶ δεσμεῖ αὐτὰ μετὰ σφηκώματος καινοῦ, πρὸς παραφυλακὴν τῆς κηρομαστίχης. Neque putandum, σφήκωμα hoc sensu adeo novum esse. Nicomachus Gerasenus iam sic usurpavit, loco a Salmasio ad Aram Dosiadae p. 189. ed. Cren. allato, quem non inutile erit etiam hic referre, quum ex eo appareat, σφὴξ et σφὴν idem esse: σφῆνες τεκτονικοί τε καὶ οἰκοδομικοὶ καὶ χαλκευτικοὶ καὶ οἱ τῶν ἄλλων τεχνῶν πλάσσονται ἀπὸ ὀξυτέρου ἄκρου διαδύνειν ἀρχόμενοι καὶ ἀεὶ μᾶλλον πλατυνόμενοι ἀνομοίως κατὰ πάντα τὰ διαστήματα, *illi σφῆνες, cunei, quibus fabri lignarii ad findenda ligna et compaginandas aedificiorum trabes, item fabri ferrarii et alii artifices utuntur, sic conficti sunt, ut ab acutiore extremitate divergere incipiant, semper crescente latitudine in omnes distantias.* Descriptio haec cuneo congruit utrique, tam illi, qui latus est et planum inclinatum refert, quam conico. Et est sane *cuneus* nihil aliud quam κωνίον, *parvus conus*. Respexisse tamen Nicomachum ad *conicum cuneum*, demonstrant sequentia: τοιοῦτος γάρ ὁ τῶν σφηκῶν ὄγκος, ἀποσφιγγόμενος κατὰ μέσον καὶ τὴν λεχθεῖσαν ὁμοιότητα ἐμφαίνων. παρὰ τοῦτο εἰκὸς καὶ τὸ σφήκωμα ὠνομάσθαι· ἔνθα γὰρ ἂν ἀποσφίγξῃ, τὴν τοῦ σφηκὸς ἐντομὴν μιμεῖται, *talis enim* [id est similis cuneo conico, in summo latiori, in fine angustiori] *est vesparum massa vel corpus, in medio velut fascia interceptum et adstrictum eoque referens dictam similitudinem* [cunei scilicet]. *Propterea quoque funiculum, quo adstringere fasciculos solemus, dictum fuisse* σφήκωμα, *probabile est. Ibi enim, ubi adstringitur, facit sulcum, et introrsum premit subiecta, ut ad modum vespae incisa vel insecta videantur.* Apparet hinc, quare σφηνοῦν

dixerint veteres, teste Hesychio, pro στρεβλοῦν. Cruciatur enim, qui tam firmiter constringitur et illaqueatur, ut membrum movere non valeat. Apparet quoque, quare *conos* vel *cuneos* [*le coin*] Latini medii aevi dixerint et dicant hodie Franci formas metallicas nummis malleo incudendas. V. Du Cange v. *Cuneus*. Item, quare Graeci ligna illa coniformia, quibus evertendis impacto globo ligneo pueri virique occupamur [Francis *les quilles*] σφῆνας appellaverint; plane ut nos, quibus *Keil* est cuneus findendo ligno, *Kegel* (quod prorsus idem est cum *Keil*) talis conus ludicrae gymnasticae destinatus. Non ignotus fuit hic ludus Graecis. Ego quidem mihi videor eius vestigia in Artemidoro deprehendisse p. 49. 2., ubi σφαφίδες vulgo male editur in illis verbis: ϑυλακοὶ δὲ καὶ σφαφίδες καὶ ὑπεράλματα, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα γυμνάσια παιδικὰ, φιλονεικίας προαγορεύουσι. Suidas locum hunc citans pro quarta voce σφῆνες exhibet. Recte vero. Putabam quidem aliquando aut σφαιρίδες, *pilae*, aut σφαλίδες esse legendum, id est *tigna*, *quae* σφάλλονται, *evertuntur*, *sternuntur*, eadem illa quae dixi. Tutius tamen est, Suidae auctoritatem sequi; σφῆνες prorsus idem sunt. Recenset igitur Artemidorus inter pueriles ludos haec tria, τοὺς ϑυλακοὺς, id est *le balon*, pilam inanem, vesica bubula factam, vento turgidam, τοὺς σφῆνας, tigilla lusoria, et τὰ ὑπεράλματα, quod ludi genus me quoque puerum exercuisse memini. Scilicet ponuntur in medio baculi aut trunci lignei modicae altitudinis, aut strues pileorum ad altitudinem libitam, super quae ita transsiliendum est, ne aut baculi aut aggesti pilei evertantur. Haec libuit illustrando Artemidori loco adspergere. Sed redeo nunc ad meum σφηνοῦν, quod esse *cingere*, *obire*, *ambire*, patet ex hactenus dictis. Inde est quod illa candelabri foveola, quae candelam in se recipit, tenet et ambit, σφήνωμα appellatur Graecis; Latini *uncum*, ἄγγος, et *cuneum* appellant. In Anthologia p. 478. est τὸ πρόϑυρον σφήνου pro σφίγγε, *claude fores loris constrictis*. Veteres enim ianuas loris alligabant, quibus deinde serae successerunt.

D. pen. [638, 15.] μετὰ καὶ χρυσωμένων. Novos Graecos perfecti augmenta omittere, alibi iam dixi. Quod hic etiam factum. Si quis tamen ex καὶ χρυσωμένων unam vocem κεχρυσωμένων facere velit, non intercedam.

569. A. 1. [638, 17.] L. τὸ μὲν. Nam respicit ad sequens δὲ B. 2. χειρίζεσθαι δὲ etc.

A. 6. [638, 21.] πραγματικῶς. Id est ὄντως, ἀληθῶς, quamvis nomine tenus consules tantum, non reges, essent, erant tamen ipsa re reges. Alias notat πραγματικῶς unanimi consensu totius senatus et promulgata sententia approbatum vel factum aliquid. Id autem huc non videtur quadrare.

Digitized by Google

A. 6. [638, 21.] χρονοκράτορες. Sunt οἱ διὰ χρόνου, id est per annum, κρατοῦντες, summa rerum potientes. Nam χρόνον *annum* novis Graecis esse, pervulgata neque nobis in superioribus intacta res est.

A. 10. [639, 3.] διηρευνᾶτο. Respicitur ad *morem maiorum*, de quo Velleius Paterculus I. 10. de L. Paullo Aemilio narrans: *is cum in concione extra urbem more maiorum ante triumphi diem ordinem actorum suorum commemoraret, deos immortales precatus est* etc. Cl. Leichio in libro de Diptychis p. XIII. huic Nostri loco hanc notam adscribere placuit. *[Iustinianus quoque Imperator consulatus nomen et officium florente republica bellorum causa institutum ac sorte lectos et in provincias missos consules esse, eiusque rei causa scipiones a senatu accepisse docet. Novella CV. ed. Scrimg. p. 268.: τὸ τῆς ὑπατείας ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα τοῖς μὲν πάλαι Ῥωμαίοις πρὸς τὴν τῶν πολέμων ἐπενοήθη χρείαν, κἂν ταῖς ψήφοις, ἃς αὐτοῖς ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τὸ κοινὸν ἐδίδου τῆς πολιτείας σχῆμα. διελάγχανον γὰρ εὐθὺς τὰς ἐπαρχίας, ἐν αἷς Ῥωμαίοις πόλεμος ἦν, καὶ κατ' αὐτὰς ἐκληροῦντο τὰς ῥάβδους.]*

B. 9. [639, 12.] ἀποσκέφθαι. Post hoc verbum in membranis punctum erat, id est comma. Nam commata nostra in illis nusquam apparent, et maiorum minorumque distinctionum vice funguntur ubique puncta; propterea dederat apographum hic comma. Non commemorarem id genus minutias, nisi deberem significare, unde comma hic loci in editionem Leichianam venerit. Sustuli distinctionem hic importunam et post πρὸς ταῦτα promovi. Ἀποσκέφθαι est idem atque ἀπεσκέφθαι. Novi enim Graeci augmentum perfecti, quando lubet, omittunt, ut paulo post κατακλασμένα. Vera scriptio esset et ad grammaticae leges exacta ἀπεσκῆφθαι. Non enim ἀποσκέπτεσθαι, sed ἀποσκήπτεσθαι est *inniti re*, *se fulcire aliqua re*, toto vel corpore vel animo in eam *ruere*, *incumbere*. Unde σκῆπτρον et σκῆπτον, *fulcrum*, *in quod incumbitur*; σκηπτὸς, *fulmen incumbens*, *irruens* in aliquid *omni cum violentia*, ἐναποσκήπτειν, *irruere et se applicare aliquo cum impetu*: quae omnia satis nota sunt.

B. penult. [639, 15.] φωνή. Ita membranae, apographum et editio Leichiana. Sed leg. φωνῇ; aut retento nominativo φωνὴ leg. προσηγόρευσε.

B. ult. [639, 16.] ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ ὀχυροποιεῖσθαι. Ita omnes. Sed leg. ἀλλὰ μὴ κατοχυροποιεῖσθαι, id quod etiam Latina nostra exprimunt.

C. 2. [639, 17.] περιπλοκῆς, ἢ τὸ διασκέπασθαι. Leg. περιπλοκὰς (propter τὰς praecedens) ἢ διὰ τὸ σκέπασθαι. Nemo miretur σκέπασθαι, aut vitium typis errorive meo imputet, tanquam si σκέπεσθαι aut σκέψασθαι voluissem.

Digitized by Google

Novi Graeci miris modis aoristos primos formant. Omnes aoristos secundos mutato ο in α transfundunt in primos. Ex ἐγενόμην faciunt ἐγενάμην, ex ἦλθον faciunt ἦλθα; vid p. 187. C. 8.; ex ἐσκεπόμην faciunt ἐσκεπάμην. Deprehendet, quod dico, verum qui eorum scriptis vel parum consuescet. Qui autem σκεπάσθαι tueri velit, me non intercedente et optima cum ratione faciet. Potest enim infinitivus perfecti passivi a verbo σκεπάζω esse, augmento iuxta morem novae Graeciae carens.

C. 4. [639, 19.] περινενοημένης. Ita membranae et apographum. Sed cl. Leich. περινενοημένους edidit, ut versioni suae constaret auctoritas.

C. 5. [640, 1.] εἰς τὸν ναόν. Libri, in quibus ecclesiarum cimelia notata erant, *brevia* appellabantur. Anna Comnena Alexiad. p. 156. A.6.: τὰ βιβλία εἰς μέσον προὐτίθετο. βρέβια ταῦτα ἡ συνήθεια οἶδε καλεῖν, ἐν οἷς ἀναγέγραπται τὰ ἐν ἑκάστῳ τεμένει κειμήλια. Plus temporis et studii monachi tunc impendebant codicillis conficiendis, in quibus describerent, qualis abbas aut Papa qualia pallia, cruces et alia sacra vasa confecerit, quot et quanta pii vel simplices alii laici monasterio aut sanctae sedi apostolicae donaverint, aut iactati saltim fuerunt donasse, quo aliena ad se arriperent, quam condendis historiis rerum gestarum, quae forte quoque infelici illo saeculo, maledictionis divinae in rebus humanis tristissimo exemplo, non multae illustres fuerunt. Invenimus tamen etiam in vetustorum monumentis tales indices. Ut e. c. edidit Chishul Antiqu. Asiatic. p. 67. recensionem donariorum in templo Apollinis Didymaei apud Milesios repositorum, sub titulo *monumenti Milesii Seleuci Callinici* et aliam p. 91.

D. 2. [640, 5.] χρυσοτρικλίνῳ. Id significare credidi compendium scripturae, quod in membranis erat , quod alias Christi nomen significat. Recte expressum a nobis esse compendium, non sinit dubitare locus Nostri p. 4. D. 5.

D. 8. [640, 9.] κατακλειδίων. Verti *vecticulis* hanc ob rationem: κατακλεῖδες et κατακλείδια videntur idem atque μοχλοὶ fuisse. Ad horum similitudinem infixi baculi transversi, veluti clavi vel brachia, quibus manus innititur, videntur κατακλείδια dicta fuisse. Fuerit ergo talium baculorum haec imago ad instar crucis.

D. ult. [640, 12.] ὁλόκαvα. Dubitavi, quomodo hanc vocem redderem. Recurrit infra p. 411. A. 5. vox χρυσόκαvος, ubi credidi significare *capulo aureo instructus*, tanquam si *cau-*

Digitized by Google

να capulus esset. Hic autem ὁλόχανα διάχρυσα σπαθία dicuntur *spathae* seu enses, quorum *cannae totae sunt inauratae*. Hic nequit *canna* capulum ensis significare, sed visum mihi scapum eius seu ipsum totum ferrum, quod essentiam ensis efficit, significare. Norant autem eo iam tempore artem flores et alias figuras scapis seu ferris ensium incudendi vel incidendi et eas deaurandi, ut nos hodie facimus. Qua de arte dixi iam supra ad p. 59. B. ult.

370. A. 1. [640, 12.] σκοῦτον. Quale nempe Imperatori Caesarive una cum hasta imperiali praeferri debebat a spathariis vel protospathariis.

A. 2. [640, 13.] ἕτερον. M. dabant compendium ἕτ/ quod essetne ἔτι, an ἕτερον, ambigebam. Praetuli tamen prius.

A. 4. [640, 15.] κόντα. Possis quoque κοντάρια. M. κον dabant, unde utrumque pariter efficias.

B. 1. [641, 2.] καμπηδικτώρια. Campidoctoria, forte alibi nuspiam memorata, erant signa, qualia gerebant campidoctores.

B. 2. [641, 3.] σκευοφορικά. Videntur idem atque τὰ σκεύη fuisse, de quibus meam sententiam ad p. 415. D. 3. dixi, nempe longi conti, in quorum acumine trophaea fixa conspicerentur.

B. 5. [641, 5.] μὴ ἔχοντα περιποίησιν. Verti *non nacta reparationem.* Possit ea dictio quoque significare *non habentia in se locum reparationi*, eam non admittentia, non ferentia amplius. Περιποίησις est reparatio, per quam efficitur, ut aliquid περιῇ, superstes sit et maneat in rerum natura.

C. 1. [641, 11.] ἀληθινάερα. Idem sunt atque τὰ ἀληθινηρὰ seu ἀληθινὰ, nempe ἐσθήματα, *vestes verae et ex veris factae*. Ambiguum iam est, num lanae marinae, pinnarum generi cuidam aurescentes, de quo genere lanae alibi iam dixi, an succus purpurae designetur voce *vera*. Pari modo dubium est, vox ἁλουργὴς ad materiam vel telam, lanam marinam, an ad colorem, succum purpurae respiciat. Utrumque maris productum erat. Porro dicunt vulgo *alithinum* et *oxy* idem esse, utrumque purpuram. Atqui hic loci opponuntur τὰ ἀληθινὰ et τὰ ὀξέα. Dicunt quoque τὸ ὀξὺ *violaceum* esse. Atqui hic dicuntur ὀξέα χρουχὰ et ἀληθινάερα χρουχά. Ergo τὸ ὀξὺ non est color, sed modificatio coloris, praeter album, cuiuscunque. Idemque de ἀληθινῷ statuendum. Reddidi ergo hic quidem loci ἀληθινάερα per *veri iuris*, et ὀξέα per *acuti iuris*. Primum βάμμα, quo tingebantur panni, erat ἀληθινὸν, *merum et verum ius*; nihil enim

Digitized by Google

ad species colorem dantes accedebat, quemadmodum in secundo iure. Panni alii, dilutiore colore imbuendi, immergebantur in ius, natum ex recoctis iisdem speciebus colorantibus cum addita urina aut alio sale particulas coloris omnes penetrante et resolvente et veluti emungente. Secundum hoc βάμμα, propterea quod additamento alcalino fuisset acutum, ὀξὺ, *acutum ius*, audiebat. Obtinebat utrumque hoc ius non in purpura tantum, sed etiam in veneto, violaceo, prasino et aliis coloribus; iidemque panni non poterant utrumque ius bibere, sed qui primum seu merum et verum hausissent, ii profundius, saturatius lumen dabant; qui vero secundum, ii dilutius. De vero et acuto iure vid. Salmas. ad Tertulliani Pallium p. 175. ed. Paris. Adhuc noto, visum aliquando fuisse, ἀληθινάεργα legi debere. Quod nunc non probo; forte non desit, qui nihilominus probet. Forte quoque erit, qui vocabulum ἔριον in hac voce sibi videbitur invenisse, tanquam si esset composita ex ἀληθινὸν et ἔρον, unde productum ἔριον, *lana vera.*

C. 2. [641, 11.] ὀξέα χροακὰ. M. et hanc dictionem et sequentem φουνδάτα χροακὰ velut unam vocem exhibent, ad hunc modum, ὀξεαχροακὰ et φουνδαταχροακά.

C. 10. [641, 17.] λγ'. Post haec verba, in quibus folium 216. b. membranae Lipsiensis desinit, periit integrum folium, ni plura, et in eo indiculus Imperatorum CPtanorum a Constantino M. inde usque ad auctorem huius libri. Quod constat ex indiculo generali capitum huius secundi libri ipsi praefixo. Non magna quidem haec iactura est, et prostant tales indiculi magno numero, ut apud Scriptores Graecos minores historiae Romanae a Sylburgio editos p. 894-900., apud Petavium pone Nicephori CPtani historiam p. 286. sqq., qui indiculus usque ad Alexium Comnenum procedit et in meo exemplari ab eius antiquo domino, nostro celeberrimo Du Cangio passim emendatus est, qui etiam ad Codicem regium 3214. remittit; item apud Lambeccium in Codino eius p. 75. *[Fragmenta talis catalogi msti Impp. CPtnorum apud Boivin. ad Nicephor. Gregor. p. 749. Chronologia Romana a Caesare usque ad Constantin. VIII. exstat in Vindobonensi codice 34., Chronologia Impp. CPtnorum a Constantino M. usquead Theodosium Adramytenum Lambec. V. cod. CV. 16.]* et res illae notae sunt aliunde: verumtamen potuisset hinc verus auctor libri et aetas, qua conscriptus ille fuit, intelligi. Quis novit, qua mente folium hoc evulserit, quisquis fecit?

C. ult. [642, 2.] *περὶ τῶν τάφων τῶν βασιλέων.* Quum editionem huius operis institueret cl. Decessor meus, edebat singulari folio duarum paginarum in forma maxima capitis hu-

ius initium usque ad verba p. 372. A. 7. *Θεοδώρα ἡ γυνὴ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ*, cum Latina interpretatione et notis suis, ut haberent eruditi specimen, e quo, quid ab ipso et a librario atque typographo possent exspectare, ipsi existimarent. Notas illas cum pauculis eius manu isti singulari folio adscriptis hic reddo. Versionem vero eius non retinui, sed meam dedi, quo Latina omnia unius fili essent. *[Similis Imperatorum in aede SS. Apostolis dicata sepultorum catalogus ex Anonymi Originibus CPtanis editus est a Du Cangio Constant. Christ. L. IV. p. 109. et plenior cum notis Anselmi Banduri in Imperio Orientali T. I. L. VI. Hunc auctorem post Constantinum, cuius scrinia passim compilat, vixisse apparet, de quo dixi in Prolegomenis.]* Interciderunt ea cum cl. Viro, nullo relicto in chartis eius vel vestigio. Neque quum ista scriberet, neque tempore post ea Prolegomena habuit exarata, sed in memoria et adversariis depositam eorum materiam. Catalogos illos conferam, Bandurianum litteris AB., Cangianum litteris DC. compendii causa designaturus, et annotabo, quae momenti alicuius fuerint, minutiis omissis. Bandurii quoque notas libenter adderem, nisi pigeret transscribere; parcendum quoque chartae est. Concludimur spatiis iniquis, quae nostras copiolas nos satis explicare non sinunt, nedum ut alienis locum faciant. Constabit e collatione istorum catalogorum inter se, nostrum et omnium plenissimum et scitis notitiis refertissimum et ad ordinem temporum adstrictissimum esse.

D. 1. [642, 2.] *ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.* *[Templum hoc sanctis Apostolis dicaverat Constantinus, addito decreto, ut ipse et successores in eo sepelirentur, teste Zonara, Eusebio de vita Constantini L. IV. c. 58., Theophane, aliis citatis Du Cangio in CPoli Christ. L. IV. Muhammedi, qui urbem debellavit, hodie dicatum est templum, quod olim memoriae Apostolorum dicatum fuit, et ubi multi Imperatores sepulti iacent. Th. Smith. Notit. eccles. Gr. p. 87.]* In illo templo, quod Constantinus aut Constantius, eius filius, secundum alios, condidit (patre forte incipiente opus et pro maxima parte conficiente, filio dedicante), celebri et spectabili monumento, aiunt auctores paene omnes et ipsum Constantinum M. (vid. Codin. Offic. p. 113. n. 10.) et secutorum Imperatorum plerosque depositos fuisse. Non itaque video, quomodo cum illis conciliem Continuatorem Theophanis manifeste illis contradicentem, Script. p. Th. p. 120. C., ubi sic ait: *παρεδίδου τὸν Ἰγνάτιον ὁ Βάρδας φρουρᾷ, καὶ φρουρᾷ ἀπηνεῖ τε καὶ χαλεπῇ. ἡ δὲ ἦν ἐν τῷ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων τεμένει, οὐκ ἐν τῷ δὴ μεγάλῳ τε καὶ σεμνῷ, ἀλλ' ἔνθα οἱ τάφοι καὶ λέγονται καὶ εἰσιν*, *traditur a Barda*

Digitized by Google

Ignatius carceri, eique immani et funesto. Fuit ille in SS. Apostolorum delubro, non magno illo et venerabili, sed in illo, quod Sepulcra vulgo audit, et ubi quoque revera sepulcra sunt.

D. 3. [642, 4.] ἡρῷον. Est ex paganismo Graeco. Veteres pagani ἥρωας appellabant manes defunctos eorum, qui in vivis bene se gessissent. Inde ἡρῷα loca, ubi versarentur tales manes non movendi, et ἀφηρωΐζειν alicui ἡρῷον, talem locum inviolabilem attribuere et consecrare: de quo verbo vid. doctam epistolam cl. Valckenari, Virgilio illustrato Fulvii Ursini praemissam p. LXIX.

D. 4. [642, 5.] ὁ λάρναξ. Catalogi AB. et DC. efferunt hoc nomen in genere foeminino, ἡ λάρναξ — πορφυρᾶ, ἐν ᾗ — et sic porro.

D. 5. [642, 6.] πορφυροῦς, ἤτουν Ῥωμαῖος. Marmor Romanum dictum est rubri coloris, et caeditur in Aegypto, unde quoque Aegyptium dicitur. *[Constantin. in Vita Basilii c. 55.: ἐξ Αἰγυπτίου λίθου, ὃν ἡμεῖς Ῥωμαῖον εἰώθαμεν λέγειν.]* Porphyreticum et Romanum marmor Noster pro eodem habet. Hodie tamen diversa haberi, constabit e loco Keisleri proxime citando. De variis marmorum generibus, quorum hoc capite fit mentio, egit Du Cangius ad Paulli Silentiarii Ecphrasin S. Sophiae cap. X., ubi haec genera marmorum describit, *Aegyptium*, *Thebaicum* [de marmore Thebaico v. Aristid. T. II. 349. 9. *Ex Addend.*], *Romanum* et *porphyreum*, quae omnia illi eadem sunt; tum *Phrygium* varium colore, ac roseum albo caeruleo permixtum referens, *Laconicum* virens, *Carium* obliquis ex sanguineo alboque livido semitulis distinctum, *Lydium* virenti pallidoque colore mixtum, *Proconnesium*, *Libycum* caerulei simul et crocei coloris, *Celticum* nigrum, *Bosporicum* album, *Thessalicum* et *Molossium*, ad ductum maxime Paulli Silentiarii, quem marmora haec describentem p. 515. a versu 200-229. non inutile neque iniucundum erit relegere. Aegyptium marmor sic describit Paullus ibi:

πολὺς δ' εὐπήχεϊ Νείλῳ
φορτίδα πιλήσας ποταμήτιδα λᾶας ἀνίσχων
πορφύρεος, λεπτοῖσι πεπαρμένος ἀστράσι λάμπει.

Magna copia super Nilo, cuius longe praetensa brachia pulchrum adspectum praebent, onerarias naviculas referciens, surgit lapis purpureus, tenuibus stellis relucens, quibus confixus videtur esse. Quum itaque in Aegypto nascatur hoc marmor, mirabuntur nonnulli, qui fiat, ut *Romanum* appellatum fuerit. Forte occasionem illi appellationi hoc dedit. Romani veteres Augusti obeliscos et alias grandes moles marmoreas Aegypto Romam curabant devehi, eoque saxo utebantur frequenter in suis aedificiis. Hinc factum, ut Aegyptium vel Thebaicum

Digitized by Google

marmor Romanum appellaretur, ut a Romanis adamatum, requisitum et usurpatum frequentissime et deinde a Constantino M. et aliis Roma CPlin transvectum. Non obscure suggerit hanc etymologiam Anna Comnena Alexiadis p. 190., describens Salam, Porphyram dictam: *διὰ μαρμάρων τό,τε ἔδαφος κατέστρωτο, καὶ οἱ τοῖχοι περιεστέλλοντο οὐ τῶν τυχόντων, οὐδὲ τῶν ἄλλων, ὁπόσοι εὐποριστότεροι τῶν τιμιωτέρων λίθων εἰσὶν, ἀλλ' ἐξ ἀπὸ Ῥώμης οἱ ἀνέκαθεν βασιλεῖς ἐπεσύραντο. ἔστι δὲ οὗτος ὁ λίθος ὡς εἰπεῖν πορφυροῦς δι' ὅλου καὶ οἷον στίγματά τινα ψαμμοειδῆ λευκὰ αὐτῷ περιτρέχουσιν. ἐκ τουτωνὶ τῶν λίθων, οἶμαι, πορφύραν τὸ οἴκημα οἱ ἀνέκαθεν ὠνόμασαν.*

D. 6. [642, 7.] *μετὰ Ἑλένης τῆς μακαρίας.* *[Hoc etiam testatur Theophanes p. 21.: *ἐτάφη δὲ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντίνου πόλει, ὃν ἔκτισεν ὁ υἱὸς αὐτῆς Κωνσταντῖνος εἰς τὸ θάπτεσθαι τοὺς τελευτῶντας βασιλεῖς χριστιανούς, sepulta autem est in templo SS. Apostolorum Constantinopoli, quod exstruxit filius eius Constantinus, ut ibi sepelirentur Imperatores Christiani defuncti.* Nicephor. Callist. L. VIII. c. 31. de Helena: *μετὰ δὲ διετῆ χρόνον σὺν τῇ λάρνακι ἐν τῇ Κωνσταντίνου ἀνατεθεῖσα πρώτη ἐν τοῖς βασιλικοῖς μνημείοις τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων ταφῆς ἠξιώθη, post duorum vero spatium annorum cum arca CPlin translata in sepulcris Imperatorum, quae sunt in Apostolorum aede, prima deposita est.* Conf. Codini Ant. CPlit. p. 34.]* Hanc notam addiderat V. D. in illo singulari folio, de quo supra dixi. In adversariis eius haec alicubi deposita reperi. *[Helenae matri mausoleum fecit Constantinus, ubi sepulta est in sarcophago porphyretico. Alteserra ad Anastas. p. 29.]* Nunc ad manum non est Alteserra; unde dubito, ubi is dicat, a Constantino mausoleum matri conditum fuisse, Romaene an CPli; puto tamen, Romae eum dicere. Sane hodieque Romae in Lateranensi asservatur et monstratur arca Helenae, de qua adscribam quae Keislerus habet in Itinerario p. 501.: *das kostbarste ist der porphyrne Sarg Helenae, der Mutter Constantins des Grossen, von einem eintzigen Stücke, so mit grossen basreliefs von Reutern und andern Figuren geziert ist. Dieses Stück ist noch grösser als das vorgegebne Grab Bacchi in der Kirche S. Constantiae* [v. p. 490. init.], *aber an vielen Orten beschädiget. Der Ort, wo man es unter einem runden Thurme, Torre Pignattara genant, aufgegraben, ist ohngefähr 3 Meilen von Rom in Via Labicana. Pabst Anastasius der IV. liess es hieher bringen, damit es ihm zu seinem Graben dienen solte. Es wurde aber aus diesem Anschlage nichts und steht es noch ledig.* Paulo post habet locum, e quo discas, marmor Aegyptium et porphyreticum idem non esse,

Digitized by Google

quod Constantini Porphyr. locus paulo ante citatus vult. De sellis stercorariis loquens ait: *beide sind von porphyr, oder vielmer von pietra egizzia rossa, der nicht so schön und hart als porphyr ist.* Idem p. 503. *Aegyptium lapidem* et *granitum rubrum* eundem facit, p. 518. autem ipsum corpus Helenae Romae apud aedes S. Mariae Arae Coeli iacere ait. *Der Hauptaltar*, verba eius sunt, *ist mit acht Seulen von Alabastro orientale umgeben, und stehet in selbigem der Leichnam St. Helenae, der Mutter Constantins des Grossen, in einem Sarge von Porphyr.* Vita Constantini M. et Helenae matris (apud Du Cangium v. *Εἰλῃματικός*): *καὶ κατελθοῦσα ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ τελευτᾷ καὶ κατάκειται ἔξω τῆς πόλεως ἐν στρογγυλοειδεῖ εἰλῃματικῷ ναῷ ἐν λάρνακι πορφυρῷ.* Non mirum haec corpora Romae et CPli simul iacuisse. Sanctae reliquiae illo tempore id valebant et valent adhuc hodie penes credentes.

D. 9. [642, 8.] *Κωνστάντιος.* Perperam in Anonymi Originibus legitur *Κωνσταντῖνος*, quem auctorem notat Bandurius, quod in aede Apostolorum sepultum dicat Constantinum, quem proelio ad Aquileiam cum fratre Constante commisso caesum corpusque in Alsam fluvium deiectum Victoris Epitome, Zosimus, Theophanes, caeteri testentur. Sed emendandus est ex Nostro. De Constantii funere Gregor. Nazianz. orat. secunda contra Iulianum p. 93.: *τὸ δ' ἦν ἀποκοσμήσαντα τὴν κεφαλὴν τοῦ διαδήματος καὶ ὑποκύψαντα τῷ βασιλεῖ τὰ εἰκότα οὕτως ἐπὶ τὸν τάφον συμπαραπέμψαι τοῖς ἄγουσιν ἐπὶ τὸν ἀοίδημον τῶν ἀποστόλων σηκόν. οἱ δὲ τὸ ἱερὸν γένος καὶ ὑπεδέξαντο καὶ διαφυλάττουσιν*, Iulianus *detracto a capite diademate demissoque, ut decebat, ante Imperatorem adspectu, deinde simul cum iis, qui efferebant, ad sepulcrum nobileque illud apostolorum fanum, qui sanctum genus, aequos propemodum honores carpens, et susceperunt, et custodiunt, prosequebatur.*]* Cedrenus p. 303. Constantium ait apud Mopsucrenas quidem periisse in expeditione, quam instituebat adversus Iulianum, sed tamen corpus eius a Ioviano translatum et in heroo ad latus patris depositum fuisse, *οὗ τὸ σῶμα Ἰωβιανὸς, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεὺς, προτέκτωρ τότε ὢν, ἀποκομίσας* (*relatum ad CPlin*; id enim *ἀποκομίζειν* notat;) *ἀπέθετο πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἡρῴῳ μετὰ Εὐσεβίας τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικός.* Liceat hic in transitu notare, vocem *ἄγνοια* paulo ante praecedentem non recte translatam esse. Notat enim vitam impie, scelerate, absque cognitione veri dei et viae salutis transactam. Heroum hic idem est atque *ἡρῷον*, sacellum, quo heroes seu defunctae animae requiescunt. Solebant enim defunctos omnes, etiamsi obscuros et ignobiles, heroes appellare. Reliqui Constantini filii

Digitized by Google

ubi iaceant, tacet historia. Constantinus iunior, ut in aquas proiectus, videtur nunquam sepulcrum nactus, sed a piscibus consumtus fuisse.

D. ult. [642, 10.] Θεοδόσιος ὁ μέγας. *[De hoc sepulcro exstat apud Anonymum mentio, ut et Theodosii iunioris hic omissi, Leonis M. et Marciani. Theodosii vero M. corpus Mediolano, ubi obierat, CPlin translatum et ab Arcadio filio conditum in Apostolorum aede fuit. Zosimus L. IV. in fine: Θεοδόσιος εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἐπανιὼν ἐτελεύτησε νόσῳ, καὶ τὸ τούτου σῶμα ταριχευθὲν τοῖς ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει βασιλικοῖς τάφοις ἐναπετέθη; *caeterum Theodosius, dum CPlin revertitur, morbo vitam finiit, eiusque corpus pollinctum sepulcris Imperatoriis, quae CPli sunt, illatum fuit.* Cedren. p. 327.: μετήνεγκε δὲ τὸ σῶμα Θεοδοσίου ἐν ΚΠλει Ἀρκάδιος, θεὶς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, *Theodosii corpus Arcadius CPlin detulit, atque in fano Apostolorum deposuit.*]* Non praeteriit Noster Arcadium neque Theodosium iuniorem, sed infra p. 373. B. demonstrat sedes eorum aeternas. De Leonis M. sepulcro v. Cedren. p. 350. D. 7. et de Marciani p. 346. C.

371. A. 1. [642, 11.] ἱερακίτης. De *hieracite* vel *milvino* marmore vid. Salmas. ad Solin. p. 502., ubi ait esse marmor nigris vel furvis et candidis maculis respersum, ad instar plumarum milvi. Aetius ibid. λίθον ὑπόχλωρον appellat, quod cum Nostri πράσινος congruit.

A. 6. [642, 13.] πράσινος Θετταλός. Thettalicum marmor viride est; vid. Contin. Theophan. p. 88. C. 4. et 90., ubi varia inter genera marmoris memorat quoque πρασίνους ποταμίους Θεσσαλικούς, *viridis Thessalici undulati laminas.* *[Λίθος Θετταλὴ ἡ τὸ πράσινον χρῶμα κεκτημένη. Vita Basil. c. 58.]*

A. 8. [642, 15.] Ἀκυιτανός. Ita Membranae. Apographum Draudianum et ex eo editio Leichiana dabant Ἀκβιτανός. Ad hunc locum V. D. haec notat. *[Reddidi *Aquitanus*, quum in illa regione marmora fodi Plinius scribat. Caeterum in hac voce variant scriptores. Cedren. p. 365. ἐν λάρνακι Ἀκυντιανῇ, ex marmore flavo, quod in Acyntho monte effoditur. Anonym. in Orig. CPtanis Νηκιτιανῇ, seu, ut in Colbert. cod., Ἀνακητιανῇ, ubi *Ananchitin*, cuius lapidis Plinius meminit, legendum esse coniicit Bandurius.]* De marmore Aquitano v. Alteserra ad Anastas. p. 42. in *Hilario*. Forte idem est cum marmore *Celtico*, quod inter marmora S. Sophiae ornandae adhibita recenset Paullus Silentiarius in Ecphrasi v. 220.:

ὅσσα δὲ Κελτὶς ἀνεῖχε βαθυκρύσταλλος ἐρίπνη,
χρωτὶ μέλαν στίλβοντι πολὺ γλάγος ἀμφιβαλοῦσα.

Digitized by Google

Unde apparet, marmor nigrum candidis maculis respersum fuisse. Memorat quoque marmor Aquitanicum Sidonius Apollin. Epist. II. 10.:

Hinc est porticus explicata triplex,
Fulmentis Aquitanicis superba.

A. 12. [642, 17.] *Μιχαὴλ ὁ βασιλεὺς, ὁ υἱὸς Θεοφίλου.* *[Qui vino madidus in S. Mamantis palatio ab aulicis occisus fuit. Corpus autem eius Leone imperante humo mandatum esse in aede SS. Apostolorum, Cedrenus p. 593. affirmat: *διωρίσατο τὸν ἀναιρεθέντα βασιλέα Μιχαὴλ — ἐν τῇ πόλει εἰσαγαγεῖν, κἀκεῖθεν μετὰ ᾠδῶν καὶ ὕμνων ἄχρι τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων προπέμψαι καὶ ἐν λάρνακι θεῖναι μαρμαρίνῃ, ὃ καὶ ἐγένετο, iussit trucidati Imperatoris Michaëlis cadaver CPlin afferri. Ibi cum cantu et hymnis exceptum usque ad aedem Apostolorum deductum est et repositum in arca marmorea.*]* Fuerat enim antea sepultus in monasterio Philippici apud Chrysopolin. Conf. Script. post Theophan. p. 117.

A. ult. [642, 19.] *Ἰουστινιανοῦ.* Ita membranae. Sed prave procul dubio et pro more librariorum, Iustini et Iustiniani nomina perpetuo permutantium. Iustinum enim designat, ut constat ex huius loci et p. 373. C. ult. collatione cum aliis auctoribus. Dicuntur nempe inferius Iustini et uxoris eius Sophiae exuviae ex ipsorum arcis exemtae et in minuta humili arca depositae fuisse. Nostrum itaque si audias, non Iustinus senior, alias Thrax cognominatus, sed iunior designatur. Senioris enim uxor primum Lupicia et deinde Euphemia mutato nomine fuit appellata, iunioris autem Sophia. Verum quae Noster p. 373. C. ult. Iustino, Sophiae marito, videtur tribuere, ea alii auctores Iustino, Euphemiae marito, tribuunt; vid. Du Cange CPli Chr. L. IV. p. 153. n. XII. et p. 160. n. LXXVII. et notam sequentem. Et procul dubio recte. Primum quidem Iustinum maiorem, non minorem, hic loci designari, prodit *τοῦ μεγάλου*, quod de nihilo non est. Deinde in heroo Iustiniani comparet urna Iustini iunioris et quidem candido marmore, senioris non item, quam Cedrenus, ut Noster, marmore viridi fuisse perhibet. Unde conficitur, praesente nostro in loco pro *Iustiniani* nomine substituendum esse *Iustini* nomen, et p. 373. D. 1. pro *Sophia Euphemiam.*

B. 1. [642, 20.] *τῆς Αὐγούστης.* Augusta, de qua monasterium vel potius moniale hoc (erat enim foeminis destinatum) nomen habuit, fuit Euphemia, Iustini senioris uxor. Origin. CPtan.: *τὴν γυναικείαν μονὴν τὴν καλουμένην Αὐγούστης Ἰουστῖνος ὁ Θρᾷξ ἔκτισε τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Εὐφημίᾳ· τεθὲν τὸ αὐτοῦ σῶμα πρότερον ἐκεῖσε.* Extrema haec verba sunt

Digitized by Google

perobscura. Suggerunt, ossa Iustini ex illo monasterio ablata fuisse. Atqui Noster ait, ea in eodem monasterio mansisse, quamvis ex antiqua arca in aliam translata fuerint. Forte audiverat vel legerat Anonymus ille de arca Iustini e monasterio illo in SS. Apostolorum aedem translata, quod de ipsis Iustini exuviis ille deinceps referebat. Cedrenus p. 366.: *ἐτελεύτησεν Ἰουστῖνος καὶ ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς Αὐγούστης ἐν λάρνακι πρασίνῃ μετὰ τῆς γυναικὸς Εὐφημίας.* Egestas autem exuvias Imperatoris ex arca sua et in aliena translatas fuisse, non satis possum mirari. Certe, ut haberent ossa Michaëlis Ebriosi, ubi quiescerent, non satis erat causae, ob quam turbarentur et honore suo spoliarentur sepulti manes.

B. 2. [642, 20.] *τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ.* Ergo intra ambitum monasterii Augustae erat aedes Apostoli Thomae, eadem, ut videtur, cum S. Thoma Anthemii; v. Du Cange CP. Chr. L. IV. p. 117. Ergo iam quinto quoque saeculo affectabant morientes Christiani viciniam ossium pro sanctis reputatorum, ea spe, fore, ut ex contubernio ossium profundam superstitiosae plebis venerationem merentium ad sua quoque si non sanctimoniae, gloriae et venerationis nonnihil certe, demanaret. Quae autem illae sint hic memoratae SS. Apostolorum stolae, non novi. Quis omnes teneat reliquias, quae CPli, haud minus uberi earum solo, quam Romanum fuit, aeque copiose atque fungi solent, succreverunt?

B. 8. [643, 4.] *Βασίλειος* etc. V. Cedren. p. 608. D. ult. Script. post Theoph. p. 234.

B. 10. [643, 6.] *Σαγαρινὸς ἢ πνευμονούσιος.* Forte sic dictus est a colore, pulmonis colorem imitante. *Sagarius* aut *Sagarinus* dictus est ab urbe Bithyniae *Sagara* vel *Sangarus*, de qua dico ad p. 417. D. 1. *[Constant. Vit. Basil. p. 201. C. 9.: *ὁ λεγόμενος Σαγάριος λίθος, ὅς τῷ παρά τινων ὀστρίτῃ καλουμένῳ λίθῳ καθέστηκεν ἐμφερής.*]*

B. 11. [643, 6.] *Λέων ὁ ἀοίδημος σὺν τῷ υἱῷ Κωνσταντίνῳ ὕστερον τελευτήσαντι.* *[Posset ex hoc loco aliquis concludere, non ab ipso Constantino haec profecta, sed post obitum eius ab alia manu addita esse. Quum vero Imperatorum, qui post ipsum regnarunt, nulla mentio appareat, magis inclinat animus, ut credam, Constantinum voluntatem ac desiderium ad patris latus aliquando quiescendi his verbis significasse. Praeterea certum est, ipsum eodem, quo pater, tumulo conditum fuisse. Cedrenus p. 641.: *θάπτεται θανὼν σὺν τῷ οἰκείῳ πατρί, sepultus est iuxta patrem suum.* Symeon Mag. in Constantino p. 496.: *καὶ θάπτεται ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μετὰ Λέοντος βασιλέως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, sepelitur in templo SS. Apostolorum cum patre suo*

Digitized by Google

Leone.]* Haec cum scriberet V. D., animum et oculos non advertebat ad verba paulo inferius posita D. 3., ubi arca Basilii, fratris Constantini Porphyrogenneti, memoratur; qui ambo fratres ex Romano Porphyrogenneto nepotes Constantini erant, de quo hic sermo est, et qui pro auctore Ceremonialis nostri habetur. Locum quoque alium praetervidebat V. D., qui infra p. 375. A. 8. habetur. Ibi enim Constantinus, de quo disputatur, Leonis filius; *ὁ μακάριος βασιλεὺς* appellatur, *beatae memoriae Imperator.* Atqui de vivo formula illa non usurpatur, sed de mortuo tantum. Concluditur ex his, Ceremoniale nostrum Constantini quidem illius esse, qui Leonis filius et Romani pater fuit, sive is ipse compilaverit, sive, quod potius videtur, illud alicui suorum amanuensium vel bibliothecariorum consarcinandum demandaverit: nepotem eius autem, avo cognominem, aut potius aliquem eius familiarium, qui cliens simul gentis Phocarum fuerit, (ut e capite libri primi XCVI. patet,) nonnulla addidisse. Nihil enim vel hominum, vel casuum, vel institutorum aulicorum hoc iuniore Constantino posteriorum per totum hunc librum reperies. Ego quidem talium quamvis sedulus et vigil venator, vestigium non observavi.

C. 1. [643, 8.] *βασιλίκην.* Id est *βασιλίκιον*, subintell. *λαρνακίδιον*, ut *Καισαρίκην*, subintell. *στεμμάτιον.* Hoc rectius, quam *βασιλικὴ* AB. et DC. et editio Leichiana. Nominis rationem quis reddat? Estne arca haec ideo sic dicta, quod reguli, id est Imperatoris designati, qui tamen imperium non adiit morte praeventus, repositorium esset? Coniectura haec exigui penes me momenti est; et forte praestitisset nullam, quam talem, dare. Forte melior haec erit, arcam hic dictam fuisse, quod unum de gente Basilii teneret.

C. 2. [643, 9.] *Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Βασιλείου.* Hic est ille Constantinus, nomine et specie tenus Basilii, sed, ut fama tulit, revera Michaëlis Ebriosi filius, qui ante Basilii finem c. A. 879. obiit et quem auctorem Tacticorum a Meursio editorum esse, in praefatione ad primum volumen demonstravi p. VIII.

C. 5. [643, 10.] *ἡ ἁγία Θεοφανώ.* Non in ipsa SS. Apostolorum aede, sed in vicina aedicula Theophanoni dedicata et a marito, Leone, condita, sepultam ait Symeon Magister p. 463. B.: *πλησίον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐξωνησάμενος οἰκήματα Λέων ὁ βασιλεὺς κτίζει ἐκκλησίαν περικαλλῆ εἰς ὄνομα Θεοφανὼ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικὸς καὶ κατατίθησιν καὶ ταύτην ἐκεῖ.* Verum Codinus exstructum hoc monumentum a Constantino, Leonis filio, ait. Vid. Du Cange CPli Christ. IV. p. 162. Theophanonis huius imaginem reddidi folio primo nostri huius Ceremonialis e Menologii Basiliani T.

Digitized by Google

II. p. 34. *[Nicephori Gregorae oratio in S. Theophaniam, Imperatoris Leonis VI., philosophi vel sapientis dicti, primam coniugem, in cod. III. apud Lambec. L. III.]*

C. 6. [643, 11.] *σὺν Εὐδοκίᾳ τῇ θυγατρὶ αὐτῆς.* *[Ita quoque Anonymus in Origin. Hinc emendandus est supplendusque Du Cangius, qui in Famil. Byzant. p. 141. ex Zoë, quarta uxore, natam esse Eudociam e Constantini libro de admin. imperio c. 26. coniicit; contra vero Theophanonis filiae, quam tenera aetate mortuam esse scriptores nonnulli contendunt, nomen veterum monumentis destitutus indicare

τ

non potuit.]* In membranis est *ἀν*, quod aeque *αὐτοῦ* atque *αὐτῆς* legi et ad Leonem referri potest. Dubium tamen non est, *αὐτῆς* praeferendum et Theophanonem Eudociae matrem fuisse, quia haec in illius arcam illata fuit, et ambo Catalogi *αὐτῆς* quoque exhibent.

C. 8. [643, 12.] *Βιθυνός.* *[*Βαθυϊνὸς λίθος* est apud Constant. Continuat. L. III. p. 89. 91.]* Conf. Leo Grammatic. p. 479. B. 8., emendandus e Symeone Mag. p. 463. B. et Cedren. p. 598. B.

C. 11. [643, 14.] *Εὐδοκία.* Nomen hoc habet quoque DC, absque *Bainae* tamen cognomine; verum AB. deest.

C. 12. [643, 15.] *ἡ ἐπονομαζομένη Βαΐνη.* *[De hoc cognomine Eudociae, tertiae uxoris Leonis, nihil apud caeteros historiae Byzantinae scriptores reperio. Quapropter eius originem indicare non licet. Est forte a *βαΐν*, *palma*, ad insignem pulchritudinem Augustae, quam Zonaras aliique praedicant, designandam.]* In his verbis desinunt notae cl. Leichii in illo, de quo supra dixi, specimine folii unius editae. *Βαΐνη* est nomen gentile. *Εὐδοκία ἡ τοῦ Βαΐνη*, *Eudocia de gente Vaeni.* Gens Romana est Vaenia, unde in masculino *ὁ τοῦ Βαΐνη* et in foeminino *ἡ τοῦ Βαΐνη* dicitur. De illa gentilium terminatione in *η* vide supra dicta ad p. 342. B. 8. Vel si in *Βαΐνη* terminatio *η* foeminina est, gentile hoc nomen celebris familiae origine tenus Avaricae aut Hunnicae, item Longobardicae et Bulgaricae *Baianorum* et *Paganorum.* Multorum Baianorum memoria fit in historia sequiorum temporum. Menander Protector p. 89. sqq. edit. Hoeschel. Baiani alicuius Longobardi meminit, et p. 104. alicuius Baiani, Avarum Chagani, quem p. 140. promiscue modo *Βαϊανὸν* et *Βαϊνὸν* appellat. Reinesius Syntagm. Inscript. p. 400. duos habet Baianios. Unde apparet, si in masculino perinde *Βαϊανὸς* et *Βαϊνὸς*, *Paianus* et *Painus* dicitur, etiam in foeminino *Βαΐνη* idem esse atque *Βαϊάνη*. Ammian. Marcell. p. 31. 3. ed. Lindenbr. memorat tribunum aliquem *Bainobandes*, ut *Thaynus* est apud Du Cangium v. *Missae presbyter*,

Digitized by Google

pro *Thayanus*, id est *diarius*. Vid. Theophan. p. 364. C. 13. et ibi Goar. Nicephor. Patr. Breviar. frequenter nominat Baianorum principale apud Bulgaros genus, ut p. 102. et 218. Transiit cum Longobardis hoc nomen ad Italos et Francos, et perfrequens erat medio aevo, neque dubito adhucdum in Francia esse, qui nomine, ut appellant, baptismali *Pagani* dicantur. In charta vetere apud Murator. Ant. Ital. T. II. p. 791.: *Wido Abbas cum Pagano, advocatore suo*. Annae Comnenae p. 390. A. 9. memoratur in exercitu Boamundi Normanni aliquis *Conte Pagano*. Chronici Cassinensis L. I. c. 47. occurrit *fara* (id est *σειρὰ*, *stemma*, *gens*) Longobardica, quae *Baiana* dicitur. Est vox *fara* Germanica aut Longobardica, unde adhuc superest hodie compositum *Vorfahren*, *maiores*, ad quod exemplum commode formari posset vocabulum *Nachfahren*, *posteri*.

D. 1. [643, 16.] *Προικοννήσιος*. Marmor Proconnesium passim laudat Agnellus, ut p. 184. a. Candidum esse, patet ex Cont. Theoph. p. 90. B. 3. et infra p. 372. B. 1. *[Cyzico proxime adiacet Proconnesus, hodie Marmora, ob fodinas marmoris, quod illic effoditur; quod, uti et Cyzicenum a Plinio memoratum, adhuc est in pretio. Smith. notitia CPlis p. 118.]*

D. 2. [643, 16.] *Ἄννα καὶ Ἄννα*. Probabile non est, ambas filias idem nomen gessisse. Quum igitur ambo catalogi tantum unius filiae Annae mentionem faciant (*Ἄννα ἡ θυγάτηρ*), Du Cange vero in Familiis Byz. p. 142. e Constantino demonstret, ipsi, Constantino, sororem, Eudociam dictam, fuisse: temperamento hoc diversas auctoritates conciliare volui, ut pro altera Anna Eudociam in Latinis substituerem. In textu autem nil mutavi.

D. 5. [643, 19.] *Βασίλειος*. Dignus hic vindice nodus est, quem ego quidem expedire non valeo. Et deserunt nos hic ambo catalogi. Basilius, Constantini Porphyrogenneti frater, dicitur in templo SS. Apostolorum sepultus esse. Non potest ille alius Basilius esse, quam filius Romani iunioris, vulgo Bulgaroctonus dictus. Atqui quominus illum hic designari credamus, duo faciunt obstacula perardua. Primum, quod Cedrenus p. 719. C. expressis verbis ait: *ταφῆναι παρεκάλεσε τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν, ὃν καὶ διάδοχον κατέλιπε τῆς ἀρχῆς ἐν τῷ κατὰ τὸ Ἕβδομον ναῷ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Θεολόγου· ὃ καὶ γέγονεν*. Longo tempore quoque post sub Michaële Palaeologo narrat Pachymeres L. II. c. 21. et alii, repertum in aede S. Ioannis Theologi Hebdomi fuisse illaesum et constans adhuc cadaver illius Basilii, cum arca sex versibus iambicis inscripta, quae nomen viri prodiderint ignorantibus. Versus illos prodidit Du Cange in notis ad Zona-

Digitized by Google

ram p. 109. et AB. in T. I. Imp. Orient. L. VII. p. 179., qui etiam ad illum locum in notis (T. II. p. 810.) historiam illarum repertarum reliquiarum narravit. Posset quidem tota illa res pro commento levibus et superstitiosis et credulis Graeculis digno haberi, et ego quidem persuasus sum, meram subesse imposturam monachalem. At gravius et impeditius hoc est. Dicitur huius Basilii *πάππος* esse Basilius. Atqui vocem *πάππος* si vulgari sensu accipias pro patre patris, fuit Basilii Bulgaroctoni avus non Basilius, sed Constantinus. Quodsi vero fingas, latiore sensu accipiendum esse vocabulum *πάππος* et significare hic loci avi avum, fuit quidem Constantini avi avus Basilius Macedo, et nolumus negare vocabulum eo sensu usquam poni, quamvis exempla nobis ad manum non sint: assumta tamen et admissa ea hypothesi, vel sic obstat ea difficultas, quod Basilii Macedonis filius hic dicitur Bardas; de quo quis fando unquam inaudivit? Ego quidem, ut dicam quod sentio, in primo exemplari, unde et hic catalogus et DC. atque AB. derivati fuerunt, maculatum puto hunc locum et lituris obscuratum atque confusum fuisse, unde manarunt et errores atque lacunae nostri codicis et confusio apud DC. atque AB. *Bardae* nomen in familia Basilii nullum fuit, *Basilii* contra nomen familiae Phocarum in usu non fuit. Ergo exciderit aliquid de Nicephoro Phoca Imperatore, qui Bardam filium et Bardam patrem et Bardam ex fratre nepotem habuit, necesse est. Confirmant id catalogi ambo, qui arcam Nicephori memorant. Forte igitur lacuna post *Πορφυρογεννήτου* sic esset supplenda: *ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ αὐτοῦ*, aut *καὶ Βάρδας ὁ υἱὸς Λέοντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ*. Bardas nempe Phocas, magnus domesticus et magnarum rerum sub Basilio Bulgaroctono auctor, erat Nicephori Phocae Imperatoris ex fratre Leone nepos. Verumtamen probabile non est, aut Bardam, filium Nicephori Imp., in tumulos imperiales illatum fuisse, qui obiit patre imperium nondum adepto; aut Bardae Phocae, Leonis filio, eundem honorem habitum fuisse, qui adversus Basilium Imp. insurrexit prospera fortuna elatus, et imperium affectavit, quapropter a Basilio commisso proelio victus et caesus, aut veneno, ut alii perhibent, sublatus fuit. Mentem subiit alia coniectura. Videbatur nempe auctor dedisse: *καὶ Βάρδας ὁ Καῖσαρ ὁ ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Βασιλείου τοῦ πάππου αὐτοῦ*, *et Bardas Caesar* [avunculus Michaëlis Ebriosi] *occisus a Basilio avo eius* [nempe Constantini Porphyrogenneti]. Adeo placebat mihi haec coniectura (praesertim quum huius Bardae Caesaris filia in his tumulis memoretur infra p. 374. C. 6.), ut eam saltim in Latinis expressissem, nisi me repressisset alter

Digitized by Google

Nostri locus p. 374. C. 8., ubi in quadam arca dicitur asservari Bardae Caesaris maxilla. Ergo totum corpus eius relatum CPlin non fuit, sed in loco illo tumulatum, ubi confossus fuit Bardas. Carebat enim ratione, in eiusdem templi alio quidem loco corpus eiusdem viri, alio autem maxillam humare. Malui igitur in Latinis lacunam relinquere, quam incertas coniecturas dare.

D. ult. [643, 22.] *ἀπόκειται*. Post hoc verbum erat vacuum spatium unius versus. At plura deesse, patet ex ambobus catalogis, quorum Du Cangianus haec habet, a quibus AB. paene non discedit. Scilicet post factam memoriam arcae Annae, quae fuit filia Leonis et Zoës, statim subiungit haec DC.:

Ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς.

Ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Μιχαὴλ ὁ Ἀμοῤῥαῖος.

Ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Ῥωμανὸς ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ λεγόμενος τὸ Καλὸν παιδίν. *Ἔσωθεν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ ἑτέρα λάρναξ, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βουλγαροκτόνου.* [addit AB. *οὗτοί εἰσιν*] *οἱ υἱοὶ Ῥωμανοῦ τοῦ λεγομένου Καλὸν παιδίν, ὧν μήτηρ Θεοφανὼ ἡ κειμένη εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.*

Quod in his monumentum Romani recensetur, miratus fui, postquam T. II. Itinerarii Sponiani legi p. 15. versionis Germanicae, Sponium in monasterio S. Lucae inter Delphos et Thebas, ab isto Romano condito, vidisse sepulcra duo, unum ex monachorum traditione *Romani Imp.*, *filii Constantini VII.*, *nepotis Leonis*, alterum uxoris eius. Ibidem affert Sponius inscriptionem Graecam duorum versuum iambicorum, Constantinopoli a se conspectam, quam putat ad illud monasterium respicere; quo iure, ipse viderit. Quum tamen nullibi dicatur a scriptoribus Romanus CPli excessisse, sed ibidem diem suum supremum obierit, probabile est, funus eius in tumulos maiorum illatum fuisse, meramque esse monachalem fabulam eam, quam Sponio obtruserunt Graeculi.

372. A. 3. [644, 3.] *Ἰουστινιανοῦ*. *[*Νεκρὸς* Iustiniani inventus est a Latinis, nec ii manus ab eo abstinuerunt. Fragm. Nicet. Chon. apud Fabric. Bibl. Gr. T. VI. p. 405.]*

A. 6. [644, 5.] *Ὀστρίτῃ*. Vid. Constant. Vit. Basil. p. 201. Dictum videtur hoc genus marmoris ab *Ὄστρος* et *Ὄστρους*, loco in Phrygia Salutari; vid. Hierocl. Synecdem. p. 676. et ibi Cel. Wesselingium.

A. 7. [644, 6.] *Ἱεραπολίτου*. Ab Hierapoli, urbe Phrygiae, sive Salutaris, sive Pacatianae malis. Nam utraque Phrygia Hierapolin habuit; vid. Wessel. l. c. p. 665. et 676.

Digitized by Google

Phrygium marmor album perhibet Iulianus Opp. p. 341. B. Sed multa sunt genera marmoris Phrygii. Dociminum dicitur deinceps ῥοδοποίκιλον. In Synnadico marmore *candida purpureo distinguitur area gyro;* vid. Salmas. T. II. Hist. Aug. p. 129. et Du Cangium ad Paulli Silentiarii Ecphrasin p. 530.

A. 11. [644, 8.] Δοκιμινὸν. Est etiam Phrygii marmoris species, de urbe Docimium, Phrygiae Salutaris, dictum. Vid. Wesseling. l. c. p. 677. et Cas. atque Salm. ad Scr. H. A. T. I. p. 369. Ῥοδοποίκιλον idem est atque ἀληθινοπίπερον, quod memorat Continuator Theophanis Constant. p. 87. B., id est habens maculas nigras, velut grana piperis, in fundo rubro seu colore roseo punctulis alieni coloris resperso.

A. ult. [644, 9.] Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου. Iustiniano Magno praeter Theodoram neque Eudocia, neque ulla alia uxor fuit. Neque cogitari hic potest de Iustino seniore iunioreve. Illi enim uxor erat Lupicia, deinceps Euphemia dicta, huic Sophia. (Sunt tamen qui posterioris Iustini coniugem Eudociam appellant.) Forte ergo sic dicta fuit prima uxor Iustiniani Rhinotmeti, cuius nomen Du Cangius non reperit. Vid. eius Famil. Byzant. p. 121. Etiam infra p. 438. C. 7. Ἰουστινιανὸς ὁ μέγας pro ὁ μικρὸς vel ὁ νέος appellatur, ut ibi notavi. Coniecturam meam confirmat sequens in continenti mentio arcae Iustiniani minoris. Hic loci habent ambo catalogi Ἰουστίνου pro Iustiniano. AB. mulierem non nominat, dicens tantum ἀπόκειται ἡ γυνὴ Ἰουστίνου, DC. tamen in nomine Eudociae Nostro consentit.

B. 2. [644, 10.] Ἰουστινιανὸς ὁ μικρὸς. Alias Rhinotmetus. Ambo catalogi *Iustinum* minorem nominant, maritum Sophiae, proxime sequentis.

B. 6. [644, 13.] ὀνυχίτου. Alia species marmoris Docimini, quod gemmam onychem colore imitatur.

Ibid. [644, 13.] Ἡράκλειος. Vid. Cedren. p. 430. B., ubi eum accubare uxori suae Anastasiae in aede SS. Apostolorum ait. Anastasia illa est alio nomine celebrior Martina (vid. supra p. 364. A. 4.), Fabia vero hic memorata est prior Heraclii uxor, Fabia Eudocia; vid. Du Cange Fam. Byzant. p. 118. Pro Fabia Φλαβία, *Flavia*, habent ambo catalogi.

B. ult. [644, 17.] Φαῦστα. Apud Cangium l. c. p. 120. Anastasiam reperio appellari uxorem Constantini Pogonati. Forte id ipsi nomen fuit, praenomen autem Fausta. Ambobus catalogis deerant extrema verba ἡ γυνὴ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου. Suspicatus tamen fuit Bandur. T. II. p. 812., Pogonati uxorem hanc Faustam fuisse. Forte nata illa lacuna

Digitized by Google

ex eo, quod librarius, qui istos catalogos aut potius catalogum exaravit, inveniret in primigenio exemplari confusionem hic loci, cuius vestigia in nostris membranis supersunt. Post *Faustae* nomen enim leguntur inserta haec: *ἐν ᾧ ἀπόκειται*, quae delevi.

C. 3. [644, 19.] *Κωνσταντῖνος — υἱὸς Κωνσταντίνου.* Filium Constantini Pogonati patri cognominem nullum novi. Filii illi erant Iustinianus Rhinotmetus et Heraclius. Posui ergo in Latinis *pater* loco huius vocis. Certe Pogonati pater Constantinus fuit in coronatione dictus, quamvis vulgo Constans audiat; v. Du Cange l. c. p. 120. Neque obstat quod Constans ille in Sicilia interemtus in balneo perierit. Filius enim eius exuvias Constantinopolin reportavit et in aede SS. Apostolorum penes patrem eius Heraclium Constantinum deposuit, teste Cedreno p. 436. C. Longe aliter locum hunc exhibent catalogi AB. et DC. Prior quidem solum articulum habet, quem DC. posteriore loco refert; DC. autem habet hos duos: *ἑτέρα λάρναξ Σαγγαρική, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κωνστάντιος, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου. ἑτέρα λάρναξ ἑκατοντάλιθος, ἐν ᾗ ἀπόκειται Κώνσταντς, ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου.*

C. 5. [644, 20.] *ἑκατοντάλιθος.* Puto a multitudine colorum variorum, qui marmori inerant, sic dictum fuisse; non quod praecise tot, sed forte pauciores, semper tamen multi, sive ea naturale productum, sive artis tesselariae vel musivae opus fuerit; vid. Salmas. ad Solin. p. 295.

D. 1. [645, 4.] *Καβαλλῖνος.* Alias Copronymus. De ipsius in aede SS. Apostolorum sepultura habet Creden. p. 468. B., de urnae autem et ossium infortunio idem ibidem memorat, et Leo Grammat. p. 467. D. et Symeo Mag. p. 449. D.

D. 3. [645, 5.] *τὸ δύστηνον.* Verti *impuras.* Ne quis miretur, videat quae de significatione huius vocis dicam ad p. 373. C. 4.

D. 5. [645, 7.] *τοῦ Φάρου.* Secutus sum interpretando lectionem amborum catalogorum, qui pro *φάρῳ* posteriore exhibent *φόρου.* Nam pro primo *φάρου* habent *παλατίου.* Iidem pro *συστεμάτια* habent *στήθεα.* Hae sunt columnae saxeae, ad pectoris humani altitudinem procerae, *συστήματα* autem sunt compages et series plurium columnarum (quod paene eodem redit). Placuit tamen magis in Latinis lectionem, quam alii quoque suggerunt, *συστρεμμάτια* sequi. Sunt nempe *συστρέμματα* et *συστρεμμάτια* omnia repagula, carceres, sive saxo, sive ferro aut aere, quidquid *συστρέφει*, *coercet* turbam, neque sinit libere evagari. *Ἀββάκια* autem sunt latae tabulae, quae aut superimponuntur talibus systematibus colu-

Digitized by Google

mnarum, aut ad muros appositae sunt, velut scamna, ut in ipsis sederi queat.

D. 7. [645, 9.] εἰσιν. At qui potuerunt ex una arca marmorea concisa tot et tanta opera effici?

D. 9. [645, 10.] *Εἰρήνη*. Est *Chazara*, de qua filius eius Leo *Chazarus* dicitur.

D. ult. [645, 12.] ἡ γυνή. Ante hanc vocem deest nomen aliquod, forte *Eudocia* aut *Maria*, quarum haec secunda, illa tertia uxor Caballini fuit; vid. Du Cange Fam. Byz. p. 125.

373. A. 1. [645, 12.] σταταρaία. Non invenio usquam hanc vocem. Quantum tamen concludere potui ex locis huius capitis, quibus occurrit, debet notare *conditorium plurium corporum capax;* sive ea arca fuerit in duos, tres, quatuorve loculos interpositis asseribus aut tabulis marmoreis dissepta (vid. Du Cange Gloss. Lat. v. *Bisomum*), sive fuerit coassamentum foris vel tabulatis pluribus sibi in altum parallelis constans, ita ut arca una in peculiari suo tabulato super altera staret, qualia sunt repositoria librorum, in quibus series minorum librorum super maioribus stant, crescente cum magnitudine librorum altitudine tabulatorum, quomodo in Catacumbis Romanis et Neapolitanis iacere defunctorum corpora testatur Keysler in Itinerario. Ut posterius credam fuisse, facit locus, quem Du Cange Gloss. Gr. v. *Στατάριος* e Glossis Graecobarbaris citat, ubi *κλημματερὴν, ἤγουν σταταρίαν* legitur. Non potest *κλημματερὴ* ibi aliud notare, quam pedamentum, coassamentum (*das Lattenwerk oder Gerüste*), super quod in altum enituntur vites, quod amplectuntur flagellis suis; cuius perticae una super alteram altius atque altius ad certa intervalla dispositae atque affixae sunt. *Ridicas* aiunt Latinis tales compages appellari, item *escharas;* unde Francicum *echalas* derivant, quod idem notat; v. Du Cange v. *Eschara*. Sane facile potuerunt tales compages *escharae* dictae fuisse, quia ut in escharis seu cratibus ferreis, quibus focus instruitur in Belgio et alibi, perticae perpendiculariter et parallele ad certa et aequalia intervalla iuxta se decurrunt. *[De bisomis seu loculis, quibus bina corpora prope se locata continebantur, vid. Mabillon. Iter Italic. p. 141.]*

A. 2. [645, 13.] *Κοσμῷ καὶ Εἰρήνῃ*. Harum nulla mentio apud Du Cangium Fam. Byzant. p. 125.

A. 10. [645, 20.] *Μιχαήλ*. Vid. Cedren. p. 513. B. Contin. Theoph. p. 52. fine.

B. 2. [645, 22.] *Κωνσταντῖνος*. Constantini huius, Theophilo nati, nullus scriptorum meminit. Eruit tamen eum Du Cange l. l. p. 133. e numismate quodam, in quo tamen

Digitized by Google

an hic ipse designetur, frater Michaëlis Ebriosi, dubium adhuc est. Potest enim ex eo, quod Michaël ibi seniore vultu, Constantinus iuniore exhibetur, colligi, patrem illum, hunc filium fuisse.

B. 4. [645, 24.] *Μαρία.* De huius arca vid. Cedren. p. 523. B. et Leo Grammat. p. 451. A.

B. 8. [646, 2.] *Θεοδοσίου.* Iunioris nempe, Arcadio et Eudoxia nati; vid. Cedren. p. 334. C. c. f.

B. 10. [646, 5.] *ἄρκτον.* Ita reposui pro *νότον*, quod erat in membranis, flagitante sensu et auctoribus AB. et DC.

C. 4. [646, 9.] *δύστηνον καὶ παμμίαρον.* Habet vocabulum *δύστηνος* hic loci eum significatum, quem Arabum شقي, quod proprie quidem *miserum*, frequenter autem *sceleratum*, *impurum*, *nefandum*, *dirum* et *diris devovendum* hominem notat. Hoc sensu paulo ante habebamus p. 372. D. 2. *τὸ δύστηνον σῶμα* Copronymi; et sic quoque accipi debet apud Cedren. p. 308. A. 1. et apud Euripidem Hercul. Fur. v. 1346. *δύστηνοι λόγοι*, *scelesti sermones* (locus enim correctione non eget), et apud Theocrit. XV. 31., item apud Sophoclem Oed. Tyr. p. 810., ubi *ἄθλια* et *δεινὰ* et *δύστηνα* iungit poëta, et apud Simonidem in Stobaei Florilegio p. 313. ed. Grot.:

> *τὴν δ' ἐκ γαλῆς, δύστηνον, ὀϊζυρὸν γένος,*
> *foeminarum felis indole praeditarum flagitiosum, calamitosum genus,*

quod nempe multas calamitates efficit; et apud Basilium Epist. X. ad Gregor.: *ὅσῳ ἐπὶ τὸ ἀσθενέστερον ὑποῤῥέουσιν αἱ ἐκκλησίαι, τοσοῦτον ἀκμάζουσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων φιλαρχίαι, καὶ εἰς δυστήνους ἀνθρώπους* (perditos, corruptos homines, vel etiam infelicitatem aliis creantes) *οἰκοτρίβων οἰκότριβας, περιέστη νῦν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὄνομα.* Simili modo pro scelerato dicunt *ἀτυχὴς*, *ἄθλιος*, *τάλας*, *ταλαίπωρος*, *οἰκτρὸς*, *ἐλεεινός*. *Ἀτύχημα* pro *scelere* dixit Polybius p. 572. 2. et 636. 11. Insignis locus de *δυστυχὴς* pro *scelerato* Dio Chrysostom. p. 604. B. 8. Polybius in Excerptis Peiresc. p. 53. 13. (1397. 2.) *ἀτυχίαις παλαίειν* dixit pro *nefandis flagitiis vitam et famam maculare* vel *probris contaminari*, ut recte Valesius vertit. Idem ibidem p. 54. 6. (1398. 5.): *εἰ κατ' ἀλήθειαν ὑπῆρχέ τι τοιοῦτον ἀτύχημα περὶ τὸν Δημοχάρην*, *si culpa hac revera laborasset Demochares*, eodem interprete. P. 95. (1424. 1.) proditionem appellat *ἀτυχίαν.* Dinarchus orat. contra Demosthen. p. 42. edit. Gruter. eum appellat *ἀτυχῆ καὶ δωροδόκον*, ubi non satis apte Canterus *infelix* reddit. Debuerat enim *sceleratus.* Epictetus apud Arrianum I. 3. fine et alibi saepissime *ἀτύχη*

Digitized by Google

μα appellat monstrum hominis ob scelera et animi pravitatem. Ἠτυχηκὼς pro ἀσεβὴς est apud Diogen. Laërt. p. 481. 7. ed. Meibom. De voce ἀτυχέστατος pro *sceleratissimo* v. Habert. Pontific. p. 563. Ita usurpatur ἄθλιος in Anthologia p. 30. (n. 164. antepen.) et ταλαίπωρος p. 65. 2., item p. 101. (n. 505. 4.) τλήμων. Ibi enim ὁ τλήμων Ἀθάμας tantundem est atque sequenti carmine v. 6. ὁ ἀσεβής. Ita Euripides Herc. fur. v. 1386. ἄθλιον κύνα, *miserum*, id est infelicis, non invidendae, sed horrendae potius sortis, *canem*, detestandum, exsecrandum canem appellat *Cerberum*, non *absurde plane et ridicule*, ut persuasit sibi et nobis persuadere voluit Piersonus in Verosimilibus p. 229., sed apte et more sui aevi et indole linguae suae. Idem poëta in Electra v. 1161. Clytaemnestram coniugem τάλαιναν appellat, *sceleratam*, qui locus sic legendus est: ὅτι γαμετὰν τάλαιναν ἔσχ' ἀγκαλῶν, *quod in ulnis habuit sceleratam coniugem*; item Polymestor in Hecuba Troianas foeminas, quae ipsi oculos eruerant, ταλαίνας κόρας appellat v. 1063. et versu deinceps proximo καταράτους. Οἰκτρὸς pro *scelerato* est in carmine Ammiani, Anthologiae p. 167. ed. H. St. Adverbium ἐλεεινῶς pro *scelerate*, *impure*, *flagitiose* habet Canonarium Ioannis Monachi (apud Du Cangium Gl. Gr. p. 890. 2.) in his verbis: ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα ἁμαρτία, ἥτις μείζων ἐστὶ μαλακίας, ἐλάττων δὲ ἀῤῥενοκοιτίας, ἥτις ὑπὸ δυῶν ἀνδρῶν ἄνευ θηλείας ἐν τοῖς μηροῖς ἢ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν θηλειῶν ἄνευ ἀνδρὸς ἐλεεινῶς ἀποπληροῦσθαι πέφυκεν. Quid denique vulgatius in sermone nostro, quam formula *ein armer Sünder*, id est *miser peccator*, pro malefico, cui extremum supplicium subeundum est. Haec omnia ex eo manarunt, quod animi pravitas vere infelices homines et commiseratione dignos facit, ut qui et in hac vita scelerum poenas corporis animique tormentis, quae patiuntur, odioque publico luunt, et in altera vita sortem miserrimam experientur.

C. 5. [646, 10.] Ἰουλιανοῦ. Vid. Cedren. loco laudato et Lindenbrog. ad Amm. Marcell. p. 478. In loco Cedreni tollendus asteriscus; nihil enim deest, tantum τις subintelligendum, quod Graeci solent omittere, vel ὁ ἐγγράψας.

C. 9. [646, 13.] τὰ Ἰουστίνου. Est idem atque superius memoratum monasterium foemininum τὰ τῆς Αὐγούστης. Vid. p. 371. B. 1.

D. 2. [646, 17.] χαμοσωρίον. Notanda hic duo, primum, quod librarius more suo ω pro ο posuit. Venit enim vocabulum ab antiquo χαμή (unde antiqua scriptio dativi *XAMAI* pro χαμᾷ adhuc est in usu; scribitur enim χαμαί;) et σορός, *arca mortuaria*, *conditorium*. Deinde ἐν constructum cum

Digitized by Google

genitivo, ut in illo apud Procopium frequentissimo ἐν γειτόνων. V. ad p. 312. A. ult.

D. 5. [646, 19.] γλωσσοκομεῖον. Videtur a λάρνακι differre. Quod colligo e Scr. post Theoph. p. 217. Forte discrepabat et magnitudine et forma.

D. antep. [647, 2.] ἀπόκειται. Post hoc verbum deest nomen Imperatricis, uxoris Mauritii. AB. eam *Constantiam* appellat.

D. pen. [647, 3.] Μαυρικίου. Vid. Du Cange ad Zonar. p. 63. fine, Script. post Theoph. p. 250. A. et Cedren. p. 403. D. fine, apud quem epigramma pro ista aetate non inficetum ita legendum putem:

ἃ δ' ἐγὼ ἡ τριτάλαινα καὶ ἀμφοτέρων βασιλήων
  Τιβερίου θυγάτηρ, Μαυρικίου τε δάμαρ
ἡ πολύπαις βασίλεια, καὶ ἡ δείξασ' ἀλοχείην,
  ὡς ἀγαθὸν τελέθει, καὶ πολυκοιρανίην.
κεῖμαι σὺν τεκέεσσι καὶ ἡμετέρῳ παρακοίτῃ
  δήμου ἀτασθαλίῃ καὶ μανίῃ στρατιῆς.
τῆς Ἑκάβης ἔτλην πολὺ χείρονα, τῆς Ἰοκάστης,
  ναὶ καὶ τῆς Νιόβης. ἔμπνοός εἰμι νέκυς.
εἰ καὶ τὸν γενέταν, τί μάτην τὰ νεογνὰ δ'ἔκτειναν
  ἀνθρώπων κακίης μηδὲν ἐπιστάμενα;
ἡμετέροις πετάλοισι κατάσκιος οὐκέτι Ῥώμη·
  ῥίζα γὰρ ἐκλάσθη Θρηϊκίοις ἀνέμοις.

Sapit hoc carmen vetustatem; alias piguisset describere. Sed vertere Latine non vacat. Saltim id monebo, sensum secundi distichi esse hunc, *numerosae prolis regia mater quae meo exemplo monstravi, quam praeclara res sit non perperisse, non regnasse monarchice.* Si quis nominativum pro accusativo substituere velit, hilum quidem non melius dabit, habebit tamen auctoritatem in Zonara, e quo Bandur. T. I. L. VII. p. 179. exhibuit λοχείη et πολυκοιρανίη cum integro carmine et eius antiqua Latina interpretatione metrica ex Anthologia Pithoeana depromta. V. 9. in εἰ καὶ τὸν γενέταν sub intelligendum a communi et huc trahendum sequens ἔκτειναν, *occiderint genitorem: at quare tandem tam nullo cum fructu parvulos occiderunt, humanae nequitiae imperitos.* [V. Pontan. ad Th. Simocattam p. 483. *Ex Addend.*]

D. ult. [647, 4.] καταφυγή. Est quod Latini dicebant *refugium*, receptaculum interius, absconditum a conspectu; v. Casaub. ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 87. Guther. p. 225. 4. Nos diceremus *der Kreutzgang.*

374. A. 11. [647, 11.] Κυρᾶς Εὐφροσύνης. Monasterium hoc ita fuit appellatum de conditrice sua Euphrosyna, eadem illa, quae paulo post commemorabitur, filia Constantini,

filii Irenae, a matre excoecati et imperio privati; quam Euphrosynam e monasterio in matrimonium duxit Michaël Balbus Imp.

A. pen. [647, 13.] *ὁ τυφλωθεὶς*. Addit AB. (nam DC. hunc articulum non praestat) *παρ' αὐτῆς*.

B. 1. [647, 15.] *Εἰρήνη*. Huius non meminit Du Cange Fam. Byz. p. 127.

B. 7. [647, 19.] *Θεοδώρα*. V. Theophan. p. 408. C.

B. 11. [647, 22.] *λίθον*. Videtur nomen adiectivum excidisse, quod natale solum aut colorem marmoris indicaret. Carent hoc articulo et sequentibus ambo catalogi.

B. 11. [647, 22.] *Πετρωνᾶς*. Est idem ille, qui supra p. 208. C. 9. memoratur.

C. 7. [648, 6.] *Εἰρήνη*. Videtur haec esse, quam Du Cange p. 135. F. B., sed absque nomine, designat in stemmate Theodorae, atque nuptam fuisse Symbatio Logothetae Dromi.

D. 2. [648, 11.] *Παγκαλῶ*. Nomen hoc ignotum Du Cangio l. c. p. 138., adeoque procul dubio caeteris scriptoribus Byzantinis indictum.

D. 8. [648, 16.] *Συμβάτιος*. Marianum quidem, at non hunc Symbatium, habet Du Cange l. c.

375. A. 1. [648, 20.] *Ἀναστασία*. Haec ergo una est quatuor Basilii filiarum, quas Du Cange p. 141. memorat quidem, sed absque nomine. Duas alias in continenti nominat Noster, Annam et Helenam. Tandem in fine capitis Mariam nominat. Habemus ergo nomina omnium quatuor sororum illarum.

A. 9. [649, 2.] *τοῦ μακαρίου*. Praeterrideram hunc locum, ideoque omiseram eum in argumentis illis allegare, quibus demonstratum ivi in praefatione, nonnulla Ceremoniali huic assuta fuisse, ignotum qua manu, vero eius auctore, Constantino Porphyr., Leonis filio, posteriora. *Μακάριος* enim ea certe aetate nonnisi de vita defunctis dicebatur, ut hodie *μακαρίτης* nemo de vivo dicit. Ideoque, quum dictus Constantinus *μακάριος* appelletur, constat eum illo tempore, quum ista scriberentur, in vivis amplius non fuisse. Scio quidem, Olympionicas olim *μακαρίους* fuisse dictos; v. Artemidor. L. V. n. 76.: verum ex illo ipso loco quoque constat, mortuos illa iam aetate eodem nomine laudari consuevisse. Scio quoque Alexandrum Episcopum apud Euseb. Hist. Eccles. L. VI. c. 11. fine Clementem Alexandrinum adhuc vivum *τὸν μακάριον πρεσβύτερον* appellare, et in universum beatos, felices homines adhuc vivos olim *μακαρίους*, vita functos autem *μακαρίτας* fuisse dictos, quod clare ap-

Digitized by Google

paret ex Athenaeo p. 113. E. ult. Sed ille usus vocabuli perrarus est et decimo saeculo p. C. n. iam dudum desierat. Possem nunc in fine huius Mortuarii multos addere Imperatorum tumulos et eorum loca indicare, quos Noster praeteriit. Verum omitto, quia perparum ea sedulitas profutura esset.

B. 2. [649, 8.] *εὐφημουμένη*. Ferri potest et debet in ferreo scriptore dictio perquam dura *εὐφημία εὐφημουμένη*, quamvis leni mutatione refingi possit *ἐκφωνουμένη*. In generali indice capitum huius libri (v. p. 293.) sic concipitur titulus huius capitis: *Εὐφημία ὑπὸ τῶν στρατοπέδων νίκης καὶ θριάμβων ἀγομένων*. Pro *νίκης* erat in membranis *νι-* π *κητϳ*, quod non potest aliud quam *νικητηρίων* esse.

B. 9. [649, 10.] *παρὰ τοῦ στρατοπέδου*. Index modo dictus inserit *λοιποῦ* ante postremam vocem. Perinde est adsit, vel absit. Notat autem in ea positione non id, quod solet, *reliquus*, sed *omnis*. *Παρὰ τοῦ λοιποῦ στρατοπέδου* idem est atque *παρὰ παντὸς τοῦ στρατοπέδου*. Sic usurpant Arabes quoque suum سائر *reliquus*, pro *totus*, exemplo a Graecis sumto.

375. D. pen. [650, 13.] *βασιλείαν*. Et reliqua uncis inclusa e sequentibus addidi; membranis enim deerant.

376. A. 1. [650, 14.] *Σάρδων*. Ergo etiam in aula CPtana peculiare corpus excubitorum vel protectorum vel apparitorum et cursorum aulicorum de gente Sarda confectum habebatur, ut hoc ex loco intelligitur. Pontifices Romani certe iam octavo saeculo Sardos habebant corporis custodes et ministros, ut ex Anastasio constat; quemadmodum adhuc hodie habent. Verba Bibliothecarii sunt in Nicolao I.: *quod etiam per domesticos suos de genere Sardos agnovit*.

A. 3. [650, 15.] *Χριστὸς νικᾷ, Χριστὸς βασιλεύει*. Haec est illa formula in nummis et imaginibus regum Francorum occurrens, *Christus vincit*, *Christus regnat*, *Christus imperat*. Quod Latini per duo, *regnat* et *imperat* explicabant, id contractum in breve *βασιλεύει* Graeci praestabant. Formulam *Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ* monachi Graecorum in illa sui camelaucii appendice, quam *περιστερὰν* appellabant, item nonnulli in suis scapularibus intextam gerunt, teste La Croix Etat présent de l'Eglise Grecque p. 86.

C. 5. [651, 13.] *θεολέστου*. Videntur Arabes a Graecis morem assumsisse, urbium, quibus favent, nomina bonis votis prosequendi, contra vero quas odio habent, earum memoriae male imprecandi, eoque animum suum significandi. Sic

Digitized by Google

saepe addunt nominibus urbium, ubi lucem primam adspexerunt, aut in quibus degunt, aut quas alio nomine venerantur المحروسة, المحفوظة, المنصورة, *quam deus custodiat, protegat*, ἡ θεοφύλακτος; contra الملعونة, ἡ θεόλεστος, *quam deus perdat*. A Cretensibus autem Saracenis male vexatos fuisse Graecos apparet e Luitprandi Historia p. 426. b. c. f., ubi ait: *habent Byzantini a meridie illam vicinam nimisque sibi invisam Cretam.*

C. 6. [651, 15.] *Κρήτης*. De hac expeditione memorat Leo Grammatic. p. 484. sqq. Script. post Theophan. p. 226. sqq. Du Cange ad Zonar. p. 97.

D. 3. [651, 19.] *διπλοῦς*. Puto esse homines vicarios, qui exigente necessitate in aliorum decedentium locum succedere possint.

377. D. 4. [654, 1.] *Μαρδαϊτῶν*. Sunt gemini Mardaitae, orientales et occidentales. Illi erant veteres Pisidae et Pamphyli, et habitabant circa Attaliam in themate Cibyrrhaeotarum. Inde traducta pars eorum deponebatur in Thessalia et Macedonia et per insulas Aegaei maris spargebantur. Hi dicti fuerunt occidentales. Heraclius eos suo tempore in montem Libanum et Palaestinam mittebat, ut Saracenos ibi vexarent et reprimerent. Quod egregie fecerunt, totum tractum a Nigro monte, hoc est ab Antiochia inde et finibus Ciliciae, usque ad Urbem sanctam excursionibus et depraedationibus infestantes. E vicinia Saracenorum videntur nomen accepisse. Cl. Assemannus certe Bibl. Or. T. I. p. 502. id derivat a مرد, *Marada, rebellis, ferox, indomitus fuit.* Non improbabilis ea etymologia est. Possit quoque vel a رد, vel a راد, derivari. Scilicet a priori est in participio VIII. coniugationis مرتد, *Murtadd* et المرتدة, *al Murtaddah* sunt *apostatae, relapsi, haeretici.* Forte sunt hi *Murdaitae* iidem cum Paulicianis, haereticis, qui ex Armenia et Asia in Thraciam a Copronymo traducti et circa Philippopolin depositi fuerunt. Si vero a راد repetas, significabit المرتادة, *al Murtadah*, homines, qui ad quaerendum id, quod appetunt et quo indigent, exeunt et oberrant. Erant enim hi Murdaitae magis subitis in agros hostiles incursionibus, agendis praedis, locandis insidiis, quam pugnae statariae utiles, husaris nostris similes. In omni certe historia ut feri, crudeles homines describuntur. Cedrenus p. 451. C. 6. laudat eorum dexteritatem ex insidiis hostes obruendi: *δίκην Μαρδαϊτῶν κρυπτόμενοι οἱ Ῥωμαῖοι ἐξαίφνης τούτοις ἐπιῤῥίπτοντες.* ارتاد notat pabulatum vel aquatum exire, vel quaesitum, ubi aqua, ubi pabulum, ubi in universum victui necessaria sint, eoque, saltim

Digitized by Google

quodammodo, conveniebant cum praecursoribus exercitus, τοῖς προδρόμοις, ut Noster appellat in Tactico. *Μουρτάται* appellantur a Codino Offic. II. n. 65. et V. n. 87.; v. Du Cange v. *Μυρταΐτης*, ubi vir doctissimus et de his litteris optime meritus nonnulla habet, quae ipsi ut orientalium litterarum haud perito facile condones; ut est illud de *μυρσαΐτης*, quod non dignitatis, sed proprium hominis nomen est. مير سعيد, *Mir* [vel *Emir*, nam illud huius est compendiosa vulgaris pronuntiatio] *Saïd*. Adhuc notandum, e Nostri p. 382. D. 6. apparere, occidentales Mardaitas, ut in provinciis maritimis depositos, nautas potissimum et remiges et piratas fuisse.

D. 5. [654, 2.] *σὺν ἀρχόντων.* Frequenter iungit Noster ἐν et σὺν genitivis. Paulo post habemus quoque *συνάρχοντες* in nominativo, tanquam si una vox esset. Procopius Hoeschelii p. 127. ult. *ξὺν φυλακῶν.* Et in veteri inscriptione apud Pocokium p. 50. 14.:

Περσεφόνη πρόπολον σφετερὴν εἰς ἤγαγεν αὐλὴν
πατρὶ σὺν αἰνογόου μητέρος, Ἀβλαβίῳ

Proserpina suam in aulam induxit [hanc puellam], *ut esset ministra patri suo Ablabio et moestissimae matri.*

379. A. 3. [656, 7.] *προχρέον.* Quid *πρόχρεον* sit, non exputo, neque invenio, qui doceat. Fuitne quod nos dicimus *Handgeld*, *Angeld*, *Vorschuss*, *avance d'argent*, nummorum summa, quae militi in bellum ituro in mensem unum alterumve ante debitum terminum solvebatur, ut sibi arma, victum et alia necessaria expeditioni comparare posset?

B. ult. [657, 4.] *γαλαίας.* Est vox Arabica خلية, de quo dixi ad Taraphae Moallacam p. 48. Commodum hic exponendus venit locus Continuatoris Constantiniani p. 122. Script. post Theophan., ubi tria navium genera nominantur, *κουμβάρια*, *γαλέαι* et *σατοῦραι.* Nisi malis *cumbarias* a *γόμος* derivare (*κούμβος*, *κόμβος* et *γόμος* idem esse alibi dixi, et valeret tunc vocabulum idem atque *onerariae naves*), possit ab Arabico كبار, *Cubar*, derivari, id est *naves grandes*, primi ordinis, maximae formae. *Γαλέαι* sunt, ut patet, nostrae *galeres* et *galeones*. De *σατοῦραι* tandem non constat, itane recte, an rectius *σακτοῦραι* scribatur, ut apud Scriptorem Vitae Basilii Macedonis p. 185. A. legitur. Si posterius praeferas, nihil different nominis quidem significatione a *ταῖς κουμβαρίαις* seu *onerariis*, si ita velis. Nam *σακτοῦραι* essent pro *σακτωρίαι*, a *σάττειν*, *offercire.* Mihi tamen melior videtur altera lectio *σατοῦραι* vel certe *σκατοῦραι*, eaque pariter Arabica vox esse. Significat nempe شطر *dimidiam* rei cuiusque *partem.* Ergo شطور naves *dimidiae* sint, quae

Digitized by Google

ad cumbarias seu grandes naves habeant rationem dimidiam. Neque haec sola sunt vocabula nautica Arabica Graeca civitate donata. Sunt et alia, ut e. c. *Ταριτ* طريد, *velox* navis, quasi dicas *venatrix*, ut Batavi appellant suas *Iagden*. Unde autem tot Arabica vocabula in Graecum sermonem se penetrarunt, quum Graeci multis saeculis ante Saracenos navigationem excoluerint, et medio quoque aevo, si non plus, certe non minus quam Saraceni Andalusii, Afri, Cretenses, Aegyptii, Syri naves et praelia atque itinera maritima exercuerint, ideoque navium haec genera dudum ante Saracenos habuerint, eorumque cum ipsis nomina. Quis hoc dicat? Mira res est linguarum mutatio. Ut res omnes, ita dialecti quoque certo stabilique loco non manent, sed mutantur in dies, ut homines. Vicinitas gentium et consuetudo et studium novandi homini innatum multum in sermonem quoque valent. V. ad p. 380. B.

C. 8. [657, 10.] *τὰ Στόμια.* Sic reddidit vocem Arabicam ثغور *Thogur* vel *Tsogur*, quae loca omnia patentia, hiantia, aditum aliquo concedentia et in specie confinia Syriae et Ciliciae, olim Pylas dictas, significat. Forte haec est illa *regio limitaneorum*, cuius ex Actis SS. Sergii et Bacchi mentionem facit Ortelius Thes. Geogr. v. *Barbalesus*. Scilicet Arabes tractum Ciliciae et Syriae et Armeniae conterminum duas in provincias dividunt, unum العواصم, *al Awasem*, *loca munita*, *les barrières*, et الثغور, *loca hosti exposita et obnoxia*; ثغر est *omnis hiatus*, praecipue *oris*, item fenestra quaevis. Non consentiunt auctores in figendis harum provinciarum limitibus et saepe ambas confundunt. Ut Nasiroddin Thusensis et Ulug Beig in tabulis Geographicis (T. III. Geograph. minor. Hudsoni p. 93. et 125.) metropolin Tsogur seu *τῶν Στομίων* faciunt Antiochiam. Contra vero eandem urbem metropolin provinciae Alawasem facit Abulfeda, cuius in prolegomenis ad Tab. VI. haec sunt verba [Ed. Lips. 1786. p. 26.]: ومن الاماكن المشهورة بالشام العواصم قال ابن حوقل واما العواصم فاسم لناحية وليس موضعا بعينه يسمى العواصم وقصبتها انطاكية وعد ابن خردادبه العواصم فكثرها وجعل منها كورة منبج وكورة تيزين — [omiss. وبالس] والرصافة — وعد منها ايضا اقليم شيزر وافامية ومعرة النعمان [in imp. واقليم معرة] etc. *Ad loca Syriae celebria pertinet quoque al Awasem; id nomen, ut monet Ibn Haucal, non uni loco proprium, sed provinciae commune est. cuius capitalis est Antiochia. Ibn Chardadeba multas numerat Awasem et huc refert curas* [hoc est *curatorias*, *praefe-*

Digitized by Google

ras] *Mambeg*, *Tizin*, *Risapa*, — *Saizar*, *Apamea*, *Marrah Nomani* etc. Paulo post [p. 30.] de Tsogur haec habet: الثغر — اسم لكل موضع يكون فى وجه العدو فثغور الشام كانت طرسوس وادنه وما معها فاستولى عليها الارمن وكذلك كان فى بلاد ماوراء النهر بلاد تسمى الثغور فاستولى عليها الكفار وكذلك كان بالاندلس وغيرها قال الثغور هى التى دون جبل اللكام ثم قال وهى من قرب بلد الروم على مرحلة فقد جعل ملطية من الثغور الجزرية. *Tsagr est nomen omnis loci, qui est in vultu hostis* [in quem primum incurrit tuae ditionis aggressor]. *Ad Tsogur Syriae pertinebant olim Adena et Tarsus et vicinus ager, quem Armeni* [Christiani] *hodie tenent. Sunt alibi quoque Tsogur seu στόμια. Ut in Transoxana sunt Tsogur, nunc idololatris parentia; item in Andalusia. Idem auctor eo nomine appellat quidquid citra montem Locam* [Taurum] *est et in ditionem Romanorum* [seu Graecorum] *usque ad diei iter procurrit. Ibn Chordadebah Malatiam ad Tsogur Mesopotamiae refert* etc. Primus quis fuerit huius appellationis auctor, Graeci an Arabes, quis dicat? [Sind es denn etwan die Mordätschen, die in der Gegend von Croatien noch heutzutage wohnen? *Ex Addend.*]

C. ult. [657, 14.] *μεναύλια.* Est vox Latina *venabula*; *βεναύλια* primum et dein corrupte *μεναύλια* scripserunt, solenni confusione litterarum *β* et *μ*.

D. 1. [657, 15.] *Κριτὴς Ἑλλάδος.* Est idem qui *δικαστὴς Ἑλλήνων* apud Cedren. p. 755. D. Goaro ibi non consentio. Videtur horum iudicum fuisse non tantum, ut lites componerent, sed etiam tributa cogerent. Colligo ex Cedreno p. 757. D. 8. 9. Iudicem Graeciae *τὴν πραιτωρίαν ἀρχὴν ἔχοντα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς τοῦ Πέλοπος εὖ τὰ ἐκεῖ διαθησόμενον καὶ τὰς τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν* [nempe incolarum Helladis et Peloponnesi] *διαλυσόμενον ἔριδας* appellat Nicetas p. 31. B. 3. Tales iudices *κριταὶ θεματικοὶ* appellabantur, quod Leunclav. Nov. Const. Porph. p. 233. ed. Meurs. vertit *iudices delegati*, Guther. p. 442. *pedanei.* Idem Leuncl. ibid. p. 226. *κριτὰς μαθηματικοὺς* vertit *cognitores.* Sed f. leg. *θεματικοὶ* pro *μαθηματικοί.* *Κριτὴς δρόμου* fuit ex mente Goari ad Codin. p. 27. n. 27. iudex et cognitor litium circenses inter factiones nascentium. Nam *δρόμος* etiam circum notat. Forte tamen rectius credatur ille fuisse, qui causas cursus publici et evectionum cognosceret. *Κριτὴς φοσσάτου*, iudex castrensis, qui militum lites dirimit; vid. Goar. ibid. p. 31. n. 52. et 67. n. 72. *Κριτὴν τοῦ βήλου* idem habet

Digitized by Google

p. 38. n. 3. et 44. n. 19. Indicem navium imperialium dromadariarum memorat Constant. Porph. de administrando imperio p. 140. *[Σπαθαροκανδιδάτος καὶ κριτὴς Script. post Theoph. p. 294.]* Dubium, qualis κριτὴς hic fuerit, quum expressum non sit.

D. 5. [657, 17.] Χρήπου. Id est Euripi vel Euboeae. Natum id ab Arabibus. Hi quum Graecorum pronuntiationem *Efripos* in suos libros reciperent, scribebant primo ايفريبوس. Deinde sequentes, qui in voce praesertim barbara discrimen inter litteras paene similes ف et غ non agnoscebant, efferebant et scribebant ايغريبوس, *Egripus*, unde tandem corruptius Χρήπος, *Chripus* et *Negroponte* fecerunt. Pari modo corruperunt Arabes in sermone suo Graecam vocem *geographia*. Quam quum priores recte exararent جغرافيا *Giagrafia*, posteriores inde effecerunt جفرافيا, *Giafrafia*. Vel etiam ab ipsis Graecis hoc est petendum, qui υ et γ permutant. Pro Εὔριπος dixerunt υρίπος et pro hoc γρίπος et tandem Χρίπος. Ita εὔλύτωσον (vel εὔλύτρωσον) pro ἐκλύτρωσον, ἔκλυσον, *exsolve*, est apud Malal. T. II. p. 95. med. Persaepe occurrit διευκρίνειν pro διεκκρίνειν; εὔπετρος pro ἔκπετρος, *e lapide factum*, est in Anthol. p. 438. n. 2380. 8. Ita alibi observavi, vocem εὐλογία apud Graecum interpretem Rhasis esse positam pro ἐκφλογία; positum nempe εὖ fuit pro ἐκ, et ob concursum duarum litterarum υ et φ, quas Graeci paene eodem modo efferunt, omissa fuit una, φ, hinc natum εὐλογία pro ἐκφλογία.

380. A. 6. [658, 4.] κατὰ πλήρης. Ita passim librarius pro καταπλήρη, ut κατάπλεων. Saepe κατὰ in compositione *perfectionem* et *plenitudinem* notat, et ut ita dicam *totalitatem*; v. ad p. 270. C. 6.

A. 6. [658, 5.] ὡσχολάριοι. Ita M. Sed leg. οἱ σχολάριοι.

A. 8. [658, 6.] ἐλλιπεῖς. Coniicio, dictionis huius sensum esse *qui autem rogam non acceperint* aut *non accipiant*.

A. 10. [658, 7.] ἐκθέσεως τῶν μονοπροσώπων. Videtur esse index eorum, qui soli pro se, non combinati cum aliis σύνδυο aut συντρεῖς, sed seorsim militant, et quot eorum quisque equos in militiam praestare debeat.

A. ult. [658, 10.] χριθοῦ. Vel potius χριθαρίου. Membranae dabant χρι^θ per compendium.

B. 2. [658, 11.] παξαματίου. V. Lindenbrog. et Vales. ad Amm. Marcell. p. 185. B.

B. 6. [658, 14.] ἔχει. Id est ἔχῃ. Sic nempe solet librarius noster. Subintelligitur autem, e sequentibus huc trahendus, protonotarius Thracesiorum thematis.

Digitized by Google

B. 6. [658, 14.] *Φύγελα*. Scribitur *Pygela* et *Phygela* et *Phygella*. Est urbs thematis Thracesiorum seu Ioniae. Traiectus illinc est in Cretam; v. Ortelii Thesaur. Geogr. v. *Pygela* et *Phygela* et Ricaut de l'Eglise Grecque p. 50.

B. 6. [658, 14.] *σακκία*. Res ipsa loquitur, pro hac voce substituendum esse *καρφία*, quod in Latinis reddidi.

B. penult. [658, 19.] *πάθνας*. Id est *φάτνας*. Novi Graeci saepissime *π* et *φ* promiscue habent. Potest vox proprio significatu accipi et *praesepia* notare; aderat enim huic expeditioni equitatus quoque. Potest tamen etiam *foros* notare et *armaria*, vasis ibi reponendis.

C. 3. [658, 22.] *κοινοστομαῖο*. Id est *κοινοστομαῖον*. Valde fluctuavi ad hanc vocem nescius rectae rationis interpretandi. Fuit quum credens *οι* pro *υ* positum fuisse, verterem *canum rostris similium*. Quod quum deinceps videretur prorsus improbabile, assumsi aliud quid, magis, ne vacuum locum sinerem, quam persuasione, sic vertendum esse.

C. 9. [659, 5.] *γερακαραίας*. Inesse huic voci aliquid de *γέραξ* vel *ἱέραξ*, *accipiter*, *falco*, video; non autem quid ipsa vox sibi velit.

D. 4. [659, 10.] *καλὸν ὄρος*. Ubi situm fuerit hoc *Calon Oros* seu *Mons pulcher*, non novi, neque invenio.

381. A. 1. [659, 17.] *Κορφιτιάνους*. Quid Corfitiani mihi videantur fuisse, exposui in ipsa interpretatione. Viderint alii, quam recte coniectaverim. Nunc tantummodo etymologiam nominis *Corfiz* addam, quo hodie insulam olim Corcyram dictam appellant. Scilicet habet novum nomen insula a promontorio *Κορυφῷ*, unde contracte factum *Corphos* et *Corphiz* et *Corphu*. Illius promontorii mentio fit apud Nicetam p. 38. A.

A. 6. [659, 21] *παρακώπιον*. Videtur remus vicarius esse, fracto aut amisso substituendus. In M. erat *παρακω*.

A. 8. [660, 1.] *τριβολίων*. Tribulorum seu muricum in bellis usitatorum accuratam memini me legisse descriptionem in Procopii historia, Gothica ni fallor, sed locum non annotavi; vid ad p. 389. A. ult.

A. 10. [660, 3.] *περσυνῶν*. Ita est in M. Forte novi Graeci sic enuntiant pro *περυσινῶν*.

B. 1. [660, 7.] *τῶν αὐτῶν*. Forte *τῶν ἀστῶν*. Id certe in Latinis expressi; at solent ambae voces a librariis permutari, ut monstravit doct. Io. Piersonus Verosimil. L. I. 3. p. 57.

B. ult. [660, 14.] *ἰνδ. η'*. Incidit in A. C. 935., qua tamen in temporis nota subesse videtur error, ut e dicendis ad titulum proximum constabit. Romanus non Iunior, sed Lecapenus intelligitur.

C. 2. [660, 16.] *βασιλοπλόϊμα*. Vel etiam, si quis malit,

Digitized by Google

βασιλοπλοΐμου. In M. est *βασιλοπλοϳ.* Apographum dederat *βασιλικοπλοϳ.*

C. 4. [660, 18.] *καράβια.* Sunt navigia minora, quae maioribus inserviunt. Tale navigium designat vox Arabica قارب, unde haec orta; v. Du Cange v. *Carabus.* Non confundenda species haec cum altera navium specie غراب, *Gorab* seu *corvus* dicta, unde Latini sua *golabia* nominarunt; vid. Caffari Annales Genuenses T. VI. Scr. Rer. Ital. Murat. p. 261. et Du Cange v. *Golafri.*

C. 9. [660, 20.] *Χαρακιωτῶν.* Videntur iidem esse atque *οἱ Χαρακηνοὶ*, *milites gregarii*, qui destinati sunt expeditionibus bellicis, et ut in vallo, *τῷ χάρακι*, versentur.

D. 2. [661, 3.] *Μουσουλινοί.* Videntur esse Arabes aut Turci ex provincia Musulensi seu e Mesopotamia bello capti et abducti.

D. 3. [661, 4.] *Τοῦρκοι.* Sunt qui hodie Hungari dicuntur. Nam hodierna Hungaria olim Turcia audiebat.

D. 4. [661, 5.] *βουλῆς.* Non dubito, me recte expressisse compendium scripturae, quod in membranis erat, *βουλϳ.* Nos tales *voluntarios* appellamus, Arabes متطوعة, *Mutathawwaah.*

D. 7. [661, 7.] *Ἠτταλίας.* Vocabulum Italiae strictiore sensu hic sumendum est, quo nempe sumi eo saeculo solebat. Italiam enim medio aevo appellabant id, quod hodie Lombardiam dicimus, olim Galliam Cisalpinam dicebant. De illo vocabuli significatu egit Muratorius praefat. ad Acta Translationis S. Geminiani T. VI. Scr. Rerum Italicar. Veteres contra Italiam appellabant, quae alias magna Graecia audiebat, hodie regnum Neapolitanum dicitur. Artemidorus p. 26. lin. 31., ubi Pialia, ludos ab Imp. M. Antonino Pio in honorem Adriani Imp. celebrata ait *ἐν Ἰταλίᾳ*, designans Puteolos. Polybius p. 30. fine ed. Gron. *Italiam* pro *Iapygia* nominat; et sic alii saepius. Rex ille Italiae, ad quem Romanus legationem misit, fuit Hugo, qui legatos ad Romanum miserat, auxiliumque ab eo contra Saracenos Italiam vastantes rogaverat. Mittebat ipsi Romanus suppetias, sed ea conditione, ut regulos Campaniae Longobardos, Landulphum et Adenulphum, Capuae et Beneventi principes, item Gaimarium et Gaiferium (nostro hodierno scribendi more *Waimar* et *Waifer*, aut, quod idem est, *Waibel*), Salerni dominos, in ordinem cogeret, et ad agnoscendam CPtani Imperatoris maiestatem adigeret. In historiam et chronologiam illorum principum admodum intricatam me non immitto; sed conferre iubeo Camilli Peregrini histor. principum Longobardorum, quam Muratorius T. II. Scriptorum rerum Italiae inseruit. De legatione Hugonis ad Romanum, quam pa-

Digitized by Google

ter Luitprandi obiit, conferre iuvabit dicti Luitprandi histor. L. III. cap. 5. Legationis eius finis forte fuit, ut Romano a se occupatum Italiae regnum significaret, quod A. 926. suscepit, id est indictione XV. aut I., et ut societatem belli cum eo iniret. Regnum enim, ut novum, nondum compositum tum erat, habuitque illud nunquam fere satis pacatum. Incidit haec prima legatio in A. C. 927. Respondebat huic Hugonis ad se legationi Romanus hac ipsa hic commemorata, ut videtur, aut alia paulo antiquiore legatione. Id enim exacte definire non licet. Quotiescunque tandem ultro citroque commeaverint legati, certum hoc est, Romanum Imp. studuisse Hugonem ad partes suas pertrahere, cumque sollicitasse, ut iunctis Italicis suis copiis cum Graecis rebelles regulos Longobardici sanguinis in ordinem cogeret. Nam anno 933. Beneventanus, a Theobaldo, Hugonis affini, Spoleti et Camertis marchione, adiutus, gravi clade Graecos afficiebat et captos omnes Graecos per ludibrium castratos domum remittebat. Videtur Hugo ea lege Romano annuisse et operam socialem praestitisse, ut Bertha, spuria sua filia, Romano iuniori, senioris e filia nepoti, tum admodum infanti adhuc, aliquando matrimonio iungeretur; et sic factum, ut Campania Graecum ad ius rediret. Intelligitur hoc e Luitprando, cuius in libello de legatione sua ad Nicephorum Phocam haec leguntur verba: *terram* (ita obiurgabat Luitprandus, se teste, Nicephorum p. 480.), *quam imperii tui esse narras, gens incola et lingua Italici regni esse declarat* [adeoque ad Graecum ius nihil quidquam pertinere. De Neapolitano regno controversia est.] *Landulphus, Beneventanorum et Capuanorum princeps, septennio potestative eam sibi subiugavit* [id est usurpavit per tyrannidem, possedit de facto, ut aiunt, non de iure] *ut a servitutis eius seu successorum suorum iugo usque ad praesens non exiret* [id est non exiisset. Ergo redierat Campania tum ad Graecos.], *si non immensa data pecunia Romanus Imperator nostri regis Hugonis amicitiam emeret* [id est *emisset*]. *Et haec caussa fuit, quod nepoti suo et aequivoco* [Romano iuniori puta] *eiusdem Hugonis spuriam coniugio copulavit.* Antequam autem id fieret, mittebat Hugo aliam legationem CPlin, circa A. 939. ferme, qua auxilium a Graeco Imperatore adversus Saracenos Fraxinetum insidentes rogabat; et Romanus mittebat ipsi copias, quarum ope A. 941. Saraceni illi Fraxineto depulsi fuerunt. Legationis huius meminit Luitprandus Hist. V. 4.

382. A. 2. [661, 9.] *Λανδούφον.* Ita est in M., ne quis vitium typorum reputet.

A. 4. [661, 10.] *ἀποστατήσαντας.* Quibus legibus Beneventani et Salernitani illi principes tenuerint suos principatus a Graecis Imperatoribus, patet ex charta veteri Waimarii

Digitized by Google

apud Muratorium T. I. Ant. Ital. p. 181., ubi sic iacet: *declaro ego Waimarius, princeps et Imperialis patricius, quia concessum est mihi a sanctissimis et piissimis Imperatoribus Leone et Alexandro per berbum* (διὰ λόγου, vid ad p. 408.) *et fermissimum praeceptum bulla aurea sigillatum integram sortem Benebentane probincie — ut liceret me exinde facere omnia, quod voluero, sicut antecessores mei omnes principes fecerunt* etc. De potentia eorum latius ibi disputat Muratorius, qui tamen eos vasallos Imperatorum Graecorum fuisse non negat, quia nempe titulum *Anthypati et Patricii* gesserunt. De casu hoc exstat insignis inscriptio Tarenti, a Muratorio Thesaur. T. I. p. 468. edita, quam cum hactenus disputatis conferri velim:

ΡΩΜΑΝΩΣ ΒΑCΙΛΕΥΣ ΡΩΜΑΙΩΝ
ΚΡΑΤΙSΤΟS ΜΕΤΑ ΔΕΔΑΜΑCΜΕΝΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΑΠΟSΤΑΤΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΤΗS
ΚΑΛΑΒΡΙΑS ΘΟΡΥΒΩΔΗS ΕΠΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟS
ΚΟΝSΤΑΝΤΙΝΟS CΙΝ ΤΩΝ CΑΡΡΑΚΕΝΩΝ
ΒΟΗΘΕΙΑΤΟ ΝΕΟΝ ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΠΟΛΕΙ
ΤΑΡΑΝΤΩ ΕΚ ΘΕΜΕΛΙΩΝ ΚΕΚΕΛΕΥΚΕ ΟΙΚΟΔΟ-
ΜΕΙΝ.

A. 5. [661, 11.] *Λαγοβαρδίας*. Quando thema Langobardiae nominant Graeci, intelligunt eam regni Italici seu Langobardiae partem, quae ad ipsos adhuc tum spectabat, alias *minorem Langobardiam* dictam. »Fuit Graecis in more, ducatus Beneventani partem ac praecipue Apuliam *Longobardiae minoris* vocabulo peculiari designare.« Verba sunt Cl. Muratorii T. I. Ant. Ital. p. 72., quem conferri velim, et Angelum de Nuce ad Chronic. Cassin. l. 49., ubi inter alia haec habet. »In Historia Miscellanea l. 23. Ioannes Sacellarius et Logotheta missus legitur in Longobardiam, una cum Adelgiso *dudum maioris Longobardiae rege.*' Nimirum ut intelligamus, duplicem fuisse Longobardiam, alteram, quae fuit Longobardorum regnum, et idcirco *maior*, alteram, quae duci paruit Beneventano.« Adscribam quoque verba Carusii ad Excerpta ex Annae Comnenae Alexiade T. II. Biblioth. Siculae p. 1156. Sunt autem haec. »Longobardiae nomen olim tam late patuit, ut universa Italia hoc vocabulo intelligeretur. Charta Caroli M. pro divisione imperii: *Italia vero, quae et Longobardia dicitur* etc. Postmodum Graecis ea potissimum pars, quae in Calabria et Apulia eorum imperio paruit. Sic in Themat. Constant. Porphyr. L. II. c. 11. Demum Aemilia et Liguria hoc nomine appellatur ab Alberto Mussato L. VI. de Gestis Henrici VII. c. 14.« Videatur itaque utraque Lombardia a Lombardis nomen accepisse. Ve-

Digitized by Google

rum res secus habet. De Longobardis solummodo appellata est Gallia Cisalpina, quae hodienum adhuc nobis Germanis *die Lombardey* audit, olim Longobardiae regnum et Longobardia minor. Verum alterius Longobardiae minoris, Calabriam et Apuliam complexae, nomen ab Arabibus repetendum est. Habent illi vocem بر, *Barr*, quae terram continentem, in specie maritimam, *riperiam*, notat. Sic *barr al Adwah* appellant continentem Africae, qua traiectus fit in Hispaniam. Rodericus Toletanus Hist. Arab. c. 15. *promontoria transductiva* reddidit. *Al Barr at Thawil, longam barram* seu *longam riperiam* aut *continentem* appellant totum tractum Italiae a freto Siculo usque ad clisuras Genuae et confinia Franciae. Lombardiam autem proprie dictam, in qua Mediolanum est, اللانبردية, *al Lambardiam*, et اللونبردية, *al Lombardiam* appellabant. Vocem *Barrae* ab ipsis non Hispani tantum, sed et Franci et Itali assumserunt. Aimoin. Continuat. L. V. c. 22.: *Saraceni de Barra* [id est Africa] *egredientes et hostem Ludovici post tergum sequentes*. Cf. Abulf. Ann. T. V. p. 147. seqq. [De differentia Lombardiae et Langobardiae, item de maiore et minore Lombardia, illa Gallia Padana, hac ducatu Beneventano, disputat anonymus quidam Monachus Cassinensis in notis ad Morenae historiam Landi p. 1130. Tomi VI. Script. Rer. Ital. Murat. Expendatur locus Nili Doxopatrii de quinque patriarchatibus: *ἐπεὶ γὰρ τὸ Δουκάτον πάσης Λογγιβαρδίας, τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος οὔσης, ἦν ὑπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντινουπόλεως.* Ergone magna Graecia erat patria Hellenum, et proprie olim, ante Romam conditam, Hellas dicta, unde traiecti in Graeciam Hellenes huic regioni nomen suum imposuerunt? *Ex Addend.*]

A. penult. [661, 13.] *ὀνυχίτου*. Vel *ὀνυχιτινὸν*. M. *ὀνυχι*$^{\tau}$

A. penult. [661, 14.] *ὑέλια κλεο*$^{\pi\tau}$. Extricare hoc compendium scripturae non valui. In Latinis ut aliquid darem non prorsus alienum, dedi Heliopolitana. Saepe *K* et *H* a librariis permutari, demonstro ad p. 439. B. 1., et in nostris membranis ambae litterae tam gemellis erant modis exaratae, ut ovum ovo similius esse nequeat. De vitro in tractu Tripolis Palaestinae et Baalbeki seu Heliopolis et apud Byblum ex arena fluvii Byblini mire candida et pellucida factitato, et veteres, ut Plinius, et recentiores Itinerarii ad unum paene omnes memorant. In compendio quoque *πτ* latere *πολιτάνα*, vix est dubium. In M. erat sic scriptum *ὐλεο*$^{\pi\tau}$. Unde etiamsi velles *κλεοπατρικὰ* efficere, mihi quidem de vitris Cleopatricis non constat.

Digitized by Google

A. ult. [661, 14.] *ἀλειπτά.* Debuerunt ergo haec aleipta bursulis aut pyxidibus e. c. stanneis inclusa fuisse, quia numerabantur. Inter alia dona, quae Alexius Comnenus Henrico V. mittebat, est quoque *opobalsamum.* Dignus est locus Annae, qui totus apponatur. Pag. 94. fine ait epistola ibi integra inserta: *τῇ μέντοι εὐγενείᾳ σου νῦν ἀπεστάλησαν δεξιωμάτων ἕνεκεν ἐγκόλπιον χρυσοῦν μετὰ μαργαριταρίων, θήκη διάχρυσος ἔχουσα τμήματα ἔνδον διαφόρων ἁγίων, ὧν ἕκαστος διὰ τῶν ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν ἐντεθέντος χαρτίου γνωρίζεται, misimus nobilitati tuae* [semper eo vocabulo Graecus Imperator in illa epistola Germanicum compellat] *amicitiae et bonae voluntatis ergo, insinuale aureum* [pyxidem in sinu gestabilem] *margaritis obsitum, pyxidem auream habentem in se diversorum reliquias sanctorum, quos inscriptum pergameno, quod unumquodque fragmentum involvit, nomen significat, καυκίον σαρδωνύχιον, patina e sardonyche, καὶ ἐμπότης κρύος, poculum crystallinum, ἀστροπέλεκυν δεδεμένον μετὰ χρυσαφίου καὶ ὀποβάλσαμον.* Quid in his sit *ἀστροπέλεκυς*, fatetur Du Cange ad h. l. se ignorare. Quid si lapidem ceraunium significet, genus gemmae rutilantis, ignitae, de quibus Tertullianus apud Salmas. Exerc. Plin. (ubi de ceranniis plura): *Ceranniis gemmis non ideo substantia ignita est, quod coruscent rutilato rubore.* Forte capsula pro opobalsamo condendo fuit e tali gemma. Traductus hic mos species odoratas dono mittendi cum ipsis speciebus procul dubio ex oriente venit, ubi missitata inter principes viros inter alia dona muscum, ambram et agalloctum tradunt historiae. Abulfeda ad An. 255. [Chr. 869.] de Iacobo, filio Laitschi, Soffarida narrat, eum, occupata Perside, inter dona, quibus et victoriam nuntiaret, et obsequium atque clientelam Chalifae deferret, huic misisse *decem falcones candidos et centum globos* (vel *bursas*) *musci* كتب الى الخليفة بطاعته واهدى له هدية جليلة منهـا عشرة بزاة بيض ومائة من المسك. Locum hunc sic vertit Teixeira [Relaciones d'el Origen etc. de los Reyes de Persia etc. Amberes, 1610. 8. p. 248.] e suo Khondemiro paulo aliter tradente: *veynte falcones — dies blancos y dies de diversas colores y* 200. *manos de Almiscar muy puro que son* 450 *libras; y esto con los falcones mandó de presente al Kalefáh de Bagadad.* Renaudot. p. 538. Histor. Patriarch. Alexandr. inter dona a Saladino ad Nuroddinum missa refert *ambarae fragmenta duo magna, alterum viginti, alterum triginta librarum.* Gynaeconitides nempe principum orientalium talia appetunt, et stupeas diffidasque fere legens, quantos illae sumtus quotannis in odoramentis fecerint. [Inter praecipua dona, quibus Romanus Hugonem ad suscipiendum bel-

lum adversus rebellos Longobardos, inferioris Italiae regulos, incitabat, recensentur pallia, vestes pretiosae, blatteae. Pariter enumerat Alexius Comnenus in epistola ad Henricum V. Imp. Germanum, in Alexiade p. 93. fine, inter ea, quibus ipsum permovit, ut bello Robertum Guiscardum Normannum aggrederetur, pecuniae quidem, ex pacto missae, 144. millia nummum aureum, et mittendae 216. millia, vestium autem ἑκατὸν βλαττία. *Ex Addend.*]

B. 1. [661, 15.] τοὺς ζ' κόμητας τοῦ αὐτοῦ ῥῆγος. Quinam hi septem regis Hugonis Comites fuerint, dictu difficile est. Videntur Marchiones et Comites iidem esse. Erant autem tum celebres et potentes maxime Marchio Italiae vel Insubriae, cuius metropolis Mediolanum (adeoque rex Hugo ipse tum erat Marchio Insubriae), Marchio littoris Italici vel Ligurici, Marchio Tusciae, Marchio Romaniae, Marchio Fori Iulii vel Tridentinus et Spoleti, Marchio Eporediae denique. Tusciae Marchio circa A. 935. erat Hubertus, post eiectum Bosonem, Hugonis regis fratrem. Marchio Tridentinus erat Manasses, olim episcopus Arelatensis, tunc autem ab affine suo, rege Hugone, in Italiam vocatus et episcopatu atque marchia Tridenti, item episcopatu Mantuano et Veronensi donatus. Marchio Eporediae erat Berengarius, filius Adelberti. Spoletinum protinus nominabimus. Sed Albericus Romam consulis nomine regebat, Marociae filius, Hugonis regis privignus. In reliquos, si tanti, inquirant historiae Italicae medii aevi curiosi ruspatores.

B. 2. [661, 15.] τοῖς ς' ἐπισκόποις. Quinam etiam hi sint sex episcopi regis Hugonis, me melius dixerint historiarum medii aevi periti. Forte fuerint hi Pisanus aut Ianuensis, Ticinensis, Mediolanensis, Veronensis, Aquileianus et Ravennas.

B. 3. [661, 17.] τοῦ κόμητος καὶ μαρχησίου. Marchio, regi Hugoni parens, ad thema Longobardiae proximus erat circa illa tempora Theobaldus, Spoleti et Camertis Marchio, eoque A. 934. defuncto, Ansgarius, filius Adelberti, Marchionis Eporediae. Spoletani, quamvis duces plerumque audirent, revera tamen marchiones et comites erant, et, ut ait Murator. T. I. Antiqu. Ital. p. 270., *nunc ducis, nunc marchionis, interdum etiam comitis titulo insigniti cernuntur.*

C. 4. [662, 5.] ἐξόδου. Ergo non nummos, sed vestes ipsi addebant, quas venderet (erant autem panni CPtani in Europa occidentali cari et rari) et inde viveret. Parum digna haec res esset legatis nostrorum regum. In Abyssino et orientalibus quibusdam regibus minorum gentium paupertinarum fertur, si legati eorum Armeni aut Iudaei mercatores sunt, et cum mancipiis castratis mercaturam exercent. Conf. Bernieri Iti-

Digitized by Google

nerar. et relatio historica de Choadja Morado, regis Aethiopiae quondam ad Batavos legato, post opuscula Ludovici du Four de Longerue Lipsiae anno 1750 edita. Attamen erat eo tempore mos mercatores pro legatis mittendi, pro istorum hominum parsimonia et paupertate. Ita Otto I. Imp. Luitfredum, institorem seu mercatorem, *πραγματευτὴν* Moguntinum, legabat CPlin ad Constantinum Porphyrogennetum; v. Luitprand. Hist. VI. 2.

D. 1. [662, 12.] *ἐρογεύθησαν*. At quoties id iteratum? Ad quantum spatium imputata ipsis fuit roga? Singulisne mensibus, an trimestribus? Ego crederem, in singulos annos aut certe pro tota expeditione (pour une campagne toute entière) fuisse tantum erogatum illis militiae diversis ducibus, quantum hic recensetur. Minutum certe pro nostra aetate. Patet ex p. 386. B. 5., singulis quidem mensibus datam fuisse rogam, sed quovis mense tantummodo quartam partem eius summae, quae hic scripta est, quum tota expeditio non ultra quatuor menses durare subsumeretur.

D. 8. [662, 18.] *Χαρπεζικίου*. Thema *Charpezik* aut *Charpezikion* nullibi reperio. Cogitavi aliquando de دربساك *Darbesek* in confiniis Ciliciae et Syriae, in faucibus et pylis sito, celebris nominis clisura in historia Arabica. Rectene coniectaverim, viderint alii. Sed scrupulum movet, quod *Χαρπεζίκιον* recurrat p. 385. B. 7. et aliquoties deinceps, eaque scriptura constanter servetur.

383. A. 1. [662, 22.] *καθισθέντες*. Vel *καθεζόμενοι*. M. nihil dabant praeter *κα* (with *θ* written above).

A. 7. [663, 3.] *Θεοδοσιακῶν*. Reliquiae hae sunt e veteri disciplina militari Romanorum, in qua legiones passim ab Augustis appellabantur. *Victores* pariter videntur iidem cum *legione victrice* esse. Nicetas p. 16. A. legiones quasdam sub Ioanne Comneno memorat, unam *τῶν Ἐκλέκτων*, aliam Macedonicam, aliam Scythicam, aliam Persicam.

C. 8. [664, 4.] *Κρήτης*. Expeditionem hanc Constantini adversus Saracenos Cretenses infelices successus duce Gongyla eunucho sortitam fuisse, Cedren. p. 500. narrat, et ita in extremis Constantini rebus refert, ut immediate isti narrationi mortem eius subiiciat, certe post res ex eius calculo Ind. XIV. A. M. 6464., id est A. C. 956. gestas eam tradit. Noster autem in Ind. VII., id est A. 949. reponit. Non concilio hanc pugnam.

D. 3. [664, 7.] *πάμφυλοι*. Videntur navigia esse in Pamphylia fabrefacta, aut qualibus in Pamphylia utebantur.

384. A. 3. [664, 15.] *παιδία τὰ ποιοῦντα ταξειδεῦσαι*. *Pueri, qui faciunt castra metari* aut *in castris agere*. Obscure dictum leviter et ambigue expressi in Latinis. Videntur

Digitized by Google

fuisse, qui tentoria erigerent et destruerent, aquam gererent et alia ministeria facerent. Verum tam paucine tot hominibus, 584. numero, sufficiebant? Vix putem.

A. ult. [665, 2.] ξυλῆν. Id est ξυλίαν, *lignaturam*, materiam ligni caedendam pro indictione seu anno futuro. Nautae otii tempore vel quando non in expeditione nautica essent, ad opera publica adhibebantur, ut ad comportandam aedificiis publicis struendis materiem (vid. Leo Gramm. p. 472. A. 6. p. 481. B. 4. Cedren. p. 585. A. 599. B. fine), ita hic loci ad caedenda ligna in silvis pro usu aut palatii aut forte totius urbis CPtanae.

B. 5. [665, 5.] ἐν Ἀφρίκῃ. Africa hic est non pars terrarum orbis de quatuor una, sed aut provincia stricte sic dicta, aut huius provinciae capitalis cognominis, sedes regia Fathemidarum, antequam in Aegyptum transmigrarent, alias de conditore et gentis istius et urbis, Mahadi, Mahadia dicta (v. D'Herbelot. Bibl. Orient. v. *Mehedia* p. 573.) Dominabatur autem eo tempore, A. C. 949., Africae Almansur, nepos illius Almahadii, quem modo nominavimus, primi de gente Fathemidarum in Africa et Mauritania dynastae. Non bene conveniebat his Fathemidis, Africae et Siciliae atque Sardiniae dominis, cum Ommiadis, qui supremum tunc imperium in Hispanos Arabes eorumque multos diversos regulos omnes exercebant. Illae simultates tempore post sub Almoëzzo, istius Almansuri filio, in apertum bellum erumpebant. Videtur itaque legationis illius in Africam scopus fuisse, ut Almansur, dominus maris mediterranei inter Siciliam et Graeciam interiecti, Saracenos Cretenses, ut a Saracenis Hispanis dependentes, eorumque olim ἀποίκους, vexaret quantum posset; vid. ad p. 330. B. 1. dicta.

B. pen. [665, 11.] φύλαξιν. Stephanus, filius Romani Lecapeni, olim Imperator, tandem anno 945. ineunte a Constantino imperio exutus et in Proconnesum primo, deinde Rhodum translatus, exilium et privatam vitam per 19. annos toleravit. Vid. Cedren. p. 634. et Luitprand. Histor. L. VI. cap. 10. 11.

C. 4. [665, 15.] τῆς Ἀντιοχείας. Antiochiam tenebant Graeci ab A. C. 903. (teste Hagi Chalifat) ad A. 1070., quo Turcis cessit post infelix Romani Diogenis cum Alp Arslano praelium. Atqui tamen invenio apud Abulfedam, anno Chr. 965. eam Saracenis Tarsensibus paruisse. Anno tamen 969. Romanos eam recuperasse idem ait.

385. B. 8. [667, 1.] ζήτει εἰς τοὺς ἄρχοντας. Sic mihi videbatur integris litteris exarandum esse, quod in membranis per compendium scriptum erat εἰς ἀρ (superscr. τ χ) Conf. p. 386. A. 4.

Ibid. [667, 1.] λεπτομερέστερον. F. post hanc vocem

Digitized by Google

excidit aut saltim tacite supplendum est περὶ, aut excidit *τὸν ἀριθμὸν, sciscitandum apud praefectos accuratius, quot numero milites cum classe iverint.*

386. A. 4. [668, 5.] ζήτει etc. Haec rhesis per compendia sic erat in membranis exarata ζη$^{\tau}$ (quod etiam potest legi ζήτει) εἰς$^{\tau}$ ἀρ$^{\chi}$ τοῦ δδίου. Non soleo haec talia minuta attingere, nisi ubi ipse mihi diffido, rectene mentem scripturae abbreviatae assecutus fuerim. Nam si omnia huius generis commemorare vellem, totus hercle liber a capite ad calcem retractandus esset, et locus melioribus proferendis non relinqueretur.

B. 2. [668, 14.] τοῦ Οὐρανοῦ. Celebris haec gens Uranorum vel Uraniorum etiam in historia Turcica, vulgo Eurenosorum a Turcis dicta; vid. Leunclav. Pandect. Hist. Turc. cap. 27.

B. 10. [668, 20.] φιλοτιμίας. Ante hanc vocem inserendum, saltim tacite, καὶ, quod codici deest, et sic quoque paulo post aliquoties. Potest pro βραχυλογίᾳ plebeia haberi. Praeterea notandum duco, in his computis, ubi ante numerum aliquem stant duo haec commata apposita sibi ,, aut duo puncta superposita, id signum esse numismatum, aut solidorum aureorum, ubi vero conspicitur hoc signum ~ sequentem numerum esse miliaresiorum.

D. 8. [669, 16.] ἀκαράβων. Videntur praefecti carabiorum esse. Siphonarii sunt, qui Graecum dictum ignem e siphonibus eiaculantur; v. Theophan. p. 332. C. 12. et 423. C. 2. Constant. Porphyrog. de administr. imperio p. 64. *[Callinicus repertor ignis Graeci. Zonar. II. 90.; de igni Graeco et ritibus, quibus fuit expeditus, v. Fulcher. Carnotens. in gestis peregrinor. Francorum p. 407.; conf. Du Cange ad Ioinvill. p. 71. Vossius in Obser. var. c. 9.; classis imperatoria siphonibus instructa πυρφόρος στόλος p. 40. Luitprand.]* Praetereundus mihi non est egregius locus Annae Comnenae in Alexiade p. 335. B., ubi ait, Alexium patrem suum confecisse naves et in earum unaquaque prora protomas bestiarum terrestrium cum apertis rictibus: ἐν ἑκάστῃ πρώρᾳ τῶν πλοίων διὰ χαλκῶν καὶ σιδηρῶν λεόντων καὶ ἀλλοίων χερσαίων ζώων κεφαλὰς μετὰ στομάτων ἀνεῳγμένων κατασκευάσας, χρυσῷ τε περιστείλας, ὡς καὶ ἐκ μόνης θέας φοβερὰ φαίνεσθαι, τὸ διὰ τῶν στρεπτῶν κατὰ τῶν πολεμίων μέλλον ἀφίεσθαι πῦρ διὰ τῶν στομάτων αὐτῶν παρεσκεύασε διϊέναι, *curavit, ut τὰ στρεπτὰ, tortilia per ora istorum animalium ignem contra hostes emitterent,* ὥστε δοκεῖν τοὺς λέοντας καὶ τἄλλα τῶν τοιούτων ζώων τοῦτο ἐξερεύγεσθαι, *adeo ut leones caeteraque talia animalia ipsa viderentur ignem eructare.* Quid hic loci

sunt *tortilia*, τὰ στρεπτά? Puto esse siphones versatiles, tortiles in quam quisque partem velit. Ab his siphonibus exemplum desumtum videtur inventoribus nostratibus musquetarum et canonum, qui revera sunt siphones ignivomi. Dum locum hunc tracto, venit in memoriam alter Diodori Siculi, quem intelligere ante hunc Annae locum non potui. Est Bibliothecae Histor. L. XIII. c. 99. p. 622. 75. Narrat Callicratiden, Spartanae classis praefectum, navem suam in navem Atticam, qua Pericles iunior vehebatur, impegisse tanta violentia, ut expediri naves rursus non potuerint: τὸ τελευταῖον, δοὺς Callicratides ἔμβολον τῇ τοῦ Περικλέους τριήρει βιαιότερον, τῆς μὲν τριήρους ἐπὶ πολὺν ἀνέῤῥηξε τόπον, τοῦ δὲ στόματος ἐναρμοσθέντος εἰς τὴν ἀκίδα καὶ μὴ δυναμένων αὐτῶν ἀνακρούσασθαι etc. Non satis clare Latina interpretatio haec reddit hoc modo concepta: *frons adversae navis mucroni tam firmiter infixerat, ut* etc.; τὸ στόμα navis Atticae, cui infixa haerebat ἡ ἀκὶς, cuspis aenea navis Spartanae, erat rictus maioris cuiusdam bestiae hians, in quem intrusus magna vi mucro navis Spartanae obhaerebat.

D. penult. [669, 18.] αὐτοπρόσωπα. Videntur mihi vultus galearum esse, seu laminae, quibus vultus muniuntur, circa os, nares et oculos pertusae, caetera solidae et ex uno frusto ferri aut chalybis, non compositae. Sunt enim galeae quaedam compositae, quarum genae et mandibula et tota pars, quae nares et oculos tegit, revolvi in frontem aut infra mentum deprimi potest. Anna Comnena p. 13. A. ult. θωρακίδιον τῆς κόρυθος κύκλῳ ἐξηρτημένον appellat, Latini medii aevi *nasale*, item *visiere*, vid. Du Cange ad illum locum. Has mobiles et rotatiles galeas hic non intelligit, sed immobiles. Scuta ῥαπτὰ puto esse e coriis bubulis consuta. Unde autem Lydiatica, num a Lydia, an a Lydda Palaestinae, et cuius formae aut compositionis ea fuerint, mihi non liquet. Χειροψέλλια forte non tantum carpos, sed etiam ipsas manus tegebant; et videntur Latini chirothecarum hoc genus *manipulos* appellasse. *Assessores* (id est *insessores*) *dextrariorum habebant loricas ferreas, habebant et caligas, manipulos ferreos*, ait Chronicon Colmariense apud Du Cangium Gl. Lat. v. *Arma*.

387. A. 1. [669, 19.] κοντάρια. Conti cum terebris serviunt perforandis ex commoda distantia navibus hostium. Λογχοδρέπανα seu hastae falcatae, falcibus praeferratae ad lacerandа vela et funes velorum faciunt. Μεναύλια corruptum est e Latino *venabula*. Ῥικτάρια est pariter corruptum e Latino *directaria*, id est spicula, iacula, quae versus scopum *directantur*, id est diriguntur, collineantur. Vel potest a ῥίπτειν repeti, et κ pro π positum censeri. Ῥίχνειν dicunt

Digitized by Google

novi Graeci pro ῥίπτειν. Veteres quoque persaepe κ et π permutabant, ut κόσα et πόσα, κοτέ et ποτέ.

A. 5. [670, 1.] κορδῶν μεταξωτῶν. Hic et deinceps verti hanc dictionem per *funes per strias arte restionica torti.* Notat alias μεταξωτὸς *sericus*; vid. p. 273. Et sane non inaudita res est funis serico et cannabi intertextus, quo fortior fiat. Verum quum in nostris hisce locis ubique iunctum habeamus σπαρτίναι, malim potius altero modo vertere. Nam si voluisset auctor indicare funes partim serico partim cannabi tortos, dixisset mea sententia μεταξοσπαρτίνας una voce. Ratio meae interpretationis in hoc est. *Metaxa* usurpatur quoque pro stria, radio, taenia, eo quod nostrates *Straehl* appellant: *ein Straehl Haare* e. c. Significant voce *Straehl* plexum aliquem modicum, μαλλὸν, longum in recta linea procedentem; vid. Du Cange v. *Metaxa.* Sic autem dicuntur χόρδαι, funes, ut hi a restionibus striatim e multis minoribus funibus compositis torti ad instar columnae canaliculatae a chordis seu nervis, qui ex intestinis animalium toti teretes et rotundi atque aequabiles fiunt, distinguerentur. Potest quoque χορδὴ μεταξωτὸς *funem e bombyce* vel *e byblo contortum* notare. Herodoto saepius byblini funes memorantur. Et *metaxa* est omnis materies in longum duci, plecti, contorqueri, ad modum lini, lanae, bombycis, serici, apta. Chronicon Cassinense III. 57.: *albas de metaxa* [id est πήνῃ, *filo*] *bombacii octo.*

A. 6. [670, 2.] μῦας. V. Du Cange Gloss. Gr. v. *Μυῖα* et Lat. v. *Muschetta.* Ita enim scribendum esse μυΐας, non μῦας, Rigaltius existimat, et interpretatur *sagittas parvas*, quae velut muscae parvae, muschettae vel musquettae pungant. Idem de nostro hoc loco censeo, et de p. 390. C. 9.

A. 6. [670, 2.] ἀγρίφους. Videtur vox Germanica esse *angriphus*, *angreiffer;* notat *uncos.* Inde Francicum *agraffe.* Conf. Murat. T. II. Ant. Ital. p. 483., ubi de *graphiis* agit seu uncinis ferreis, quibuscum per muros demissis appropinquantes hostes sursum attrahebant: quales unci etiam hic loci videntur designari. Posset tamen, si quis velit, ἀγρίφους etiam a Graeco γρυπὸς, *curvus*, arcessere.

B. 9. [670, 12.] λαβδαρέαι. Sunt tigna, cantherii, ad figuram litterae Graecae *Λ* commissi; vid. Du Cange Gl. Gr. v. *Λαμβδαρέα.*

B. 11. [670, 14.] κριχελοπάγουροι. Videntur mihi forcipes fuisse, quorum ambo rostra vel mandibulae perfectos duo semicirculos, et commissae unum integrum circulum, κρίκελλον referrent, sed qui reduci et aperiri posset ad apprehendendum aliquid. Ψελλία et δακτύλους (forte δακτυλίους) *torques* et *annulos*, non puto forma, sed tantum magnitudine

discrepuisse, illa maiora, hos minores fuisse, ambo circulos ferreos ad apprehendendum aliquid aut ad illigandos funes. Post *σιδηραῖ* aut inserendum est *καὶ*, aut saltim comma interponendum.

C. 2. [670, 16.] *σείστας*. Dubitavi, quo modo vocem hanc redderem. Poteram *catenas* interpretari et sic feci p. 590. D. 3. Nam supra ad p. 336. D. 3. demonstravi, *σειρὰ* et *σειστὸν* omne *pendulum*, *laxum*, *oscillans* esse. Malui tamen *malleos* vertere, *ἀπὸ τοῦ σείειν*, ab incutiendo.

C. 4. [670, 17.] *καπούλια*. Venit a Latino *capulus*, quod *arcam* esse *mortuis efferendis*, nemo ignorat. Proprie tamen *capulus* est omnis arca cuiuscunque usus, facta ad instar *κάπης*, *praesepis*, *φάτνης*, unde iumenta pabulum capiunt. *Κάπη* est id quod *κάπτεται*, pabulum, et vas ligneum, saxeumve, unde *κάπτεται*, *die Krippe*. Inde *κάπαλος* et *capulus*, arca praesepi similis, et tandem *καπούλιον* novis Graecis est *capulus*, arca ahenea vel lignea, labrum, in quo lavatur, *eine Waschwanne*. Clare hoc patet ex loco Pseudo-Dioscoridis, quem Du Cange v. *Καπούλιον* citat: *καὶ ταῦτα ἔμβαλον εἰς καπούλιον καὶ ἐπιθύσας* [*ἐπιθύειν* est idem quod *ἐπισπένδειν*, *ἐπιχεῖν*, *superfundere*] *ὄξους*, *κάθησον ἐν τῷ καπουλίῳ τοὺς κάμνοντας κοιλιακούς*, *inditis his in labrum*, *et superfuso tantillo aceti iube ex ventre laborantes in labro desidere*. Liber ille, unde haec rhesis deprompta, procul dubio ex Arabico Graece versus est; si haberemus Arabica, dubium non est, quin pro *καπούλιον* ibi vocem *Apzan* أبزن reperiremus.

C. 5. [670, 18.] *ἀρμιλαύσια*. Armilausium est sagi genus infra pubem statim desinens et manicis carens, quarum loco hiatus vel fenestras habebat amplas exserendis brachiis. Non differebat a Romano sago nisi in eo, quod manicas prorsus haberet nullas, cum Romanum perbreves haberet et non ad articulum humericum cubito pertinentes. Videtur vestis e Germania in Italiam et deinceps in Graeciam venisse. Nomen certe Germanicum est. *Armelausia* idem est atque *Armelos*, quod caret armalibus seu manicis, vel potius brachialibus. Aut falsus et nugatus fuit Isidorus L. 19. c. 22., aut non idem vestimentum omni tempore eo nomine venit. Describit ille sic: *armelausa vulgo sic vocata*, *quod ante et retro divisa atque aperta est*, *in armis tantum clausa*, *quasi armiclausa*, *litera C ablata*. Idem repetit Ugutio, addens *armelausam et Sclavinam eandem vestem esse*. Quod si recte perhibet, idemque est *Sclavina* atque vestimentum, quod in Saxonia vocabulo inde derivato *Schalaune* appellamus, toto coelo differunt armelausia Isidori et armelausia Sclavina. Illa enim Isidori Graecorum est *ἐπωμίς*, Latinorum scapulare, cuius elegantem habet imaginem Paullus

Digitized by Google

Rhamnusius in descriptione belli Venetorum cum CPtanis, tabula tertia, repetitam a Du Cangio dissert. de nummis tab. VI. et aliam Horatius Blancus in notis ad Paullum Warnefridum in imagine coronationis regis Longobardici, et item aliam Bandurius Ant. Imp. Or. T. II. p. 632. tab. 3., ubi Helenae Imperatrici crucem invenienti adstant ostiarii duo eunuchi gerentes epomidas seu armilausas, *in armis clausas*, ut ait Isidorus, id est in regione brachiorum solidas epomidas. Est revera scapulare hoc *armilausia*, id est vestis brachialibus carens. Verum solet potius *scapulare*, quam armilausia vocari. Illud autem vestimentum, quod vulgo eo nomine veniebat olim, fuit quale descripsimus sagum pro manicis amplas fenestras habens, per quas brachia exsererentur. Militaris haec armilausia erat. Militum enim gestamen fuisse armilausiam, constat ex illis auctorum locis, quos Du Cange Gl. Lat. h. v. allegavit. Alterum illud superius armilausiae genus pompaticum magis erat, certe militi arma tractanti inutile. Sane non poterat armis, hoc est thoraci, superindui, quod tamen de armilausa Mauricius affirmat. Fuit igitur altera haec militaris armilausia diversa ab illa superiore pompatica et prorsus eadem cum Sclavina. Schalaunam appellamus pallium talare non amplum, a pectore apertum, aut globulis consertile, loco manicarum ampla foramina habens exserendis brachiis. A *schalauna* hac non differebat veterum Sclavina, nisi sola longitudine. Desinebat enim intra pubem et genua. Imaginem eius videre est in notis Angeli de Nuce ad Chronicon Cassinense T. IV. Script. Rer. Italic. p. 217. Vestis, quam sancti duo viri ibi aere expressi gerere conspiciuntur, Sclavina est, et exacte refert westam seu camisolium vel tunicam nostratium rusticorum demtis brachialibus, quorum loco fenestrae patent. In pectore scissa non est, sed tablio praetextata, margaritis per utramque oram continuis ornato. Circa femora habent illae duae sclavinae scissuras, quae a fenestris humeralibus haud multum absunt.

C. 7. [671, 2.] *εἰλακτιῶν*. Non invenio hanc vocem alibi notatam. Quid crediderim esse, e Latinis patet. Putavi nempe aut male sic scriptum a librario, aut a novis Graecis ita corrupte pronuntiatum aevo medio fuisse pro *ἠλακατιῶν*. Est *ἠλακάτη* malus, truncus, scapus procerus omnis. Sententia perobscuri huius loci, quantum ego equidem pervideo, haec est. Ad singulas quatuor petrariarum pertinere dicuntur bini circuli ferrei, vel torques etc.; eadem totidemque ad singulas quatuor Labdarearum, et eadem totidemque denique ad singulas quatuor *ἠλακατιῶν*.

D. 1. [671, 6.] *διά*. Ab hac voce incipit membranarum p. 125. b., quam aeri incidi curavi, et primo volumini

Digitized by Google

adiunxi, finitque in verbis ἐδόθη Ἰωακεὶμ ἀσπαθαρίῳ καὶ ἄρχοντι τοῦ p. 389. A. 10.

D. 4. [671, 8.] καλυμβομάτων. Est pro καλυβωμάτων, ut paulo post scribitur. Est autem καλύβωμα materia omnis καλύπτουσα, *tegens*, σκέπουσα, οἷον καλύβην παρέχουσα, item res, quae καλύπτεται, tegitur. Forte sunt hic loci τὰ καλυβώματα camaratae illae aediculae vel diaetae, velut καλύβαι, in navium tabulatis, in quibus nauclerus et capitaneus navis et honestissimus quisque vectorum agunt, aut sunt ipsa tabulata, quae solent nonnihil arcuata fieri, ad καλύβης, tugurii instar.

D. 5. [671, 9.] στῃ. Quid haec figura sibi velit, certo non dixerim. E coniectura est, quod in Latinis posui; videbatur nempe compendium hoc scripturae στίννουσι aut στίννουσαι significare. Sic novi Graeci pronuntiant pro ἱστῶσι, *pendent*, aut ἱστῶσαι, *pendentes*.

D. 7. [671, 10.] τριβόλια. Non puto differre a τοῖς τριβόλοις veterum Graecorum, ferramentis triangularibus cum trinis aculeis, quae adversus incursus subitaneos equitatus hostilis in terra disseminabantur. Conf. p. 381. A. 7. Non tamen video, quis illis usus in navali apparatu fuerit.

D. antep. [671, 11.] καταπερίσια. Pro κατὰ περίσσειαν, quae ultra praescriptum, praedeterminatum numerum ascendunt.

D. penult. [671, 11.] ἀρμενόπουλα. Reddidi *vela minora*, quia terminatio πουλον diminutiva est. Ita Glossae Graecobarb. apud Du Cangium v. Σιδηρόπουλλον reddunt v. ἀκίδες per σιδήρια et σιδηρόπουλλα. Forte tamen idem est atque ἄρμενα, *vela*. In membranis erat ἀρμενο^π. Non dubito, me defectum recte explevisse.

D. penult. [671, 12.] ἀργὸν. Medio aevo talia metalla, quae adhuc in certa opera et instrumenta impensa et elaborata non essent, sed iacerent adhuc cruda in grandibus massis, *non facta* appellabant; v. Du Cange v. *Medalia* p. 549. init.

598. A. 6. [671, 17.] ἀτέγια. *Tuguria*, *tentoria*, qualia sunt militum rudiuscula, a papilionibus diversa; v. Du Cange v. Ἀτέγια et *Attegiae*.

B. 2. [672, 3.] γονάτια. Sic (aut potius γονατία) puto scripsisse librarium pro γονατεῖα, quod reddidi *nodosa*. Scilicet nodi in arundine certis intervallis distincti γόνατα Graecis audiunt. Sunt igitur, ni fallor, ἀκόντια γονατεῖα iacula nodis geniculata, scapo non per omnia aequabili et laevi.

B. 2. [672, 4.] βουκολίων. De *bucculis*, parte scuti, alias ὀμφάλοις, *umbonibus*, dictis, v. Du Cange Gloss. Lat. h. v.; κόγχους appellat Polybius, et κύμβαλα vetus Glossator.: πέλ-

Digitized by Google

ται, μικρὰ ὅπλα (scuta) ἔχοντα κύμβαλα προσπεπηγότα, uterque a figura. Chrysostomus ὀφθαλμοὺς, etiam a rotunda et eminenti figura; ἀσπίδες, ait, χρυσοῦς ἔχουσαι ὀφθαλμούς. *Bucculas* autem appellabant Latini et Graeci sequioris aetatis, non a *bucca*, Latina voce, sed a voce Germanica *buckel*, quae *gibber*, *tuber* notat.

B. 3. [672, 4.] παραπελέκια. Particula παρὰ aut minuit hic loci (ut interdum facit) aut potius abundat, quandoquidem πελέκιον per se deminutivum est. Ita abundat παρὰ e. c. in παραβοῦνι, *collis*, aut minuit et significat *colliculus*. Παραναγνωστικὸν est idem atque ἀναγνωστικὸν, *commonitorium*. Παρἀκάτω idem est atque simplex κάτω, *infra*, nisi malis reddere *aliquanto inferius*. Idem de παραξιφὶς, παραμάχαιρα et talibus statuendum.

B. 3. [672, 5.] καστελλώματα. Καστέλλωμα, *castellamentum*, idem est quod veterum δρύφακτα, navium τοίχοις superstructi et praetensi cancelli lignei, e quibus milites arma sua suspendebant; v. Du Cange Gr. Gl. h. v.

B. 4. [672, 5.] μανικέλια. Alias idem sunt atque superius τὰ χειροψέλια, *munimenta manuum et carporum*. Sed hic loci sunt τὰ ταῖς κώπαις περιτιθέμενα σκύτη ἢ ῥάκη ὅμοια μανικίῳ.

B. 5. [672, 6.] γονατίων. Videtur haec vox segmenta coriacea significare, quibus nautae genua muniebant adversus attritum et duritiem scamnorum, adversus quae obnitendum ipsis est ad maiorem vim impulso remo communicandam.

B. ult. [672, 13.] γυλαρικὸν. Ex p. 390. D. 7., ubi γυραρικὸν legitur, veni eam in opinionem, esse clavos cum gyro seu foramine in summo ad instar acus.

D. 2. [673, 4.] μαγαρικά. *Magarica* et *Maiorica* quoque dicta vasa sunt dolia, seriae fictiles, urnae, gastrae, sic dictae a Megaris, ubi fictilia fiebant apud antiquos celebrata, vid. Hemsterhus. ad Aristoph. Plutum p. 274. *Mazer* quoque ea dicebant; quae omnia scriptione quidem, at non sono diversa sunt; *g* et *i* et *z* veteres eodem modo ante vocales *e* et *i* et alias quoque pronuntiabant; v. Du Cange v. *Mazer*, ubi longam dissertationem de murrhinis veterum texit. Recenset ibi quoque inter appellationes horum vasorum *Mader*, quae longe alius originis atque *Mazer* est, et cum hoc confundi non debet. Est enim Arabica vox مدر, *gleba* vel *argilla*. Errant quoque, qui *Maiorica vasa* ab insula Hispanica *Maiorica* derivant, nominis similitudine inducti.

D. 7. [673, 8.] λεπτάρια. Videntur esse funiculi tenuiores, quales nos *Bindfaden* dicimus, Franci *de la ficelle*. Conf. p. 388. D. 5.

D. 7. [673, 8.] τετράκουλα. Videtur esse pro τετράκωλα, quatuor pedibus fulta pegmata, super quibus quiescunt

siphones igniarii. *Lafetten* nos dicimus, e Francico *l'affût.* Iam alibi demonstravi, saepe ω et ου vices alternare.

D. antep. [673, 9.] ὑπεντίκοντα. Ita scripsit librarius more suo pro οἱ πεντήκοντα. Nam οι et υ, item ι et η promiscue habebant.

D. pen. [673, 11.] στεγαδερὸν. Quia στέγη est *tabulatum,* credidi καρφὶν στεγαδερὸν hic significare clavos compaginandis tabulatis navium. Certe rectius et aptius extundere non valui. Cogitavi tamen, essentne clavi cum latis rotundis veluti capitellis aut umbellis in summo.

389. A. 7. [673, 16.] αἰχμαλώτων. Ut sic interpretarer compendium scripturae, quod in tabula aenea T. I. inserta linea quarta a fine est αἰ cum gemino χ superscripto, induxit me lin. pen. huius paginae.

B. 5. [674, 3.] τζιπάτων. Ut aliquid darem, non quod rectum me dare crederem, verti *pro fabris gladiariis.* Est quidem سيف, τζαίφ, vel τζαὶπ, *Saif*, Arabice *gladius.* Sed pro gladiario fabro illi τζιὰπ, سياف, *Siap*, dicunt. Ergo saltim τζιαπάδων deberet hic scriptum esse pro τζιπάτων, a nominativo τζιαπάδες, et in singulari τζιαπάς. Exspecto igitur meliora et certiora. Utinam liceret locum Heronis, quem Du Cange Gl. Gr. p. 1571. v. Τζιπάτα adducit, in connexione legere, itaque perspicere, quid ea sibi velit; forte congrueret nostro loco.

B. 9. [674, 6.] Insolens hoc compendium non video quid possit aliud significare, quam χρυσοῦ, quod librarius alias consuevit per exprimere. Signum hoc ipso versu positum simile fere est illi, quod membranae dabant, et quod mihi visum fuit miliaresia significare, quorum certum numerum auctor in promptu non habebat. Pro eo in Latinis iussi cifram o poni, significaturus non id, quod vulgo solemus ea cifra, nulla miliarensia, sed miliarensia quidem, at non noti numeri.

C. 6. [674, 15.] τῶν ^{o} νν ^{oo}. Quomodo legi debeat hic locus, melius dixerit, qui magis versatus in numeris et codicibus Graecis msstis, quam ego quidem sum. Dedi aliquid e coniectura, ne nihil darem. Apud Montfaucon. in Palaeogr. Gr. p. 360. reperio figuram significare scribis Graecis *miliaresia sex.* Hic locus me induxit, ut *unoquoque panno senis miliaresiis emto* darem. Similis nostro huic loco quodammodo est alter proxime sequens p. 390. A. 5. ὑπὲρ ἀγο-

Digitized by Google

ῥᾶς χιλικίων ,α τῶν ς ͵ρξς' ς. Verti similem in modum *singula pro senis numismatibus* etc., bene gnarus id non recte versum esse. Nam si mille pannorum singuli emti fuerunt pretio senorum miliaresiorum, necesse est sex millia mil. totius numeri pretium fuisse. Atqui sex millia miliarensium ad numismata redacta (continent autem numismata singula duodena miliarensia) efficiunt numism. 500. Hic autem tantum expensa dicuntur numismata 166. mil. 6. Apparet ergo, calculum falsum esse. Sed per trepidationem, quum urgerent typothetae et meditandi atque alios consultandi mortuos vivosve otium non esset, dedi aliquid, ut dixi, ne prorsus nihil darem. Emendent haec post nos venturi. Haec ipsa figura quasi esset γ et ρ cum superposito o parvo est in membranis nostris ibi, ubi cl. Leiche in sua editione p. 195. C. 1. dedit ις', hoc est XVI.; videtur tamen potius ibi decuria delenda esse.

390. A. 1. [675, 9.] *βυσαρίων*. Ita M.; verti tanquam *βυρσαρίων* legissem.

B. 4. [675, 21.] *Μιχαὴλ χυτῇ*. Non puto aliud, quam hoc latere sub compendio scripturae μι χυ, quod in membranis erat. *Χυτὴν* hic puto eundem esse atque quem nos appellamus *Rothgiesser*, fusorem metallorum, fabrum cuprarium. Paulo ante pro ἑτέρων et ἑτέρὸν erat utrobique et p. 390. B. 9. in membranis hoc compendium ἑτ Porro *καταχολίσεως* scripsit librarius more suo pro *καταχολλήσεως*.

B. 9. [676, 4.] *τῷ δοθέντι*. Ita membranae. Ego quidem quid sibi velit, non intelligo et prorsus deleta ambo vocabula mallem.

B. 11. [676, 6.] *μεσέων*. Est pro *μεσαίων*, et *κυθροκακαβίων* pro *χυτροκακαβίων*, more novo Graeciae *κύθρα* pro *χύτρα* dicendi, cacabus, qui chytrae seu ollae similis est. Cacabus est alias bulbosus, sed olla gracilior et paene cylindrica.

B. penult. [676, 8.] *χαλκοσταμνίου*. *Σταμνίον* est quod nos *Ständer* appellamus, Latini *matulam*, vas rotundum orificii angustioris, fundi latioris. Gloss. Gr. Lat.: *Matulata*, *ἀρύταινα*. *Matellata*, *σταμνίον*.

C. 8. [676, 15.] *ἀπο κα αρμα*. Ex hoc scripturae compendio aliud nihil extundere valui quam *ἀπὸ τοῦ κατεπάνω τοῦ ἅρματος*. Fuisse armis praefectum aliquem olim in aula CPtana, sub cuius dispositione essent arma et armorum horreum, dubium nullum est. Num autem *Catepanus Armatis*

Digitized by Google

ille fuerit appellatus, dubito, quum nuspiam eius mentionem fieri inveniam.

C. 4. [677, 1.] τζαπία. *Sappae*, quam vocem Glossarium Romano-Theodescum apud Eccardum T. I. Hist. Fr. orient. in appendice reddit per *Hauva*. Est ergo non id, quod *Spaten*, ligo, sed quod *Haue*, *Radehaue*. Nescio, quomodo Latini hoc instrumentum appellent.

391. A. 1. [677, 6.] γανωτά. Reddidi *stannata*. Et id sane alias significat hoc vocabulum. Huc tamen mihi non videtur facere, sed aliud desiderare loci nexus, genus aliquod armorum.

B. 8. [677, 20.] κατασαρακη. Dubito κατὰ Σαρακηνοὺς, *secundum Saracenos*, more Saracenorum, an una voce κατασαρακηνικὰ eodem sensu legendum sit.

C. 6. [678, 7.] τουβία κουκουλάρικα. Quid commune sit cucullo, capitis tegumento, et tubiis seu femoralibus, non intelligo.

D. 5. [678, 15.] τὰ Πευκία. Locum hunc nusquam reperio, et sitne urbs maritima, an insula, ignoro. Patet enim ex situatione, diversum esse ab illo loco, quem commemorat Nicetas in Alexio, Manuelis filio, cap. 9., ubi ait: τὰ Πεύκια τόπος ἐστὶ ἐν τοῖς ἄνω Χαλκηδόνος διακείμενος μέρεσι. Si supra Chalcedonem iacet, aberat a mari versus continentem orientalem.

D. 6. [678, 15.] μιλ. Deerat hic loci numerus miliarium membraneo codici a prima manu. Recentior η adscripserat. Tutum tamen haud putavi auctorem dubiae fidei sequi, praesertim cum ne illo quidem admisso numero summa subducta in fine collectis singularibus quibusque numeris respondeat.

D. 10. [678, 17.] Φούρνους. Neque hanc, insulam ut videtur, chartae geographicae auctoresve exhibent.

D. penult. [678, 19.] Ἴον. Hodie *Nion* appellant.

392. A. 1. [678, 21.] τὰ Χριστιανά. Vidi chartas geographicas, quae Christiana et Diam confundebant, duas insulas in unam.

A. 7. [679, 2.] ὀνόμασι. *[Formulae subscriptionum in epistolis observatae a Pontificibus Romanis exstant ad calcem libri diurni, p. 150., ubi forma, qua Imperatores ad Papas veteris Romae et hi ad illos usi sunt. Quomodo patriarcha ad Papam et reliquos patriarchas scribat, v. Append. Codin. p. 410-419. Inscriptio epistolae Ioannis Papae ad Nicephorum Phocam apud Luitprandum Legat. p. 153. fuit haec: *Ioannes Papa Romanus Nicephoro, Constantino, Basilio, magnis Imperatoribus et Augustis*. Liber, quo continentur formulae, quibus Turcarum imperator ad suos praefectos utitur, Latine exstat inter codices orientales Viennenses apud Lambec.

Digitized by Google

VIII. n. 39.]* Tale formulare exstat apud Habertum in Appendice Pontificalis.

A. 8. [679, 2.] τοῖς μεγιστᾶσι. Sic ferebant ea tempora, ut loquerentur, pro τοὺς μεγιστάνας. Ita Nicephorus Patr. CPtanus p. 47.: ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἄρχουσι (id est τοὺς περὶ αὐτὸν ἄρχοντας) τοῖς ὁμοίοις ἐνωτίοις ἐκόσμει. Ipse Noster sic passim loquitur, ut p. 328. A. 4. εἰσάγουσι τοῖς (pro τοὺς) τοῦ κουβουκλείου, et p. 354. A. 2. τελειῶσαι αὐτοῖς (pro αὐτοὺς) τὴν εὐφημίαν, p. 409. C. 5. καταχθέντος πρὸς τοῖς (pro τοὺς) κάτω, *reducto ad eos*, *qui infra stant.* Pari modo Latini permutabant dativum et accusativum illo aevo. Charta vetus apud Murator. T. II. Ant. Ital. p. 122.: *Regalis celsitudinis est fideliter sibi famulantibus donis multiplicibus et honoribus ingentibus honorare atque regiae sublimitatis liberalitate donare.*

A. 10. [679, 4.] ἐξουσιοκράτωρ. *Qui cum potestate et maiestate imperat:* ἐξουσία enim Graecis est *maiestas;* v. p. 397. A. penult. et 409. A. 9. et Cedren. 563. B. 7. Alexius Comnenus in epistola ad Henricum V. Imperatorem in Alexiade p. 93. C. appellat eum τὴν σὴν μεγαλοδύναμον ἐξουσίαν. Cedrenus p. 729. D. 3. ἐξουσιάρχην Ἀρμενίας et p. 741. B. 6. ἐξουσιαστὴν Ἀβασγίας. Ad modum Graecorum celebrabant Latini eo tempore suos Potestates; v. Du Cange v. Ποδεστάτος et *Potestas.* Caeterum in huius capitis interpretatione veniam rogo mihi fieri, si non omnia verba Graeca Latinis totidem reddo. Ipsa res non patitur. Si mei fuisset arbitrii, titulorum hanc farraginem absque interpretatione dedissem.

A. 10. [679, 4.] ἄρχων τῶν ἀρχόντων. Vel respicit ad Armenos, de quorum Archontibus Archontum multa Constantinus habet in libro de administrando imperio, vel respicit ad Buiidas in aula Bagdadica Emiros Emirorum dictos, quod idem est.

B. 3. [679, 8.] ✝ ῥὴξ, πρίγκιψ. Signum crucis hic idem valet atque usitata Anglis linea transversa — pro nostro *etc.* Aut aequivalet nostro *item.* Titulos *rex* et *princeps* dabant Graeci Latinis maioribus et minoribus dominis, ut e sequentibus constabit amplius.

B. 4. [679, 10.] πατράρχης. Qui praeest πάτρα, quod idem est atque φάτρα, φατρία, φρατρία, familia hominum eiusdem originis et cohabitationis iisdemque πατρίοις institutis viventium. Insolens quidem est haec forma, nec tamen improba. De patriarcha sacrorum antistite hic non cogitandum est.

C. 3. [679, 18.] ἀμάντωρ. Forte depravatum est e Latino *amator.* Sed videtur tamen potius legi debere ἀμύντωρ, *defensor*, *protector.*

Digitized by Google

C. 6. [680, 2.] *ἐρχόμενοι*. Ita per errorem dedit librarius. L. *ἐρχομένων*.

C. 8. [680, 4.] *πρεσβυτέρας Ῥώμης*. *[Scilicet *nova Roma* est *Constantinopolis;* vid. p. 84. notar. ad Donationem Constantini M., cuius auctor est Ioannes Diaconus, qui vixit saeculo VII., p. 22.]* Ideoque Graeci Byzantini *οἱ νέοι Ῥωμαῖοι* apud Priscum Rhetor. Excerpt. Legat. p. 60. ed. H.

D. 2. [680, 8.] *ὁ πνευματικὸς πατὴρ ἡμῶν*. Radevicus I. 8. legati Adriani Pontificis ad Fridericum Barbarossam alloquium, quum litteras ei exhiberet, quibus Papa se super omnem in terris potentiam efferre, suosque Cardinales ipsis Imperatoribus aequiparare studebat et quae discordiarum atque malorum semen spargebant, ita refert: *salutat vos beatissimus Pater noster Papa Adrianus et Universitas Cardinalium S. Romanae ecclesiae, ille ut pater, illi ut fratres.* Verum in litteris postea missis multo aequioribus et humilioribus, quibus placare iram Imperatoris ex tanta indignitate susceptam studebat, sic eum compellabat: *Praesul S. Rom. Ecclesiae vestrae excellentiae devotissimus in Christo Pater vos sicut carissimum et specialem filium salutat; salutant etiam vos venerabiles fratres nostri, Clerici autem vestri, universi Cardinales, tanquam dominum et Imperatorem Urbis et orbis.*

D. 4. [680, 9.] *οἰκουμενικός*. Hunc titulum sibi tribuebant Pontifices Romani; propterea legimus eum in hac formula salutationis legatorum Romanorum ad Imperatorem. At Graeci eum sibi vindicabant; propterea in formula salutationis Graeci Imperatoris ad Papam non conspicitur; vid. Habert. Pontif. p. 505. Recte negari patriarchis CPtanis non potuit, et iniuria Romani pontifices eum titulum ad se solos traxerunt, si vim et originem vocabuli spectes. Nam *ὁ οἰκουμενικὸς* procul dubio est episcopus *τῆς οἰκουμένης* aut *τῶν οἰκουμένων*. Atqui demonstravimus in superioribus, *τὰ οἰκούμενα* esse imperium Romanum, quatenus Imperatoribus Graecis parebat, exclusis omnibus alienae ditionis. Quum ergo Romani pontifices ab imperio Graeco se totumque occidentem avulserint, qui poterant se appellare oecumenicos episcopos, qui extra oecumena seu solum imperii Graeci constituti erant, quibus in oecumena nihil licebat. Aut probandum erit, *τὰ οἰκούμενα* etiam medio aevo fuisse Italiam et omnem occidentem appellatum. Non negamus, ipsis olim fuisse hunc titulum, quo tempore CPtani adhuc Italiae imperabant. Verum ex quo iugum legitimorum suorum dominorum causationibus non legitimis excusserunt, eo ipso quoque se titulo illo tantopere ambito et adamato Oecumenici spoliarunt, et ius fuit CPtano patriarchae eum sibi vindicare, ut *ἐν τοῖς οἰκουμένοις* habitanti et ius sacrum dicenti. Grae-

Digitized by Google

ci vocabuli vim ex more Graecorum loquendi isto aevo aestimandam esse, nemo facile neget. Oecumenicus non notat *universalem*, sed eum, qui orbi Romano, id est Byzantinae iurisdictioni praeest. Oecumene non est orbis illa pars, quam Christiani tenent, sed tantum illa, quae Byzantino sceptro suberat. Id in superioribus demonstravi et luculenter apparet ex Anastasii Biblioth. praefat. ad Synodum VII.: *Graeci frequenter oecumenicum, universalem, in ea synodo patriarcham suum inconvenienter appellant. — Verum cum apud CPlin positus frequenter Graecos super hoc vocabulo redarguerem, asserebat, quod non ideo oecumenicum, quem multi universalem interpretati sunt, dicerent patriarcham, quod universi orbis teneat praesulatum, sed quod cuidam parti orbis praesit, quae a Christianis habitatur.* Quae adversus haec oggannit Cariophylus apud Habertum l. c. Graecculus novus, vetustatis ignarus, Romanae sedis parasitus et mercenarius, nauci sunt. Notanda praecipue verba Anastasii, *quod cuidam orbis parti praesit, quae a Christianis habitatur.* Voce *Christianorum* soli Christiani Graeci iuris et ritus intelliguntur. Solebant enim illo tempore Christiani eximie dici, qui orthodoxe, pro cuiusque partis opinione, deum colerent; quod eo non pertinet, ac si caeteri Christiani ritus homines eo titulo arcerentur. Hinc reperies in formulis inscriptionum hoc capite exhibitis Bulgarorum principem Christianissimum appellari, principum occidentalium neminem. Ille nempe Bulgarus Graecum ritum sequebatur. Eodem modo Latini quoque Graecos titulo Christianorum excludebant; v. locus Wilhelmi Tyrii, quem ad Abulfedam notavi.

393. B. 2. [681, 5.] πάππος. Ut in foro et rebus civilibus filius adoptati nepos erat adoptantis, ut patet e Cassiodori VIII. Epist. 1.: *pacem non longinquus, sed propinquus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti gaudia adoptationis praestitistis*: ita in foro sacro quoque filius eius, qui ab aliquo in filium spiritualem receptione e baptismo adoptatus fuisset, nepos adoptantis erat. Debuit ergo, quum haec formula in usu aulae CPtanae esset, ille regnasse, qui Bulgarum principem primus ad Christianam fidem admisisset, ipso illo Bulgaro iam vivis exemto et filio atque successore eius superstite. Non potest hoc in alia tempora, quam extrema Basilii Macedonis cadere, quo Bogoris, primus Bulgarorum Christianus princeps, et eius filii regnabant; vid. Du Cange Famil. Byzant. p. 310. 311. Quod autem paulo post dicitur, mutatum nomen *avi* et *nepotis* nomine *patris* et *filii* fuisse, id congruit in tempora Romani Lecapeni et Petri Bulgari, filii Symeonis; qui Romani e Ste-

Digitized by Google

phano neptim in matrimonium ducebat. Caeterum de Christianismi apud Bulgaros ortu et progressu v. Fabricii Lux Evangelii p. 480. 481. Cedrenus p. 468. C. iam sub Leone Chazaro ait eorum principes fidem amplexos fuisse; totam vero gentem Christi sacris initiatam sub Michaële, Theophili filio, et eius matre Theodora, ait p. 540. B. C. Basilium denique Macedonem Bulgaros in fide confirmasse idem tradit p. 589. B. et Contin. Const. in Script. post Theoph. p. 210. fine.

B. 4. [681, 6.] ἡ *Αὐγοῦστα*. Quare Augustae non item titulus aviae aut matris spiritualis tributus? Quia ad Bulgari receptionem e baptismo et ad fidem Christianam adhibita non fuerat. Non enim foeminae apud Graecos e baptismo levant.

B. 9. [681, 11.] *οἱ δ' λογοθέται*. Varii sunt Logothetae: in specie et nude sic dictus, alias Logotheta Dromi, item *ὁ μέγας λογοθέτης*, tum *ὁ γενικὸς*, rationalis generalis seu fisci publici, *ὁ εἰδικὸς*, rerum privatarum, *ὁ στρατιωτικὸς*, fisci militaris, *τῶν σεκρέτων*, tribunalium variorum, *ὁ τῶν ἀγελῶν*, gregum etc. Puto hic intelligi quatuor illos, quos primo loco nominavi.

C. 3. [681, 14.] *ὁ ἐκ θεοῦ ἄρχων*. Dicitur Bulgariae princeps et principissa *ἐκ θεοῦ*, *ex deo* vel *a deo*, id est *gratia dei* et auctoritate divina regnare, quia consensu Imperatoris Graeci populique Romani princeps constitutus et benedictione patriarchae CPtani consecratus esset. Omnis enim, qui iussu Imperatoris aut populi et consecratione clericali rituque Christiano inauguratus munus aliquod publicum gereret, id *ἐκ θεοῦ*, *ἐν θεῷ*, *σὺν θεῷ*, *a deo*, *gratia dei*, *dei nomine* etc. gerere dicebatur, etiamsi officiis fungerentur non honestissimis. Ita apud Malalam T. II. p. 130. legitur *οἱ φυλάττοντες κελεύσει θεοῦ*, *ex voluntate et iussu dei*, *τὸ παλάτιν ἐξκουβίτωρες*. In charta veteri apud Murator. T. II. Ant. Ital. p. 807. occurrunt sex consules municipales, quorum singuli subscripserunt *in dei nomine consul et dux*; T. I. p. 197. habet idem hanc formulam: *cepistis rogare et postulare nos, videlicet Ioannes, domini gratiam archiepiscopus, et Sergius in dei nomine eminentissimi consuli et duci, atque domini gratia magister militum*. Anna Comnena p. 33. Alexiadis c. fin. hanc refert epigraphen litterarum Roberti Guiscardi ad Papam Gregorium VII.: *τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ καὶ κυρίῳ μου Ῥομπέρτος Δοὺξ ἐν θεῷ*. Hinc nata formula nostris principibus et regibus solennis, qua apposita nomina sua illustrant: *Nos Dei Gratia*.

C. 3. [681, 14.] *ἄρχων*. Ergo illa aetate, Basilii forte et Leonis, adhuc Archontes audiebant Bulgarorum principes.

Digitized by Google

Quod etiam ex epistola Lotharii II. ad Basilium Macedonem constat, quae titulum Basilei seu Imperatoris ea aetate negatum fuisse dominis Bulgariae ab Impp. CPtanis et solum titulum *principis Bulgarum*, hoc est *Archontis*, permissum. Tempore autem post titulum Basilei a Graecis invitis per vim armorum impetrarunt, ut e p. 398. D. 7. Nostri liquet, et Luitprando, qui p. 482. a. Petrum Bulgarum ait a Leone, fratre Nicephori Phocae Imp., titulo Basilei fuisse appellatum; v. Seld. Tit. Honor. p. 32.

C. 7. [681, 17.] *Βολιάδες*. Scribitur quoque *Βοϊλάδες*. Forte posterius rectius. Appellantur autem sic duces Bulgariae; vid. Theophan. p. 367. A. 8. 374. D. 1. et pen. Forte agnata est haec vox notae voci Polonicae *Woywooden*.

C. 8. [681, 18.] *οἱ ἔσω καὶ ἔξω*. Appellant Graeci novi *τὰ ἔσω* quae in urbe regia sunt, *τὰ ἔξω* quae in provinciis; *τὰ ἔξω θέματα*, *provinciae ab urbe regia remotae*, Theophan. p. 373. A. 3.; *οἱ ἐξώτεροι* Scylitzae p. 817. A. 9. sunt omnes CPlin non incolentes; *τὰ ἔσω τάγματα* contra praesidia in urbe regia collocata, apud Theophan. p. 379. B. 2.

D. 1. [682, 1.] *πάλιν*. Dubium facit hoc vocabulum, unane eademque in allocutione priorem et hanc alteram quoque formulam recitaverint, an significet *πάλιν alio modo*. Ego quidem posterius malo. Absurdus enim, paene dixerim, prior fuisset mos, et praeterea, illam priorem formulam sub Basilio aut Romano Lecapeno, posteriorem hanc sub Constantino et Romano filio obtinuisse, clare demonstrat hoc, quod ibi p. 393. B. 5. *οἱ υἱοὶ καὶ βασιλεῖς*, hic autem *ὁ υἱὸς καὶ βασιλεὺς* memoratur. Habebat autem Basilius Constantinum, Leonem et Alexandrum filios, Romanus item Lecapenus habebat Constantinum et Stephanum. At Constantinus, Leonis filius, habebat praeter Romanum filium non alium.

394. A. 10. [682, 18.] *ἀπὸ Συρίας*. *[Constant. de administr. imperio p. 79. fine. Amarumnes, Agarenorum praefectus Vit. Leonis inter Script. post. Theophan. p. 229.]*

B. 1. [682, 20.] *εἰρήνη*. Cum hac et sequente formula salutandi vel bene comprecandi conferendam apponemus illam, qua litteras suas ad Henricum V. Imp. claudit Alexius Comnenus apud Annam in Alexiade p. 95.: *μακρύναι ὁ θεὸς τὴν ζωήν σου. πλατύναι τὰ τῆς ἐξουσίας σου ὅρια. καὶ θείη σοι πάντας τοὺς ἀντιπίπτοντας εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς καταπάτημα. εἰρήνη εἴη τῇ ἐξουσίᾳ σου καὶ γαλήνη. ἥλιος ἐπιλάμψαι πάσῃ τῇ ὑπηκόῳ σου, καὶ γένοιντό σοι πάντες εἰς ὀνειδισμὸν οἱ ἐχθροί, τῆς ἄνωθεν κραταιᾶς ἰσχύος κατὰ πάντων σοι χαριζομένης τὸ ἄμαχον, τοσοῦτον τὸ ἀληθινὸν αὐτοῦ ὄνομα ἀγαπῶντι καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ τὴν χεῖρα ὁπλίζοντι.*

Digitized by Google

B. ult. [683, 7.] Ἀμηρᾶς. V. Du Cange Gloss. utroque h. v. *[*Admiratus* idem quod princeps. Acta SS. Iunii T. I. p. 2012. *Admiralis* ex Saracenica lingua deducendum, v. Giannoni p. 248. Tutini scripsit librum de officiis magni Admiralii. In eo titulus *Admirati admiratorum*. Giann. l. c. T. II. p. 220.]*

C. 5. [683, 12.] διέσωσεν. *[Hinc *diasostes* apud Luitprandum in Legat.]* Hoc margini Apographi Draudiani adscripserat V. Cl.

395. A. 3. [684, 8.] ὑποταγέντες. Subditos Romano imperio et tributarios fuisse multos talium Emirorum, quales hic nominantur, non puto. Forte dedit aliquid Aegypti Emirus (Constantini enim aetate nondum erant ibi Chalifae) respectu possessionum quarundam in mari Aegaeo. Sed caeterorum aliquem, ut Persidis aut Chorasanae dominum, Buiidam aut Samanidam tributa misisse CPlin, vix crediderim. Reguli forte, maris Caspii accolae, ut Baspracani et Iberiae ex parte Samanidarum et ex parte Buiidarum vasalli, pendebant aliquid Romano Imperatori, ut solent minuti, qui in duorum potentium regnorum confiniis medii iacent et coacti sunt ἐπαμφοτερίζειν.

B. 4. [684, 17.] οἰκεῖος. Familiaris, domesticus, vasallus, ad eius οἶκον, domum, comitatum et familiam pertinens.

C. 8. [685, 9.] εἴτε καὶ μή. Debebat quidem de iure Chalifa omnibus imperare per omnem ditionem Muhammedanam regulis, et hi quidquid tenerent provinciarum ab eo feudatario nomine et ut vasalli tenere. Verum rapuerant legati provincias, in quas missi fuerant, ad se, Chalifis aut non valentibus corpus nimis vastum regere et ubique simul esse, aut potius otio et deliciis Babylonicis torpentibus eoque in servitutem delapsis. Audiamus ex Abulfeda [T. II. p. 398.], qualis fuerit A. C. 936. status imperii Saracenici et qui quas provincias tenuerint reguli :

لم يبق للخليفة غير بغداد واعمالها والحكم فيها لابن
رايق وليس للخليفة فيها حكم واما باقى الاطراف
فكانت البصرة فى يد ابن رايق المذكور وخورستان
فى يد البريدى وفارس فى يد عماد الدولة بن بويه وكرمان
فى يد ابن على محمد بن البلس والرى واصفهان والجبل
فى يد ركن الدولة بن بويه ويد وشمكير بن زيار
اخى مرداويج يتنازعان عليها والموصل وديار بكر
ومضر وربيعة فى يد بنى حمدان ومصر والشام فى يد

Digitized by Google

الاخشيد محمد بن طغج والمغرب وافريقية فى يد القايم
العلوى بن المهدى والاندلس فى يد عبد الرحمان
بن محمد الملقب بالناصر وخراسان وما وراء النهر فى يد
نصر بن احمد السامانى وطبرستان وجرجان فى يد الديلم
البحرين واليمامة فى يد ابى طاهر القرمطى

Ad nihilum paene redierat pristinus ille Chalifarum splendor et venerabilis quondam maiestas. Nam non tantum illis praeter Bagdadum et suburbanas praeturas reliqui nihil fecerant raptores provinciarum legati, sed etiam in ipsa urbe regia nulla erat auctoritas Chalifae, sed solus Raiekides regnabat, qui praeterea Wasetham et al Basram peculium tenebat. Al Baridicus incubabat Chuzistanae, Emadoddaulah, filius Buieh, habebat Persidem; Abu Ali Mohammed, filius Eliasi, Samanida, Kermanam; alter Buiida, Rocnoddaulah, cum Waschmegiro, filio Zaiiari, fratre Mardawigi, de possessione Arriae et Isfahanae et Parthiae contendebat armis. Hamdanidae Mesopotamiam, id est Almauselam et reliquas Arabum Sunitarum de gente Becri et Modhari et Rabiah sedes partiti inter se fuerant. Aegypto atque Syriae dominabatur al Achschid Mohammed, filius Thagagi, Libyae et Mauritaniae ol Caiem, filius Almahadii, Alita. Andalusia parebat Abdorrahmano, qui vulgo ab Elogio an Naser audit, Mohammadi filio, de gente Ummiah. Chorasana et quae ultra Oxum patent Nasro, filio Ahmadi, Samanidae, Thabarestan et Giorgian Dailomitis al Baharain et al Iamamah Abu Thahero Carmathitae.

396. A. 9. [686, 5.] *ἀσολδία.* Id est *μονοσολδία*, ut constat e sequentibus *δισολδία*, *τρισολδία*, *τετρασολδία*, *binorum*, *ternorum*, *quaternorum solidorum bulla*. Erat autem mea quidem sententia bulla unius solidi non pro qua in consuetudinem cancellariae penderetur solidus unus, sed quae haberet appensam bullam, hoc est capsulam rotundam auream cum cera eique impressa Imperatoris imagine, cuius bullae aurum aequaret pretium et pondus unius solidi aurei. Et sic porro bisoldiae, trisoldiae, tetrasoldiae bullae erant quarum appensae bullae valerent binos, ternos aut quaternos solidos. Paulo post dicuntur Papae Romano missae fuisse bullae bisoldiae. Minoris ergo fiebat, quam Chalifa vel Papa Saracenicus, cui bulla quatuor solidorum mittebatur; minoris quoque, quam patriarchae Alexandrinus, Hierosolymitanus et Antiochenus, quorum singuli trisoldiis bullis cohonestati dicuntur fuisse. Est certe minutum quid et pauperiem pro-

dit bulla unius solidi. Quam tenuis debuit talis bractea fuisse! Nobilius tamen vel sic quoque bulla aurea unius solidi more illorum, qui, affectatione humilitatis avaritiae et censibus suis valde favente, nonnisi plumbeis bullis utebantur, nonnisi plumbum ad alios mittebant, aurum sibi servabant. Dignius Imperatore se gessit Carolus M., quem monasterio cuidam Compendiensi diploma donationis cum appensa bulla aurea octo vel decem ducatos aureos pendente concessisse narrat Du Cange v. *Bulla*; vid. dicenda ad p. 398. B. 11.

B. 10. [686, 14.] πρωτοσύμβουλον. Confuderunt Graeci *Amiralomaraï* امير الامراء seu *principem principum* vel *archontem archontum*, quae in aula Bagdadica prima post Chalifam dignitas erat et omnia nomine Chalifae agebat, cum *Chalifa*, ut huic titulum tribuerent, qui illius erat; et praeterea vocem *Amir* alia notione, quam vulgo non habet, habere tamen per rationem linguae Arabicae potest, accipiebant. Scilicet *Amara* verbum, quod alias *imperare* notat et *iubere*, debet quoque interdum notare *consilium dare*. Hoc patet clare ex octava eius verbi coniugatione, quae est ايتمر, *Itamara*, et notat βουλεύεσθαι, *sibi consilium ab altero petere* vel *sumere*. Ergo امير, *Amir* vel *Emir*, est ea ratione *aliquis, cui consilium datur*. Ergo امير الامراء *Amiralomaraï* recte potest verti *primus consultorum*, πρωτοσύμβουλος, quamvis ordinarie soleat Arabibus *imperantem imperantium* notare. Arabici tamen scriptores sollicite, ut par erat, dignitates diversas Chalifae et archontis archontum vel protosymbuli distinguunt, contra quam Graeci fecerunt: quem morem scholium subiectum recte reprehendit. Exempla, ubi Chalifae Protosymbuli appellantur a Graecis scriptoribus, exstant apud Theophan. p. 309. C. 8. 329. B. 6. 362. D. ult. Insignis est locus apud Selden. de Titul. Honor. p. 30. ex epistola Ludovici II. ad Basilium Macedonem, ubi de titulo *Basileus* cum eo rixatur, eumque ad se quoque pertinere contendit. *Sed nec hoc admiratione caret*, ait, *quod asseris, Arabum principem Protosymbulum dici, cum in voluminibus nostris nihil tale reperiatur, et vestri codices modo Archigon, modo regem vel quolibet alio vocabulo nuncupent. Sed nos omnibus litteris sacras scripturas praeferimus, quae non Protosymbulos, sed reges Arabiae et Sabae perspicue profitentur; Chaganum vero non Praelatum* [ἄρχοντα] *Avarum, non Chozarorum, aut Northmannorum* [ita eo tempore appellabant quos nos hodie Russos et Tataros dicimus] *nuncupari reperimus, neque Principem Bulgarum, sed regem vel dominum Bulgarum*. Ergone sacri codices eorum temporum pleniores nostris et de Chalifis Saracenorum, de Chaganis Chazarorum

et Bulgarorum memorabant? Videntur eo tempore principes, quod alios libros non nossent, omnia iura sua e sacris bibliis deduxisse. *[De *Protosymbulo*, Saracenorum duce, *Basileo*, nomine Imperatoribus Graecis proprio, item de *Archego* vid. Anonym. Salemit. Chron. apud Murator. T. II. p. 247.]* Locum quaesitum non inveni, interea conferri velim Du Cangium Glossario Lat. h. v. Venit hic mihi exponendus et vindicandus locus Achmetis Onirocritici, qui capite XLV. p. 35. edit. Rigalt. agit *περὶ τοῦ ὀνείρατος τοῦ πρωτοσυμβούλου*. Du Cange Gloss. Gr. p. 860. ex illo capite contendit, non Achmeten, filium Sirini, auctorem esse illorum Onirocriticorum, sed recentiorem aliquem, et Protosymbulum ibi memoratum non esse al Mamunum, illum ab amore litterarum celebratum Chalifam, sed alium aliquem recentiorem Chalifam Aegyptium, idque ideo, quod dicatur ibidem ille Mamun non esse de gente Protosymbulorum. Sed perperam intellexit obscuram et inscitam, ut erant illa tempora, narrationem. Vocabulum *συ* (*ὅτι τοῦτό συ οὐχ ἑώρακας, οὐ γὰρ εἶ ἐκ τοῦ τῶν πρωτοσυμβούλων αἵματος*) non ad Mamunum, sed ad illum hominem redeunt, quem al Mamun ad Achmetem, filium Sirini, misisse dicitur propositurum ipsi somnium illud et simulaturum sibi obtigisse. Verumtamen est Graeculum istorum Onirocriticorum auctorem tempora confudisse. Nam Achmet, filius Sirini, saeculo paene citius obiit, quam al Mamun Chalifa fuit factus. Hoc posterius A. F. 199. seu A. C. 814. contigit, illud prius, obitus Achmetis, A. F. 110. seu A. C. 728. Debuisset nempe Graeculus sic narrasse: »Abdol Malek, filius Merwani, videbat somnium, quo sibi videbatur quater in al Caaba mingere. Mittebat igitur familiarem sibi aliquem ad Achmeten, filium Sirini (D'Herbelot. Bibl. Orient. p. 8. a fine ait ad Saidum, filium al Mosajjebi). Cui cum ignotus ille, Chalifae familiaris, somnium, tanquam sibi oblatum, exposuisset, nolebat Sirinides interpretari, dicens, id ad eum non pertinere, ut qui ad gentem Protosymbuli nihil faceret. Spectare autem somnium ad Protosymbulum. Igitur curasse Abdal Malecum ad se Siriniden arcessi; qui coram al Chalifa constitutus hanc dederit interpretationem: futurum esse, ut —« etc.

B. penult. [686, 16.] *διατάκτορι*. Respondet hoc vocabulum Arabico خليفة *Chalifah*, idque interpretatur. Proprie quidem illud et *successorem*, *διάδοχον*, et *vicarium*, *τοποτηρητὴν* notat; deinde vero, quia qui loco alterius est et rei alicui praeest, eam curat eaque ipsi curanda committitur ab eo, qui legat: ex eo factum, ut Chalifah quoque vulgari Arabum et Turcarum usu *commissarium*, *μανδάτωρα*, *un commis*, notet, ordinatorem, *διατάκτορα*. De nomine Agarenorum eiusque vero significatu et origine ad p. 253. B. 13. dixi.

Digitized by Google

C. ult. [687, 3.] πνευματικὸν ἡμῶν τέκνον. Quare Armenum Imperator spiritualem filium suum appellet, non intelligo, quum neque a Graecis Imperatoribus Armeni sic e baptismo recepti et Christianis sacris initiati fuerint atque Bulgari: saeculo enim quarto iam profitebantur haec sacra: neque cum ecclesia Graeca fecerint, sed ab ea nullo non tempore damnati et conviciis atque odiis exagitati fuerint, tanquam haeretici. Si πνευματικὸν abesset, non mirarer. Solebant enim Impp. CPtani principes exteros se minores et quibus faverent, etiamsi barbaros et paganos, τέκνα appellare. Ita Heraclius Turcarum in Lazica principem τέκνον appellat apud Nicephorum Patr. CPl. p. 47. Breviarii. Manuel Comnenus de Sultano Iconiensi, quamvis minor natu, sed maior imperio et opibus, τὸ τῆς ἡμετέρας παιδίον βασιλείας, ὁ Σουλτὰν, ait apud Cinnamum p. 25. c. fin. Idem Stephanum, regem Hungariae, suum, ut volebat, vasallum, ὦ παῖ compellat p. 126. c. fin.: ἥκομεν, ὦ ἐμὲ παῖ, οὐ πόλεμον Οὔννοις ἐπάγοντες. Puto itaque filii quidem appellatione inferiorem illius, qui sic appellatur, gradum et subiectionem respectu appellantis indicari, addito autem *spiritualis* vocabulo significari, eum Christianum esse. Sic infra formula ad Imperatores Germaniae et reges Galliae, ut pares, est ἀδελφὸς, quia vero Christiani illi sunt, quamvis non ritus Graeci, additur πνευματικὸς, quasi dicas *ad nostrum in Christo fratrem*.

D. 1. [687, 4.] τὸν ἄρχοντα τοῦ Ἀσπουρακᾶν, ἤγουν τοῦ Βασπαρακᾶν. Aspuracan ergo et Basparacan idem est. Basparacanorum bis vel ter fit mentio apud Constantin. de administrando imperio, ut p. 123., et semper cum Iberibus aut cum Abasgis ibi nominantur. Ego non dubito, gentes has easdem esse cum Aspurgis et Aspurganis vel Aspurgianis, qui, teste Strabone et Stephano Byzantino, olim circa Maeotidem paludem sederunt, deinde autem in tractum illum, Caspio mari contiguum, qui hodie tantilla mutatione vetusti gentilis nominis Astracan appellatur. Multum ab his differt Guil. de l'Isle, qui in charta geographica ad Constantini librum de administrando imperio pertinente et a Bandurio edita regionem Buspracan in media Armenia ad lacum Wan ponit. Cum بشبورقان *Baschburacan* vel Aspuracan confundendum non est شبورقان *Sopuracan*, in Chorezania situm, de quo Abulfeda et Marcus Venetus L. I. c. 30.

D. 8. [687, 9.] Κοκοβίτ. De nominibus oppidorum et tractuum Armeniae hic designatis nullum agnosco, neque aut apud Arabicos geographos, aut apud Constantinum Porphyr. reperio praeter Ταρὼ et Μῶεζ, quod coniecto esse موش *Musch* vel *Mos* Arabicorum geographorum, et Αὔζαν اوجان.

Digitized by Google

D. 10. [687, 10.] *Μῶεξ.* Videtur موش esse, de quo Abulfeda haec pauca tradit: موش بلد صغيرة — فى ذيل جبل فى فم واد ولها وطاة عظيمة تعرف بصحراء موش مسيرة يومين وبها مروج ومراعى وموش عن ميا فارقين على نحو مرحلتين وعن خلاط على نحو ثلث مراحل *Musch est parva urbs, in pede montis, cum longa valle ad itineris bidui longitudinem, vulgo vasta planities Musch dicta. Ibi sunt prata et pascua. Abest Miafarekina duabus fere stationibus et Chelata fere tribus.* E libro Longitudinum collocat ad grad. long. 64. min. 30., latit. 39. m. 30. Cl. Schultens margini codicis Leidani adscripserat haec verba: *Mosis amnis Armeniae apud Plinium.* Nisi autem hoc sit, forte est مواش, *Moësch*, Geogr. Nub. p. 292. 9., nisi forte موش et مواش idem sint.

D. 11. [687, 11.] *Αὖζαν.* In codice membranaceo erat sic exaratum *αυζαν* (with *υ* written above), unde effeci *Αὖζαν*, اوجان *Augian*, de quo oppido Abulfeda, qui ad grad. long. 71. m. 35. et lat. 37. 35. collocat, sic tradit: بلدة صغيرة بها عين ماء وبها اشجار قلايل ولها اسواق ورستاق وهى خصبة كثيرة الخير *oppidum parvum cum fonte aquae vivae, paucis arboribus, foris et pagis, foecundo in solo et abundanti bonis.* Voluitne librarius *Αὖγαζ* indicare, vel *Abchas*, ut hodie efferunt, veterum *Abasgia*? Non putem. Nam de Abasgia paulo post sequitur, et Abchas etiam extra Armeniam est. Illa ultima figura ζ referens estne compendium scripturae *νίκη* significans, *Ἀρζανίκη* vel *Αὐζανίκη*? An voluit *Ἄρζαν* et *Ἀρζανίκη*? Idemne est *Ἀρζανίνη* et *Αὐζανίνη*? Sane facile fieri potuit, ut Graeci Arabicos libros tractantes pro أرزن *Arzan*, legerint أوزن *Αὖζαν*. Talium errorum, inscitia natorum, deinde usu confirmatorum, immanem observavi numerum. Diversae tamen sunt urbes *Augân* et *Arzen*.

D. 11. [687, 11.] *Συνῆς.* In notitia antiqua Armeniae (v. Fabricii Luc. Evangel. p. 643.) *Κλίμα Διγησινῆς.* Estne nostra lectio ex illa mutilata et depravata?

397. B. 4. [688, 2.] *ἐξουσιοκράτορα.* Hoc nomen vel hic titulus peculiariter attribuebatur Alanorum domino, Graeci imperii vasallo; vid. Constant. Porphyr. de admin. imp. p. 62. A. et praecipue Du Cange ad Alexiad. p. 209. et 395.

B. 4. [688, 2.] *Ἀλανίας.* Du Cange ad Alexiad. p. 209. eosdem putat esse Abasgos, Alanos et Iberos. Alani vel Allani et Albani num iidem sint, disquirit Barth. ad Guil.

Briton. p. 31. Quod mihi definire in promtu non est. Abulfeda certe nunquam البان *Albanos*, sed semper اللان *Allanos* nuncupat, tanquam si *al* articulus esset praepositus, ipsum nomen لان *Lan*. Abasgi autem et Allani procul dubio diversi sunt, non tantum ideo, quod hic tanquam diversae gentes enumerantur, sed etiam situs demonstrat. Allani enim multo altius versus septentrionem in ipso Caucaso habitant, Abasgi autem in littore maris Caspii, quod etiam adhuc mare ابسكون, *Abosgun*, de ipsis appellatur. Aut ergo diversi sunt ab *Abcassis*, qui ad Pontum Euxinum habitarunt, ubi etiam Abulfeda ابخاس, *Abchas*, collocat, aut migrarunt, vel ex parte, vel tota gens, ut in non magna terrarum distantia, vel a Ponto Euxino ad Caspium, vel ab hoc ad illum. *Τζαναρία* forte est regio الزان, *Tzanorum*, circa Pontum Euxinum. Arabes videntur eos الران appellasse, *ar Ran*, unde per corruptionem fluxit nomen *Iran* ايران, quod toti illi tractui inter Armeniam et mare Caspium commune est. Tzanorum sedes designat Agathias initio libri V.: *οἰκοῦσι τὰ πρὸς νότον ἄνεμον τοῦ Εὐξείνου πόντου ὑπὸ Τραπεζοῦντα τὴν πόλιν*. Sequens *Σαρβὰν* videretur idem esse atque Schirwan, شروان, nisi additum esset, medium id iacere inter Allaniam et Tzanaream. De *Mocan* haec habet Abulfeda, qui ad long. 78. latit. 33. (aut 38.) collocat: قال فى اللباب وموقان مدينة بدربند فيما يظن السمعانى ولم يزد على ذلك قال ابن حوقل بينها وبين باب الابواب يومان قال فى العزيزى ومدينة من عمل اردبيل اقول انه لم يبق لمدينة موغان فى هذا الزمان شهرة وانما المشهور منها اراضى موغان وهى اراضى متسعة كثيرة المياه والاقصاب والمراعى وهى فى ساحل بحر طبرستان على القرب من البحر وهى فى سمت الغرب والشمال عن تبريز على نحو عشر مراحل وبها يشتو اردو التتر فى غالب السنين قال فى العزيزى وموغان فى نهاية بلاد كيلان من جهة الغرب وبين موغن وبين مصب نهر الكر اذا اخذت على ساحل البحر مغربا بانحراف الى الشمال ستت عشر فرسخا وبين مصب نهر الكر وبين الباب على ساحل بحر الخزر احد وعشرون فرسخ

Mucan est, ut ait al Lobab, urbs in tractu Derbend, quemadmodum perhibet os Samanensis. Plura non dat. Filius Haucali asserit, biduo a Bab el abwab distare [seu portis Caspiis]. *Ad ditionem Ardobil refert al Azizicus. Hoc, inquit, tempore non*

Digitized by Google

superest Muganae celebritas; tantum notae sunt terrae Mugan, terrae illae vastae, frequentes aquis et cannis Sacthari, et pascuis, in littore maris Thaberestanici prope mare, in puncto occidentali septentrionali Tebriz ad decem fere diaetarum inde distantiam. Ibi hibernatur Ordu (*Horda*, castra vel aula) *Tatarorum ut plurimum. Porro addit al Azizicus, Mogan esse in extremitate terrarum Kilan a plaga occidentali; inter eam et ostium fluvii Corr* [vel Cyri], *si nempe super littore maris versus occidentem cum aliquali versus boream inclinatione procedas, interesse* 26. *parasangas, inter ostium vero idem Cyri et al Bab, in littore maris Chozari esse* 21. *parasangas.* Apparet hinc, falli auctorem nostrum in eo, quod Mocan ad paludem Maeotidem collocat et hanc ab illa incipere ait.

D. 2. [688, 19.] *καθολικὸν.* Ut Romae et CPleos episcopi se *οἰκουμενικοὺς* appellant, ita Christianorum orientalium summi episcopi, qui nempe Antiocheno non parent, *catholicos* se appellant seu generales. Arabes جاثليق *Tschasolik* efferunt, et sic quoque extulit hoc nomen Marcus Paulus Venetus I. 15. more Italico *Iaçolick* exarans, v. Du Cange v. *Catholicus.* Hodie tantum unus superest Christianorum per Chaldaeam summus pontifex, catholicus dictus, Bagdadi residens. Olim tamen plures erant. Hic certe tres diversi nominantur Catholici, Armeniae, Iberiae, Albaniae, et forte qui hodie episcopi audiunt, catholici tum appellabantur. *Annensis catholicus*, quem Du Cange l. c. e Wilhelmo Tyrio memorat, sedebat apud عانة *Anam*, urbem ad Euphratem, de qua Teixeira et della Valle in Itinerariis. Ad locum Nili Doxopatrii ibidem citatum tenendum, Bagdadum a Graecis *Εἰρηνόπολιν* appellari, quia ea urbs Arabibus مدينة السلام *urbs pacis*, audit. Sed *Ῥωμογὺρ* quid sibi velit, nescio. Exponitur *ἤτοι Χορασάν.* Forte itaque legendum *Βαμογὺρ*, id est بم وغور *Βὰμ ὁ γοὺρ, Bam et Gur*, quae ambae provinciae pro una solent considerari, et Indiam atque Chorasanam interiacent.

398. A. 1. [689, 4.] *εἰς τὸν ῥῆγα Σαζωνίας.* Graeci rerum Germanicarum ignari et incurii regem e duce faciebant; ut in multis aliis fecerunt. Princeps olim paulo potentior ipsis *ῥὴξ* erat; *βασιλεὺς* solus suus Imperator. Saxones hic et Boioari in specie nominantur, quia Imperatores Germanici e gente Saxonica tum regnabant, quum Constantinus Porphyrogennetus et eius gens Byzantio dominarentur. Constantinus Porph., Leonis filius, aut Romanus Lecapenus legatum misit in Saxoniam [ad Ottonem I. circa A. 946. aut 945., ut perhibet Lambert. Schafnaburgensis] Simeonem eunuchum

κοιτωνίτην, et Otto vicissim ad eum misit Luitfredum, institorem seu negotiatorem, πραγματευτὴν, Moguntiacum; v. Luitprand. Hist. VI. 2. Lambertus modo citatus A. 949.: *iterum venisse nuntios Graecorum ad regem Ottonem cum pretiosissimis muneribus in memoria omnium Sanctorum.* Idem ad A. 973. legationem Graecam memorat, quae ad Ottonem in urbe regia *Quedlinburg* residentem venerit. Hinc noti fuerunt Graecis Saxones et simul quoque Baioari, quia Otto simul dux Saxoniae et Bavariae erat. Veteres pronuntiabant *Sacae*, Σάζοι, *Sassi*; p. 4. Notitiarum Holstenianarum post Caroli a S. Paulo geographiam sacram legitur ἄχρι τῶν ὁρίων Σάζων, et notatur in margine Σαξόνων. Sed non opus est. Pagus ille prope Leidam Batavorum, milliari fere inde versus septentrionem distans, e quo Saxi olim, ut videtur, in Angliam traiiciebant, adhuc hodie *Sassenheim*, *patria Sassorum*, dicitur. *[De nomine ῥὴξ ab Impp. Graecis tributo vid. p. 316. Dissert. Ioinvill. Croatiae duces quando duces vocati sint, v. Giornale dei Letterati IX. 435. Venetorum principes Constantinopolitani Imperatores ut reges considerant; ibid. XVI. p. 484.; de *regis regum* titulo Francorum regibus dato v. Du Cange Alex. p. 352.]* De titulo *regis*, Germanico Imperatori a Graecis velut minore tributo vid. idem ad Alex. p. 236. et Selden. Titul. Honor. p. 30. et Goar. ad Codin. p. 72. n. 34. *[Imperatoris titulus a Graecis negatus est occidentalibus. Manuel Imp. paciscitur cum Friderico Imp., velle se ipsum Imperatorem et orientalem Neo-Romae Imp. vocare, teste Radevico; vid. Eginharti interpretes p. 83. Symeoni ut Imperatori et regi acclamatum Romana lingua. Georg. Monach. p. 580. Imperatores Graeci titulum hunc Basileï Carolo M. negant, vid. Eginharti interpretes p. 128.]* Agnoverant quidem Irenes legati Carolum pro Imperatore et Basileum salutaverant. Sequentes tamen Imperatores Graeci protestati fuerunt adversus factum vel auctoritate legatorum privata, vel iussu foeminae tyrannicae, quae iuribus suis derogare non potuerit, ut illi aiebant. V. locus Sigeberti Gemblacensis paulo post citandus. *[Michaël Curopalates Carolo M. titulum Imperatoris negat. Giorn. d. Letter. XVI. 48. De Basileo nomine Imperatoribus Graecis proprio v. Anonymi Chronic. Salernit. p. 247. T. II. Murat.]* Gravi sermone querulus debacchatur Cinnamus p. 127. in arrogantiam Imperatorum Germanicorum, quod Imperatorum titulum arripuerint et reges alios faciant, iure nullo. Sed opus non erat tantis iris. Ut enim omittam hoc urgere, ius illud eo titulo utendi solis Graecis proprium non esse et nunquam fuisse et eos falsa imaginatione sibi illudere, qui asseverant; hoc tantummodo dicam, Graecos Basilei titulum non tantum Bulgarorum

Digitized by Google

principibus saeculo decimo concessisse, sed iam saeculo sexto legatos Iustiniani M. Arctam, filium Giabalae, phylarchum Arabum, Basilei nomine compellasse, teste Procopio p. 28. ed. Hoeschel. lin. 34., qui idem Procopius tamen saeculo V. discrimen a Graecis inter *Basileum* et *Regem* fuisse factum indicat Gothicor. I. p. 166. ed. Hoesch. narrans de Theodorico: *αὐτὸς ἔσχε τὸ τῶν Γότθων καὶ Ἰταλιωτῶν κράτος, καὶ βασιλέως μὲν τῶν Ῥωμαίων οὔτε τοῦ σχήματος οὐδὲ τοῦ ὀνόματος ἐπιβατεῦσαι ἠξίωσεν, ἀλλὰ ῥὴξ διεβίω καλούμενος. οὕτω γὰρ σφῶν τοὺς βασιλέας οἱ βάρβαροι καλεῖν νενομίκασι.* Esset hic locus de legationibus CPtanorum Imperatorum ad occidentales agendi, saltim quae aetatem Constantini antecedunt. Sed nunc non vacat. Interea saltim paucula haec adspergam. Leichius observavit, ad Carolum M. venisse ab Imp. CPtano legatos, de quibus memoret Eccardus de Salzburgo p. 34. et Annales Bertinianos ad A. C. 839. narrare legationem CPtanam ad Ludovicum Pium p. 525. ed. Murat. Legationem Irenes ad Carolum M. Sorbigenses, cives mei, celebrant, putantes eam apud Sorbigam a Carolo exceptam esse anno 801. Sigebert. Gemblac. ad A. 805. ait, CPtanos crebris legationibus Carolum sibi firmissimo foedere conciliasse. Quia memorabilia sunt verba, adscribam ea. Sed prius connexionis gratia quae ad A. 801. habet afferam; illustrant enim praesentem rem. *Romani*, ait, *qui ab Imperatore CPtano iam diu animo desciverant, nunc accepta occasionis opportunitate, quia mulier excoecato Imperatore Constantino, filio suo, eis imperabat, uno omnium consensu Carolo regi imperatorias laudes acclamant*, [id est *acta*, *qualia Imperatori*, *βασιλεῖ*, *acclamari fas est*, *nuncupant eum Imperatorem*,] *eumque per manum Papae coronant, Caesarem et Augustum appellant; Pipinum vero, filium eius, regem Italiae ordinatum* [*θεόστεπτον*] *collaudant* [*εὐφημοῦσιν*, *ἀκτολογοῦσι*]. Dein pergit ad A. 805.: *Carolus Imperator indignantibus contra se Imperatoribus Constantinopolitanis propter invidiam imperatorii nominis a Romanis sibi depositi* [id est *impositi*], *magna patientia et magnanimitate eos tulit, et quia suspectam habebant suam potentiam, crebris legationibus sibi eum firmissimo foedere conciliabant.* Rhegino Prumiensis ad A. C. 812. haec narrat: *Nicephoro Generali mortuo Michaël* [Balbus], *gener eius, Imperator factus legatos domini Imperatoris* [Caroli], *qui ad Nicephorum Imperatorem missi fuerant, suscepit in CPlin et absolvit* [expediit, dimisit]; *cum quibus et suos legatos direxit, Michaëlem scilicet episcopum et Arsacium* [aut *Arsenium*] *atque Theognostum protospatharium, et per eos pacem a Nicephoro coeptam confirmavit. Nam Aquisgrani, ubi ad Imperatorem venerunt, conscriptum pactum* [tabulas foederis] *ab eo in ecclesia susceperunt*

Digitized by Google

et more suo, id est lingua Graeca, laudes eius dixerunt, Imperatorem eum et Basileum appellantes. De Nicephori Generalis ad Carolum legatione idem Rhegino ad An. 803. 810. et 811. habet. De legatione Michaëlis Balbi ad Ludovicum Pium v. Sigebert. Gemblac. ad An. 824. *[De legatione Theophili ad regem Francorum auxilii petendi causa v. Continuat. Theophan. p. 84.]* De legatione Basilii Macedonis ad Ludovicum, regem Germaniae, v. Sigebert. Gembl. ad A. 872. Possent hoc modo legationes Graecorum ad occidentales ex Latinis et Byzantinis scriptoribus, item ad Orientales principes ex Arabicis excerpi, si vacaret et luberet aerumnosam inquisitionem ordiri. [*Der Ausdruck Rex Saxoniae hiess ebensoviel, als rex Germaniae, denn die Russen, Esten und Finnen nennen diè Deutschen Saxen oder Saxen.* Stiernhielm Anti-Cluver. p. 65., recitante Stadenio in Memoria Stadeniana p. 354. *Ex Addend.*]

A. 2. [689, 6.] *Νεμίτζιοι.* Wenedi sic appellant Germanos; vid. Leunclav. apud Du Cangium ad Alexiad. p. 257.: et Turci quoque; vid. Clodii Lex. Turc. v. *Germani.* Pro *Γερμανικείας* leg. *Γερμανίας.* Quare autem Cinnamus p. 46. B. et alibi regem Franciae *τῶν Γερμανῶν ῥῆγα* appellet, non exputo; item, quare Anna Comnena Alexiad. p. 62. A. Nemitzos appellet gentem *τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων δουλεῦον ἀνέκαθεν, quod a longo iam tempore Romanorum* (id est Byzantinorum) *imperio pareat.* Non certe videtur voluisse dicere, Germanorum multos in militia palatina Byzantii militasse.

A. 10. [689, 12.] *ἀδελφόν.* *[Fratres appellabantur reges exteri ab orientalibus Imperatoribus; v. Eginhart. interpp. p. 128.; de mutua fratrum appellatione, qua utebantur Imperatores, Du Cange ad Alexiad. p. 274. et ad Ioinvill. p. 279.]* De recepta inter reges mutua compellatione *frater* vid. Vales. ad Amm. Marcell. p. 179. a. et Aleman. ad Procop. p. 23. Apparet quoque ex inscriptionibus litterarum Caloioannis ad Conradum III. et Isaacii Angeli ad Fridericum Barbarossam, quas adfert Selden. Tit. Honor. p. 33. Prior sic sonat: *Ioannes in Christo deo fidelis rex Porphyrogenitus, sublimis, fortis, Augustus, Comnenos et Imperator Romanorum, ad nobilissimum fratrem et amicum imperii mei.* Posterior autem sic habet: *Isaacius a deo constitutus Imperator sacratissimus, excellentissimus, potentissimus, sublimis, moderator Romanorum Angelus totius orbis, haeres coronae magni Constantini, dilecto fratri imperii sui maximo Principi Alemaniae suam et fraternam et plurimam dilectionem.* Malala T. II. p. 219. ait, Iustinianum et Cosroëm inter alia pepegisse, ut se deinceps *fratres appellarent secundum veterem usum.* Alexius Comnenus in litteris Henricum V. Imperatorem *πανευγενέστατε καὶ τῷ ὄντι χρι-*

Digitized by Google

στιανικώτατε ἀδελφέ appellat Alex. p. 93. C., item *ἡ πρὸς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀδελφικὴ σου ῥοπὴ καὶ διάθεσις.* Isaacius Angelus apud Odonem de Diogilo p. 15. per legatos suos ad Ludovicum VII., Franciae regem, *prolixam adulationem depinxit, regem nostrum nominando sanctum, amicum et fratrem.* Otho Frisingensis L. I. de rebus gestis Friderici Barbarossae c. 59.: *Conradus, Romanorum Imperator, naves apud Ptolemaïdem ingressus, fratrem et amicum suum Manuel, regiae urbis* [Constantinopoleos] *principem, in Achaiae seu Thessaliae finibus inveniens adiit.* Iuvat etiam thrasonicam illam inscriptionem litterarum Cosrois ad Iustinianum a Menandro Protectore p. 114. Exc. Legat. Hoesch. relatam apponere: *θεῖος, ἀγαθὸς, εἰρηνοποιὸς ἀρχαῖος Χοσρόης βασιλεὺς βασιλέων, εὐτυχὴς, εὐσεβὴς, ἀγαθοποιὸς, ᾧτινι οἱ θεοὶ μετὰ τύχην καὶ μεγάλην βασιλείαν ἔδωκαν, γίγας γιγάντων, ὃς ἐκ θεῶν χαρακτηρίζεται, Ἰουστινιανῷ Καίσαρι ἀδελφῷ ἡμετέρῳ.* Vix fieri potest, quin male versa sint haec e Persicis non bene perceptis. Capitolinus in Clodio Albino litteras Severi exhibet, quarum hoc est initium: *Imperator Severus Augustus Claudio Albino Caesari, fratri amantissimo et desideratissimo, salutem.* Stante adhuc imperio Romano Imperator collegam aut Caesarem suum *fratrem* appellabat. Capitolinus vita Albini T. I. Scr. H. Aug. p. 695. habet epistolam Severi, cuius hoc est initium: *Imperator Severus Augustus Claudio Albino Caesari, fratri amantissimo et desideratissimo, salutem.*

B. 6. [689, 17.] *ἐξουσιαστὴν τῶν Μουσουλημιτῶν.* Reddit hoc Arabicum titulum امير المسلمين, *Amir ol Moslemine.* Atqui titulus ille non fuit in usu tum temporis, et longo tempore post saeculo demum XI. usurpatus est a Moravedis in Mauritania et Hispania. Gerebant se quidem iam tum principes Africae seu Libyae de gente Fathemidarum pro Chalifis, verum *Amir ol Mumenine* utebantur, eorumque hostis et aemulus, Abdor Rahman, Hispaniae hactenus Emirus seu princeps, ab anno inde Christi 936. incipiebat eum quoque titulum, aemulatione accensus, usurpare. Arabici tamen scriptores constanter perhibent ambos, et Fathemidas et *Ommiadas* Andalusenos titulo *Amir il Mumenine,* non autem titulo *Amiri'l Moslemine* fuisse usos.

B. 11. [689, 21.] *ἑξάγια* Ut a *τετρὰς, τετράδος* fit *τετράδιον, quaternio,* item *quarta pars,* ita ab *ἑξὰς, ἑξάδος* fit *ἑξάδιον, sexarium, sexernio* seu complexus sex particularum, ut sex assium, aut sexta pars assis, vel totius. Et quia veteres Graeci Latinique *δ* et *d* ante *ι* ut *g* ante *i* aut *z* pronuntiabant, hinc factum, ut perinde scriberent *ἑξάδιον* et *ἑξάγιον*, ut *campadium* et *campagium.* Exemplis compluscults hanc *ἰσοδύναμον* in scribendo varietatem de-

monstravit Salmas. ad Script. H. Aug. T. I. p. 269. Promiscue has terminationes in *aticum*, *atium*, *adium*, *agium* et *arium* habebant Latini medii aevi, ut e Du Cangii Glossario sexcentis exemplis posset demonstrari, ut *parochiagium* pro *παροικιάριον*, *ovagium* pro pensitatione ex ovibus, *ovario*, *pedagium* pro pedatico, *operagium* pro operario seu mercede operae vel opere ipso, *praestagium* pro praestatico seu praestatione; *summatium*, *summagium* et *summarium* pro vectigali de *summis*, hoc est *saumis* vel sagmatibus et saginariis reddendo; *podium* et *pogium* et talia, quae in Du Cangii Gl. Lat. abundant. Quaeritur iam, ἑξάδιον aut ἑξάγιον sitne *senarius*, complexus senorum individuorum, an unius individui sexta pars. Credo equidem potius esse posterius, quam prius, inductus ab analogia. Nam si *tertiagium* est tertia pars, triens, *quartagium* quarta pars seu quadrans, *nonagium* pars nona, quorum auctoritates habet Du Cange, necesse est, ut *sexagium*, ἑξάγιον, sexta pars sit. Patet quoque e loco Marini Sanuti, quem Du Cange v. *Sagium* citat. Memorat ibi Sanutus *quatuor sagia*, id est quatuor sextas partes. Nam *sagium* nihil aliud est, quam ἑξάγιον, ut *sarcia* idem atque ἐξάρτια, *instrumenta nautica*, et *selasticum* pro εἰσελαστικῷ vel ἰσελαστικῷ. Qualis autem veteris unciae ratio ad litram recentiorum fuerit, me quidem latet, qui talia indagare nunquam curavi. Supra demonstravi, Constantini nostri aetate numismata 74. in litram fuisse computata. Vulgatior tamen opinio litrae tantum numismata 72. imputat. Haec igitur opinio si vera est, et hexagium, solidus et numisma idem si sunt, ut perhibentur esse, estque hexagium sexta unciae pars: fuerunt in libra seu 72. numismatibus unciae duodecim. Nam si sex cum duodecim multiplices, emergit 72. Porro numisma et solidus aureus idem sunt. Pependit igitur bulla litterarum ad Emirum Aegypti numismata aurea octodecim. Probabile hoc non est, quum bullae ad Papam Romae unum aut ad summum duo solidos, et quae plurimum quaternos pependisse dicantur. Quarto intervallo vasallus Chalifae Bagdadici, Emirus Aegypti puta, abest a domino suo. Et tamen Chalifae bulla quatuor solidorum tantum missa dicitur, Emiro Aegypti autem bulla octodecim hexagiorum aut solidorum. Non compono hanc difficultatem. Aut aliud est hexagium et multo minus, quam diximus, aut superior nostra sententia de unisoldiis, bisoldiis, trisoldiis et tetrasoldiis bullis vera non est. De hexagio v. Du Cangium in Gl. utroque et dissert. de nummis aevi medii §. 77.

C. 2. [690, 2.] Σαρδανίας. Ita scribebant et efferebant tum temporis; v. Notit. eccles. Holsten. post Car. a S. Paulo

Digitized by Google

Geogr. p. 4. Ita quoque Arabes سردانية, quod *Sardania* et *Sardenia* potest efferri.

C. 5. [690, 4.] δοῦκα Βενετίας. Ergo tum temporis adhuc suberant Graecorum imperio Veneti, quia κέλευσις ad eorum duces ex aula Byzantina veniebat, qualiscunque tandem de caetero fuit ratio Imperatorum CPtanorum et ducum Venetorum inter se respectu dominii; vid. Murat. T. I. Ant. Ital., ubi scita multa habet et inquirit, quando sui iuris esse coeperint Veneti; quod contigisse videtur saeculo undecimo exeunte. Colligit quidem laudatus Muratorius T. II. p. 648. e nummo quodam Veneto, quem saeculo X. currente cusum putat, Venetos eo tempore iam arripuisse independentiam et autocratoriam, quia neque nomen neque vultus Imperatoris Graeci Latinive in eo conspicitur. Verum ex eo non sequitur conclusio; praetereaque res incerta est de aetate nummi. Sane ex eo, quod in hoc codice, qui aut saeculo X. currente sub Constantino seniore, aut XI. sub Constantino iuniore editus est, κέλευσις dicitur ad Ducem Venetum venire, conficitur absque controversia, Venetos nexu clientelae iunctos adhuc imperio orientali fuisse. Immo adhuc Manuel Comnenus medio saeculo duodecimo et inclinante iam Venetos per legatum suum tanquam subditos tractat apud Cinnamum p. 133. B., accenset eos τοῖς ἄλλοις, ὅσοι ὑπὸ τὴν παλάμην τελοῦσι τὴν αὐτοῦ, et C. 1. inter τοὺς ὑπηκόους. Alexius Comnenus apud Annam in Alexiade p. 161. ducem Venetorum dignitate Protosebastorum et roga auget. Fuit ergo de proceribus aulae Byzantinae et stipendiatis. *[Ducibus Venetorum ornamenta et titulum Hypati dabant Impp. CPtani, unde etiam vestitus. Giannon. T. II. p. 367. Impp. CPtani considerabant Venetorum principes ut reges, Giorn. dei Letter. XVI. p. 484.]* Caeterum adhuc noto, κέλευσιν dici mandatum ad magistratus, sacram ad populum, ut e Theophane p. 333. D. 2. patet.

C. 6. [690, 5.] δοῦκα Νεαπόλεως. *Eligebatur Neapoli* (verba sunt Muratorii T. I. Ant. Ital. p. 194.) *a populo dux, suprema gaudens auctoritate, nisi quod interdum, aut potius fere semper, cum civitas, tum duces pro supremo domino reverebantur Imperatorem Graecum.* *[De duce et consule Neapolitano citato a Constant. Porphyr. v. Muratori Annali d' Italia T. V. p. 356.]*

In fine pag. schol. [690, 23. *schol.*] μαστρομίλης. *Graeci praefectos urbium magistros militum appellabant*, ait Sigonius Regn. Ital. p. 5. lin. 44. Atqui eos etiam appellabant *duces*. Ergone *duces* et *magistri militum* iidem? Videtur. Hic sane loci nostri δοὺξ Νεαπόλεως et μαστρομίλης pro eodem accipiuntur. Sed apud Sigonium l. c. p. 12. 4. collat. 11. distinguuntur

Digitized by Google

dux et magister militum; et p. 22. 16. numerat in una Perusia tres praecipuos magistratus, *praefectum* (*ἔπαρχον*), *magistrum militum* et *ducem*. Dubitavit quoque cl. Muratorius l. c., diversine an iidem fuerint *duces* et *magistri militum*. Verba eius sunt: *magistri quoque militum olim appellati principes, quibus eiusdem civitatis regimen committebatur. Qui titulus aut minorem aut breviorem quam ducis auctoritatem nescio an indicare possit.* Conf. Bandur. ad Constant. Porphyr. T. II. Antiqu. Orient. p. 62. Forte pro *Μέλης* apud Cedren. p. 706. D. ant. et Glycam p. 310. C. scribendum est *Μαστρομίλης*.

C. 7. [690, 6.] *Ἀμάλφης*. De ducibus Amalphitanis egit Muratorius Ant. Ital. P. I. p. 201. et Chronicon Amalphitanum ab eodem ibidem editum frequentem eorum facit mentionem. De ducibus Caietae conf. idem p. 218.

C. 9. [690, 7.] *εἰς τὸν ἄρχοντα*. Constantinus et Romanus dicuntur hic Bulgaro Archontis titulum aliquando, succedente autem tempore tandem illum Basilei quoque tribuisse. Ergo ante horum, et quidem postrema, tempora collegialis imperii non obtinuerunt Bulgari principes titulum *Basileus*. Quid igitur faciemus loco Cedreni, quo ait p. 623. D. Symeonem Bulgarum fuisse *εὐφημηθέντα ὡς βασιλέα*. *laudibus celebratum ut regem?* Videtur dicere velle, Symeoni acclamatum non iisdem quidem formulis atque Imperatori Graeco, neque attributo titulo Basilei, attamen eodem modo atque apparatu fuisse, quo solebat Byzantinis acclamari.

D. 2. [690, 11.] *τοῦ χριστιανικωτάτου ἔθνους τῶν Βουλγάρων*. Ut hic Bulgari, ita apud Nicetam Choniatem p. 277. C. ult. Russi *τὸ χριστιανικώτατον γένος* appellantur. Ea aetate, qua ista exarabantur, nondum vocabulum christianissimi titulus erat ad unam certam gentem hominemve alligatus, ut hodie regem Franciae per eminentiam vetusto titulaturae ritu *christianissimum regem* appellamus, de quo titulo v. Selden. de Tit. Honor. p. 74., ubi demonstravit, non solis Franciae occidentalis regibus tributum eum olim fuisse, sed Imperatoribus quoque utriusque orbis Christianis et item regibus Angliae. Sed neque soli Imperatores aut reges sic audiebant, sed etiam privati homines christianissimi et integrae gentes christianissimae audiebant, et nihil plus quam christianus, aut valde christianus id vocabulum significabat, id est vere pius et orthodoxus et fervidus dei secundum ritum christianum cultor. Propterea monachi et clerici in specie *christiani* dicuntur et laicis opponuntur, christianorum nomine exclusis; v. Du Cange v. *Christiani*. Sylvanus rhetor *ἀσκητὴν καὶ ἀκριβῶς χριστιανίζειν ἐσπουδακότα* aliquem appellat; v. dicta ad p. 392. D. 4. Simplicius Papa in

Digitized by Google

Epist. 14. ad Zenonem Imper. sic scribit: *tenet B. Petrus Apostolus hanc pietatis vestrae sponsionem et christianissimi fidelissimique principis mentem in haec verba iurasse.* Agapetus, Pontifex Rom., apud Ioannem Diacon. in Chronico Neapolitano Iustinianum sic alloqui fingitur p. 299.: *ego quidem peccator ad Iustinianum Imperatorem christianissimum venire desideravi, nunc autem Diocletianum inveni.* Luitprandus p. 461. *Radamirum Galitiae regem christianissimum* appellat. Alexius Comnenus in litteris ad Henricum V. Imperatorem sic eum compellat: *πανευγενέστατε καὶ τῷ ὄντι χριστιανικώτατε ἀδελφέ.* Exemplum hominis privati titulo *christianissimi* cohonestati habes apud Theophanem anno sexto Rhinotmeti: *παρεκάλεσεν αὐτὸν Σέργιός τις, ἀνὴρ χριστιανικώτατος, ὁ τοῦ Μανσοὺρ, γενικὸς λογοθέτης.*

D. 5. [690, 14.] *αὐτοκράτορες βασιλεῖς.* Basilei quidem titulum Bulgaris tandem vi expressum inviti concedebant Impp. CPtani; ut tamen privum haberent aliquid et eminentiae super illos indicium, *αὐτοκράτορος* addebant titulum ad suum *βασιλεύς.*

399. A. 7. [691, 2.] *Τούρκων.* Intelligit Ungaros, qui quod Hunnicae et Tartaricae, hoc est Turcicae quoque originis essent, olim Turci solebant vocari. Nam cum Turcis orientalibus, qui primum Saracenicum et deinde Graecum quoque imperium everterunt, Constantino nostro et maioribus atque nepotibus eius negotium nullum fuit.

A. ult. [691, 8.] *Χρωβατίας.* Chroatos, Serblos, Zachlumos, Canalitas, Terbuniatas et Diocletianos eodem ordine atque hic recenset Constantinus cap. 29. de administr. imperio p. 87. sqq. Pro *Τερβουνιώταις* autem memorat noster Trabunos. Occupabant hae gentes oram omnem maris Adriatici septentrionalem ab Istria inde usque ad Dyrrhachium. Pro *Δικλείας*, quod hic dabant membranae, alibi quoque alio errore *Δοκλία* scribitur. Rectum est *Διόκλεια*, ut in Latina interpretatione submonui.

C. 3. [691, 20.] *Ἰνδίας.* Nempe commercium fuisse Constantino cum Indis, supra demonstravi, adeoque cum domino Arabiae felicis quoque.

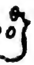
400. A. 11. [692, 16.] *η ῥόγα αὐτοῦ μέχρι νομισμάτων μ'.* Dicitur hic litras 16. in taxam vel consuetudinem praestare ille, cuius roga est, ad 40. solidos aureos. Roga vero hic loci estne annua an menstrua? Si annua, debuit receptus in hetaeriam hanc dignitatem nimio emere et quindecim annorum reditus simul et semel effundere et in antecessum imperiali camerae solvere, quod vix quindecim annorum decursu ipse recuperet per minutas portiones. Vix videtur hoc mercimonium aequum et in usu fuisse. Quid si

ergo statuamus, rogam eam menstruam fuisse? Atqui paupertina curia Byzantina tantum non solvebat. Qui potuisset imperium medio et ultimo aevo valde accisum tot expensarum onera ferre? Fuitne ergo litra argenti hic designata, ea proportione minor litra auri, quam argentum ad aurum vulgo habere censetur.

B. 9. [693, 5.] *νά.* Sic dicunt novi Graeci pro *ἵνα.* Hic loci notat *ubi* vel *quando*; quo sensu *ἵνα* etiam apud vetustissimos et probatissimos scriptores habetur.

D. 5. [693, 20.] *καλιγίων.* Videtur ex hoc loco cubiculariorum unusquisque habuisse curam peculiaris servitii ad corpus augustum pertinentis, ut unus *a calceis*, alter *a barba* vel *coma*, tertius *a malluvio* et sic porro.

D. 7. [693, 22.] *ὁ διὰ πόλεως.* *Cubicularius urbanus* aut *in urbe* videtur illi opponi, qui in palatiis suburbanis servit.

D. ult. [694, 2.] *προσθήκην.* Credidi hoc significare compendium membranae *προ* .

401. C. 3. [694, 22.] *Σαρακηνῶν.* Medio aevo Saracenus et Arabs idem erat, unde nobis quoque est. Sed veteres distinguebant Arabes a Saracenis, ut e Script. Hist. Aug. T. II. p. 329. 444. et 494. patet; et illi quidem erant Arabes in Syriae confiniis et Palaestina oberrantes, hi autem Saraceni, qui in Mesopotamia et Syriae partibus orientalibus ad Euphratem sitis viverent, sic dicti ab الشرق, *Schark*, *oriente.*

C. 4. [694, 22.] *θέματι.* Poterat quoque *θέματος* reponi. Nam in membranis erat *θέματ*, ultima syllaba breviata. Utrumque dicitur, *ἐπὶ θέματος* et *ἐπὶ θέματι*, pro *ἐν θέματι.*

402. A. 9. [695, 20.] *τήρωνας.* Conf. Constantin. Porphyr. Tacticon p. 16. ed. Meurs.

B. 2. [696, 3.] *ἀδορεύονται.* Satis constat de sensu verbi, idque notare suspenduntur, cassantur, eximuntur, excusantur, pro minumis habentur. Unde autem derivandum sit, adhuc dubito. Forte repeti debet ab *adorare* Latino, id est non *προσκυνεῖν*, sed *ad oram reiicere*, velut feces et reiectanea, *καθιστῶνται πρὸς τοῖς πέρασι καὶ ἐσχατιαῖς τοῦ στρατεύματος.*

B. 2. [696, 4.] *ἀπελάτας.* Apelatae, abactores, abiegi, erant militiae genus, ut hodie Husari, praedis abigendis tantummodo destinati, unde ipsis nomen. Glossae nomicae Labbaei: *ἀπελάτης κυρίως λέγεται, ὅστις θρέμματα ἀπὸ βοσκῆς ἢ βουκολίων ὑποσύρει, ἢ ἀπὸ τῶν ἀγελῶν ἵππους. ὁ γὰρ βοῦν ἢ ἵππον πλανώμενον εὑρὼν* [et hero, quem novit, non restituens] *οὐκ ἔστιν ἀπελάτης, ἀλλὰ κλέπτης.* V. Du

Digitized by Google

Cange Gloss. Lat. v. *Abigare* et *Latrunculi.* Manetho Apotelesmaticus mst. apud Du Cangium v. *Βερεδάριοι* iungit *βερεδαρίους*, *ἱπποκόμους*, *καβαλλαρίους* (domitores, gymnastas equorum), *ἀπελάτας*, *ἀνελάτας*, sed leg. *συνελάτας*, qui sunt similes nostris *Aussreiter*, officiales, qui in viis publicis in equis circumcursitant, videntes, qui in iis eant, mendicine aliive malefici, num merces prohibitae aut vectigalibus non liberatae deportentur etc. Appellant quoque Graeci novi *fures, latrones ἀπελάτας*, et abiecta prima littera, ut solent, *πελάτας*. Exemplum habet Du Cange v. *πελάτης*.

B. 3. [696, 4.] *Τζέκωνες*. Huccine pertinent *Tzacones*, de quibus Goar. ad Codin. p. 34. n. 66., quos Codinus p. 68. n. 88. appellat *τοὺς εἰς τὰ κάστρα εὑρισκομένους*, *praesidiarios in castris* seu urbibus *milites?* Videntur omnino iidem esse. *Tzacones* sunt hodie qui olim Lacones, extremae Peloponnesi incolae, et *Tzaconia* est ille tractus, in quo est mons olim *Cronion* dictus, adeoque inter Laconiam et Elidem; vid. Du Cangium v. *Τζάκωνες*. Hi Lacones aut Peloponnesiaci solebant ad praesidium agendum in castellis deponi, *ἀφορίζεσθαι εἰς τὰ κάστρα*, ut Noster ait. Insignis est locus Michalonis Lituani de moribus Tatarorum apud Du Cangium v. *Sacones*, e quo intelligitur, *Sacones* et *Sungaelones* appellatos fuisse, Lituanico, ut videtur, sermone, *agasones*, qui milites in bellum comitabantur, Nostro aut *συντρόφους*, aut *τίρωνας* dictos.

D. 4. [697, 1.] *λαμβάνων ἀπὸ τοῦ κουμερκίου*. Est idem ac si diceremus: hic vel ille accipit salarium suum ex *Accisa*, seu ex illo tribunali, ubi vectigalia recipiuntur. *Κουμέρκιον* est ipsum commercium, mercatura, negotiatio et portorium pro importatis aut exportatis mercibus; v. Du Cange ad Alex. p. 315. *Κουμέρκιον τοῦ πανηγυρίου*, *vectigal nundinarum*, est apud Theophan. p. 396. C. 11. Guther. p. 725. commercium nonnihil a vectigali differre monstrat.

403. A. 5. [697, 7.] *Λεοντοκώμεως*. Ad formam terminationis *πόλεως*, quae in multarum urbium nomine obtinet, formarunt quoque *κώμεως* in hac compositione. *Λεοντοκώμη* aut *Λεοντόπολις* est in themate Lycandi seu in Isauria.

B. ult. [697, 18.] *τηρονάτου γενομένου*. Tironatum hic esse puto non statum seu conditionem tironis, sed solennem congressum militiae rudis et nuper conscriptae ad condictum locum, ut tirocinium ibi ponant coram stratego thematis et dexteritatem suam in tractandis armis monstrent.

C. 11. [698, 4.] *ἱπποκράτας*. Poterat quoque *ἱπποκράτορας*. In membranis erat *ἱπποκρ*$^{\tau}$.

404. A. ult. [699, 1.] *τοῦ Στενοῦ*. *[*Stenum* cervix Euxini. Constant. Vit. Basil. c. 63. Les nautonniers *Stenitae* appel-

Digitized by Google

lati ἀπὸ τοῦ στενοῦ, quod medio aevo est *Stanor*, p. 290. Villharduin.]* *Stenum* est tota ora tam Europaea, quam Asiatica, quam *angustus* canalis et meatus maris Euxini alluit et pervadit et ipsa simul ora CPtana. Zosimus II. 30.: μῆκος ἔχει τὸ στενὸν τοῦτο μέχρι τοῦ Πόντου σταδίων περί που τριακοσίων.

B. 10. [699, 8.] τὰ ὀῤῥία. De obitione Imperatoris per horrea elegans locus est apud Themistium p. 221. B. C. Videri quoque meretur Salmasius ad illud Spartiani de Hadriano T. I. S. H. A. p. 97.: *laborabat, ut condita militaria diligenter agnosceret. Condita* hic sunt usu sequioris aevi non species annonariae, ut putat Petavius ad Themistium p. 453., consentiente profecto analogia, sed *conditoria*, prorsus ut Graecum ἀπόθετα non species depositae, sed *depositoria.* Utitur ea voce Theophanes p. 124. D. 4., ubi de Alypio ait, eum fuisse τὴν δεχομένην περί τε τὴν φυλακὴν τῶν πόλεων καὶ τὰ ἀπόθετα τῶν τροφῶν ἐπιμέλειαν ποιούμενον. Rursus p. 129. A. coniungit ὥρεῖα ἀπόθετα σίτου, ubi tamen posterius pro prioris scholio habendum est. De horreis ab Imperatore visitatis agit quoque Vales. ad Amm. Marcell. p. 318., unde etiam constat, horrea gemina fuisse annonae civicae et annonae militaris, et Xiphilin. p. 1231. 17., ubi Pertinacem habet τὴν τοῦ σίτου παρασκευὴν ἐξετάζοντα.

C. 3. [699, 11.] ταγγίων. Ita membranae.

C. 6. [699, 13.] χρειῶν. *Necessariae* Latinis et χρεῖαι Graecis novis sunt *latrinae*; vid. Du Cangii Gl. utrumque utraque voce. Sic iam usurpavit Artemidorus p. 8. lin. 41., ubi vid. Rigalt. notam.

405. A. 11. [700, 15.] ὁ μουλίων. *Mulio* etiam pro *equisone* dicitur. Lamprid. in Alexandro Severo T. I. p. 990., ubi mulis et equis muliones tantum, non muliones et equisones, ut curatores attribuit. Etiam in Glossis est μουλάρης, ἱπποφόρβος, κτηνοτρόφος, ἀναβολεύς, *mulio superiumentarius*, *strator*.

B. 1. [700, 17.] ὁ δηκουρίων. Ergone tunc temporis adhuc decuriones appellabantur CPli Consules et Senatores urbani, ut vult Scholiastes, qui βουλευτὴς interpretatur? Vix putem. Potius probabile mihi est silentiariorum decuriones vel decanos hic intelligi, qui iidem sunt atque primicerii silentiariorum; v. Vales. ad Ammian. Marcell. p. 264. b. Silentiariorum autem erat aureas virgas praeferre.

B. 7. [701, 1.] ὁ κόμης τῶν ὀῤῥίων. Idem, aut similis muneris, atque *horrearius* apud Agnellum; vid. Murat. Scr. R. Italic. T. II. p. 100.

B. 8. [701, 2.] ὁ νουμεράριος.. Videtur numerarii munus fuisse numerare modios frumenti, quod in horrea infe-

Digitized by Google

rebatur, et expensas in annonam militum pariter; v. supra dicta ad p. 140. C.

C. 7. [701, 8.] τετραγόνιν. Fuit quum putarem, hoc vocabulo apocombium seu sacculum sericum designari in formam quadrangularem consutum et conformatum, cui insutae essent decem auri litrae. Verum si in numismatibus seu solidis constiterunt illae decem litrae, nimis grandis evasit illa bursula, ut quae decies 74. numismata seu 740. numismata contineret. Litras in integris auri massis cusas fuisse, quandoquidem mihi non constat, quamvis admodum probabile sit, in dubio relinquam. Putem igitur potius, tetragonium hoc fuisse massam auream in monetae formam cusam decem litras pendentem. Sed ut verum fatear, non habeo exemplum massae in nummum cusae forma quadrata apud Graecos aut Romanos.

Digitized by Google

IO. IAC. REISKII
COMMENTARII
AD
CLETOROLOGIUM
SEU
LIBRUM DE RITIBUS SACRARUM EPULARUM AULAE BYZANTINAE.

Pag. 406. A. 4. [702, 2.] κλητωρίων. *Vocare* apud Latinos simpliciter pro vocare, invitare ad coenam usurpatur. Hinc in Vit. Basilii Macedonis p. 207. C. 7. *οἱ κεκλημένοι* sunt illi, *qui ad sacras invitari solent*. Hinc κλήτωρ, *vocator*, invitator, κλητώριον, *convivium*, ad quod vocantur amici, adhibetur cletor, invitator, nomenclator, et κλητωρεύειν, *ad convivium vocare*. Notat quoque κλητώριον *triclinium* vel salam, in qua convivia celebrantur. De quibus omnibus vid. Du Cangium Gloss. Gr. h. v.

Magnam habeo gratiam fortunae, quod opusculum hoc scitum et lectu dignum nobis conservavit, in quo totus ordo cum dignitatum et officiorum aulicorum et militarium, tum etiam sacrarum epularum publice editarum accurate exponitur.

B. 13. [702, 7.] ,ϛυη΄. A. M. 6408. incidit in annum Christi 900.

B. 2. [702, 8.] ἀτρικλίνου. Sic plerumque scribitur haec vox; interdum tamen etiam reperitur ἀρτοκλίνης et peius adhuc ἀρτικλίνης. Quamvis enim originem ipsi dederit corruptela prioris, quodammodo tamen et ipsa haec quoque forma proba est et significat atriclinii officium. Ἀρτοκλίνης est *panistructor*. Id enim illi agebant, et praeterea quoque convivas futuros e schedula secundum gradum quemque suum et eo ordine, quo assidere debebant aut accumbere, evocabant, introducebant, locum cuique suum assignabant, quod olim τῶν ἐδεάτρων erat, vid Athen. IV. p. 142. D. 1. et p. 171. tota atque

Digitized by Google

seqq., particulam porrigebant et largitiones dominicas distribuebant. Caeterum prima eorum fuit appellatio *atriclinio*, qui a triclinio essent et id curarent; vid. Du Cange v. *Orticlineum*, quomodo triclinium appellabant aut diaetam, quod nos hodie *chambre*, *Kammer*, dicimus. [Sed habebantne Graeci Imperatores, ut veteres Persarum reges atque alii habebant et curiae nostrates adhuc habent, suos προτένθας vel προγεύστας, *praegustatores ferculorum*? Equidem huius rei nihil inveni, neque hoc in codice, neque alibi. *Ex Addend.*]

C. 2. [702, 14.] σχετικῶς. *Toto cordis affectu, propensione, amore*, toto corde. Σχετικῶς πρός τινα ἔχειν, *toto corde aliquem diligere*, affectionatum erga aliquem esse, ut vulgo loquuntur, habet Cedren. p. 647. A. 10. Σχέσις est *affectio, propensio animi*, benevolentia, apud Theophan. p. 391. B. 1. et σχετικὴ προσκύνησις *adoratio* (qualis erga Sanctos obtinet) *affectiva*, seu ex affectu animi et benevolentia erga eos, non ex debito procedens. Ἡ σχετικὴ προσκύνησίς ἐστιν ἀσπαστικὴ προσκύνησις ἐκ φιλικῆς καὶ εὐγνώμονος διαθέσεως οἰκείωσιν καὶ εὔνοιαν τοῖς ἠγαπημένοις ἐπαγγελλομένη. De quo cultu vid. Goar. ad Theophan. p. 340. C. D., Du Cange CPli Christ. III. c. 61., ad Alexiad. p. 293. et Gloss. Graec. h. v. et Latin. v. *Affectivus*.

D. 7. [703, 3.] ἐγκειμένων. Est idem atque συγκειμένων, *litteris consignatorum*. Saepe novi Graeci ἐν et σὺν promiscue usurpant. Ita Procopius p. 83. 14. ed. Hoeschel. ἔνδεσμον pro σύνδεσμον posuit. Zosimus II. 19. §. 7. ἐμπίπτειν pro συμπίπτειν. Anthol. p. 296. n. 1433. 2., item p. 475., ubi est ὀφρῦς ἐνεσπάσατο, *contrahebat supercilia*.

408. B. 3. [704, 19.] λογίον. Raro usu adhibuit pro *libellum*, proprie *parvum sermonem*. Alias solet *oraculum* notare.

B. 10. [705, 1.] ὑποκλήσεις. *Revocationes*, avocationes, iussiones abeundi, pro ἀποκλήσεις. Saepe ὑπὸ pro ἀπὸ ponitur, ut ὑποστρέφειν, sc. ἑαυτὸν, se avertere ab aliqua re, abscedere, recedere.

B. ult. [705, 2.] βραβείων. Opponuntur hic dignitates διὰ βραβείων et διὰ λόγου collatae. Illae sunt per *insignia* vel *cum insignibus*, hae *auctoritate* vel *elogio* collatae. Cum insignibus conferebantur, quando Imperator aut conferens honorando pallium aut gladium aut codicillos aut torquem aut annulum aut aliud quod novi honoris indicium tradebat. Auctoritas vero vel λόγος, *elogium*, quando nuda voce, sacro edicto, aliquem iubebat hoc vel illo munere fungi. Constant. Porphyr. de administr. imperio p. 126. memorat *vestem magistri* vel *magistratus*, qua donandus in magistri dignitatem immitteretur: ἔδωκεν αὐτῷ ἱμάτιον τοῦ μαγιστράτου πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸν Κουρκένιον τὸν Ἴβηρα μάγιστρον. Ha-

Digitized by Google

drianus I. in epistola ad Carolum M. scripta significat Archisum, Beneventanum ducem, ab Imperatore Graeco petiisse *auxilium et honorem patriciatus una cum ducatu Neapolitano sub integritate*. *Pro qua re* pollicitum illum fuisse *tam in tonsura, quam in vestibus Graecorum usu perfrui, sub eiusdem Imperatoris ditione* [id est iurisdictione et auctoritate, tanquam vasallus]. *Haec audiens autem Imperator*, addit, *emisit illi suos legatos, scilicet spatharios duos, in ditionem Siciliae, ad patricium eum constituendum, ferentes secum vestes auro textas simul et spatham vel pectinem et forcipes, sicut illi praedictus Archisus indui et tonderi promiserat.* Patet hinc, vestem ab altero datam aut missam induere fuisse speciem quidem honoris, sed revera professionem humilitatis, subiectionis et clientelae. Vasallus domino fidem condicens debebat missam a domino vestem induere, et ut ipse induendo profitebatur se clientem eius esse, a quo vestem accepisset, ita dans aut mittens eo ipso profitebatur, se illum, cui vestem daret aut mitteret, in familiam ministrorum vasallorumque, id est comitum, recipere, pro ministro et comite suo tali et tali provinciae sollicitudinique praefecto agnoscere. Inde natum vocabulum *investire*. Mos vestem in signum tam honoris, quam homagii mittendi illis, qui in munere quodam aut primum constituuntur, aut confirmantur et continuare iubentur, adhuc obtinet apud Turcas et Persas, ut e della Valle, Busbekio et aliis Itineratoribus constat. V. dicta ad p. 367. A. 3. De modis variis investiendi, ut per pileum, scyphum, sceptrum, evangelium, veru, cultrum, festucam, wasonem, vexillum, gladium, hastam, lapidem, librum missalem, martyrologium, linteum, denarios, eleemosynariam seu marsupium, floccillum capillorum, corrigiam, et quaecunque tandem ad manus essent, de his omnibus fuse Du Cange Gloss. Lat. v. *Investire* egit. Sunt porro *auctoritates* plerumque quidem rescripta principum, mandata litteris consignata, v. Du Cange Gl. Lat. h. v., puto tamen interdum quoque effata, elogia, oralia praecepta esse. De voce *elogium* v. ad Amm. Marcell. p. 19. *Διὰ λόγου, per verbum*, redditur in veteri charta Guaimarii, principis Salernitani, apud Murat. T. I. Ant. Ital. p. 181., ubi opponitur *mandatum per verbum* et *χρυσοβούλλιον*. *Declaro ego*, ait, *Waimarius princeps et imperialis patricius, quia concessum est mihi a sanctissimis et piissimis Imperatoribus Leone et Alexandro per verbum et firmissimum praeceptum bulla aurea sigillatum;* id est tam διὰ λόγου, *edicto verbali*, quod ad me retulit apocrisiarius imperialis, quam scripto mandato. Testamentum S. Caesarii, episcopi Arelatensis: *si cui aliquid per epistolam aut per pittacium aut verbo, pietatis intuitu, contuli, valere volo.* Distinguit

Digitized by Google

hic *indulta per epistolam*, seu, quod idem est, *per pittacium*, (nam posterius est tantum explicatio prioris,) et *indulta verbo.* Ingulfus p. 901.: *conferebantur primo multa praedia nudo verbo absque scripto vel charta, tantum cum domini gladio vel galea vel cornu vel cratera, et plurima tenementa cum calcari, cum strigili, cum arcu et nonnulla cum sagitta.*

409. A. pen. [706, 2.] **βασιλικῶν.** Ita iacet in membranis, quod ne dubites rectum esse, aut saltim **τῶν βασιλικῶν**, persuadebit paulo post B. 7., ubi **ὁ τῶν βασιλικῶν πρωτοσπαθάριος** legitur.

B. 6. [706, 7.] **πεταοθέντος.** Immo vero **συρέντος**, **ἐφελκομένου**, *contracto*, *reducto velo.* Nemo enim ingredi potest **βῆλον πεταοθέντος**, *velo expanso.*

C. 9. [706, 20.] **συνέρχεται.** Ita membr. Lege **συνεξέρχονται.**

410. A. 2. [707, 11.] **εἰς συγκλητικοὺς καὶ εἰς προελευσιμαίους.** Quaenam sit differentia inter proceres insignibus creatos senatorios atque processionales, non plane liquet. Videntur tamen illi fuisse interioris admissionis, consiliis et administrationi rerum adhibiti, hi vero tantum pompatici, qui quotidie in curiam procedere et comitativae splendorem augere debebant; v. quae ad p. 38. D. 1. dixi.

B. 4. [708, 3.] **κυρίως.** Omnia enim munera et dignitates aulae sunt **ἀξιώματα**, officiis etiam simul comprehensis, sed in specie distinguuntur **τὰ ἀξιώματα** et **τὰ ὀφφίκια**, *dignitates* et *officia* seu munia. Propterea addit **κυρίως.**

B. 7. [708, 5.] **προβάθμιος.** Notandum hic, non a primo quoad dignitatem auspicium fieri, sed a primo in ordine processionis seu infimo, ab inferioribus ad magis magisque superiores procedendo.

B. ult. [708, 8.] **ἐγγεγραμμένος χάρτης.** *Codicilli* Latini dicunt, nisi tamen codicilli erant **πτυκτίδια** ad formam libellorum formae quartae compositorum, ut sunt nostrae *Schreibtafeln*, aut ut erant veterum diptycha. *Χάρτης* autem erat frustum pergamenae convolubile; **πιττάκιον** appellat Constantin. de admin. imp. c. 46.: **ἐκ προστάξεως τοῦ βασιλέως ἔλαβε τὸ πιττάκιον τοῦ πατρικίου Συμεὼν** etc.

C. 9. [708, 13.] **φιβλατώριον.** Ego quidem non dubito, hic loci *fibulatorium* esse fibulam. Solebant nempe eius rei traditione, cuius in officio conferendo frequens usus esset, investire, ut mandatorum, quorum officium erat currere et nomine regis imperare, brabeum erat baculus, ad utrumque utilis; stratorum flagellum regendis et incitandis equis, spathariorum ensis ad terrendos et abigendos a rege insidiatores et aggressores. Ideoque fibula investiebatur vestitor, quia in functionibus eius erat fibulam sacrae chlamydis in dextro hu-

Digitized by Google

mero adstringere. Alias notat fibulatorium sagum vel chlamydem fibula instructam; vid. Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 276. et Du Cange h. v., unde patet, fibulatorium quoque dictum fuisse illud pretiosi panni lorum vel corrigiam, quae assuta orae vestis in fibulam immittebatur, Graecis πτερύγιον dicta. Gloss. mst.: *limbus, ora vestis auro texta vel fibulatorium.* Liceat mihi hoc loco in transitu Papiae locum emendare, quem Du Cange sic citat: *extrafilatus, exserto humero, quasi extra manum praeferens.* Legendum putem *extrafiblatus, exserto humero*, [scilicet incedens, vel perorans vel conspiciendus,] *quasi extra fibulam manum proferens.*

C. pen. [708, 16.] ἐρυθροδανωμένη. *Rubro colore infecta.* Quod *rubia*, ἐρυθρόδαγον et ἐρευθόδανον, rubrum tingeret, ex eo rubro colore undecunque tandem tingere ἐρυθροδανοῦν dixerunt novi Graeci; vid. Salmas. Exerc. Plin. p. 260. B. 810. F.

D. 4. [708, 20.] τρίκομβον. Tribus combis, id est nodis, globulis, bullis vel bulbis interstinctum. Id enim notat vox κόμβος, omne quod tumet, gibberum est, prominet; vid. Goar. ad Codin. p. 49. n. 23. et p. 70. n. 20., sed praecipue Du Cange Gloss. Gr. h. v.

D. 4. [708, 20.] τέρνων. Positum est pro στέρνων (non enim putem quidquam hic esse sollicitandum). Ut ante cappa saepius apud novos Graecos exsulat σ, (vid. dicta ad p. 265. D. 3.,) ita quoque puto ante τ exsulare initio vocum. Neque desunt exempla. Ita dicunt τοβίον pro στοίβη, *scabiosa*, τρέλος et τρέλλος pro στρέβλος, *curvus.* Neque dubito plura talia inveniri.

411. A. 7. [709, 8.] χρυσόκανος. Credo esse, quod habet aureum *manubrium*, κώπην; quia manubria gladiorum longa cylindrica sunt, potuerunt optimo iure *cannae* appellari; vid. ad p. 369. D. ult. dicta.

A. 9. [709, 9.] τῷ δομεστίκῳ. Ita non dubitavi reponere pro τῷ κατε, quod in membranis erat, vitioso, fretus auctoritate loci paulo inferius recurrentis B. 3. Nam est compendium scripturae pro integra voce δομέστικος, et κατε sunt procul dubio reliquiae non deletae vocis perperam e superioribus a librario supino, sed errorem protinus animadvertente, repetitae.

A. penult. [709, 12.] κεχαλασμένον. Monetur hoc respectu habito ad τὸν κλοιὸν (v. paulo post B. 11.) seu torquem illum aureum, qui rectus et rigidus stricte ambiret et

Digitized by Google

circumstaret collum. Torques autem ὁ κεχαλασμένος laxe nonnihil super pectus infra claviculas dependebat.

A. ult. [709, 13.] ἐκ περιλεύκιος. Est genitivus a nominativo περίλευκις. Sic novi Graeci efferunt. Veteres autem περιλεύκιος in nomin. et in genitivo περιλευκίου formabant. Est autem ὁ vel potius ἡ περιλεύκιος (nempe λίθος) *gemma ad candorem accedens*, genus aliquod hyacinthorum vel rubinorum, sed vilissimum et dilutissimi coloris. Docet Epiphanius de Lapid. pretiosis apud Salmasium ad Pall. Tertull. p. 168. de hyacinthorum generibus: ὁ μὲν πρῶτος καλεῖται θαλασσίτης, purpureus, ὁ δὲ δεύτερος ῥοδινὸς, ὁ τρίτος νατίβος, ὁ τέταρτος, ὑδαρέστερος τούτων, λέγεται χαυνιαῖος, ὁ δὲ πέμπτος περιλεύκιος; vid. Du Cange Gl. Gr. h. v.

B. 6. [709, 17.] ἐγγεγραμμένος. Membrana, ἐν ᾗ γέγραπται, quae tota impleta est scriptura, perscripta. Puto enim eam *purae* membranae opponi, neque de codicillis pictis hic cogitari debere. Codicilli enim erant πτυκτοὶ, diptychi, tetraptychi, polyptychi, membrana autem talis, ὁ χάρτης, erat συνειλητος, convolubilis. Pingi consuevisse tales membranas vix putem, quum scriptores Graeci medii aevi nihil ea de re memorent.

B. 11. [709, 20.] κλυὸς. Ita recentes Graeci exarant pro κλοιὸς, pro more suo υ et οι permutandi. Voluerat quoque κλοιὸς quisquis ille fuit, qui superscripserat in membranis κλαιὸς, et in margine περιτραχήλιος δεσμὸς; vid. Suidam h. v. et vir. doct. ad Euripidis Cyclopem, ubi etiam comice de homine usurpatur, quod vulgo reputatur tantum canum esse. Unde imitatus quoque fuit Lucianus in Apolog.: παρέχειν ἑαυτὸν ἕλκεσθαι καὶ φέρεσθαι, καθάπερ ὑπὸ κλοιῷ τινι χρυσῷ τὸν αὐχένα δεθέντα. Arripuit quoque insoliti sermonis affectator Nicetas L. VI. Manuelis Comn. cap. 2. p. 94. fine: τὴν κόμην ἀγλαοὶ, φαιδροὶ τὰ πρόσωπα, καὶ κλοιοῖς χρυσέοις καὶ περιδεῤῥαίοις διαφανέσιν ἐκ λίθων τηλαυγῶν καὶ μαργαριτῶν τιμαλφῶν τοὺς τραχήλους περιδεόμενοι. Differt κλοιὸς a μανικίῳ, quod hic, *torques*, sit χαλαρὸς, pendulus, plus minusve latus, interdum satis tenuis, plexus aut concatenatus; κλοιὸς autem est lata lamina, στεῤῥὰ, collum stricte ambiens, ut est collare canum.

C. 9. [710, 6.] κεκοσμημέναι. Auro, argento, sculpturis; res nota de tabulis et diptychis consulum atque patriciorum.

C. 11. [710, 7.] εἰς τύπον τοῦ νόμου. Fateor, me dictionem hanc non intelligere. Vultne dicere: quemadmodum leges novae, recens editae, ad praefectum Urbis mittuntur in publico proponendae, tabulis diptychis eburneis inclusae;

Digitized by Google

an potius: quemadmodum lex hac de re lata edicit et iubet? Inquirant legum et rituum Romanorum peritiores.

C. penult. [710, 8.] καὶ μηνυθῇ. Dubitavi, quomodo redderem hunc locum; num *si ab ipsis intro nuntietur ad dominum*, an potius *si ipsi ab illis praenuntiatum fuerit*, eum nempe in numerum patriciorum allectum iri. Praetuli posterius, quia nemo intromitti ad Imperatorem poterat nisi prius a cubiculariis vel alio familiari nuntiatus, posterius autem non semper fiebat. Et confirmat me p. 419. B. 11., ubi dicitur praepositus ab unoquoque officiali recens honorato accipere consuetudinem 24. solidos aureos propterea quod loco et nomine Imperatoris τὴν ἀπόκρισιν τῆς προβλήσεως ἐκκομίζεται, *significationem promotionis effert*, quod interpretor: praenuntiat honorandis, eos hoc vel illo officio vel honore mactatum iri.

D. 3. [710, 12.] ἄνευ τοῦ ὀψικίου. Et hic quoque dubium est, sitne *obsequium* nomen taxae vel consuetudinis pro obsequio pendi solitae, seu pro comitatu (ita videtur), quem ceremoniarius recens honorato patricio addebat, quo eum cum pompa in eius aedes deduceret; an sit potius obsequium, ipse comitatus. Ego prius praetuli.

D. 9. [710, 16.] ἀλουργοειδεῖς. De membranis purpureis res nota et nuper admodum VV. CC. Breitingerus et Blanchinus de iis tradiderunt in libello de Psalterio Turicensi et Evangeliario quadruplici.

412. A. 3. [710, 21.] ἐπιμίς. In margine membranarum recens manus, nescio cuius viri docti, adscripserat: *fortasse* ἐπωμίς, quicum facio.

A. 5. [710, 22.] βαλτίδιν. *Balthei* diversi a *zonis*. Hae medium abdomen horizontaliter praecingunt; illi super alterutrum humerum et pectus oblique decurrunt et rursus a tergo oblique ascendunt, ut e Sidonio Apollin. IV. 20. liquet: *viridantia saga limbis marginata puniceis penduli ex humero gladii baltheis supercurrentibus strinxerant* etc.; de baltheis gemmatis vid. ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 89. Casaubon. et Salmas., item Du Cange Gloss. Lat. v. *Balthеus* et *Dextrocherium*. Ad Abulfedam quoque monstravi exemplis, summum cultum procerum in aula Bagdadica et caeteris orientalibus fuisse positum in الوشاح, baltheis et ex iis aestimatos fuisse viros, eo amplioris fortunae atque potentiae, quo splendidiores auro et gemmis, magisque floribus sericeis pictos baltheos gerant. Ut Noster ζώνην ἐκ λίθων τιμίων κεκοσμημένην inter brabea magistri sacrorum officiorum memorat, ita quoque Ivo Carnotensis in Chronico (apud Du Cangium v. *Baltheus*) memorat *baltheos gemmeis culturis honoratos et cingula auro compta*. Zona veterum, quae deinceps pro symbolo ho-

Digitized by Google

noris accepta fuit, ut diceretur *zona donare* pro honore vel officio quodam beare, si non semper, saltim interdum baltheus erat. Et apud Arabes eodem prorsus modo وشاح pro *officio* vel *militia*, στρατεία, ponitur. Sed Abulfeda ad A. 230. [Chr. 843.] narrat, al Watschecum Aschnaso dedisse *tagjam* seu cidarin et *geminum baltheum*, اعطى الواثق اشناس تاجا ووشاحين, quod quamvis materialiter accipiendum sit: dabat enim revera geminum balthenm, qui ambo sese in humeris et pectore decussarent: symbolice tamen idem significabat, Aschnaso commissam esse curam rerum tam politicarum, quam militarium. Ex his baltheis nati sunt cordones aut prandeae, caerulei, aurantii, rubri aliorumve colorum, quibus ornantur equites variorum ordinum, *le cordon bleu* etc., quae nota.

A. 6. [710, 22.] χρυσοστορίον. Sic compendiose dictum pro integro χρυσοϊστορίῳ, quod p. 433. D. 4. habetur et nihil aliud est mea sententia, quam sala plena statuis aliisque imaginibus aureis. Coniectura enim, qua χρυσοστόριον olim mihi videbatur esse sala aureis storeis vel tapetibus instrata, item alia, qua videbatur male scriptum aut compendiose prolatum pro χρυσοκονσιστόριον, nunc merito displicet.

A. 7. [711, 2.] καμίσιν. Mos est, quem iam alibi his in notis tetigimus (v. p. 135. A. 9.), in aulis Ottomannica et Persica hodie adhuc obtinens, ut Sultanus vel rex Persarum praefectis provinciarum seu in praefecturam suam immittendis in signum investiturae, seu in praefectura confirmandis in signum benevolentiae et confirmationis, trabeam mittat, (quotannis id contingit illis, qui in sporta sua continuant,) quam خلعة, *Challam*, nominant, unde nostrum *en Gala* manavit. Mittitur haec trabea per mandatorem regium, qui de adventu suo ad praefectum nuntiari curat. Praefectus illum solenni cum pompa extra moenia in agro suae capitalis excipit, obviam mandatori procedens cum tota sua comitativa, nova et splendida veste indutus. Hanc exutam tradit et donat mandatori, et acceptam ab eo invicem trabeam Solthanicam induit; vid. Petro della Valle IV. 26. Ep. Itinerar. Hinc manavit ipsa vox خلعة, *Gala*. Significat enim ἔκδυμα, *vestem*, *quae exuitur*, non *quae induitur*. Quod mirum forte videatur. Sed facile concipitur, si origo dictionis spectetur. Quando Arabes significare volunt aliquem a potenti aliquo viro principe insigni honore affectum fuisse, dicunt: *talis vel talis princeps exuit vestem suam super hunc vel illum*, id est donavit ipsi vestem, quam ipse corpore suo gestaverat. Neque incognitus erat ille mos Imperatoribus Graecis. Nicetas certe p. 100. B. ed. Venetae narrat, Manuelem Gabrae, Sultani Iconiensis

Digitized by Google

ad se legato pacis constituendae causa, gallicam suam vestem corpore detractam donasse: τὴν ἐπιθωράκιον στολὴν ἀποδὺς ἐκείνῳ δίδωσι πορφύρᾳ καὶ χρυσῷ διηνθισμένην. Et talis vestis a principe gestata, alicui, cui benevolentiam suam monstrare volebat, donata, initio sola dicebatur خلعة, *challa*, *vestis exuta*. Deinde ampliato usu et significatu omnis vestis honoraria a principe, etiam si nunquam ab ullo gestata, vasallo tamen alicui suo aut legato ad se aulae cuiusdam peregrinae honoris et benevolentiae causa missa et iniecta, fuit ἔκδυμα appellata, sic paene, ut ἀλλάξιμα et *mutatoria* vestes in genere sunt. Hae enim ambae voces non magis τὰ ἐνδύματα, quam τὰ ἐκδύματα notant. Mos igitur ille, de quo hactenus exposuimus, quo eius vestis, qui trabeam a domino missam induit, illi cedit, qui missam a domino perfert, etiam in aula Byzantina olim obtinebat, ut ex hoc loco et paulo post lin. 12. patet, et cum aliis multis institutis in Turciam e Graecia migravit.

B. 2. [711, 8.] ἐπιδίδωται. Ita membranae. Leg. aut ἐπιδίδονται, ut Draudius quoque in apographo exaraverat, aut exaravit librarius more suo ἐπιδίδωται pro ἐπιδίδοται schemate Pindarico, quo singularis pro plurali ponitur; vid. ad p. 224. B. 8. dicta, ubi αἱ ἀρεταὶ ὑμῶν ἀνέτειλεν φῶς μέγα legitur pro ἀνέτειλαν. Neque dubito, schema hoc et olim vulgo Graeco antiquissimo in usu et aliis quoque recentioris aetatis Graecis scriptoribus tritum fuisse, quamvis probatiores et aurei veluti scriptores ab eo sibi caverint. Malalas certe ab eo se non abstinuit, qui p. 161. 9.: ἦν ἐν τῇ πόλει συναλλαγαὶ Ῥωμαίων καὶ Οὔννων, *in ea urbe Romanis cum Hunnis erant*, intercedebant, *commercia*; ubi frustra est Chilmead. mutare tentans. Siluit certe ad p. 210. 5., ubi legitur: ἦν γὰρ λαβόντες ἀπόκρισιν ὑπὸ τοῦ αὐτῶν βασιλέως. Pariter ἦν pro ἦσαν habet Sophocles Trachin. 529., ubi vid. Schol. Sed erunt, quibus haec forma contracta pro integro ἦσαν videatur, ut μίχθην pro μίχθησαν et similia apud Homerum.

C. 2. [711, 18.] ἀναβιβασμοὺς. *Promotiones*, ab ἀναβιβάζειν, *in altiorem locum promovere*; vid. Du Cange v. *Anabatrum*. Sed quomodo poterat Curopalata *promotiones* dare? Non certe in officialibus aulae, sed in ministerio suo, in familia privata, ad dispositionem suam pertinente. Conf. p. 412. D. 8.

D. 4. [712, 7.] σὺν τῷ τοῦ κουβουκλείου. Subint. χορῷ, nisi malis τοῖς legere.

413. A. 2. [712, 14.] τῇ συγκλήτῳ ἁρμόζονται. Hunc locum fateor me non intelligere. Quare enim rector, magister sacrorum officiorum Curopalates, patricii magis inter

Digitized by Google

basilicos, quam inter syncleticos numerati, quum tamen hi maximam et praecipuam sacri senatus partem conficerent? et vicissim, quare inter senatores relati vestitores, quibus in senatum prorsus non patebat aditus? Silentiarii ad senatum pertinebant ut ministri paene et ut apparitores. Expraefecti, Hypati et Anthypati meri tantum turbam eius implebant. Et hi tamen syncletici dicuntur, illi maiorum veluti gentium dii, senatus principes, eo eximuntur? Sunt in constitutione procerum et dignitatum aulae CPtanae multa, quae non expedio, et hoc ipsum Cletorologium quamvis argumentum hoc egregie illustret, saepe tamen nos deserit et in tenebras magis coniicit. Vultne dicere, illas quidem, quas nominat, quinque dignitates a senatu stipendia accipere et ad codices senatus pertinere, reliquas autem relatas esse ad codices regios et ex aula sua salaria accipere? Sed neque huius rei rationem pervideo.

A. ult. [712, 22.] *τοῦ βασιλεοπάτορος.* Vere et recte traditur, Leonem primum invenisse nomen et dignitatem Basileopatoris. Quamvis enim haberent primi Imperatores CPtani suos *πατέρας βασιλέως*, et Cedrenus p. 595. D. Arsenium *πατροβασιλέα* Theodosii iunioris appellet, confundit tamen hic tempora et nomen suo aevo notum, illis antiquis incognitum tamen, imputat. Diversi erant illi *πατέρες τοῦ βασιλέως* aevi Theodosiani, et *πατροβασιλεῖς* vel *βασιλεοπάτορες* a Leone Sapiente instituti. Olim patres Imperatoris dicebantur omnes patricii. Sed Basileopator erat nonnisi unus et eminentis dignitatis, et fere non dabatur hoc nomen, nisi illis, quorum filiae Augustae, regnantis Imperatoris coniuges essent; quo fiebat, ut tales Basileopatores multum in administratione imperii valerent, et praesertim, si generi adhuc admodum iuvenes aut imbelles essent, omnem auctoritatem ad se raperent. Saeculo undecimo inclarescebant in aulis orientalibus اتابکی, *Atabeki*, ut quaedam familiae principales inde nomen habuerint; v. D'Herbelot. Biblioth. Orient. v. *Atabekian.* Liquet, ut multa alia instituta, etiam hanc dignitatem ex aula Byzantina in orientales fuisse derivatam. Atabekorum horum familiarum puta sic dictarum primi conditores, seu primi et *κυρίως* sic dicti Atabeki, erant omnes soceri iuvenum principum Muhammedanorum iidemque tutores, sed sub nomine et specie tutelae generos et pupillos suos auctoritate omni, saepe quoque vita exuebant et in eorum bona invadebant. Par paene ratio erat Romani Lecapeni, qui non contentus honore Basileopatoris, Augusti quoque honores non ipse solum sibi arrogabat, sed etiam filiis suis tribuebat, et loco atque gradu libenter submovisset Constantinum nostrum, si fortuna ipsi favisset. Nicephorus Phocas autem et Ioannes Tzimisces,

Digitized by Google

etsi Basilii et Constantini, Romani filiorum, tutores essent, quum tamen eorum soceri non essent, etiam Basileopatores appellati non fuerunt. Est tamen quod disputationem nostram haud parum percellit, hoc nempe, dignitatem Basileopatoris inter eas referri, quae adimi possidenti et in alium conferri possunt. At quomodo socer Augusti id non fiat, quod est, et qui potest hic tantus honor in alium transferri, quum non liceret Imperatori uxores pro lubitu frequenter mutare? Contingebat profecto, quamvis raro, ut moriente Augusta cessaret Basileopator esse qui hactenus fuerat, et alius in eius locum succederet, ille, cuius nempe filiam Augustus secundis nuptiis duceret. Vid. Du Cange v. *Βασιλεοπάτωρ* et *Pater Imperatoris* et quae supra ad p. 7. de patriciis disputavimus.

Quandoquidem hic catalogum texit Noster Philotheus dignitatum aulicarum, visum fuit in hunc locum conferre, quae de earum singulis notanda habebamus.

B. 2. [713, 2.] *ἡ τοῦ ῥαίκτωρος ἀξία.* Non habeo post Du Cangii Gl. Gr. h. v. diligentiam, quae de rectore dicam, nisi hoc unum, ecclesiasticam hanc dignitatem non fuisse, ut putavit V. D., neque solis viris sacri ordinis tributam. Nam et e nostro codice, et ex ipsis illis, quos allegavit Du Cange, auctoribus constat, res non sacras, sed civiles rectorem tractasse, ducendisque exercitibus interdum praefectum fuisse, quod, apud Graecos certe, a viro sacri ordinis alienum atque maxime indecorum semper fuit habitum. Fuerunt quidem apud Latinos rectores ecclesiarum dicti iidem, qui curatores hodie (*les curés*) et rectores patrimonii S. Petri ii ex ordine clericali, quos summus pontifex in provincias mittere soleret ad denarios Petri cogendos et Romam transmittendos. Verum rectores aulae Byzantinae a tam minutis curis et officiis abfuisse, patet ex eo, quod post Basileopatorem protinus haberent gradum ante syncellum, strategos, magistros et patricios omnes. P. 421. C. 6. post magistros ambos et ante syncellum Romae atque Neapolis locantur; p. 14. B. 9. ante praepositos sacri cubiculi et in comitatu sacri cubiculi recensentur, ut perspicuum sit, eos spadones fuisse. Non parum tamen momenti opinioni Du Cangii, dignitatem hanc ecclesiasticam reputantis, addit hoc, quod rectores illi omnes, quos laudato loco adducit, antequam ad eam dignitatem promoverentur, aut monachi aut clerici fuerint; item hoc, quod ante syncellum, patriarchae coadiutorem, gradum haberent. Crederem eos conscientiae Augusti directores seu confessionarios fuisse, nisi diversus a Latina ecclesia Graecae mos confitendi esset. Certe nusquam legitur Imperator unquam peccata sua fassus fuisse, aut praeter patriarcham alio consiliario in rebus sacris usus fuisse. Praeterea claris verbis Scy-

Digitized by Google

litzes p. 781. Nicephorum ait aliquem, eunuchum, postquam amore mundani splendoris sacerdotalem statum repudiasset, a Constantino Monomacho dignitate rectoris honoratum et ad gerendum militiae imperium in Orientem missum fuisse. Idem argumentum coniecturam quoque eam evertit, fuisse rectorem caput cleri palatini, eiusque veluti patriarcham; rectori enim, quantum scio, nusquam legitur cum rebus sacris communionem fuisse.

C. 3. [713, 3.] *συγκέλου*. Multa de syncellis habet utroque Glossario h. v. et v. *Cellulanus* Du Cange, vir doctissimus et stupendae diligentiae atque lectionis, ut quod illis addam, paene nihil habeam. Quid fuerint syncelli, disputatur. Mihi quidem videntur coadiutores et vicarii episcoporum fuisse, qui, absentibus illis a sedibus suis aut aegrotantibus, eorum munia peragerent. Succedebant interdum in episcoporum locum, non tamen semper. Memorabilis est locus Zonarae, quem absque animadversione nequeo praetermittere, p. 204.: *ὡς γὰρ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου θανόντος εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ἀντικαθίσταται, οὕτω καὶ ὁ Σερίφης, τοῦ Χαλιφᾶ φθαρέντος, τὸν τελευτήσαντα διαδέχεται.* Quod hic de Serifo perhibet Zonaras, totum nugax commentum est. Facile quidem credo, Scherifum aliquem CPlin missum fuisse a Toghrulbeko seu Thangrol Beko vel Tangrolipia, ut Graeci efferunt, ad Constantinum Monomachum pacis conciliandae causa. Nam eo tempore Scheriforum gratia et auctoritas erat magna in aula Bagdadica, et praecipue memorantur ab Abulfeda tres Scharifi, caeterorum gentilium suorum, id est Scheriforum Alitarum, Nakibi seu Generales per omnem Orientem, duo fratres, os Scherif or Radhi, excellentis ingenii vir et egregius poëta, qui Anno Chr. 1015. obiit, et os Scharif ol Mortadhi, qui A. C. 1044. obiit, et tandem primo loco nominati filius Abu Hamed Adnan, qui A. C. 1057. obiit, et quem ego coniicio CPlin fuisse missum. Verum Schariforum cum Chalifis ratio erat diversissima a ratione syncellorum cum patriarchis. Erant Chalifae omnes nativitate Scharifi, et gentiles eorum omnes pariter quoque Scharifi. Notat ea vox *ὑπερέχοντα* vel *ἄρχοντα*, *nobilem*, quasi Hispanice *Infantem* diceres aut Francice *Prince*. Et hi quidem erant Scharifi Abbasitae, ab Abbaso, Muhammedis patruo, oriundi, quorum caput identidem erat Chalifa regnans. Scharifi porro erant quoque omnes de gente Ali, qui fuit gener Muhammedis, oriundi. Habebant hi Nakibum seu Capitaneum vel Generalem suum, unum Bagdadi, qui per orientem ipsis imperabat, alterum al Cairae, qui in Aegypto rector et protector eorum erat. Sed hi Nakibi nihil ratione sui muneris cum Chalifa commune habebant, nisi quod ad curiam

Digitized by Google

eius pertinerent; et pro ratione temporum hominumque plus minusve de rerum administratione participabant. Ut syncelli erant pars praecipua consilii patriarchalis, ita quidem Scharifi quoque de consiliariis Chalifarum erant, sed non praecipuis et intimis, nisi forte unus eorum aut alter fortuna gauderet Chalifae placendi. Verum Chalifae non ut praesumtivi successores, neque coadiutores et vicarii erant ad latus appositi, quemadmodum syncelli patriarchis. Chalifarum quoque non solum potentia ad sacra, sed etiam ad civilia spectabat. Successores illis vivis non designabantur; neque haereditarium erat regnum, sed electivum. Defuncto Chalifa quoque novus ipsi sufficiebatur ex arbitrio procerum; attamen Abbasita Schariforum Alitarum Nakibus, de quo Zonaras procul dubio loquitur, poterat quidem, ut unus procerum, suam quoque sententiam in electione Chalifae ferre et adhibebatur semper tali deliberationi; at ipse tamen ad dignitatem Chalifae non poterat adspirare. Eius enim gens ab illo gradu in perpetuum erat exclusa.

B. 3. [713, 3.] *στρατηγοῦ τῶν ἀνατολικῶν*. Subintellige *θεμάτων*. Strategi posterioribus aevis erant iidem, qui olim propraetores et proconsules in provinciis erant, praefecti nempe provinciarum et iuris dictatores tam in rebus civilibus, quam in militaribus, magistri militum simul et gubernatores urbium. Qui hic memoratur, erat strategorum omnium princeps, et non unius thematis, ut caeteri, sed omnium orientalium supremus dux, ut qui auctoritate duces alios creandi gauderet, qua caeteri carebant. Theophanes eum *στρατηγὸν τῆς ἑῴας πάσης* appellat p. 110. A. 7. *[Apud Anastas. Biblioth. occurrit strategus Orientis.]* Militaris ordinis erant strategi, contra quam olim, quum civilis magistratus essent. Quod natum ex diversa usurpatione vocis *στρατὸς*, vel potius ex diverso militiae genere. Initio quidem cives urbis alicuius contra hostes suos ipsi in arma ibant. Propterea *στρατὸς* dicebantur; et *ὁ δῆμος* atque *ὁ στρατὸς* idem erat, et saepe Pindarus posterius posuit, ubi alii prius ponere maluissent; et magistri eorum, *οἱ δημηγοὶ* vel praetores, *στρατηγοὶ* vel *στρατάρχαι* audiebant. Deinde vero mansit quidem significatio vocis *στρατὸς*, itaque dicti qui adversus hostem arma gererent, sed oppidani ipsi non amplius in campum ibant, sed milites mercede seu ad tempus, seu ad perpetuum conducti pro ipsis bellabant. Quo factum, ut eorum magistri, quamvis immediate, plebi non imperarent, *στρατηγοὶ* dicerentur.

B. 4. [713, 4.] *τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν*. *Domesticos* appellabant olim eos, qui principi familiariores essent eoque rebus eius gerendis deputabantur. Hinc factum, ut domesticus pro legato, commissario diceretur. Est ergo domesticus scholarum idem atque legatus scholarum, qui ab Im-

Digitized by Google

peratore legatus scholis praeest, ἐξάρχων, προηγούμενος, cui cura scholarum commissa est. Sunt autem scholae idem atque cohortes et quidem, quae hic designantur scholae, erant septem militum palatinorum, non tam pompaticorum, quam vere militantium et Imperatorem domi forisque comitantium et protegentium. Colligas tamen e p. 313. B. 4. collata cum p. 414. C. 3. *scholas* et *themata* seu legiones provinciales idem esse; ut ergo domesticus scholarum idem possit significare atque magister legionum vel militum. Prius tamen rectius puto. Quia domestici hi, utpote magni gradus et magnae auctoritatis viri, ipsisque provinciarum singularium strategis maiores, graduque a stratego orientis proximi, aliquoties summa cum auctoritate copiis in Oriente praefuerant, et maximis cladibus Saracenos affecerant, quo etiam domestici nomen clarum apud historicos Arabicos evasit: ex eo factum, ut illi crederent falso persuasi, domesticum eum dici, qui Orienti ceu legatus Imperatoris CPtani praeesset: الدمستق اسم عندهم لكل من يلي بلاد الروم التي هي شرق خليج القسطنطينية, *domestici nomen apud eos* (Romanos) *habet omnis, qui praeest ditioni Graecae ad orientem Propontidis positae.*

B. 13. [713, 11.] Χαλδίας. Chaldi sunt qui veteribus *Chalybes* dicti. Chaldi et Cordi vel Curti, Gordyaei, iidem. Perhibent Soranzo et Leunclavius, Curdistanam hodie ab Arabibus *Keldan* appellari. Forte recta illi tradunt et forte sic solent hodie Arabes. In libris tamen Arabum semper الكرد *al Curd* vel *Cord* et الأكراد *al Acrad* appellantur. Videntur interea Chaldi infra Trapezuntem et Curdi Mesopotamiae et Parthiae interiecti eadem gens et montes amborum unum iugum esse.

B. ult. [713, 11.] ἐξκουβίτων. Quatuor erant tagmata militiae palatinae: Scholarii, Excubitores, Hicanati et Numeri. Quomodo autem discrepuerint, quae cuique munia et stationes fuerint, ad quosnam horum spatharii, candidati, spatharocandidati et similes pertinuerint, fuerintne tales in unoquoque istorum quatuor tagmatum, an tantum in scholariis, et alia talia, non liquet et supervacuum esset in talia inquirere.

D. pen. [714, 5.] ἐκ προσώπου τῶν θεμάτων. Puto eum fuisse, qui legiones integras repraesentaret, eorum loco et nomine ad Imperatorem peroraret, causas eorum ageret, flagitationes eorum ad Imp. perferret; legatus, patronus, syndicus, orator militum.

414. A. 1. [714, 7.] κουράτωρος τῶν μαγγάνων. Rectene CPli Christ. II. p. 133. et 155. τὰ μάγγανα in duas diversas aedes dividerit, in palatium seu curatoriam a Basilio Macedone, ut perhibetur, conditum, et in aedes, quibus machi-

Digitized by Google

nae publicae asservabantur, non dixerim. *[Τὰ μάγγανα ἢ ὁ νέος οἶκος Basilii Imperatoris opus. Vita eius cap. 60.]* Quod ille dicitur eo consilio struxisse, ut haberet inde reditus et sumtus pro conviviis, quae recepto ex more suis curialibus annuatim certis statisque periodis edere debebat, nolens publicum fiscum e tributis subditorum conflatum in suos privatos et eorum usus consumere, τῶν ἀνὰ πᾶν ἔτος ὑπ' αὐτοῦ κεκλημένων, *quos annuatim ad sacras epulas vocaret;* vid. Goar. ad Codin. p. 116. n. 15. et ad Cedren. p. 618. D. Bandur. p. 606. Quid si vero τὰ μάγγανα fuerint talis domus in portu Byzantino, qualis est e. c. Amstelodami *das Admiralitaetshaus*, ubi rudentes, anchorae, ferrum, plumbum, pix, trabes, tormenta bellica etc. quaecunque instruendae navi et classi faciunt, velut in apotheca iacent et asservantur; simulque fuerint telonium, ubi recipiuntur portoria, vectigalia mercium ingredientium et exeuntium. *Curatores* sane olim dicebantur receptores portoriorum, et tale tribunal, in quo vectigalia recipiebantur, audiebat *curatoria;* vid. Murat. T. II. Ant. Ital. p. 28.

C. 11. [715, 12.] ὀφφικιάλιοι. Apparet hinc, unde manaverit mos magistratus militares *officiales* sermone Francico appellandi. Officiales sunt, qui apud principem vel alium aliquem maiorem magistratum in officio sunt, id est in obsequio, domestici, apparitores, qui exspectant mandatum eius aliquo eundi, aliquid exsequendi. Hi semper armati erant, ut cogere possent eos, qui forte mandatis principis adversari auderent. Gloss. Gr. Lat.: ταξεώτης, *apparitor*, *officialis*; et Du Cange h. v. et quae modo de domesticis diximus; item p. 415. C.

415. B. 9. [716, 12.] ἡμεριάρχαι. Ita membranae. Sed procul dubio leg. οἱ μεριάρχαι, vel potius abiecto articulo. Sunt autem μεριάρχαι, μεράρχαι et μοιράρχαι iidem. Quod *turma* in equitibus, idem fere in pedestribus erat μοῖρα vel μόρα, *manipulus*.

B. 9. [716, 12.] κόμης τῆς κόρτης. Habebat quisque strategus suam cortin vel praetorium, sive in stativis et urbibus, domum, sive in castris, tentorium. Ubiubi ageret strategus, ibi erat eius cortis. Hanc parare, conducere, instruere suppellectile necessaria, si in urbe esset, erigi, revelli, transportari tentorium, si in castris, curare, pertinebat ad comitem cortis strategi. Chartularius thematis rationes redituum suae legionis et expensarum conficiebat et curabat, ut necessariae species annonariae praesto essent. Domesticus thematis videtur fuisse legatus strategi thematis, qui commissiones eius exsequeretur et vicem absentis gereret. Drungariorum bandorum et comitum bandorum differentia non li-

Digitized by Google

quet. Forte illi fuerunt quod nobis hodie sunt sic dicti *Lieutenants*, hi autem quod nobis *Caporals*. Centurio spathariorum strategi docet, strategum quemque centuriam spathariorum secum duxisse seu militum pompaticorum et protectorum natione Romanorum, qui ipsum procedentem aut pedites peditem, aut equites equitem, gerentes fultas humeris nudas rhomphaeas, stipabant. Hoc gentis gestaminis, rhomphaearum puta, discrimine ab altero protectorum genere sese distinguebant, scilicet ab Hetaeria vel Hetaeris, qui erant alienigenae et secures aliave arma, quisque gentilia sibi, gestabant. Protocancellarius erat magister cancellariorum seu ostiariorum vel admissionalium. Stabant enim ad cancellos et vela, quae admittendis ad strategum et emittendis aperiebant et tollebant. Protomandator autem magister mandatorum, qui perferendis mandatis, hoc est significationibus strategi ad Imperatorem, et imperiis ad legionem deputati erant.

C. 4. [716, 18.] *προέξημος*. Procul dubio non alius est, quam proximus; proximus a gradu domesticorum, eorum vicarius et praesumtivus successor.

C. 5. [716, 19.] *εὐτυχοφόροι*. Pro *εὐτυχιοφόροι*, ut infra *δεησογράφοι* pro *δεησιογράφοι*; vid. dicta ad p. 332. D. 7. Erant ergo signa victoriae et sceptra scholariis propria, dracones autem, aliud vexilli genus satis notum, excubitoribus, quandoquidem paulo post h. l. in officio domestici excubitorum draconarii memorantur.

C. 6. [716, 19.] *ἀξιωματικοί*. Quinam hi sint peculiariter ita dicti, non novi. Nam omnes quocunque tandem officio aut dignitate macti erant *ἀξιωματικοὶ* aut *honorarii*. Suntne igitur hic loci designati iidem cum *τοῖς ἐπὶ τῶν ἀξιωμάτων*, ut p. 420. A. ult. appellantur, illis, *qui praesunt axiomatibus?* Sunt autem *ἀξιώματα* ibi loci sportulae, consuetudines, quae a recens promotis vel honoratis ex taxa pendebantur, ut colligitur e verbis immediate sequentibus *οἳ καὶ συνάγουσι τὰ ἀξιώματα παρὰ τῶν λαμβανόντων τὰς ἀξίας*. Nulla tamen ratio patet, quare hi ad domestici scholarum officium magis, quam alterius pertinuerint.

D. 4. [717, 6.] *σκευοφόροι*. Monui ad p. 332. D. antep., mihi videri *σκευὴ* generale nomen vexillorum omnium esse. Hic tamen loci et alibi velut diversa ponuntur *σκευὴ* et *σίγνα* et reliqua genera vexillorum. Ergo debent peculiare quoddam eorum genus fuisse. Quid si ergo hic designati *σκευοφόροι* in contis trophaea gesserint, id est totum apparatum, *τὴν ὅλην σκευὴν*, militis. Ego quidem nullus dubito, trophaea inter signa militaria quoque praelata fuisse, quum nihil magis militem deceret, nihil auspicatioris ipsi sit ominis, quam trophaeum, firmiterque mihi persuasum habeo, signum mili-

Digitized by Google

tare tropaeoforum esse id, quod Victoria in nummo Constantini apud Du Cangium Famil. Byz. p. 17. lin. 4. n. 3. tenere dextra conspicitur. Vid. ad p. 370. B. 2. antepen. dicenda.

D. 8. [717, 9.] ἐπισκεπτῆται. Diversos hos fuisse ab epoptis, hic locus monstrat, quamvis eosdem fuisse ambarum vocum significatus, idem aliud suadeat. Qua autem in re fuerint distincti, et quae utriusque fuerit et quibus terminis circumscripta provincia, non facile dixeris. Quantum coniectura assequor, fuerunt οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἐπισκεπτῆται, *curiosi*, et *Almutasafi* Saracenorum in Andalusia iidem, eorumque munus providere, ut panis et reliquae species annonariae probae et iusto pondere atque mensura venderentur, lustrare aedificia publica et privata, hientne et labascant, satin praecautum incendiis, fures coërcere, intrare in domos et illinc res furto subreptas eruere, deportare in exilium agendos, si qui motus contingant in plateis et foris, moliaturque nova et concursitet plebs, significare et reprimere. Nisi forte nimium extendimus limites unius magistratus eique tribuimus partem iurisdictionis, quae penes magistros vicorum erat. Οἱ ἐπόπται autem videntur tantum rationes curasse et forte iidem cum τοῖς ἐξεταισταῖς aut τοῖς ἐξισωταῖς fuerunt. De episcopis urbium eorumque muniis egit Pancirol. c. XIII. de magistr. municip., putans ad eos pertinuisse curam iustitiae in venditione specierum victualium. V. Aristophan. Av. v. 1024. Procul dubio hi fuerunt olim sic dicti *frumentarii*. Quo nomine sublato deinceps *curiosi* et *opinatores* fuerunt dicti, quod *curiose* omnia fora et artopolia obirent, lustrarent, *opinarentur*, id est aestimarent, iudicarent annonas vendibiles, satin probaene, et annonas militares, quas exigere debebant, satin sibi arriderent (v. Salmas. ad Script. Hist. Aug. T. II. p. 265.); et quoniam sic agendo non poterant non observare et audire, si quid novarum rerum agitaretur et rumores tumultuosi spargerentur, ut qui in conferta plebeculae turba versarentur, ex eo factum, ut ad curiosorum curam spectaret quoque conciliabulorum, seditionum et concursitationum observatio, repressio et ad superiores significatio. Fuisse quoque eorum deportandos in exilium deducere et exigere ex urbe, patet e Du Cangio v. Κουρίωσος. His itaque frumentariis et curiosis ratione utriusque observationis, tam frumenti, quam seditionum fuisse similes τοὺς ἐπισκεπτῆτας, *visitatores* sic dictos, conicio ex eo, quod infra p. 416. D. 4. οἱ ἐπισκεπτῆται subesse rationali gregum dicuntur, quorum officium sane aliud nihil potuit fuisse, quam explorare, sintne sana pecora laniénae destinata, probaene species annonariae, praestone sint sufficienti copia. Et p. 417. D. 2. alii episceptetae una cum aliis imperialium praediorum officialibus rationali privatae rei subesse

dicuntur. Procul dubio ad horum visitatorum exemplum appellarunt Arabes Andaluseni illos suos magistratus urbanos *Mutasephos* vel *Almutasephos*, quorum erat furta requirere et asserere, ponderare panes et mensurare vinum; vid. Du Cange v. *Almundacaphi* (qua in scriptione *c* ut *s* efferri debet) et *Almutazaphi*. Significat enim المتصف vel الموتصف *exploratorem*, eum, qui in statum rei alicuius inquirit. Si quis autem putet, τοὺς ἐπισκεπτήτας fuisse eosdem cum nostris visitatoribus sic dictis, qui collocati in portis urbium lustrant et corbes speciebus venalibus onustas et arcas mercium, quae in curribus onerariis deferuntur, omniaque in tabulas referunt, non habeo, quo eum refellam. In universum fieri nequit, ut magistratuum nominibus idem paene significantibus dictorum, et quibus nihil inest, quod cuiusque munus et iurisdictionem distinctive exprimat, differentiae atque rationes perspicue vereque definiantur. Illa aetate viventibus, qua liber hic exarabatur, ex usu quotidiano nota illa erant omnia, neque expositione sollicita ambitus iurisdictionis cuiusque magistratus opus habebant; nobis autem, deficiente usu et magistro, non potest hoc negotium obscurum non esse.

D. 9. [717, 9.] πρωτοκαγκελλάριοι. Videntur fuisse primicerii cancellariorum seu ianitorum praefecti urbi, qui admitterent et emitterent foribus apertis eos, quibus coram praefecto standum esset. Centurio videtur fuisse praefectus tagmatis militaris, quod custodiae corporis causa circa se praefectus habebat, qua de re nullus dubito. Exarchi forte erant, qui nomine et ex persona praefecti urbis mandata eius denuntiabant iis, ad quos pertinebant, et exsequebantur. Reddidi *vicarii;* τοὺς βικαρίους τοῦ ἐπάρχου certe habemus infra p.446. D. ult., ubi etiam gitoniarchae seu magistri vicorum XII. numerantur et duo protocancellarii et IV. epoptae. Nomici erant iuridici, qui praefecto ius dicenti assistebant et iuris rationes suggerebant. Bullotae vel bullatores videntur iidem cum notariis publicis caesareis fuisse, qui contractus et testamenta facerent et bulla imperiali obsignarent, qui mandatis praefecti urbi publice proponendis bullas imprimerent, qui aedibus et bonis fisco addictis bullas affigerent. Prostatae penes me quidem sunt causidici, patroni causarum, tuentes eos, qui suas ipsi causas dicere nequeunt. Ὁ παραθαλασσίτης erat *curiosus littoris* in Novella Theodosii et Valent. de tribut. fiscal. memoratus, qui lustrabat merces invectas navibus et evehendas, vectigal cogebat, naves et merces confiscatas coërcebat, merces inferri in horreum publicum curabat.

D. antep. [717, 10.] ἐπόπται. Hos cum τοῖς ἐξισωταῖς, *peraequatoribus*, eosdem facit Pancirolus l. c., et sane in Glos-

sis Nomicis legitur: ἐπόπτης λέγεται ὁ ἐξισωτής; vid. Du Cange v. *Inspector*. Quia tamen *inspectores* et *peraequatores* in tit. 58. L. II. Cod. Iustin. *de censibus et censitoribus et peraequatoribus et inspectoribus*, et a Nostro οἱ ἐπόπται et οἱ ἐξισωταὶ distinguuntur, debent diversi esse, quamvis videantur affines fuisse. Forte igitur discreti sic fuerunt, ut οἱ ἐπισκεπτῆται, *visitatores*, *inspectores*, *opinatores* inspicerent, opinarentur, arbitrarentur seu aestimarent praedia, domos, facultates civium; οἱ ἐξισωταὶ vero tributorum partitionem in capita singula ex aequo et iusto facerent, fundorum pereuntium seu talium, quorum domini periissent aut solvendo essent inhabiles facti, tributa in vicinos repartirentur, eaque in tabulas referrent et exigerent. Ἐποψία certe est *inspectio et aestimatio facultatum* Theophani p. 411. D. 6., Cedreno p. 480. B. 5., 590. B. 4. Ἐξίσωσιν autem seu *peraequationem* olim fuisse dictum tributum, quod pro capite et fortunis penditur, ex eo patet, quod Arabes, a Graecis procul dubio exemplo sumto, tale tributum التعديل *peraequationem* appellant. Boivinus in notis ad Nicephorum Gregoram p. 57. ed. Venet., qui regalia et alios principum reditus exigendos certo constituto pretio redimebant, eos a Latinis medii et infimi aevi scriptoribus *peraequatores*, *recuperatores*, atque etiam *descriptores*, a Graecis ἐξισωτάς, ἐπόπτας et ἀναγραφεῖς fuisse dictos perhibet. Eosdem igitur existimavit V. D. hos omnes fuisse. Sed vereor, ne epoptas cum τελώναις confundat. Mihi quidem videntur ἐπόπται iidem esse cum illis, quos Dio Cassius τοὺς τὰς τιμήσεις ἐγκεχειρισμένους appellat apud Salmasium T. I. Scriptor. Hist. Aug. p. 105. A.; sed ibi Vir summus confundit *genicos* et *epoptas*. Non multum dissimiles sunt, qui Iustiniani aevo *tractatores*, τρακτευταὶ, et *vindices* appellabantur; hi quod census et tributa *vindicarent*, vi exigerent, cogerent, hi, quod computos census publici *tractarent*, chartularii, qui census cuique impositos in scripta referrent. De quibus insignis locus est Cyrilli Scythopolitani apud Alemannum ad Procopium p. 100., passim quoque a Du Cangio Gloss. utroque in περισσοπρακτία, in *Tractatores* et *Vindices* laudatus. Tandem quoque ἐπόπτης pro *carnifice* invenitur. Hoc venit a Latino *speculator* vel spiculator, quod Graeci reddunt ἐπόπτης, ἀποκεφαλίζων, δήμιος.

D. antep. [717, 10.] ἔξαρχοι. Ἔξαρχος est vel princeps, principium faciens in aliqua re et velut chorum ducens, imperator; vel est vicarius, commissarius, ἐξ ὀνόματος ἄλλου τινὸς ἄρχων. Priore significatu appellat Theophanes p. 357. B. 4. Abulabbasum τὸν πάντων ἐξάρχοντα et p. 99. D. 9. aliquem στρατηγὸν καὶ ἔξαρχον τοῦ στόλου; quamvis ibi quoque pari iure possit reddi *qui loco Imperatoris classi impe-*

Digitized by Google

raret; item p. 119. D. 6. ἔξαρχον τῆς τυραννίδος, *auctorem et principem rebellionis*; p. 337. B. nominat Pipinum πρόοικον καὶ ἔξαρχον τῶν ὅλων πραγμάτων καὶ τοῦ τῶν Φράγκων ἔθνους, ubi dubium est, significetne *principem*, an *vicarium regis* vel *regentem*. Coniungit idem pag. 125. B. 3. στρατηγὸν et ἔξαρχον τῆς ἑώας in uno homine, *qui strategus Orientis erat et ibidem nomine Imperatoris auctoritatem exercens*. Tales Exarchi erant illi celebres Ravennates, quibuscum nihil praeter nomen commune fuit exarchis hic commemoratis. Nam illi vicarii Imperatorum erant; hi quibusdam in rebus gessisse vices praefectorum Urbis videntur; vid. paulo ante dicta.

D. penult. [717, 11.] βουλωταί. Cogitavi aliquando βουλευταί, *decuriones*; sed nunc non puto sollicitandam lectionem membranarum βουλωταί. Videntur eo designari qui bullas imperiales seu sigilla formis sacris imprimere debebant et id opus habent; quemadmodum solent notarii publici caesarei, item qui chartam bullatam (*Stempelpapier*, *papier de timbre*) obsignant. *Applumbarios* et *bullarios* appellabant medio aevo. *Applumbarii* Papae dicuntur Glossatori Gratiani qui summorum Pontificum bullis plumbum aptant. Du Cange Gl. L. h. v. *Bullarii* in Gestis Innocentii III. PP. apud eundem h. v. sunt, ubi iunguntur *scriptores et bullarii*; quod apprime Graecam vocem exprimit et illustrat. Habet Du Cange in Gloss. Gr. vocem βουλλωτὴς e Sgyropulo, aitque ibi *sigilli custodem* designare. Non ergo *sigilli custodes* tam spectabiles erant tum temporis in aula Byzantina, atque sunt hodie in regnis Europaeis. Forte quoque munus eius erat, sindones, quibus involuti debebant libelli supplices ad Imperatorem inferri, (qua in re orientales quoque Graecos aut Graeci illos imitati fuerunt, ut pluribus dico ad Abulfedam,) sindones, inquam, illas obsignabat. Colligo id, si modo licet, e loco Nicetae in Manuele L. VII. n. 2., quem Du Cange l. c. adducit: ὁ δὲ ὡς κερδοσυλλέκτης προεδρεύει καὶ τὰ φασκιώλια σφραγῖδι διασημαίνεται (in codice Graecobarbaro ibi est βουλλεύει), ἃ ἔμελλον εἰσφέρεσθαι βασιλεῖ. Eundem puto fuisse Hispanis medio aevo illum, qui ipsis ex Arabica lingua al Muserifus المشرف appellatur, ille nempe, qui chartis regiis τὸ Taschrif التشريف, monogrammum vel bullam, subscribebat aut subsignabat. Citat Du Cange Gl. L. v. *Alcaydus* et *Almocabal* hunc locum: *et vestras tendas nullus Alvacil* [الوزير χριτὴς vel et *lictor*] *neque Almuserifus* [bullarius scilicet imprimendo vestris aedibus signo regio, quo sequestrentur] *neque Almocabel violenter intret.* Qui hic *Almocabel*, *collator*, ὁ ἀντιβάλλων, appellatur, forte fuit notarius publicus, qui notitias faceret

Digitized by Google

rerum repertarum in aedibus mobilium, aut qui inventaria recognoscit et cum rebus praesentibus, e. c. in haereditate, in subhastatione, sequestratione, comparat, et, ut vulgo dicunt, confrontat; vid. ad p. 416. B. 2. de v. σκέπτωρ dicenda. Vel potest βουλλωτής percussor monetarius, signator monetae esse, qui formam, *den Stempel*, incudit monetae. Gloss. Basilicor.: μονίτα, βουλλοτήριον ἤ τὸ ἀρχέτυπον σφραγιστήριον, μεθ' οὗ ὁ τῶν νομισμάτων τύπος ἐγχαράττεται. Praefero tamen priorem coniecturam. Esset hic locus de bullis regiis et sigillis imperii loquendi. Sed parum mihi de illis constat. Videntur Imperatores diversa sigilla habuisse. Certe unum, quo τὰς δωρεὰς ἐπεσήμαινε Manuel, memorat Cinnamus p. 73. A. 11.

D. penult. [717, 11.] προστάται. Sintne *praesides*, an *patroni*, nescio. *Praesides* forte nimis magnificus est titulus, quam ut huc congruat. Melius ergo est *patronos* vertere; vid. Libanius oratione περὶ προστασιῶν, quam Iacob. Gothofredus edidit Genevae 1631. et quae V. D. ibi habet in argumento, et subiunctis excerptis e codice Theodosiano de *patronis vicorum*, et Petav. ad Iulian. p. 365. A. 6.

416. A. 8. [717, 17.] κόμητες ὑδάτων. Ad comitem aquarum pertinebant aquaeductus, nymphaea, thermae, fontes publici et privati.

A. 9. [717, 17.] ὁ κιστικός. Ita est in membranis. Quod si quis velit interpretari *praefectus cistis*, id est cisternis seu lacubus, in quibus aqua in publicos usus asservatur, praefectus, potest tolerari. Malim tamen reddere ac si οἰκιστικὸς invenissem (vid. p. 426. C. antep.) scriptum. Notandum adhuc, duas litteras κι a recentiore manu adscriptas esse, veteri lectione erasa. Cogitavi quoque de πιστικός. Ita appellabatur famulus quicunque fidelis et probus; in specie *praefectus navis*, item gregis; vid. Du Cange v. Πιστικὸς et *Creditarius*. Sed haec alieniora videntur. Turcae inspectorem aedificiorum معمار اغا *Mimar Aga* appellant; La Croix de l'Etat de l'Eglise Grecque pag. 20. Einhardus apud Du Cangium v. *Operarius* Gerwardum aliquem memorat palatii bibliothecarium, et simul *palatinorum operum ac structurarum curae a rege praefectum*, et Sozomenus L. II. Hist. Eccl. c. 11. πάντων ἄρχοντα τῶν τοῦ βασιλέως τεχνιτῶν.

A. 9. [717, 18.] κουμερκιάριοι. Κουμέρκιον et κομμέρκιον (vid. Du Cange h. v.) est vectigal pro commercio, id est mercibus intrantibus et exeuntibus debitum. Sunt ergo commerciarii vectigalium exactores.

A. 9. [717, 18.] ὁ τῆς κουρατωρίας. Quidquid peculium esset Imperatoris, curatoria dicebatur. In specie duae erant curatoriae, magna in Asia, et Manganorum dicta in urbe;

Digitized by Google

quae videntur praedia inseparabiliter cum imperiali dignitate iuncta fuisse, ut qui hanc, etiam illa adipisceretur.

A. 10. [717, 18.] ὁ κόμης τῆς λαμίας. Comes lamnae vel laminae, id est metallorum tam eorum, quae in metallifodinis, quam quae in monetariis officinis tractantur; vid. Du Cange v. *Comes Metallorum* et Petav. ad Themist. p. 468. Latini olim *Lama* dicebant, quod testantur adhuc superstites dialecti Italica et Francica, pro bractea; et habet Horatius Epist. I. 15. 36. Inde dicebant *lamea* et *lamba*. Nam *ΛΑΜΕΑ* et *ΛΑΜΒΑ* idem esse, ad p. 252. D. demonstravi. In Glossis est *scapula*, λάμβα. Ut os scapulae a planitie et latitudine *plata* et ὠμοπλάτη, quasi *plata*, hoc est tabula, *ad humeros pertinens* dictum fuit, sic etiam eadem manente idea *lamea* seu *lamena* vel bractea, ossea nempe, potuit appellari. A *lama* fit ergo *lamea* et *lamia*, quod hic habemus. Ab illo porro *lamena* et *lamella*, ab hoc *lamina* et *lamilla*. Frequentes sunt tales formae pariter usitatae: *cocceus* et *coccinus*, *coloreus* et *colorinus*, *iunceus* et *iuncinus*, *fageus* et *faginus*, *hyacintheus* et *hyacinthinus*. Sic ergo *lameus*, *lamenus* et *lamius*, *laminus* fuit usurpatum. Est enim *lamia* et *lamina* proprie adiectivum, sub quo *tabula* subintelligitur. Quod *sappa*, ligo fossorius, *lamea* dicitur, inde est, quod ligo lamina ferrea praemunitus est. Conf. Du Cange v. *Βαμβακηρὸς* et *Λάμνα*.

A. 10. [717, 19.] διοικηταί. *Dispensatores, villici.* Potest quoque reddi *exactores tributorum et vectigalium*. Eo sensu occurrit apud Theophan. p. 345. D. 8., ubi Anastasius *ordinatorem* vertit, sed alii rectius *publicanum exactorem*; vid. Du Cange Gl. L. v. *Dioecetes*, ubi citat ex Adriani epistola ad Carolum M. haec: *missi Graecorum duo spatharii Imperatoris cum Diucitin, quod Latine dispositor Siciliae dicitur.* Ὁ μέγας διοικητὴς est apud Codin. p. 32. n. 55. et 33. n. 58. Hic tamen loci credo *procuratores, dispensatores, administratores* significare.

B. 1. [718, 1.] σκέπτωρ. Lustrator vel revisor, forte المقابل, *Almocabel*, collationator, qui originalia cum copiis, liturasve antigrapheorum seu dictatorum cum mundatis chartis et apographis scribarum comparabat et explorabat, num hi praescripta ab antigrapheo omnia fideliter reddidissent in suis calligraphicis chartis absque detrimento aut additione alieni; *vidimator* nos diceremus, a subscribenda formula *Vidimus*, per quam apographa auctoritatem originalium nanciscuntur.

B. 7. [718, 5.] λεγατάριοι. Citat Du Cange Gl. Gr. h. v. Novell. 130. Iustin., tanquam si ibi legeretur haec vox. Locum invenire non potui, sed inveni δελεγάτορας, qui

Digitized by Google

forte iidem sunt, et sic describuntur: *δελεγάτορας, τοὺς τὴν φροντίδα ποιουμένους τῆς αὐτῶν ἀποτροφῆς.* Sermo est de militibus provinciam transeuntibus. *Iubemus*, ait Iustin. Imp., *quoties transitus fit nostrorum iudicum et exercituum, delegatores simul esse cum eis, qui curam habeant alimenti eorum.*

B. 7. [718, 5.] *ὀπτίονες.* Parum videntur optiones a legatariis discreti fuisse, si nempe hi id fuerunt, quod coniecimus, procuratores annonarum, qui militibus annonas praestarent. Nam id ipsum quoque opus erat optionum, militibus annonas distribuere hospitiaque assignare.

B. 11. [718, 7.] *ἀκόλουθος.* Ergo Hetaeria pertinebat ad Arithmum. Nam acoluthus erat magister Barangorum, qui pars erant Hetaeriae, et vicarius veluti drungarii vigiliae.

B. pen. [718, 8.] *δουκινιάτορες.* Puto eosdem esse cum ducenariis seu duarum centuriarum praefectis, quibus duceni viri attributi erant; vid. Du Cange Gloss. Lat., Guther. p. 426. et 605. Pari modo ducenarii appellabantur, quibus ducena sestertia in salarium erant assignata, et centenarii, quibus centena, et sexagenarii, quibus sexagena; vid. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 533.

C. 7. [718, 14.] *ἐπισκεπτῆται.* Hi sunt procul dubio curiosi provinciales, drungario cursus subditi, qui quae in provinciis contingebant nova, rerum mutationem sive ab hostibus, sive a civibus minantia, aut etiam alia scitu necessaria per celerem cursum ad drungarium et sic porro ad Imperatorem significantes, similes urbanis curiosis, qui sub praefecto urbis erant.

C. 8. [718, 14.] *τοῦ ἀποκρ'.* Ita est in membranis. Quomodo autem legi et efferri debeat hoc compendium scripturae, *ἀποκρισιαριείου* aut *ἀποκρισιαριάτου* aut *ἀποκρισιαρικίου*, ambigo. De apocrisiario aliquid inesse, nullus dubito. Nam ad logothetam dromi pertinebant res legationum. Non memini alibi me legere de curatore apocrisiariatus.

D ult. [719, 5.] *πορτάριοι.* Forte sunt carcerum ianitores. Vid. ad p. 4. B. 7. Paulo post tribuuntur quoque domestico castrorum portarii; forte ii, quibus portae castrorum custodiendae commissae erant.

417. A. pen. [719, 13.] *τῶν οἴκων.* Posset de imperialibus palatiis recreationis et rusticationis, in quas processus facere solebant, tam urbanis, quam suburbanis intelligi. Quia tamen ista palatia seu praedia sic absolute non solent *οἱ οἶκοι* appellari, sed *οἱ βασιλικοὶ οἶκοι*; vid. p. 426. C. 6.; et de xenodocho et gerocomo seu inspectore hospitalium et senilium (ut ita dicam) sermo praecessit, malim potius *τῶν οἴκων* accipere pro *τῶν εὐαγῶν οἴκων* positum, et aedes venerabiles (ita monasteria appellant) hic designari credere. Conf. p.

Digitized by Google

417. D. et. 426. C. et 436. A. 5. Agnosco tamen ultro, argumenta haec perquam debilia esse.

B. 5. [719, 17.] ἐξαρτιστής. Quis hic *integrator* aut *sartor* vel *restaurator* sit, non exputo. De sartore vestium cogitare non licet. Hic enim nimis humilis, quam ut in officium regium veniat; et Graeci ῥάπτην vel ἀκεστὴν eum appellant, non ἐξαρτιστήν. Penes me dubium non est, huic officio cum moneta negotium fuisse, sed quid proprie egerit, alius dixerit. Interea negare nolim potuisse Graecis eorum temporum in usu fuisse, ut sartorem vestium ἐξαρτιστὴν appellarent, prorsus ut Latini *sartorem*. Nam sartor est, qui sartum facit, non vestimentum tantum, sed aliud quodcunque. Et Latini medii quoque *paratorem* appellabant, quem nos sartorem; vid. Du Cange v. *Parator*.

B. 6. [719, 18.] Χοσβαῆται. Perinde est sic, vel Χοσβαΐται scribas, ut plerumque solet exarari. Ita est in Glossis: Χοσβαΐτης ὁ βεστιαρίτης. Vestiaritae igitur erant Chosbaitae omnes; at non vicissim omnes vestiaritae erant Chosbaitae. Erant autem hi mea sententia a calceis et tibialibus Augusti, et sic dicti ab *hosis*, quod *hosarum bayi*, tibialium et ocrearum pueri vel servi essent. Quod ut demonstrem, primum mihi de voce *bay* et *bag*, deinde de *hosa* disserendum erit. Ad hanc, quam proposui, etymologiam manu me duxit vox *Marepai*, *Marepahis*, *Marepazis* et *Marepagis*. Omnes enim hi diversi sunt modi pronuntiationis et scriptionis eiusdem vocis, quae puerum equorum, equisonem significat. Composita illa est ex voce *mare*, *equa*, et *pay*, puer. Manavit haec vox *pay* vel *bay* plures in linguas. Angli inde *boy* retinuerunt. Nos *Bube*, *bufe*, unde Francicum *bouffon* et *boufonerie*, *Büberey*. Deinceps demonstrabo, *y* et *g* et *f* et *w* saepe vices permutare inter se. Nos quoque Germani vocem *bag* retinuimus, et Franci atque Itali medii aevi nobiscum *pagus*, *vagus*, pro adolescente formoso et strenuo adhibentes, unde natum *pazis* et *page*; vid. Murator. Ant. Ital. T. II. p. 1325. fine. Germanis olim terminabant diminutiva in *el*, quam terminationem, ut reliquae gentes Germanicae paene oblitterarunt, ita Silesi et, si bene memini, Austriaci tam terunt adhuc, ut nimii in eo sint et omnia paene vocabula in *el* terminent. Supersunt tamen adhuc talia in nostro quoque sermone, sed pauca, ut *Schenkel*, *Henkel*, *Enkel*, et nomina quaedam propria *Frenkel* et *Frenzel*, Franculus, *Schwäbel*, Suevulus etc. Quorsum haec spectant? Huc nempe. A *bag*, *puer* vel *adolescens*, dicebant veteres *bagel*, *adolescentulus*. Hinc *bagelarius* et corruptius adhuc *baccalaureus* pro tirone, tam militari, quam litterario, qui nondum miles aut magister artium est. Conf. Du Cange

Digitized by Google

v. *Baccalaureus*. *Baccalaria* vero, quae est praedii rustici species, ut hoc liceat in transitu attingere, est corrupta pronuntiatio vocis *bucellaria*, praedium alicui in bucellam datum, unde victum habeat. Vox *baiularis* apud Ugutionem, qui *iuvenem fortem* significare ait, est eadem atque *bacalarius* vel *baccalaureus*. Vox autem *bayulus* pro curatore, unde *baillif* natum, si quis ab hoc *bay* et eius deminutivo *bayel* derivare velit, me quidem non habebit repugnantem: malim tamen ab Arabico وكيل, *Waghil*, (id notat ἐπιτετραμμένον, ἐγκεχειρισμένον, cuius fidei et curae aliquid commissum est.) repetere. Sed hoc in transitu. Nunc exemplis demonstrandum est, litteras *i*, *y* et *g* alternasse. Nempe veteres *bai* et *bay* et *bag* dicebant. Immanis talium posset acervus construi, sed ne tamen desim desiderantibus, paucis defungar. Et sane nescio, annon veteres nostri Germani et eorum soboles Angli ibi *i* et *y* semper scripserint, ubi nos solemus *g* scribere. Nos dicimus *Tag* pro *die*, Angli *day*, veteres Germani *tai*, ut ex Ammiano Marcellino et Zosimo constat, qui *Taifalos*, *Θαϊφάλους* commemorant, hoc est *Falos australes*. Nam ut *Westfali* erant seu Fali occidentales, adhuc hodie celebres, sic etiam erant *Ostfali* seu Fali orientales, et *Taifali*, quasi dicas *Tagfali*, meridionales. Nos hodie dicimus *Wache*, Belgae, retinentiores veteris linguae, *Wacht* pro *vigilia*. Veteres hoc scribebant *guayta*, id est *Wayta* vel *Wagta*, unde Francicum *guet;* vid. Du Cange v. *Scaraguayta*, *Schaarwache*, manipulus vigilum. Conductor nobis *Pachter*, olim *Peyter*. *Pluvia* nobis est *Regen*, Anglis *rain*. Nummus *Pfennig*, Anglis *penny*. In universum omnia paene vocabula nobis in *ig* vel *ich* exeuntia Angli in *y* terminant. Quomodo iam veteres pronuntiabant, Germanicone more, ut *g*, an Anglico, ut *i* vel *y?* Ex allato exemplo Taifalorum et *Χοαβαῖται* putes, eos Anglico more pronuntiasse *Tai* et *Bai*, non *Tag* neque *Bag*. Nihilominus tamen putem longe plurimis in locis *y* in vetusta scriptione *g* significare; pro φλέγμα scribebant *fleyma*, quod ipsi quidem veteres ut *flegma* pronuntiabant, recentiores autem, ignari veteris orthographiae, eamque ex more sui aevi aestimantes, istud *y* ut *i* pronuntiarunt, *fluym*. Sic Belgae phlegma appellant. Veteres pro *Lugduno* exarabant more suo *Luydunum*, quod scribendi tantum, non autem pronuntiandi ratione differt. Id novis imposuit, ut inde primum *Luyden* (Lüden) et deinde *Leiden* efficerent. Pro *estugium* scribebant *estuyium*, unde natum *etuy*, theca, sic dicta a *stecken*, *abdere; Besteck*, theca, ubi aliquid abditur. Ipsi veteres Angli pro *boy* scribebant *bog;* vid. Du Cange v. *Gilbog*, infans praestationis, solutionis, pro quo certa taxa, *gille*, *Geld*, *Entgeldung*, debet praestari. Sed satius est, nos ex his etymo-

logicis tricis expedire, et ad argumentum nostrum redire. Dixi mihi videri τοὺς Χοσβαΐτας esse *hosarum bayos* seu *servulos*. Iam demonstrandum, quid fuerint hosae. Sunt femoralia et tibialia strictiora in una massa, qualia Hungari gestant adhuc, et ministrorum in famulitio magnatum nostrorum illud genus, quod *Heiducken* appellamus, et qualia medio aevo gestabant Graeci, ut e figuris Menologii Basiliani quam plurimis constat, penes quos militares quidem eas hosas, alio nomine *tubia* dictas, in τοῖς πεδίλοις vel ταῖς τζάγγαις, id est ocreis dimidiatis, condebant, civiles autem in campagiis seu genere illo tibialium, quod e longis loris laneis constabat, quae decussatim super crura plectebantur et tubia seu hosas a talo inde usque ad genu constringebant, de quibus suo loco diximus. Hoc genus vestimenti femora et crura inguinaque simul in una massa velans Graeci κάλτζας appellant (vid. Du Cange h. v.), unde *calzoni* et *caleçons* Italis et Francis pro femoralibus, et Belgis *Caussen* pro cruralibus usurpatur. Negat cl. Muratorius T. II. Ant. Ital. in diss. de vestitu Italico recte sibi constare, fuerintne hosae veteribus celebratae tantum cruralia, an sint vestimentum ocreis Hungaricis simile, quae tibias, femora et coxas simul vestiunt. Inclinat tamen eo, ut posterius rectius credat. Neque fallitur. Ignotus erat hic vestitus vetustis Romanis, qui aut toga aut tunica utebantur, quae ambae a collo inde usque ad genua aut media vel et infima crura hominem vestiebant, aut sago, quod citra femorum cum genu articulum, interdum in medio femore desinebat, vel etiam perizomate, quod a coxis inde nondum ad genu pertingebat; quomodo dicunt Scotos montanos adhuc vestiri, tam brevibus indutos perizomatibus, ut ad minimum paene corporis motum τὰ γόνιμα (ut Theophrastus in Character. appellat) appareant. Ab istis militum Romanorum perizomatibus, qualium effigies nummi praestant, manaverunt vestes inferiores foeminarum, quales Franci *juppes* appellant. Hae enim nihil aliud sunt, quam talia perizomata talaria, producta et ampliata. Memorabilis est, sed subobscurus locus Pauli Diaconi IV. 23., quem ex parte citat Du Cange v. *Osa*. Longobardos ille ait olim vestimenta laxa et linea gestasse, qualia Anglo-Saxones gestare consueverint ornata institis latioribus varii coloris. *Postea coeperunt hosis uti*, ait, *super quos equitantes tybruggos byrreos mittebant. Sed hoc de Romanorum consuetudine traxerunt.* Hoc in loco sunt *hosae* vestimenta cruralia et femoralia ex una massa; *tybruggi* autem perizomata, de quibus paulo ante dicebam. *Ty* (vel ut hodie scribimus *die*) est articulus omnis generis nominativi et accusativi pluralis, *οἱ*, *αἱ*, τὰ vel τοὺς, τὰς, τὰ, et *Brugg* erat olim vox Germanica, adhuc Saxo-

Digitized by Google

niae inferiori et Belgio usurpata pro femorali praecinctorio; ut intelligas ex nomine *Perizonii*, quod aliquis de maioribus celeberrimi Professoris Leidensis, Iacobi Perizonii, more sui saeculi assumebat, abiecto veteri gentili nomine *Vorbrugge*. Gestasse Romanos saeculi VII. tales hosas, liquet ex Ciampini tab. 32. tomi secundi Monument. vet., ubi exhibetur imago S. Sebastiani ex musivo ecclesiae S. Petri ad Vincula Urbis, anno Chr. 682. exstructae, qua in imagine praeter alia vulgaria notandae sunt hosae seu caligae in una massa seu ex uno solido panno factae, apud talum desinentes, sic tamen distinctae, ut auriphrygium in regione genu positum videatur femoralia a cruralibus dirimere velle. Procopius eas ait p. 32. Anecdot. Graecos aetatis suae gestasse ab Hunnis acceptas: *αἱ ἐπωμίδες καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὔννων τό,τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀποκέκριτο.* Ait Graecos ab Hunnis assumsisse non tantum epomides et anaxyrides et ocreas, sed etiam earum rerum ipsa nomina. Designat *armelausia* et *hosas* et *tzangas*. Et procul dubio Hunnicum atque Gothicum gestamen sunt hosae; quapropter eas Mauricius p. 302. etiam *ζωστάρια Γοτθικὰ* appellat. Inspice Gothos vel Scythas in arcu Theodosiano apud Bandurium. Gestant hosas satis laxas *κρωσσοτὰς* aut dentatas, id est excisas, et ab iis Romani protinus assumebant. Consul in diptycho Du Cangii (tab I. dissert. de nummis aevi posterioris) hosas conspicitur gerens paene talares. Sed iam dudum ante saeculum V. Romanos gestasse hosas, ipso iam saeculo III. a Christo nato, colligo ex loco Herodiani IV. 13. §. 11., ubi describens caedem Antonini Caracallae a Martiali quodam peractam sic narrat. In itinere Antoninum exonerandi ventris causa secessisse. Martialem igitur, quasi nutu ab eo vocatum, accurrisse, et eum a postica confodisse, dum in eo esset Caracalla, ut vestes femorum sibi *detraheret*; *ἐπιστὰς αὐτῷ τὰς ἐσθῆτας τῶν μηρῶν καθέλκοντι ἀπεστραμμένῳ παίει ξιφιδίῳ.* Qui potuit Caracalla vestes de femoribus detrahere, deorsum destringere, si hosas non gessit? Graeci et Romani ventrem laxaturi non detrahebant, sed attrahebant, revolvebant, regerebant in superius vestes, ut foeminae nostrae. Hinc hosas etiam *ἀναξυρίδας* appellabant, id est *ἀνασύρτους ἐσθῆτας*, adaptantes appellationem mori suo, non gentium mori, de quibus loquebantur. Hosae enim proprie sunt *καταξυρίδες*, *destrictoria*, non *ἀναξυρίδες*, *regestoria*. Verum si hosas *καταξυρίδας* appellassent, vulgus Graecum non intellexisset, quum femoralia destringere non possent, sed semper regererent. Hosae igitur hae, quocunque demum tempore invectae in usum Romanorum et Graecorum, duplicis erant generis, *vastae*, quales nautae et Helvetii adhuc

Digitized by Google

gerunt, de quibus etiam *Schifferhosen* et *Schweitzerhosen* appellantur: (habent quoque tertium nomen *Plauderhosen*, a strepitu, quem venti earum sinubus et plicis intercepti motus inter eundum facit:) et aliae *strictae*, stricte carni adhaerentes, quales politiores gentes Europaeae hodie gerunt; medio aevo Germani nostri hoc genus *Streichhosen*, id est *strictas hosas* appellabant. Faust. in Chronico Limpurgensi ad A. C. 1362. haec narrat: *In diesem Jahr gingen die langen Ledersen oder Lersen an, anstatt der weiten Hosen. Die gewapneten* [milites] *führen an ihren Beinen Streichhosen, und darüber grosse weite Ledersen. Dieselben hatten Krappen* [*ἀγρίφους, des agraffes, grapones*] *einen bey den andern von der grossen Zeh an bis oben hinaus, und hinten auff genestelt bis an den Ruken.* Eleganter hoc hosarum genus describit Nicetas Manuel. Comnen. L. IV. c. 5.: *ἐπτοημένος* [de Andronico loquitur] *περὶ τὰς ἐξάλλους στολὰς καὶ τούτων ὅσαι περὶ γλουτὸν καὶ μηροὺς καταβαίνουσαι διασχίζονται καὶ οἷόν εἰσί πως ξυνυφασμέναι τῷ σώματι.* Saepe in historia sua harum *διασχίστων*, sectarum vel fissarum vestium, sed ut habitus in Graecia peregrini, meminit, ut p. 180. D. 2.: *τὸ σῶμα λωπίῳ διχρώμῳ συνεῖχε περὶ τὴν ἰξὺν καταβαίνοντι, ἔκτοτε δὲ διαιρουμένῳ διχῇ.* Apud Caylus dans son Recueil des Antiquités Tab. LXX. conspicitur inter mimos aliquis hosas gerens ad malleos paene productas: *une espèce de culotte qui descend à la cheville du pied et qu'enfin les jambes sont couvertes d'une sorte de bas où l'on n'aperçoit ni attache, ni lien. Après la lecture de cette déscription l'on ne manqueroit pas de décider que cette figure est moderne: si l'on ne sçavoit, que les mimes paroissoient avec toutes les espèces de vêtement qui pouvoit les rendre comiques. Ainsi nul doute sur l'antiquité de cette figure, que prouvent invinciblement son aspect et sa composition.* Si tam antiqua sit illa figura, Romani etiam hosas cognoverunt.

Has igitur hosas, vel alio Latino-graeco nomine dicta tubia, qui curabant, ut Imperatori apte sederent, qui eas cruribus eius seu campagiis alligabant, seu tzangiis inserebant, adeoque qui simul campagia et tzangas seu ocreas eius curabant, illi erant *Chosbaitae* seu *hosarum baii*, hosarum servi. Non mirum est his hominibus, qui vestitum origine Gothicum aut parabant pro Imperatore, aut ei induebant, aut utrumque faciebant, retinuisse nomen Gothicum seu Germanicum. Veterem Gothicam nostrae Saxonicae matrem esse constat. Gothi satis mature saeculo statim altero post C. N. tempore Traiani se in rempublicam et militiam praecipue Romanam penetrabant, et ritus quosdam suos vocabulaque Romanis quaedam sua communicabant. Denique tam ad boream, quam ad occiden-

Digitized by Google

tem Gothi Byzantinum imperium obsidebant. Sedes eorum erat Chersonesus Taurica et tractus circa Istrum et Borysthenem per Moldaviam usque in Transylvaniam, ubi supersunt adhuc hodie posteri eorum Saxonice, ut fama fert, loquentes. Adhuc saeculo XVI. incolebant Gothi Chersonesum Tauricam, ut ex Itinerario Ambrosii Contareni pag. m. 20. ed. Italicae Aldinae et Epistola III. Busbekii p. m. 244. constat. Mirum ergo non est, si voces quasdam Gothicas aut Germanicas in hoc Ceremoniali nostro reperimus. Sed neque hoc praetereundum, hosas non tantum femoralia significare scriptoribus medii aevi, verum etiam ocreas, ut e multis locis a Du Cangio v. *Osa* citatis constat. Erant ergo Chosbaitae iidem cum olim sic dictis *ministris a calceis Augusti.*

B. 8. [719, 18.] *τοῦ κανικλείου.* Non dubito, chartularium caniclei eundem esse atque *τὸν κανίκλειον* aut *τὸν τοῦ κανικλείου*, *canicleo praefectum.* Erat autem ille, qui servabat et usus tempore praestabat Imperatori canicleum seu tubulum vel vasculum continens sacrum encaustum vel liquorem coccineum, quo Imperator subscribere chartas publicas solebat. Erat ergo canicleus vel praefectus aut chartularius caniclei idem, saltim nomine tenus, qui olim in aula Macedonica *ὁ ἐπὶ τοῦ γραμματείου*, quem commemorat Polybius p. 485. 20. edit. Gronov. *[De canicleo vid. Du Cange ad Alexiad. p. 257. 378. Imperatores rubro litteras suas signabant. Georg. Acropolit. p. 453. De cinnabari, qua Impp. CPtani in subscriptionibus utebantur, vid. Giorn. dei Letterati VI. p. 480. et Michaël Lazari Confutat. dissert. Maffei de fabula ordinis Constantiniani p. 24.]* Item Alemann. ad Procop. Anecd. p. 19. 20., Goar. ad Codin. p. 35. n. 77., Du Cange v. *Caniclinus* et *Κανίκλειος* et *Λογοθέτης τοῦ δρόμου*, quem perperam cum canicleo eundem facit. Egregius est ille locus Procopii, ad quem Alemannus de caniclio disserit, sed ipsi non bene perceptus; quem hac occasione exponere volo. Narrat, Iustinum Imp. seniorem rudem litterarum fuisse. Quum autem moris esset, ut Imperator libellis supplicibus et mandatis subscriberet assensum suum, excogitatum hoc fuisse artificium: *ξύλῳ εἰργασμένῳ βραχεῖ ἐγκολάψαντες μορφήν τινα γραμμάτων τεττάρων, ἅπερ ἀναγνῶναι τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται, γραφίδα δὲ βαφῇ βάψαντες ᾗ βασιλεῖς γράφειν εἰώθασιν ἐνεχείριζον τῷ βασιλεῖ τούτῳ* etc., *tabellae ligneae perpolitae formam quatuor litterarum vocis Latinae, quae significaret, Imperatorem ista legisse, incidendam curant, eaque libello imposita calamus colore imbutus, quo scribere mos est Imperatoribus, huic principi in manus tradunt* etc. Vox autem illa Latina quatuor litterarum, quam Procopius designat, est LEGI, non autem IUST., id est *Iustinus*, quod

Digitized by Google

existimavit Alemannus. Hinc intelligi simul et emendari potest locus Auctoris incerti de Theodorico, Gothorum rege, quem integrum aliquando legi apud Murator. Antiqu. Ital. T. II., sed nunc non succurrit quo loco; ex parte habet Du Cange v. *Interrasilis*, et quidem haec eius verba: *laminam auream iussit interrasilem fieri* [id est passim locorum pertusam] *quatuor litteras Regis* [immo vero *Legi*] *habentem, unde et, si subscribere voluisset, posita lamina super chartam per id subscriptio eius tantum videretur*. Sed satis de hoc Procopii loco, quem mittemus, quando unum adhuc Nicetae addiderimus, e quo constat, interdum ab eo regii sanguinis viro, qui multum apud dominum valeret, eiusque rei facultatem nactus a domino esset, viridi liquore subscriptum mandatis imperialibus fuisse verbum *Ἐτηρήθησαν*, *observata* vel *lustrata sunt haec, vidimus*. Locus est L. VII. Manuelis cap. 3.: *δόγμα ἐκ βασιλέως ἐξήνεγκε μὴ ἄλλως εὐπαράδεκτα οἴεσθαι ὅσα ἡ βασιλικὴ χεὶρ ὑποσημαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιὰν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοὺς χρώματι τὴν τοῦ Ἐτηρήθησαν ἐπισημασίαν βραβεύσειε*. Videndum nunc, unde venerit vasculo sacrum encaustum continenti nomen caniclei. Recte monstravit Salmas. Exercit. Plin. p. 91., venire a *cano*, canistro vel lance. Cuius verba continere me non possum quin ex parte adscribam: „Festus, *Cana dicunt Graeci*, *nos canistra*. Ab hac voce *canum* Latini diminutivum deduxerunt *caniculum* et pro atramentario dixerunt recentiores, in quo sacrum encaustum reponebatur. Inepte sic dictum censent [Alemannum notat], quod caniculi formam effigiemque prae se ferret." H. I., quibus, quae addam, haec habeo. *Canna* erat Graecis et Latinis omnis scapus cylindricus sive solidus sive cavus. Hinc adhuc est Arabibus قناة, *Canna*, tam *hasta*, quam *canalis aquae*. Hinc *κανόεν* et contracte *κανοῦν* erat vas omne cylindricum cavum, in quo quod quisque vellet gestare posset, ut fructus, liba, molas salsas aliaque ad sacrificia pertinentia, item prunas ardentes, unde retinuerunt Arabes كانون pro batillo prunis ardentibus onusto. Hinc nos quoque tubos metallicos, e quibus globi ferrei igniti exploduntur, *canones* appellamus, id est tubos vel cylindros cavos. Fallitur enim Du Cange v. *Guna* putans tormenta nostra *canones* a *guna* esse dictos. *Guna* nihil aliud proprie est quam foramen, fenestra, hiatus omnis, nostrum *Wuhne*. Per *gunam* telum explodere nihil aliud est, quam per foramen explodere. Inde est quod Angli vocem *gune* adhuc pro sclopeto usurpant. *Κανοῦν* apud Athenaeum p. 111. D. est vas cylindricum ferreum cum operculo ferreo, in quo mazae genus *ναστὸς* dictum coquebatur.

Digitized by Google

Ναστὸς illi nomen erat mazae, quod in altum exstructa esset. Nos appellamus *Scherbelkuchen*. *Καννία*, sic habent Glossae Basil., *οἱ κόνδυλοι τῶν καλάμων, καὶ οἱ σωλῆνες, κἀκ τούτου πάντα τὰ σωληνοειδῆ ἀγγεῖα.* Hinc apparet quoque, quare *κανὼν* dicta fuerit matricula, rotulus, volumen, codicillus, in quo nomina hominum ad coetum aliquem pertinentium, ut monachorum, monialium, clericorum, militum, civium etc., item rationes redituum aut expensarum describebantur; vid. Du Cange v. *Κανών*. Proprie non ipsa volumina nomen id gerebant, sed ligneae cylindricae capsae, in quibus condebantur. Deinde extendebatur appellatio haec ad ipsa volumina in illis capsis abdita.

C. 6. [720, 1.] *ὑπὸ*. Aut *ὑπὲρ* aut potius *ἐπὶ* legend.

C. 8. [720, 3.] *ἐργοδοσίων*. *Ἐργοδόσια* erant officinae, in quibus sedebant et opera perficiebant ab imperiali aula sibi pro certa mercede locata. Ita apud Theophanem p. 395. fine memoratur *τὸ βασιλικὸν ἐργοδόσιον τῶν χρυσοκλαβαρίων*, *officina regia auroclavariorum*, in qua sedebant et vestes auroclavias pro aula faciebant certo in eam rem pretio conducti. Sic supra habuimus *ῥαφίον* vel potius *ῥαφεῖον*, locum, ubi sedebant et artem suam exercebant sartores imperiales. Erant ergo *οἱ ἄρχοντες τῶν ἐργοδοσίων* illi, qui curarent, quae opera factu necessaria, quibus artificibus, sutoribus, sartoribus, fabris lignariis, ferrariis, argentariis, serrariis, et sic porro, qua mercede locarentur. Vel etiam erant *τὰ ἐργοδόσια* officinae forenses, in quibus venum expositae merces erant, et fabricae, *ἔργα*, quarum reditus ad privatas rationes pertinebant; et recuperatores illorum redituum elocatoresque officinarum erant *ἄρχοντες* et *μειζότεροι τῶν ἐργοδοσίων* hic memorati; *ἔργα* et *fabricae* medio aevo de vasis aureis et argenteis affabre elaboratis! usurpabatur; vid. Du Cange Gloss. Lat. h. v. Pro *ἐργοδοσίῳ* dicebant quoque *ἐργοστάσιον*, quia *τὰ ἔργα*, opera, fabricae iam paratae et confectae, aut adhuc parandae, item *οἱ ἐργάται*, operarii, ibi starent. Id apparet ex illo Codini loco in Origin. CPtanis n. 21., ubi pro *ἐργοδόσιον* Codex Vaticanus habet *ἐργοστάσιον*. Operarii, qui ad tales fabricas pertinerent, *ergosasiarii* audiebant, aut et *ergostatarii*. Hinc emendanda est lex 5. Cod. Iust. de episcopali audientia, ubi pro *dioecetis ergostatariorum*, id est fabricensium, vulgo male *dioecetae ergosiatanorum* circumferuntur. In genere ergodosium est omnis officina, ubi opifex operam suam ad aliquid efficiendum pro mercede conducentibus elocat, aut ubi suis tironibus opus faciendum dat.

C. 9. [720, 4.] *μειζότεροι*. Minores hos fuisse, quam *τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐργοδοσίων*, apparet; qua vero in re di-

Digitized by Google

versi fuerint, non liquet. Forte mercedem numerabant conductis artificibus, aut naulum pro officinis elocatis exigebant. Exprimit *μειζότερος* Latinum medii aevi *maior*, de quo v. Du Cange Gl. Lat. h. v. pro curatore, praefecto, unde apud nos superest vocabulum *Mayer*. *Μειζότερος* pro *μείζων* iam apud Malalam T. II. p. 236. 1., de cuius auctoris aetate Iustiniano aequali dubitare non debebat Hodyus ob dictionis sordes. Istius iam saeculi et ratiocinia inepta erant et dictio monstrosa. Ex quo Christiani doctores turbare publicam rem inutilibus quaestionibus, omissisque studiis litterarum humaniorum ad speculationes ridiculas, et quas ne ipsi quidem intelligerent, prolabi coeperunt, periit omnis in cogitando rectitudo, in dictione perspicuitas, cura et nitor. Non tam barbaris barbariem, quam Christianis debemus. Vide, quantus tumor, quanta peregrinitas in Codice Theodosianeo, quam non anilis saepe Procopius, omnium sibi aequalium absque controversia optimus, quam coacta et Latinissans eius dictio. Affectatum artificium, per quod oratio Cimmeriis tenebris fieret obscurior, laudi erat, et tanto quisque doctior, quanto Cassiodorum et similes superaret. Sed hoc in transitu. Soloecismi hi, quales sunt *μειζότερος* et similia, fuerunt quidem nunquam non in usu apud vulgum, sed scriptores vel parum elegantiae memores ab iis sibi abstinebant. Christiani doctores ex quo coeperunt homilias suas tales in lucem edere, quales ex ambone effuderant, periit omnis honor litteris. Malalae, ut ad eum redeam (et liceat hoc in transitu adiicere) ex ipso nomine constat aetas. *Malalas* est nomen Syriacum. Sermo Syriacus obtinebat in Syria usque ad initia Muhammedanismi. Eo surgente, Saracenis Syriam rapientibus, exegerunt Syriasmum, eiusque loco Arabismus omnia obundabat, Syriasmo in ecclesiarum Christianarum angustias concluso. Debuit ergo Malalas eo adhuc aevo vixisse et scripsisse, quo sermo Syriacus in usu erat. Pro rhetore Arabes non *Malal*, sed خطيب, *Chathib* dicunt. Ad similitudinem nostri *μειζότεροι* dixit Noster quoque *ἐλαττότεροι* pro *ἐλάττονες* p. 382. D. antep.

C. ult. [720, 6.] *κουράτωρες τῶν κτημάτων.* Reddidi *curatores praediorum et pecoris rustici.* Utrumque enim *κτήματα* novis Graecis significant, tam praedia et agros, quam pecus, greges, ut *κτήνη* vetustis Graecis. Utrumque enim a *κτήσει* venit; v. Cedren. p. 586. D. 3. 587. C. 3. Immo ipsi quoque veteres Graeci *κτήματα iumenta* appellabant, ut patet e Sophoclis Antigon. v. 793., ubi non recte interpretes vocem pro *fortunis* aut possessionibus acceperunt. Qui hic loci *curator τῶν κτημάτων* est, eum *διοικητὴν* appellat Olympiodorus apud Photium p. 106. 25., ubi memorat aliquem *διοικητὴν τῶν ἐν Σικελίᾳ κτημάτων Κωνσταντίνου καὶ Πλα-*

Digitized by Google

κιδίας. *Ctematinus* appellatur p. 245. C. Scriptorum post Theophanem. A Graecis, ut videtur, docti Arabes ملك, *Mulck* in specie pro agro et praedio dixerunt, quamvis vocabulum omnem omnino possessionem significet; v. Du Cange v. *Μουλκία*, ubi locum hunc e Malaxo producit: σκεύη πολύτιμα διάφορα ἐπροσήλωσε [dedicavit, ecclesiae obtulit], χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ κτήματα [villas] πολλὰ, ἤγουν μουλκία, διὰ τροφὴν τῶν καλογήρων. Ergo vox Arabica *Μουλκίον* erat usitatior et notior eo tempore et loco, quo Malaxus haec scribebat, quam ipsum Graecum κτῆμα.

C. ult. [720, 7.] τῶν Ἐλευθερίου. Maior palatii Eleutherii videtur reditus illius palatii ex pecore et agris et officinis et pistrinis illi adstructis et illuc pertinentibus collegisse et in rem privatam intulisse. Palatium hoc ab Eleutherio conditum non fuit, sed ab Irene, Leonis Chazari uxore, sic tamen dictum quod prope portum Eleutherii esset conditum; v. Du Cange CPlis Chr. II. p. 130.

D. 1. [720, 7.] Σαγγάρου. Sangarus est urbs Bithyniae ad mare, haud procul Helenopoli, de quo vid. Ortelii Thesaur. Geogr. h. v. et Wesseling. ad Hieroclis Synecdemum p. 663., nam procul dubio *Sangarus* Nostri et Hieroclis *Sagara* idem est. Saepe γ simplex et duplex promiscue scribitur, ut σιγιλλίων pro *singilio*; vid. dicta ad p. 371. B. 10.

D. 7. [720, 12.] τοῦ οἴκου. Quisnam οἶκος hic intelligitur? Itane appellatum fuit orphanotropheum? *Τοῦ ὁσίου* interpretor capitalium in pios usus legatorum et depositorum, ut sacra sint et inviolabilia et ad alios usus nequeant transferri. Alias τὸ ὅσιον idem est atque τὸ δημόσιον; verum ὁ τοῦ δημοσίου vel ὁ τοῦ γενικοῦ hic loci in censum non venit.

D. 8. [720, 12.] ἀρκάριος. De arcariis v. Du Cange Gl. L. hac voce. Tantum hic loci etymologiam vocis ἀρχεῖον, *archivum*, tradam, invitatus occasione vocabuli *arcarius*. *Arcarium* vel *archarium* idem est atque ἀρχεῖον, locus, ubi chartae, tabulae publicae depositae sunt. Hoc non ab ἀρχὴ, sed ab *arca* vel *archa* venit. Vox haec non Latina, sed Graeca est. Ἄῤῥιχος et ἀῤῥίχη est *fiscella*, *corbis*. Per syncopen *archa* inde effecerunt. Hinc ἀρχεῖον pro ἀῤῥιχεῖον est locus, ubi arcae, corbes cum tabulis publicis asservantur; σιτάρχειον, *sitarcium*, horreum, ubi frumentum in ἀῤῥίχοις, corbibus iacet; v. Du Cange v. *Sitarcium* et *Panes melliti*, ubi pro *Sistarciis* in loco Arnoldi Lubecensis restituendum est *Sitarciis*.

D. 10. [720, 14.] δευτερεύοντες. Habebat unumquodque paene officium suum δευτερεύοντα, secundicerium vel vicarium proximum gradu a primicerio, τῷ τοῦ πρώτου γέρους. Secundicerii ergo designati erant vicarii demarchorum. Sed de

Digitized by Google

magistratibus factionalibus alio loco disserui. Caeterum facile observabitur paulo attentiori non congruere numero posito, *septem* puta, deinceps recensitas dignitates, quae sunt iuxta calculum nostrum decem, aut octo secundum calculum membranarum, in quibus sic erat exaratum: *ὁ χαρτουλάριος ὁ ποιητὴς ἄρχοντες* absque ulla distinctione, tanquam si omnia ista unus articulus, una dignitas essent.

418. A. 1. [720, 16.] *τῷ ἐπὶ τῆς καταστάσεως*. Illi, qui invigilat tuendae rerum consistentiae, id est illi, qui curat, ut ex statuto ordine modeste, tranquille, decore, personae, actiones, res omnes procedant, quapropter etiam alias *ὁ ἐπὶ τῆς εὐταξίας* appellatur saepissime in Pontificali Haberti, ut proceres in suas quisque classes secedant, et gradum sibi congruum occupent, ut *τὸ καθεστηκὸς* observetur, verbo *ceremoniario*. Est enim *τὸ καθεστηκὸς id, quod ex veteri instituto usu receptum et servatum est*. Ita apud Xiphilin. p. 1243. 51.: *μάλιστα δὲ ἐπεκάλουν τινὲς αὐτῷ, ὅτι καθεστηκότος ἔκ τε τῆς Ἰταλίας — τοὺς σωματοφύλακας εἶναι*, *maxime accusabant eum nonnulli, quod, quum ex veteri instituto custodes principis ex Italia legerentur*. Apud eundem est p. 1083. 72. *ἡ κατάστασις τοῦ βίου*, *ordo*, *sequentia*, *institutum vitae*, ubi vid. cl. Reimar. Apud Nostrum p. 354. D. 2. est *ἡ κατάστασις τῶν δεσμίων*, *in ordinem collocatio captivorum; κατάστασις τῶν πραγμάτων* est apud Theophanem p. 63. C., *rerum antea turbatarum constitutio*, restitutio in ordinem. Apud eundem sunt *ἀκαταστασίαι*, *res turbidae*, p. 73. C. Idem p. 243. C. 8. *μάθε τὴν κατάστασιν* habet, *disce modeste*, *ordine*, *sedate agere*. In officialibus patriarchae erat *ὁ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως*, de quo Goar. p. 13. ad Codin. et Gretser. p. 167. Petrus Magister scripsit libros *περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως*, de quibus dixi in praefatione; vid. Du Cange Gloss. Gr. Ceremoniarii erat ordinare proceres secundum praecedendi et sequendi iura, incipere troparium, evocare proceres secundum suos ordines ad sacram communionem, in magnis processionibus in magna ecclesia osculum pacis ab Imperatore accepturos manu ad eum ducere, vela seu classes procerum et legatos introducere etc. E p. 14. C. 3. Nostri fere concludas, ceremoniarium fuisse caput silentiariorum.

A. pen. [721, 1.] *ἔργῳ*. Est idem, quod supra habuimus et protinus recurret, *διὰ βραβείων*.

B. 5. [721, 5.] *νιψιστιαρίων*. Qui malluvium Imperatori tenent aut apponunt sunt *νιψιστιάριοι*. Malluvium enim est *νιψίστιον*; a *νίπτω* fit *νίψις*, hinc *νιψίζειν* formant novi Graeci, hinc *νιψιστὴς* et *νιψίστιον* et tandem illinc *νιψιστιάριος*.

B. 7. [721, 6.] *ὑποβλαττομένων*. Sic placuit librario exarare pro *ὑποβλαττωμένον*, quod idem est atque *ἀποβεβλατ-*

Digitized by Google

τωμένον, blattea seu serica praetexta, vel hic loci (quia sequitur σχήματι φιαλίου) blatteo cucullo super scapulas dependente instructum.

B. 7. [721, 7.] φιαλίου. Phiala Graecis inter alia cucullum vesti assutum et quo sursum attracto caput velatur, regesto pone cervicem nudatur, item almutziam vel bonetum aut biretum. Nominis ratio haec est, quod talia capitis tegmina referrent phialas vel cymbia aut cymbala, quibus lac, calida et alia hauriuntur. *Coppam* adhuc hodie appellant Itali occiput, quia, cupam aut cuppolam refert. Nostrum Germanicum *Kopff*, id est caput, videtur quoque a *cupa* seu cymbio manasse. Tunicas cum caputiis appellabant *tunicas palliolatas* et ipsa caputia *palliola;* v. Salmas. T. II. Script. Hist. Aug. p. 771. b. *Casulas* quoque medio aevo appellabant vestes cum assuto caputio vel cucullo. Isidorus: *casula est vestis cucullata;* v. ad p. 271. C. 6. dicta, et Murator. Antiqu. Italic. T. II. p. 425. sqq.

C. 10. [721, 19.] περικεφαλαίαν. Vid. dicta de phengiis ad p. 340. D. 5.

D. 3. [721, 23.] ἐπομίοις. Verte *scapularibus.* Procul dubio enim librarius hic ο pro ω posuit more suo. Est ergo idem atque φιάλιν aut simile quid. Forte φιάλιν amplius, latius est et caput tegit, scapulare caput non item, sed solas scapulas tegit.

D. 3. [721, 23.] πώλοις. Verti *equis.* Certe πῶλος etiam equum novis Graecis notat, plerumque tamen ponunt eam vocem pro asino. Sed indignum videbatur procerum Byzantinorum eorumque semper circa Imp. versantium vesti honorariae, qua investiri solebant, asinos intexere. Propterea equos malui.

419. C. 11. [723, 13.] ἐφίσσης. Est pro ἐπ' ἴσης; vid. dicta ad p. 245. C.

D. 1. [723, 16.] διαγορεύει. Nempe ὁ διαγορεύων vel auctor. Possit quoque ἀνωτέρω pro τὰ ἀνωτέρω accipi, *quemadmodum superiora edicunt.*

D. 3. [723, 17.] ἐξέρχεται. Ante hoc verbum videtur ob similitudinem excidisse ἐξερχομένου. Conf. p. 311. A. 4. M. tamen editis plura non habent.

D. 8. [723, 22.] ἐπέχει. Verti *curat*, id est habet inspectionem tam hominum, ut diaetariorum, candelaptarum etc., quam rerum non animatarum, ut olei, quo nempe illi officium faciant, hoc ne desit. Ἐπέχειν τινὶ est eminere super aliquem, imminere, invigilare, habere oculum super ipso, imperare. Thucydides p. 572. 23. naves Lacedaemoniorum navibus Atticis instantes, vigili oculo observantes, ne elaberentur, ἐπεχούσας appellat. Hinc inferius p. 423. D. penult.

Digitized by Google

legimus episcopos ἐπεχομένους, qui sub inspectione archiepiscopi aut metropolitani sunt. Apud Cedrenum p. 547. D. dicitur philosophia πάντων ἔποχος, quod potest verti *rebus omnibus exaltior* et *rebus omnibus invigilans, imperans*, leges praescribens. Valde luculentus est locus Procopii Vandal. L. I. p. 102. 14. ed. Hoesch., ubi narrans de insolentia Vandalorum et Arrianorum erga ecclesias et sacerdotes orthodoxorum, τοὺς ἱερέας, οὓς ἂν λάβοιεν, ἐῤῥάπιζόν τε καὶ ξαίνοντες κατὰ τοῦ νώτου πολλὰς, ὑπηρετεῖν σφισιν ἐκέλευον, ὅσα δὴ ἐπέχειν [id est ἐπιτάττειν, ἐπιστέλλειν] τῶν οἰκετῶν τοῖς ἀτιμοτάτοις εἰώθεισαν. Pari modo dicunt ἐνέχειν pro *curare*, *invigilare* alicui rei, ἐνοχὴ *inspectio*, ἔνοχος *inspector, praefectus*; v. Du Cange v. Ἄρχων τῶν φώτων, ubi legitur: ὁ ἔχων τὴν ἐνοχὴν τῶν νεοφωτίστων.

D. 9. [723, 22.] τὰς ἓξ ἑβδομάδας. Forte intelliguntur sex septimanae quadragesimalis ieiunii.

420. A. 1. [724, 3.] ψιαθίων. Ψίαθος et ψιάδιον est *storea, matta e iunco plexa*. Quae quid huc faciat, non video. Καμινάδες quoque sunt *camini*, non *caminorum calfactores*; atqui hos videtur loci nexus requirere. F. tamen καμινάδες sic dicti ut βαλαντάδες p. 463. B. 5., ubi vide.

A. 5. [724, 6.] ζαράβας. Barbaricum esse hoc vocabulum, liquet; ad quam vero nationem pertineat, non novi. Arabica lingua nihil hic commodi praestat. Est quidem in ea ضراب, *Zarrab, percussor, pulsator*, et posset ergo de pulsatore τοῦ σημάντρου seu ligni horas precum et conventus in ecclesiam indicantis accipi. Verum videtur hoc officium ad τοὺς ὡρολόγους pertinuisse, a quibus hi Zarabae diversi nominantur; et ضراب non in specie pulsatorem talis ligni, sed rei cuiuscunque tandem, ut cusorem monetae, percussorem tympani etc. notat.

A. 5. [724, 7.] λίψῃ. Id est λείψῃ, ἐλλείψῃ, ἐπιλείψῃ, *deficiat, decedat*, vel de vita vel de munere.

A. 6. [724, 7.] ἀντισιχοῦντας. Id est ἀντισηκοῦντας, *idem facientes*, alios vicem alterius explentes. Pro figura ⅍ quam ex apographo Draudiano typothetae dederunt, erat aliud quid in membranis, quod assequi haud valui.

A. 6. [724, 8.] ρ̊. Quid sibi hic loci velit hoc compendium, non exputo. Solet alias *centenarium* seu massam centum auri librarum significare; quod tamen huc non quadrare, ultro patet. *Miliaresia* in Latinis substitui ex coniectura.

B. 2. [724, 15.] τὰ σκεύη τῶν ἀξιωμάτων. Supellex axiomatum sunt e. c. virgae aureae ostiariorum et silentiariorum, codicilli et tabulae eburneae patriciorum, torques candidatorum etc.

B. 3. [724, 15.] ἐπὶ τῶν ἀξιωμάτων. Hinc et ex illo

proxime sequente οἵ καὶ συνάγουσι τὰ ἀξιώματα ἀπὸ τῶν λαμβανόντων τὰς ἀξίας apparet, ἀξιώματα hic notare idem, quod notant αἱ συνήθειαι, consuetudines, taxae solvendae pro novo munere.

B. pen. [724, 22.] ταβλία. Non hic de tabliis seu praetextis vestimentorum cogitandum, sed sunt tabulae vel arcae vestiariae vastae, latae, formae quadratae, cum τὰ κορνίκλια sint pyxides cylindricae.

C. 4. [725, 4.] εἰς τὰς θήκας αὐτῶν. Non enim nudis gladiis, sed in vagina conditis adstabant protectores principibus et archontibus, ut exemplo memorabili Ardeschiris apud Procopium Vandalic. L. II. sub finem, p. 162. 36. ed. Hoeschel.

C. 5. [725, 5.] παρὰ τοῦ βαρβάρου. Quis hic sit *barbarus*, fateor me nescire. Si analogia hic obtinet vocabulorum in nostro frequentium, *hicanatus*, *excubitus* etc. pro praefecto hicanatorum, excubitorum, barbarus hic erit praefectus barbarorum seu Hetaeriae. Nunquam tamen alias in nostro codice sic appellatur.

421. A. 2. [726, 2.] ἔργῳ καὶ λόγῳ. Potest haec dictio significare et honoratos tam per brabeum, quam mero effato regio, et honoratos tam in ipso actu constitutos, quam vacantes, ἐμπράττους καὶ ἀπράττους.

B. 7. [726, 16.] πρὸς τὸ εὐώνυμον μέρος. Similis huic locus est p. 55. C. 1., ubi dicitur: ὁ πατριάρχης καθέζεται ἐπὶ σελλίου ἐξ ἀριστερᾶς τοῦ βασιλέως. Ergo locus honoratior erat sinistra. Sane adhuc hodie est apud Turcas. *Animadverti*, ait Busbekius p. 18., *apud eos digniorem haberi locum sinistrum, nisi quid aliud obstaret, quod eam partem gladius honestet et qui sit in parte dextera quodammodo gladium habeat sub manu eius, qui sinistrum latus claudit, ille vero eum gestet liberum et expeditum.* Observaverat quoque cl. Leichius in Adversariis, notaverat e Memoriis Trevoltinis Ann. 1707. p. 822., Abbatem Batelli in libello Romae A. 1705. edito de Sarcophago marmoreo Probi Anicii et Probae Falconiae multa disputasse de more S. Pauli imaginem a dextra et S. Petri a sinistra collocandi, et demonstratum ivisse, sinistram fuisse honoratiorem. Non tamen apud Graecos quoque sinistram fuisse honoratiorem, evinci idoneo argumento potest, quum potius multa sint, quae dextram illis habitam fuisse honestiorem clare testentur. Sane ubicunque Imperator cum patriarcha procederet, semper dextram occupabat. Inter conditiones, quibus Iustinianus M. Theodahatum in regno Gothorum Italico confirmabat, erat, teste Procopio p. 173. init., et haec, ut Theodahato nunquam poneretur statua soli, sed semper cum Iustiniano, et sic, ut Impp. dextram, ipse sinistram

Digitized by Google

teneret. Multa possent talia exempla congeri. Sed parco in re manifesta.

B. 8. [726, 17.] ἀξίας. Accipio pro ἀξιώσεως, munere, quo quis alterum dignum censet et donat. Caeterum non video, qui possit discus epulis onustus ad sinistram sedenti commodius quam ad dextram sedenti tradi.

C. 2. [727, 1.] τοῖς βασιλεῦσιν. Potest de collega imperii accipi, qualis erat Alexander, frater Leonis, sub quo regnante Cletorologium hoc concinnatum fuit. Quum tamen alias οἱ βασιλεῖς sint Augustus et Augusta, et inter mensae separatae membra Patricia Zoste nominetur, quae erat in aula Augustae praecipuae dignitatis foemina et post Augustam prima, et prorsus ad officium Augusti nihil faciebat, dicunturque praeterea, Augusta ubi nulla esset, celebrari non potuisse convivia XIX. accubituum, admodum probabile est, Augustum et Augustam praesedisse, quo accedit, sex tantum dignitates hic recenseri, quae ad mensam separatam admitterentur; et tamen ubique per hoc Cletorologium leguntur illi mensae praeter Augustum duodecim assedisse. Forte igitur aderant summorum illorum principum uxores et maritus Patriciae Zostae. Non ausim tamen hoc affirmare, recogitans summum aut fastum aut verecundiam Augustarum, quae oppido raró proceribus se spectatum dabant. Et praeterea non semper aderant Basileopatores, neque nobilissimi. Et quod praecipuum est, Augustae eodem modo et iisdem temporibus, quo Augusti, conviviis solennibus excipiebant uxores eorum procerum, quos Augustus penes se convivas haberet; v. ad p. 172. C. ult. et p. 227. B. 1. Etiam in convivio principis Moldaviae, quo clerum et proceres suos excipit, et quod in multis cum solennibus veterum Impp. CPtanorum conviviis convenit, ut possit eorum imago merito dici, principissa non adest. Describit illud convivium La Croix in l'Etat présent de l'Eglise Grecque L. 1. c. 15., quem totum locum, quia Cletorologium hoc nostrum egregie illustrat, non pigebit contulisse. Colligas quidem e loco Nicetae p. 232. A., foeminas quoque regii sanguinis cum Imperatore epulatas fuisse. Sed ille ibi de privatis epulis, non de publicis statis conviviis loquitur.

C. 3. [727, 2.] τῆς δευτέρας ὑπάρχουσι τάξεως. Satis haec verba indicant, reliquarum omnium dignitatum nullam ad separatam mensam fuisse admissam. Atqui tamen contrarium toties deinceps asseveratur.

C. 4. [727, 3.] ὁ μάγιστρος, ὁ μάγιστρος. Credebam aliquando, secundum ὁ μάγιστρος vitiose iteratum esse. Certe p. 425. C. 4. tantum semel nominatur magister. Verum potest librarius defendi. Nam et alibi nostri Codicis memorantur duo magistri, quorum unus videtur in parte Augusti maioris,

alter in parte minoris, aut potius unus in parte Augusti, alter in parte Augustae fuisse. Luitprando ad XXIV. diversa officia primi ordinis aulae Byzantinae cum praeposito magistri nomine recensenti in Historia derogare fidem nolim. Forte illa aetate, qua CPli ille erat prima vice, circa A. C. 947. magistri nomen praemittebatur primariis quibusque dignitatibus. In nostro tamen codice semper hic tenor obtinet *patricius et anthypatus* ille vel ille. Tempore post titulus prohedri in usum veniebat, *prohedrus et protovestiarius*, *prohedrus et canicleus*, et sic porro.

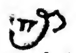
C. 4. [727, 3.] εἰ δέ τις τούτων ὀφφίκιον τετίμηται. Atqui magister officiorum non mera dignitas, sed ipsum officium unum de praecipuis erat. Τούτων itaque non de magistris, de quibus proxime praecessit sermo, sed de ταῖς λοιπαῖς τάξεσιν accipiendum, quae deinceps nominantur: ut patricius in officio constitutus, etiamsi recens creatus, praecedit patricio officium non gerenti, etiamsi veteri.

C. 6. [727, 5.] σύγκελος Ῥώμης. Quamvis saeculo X. rarius CPlin irent legati Pontificis Romani, quam saec. V. et VI., quum adhuc Imp. CPtano Roma pareret, nonnunquam negotiis expediundis Roma illuc legati mittebantur, syncelli seu vicarii Pontificum plerumque. Cardinales enim tum nondum valde frequentes erant, quamvis noti iam essent, ut patet e Nostro p. 428. C. 3. Rarius quidem legitur nomen syncellorum sedis Romanae; fuisse tamen illi quoque suos syncellos, et ex hoc loco et ex aliis patet, quae Du Cange v. *Syncellus* collegit. Docet quoque Noster, Romanae sedis clerum CPtano praehabitum, ordinem scilicet quemque suo pari, fuisse.

423. A. 3. [729, 14.] στρατηγήματα. Volebat, aut certe debebat, librarius στρατηγάτα dare.

C. 2. [730, 11.] τῆς. Ante hanc vocem excidit aut περὶ, aut διὰ, quod novi Graeci pro illo usurpant.

424. C. ult. [732, 17.] πάλαι. Id effeci e compendio

 quod in membranis et apographo Draudiano reperi.

425. B. 2. [733, 16.] πρεσβύτεροι. Vox haec bis hic legitur, ut puto, otiose. Quae secundo loco est, eam aut delendam, nullo dato successore, aut si cum alia permutari debet, pro ea sufficiendum ἀββάδες, *monachi*, putem. Et praeterea τῆς μεγάλης ἐκκλησίας leg. Attamen p. 425. B. 3. quoque legitur τῆς ἐκκλησίας, absque μεγάλης, ubi nulla alia, quam magna ecclesia seu S. Sophia intelligitur. Huc quoque refero dictionem τῶν οἴκων p. 417. A. pen., ubi dubium, βασιλικῶν, an εὐαγῶν subintelligi debeat. Monachos ad magnam

Digitized by Google

ecclesiam pertinuisse constat. Ubi autem sunt monachi, ibi quoque presbyteri et hegumeni locum habent.

B. antep. [734, 3.] φιβεράτων. Ita scribitur interdum vox *foederatorum*, sed rectius φοιδεράτων. Male enim distinguit hos ab illis Goar. ad Cedren. p. 487. A. Non habeo quae de foederatis post Du Cangium in Glossar. Gr. h. v. addam.

426. B. 5. [735, 16.] θεμάτων. Puto rectius θέματος, et sic verti. Nam de themate Anatolicorum seu Natoliae, non de thematibus orientalibus sermonem hic esse, monstrant sequentia.

C. 5. [736, 2.] τῶν βασιλικῶν οἴκων. Tam in urbe, quam in suburbiis et in ora Asiae maritima erant ab Imperatoribus successive condita palatia et praedia, in quae aut ipsi secedebant rusticatum, aut quae bene meritis ad dies vitae fruenda utenda permittebant, ut e Script. post Theophan. p. 6. C. 6. constat.

C. pen. [736, 7.] οἰκιστικὸς. Ita claris litteris hic loci scriptum exhibent membranae; v. dicta ad p. 416. A. 9. Οἰκιστικὸς est pro οἰκιστής. Sic loquebantur medio aevo, ναυτικὸς vel πλευστικὸς pro *nauta*, στρατιωτικὸς pro *milite*, οἰκιστικὸς pro *architecto*.

C. ult. [736, 8.] πόλεων. Leg. πόλεως, ut in superioribus aliquoties. Nam opponitur urbs regia τοῖς ἔξω, suburbiis, municipiis, provinciis.

427. A. 2. [736, 20.] στράτωρές, σκρίβωνες. Forte iungendi hi sunt per intersertum καὶ, ut in Latinis feci.

B. 4. [737, 10.] ὁμοίως. Sic reddiderat apographum Draudianum pro sigla, quae in membranis erat ad hanc formam , neque dubito, hanc siglam id significare, quod ad illius apographi exemplum, seu, quod idem est, ad I. H. Maii monitum expressi.

C. 10. [738, 3.] οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν σχολῶν. Sunt forte assessores in iudiciis militaribus criminalibus. Forte tales quoque erant penes hicanatos, *Senatores* dicti.

428. A. 8. [738, 22.] τῶν χορῶν. Non dubito, vitiosam hanc vocem esse. Quum tamen alia melior non succurrat, debui eam in Latinis quoque reddere.

B. 4. [739, 5.] οἱ ἀπὸ Ῥώμης. Haec et sequentia uncis a me inclusa efficiebant in membrana unum versum, et erant paulo maioribus litteris, (capitales aut quadratas appellant,) scripta, tanquam si titulus essent. Sed sunt potius nota marginalis. Eandem ob causam paulo quoque post C. 5. καὶ οἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας etc. maioribus litteris exarata obsepsi.

Digitized by Google

428. C. 2. [739, 12.] διὰ τὴν ἔνωσιν. Cl. Leich. in dissert. de Constantino Porphyr. nostro operi praefixa §. IV. narrat, Leonem Sapientem, Nostri patrem, a Nicolao, CPtano patriarcha, ob quartum initum coniugium communione sacrorum fuisse exclusum; Sergium autem, Pontificem Romanum, (is est numero tertius) legatis CPlin missis coniugium illud approbasse et pro legitimo declarasse, Nicolaum autem censura sua, ut Photio faventem, notasse. Id contigisse A. 906. idque confici e Baronii Annalibus. Non dubito nostro in loco ad hanc legationem respici. De anno subest adhuc levis scrupulus. Anno 906. nondum sedebat Sergius in throno. Videtur igitur legatio illa non a Sergio, sed ab eius antecessore, Benedicto III., expedita fuisse. Quinam fuerint illi Nicolaus episcopus et Cardinalis Ioannes, quorum hic fit mentio, melius forte scirent, quam ego, illi, quibus historia ecclesiastica familiarior est.

C. 9. [739, 18.] ἐν τῇ δευτέρᾳ θέσει τῆς τραπέζης. Verti *in secundo convivii ordine.* Primum nempe ordinem efficiebant qui mensae imperiali separatae assidebant, secundum magistri et omnes, quos p. 421. C. 3. dixerat τῆς δευτέρας τάξεως ὑπάρχειν. Est igitur θέσις hic loci idem atque τάξις, et τράπεζα pro toto convivio ponitur, ut iam supra ad p. 348. D. 3. observavi. Paulo post (eadem p. C. ult.) recurrit vox θέσις, sed alio significatu, ut ibi dicam. Potest quoque θέσις pro ἐκθέσει, *ferculo*, accipi, quod habetur p. 429. C. 7.

C. pen. [739, 21.] τῶν ἑσπερίων. Agareni vel Saraceni occidentales sunt Aegyptii et Libyes, in Sicilia et Sardinia tum potentes, et quibus ob oram Italiae maritimam, Apuliam, Calabriam frequentia cum Graecis bella et negotia erant. Tota Africa ab Aegypto inde usque ad fretum Gaditanum mari mediterraneo praetensa Arabibus المغرب, *al Magrab, occidens,* appellatur.

C. ult. [739, 22.] ἐν τῇ εὐωνύμῳ θέσει. Hic loci est θέσις idem atque *plaga* vel *latus.* Stabant nempe mensae in triclinio XIX. accubitorum sic. E regione introitus stabat mensa separata regia praetendens summam triclinii partem. Ad huius mensae dextram pariter atque sinistram partem stabant aliae mensae utrinque novenae. Dextra igitur pars erat ἡ δεξιὰ θέσις, sinistra ἡ εὐώνυμος θέσις. Convivae tantum ab uno mensae latere sedebant, illo nempe, quod ad parietem spectabat; alterum vacuum erat, quo inferentibus dapes eundi et redeundi locus esset. Unde facile est colligere, triclinium Iustiniani aedificium non valde latum, sed admodum longum fuisse, quum ab utraque parte novenae mensae starent, ad quarum singulas una continua serie bini et deni ho-

Digitized by Google

mines sederent. Conferri meretur narratio Luitprandi de modo, quo ipse fuit exceptus in convivio augusto. Haud parum enim rem nostram illustrat et dicta confirmat.

D. 1. [740, 1.] πρὸς τὸ αὐτοὺς ἐν τῷ δευτέρῳ μίνσῳ τῆς τραπέζης τυγχάνειν. Tria fercula solebant in convivium augustum inferri. Primum, quod promulsidem possis appellare, provocando appetitui; alteri nomen erat τὸ ὀπτόμινσον, *missus assae carnis*, tertium τὸ δουλκὶν, placentarum et mellitorum vel saccaratorum missus. De his missibus sermo hic loci non est, sed alio sensu debet vocabulum *missus* hic accipi. De unoquoque superius dictorum missuum participabant convivae omnes. Quia vero, ut e Luitprando et Graecis scriptoribus constat, non mensis singulis lances epulis oneratae imponebantur, sed solummodo in mensam regiam, e qua Imperator unicuique suam portionem mittebat, necesse erat, ut admodum grandes essent lances, quae imperiali mensae imponerentur; propterea etiam leguntur illae curribus invectae et trochleis atque funibus sublevatae atque sic in sacra mensa depositae fuisse. Quantumvis autem magnae essent lances illae, non poterant unius ferculi seu cibi tantum capere, quantum 228. hominibus sufficeret. Quapropter una lance vacuata, debebat altera eodem ferculo plena inferri, et tertia et quarta, et sic porro, donec omnes de eodem ferculo portionem suam accepissent. Cum secundo ferculo seu assae carnis et tertio eodem modo procedebatur. Erant cuiusque ferculi plures missus. Primus missus destinatus erat sedentibus in peculiari vel separata mensa regia; secundus patriciis et similibus; tertius et reliqui magistratibus inferioribus. Patet, talem convivandi modum inscitum et taedii tumultusque plenum et prorsus illiberalem fuisse. Imperator ipse diribebat partes et cuique mittebat. Putasne operam talem Imperatore magis, quam servo, dignam, in qua multum temporis consumitur neque parum sudatur? Et qui potuit unus 228. ter in uno convivio, id est 684. portionibus diribendis sufficere? Fac, illum non ipsum diribuisse, sed articlinos; fac, ipsum solummodo portiones ad quemque convivarum misisse; nonne vel in eo satis taedii, quod caput rumpat et cibum commode capere atque respirare haud sinat? Vix crederes ita fuisse actum, ni testarentur fide digni auctores. [Sed credibile est, Imperatorem non omnibus promiscue convivis, sed tantum paucis quibusdam delectis, quos distinguere vellet ab aliis, fercula misisse, ut facit princeps Moldaviae (vid. La Croix l. supra citato). Olim quoque Imperatores Romani sua manu convivis fercula mittebant. Lampridius in Alex. Severo (Scr. Hist. Aug. T. I. p. 951.): *semper de manu sua ministris convivii et panem, et partes aut olerum aut carnis aut legumi-*

num dabat, senili prorsus maturitate patremfamilias agens. Procul dubio quoque Ioannes Comnenus ex antiquo instituto et more sibi iam a multis annis familiari illo Paschatis die, quem ultimum celebrabat aeger, pridie quam exspiraret, τὰ παρατεθέντα βρώματα τοῖς παρεστῶσι διενείματο. De more Isaaci Angeli τοῖς παρεστῶσι fercula distribuendi insanis dithyrambis παρατραγωδεῖ Nicetas Choniates p. 231. E. *Ex Addend.*]

D. antep. [740, 9.] κλητορεύονται ὄγδοοι. Id est: in mensa, cui assident, sunt octavi aut noni ab initio inde, vel sunt fini quam principio mensae propiores. Nam quum minus solennibus seu, ut noster dicit, τοῖς κοινοῖς conviviis pauciores convivarentur, et pauciores mensae servirent, necessario altius sedebant hi legati exteri. In solennibus autem conviviis numerosissimis XIX. accubituum, aucto numero convivarum, non poterant non ad inferiorem locum detrudi.

D. ult. [740,10.] Φράγγων. Patet ex hoc loco, secundum ceremoniale Byzantinum hunc ordinem respectu legatorum exterorum fuisse habitum, ut maxime honorarentur primoque loco haberentur Saraceni, dein Bulgari: (neque id mirum, quum ambae gentes proximi illi ab oriente et meridie, hi ab occidente atque septentrione Byzantinorum essent vicini,) tum denique Franci, remotiores, et deinceps caeteri, ut Russi, Allani, Armeni etc. Causa ergo non erat, ut tantopere quiritaretur et indignaretur Luitprandus, Cremonensis episcopus, legatus Ottonis I. ad Nicephorum Phocam Imp., propterea quod postpositus Bulgaricis legatis fuisset. Edicit typicum nostrum, Bulgarorum legatos statim post patricios debere in sacra mensa collocari, et Francorum legatos unumquemque secundum χειροτονίαν seu installationem suam, *nach seiner Bestallung und Amte.* Iam erat Luitprandus episcopus. Atqui supra p 423. D. pen. dicuntur episcopi Graeci sequi protospatharium sacellarium et praecedere protospatharios caeteros; et in imagine Ravennatis ecclesiae Iustinianum exhibente poculum aureum ecclesiae offerentem, apud Alemannum ad Procop. p. 72., clerici ut inferiores ad Imp. sinistram stant, spatharii ad dextram, ut honoratiores. Ergo non poterat Luitprandus altiorem, quam inter protospatharios, locum desiderare, adeoque post Bulgaros collocandus erat, qui inter protospatharios et patricios medii erant. Audiamus ipsum eius locum. Illustrabit totum hoc negotium. *Me in invisam domum*, ait p. 481. fine., *praeceperunt reduci, magnaque custodiri cautela usque in Sanctorum Apostolorum religiosis cunctis celebrem diem. Qua celebritate me satis aegrotum nec non et Bulgarorum nuncios, qui pridie venerant, ad Sanctos Apostolos sibi obviare* [προέρχεσθαι, procedere in curiam, venire in comita-

Digitized by Google

tum] *praecepit, cumque post naeniarum garrulitatem* [τὰ ἄκτα et τὰς εὐφημίας designat] *et missarum celebrationem ad mensam invitaremur, in citeriori margine mensae, quae erat sine latitudine longa, Bulgarorum nuncium, Ungarico more tonsum, aenea catena cinctum* [κλοίῳ, ut Noster supra, id est torque, quem Luitprandus per contemtum *aeneam catenam* appellat, forte aeneum, sed inauratum] *et, ut mens mihi suggerit, catechumenum* [Christianismi candidatum nondum baptizatum doctrinaeque Christianae rudem, ideoque cum docto episcopo haud comparandum] *mihi praeponit, ad vestram plane, domini mei Augusti* [Ottonem I. aut solum, aut una quoque Augustam eius uxorem compellat], *contumeliam. — Verum, domini mei, meam non considerans, sed vestram iniuriam, mensam reliqui. Quamque indignans abire vellem, Leo Coropalates, Imperatoris frater, et Proto a secretis Simeon pone me sequuntur, haec latrantes: ,,Cum Christophori filiam Petrus, Bulgarorum Vasileus, coniugem duceret, σύμφωνα, id est consonantia* [pacta], *scripto iuramento confirmata sunt, ut omnium gentium apostolis, id est nunciis, penes nos Bulgarorum apostoli praeponantur, honorentur, diligantur. Bulgarorum ille apostolus, quanquam, ut dicis et verum est, tonsus, illotus et catena aenea cinctus sit, patricius tamen est, cui episcopum praeponere, Francorum praesertim, nefas decernimus, iudicamus. Et quoniam te id indigne ferre cognoscimus, non te nunc ad hospitium, ut putas, redire sinimus, sed in diversorio quodam cum imperatoriis servis* [τοῖς βασιλικοῖς] *cibum gustare compellimus." Quibus ob incomparabilem cordis dolorem nihil respondi, sed quae iusserant feci, indignum iudicans mensam, qua non dico mihi Luitprando Episcopo* [*catechumenus*, haec vox videtur excidisse, sed necessario requiri], *sed Bulgarorum nuncius vestro praeponitur nuncio. Sed lenivit dolorem meum Imperator sanctus* [ὁ αὐτοκράτωρ vel ὁ βασιλεὺς ὁ ἅγιος, irridet Graecos] *munere magno* [omnia haec ironice dicta], *mittens mihi ex delicatissimis suis cibis hoedum pinguem, ex quo ipse comederat, allio, cepe, porris laute suffarcinatum, garo delibutum, quem vestrae tunc mensae inesse optavi, ut, qui delicias sancti Imperatoris tantas* [ita lego pro *faustas*] *esse non creditis, saltem his perspectis crederetis. Transactis ergo octo diebus, cum Bulgari iam abessent, putans me mensam magnificare suam, in eodem loco me satis aegrotum convivare coëgit.*

429. C. antepen. [741, 16.] ιδ'. Aberravit librarii manus. Leg. enim ιβ', XII., ut ex ipso contextu liquet.

D. 2. [741, 19.] ἄνευ τῶν χλαμύδων. Non licebat coram Imperatore in chlamyde, ut veste extima et honoris, stare, sed si in eius conspectum veniendum esset, chlamys

debebat deponi; ut nos hodie gladium et cannam ponimus ad illustrem virum adituri. Historiam Roberti Guiscardi, ad Alexium Comnenum admissi et pallium suum sibi substernentis, quae quodammodo huc etiam pertinet, e Du Cangio v. *Bancus* alibi in his notis retuli. Et si vel maxime chlamydati accumberent, tamen ad illatum primum ferculum deponendae erant chlamydes, aut etiam antequam id inferretur. Insignis est locus Nostri p. 162. initio, quo dicitur, postquam ad mensas esset assessum, praefectum mensae iussu Imperatoris exclamasse: *exuite chlanidia vestra.* Tunc surrexisse omnes et exuisse et illa et saga, qui iis induti essent. Haec accepisse regios engistiarios et tradidisse asservanda suis administris in Scylis; conf. p. 42. C. 12. et 47. D. 9., tam reverentiae erga Imp., quam commoditatis gratia, ut expeditius epularentur et amplius sederent convivae. Sic dicitur p. 47. D. 9. patriarcha Imperatori assessum iens omophorium deponere et surgens de mensa resumere. Ipse Imperator chlamyde posita in dibetesio, genere tunicae, epulabatur, ut e sequentibus constat. Veteres quoque Romani aut in coenatoriis accumbebant, aut, si togati, saltim toga submissa; vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. I. p. 195.

D. pen. [742, 2.] συνανακλιθῆναι. Graeci medii aevi sedebant, ut nos, ad mensas in reliquis quidem conviviis; at in solennibus illis conviviis imperialibus XIX. accubituum accumbebant ex veteri more Romano. Claris verbis id perhibet Luitprandus L. VI. Hist. c. 3., quem locum quamvis aliis iam laudatum non possum tamen non adscribere. Impense enim rem nostram illustrat. *Est domus*, ait, *iuxta hippodromum aquilonem versus mirae et altitudinis et pulchritudinis*, *quae Decaennea Acubita vocatur. Quod nomen non ab re*, *sed ex apparentibus caussis sortita est*, — *quoniam quidem decem et novem mensae in ea*, *quae secundum carnem est*, *Domini nostri I. C. nativitate apponuntur*, *in quibus Imperator pariter et convivae non sedendo*, *ut caeteris diebus*, *sed recumbendo epulantur*, *quibus in diebus non argenteis*, *sed aureis* [id est aeneis, inauratis] *vasis ministratur.* Non colligi debet ex hoc Luitprandi loco, convivatum in XIX. accubitis solummodo festo Nativitatis Christi fuisse. Nominat enim hoc festum praecipue, quia reliqua convivia solennia ibi agitata maioribus diebus festis, ut Paschatis et Pentecostis, tam diu non continuabant atque hoc natale. Hoc enim per XII. dies, paschale per IX. aut X. ad summum, pentecostale per VI. ferme celebrabatur. Ab hoc more accumbendi dicuntur convivae in XIX. accubitorum epulis ἀνακλίνεσθαι, ut nostro in loco et passim huius Cletorologii, et apud Leonem Grammatic. p. 458., ubi Michaël Imp. et Eudocia Aug.

corollas nuptiales seu benedictionem matrimonialem in S. Sophia dicuntur accepisse, *γενομένου τοῦ παστοῦ εἰς τὴν Μαγναύραν*, *thalamo geniali*, in quo sponsorum pars pro prima vice concumberet, *in Magnaura posito*, *τῆς δὲ συγκλήτου ἀνακλιθείσης ἐν τοῖς Δέκα ἐννέα ἀκουβίτοις*, *recumbente Senatu in XIX. accubitis*.

D. ult. [742, 5.] *τῆς ἀποστολικῆς δωδεκάδος*. *[De lecto accubitum XII. Apostolorum exprimente, quo in Pascha utitur Pontifex, et de prosa Graeca hoc tempore decantata vid. Ordo Roman. p. 187.]* Vid. dicta ad p. 368. C. 7. et Petit de la Croix Etat présent de l'Eglise Grecque p. 37., ubi ait, solere Graecum patriarcham feria quinta magna pediluvium Christi imitari et duodecim pauperibus pedes lavare, qui XII. Apostolorum nominibus insigniuntur et Iudae nomen sorte duci, quia nemo libenter illud subeat.

430. A. 3. [742, 8.] *ἐμπροσθίῳ τῷ σχήματι*. Diu me torsit hic locus, quia nempe verba haec cum proxime praecedenti *ἐνδεδυμένου* cohaerere mihi videbantur; non poteram enim concipere, quisnam esset anticus ille modus vestiendi: donec tandem intelligerem, *προκινσεύειν* et *ἐμπροσθίῳ σχήματι* iungenda esse; *procedere antico modo* est ante mensas transire, et *ὀπισθίῳ pone mensas*. Conf. p. 438. D. 5. Ita supra habuimus pag. 64. D. ult.: *ἵστανται οἱ ἄρχοντες κυκλικῷ τῷ σχήματι*, *stant in orbem*, quod paulo post p. 65. A. 6. *τὴν κυκλικὴν στάσιν* appellat.

430. A. 4. [742, 8.] *ὑποδεδεμένους — καμπάγια*. Non licebat, ne ipsis quidem militum rectoribus, ad sacram mensam, ut locum securitatis et quietis, in tzangis seu ocreis coriaceis, habitu militari, venire, sed comparendum erat in campagiis, gestamine pacis. *Δεῖ ἐν τῷ ἀρίστῳ πάντας καμπάγια φορέσαι καὶ λευκὰ χλανίδια καὶ οὕτως συναριστῆσαι αὐτῷ* (nempe Imperatori), ait Noster p. 252. B. Etiam veteres Romani accubituri calceos soleis mutabant et positis togis induebant coenatoria. Memorabilis est locus Monachi Sangallensis a Du Cangio v. *Osa* citatus, e quo apparet, etiam in aula Caroli M. morem obtinuisse, ut proceres ocreas detraherent, qui coram ipso comparere vellent: *cum ad obsequium domini cuncti vellent hosas suas extrahere*.

A. 7. [742, 10.] *βουκαλίων*. Quum aversarentur novi Graeci, ut rem impiam et probrosam, instrumentalem musicam, et tam ex ecclesia, quam epulis suis eiicerent, vocales musici cantabant per epulas a principio ad finem usque, pausam tantummodo interponentes ad singula illata fercula, quo tempore organa pulsabantur; vid. p. 338. B. fine. Huic rei deligebantur potissimum psaltae (iidem cum vocalibus) ex aede S. Sophiae, *Ἁγιοσοφῖται*, et ex aede Apostolorum, *Ἀ-*

Digitized by Google

ποστολῖται dicti. Conf. Salmas. ad Scr. H. Aug. T. I. p. 943. et Du Cange v. *Vocalis*. Canebant autem hi vocales βασιλίκια, cantica in laudes principis, de quibus v. dicta ad p. 333. D. 7.

A. 7. [742, 11.] σχῆμα. Idem est atque σῆμα, σημεῖον, *signum*. Ita infra τὸ ἐκ βασιλικῆς χειρὸς διδόμενον τῆς ἐγέρσεως σχῆμα est *datum regia manu signum surgendi*.

A. 8. [742, 11.] καστρησίου. Scribitur perinde καστρίσιος atque κανστρίσιος, et loco primi Iota η invenitur. Non inde sequitur, a canistro dictum *canstrensem* fuisse. Nam ν illud novi Graeci more suo inserunt, ut nihil significans. *Καστρίσιος*, aiunt Glossae, παρεμβολῆς ἄρχων ἢ ἐντολέως ὑπηρέτης. Ita videtur mihi locus ille legendus esse. Aliter eum constituit Salmasius ad Script. Hist. Aug. T. I. p. 981. Nam revera erat magistratus aliquis *castrensis*, quamvis de minimis, ut respectu militum magistratus, respectu superiorum, quorum mandata exsequeretur, minister esset. Initio quidem castrensis tantum erat gradus aliquis militaris; non quidem, qui locum castris metandis designasset, sed eius erat panem castrensem militibus distribuere. Deinde qui panem apponeret in mensam imperialem aut patriarchae, aut inter pauperes eorum nomine panem aliasque eleemosynas distribueret, etiam *castrensis* appellabatur ad exemplum illius militaris. Saepe fit mentio in hoc Cletorologio τοῦ κλεινοῦ καστρισίου τῆς βασιλικῆς τραπέζης. Appellatur quoque ὁ τερπνὸς καστρήσιος, *iucundus castrensis*. Illius enim adventum avide et libenter spectabant convivae, ut qui ipsis discos dapibus onustos e regia mensa afferret, ut ex pag. 431.A.10. apparet. Habebat quoque patriarcha suum castrensem, qui eius camerarius quodammodo erat, ut ex Haberti Pontificali patet p. 18. et 52. Conf. Du Cange Gloss. utroque h. v. et Vales. ad Ammian. Marcell. p. 75. A. Goar. ad Codin. p. 13. n. 21. et Gretser. ad eund. p. 164.

430. A. 10. [742, 13.] τριβάθμου τῆς βασιλικῆς εὐωχίας. Ascendebatur igitur ad sacram separatam mensam tribus gradibus. Ita comparatae erant tum temporis summorum principum mensae. Sic ad Pontificis Romani mensam olim tribus gradibus ascendebatur, ut patet ex Augustini patriarchae Ceremoniali L. III. §. 2. p. 149. edit. Catalani; quem locum, quia rem nostram haud parum illustrat et ideam de dispositione mensarum in triclinio XIX. accubituum facilitat, adscribere haud piget. Verba eius haec sunt: *parabitur igitur aula convivii aulaeis et pannis sericis aureisque. — In capite aulae erit suggestum, ad quod triplici gradu ascenditur, longum pro latitudine aulae. In medio surget quadratus tha-*

Digitized by Google

lamus palmi altitudine, super quo mensa paratur pontificis. [Haec est illa ἀποκοπτή.] *Apud parietem erit sedes papalis, ad quam parvo, et deinde magno scabello ascendetur, ornabiturque sedes cum panno aureo pendente supra caput. Mensa erit alta ad iustam proportionem supra suggestum. A sinistra parabitur alia mensa pro credentia Papae cum vasis aureis et argenteis, vino et aqua et aliis consuetis. — A dextra parte aulae infra suggestum parabuntur mensae pro episcopis et presbyteris cardinalibus et paulo inferius pro aliis praelatis. — A sinistra e regione mensae cardinalium parabitur mensa pro diaconis cardinalibus, et inferius aliae mensae pro oratoribus nobilibus et officialibus.* Pariter de Othone III. Imp. narrat Dithmarus L. IV., eum sedisse loco eminentiore. Verba eius sunt: *Imperator antiquam cupiens consuetudinem revocare magna ex parte iam suis deletam temporibus multa faciebat, quae diversi diverse accipiebant. Solus ad mensam quasi semicirculum factum loco caeteris eminentiore sedebat.*

A. penult. [742, 14.] κύκλῳ τῆς τιμίας τραπέζης. Posset ex hoc loco quodammodo concludi, mensam separatam fuisse circularem, aut saltem semirotundam, ut Sigma Graecum seu C Latinum. Sane ad Sigmata, sic appellabant tales mensas, sedebant veteres et medii aevi homines. Conf. locus Dithmari modo citatus. Non tamen stringit illud argumentum. Nam satis recte dici possunt circa mensam etiamsi oblongam collocari homines.

C. 6. [743, 6.] κατέναντι τῆς ὄψεως τῶν βασιλέων. Perobscurus hic est locus. Nam si Imperator in medio sedit, recta prospexit ad introitum triclinii, ubi nulla mensa, et nemo sedebat; ad dextram vero non magis commode, quam ad sinistram, poterat prospicere. Ergone in angulo summo sinistri lateris sedebat? Suadere videtur hic locus et p. 431. B. 4., ubi ἡ ἄνω προσωπικὴ ἔξοδος memoratur, *exitus, qui in summa triclinii parte e regione Imperatoris est.* Sexta vero et septima mensa, ad quam accumbebant Saraceni, erat ad dextram, ut patet e verbis proxime subiectis τῆς αὐτῆς περιόδου. Dicuntur Bulgari nonam mensam eiusdem *obitus* seu lateris occupare cum Saracenis; et pauperes nonam mensam sinistrae positionis seu plagae. Ergo Bulgari nonam mensam dextri lateris, et Saraceni duas alias eiusdem lateris occupabant.

C. 9. [743, 9.] περιόδου. Liberae nempe erant mensae et a parietibus aliquantum remotae, ut praeter eas tam ab antica, quam a postica obiri posset, et introducebantur convivae a postica, educebantur autem ab antica.

D. 5. [743, 16.] ἀζώνους. Absque zonis intrabant hi Saraceni, forte quia, ut capti bello, discincti, cingulo, id est

Digitized by Google

militia et honore omni, soluti erant. Sed in universum nulli, sive cincto, sive discincto, licebat olim cum cingulo ad sacram mensam venire; qui mos quamvis mutatus sub Gallieno fuerit, tamen deinceps revocatus est, ut e Trebell. Pollione constat, cuius haec sunt verba Script. H. A. T. II. pag. 243 — 47.: *quum cingula sua plerique militantium, qui ad convivium venerant, ponerent hora convivii, — postea rogati ad convivium cincti accubuerunt. — Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum Imperatore cincti discumberent.* Discincti esse solebant epulantes. Hinc immodestia Neronis notatur a Suetonio c. 51.: *quod plerumque synthesinam indutus ligato circa collum sudario prodibat in publicum sine cinctu et discalceatus.*

431. A. 3. [744, 1.] *ἐξανίστασθαι ἅπαντας.* Debebant convivae surgere, quando aut benedicendum dictis laudibus Imperatori esset, aut in eius salutem bibendum, aut quando e regia mensa dapes ad convivas mitterentur. Ita quoque apud Hunnos in usu fuisse, ut, quando unus alteri poculum vini propinaret, surgeret inferior neque consideret prius, quam poculum porrectum delibasset aut ebibisset. *Πάντων ἐν κόσμῳ καθεστώτων*, ait Priscus in descriptione coenae, qua apud Attilam exceptus cum caeteris legationis comitibus fuerat, Excerpt. Legat. Hoeschel. p. 51. ult., *quum omnia ordinata et parata ad epulandum essent*, *παρελθὼν οἰνοχόος τῷ Ἀττίλᾳ οἴνου κισσύβιον ἐπιδίδωσι. δεξάμενος τὸν τῇ τάξει πρῶτον ἠσπάζετο. ὁ δὲ τῷ ἀσπασμῷ τιμηθεὶς διανίστατο καὶ οὐ πρότερον ἵζησαι θέμις ἦν, πρὶν ἢ τῷ οἰνοχόῳ ἀπογευσάμενος ἢ καὶ ἐκπιὼν ἀπέδωκε τὸ κισσύβιον. καθεσθέντα δὲ αὐτὸν τούτῳ τῷ τρόπῳ οἱ παρόντες ἐτίμων δεχόμενοι τὰς κύλικας καὶ μετὰ τὸν ἀσπασμὸν ἀπογευόμενοι.* Deinde, illato et consumto primo ferculo, *τῶν ὄψων τῶν ἐν τοῖς πρώτοις πίναξιν ἐπιτεθέντων ἀναλωθέντων πάντες διανέστημεν καὶ οὐ πρότερον ἐπὶ τὸν δίφρον ἀναστὰς ἦλθε, πρὶν ἢ κατὰ τὴν προτέραν τάξιν ἕκαστος τὴν ἐπιδιδομένην αὐτῷ οἴνου πλήρη ἐξέπιε κύλικα, τὸν Ἀττίλαν σῶν εἶναι ἐπευξάμενος. καὶ τούτου τιμηθέντος αὐτοῦ τὸν τρόπον ἐκαθήσθημεν καὶ δεύτερος ἑκάστῃ τραπέζῃ ἐπετίθετο πίναξ ἕτερα ἔχων ἐδώδιμα. ὡς δὲ καὶ αὐτοῦ οἱ πάντες μετέλαβον, καὶ τῷ αὐτῷ ἐξαναστάντες τρόπῳ αὖθις ἐκπιόντες ἐκαθήσθημεν* etc. Apparet ex hoc loco, duo tantum fercula in convivium Attilae illata, ter tamen bibitum et ter surrectum fuisse de mensis, ante illatum primum ferculum, inter primum et secundum, et tandem sub finem secundi. Ter quoque Graeci bibebant; ut alio loco videbimus.

431. A. 6. [744, 4.] *θυμελικόν τι πρὸς τέρψιν ἐκτελεσθῇ πρᾶγμα.* Iam alibi memini de scenica medii aevi et aulae

Digitized by Google

CPtanae Musa egisse, aut potius argumentum hoc, de quo perparum novimus, attigisse. Infeetam eam fuisse et sapuisse aevi sui rus atque nugas, probabile est. Spectacula theatralia edidisse veteres Impp. Romanos inter epulas suas, constat e Spartiani Hadriano p. 215.: *in convivio tragoedias, comoedias, Atellanas, sambucas, lectores, poëtas pro se semper exhibuit.* Secutorum Imperatorum plerosque non arcuisse suis a conviviis scenicas voluptates, colligitur e Lampridii Alexandro Severo, de quo ille tanquam peculiare quid refert, quod *voluptates scenicas in convivio nunquam habuit, sed summa illi oblectatio fuit, ut catuli cum porcellis luderent, aut perdices inter se pugnarent.* Late patet vox θυμέλη apud novos Graecos. Non solum comoedias et tragoedias significat, (quas si a medio aevo saltim tolerabiles requirimus et exspectamus, videmur iniuriam illi facere,) sed etiam, idque magis, omnia, quae auditu spectatuque delectare poterant, ut Atellanas seu centones e scurrilibus dictis et conviciis, musicam vocalem instrumentali iunctam, petauristarum, funambulorum aliorumque agyrtarum θαύματα, qualia in epulas medio aevo fuisse introducta et e coena Trimalchionis, quae sequioris aevi fructus est, et e ludo Gothico, de quo Noster p. 222. narrat, constat. Et de his talibus nugis potius hic loci puto dictionem θυμελικόν τι πρᾶγμα accipiendum esse, quam de dramatibus poëticis, prorsus ut ἀκρόαμα est omne spectaculum exhilarans, ut Casaub. ad Athen. monuit.

431. A. pen. [744, 7.] τοῖς ῥωμαΐζουσι βουκαλίοις. Quamvis novi Graeci Romanos se appellent et nomen Ἑλλήνων ut infame devitent, (nam qui Ἕλληνα quendam eorum appellaret, is haud minorem sibi factam crederet iniuriam, quam si idololatra, impius, sacrilegus fuisset dictus,) attamen sermonem suum Ἑλληνικὸν appellant, Ῥωμαῖον autem Latinum, et ῥωμαΐζειν dicunt Latine loquentes. Ita Photius in Excerptis vitae Gregorii M. p. 760. fine dialogos eius ait Romana, hoc est Latina, lingua in communem usum ecclesiae Graecae conversos fuisse: Ζαχαρίας — τὴν ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ μόνῃ συγκλειομένην γνῶσιν καὶ ὠφέλειαν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐξαπλώσας κοινὸν τὸ κέρδος τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ ἐποιήσατο. Vigebat olim Latinus sermo in aula Byzantina tempore Constantini M., deinde sensim desuescebat, quibusdam Imperatoribus, ut Iuliano, Graeco sermoni magis, quam Latino faventibus, quamvis alii essent, qui Graecum prorsus non intelligerent, ut Valerianus et Valens, quod ex Themistio constat. Brevi prorsus exolescebat Latinus, ut necesse esset leges, quae ex antiquo more conservandae maiestati Romani imperii Latinae proponebantur, simul quoque Graece proponi, et orationes, quae ad milites et senatum a novo Impera-

Digitized by Google

tore essent habendae, utroque sermone recitari. Tandem Latina prorsus exacta nullum sui vestigium reliquit praeter paucas quasdam voces singulares et formulas salutandi, bona vota, in diebus festis, ioci et hilaritatis et antiqui ritus servandi gratia coram Imperatore, quando epularetur, biberet, in publicum procederet, recitari solitas, quales passim in hoc codice prostant, ut *Vivite*, *Felicissime* etc.; vid. p. 7. C. et cap. LXXIV. L. I. Si recte habet lectio apud Luitprandum Legat. p. 483., mos erat in aula Byzantina homilias Chrysostomi Latine inter epulas legi, aut saltim curabat Nicephorus Phocas in gratiam Luitprandi id fieri. Sed neutrum probabile cum sit, malim cum iis facere, qui pro *voce Latina* ibi legunt *voce elata*. In sacris quoque obtinebat Latinus sermo apud Graecos satis diu partem aliquam. Memorabilis est locus Nicolai, Pontificis Romani, in epistola ad Michaëlem Imp. (vid. Du Cange v. *Obsequiare*): *ecce quotidie, imo vero in praecipuis festivitatibus inter Graecam linguam, veluti quiddam pretiosum, hanc* [Latinam] *quam barbaram et Scythicam linguam appellatis, miscentes, quasi minus decori vestro facitis, si hac etiam in vestris officiis et obsequiis non utamini*; item Leonis IX. Epist. I. c. 23. ad patriarcham CPtanum: *ad quid vestro Imperatori Latinae laudes, et in ecclesia Graecis recitantur Latinae lectiones*. Scilicet volebant eo indicare, se cum ecclesia Latina unitos unum corpus, unum coetum efficere. Paria quoque Latini faciebant olim quidem, partem suis in sacris Graeco sermoni vicissim tribuentes. Vid. scriptum vetus de Liturgia Gallica apud Martene T. I. Rituum Ecclesiastic. p. 464., ubi inter alia haec leguntur: *ajus* [id est ἅγιος] *vero ante prophetias pro hoc cantatur in Graeca lingua, quia praedicatio novi testamenti in mundo per Graecam linguam processit* etc. Anastasius in Benedicto III.: *Graecas et Latinas lectiones, quas die Sabbato sancto Paschae simulque et sancto Pentecostes subdiaconi legere soliti sunt*. Idem in Leone III. de ipso haec narrat: *hic pro more et cautela orthodoxae fidei fecit scuta argentea duo, scripta utraque Symbolo* [nempe fidei], *unum quidem litteris Graecis, et aliud Latinis, sedentia dextra laevaque super ingressum corporis*. Ergo mos erat in ecclesiis Latinis symbolum fidei utraque lingua scriptum grandibus litteris in scutis ligneis vel marmoreis tabulis exponendi. Saepius mentio fit in Ordine Romano lectionum Graecarum, ut p. 25.: *deinde lector ascendens in ambonem inprimis Graeca legit, deinde statim alius Latina*; ad quem locum Mabillonius haec notat: *apposite ad hunc locum ait Amalaricus initio L. II.* ,,Sex lectiones ab antiquis Romanis Graece et Latine legebantur, qui mos apud CPlin hodieque servatur propter duas causas; nam quia aderant

Digitized by Google

Graeci, quibus incognita erat lingua Latina, altera propter unanimitatem utriusque populi." In magna Graecia diu substitit mos Graeca Latinis in officio sacro iungendi, ut patet ex Angeli de Nuce notis ad Chronicon Cassinense L. I. c. 32., ubi inter alia S. Anastasii, episcopi Neapolitani, haec verba citat: *in qua* [Neapoli] *laici simul cum clericis assidue Graece Latineque communi prece psallunt deo*. Ex eodem apparet, sacerdotum quosdam Graece, alios Latine per antiphonas cantasse, unde *Graeca* et *Latina pars sacerdotalis* dicta fuit. Mansit in ecclesiis nostratibus aliquale vestigium illius moris. Hymnos enim quosdam veteres Latinos non chorus tantum cantorum, sed etiam ipsa plebs ita canit, ut alternatim Latina verba et Germanicam eorum interpretationem cantent: e. c. *puer natus in Bethlehem*, item *in dulci Iubilo*, in quo hymno versus Latini Germanicis ita sunt interpolati, ut hi illos non interpretentur, sed coeptam ab illis sententiam continuent. Locus Chronici Cassinensis, ad quem Ang. de Nuce observationem superiorem attulit, hic est: *post haec incipientes letanias omnes pariter ingrediebantur in ecclesiam S. Petri et iterum data oratione cantabant Tertiam et deinde missam: Venite benedicti patris mei, cum cantu promiscuo, Graeco videlicet atque Latino, usque ad complementum Evangelii.* Addidit ad hunc locum excursionem Angelus, qua indagat, num sacra Liturgia sermone vernaculo et vulgari apud Graecos et Latinos primis saeculis celebraretur, an secretiori et vulgaribus ignoto. Iosephus Antonius Saxius in notis ad Landulphi Iun. Histor. Mediolan. c. 22. putat etiam Mediolani saeculo adhuc XII. Graecam linguam in sacris viguisse eiusque rei vestigium et argumentum se reperisse in nomine festi Graeco (*festi de Hagios* puta) tum recens instituti. Conf. Iosephus Catalanus ad Augustini Patricii Ceremoniale Ecclesiae Romanae p. 117. sq., ubi inter alia ait olim consuevisse in regni Neapolitani ecclesiis epistolam atque evangelium Graece et Latine praelegi, et adhuc hodie Brundusii semel per annum in Dominica Palmarum epistolam et evangelium Graeca lingua ex prisca et immemorabili eiusdem Latinae ecclesiae consuetudine recitari. In coronatione sua quoque Romani Pontifices curabant sibi laudes Graece, Latine et Hebraice dici, quo persuaderent non intelligentibus, Romanum episcopum oecumenicum et omnium summum esse, cui etiam Graeca ecclesia se submittat. Acta Concilii Pisani de Anno 1409.: *Dominus Papa Alexander fuit coronatus. — Ex illa die multa fuerunt solennia, ut puta de stupis combustis, dicendo: Sic transit gloria mundi; de epistola et evangelio in Missa Graece, Hebraice et Latine.* Crassus in Diario electionis et coronationis Leonis X.: — *in medio vadit ille, qui dicturus est epi-*

Digitized by Google

stolam, portans librum evangeliorum, et cum eo qui dicturus est epistolam Graecam, et post eos qui lecturus est evangelium Graecum, Diaconi Cardinales sequuntur ordine suo, inter quos ille est, qui dicturus est evangelium. *[De prosa Graeca coram pontifice Romano cum XII. Cardinalibus tanquam cum XII. Apostolis accumbente decantata v. Ord. Roman. p. 187. Rothomagi versus ultimus litaniae Graecus est. Moleon. p. 345.]* Ipso superiore anno, mense Maio puta A. 1752., nuntiabant publicae novellae, Parisiis, ni fallor, ab illa societate, quae captivos Christianos a piratis Turcicis redimit, missam Graecam fuisse celebratam, forte ex vetere instituto. Sermonem Graecum Romae adhuc saeculo XI. in usu, aut potius pro illorum temporum Gothicis et onerosis moribus, qui affectationem et ridiculum mimum atque fastum rebus in omnibus monstrabant, iactatum fuisse, apparet ex tabula XVIII. tomi primi Monumentorum vetustorum Ciampini p. 35. exhibita, quae imaginem sistit aenearum valvarum ecclesiae S. Pauli extra muros Urbis, in multas areas parallelas divisarum, et imaginibus Sanctorum historiisque biblicis, rudi caelo designatis, inscriptionibus denique plurimis Graecis, sed adspersis quoque Latinis, immo et Arabica una et altera obsitarum. Quo in ectypo idiographia Graeca istius aevi cum idiographia nostrarum membranarum apprime conveniens observari potest. Mixtura Graeci et Latini sermonis apparet in huius tabulae area 34., ubi *ὁ ἅγιος Μώυσις*, et area 35., ubi *ὁ ἅγιος Δαδ*, id est *David*, volumen tenens conspicitur cum inexarata sententia: *Audi, filia, et vide et inclina aurem.* Est ibidem quoque S. Ieremias cum titulo Graeco et volumine Latinis litteris inscripto. Possem hic de nummis agere ex una parte Graece vel etiam Arabice, ex altera Latine inscriptis. Sed redeo ad argumentum meum. Latinis itaque licebat episcopis CPlin venientibus publice lingua sua in ecclesiis Graecis missam celebrare. Marcellinus Comes narrat, Ioannem Romanum pontificem, Anno 525. CPlin venisse miroque honore a Iustiniano Imp. exceptum fuisse, *et dextrum dextro insedisse ecclesiae solio, diemque resurrectionis domini nostri plena voce Romana precibus celebrasse.* Ita quoque Ioannes Diaconus in Chronico Neapolitano p. 306. refert, legatos Romani Pontificis sanctum officium in ecclesia CPtana Latine celebrasse et Imperatori Constantino Pogonato Latine laudes dixisse. *Tanta gratia legatos catholicae pacis subsecuta fuit, ut ad laetitiam populi Ioannes Portuensis episcopus, qui erat unus ex ipsis, Dominica Octavarum Paschae missas publicas in ecclesia S. Sophiae coram principe et patriarcha Latine celebraret, et omnes unanimiter in laudes creatoris et Imperatorum idem Latinis vocibus acclamarent.* Quamvis idem dicat, aut potius repetat ex illo

Digitized by Google

Chronico Anselmus Havelbergensis Dialog. III. 12., incredibile tamen est, concionem Graecorum hominum Latine haud callentium Latinorum laudes et intellexisse et recitasse. Ut autem Latini legati Latinas laudes Imperatoribus CPtanis acclamabant, ita vicissim Graeci legati Graecas acclamabant Imperatoribus Occidentis et Pontificibus Romanis. Notus est locus Rheginonis Prumiensis, quo ait, legatos Graecos Nicephori Generalis aut Irenes (non bene memini) Carolo M. in ecclesia cathedrali Aquisgranensi Graecas laudes accinuisse. Acta Concilii Lugdunensis de An. 1274.: *quo symbolo finito idem patriarcha, archiepiscopi et logotheta cum aliis cantaverunt laudes solennes in lingua Graeca domino Papae.*

B. 6. [744, 13.] *ὑπειδυσιν.* Quid hoc verbi sit, non intelligo. Sensus, quem in versione expressi, flagitat *ὑπέκδυσιν*, vel *ἀπόλυσιν*, vel *ἀπήλυσιν.* Quid horum praeferendum aut quid aliud substituendum sit, viderint alii. Certe *δῦναι* idem quod *βαίνειν* vel *ἰέναι* esse, patet ex voce *ἄδυτα*, quae idem atque *ἄβατα* significat, item ex *διαδύνειν* in loco Nicomachi Geraseni, quem Salmasius ad Aram Dosiadae p. 189. ed. Cren. citat, ubi notat *divergere*, in diversa tendere.

B. 7. [744, 14.] *ἐξάγειν δὲ.* Aut iteranda vox prior, praemisso puncto, aut delenda posterior.

C. 9. [745, 5.] *ἀπὸ δύο ἀκουβίτων.* Pro prima voce leg. *ἐπὶ*, ut p. 430. C. 6. *ἐπὶ τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης τραπέζης*, et *ἐπὶ τῆς ἐννάτης τραπέζης.* Construit noster *ἐπὶ* hoc sensu quoque cum dativo, ut p. 432. A. 8. *δεῖ καλεῖν ἐπὶ τοῖς δυσὶν ἀκουβίτοις.*

433. A. 8. [747, 18.] *ἐν τῇ περὶ ἡμᾶς.* Sensum, quem exsculpere his e verbis valui, dedi in Latinis. Dubito tamen, rectene habeat hic locus, an vitium subsit.

A. 10. [747, 20.] *ἅμα τοῦ στίχου.* Stichus est formula precum solennis ante epulas et iis finitis a sacerdotibus recitari solita, e dictis scripturae et aliis piis meditationibus contexta. Proprie *στίχος* solet appellari formula e psalmis Davidicis aut aliis Scripturae locis excerpta.

B. 2. [748, 2.] *ἀπολελυμένῳ σχήματι.* Si de viris cingulo militiae honoratis sermo esset, acciperem hanc dictionem pro *ἀζώνοις*, *discinctis.* Sed in sacerdotibus nihil cingulo adstrictum. Hinc putem, hanc dictionem notare, libere laxeque dependentibus pheloniis, non ultra cubitum regestis, sed ambobus brachiis intra saccum veluti latentibus.

B. 9. [748, 7.] *τοὺς τὰ σφραγίδια παρ' ἡμῶν εἰληφότας.* Solebant statis diebus ad sacram mensam invitari clerus omnis, monachi, et iis similes reputati pauperes, iisque tesserae distribui, quibus exhibitis pro convivis sacrae mensae agnoscerentur et admitterentur. Conf. p. 433. A. 4., 450. B. 5.,

Digitized by Google

et pag. 210. A. 8. Simile quid invenio in Ioannis Stylitae Chronico Syriaco apud Asseman. T. II. p. 271. Bibl. Or.: *Demosthenes, Edessae praefectus, pauperes collegit, et quos plumbeo signo ad collum appenso notaverat, iis libram panis dietui distribuit;* et in Gestis Innocentii III. p. 150.: *circuibat et investigabat diligenter eleemosynarius eius pauperes ac debiles maxime nobiles, dabatque iis sigilla, ut per eos, qui ipsa referrent, singulis hebdomadibus acciperent ad victum.* De συντομίοις χυλαμίνοις seu tesseris ligneis, quas qui monstraret, accipiebat ἄρτους διαιωνίζοντας, tota vita sua quotidie panes siligineos, v. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 502.

C. 2. [748, 12.] τὸν τοῦ ὀπτομίνσου μίνσον. Missus assatae carnis erat secundus vel medius. Tres enim missus conficiebant epulas sacras. Primus nescio quo proprio nomine dictus, velut promulsis et invitatio ventriculi ad appetitum, ὡραῖον veterum Graecorum, vid. Athenaeum p. 116., secundus missus assatae carnis, tertius τὸ δουλκὶν, dulciariorum, liborum mellitorum. Tres quoque missus apud Latinos medio aevo in usu fuisse, colligitur e monumento quodam Mediolanensi apud Murator. Antiqu. Italic. T. II. p. 313., ubi inter Abbatem S. Ambrosii et eius canonicos id contrahitur pactum, ut ille, quoties hos ad convivium invitaret, quod certis et statis facere debebat temporibus, ternas inferri curaret *positiones*, et in earum singulis terna fercula. Ioannes Mussus in Chron. Placent. ibid. p. 320. fine: *pro prima inbanditione* [ἐμβάμματι] *dant duos cappones — postea dant carnes assatas* [hic est secundus missus] — *postea dant turtas* [id est κολλύρια, liba, in circelli modum pista; designat *dulcium*] *et Zoniatas cum tragea saccari de supra; postea dant fluges* [bellaria, fruges, fructus horaeos], *postea, lotis prius manibus, antequam tabulae leventur, dant bibere et confectum de saccaro, et postea bibere.* Idem paene ordo apud nos quoque hodie in ferculis observatur, et olim observatus fuit apud veteres Graecos et Romanos, quibus placentae ultimum missum praestabant. Nec discrepant Russi, de quibus auctor *des veränderten Russlandes* p. 18. haec narrat: „*Wenn man sich gesetzt, werden zum ersten mahle kalte Speisen, Schinken, Würste, Sültze, auch allerley mit Baumoehl, Knoblauch und Zwiebeln zubereitet Fleisch aufgetragen; dieses bleibt über eine Stunde auf der Tafel stehn; nechst dem kommen die Suppen, Braten und warmen Speisen; und zum dritten mahl der Confect.*"

C. 7. [748, 13.] τὴν χειρονομίαν. Graeci cantores ad unius chorostatae seu directoris musicae gesticulationes respiciunt, qui manibus in diversum agitatis tollere, deprimere, flectere vocem iubet; v. Du Cange v. Χειρονομεῖν.

D. 3. [748, 2.] *οἱ πένητες.* Solebant statis diebus pauperes, interdum XII. numero, alias quoque plures, sacris epulis adhiberi et abeuntes nummo aureo donari. Imperatores CPtanos autem pauperibus pedes lavisse, nusquam legi. Pontifices quoque Romani olim saepius pauperes epulis excipiebant. Photius in Excerptis vitae Gregorii M. p. 760. ed. Hoeschel. de Pontifice isto haec perhibet: *τὸν ἀρχιερατικὸν λαχὼν ἰθύνειν θρόνον δώδεκά τινας τῶν πενήτων, ὡς ἔθος πράττειν τοῖς πατριάρχαις, συνεστιαθῆναι κελεύει καὶ συγκαλέσασθαι τούτους τὸν οἰκεῖον σακελλάριον ἐπιτρέπει. ὡς δὲ τὸ πρόσταγμα τέλος ἔλαβε καὶ τὴν τράπεζαν οἱ δαιτύμονες ἐπλήρωσαν, συνεωρᾶτο δὲ τῷ ἀρχιερεῖ καὶ τρισκαιδέκατος συνεστιώμενος* etc. *[*S. Gregorius Pontifex duodecim peregrinos solebat ad mensam invitare, iis quoque singulis Calendis, et Paschatis, Natalis et Pentecostes tempore aureos nummos et argenteos erogare.* Vita eius apud Canis. T. VI. p. 266.]*

D. penult. [749, 6.] *τὸν πολύτριχον.* Ita membranae. Draudii apographum dabat *τὸ πολύτριχον*, referens ad praecedens *κλητώριον.* Sed potest etiam *ὄχλον* subintelligi, aut *τῶν πολυτρίχων* legi. Nam barbari omnes illi, qui hic dicuntur eo die ad sacras epulas vocati fuisse, longas comas gerebant, (unde *πολύτριχοι* dicebantur,) quum Graeci et Latini breviter tonsi essent, caesarie vix infra aures descendente, scapulas certe non attingente. Multa in promptu habeo eius rei testimonia, quae si explicare et disputationem de coma et caesarie veterum ordiri vellem, in vastum campum eveherer. Quapropter satius est, eam hic omittere et alii meliori occasioni, si qua se offerat, reservare.

434. A. 7. [749, 12.] *ἐθνικούς.* *Barbari* et *gentiles*, adeoque *ethnici* idem valebat illis temporibus. Inde *Schola gentilium* (vid. Vales. ad Amm. Marcell.), quae postea *Hetaeria* dicta fuit seu militia palatina ex peregrinis nationibus conflata. Ita in vetusto lapide Aquileiae legit Sertorius Ursatus in Monum. Patav. p. 43. *sepulturae gentilium veteranorum*, id est barbarorum; vid. Sc. Maffei Museum Veronense p. 323. et Du Cange Gl. Gr. v. *Γεντήλιος.*

A. 9. [749, 14.] *ἐξαυτῆς.* Ita membranae. Apographum *ἐξ αὐτῆς.* Neutri recte. Leg. enim aut *ἐξ αὐτῶν*, quo respexi in Latinis, *quotquot eorum*, aut *ἐξαίτης*, *insignis.* Dicunt nempe novi Graeci *ἔξαιτος* pro *ἐξαίσιος* et *ἔξαρτος* et *ἔξοχος*, *insignis*, *eminens*, unde et qua formandi ratione, ingenue fateor me nescire; sed dicunt, et exempla sunt eius rei. Hesychius: *ἔξαιτον, ἐξαίρετον, μέγα, καλὸν, ἀγαθόν.* Pachymeres VIII. 15.: *κατὰ τὸν Ἰουστινιάνειον τρίκλινον, ὃν ὁ νέος Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο, ἔξαιτον ὄντα καὶ μέγαν καὶ θαυμαστόν*; vid. quae ad Anthol. ined. carm. 414. dixi. Porro

Digitized by Google

putem διὰ ante τῶν ῥογῶν deesse. Dictio sive integra ἐξαυτῆς, sive divisa ἐξ αὐτῆς, notat *protinus*, ἐξ αὐτῆς τῆς ὥρας, *extemplo*, ut apud Nicetam p. 74. C. 7., aut idem, quod ἑσαῦθις, *deinceps*, *olim* valet, ἐκ ταύτης τῆς ὥρας, id est μετὰ ταύτην τὴν ὥραν.

A. penult. [749, 16.] καβάδιν. Quantum ex descriptionibus variis colligo, fuit *cabadium* idem atque ἐπιλωρίκιον vel ἐπιθωράκιον, id est vestis, non quae loricae aut thoraci proprie sic dicto, sed pectori, in quo gestatur thorax, et quod propterea saepe quoque thorax appellatur, superinduebatur. *Ein Wams oder Brustlatz*, sive potius *eine Weste mit kurtzen Schössen, und auf der Brust mit doppelten Ueberschlägen.* Vertunt *tibennam*, *sagum*, *supparum*, *togam*; vid. Goar. ad Codin. p. 49. n. 30. et ad Cedren. p. 417., ubi exponit *tunica exterior stricte corpori adhaerens*, *brevior*, *globulis ante pectus munita.* Sed praecipue conf. Du Cange Gloss. Graec. et Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 545., cum quo idem non sentio. Persaepe occurrit haec vox in auctoribus Arabicis. neque tamen Arabica est, neque distinctam eius ideam illi homines dant. Persicam vestem esse, patet ex illis. Adscribam, quia pauca sunt, quae ad Abulfedae Ann. 594. seu Chr. 1198. notavi. „Apparet ex hoc loco (sic ibi scripsi) *Caba* قبا, unde nostrum *Cappa* manavit, gestamen Persarum et gentium ad illud nomen pertinentium fuisse, non item Turcarum. Golius in Lexico قبا ait esse *vestem virilem* peculiariter Persicam, quae sub axillis per obliquum duplicatur. Olearius in Itinerario p. 410. ed. Slesvic. *Kaba* esse ait *clare feine Filtze.* Materiam panni, non formam exprimit aut usum. Laudat illos quoque *filtros* Paulus Iovius libello de legatione Moscovitarum (p. 488. Collectionis Itinerarior. Sim. Grynaei Basil. 1555. curatae) his verbis: *Mediterranei Tartari nihil praeter equorum pernicium greges et nobiles nulla filorum textura, sed coactis ex lanis candidos centones praebent, e quibus feltriae vestes paenulae ad perferendam omnem imbrium iniuriam idoneae atque pulcherrimae conficiuntur.* Cl. Schultens. in Vita Saladini p. 212. cap. CXXX. vertit *sinus vestis*, ad sensum sic satis bene. Infra sub Anno 684. occurrit dictio قبا تحتانى, *Caba tachtani* seu *inferior*, quae sub aliis vestibus gestari solet et opponitur الاطلس الفوقانى, *athlaso faucani* seu *superiori* seu *exteriori*, unde constat *Caba* rationem habere *vestae* seu tunicae nostrae." Haec ibi. Locus Abulfedae, ad quem ista scripsi, hic est: „*Chowarezmi Schah Tacasch invadebat Bocharam, tunc Chatthaeis parentem, et subigebat eandem, humanum tamen se victorem gerebat, quamvis iniuriam sibi factam gravibus poenis ulcisci potuisset. Chatthaei enim tenente obsidione canem, uno cassum oculo,*

Digitized by Google

caba indutum [seu tunica Persica] *e catapulta versus obsidentes exploserant cum contumelioso dicterio, hunc ipsorum Solthanum esse. Tacascho nempe iacturam alterius oculi exprobrabant. At ille tamen tantum aberat a repetenda procacis linguae et petulantis facinoris poena, ut potius beneficiis sibi largitionibusque pecuniariis novos cives obligaret.*

D. 10. [750, 23.] *αὖθις σὺν τῇ ἐξόδῳ τῆς βασιλικῆς ἀνακλήσεως.* Verba perobsura. Visum quidem id maxime congruum sensum fundere, quod in Latinis dedi, quae subinnuunt, *εὐθὺς* et *ἀνακλίσεως* legendum esse. Insolens tamen semper est dictio *εὐθὺς σὺν τῇ ἐξόδῳ τῆς βασιλικῆς ἀνακλίσεως*, *statim cum exitu regiae accubitionis* pro *statim atque rex accubuerit.*

435. A. ult. [751, 12.] *κλητώριον δείπνου.* Sub vesperam scilicet hoc convivium celebrabatur; unde colligitur, praecedentia convivia meridie fuisse celebrata. Quare autem *vindemiale* convivium hoc fuerit appellatum, non exputo. Ideone, quod qui die proxime antegresso cursu certaverant et laboraverant, fructum sui laboris et sudoris eo die carperent? Certe *cursores*, qui die superiore octavo de pedum pernicitate certaverant, hoc nono die ad sacram mensam adhibebantur, ut e linea penultima huius paginae constat; et *τρυγᾷν* pro *percipere*, *frui* ponunt; v. Nicetas p. 132. A. pen. Sed longe hoc petitum est et parum a nugis abest.

C. 4. et 5. [752, 3. 4.] *λογοθεσίου.* Utroque loco sic credidi exhibendum esse, quum membranae *λογο* darent, ambigue, idne an *λογοθέτου* vellent.

D. 1. [752, 12.] *ποδεῶν.* *Ποδέα* est vestis talaris, pedes tegens; et dein in genere vestis omnis; vid. de hac voce disputantes ad Codinum Goar. p. 16. et Gretser. p. 178. et Du Cange Gloss. Gr. h. v.

D. 5. [752, 15.] *προεόρτιον φωταυγίαν.* Probane sit haec vox, an *φωταψία* aut *φωταγωγία* rescribendum, viderint alii; item, quid sibi velit vox *προεόρτιον.* Nam *φωταγωγίαν* significare *accensionem lampadum* aut *cum cereis processionem*, nemo dubitat. Mihi vero non succurrit vesperis seu pridie diei alicuius festi consuevisse faces accendi, aut in iis processionem celebrari. Et praeterea non video, quodnam festum hic secutum fuerit hanc *φωταγωγίαν.* Nam festum Luminum tertio demum die post sequebatur.

436. A. 6. [753, 4.] *τῶν εὐαγῶν οἴκων.* Ita solebant monasteria in specie appellare; v. Du Cange v. *Loca venerabilia.*

B. 4. [753, 12.] *διβενέτων.* Notabile hoc, venetis fuisse archiatros indutos, quod nescio an alibi observatum sit. Hodie carmesinas gestant in processionibus.

C. 5. [753, 24.] μετὰ τὴν θείαν τῆς ἑσπέρας μυσταγωγίαν. Mystagogia celebratio Missae est. Hinc patet, Graecos sub vesperam quoque, post horam nonam, quae nostrae tertiae pomeridianae respondet, sacramentum celebrare; vid. p. 442. B. 3. Nisi malis, ut isto loco vocem σύναξις et λειτουργίας pro conventu ad cultum divinum et eius celebratione, absque missae officio, ita hic loci vocem μυσταγωγία eodem sensu accipere. Quod tamen non puto procedere.

437. B. 10. [755, 12.] σεκρετικοὺς. Clerici secretici videntur apud Graecos fuisse qui ecclesiae Latinae sunt *clerici saeculares*, non consecrati; v. p. 440. C. 3. et officium eorum fuisse, ut in secretis patriarchae seu tribunalibus eius vel expeditionibus sederent et lites, negotia, reditus, expensas eius curarent.

C. 2. [755, 15.] τουλδίων. Ita librarius dederat; procul dubio per errorem, pro δουλκίων.

C. 6. [755, 18.] συφραγίου. Ita est in membranis. Apographum dabat σφραγίου, consilione, an casu et errore descriptoris, non dixerim. Non careret specie σφραγίου, si πάντων abesset. Nam datas fuisse pauperibus et monachis ad sacras epulas admittendis tesseras, σφραγίδια, supra notatum est. Sed σφραγῖδες et σφραγίδια dicitur, non σφραγία, et praeterea συφραγίου elegantius quid habet, quam ut potuerit a librario pro voce notiori substitutum fuisse. Hinc excudi illud, quod in Latinis dedi. Sane σουφφράγιον et σοφφράγιον in Glossis Nomicis redditur ἀποστροφή, *refugium*, et βοήθεια. Quam Glossam egregie illustrat et ab ipsa vicissim fidem auctoritatemque accipit locus Spartiani in Pescennio Nigro T. I. p. 672.: *nec sibi unquam vel contra solem, vel contra imbres quaesivit tecti suffragium*, ubi Ulricus Obrechtus non improbabiliter quidem *suffugium* coniicit, audiendus tamen non est. Du Cange in Gloss. Lat. v. *Suffragium* exempla congessit, in quibus haec vox *praestationem omnem*, *auxilium*, *alimentationem* et *sustentationem* notat: quo remitto.

C. 10. [756, 1.] ἅπαντα. Ita est in membranis, et paulo post καὶ ὀρφανῶν. Sed pro illo legi debet ἁπάντων et pro hoc σὺν ὀρφανῶν.

438. A. ult. [757, 1.] τῶν ἐξ ἑκατέρων. Ita recte membranae. Apographum dabat τῶν ἐξ ἀμφοτέρων. Particula ἐξ vel ἐπὶ non noceret, si adesset. Sed abesse quoque sine damno potest. Numerus abesse nequit.

B. 3. [757, 4.] αἴνεσιν. Graeci αἴνους appellant *laudes dei*, *psalmos*. Hinc αἴνεσις *laudatio dei per hymnos;* v. Du Cange v. *Alogia*.

B 4. [757, 5.] χειλέων. Quum sequatur ἐξυφανθεῖσαν, et sermo hic non sit de cantu Imperatoris Leonis, sed de

Digitized by Google

cantico ab ipso composito, procul dubio legendum est χειρῶν, nisi malimus dicere, auctorem admodum tragice locutum fuisse. Verum quidem est, Imperatores haud raro ipsos cantica orsos fuisse suo coetui tam in ecclesia, quam domi, ut constat exemplo Leonis Armeni, de quo Cedrenus p. 491. C.: εἰώθει ἐν ταῖς ψαλμῳδίαις ἐξάρχειν τῶν αἴνων, καὶ μᾶλλον ὅτε ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ γεννήσει οἱ τῆς ἑορτῆς κανόνες ἐψάλλοντο. Sed hic non dicitur Leo hymnos exorsus fuisse, sed cantores dicuntur hymnum eius manibus textum calamoque eius exaratum ordiri. Celeber autem Leo Sapiens est inter hymnographos Graecos, ut ex actis Sanctorum T. I. Iunii constat.

B. ult. [757, 11.] δεξίμον. Ita paulo insolentius appellat totam per XII. dies continuatam hilaritatem, quibus nempe Imp. proceres ad se et ad mensam suam admittebat.

C. 7. [757, 17.] Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου. Iustinianus M. ille dici solet, qui Belisario, Procopio et Agathiae vixit aequalis medio saeculo VI. et diu magnaque cum gloria regnavit, omnibus notus. Atqui triclinium Iustiniani non ille, sed Iustinianus ὁ νέος et ὁ ῥινότμητος, ut appellari solet, qui saeculo VII. exeunte regnavit foeda cum fama, condidit, ut constat e Du Cangii CPli Christ. L. II. p. 118. Est ergo error aut memoriae auctoris, aut calamo librarii tribuendus et νέου reponendum, aut τῷ μεγάλῳ, ut p. 440. C. 7. Conf. dicta ad p. 372. A. ult.

D. 8. [758, 8.] τῷ φθέγμα. Ita membranae. Aut τῷ φθέγματι leg., aut τὸ φθέγμα. Prius rectius.

439. A. 4. [758, 15.] τῶν καθισμάτων. Sic et infra legitur p. 447. D. 1. et 452. A. ult. Non solet tamen in plurali, sed in singulari efferri cathisma. Nam sic appellabatur totum illud tribunal vel aedificium super circum eminens, e quo Imp. ludos circenses spectabat, ut saepius dictum. Videtur inferius, in ima huius aedificii contignatione, sala pransoria fuisse, quam Noster hic τὸν τρίκλινον τῶν καθισμάτων appellat. Infra autem p. 450. C. 4. ὁ τρίκλινος τοῦ καθίσματος appellatur.

A. 9. [758, 20.] ἀκταρίῳ καὶ τῷ δεκσογράφῳ. Ita membranae. *Actarius* satis bene potest dici ab *acta*, neque peius, quam *actuarius* ab *actus*; δεκσογράφος autem male exaratum est pro δεησογράφος. Et adscripserat cl. Leiche margini apographi Draudiani, leg. esse δεησογράφῳ. Sed a vepreto ficus quaerit, qui accurationem et puritatem sermonis a novis Graecis exspectat. Sic εὐτυχοφόρος dicunt pro εὐτυχιοφόρος vel εὐτυχειοφόρος, ut in Latinis meis ubique reposui, et infra p. 462. A. 1. est γειτονάρχης pro γειτονιάρχης. Talis est formatio ὀπισθόδομος pro ὀπισθιόδομος, id est δόμος ὀπίσθιος; κωμῳδογράφος pro κωμῳδιογράφος. Ποσωχάρης in Antho-

logia nomen fictum pro *Ποσιοχάρης*. Apud Nostrum p. 43. C. 5. est *ὀστιαροπριμικήριος* pro *ὀστιαριοπριμικήριος*, *ἐριοχάρης τάλαρος*, *quasillus lanis gaudens*, pro *ἐριοχαρεῖ*. Non raro quoque librarii *H* et *K* permutant; cuius rei exemplum in proximo *ἡλιακοῦ* habemus, ubi vid. et ad p. 382. A. pen. De magistro libellorum supplicum v. Goar. ad Codin. p. 30. n. 44. et Du Cange v. *Δεήσεις* et *Epitendesion*. At quare tamen *δεησογράφος* et non potius *δεησοδόχος* dicebatur? Ego caussam non exputo. Audiebat olim *magister epistolarum*, legationes civitatum, consultationes et preces tractans, ut est in Notitia imperii, item *magister libellorum et cognitionum sacrarum*. Venit hac occasione declaranda vox *ῥοκᾶ* vel *ῥοκκᾶ*, quod Du Cange interpretatur *petitio*, *libellus supplex principi oblatus*, *ἀναφορά*, et a *roga* derivat. Sed est vox Arabica رقعة, *schedulam* significans, *un billet*.

B. 1. [759, 1.] *ἡλιακοῦ*. In membranis et apographo erat *Κλιξ* et paulo post *κλιακοῦ* integris litteris, ad quem posteriorem locum cl. Leiche in margine adscripto *an ἡλιακοῦ?* rectum feriit et sagaciter coniectavit. Saepe enim *H* et *K* permutari a librariis, modo dixi et alio exemplo demonstravi.

C. 5. [759, 14.] *ἀλλαξήματα*. *Mutatoria*, id est viros, quibus comparere in mutatoriis licet. Sic hodie *chapeaux* appellamus mares, quorum proprium gestamen sunt pilei, *chapeau rouge* pro cardinali. Ita quoque Anna Comnena Alex. p. 401. *μετὰ δύο χλαμύδων* dixit, quod ex sententia et interpretatione Du Cangii ad Ioinvill. p. 140. idem valet atque *avec deux cottes d'armes*, *c'est à dire avec deux chevaliers;* quia nemo tum temporis ius habebat praeter milites, id est equites, loricas gestandi. Ita *scuta* pro *viris scutatis*. Domnizo in vita Mathildis: *exiit e Lucis cum quingentis quoque scutis*. *Testimonia* pro *testes* (v. Du Cange Gl. Lat. v. *Adhramire*, quae est vox Germanica, *anramen;* v. Frisch. Lex. Germ. v. *Ramen*,) *barbutae* pro viris barbutatis seu galeatis. Nam بربط, *barbut*, (unde *barbiton*, instrumentum musicum, et *barbuta*, navis, *γαῦλος*, et *barbuta*, galea) omne ventricosum notat, ad rotunditatem accedens. Charta vetus apud Du Cangium Gl. L. h. v.: *habere tenetur suis expensis tantum barbutas tercentum*, hoc est milites barbutis armatos, ut Du Cange ibidem ait, qui et conf. in v. *Fusus*. Sic appellabant sexum foemininum, ut in eius oppositione *lanceam* sexum virilem. *Hereditas ad fusum transire a parte lanceae*, quando ad filias perveniebat; *agnatus ex parte gladii* seu viri, et *agnatus ex parte fusi* seu foeminae est in speculo Saxonico. *Θώρακι πυκτεύειν* adversus *θωρακίτην*, *loricatum luctari*, habet Artemidor. p. 121. cap. 33. lin. 13.

Digitized by Google

Medio aevo, ut Graeci *ἀλλαξίματα*, *mutatoria* vel *paratoria* appellabant senatores, sic Latini quoque eosdem appellabant *paraticos* et *homines de paratico*. In charta apud Du Cangium comparantur *homines de paratico hominibus de genere militari*; vid. v. *Paragium* et *Paratici*, ubi velut collegae memorantur *credenderii*, *οἱ πιστινοὶ*, *consules viciniarum*, *οἱ γειτονιάρχαι*, *paratici*, *τὰ ἀλλαξίματα*, et *iudices*.

D. 2. [759, 21.] *ἐν τῇ ἀψίδι*. Quamnam apsidem seu fornicem intelligat, palatiine an S. Sophiae pronaum (nam atria templorum, ut apsidata, etiam *ἀψίδας* appellari a novis Graecis testatur Th. Smith. in Epist. de ecclesia Graeca), an denique Milium vel aliquod aliud publicum aedificium, quis dixerit?

D. 4. [760, 2.] *τῆς τυροφάγου*. Sic appellatur illa septimana, quae Dominicam Carnisprivii nobis Quinquagesimae sequitur, qua tota, neque ultra, caseo et ovis vesci licet; vid. Du Cange h. v.

440. A. 7. [760, 14.] *ἀναλογίου*. Analogium est pulpitum portatile, cui imponitur liber, e quo aliquid recitatur; vid. Du Cange Gloss. utroque h. v. Caeterum consuevisse in coenis imperialibus e sacro codice et aliis pietatis libris quaedam recitari, apparet e Leone Grammatico p. 505. A. 1., Script. post Theophan. p. 259. C., ubi paene eadem verba, et Symeone Magistr. Annal. p. 488. D.: *ἦν δὲ καί τις τῶν παίδων ἀναγινώσκων ἐν τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ*. Luitprandus in Legatione p. 483. A. narrat, se a Nicephoro Phoca coena exceptum, *in qua, quod prius non fecerat, voce Latina Beati Ioannis Chrysostomi homiliam in Apostolorum Actibus legere iussit*. Observat Muratorius, alios codices habere pro verbis *voce Latina*, *vos celatus*, e quo ipse faciat *voce elata*. Non improbabilis ea coniectura; certe melius non succurrit nunc, quamvis visum aliquando fuerit, in *vos celatus* latere Graecum aliquem accusativum *τοὺς .... λατους*; sed quem frustra quaero. In aula Romana idem mos inter prandendum praelegendi obtinebat. In ordine Romano, ubi convivium describitur, quo Papa Cardinales die paschatis excipiebat, inter alia haec leguntur: *ad dimidium convivium ex praecepto archidiaconi surgit quidam diaconus et legit lectionem. Cantores autem ex praecepto domini pontificis cantant sequentiam, quae sit conveniens paschae, modulatis organis, eaque finita eunt et osculantur pedes pontificis, qui dat eis coppam plenam potione, et accipiunt a sacellario unum Byzantium.* Ceremoniale Augustini Patricii III. §. 11. *de lectione scripturae in mensa: cum primum convivium incipietur, in loco convenienti ponatur pulpitum, et subdiaconus sive capellanus Papae aliquid de sacra scriptura legat usque in finem convivii.*

Digitized by Google

Interim cum silentio et absque strepitu omnia administrentur quam diligentissime; ubi vid. not. Iosephi Catalani p. 158. Etiam a Turcis Alcoranum inter epulas legi, testantur Annales Turcici Leunclaviani ad A. C. 1394. In veterum quoque Imperatorum Romanorum epulis lectores adhibebantur. Spartianus de Adriano, *in convivio*, ait p. 215., *tragoedias*, *comoedias*, *Atellanas*, *sambucas*, *lectores*, *poëtas pro re semper exhibuit.*

B. 4. [760, 22.] τοῖς δὲ λοιποῖς. Ante haec verba desunt quaedam, quorum sensus fuerit: *et illis quidem*, cantoribus et lectoribus, *dantur nomine Imperatoris bini solidi aurei.*

C. antep. [761, 15.] τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων ὀρθοδοξίας. Videtur post primam vocem περὶ excidisse. Vulgo festum Orthodoxiae nude dicitur; vid. Du Cange h. v., qui ait *Orthodoxiam* appellari primam dominicam ieiuniorum seu quadragesimae, in qua celebratur apud Graecos festum restitutionis cultus sacrarum imaginum sub Michaële et Theodora Impp. legiturque Synodicum in hanc rem editum. Quae res nota est ex historia Byzantina.

441. A. 8. [762, 10.] παραδόξου. Ita membranae. Leg. περιδόξου.

C. 1. [763, 2.] ἐξηλλαγμένων. Dedi in Latinis *in mutatoriis;* ἐξαλλάττειν enim idem est atque simplex ἀλλάττειν, *postquam vestes veteres novis mutassent*, idem est dictum atque *in mutatoriis*. Conf. p. 441. D. 11.

442. C. 1. [764, 19.] ὑπαλλαττομένης τῆς ἐνδυτῆς etc. Endytae seu tapetes altaribus instrati debebant quotannis in magno sabbato seu die festum paschatis proxime antecedente, mutari omnibus in ecclesiis. Endytam S. Sophiae, ut cathedralis, mutabat ipse Imperator. Conf. p. 21. A. et 107. B. 9. Regum id erat aevo medio, endytas templis donare et renovare; et, si quod in celebre templum religionis causa venirent, debebant ingrati animi testimonium arae pallium relinquere. De Constante, Heraclii filio, narrat Paulus Warnefrid. V. II. sic: *Constans Augustus Neapoli egressus — cum ad limina B. Petri pervenisset, obtulit ei pallium auro textum.* Manavit hic mos aut ab Arabibus ad Graecos, aut ab his ad illos et Turcas. Iam ante Muhammedem mos erat Arabibus Cabam suam, aedem sacram Meccanam, metam suae venerationis, palliis Iemanicis insternendi, ut ex historia regum Arabiae felicis constat. Chalifae post Muhammedem quotannis munera et pallia toti aedi insternenda mittebant; (nam quadrata et tecto plano est,) et eorum successores, Ottomanici Imperatores, adhuc hodie quotannis id faciunt. Pompam, qua mittebatur illa endyta suo tempore Misra vel Alcahira ad Meccam, describit in Itinerario suo Wansleb. p. 345.: „*Le*

Digitized by Google

pacha fit partir du Caire en grande pompe le Mahmel ou drap mortuaire, que les roys et les pachas d'Egypte ont coutume d'envoyer tous les ans à la Mècque pour couvrir le tombeau de Mahomet." Vox محمل, *Mahmel*, non *pannum feralem*, sed lecticam notat, neque mittitur ille pannus, endyta, ad tegendum Muhammedis sepulcrum, quod Medinae est, sed ad tegendam aedem Meccanam; unde etiam الكسوة, *Alkiswe* seu *tegumentum*, *endyta*,' appellatur. Et chartularius ille, cuius est reditus agrorum his endytis comparandis et ad Meccam mittendis destinatorum colligere istumque ad usum impendere, appellatur *Nadir il Kiswe*, نظير الكسوة, *l'intendant du habit*, ut idem Wansleb. p. 349. vertit, sed rectius reddideris *ὁ ἐνδυτοφύλαξ*, *inspector* vel *curator endytae*. Conf. Du Cange v. Ἐνδύτης et *Endyta*.

442. C. 4. [764, 21.] *τῆς διανομῆς γενομένης τῶν νάρδων*. Mos erat, ut sabbato magno sceuophylax in sceuophylacio magnae ecclesiae coram Imperatore et patriarcha *nardos*, id est pyxides nardo plenas, distribueret, illo puta unguento odorato, nondum consecrato, quod post consecrationem a sacerdote factam *τὸ μύρον* appellatur et ungendis crucibus, aris aliisque sacris vasis servit. Vid. pag. 21. B. et 107. C. Solebant enim eo tempore homines elegantiores pyxides nardi secum gerere, ut nos hodie pyxides pulvere sternutatorio gerimus onustas. Aldhelmus de laudibus virginitatis: *omne patrimonium et ornamentorum gloriam tam discriminalia capitum et periscelides crurum, quam olfactoriola nardi et crepundia collo e gemmiferis lunulis pendentia ad stipem mancis et matriculariis prodiga liberalitate contulerunt.* Alias leguntur Imperatores ante festos dies et processiones solenniores *τριψίδια*, frusta, schidia cinnamomi, item *ὀσφράδια* seu fasciculos florum distribuisse, de quibus dixi suo loco.

C. 7. [765, 1.] *ἐν τῷ ἑσπερίῳ δείπνῳ*. Quare addidit *ἑσπερίῳ*, quod superfluum videtur? Dixeruntne novi Graeci *δεῖπνον* pro *ἀρίστῳ*, *prandio*, ut necesse fuerit ad designandam coenam addere vocem *ἑσπέριος*? An abundat, ut multa et apud Nostrum et alios negligentes sermonis castigati et infantes scriptores?

D. 6. [765, 10.] *μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ μυστικοῦ ὀργάνου*. Ergone instrumentali quoque musica in sacris utebantur Graeci? Atqui supra asseveravimus, eam ex ecclesiis Graecis, et ad eorum exemplum e Russicis quoque, ut rem turpem et profanam, exulare. Certe nusquam memini, me vestigium organi aut alius instrumenti musici in Graecis ecclesiis repperisse.

443. A. 7. [765, 22.] *προσεξένισε*. Non malam puto hanc

Digitized by Google

scripturam, licet futurum sit, ut multis secus videatur. Bene novi, Graece dici προξενίζειν et in imperfecto προυξένιζον. Sed in origine προξενίζειν revera est προσξενίζειν, *peregrinum peregrino conciliare*, *adducere duo peregrinos ad se invicem*. Forte σ omiserunt lenioris pronuntiationis gratia, praesertim quum πρὸ et πρὸς idem sit in origine et πρὸς nihil aliud, quam πρὸ cum decurtata terminatione σε, *versus*; πρὸς, πρόσε, *versus anteriora*.

A. antepen. [766, 1.] θεωρίαν. Verti *spectaculum*, designans locum, qui spectatur et in quo aliquis vel aliquid spectatur; ut *oraculum*, locus, in quo oratur; *coenaculum*, locus, in quo coenatur. Θεωρίαν novi Graeci pro omni imagine, specie, forma ponunt. Gloss. Graecobarb. apud Du Cangium Gl. Gr. p. 1183. c. f.: τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὰ δύο μέρη τὴν αὐτὴν ἔχει θεωρίαν, *vestis, quae ab utraque parte eundem habet adspectum*; mitto alia. Est ergo ἡ τοῦ βήματος θεωρία, *adspectus* vel *spectaculum tribunae*, idem atque *spectabilis tribuna*. Sedebant ergo eo die Imperatores intra tribunam, et ibi quoque senatores osculatum admittebant. Huius tamen moris nullum reperio vestigium in superioribus.

D. 8. [767, 6.] κλῆμα. Procul dubio legendum est κτῆμα, nam de vite aurea hic cogitandum non est.

444. A. 3. [767, 12.] περιεξῆς. Idem esse puto atque πέριξ ἑξῆς, duas voces in unam contractas, sibilante elisa, ne ξ tam brevi intervallo recurreret et aures laederet.

A. 8. [767, 16.] μεγάλου. Videtur haec vox suspicionem movere ac si plura praetoria in Urbe fuissent. Qua de re mihi non constat.

D. 9. [769, 1.] σηκῷ. Vox haec vetustis Graecis fere tantum de *sacello* dicebatur, novis etiam maximum quodque templum est. Ita, ut de multis saltim unum allegem, est apud Scylitz. p. 821. C. 3.: ὁ μέγιστος καὶ περίπυστος τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας σηκός. Tam frequentis certe tum erat usus, ut etiam Latini a Graecis assumerent. Du Cange v. *Siccus*, id est σηκὸς, hunc locum e Chronico Magdeburgensi citat: *duces ac praefectorum principes cum manu principum congregati in sicco* [hoc est in aedicula vel oratorio] *basilicae Magni Caroli cohaerenti*.

445. C. antep. [770, 10.] τὰ φωτίσματα. Graeci neophytos seu recens baptizatos aut adhuc baptizandos φῶτα et φωτίσματα appellabant; sive quod veluti lumina erant, quorum bona opera lucebant coram gentilibus et christianis ambosque ad imitationem poterant et debebant allicere, sive quod cereos gererent in ecclesiis per septimanam paschalem; sive denique, quod illuminati aut illuminandi, hoc est baptizati aut baptizandi essent. Nam baptizare appellant Graeci φω-

Digitized by Google

τίζειν, et festum Epiphanias seu baptismi Christi τὰ φῶτα; et erat in ecclesia aliquis ἄρχων τῶν φώτων, inspector recens baptizatorum, ὁ ἄρχων τῶν νεοφωτίστων; vid. Du Cange v. φῶτα et φωτίζειν. Solebant autem in vetere ecclesia pueros non statim a nativitate baptizare, sed exspectabant, donec aliquantulum adolevissent et numerum aequalium simul, praesertim magno sabbato, baptizabant, qui tota septimana paschali in albis et cum cereis procedebant; vid. ad p. 54. A. 4., ubi plura hac de re dixi.

C. antepen. [770, 10.] ὀρφανοτρόφου. Ergone orphanotrophus idem fuit cum τῷ ἄρχοντι τῶν φώτων?

C. ult. [770, 12.] χρυσῆς τραπέζης. Mensa lignea vel alterius generis erat, aurea lamina incrustata. Idem de caeteris quoque talibus tenendum. Ecquis enim totam auream mensam, totum aureum organum soliumve tractare, baiulare possit?

446. B. 5. [771, 14.] ἀριθμόν. Post hanc vocem erat spatiolum vacuum in membranis.

B. 11. [771, 18.] μετὰ τῶν ἐκ Βουλγαρίας δώρων. Videntur mihi (et ni memoria fallit, legi alicubi) quotannis mutari soliti fuisse Bulgarorum in urbe regia residentes circa tempus Paschatis. Habebant enim Bulgari perpetuo legatos CPli, et vicissim CPtani Impp. habebant perpetuo legatos apud Bulgaros, quos etiam quotannis ad coenam vocabant. Novi ergo circa Pascha identidem venientes munera nomine regis Bulgari apportabant, quae hic dicuntur feria sexta paschalis hebdomadis, primum ad Imperatorem admissi, obtulisse.

447. D. 10. [774, 7.] μεσούσης τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα. Ergone Pascha et festum Paschatis appellabatur totum tempus quinquaginta dierum, qui dominicam Paschatis et Pentecostes intercedebant? Dixerintne Graeci novi μεσεῖν pro μεσάζειν, non bene memini. Erunt certe qui μεσαζούσης hic reponere malint. Nullum alium diem, quam medium inter ambo festa seu vigesimum quintum a festo Paschatis inde designari liquet ex eo, quod *medio festo Paschatis* hic loci dicitur Imperator *procedere ad S. Mocium.* Atqui p. 59. seu L. I. cap. 17. in ipso titulo dicitur Imperator illuc vadere τῇ τετράδι τῆς μεσοπεντηκοστῆς, seu *feria quarta septimanae quartae post pascha.*

448. A. 8. [774, 15.] τῶν κατά. Forte pro τῶν legendum est πάντων, nisi potius prorsus delendum sit.

D. 3. [775, 19.] τὸ στέψιμον τοῦ δεσπότου. At cuius? Leonis profecto Sapientis, sub quo Cletorologium hoc conditum fuisse, multis et indubitatis argumentis constat. Atqui coronatus ille a patre Basilio fuit die festo Epiphanias A. 870. (Vid. Du Cange Famil. Byzant. p. 141.) Etiamsi velis forte coniicere, Leonem die post Pentecosten proximo imperium adi-

Digitized by Google

isse, patre vivis exemto, neque hoc procedit. Nam Basilius Calendis Martiis obiit, ut Du Cange perhibet, aut 29. Aug., ut Noster. Ergo aut sub alio Imperatore scriptum fuit hoc Cletorologium, aut particula haec ab aliena manu est addita. Ergo per despotam intelligitur Constantinus Porphyr., Leonis filius. Despotas appellari iam Heraclii tempore consuevisse filios Imperatorum, apparet ex p. 363.B.8. Simul apparet ex hoc loco, Constantinum a patre Leone vivo coronatum, non post eius excessum demum fuisse, ut aliqui tradidere.

449. A. 6. [776, 9.] *ὀγδόῃ*. Non inest vitium huic numero, quod aliquando putabam, quamvis auctor ordinem suum deserat et octavum Maii post undecimum collocet. Maii enim VIII. celebrabatur memoria Ioannis Theologi, ut e Menaeis constat.

B. 1. [776, 15.] *ἀνάκλησις*. Vid. Cedren. pag. 596. et Script. post Theoph. p. 215. c. 100. Intelligitur ex hoc loco, factum id esse 20. Iulii, quo memoria Eliae prophetae celebratur a Graecis. Tempus facti praeterierunt laudati scriptores.

B. 5. [776, 18.] *ἀπολύσιμον*. Canticum, quod in fine officii, *ἐν τῇ ἀπολύσει* canitur; vid. Du Cange v. *Ἀπόλυσις*. Pro *ἰσόμυλον*, ut in membranis est, patet legendum esse *ἰσόμελον*.

450. B. 5. [778, 12.] *δίδονται σφραγίδια*. Interpretatur locum hunc alter Nostri pag. 210. A., ubi dicitur: *δίδωσιν* (scil. Imperator) *αὐτοῖς* (proceribus suis) *σφραγῖδας διανεῖμαι τοῖς πτωχοῖς, ὅπως ἀνακληθῶσι* (id est *ἀνακλιθῶσι*) *μετ' αὐτοῦ* (ita est in membranis) *εἰς τὰ ιθ' ἀκούβιτα κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν*, *distribuit ipsis tesseras, quas distribuant inter pauperes, quo recumbant* [id est epulentur] *cum Imperatore in XIX. accubitis iuxta veterem consuetudinem.*

B. 11. [778, 10.] *πριμικηρίοις*. In M. erat *μι$^{\hat{\alpha}}$ζ*.

C. 2. [778, 19.] *νομίσματος αγ'*. Reddidi *nummis singulis et quaternis miliarensibus*. Puto nempe, *α* quidem numerum singularem, *γ* autem tertiam nummi partem, hoc est quatuor miliaresia, significare. Sane *γ* cum aliquo ductu calami exstat inter compendia numeralia apud Montfaucon. p. 361. Palaeogr. Graecae et dicitur *τὸ τριτημόριον* vel *τὸ τρίτον μέρος* indicare. Eadem de causa *βδ'* p. 454.C.3. interpretatus fui *binos nummos cum ternis miliarensibus*. Quodsi autem hic loci sit reddendum *binos nummos cum quaternis mil.*, erit priore loco reddendum *singulis nummis cum ternis miliarensibus*. Utrum sit rectius, eruditi iudicent.

C. 9. [779, 1.] *τῆς ς' τοῦ Αὐγούστου*. In sextum diem Augusti incidit festum transfigurationis Christi.

Digitized by Google

451. B. 8. [780, 6.] τῇ ἐπανὺριον. Incidit enim in XVI. Augusti memoria S. Diomedis.

B. penult. [780, 8.] τῇ κθ'. Non video, qui potuerit die XXIX. Augusti memoria Basilii Macedonis celebrari, qui tamen Calendis Martiis A. 886. obiit. Ergone memoriae defunctorum non in diebus eorum emortualibus renovabantur? Aut in aliud tempus dilatae, occupato die iam alterius antiqui et maioris Sancti memoria?

D. 1. [780, 20.] ἡ αὐτοκρατορία. Die nempe XXX. Augusti fuerunt (ut videtur) a patre Basilio diademate donati. Aut si Basilius Macedo revera die Aug. 29. vivis excessit, incepit altero die post, ut par erat, filiorum collegiale imperium. Confirmat hoc superiorem notam chronologicam, a morte Basilii, quae d. 29. Aug. contigerit. Quis ergo auctor, et quo fundamento perhibuit eum Cal. Martiis obiisse, quod Du Cange affirmat et Fabric. T. VI. Bibl. Gr. p. 710. repetiit?

D. 5. [780, 23.] τὸ κλητώριον τοῦ δεσπότου. Ita ergo dictum fuit convivium, quo natalem imperii celebrabat Imperator. Aptius fuisset τὸ κλητώριον τῆς δεσποτείας.

453. A. 6. [783, 6.] εἰς ἡμῶν συντήρησιν καὶ κλέους δόξαν. Forte transponendae sunt voces καὶ et κλέους, *in nostrae conservationem famae et in gloriam nostram.* Aut deest aliquid ante ἡμῶν, e. c. δουλείας, ὑπουργίας vel simile vocabulum.

C. antepen. [784, 4.] μοναδικοὺς. Solebant nempe proceres Byzantini aut amoti ab administratione reipublicae et dignitatibus exuti, aut accepta per aetatem honesta missione, vitae reliquos dies in monasteriis consumere.

455. A. 6. [786, 16.] Hic et deinceps aliquot versibus evanidae sordibus et vetustate litterae legi nullo modo poterant.

A. antep. [786, 19.] νομοφύλαξι. Fuerunt in lacunoso hoc loco, quae e vestigiis scripturae sordidisque hic loci membranis oculorum et ingenii acie assequi et exputare non valui. Sunt tamen quaedam lacunae, quas cl. Draudius in apographo vacuas reliquerat, ex obscuris litterarum vestigiis restitutae et expletae. In quibus et haec sunt τοῖς νομοφύλαξι. Postremae tres syllabae clare et perspicue prostabant; priora τοῖς νομο videbar mihi quasi per nebulam videre, neque puto me coniecturae falsum fuisse, quamvis, quantum memini, nulla in superioribus mentio fiat τῶν νομοφυλάκων.

B. antep. [787, 8.] ἐξωβρεματῶν. Non assequor, quid hoc vocis sit et quid sibi velit.

456. B. 5. [788, 21.] ὁ ἄρχων τοῦ ἁρμαμέντου. Est idem, qui ὁ ἐπάνω τοῦ ἁρμαμέντου memoratus Theophani p. 249. B. 11.; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

Digitized by Google

457. A. 10. [790, 9.] φερούσης. Immo vero φέρουσαν.

B. 1. [790, 12.] ταύτην τυπικῶς μὲν ἤδη ἐπὶ τῆς τάξεως. Haec verba sic legenda esse, quae in ipso textu ita exhibui, ut in membranis inveni, liquet. Si quis ἀπὸ retinere malit, sensu *post*, non intercedam. Opponitur τυπικῶς sequenti εἰδικῶς lin. 7.

B. 6. [790, 16.] αὐτοκεφάλων. De autocephalis seu episcopis a patriarcha non dependentibus vid. Du Cange in Gloss. utroque h. v. et Nicephor. Gregor. p. 22. A.

C. 10. [791, 8.] Ἐπιφανίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου. Procul dubio seniorem Epiphanium, Constantiae seu Salaminis in Cypro episcopum, qui medio saeculo IV. floruit, designat, de quo v. Fabricii Bibl. Gr. T. VII. p. 427. Est enim iunior quoque. Sed de hic memorata eius notitia sedium episcopalium nullibi quidquam reperio, quamvis improbabile non sit, saeculo IV. iam subordinationem et notitiam episcoporum per totum orbem Romanum institutam et editam fuisse.

C. 11. [791, 9.] ἦν ὑμ. Patet legendum esse ἵν' ὑμεῖς, *ut vos* —; sed haec talia minuta piget adnotare.

D. 7. [791, 17.] ἔκθεσις πρωτοκλησιῶν. Notitiae sedium episcopalium, qualis haec est, innumerae fere prostant, de quibus cel. Fabricius in *Luce Evangelii* p. 342-351. cumulatissime egit. Cui addatur, quam ille videre non potuit, notitia in Catalogo manuscriptorum bibliothecae regiae Taurinensis (Tomo I. p. 201. sub titulo τάξις προκαθεδρίας μητροπολιτῶν) edita, quam maxime cum nostra hac convenire deprehendi et e qua intellexi quoque, magnam lacunam, unius, ut puto, folii iactura, in membranis nostris haberi; quam suo loco explebo. Vide quae in Actis Eruditorum Anno 1751. dixi. *[Leonis ὑποτύπωσις seu διατύπωσις episcopatuum patriarchae Constantin. subditorum, quam citat Catalogus msstorum bibliothecae Venetae D. Marci p. 105.]* iam edita est a Frehero in Corpore Iuris Graeco-Romani p. 88. Ego hic loci Taurinensem notitiam et Holstenianas duas, quarum eam, quae p. 6. incipit *secundam*, et eam, quae p. 33. incipit, *tertiam* appello, item Bandurianam geminam quoque cum nostris membranis contuli, forte non satis sedulo; quod nemo miretur in opera iniucunda. Prior habetur Antiqu. Imp. Or. T. I. p. 230., posterior p. 236. [Descripsit Leich. in Adversariis ἐκ βίβλου παλαιᾶς τῶν ἐκλογῶν Λέοντος τοῦ αὐτοκράτορος in bibliotheca Senatus Lipsiensis τάξιν τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκόπων etc., quae nisi eadem est cum edita ab Uffenbachio, edatur. Valde consentit cum Freheriana. *Ex Addend.*]

458. A. 2. [792, 2.] ἐπαρχίας. Ita exhibui post Goarum ad

Codin. p. 337. sqq. Potuissem quoque ἐπαρχία dare, ut p. 459. B. 6. seqq. Sed alterum magis suadebat, quod n. 8. et 9. legitur τῆς αὐτῆς, non ἡ αὐτή. In membranis erat ἐπαρχ ubique, pro quo apographum Draudianum dabat ubique ἔπαρχος, non male quidem. At id tamen librarium noluisse, patet ex omisso accentu super prima littera.

A. 5. [792, 4.] Θράκης. Deest codici Taurinensi; et propterea transii in Latinis et eo retuli, quo pertinet, auctore notitia Holsteniana tertia et Goari prima; ubi legitur: Ἐπαρχίας Εὐρόπης ὁ Ἡρακλείας Θράκης. Ἐπαρχία Γαλατίας, ὁ Ἀργύρας. Recurrit tamen Nostri eadem scriptio p. 459. D. 1.

A. pen. [792, 8.] Ἀρμενίας β′. Hic β′ et paulo post α′ deest Not. Holsten. et Goar.

B. 2. [792, 10.] Καππαδοκίας. Not. Holst. p. 33.: Ἐπαρχίας Καππαδοκίας ὁ Τυάνης, ἤτοι Χριστοπόλεως.

B. 2. [792, 11.] Τυανῶν. Rectius Not. Goar. τυάνων, quae addit ἤτοι Χριστουπόλεως.

B. 5. [792, 12.] Πόντου. Notitia utraque Holsten. p. 6. et p. 33., item Notit. Taurinensis Goari et addunt πολεμονικοῦ haec, illa πολεμονιακοῦ.

B. 6. [792, 13.] Πισινοῦντος. Taur. πισινούντων, item Holst. 3., et Goar., quae hic habet ἐπ. Γαλατίας ὁ Πισσινούντων, ἤτοι Ἰουστινιανουπόλεως.

B. 7. [792, 15.] Καρύας. Alii rectius Καρίας.

B. 8. [792, 15.] Ταυρουπόλεως. Taur. σταυροπόλεως, Holst. utr. Σταυρουπόλεως.

B. 8. [792, 15.] Φρυγίας. Taur. et utraque Holst. addunt, illa Πακατίας, hae Καπατιανῆς et Καππατιανῆς; sed vid. ad num. 33.

B. penult. [792, 18.] Πέργης. Holsten. 3. addit Συλαίου, Holst. 2. ἤτοι ὁ Σιλαίου.

B. ult. [792, 19.] Μωκησοῦ. Taur. Μωκίσσου.

C. 2. [793, 2.] Εὐρώπης. Taur. Ῥοδόπες, Holst. Ῥοδόπης.

C. 3. [793, 3.] νήσων. Taur. νήσου et Ῥόδου et Αἰμινόντος, vertiturque *Aeminontis*.

C. 6. [793, 5.] Καπατιανῆς. Taur. Πακατίας, Holst. 2. addebat hos quatuor:

λδ′. ἐπαρχία Ἑλλάδος, ὁ Ἀθηνῶν.
λε′. ἐπαρχία Ἀχαίας, ὁ Πατρῶν.
λϛ′. ἐπαρχία Ἑλλάδος, ὁ Λαρίσσης.
λζ′. ἐπαρχία Μακεδονίας, ὁ Φιλίππων.

C. ult. n. 1. [793, 8.] ὁ Ὠδύσου. Taur. Δύσου, ἤτοι λέγεται καὶ Βάρνα. Holst. 3. ὀδίσσου, 2. ὀδύσσου, ἤτοι καὶ Βάρης λέγεται.

Digitized by Google

D. 1. n. 2. [793, 9.] *Τομῆς*. Holst. 2. *Τόμης*.

D. 8. n. 10. [793, 14.] *β'*. Taur. *α'*, utrique Holst. deerat *β'*.

D. 10. n. 12. [793, 15.] *Βερωνῆς*. Taur. et utraque Holst. *Βερόης*.

D. penult. n. 15. [793, 17.] *Καρύας*. Holst. 2. *Καρίας* et *Μελήτου*. Deinde inter n. 15. et 16. interserunt Taur. et Holst. 2. *ἐπαρχία Λυκαονίας*, *ὁ Σέλγης*.

459. A. 1. n. 17. [793, 19.] *Προικοννήσου*. Holst. 2. *πρικοννήσου*.

A. 2. [793, 19.] *Ἀχιαλοῦ*. Taur. *Ἀγχιάλου*, Holst. 2. *Αἰχιάλου*.

A. 3. [793, 20.] *Εὐρώπης*. Strictiore sensu accipiendum est pro parva quadam provincia Thraciae, quae de se toti continenti, quis dicat quo tempore aut quo fato, nomen dedit; qua in re idem ipsi atque Asiae contigit, quae proprie ager Ephesinus fuit. In antiquo epigrammate, quod tempore Philippi Macedonis iunioris conditum fuit, *Europa* stricto sensu videtur accipi debere. Philippus enim ibi *κοίρανος Εὐρώπας* dicitur; vid. Antholog. H. Stephani p. 10. n. 49. Ita quoque apud Diodorum Siculum XIX. 105. p. 398. 3. Europa nihil plus, quam Macedoniam et forte quoque Graeciam cum Peloponneso significat.

A. 3. n. 19. [793, 20.] *Συλυβρίας*. Holst. 2. *Σηλυμβρίας*.

A. 6. n. 22. [794, 1.] *Ἄπρων*. Taur. *ἄσπρου*, Holst. 3. *ἄπρου*.

A. 7. n. 23. [794, 2.] *Κυμψάλων*. Taur. et Holst. *Κυψάλων*.

Ibid. n. 24. [794, 2.] *Ζηχίας*. Taur. *Ζιχίας*, Holst. 3. *Ζικχίας*.

A. 8. n. 25. [794, 3.] *Βοσπόρου*. Holst. 3. *Βοσπόρων*.

A. 10. n. 27. [794, 3.] *Κοτράδων*. Holst. 3. *Κοτιάδων*. Sed corrigitur in margine. Eadem inter 28. et 29. interserit *ἐπαρχίας Ἀρμενίας*, *ὁ Ῥοίνων*.

A. pen. n. 29. [794, 6.] *Καρπαθοῦ*. Holst. 2. *Καρπάθου*.

B. 1. n. 31. [794, 7.] *Δριδιπάρων*. In membranis scriptum erat hoc nomen per compendium sic *δριδιπ*. Taur. *Δριζιπάρων*, *Driziparorum*, Holst. 2. *Δρεξιπάρων*, et in margine, ut correctius, *Δρισιπάρων*, Holst. 3. *Δριζιπάρων*, *ἤτοι Μεσήνης*.

B. 3. n. 33. [794, 8.] *β'*. Taur. *Ἐπαρχ. Ἀρμενίας α' ὁ Ἡρακλειουπόλεως*, *ἤτοι Πηδαχθὼ*, *Pedachti*. Holst. 2. neque *α'*, neque *β'* habet, et addit *ἤτοι Πηδαχθῶν*. Forte est Arabum بذندون, *Bodundon*, apud quod Almamum, Imp. Saracenicus, periit, *Podandus*. Holst. 3. addit *ἤτοι φυλακθοῆς*. Ea-

dem post n. 34. addit adhuc septem alias eparchias. In Holst. 2. sequebantur alii undecim tituli, et iam incipiebat ea notitia vehementer a nostra discrepare et conturbari. Habebat quoque Ἀμασίας pro Ἀβασγίας.

B. 5. [794, 10.] περί. Pro hoc titulo habebat Taur. ὅσοι ἐπίσκοποι ὑπὸ μητροπολίτας.

B. 6. [794, 11.] ἐπαρχία. Taur. Ἐπαρχίας Καισαρείας Καππαδοκίας α', ὁ τῶν βασιλικῶν θερμῶν etc.

B. 9. [794, 13.] Θεοδοσιουπ. Holst. 3. Μεθοδιουπ., sed corrigitur in margine Θεοδοσιουπ.

B. antepen. [794, 14.] Κηκησοῦ. Holst. 3. Κισκίσου, Taur. Κισκίσσου.

C. 1. [794, 16.] Ὑπέπον. Taur. ὑπέπων et τραλλέων, Goar. ὑπαίτων, Freher. ὑπαίπων.

C. 2. [794, 17.] Ἐλέας. Taur. ἐλαίας, ἀδραμυτίου (sic quoque Holst. 3.) γαργάρου. μασταύρων (Holst. 3. Μαιστανρῶν).

C. 3. [794, 18.] Καλοῆς. Sic emendatur in margine Holst. 3., ubi est Κάλσης. Freb. et Goar. Καλόης, Holst. 2. Καλλόης.

C. 4. [794, 18.] Βριούλων. Goar. βρυούλων, Freher. Βυριούλλων, ambo πιττάμνης. Leich. ἐπιττάμνης et μυῤῥίνου. Taur. Βρυούλλων. πιτγάνης. Sic semper editores Taurinenses exhibent τγ pro duplici τ, decepti a librariis, qui ττ ita exarant, ut non possit non pro τγ accipi. [Saepe invectum ex eo vitium in libros Graecos fuit, quod editores hunc ductum librariorum Ty pro ττ non assequerentur, neque recte perciperent. Exemplo sit ille in Anonymi Collectaneis Ant. CPtan. p. 99. ed. Lambec. n. 200., ubi βητγάμων pro βηττάλίων editum est. *Dii vitales*, qui ibi nominantur, sunt Iupiter τέλειος et Iuno τελεία et Lucina, aliaque numina nativitati hominis a gentilibus praeposita. In eodem loco αἱ συνθεταὶ καμάραι sunt *fornices opere musivo ornatae*, lapillis compositis; unde antiquitas operis musivi patet, iam ante Constantinum M. usurpati. Posset in illo loco quoque ἐπιγαμίων legi. Sed priorem emendationem praefero; v. Du Cange v. πόλεμος p. 1194., ubi ταράτγεσθαι pro ταράττεσθαι, πλήτγειν, πλάτγος, πητγέλβιον pro πηττέλειον, et hoc pro πιττέλαιον seu πισσέλαιον. Addubito tamen, annon potius haec novae Graeciae sit corruptio; nam dicunt quoque ῥαύγειν pro ῥάπτειν et ῥίβγειν pro ῥίπτειν, *iacere, proiicere*; κόβγιν pro κόπτειν; σκάβγειν pro σκάπτειν; σκήβγειν et σκηύγειν pro σκήπτειν, *inclinare*; τηλίγειν et τηλύγειν pro τυλίττειν, ἐντυλίττειν, *involvere*; τριύγειν, id est τρίφγειν, pro τρίβειν; φιλεύγειν pro φιλεύειν, *amice excipere*; φταίγειν pro πταίειν; φυλάγειν pro φυλάττειν. Veteres

Digitized by Google

quoque illud γ inserebant; pro φέβειν, *fugere*, dicebant φεύγειν, id est φέβγειν. Interdum videri posset γ hoc indicium esse geminandae litterae praecedentis aut sequentis, ut apud Montfaucon. Palaeogr. p. 381. memoratur in charta quadam vetere Normanno-Sicula Ἀσκητγῖνος πορκέλλης, *Askittinus Porcellius*. Sane nomen *Asclittinus* notum est in historia Normannica. Posset eodem modo defendi scriptio Μασγαληνοὶ initio commentarii Simplicii ad Epictetum pro Μασσαλινόν, quod ibi Salmasius restituit. *Ex Addend.*] Sic ubique erat in membranis nostris. Holst. 3. sic habet: πιττάμνης. αὐριλοπόλεως. νύσης. μασχοκώμης. βαρέττων. Μαγνησίας Ἀνηλείου. [ubi in marg. notatur: f. ὁ Ἡλείου.] Βρυούλλων. νέας αὐλῆς. πριήνης. Taurin. denique: νήσης. μασχοκόμης. ὁ μητροπόλεως. ὁ Βαρετῶν. ὁ μαγνησίας Νηλίου. ὁ Ἀνινάτων. ὁ περγάμου. ὁ ἀνέων. ὁ πριήνης. ὁ Ἀρκαδίου πόλεως. ὁ νέας αὐλῆς.

C. 8. [795, 1.] Περγάμου. Holst. 3. ita pergit: ὁ ἀνέων. πριήνης. ὁ νέας αὐλῆς. λεύεδος. κλαζομενῶν. ἀντάνδρων. — Κολοφώνης. Freh. et Leich. Κολοφῶνος.

C. 9. [795, 2.] τὸν Ἀνέας Αὔλης. Caeteri νέας, Leich. νεαύλης.

C. antep. [795, 4.] Ἐκλυζομενινῶν. Taur. Κλαζομένων et Τάνδρου.

C. penult. [795, 5.] Θεοδοσ. Inter hanc et sequentem vocem inserit Holst. 3. ἤτοι. Taur. duas ex una facit urbes, ὁ Θεοδοσ., ὁ περπερίνης. Leich. πεπρίης. Freher. forte in marg. voluit πεπρίνης dare.

D. 3. [795, 8.] Καλλιουπόλεως Goar. et Freh.

D. 4. [795, 9.] Χερωνήσου. Holst. 2. χερσονήσου et ῥοδόστου.

D. 7. [795, 11.] Ταβίας. Taur. ταμίας et Ἰουλιοπόλεως.

D. 8. [795, 12.] Μνήζου. Taur. μνίζου, Βηρινοπόλεως et Κίννης, Holst. 2. Κίννης quoque et sic etiam corrigitur ad marg. 3., ubi est Κήνης. Goar. Μίζζου.

D. penult. [795, 15.] Πημανήνου. Holst. 3. Ποιμανίου.

D. ult. [795, 15.] Σασαβαρέως. Holst. 3. et Goar., Freher. Leich. tantum βαρέως. Nullibi invenio Sasabaris; non tamen audeo damnare.

460. A. 1. [795, 17.] Ἡλίου. Taur. Ἰλίου et πιονίας; in fine addit ὁ Ἀδρανείας.

A. 7. [795, 20.] Σετῶν. Holst. 2. et 3. Σεττῶν. Car. a S. Paulo p. 234. *Septe* habet et Holstenius observat, *Seste* reperiri. Sed neque animus mihi est, neque otium in variantium harum omnium lectionum probitatem inquirere et geographicas discussiones instituere. Permitto id illis, quibus plus otii et amplior doctrinae atque lectionis apparatus

Digitized by Google

est, si putent, se post laudatos modo duumviros et Wesselingium ad Itineraria, item Cel.. um, posse novum aliquid et indictum reperire. Mihi satis fuit in Latinis veram lectionem, si nota mihi fuit, demonstrasse et expressisse. Caeterum in Eparchia Lydiae vehementer abit Taur. a nostra, et magis cum Holsten. convenit, quod primo mirabar, antequam deprehenderem, integrum folium membranis meis, absque lacunae tamen manifesto vestigio, deesse. Nam pagina in *Αὐρηλ* desinebat. Facile erit defectum hunc e Notitia Goariana prima et Taurinensi, quae ambae optime cum nostra conveniunt, supplere. Locus hic non patitur, praesertim quum Leichiana locum occupet, et sarcire quodammodo lacunam hanc possit, quamvis multo Nostra sit recentior, et ab ea vehementer discrepet, optime autem cum Freheriana congruat, ut e collatione patebit.

A. 8. [795, 21.] *Ναχωλίας.* Hic et sequentes pertinent ad Phrygiam salutarem. Pro *Μηδιαίου* Holst. 3. *Μηδαίου;* dein pro *προμίσου* Holst. 2. et Taur. *προμίσσου*, Freher. *προμήσου.*

A. 9. [795, 22.] *Σιβήνδου.* Holst. 2. *σεβίνδου*, Goar. *σιβίλδου*, Freher. *σινβίνδου*, Leich. *συβίνδου*, Taur. *σικνόδου. πολυβότου. φυτείας.*

A. antep. [795, 23.] *Εὐκαρπίας.* Leich. *εὐκαρπουπίας;* f. Eucarpopoleos.

Ibid. [796, 1.] *Λυσσιάδος.* Taur. et Goar. *λυσιάδος.*

A. pen. [796, 1.] *Βροζοῦ.* Taur. *Βρύζου*, Holst. 3. *Βρυσοῦ.*

Ibid. [796, 2.] *Λυκάωνος.* Taur. *λυκαονίας. στεκτονίου. Κινναβωρίου. κόνις ἤτοι Δημητριουπόλεως.* Holsten. 2. *Λυκαονείας. στεκνονίου;* item *Κόνις ἤτοι Δημητρ.*

B. 1. [796, 3.] *Σκορδασπίας.* Taur. et Holst. 2. *σκυρδαπίας*, Holst. 3. *σκορδαπίας* et *ἀβροκλῶν.*

B. 5. [796, 6.] *Οὐασάδων.* Taur. *οὐσάδων*, *Usadarum*, Holst. 2. *οὐσάνδων*, Holst. 3. *ὀνασάνδης*, Goar. *Ἀνασάδης*, Freher. *Βασάδων*, Leich. *Βασάνδων.*

Ibid. [796, 6.] *Ἀμβλάδων.* Holst. 3. *ἀμδάδων*, sed Freher. ut Noster. Leich. *Αὐλβλάδων*, si recte exscriptus fuit codex.

B. 6. [796, 7.] *Νοουμανάδων.* Taur. *οὐμανάδων*, *Umanadorum*, et sic quoque est in Holst. 2., in cuius margine corrigitur *ὀνομανάδων*, ut est in Holst. 3.; Freher. et Leich. *ὁ Μανάδων.*

B. 6. [796, 7.] *Μισθίων.* Omittit Holst. 3. Si recte tradit notitia Leichiana supra in generali recensione Archiepiscopatuum, est *Μίσθεια* et *Κολώνεια* idem. Atqui Lycaonia multum a themate Coloniae distat. Pro *Βερέτων* habent Taur. *Βερέττης*, Holst. 2. *Βαρέττης*, Holst. 3. *Βερέτης.* Illa variatio, cuius iam aliquot exempla habuimus, in *ης* ge-

nitiv. sing. et ων genitiv. pluralem venit a more librariorum terminationes casuum omittendi, quas supplere lectori et venturis exscriptoribus librariis pro arbitrio permittunt. Taurinensis post *Δέρβης* addit ὁ ὕδης.

B. 7. [796, 8.] *Σανάτρων.* Ita quoque Freher., utraque Holsten. et Leich. *σαβάτρων.* Scribitur quoque *σάνατρα*, *Savatra*, et est, ut mihi videtur, Arabum زبطرة, *Sabethra*, quam eandem esse cum *Sozopetra* volunt. Pro *κανοῦ* est in Taur. et Holst. 2. *Κάννου*; alias dicitur *Cannorum*, in plurali tantum. Leich. et Freher. *Κάνης.*

B. 8. [796, 8.] *Βηρινουπολιοψιανοῦ.* Taur. et Holst. 2. *Βηρινουπόλεως, ἤτοι ψιβιλῶν.* In postrema voce latet ὑψίπυλαι. Holst. 3. *Βηρινουπόλεως* habet, praeterea nihil.

B. 9. [796, 9.] *Γαλβάνου.* Holst. 3. *Γαλβάνων, ἤτοι Εὐδοκιάδος*, Taur. *Γαλμάνων*, Freh. *πασσάλων.* Pro *λήστρων* habet Taur. *Ἰλλίστρων*, Holst. 3. *Ἡλίστρων*, Holst. 2. *Ἰλήστρων*, ubi in margine notatur, alibi *Ἐλήστρων* et *Ἰλίστρων* reperiri.

B. antepen. [796, 11.] *Φιλομηλίου.* Non habet Holst. 3. Pro *Σαγαλασοῦ* est in Taur. et Holst. 3. *σαγαλάσσου.*

B. pen. [796, 12.] *Ἀπαμίας.* Taur. ὁ ἀτενίας. ὁ ἀπαμείας τῆς *Κιβωτοῦ.* Prius delendum, ut corruptela sequentis vocis sanioris. Leich. et Holst. 2. *ἀπαμίας τῆς κιβότου*, Holst. 3. ὁ *ἀπαμείας.* ὁ *τῆς κιβύρας.* Non improbarem, quamvis corrigatur, hoc. Noti *Cibyrrhaeotae*, de quibus supra.

B. ult. [796, 13.] *Ῥαίου.* Taur. et Freher. *τυραίου*, Leich. *τυραείου*, Holst. 2. *τυραίων*, Holst. 3. *τυραίνου.* Sed corrigitur in margine.

C. 1. [796, 14.] *Νεαπόλεως.* Holst. 2. *ἀναπόλεως*

C. 2. [796, 15.] *τὸν Σιδηρᾶς.* Taur. et utr. Holst. *σελευκίας τῆς σιδηρᾶς.* Leich. tamen cum nostro facit, exhibens ὁ *τῆς Σελευκείου.* ὁ *τῆς Σιδήρας.*

C. 3. [796, 15.] *Ζωζήλων.* Taur. *Ζορζήλων*, Freher., Leich. et Holst. utr. *Ζαρζήλων.*

Ibid. [796, 15.] *Τιμβριάδος.* Taur. et Holst. 2. *τιμβριάδων*, Holst. 3. *τιβριάδων*, Freher. *τιμωμαριάδος*, Leich. *τιμομβριάδος*, Goar. *Τιβεριάδων.* — *Τυμάνδου.* Sic et Freher.; Leich. *τιμάνδου*, Goar. *τομανδοῦ.*

C. 7. [796, 18.] *Πέργης.* Addunt utr. Holst. *ἤτοι συλαίου.* V. lin. ult.

C. 8. [796, 19.] *Ἀτταλίας.* Post hanc inserit Taur. ὁ *Μαγύδου*, Leich. ὁ *Μαρύδου*, Freh. *μάνδου.* Pro *Εὐδοξιάδος* habent Freher., Leich. et utraque Holst. *Εὐδοκιάδος*, item H. 2., Taur. et Leich. *τελμίσσου*, H. 3. *τερμισοῦ*, Freh. *τερμίνσου*; omnes *Ἰσίνδου.*

Digitized by Google

C. 10. [796, 20.] *Λαγήνων*. Alii *λαγίνων*. H. 2. quoque et Freh. *κρημνῶν*. Post *παλαιουπόλεως* addit Leich. *ἢ τοῦ ἀλεερ*, quod nescio quid sibi velit. Forte *συλείου* scripserat librarius.

C. antepen. [796, 21.] *κονδρούλων*. Leich. *δοριδάλων*, Taur. et Goar. *κορυδάλλου*, H. 2. *κορυδάλλων*, H. 3. uno λ minus.

Ibid. [796, 21.] *Πελτινήσσου*. Taur. et Holst. ambae *πελτινίσσου*, Freh. *πελτινήσου*, Leich. *τερμνήσσου*. — Ib. pro *ἀρησασοῦ* omnes *Ἀριασσοῦ*.

C. penult. [796, 22.] *Δικητάναυρον*. Taur. *Δικιτανάβρων*, *Dicitanabrorum*. H. 2. *κιταννάυρων*, Goar. *Δικιοτανάβρων* et in margine *Δικιοζανάβρων*, Leich. *Ἀδικητανῶν*.

C. ult. [797, 1.] *Σανδιδῶν*. Ita quoque Goar., Leich. *σανδίδου*, Freh. *σαρδίδου*.

Ibid. [797, 1.] *Βαραεῖς*. Omnes habent *Βάρβης*.

Ibid. [797, 1.] *Συλέου*. Distinguit ergo Noster Sylaeum a Perga, quae aliis eadem est; v. paulo ante. Taur. *συλαίου*, Holst. 2. *συλλαίου*.

D. 1. [797, 1.] *Περβαίνων*. Taur. *περβένων*, Leich. *περβαίης*.

D. 2. [797, 2.] *Μωκησοῦ*. H. 2. *μουσίσσου*.

D. 8. [797, 6.] *Ῥωδοπόλεως*. H. 2. et Taur. *ῥοδουπόλεως*.

Ibid. [797, 6.] *Σαησινῶν*. Taur. *Σαισσίνων*, *Saïssinorum*, Holst. 2. *Σαϊαήνων* et in margine notatur: „*In altera notitia Ἀβισανῶν*." Goar. *Ἀβισηνῶν*.

D. 9. [797, 7.] *Ζηγανέων*. Taur. *Ζιγανέως*, *Ziganis*, H. 2. *Ζιγανέων*, H. 3. *Τζυγανέων*, Goar. *Τζιγγανέων*.

461. A. 1. [797, 10.] *Εὐρώπης*. Holst. 2. *ῥοδόπης*.

A. 3. [797, 11.] *Πήρου*. Freh. et Leich. *πόρων*.

A. 6. [797, 14.] *Κώων*. Goar. *Κώου*, Leich. *τῆς Κῶ*.

A. 7. [797, 15.] *Λεροῦ*. Ita quoque H. 2., sed adscribitur in margine *λέθρου*, et hoc habet H. 3.; Leich. *λέγου*, Freh. *λέρνης*.

A. 8. [797, 15.] *Τίνου*. H. 3. *τήνου* et *πισύνης*. Hoc quoque habet H. 2. et praeterea quoque *μήλου* in margine ex correctione. Nam in textu est *μήλιτος*. Leich. *ὁ τήνου. ὁ λέγου. ὁ μήλου. ὁ πισσύης*.

A. 9. [797, 16.] *Ἐμημουπόλεως*. Leich. *εἰρηνουπόλεως*. Nam Graeci etiamsi a desinentibus in η primae declinationis, tamen in compositis ου efferunt, ut supra habebamus *Βηρινούπολις*, quod est non a *Verino*, sed a *Verina*. Ita hic *Irenupolis* ab Irene imperatrice. Est eadem, quae alias *Berrhoea* Emathiae aut Thraciae, ut Haemimontis, ut recentioribus appellatur; vid. Cl. Wesseling. ad Hierocl. Synecdem. p. 635. Hinc est

Digitized by Google

quod pro hac voce in notitia Taurin. *Αἰμίμοντος*, in utraque Holst. *Αἰμιμόντου* habeamus, quod non aegre feram si quis praeferat.

A. ult. [797, 19.] *Τζωϊδῶν*. H. 2. *τρωϊδῶν*, et in margine: „*Alibi τζωϊδῶν*."

B. 1. [797, 19.] *νήσων κυκλάδων*. H. 3. recte hic habet *ἐπαρχία τῆς αὐτῆς*, nempe *Thraciae* vel *Haemimontis*.

B. 3. [797, 21.] *Τραμαρίσκων*. H. 3. *τραμαρίσκου*. Pro *νόβων* Taur. *νόμων* male. Pro *Ζεκεδέσπων* omnes tres *Ζεκεδέπων*.

B. 4. [797, 22.] *Σκαρίας*. Holst. 3. *σαρκάρης*. Utrumque corruptum ait Fabricius Bibl. Gr. T. XII. p. 118. pro *Apiaria*.

B. 5. [797, 22.] *Καππαδοκίας*. Holst. utraque *Καπατιανῆς*, Freh. *Καππατιανῆς*, Leich. *καὶ ὁ πατυάνης*.

B. 7. [798, 1.] *Μελουπόλης*. Omnes tres *Μετελλουπόλεως*, Leich. *Μεταλλουπόλεως*.

B. 8. [798, 2.] *Ἀττούδων*. Ita Leich. et Goar., sed in marg. *Ἀττοΐδων*. Freh. *Αὐτούδων*.

462. B. 4. [799, 13.] *διασημειωταὶ*. Videntur esse *resignatores* urnarum Circensium, qui bullas impressas recognoscebant et resignabant seu avellebant. Ita *διασκευάζειν librum* dicitur pro *refingere*, *reformare*, *retractare*, v. Wesseling. ad Diodor. Sicul. p. 9., pro *ἀνασκευάζειν*. Ita quoque *διασημαιοῦν* pro *ἀνασημαιοῦν*. Aut etiam *διὰ* in hac compositione notat idem, quod *ἀπὸ*; *ἀποσημειοῦν*, *revellere*, *auferre signum*. Ita *διανηστίζεσθαι* et *ἀπονηστίζεσθαι* est *deieiunare*, *ientare*. Potest tamen *διὰ* in hac compositione idem, quod Latinum *ob* significare, *obsignator*, ut *διασημαίνεσθαι* habet Nicetas p. 109. C. 9. ed. Venet. pro obsignare: *διασημαίνεσθαι σφραγῖδι βασιλικῇ τὰ φασκώλια*.

B. antepen. [799, 18.] *βεστίον*. Latini quoque sequiores *vestium*, *vestii* et *vesti* pro *vestiario* dicebant. Lupus Protospatha ad ann. 1051. nominat *Argyrum magistrum vesti*. Quid si hic loci Argyrus non nomen proprium, sed dignitatis adeoque legendum sit *Argyrum seu magistrum vesti?* Sane videtur id locus noster suadere. Erat autem eius officium vasa omnia aurea, argentea, gemmata, pretiosa quaeque ad vestiarium, id est thesaurum imperialem, pertinentia comparare, mundare, in bono statu conservare.

C. 5. [800, 3.] *ἀβηκτάριοι*. Infra p. 465. A. 8. est *ἀβητάριοι*. Utra scriptio sit rectior, et quinam hi sint *ἀβηκτάριοι* aut *ἀβητάριοι* et *ἀπαλάριοι*, non novi, neque, num illud *α* sit radicale, an privativum, an denique idem valeat atque in *ἀσπαθάριος*, nempe *πρῶτος*; *πρωτοβηκτάριοι*, *primi vectores*; *πρωτοπαλάριοι primipalarii*. Sed quinam sunt illi

palarii? Etiamsi velis de *primipalariis* cogitare, locum illi in Circo non habent. Suntne iidem atque πρωτοβαλάριοι, *praesultores*? Sane *ballare*, βάλλειν (scil. τὰς χεῖρας), βαλλίζειν est *saltare*, unde *un bal* est, *saltatio*; vid. Salmas. ad Scr. Hist. Aug. T. II. p. 427. 428. et Du Cange Gloss. utroque. Est a βάλλειν (scil. τὸ σῶμα) quoque Francicum *balancer*. Neque insolens est π et β permutare. *Maxillarios* iam alibi dixi mihi videri eos esse, qui pulvinaria sedentibus in Circo, sive gratis, sive mercede, substernunt. *Manganarii* mihi videntur esse qui τὰ μάγγανα, hoc est non *machinas*, sed *carceres*, τὴν ὕσπληγγα, τὴν βαλβίδα, unde equi in cursum dimittebantur, observabant et claudebant, aut dimittebant. Nam μάγγανον est *sera*, *obex*, *pessulus*. [Οἱ ἀπαλάριοι f. sunt primi saltatores a πρώτως πάλλειν, *primum balare*, unde nostrum *wallen*. *Palare* ovium est σκιρτᾶν; v. Du Cange v. *Orciscopalarii*, qui in orchestra palant, hoc est saltant. *Ex Addend.*]

D. 8. [800, 13.] οἱ στένοντες. Conf. Du Cange v. Στένειν. Recurrunt hi deinceps bis. Erant, ut mihi quidem videntur, illi, qui ἔστενον, in ordinem collocabant, scamna. Nam novi Graeci στένειν pro στῆσαι vel ἱστάνειν dicunt. Ordo CPtanae ecclesiae (apud Du Cange v. εὐτακτεῖν): ὁ τῆς εὐταξίας ἵσταται καὶ δέχεται τοὺς ἄρχοντας καὶ στένει αὐτοὺς κατὰ τὴν τάξιν. Ergo poterant scamna Circi tolli et reponi. Theophanes An. 17. Heraclii: τοὺς ἐμβόλους, οὓς ἔστενεν ὅτε ἐν κάμπῳ ἠπλήκευσεν. Anonymus de templo S. Sophiae p. 258.: ὁ σταυρὸς τοῦ ἄμβωνος ἔστενε χρυσίου λίτρας ρ́, id est ἔστησε, *pendebat*. Ita quoque καταστένειν pro καθιστάνειν, *praeparare*, *recte disponere*, *aptare*. Euchologium Goari p. 428.: γεμίζεται ἔλαιον κάνδηλα μεγάλη χωροῦσα λίτρας ἑπτὰ καὶ ἕκαστος καταστένει [id est καθιστᾷ, καθιστάνει, εὐτρεπίζει] τὸ ἴδιον μολίβδιν μετὰ ἀπτρίου, *et unusquisque praeparat suum ellychnii alveolum ipsumque ellychnium*. Scilicet veteres ut ἱστάνειν dicebant, sic quoque dicebant ἱσταίνειν. Hoc efferebant ut ἱστένειν. Ex eo novi fecerunt στένειν, ut μέρα pro ἡμέρα, λιτρόβουλος pro ἀλιτρόβουλος; μάτιν pro ἱμάτιον etc.; διαβένειν pro διαβαίνειν.

D. 9. [800, 14.] ἀκεντάριοι. Sintne a *centonibus*, et ἀσελάριοι, *a sellis*, aut *protocentarii* atque *protosellii*, non dicam. Unum aeque atque alterum intelligo. Suntne forte *acentarii* qui centones faciunt et vendunt, quibus scamna Circensia induebantur, et *aselarii* qui sellas equinas pro equis Circensibus faciebant?

P. 463. A. penult. [801, 6.] φωταψιῶν. Quia maxima paene impensa ecclesiarum apud Graecos et Latinos fit in cereos et lampades, ideo quae ecclesiae donantur, *ad luminariam* di-

Digitized by Google

cuntur dari. Et inde quoque est, quod ecclesiasticorum collegium *Luminaria* dictum fuerit medio aevo. Tabularium vetus apud Du Cangium Gloss. Lat. h. v.: *dant in quolibet anno* 60. *solidos Ruthenenses, de quibus habeat Abbas* 20. *solidos, et ad luminariam sint alii* 20.; id est *ταῖς φωταψίαις*, fisco ecclesiae et fisci curatoribus cedat. Idem v. *Aestiva* locum hunc citat e tabulario S. Sabini Levitanensis: *ad luminaria S. Sabini butirum, quod per totas illas aestivas censualiter accipiebamus, monasterio concedendo remittimus.* Conf. idem ad P. Silent. p. 559. Hinc *φωταψία* in genere est omne congiarium, *φιλοτιμία* nostro codici, *solenne* Latinis dictum. Novella Basilii Porphyrogenn. de praescript. XL. annorum: *εἰ δὲ εἴς τινα τῶν αὐτῶν εὐκτηρίων παρὰ βασιλέως σωλέμνια ἢ φωταψίαι γίγνονται.*

B. 6. [801, 12.] *βαλαντάδες.* Quinam hi sint, saccigeruline, balantigeruli (sacellarii, collectores redituum), an balneatores (cf. Salmas. ad T. II. Scr. H. A. p. 865.), non dixerim. Neutrum placet; neque succurrit rectius. Neque iuvat quidquam *βελανάδες*, quod in synodo VII. act. 9. habetur: *βελανάδες, σταυβλισιανοὶ, ἱππίατροι*, quod Anastasius vertit *acuarii, stabularii, veterinarii.* Locum citat Cange in Gl. L. v. *Acuarii.* Certius quid de hoc loco definire possem, si concilium ipsum coram manibus haberem. Sane non *βελανάδες*, sed *βελονάδες* legit Anastasius. Suntne forte *Riemer, lororum sutores*, aut *βαλαντάδες* pro *βαλαντιάδες*, *balantiorum sutores.* Sed quid hi ad patriarcham?

B. 9. [801, 14.] *ἀκυμίτων.* Adscripserat hic apographi margini cl. Leich. *γρ. ἀκοιμήτων.* Solebant nempe librarii Graeci medii aevi *υ* et *οι* permutare. In saxis, ut apud cl. Corsinium Append. ad Not. Graec. p. 30., legitur *ἐκυμίθη* pro *ἐκοιμήθη*, *obdormivit.* Lapis ille sic legendus et scribendus est more nostro: *ἐνθάδε κεῖται Κωνσταντ.* (id est Constantius aut Constantinus) *Ἀγανίππου. ἐν εἰρήνῃ ἡ κοίμησις αὐτοῦ.* Caeterum *ἀκοίμητοι* erant monachi, qui absque intermissione diu noctuque sacra celebrabant in suis monasteriis aut ecclesiis, de quibus abunde egit Du Cange in utroque Glossario.

B. penult. [801, 16.] *σπουδῆς.* De hoc monasterio habet Du Cange CPli Chr. IV. p. 161. Verum de monasterio *παρασπουδῆς*, quod interpretor *vicino* aut *secundario monasterio Spudes*, nihil habet.

466. A. 3. [806, 8.] *ἐπισκοπιανοί.* Sunt ministri chartophylacis, ideo quod chartophylax patriarchae, quatenus episcopi, vices gerit et eius episcopalia iura omnia exercet. Haec sententia est Goari ad Codin. p. 11.; vid. Du Cange Gloss. Gr. h. v.

Digitized by Google

B. 8. [806, 21.] πατρικίου θ. Id est οὕτως. In his desinebat pagina. Palam est, secuta olim fuisse quaedam, quae aut nunquam a librario exarata fuerunt, aut malo casu ablata sunt, aut nunquam illigata huic codici. Ego sane dum desiderio plurium tento ultimam membranam, cuius antica pars munda erat, invenio in postica, ligneo involucro agglutinata, fragmentum hoc, initium elegantis opusculi et magni faciendi, si totum exstaret; quod, ne quid huius operis per me periret, quale inveni, subiiciendum curavi.

D. 1. [807, 13.] Ἰωσήφ ὁ πραιπόσ. Quisnam sit ille Ioseph praepositus, qui hic commemoratur, quis est qui dixerit? Forte est *Ioseph Bringas*, de quo vid. L. I. cap. 96. Sed debent eodem tempore duo eunuchi Iosephi nomine in aula Byzantina fuisse, de quo videndum. Si vera est coniectura mea, debet codex hic ceremonialis multum aetate Constantini Porphyrogenneti senioris et Nicephori Phocae posterior esse. Nam reprehendit mollitiem et segnitiem *τῶν μετὰ ταῦτα πραιποσίτων*, *praepositorum illo Iosepho posteriorum.*

TYPIS C. F. THORMANNI.

Digitized by Google

I. I. REISKII

INDEX

RERUM ET VERBORUM,

QUAE IN NOTIS AD CONSTATINI PORPHYROGENNETI DUO LIBROS DE CERIMONIIS AULAE BYZANTINAE EXPONUNTUR.

A in compositione unitatem notat 177, 27. 203, 23. 805, 27.

ᾱ pro πρῶτος 129, 3 sqq.

ἀββάδες i. e. patres pro praefectis 611, 9.

ἀββάκια latae tabulae 768 pen.

ἄβλετος equus intutus 333, 30.

ἀβδία vestes 553, 15.

ἀγάπη i. q. ἀσπασμός 113, 38. cfr. 633, 34.

ἄγαρος mulio, baiulus 458, 14.

ὁ τῶν ἀγελῶν λογοθέτης rationalis saltuarius 494, 15.

εἰς τὰ ἅγια processus 245, 18.

αἱ ἅγιαι πύλαι vid. πύλαι.

ἁγιασμός aquae benedictio 227, 21.

οἱ ἅγιοι μ' vid. μ'.

ἅγιος acclamatio ad Imper. 247, 32.

ἅγιος ter positum initium hymni Trinitatis 247, 21.

ἅγιος βασιλεύς 248, 5.

ἁγίων πάντων festum 246, 6. 617, 41.

ἁγιοσοφῖται cantatores ex aede S. Sophiae 869 ult.

ἁγνος castus 437 antep.

ἀγορά pro ἀγόρασις 562, 26.

ἄγουρος iuvenis robustus 558, 8.

Agraffe unde 791, 32.

ἀγραρίαι lenunculorum genus 708, 6.

ἄγριφος corvus 791, 31.

ἀδελφός compellatio regum inter se 404, 14. 814, 27.

ἀδήμιον *rother Saffian* 517, 32.

ἀδιάδοχος σειρά *unvollständiger Stammbaum* 145, 28.

adiectivum cum passiva terminatione significatione tamen activa 482, 5.

admissionalis, qui admittendos ad Imp. intromittit 127, 27.

adorator non significat: adoratus 377 pen.

ἀδορεύεσθαι militiae immunis declarari 820, 30.

ἄετος vestis intextis aquilarum figuris 545, 34. cfr. 680, 11 et 20.

ἄζωνος χιτών habitus accumbentis tricliniarii 871 pen.

ἀήρ albus byssus contegendo Sanctissimo 108, 15.

ἄθυρον 177, 10. ubi de diaetis palatii, quibus locorum et regionum nomina imposita erant.

αι pro ε 360, 34. — Terminatio in αι pro ες (ut μυριάδαι pro μυριάδες) 217, 3 sqq.

Aegyptiaci panni 563, 24.

αἶνος, αἴνεσις hymni 882, 42.

αἴσιαι ἡμέραι dies solemnes 161, 12.

Digitized by Google

τὸ αἴσιον ποιεῖν dicere αἴσιος καὶ τὰ λοιπά 322, 41.
αἰτήσεις τοῦ δήμου rogationes 294, 16. 593, 30.
ἀκακία vid. ἀνεξικακία.
ἀκάραβοι praefecti navium 789, 23.
ἀκεντάριοι quae dignitas 901, 38.
acclamationes multifariae 87, 1.
ἀκκούβιτα triclinia 124, 6. quomodo instructa fuerint 229, 10. tribunalia, in quibus mensae stabant 127, 6. solummodo in festis accumbebant convivae, alias sedebant 868, 22.
οἱ ιθ' ἀκκουβίτοι 710, 19 sqq.
accusativi nudi, quando subintelligitur flagitamus 433 pen.
ἀκολουθία sequentia, ordo 616, 32.
ἀκόλουθος Barangorum magister 474, 11. 846, 11.
ἀκουμβίζειν Impp. non assidebant mensis, sed accumbebant 147, 11.
ἀκρῖται prodromi exercitus 572, 20.
ἄκτα i. q. εὐφημίαι 16, 40. 86, 10. malo etiam sensu.
activum pro passivo apud novos Graecos vid. passivum cfr. 1, 30.
ἀκτολογεῖν 86, 7. i. q. εὐφημεῖν.
Aquitanum marmor 759, 32.
ἀκυμῖτοι monachi 901, 27.
Ἀλανία terra 809 antepen.
ἀλειπτά nunquam significant Räucherwerk 528 ult. ea accipiebat Imp. a Patriarcha 121, 35. et dono mittebantur exteris regibus 785, 1.
ἀληθινάτερα vestes 753, 29.
ἀληθινός purpureus 188, 24. quando purpuram et quare gestaverint clerici vid. Ducang.
ἀλλάγιον quid sit 645, 38.
ἄλλακτα vid. Maclavium. deriv. a germ. Latte 54, 30.
ἀλλαξήματα Senatores quibus licet mutatoria gerere 884, 21.
οἱ ἐπὶ τῶν ἀλλαξίμων vestitores 42, 2. 43, 6.
ἀλλάσσειν τινά novis vestibus induere 43, 16. mos vestes saepius mutandi 126, 26.
vestes ἀλλάσσουσαι cf. DC. v. discolorare.
ἀλοιφή quo modo differat ab emplastro 526, 3.
ἀλουργής omne quod aut purpura tinctum aut lana marina paratum est 466, 27.
ἀλύταρχαι i. q. δήμαρχοι 35, 33.
alchymia unde dicatur vid. chymia.
Herzöge von Amalfi 818, 12.
ἅμαλλος s. ἄμαλος quid sit 503, 19.
ἀμάντωρ titulus 799 pen.
ὁ s. τὰ Ἀμαστριανοῦ coenobium ab Amastriano structum 150, 3.
ἀμβών suggestus in ecclesia 112, 3. de eius situ 161, 44.
ἀμηρᾶς admiralis titulus 804, 1.
amictus cf. Ducang. Gl. L. v. Amictus et Anaboladium.
ἀμφίβαλος et ὠμοφόριον idem 181, 31.
ἀμφότεροι omnes 274, 17. 318, 35. 500, 43.
terminatio accusativi in αν pro α, ut θῆραν pro θῆρα vid. terminatio.
ἀναβιβασμός promotio 832, 36.
ἀναγκαῖος pretiosus 693, 3.
ἀνάγλυφα opera levata 691, 21.
ἀνάγνωσμα S. librorum particula 227, 40.
ἀναγόρευσις Imperatorum renunciatio 408 pen.
ἀναδενδράδιον Allee 256, 44.
ἀναδοχή Gevatterstehen 730, 15. 802, 10. ἀνάδοχος Pathe 730, 15.
ἀναθέματι καθυποβάλλειν 455, 40.
ἀνακιῤῥίζειν resarcire 453, 38.
ἀνάλεκτα sudaria 539, 38.
ἀναλόγιον pulpitum lectionale 8[illegible], 18.
ἀνάξιος homo vilis 569, 39.
οἱ ἀνάργυροι Sancti 628, 25.
ἀνάῤῥησις vid. ἀναγόρευσις.
ἀναστάσιμα s. ἀναστάσεως officia quavis dominica fiebant 457, 20.
ἀνάτειλον formula acclamandi 266, 5.
ἀνατολή processus equitum in arenam 310, 29. τὰ τῆς Ἀνατολῆς Oriens 480, 14.

Digitized by Google

ἀναφέρειν referre sententiamque rogare 61, 10.
ἀναφορά relatio 61, 15.
ἀνάφορον vectis ad portandum 54, 23.
ἀνδρειώτατοι στρατιῶται 414, 9 sqq.
εἰς ἀνέγερσιν τῶν ῥωμαίων 146, 29.
ἀνελθεῖν in Circum venire 302, 8. — *ἀνέρχεσθαι* notetne in partem borealem urbis regiae ire ibid.
ἀνεξικακία clementia 662, 39.
ἄνθρωπος famulus, familiaris 288, 21.
ἀνθύπατοι proconsules s. Illustres 68, 5. feminae 166, 34.
ἀνθ' ὧν propterea quod 239, 38.
ἄνοιξις vel *ἀνοίξια* dedicatio ecclesiae 616, 43. *ἀνοίγει τὸ παλάτιον* pro *ἀνοίγεται* 173, 30.
ἀνταίρειν rebellare 453, 22.
ἀντὶ in compsitione prae 164, 40.
ἀντιβάλλειν τὰ κάγκελλα carceres comparandi mos 319, 32.
ἀντιγραφεῖς incertum qua dignitate fuerint 287, 16.
ἀντίδωρον vid. *εὐλογίαι*.
ἀντικωνσιστόριον atrium consistorii 164, 32.
ἀντιλαμβάνειν 145, 42.
ἀντίληψις auxilium 145, 40.
ἀντιμίσιον arula portatilis 164, 13.
ἀντιπάνιον ib. 39.
ἀντίπασχα 149, 7.
ἀντίπεπτοι valvae 282, 7.
ἀντισηκοῦν idem facere 859, 34.
ἐξ ἀντιστρόφου perverse 361, 38.
ἀντίφορον locus ante forum 235, 12.
τὰ ἄνω μέρη terrae boreales 379, 35.
ἀνωφιλλικήσιμε vivat imperator felicissimus! 126, 1.
ἀξία pro *ἀξίωσις* munus 861, 3.
ἀξινορύγιον pastinum 507, 8.
ἄξιος spectabilis 569, 39.
ἀξιώματα dignitates munere liberae 234, 3. sportulae 859 ult.
ἀξιωματικοὶ 233 ult. 839, 26.
aoristus primus novis Graecis a secundo fit 752, 1.
Apambarum familia 456, 34.
ἀπαρτίζειν τῷ νεύματι nutu dependere 443, 16. ubi etiam de usu latinae linguae apud Graecos.
ἀπελάται abigei milites 820, 37.
ἀπελατικὸν carmen 350 ult.
ἀπέλιξ quid 477 ult.
ἀπευχαριστεῖν varia significatione 59, 26.
ἀπευχαριστεῖν et *εὐχαριστεῖν* gratulari 727 pen. — *ἀπευχαριστεῖν* gratias agere Imperatori pro novo collega dato debebat Senatus 472 ult. — Deo gratias agebant recens promoti in ecclesia 473, 5.
ἄπληκτον pro applicitum i. e. statio, mansio 480, 9.
ἁπλοῦν χλανίδα tunicam in sinum componere 307, 21.
ἀπὸ cum accusativo 231, 4.
ἀπὸ in compositis notat idem quod *αὖ* rursus 126, 36. 601, 17.
ἀπὸ singulari modo dictum 20, 44. pro *μετά* 50, 37.
ἀπὸ στόματος δέχεσθαι vide sub *στόμα*.
ἀπὸ ὑπάτων exconsul, proconsul 431 pen.
ἀποβάλλειν faire une descente 482, 31.
ἀποδέχεσθαι licentiari pro *διαδέχεσθαι* 288, 30.
ἀποδιαλύσιμα praeparatoria ad cursum publicum 310, 19.
ἀποδιδόναι λιτὴν processionem in ecclesiam deducere 224, 41.
ἀπόθετον horreum 504 antepen.
ἀποκόμβιον sacculus cui argentum insutum est 122, 1. 487, 24. pertinebat ad ritus coronationis 150 ult.
ἀποκοπτὸν convivium sequestratum 304, 4. *ἀπόκοπτος* est separatus s. divisus 613, 5. *ἀποκοπτή* separata Imp. mensa 168, 35. 613, 5. quae tribus gradibus altior erat, quam ceterae 870, 35. et circularis 871, 18.
ἀποκῇ compendium quid 846, 28.
ἀπόκρισις significatio, mandatum 223, 17. 259, 5.
ἀποκρισιάριοι 259, 7.
ἀπόλυσις sacri officii finis 212, 39.

Digitized by Google

et ἀπολύσιμον canticum, quod tum canitur 890, 19.
ἀπομένειν domi manere 430, 1.
ἀπομματοῦν aboculare 460, 28.
ἀπομύρισμα liquor e reliquiis Sanctorum exstillans 629, 4.
ἀποσκέπαστος capite nudato 112,1.
ἀποσκέπτεσθαι pro ἀποσκήπτεσθαι inniti 751, 20.
ἀποστέφεσθαι in ingressu ecclesiae caput nudare 93, 33. 735, 40.
ἀποστολῖται cantores aedis SS. Apostolorum 677, 14. de qua vid. 755, 27.
SS. Apostolos referebant proceres, et Imperator Christum 747, 38. de imitatione Apostolorum 869, 7.
ὁ ἀπόστολος lectionarium epistolicum 192, 12.
ἀποσυνοψίζεσθαι non barbarum 601, 17.
ἄπρακτοι pronunciatum ἄπραττοι 272, 3 sqq.
Arabica vocabula in lingua Graeca 553, 27 sqq.
ἀραία area 263, 44.
ἀράφια vestes sine sutura 530 ult.
ἀργὸν χάλκωμα metallum non factum 794, 31.
αἱ ἀργυραῖ πύλαι vid. πύλαι.
ἀργυροπράται argenti mercatores 90, 42. 116, 19.
ὁ ἄργυρος 116, 1.
ἀριθμός cohors, manipulus 35, 46.
ἀριστᾷν solebant recens creati magistratus amicis convivium dare 274, 21.
οἱ ἀριστεροί in Circo 321, 14.
ἀριστητήριον pransorium 612, 35.
arcarius 856, 24. (ubi simul etymologia vocis ἀρχεῖον.)
ἅρμα idem quod armatorium, locus in Circo 49, 23. 331, 14.
ἅρμα copula 336, 10.
ἅρματα arma aut tela 47, 30.
ἁρματούριον armatorium factionum 321, 17.
ἁρμελαύσια vestis brevis 341, 1. sine manicis 792, 27.
Armeni Graecis valde exosi erant 570, 16.
ἁρμενόπουλα vela minora 794, 25.
ἀρτικλῖναι panistructores, apellati a triclinio 824, 16.
arulae graece ἀρούχλαι 397, 25.
ἄρχοντες et συγκλητικοὶ quo differant 433, 33.
ἀρχοντίσσαι principissae 700, 32.
ἀρχοντογεννήματα magnatum filii 616, 16.
ἄρχων titulus principis Bulgarorum 802 pen. 818, 16.
ἀσεκρέτης 622, 30.
ἀσήμιον omne argentum 508, 32.
ἀσκέπαστον ἱπποδρόμιον circus apricus 593, 15.
ἀσκεπεῖς quinam in aula agerent vid. DC. h. v.
ἀσκόδαβλον utrium genus 522, 35.
ἀσκοπύθνη quid sit 350, 27.
ἀσολδία unius solidi bulla 805, 27.
ἀσπαθάριοι i. q. πρωτοσπαθάριοι 203, 12.
ἀσπασμός crucem osculandi mos 80, 25. gratulatio procerum 245, 14. populi 448, 10.
ἀσπρόχαλκος orichalcinus 526, 11.
ἀστραγαλωτή vestis 620, 14.
ἀσυμφανῶς pro ἀσυνόπτως 394, 30.
ἀσύμφθαστος non conveniens 482, 5.
ἀσφάλεια cautio 745, 6.
ἀσφαλίζειν claudere, ut lat. firmare 136, 33.
ἀτέγια tentoria 794, 35.
ἀτραβατικά vestes vulgo in luctu adhibitae 244, 4.
ἀτρικλίνης panistructor 824, 16.
atum pro icum, ut Sendatum pro Sendicum 530, 1.
au pro a, camelaucium pro camelacium vid. καμελαύκιον.
augmentum omissum 332, 1. 750, 36.
de Augustae aula et rebus 373, 13 sqq. 376, 11.
de epulis Augustarum cfr. 861, 7
Augusta raro faciem dabat nudam 729, 21. 861, 20.
Augustatica 415, 1.
αὐγουστεὺς s. Αὐγουστεὼν palatium Augustae 59, 30.
αὐθέντεια potestas ex arbitrio agendi 438, 3.
αὐριγάριν vid. δημόσια.

Digitized by Google

Αὔσωνες pro Latinis et Graecis 711, 15.
αὐτοκρατορία natalis Imperii 295, 19. diversus a *στεψίμῳ* 743, 16.
Automaten iam in aula Bagdadica 642, 21.
αὐτοπρόσωπα *Visire* 790, 20.
ὁ αὐτὸς pro *οὗτος* 39, 19.
Africa urbs aut regio 788, 12.
ἄψις locus, in quo stabat episcopus 172, 45. cfr. 885, 8.
Ἀχιλλεὺς thermae 143, 40.
β ut latinum f pronunciabatur 228, 26. 231, 10.
β et *ε* permutata 456, 34.
baccalaureus unde dicatur 847 antep.
βαΐα palmae, deinde omne munusculum 238, 31. propria significatione 312, 8.
Βαΐνη Eudociae cognomen 763, 22. distributio palmarum inter proceres ab Imperatore facta 238, 31.
βαλαντάδες incerto sensu 902, 15.
βάλλειν induere 52, 30. 600, 9 *βάλλειν μετάνοιαν* induere poenitentiam 52, 35. 600, 9.
balneum Turcicum vid. sub *Τουρκικόν*. balnea a statuis ibi positis appellata 143 penult. balnea privata 400, 35.
βαλσαμίζειν τὸν σταυρὸν καὶ τὰ εἴδωλα solebant Graeci 618, 24.
βαλτίδιον baltheus, qui differt a zona 830, 29.
βαμβακερά 564, 29.
βάνδον signum militare 61, 45.
βανιάριν i. q. balnearium 231, 6.
βαπτισμός quando fuerit 729, 41. post baptismum filii Augustus missilia spargebat 731, 9.
βάραγγοι milites 474, 11.
βάρβαροι omnes non Graeco ore loquentes 395, 1.
ὁ *βάρβαρος* praefectus Hetaeriae? 860, 14.
vasallus unde dicatur 57, 13.
ἡ ἔνθεος βασιλεία vid. *ἔνθεος*.
ἡ βασιλεία μου maiestas nostra 611, 33.
τὸ βασίλειον pro *ἡ βασιλεία* 260, 38. 414, 29.
βασιλεοπάτωρ i. q. patricius 69, 15. 833, 17.
βασιλεῖς Augustus cum Augusta 861, 7.
βασιλεύς solius Imp. titulus 811, 39. postea principis Bulgarorum 818, 16. 819. 15. etiam reges dicti Latinis Imperatores 5, 13.
Basilii effigies in ea, quam exstruxerat, ecclesia 215, 41.
de Basiliis quaestio 764, 31.
βασιλικά vestes in fabricis Imperatoris confectae 548, 32. insignia Imperatorum 442, 22. libri rituales 7, 8.
βασιλίκια carmina in laudem Imper. 677, 19.
βασιλίκιον subint. *λαρνακίδιον* unde nomen acceperit 762, 22.
βασιλικοὶ ἄνθρωποι Caesariani 27, 10. — *πύλαι βασιλικαί* vid. *πύλαι*.
βαστάζειν et *φορεῖν* diversa 208, 34. spathas gestabant, *ἐβάσταζον*, enses *ἐφόρουν* e cingulis, eodem tempore. v. DC. v. Mantum.
βαστακτά vectes 627, 20.
βδέλλια vestes intextis musculis 551, 37.
βεβαιοῦν (*τὴν αὐτοκρατορίαν*) confirmare 384, 8.
βεδούρια vas ad instar utriculi factum 522, 7.
velours unde 713, 15.
beneficiorum laterculus vid. laterculus.
Beneventani principes Imperatoris vasalli erant 782 ant. item Veneti et quam diu 817, 3.
βεργίον virga Scribonis 223, 31.
βέρεδα *Postpferde*, a germanico *Pferd* 395, 11.
βεστήτορες vestitores 41, 39.
βεστιάριον 241, 42.
βεστιομιλιαρήσια vestes et miliaresia 588 ult.
βεστίον pro *βεστιάριον* 900, 32.

βεστιοπράται mercatores vestiarii 90, 41.
βηλάριον κρεμάσαι ad indicandos ludos publicos 313, 20. cfr. 713, 9.
βῆλον triplici significatione 41, 10. β. ταγενάριον velum intextis attagenibus 605, 22. βῆλον συρόμενον velum funeribus motum 127, 33. s. συρτόν 609, 31.
βῆμα Chor 104. 31. plura in una ecclesia 215, 37.
βηματίκια hymni 118, 37.
βημόθυρον vid. τὰ ἅγια θυρία.
βιβλία integra a Graecis legi non solebant 523, 8.
bigarii 318, antep.
Βιθυνόν marmor 763, 16.
βιτ verbum Imp. gratulantium 124, 30.
vivito acclamatum bibenti Imperatori 346, 32.
blatta pro tinctura 91, 1.
Blachernae ecclesia 195, 33. Blachernense balneum 622, 43.
βοηθός adiutor scrinii 384, 35.
Βολιάδες 803, 10.
Boni palatium 614 ult.
βορκάδια stragulae 491, 4.
τοῦ βότου festum, dies voti 246, 32. s. τῶν βοτῶν 327, 15. hoc festo nonnisi πεζοδρομίᾳ certabatur 343, 1. et sarcasmis ibid. lin. 5. cfr. tamen 344, 21. ubi etiam de festi tempore.
βότρυς vestimenti genus 188, 17.
bougre s. poucre unde natum 458, 36.
βουκάλιοι in epulis 869, 38.
βουκελλάριοι milites pistores 411, 20.
βουκόλια bucculae clypei, umbones 794 antepen.
Βουλγάροι vehementer ab Impp. honorati 226, 33. cfr. 866, 17 sqq. semper legatos habebant in aula Cpolitana 889, 19.
βούλεσθαι pro μέλλειν 306, 1.
βουλῆς milites 781, 18.
bulla aurea quid sit 329, 9. bullam auream, vel sacram osculari aut oculis imponere 329, 32.
βουλωταί 843, 13.
burrichi unde 396, 6.
in bursis numerata pecunia 557, 5.
boutin unde veniat 350, 28.
boves vestes 680, 16.
βούτη Butte 350, 22.
βραβεῖον insigne honoris 465, 32. inde ἀξίαι διὰ βραβείων 825, 35.
βρανδέαι pro βρανδαῖαι 530, 43.
brevia indices τῶν κειμηλίων 752, 13.
βροντολόγιον liber superstitiosus 524, 26.
βρουμάλια Augusti et senioris et iunioris Augustaeque diversa 701, 39
βῶτα vid. βότα.
γ pro δ positum 815, 39. pro κ 558, 8. pro φ 592, 11. cfr. 779, 15.
γάλαια res olfactoria 695, 22. ubi etiam de more circumferendi pyxides. item navis genus 776, 28.
γαληνότατος serenissimus 389, 17.
Γαλιλαία nomen hebdomadis paschalis 354, 14.
Galla unde dictum 268, 14. 831, 29.
γανωτός geglättet 521, 42. item stannatus 798, 8. ἡ γανωτὴ πύλη vid. πύλη.
γειτονία 290, 34. unde γειτονιάρχης ibid.
τὸ γενέθλιον simpliter sic dictum est natalis urbis 298, 7.
τὸ γενικὸν et ὁ γενικός Generalis 276, 18.
genitivus τοῦ pro ὥστε ante infinitivum 209, 20. πλοὸς a πλοῦς 210, 4.
ἡ ὑμετέρα γενναιότης 434, 13.
γερακαραία incerto sensu 789, 18.
Germanicia urbs 576, 15.
γεύεσθαι prandere 628, 21.
γήλωνες pro γείτονες 293, 38.
γηροκόμητες falso pro γηροκόμοι 213, 24.
γλωσσοκομεῖον 772, 3.
γνήσιος benevolus 284, 36. unde γνησιοπόθητος ibid. etiam de

fratre a paterna, non tamen materna parte 738, 6.
γνῶσις index, notitia 390, 38.
γονατία ἀκόντια nodosae hastae 794, 38. γονατία Knieriem 795, 22.
Gothicus ludus 355, 11.
γούνη vestis pellicea 361, 20.
γράμματα genus vestitus 536, 9. quid significent γράμματα ΓLHT et aliae figurae non litterae in vestium alis 552, 3 sqq. v. Ciampini T. I. M. V. p. 90. c. XIII. literae graecae et latinae in scribendo commixtae 401, 32. ἐγγεγραμμένος (χάρτης) membrana perscripta 829, 14.
γραμμιστής pictor al fresco et γραμμή talis pictura 696, 9.
γρόντος Faustschlag 447, 9.
γρυπολέοντες imagines gryphorum et leonum permixtae 685, 24.
γυλαριχόν clavus cum foramine 795, 26.
γυμναστική vestis 335, 29.
γυναικίτης pars ecclesiae, quae feminas capit 135, 35.
gynaeconitis in summa parte aedium 214, 2.
δ pro γ 815, 39.
οἱ δ' agitatores 320, 40.
δάκτυλοι annuli ferrei 791 pen. digitis loqui 297, 27.
Dampfbad, antiqua iam inventio, recte ab origine Russisches Bad appellatur 516 antep.
Δάρας celeberrima urbs 394, 5.
dativus notat motum ad locum 193, 40. pro accusativo vid. enallage casuum.
δαυγίτας incerto sensu 691, 4.
δάφνη tribunal, in quo victores laureas accipiebant 49, 36. posteris temporibus aedes Sancti Stephani 50, 21. 32. lauro in festis aedes coronabantur 578, 18.
δεδεμέναις χερσί vid. sub χείρ.
δεικνύειν τὴν ὄψιν Augustae raro solebant 258, 13.
ὁ δεῖνα pro simplici δεῖνα 117, 15.
δεῖπνον dicitur quoque de prandio 887, 33.
δεκάλια telae decem ulnarum 562, 32.
δεκανοί lictores 190, 14.
decuriones silentiariorum 822, 36.
δεκσογράφος pro δεησογράφος 883, 37.
„delatores arce“ acclamatum Imperatori 437, 20.
Δελεμίκιος nomen gentile 698, 41.
δενδρολίβανος rosmarinus 38, 26.
δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ in ecclesiis 102, 13.
δέξιμον ποιεῖν 568, 38.
dextra honoratior 198, 8. 600, 39. 860, 24.
δέσμιοι CPli bene habebantur et in Chalce, Praetorio et Numeris asservabantur 698, 1. 727, 15.
οἱ δεσπόται pro ὁ δεσπότης 52, 9. τοῦ δεσπότου convivium 891, 18.
ὁ δευτερεύων vicarius 856, 37.
ὁ δεύτερος nostrum Vice- vulgo Papiae secundicerius 130, 10.
δήμαρχοι factionum principes nomen imponebant Porphyrogennetis 728, 16. et mutabant vetera Imperatorum aliis magis placentibus ibid.
S. Demetrius magno apud Graeculos honore 216, 33.
δημηγορεῖν et διαλαλεῖν idem 231, 15.
δῆμοι 28, 33. excubiae civicae 29, 32. 35, 19. milites provinciales 30, 3. 31, 33.
δῆμοι gradus circenses 91, 19. 310, 24.
δημοκράτης magister factionis 85, 39.
τὰ δημόσια publicae vestes 332, 33. 339, 40.
δι in adiectivis, quae colorem indicant 466, 3. 534, 12.
διὰ ut ζα pronunciatum. Antholog. p. 170.
διὰ τριῶν, διὰ ἓξ sc. ἵσταται τράπεζα 710, 19.
διὰ pro de et pro 494, 31.
διὰ in compositis (διάχρυσος etc.) colorem notantibus 203, 31. cfr. etiam δι.

διαδέχεσθαι successionem accipere 288, 30.
διάδημα falso dictum pro stemmate 46, 23.
διαιτάριοι diaetarii 43, 42.
διακαινήσιμον s. διακινήσιμον die Osterwoche 146, 34. festum die quinto diacinesimi 727, 39.
διάκονες pro διάκονοι 217, 3. — num Imperatores pro diaconis considerati 623, 26. cfr. 736, 8.
Διακονικὸν vid. μητατώριον.
διακοπταί vestes striatae 687 ant.
διαλαλία 623, 26. cfr. 736, 8. oratio Imperatoris 231, 15. διαλαλεῖν orare 386, 3.
διανίστασθαι aggredi 599, 20.
vestes diapistin 425, 39.
διαρπάζειν τὰ ἐγχείρια populo concessum erat 733, 3.
διασημειωταί resignatores 900, 20.
διασφαγή fossa in Circo 322, 20.
διασώζειν comitari 393, 29.
διατάκτωρ Chalifah 807, 38.
διατρέχων 292, 3.
διάφορα vestes versicolores 446, 30.
διβέρσιον diversium quid fuerit 325, 32.
διβητήσιον curta vestis 244, 26. 424, 28.
διβλάττιος bis purpura tinctus 516, 9.
διδασκαλεῖον pars ecclesiae 220, 16.
διδασκαλικοί magistriani 391, 7.
διδεῖν pro διδόναι 121, 32. 367, 26.
δίζεσθαι verbum poeticum 395, 34.
Δίππιον locus haud procul Circo 337, 10.
δικίτρινα citrei coloris 534, 12.
δίκτυα cortes retibus clausae 509, pen.
διvίσια vestes Aegyptiacae 700, 5.
διοικητής procurator 845, 25.
διπλοῦς vicarius 775, 12.
diptycha principum magnopere ornatae erant 829, 39. differebant a χάρτης ibid. lin. 17. et 827, 31.
διρόδινα coloris coccinei fere 466, 3.
δίσκοι lances, quibus imponebatur panis benedictus 162, 35.
διστράλια secures 175, 24. latine dextralia, de quorum forma 229, 33.
δισύπατοι σπαθάριοι συγκλητικοί quale hominum genus sit 158, 10.
δίσχιστα vestes bis scissae 540, 4.
δοκιμάζειν attentare, audere 568, 12.
δοκιμῖνον marmor vid. marmor.
Dolche (sive quod vulgo dicunt, *Spiesse*) cur argentum significent 509, 20.
Domestici praefecti maiores 27, 35. 82, 31. 154, 29. legati inprimis 836, 42.
δόρκα 682, 5.
δουκινιάτορες ducenarii sive ducenorum militum duces 846, 14.
δουμνικάλιον (dominicalium?) 224, 16.
δοχή, δέχεσθαι praestolatio 14, 37. 30, 22. admissio ad Imp. 83, 37.
δρακονάριοι signiferi 81, 33.
τὰ δρομικὰ 148, 31.
δρομικῶς de hymnis dactylicis 150, 10.
δρόμος unde Logotheta dromi, quod vid.
δρουγγάριος i. q. χιλίαρχος 76, 1.
dulcium 170, 5. 865, 8.
δυνάμεις ut latinum virtus pro exercitibus 415, 19.
δύστηνος sceleratus, impurus 768, 32. 770, 11.
δωδεκαήμερον duodecim ante Epiphaniam dies 224, 34. 274, 26. 360, 18.
τὰ ἅγια δῶρα panis et vinum benedictum 111, 43.
ἴδια δῶρα legatorum vid. s. ἴδιος. δῶρα nummorum in scyphis dabantur 694, 20. de tempore largitionum 713 pen.
ε et β permutata 456, 34.
ἑβδομάριοι 291, 10.
ἐγγιστάριοι qui cibos per machinas mensae imponebant 171, 23.
ἐγκαίνια dedicatio 614, 27.
ἐγκαινίζειν (τὴν ἀνέγερσιν) initiare, primo aliquid facere 146, 10.

Digitized by Google

ἐγκομβώσασθαι tumere 488, 36.
ἐγκώμια duodecim veteres panegyrici 389, 13.
ἐγχείριον sudarium 586, 28.
ἔδιτον specimen 377, 41.
οἱ ἐθνικοί gentiles 879, 29.
εἰ an εἰς ἅγιος 593, 11.
εἴ τι pro ὅ,τι 179, 34. εἰ μὴ sed 161, 26. saepissime in N. Testam.
εἴδη fruges, species annonariae, ICtorum term. technicus 485, 27.
εἰκὼν Christi in [concha] Chrysotriclini, num Edessena? 51, 39. imagines Deiparae in castris 518, 35.
εἰλακταί pro ἠλακατίαι 793, 35.
εἴλημα scala cochlearis 131, 11.
εἰλητόν corporale 162, 11.
εἶναι pro ἰέναι (quod aliqui male ingerunt) v. Salmas. ad Tertull. p. 214. inde corrigatur Petronius: ad stelas fui.
εἰρηνεύειν pacem facere, placare 457, 31.
Εἰρηνούπολις pro Irenopoli 590, 20.
εἰς omissum 355, 6.
εἶσε πατρίκιος es patricius, pro εἶς 278, 6.
εἰσοδιέξοδος introitus et exitus 102, 39.
εἴσοδος introitus in templum 100, 46.
ἐκ cum accusativo constructum 261, 23. c. dativo ibid.
ἐκ θεοῦ ἄρχων vid. sub θεός.
ἐκβάλλειν veteres amictus mos erat, si patricii ab Imp. novos accipiebant 268, 5.
ἔκδικοι defensores ecclesiae 133, 43.
ἔκθεσις conviviorum magnificus apparatus 159, 10. Zolltarif 494, 21. — Verzeichniss 779, 35.
ecclesia castrensis 417, 3. vulgo capella appellata 518, 35.
ἡ μεγάλη ἐκκλησία S. Sophia vid. sub μέγας.
ecclesiae partes 95, 12 sqq.
αἱ ἔξω ἐκκλησίαι quaenam sint 233, 6.
τῆς νέας μεγάλης ἐκκλησίας festum 245, 42.
ecclesiarum polycandela et alia pretiosa quare profanis usibus inservierint? erant tantum deposita 647, 28.
ἔκπομα poculum Mariae 709, 10.
ἐκσπηλεύειν expilare aut expellere 482, 12.
ἐκτενή s. ἐκτενής 134, 27.
ἐκφώνησις intonatio 131, 24.
ἐλάται seu remiges adhibebantur ad aedificia publica exstruenda 788, 6. erant proprii regii remiges 727, 4.
electrina vasa v. Chilmead. ad Malal. T. II. p. 161.
Helenae arca 757, 13.
Helenopolis ubi de ea scriptum, dicitur 395, 31.
Ἐλευθερίου palatium 857, 11.
ἐλεφαντίνη (πύλη) carcer 239, 27.
ἑλκόμενοι ἵπποι vid. συρόμενοι.
Ἕλλην, Ἑλληνικός gentilis 492, 37.
ellipsis αἰτοῦμεν vel simile vid. accusativus. ellipsis εἰς vel πρός 179, 1. ὁ, ἡ, τὸ 209, 3. ἀπὸ vel μετὰ vel διά 241, 28.
ἔμβολος porticus 130, 37.
ἔμπρακτος qui officio fungitur 272, 3.
ἐμπράκτως cum solenni comitatu 245, 8.
τὰ ἔμπροσθεν Catechumenia 180, 20.
ἐν et σὺν promiscue usitata 825, 23. — ἐν c. genitivo 619, 19.
ἐν ᾧ ubi vel quando 588, 31.
enallage activorum et mediorum 151, 36. activum et passivum vid. passivum. casuum 799, 3. generis masculini cum foeminino 485, 37. 720 ult. singularis et pluralis 616, 12. nominativi pro genitivo consequentiae 621, 25. schema Pindaricum 832, 18.
ἐνδιάθετος insitus, inhaerens 404, 21.
ἐνδυτή tapes altari impositus 108, 1. solebant Impp. quovis ma-

Digitized by Google

gno sabbato endytam mutare 141, 16. 886. 26.
ἡ ἔνθεος βασιλεία a Deo datum regnum 142, 42.
ἐνθρονισμός ritus in dedicandis ecclesiis 617, 6.
ἐνσημαίνεσθαι iuberi 453, 29.
ἔντεινε (καὶ κατευοδοῦ) formula acclamandi 464, 21.
ἐντεύξεις ἱεραί preces 465, 3.
ἕνωσις ἐκκλησίας 245, 6.
ἐξαβούλιν 474, 1.
ἐξάγιον 815, 39.
ἐξάερον atrium 124, 3.
ἐξαίτης pro ἔξοχος insignis 879, 37.
ἐξακάνθηλον corbis 505, 19.
ἐξαρτισταί incerta dignitas 847, 3.
ἔξαρχος vicarius Imperatoris 842, 40.
ἐξέμπλιον in veste 534, 1.
ἐξισωταί diversi ab epoptis et episceptetis 841 pen.
ἐξκούβιτα excubitores palatini 837, 29.
ἐξκουσάτοι immunes 572, 14.
ἐξουσιαστὴς τῶν Μουσουλημιτῶν titulus dynastarum Arabum 815, 26.
ἐξουσιοκράτωρ qui cum maiestate imperat 799, 16. cfr. 809, 36.
αἱ ἔξω vid. ἐκκλησίαι.
ἔξω s. ἐξωτικός qui extra urbem est 803, 14.
ἔξω βάλε c. dativo loci 437, 28.
ἐξωκατάκοιλοι 621, 2.
ἐπαίρειν pro ἀφαιρεῖν 738, 34.
ἐπακουμβίζειν brachiis niti 164, 3.
ἐπαλείφειν hortari 610, 3.
ἐπαναγνωστικόν quod post orationem habitam praelegitur 232, 20.
ἐπαρχίσσαι proconsulum feminae 166, 37.
ἔπαρχος i. q. ἀνθύπατος proconsul 153 ult. provincialis 575, 26.
οἱ ἀπὸ ἐπάρχων expraefecti 158, 39.
ἐπείκτης compulsor debiti argenti 495, 19.
ἐπεύχιον sudarium mundum, super quo oratur 510, 11.
ἐπέχειν et ἐπικρατεῖν notatne praestare, curare, praebere et nutrire? 858, 40.
ἐπί τινος in conspectu alicuius, coram 336. 5. 337, 41.
ἐπιγκέρτης pincerna 172, 1.
ἐπιδένειν pro ἐπιδεῖν allegare 330, 8. solebant diploma in femore portare, qui ab Imp. honorati erant ibid.
ἐπιλωρικόν tunica loricae superinducta 583, 15.
ἐπινίκια spolia 598, 8. 717, 5.
ἐπιρριπτάριον 555, 17.
ἐπισκεπτῆται differunt ab epoptis 840, 4. cfr. 846, 21.
ἐπισκοπιανοί ministri Chartophylacis 902, 41.
ἐπίσκοπος patriarcha Cpolitanus 417, 23.
ἐπιστάτης qui ordinem circensem curat 320, 21. et in castris 567, 39.
ἐπιστήμη modestia 320, 21.
ἐπισφραγίζειν vid. σφραγίζειν.
ἐπιτάφιος (κόσμος) ritus funebris 293, 8.
ἐπιτιθέναι torquem in caput Imp. mos coronationis erat 411, 43.
ἐπιτρέπειν hortari 318, 20.
ἐπιφανέστατος illustrissimus titulus 267, 31.
ἐπονομάζειν 708, 18.
ἐπόπται vid. ἐπισκεπτῆται et 841 pen.
ἐπώμιον φόρτωμα vid. φόρτωμα, ἐπώμιον scapulare 858, 21.
ἐπωμίς elegans eius figura Rhamnus tab. 2.
ἐργοδοσία officinae Imperatoriae 854, 14.
ἐργομούκιος egregie factus 687, 18.
ἐρη estne compendium pro ἑσπέρα 239, 16.
ἔρημος hostilis, barbarus 481, 24.
ἐρυθροδανώμενος rubro colore infectus 828, 12.
ἔρως nomen cubiculi 256, 33.
ἐς, ἐὲς heus 147, 21. nihil significans 256, 22.
ἐσθὴς ἱέρα alba vestis 20, 9. τὰ βασιλικὰ ἐσθήματα insignia Imp. 412, 22. mos vestibus donandi

Digitized by Google

97, 22. 212, 20. 588 pen. 713 pen. ubi de tempore. in signum servitii 744, 23. 818, 11. vestes propriae et ex aula commodatae 657, 32 sqq. liberatae 552, 3 sqq. partitae vel divisae 675 ult. tutulatae, πολύγυροι 680, 20. cum intextis animalium figuris 605, 22. veteres exuere et novas a principe missas induere 818, 11. geminus color in vestibus (ut πρασινορόδινα) fuitne striatus, an ex una dimidia rubeus, ex altero viridis? 675, 31. pannorum pretiosorum fabricae imperiales 550, 38.
οἱ ἑσπέριοι Saraceni 864, 27.
ἑσωφόρια Hemden?
ἑταιρεία custodia e militibus alienigenis 55, 35. numero triplex 56, 10.
ἕ τη pro ἕτερος 753, 12.
εὐαγγέλιον super evangelio iurare mos erat 436, 41. evangelium osculari. Ciampini M. V. T. I. p. 129. stare ad evangelii lectionem nudo capite (v. DC. v. Evangelium) 618, 12. evangelium praeferre inter supplicationum ritus 132, 21. evangelio oblato aliquem excipere 100, 9.
εὐαγγελισμός 137, 10.
εὐαγεῖς οἶκοι monasteria 881, 42.
εὐκτήριον sacellum 42, 31.
εὐλαβέστατος titulus cleri minoris 638, 20.
εὐλογίαι particulae panis benedicti 119, 19. benedictio mensae, quae fiebat a patriarcha 180, 39. benedictio recens honoratorum in ecclesia 268, 37. eunuchi summam potestatem habebant 734 antep.
εὑρίσκεσθαι praesens adesse et simpliciter esse 333, 9. 440 ult. manere 337, 4.
Europa pro Thracia 894, 13.
εὐσέβεια solatium, munus 558, 16.
εὐσεβής imperator 328, 15.
εὐτυχέστατος titulus Caesaris 477, 40.
εὐτύχια vexillarii 81, 1. cfr. etiam πτυχία.
εὐτυχοφόροι item vexillarii 839, 20.
εὐτυχῶς acclamatio 266, 27.
εὐφημεῖν gratulari 82, 41. εὐφημίαι acta 16, 40. hoc faciebat totus exercitus novo Imperatori 413, 31.
εὐχή super recens honoratis 168, 37.
τὸ εὐώνυμον μέρος videtur honoratissimum fuisse 860, 24.
οἱ ἔφηβοι apud Athenienses idem quod δῆμοι 34, 39. ἐφημεῖν pro ἐφφημεῖν i. e. εὐφημεῖν 701, 31.
ἔχειν pro μέλλειν vel θέλειν posse 279, 11.
Ζαράβες aut Ζαράβαι incertum qui fuerint 859, 22.
ζῆλος mera terminatio 535, 23.
Zigeuner unde dicti 365, 2.
Zobelfelle iam antiqui portabant 464, 2.
Zopf unde 592, 19.
ζυγοστάτης etiam in castris erat 499, 10.
ζυγοφλάσκια paria flascorum 509, 25.
ζωγράφοι in funeribus Impp. 438, 6.
ζωνάριον vulgo pretiosum erat 687, 23. 830, 37.
ζῶον mulus 395, 41.
ζωοποιὸς σταυρός falso pro σωοποιός 134, 22. cfr. 570, 3.
ζωστή (ἡ πατρικία) princeps Augustae femina 166, 16, 729, 26.
ζωστίκια σπάθια spathia quae a baltheo dependent 245, 27.
Electrum i. q. fusile 205, 8.
ἡλιακόν area sub divo ad ambulandum 214, 2.
Elias quem summopere Graeci venerabantur 211, 44.
Heliopolitanum vitrum 784, 32.
καλὴ ἡμέρα festum 263, 34.
ἡμέρα et ἡμετέρα passim confunduntur 408, 39.
ἡνίοχοι eorumque praemia 325, 16.

Digitized by Google

ἠνίτζιν pro σικιπηνίτζιν sagapenum 525, 31.
de Heraclii senioris filiis 737, 22. 738, 6. 740 pen.
ἡρῷον locus manibus dedicatus 756, 4.
ἤτοι disiunctive 430, 15.
Ἠιταλία s. Italia pro Lombardia 781, 22.
ἦχος tonus musicus 142, 31.
θάλασσαι vestes 552, 3.
θαλασσίδιον pelvis lapideus 141, 34.
θεῖος Imperator 389, 27.
θέλειν pro μέλλειν 306, 1.
θέμα districtus militaris 497 ult.
Theodosii M. sepulcrum 759, 4. Θεοδοσιακοί milites 787, 28.
θεοκυβέρνητος, θεοπρόβλητος, θεόστεπτος, θεοσυνέργητος Imp. 347, 21. cfr. 144, 12.
θεύλεστος 774 antep.
θεολογεῖν de Deo sermones facere 152, 10.
θεὸς λόγος vid. λόγος.
ἡ θεοτόκος τοῦ Φάρου templum Deiparae ad Pharum 172, 11. et τῆς Πηγῆς ad Fontem 210, 35.
ἐκ θεοῦ vel ἐν θεῷ ἄρχων titulus minorum principum 4, 41. 492, 32. ita Bulgari 802, 22.
Sanctae Theophanonis templum 762, 37.
θεοφιλέστατοι μόναχοι 635, 34.
Theophili secunda in Saracenos expeditio 594, 32.
θεραπεία otium, commoditas 394, 1.
θέρμαστρα vaporarium 277, 35.
θέσις ordo 864, 17. latus ibid. lin. 34.
θέσπισμα edictum, oraculum Imp. 567, 25.
ὁ θεσσάριος s. tesserarius 313, 33.
θετταλὸς λίθος marmor viride 759, 26.
ὁ θεωρητής inspector apparatus circensis 316; 1.
θεωρία adspectus, forma 888, 9.
Θρακήσιος praefectus Thraciae 573, 26.
θρίαμβος ἐπινικίων pomposa spoliorum productio 598, 8. 717, 5. θρίαμβος processio ibid.
θρόνος Σολομώντειος 641, 5. — thronus Christi et B. V. vacuus 600, 39.
θυμέλη ludus scenicus 363, 12. eius archon ibid. in convivio 693 ult. 872 pen.
θυμελικά famulitium 262, 17.
θυμιᾶν condire 195, 10.
θυμιατός ante Imperatoris effigiem 110, 1.
τὰ ἅγια θυρία porta in interiori ecclesia 104, 46.
θυσιαστήριον sacrificatorium 162, 11. erat in quavis ecclesiae parte 215, 33.
S. Thomae templum 761, 14.
ὁ θωμαΐτης patriarchae triclinium 283, 7.
ἰδικός praefectus aerarii 156, 10.
ἴδιος amicus 701, 9. ἴδια δῶρα legatorum 407, 9.
ἱερακίτης marmor milvinum 759, 21.
ἱερείας palatium 353, 28. ἱερὰ τῆς ἐκκλησίας quae fuerint 522, 41.
οἱ κατὰ Ἰέσδην familia 739, 16.
ἱκανοί sive ἱκανάτοι lectum militiae genus 154, 29.
ἰλλούστριοι vid. ἀνθύπατοι.
ἀπὸ ἱματίου in tunica oppositum τῷ ἀλλαξίματι 235, 23.
Imperator raro stabat in publico 84, 44. accedere ei non licebat in chorum ecclesiae 105, 23. solus osculabatur sacram eudytam 107, 32. pecuniam distribuebat, 117, 15. pro nummis aureis accipiebat eulogias 121, 31. atque unguenta ibid. 35. solus accumbebat in mensa 147, 11. ante ecclesiae portam equo descendebat 189, 11. accipiebat in diebus festis florum fasciculos 211, 1. proceribus donabat vestes 212, 20. (vid. etiam ἐσθής) exteris principibus unguenta vid. ἀλειπτά. a patriarcha accipiebat communionem 224, 7. orationem habebat instante quadragesimali ieiunio 231, 17. palmas ipse patriciis donabat 238, 16. et munera ibid. 31. surgebat in

Digitized by Google

praelegendo sacro symbolo 239, ult. habebat in conviviis mensam separatam vid. ἀποκοπή. astronomiae peritus esse debebat 524, 22. convivis ipse portiones secabat et mittebat 865,4.
Ingenieur unde 171, 37.
de investituris earumque origine 818, 11.
τὸ ἱππικόν Circus ad meridiem Palatii in quo Imperatores electi et nuncupati 433, 7.
ἱπποδρόμια quot numero 593, 15. etiam spectacula non equestria 246, 41.
ἵπποι λευκοὶ in triumphis 417, 43. equis descendebatur in portali ecclesiae 189, 11.
ἴσα *Copie* 324, 10.
ἴσχα *Feuerschwamm* 558, 28.
ἐξ ἴσου καθησθῆναι s. ἐπ' ἴσης. in eadem linea nemo sedebat cum Imp. 198, 17. neque semper ipse patriarcha 229, 7.
Hispanorum legatio ad aulam Byzantinam 651, 30.
ἵστασθαι incipere, vel adesse, contingere 597, 11.
ἴσχυρος fortis 414, 9.
Italia pro Lombardia 781, 22.
Iustini sepulcrum 760, 19.
Iustiniani M. uxores 767, 14.
Iustiniani triclinium 205 ult. de eius materia 206, 5.
S. Iohannnis baptistae templum 418, 4.
κ pro π positum Aeolis 604, 19.
κ et τ permutata 464, 35.
καβάδιν vestimentum sub lorica 880, 6.
καβαλικεύειν nemini licebat in equo Chalcen intrare, praeter Imperatorem 191, 4.
καβαλλάριον *Reitbahn* 39, 25.
ὁ καβαλλάριος 6, 21.
καγκέλλα ante Imp. thronum 296, 36.
κάθισμα Imperatoris in ludis spectandis tribunal 309, 11. 883, 27.
καθολικός titulus episcoporum orientalium 811, 15.
καθοσίωσις sanctimonia 435, 15.
καὶ abundat 124, 21.
αἱ καιναὶ vestes baptismales albae 147, 3. cfr. 729, 3.
ἡ καινὴ κυριακή vid. κυριακή.
καινούργιον domus 700, 37.
Καῖσαρ non *Thronerbe*, sed militiae dux 264, 20. ὁ ἀγ. Κ. 486, 4.
καισαρίκια coronae Caesaris 264, 8. et infulae 583, 19.
καλὰ πάσχα quia pascha laetissimum festum 437, 3. cfr. 747, 30.
καλαμάριον capsa infulis condendis 44, 37. *Schreibzeug* 285, 8.
καλάμια festucae, vid. ἄλλακτα.
καλὴ ἡμέρα festus dies 263, 34.
Kalmang unde 462, 44.
καλυβώματα 794, 3.
καλῶς ἦλθες salutandi formula 124, 41.
καμάρα porticus cuiusque generis 84, 40.
Kamaschen unde dicantur 421, 9.
cameae gemmae, *hohlausgestochene Steine* unde dictae 695, pen.
καμελαύκιον 302 ult. de geminis camelauciis, exteriore et interiore — camelauciorum origo etc. 652, 41.
καμίσιον signum investiturae 831, 22.
καμπάγια 419 antep. οἱ ὑποκάμπαγιν senatores, campagiati 424, 9. debebant etiam milites coram Imper. in campagiis apparere (ut etiam nos non in ocreis ad principes venimus) 869, 26.
campanas num habuerint Graeci 235, 39.
καμπηδικτώρια vexilla campidoctoris 673, 14. 753, 16.
campidoctores 673, 14 sqq.
καμπότουβα femoralia 265, 6. *Hosen* 267, 24. 464 ult.
Campus ad ambulandum et pugnandum 409, 36. cfr. 432, 3.
cancellarii 82, 13.
candidati milites albo vestitu induti 77, 39. equestres et pedestres.
κανίκλειον vasculum liquorem rubrum continens 58, 31. ὁ κα-

νίκλειος qui id asservabat 852, 14. κανίκλειος s. ὁ ἐπὶ τοῦ γραμματείου 58, 28.
κανίσκιον sportula 226, 21. ubi etiam de eius συμπληρώσει cfr. 633, 17.
κάννα (in ὀλόκανος) 526, 23. der Griff an einem Degen 753, 3. 828, 29.
καπηλεῖα hospitia publica 400, 20.
capitaneus unde dictum 26, 39.
κάπλατε s. κάπτατε quid sibi velit 175, 34.
καπνίσματα 528 ult.
καπούλας pro scapula 496, 40.
καπούλιον 792, 10.
καρά caput Iohannis 628, 43.
καράβια navigia minora 565, 1. 781, 3.
καράκαλλα paenulae 687, 38.
cardinales unde dicti 621, 7.
caro caprina a Graecis edebatur 489, 38.
καρούχα nonnisi ab honoratis adhibebatur 367, 35.
carrocium num habuerint Graeci in praeliis 570, 3 sqq.
καστόρια vestes e pellibus castorum factae 462 ult. de pelliciis pretiosis et more ea gestandi vid. Murat. Ant. It. T. II. p. 411.
καστρίσιος castrensis 870, 9.
κατά nominibus propriis praepositum significatione genitivi 739, 16. in compositione perfectionem notat, ut καταπλήρης 527, 33. 779, 27. item retrorsum, ut lat. re 567, 1.
εἷς καθ' εἷς 127, 37.
κατάβα pro κατάβασις 574, 11.
καταβαγεύειν vagari, vel finire vagationem 482, 18 sqq.
καταβαίνειν equo solebant Impp. ante portas urbis 588, 25. et ante portam ecclesiae vid. ἱππεύειν.
καταβάσιον per scalam 214 ult.
confessio 263, 14.
καταβούκλον et κατάχασμα 415, 40.
κατακλείδια quid fuerint 752, 34.
κατάκλειστα vestes pretiosae 43, 9.
κατακύλιον ventrale 472, 18.
καταλαμβάνειν pervenire 150, 27. 282, 1.
κατάλεγμα quod sine cantu recitatur 257, 12.
καταπερίσια i. q. κατὰ περισσείαν 794, 22.
κατασειστά 688, 28.
κατάστασις ἐκκλησιαστική constitutio rerum ecclesiasticarum 61, 34. κ. τοῦ σαξίμου chorea saltantium 743, 31. ὁ τῆς καταστάσεως ceremoniarius 76, 29. 857, 8.
κατασφραγίζειν signo crucis salutare 296, 11. cfr. etiam 311, 19.
τὰ κατατρέχοντα ultima praemia 325, 12.
κατάφρακτος vid. ὑποκατάφρακτος.
καταφυγὴ interius cubiculum 772, 40.
ὁ κατεπάνω princeps Caesarianorum 26, 37.
κατηχήσεις seu homilias recitabant perraro 241, 30.
κατηχουμένια porticus in ecclesia 165, 21.
κατιέναι de sponsa e paternis aedibus in aedes mariti transeunte 354, 27.
καυκίον patera, etiam calix 528, 7.
κεδρεία alkitran, godronium 506, 15.
κελεύσατε iubete formula ad Imp. 603 antep.
κελεύω volo 269, 24.
κεντινάριον φόρτωμα vid. φόρτωμα 555 ult.
κεντουκλεῖνα 571, 15.
κεραννύειν infundere 346, 27. cfr. 635, 1. κερασία et κέρασμα infusio 346, 27. 353, 12.
κήδευσις luctus et exsequiae Imper. 293, 8.
cerimoniae sacrae Graecorum 95, 12.
κήριον i. q. λάμπας 163, 19. 219, 39.
κηροὶ cerei in processionibus ge-

Digitized by Google

stati et ante imagines depositi 59, 4 575, 16.
κηρούλιον *ein Wachsstock* 559, 18.
κηρύττειν παλάμῃ quid sit incertum 145, 33.
κιβώριον *Bundeslade* 202, 18. *Thronhimmel* 247, 14.
κίνδυνος labor, poena 406, 12.
κιονοστασία fundus, quem columna occupat 29, 2. 5. 8.
κισσόφυλλα vestes intextis hederae foliis 472, 3.
ὁ κιστικός praefectus cistis 844, 24.
κλάδος de filio 365, 36.
clarae vestes candidae 79, 17.
Kleinod unde 693, 39.
κλεισουρα districtus 72, 34.
κλεισουράρχαι praepositi finibus tuendis 72, 26.
κλεπτὴς ut eiiceretur, rogabat populus 437, 15.
κληρικοί quid Imp. faciant in ecclesia 80, 25. clerici palatini seu capellani 172, 22. non liberi erant clerici a militia 500, 21. de eorum ordine 613, 38.
κλητώριον convivium, etiam triclinium 169, 34. 693, 42. 824, 1.
cletorologia libri rituales 7, 44.
κλιβάνια et loricae diversa 583, 34.
κλιβάνια furni 397, 25.
κεκλιμένα δόρατα μετὰ τῶν φλαμούλων 410, 25.
κλοιὸς pro torque 829, 22.
κογχευτός vestis intextis conchis 223, 11.
κοιαίστωρ quaestor 82, 13. de eius munere 447, 20.
κοιλιωμένη πόρτη 620 ult.
κοιμᾶσθαι habitare 408, 27.
κοιμήσεως festum 246, 29.
τὸ κοινὸν τοῦ κλήρου clerici sequiores 179, 4. κοινὸν καλόν elogium 411, 11.
κοινοστομαῖον quid sit 780, 12.
κοινωνεῖν imperium solebant Imp. orientalis et occidentalis 390, 8.
κοινωνία sacra communio 115, 25.
κοιτὼν differt a cubiculo 51, 1. in coetonem inferebantur et ibi asservabantur pecuniae, reditus publici etc. 520, 21.
κολόβιον dalmatica 184, 35. 534, 26.
κομβίνα *Diplom* 308, 22.
κόμβος i. q. δέσμος 488, 16. tuber 828, 17.
κομέντον conventus 438, 22.
κομέρκιον *Accise* 821, 25.
κόμης comes murorum 36, 43. comes largitionum 270, 3. 384 ult. comites stabuli 496, 31. comites scholarum s. τῶν φυλῶν 391, 4. comes τῶν πριβάτων 400, 1. comes excubitorum 446, 9. 15. οἱ δ' κόμητες 496, 14. comites laminae s. metallorum 845, 3. comites formarum vel aquaeductuum 844, 21. comes horreorum 822, 43. comes τῆς κόρτης 838, 35.
Kommandostäbe unde orti 666 ult.
compendium per duplicationem primae litterae aut syllabae 274, 4.
compositionis horrendae exempla 501, 34. 521, 7. 554, 20 sqq.
κονδρίζεσθαι 483, 43.
κόνοβ in nummis quid notet 669, 41.
κονσιστώριον vestibulum ad negotia peragenda 76, 46. ἐν κονσιστωρίῳ in collegio senatorum 175, 31. τὸ μέγα κ. prope hibernum consistorium 202, 10. τὸ ἔνδον κ. quid sit 228, 41.
κοντάρια ad perforandas hostium naves 790, 39.
κοντομάνικα vestis 304, 18.
κοπή in pannis radiatura, et κοπτός striatus (κοπταί *Wafeln*) 526, 29.
κοργίκλια capsae rotundae 44, 23. cornu pro quavis capsa 44, 26.
κόρτη cohors, et κορτίς 487, 16.
Κορφιτίανοι populus 780, 23.
κοσμεῖν exercere 690, 34.
κοσμήτης quid sit 690, 15.
κοσμίδια iocalia 406, 8.
κοσσίζειν 397, 10 sqq.
κουβουκλάριος ὁ τοῦ κουβουκλείου, cubicularius 25, 42.
κουβούκλειον ὀκτάγωνον porticus octangularis 49, 25.
κουβουκλείσιος dignitas ecclesiastica 201, 22.

Digitized by Google

κουκουμάρια calices lato ambitu 201, 31.
κουκουμίλιον incerto sensu 526, 19.
κουμέρκιον *Accise* 821, 25. inde κουμερκιάριοι vectigalium exactores 844, 40.
κουράτωρ i. q. rationalis 157, 6.
κουράτωρ ἀποκρ. 846, 28. κουράτωρ ὁ μέγας omnium curatorum praefectus 157, 1. ὁ τῆς κουρατωρίας 844 antep. κουράτωρ τῶν κτημάτων curator praediorum 855, 36.
κούρευμα παιδός s. detonsio capitis fiebat octavo post nativitatem die 731, 23. et crines mappula excipiebantur 732, 34.
κουροπαλάτης summa post Impp. dignitas 266, 38.
κούρσωρ. cursores alati Script. Hist. Aug. 289. C. I. v. infra v. πτενά.
terminatio in κός, ut ναυτικὸς pro nauta 525, 25.
κουστωδιάριος custos apparatus circensis 315, 4.
κράββατον *Cajütte* 565, 8.
κράκται praecentores 30, 39. quomodo differant a psaltis 89, 40.
κρᾶμα ientaculum 115, 21. 630, 5.
κραματίζειν ientaculum sumere 115, 19. 630, 5.
κρατεῖν τὴν προέλευσιν gubernare, claudere processionem, retro eam stantes 190, 28. de aurigis, vincere 318, 38.
κρικελοπάγουροι forcipes navium 791, 41.
κριοί vestes intextis arietum figuris 245, 36.
κριτάριον tribunal in ludis publicis 315, 1.
Κριτὴς Ἑλλάδος index Graeciae, de cuius officio 778, 25.
κτῆμα 855, 36.
κτήτορες optimates 29, 4.
κυθροκακάβια cacabus ollae similis 797, 29.
κυκλίον camara 109, 15.
κύμβαλον umbo scuti 48, 8.
Κυρᾶς Εὐφροσύνης monasterium 772 antep.
ταῖς κυριακαῖς (diebus dominicis) indulgebant genio 486 pen. non procidebant humi 418, 19. ἡ νέα vel καινὴ κυριακὴ dominica nova 146, 45. 245, 30. ἡ μεγάλη κυριακὴ pascha 125, 41.
κυριακόν clericorum in ecclesiis convivium 632, 27.
κύριε ἐλέησον formula in precibus etiam paganis usitata 433, 41.
ἡ τοῦ Κυρίου ecclesia domini, aut Κύρου templum Cyri 136, 28.
κυριώνυμος patriciatus 593, 43.
κύτταρος explicatur 513, 40.
Constantii funus 758, 17.
Constantini crux 9, 1. 10, 20. expeditio contra Saracenos Cretenses 787, 34. Constantinus Basilii 762, 31. Constantini titulum affectabant Impp. 447, 28. Constantini M. festum 614, 8. 617, 34.
λ pro ρ et vicissim 218, 40.
λαβάρα non eadem quae signa 673, 20. 410, 25. ubi etiam de more vexilla sternendi.
λαβδαρέαι tigna in formam litterae λ composita 791, 38.
λαβιδεῖσθαι fibulare 497, 26.
Λογοβαρδία vid. Longobardia.
Lazareth unde dictum 243, 30.
Λαζάρου σάββατον praecedit festum palmarum 235, 29. 353, 42.
λάκκος omne receptaculum 559, 6.
λαμίας laminae praefecti 845, 3.
λαμπάς modo lampas cum oleo, modo cereus 163, 19.
ἡ λαμπροφόρος (κυριακή) pascha 747, 30.
Lappen unde dicatur 421, 29.
crier *largesse* in distribuendis praemiis 117, 22.
Laterculus beneficii 371, 39.
laudosiae et laudanae *Rosenkränze* 388, 36.
λαυρεάτα litterae laureatae 381 antepen.
ecclesia im Lausiaco 603, 32.
λάφυρα et σκῦλα differunt 726, 31.
λαχανικόν nomen Circensium, quia λάχανα distribuebantur 338, 37.
λέβα leva te 385, 42.
λεβιτών pannucia 429, 9.
λεγατάριοι qui annonam et vi-

Digitized by Google

ctualia exercitui procurant 845 antep.
λειμών pratum Philopatium 210, 31.
λειτουργία latiori sensu 163, 10.
λειτουργία non quotidie celebrata 213, 10.
λείψανον suprema 293, 28.
λεοντάρια vestes intextis leonum figuris 244, 23.
Leprosi quomodo mendicare soleant 54, 8.
λεπτάρια *Bindfaden* 795, 42.
λεπτόζηλα vid. μεγαλόζηλα.
Λευκάτην s. Λευκάτιον locus haud procul Chrysopoli 585, 41.
ἡ λευκή alba in Circo linea 336, 27.
λευκός. Color albus erat aulicus 78, 20. 432, 9. luctu excepto 446, 21.
λευκοφόροι candidati 391, 21.
λευκῷ ἵππῳ ὀχεῖσθαι in triumphis 417, 43. captivi in candidis. Symeon Logoth. p. 498. Nicetas 49. A. 5.
λευκολέοντες albi leones colorato panno intexti 676, 14.
Leonis Sapientis hymni 213, 1. de quartoeius connubio 864, 11. 883, 3. Leo minor 448, 30.
ὁ τῆς θείας λήξεως titulus Imperatoris 376, 17.
λιβάδιον 349, 38.
libella, τούφα 188, 22 et locis ibi citatis.
λιβελλάριον ἐπιδιδόναι gratulationem offerre 85, 44. 301, 1.
Libellensis et libellarius idem 414, 4.
λινοβένετα linea veneta 516, 41.
λινομαλωτάρια 530, 19.
λιταὶ processiones supplicatoriae 11, 12. processiones litanicae per choros vel greges divisae 720, 34.
literae Graecae Latinis commixtae 401, 31.
λιτή vestis simplex 544, 33.
λίτρα quanta summa 496, 18.
λογίον libellus 825, 29. οἱ τοῦ λογίου 340, 4.
λογοθέτης vulgo logotheta cursus publici 57, 43. 276, 13. qui legatos ad Imp. inducebat 226, 14. λ. τοῦ στρατιωτικοῦ, logotheta castrensis 154, 11. 249, 13. λ. τῶν οἰκειακῶν, logotheta rei privatae 233, 24. λ. τοῦ πραιτωρίου, logotheta praetorii 292, 35. λ. τῶν ἀγελῶν, saltuarius 494, 15. οἱ δ' λογοθέται 802, 15. οἱ τοῦ λογοθεσίου, quae ad logothetam pertinent 228, 33.
θεὸς λόγος Deus filius 145, 20.
διὰ λόγου προσγινόμεναι ἀξίαι dignitates per solum elogium datae 825, 35.
λόγχη, qua Christus perfossus est, CPli servabatur 242, 33.
λογχοδρέπανα in praeliis navalibus adhibita 790, 40.
λόγῳ pro 305, 29.
λοιπός pro πᾶς 774, 14.
Longobardia pro Apulia et Benevento 783, 21.
Lumpen unde 421, 29.
Lupercal festi nomen 344, 32. de eius tempore 345, 5.
λοῦτρον Augustae 262, 1.
λοχόζεμα brodium pro puerpera 729, 30.
λύπη simultas, λυπεῖσθαι irasci 401, 18.
τὸ λυχνικὸν *Vesper* 212, 36.
λύχνοι aedificium 83, 34.
λωβοί leprosi aut mutilati 243, 16.
λῶροι nobilissimae vestes 282, 27. 657, 32. 747, 13.
οἱ δώδεκα λῶροι in festo Nativitatis Christi 128, 2.
λωρωτὰ τρίμιτα vestes striatae 539, 25. λωρωτὸν Σαρακηνικὸν 714, 38.
μ intersertum 375, 22.
μ ante literam liquidam pro ν positum 334, 19.
οἱ ἅγιοι μ'. quadraginta martyres 172, 41. 306, 35.
μαγαρικά maiorica 522, 39. 795, 29.
μάγγανα carceres, unde μαγγανάριος eorum custos 315, 16. fortasse *Arsenal* 837, 42.
μάγιστρος quaenam sit dignitas 66, 30. duo magistri 861 pen.
μαγλαβίται i. q. ῥαβδοφόροι 53, 17. ὁ Μαγλαβίτης eorum princeps 55, 18.

Μαγλάβιον corpus Maglabitarum 53, 16.
μάγγαυρας vid. *Μαγγαύρας*.
μαιουμᾶς largitio ad milites 489, 4. *μ. εἰδικός* 490, 28.
μακάριος num tantum de mortuo 773, 29.
Maclavium *Pritsche* 53, 20.
μαλάγινα stabuli nomen 496, 27.
ὁ ἅγ. Μαμᾶς et eius festum 573, 13.
mandatum pro significatione 61, 24.
μανδάτωρες qui Imp. mandata in exercitu circumferebant 194, 40.
μανιακάτα ἱμάτια 543, 17.
μανιάκιον torques 190, 8. 292 antepen. differt a *κλοιῷ* 829, 22 sqq.
μανικέλια munimenta manuum 795, 19.
Μαγγαύρας splendidum palatium 218, 28.
μανουάλια τῆς λιτῆς paterae cavatae 177, 43.
μαξιλλάριοι incerta significatione 341, 5.
μαργέλλια vestes 537, 2.
Μαρδαΐται populus 775, 15.
margaritis obsitae vestes 288. B. 6.
Mariae virginis *ναὸς ὁ πρωτόκτιστος* 7, 22.
marmor Romanum s. Aegyptium 756, 14. Thessalicum 759, 26. milvinum ib. 21. Aquitanum ib. 32. Bithynum 763, 16. Sagarinum s. *πνευμονούσιον* 761, 28. Proconnesium 764, 16 Ostrites 766, 39. ab Hierapoli ib. 43. a Docimio 767, 7. a Docimio *ὀνύχιτον* ib. 32. *ἑκατοντάλιθος* 768, 22.
μαρτυρεῖσθαι celebrari 375 pen.
οἱ ἅγ. μ̄ μάρτυρες vid. *μ'*.
Martyres vel sancti militares 567, 32.
masca, *eine Metze*, mascara, *eine Larve* 362, 17.
μασουρωτά vestes intextis cylindrorum figuris 553, 42.
μασσία clavae 341, 15.
μαστρομίλης magister militum num idem atque dux 817, 41.
ματτιάριοι milites laniones 411, 16.
μαφόριον i. q. *ὠμοφόριον* 612, 38.
μάχιον terminatio vid. *πυρομάχιον*.
ἡ μεγάλη ἐκκλησία, S. Sophiae 20, 25. 636, 28. SS. Apostolorum 417, 26.
ἡ μεγάλη κυριακή vid. *κυριακή*.
μεγαλόζηλα vestium genus, item *λεπτόζηλα*, *μεσόζηλα* etc. 534, 34.
μέγας pro Senior 167, 14.
μειζότερος erat dignitas quaedam, sic dicta pro *μείζων* 854 pen.
μέλαν vid. Opus de nigello.
τὰ μελετίου s. *Μελέτης* monasterii nomen 143, 29.
μελισταί, *Musikanten*, quos singulae factiones habebant 291, 27.
μεναύλια venabula 778, 22. 790, 42.
μένειν hospitari 407, 41.
μεράρχαι manipulorum duces 838, 30.
μέρος factio 89, 3. plaga 233, 31. *οἱ ἄνω μέρη* vid. *ἄνω*. pars 373, 13. *Portion* 408, 36
μέσα pro mensa 691, 9. ut *μεσάλιον* pro *μενσάλιον* 510, 7.
ἡ μέση magna in media urbe platea 167, 22. alia significatione 178, 43.
μεσιτεία interventio 324, 5.
μεσοδήμιον consessus civium in Circo 323, 9.
μεσόζηλα vid. *μεγαλόζηλα*.
μεσοκήπιον hortus intra palatium 695, 19.
μεσοκούτελλα pro *μενσοκούτελλα* 691, 29.
μεσονήστιμος hebdomas Quadragesimarum media 617 antepen.
μεσοπεντηκοστή dies vigesima quinta post Pascha 149, 17.
μετὰ cum accusativo, cum aliquo 197, 37.
μετὰ cum genitivo post notat 113, 34. *μετὰ* post omittitur 233. 17. 255, 39.
μεταλαμβάνειν sacram coenam sumere 334, 6.
μετάνοιαν βάλλειν vid. *βάλλειν*.

Digitized by Google

μετάξα stria 791, 11.
μεταξωτός sericus 563, 21. cfr. tamen 791, 3.
μετασιάσιμον secessus 192, 20. δίδοται μετασι. 243, 44. 311, 12.
μεταστέλλεσθαι arcessire 384, 29.
μετριάζειν se humiliare 355, 1.
μῆλα τῆς καρρούχας globi deaurati in carpentis 430, 41.
μηλινοκάθρυπτα 128, 12.
μητατώριον i. q. Διακονικόν, cubiculum quoddam 110, 15.
μητροπολῖται non liberi erant a militia 500, 21. certabant cum syncellis de praesidentia 613, 29.
μικροπανίτης penes quem τὸ μικρὸν πανίον erat 317, 20.
μικρός pro iuniore 167, 14.
μίνσαι missae 600, 30. μίνσαι γίνονται i. q. dimittuntur proceres 240, 36. cfr. 600, 30.
μίνσοι missus, fercula 865, 4.
μινσουράτωρ 482, 40.
μῖτος gutta, macula in veste 539, 25.
Michael Imp. in aede SS. Apostolorum sepultus 760, 6. 761, 11.
μνῆμαι mortuorum non semper ipsorum die mortuali renovatae 614, 8.
μνῆστρον desponsatio 260 ult.
μοδίολος coronae genus 427, 30.
μοῖρα s. μόρα manipulus, etiam latine 838, 32. Corn. Nepos in Iphicrate: "moram Lacedaemoniorum intercepit."
processio ad S. Mocium 300, 44.
μολχάμιον vid. s. Σαρακηνικόν.
οἱ μοναδικοὶ ἀπὸ μαγίστρων veteres patricii proceresque 891, 25.
monasteriorum equi bellatores 500, 21.
monetarii in funeribus Impp. 438, 6.
μονόθυρον 177, 10 sqq.
μονοπέλυκα secures unipennes 673, 43.
μονοπρόσωποι qui pro se quisque militant 779, 35.
Mosis baculus quid sit 42, 21.
μοχθηρός mulio, camelio ab arabico Mucker 458, 39.
Mucri, Mucker proprie latrones 458, 31.
mulio pro equisone 822, 29.
οἱ μουλτούσαννοι quid sit 125, 35.
musica res vetita et turpis habita in convivio 693 ult. 363, 12.
musica instrumentalis num in templis usitata? 887, 39.
Μουσουλινοί Arabes e provincia Musulensi 781, 13.
μυῖαι sagittae parvae 791, 26.
μύϊνα vestes murium colore 446, 21.
μυροφόροι sanctae mulieres in Evangelio 146, 23. 354, 19.
μυσταγωγία missa 882, 1.
ὁ μυστικός le confident 622, 3.
μυστικῶς convivabatur Imp. cum Augusta 710, 14.
ν insertum pro geminata littera 225, 11.
ν in fine additum, ut βασιλέαν 252, 29.
ν saepe deest in fine 623 ult. in media voce, ut μέσις pro mensis 691, 9.
να et νανά nulla significatione 296, 30. pro ἵνα 820, 7.
νᾶμα vinum consecratum 224, 31.
Namenstage iam ab antiquis celebrati 707, 22.
nardi distributi 887, 15.
νάρθηξ vid. Ecclesiae partes.
ἡ νέα nova ecclesia iuxta mare 215, 20.
ἡ νέα κυριακὴ vid. κυριακή.
Νεμίτζιοι Germani 814, 17.
νεύειν nutu signum dare 62, 24. διὰ χλανίδος quid sit 63, 34. νηβενσιάτον impensatum 371, 32.
νεῦμα, νεῦσις θεῖα Imperatoris mandatum 389, 27.
de nigello opus vid. Opus.
νικᾶν claudere 318, 8.
Nicephorus Phocas Imp. 449, 18. num Romanum occiderit 450, 1.
νιρεγιάτον s. γρεγιάτον aggregatum i. e. diploma 371, 20.
νιψηστιάριοι malluviarii 51, 22. 61, 39. 857, 41.
νοβιλίσσιμος insigne purpuram habebat 267, 18.
νομικός director musicus 83, 20.
nomina familiarum distinctiva quam vetusta? 734, 15.

νόμισμα quanto pretio 496, 18.
νούμερα carcer 36, 15. etiam numeri dictus et *ἀριθμός*.
νουμεράριοι numerarii 272, 37. 822 pen.
Nominativus absolutus pro Genitivo consequentiae 8, 5.
νυμφαγώγιον sponsae deductio 354, 22.
νύμφη nurus 700, 26.
νωτοφύλακες subsecutores 491, 19 sqq.
ξενοδόχος minor dignitas 240, 11.
ξηρός *trocken, baar*, nudus 615, 25. ubi quoque de Xerocepio.
τὰ τίμια ξύλα Iesu Christi Crux 217, 38. cuius ὑψώσει populo benedicebatur ibid.
ῡ pro ᾱ positum 695, 30.
ὁ, ἡ, τό pro *οὗτος* 305, 6.
ὅδος per Itineraria comperta fieri solet 481, 3.
οἶδε pro *εἴωθε* 5, 19.
οἰκειακοί cfr. DC. v. Huscarli, *Hauskerle* vid. Domestici.
οἰκεῖος familiaris 804, 22.
οἱ βασιλικοὶ οἶκοι extra urbem 863, 12.
οἰκονομεῖον num idem quod vestiarium? 233, 22.
οἰκονομία ordo salutis 151 17.
vestes *κατ' οἶκον* 539, 4.
οἶκος in specie monasterium 846, 38.
τὰ οἰκούμενα orbis Graecus s. Romanus 481, 21.
οἰκουμενικὸς πατριάρχης 800, 23.
οῖν terminatio invinitivi pro *οῦν*, *πληροῖν* pro *πληροῦν* 379, 5.
οἰνάνθη flos vini et unguentum 521 ult.
ὀκτάγωνον χλανίδιον vestis quater scissa 692 antep.
ὁλόφωτα luminarium genus 682, 38.
ὁλόκανον sella cum aureo pomo? 526, 23. de ensibus 752 antep.
ὄμμα] oculis apprimebant bullam auream accipientes 329, 32.
ὀμφάλια rotundi in ecclesia lapides 606 ult.
ὁ ὀνειροκρίτης Artemidorus 523,30.
ὀνομάζειν clara voce pronunciare, item invocare 708, 18.
ὀνομαστήρια, *Namenstag* 707, 22
ὀνοπόδιον 7, 11. 10, 11. 20, 19.
ὀξύς, *ὀξύβλαττος* purpureus, purpura tinctus 228, 4. 555, 25. cfr. 753, 29.
ὀπισθοποδεῖν solebant Graeci ex ecclesiis etc. 640, 21.
ὅπλον pro scuto 48, 1.
Opus de nigello quid sit 208, 10.
optimates despectum atque vile militiae genus 155, 36.
optio delectus miles 396, 18. procurator annonae 846, 6.
ὀπτόμινσος 304, 9. secundus missus in convivio 865, 7. 878, 13.
ὄργανα num in ecclesiis fuerint 137, 17. in Circo erant 302, 25.
ὀργανάριοι qui organis canunt 92, 25.
Ordines s. libri ordinales, qui de ceremoniis agunt 6, 28.
ὀρθοδοξίας festum 232, 42. 886, 12.
ὀρθόδοξος Imp. Deum precabantur Graeci 433 pen.
ὀρθομίλια vasa 562, 5.
ὅρκος super evangelio 436, 41.
ὁρκοσκόπιον iuramenti exemplum 430, 7.
ὄρνα ora vestis, limbus 280, 35. urna 320, 24.
ὀρνατόριον urnatorium 318 pen. urnae victorum praemia ibid
ὀρρία Imp. per horrea obitio 822, 7.
ὀρφανοτρόφος summa dignitas 195, 42.
ὀστιάριος ostiarius palatinus 66, 16. ecclesiae 117 ult.
ὀσφράδια s. florum fasciculi Imp. offerebantur 211, 1. de olfactoriis vid. *ἀλειπτά*.
u insertum abundans 652, 41.
Οὐράνιος vel *Οὔρανος* gens nobilis 789, 11.
terminatio *ούριον* pro *ώριον* 321. 41.
us pro os, ut annus (in acc. plur.) Graeca forma 401, 31.
οὐσία vehiculum 36, 40. familia 681, 37. persona 727, 4.
usis, vestis genus 716, 23 sqq.
ὀφέλειν pro *μέλλειν* 446, 40.
ὀφέλω. debebant novi Impp. militibus certam summam 415, 1.

Digitized by Google

(quinos aureos nummos ibid. 28.)
ὀφφικιάλιοι officiales, quorum minor erat dignitas 72, 17. 320, 37. 838, 20.
ὄχημα ἀργυροῦν praefecti 367, 36. ubi etiam de lege carpentorum.
ὀψικεύειν obsequi 163, 40.
ὀψίκιον incerto sensu 830, 16. provincia 497, 40.
ὀψίμαρον 244, 32.
τὴν ὄψιν ἀνακαλύπτει ἡ Αὔγουστα 729, 21.
π et φ permutata 284, 23. π et κ Aeolis 604, 19. π et εὐ 668, 36. τὸ Π porticus ante Imp. tribunal 313, 39. 557, 40.
παγανά vestes diebus paganis destinatae 138, 35. etiam luctui 244, 26.
paenula quid sit vid. φελώνιον.
paganus unde dicatur 139, 18. παγανὸν ἱππικόν 334, 17.
παιδία in castris ministrabant 787, antep.
πάκτα foedera, alias tributa 395, 25.
palatium magnum vulgaris Imp. sedes 618, 17. praeterea multa extra urbem 863, 12.
πάλιν alio modo 803, 20.
παλλία Imperatori offerebantur a legatis 404 antepen.
pallium quadratum 544, 7.
πάμφυλοι milites nautici, ὁ μέγας Π. eorum dux 682, 1. naves Pamphylicae 787, 41.
pandura i. q. tibia 361, 4
πάνθεον iuxta Chrysotriclinium 41, 42.
πανίον κρεμάσαι ad indicandos ludos publicos 313, 20.
Παντελεήμων S. medicus 628, 38.
παν = τευχία omnipotentia 149, 14.
παπίας ianitor palatii 40, 5. vulgo sacerdos ibid. et eunuchus ib. 17. cur οἰκειακός dicatur ib. 33.
παπιλεών tentorium 416, 43.
πάππος alicuius habebatur, qui eius patrem e baptismo sustulerat 801, 30.
παρά in compositione saepe abundat 795, 7.
παραβαίνειν incerto sensu 342, 18.
παραγαύδια vestes Phrygiae 228, 26.
Parade unde dicatur 41, 25.
παράδοξος illustris 279, 42.
παραδυναστεύων Germanis *Günstling*, Francis favori, Italis confidente, Latinis praecordialis 601, 35.
παρακαθίστρια paranympha 263, 29.
παρακατιὼν pro παρακάτω 621, 25.
παρακοιμώμενος summa dignitas 452, 3.
παρακρατεῖσθαι mos subiecto brachio sublevandi aliquem 134, 15. et ducendi 638, 29.
παρακύπτειν prospicere 274, 41.
παρακυπτικόν prospectorium 195, 15. 209, 11. etiam pulvinar ei instratum 301, 20.
παρακώπιον remus vicarius 780, 31.
παραμένειν excubare iuxta aliquem 572, 5.
παραμονάριοι vid. παραμένειν.
παραμονή dies ante festum 615, 10.
de paranymphis exponatur locus Malalae T. II. p. 56. et La Croix Etat present de l'Eglise Grecque p. 75. Est, qui sponsam marito conciliat 261, 30.
parare se, *sich pärden, sich schmücken* 41, 24.
παρασιάσιμον τελεῖν 171, 2.
παρατίκλιν *Sakristey* 428, 21.
παρατράπεζα credentiae 172, 6.
παρίππια 565, 37.
Passivum pro Activo saepe apud novos Graecos 151, 36. 304, 38.
παστάς sive παστὸς *Brautgemach* 256, 9. *Traghimmel* 590, 30.
πάσχα totum tempus 50 dierum a paschate ad pentecosten 889, 28.
καλὰ πάσχα quia pascha laetissimum festum erat 437, 3.
πασχάλεα titulus paschalis 220, 16.
πατεῖν cervicem captivis Imp. solebat 722, 3.
πατὴρ πόλεως titulus i. q. patricius 610, 41. πατὴρ tit. Papae 800, 8.
πατράρχης 799, 38.
Patriarcha i. e. τῶν πατρίων φύλαξ 635, 21.

ἡ πατρικία ζωστὴ vid. ζωστή. Patriciatus Romanorum erat dignitas Imperatorum etiam occidentalium 70, 32.
πατρίκιος titulus quid significet 38, 8. 68, 25. primis temporibus summa dignitas erat 402, 34.
πατροβασιλεὺς vid. βασιλεοπάτωρ.
Pavillon unde 416, 43.
παῦσια muleta 335, 14. Paulini regio 628, 29.
πάχωμα faex plebis 682, 36.
πεδατοῦραι pediturae 323, 32. 568, 19.
πέδιλα vid. τζάγγια.
πεδίτον peditatus 270, 19.
πεζεύειν ante Chalcen Imp. comites equis descendebant 191, 4.
πεζούλιον scabellum in ecclesia 141, 31. pello Latinis unde dictum 604, 19.
πεκτοράριον colobium? 378, 38.
πέλεκυς vid. μονοπέλυκα.
πελώνιον vid. φελώνιον.
πένητες ad mensam vocati 344, 1. 879, 1. vid. etiam sub πτωχοί.
πένθος quibusnam in vestibus luxerint 446, 21.
πενταπύργιον 171, 8. cfr. 683, 34.
peraea quid sit 85, 32.
πέρατα 146, 32.
τὰ πέρατα τῆς ἐξουσίας 367, 7.
περατικὸς δῆμος transmarina factio 85, 12. russa et alba 743, 28.
περάτον διδόναι formulam Paratum edicere 301, 7.
περίκλειστος vid. χρυσοπερίκλειστος.
περιλεύκιος (Nostro περίλευκις) hyacinthus vilissimus 829, 3.
περιοδία medicatio 506, 42.
περιουσία 622, 18.
περιποίησις reparatio 753, 23.
περιπολεύειν, *Bittfahrt halten*, iam Graeci solebant 618, 41.
κατὰ περίσσειαν s. ἐκ περισσοῦ abundanter 239, 9. 794, 22.
περιστεραὶ super crucibus 685, 38. 696, 27.
πέρπερον fanfaron, homo importunus 735, 9.
περσίκιον proferre 386, 20.
πέτασοι πράνδιοι fasciae latae 189, 15.
Πηγὴ palatium 210, 35.
οἱ ἐπὶ τοῦ πήγματος quinam ministri sint 43, 36.
πιγκέρνης vid. ἐπιγκέρνης.
πιλωτὰ κεντουκλεῖνα *Matratzen* 571, 15. lana pinnarum (cfr. πίννα) p. 578. not. et Casaub. ad Athen. p. 173. B.
πίνειν ter bibere 184, 12. ante epulas Athen. p. 142. D. ult.
πίννα conchylium 467, 1.
πίπτειν ἐπὶ γῆς in terram procidere 568 pen.
πιττάκιον schedula 400, 4. ἐκ πλαγίου stabant exteri principes 700, 41.
πλαγία latus 162, 7. Inde πλαγιοφύλακες laterum custodes 492, 23.
πλάκες 277, 13.
πλακωτὸν solum tabulis saxeis stratum 190, 44.
πλατικώτερον fusiuscule 493, 6.
πλατυλίσκιον 508, 3.
πλατώνιον aut πλατάνιον vestis 682, 21.
πλευστικός nauta 525, 25.
πληροῖν pro πληροῦν vid. Terminatio.
πληροῦν pertingere usque ad 180, 4. unde πλήρωμα finis ibid. explere (de officiis) 283 ult. in maiorem dignitatem ascendere 379, 5.
πληροφορεῖσθαι aliquid certo asseverare 328, 8.
πλοΐ πλοὸς a πλοῦς 620, 38.
plumatae vestes 221, 35 sqq.
pluralis pro singulari in titulo Imp. 225, 32. 384, 15.
ὁ τοῦ πλωΐμου dignitas quaedam 76, 18.
πνευμονούσιον marmor 761, 28.
πνικτάρια 690, 11.
ποδέα vestis cuiusque generis 881, 28.
ποδόψελλα aurei circuli? 304, 20.
πόδωσις 262, 27.
ποιεῖν ἡμέρας morari, exigere 396, 29. τὸν στίχον versum recitare 180, 25. ποιεῖν τὰ βῆλα curare 179, 42.
ποιητής gratulator, quorum multi CPli erant 270, 33.

Digitized by Google

οἱ διὰ τῆς πόλεως ἀσπαθάριοι et οἱ ἐξωτικοὶ opponuntur 307 pen.
οἱ πολιτικοί, ἡ πολιτεία, τὸ πολίτευμα Patres Conscripti 234, 32.
εἰς πολλοὺς vid. πολυχρόνιον.
πολύγυροι ἀετοὶ vestes 680, 20.
πολυκάνδηλα 656, 3.
πολύτριχοι Barbari 879, 17.
πολυχρόνιον formula 52, 1.
πορτάριοι carcerum ianitores? 846, 34.
πορφύρα 228, 3. ubi etiam de colore (et in locis ibi citatis).
πορφυρᾶ φυλακὴ quid sit 23, 29.
πορφυρογέννητος titulus 253, 42. Porphyrogeniti Macedones 451, 1.
πορφυροῦν τετράδιον membrana purpura tincta 281, 38. cfr. 830, 22.
ποτήριον sacratus calix 162, 35. cfr. 743, 1. B. Virginis poculum vid. ἔκπομα.
poucre vid. bougre.
πούλπιτον suggestus 77, 15. 592, 35. *Divan* 308, 10.
punctarii 377, 12.
πραγματευταὶ negotiatores 575, 33. pro legatis mittebantur 787, 3.
πρᾶγμα lis aut simultas 438, 40.
πραγματικὸς τύπος pragmatica sanctio 372, 19.
πραγματικῶς reapse 750, 42.
praepositionum omissio 255, 37. 628, 3.
πραιπόσιτος τῆς αὐλῆς praepositus praetorii 21, 38.
πραιπόσιτος praepositus cubiculi 21, 5. τοῦ βασιλέως ibid. 34. vulgo eunuchus ib. 41.
Praepositus Augustae 22, 8. Patriarchae 22, 11. Palatii 21, 11. militaris 22, 40. eiusdem vis et officium ibid. 15.
πραισενιάλιος comitatensis 378 pen.
πράνδιοι vittae 189, 15.
πραότατος titulus: clementissimus 389, 17.
πρασινοῤῥόδινος vestes viridi simul et rosei coloris (fortasse Changeant?) 675, 31.
πρασινοτρίβλαττος ter viridi infectus colore? 473, 23.
πρεμψέκτωρ praefectus 338, 12.
πρεπενδούλια lunulae 259, 30.
πρεσβεία intercessio 150, 1.
πρίσμα πύξινον 6, 16.
πρὸ singulari modo dictum 20, 27.
πρὸ δεκαπέντε καλενδῶν, ipso die XV. Cal. 447 antepen.
probatoriae (litterae) i. q. diplomata 377, 34.
προβάλλειν praeficere, ἐπιτάττειν 144, 17. recens creati accipiebant benedictionem in ecclesia vid. Benedictio.
πρόβλημα titulus Impp. 144, 11.
πρόβλησις erat constitutio Imperatoris 637, 19.
πρόδρομος praeferebat Imp. crucem 426, 5.
πρόεδρος Princeps Senatus 465, 17.
προελευσιμαῖοι pompatica dignitas 827, 16.
προέλευσις vid. processio. i. q. introitus maior, ritus ecclesiasticus 118, 39.
προέξημος, proximus 839, 17.
τὰ προζεύξαντα equi victores 320, 43.
πρόκενσος et πρόκενσα i. q. πρόοδος vid. processio.
τὰ προκείμενα sacrae pericopae 118, 34. latine proposita 191, 38.
Processiones litanicae s. λιταὶ 11, 12. in diebus festis s. δοχαὶ 14, 39. quotidianae s. καθημεριναὶ 19, 42. 24, 38. solemnes 20, 4. peraticae s. processus 20, 16. ad S. Mocium 300, 44. ad S. Romanum 353, 34. τυπικαὶ 17, 9. Imp. εἰς τὰ ἅγια in ecclesia 245, 18. Russorum 17, 32. paganae 138, 38. Proconnesium marmor 764, 16.
προκύπτειν prospicere 135, 13.
πρόκυψις conspectus 275, 1.
προμοσέλλα 500, 39.
de pronunciatione Graecorum 360, 34.
σ omittitur, ut προξενίζειν pro προσξενίζειν 887 ult.

Digitized by Google

πρόξιμος vicarius 701, 18.
προπάτωρ, προμήτωρ, Adamus et Eva 322, 35.
προπόλωμα insula turrita 585, 24.
προπορεύεσθαι (*Quartier machen*) de praeparatoribus 491, 19.
πρὸς ἕν, *ein jeder, einer* 571, 27.
προσάπαξ unusquisque semel 184, 12.
προσευχάδιον s. προσευχή 241, 6.
προσευχάδιον 215, 44.
προσηγορίαι s. tituli plurium honoratorum 434, 13.
προσκυνεῖν τὰ σκῆπτρα in Imp. coronatione 253, 25.
προσκύνησις Impp. erga iannam ecclesiae 107, 21. ipsum Imp. nonnisi pauci adorare poterant 377, 16 et hi nonnisi diebus paganis 418, 19. ubi etiam de variis adorationis modis, πρ. μετὰ μαντίου 574, 1. κυριακὴ τῆς προσκυνήσεως dominica tertia quadragesimae 622, 38.
προσμονάριοι qui templi curam habebant 118, 45.
προστάται patroni 844, 14.
πρόσωπον persona 316, 7. ὁ ἐκ προσώπου imaginarius 320, 34. *Larve* 362, 5.
ὁ ἐκ προσώπου τῶν θεμάτων orator militum 837, 37.
προτίκτωρ s. conservator, militum ordo 81, 13. protector domesticus 378, 28. semper in vagina gladios tenebant 860, 9.
προτίμησις Circensis 322, 43.
προτρέπειν arcessere 393, 45.
προφέκτορ praefecte 284, 29.
πρόχρεον 776, 22.
προχωρεῖν promovere 445, 28.
προψάλματα preces 118, 36.
τὰ πρωτεῖα factionales primarii 291, 1.
πρωτεμβατάριος balneis praeest 626, 22.
πρωτοκαγκελλάριος ianitorum principes 841, 21.
πρωτόκτιστος recens conditus? 58, 37.
πρωτοπάπας princeps S. Sophiae sacerdos 114, 42.
πρωτοσπαθάριοι βαρβάτοι non eunuchi 159, 7.
πρωτοσπαθάριος vid. σπαθάριος. erat spathario nobilior 129, 4.
πρωτοσύμβουλος in aula Bagdadica 806, 10.
πτερά 516, 18. primaevi vestibus vid. plumatae et *Brittische Bibliothek* 2 *Band*, 5 *Stück* p. 497 fine.
πυνάριον 508, 9.
πτυχία vexilla pro εὐτυχία 668, 36.
πτωχὰ ζῶα misera animalia 570, 23. πτωίχοι ad mensam vocabantur datis tesseris 344, 1. 877, 43.
Πύλαι nomen loci in Asia 564, 38.
αἱ ἀργυραῖ πύλαι in triclinio 201, 14.
αἱ βασιλικαὶ πύλαι porta in interiore ecclesia 100, 37.
αἱ μεγάλαι πύλαι eaedem quae βασιλικαί 133, 27.
ἡ γανωτὴ πύλη porta polita 173, 37.
ἡ ἐλεφαντίνη πύλη carcer palatinus 239, 27.
ἡ ῥήγια πύλη extima templi porta 268, 40. 367, 33.
ἡ χαλκῆ πύλη maior porta Chalces 168, 1.
ἡ χρυσῆ πύλη s. πόρτη porta urbis 587, 3.
ἡ ὡραία πύλη extima S. Sophiae porta 93, 17.
πυρὰ illuminationes in hilariis 579, 8.
ὁ βασιλικὸς πύργος tentorium imperiale 572, 25.
πυρέκβολον lignum, quo ignis excitatur 558, 28.
πυρομάχιον 518, 28.
πυρσοὶ vid. φάνοι.
πῶλος asinus, Patriarchae iumentum 726, 16. etiam equus 858, 26.
ῥ saepe deest (ut ἀπόδυια pro ἀπόδυτρα) 504 antep. cfr. βαστακτά.
ῥαβδοφόροι vid. μαγλαβῖται.
ῥᾳθυμία nequitia 485, 41. ῥαπιὰ scuta 790, 30.
ῥαίκτωρ non ecclesiastica dignitas 834, 17.

Digitized by Google

ῥάσον pannus vilissimi generis 503, 19.
ῥαφεῖς vestiarii 41, 45.
ῥαφίον s. ῥαφεῖον 599, 42.
ῥέντα (rendez-Vous) arena gladiatoria 66, 5.
ῥέτινα renes, lora 508, 29.
ῥεφερενδάριος 60, 33. referendarius Patriarchae v. DC. v. Παλατῖνος p. 1083. Imp. 115, 6.
ἡ ῥηγία vid. πύλη.
ῥηγίον portus et porta in fine sinus Ceratini 565, 20.
ῥὴξ titulus Principis maioris 811, 36.
ῥιγία porta vid. πύλη.
ῥικτάρια in praeliis navalibus 790, 43.
ῥιπίδιον ταωνόπτερον vid. ταωνόπτερον. de origine ventilabrorum muliebrium 667, 5.
ῥίπτεσθαι toto corpore procidere 401, 27. hoc solebant legati populorum exterorum coram Imperatore 404, 6.
ῥόγα largitio 391, 26. quando data 787, 9. 819, 38. rogae diebus festis datae in vestibus et numis 710 ult.
ῥοήσιον 474, 1.
ῥουσάλια festum 349, 24.
ῥούσεα ὑποδήματα insigne Imp. 453, 11.
Ῥουφινιάναι 574, 16.
ῥωμαϊστὶ Latine et ῥωμαΐζειν Latine loqui 82, 34. 873, 26. quousque Latinus sermo in aula Byzantina floruerit 443, 16 sqq.
ῥωμανήσιον obex, vectis 599, 27.
Ῥωμανία orbis Graecus 304 ult.
Romanum marmor 756, 14.
Ῥώμη πρεσβυτέρα Roma 800, 3.
ῥωσθέλιον purpurae singularis compositio 64, 4. 89, 12. 302, 3.
Literae Latinae et Graecae permixtae 401, 32.
Processio ad S. Romanum 353, 34. Romani Imp. sepulcrum 766, 23.
σ initio vocum deest ante Cappa 496, 40. ut etiam in fine 624 antepen. ante Tau 828, 22.
σάβανα 208, 28. 262, 1. 530, 34.
σάββατον παγανὸν 139, 10.
Sagarinum marmor 761, 28.
σαγίον longa vestis 53, 1. 233, 38. 477, 3. sagum et mantum idem est 574, 1.
σαγματοπασμαγάδια pro σάγματα et πασμαγάδια 501, 34.
σαγμάριον equus saumarius (forte cohaerens cum nostro: *Saumthier*) 483, 38.
σακελλάριος sacello sive aerario praefectus 156, 9.
ὁ τοῦ σακελλίου non idem qui sacellarius 498, 24.
σακκίον, ut hebraicum שֶׁקֶל, *Sekkel* pro certa pecuniae summa 557, 5.
σάκρα incertum quid sit 269, 41.
salutare pro osculari 426, 22.
Sammt unde dictum 294, 4. 536, 6. 586, 25.
σάμψυχα flos odoratus *Majoran* 238, 42.
Sangarus urbs Bithyniae 856, 18.
σαξιμοδέξιμον et σάξιμον chorea in salutando Imp. 303, 13.
ἡ τοῦ σαξίμου κατάστασις quid vid. κατάστασις.
Saxonia pro tota Germania 814, 12.
σαπωνίσται lotores 680, 26.
μολχάμιον σαρακηνικὸν i. q. fundatum 716, 1. Σ. λωρωτὸν 714, 38.
σαρὰ pro τέσσαρα 567, 8.
Σαρακηνοὶ idem populus atque Arabes 820, 18.
Saraceni captivi commode habiti 698, 1. nomen unde ortum 497, 15.
Saraceni primum in mensa locum tenebant 866, 17 sqq.
σαράκοντα pro τεσσαράκοντα 567, 8.
Σαρδανία Sardinia 816 pen.
Σάρδοι in militiam palatinam Impp. CPtt. adscripti 774, 23.
σᾶς, σὰς pro σὸς s. ὑμῶν 143, 18.
σάσσειν saltare 331, 24. post epulas saltandi mos 710 pen.
σαφραμένια incerta significatione 495, 34.
σέβας, προσκυνήσεως genus 273, 2.
Seide unde dictum 221, 12.
σειρὰ stemma 145, 26.
σειρομάστης hasta longa 689, 33.
σειστὰ mallei, catenae 792, 5.
σεκόρες vid. σάκρα.

Digitized by Google

σεκρετικοὶ clerici 882, 9. σεκρετικοὶ νοτάριοι 10, 23.
σεκρέτον curia 37, 15. *Geheimer Rath* 269, 33. 271, 26.
σέλλα gemina in throno Augusto, una pro domino Xto vacua 600,39.
Senator minoris ordinis miles 81,27.
σένδες subtilissimus pannus sericus 529, 28.
Senescalius (i. q. μάγιστρος) unde derivatum 67, 39. 681, 27.
σένιζος Imp. thronus 224, 44.
σημαίνει ἡ ἐκκλησία nostrum: *läuten* 235, 33. non tamen campanis.
σημαίνειν iubere 453, 29.
σήμαντρα instrumenta, quibus populus ad ecclesiam convocabatur 235, 33. minime tamen campanae ibid.
σημεῖα et signa num diversum 673, 32.
σημεντέϊνον segmentinum 294, 1. 586, 23.
σιαίνειν vexare, verbum novum 396 antepen.
σίγμα porticus 53, 9.
Signa inversa aut humi iacentia 410, 25. 725, 14. signa sunt vexilla cum Imp. protoma 410, 25. 673, 32.
σικλότρουλλα incertum quid sit 262, 6.
σικὸς sacellum 888, 29.
σιλεντιάριοι non idem quod κουβούκλειοι 26, 27. sed internuntii 77, 20.
σιλέντιον *Audienz* 210, 19.
Sindone involutae literae principum. Busbek. p. 76.
σιτηρέσιον roga 347, 14.
σιτλολέκανα pelves cum situlis 526, 9.
σίφωνες, e quibus eiaculabantur ignem Graecum 789, 24.
σκαραμάγγιον extima vestis 459, 18. cfr. tamen 544, 25.
σκάρλατον, unde *Charlatan* et *Scharlach* 403, 12.
σκεπάζειν de vestibus caput tegentibus 259, 24.
σκεπάζεσθαι de Imperatore 629 ult.
σκέπασον (τὴν Αὐγοῦσταν) precatio ad S. Spiritum 147, 25.
σκεπεῶνες veterum Consulum, postea Impp. insignia 663, 39.
σκέπτον Augustae militia pompatica 679, 36.
σκέπτωρ 845, 35.
σκεύη 839, 37. vasa sacra e templis sumere 647, 28.
τὰ ἅγια σκεύη, quibus vinum sanctusque panis erat impositus 112, 11.
τὰ ἱερὰ σκεύη reliquiae 141, 40.
τὰ σκεύη τῶν ἀξιωμάτων insignia 859, 42.
σκεῦος idem quod ἅρμα s. armatorium, locus in Circo 332, 21.
τὰ σκευοφορικὰ i. q. σκεύη 753, 19. σκευοφόροι qui sint 839, 37.
σκευοφυλάκιον thesaurus sacer 141, 38.
σκευοφύλαξ thesauri sacri custos 80, 38.
σκῆπτρα Ῥωμαϊκὰ vexilli genus 667, 16.
σκιάδειον num gestarunt Impp. Byz. v. scripta ad Abulfedam T. II. p. 713.
Σκλάβοι populus tumultuosus 744, 8.
Scutarii 49, 11.
σκουτάριον de more gladiatores ad coenam adhibendi 362, 27.
Scuto levati novi Imperatores 411 antep.
In scutulis oblati numi vid. sub δῶρα. scutum inter insignia Imp. 413, 21. 753, 9.
σκρίβων sacri corporis custodes 166, 42. eorum feminae (σκριβωνίσσαι) ibid.
σκρίνιον τῶν βαρβάρων ubi chartae ad barbaros pertinentes servabantur 395, 1.
σκῦλα palatium aut turris, incertum quo usu 194, 26.
σκῦλα καὶ λάφυρα quomodo differant 726, 36.
σκωπτικὰ λέγειν solebant in festo votorum 343, 5.
Smaltitum opus, graece σμάγδος, Email? 207, 33. germanicum *Schmelz* ib. 41.
Soloecismi Graecorum in usu ver-

Digitized by Google

horum alio, quam veteres 453, 38.
Σολομώντειος θρόνος in quo Impp. legatos recipiebant 641, 5
ἡ ἁγία σορὸς theca, quae S. Mariae vestem et lodices tenebat 136, 13.
ἡ ἁγία σοφία ecclesia celeberrima 92, 35. Σοφία non martyrissae nomen ibid.
Σουβάδιουβα subadiuva 401, 30.
Superstitio Graecorum 8, 24.
σοφία ὀρθὴ 273, 28.
σπαθαρίκιον spathariorum statio 202, 1.
σπαθάριοι corporis sacri custodes 47, 15. σπ. διὰ πόλεως urbaniciani 307 pen.
Spatharocandidati ibid. 79, 43.
σπαθία ζωστίκια spathia, quae in zona geruntur 245, 27.
σπαθοβάκλια Hellebarden? 174, 10. ubi etiam exempla similis compositionis.
τὰ ἅγια σπάργανα Christi fasciae CPli asservatae 109, 7.
σπέκια 619, 28.
Spiritus permutati 438 ult.
Spudes monasterium 902, 37.
stabant senatores coram Imperatore 72, 39.
στάβλαι vid. τάβλαι.
Stabuli comes vid. Comes.
σταμνίον matula 797, 34.
stare solebat Imp. ad populum locuturus 448, 6. item convivae bibentes 872, 14.
στάσις pro κατάστασις 727, 2.
σταταρέα conditorium plurium caderum capax 769, 11.
σταυρὸν πηγνύναι praedicare ecclesiam 614, 37. οἱ ἅγ. σταυροὶ 615, 14.
σταυροῦ ὕψωσις vid. ὕψωσις.
σταυροὺς praeferre in acie 570, 3.
σταυροφόροι qui fuerint 327, 12.
cruces e lauro factae prolatae in processionibus 656, 39.
στεγαδερὸν κάρφιον 796, 6.
στέμμα cucufa 45, 15.
τὰ στέμματα infula 45, 1. οἱ στένοντες qui scamna collocant 901, 18.
στένον 821 pen.
τὸ στένος angiportum inter palatium et Augusteonem 168, 19.
στερεοῦν preces recitare 619, 3.
S. Stephani aedes 7, 9. 8, 18 et 22.
στέφανος differta corona 45, 11. coronae principi in donum oblatae 587, 11.
στεφανοῦν urbem pro illuminare 578, 18.
στεφάνωμα corona nuptialis 254, 37.
στέφειν ipse patriarcha Imp. coronam imponebat 119, 7. num primis temporibus? 429, 16. pro corona portabat Imp. leviorem auri circulum 586, 6.
στέψιμον 251, 21.
στηθοκαράκαλλα vid. καράκαλλα.
στῆθος vallum pectore tenus 112, 25.
στηλογραφεῖν pingere, στήλη imago etiam picta 599 antep.
στῆναι ad lectionem Evangelii 239 ult. vid. Sozomen. VII. 19. et scripta ad p. 140. C. 11.
Stiefeln unde 421, 17.
στιχάριον 228, 37. 477, 3.
τὸν στίχον ποιεῖν versum recitare 180, 25. de sticho 877, 31.
στοιβάζειν densare, strues exaggerare 213, 38. 336, 7. 338, 27.
στοιχεῖν τὸ κλητώριον ornare convivium 197, 23.
στόμα Impp. osculabantur proceres diebus festis 128, 15.
ἀπὸ στόματος praesens 401, 4.
στόμια 777, 17.
στρατεία s. στρατία de quovis etiam civili officio 369, 8. investitura 370, 14.
στρατηγὸς praefectus provinciae 257, 31. 836, 18.
ἡ ὑπέρμαχος στρατηγὸς S. Maria 719, 20.
στρατηλάτης minor dignitas quam στρατηγὸς 257, 24. sancti martyres 567, 32.
στρατιωτικόν militare aerarium 154, 11.
στράτωρ vid. sub προπορεύεσθαι, unde στρατωρίκια 676, 32.
στρέφεσθαι moras nectere 492,18.

Digitized by Google

στρογγύλον aedificium rotundum 223, 32.
στυράκιον i. q. *κοχλιάς*, scala quaedam in ecclesia 230, 20.
σύγκελλος vicarius episcopi 835, 9.
ἡ σύγκλητος officiales civiles 158, 21. cfr. 160, 1. etiam *οἱ συγκλητικοὶ* 270, 25. opponuntur magistratibus bellicis 433, 33. item *τοῖς προελευσιμαίοις* 827, 16.
σύμβολα formulae symboli Nicaeni 239, 31.
συμπένθεροι sponsi sponsaeque soceri 354, 31.
συμπέρεστος aedituus? 342, 27.
συμπλήρωσις τοῦ καγισκίου vid. *καγίσκιον*.
σὺν cum genitivo 776, 13. coram aut praeter 407, 21.
συναίνειν consentire 437, 41.
συναίρειν assistere 453, 25.
συναντηματικοί libri, qui omnia explicant 523, 39.
σύναξις sacra communio. *συνάγεσθαι* eam accipere 428, 35.
συναπτὴ singulare genus *τῆς εὐχῆς* 201, 2. unde *συναπτεῖν* ib.
συνήθεια Jahrgehalt 278, 32. tributum solenne 317, 34.
συνορᾶν velle, censere 400, 42.
συνοψίζεσθαι in conspectum venire 486, 34.
συντάττεσθαι valedicere 257, 40. incerto sensu 307, 8.
συντιθέναι consentire 302, 32.
συντρέχειν assistere 436, 36.
σύντροφοι 566, 30.
συντυχία colloquium 407, 17.
συνωνή comportatio frumenti 490, 11.
συρόμενον βῆλον velum funeribus motum 127, 33. *συρόμενος* equus vid. *συρτός*.
συρτοὶ equi 501, 31. *συρτὸν βῆλον* i. q. *συρόμενον* 509, 31.
σύστημα (*Gilde?*) urbis collegium 91, 26. 682, 18. *τὰ συστάμενα* Imperium 573, 8.
συστρατιώτης ab Imp. miles appellabatur 414, 32.
συστρέμματα repagula 768, 41.
σφράγιον emendatum 882, 17.
τὰ σφαιρία factionibus pro sortibus inserviebant 320, 27.
σφαιροδρόμιον s. *τζυκᾶν* ludus equestris 362, 33.
σφενδόνη Graecis et Latinis funda quid significet 512, 4.
σφηκῶμα 749, 14.
σφῆνες 750, 6.
σφηνοῦν et *σφηκοῦν* ambire, amicire 748 pen.
σφιγκτούρια. cfr. 551 ult. 554, 26.
σφραγίζειν s. *ἐπισφραγίζειν* s. *κατασφραγίζειν* signo crucis benedicere 89, 6. 354, 3.
— solebant milites in manu causterio inuri 496, 36. item equi regii in femore 566, 24.
Scharmützel, *Scherwenzel* unde dicatur 462, 30.
σχετικῶς toto cordis affectu, et *σχέσις* affectio 825, 10.
σχῆμα habitus imperialis 447, 6.
σχῆμα pro *σῆμα* 870, 5.
σχιστὸν ἱμάτιον vid. sub *διαχιστόν*.
σχολὴ πρώτη primus militum ordo 60, 12. scholarum praepositus erat magister officiorum 446, 11.
scholarii milites 60, 18.
Schoppen unde derivatum *ἄσκοπα* 350, 29.
Schützengesellschaften unde ortae 33, 41.
σώζειν loco movere 262, 22.
σῶκοι, *σωκάρια* funes 497, 33.
σωλέα sepes quaedam in interiori templo 102, 28. cfr. 675, 27.
σωληνοκέντητος vestis 186, 33.
τ et *κ* permutata 464, 35.
ταβλὴ 44,10. *ταβλαὶ* in Circo 336,15.
ταβλία tabulae vestiariae 861, 5.
ταβλίον in ecclesia 107,32. 471 pen.
ταγάριον incerto sensu 317, 41.
ταγηνάριον βῆλον vid. *βῆλον*.
τάγιστρον 504, 41.
τάγματα cohortes urbanae 37, 1. 490, 42. 721, 30. *τακτικὰ συγγράμματα* libri militares 7, 34.
ταξεῶται lictores 285, 12. etiam *ταξεῶται* 721, 30.
τάξεις cohortes vid. *τάγματα*. *τάξεις* s. *τακτικὰ* libri ordinales 6, 27.
τάξις Senatus 285, 33. 295, 42. *ταξίδιον* processio in armis 479, 18.

Digitized by Google

Tartsche unde 682, 10.
Ταρώ num idem quod Dara 225, 36.
τάφοι Imperatorum in ecclesia SS. Apostolorum erant.
τάχιον comparativus aut pro positivo aut pro superlativo 173, 12.
ταῶνες vestis genus 221, 35.
ταωνόπτερον ῥιπίδιον instrumentum sacrum 613, 11.
τείχη. δομέστικοι τῶν τειχέων [leg. *κόμης τ. τειχ.*] 36 antepen.
τέκνον compellatio inferioris 808, 1.
Tempellum unde dictum 237, 18. ubi etiam de significatione.
Tephrice urbs, ad quam Basilius victus est 576, 15.
teristra pro camelaucio vid. sub *χαμελαύκιον*.
Terminatio in *αι* pro *ε* 323, 20. et vice versa 326 antep. in *αν* pro *α* in accusativo, ut *βασιλέαν* 252, 29. in *ατον*, ut *γόνατον* pro *γόνυ* 265, 34. in *ας* pro *ους* accus. plur. 366, 2. in *ες* pro *οι* 217, 7. et pro *αι* ibid. sec. pers. sing. medii *εσαι* pro *η* 278, 18. 354, 7. in *ης* pro *ιος* nom., *η* pro *ίου* genitivi etc. 699, 14. in *ής* passiva, ut *θεοφιλής*, a Deo amatus; *πορνογενής*, scorto natus 635, 34. in *ιμον* pro *ιοις* 192, 20. et *ῃ* 568, 38. in *οῖν* pro *οῦν* infinitivi 379, 5. in *οσαν* pro *ον*, ut *εὕροσαν* pro *εὗρον* 150, 37. in *ούριον* 321, 41. in *ους* pro *ος* accusativo plural. vid. *μουλτουσάννος*. in *πλοῖ*, *νοῖ*, *βαῖ* omisso *ω* 332, 27. in *πουλλον* vid. *ἀρμενόπουλλον*. in *ρην* pro *ραν*, ut *ἑσπέρην* pro *ἑσπέραν* 239, 13. in *σαι* in 2 pers. indic. praesentis medii, ut *εἶσαι* pro *εἶ* es. vid. *εἶσε*. in *τον* pro *τρον* 504 antep. in *ωρ* pro *ος* et vice versa 338, 12. 377 pen.
τερτιοκήριος tertiocerius 403 pen.
τετραγόνιον sc. *ἀποκόμβιον* 823, 3.
τετραλογία s. *τετραλεξία* orationis genus 300, 34.
τετραχουλα 795 pen.
τζάγγια ocreae 432, 12.
τζαπία 798, 3.
Τζέκωνες incolae terrae Laconicae 821, 11.
τζικούρια bipennes 606, 11.
τζιμμίζειν i. q. *αὐερύειν* 397, 10 sqq.
τζίπατοι fabri gladiarii 796, 15.
τζιτζάκιον ignotum vestimentum 126, 40.
τζυκᾶν vid. *σφαιροδρόμιον*.
τιάρα i. q. *τοῦφα* 591, 10.
tironatus *Musterung* 821, 37.
τίρων adiunctus 372, 35.
tituli in abstracto 434, 13.
τόμος schedium 296 antep.
τοποτηρητής vicarius 158, 7.
torneamenta, *Turniere*, unde orta sint 33, 24.
Torniciorum familia 457, 15.
τούβια 440, 10. cfr. 849, 3.
τοὺλ vox gothica 365, 5.
Τουλμάτζοι Dalmati 682, 31.
toupet unde 592, 20.
Τουρκικὸν λοῦτρον 516 antep.
Τοῦρκοι Hungari 781, 16. 819, 20.
τοῦφα vid. *τιάρα*.
τράπεζα pro *δεῖπνον* 710, 23. *τράπεζα τῆς γεφύρας* medium pontis 226, 38.
ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης regis senescalcus 171, 19.
τράχηλον πατεῖν vid. *πατεῖν*.
τρέφει novus Imperator Senatores 430, 30.
τὰ τρία accipiebat victor circenses tres aureos nummos 325, 41. *τὰ τρία τοῦ φακιόλου* 330, 44.
τρίβλαττον s. *τριβλάτιν* ter purpura infectus 186, 15. alia significatione 473, 32.
τριβόλια quid fuerint 780, 33. 794, 17.
tribunal omne aedificium illustre 83, 32.
τρίκογχον idem aedificium atque *Σίγμα* 711, 7.
triclinium pro aedificio 24, 22.
τρίμιτα ter striatus 539, 25.
τριλέξιον „*Trio*" 152, 19. oratio Imp. 296, 17.
S. Trinitatis *εὐκτήριον* 8, 4.
τρὶς ternarius numerus mysticus

Digitized by Google

58, 44. τρὶς πίπτειν debebant Imperatorem adoratum venientes 734, 17. de more laudum formulas ter iterandi 247, 21. cfr. tamen 725, 34.
τριτοέκτη officium ecclesiasticum 232, 30.
τροπικὴ trichila 649 pen.
τρυγητοῦ festum, vindemiae 348, 28. τρυγητικὸν coena 360, 31.
tutulatae vestes 680, 20.
τύμπανον unde dictum 237, 34.
ὁ θεῖος τύπος Crux 328, 35.
τύρεα vestes purpureae, Tyri confectae 221, 7.
τυροφάγος ἑβδομὰς 885, 14.
υ ut latinum f pronunciabatur 228, 26 231, 10.
υ deest in medio, ut ἐπεφημεῖν pro ἐπευφημεῖν 701, 31.
υ et οι permutata 472, 18.
υ et ει permutata 204, 23.
υ et γ promiscue habita 779, 15.
Vivite acclamatum Impp. quando biberent 346, 32. Xiphil. p. 1218. 30.
Weil in terminatione oppidorum 408, 31.
ὑμεῖς pro tu 401, 12.
ὑπαπαντὴ festum 229, 22.
ὕπαρνος quae cum agno est 509, 38.
ὕπαρχος praefectus urbis 37, 33.
ὑπατεία inter coronationis ritus 249, 34.
ὑπατίαι processiones Consulum 740, 35.
ὕπατος 158, 10. ἀπὸ ὑπάτων στρατιωτικοὶ et πολιτικοὶ 431 pen.
ὑπεράρχιος mire dictum pro: aeternus 152, 5.
ὑπὸ pro μετὰ (ut ὕπαρνος) 509, 38. pro ἀπὸ 825, 31. in compositione materiam significat 189, 41. omittitur 628, 3.
ὑποδήματα ῥούσεα Imperatoris insigne 453, 11.
ὑπόθεσις suppositio, fictio 403, 22. suasio, praeceptio 479, 1.
ὑποκαμισοβράκια hypocamisa et braccae 554, 20.
ὑποκατάφρακτος ἵππος equus armatura indutus 189, 40.
ὑποκατιὼν pro ὑποκατιόντος 673, 40.
ὑπόληψις fama 375, 22. εὐ ὑπόληπτος ibid. et locis ibi citatis.
ὑπομιμνήσκειν consultare 25, 26.
ὑπόσχεσις petitionis concessio 263, 44.
ὑπουργεῖν servire epulas 242, 17.
ὑπουργία supellex triclinii 482 ult.
τὰ ὑποφιαλὶν χαμήσια idem atque τὰ μετὰ φιαλίου χαμ. 679 antep.
ὑποψήφιος electus 639 ult.
ὕψωσις τοῦ σταύρου s. τῶν τιμίων ξύλων 217, 39.
φ et π permutata 284, 23. 780, 7.
φ et γ 592, 11.
φαβρίκαι 400, 10. ubi etiam de fabricensibus.
φακιώλη (Suevis *Fazenetli* dictum) sudarium 584, 1.
φαχλαρέα 295, 26.
φάκτα narrationes 598, 31.
φακτίων aurea bulla 328 ult.
factum pro sanctione pragmatica 372, 19. narratione 598, 31.
φανάρια laternae castrenses quando inventae 559, 21.
φανοὶ laternae depraedationem Saracenorum indicantes 573, 29.
Φάργανοι custodes corporis 674, 13.
pharus 656, 3.
φατλίον cereus 464, 35.
φάτναι armaria 780, 7.
φεγγία baculi cum manubrio utrinque recurvo 304, 25. 696, 43.
felicissime acclamatio ad Imperat. 126, 1.
φελώνιον paenula 276, 33. de paenula dictum 460, 2.
feriae non idem atque αἴσιοι 379, 28.
φθογγεῖν pro φθέγγεσθαι 143, 10.
φίαθος matta e iunco plexa 859, 17.
φιάλη lacus marmoraceus in area CPli 274, 34.
φιάλιον cucullus 611, 40. 858, 4.
φιβέρατοι foederati 863, 3.
φιβλατώριον fibula 827, 38.
φίβλαι fibulae 264, 7.
φιλεῖν τοὺς πόδας apud investituram 271, 35. de diversis gradibus osculorum 426, 22. osculum in caput 430, 22.
φίλοι pro ξένοις 56, 39. convi-

Digitized by Google

vae 184, 27. 226, 42. 313, 1. etiam legati? 227, 4.
φιλοκαλεῖν 243, 6.
φιλοτιμία liberalitas, donum 489, 42.
φιλόχριστος titulus 3, 5. 493, 16.
φῖνα terminus, excubiae 557, 13.
φλάμμουλον s. φλάμουλλον vexilli genus 310, 31. unde derivandum ibid. et 583, 6.
φλάσκα unde *Flaschen* 509, 25.
fluym Belgicum, fortasse etiam nostrum: *flau* unde 848, 37.
φοιδεράτοι vid. Fraser Hist. Shah Nadiri. p. 45. cfr. φιβέρατοι.
φοίνικα ἱστάνειν 218, 4.
formalis epistola 372, 29.
φορεῖν et βαστάζειν diversa vid. βαστάζειν. φ. pro: sibi imponere 413, 8.
φόρος forum Constantini 133, 35. φόρος s. φόρον τοῦ στρατηγίου forum Theodosii 574, 35.
ἐπώμιον φόρτωμα τὸ κεντινάριον 139, 21.
funda vid. σφενδονή.
φουντάτα vestes fundatae 510, 37.
φούσατον fossatum 458 ult.
Francorum legati in convivio tertio ab Imp. loco sedebant 866, 17.
Franzen unde 530 antep.
τὸ ἅγιον φρέαρ lacus in ecclesia lavandis manibus 115, 38.
φριντζάτον xystus 350, 1.
Φύγελα urbs 780, 1.
φύλαξ pro gazophylace 652, 32.
φυλητής fautor factionis 319, 30.
φυσιολόγος liber ignoti auctoris 599, 2.
φωνὴ ἤχ. γ' 142, 31. ἤχῳ α' 148, 4.
ἀπὸ φωνῆς i. q. ἐκφώνησις, intonatio, 147, 34.
φωνοβόλος praecentor 124, 39.
φωσσάτον vid. φούσατον.
φῶτα festum 145, 1.
φωταγωγία processio cum cereis 881, 32.
φωταψίαι processiones solemnes 59, 16. de illuminationibus 578, 18. 901 antep.
φωτίζειν duplici sensu 145, 23.
φώτισμα puer recens baptizatus 196, 6. 888, 39.
ἡ τῶν φώτων ἑορτὴ festum Epiphaniae 145, 1.
Χάζαροι populus 675, 11.
χαιρετίζειν salutare 100, 34.
χαίωμα 285, 41.
χαίρομαι pro χαίρω vid. Passivum.
χαλᾷν de sorte: exilire 321, 4. κεχαλασμένος torques (laxus) 828 antep.
Χαλδία *Kurdistan* 837, 21.
χαλινάριον currus 333, 33.
χαλίντζια calices 528, 7.
ἡ χαλκῆ aedificium aeneis tegulis opertum 91, 36.
ἡ μεγάλη πυλὴ ἡ χαλκῆ maior porta Chalces 168, 1.
Χαλκηδὼν etiam *Καλχηδὼν* scripta 396, 14.
Χαλκοπράτεια ecclesia S. Mariae 135, 22.
χαμόκουμβα lecti in humo strati 516, 3.
χαμοσόριον i. q. λάρναξ 771, 42.
χάντρωσις explicitum 513, 28.
χαρακιῶται milites gregarii 781, 10.
ἡ θεία χάρις solennis formula 638, 11.
Charlatan unde dictum vid. σχάρλατον.
Χαρπεζίκιον θέμα 787, 19.
Χαρσίου πύλη porta obliqua 575, 4.
χαρταλάμια pro simplici: laminae 521, 7. ibidem num charta et membrana idem.
χαρτζάνιον s χαρζάνιον ornamentum capitis, diadema muliebre 733, 27.
χάρτης membrana convolubilis 827, 31.
χαρτοκαλαμάρια thecae 341, 3.
χαρτουλλάριοι stabulorum 495, 8.
χασδίον 712, 29.
χειμευτὸν s. χυμευτὸν incerta scriptura 204, 23. quid fuerit? num quod nos dicimus: Email 206, 28.
ὑπὸ χεῖρα subditus 9, 23.
χεῖραν (pro χεῖρα) etc. 332, 31.
χειρονομεῖν 878 ult.
χειροψέλλια chirothecae 790, 33. forte erant, ut nostri *Stulpe* seu *Fechthandschuhe?*
χελάνδιον pro ἀγελάδιον s. navi actuaria 210, 15.

Digitized by Google

χέλωνα s. testudinem milites circa novum Imp. faciebant 412 pen.
χερνιβόξεστα pelves cum hydriis 61, 41.
χερσὶ δεδεμέναις quo modo intelligendum 607, 38. manu sua Imp. dapes tradebat 865, 4. Script. Hist. Aug. T. I. p. 951.
de chirotecis vid. χειροψέλλια.
χίτων inferior et superior 467, 28 sqq.
χίωμα vid. χαίωμα.
χλαμὺς vestimentum superius 467, 28. chlamydes exuebant accubituri 867 antep.
χλανίς idem quod chlamys 64, 34. διὰ χλανίδα νεύειν vid. νεύειν.
χοροσαγχόριν vestis 685, 5.
χοσβαῖται hosarum ministri 847, 15.
χρεία latrina 822, 25.
χρίειν metaphorice pro inaugurare 352, 21.
Χρίπος pro Εὔριπος vel Euboea 592, 14. 779, 6.
χρισθεὶς Imperator 351, 29. ubi etiam de quaestione, num Impp. uncti fuerint.
Christiani tantum Graeci 801, 17.
ἐν Χριστῷ, per Christum, particula tituli 4, 37. 492, 28.
Christo solium in dextra Imp. parte relinquebatur 600, 39.
formula Xtus vincit, Xtus regnat, Xtus imperat 774, 32.
Χριστιανικώτατον ἔθνος Bulgari 818, 27.
χροακὰ ἱμάτια vestes coloratae 741, 26.
χρόνος annus 751, 1. unde χρονοκράτορες annui magistratus ib.
χρυσεῶν forum 692, 12.
χρυσῆ πόρτη vid. sub πύλη.
ἡ χρυσῆ aurea Imp. mensa 170, 41. ceteris sublimior 171, 16.
χρυσόβουλλον aurea bulla 329, 9.
χρυσοεψητὴς comes auri? 743, 8.
χρυσόθετος (vestis) cui aurum intextum est 466, 13.
χρυσόκανος ensis cum aurea canna 828, 29.
χρυσόκλαβος 204, 2.
χρυσοπερίκλειστος aureis oris praetextus 52, 39.
χρυσοσήμεντα aurea segmenta 304, 13.
χρυσοστόλβαστος obauratus 213, 37.
Χρυσοστόμου aliorumque Patriarcharum sepulcra 179, 17.
χρυσοστόριον triclinium statuis aureis plenum 831, 15.
χρυσοσωληνοκέντητον vestimenti genus 186, 34.
χρυσόταβλοι χλανίδες tunicae auro praetextae 128, 39.
χρυσοτρίκλινον palatii pars 22, 42. οἱ ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου eius praefecti 127, 16.
χρύσους nonnisi inauratus 142, 14. 889, 12. λέντια χρυσᾶ 625 pen.
χρυσοφεγγὴς auro splendens 174, 7.
χῦμα de solidis rebus 204, 37.
Chymia et Alchymia inde a χυμὸς 208, 4.
χυτὴς 797, 19.
χυτὸς s. χυτὴς s. χύτος incerta et scriptura et significatione 123, 39.
χωρεῖν promovere alium 445, 27. de loco: capere 198, 5. ut δέχεσθαι.
ψάλται cantatores ecclesiastici 118, 6. suntne iidem atque οἱ κράκται? 89, 42.
ψευδοξέα *falsch gefärbte Kleider* 555, 40.
ἐπὶ ψύας ἐπιδένειν 330, 8.
ψυχάριον animula 417, 33.
ὠμοφόριον orarium, episcopi pallium 181, 3. ubi et de depositione omophorii ad mensam.
terminatio in ωρ pro ος, ον pro us, ut πρεφέκτωρ pro praefectus 338, 12.
ἡ ὡραία πύλη vid. πύλη.
ὡραΐζειν gloriari 295, 31.
ὡρατίων breviarium? 223, 35.
ὡρολόγιον horologia portatilia iam in decimo saeculo 559, 46.
ὡς pro ὦ 366 pen.

Digitized by Google

VOCES ARABICAE EXPOSITAE.

ابوقرامر buquceramus 530, 17.
ادم 517, 10 infr.
اعوان ἡ βοήθεια 384, 44.
امانة 746, 30.
بدرة culeus 522, 14.
بذال الفنك 537, 30. اللباس ib. 11.
براق et ابرق *scheckig* unde burrichi 396, 12.
بربط 884, 34.
البرقان vestis ἀλλάσσων 712, 6 infr.
برقع 491, 10. calyptra capitis.
البريد 395, 21.
بطاين trama *Eintrag am Gewebe* 512, 15.
تعديل 842, 18.
تقنطر 484, 25.
جل γιαλίζειν 461, 21.
حسار 675, 19. غشى ib. 20.
الحضراء milites semper παραμένοντες 492, 5.
خالية 776, 28. كبار ib. 35. شطور ib. 44.
خرز 733, 38.
خلعة 832, 5.
خليج 528, 16.
خماس serviens diaconus 555, 13.
ديباج 425, 35.
رقم 537, 4.
زفت 506, 29.
زمر αὐερύειν 397, 18.
زميل 566, 33.
زينة στεφάνωσις urbis 579, 4.
ساع 397, 21.
ساق extrema acies 491, 38.
ساير pro totus 774, 19.
الستر 510, 24.
سدى et لحمر tela et subtegmen 716, 8.
سفرة cibaria viatica 571, 2.
سلوف antiae 514, 3.
سليب funis et hasta 689, 37.
سمور *Zobel*, 464, 2.
سندس 529, 29.
شرق 497, 15.
شرل coccineus [color], unde *Scharlach* et Scharlatan 403, 19.
شرمخ et سربال 460, 2 infr. coll. 554, 43.
شف Schuff, chiffon, *ein Hader, Lappen* 421, 9.

شقي sceleratus 770, 12.
صفة *Soffah in einem Zimmer* v. ad Abulfedam T. II. p. 34.
صك v. DC. v. La Sequa T. III. p. 939.
صوان unde Sabania 530, 36.
صيفية expeditio bellica 421, 21.
ضراب 859, 29.
عوارض *συνωνή* 490, 26.
غراب et قارب naves 565, 3.
فاروك v. DC. v. Paruca.
فتنة tumultus, rebellio 491, 2 infr.
فتيلة 464, 45.
تفرّج et فريج frigidus, iucundus 350, 8.
فرس et صفر 521, 40.
الفراعنة 675, 8. درقة 682, 6.
فصم et بسمر et بقسمات 785, 32.
قراونة 674, 42.
قصع pugno percutere in cervice, item colaphos dare 397, 18.
قماش *Camaschen* 421, 7.
قمع 696, 1.
قميص 555, 12.
قنطر *Reifen umlegen*, المقنطرات 513, 31.
كسى 542, 5.
لبد *λεβιτὼν* filtrum 429, 15.
لباس Lapatza 425, 19.
لقم inde corrigatur Athenaeus p. 113. C. 4. ubi non לחם, sed لقمة *βλωμός*, bucella intelligitur.
مجلة מגלה Megillah 665, 41.
محمل et الكسوة 887, 7.
مرتد, مرد et مرتاد 775, 27.
مرصوف marsupium 388, 35.
مريش plumatus 712, 45.
مسبحات 388, 44.
مكرى et مكترى 458, 44.
ملط coementare 207, 40.
منارة 203, 1.
المونة victus, provisio 715, 45.
ٱلموتصف 841, 6.
النوبة *die Wache* 646, 33.
الوردى urtio rosei coloris 712, 44.
المقابل, المشرّف, الوزير 843, 37. lictor vel iudex, bullarius, confrontator, *ἀντιγραφεύς*.
وسم (unde *ἀσήμιον*) نقس (unde Mancose) et صكى (unde Sekinus) 508, 41. 509, 8.
وشاح 687, 28.
وشى 716, 35.
وكيل 848, 9.

LIBRARY UNIVERSITY

Digitized by Google

SCRIPTORES IN NOTIS LAUDATI.

Achmet Onirocriticus 807, 8.
Agnellus (in vita Exuperantii) 14, 3. 108, 2. 388, 18.
Alemannus (ad Procop.) 26, 30. 43, 1. 77, 24. 852 antepen.
Leo Allatius (in Excerptis) 9, 38.
Ammianus Marcellinus 24, 28.
Anastasius Sinaita 207, 43. 222, 3.
Anastasius (Biblioth. praefat. ad Synodum) 800, 6.
Anastasius (in Benedicto) 45, 33. 619, 41. (in Leone) ibid. 44.
Anastasius (apud Du Cangium) 715, 27.
Anna Comnena (in Alexiade) 62, 31 sqq. 200, 5. 785, 4. 789, 32.
Anthologia Henrici Stephani 894, 17.
Aringhius (inscriptio marmoris) 698, 31.
Arrianus (Epictet. diss.) 745, 20.
Athenaeus 616, 28.
Auctor incertus (apud Du Cangium) 853, 1. Alius (apud eundem) 491 antep.
Augustinus (apud Murator.) 34, 1.
Bacchinus (ad Agnellum) 22, 38.
Balsamo 536, 41. 661, 27.
Basilius Patricius (in Naumachicis) 711, 25.
Basilius Macedo (Epistola ad Hadrianum II) 716, 21.
Begerus 585, 42.
Belethus 631, 9.
Bernardus Sylvester 463, 15.
Blanchinus 686, 10.
Boëthius (in Consolatione) 252 pen.
Bulengerus 511, 3.
Capitolinus (in Gordianis) 459, 5.
Casaubonus (ad Polybium) 544 antep. (Hist. Aug.) 704, 13.
Cedrenus 17, 9. 335, 36. 638, 14. 722 ult. 738, 38. 772, 9. 818, 9. ibid. 21.
Chronicum Alexandrinum 29, 13. 705, 15.
Chronicum Cassinense 237, 35. 562 pen. 715, 11.
Chronicum Georgii Hamartoli 621, 42.
Cinnamus 46, 19. 199, 17. 232, 4. 260, 1. 719, 37.
Codinus (in Officiis) 53, 24. 56, 37. 92, 4. 286, 10.
Combefisius 85, 28.
Concilium Andegavense 471, 16.
Constantinus M. (in Donatione ad Sylvestrum) 661, 6.
Demosthenes (pro Corona) 699, 1.
Diodorus Siculus num genuinus? 454, 16. cfr. 465, 8. Idem emendatus et explicitus 620, 41. 790, 4. 894, 21.
Diogenes Laërtius 690 ult.
Du Cange 7, 40. 25, 45. 26, 40. 52, 23. 56, 4. 58, 11. 18. 28. 101, 40. 135, 24. 203, 41. 208, 12. 312, 15. 368, 39. 459, 14. 471, 1. 527, 28. 559, 21. 641, 23. 681, 23. 683, 36. 712, 37. 44. 733, 27. 734, 11. 807, 10.
Epictetus 481, 41.
Fabrottus 25, 45.
Genesius 547, 13.
Geographus Nubiensis (Arabs) 496, 28.
Georgius Alexandrinus (in Vita Chrysostomi) 64, 19.
Georgius Hamartolus (in Chronico) 621, 42.
Glossae Graecobarbarae 769, 24.
Glycas 818, 10.

Digitized by Google

Goarus (in Comment. ad Codinum, Cedrenum etc.) 11, 1. 47, 23. 28. 61, 3. 310, 33. 510 pen. 555, 20. 778, 26. 37. 863, 4.
Guilelmus Episcopus 620, 17.
Gutherius 495, 27.
Habertus (in Pontificali) 65, 18. 37. 637, 8.
Hagenbuchius (ad Diptychon Brixianum) 21, 19.
Hamasa seu Anthologia Arabica 441, 17.
Herodis Attici inscriptiones 625, 19.
Herodianus 325, 33. 426, 7.
Herodotus 399, 20. 426, 34.
Hesychius 749 ult.
Homerus (in Iliade) eiusque scholia 749, 10.
Homerica vox κελαινεφής 504, 20. item χαμαί 771 antep.
Innocentius III (de Mysteriis Missae) 612, 24.
Isidorus 620, 1. 792, 36.
Lambertus Ardensis 642, 14.
Leichius (in Notis ad Constantinum Porphyrogenitum) 52, 1. 81, 5. 365, 12. 635, 15. 761, 34.
Idem in libello de diptychis 746, 31.
Luitprandus Episcopus (in Legatione) 16, 1. 56, 29. 866, 24. 874, 8.
De Malalae aetate 855, 5. Idem explicitus 374, 27.
Montfauconius (in Palaeogr. Gr.) 525, 3.
Idem in Diario It. 625, 13.
Idem in Antiqu. Explicat. 685, 10.
Moschus (in Limone) 361, 42.
Muratorius 534, 20.
Nicephorus Patriarcha (in Breviario) 10, 23. 28, 44. 58, 4.
E Niceta exemplum eloquentiae monstrosae 720, 7.
Nilus 65, 3.
Ordericus Vitalis 51, 24.
Palladas (in Anthologia) 4, 28.
Paulus Diaconus 849, 35.
Petavius (ad Themistium) 64, 11. 420, 23.
Petronius 411, 35.
S. Petrus in Epistola prima 488, 37.
Petrus Cluniacensis 463, 39.
Petrus Damianus 663, 22.
Physiologus liber num Epiphanis? 599, 2.
Pindarus cur στρατὸς et δῆμος promiscue habeat 836, 32.
Pipinus rex (apud Du Cang.) 706, 3.
Polyaenus num genuinus? 523, 14.
Polybius 57, 22. 465, 4. 482, 36. 544 antep. 626, 33.
Pollio (Trebellius) 587, 18 sqq.
Pontificale Haberti 65, 18. 37. 637, 8.
Priscianus 237 pen.
Procopius 852 antep.
Salmasius 383, 36. 511, 8. 531, 19. 535, 36. 587, 18 sqq.
Sanutus Torsellus 528, 20.
Scriptores post Theoph. 23, 23. 42. 25, 17. 56, 23. 146, 29. 159, 14. 453, 16. 702, 3. 718, 26. 776, 29.
Scylitzes 28, 36.
Eiusdem interpres 13, 8.
Spartianus 524, 9.
Symeon Magister 547, 13. 661, 38.
Syrianus perditus scriptor 523, 22.
Theophanes 36, 5. 137, 35. 260, 39. 501, 10.
Eiusdem continuator 55, 42. 713, 31.
Theophylactus (ad Acta Apostolorum) 659, 3.
Trebellius Pollio 587, 18 sqq.
Ugutio 792, 40.
Zonaras 592, 2. 835, 16.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

RETURN TO → **CIRCULATION DEPARTMENT**
202 Main Library

LOAN PERIOD 1 **HOME USE**	2	3
4	5	6

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS
1-month loans may be renewed by calling 642-3405
6-month loans may be recharged by bringing books to Circulation Desk
Renewals and recharges may be made 4 days prior to due date

DUE AS STAMPED BELOW

JAN 5 1984
REC. CIR. JAN 21 '83
SEP 22 1984
REC. CIR. SEP 22 '83
INTERLIBRARY LOAN 1992 UNIV. OF CALIF., BERK.
Ralston S.
due 4-27-90
1993
AUTO DISC CIRC FEB 20 '92
REC'D MAY 04 '93
AUG 08 1992
AUTO. DISC.
MAY 23 1992
CIRCULATION

UNIVERSITY OF CALIFORNIA, BERKELEY
FORM NO. DD6, 60m, 12/80 BERKELEY, CA 94720

Digitized by Google

:S

by Google

Digitized by Google